

CRONICELE ROMÂNIEI

SĂU

LETOPISEȚELE

MOLDAVIEI ȘI VALAHIEI

A DOUA EDIȚIUNE

REVĂDUTĂ, ÎNDESTRATĂ CU NOTE, BIOGRAFII ȘI FAC-SIMILE,
CUPRINDÎNDŪ MAI MULTE CRONICE NEPUBLICATE ÎNCĂ; ȘI, CA ADAOSŪ:

TABLELE ISTORICE ALE ROMÂNIEI

de la 1766 până la 11 Februarie 1866.

DE

MICHAIL KOGĂLNICEANU

TOMU I°

8 - OCT 1973

Prefație.

Cuvântu introductivă la Istoria Națională.— De *Michail Kogălniceanu*.

Carte pentru descălecatul d'ânteiu ală Moldovei.— De *Miron Costin*.

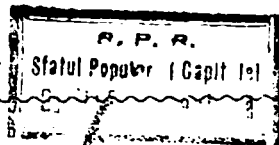
Carte pentru descălecatul d'ânteiu ală Moldovei.— De *Nicolaș Costin*.

Fragmentul Cronicei atribuită lui *Nicolaș Milescu*.

Domniș Moldovei (1354—1594).— De *Vornicul Grigori Urechi*.

Letopisețul Moldovei (1594—1662).— De *Logofătul Miron Costin*.

Apendicse.

61217/952

15 IUN. 1973

BUCURESCI

IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, C. N. RĂDULESCU, STRADA ACADEMIEI 24.

1872

PREFAȚIA

La a-doua edițiune

La 10 Aprilin, anulü acesta 1872, s'au implinitü *douë-deci de ani*, de când amü datü la luminä äntëya edițiune a **Letopisețelorü Moldovei**. Astä-đi publicü ca a-douä edițiune **Cronicele Romäniei**.

In acestü intervalü de douë-deci de anü, câte s'au petrecutü in țera nösträ! Insäși țera s'a transformatü! Visul strëmoșilorü nostri, marele scopü naționalü alü luï Stefan și alü luï Mihaï s'a realizatü : **Astä-đi avemü o Romänie**.

In istoria popórelorü lumei moderne, cu deosebire demnä de tótä mirarea este sórta națiunei romäne! Din inceputü incungüratä de puternicü vecinü, in luptä secularä cu ei, subpusä, apoi, și sfäșiätä in mai multe trunchiuri, nu odatä ea a fostü pe marginea präpästiei; nu odatä existența și chïar numele sëü au fostü in ajunulü de a fi sterse din cartea omenirei; și, faptü curiosü, tocmai in acelle momente de durere, când fiil ei cei mai energicü, cei mai plinü de credință in vitalitatea ginteï romäne, desperäü, tocmai atuncü Providenția lua de mână pre națiunea nösträ, ca pre o fiică iubitä intre fiicele celle mai iubite, o scotea din tóte pericolele, și o realța mai tënërä și mai sdravenä de cât fuisse inaintea órei peirei! N'avemü, dérä dreptü, noi, Romänii, de a susține că la gurele Dunärei de gïosü, nouä ni s'a datü o misiune de implinitü!

Se apropie douë sute de anü de când — in miđyloculü resbelorü esterióre și civile, in miđylocul a totü felulü de tiraniü din läuntru, subt carü apoi și-a perdutü și viața — Miron Costin, in 1677, scriindü Letopisețulü Moldovei, đicea aceste dureróse cu-

vinte: «*Ce, sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, de nu slămă de scrisore, ci de griji și suspinuri; și, la acestă felă de scrisore, gândă slobodă și fără valuri trebuiesce; ăra noi privimă cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă!*»

Cinci-șeci de anī mai târziu, situațiunea devenise și mai rea; și bietulă Ion Neculce, aprópe de a-și inchide ochiș, după o lungă vieță plină de furtună, strigă in marea sea durere: «*Oh! Oh! Oh! Săracă țeră a Moldovei! Ce sórta de vieță 'ți-aă căđută! Cum aă mai remasă omă trăitoră in tine, de mare mirare este, cu a-tâte spurcăciuni de obiceiuri ce se tragă până astă-đi in tine, Moldovo! etc.*»

Când assemine accente dureróse eșiaă din peptulă bătrâniloră nostri cronicari, fie-căre din ei omă de stată insemnată ală tempului său — Miron Costin, mare Vornică ală Moldovei, carele đicea lui Duca Vodă: *să nu dămă loculă, că pământulă acesta este frământată cu sângele moșiloră și strămoșiloră nostri*; și Ion Neculce, ultimulă Hățmană purtătoră de resbelă, carele in fruntea ostirei Moldovene a contribută la salvarea lui Petru cellă Mare pe țermurile Prutului — ei nu numai arătaă durerile tristului secolă in care trăiaă, dără prevedeaă și prevestiaă viitórele nenorociri ale țerei: tălarea său isgonirea ultimiloră Domni români, secululă de feră și de tină ală fanarioșiloră, prefacerea orașeloră dunărene in cetăți turcesci, cedarea pe ună tempă a banatului Craiovei, perderea până astă-đi a Bucovinei și a Bessarabiei, infine mai multă de cât eminenta stergere a țeriloră române de pe charta Europei!

Și, cu tóte aceste, după grozavul potopă strălucese curcubeul reinseninării orizontului Romănescă! Marea revoluțiune francesă đice popóreloră, ca și Christă lui Lazară, *sculați-vă!* Numele lui Napoleon, ca in tótă lumea, strebate și la Dunărea de josă! Sim-

țimântul naționalu renasce. Tudor Vladimirescu revendică drepturile nu numai ale țerei, dără și ale claselor desmoscenite. Ellu ea arma nu numai in contra fanarioșilor, dără și in contra boșelor, séu a *despoietorilor norodului*, spre a intrebuița propriile séle cuvinte¹⁾ Revoluțiunea sea națională, și totu-odată socială, este sîmburele nu numai allu revoluțiunei din 1848, dără și allu actului de emancipațiune din 2 Maiu 1864. Fanarioșii se isgonescu din domnia Moldovei și a Țerei Romănesci. Pe-urmă nasce resbelul între Rusia și Turcia din 1828—1829. Pacăa de Adrianopolii se încheie. Autonomia Principatelor se consfințesc prin acestu tractatu intr'unu chipu pozitiv. *Domniile române, viagere și alese, după datina străbună, se reînfințeză.* Unu guvernū întemeiatu pe anume legi și aședeminte, subpusu controlului *Adunărilor obscesci*, inlocuesce ocârmuirea desfrănată și destructrice a despoșilor străini; și *gintea Română nu pere!*

Dără, noue nenorociri vinu să apese vechile coloniile ale lui Trajanu. Protectoratul rusescu degenerază in Proconsulatu. Domniile nu suntu de cât nisce locotenenții ai consulilor Țarului. Totu simțimântul de naționalitate și de libertate este interdișu și innăbușitu!

Revoluțiunea francesă din 1848 își află resunetulu — ca in totă Europa — in Iași și in București! Inșă, mișcarea este incurënd reprimată. Ocupațiunea turco-rusescă vine in ajutorulu reacțiunei din lăuntru. Autonomia țerei redevine unu simplu cuvântu; garanțiile naționale și constituționale ale tractatului de Adrianopolii se inlocuescu prin hîdosa convențiune de la Balta-Liman, care este negațiunea a totă independința, a totă libertatea și legalitatea din lăuntru! Domniile nu se mai alegu de țeră; ei se numescu in Con-

¹⁾ Scrisóre inedită a lui Tudor Vladimirescu către bătrănu Nicolae Golescu, din colecțiunea D-lui Dimitrie A. Sturdza Miclausénu.

stantinopoli, seú, mai bine dicându, in Petersburgü; și nota contelei de Nesselrode contestă națiunei Române până și glorioasa sea origină!

Când prezentul era atât de negru, iată și viitorul ce in 1852 ne accepta. Principatele erau in ajunul de a fi luate de către Rusia *zalogü pentru cheia Sântului Mormântü!* Subt pretestü de a se ocroti Grecii orthodoxi, Români orthodoxi aveau a'și vedea țera ocupată de armieele Impëratului orthodoxü, și dată pradă tuturilor reledorü resbelului!

Cu asmine trecutü, prezentü și viitorü, cum, dëră, se nu disperămü de sórta țerei și a națiunei nóstre, cu tóte că pe atunce eramü in vârsta speranței, eramü junii! Cum, dëră, in 1849—1852; când amü sevërșitü publicarea colecțiunei Cronicelorü Moldovene, se nu fiü și eü lovitü de acea îngrijire durerósă despre viitorul nostru, pre care o resimția tótă generațiunea contimporană, *sfășiată in individualitățile selle, lovită in illusiunile selle celle mai plăcute;* și așa, chyar in capulü acei edițiunii se recomandü inimelorü lovite de durerile patriei studiul istoriei naționale, ca limanulü de mântuire, ca singurulü oraculü ce ne mai putea spune viitorulü!?)

Ei bine, tocmai atunce, când națiunea renuncia chyar la speranția, Francia, Anglia și Italia rădicaü mănușia ce Rusia aruncase lunei cilivisate. Resbelulü Crimeei nasce! Drapelele puterilorü alliate fãlfãie pe zidurile sfãrimate ale Sebastopolei. In acelașü timpü, o mână de Români se facü pelerinii și apostolii naționalității lorü. Ei strebatü in oficinele preseii și in cabinetele diplomaților; glasulü lorü ajunge până la tronurile Monarhilorü, arbitrii lunei! Energia și eloquenția lorü devine stãpână opiniunei publice: și România este copilulü de predilecțiune alü Europei, precum fusesse Elada in 1821—1828!

1) Veđi mai departe prefața la întéia edițiune.

Pacea de la Paris se incheie in $18/30$ Martiu 1856. Romăni suntă chămați de a se rosti însiși ei in privința viitoareî organizațiunii a patriei lor; și inadinsă trimiși ai Areopagului European vină in Bucuresci și in Iași spre a asculta glasul și dorințele unei națiune desceptată din mormântă!

Vântul libertăței imprăstie năorii negri de pe orizontele Dunărei de giosă. Ce mare, ce frumoasă epochă incepe atunci! După secul de despotismă și de îngăosorire națională și socială, tôte clasele populului Română se intrunescă in Adunările-mume din 1857! *Frăția Românescă renasce!* Pe acelleși bănci și pentru acellașă mare scopă: *Formarea statului Română*, se întrunescă intr'o stringătură de mână Domni, boieri și săteni. Atunce n'amă mai avută a scrie istorie; *amă făcută istorie!*

Moldova, cu tătă individualitatea sea istorică, cu tôte interesele sêlle proprii, avëndă consciința a mareloră sacrificie materiale ce avea să facă in favoera unei mari ideî, este sublimă de abnegațiune! Ea se rostesse unanimă in favoera Unirei! Spre a agiunge la putința de a se rosti liberă, ea avea nevoie a se lupta, și se luptă cu bărbăție, și in contra influenței activă din afară din partea Turciei și a Austriei, și in contra presiunei fôră de margini a guvernului vitrigă ală lui Vogoridi, rânduittă Caïmacamă cu misiunea anume de a combate aspirațiunile naționale! Protectoră activă și generosă ală acestoră aspirațiunii este Napoleonă III, cătă a impărăittă geniulă bine-făcătoră ală Romăniei.

Rusia atunci își părăsesce și ea politica greșită, și se întorce la politica dréptă din timpul tractatelor de Kaïnardji și de Adrianopol. Alătura cu Francia, ea sprijine ideea Unirei, pre care dejă o recunoscuse și o garantase in principiū prin Regulamentulă organică din 1832.

Prusia și Italia, și apoi și Anglia, iaă subt scutulă loră dorin-

țele și trebuințele națiunii Române. Și ast-felū, se incheie Convențiunea de la Paris, care, dacă nu ne da Unirea, déră cellū puțin ne da miđlócele și puțința de a agține la realizarea ei!

Și așa, renașcerea României devine o realitate!

De la 1859 până la 1864, ce n'amū făcutū! Alegerea unui singurū Domnū pentru ambele Principate; și, in curênd, ca consecință, *Unirea șerilorū plină și intrégă*, secularisarea averilorū mōnastirilorū inchinate și neinchinate; oborirea clăcei (boșerescul) improprietărirea țeranilorū!—Marea cestiune socială, carea pretutindine a costatū sacrificie materiale colosale, ruina de classe intregi și șiróie de sânge, in România se dislégă fōră o picătură de sânge, fără ruina nimenui; ba chīar din contra, de la alū-doile anul, producțiunea agricolă se indoșce, și bonurile rurale salvă averea a sute de proprietari indatorași!—Și apoi, egala indrituire a tuturilor classelorū societăței Române; sufragiulū universalū; instrucțiunea publică generală, gratuită și obligătore; inarmarea intregēi națiunii, ca principiu, și, in faptū o armată numerosă și bine organizată, cum Dunărea de gōsū nu vēđuse o assemine din timpurile lui Stefan și Mihaī! Și câte alte reforme, adevēratū liberale! Unificarea codurilorū, cu maritagiul civilū, cu juriulū, cu oborirea pedepsei de mōrte; legea judeșiană; legea comunală; camerele de comerciū și de agricultură; concursurile și esposițiunile de agricultură și de industrie nașională, sistemulū metricū đecimalū, etc. etc.

Și, mai presus de tóte, rumperea Convențiunei de la Paris, in cât ea mărginīa autonomia țerei; și, ca preambulū la Statutulū din 1864, Europa recunoscêndū României *dreptulū absolutū de a'șē preface guvernul și legile din untru dupē trebuințele și interesele sēle, fōră celū mai micū amestecū și intervenșiune din afară!*

Ș'apoi, s'au pututū susține că *Doie Maiū* a fostū o lovire de

statu, unu actu carele in deafara restatornicia Romania in tote drepturile selle de natiune libera si autonoma, si in launtru sfarîma oligarchia, si chîama unu milionu de Romani la viața politica si la proprietatea emancipata de legaturile clăcei si ale drepturilor feudale!

Iata ce a facutu generatiunea de la 1848 — 1864, generatiune la care, se'mi fie permisu, nu foră oreși-care mândrie, de a me numera si eu!

Dera, aceste reforme, odata proclamate, nu mai era de cat de a le aplica cu intelepciune, cu sinceritate, si de a le conserva cu barbătie. Din nenorocire, cei de sus n'au avutu indestula putere morala spre a evita in punerea loru in lucrare greșelele si mai ales abusurile! Ba, mai multu, aplicarea loru a fostu incredințata unor omeni, cari nu puteau se le iubescă, căci nici le-au professatu, nici au luptatu vre-o data, in viața loru, pentru dobândirea loru!

Dacă amu fostu foră cruțare pentru cei de sus, nu se cuvine se fiu mai indulgentu pentru cei de jos, cari n'au avutu indestula răbdare si barbătie spre a se lupta, pe calea legală, pentru vindecarea greșeleloru si inlăturarea abusuriloru! *Si astfelu, se făcu 11 Fevruariu 1866!*

Lasu generatiunei june, actuale, carea succedăză generatiunei mele, carea are a trăi subt regimulu creatu in 1866, se facă ca actulu sevêșitu in nôptea de 11 Fevruariu si consecințele selle se fructifice in bine pentru mărirea si fericirea României!

Departe, dera, de mine ideia de a dice unu singuru cuvântu de blamă asupra acestorü eveneminte! Inse, imi voiu permite numai o întrebare: Când vedemu că, cu tote garanțiile de independență si de putere ce ne asigură illustra Dinastie căreia natiunea Română a incredințatu presintele si viitorulu seü, auto-

mia țerei recunoscută de întreaga Europa în 1864, într'unu chip solanelu, astăzi este pusă din nou în cestiune; când neconținut suntem amenințați cu conferinți și cu intervenți străine, în afaceri cu totul de resortul administrațiunei noastre din lăuntru, d. e. conferința pentru căile ferate, conferința pentru Jidovi, etc., nu ne vedem prin însăși acesta reînăpăiați în acelle tempuri de pericole și de îngosorie națională, de care ne socotisem salvați pentru de-apururea; și așa, nu suntem pôte siliți de a repeta și noi țipătulu de durere alu lui Miron Costin? «*Noi primim cumplite vremi, și cumpănă mare pământulu nostru și nouă!*»

Să sperăm, să credem că Dumnezeuul părinților nostri, carele nu odată ne-a salvat pământulu și némulu, chiar în ora peirei, nu ne va lipsi și acum cu puternicul său braț! Să ne întărim *cu iubire* în increderea, că generațiunea *jună* va avea destulă inteligență, patriotism și bărbăție, spre a păstra și apăra existența și drepturile României, întrunită și organizată de generațiunea *bătrână*, nu fără oșei-care trude și sacrificii!

În aceste cugetări retrospective am întreprins publicarea acestei noi edițiuni a unei lucrări laborioase a juneței melle. M'am folosit de vacanțele politice la cari au acum recurs mai mulți bărbați politici, cari ca și mine cred, că nu prin restaurațiunea trecutulu se pôte fonda și asigura viitorulu acestei țeri!

Când rostesc aceste cuvinte, eu sum departe de a exprima, pentru mine, cea mai mică părere de rău despre neactivitatea mea politică. Din contra, eu bine-cuvintez retragerea mea, pentru că mi-a dat timpul și plăcerea de a mă întorci la nisce studii care din frageda vârstă mi-au fost iubite. Aceste studii îmi sunt acum și mai scumpe, fiindcă, după atâtea lupte, care în cursu de mai bine de trei-deci de ani au agitat viața mea, astăzi îmi dau o plăcută distracțiune și o dulce mângăiere! Ba, mai mult:

ele îmi întăresc caracterul, și puindu'mi încă odată înainte essemplul atătoru mari bărbați ai vechei Româniă, cării dreptu resplată a mareloru loru fapte n'aū cullesu de cât mórtea, esilul și prigonirea, mă invață a privi cu sânge rece dușmăniile la caru amū fostu și sum încă espusu. Astfelu, tare de assemine lecțiunī, eū nu păstrezu pentru nimenē nicī o rancună.

Și aceste odată đise in trecătū, cum se nu 'mī iubescū țera, țera strēmoșiloru meī, și, o sperezū, și țera copiiloru meī? Cum se nu o bine-cuvintezū, și se nu'ī dorescū destinatele celle maī lungī și celle maī frumóse, ei, carea a făcutū pentru mine ceea ce n'a făcutū pentru fiū seī ceī maī illustri, dāndu'mī ocașiunea, rară in vieța tuturiloru bărbațiloru politici din tóte țerile și din tóte epochele, de a putea secera, încă înainte de a agține la bētrānețe, sēmința ce in timpul tinereței amū pusū in pāmēntulū nascerei melle? Da, bine cuvinteđū țera mea, pentru că mī-a datū rara fericire de a putea transforma in legī positive principiile caru mī-aū incālđitū inima in primă-vēra vieței, și aū formatū basa activitāței aniloru meī politici!

Eramū studentū la Universitatea din Berlinū, când, in 1836, de-abīa in vērsta de 19 aņī, amū intratū pe scena publicitāței cu o broșură, scrisă in limba franceză¹⁾, prin care, descriindū sór-

¹⁾ Esquisse sur les Cigains, par M. Kogalniceano, Berlin chez B. Behr.—Nu'mī place a vorbi de mine; astă-datā, insă, sē'mī fie permisū de a đice doue cuvinte despre persóna mea. Unele colecțiunī biografice și câteva calendare aū bine voitū a descrie și vieța mea. Nu mă voiū pune a indrepta erorile comise in privința actelorū mele politice; dērá voiū indrepta erórea in privința datei nascerei melle, pre care unele din scrierile maī sus citate o ficsēzā in anul 1807 sēu 1809.

Constatū că nu s^um atātu de bētrānū. Din *cēslovul* părintelū meū, culegū insemnarea scrisă chīar cu māna sea, din care resultā că sum nāscutū in Iași, la anul 1817, luna Septemvře in șése.

Tatāl meū a fostū Vornicul Ilie Kogālnicēnu; muma mea a fostū soția sea Catmca, nāscutā Stavillā, familie romānescā din Bessarabia; De pe tatā și de pe mumā, din moși și stremoși, mă fălescū, dērá, că sum Romānū Moldovanū, și cu mândrie recunoscū că familia mea nu aū căutatū nicī-odată origina sea in țēri și in nēmuri streine!

ta țiganilor din România, am început să combat sclavia neagră. Curând după aceea am luptat cu o ură și mai energică sclavia albă.

Ast-fel din tinerețile mele mă fălesc că am făcut parte din acea mică cohortă de junii, cari din emanciparea țiganilor și a țeranilor au făcut programul vieții lor politice!

Sub domnia lui Mihail Sturdza am avut onoarea de a felicita, în numele junimeii liberale, pe acest Domn, pentru emanciparea țiganilor domnesci și mănăstiresci. Sub domnia bunului și fericitului întru amintire Gregorie Ghika am împreună lucrat cu partidul unionist pentru emanciparea țiganilor particulari. În fine, în 14 August 1864, ca primul ministru al țerei mele, am redigat și contrasemnat decretul prin care Alesandru Ion I *oborîa claca, și improprietăria pre țeranii Români*. Cum dară se nu iubesc această țară, atât de bună, carea m'a pus în pozițiune de a-mi lipi numele la toate acele legi nemuritoare din 1864, ce au sfărmat oligarchia, pururea fatală României, și un milion de ilofi i-au făcut cetățeni, dându-le vot, pământ, pușcă și școlă?

Etă ceea ce mă face să-mi iubesc țera din toate puterile inimii; eu o iubesc chiar pentru dușmanii ce mi-au dat; căci în prigonirile ce acestia mi-au făcut, ei s-au arătat atât de mici cu sufletul și cu mișlăcele cu cari m-au atacat, încât au dovedit, că ei nu voiau a lovi persoana și defectele mele, ci principiile la triumful cărora am lucrat — poate pe căi diferite — cu toți companionii mei de juneț și de vristă bărbătească, pentru cari naționalitatea și libertatea n-au fost numai nise zadarnice cuvinte.

Dără întorcându-mi ochii spre mișcarea politică din ultimii douăzeci de ani, fără să voiesc, m'am alunecat pe teremul actualității; și, regretându această scăpare din vedere, revin direct

la subiectul meu, spre a vorbi acum de mişcarea literară — istorică din aceeaşi epochă.

Afară de N. Bălcescu, carele promitea României unu istoric, dără pre care mórtea l-a răpitu fõră-de-tempu, unu singuru mare talentu nu s'a ivitu spre a da ţerei ceea ce' lipsesce până astăzi: *o istorie naţională*. Nu a fostu totu aşta şi cu publicarea acellorü scrieri şi acte menite de a pregăti şi inlesni calea viitorului istoric. Aice ne putemü fãli cã ultimii douë-şeci de anı n'aũ fostu de-locu sterili!

Archiva Romãnescã, ântãia colecţiune istorică, publicatã de mine cu multu înainte anului 1848, şi Magasinul istoric, publicatũ dupã aceea de N. Bălcescu şi Treb. Laurianũ, aũ avutũ ca demni succesori, Uricariul lui Th. Codrescu, Tesaurul de monumente istorice alũ lui A. Papiu Ilarianu, Archiva istorică a lui B. Hãjdeũ, Columna lui Trajan, ce se redige şi acum totu de acestaşũ, Atheneul şi Anuariul instrucţiunei publice de V. Alecsandrescu, revista de peste Carpaţi Transilvania, şi alte reviste şi colecţiuni cari aũ scosũ la ivelã nenumerate şi preciose documente! Cronica lui Şincai a fostu salvatã de peire prin dãrnicia şi ingrijirea patrioticã a lui Grigorie Ghika, Domnul Moldovei! Lucrãri importante pentru istoria romãnescã s'aũ publicatũ, apoi, in Ungaria şi Transilvania, in Rusia, Polonia şi cele-alte ţeri slave! Invãţata Germania şi bine-voitõrea nouã Franciã aũ scosũ la luminã mai multe publicaţiuni de interesũ pentru Romãni. Ast-felũ in condiţiunile actuale ale literaturii nõstre istorice, şi mulţãmitã liberalismului cu care astãzi tõte guvernele şi tõte societãţile invãţate deschidũ bibliotecele şi arhivele lorũ investigaţiunilorũ invãţãtorũ, mulţãmitã assemine şi inlesnirii şi estinatãţei cu care, prin cãile ferate, Romãni potũ astãzi cãlãtori până la extremitãţile Europei, eũ credũ cã tempulu a sositũ ca şi Romãnia sã aibã o istoriã naţionalã!

Ca pregătire la această viitoare istorie, cred că a contribui și eu prin publicarea colecțiunii complete a Cronicelor Române, câte ni sunt cunoscute și păstrate până astăzi. Ba, susțin, că până la publicarea unei istorii raționale, totu Letopisețele scrise de bătrânii noștri, cu toate defectele și neindeplinirile lor, sunt cea mai bună și mai interesantă istorie a României!

Domnul B. Hăjdău, acărui lucrări, merite și aptitudine rară pentru istoria țerei, sum eu cel d'ânteu a le recunoște, în concludiunile sêlle critice asupra unei Cronici vechi a Moldovei, pre care D-sea a descoperit-o într'o traducțiune Polonă, și pre care D-sea o califică de *Cronică Putnénă*¹⁾, dice că lucrarea mea, adică ântêia edițiune a Letopisețelor Moldovei, este parțială și nu satisface toate esigințele sciinței moderne. Apoi, continuă: «Nu își pôte inchipui cine-va câtă lumină ar revêrsa asupra istoriei nôstre macar contestul analitic al variantelor. Vom da un exemplu: Analele lui Ureki ni sunt cunoscute până acum numai în rîsice copie, mai multu sêu mai puțin moderne și modernisate. Fiă-care copie diferesc de toate cele-alte, și numai critica ar fi în stare a restabili textul primitiv. etc».

Dorința ânteu a D-lui Hăjdău, de a se face în privința Cronicelor Române o lucrare completă, astăzi se realiză prin această edițiune, carea cuprinde toate Cronicele Moldovei și ale Țerei Romănesci, tipărite și manuscrise, câte ni sunt cunoscute până astăzi.

Dorința a-doua, de a se publica contextul variantelor, cred că în privința Croniceii lui Ureki și a lui Miron Costin este împlinită! La cele-alte cronice contextul variantelor ar fi de-pri-sos, când s'au luat de basă la tipărire mai totu-dé-una înseși

¹⁾ Veđi Archiva historică a României, tom. III. pag. 33. Acastă cronică va fi reproducă și în colecțiunea nôstră, tom. III.

originalele! Cât de a se face o lucrare critică despre Letopisețe, în conformitate cu prescripțiunile științei moderne, și eu am exprimat această dorință deja la publicarea întâieii edițiuni. Etă ce diceam în prefața acei edițiuni: «Sciū că colecțiunea mea va avea încă multe lipsuri, multe fapte rău citate, multe date nepotrivite; déră îndreptarea acestora este tréba orî a istoricilorū ce vorū întrebuița-o, orî a criticilorū ce vorū lămuri o.» Ce diceam atunce, o dicū și acum. Odată țera îndestrată cu publicarea unei colecțiuni completă a Cronicelorū sélle, va veni de-sigurū unū eruditū carele va face lucrarea cerută de Domnul Hăjděū. Póte D-sea însuși va îndeplini acéstă trebuință, ca unulū ce are tótă capacitatea pentru a o putea face cu succesū. Inșă, până atuncî, lucrarea de mare importanță era și este de a scăpa de la peire analele nóstre, carî fiindū numai în manuscrise, din și in și au dispărutū și, din nenorocire, disparū și astăđi!

Când, inșă, Domnul Hăjděū pretinde că Cronica lui Ureki arū fi reprodușă numai după nisce copie mai multū sěū mai puținū modernisate, D-sea este în mare eróre. Cronica lui Ureki, publicată pentru întâiași-dată de mine, este scósă de pe unū manuscrisū, carele, dacă nu este originalul, déră este netăgăduitū cea întâiū sěū una din cele întâiū copie alle crónicei lui Ureki compilată de Miron Costin! Manuscrisul acesta numără o vechime de cellū puținū doue sute de ani!

Ceea ce s'a făcutū cu Ureki, s'a făcutū cu toți ceî-alți cronicarî. Edițiunea mea este făcută nu după copii moderne sěū modernisate; ea reproduce cu unū respectū filialū textul chîar alū originalului sěū alū copiilorū celorū mai vechî cunoscute până astăđi. Nu credū, o spunū cu óreși-care fală, că cineva sě fie avutū subt ochî, și sě fie studiatū unū numărū mai mare de cro-

nice, de cât eü. ¹⁾ Biblioteca publică din Iași posedă o colecțiune interesantă de vr'o dece Letopisețe manuscrise. Tóte aceste s'au studiatü de mine, fiind-că au fostü ale mele, și după sevêrșirea ântêiei edițiunii au fostü cedate bibliotecei ²⁾).

Biblioteca din Bucuresci are assemine vr'o patru Letopisețe; și pre aceste le-amü cercetatü, cu tóte că nu oferă nimicü interesantü, fiindü numai nisce còpie moderne.

Pretutindine unde amü aflatü că esistă vre-unü Leatopisețü manuscrisü, n'amü cruțatü nici tempü, nici sacrificiü spre a'lü putea dobândi pentru studiare. Acésta se va dovedi prin lista manuscriselorü ce amü intrebuiñtatü la publicarea acesteï colecțiunii, și cu care se va incheia tomul alü-cincilea alü edițiunei!

Din acéstă listă, indestul de numerosă, amü pretențiunea de a poseda manuscrisele celle mai vechi, și prin urmare celle mai prețioase ³⁾).

¹⁾ Acéstă studiare și collectionare amü începutü a le face încă din anul 1833!

²⁾ Intre aceste manuscrise se află și cartea de musică religiósă, *psaltiki*, a capelei domnesci din cetatea Némplului, din timpul lui Stefan cellü Mare.

³⁾ Așa, eü posedü copia cea mai vechiă a lui Ureki, compilată de Miron Costin, de care amü vorbitü mai sus. Posedü originalele cronicelorü lui Ion Neculce, a lui Enaki Kogălnicénu și póte și a lui Simeon Dascalul. Mai amü doue còpie fórte vechi ale cronicelorü lui Nicolai Costin, și a lui Radu Grecénu, cari se află in posesiunea familieï melle de *una sută un-spre-dece ani*. Elle impreună cu cronica lui Simeon Dascalul, au fostü cumpărate in Constantinopoli in anul 1761, precum o afirmă insemnarea autografă a streunchiului meu Enaki Kogălnicénu, frate cu stre-bunul meu Constantin Kogălnicénu, și însuși ellü cronicarü. Originalul *tragediei* lui Alecsandru Beldiman mi s'a pusü la dispozițiune de Domnul Dimitrie A. Sturdza, carele, in prețioasa sea colecțiune de la Miclaüseni, posedă și D-lui unü mare numărü de Letopisețe manuscrise, déră cari suntü mai noui de câtü manuscrisele păstrate de mine.

Cronica calificată de *cronica inedită, scrisă de unü logofétü Stefanü*, și care se publică in Trompeta Carpașilorü, nu este de cât o copiare fórte modernă a cronicelorü lui Nicolai Costin și a lui Radu Greceanu, a căriia singurul meritü este că, după ce reproduce o pagină din manuscrisul moldovenü, apoi prescrie o altă pagină din manuscrisul munténü, și așa, cuprinde analele ambelorü țeri.

In anul 1858, adică *șese ani* după publicarea Cronicelorü complete ale Moldaviei, și *dece ani* după publicarea in Magazinul historicü a Cronicelorü lui Radu Greceanu și a lui Radu Po-

Celle espuse mai sus îmi dau dreptul de a sprijini că colecțiunea mea, departe de a modernisa pre vechii nostri cronicari, îi reproduce în totă fidelitatea textului aflat în originale și în copiele cele mai vechi cunoscute. În reproducerea lor, eu am pus un deosebit și sântu scrupul, pentru a păstra limba în care ei au scris. Modernizare nu s'a făcut de cât în privința caracterelor latine pre cari le-am adoptat la această edițiune, din cauză că literele kirilice au devenit necunoscute la cea mai mare parte din cetitori, și că scopul principal al lucrării melle este de a popularisa, în generațiunea actuală, cunoștința vechilor nostri cronicari, și prin urmare istoria noastră națională, așa cum ea este scrisă de dânșii, în limba lor naivă, pitorescă, și adesea chiar sublimă.

Sum dără, în dreptu a mă męguli că lucrarea mea, fără a fi perfectă, n'a fost a unui simplu editore.

Înainte de a fini, voiesc a arăta diferența ce există între întâia și adoua edițiune. Cea d'ânteu cuprindea numai Letopisețele Moldovei; acesta a-doua cuprinde și Letopisețele Valachiei,

---

peșcu, Domnul Georgi Ioanid, *chiar în București*, a publicat două volume calificate de *istoria Moldo-Română*, și dându-le ca reproducțiunea a nisce manuscrise vechi, cele despre Moldavia găsite în mănăstirile Kozia și Serbănesci, și cele despre Valachia ca aflate în orașul Kișineu de Ierodiaconul Daniil. când se afla acolo în surghiunul cu Mitropolitul Grigori. Si Domnul librarul Ioanid afirmă, încă, că marea descoperire din mănăstirile Kozia și Serbănesci s'a făcut de un eminent profesor de istorie din gimnaziul Sântului Sava! Ei bine, în faptu volumele publicate de D. Ioanid nu sunt de cât reproducțiunea unor copie moderne ale Cronicelor lui Nicolai Costin, Radu Grecenu și Radu Popescu, publicate cu zece ani mai înainte, cea întâiu cronică de mine, între Letopisețele Moldovei, și cele două din urmă în Magazinul istoric al lui N. Bălcescu.

Siingurul lucru nou ce conține acele volume este *fragmentul despre începutul Românilor* pre care Domnul Hăjdău îl atribuie Moldovenului Nicolae Milescu. Eu reproduc acest fragment în volumul întâiu al acestei edițiuni; însă din începutu facu rezervele melle în privința paternității dată de Domnul Hăjdău. Din cele întâiu pagine cetitorul se va convinge că acest fragment are de autor un *Român de preste Oltu*, carele se vede că nici a cunoscut Moldova.

carî în cea mai mare parte au fost publicate, precum am vădit, în Magazinul historic, și s'au tipărit și în deosebi într'un mic număr de exemplare. Această edițiune mai cuprinde și un număr de Cronice și de fragmente carî mi-au venit la cunoștință după editarea primei colecțiuni. Cele privitoare la Moldova vor fi tipărite în tomul alu-treilea, cele ce se raportează la Țara Românească vor intra în tomul alu-patrilea!

Edițiunea aceasta mai are un merit. Putem sprijini că cronicile noastre își iaă finitul cu anul 1766; de atunci, în cursul de un secol întreg, mai nu avem anale carî se ne fi păstrat evenimentele acestui secol. O singură excepțiune formează Eteria grecăscă din 1821: ea a dat naștere *Tragediei* lui Beldiman și unei descrieri a întâmplărilor, sau mai bine zicând, unei colecțiuni de documente din acea epochă, carî s'au publicat de Domnul Cesar Bolliac în *Trompeta Carpaților*¹⁾.

Lacuna am vădită a o îndeplini cu *Tablele istorice ale României*, carî fără a fi o istorie, în simțul larg al cuvântului, totuși vor reproduce în ordin cronologic toate evenimentele, toate actele importante sevrșite în România de la 1766 până la 11 Februarie 1866! La această dată mă voi opri, nevoind a face istorie contimporană, și încă mai puțin a mă rosti asupra unor evenimente recente carî au schimbat fața României, și a cărora consecințe nu suntem încă în stare de a le aprecia, ca unele ce nu sunt încă delin desfășurate.

Tablele istorice vor forma volumul alu-cincilea alu colecți-

¹⁾ D-lu Papiu Ilarian a publicat în *Thesaurul de monumente istorice unu Chronografu alu țerei Românești, scrisu de Dionisie Ecclesiarchulu de la 1764 la 1814*. Publicăm și noi această cronică în colecțiunea noastră, Tom. IV. Inse trebuie să notăm că autorul ei nu se desosibese, precum o recunoșce și Domnul Papiu Ilarianu, de cât prin o mare ignoranță, chiar în privința evenimentelor din lăuntru ale României.

unei, care se va incheia cu notițele biografice ale cronicarilor, și cu facsimilele manuscriselorū celorū mai vechi și mai remarcabile.

Socotescū că este timpulū de a pune capetū unei prefațā, carea dejā a devenitū prea lungā. Și aci, nu potū a'mi lua de la cetitorī unū adio mai potrivitū, de-cât reproducēndū acellēși cuvinte ale marelui istoricū alū Franciei¹⁾ cu care amū incheiatū și prefațā la āntēia edițiune. Aceste cuvinte mai cu deosebire se potrivescū cu situațiunea actualā a Romāniei, cānd vedemū atāt de puținā inimā pentru a apāra demnitatea naționalā, și atāta servilismū din partea acellora ce aū dreptulū și datoria de a pune pre guvernanți pe callea drēptā, pe *callea Romānescā!*

«In acestū tempū de patimi politice, in care este așa de greū, «cānd cine-va își simte ceva activitate de spiritū de a se ascunde agitațiunei generale, credū că amū găsitū unū mișlocū «de repaosū in studiulū seriosū alū istoriei. Nu că privirea trecutului și ispita seculilorū mă facū se mă lepādū de āntētele melle «dorințe de libertate, ca de nisce illusiuni ale juneței; din contra, «eū mă lipescū către elle din muțtū in mai multū. Totū iubescū libertatea; dērā cu o afecțiune mai puținū nerābdātore. Imi đicū că «in tōte epochele, și in tōte țerile s'aū aflatū mulți omeni carii, intr'o «situațiune și cu opiniuni deosebite de alle melle, aū resimțitū «aceeași nevoiā ca și mine, dērā că cei mai mulți aū muritū in «ainte de a vedea realisāndu-se aceia ce ei anticipaū in ideiā. «Lucrarea acesteī lumī se sevērșesce incetū; și fie-care generațiune ce trece nu face de cāt a lāsa o pētrā pentru zidirea «edificiului celū visēdā spiritele ferbinți. Acēstā convicțiune, mai «mult gravā de cāt tristā, nu slābesce pentru indiviđi datoria

¹⁾ Lettres sur l'histoire de France par Augustin Thierry. Lettre première.

«de a merge dreptu printre înșelăciunile interesului și alle deșertăciunei, *nici pentru popore datoriea de a'și păstra demnitatea națională!* căci dacă nu este de cătū nenorocire de a fi impilatū «prin puterea impregjurărilor, *este rușine de a se arēta servilū!*»

M. Kogălniceanu.

Satulū Ripile

in 14 Augustū 1872, a opta aniversară a promulgărei legei rurale.

PREFAȚIA

La întâia edițiune.

Décă vre-odinióră studiulú istoriei aú fostú trebuitorú, acésta este in epoca nóstră, in acestú timpú de chaosú, când și ómení publicí, și ómení privați, bêtrâni și tinerí, ne-amú vèđutú individualitățile sfășiate, și ilusiile ce ni erau mai plăcute, sterse. Inr'unú asemine timpú, limanulú de mântuire, altarulú de râđimatú pentru noi este studiulú istoriei, singurulú oraculú care ne mai póte spune viitorulú.

Acestú mare adevèrú ilú simțescú mai cu deosebire națiile civilisate. Noi vedemú că la dênsele istoria singurá aú moscenitú totú interesulú ce altá-datá ilú aveaú alte cunoscințe teoretice; căci, tocma ele simțescú nevoea de a'sí lega prezentulú cu trecutulú. De aceea, nici inr'unú seculú, chíar in acelú alú benedictinilorú, nu s'aú publicatú ca astáđi colecții mai mari de cronice și de urice originale spre a complecta istoria. In adevèrú, spre a avea o istorie, și in deosebí istoria țerei séle, nimicú mai bunú, mai folositorú, mai neapèratú este, de-cát de a se întórce la isvórele originale, adecá de a avea inaintea sea, cronicele, biografiile, diplomele, tóte acele acte scrise cari se raportézá la întâmplările politice, la dreptul publicú, la legile, la instituțiile, obiceiéle și moravurile timpurilorú trecute; căci, puși in față cu aceste originalurí, suntemú, cum amú đisú, la isvórele istoriei, fòrá ca nici unú intermediarú sè se pué intre noi și intre aceste monumente vrednice de totú onorulú. Noi vedemú că in tóte părțile, unde este ceva progresú, staturile, ocármuirile, societáțile, invèțații, cu o deosebitá emulație se ocupá cu adunarea, cu publicarea, cu cercetarea cronicilorú, hrisóvelorú, actelorú, însfèrșitú a tuturorú rămáșițelorú seculilorú trecuți. Numái dupè acéstá uriașá lucrare națiile aú pututú ajunge a avea o istorie.

Insuflatú de o asemine convicție, din frageda mea junețe m'amú o-

cupatū cu adunarea cronicilorū țerei mele, și a orī ce acte privitoare la istoria ei. O colecție a acestorū din urmă amū publicat'o in două tomuri a Arhivei Romānesci, cea întâiū revistă retrospectivă in literatura noastră. Făgăduința dată in prefața acestei reviste, astăđi o implinescū. După mai multū de ęce anī de muncă, publicū, in sfērșitū, *intręga colecție a Letopisețelorū Moldaviei.*

Munca acēsta aū fostū pentru mine mângăierea in desnădejde, refugiulū in contra uritului, unū asilū in contra intēmplărilor și a prigonilorū din-afară, precum și a tulburărilorū din lăuntru. Inșelatū in tóte speranțele mele, inchisū in Rișca, de două-orī deșteratū, studiul Letopisețelorū, singura istorie națională ce avemū până acum, aū fostū pentru mine o nevoie ș'o mântuire. Nicī că mă căescū, déră, de munca materială ce m'aū costatū adunarea manuscriselorū, confruntarea și colacionarea deosebitelorū tectsurī, și, in sfērșitū, publicarea unei ediții pre cât cu putința corectă și deplină. Dinpotrivă, mă bucurū cu rēsplătirea cea mai frumósă ce o puteamū aștepta; astăđi istoria țerei mele, cuprinsă mai inainte in câteva manuscrise pre carī timpul și póte și réovroința din ęi in ęi le imputina, nu mai este in pericolū de a peri: invenția lui Gutemberg immiind'o aū asigurat'o pentru tot-d'auna; și astăđi orī și cine póte ceti in adevēratele séle isvóre, istoria națională, acestū mare sacerdotū alū gândirei, flacăra religiei, a patriei și a artelorū.

Munca mea cu acēstă publicație nu aū fostū nicī a unui autorū, nicī a unui compilatorū; déră, in privirea greutăților materiale, potū ęice că aū intrecutū și pre a unuia și pre a altuia. Spre a nu vorbi de timpulū și cheltuețele ce mī-aū trebuitū intru adunarea manuscriselorū reslețite in tóte părțile, sē'mī fie numai ertatū de a observa că originalele cronicarilorū nostri suntū, cu puține esceptii, perdute; copiele ce ne-aū ramasū suntū orī greșite orī iutunecate prin reī prescriitorī; la altele găsimū orī simțitoare lipsurī, orī prescurtări făcute de nisce nepricepuți compilatorī ce pretindeaū a forma o cronică din analele deosebiților

scriitorii, din care cauză Letopisețele lui Ureki și a lui Miron Costin ajunseră a nu fi de câtă un singur trup, atribuită când unuia, când altuia. Din aceste provine că cronicile, cari cum amă șisă, suntă celă mai sigură și temeinică isvoră al istoriei naționale; căduseră între Romăni într'ună discredită atât de mare, încăt cine șicea *Letopisețe* șicea *basne*, cine șicea *cronice* șicea *mituri*. Număi streiniă aă fostă mai dreptă pentru operele lui Ureki, a Costinesciloră și a lui Neculce. Traducerea acestora în limba grecăscă de Amiras, făcută din porunca Domnului Grigori Ghica, o altă traducere în limba latinăscă pre care aă întrebuintat'o Engel la compunerea istoriei Moldaviei, scrisă în limba germană, și mai ales tractatul despre cronicile Moldaviei, scrisă franțuzesce de D. Haase ¹⁾ dovedescă indetel de prețul ce cronicariă nostri aă înainteă învățățiloră streiniă. ²⁾

¹⁾. Veđi: Notices et extraits des Manuscrits de la bibliothèque du roi et autres bibliothèques publiés par l'institut royal de France. Paris. Imprimerie royale. tom XI.

²⁾. Nota adăogată la 1872.—Când amă publicată edițiunea din 1852, eramă departe de a șică Cronicile Romăniei, celă puțină ale Moldaviei erau traduse și în *limba francesă*. Acestă este acum ună faptă cunoscută. Amă subț ochii mei o copie datorită amicului Romăniloră, D-lui Ubicini, scosă de pe ună manuscrisă originală ce se află în biblioteca națională din Paris, și care pörtă următorul titlu:

LIVRE HISTORIQUE. Contenant les Gouvernemens et les Vies des Princes de Moldavie et des autres Souverains des pays Circonvoisins à cette Principauté, leurs Contemporains depuis l'an...et le Gouvernement de Drago Voda jusqu'en 1729.

Avec un abrégé de l'histoire du Monde, de l'origine et de l'établissement de toutes les Nations qui l'habitent, depuis sa Création jusqu'au règne de l'Empereur Trajan et au delà.

Composé en premier lieu dans l'Idiome moldave par le Seigneur Miron Costy grand Logofete, ou Chancelier de Moldavie: Ensuite d'ordre du très. Excellent et très Illustre Iean Gregoire Ghica Voevode ou Prince de la Moldo-Valachie fut traduit en Grec Vulgaire à Ghiassy en 1729 par le Seigneur Alecsandre Amira de Smirne cy-devan grand Soutzar ou Ecuyer de la cour de Moldavie: et de ce dernier idiome a été mis en François per Nicolas Genier, aussy de Smirne cy-devant honoré d'un Employ dans la Bibliothèque de Sa Majesté très Chrétienne à Paris. A ANGORA MDCCXLI.

Cronica lui Grecenu este tradusă în *limba germană*. Ună esemplară ală acesteia traducerii se află în biblioteca Pestei, ună altă esemplară în biblioteca din Brașov.

Insuflată de aceștiași respectă pentru aceste monumente părintesci, eu m'amă feritĂ de a face cea mai mică schimbare, sporire, sau scurtare in ele; totă silința mea aă fostă deosebirea și indreptarea tectstelor seĂ după originaluri unde le-amă avută, seĂ după cele mai vechi și mai puțin greșite copie ce amă putută găsi; știĂ că și cu acēsta, colecția mea va avea încă multe lipsuri, multe facturi reĂ citate, multe daturi nepotrivite; dēră, indreptarea acestora este trēba ori a istoricilor ce voră intrebuița-o, ori a criticilor ce voră lămuri-o. EĂ, editorĂ, socotă că amă făcută indestul, aducēndă la bună sfērșitĂ, ca simplu particularĂ, neajutată de nimene, o întreprindere care la națiĂ mai mari și cu ună publică mai numerosă și mai interesată pentru istoria patriei, spre a se inđeplini, aă avută trebuința de sprijinul ori al guvernului, ori al societăților in vėtate.

Nădējduescă că in privirea importenței seĂ, acēstă colecție va fi bine primită de Romăni; ca temelie a istoriei țerei, ea trebuie se fie imbrătoșată de toți acei ce se interesēĂ de naționalitatea și de civilizația nōstră, cari se potă disvolta numai prin aģiutorul istoriei.

Căderea Imperiului Constantinopolitană, preponderința Islamismului, marea depărtare de centrul luminilor, despărțirea prin nēmuri de altă origină de cele-alte ginte Romane, neunirea între âmbele principate, mai ales resbōiele civile și desele schimbări de guvernă cari li suntă urma, tōte aceste aă contribuită la decadența naționalității și la sporirea ignoranței prin uitatea chīar a originēi nōstre. De la readucerea aminte a acestie, atárnă acum și desvoltarea din nou a naționalității și a civilizației. Fōră aceste, nu trebuie se ne mirămă decă la noi arta nu este încă născută, și decă literatura tīnjesce, palidă și slabă. Artele și literatura, espresiile inteligenței, n'au speranță de viētă, de câtă acolo unde ele își tragă originea din însăși tulpina popórilor. Altmintrele ele nu suntă de câtă nisce plante ecsotice pre cari celă antēiĂ vēntă ori le inghiață, ori le usucă. Ca se avemă arte

și literatură națională, trebuie ca ele să fie legate cu societatea, cu credințele, cu obiceiurile, într'ună cuvânt cu istoria noastră. Nică-odată n'amă fi avut frumosele biserici, a Argeșului, a Trii-Ierarhilor, a Dragomirnei, decât arta n'ară fi fostă însuflată de simțimentul religios ce era mobilul strămoșilor noștri, și care la ei era atât de strins unită cu simțimentul național, nefăcându, potă dice, de câtă unul și același. Asemine și astăzi, nu vomă avea artă și literatură decât nu ne vomă adăpa in isvórele naționalității noastre, care este religia seculului al XIX.

Nădăjduescă că prin publicarea cronicelor Moldaviei contribuindă la desvóltarea patriotismului, voă contribui tot-odată și la părăsirea utopiilor cară pre mulți aă înșelată până acum, făcându'i a crede că triumful naționalității stă in măsură silnice, când aceste, amă deplină convicție, nu potă de câtă a o perde, seă celă puțină a o compromite. Țera noastră nu prin grabnice și sgomotose schimbări se póte rădica. Reformele blânde și graduale, îmbunătățirile seriose, răspândirea instrucției publice, *respectarea dritului tuturoră claseloră*¹⁾, indreptarea moravurilor in familie, întărirea, statornicirea și respectarea puterei ocărmuitoare, ca organă al legii, aceste suntă singurele elemente de regenerație pentru noi. Oră ce schimbare silnică, oră ce prefacere neprasnică nu potă se ne fie de câtă fatale. Când revoluțiile începă, civilizația incetăză; resboiful nică-odată n'aă făcută de câtă a mistui rodirile sēmănate in timpul păcei.

Gândul meă este grosă de tóte aceste priviri; așă dori se rumpă vëlul ce ascunde viitorul patriei mele; așă dori se fiă macar ună minută pe tripodul Pitiei, și se prorocescă țerei și nației mele sórtele cele mai aurite!

¹⁾ Acetă frasă a fostă impusă de *censură*, care nu s'a oborită in Moldova de câtă prin legea Presei din 1856. In textul primitivă al prefaței era șisă: *egala indrituire a tuturoră claseloră națiunei*.

In totu chipul, se nu ne spëriemü, de câtü când vomü päräsi tötä țintirea spre bine și progresü pacinicü, și vomü sta cu brațele încrucisate, cređëndü că totul este perdutü. In noi este ceva tare, puternicü, providențial, care ne-aü apëratü in nisce epoce când aü căđutü imperie multü maı sdravine. Consciința națională este încă vergurä; cója singurä îi este îmbëtränitä. «Existența unü poporü este unü lungü anü, cum aü đisü unü scriitorü francesü, care și elü are đilele séle de piclä și de luminä strălucitóre, timpurile séle de amortélä și de mănóse sëcerișuri. Së nu uitämü că patru seculi de sclavie aü apësatü asupra Greciei, fõră ca së pótä smulge din inima filorü ei acea anticä naționalitate pre care paloșul lui Mahomet alü-doile amerința de a o stinge pentru deapururea.»

Asemine inalte considerații, întëmplările timpurilor trecute, adecă istoria, ni le potü insufla maı cu ușurință. Intr'o epocă ca a nósträ, plinä de tóte decepțiile, in care spiritele atätü de multü lucrözä, și inimile atätü de viü simțescü nevoile unei credințe, ce hrană putemü së avemü maı indestulátóre pentru nerăbdările și indoielele nóstre de câtü cultul țerei nóstre? Cetindu'ı istoria, amü avea maı multä ispitä prin trecutü, ne-amü prețui maı multü presintele, și amü spera maı multü de la viitorü; căci, analele nóstre ne-arü arăta vederatü că prevedința nici-odată nu ne-aü lipsitü, și că părinții noștri, de și aü avutü greutateți și piedici pre cari noi nu le vomü intälni, ei nici-odiniórä n'aü desnădeđuitü de dânșii și de țera lorü.

Ca sfërsitü a acestei prefațe, së'mı fie ertatü de a o inchiea cu cuvintele unü istoricü francesü¹⁾.

«In acestü timpü de patimı politice, in care este așa de greü, când cine-va își simte ceva activitate de spiritü, de a se ascunde agitației generale, credü că amü găsitü unü miđilocü de repaosü in studiul se-

¹⁾ Lettres sur l'histoire de France par Augustin Thierry Lettre première.

riosu alu istoriei. Nu ca privirea trecutului si ispita seculiloru me facu se me lepădu de antelele mele dorinți de libertate, ca de nisce ilusii a junetei; din-potrivă, eu me lipescu cătră ele din multu in mai multu. Totu iubescu libertatea; déră, cu o afectie mai puțină nerăbdătoare. Imi dicu ca in tote epocele, si in tote țerile s'au aflatu mulți omeni cari, intr'o situație si cu opinii deosebite de ale mele, au resimțitu aceeași nevoia ca si mine, déră ca cei mai mulți au muritu, inainte de a vedea realizându-se aceia ce ei anticipau in ideie. Lucrarea acesteii lumi se sêvêrșesce incet, si fic-care generație ce trece nu face de câtu a lăsa o pētră pentru zidirea edificiului ce visēză spiritele ferbinți. Acēstă convicție mai multu gravă de câtu tristă, nu slăbesce pentru indiviđi datoriea de a merge dreptu printre înșelăciunile interesului si a deșertăciunei, nici pentru popore datoriea de ași păstra dignitatea națională; căci, decă nu este de câtu nenorocire de a fi impilatū prin puterea împregiurărilor, este rușine de a se arēta șervilū».

M. Kogălniceanu.

Iași, 10 April 1852.

CUVËNTU INTRODUCŢIVU

LA CURSUL

DE ISTORIA NAŢIONALĂ

Rostitū in 24 Noemvrie 1843 in Academia Mihailēna.

Putēndū servi de introducŷiune

CRONICELE ROMANIEI*)

Dupē priveliŷtea lumēi, dupē minunile naturei, nimicā nu este mai interesantū, mai mǎreŷū, mai vrednicū de luarea nōstrā aminte, de cātū *Istoria*.

Istoria, Domnilorū mei, dupē ŷicerea autorilorū celorū mai vestiŷi, este adevērata povestire ŷi infāŷoŷare a intēplārilorū nēmului omenescū; ea este rezultatul vrēstelorū ŷi a esperienŷei. Se pōte, dērā, cu dreptū cuvēntū, numi glasul seminŷiilorū ce aū fostū, ŷi icōna vremei trecute. Karamzine, in alte cuvinte, o numesce testamentul lāsātū de cǎtrē strēmoŷi strēnepoŷilorū, ca sē slujēscā de tǎlmǎcire vremei de faŷā, ŷi de povāŷuire vremei viitōre.

In acēstā privire atāt de importantā, istoria, dupē Bibliā, trebuie sē fie, ŷi aū fostū tot-d'auna, cartea de cǎpitenie a popōrelorū, ŷi a fiesce cǎruī omū in deosēbi; pentru cǎ fiesce-care stare, fiesce-care profesie aflā in ea regule de purtare, sfatū la indoirile sēle, invēŷăturā la nesciinŷa sea, indemnū la slavā ŷi la fapta bunā.

Domnitorul prin istoriā se deŷcēptā la nobila ambiŷiā de a face lucruri mari ŷi drepte, ŷi prin urmare de a trāi in viitorime. Lauda neŷtērsā ŷi nemurirea cu cari suntū incununaŷi ocārmuitōrii cei buni, defāimarea ŷi hula cari suntū

---

*) Acestū cursū s'a ŷinutū in semestrul de iērnā al anului 1843, in care amū tratatū istoria Romānilorū pānā la intemeiarea principatelorū. Deosēbite persecuŷiuni politice m'atū silitū sē'lū intrerumpū.

tot-d'auna partea celorü rei, e mai cu neputință ca să nu le insufle in inimă dorința spre bine și spre virtute, decât inima lorü nu le este încă stricată prin cangrena lingușirei. Cele mai inalte isbânđi, cele mai slăvite fapte, nu vedemü öre că s'aü indemnatü prin istoriä? Spre pildä biruința Asiei, după mărturisirea tuturilor istoricilorü vechi, s'aü pricinuitü prin désa cetire a Iliadei de către Alecsandru celü mare. Cine nu scie că acestü falnicü isbânditorü purta neconținutü cu sine, intr'o cutie de aurü, poema lui Omer; și ce este Iliada altä, de-cät o istoriä in versuri, cea mai vechiä și cea mai frumoasă din töte! Föra a merge in vécuri așa depärtate, nu s'aü vedütü mai in ñilele nöstre unü altü Alecsandru, Carl XII, desceptându-și geniul spre isbânđi și slavä, prin citirea vieței Macedonénului, scrisä de Quint-Curție? Care, dér, Impëratü, care Domnü nu trebuie să tremure de'naintea istoriei, acestüi strașnicü tribunalü, ce are să'i giudice cu aceeași nepärtinire, precum odineöra Egipteniü giudecaü pre regiü lorü eșiți din vieță?

Dätătorul de legi, härbatul de statü, in istoriä, invëtä tocmelele ocärmuito-rilorü, puterea și släbiciunea lorü, pricinele de sporire seü de scädere a staturilorü, felurile de guvernü subt cari äü infloritü mai multü, legile cari äü avutü inriurirea cea mai priinciosä seü cea mai stricäciosä asupra puterei. asupra culturei, asupra moralului noródelorü.

Oșténul in istoriä gäsesce pildele cele mai drepte și mai adevörate despre strategie; cárturarul, filosoful in ea vedü inaitarea duhului omenescü, rätäcirile sele, descoperirile geniului, pricinele nesciinței, a superstiției și a intunereculü.

Simplul particularü, in cetirea istoriei, gäsesce mângiere pentru relele de faciä; ea îi aratä cá, prin o tristä fatalitate, perfecție n'aü fostü nici-odată in lume, virtutea mai tot-d'auna äü fostü prigonitä in vieță, și cá rësplata ei cele mai multe ori nu i-aü venitü de-cät după mörte. Cine nu trebuie să-și uite durerile și nemulțämirile, când istoria îi arëtä pre nisce cetäteni vrednici de a poronci lumei, cari äü fostü jertfa tiranilorü, și, de-multe-ori, chiar a compatrioților lorü? Nenorocirile nöstre trebuie să le socotimü de nimicä, când vedemü pre unü Socrat silitü să priiméscä otrava chiar din mäna Ateniilorü, pre unü Aristid subpusü ostracismului, numai pentru cá era numitü celü dreptü, pre unü Caton dändu'și singurü mörtea, ca să nu-și vedä patriu in robie. Ii cu neputință ca cine-va, insuflatü de asemenea pilde, să nu-și imbärbäteze caracterul, să nu doréscä de a imita pre acesti stréluciți bărbați, făcändü abnegație de sine, și rävnindü numai folosul obșcescü.

Cätü trebuie, dérä, să ne fie dragä acestä sciință inaltä, carea, lasü cá ne dä o petrecere folositoare, și prin cetirea ei ne indestulézä curiositatea cea mai nobilä, dérä ne invëtä incä a fi bunü, ne mäntuie de pregüdețe, ne sporesce ispita prin ispita vécurilorü trecute, și ne lungesce, cum amü ñice, vieța.

«A nu sci ce s'aü întemplatü înainte de a fi născutü, este, ñice Ciceron, tot aceea ca când ai fi neconținutü pruncü; cáci, ce este vrësta omului, decât memoria faptelorü nöstre nu s'arü uni-cu vécurile cele mai dinainte?»¹⁾

Istoria singurä póte, ca intr'o panoramä intinsä, să ni arate impëräțiile

¹⁾ Cicero in Orat. Cart. 34

trecute înainte de miî de ani; ea ne face privitorî la luptele, la revoluţ ie, la sfaturile, la serbările întemplate de la începutul lumii; ea scóte din morminte pre strémoşii noştri, şi ni' înfăţoşeadă ca vii dinaintea ochilorü, cu tóte virtuţile, cu tóte patimile, cu tóte năravurile lorü. Ea. déră, ne légă cu veciea, puindü in comunicaţie sémînţile trecute cu noi, şi iarăşi şi pre noi cu sémînţile viitoare, căroră are sê le trădec povestirea faptelorü nóstre.

Pe-lungă tóte aceste, istoria mai are şi nepreţuitul darü de a judeca cu nepărtinire faptele contimpuranilorü noştri, pre cariî noi nu avemü curagülü saü destoinicia de a'î cunosce dreptü şi adevératü.

Studiulü istoriei, Domnilorü mei, aü fostü in tóte timpurile ocupaţia de predilecţie a ómenilorü gónditorî. Nicî-odată însă n'aü avutü importenţa şi universalitatea de care se bucură astăđî. La cei vechî, ea era partea numîi a oştenilorü şi a filosofilorü, din pricina scumpetei manuscripturilorü. Astăđî, însă, orî şi unde naţia este ceva înaintată, istoria este cetirea obşcésă a tutulorü stărilorü, pên şi celorü înjosite. In França, ţéranul, séra la colţul focului, ca sê se odihnésă de trudele đilei, cetesce măreţele reforme a Constituantei, şi strélucitele biruinţe a lui Napoleon. In Prusia, de câte orî mi s'aü întemplatü sê védü, in vremea popásului, pre muncitorul de păméntü cetindü, la umbra unui copacü, faptele marelui Friderik! Acéstă norocită popularitate a istoriei vine mai ales din doué pricinî: Cea ántéü este că astăđî fiesce care cetăţeanü are dreptü şi îndatorire de a se ocupa cu trebile statului, că fieşi-cine doresce a şci care suntu şi cum se păzescü drepturile naţionale, căşcigate de către strémoşi; şi unde póte cineva sê le găsescă mai bine desluşite de cât in istoriă? A doua pricină, şi cea de căpitenie, este aflarea tiparului, mulţămită. şi de o mie de orî mulţămită aceluî caře d'întéü aü găsitü acéstă artă, cea mai mare împrăştiitoare şi păstrătoare a întemplărilorü, fórá care istoria nicî-odată n'arü fi ajunsü in cinstea universală in care se află. Nicî nu potü sê vé arătü câtü lipsa acestei înalte affări arunca nedumerire in povestiri, nesiguranţa şi întunecü in totü. Acéstă lipsă, Domnilorü mei, este pricina că între Romăni, chîar şi între cei mai însemnaţi, se găsescü aşa de puţini cariî cunoscü istoria. Tiparul, la noi, nu este încă destul de slobodü şi de împrăştiatü; noi n'avemü încă publicată in limba naţională măcar o istoriă universală; şi ce vorbescü de istoriă universală, când chîar analele patriei nóste zacü in întunecü, păstrate numai in nisce manuscrite, din cari doué, din pricina copistilorü, nu se potrivescü!') Şi cu tóte aceste tiparul arü fi cellü mai sigurü şi mai grabnicü miđlocü ca sê agîngemü la civilisaţia societăţei Europeene. Noi, cariî ne fălimü cu propăşirile ce socotimü că facemü, noi, cariî nu vorbimü de cât luminare şi civilisaţie, decă voimü sê avemü in faptă aceea ce vorbimü, arü trebui sê urmămü pildei Nord-Americanilorü, a căroră cea ántéü trebă de care se apucă când îşi facü vre o noüă aşedare, este sê deschidă unü drumü şi sê aducă cu dânsii unü tésqü, spre tipărirea unui jurnalü. Prin acéstă indoită operaţia, ei agîngü ţelul, şi facü analisisul a orî-ce sistemü socialü. pêntru-că,

*) Acéstă lipsă, după dece ani de muncă, însfêşitü, suntu îndestul de norocitü de a o îndeplini. 1852.

cum dice Volney, societatea nu este alta de cât comunicația ușoră și slobodă a perșonelor, a lucrurilor și a ideilor.

Dacă istoria, indeobște, adecă a némului omenesc, este așa de interesantă în rezultatele sële, cu cât mai multă trebuie să ne fie istoria patriei, a locului unde amă vëdută ziua? Omui totă-da'una înainte de némă 'și-a iubită familia, înainte de lume 'și-a iubită némul și partea de pământ, fie mare, fie mică, în care părinții sei au trăit și s'au îngropat, în care elă s'au născut, au petrecut dulci ani ai copilăriei ce nu se mai întorc, au simțit cea întâi bucurie și cea întâi durere de bărbat. Acest simțiment sânt, nu cunosc încă nici ună némă, nici o seminție câtă de brută, câtă de sêlbatecă, care să nu'ă albă. M'ăși întinde prea departe de sujetul meu, dacă m'ăși pune a vë arăta pilde despre acăsta: ele sunt nenumărate.

Ce interesă mare trebuie să aibă istoria națională pentru noi, imi place a crede că și D-văstră o înțelegeți ca și mine. Ea ni arată întâmplările, faptele strămoșilor noștri, care prin moștenire sunt și a noastre. Inima mi se bate când audă rostindă numele lui Alecsandru celă bun, lui Stefan celă mare, lui Mihai vitezul; da, Domnilor mei! Și nu mă rușinez a vë dice că acești bărbați pentru mine sunt mai multă de câtă Alecsandru celă mare, de câtă Annibal, de câtă Cesar: aceștia sunt eroii lumii, în loc că cei d'întăi sunt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Răsboieni are mai mare interesă de câtă lupta de la Termopile, și isbândile de la Racova și de la Călugăreni imi pară mai strălucite de câtă acele de la Maraton și Salamina, pentru că sunt câștigate de către Români! Chiar locurile patriei mele imi pară mai plăcute, mai frumoșe de câtă locurile cele mai clasice. Sucéva și Têrgoviștea sunt pentru mine mai multă de câtă Sparta și Atena! Baea, ună sată ca tôte satele pentru străini, pentru Români are mai multă preț de câtă Corintul, pentru că în Baea, avanul Riga a Ungariei, Matei Corvinul, vitezul vitezilor, Crațul Crailor, cum îi dicea Sixtă. IV, rănită de sabia Moldovană, fu pusă în fugă, și uită drumul patriei noastre!

Trebuința istoriei patriei ni este neapărată chiar pentru ocrotirea drepturilor noastre impropria națiilor străine. Neavândă istoriă, fiesce-care popor dușmană ni-ară putea dice cuvintele D-lui Aaron. «Inceputul ce ai este necunoscut, numele ce porți nu este ală tău, nici pământul pe care locuesci; sôrta ta așa au fostă ca să fi tot după cum esci: lepădă-te de inceputul tău, schimbă-ți numele, sêu priimesce pre acesta ce ți-lă dau eu, rădică-te și du-te din pământul pe care locuesci, căci nu este ală tău, și nu te mai munci în zadar, căci tu nu poți fi mai bine de cum esci.» Și în adevăr, tôte aceste cuvinte ni s'au disă de către străini; inceputul nostru ni s'au tăgăduit, numele ni s'au prefăcut, pământul ni s'au sfășiat, drepturile ni s'au călcată în picior, numai pentru că n'amă avută consciința naționalității noastre, numai pentru că n'amă avută pe ce să ne întemeiam și să ne apărămă dreptățile.

Domnilor, când așă fi așa de norocit să desvolteză mai multă în inima D-văstră interesul pentru istoria patriei, m'ăși fali că amă sporit în D-văstre și iubirea către patrie, și că prin urmare amă contribuită la păstrarea naționalității; căci, ce pôte mai multă să ne-o păstreze, de câtă acăstă istoriă, care

ni arătă ce amă fostă, de unde amă venită, ce suntemă, și, ca regula de trei, ni descopere și numărul necunoscută: ce avemă să fimă!

O asemenea carte ară trebui să fie pentru noi aceea ce Iliada era pentru Greci. Și să mă credeți, Domniloră, că și istoria noastră are întâmplări, are portreturi cari nici-de-cum n'ară rămănea mai giosă de cât eroii celoră vechi, decât acestora li s'ară scote aureola poetică, cu care pana geniului i-aă infrumusețată. Totul este, că vécurile eroice și mitologice aă trecută de-multă, că astă-đi poesia nu se găsece nici macar in versurile poeților, și că numai ună Omeră aă fostă in lume.

Negreșită că istoria Spartei, a Athenei, a Romei are mai multă interesă de cât a noastră pentru tot străinul; de'ntăi, pentru că Grecii și Romanii suntă popórele care până acum resumă civilizația și lumea vechi; ală-doile, pentru că iniurierea loră încă până astă-đi se păstrăză asupra noastră prin pravilele religiose și civile, prin sciințe, prin arte, prin pământul ce 'l-amă moscenită de la dinșii, și in sfârșită pentru că totă instrucția clasică a junimei încă astă-đi se rađimă pe istoria Greciloră și Romaniloră; și mai'ales pentru că faptele acestoră popóre s'aă scrisă de nice bărbați ca Tucidid, ca Tacit, ca Tit-Livie. Subt aceste priviri, cū singură mărturisescă interesul universală a istoriei Grece și Romane; déră in ce se atinge de curagăul individuală, de îndrăsnela fapteloră, de statornicia apărării, de marinimia și bărbăția Voevođiloră nostri, cari, de și pe ună theatru strimătă și cu mici miđilóce, aă sėvėrșită lucruri urieșe, in tóte aceste, Domniloră mei, nu mă temă de a đice că istoria noastră ară fi mai josă de cât istoria a oră și căruł poporă vechiă sėu nouă. Lupta națională a Romăniloră cari, mai trii vécuri, aă apėrată cu sabia Creștinătatea improtiva tuturoră puteriloră Islamismului, Domnia lui Alecsandru celă Bună și a lui Mircea celă Bėtrănă a căroră nume resunaă de la Marea Baltică până la porțile Bizanției, strălucitele fapte a unui Stefan celă Mare, blândă figură a lui Négu V. V. carele, ca Ludovică XII a Franției, lăsă sfătuiră fiului sėu cum să domnescă, abdicarea lui Petru Schiopu care preferă să se scobóre de pe tronul Moldaviei, de cât să plătescă biră Turciloră, chipul mărėțu, și intocmai ca ală lui Ahil, ală lui Mihai Vitezul, singurul Voevodă ce agăunse a uni părțile Daciei vechiă, și a se putea intitula: «Michail, cu mila lui Dumneđeă, Domnă Valahiei, Moldaviei și Transilvaniei,» inima de eroă și geniulă bărbătescă a Dómneloră Elena și Florica, patriotismul preutului Farcașă și inalta înțelepciune a lui Miron Costin, carele cu aceeași mână purta sabia spre apărarea patriei, și condeul spre scrierea analeloră naționale, rivalitatea numai spre bine a Domniloră Matei și Vasilie, marele planuri sprijinite de mari talenturi a lui Șerban Cantacuzino, pentru care tronul Valahiei se părea prea mică și rėvnla tronul Bizanției, apărarea a nouă-spre-đece plăeși in cetatea Némțului improtiva armiei întregi a lui Sobiețki, mântuitorul Vienei, tóte aceste figuri, tóte aceste fapte ară merita mirarea chiar și a străiniloră, când istoria noastră ară fi mai bine cunoscută. Vroiți, insă, ună interesă de romană, varietate de întâmplări, episoduri patetice, tragedii cari să vė scótă lacrimi din ochi, grozăvii care să vă rădice pėrul pe capă, apoi nu voiă avea trebuință de cât să vė povestescă cruđimile și vieța aventurieră a lui Vlad Tepeșă, mórtea vrednică

de unŭ principe a lui Despotŭ Eraclidul, domnia lui Alecsandru Lăpușnénu, intrarea Cazacilorŭ sub Hmelnițki in Moldavia, care singură este o poemă întrégă, năvălirile Tătarilorŭ, tăierea lui Brancovanul și a familiei séle, una din cele mai triste privelisci ce istoria universală póte infățoșa, catastrofa lui Grigorie Ghica, in carea se întâlnește totŭ neprevăduțul dramei, și câte alte scene grozave și ũmitóre, câte alte întâmplări de celŭ mai mare interesŭ chiarŭ pentru indiferenț!i!

Pe-lângă aceste, istoria Romăuésă mai are unŭ interesŭ și mai universală. Patria nóstră, prin o sórtă vrednică de tótă jalea, aŭ fostŭ menită din cea mai bêtrână vechime sě fie teatrul năvălirilorŭ și a resbóielorŭ străinilorŭ. Inaintea velétului crestinescŭ găsimŭ pre Darie, pre Alecsandru celŭ Mare, pre Lisimah, luptându-se cu Dacii, a căroră pământŭ 'la-mŭ moscenitŭ noi. O sută de ani după Hristos întâlnimŭ pre Decebal, celŭ mai insemnatŭ Rigă barbarŭ care aŭ fostŭ vre o dată, mai mărețŭ, mai vrednicŭ de a fi pe tronul Romei, de cât mișeiil urmași a lui Augustŭ. In adevărŭ, acestŭ Decebalŭ merita atâtŭ de puținŭ numele de barbarŭ cât și ori ce altŭ barbatŭ mare care dorește a'și civilisa țera. «Este barbarŭ, țice Domnul Saint-Marc Girardin, acela care sub Domițianŭ, biruitorŭ legiόνelorŭ Romane, cerea ca Impăratul in locŭ de birŭ s'î trimată meșteri și lucrători de totŭ felul, atâtŭ in artele resboiului precum și in acele a păcei? Este unŭ barbarŭ acela care, inainte de a incepe resboiul improtiva Romanilorŭ, căuta până in fundul Asiei alianța unui altŭ dușmanŭ a Romei, a Rigăi Partilorŭ?» Până acolo se intindea politica acestui bărbat insemnatŭ. Inșe, unŭ eroŭ mai mare se pornesce asupra lui, Decebal trebuie sě se plece, patria i se subpune, și nevroindŭ a o vedea róbă, elŭ care o ținuse slobodă și mândră, carele lua birŭ de la domnitorii lumei, își dá singurŭ mórtea, și scapă de a figura in triumful lui Trajan, singurul Impăratŭ păgânŭ, pre carele, din pricina virtuțilorŭ séle, crestiniil 'l-aŭ pusŭ in raŭ. Așa, Domnilorŭ mei, se sfêșesce răsboiul Dacilorŭ, una din epocele cele mai importante din istoria Romei.

Plinie celŭ ténérŭ, intr'una din scrisorile séle, ni dá ideea cea mai dréptă despre acestŭ cumplitŭ răsboiŭ, in care era sě se hotărăescă pricina civilizației și a barbariei. Caninius, unul din prietenii sěi, făcea o poemă asupra acestui răsboiŭ; Plinie îl îndemnă in întreprinderea sea. «Ai dreptate, îi scrie, sě eil acestŭ sujetŭ; nu este altul mai noŭ, mai bogatŭ, mai intinsŭ, mai poeticŭ, și voiŭ țice insuși mai fabulosŭ, măcar că tot-d'a-una adevăratŭ. Veil avea a zugrăvi canalurii sěpate in nisce țeri necunoscute, podurii aruncate pentru ântěiașidată pe fluvie rapide, laghere aședate in mișilocol unorŭ munți neapropiați până atunce, unŭ Rigă silitŭ sě fugă, silitŭ sě se omóre, dér care móre cu totŭ curagiiul seŭ, și in sfêșitŭ două triumfuri: unul, carele fu celŭ ântěiŭ pre carele Romanii ilŭ căștigară asupra Dacilorŭ, până atunce nebiruiți; și cel-altŭ, care fu celŭ de pe urmă in care biruința isprăvisse peirea acestui poporŭ. Greutatea este ca sě te poți ținea deopotrivă cu mărimea sujetului.» Pagubă, că acestŭ poemŭ s'aŭ perdutŭ; elŭ arŭ fi putut sě ni dee o mulțime de detalurii asupra acestei lupte.

Trece o sută de ani, și patria nóstră, schimbată in colonie Romană, incepe a se face teatrul unde sórta Imperiei se hotărăesce de către barbarii; la Du-

năre este lupta între barbarie și civilizație. Alaii, Avari, Gepizi, Goți, Huni, Lombardi, Bulgari, pre toți aceștia îi vedem trecându și petrecându prin țerele noastre, sfășiindu una după alta imperia Cesarilor, răsipind-o în urmă de-tot, și prefăcându, în sfârșit, fața Europei. Istoria tuturilor acestor popore barbare, care este lipită cu începutul tuturilor națiilor noie, ară rămănea intunecată decât nu s'ară desluși prin istoria românească.

În vremile moderne iarăși vedem Moldavia și Valahia menite ca și în timpul de-demult a fi locul luptelor celor mai sângerose. Ungurii, Polonii au hotărită aice cea mai mare parte a răsboielor lor cu Turcia. Subt zidurile Hotinului, Soviețki câștigă reputația militară, care pe urmă îl chiamă pe tronul Iagelonilor. Imperialistii, mostenitori Ungurilor, culeg iarăși în țerele noastre cele mai frumoșe trofee asupra Osmanilor. Vine începutul vécului alu opt-spre-zecele, și Moldova vede figura cea mai măreță din tôte, a lui Petru cel Mare. De atunci mai tôte biruințele Rusiei asupra Turciei se câștigă în principatură; bătăliile, tractaturile, generalii isbânditori a acestei puteri pörtă nume de locuri Românești. Nime, dără, nu pôte tăgădui interesul universalu a unei istorii, care ni infășoșază nisce întemplieri așa de importante, nisce bărbați așa de străluciți, nisce nații așa de numeroșe și deosebite, cari tôte pe pământul patriei noastre au lăsată urme de trecerea lor, monumenturi de existența ce au avut, bine-cuvântării seú blăstămuri, unele și altele meritate prin facerile-de-bine seú prin rëntățile ce ni au lăsată.

Însă, cu cât această istorie este interesantă, cu atâta este și grea de infășoșată; și cu tôte aceste eu îndrăsnescă a primi asupra mea o sarcină așa de mare; nimeni nu simte mai bine de cât nime, câtă ea este mai pre sus de puțința mea. Lasă, că chiar slabul meu talentu este nedestoinic de a trata după cuviință unu asemenea înaltu sujetu, dără chiar împregiurările din-afară suntă împotriva mea. O singură istorie complectă și sistematică nu avem încă despre Români; însuși șirul Domniloră nu este încă clasificat și statornicit prin făclia unei critice sănătose. Documenturile oficiale și acturile publice, cari suntă cea ânteu și cea mai puternică dovédă a adevărurilor istorice, ni lipsescă cu totul; din pricina deseloră revoluții cari în atâte rânduri ne-au pustiiat patria, ele suntă pierdute pentru tot-d'auna, seú imprăștiate prin țeri străine, pe la particulari, seú în bibliotecile Ungariei, Poloniei, Transilvaniei, a Moskvei, Petersburgului, Vienei și chiar a Stokholmului. Așa dără, în lipsa acestoră isvóre de căpetenie, noi nu avem de-cât Letopisișele țerei și istoriile Ungariei, Poloniei și Turciei, cu cari patria noastră au stă-tut în strinse relații; dără și aceste isvóre suntă încă departe de a fi desevirșite. Cronografurile Românești, în ce se atinge mai ales de ântelele timpuri a Principatelor, nu se potrivescă nici-de-cum cu autori străini, nu se potrivescă măcar între dênsele. Istoricii vechi, Unguri, Poloni și Turci, nu cuprindă, precum se înțelege de la sine, de-cât fragmenturi despre istoria noastră, și aceste încă adesea intunecate prin duhul partidei și a urei. Ne mai rămân încă istoriile, observațiile istorice, călătoriile publicate despre țerele noastre de deosebii străini în deosebite limbi; aceste suntă ajutorul de căpetenie pentru compunerea analeloră naționale, și mai-ales scrierile lui Gebhardi și

și a lui Engel, cari, prin ostenitorile lor lucrări, au meritat bine de la Români. Lipsa cea mai mare ni s'ar putea îndeplini prin neprețuitele uvragiuri a lui S. J. Clain și a lui Georgie Șinkai, a cărora viață n'au fost de-cât o lungă luptă și o înțregă jertfă pentru patrie; d'era, din nenorocire, aceste mult dorite și mult așteptate scrise până acum n'au eșit de sub tipar, și, cum mă tem, nu vor eși încă multă vreme.

Pe-lungă greutatea sarcinei ce se pricinuesce prin haosul atâtor materiale așa de infelurite, așa de imprăștiute, așa de incurcate și câte-odată și așa de s'erace, apoi se mai înfășoază și îndatoririle ce se cer de la ori-ce istoric, fără privire asupra formei de-afară, talentul și stilul compunerii. Lucian, născut sub Trajan, cere următoarele calități și datorii de la un bun istoric: El vrea ca istoricul să fie înțelept, să aibă simțimentul cuviințelor, să scie a gândi și a'și înfășoa gândirile, să fie cunoscut în trebile politice și militare; să fie slobod de frică și de ambiție, nelipicios mitei său amerințării, să spuie adevărul fără slăbăciune și fără amărare, să fie drept, fără asprime, censor fără oțerire și fără clevitire; să n'aibă nici duh de partidă, nici însuși duh național; îl vrea, și el, să fie cetățean al lumii, fără stăpân, fără pravilă, fără privire către opinia vremii sale, și nescriind de cât pentru stima omenilor cu drăp-tă judecată, și pentru lauda viitorimei.

Aceste sunt însușirile unui bun istoric; în vremea lui Lucian p'ote că se întâmplă la mulți; d'era astă-dă, când egoismul și ambiția întunecă talenturile cele mai mari, puțin s'ar găsi cari să le adune. Fără să vroiesc să mă pot pune mai sus, să macar deopotrivă cu alții, socot că nu 'm vei lua rău încredințarea ce vă dau, că reul și minciuna nu vor găsi nici-o dată în mine un apărător, și că tot-d'auna mă voi silii a vă spune adevărul, caracterul principal al istoriei; era când nu'l voi putea și să tac, și D-vostă veți înțelege pentru ce. Imi veți erta numai o mică plecare pentru nația mea, fără însă să credeți că așa denatura faptele, să că așa ecscusa aceea ce merită ocară. Inse, cum și Karamzine, pre carele nu mă pot opri de a'lă împrumuta așa de des, «simțimentul de noi și al nostru însuflețea povestirea; pentru că atât o părtinire grosă, partea unui duh slab și a unui suflet fără înălțare, este nesuferită într'un istorian, pre atâta îi aflăm căldură, energie și încântare, când iubirea patriei îi îndreptă condeul. Nici-o dată nu va fi suflet în care să nu domnescă acest simțiment generos. În Tucidid noi vedem tot-d'auna un Atenian; Tit-Livie este purerea un Roman.»

În mine veți găsi un Român, însă nici-o dată până acolo ca să contribuez la sporirea Romano-maniei, adică mania de a ne numi Romani, o patimă care domnesce astăzi mai ales în Transilvania, și la unii din scriitorii din Valahia. Petru Major, de fericită aducere aminte, prin cartea sa despre începutul Românilor, publicată pentru întâia dată la anul 1812, ca un Moisi a descoperit duhul național, mort de mai multă de un véc; și lui îi suntem dator cu o mare parte a impulsului patriotic ce de atunci s'au pornit în tus-trele provincii a vechiei Dacia. Pe de altă parte, însă, au avut și nevinovata nenorocire să producă o scôlză, destul de numerosă, de Ro-

măni năoi, cari, făr a'și sprijini ȃsele cu faptele, socotă că tragă respectul lămei asupră'și, când strigă că se tragă din Romană, că suntă Romană, și prin urmare celă ăntăiă poporă din lume. Acăstă manie s'ău intinsă până acolo, in cât unăi își însușescă chăar și faptele și istoria bėtrăniloră Romană de la Romulus și până la Romulus-Augustul. Așa, D. Aristia, pre carele ilă cinstescă ca bună traducătoră a unei părți a Iliadei, intr'ună poemă epică, ecsaltată de ună entusiasă puțină potrivită cu ună Romană, D. Aristia, ȃică, numesce Română pre Longină, Sutașul Romană, carele ău străpunsă cōsta Domnului nostru Iisus Hristos, când era rėstignită pe cruce, și nu'și pōte ascunde bucuria că celă ăntăiă creștină ău fostă ună Română.

Să ne ferimă, Domniloră mei, de acăstă manie care trage asupra nōstră risul străiniloră. In poziția nōstră de față, cea ăntăiă dėtorie, cea ăntăiă însușire trebuțe să ne fie modestia; alămintrelea, ămă putea merita aceea ce ȃico D. Eliad, că număi națiile bancrute vorbescă de strėmoșii loră, bună-ōră ca și eugenistiă scăpătați. Să ne scoborimă din Ercul, dēcă vomă fi mișei, lumea totă de mișei ne va ținea; și d'improtivă, dēcă isgonindă demoralisația și neunirea obștēcă care ne darmă spre peire, ne vomă sili cu ună pasă mai sigură a ne indrepta pe calea frăției, a patriotismului, a unei civilisația sănătōsă și nu superficială, cum o avemă, atunce vomă fi respectați de Europa, chăar dēcă ne-ămă trage din hordele lui Gengis-Han. Așa dēră, Domniloră mei, eă nu vė voă ascunde că legile, că obiceiurile, că limba, că inceputul nostru se tragă din Romană: istoria de-multă ău vedită aceste adevăruri; dēră, încă odată vė mai spună, suntă departe de a măguli o manie ridicolă, vorbindu-vė de faptele Romaniloră, ca când ară fi ale nōstre; ci vō ă face ceva mai folositoră: mē voă sili a vė indemna, că dēca vroiti să fiți cunoscuți de adevărați fil a Romaniloră, apoi să faceți și D-vōstră ceva care să se pōtă sāmălui cu isprăvile poporului de lume domnitoră.

Inainte de a sfărși, dați-mă voă, Domniloră mei, să chēmă luarea vōstră aminte asupra cursului mē. Dēcă Grecii ău cădută odată subt jugul lui Filip, și in urmă subt jugul Romaniloră, este pentru că ău voită să fie Plateani, Tebani, Ateniani, Spartiani și nu Heleni; totă așa și strėmoșii nostri ău vroitu să fimă Ardeleni, Munteni, Moldoveni și nu Romăni; rare-oră ei ău venită să se privescă intre dănșii ca o singură și aceeași nație; in neunirea loră, dēră, trebuțe să vedemă isvorulă tuturilor nenorociriloră trecute, a căroră urme încă până astăđi suntă vii pe pământul nostru. Departe de a fi pãrtinitorul ună simtimentă de ură cãtrė cele-alte părți a nēmului mē, eă privescă ca patria mea tōtă acea intindere de locă unde se vorbesce Romănesce, și ca istoriă națională, istoria Moldaviei intregi inainte de sfășierea ei, a Valachi și a frățiloră din Transilvania. Acăstă istorie este obiectul cursului mē; intinđendumă, cum se ințelege de la sine, mai multă asupra intēplăriloră Moldaviei, nu voă trece subt tăcere și faptele vrednice de insemnată a celoră-alte părți a Daciei, și mai ales a Romăniloră din Valachia, cu cari suntemă frați și de cruce, și de sânge, și de limbă, și de legi. Prin urmare, vė rogă să insemnați că eă nu voă descrie faptele deosėbit dupė ană și ȃile, ci intr'ună chipă colectivă.

Până acum toți acei ce s'au indeletnicu cu istoria națională, n'au avut în privire de-cât biografia Domnilor, nepomenindă nimică de popor, isvorul a tuturilor mișcărilor și isprăvilor, și fără care stăpânitorii n'arū fi nimică. Mă voiū sili să mă feresc de această greșelă de căpitenie; ci, pe-lungă istoria politică a țerilor, atâtū câtū voiū fi agiutatū de documenturile și tradițiile vechi, voiū căuta a vē da și o ideă lămurită asupra stărei sociale și morale, asupra obiceiurilor, prejudețelor, culturii, negoțului și literaturii vechilor Români. Departe de a mă pune ca ocăritorul vremei trecute, imi voiū face o deosebită datorie să vē infățoșezū acea vechă întocmire guvernamentală, acea adunare de pravile fundamentale, cunoscute sub numele de *obiceșul pământului*, sub care patria noastră s'au păstratū mai multe vécuri tare și puternică. Prin această, veși cunosce, Domnilor, că acelū trecutū nu era așa de rău, așa de varvarū, precum se placū unii și alții a vi'lū infățoșă; ci, că avea și elū multe aședemēturi, multe orōnduțele pe cari chīar politicii și economistii de astăđi le mărturisesc de bune!

Istoria Românilor, ca și a tuturilor națiilor moderne, se imparte în istoriă vechă, de miđilocū și nouă; fiesce-care din aceste se subț împarte în mai multe periōde, cari tōte se începū cu vre-o epochă însemnată. Nu vē voiū vorbi de-cât de împărțea principală.

Istoria vechiă se începe de la celo întēiū timpuri istorice a Daciei, și merge până la întemeierea staturilor Valachiei (1290) și Moldaviei (1350). În această întindere de vreme vedemū risipa Dacilor, împoporarea țerei lorū cu coloniū Romane, înflorirea acestora până subț împēratul Aurelian, și risipirea lorū prin năvălirea varvarilor, cari, unii după alții, s'au schimbatū necontenitū pe pământul nostru, de la 270 și până la 570, când Avariū s'au trasū în Panonia, lăsândū Dacia slobodă. Într'aceste vremi grele, vedemū, insē, din când în când, pre micul poporū Romānū, chīar în miđilocul semințiilor de altū némū, retrasū și ascunsū în văile și poenele Carpaților, păstrāndū-și naționalitatea, legile, limba și obiceiurile, ca unū scumpū patrimoniū priimitū de la părinți. În vécurile X și XI, resuflāndu-se de năvălirile varvarilor, Romāniū prindū la îndrāsnelă, esū din asilurile lorū, și pe cōstele saū la pōlele munților se alcătuescū în mici Capitanaturī și Voevoziū, subț șefi de sāngele lorū; și, în sfērșitū, în vécurile XIII și XIV se întindū pe șesuri, esū în țeră, după espresia-vechelorū cronice, și întemeiază douē staturi neatārnate; a Valachie și a Moldaviei.

Cu formarea principaturilor se începe istoria de miđlocū, și se sfērșesce cu desēvērșita lorū cădere subț Domniū Fanarioși, (1716). Această parte a istoriei este adevērata istoriă a Romānilorū. Indată după întocmirea lorū în staturi neatārnate, îi vedemū luptāndu-se cu popōrele megieșite pentru păstrarea naționalității lorū; nici-odată dūhul isbāndeii și a năvălirei nu i-aū povățuitū; ci, tōte rēsbōitele lorū aū avutū unū țelū nobilū și sfântū: apērarea patriei și a legii. Dēră, în aceste lupte, statornicia, curagiul, isprăvile, biruințele lorū ni parū fabuloșe, pōtrivindu-le cu micul lorū numărū și cu puținele miđlōce ce le-aū stātutū dinainte. Dușmanii de dece ori mai puternicii de-cātū dānșii îi vedemū bāntuiți și puși în fugă. Insē, unū colosū strașnicū, unū niōrū cum-

plitu se ivesce pe orizontele Europei: islamismul se aratã, și tôte națiile tremurã pentru legea și naționalitatea lor. Serbia, Bulgaria, Albania, Macedonia, Iliria, Friulul, Crimul, se facu provincii Turceci; cetatea lui Constantin, Roma cea nouã, maica orașelor, se face capitala Sultanilor, și semiluna se înalță in locul Crucei pe bolta sfintei Sofia. In vreme când islamismul este biruitoru pretutindene, când chiar Grecia clasicã se face prada Osmanilor, când tufurile acestora resbatu până in inima Ungariei, numai Românii se improtivescu șivoiului care înghite tôte, numai ei staù ca unu valù apërãtoru creștinãtãei împotriva Musulmanilor. De-multe-orì biruiți, de-multe-orì supuși, dérã nici-odată abãtuși până la pãmentu și desnãdejduți, îi vedemù folosindu-se de tot prilejul, și de la 1366 și până la 1688 stãndu deapurare in luptã, — Mircea celù Bêtrãnu, Vlad Tepeșu, Stefan celù Mare, Mihaì Vetèzul și Șerban Cantacuzino aù fostu mai ales neimpècații dușmanii a sectatoriloru lui Mohamed, apërãndu cu sângele lorù sfânta Cruce. De și necontentiu in rêsbóie, Românii însè nu uitã reformele și îmbunãtãțirile din lãuntru; in vécurile XVI și XVII mai alesu ei facu mari înaintãri in civilisațiã. Școlele lorù suntù vestite in totù Orientul; Moldavia este una din cele ântètu țeri a Europei, in carea invenția lui Gutenberg, tipografia, se introduce. Dascalii, caligrafii și praviliștii Români se chiamã la curtea Țariloru Rusiei, și unu fiu a Moldaviei se învrednicesce a fi învèțãtorul lui Petru celù Mare. In cea ântètu giùmãtate a vécului XVII limba Românescã se desrobescè și câscigã dreptul de limbã a Statulu; mai multe tipografii se aședã in amèndoue principatele; Vasilie Lupul și Mateiù Basarab, prin aceste faceri de bine își facu unu nume nemuritoru in istoria patriei. Bãrbații rêvnitorii desvoltèzã literatura și duhul naționalu; și câtù vorù fi Români, memoria și scrierile Vorniculu Ureki, a Logofètulu Eustratie, a Mitropoliților Dosotheiu și Varlam, a lui Miron Costin, Radu Grecènu, Radu Popescu și Ioan Neculce, nu se vorù uita, nici se vorù perde. Strèmoșii noștri cu unu pasù grabnicu se înaintescù pe calea civilisației Apusulu; însè, tôte aceste propãșiri se facu înapoeri. Vremea cãderei li vine; in pisma națiiloru strãine, in neunire între dinșii, uitãndu cã suntù unu singuru și acelașu nemu, ci despãrțiți, luptãndu-se și slãbindu-se între dãnșii unii pe alții sub nume de Moldovenii și Munteni, Românii se apropie de peire. Tirania Otomanã se întemeiazã asupra lorù, și cu dênsa superstiția, ignoranța și intunerecul. In inceputul vécului trecutù, se ivesce biruitorul lui Carl XII, Petru celù Mare; mãrinosul monarchu își plècã unu ochiù îndurãtoru asupra popórelorù creștine a Turciei; Românimea saltã de bucuriã. Eroul Rusiei, spre mãntuirea obștèscã, se unescè cu Brancovanu și cu Cantemir; dérã, zavistia și pisma acestorù Domni nimicnicescu unu planù așa de mare și așa de bine începutu. Pacea de la Prutu întemeiazã încã pe unu vécu jugul Osmanliiloru asupra Principatelorù de la Dunãre; cu tragerea oștilorù Rusesci, Românii perdù cea de pe urmã schintelã de naționalitate, și celù de pe urmã dritù ce le mai rêmãsesè, dritul de a fi ocãrmuiți de cãtrè Domni pãmèntenii; și Fanarioții se facu stèpanii Moldaviei și Valachiei!

Istoria nouã se începe cu vécul celù mai cumplitu care vre-odată aù apèsatù țèrile nòstre. Tôte elementele de naționalitate și de patriotismù suntù de-

multă perdate! legile fundamentale a țerei se calcă în picioare; adunările obștesci, sub nume de Divanuri, se fac numai nise formalități fără interes. O aristocrație ignorantă, sprijinită de Pörtă și de Cleru, pe de o parte ține în lanțuri un popor de mai mult de două milioane de oameni, era pe de alta se face stavilă chiar binelui ce unii din Domnii Fanarioți vroescă a face; driturile țerei, care din care se silesce să le vîndă mai cu mică preț și mai degrabă; isvórele de inavuțire publică se întrebuintează numai în folosul unor familii privilegiate. Moldavia se sfășie în trei părți, Valachia este încungiuurată cu țețai Turcesci, zidite pe pămîntul ei. Fără agiutoru din lăuntru, Românii scapă toate prilegiurile de mîntuire; și, în vreme când toate popórele Europei înainteză spre o mai sdravănă întemeiere din lăuntru și din afară, noi, cu aceeași repegiune ne apropiem de peire. Revoluția Francesă, sguindu Europa până în cele mai adânci a sêle temeliu, se resimți și între Români; unii dintre ei se pun în comunicația cu Directoriul francez; dera prea multe țeri, prea multe stavile împedecă ori ce bună ispravă. Pe urmă, biruitorul de la Marengo, în expediția sea în Egipt, voindă a da trebă Turcilor, trâmite emisari în Valachia și Moldavia ca să formeze partizani ideelor nou; generosul Rigas, măgulindu-se cu făgăduințele lui Bonaparte, se face propoveditorul slobođeniei; opritu în întreprinderea sea elu se dă călailor de la Belgrad și móre pentru patriă. Dera mórtea sea nu rămâne neroditoare; și ea este menită să pregătescă regenerația noastră; mórtea lui Rigas de o parte, apesările nesuferte a tiranilor de altă parte, ideiele vécului cari de și încetu, dera totu începuseră a pătrunde între Români, scrierile lui Petru Maior și a altor bărbai patrioți, contactul cu armiele Rusesci ce au ocupatu Principatele de la 1806 până la 1812, toate aceste pregătescă întemplerile de la 1821. În vreme când în Moldavia Eteria isbucnesce și chiamă la slobođenje nu numai pre Greci, der pre toate popórele creștine cari gemeau sub jugul Turciei, Teodor Vladimirescu rădică pe de altă parte în Valachia stégul național, vestind Românilor că vremea venise, pentru ca iară să scuture stêpanirea strêinilor, să depărteze abuzurile cari o rodiau, și să dobândescă guvernă națională întemeiată pe o Șartă liberală. Pornirile și a lui Ipsilanti și a lui Vladimirescu au un rău sfêrșitu; dera, cu toate aceste, rezultatele lor pentru noi sunt nemăsurate. Intemplerilor de la 1821 suntemă datoru, cu ori ce propășire ce amă făcut de atunci; căci, ele ne-au desceptatu duhul național ce era adormitu cu totul. De atunci multe împregiurări din afară ne vin în agiutoru; Curtea protectóre, ca o rêsplată pentru jertfele ce Românii i-au făcutu de la Petru celu Mare și până la pacea de Andrianopol, simțesce o îngrijire adevărată pentru sórta noastră; și, de și încă Românismul nu triumfă, cum țice D. Aron, totu-și existența politică incede a ni se aședa pe temeluri mai statornice. În urma multor pătimiru, multor nenorocir, unu orizonte mai seninu ni se arată; pacea de la Adrianopol se încheie între Rusia și Turcia, și drituri perdate de vécuri ni se întorcă înapoi. Kiselef, unu nume pre care Românii nu trebuie sêlă rostescă de cât cu recunoscință și dragoste, este însărcinatu cu regenerația patriei, cu punerea în lucrare a pravilelor menite să ne facă o nație, până la împlinirea ce mai mari făgăduințe, până la cea mai temeinică închi-

zăsluire a naționalității noastre, adevărat numirea de Domni pământeni, și pe viață, pe tronurile Moldaviei și Valachiei.

Până aici, Domnilor mei, vine istoria ce am să vă înfățișez. Sprijinul cel mai temeinic, ca să pot ajunge la țelul dorit, îl asceput de la indulgența D-vastră, și de la nădejdea măgulitoare, că prin prelecțiile mele voi putea descepa în D-văstră un duh de unire mai de aproape între toate ramurile nămului Românesc, și un interes mai viu pentru nație și patrie. Acestă'mi ar fi cea mai scumpă răsplătire și cea mai bună îmbărbătare în trudnicul meu drum.

Intr'o asemenea întindere de istorie, care cuprinde atâtea timpuri și atâtea locuri, chiar cu cea mai mare luare aminte trebuie să faci greșeli; ori-cine, însă, va bine voi a mă asculta ceva, va însemna că ele se vor întâmpla din lipsa cunoștințelor, și nici-de-cum din rea vroință se cu vre un scop ascuns. În înfățișarea întâmplărilor care sunt aproape de noi, și pre care se noi se părinții noștri le-am vădit, voi fi cu cea mai neadormită privilegiere, mărginindu-mă a vă arăta numai faptele împlinite, fără a voi a vă descoperi și țelurile ascunse. În epoca de la 1822 și până la 1834, voi fi mai ales cât se va putea mai scurt și mai obștesc, înfățișându-vă numai întâmplările publice, și acele care au avut o înfrurire simțitoare asupra țerei. Noi n'am agiuns încă așa departe ca să putem trata cu nepărtinire istoria contimpurană; acesta este tréba viitorimei; Dumnezeu dă, să mă ferescă de a voi a mă pune censorul conviețuitorilor mei, judecându-le se criticându-le purtarea și faptele. «Acela care își înalță duhul la vrednicia unui istoriograf, dice Ioan Müller, perde din privirea sa ori-ce atingeri momentale și mai particulare. Jurnaluri pot aduna personalități; în tablele istoriei se scrie numai vecinul adevăr».

M. Kogălniceanu.

CARTEA
PENTRU
DESCĂLECATUL DE'NTĚIŨ
A
ŢEREI MOLDOVEI ŞI NĚMULUI MOLDOVENESCŨ,
DE
MIRON COSTIN,
CARELE AŨ FOSTŨ
LOGOFĚTŨ MARE IN MOLDOVA

PREDOSLOVIA

Adecă mai-nainte-cuvîntare, din descălecatul țerei Moldovei de'ntâiū și al némului moldovenescū.

Cătră cetitorū aceștiū cărți.

Inceputul țerilorū acestora și al némului moldovenescū și muntenescū și în țerile ungurescī cu acestū nume *românī* până astăzi, de unde sunt veniți întru aceste părți de pământū, a scrie multă vreme la cumpănă aū stătutū cugetul nostru. Se începū ostenéla acésta după atâtea vécuri, de la descălecatul țerilorū de 'ntâiū, de la Trajan împératul Rómului, cu câteva sute de anī preste mine trecute, se sperie gîndul. A lăsa iarăși nescrisū, cu mare ocară înfundatū némul acesta de o sémă de scriitorī, este inimei durere. Biruit-aū gîndul sē mē. apucū de acéști ostenélă, se scotū lumēi la vedere feliul némului, dîn ce isvorū și seminție sunt locuitorī țerei nōstre a Moldovei și așa și a țerei Muntenescī, precum s'aū scrisū mai susū, și a Românilorū din țerile ungurescī; că totū unū némū sunt, și odată descălecați? de unde sunt veniți stremoșiī lorū pre aceste locuri? subt ce nume aū fostū ântâiū la descălecatulū lorū, și de cândū s'aū deosebitū și aū numele acesta de acum Moldovénū și Munténū? în ce parte de lume este Moldova, hotarele ei pre unde aū fostū ântâiū? ce limbă ținé ântâiū și până acuma? cine aū locuitū mai înainte de noi pre acestū pământū, si subt ce nume scosū, la scirea tuturorū se fie.

Đice-va cineva: prietine, târđiū este! Dupe sutele de anī, cum se vorū putē sci istoriile adevérate de atâtea vécuri? Respuñđū eū: Lăsat-aū puterniculū Dumneđeū iscusită oglindă minței omenescī: scrisórea, dintru carea decă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremī le va putea sci și le va putea oblici, și nu numai lucrurile lumēi, staturile și începuturile țerilorū, ce și singură lumea, cerul, pământul, că sunt zidite de cuvântul lui Dumneđeū celui puternicū.

Cređū din scripturī, scimū, și din scripturā avemū și sfānta credință. a nōstrā, creștinescā, și mīntuirea cu coboritul Fiiului lui Dumnezeu, și in truparea Cuvēntului celū mai înainte de veci, in firea omenescā, și fără de păcatū. Scriptura ne deschide mintea de agiungemū cu credință spre Dumnezeu, Duhul-celū-sfāntū și nevedutū și necuprinsū și neajunsū de mintea și de firea omenescā. Scriptura depārtate lucrurī de ochiī nōștri ne face de le putemū vedē cu cugetul nostru. Sē nu pomenimū de marele Moise, carele dupre atāția anī aū scrisū Leatopisețul de la zidirea lumei, că acesta aū ayutū pre singurū Dumnezeu dascalū și învățatorii, cu rostū către rostū. Omerū filosoful, in douē sute și cincī-decī de anī, aū scrisū după risipa Troadei, resbóicle ce aū fostū. Lui Filipū Plutarchus in patru sute de anī aū scrisū viața și faptele vestitulū Alecsandrului impēratū in lume, Machedon. Titus Livius aū scrisū cursul a tótā impērația Rōmului, in șēpte sute de anī și mai bine, după urđitulū Rōmului și cu ostēnelā aū școsū lumei la vedere istoriile.

Indemnata-m'aū firea mai multū de sciința acesteī țeri, de inceputul și de descālecatul ei celū āntāiū, tóte alte țeri sciindū inceputurile sale. Laudū osirdia lui Ureche Vornicul, carele aū făcutū din dragostea țerii Letopisețul seū; însă de la Dragosū Vodā, din descālecatul al doilea al țerei aceștia a Moldovei, din Maramureșii, scrie; iarā de descālecatul celū āntāiū cu Romani, adecā Rōmleni, cāndū aū descālecatū Trajan impēratul Rōmului cu Romani, nemica nu pomenesco, numai cātū insemnezā la unū locū, că aū mai fostū țera odatā descālecatā, și s'aū pus-tiitū de Tātari; orī că nu aū ayutū cărți, orī că aū fostū destul a scrie de mai scurte vécuri. Destul de dēnsul și atāta, cum póte fie cine sē đicā: Numai lui de acēstā țerā i-aū fostū milā, sē nu ramāie intru ințunerecul nesciinței. Cā celelalte ce mai sunt scrise, adaoseturā de unū Eustratie Logofētul și de unū Simionū Dascalul și de unū Misail Cālugērul, nu leatopiseșje, ce sunt ocāri și basne, care și acele nu puține.

A doua indemnare mī-aū fostū, că mi se pare, bine nu sciū, că n'amū vēlutū leatopisețul lui Eustratie Logofētul, dar cum amū ințelesū din cāți-va boeri, și mai alesū din Nicolae Buhușiu, ce aū fostū Logofētū mare, pre acēstū Simeon Dascalū, Eustratie Logofētul l'aū fātatū cu basnele lui, și acelū mahlearū Misailū Cālugērulū de la Simion. Dascalul aū nāscutū, acela fiū, acesta-l-altū nepotū; și multū mă mirū de unde aū aflatū ei aceste basne? Cā Ureche Vornicul scrie: că patru-decī și cincī de anī, de domniile cele de'nțāiū, nici o scrisóre nu se aflā de lucrurile lorū, ce se vor fi lucratū, și nici străinii încă n'aū sciutū

nemica de dênșii până la Alecsandru Vodă-celū-Mare și Bunū. Decī s'aū începutū istoriile leșescī a se scrie, mai alesū *Bielsckie* și *Martinū Pașcovskie*, pre carī 'i-aū urmatū răposatul Ureche Vornicul. Dēcā n'aū fostū dēră scrisóre ântăiū in țēră, și nicī străiniū n'aū sciutū și nimicū n'aū scrisū, de unde sunt dēră aceste basne: că sunt moșii țerei aceștia din temnițele Rōmului, dați întru ajutorul lui Laslău craiul Ungurescū; și Româniū erăū atunci, la acea vreme, in Maramurășū, in șilele aceluī craiū, a lui Laslău, iar ceșii din cōce, unde este acmu, Moldova, iar cei dincolo unde este acmu țera Muntenescă, iar prin munți pre Oltū, unde și acmu se numesce țera Oltului, și Româniū cei descălecați de Trajan împēratul Rōmului in Ardēlū.

Eū, iubite cetitorule, nicāire n'amū aflatū, necī la unū istoricū, necī Latinū, necī Leah, necī Ungurū, — și in viața mea, Dumneđeū scie cu ce dragoste eram pururea la istorie, iată că și până la acēștā vrēștā! — iar de aceste basne ce aū scrisū ei, se dēe sēma ei și de acēștā ocară. Și necī este șagă a scrie ocară vecinică unū nēmū, norodū; că scrisōrea este vecinică; și cândū ocārimū intru vre-o și pre cine-va, este cu greū a răbda, dēră âncă și in veci? Eū voiū da sēma de ale mele câte scriū!

Făcutu-ți-amū isvodū ântăiași-datā de mari și vestiți istorici, căroră trāescū și acmu scrisorile in lume, și vorū trāi in veci. Și așa amū nevoitū se nu'mi fie grijă, de arū cădea acēștā carte orī pre a cui mână, și din străiniū cariū caută și cērcă de amēnuntul smintelele a istoriei lorū. Ei sunt povēțuitorii mei; ei respundū și pizmașilorū nēmului acestorū țeri și zavistnicilorū, și ântăiū unū Enea Silvie și cu următorii lui. Inșă acestū istoricū nu așa greū neprietinū este câtū numai acestū nume *Vlah* de pe *Flah* hatmanul că este, scrie, unde s'aū alunecatū și sēracul Ureche Vorniculū. Credemū neputinței omenescī! Iar este altulū, de nēmul seū Lēhū, Ian Zamoskie, carele orbū nāvălesce, că nu sunt Moldovenii necī Munteniū din Rōmlēni; ci trecēndū pe aice, pre aceste locuri, Trajan împēratul Rōmului, și lāsăudū slujitorii de pază, aū apucatū o sēmă de Daci limbă *rōmlenescă*. Vedē-vei apoi cuvintelorū lui respunsū și ocară, nu de la mine, ci de la istoriciū, cariū sunt povēțuitorii mei, la rândul seū.

Puternicul Dumneđeū, cinstite și iubite cetitorule, să-ți dāruescă, duple aceste cumplite vremi a anilorū noștri, când-va și mai slobode vēcuri, intru care, pre lângă alte trebī, se aibī vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zābavă; că nu este alta și mai frumōsă și mai de

folosă în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților; căci cu cetitul cărților și a scripturei cunoștem pre Ziditorul nostru Dumnezeu; cu cetitul laudă îi facem, pentru toate a lui cătră noi bunătăți; cu cetitul, pentru greșelele noastre milostiv îl facem; din scriptură înțelegem minunate și veșnice faptele lui, a face fericită viața, și nemuritoare agonisesc nume. Singurul Mântuitorul nostru Domnul și Dumnezeu, Iisus Hristos ne învață zicându: «Ispitiți scripturile.» Scriptura depărtate locuri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi se pricepem cele viitoare.

Cetesce cu bună sănătate, și primesce a noastră cu dragoste ostenelă.
De toate fericiri și daruri de la Dumnezeu voitor,

MIRON COSTIN,

care am fost logofet mare în Moldova.

HISTORICII

carī aū scrisū de descălecatul celū d'ântăiū a țerei nóstre a Moldovei și a țerei Muntenesci.

BONFINIŪ Ungurul, istoricū, *De Dacia*.

DIONE istoricū, la *Vięța lui Trajanū Impęratulū Rōmului*.

EUTROPIUS istoricū, la *Vięța lui Andrian Impęratulū Rōmului*.

CARIO CAVATIN, istoricū.

TOPELTIN diŃ Mediași, istoricū Ungurescū.

HISTORICII LEȘESCI

carī aū scrisū de lucrurile Moldovei, după al doilea descălecatul țerei Moldovei, de Dragoșiū Vodă.

DLUGOSIŪ, istoricū leșescū.

CRŌMER, istoricū leșescū.

STRICOVSKIE, istoricū leșescū.

PIASINSKIE Episcopū de Perimisla.

MARTIN PASCOVSKI istoricū lėhū.

BIELSKI, istoricū leșescū.

Pre acești doī aū urmatū repaosatul Ureche Vornicul.

CAP. I.

De némul Moldovenilor, din ce țără au eșitū stremoșii lor:

Tóte lucrurile, decă se începū a se spune din începutul seū, mai lesne se înțelegū; și némul Moldovenilorū, fiind dintr'o țără care se chiamă Italia, de Italia și de împărăția Rómului, a căria împărăție scamnul orașul Rómul in dricul Italiei este, a pomenire întâiū ne trage rândul.

Țera Italiei de aice de la noi dreptū spre apusul sórelui este, nu așa depărtată de țera noastră; că de la Belgradū, carele il scimū mai toți că este pe Dunărea, unde cade apa Savei in Dunărea, neguțitoresce mergendū, cale de trei-șeci zile este până la Veneția; si Veneția este pre pământul Italiei, care in statul seū este între mări, ca și Grecia, adecă țerile grecesci, că din cóce despre noi se inchide cu o limbă de mare, care ese din Marea Albă: Venețianii dicū acei limbī *golfulū de Veneția*, adecă *limba seū grumađii de Veneția*; se dice și cu altū nume *Marea Adriatică*, marea de *Adria*. Iar mării din care ese limba aceea îi dicū Latiniū: *Marea Mediterană*, adecă marea din mijlocul pământului; Turcii, Grecii și noi dicemū *Marea Albă*. Iară despre cealaltă parte spre apusū, isbucnesce, iarăși din cealaltă Mare Albă, unū unghiū de mare, ânsē nu cu atâta lungime cum este limba céstă-l-altă despre noi; și spre cel-altū unghiū dincolo, este Ianua, noi dicemū Genoveza. Inșă d'intru aceste ambe limbī ese Italia, in driculū pământului, spre miază nópte de acolo, până la hotarele Franțozului.

Hotarele ei despre Resăritū, despre noi, cum s'au țisū mai susū, Limba de mare, și apoi Stiria, Carintia, Austria, țerele împărăției nemțesci; despre mēđă-nópte Franțozii, despre apusū Hispania, iară despre amiază-ți se inchide cu Marea ce'i dicemū noi *Alba*, și totū aceea este, care se întinde până la Țarigradū. Grecii dicū Italiei cu altū nume *Hesperia*, din Hesperū, steaoa ceea căria dicemū noi *luciferulū celū de nópte*; că acelū luciferū dreptū preste Italia apune. Semănătore fórte cu țerele Greciei; că cum Grecia se începe din *Marea Albă* între mări până la Machedonia, de o parte cu *Marea Albă*, care se intinde până la Țarigradū; de altă parte Limba de mare de care s'au scrisū mai susū desparte Italia de țerile Greceșei; așa și Italia dincóce cu Limba de mare, iar dintr'acolo despre apusū cu unghiul celū despre Genovezi.

Asa are Italia Domniū împărțite in sine, cum avea și Grecia intr'o vreme, căroro domniū și țeri sunt numele aceste: Liguria, Toscana, Umbria, Sabina. Lașium de unde este limba *Latinescă*, și de la Latinū craiulū; Neapolis craie subt craii Spaniei; Calabria, Romania, Istria, Hetruria, Campania, și mai sunt țeri și mai mēnunte, care le trecū cu condeii pentru zabavă. Iară Grecia avea țeri anume: Arcania, Etolia, Tesalia, Focida, Morea, Arcadia, Elada, Olimpia, Laconia, Ahaia,

Atica, unde este vestitul orasü Atena; Beoția, și iarăși sunt țeri mai mănunte.

Este țera Italei plină, cum se dice, ca o rodie, de cetățî și țeri iscusite; mulțime și desime de omeni, turguri vestite pentru de tôte bivșugurile. Pentru mare iscusenie și frumusețuri a pământului aceluî, i-au disü *Raiulü pământului*. Italia a căruia pământü, orașele, grădinile, tocmelele la casele lorü, cu mare desfătare tra-iului omenescü, n'are tötă lumea vėzduh subt ceriü, umbländü voioși și sănătoși; neci călduri prea mari, neci ierni prea grele; de grăü sațiü; vinuri dulci și ușore; de unt-de-lemnü mare bivșug, și de pöme de totü feliu: chitre, năramze, alămi și zaharü; omeni iscusiti preste tôte némurile, stătătorü la cuvëntü, neamăgiți, bländi, cu ömeni străini nemăreți, d'intr'alte țeri, indată tovarăși, cum ar fi de ai sei, cu mare omenie; sunt subțiri, pentru aceea le dicü *gentil-uomi*, cum dicü Grecii *celebi*, și la resböie neinfränți erau intr'o vreme, cum vei afla la istoriile Römului, de vrei se citești de dënșii. Acea țera este acum scamnul și cuibul a tôte dăscăliile și invătăturile; cum era Atena intr-o vreme la Greci, acmu este Padova in Italia, și de alte iscusite și frumoșe mesterșuguri. Este Italia mai veche de-cätü Roma, adecă Römü și împărăția Römului care, s'aü urđitü și s'aü ziditü in țera Italiei după ce aü nemeritü de la Troada Antinorü și Enea, din cari Antinorü: Venetia și olatele ei, iar Enea Römului și împărăției incepetură lucrului și rădecină sunt.

Numele *Italia* este vechiü la tôte istoriile cele vechi Latinesci, de pre *Ital*, craiul lorü. Nemții italienilorü le dicü *Wälschen*, și nouë Moldovenilorü și Muntenilorü iar așa *Walachen*; Franțozii Italianului îi dicü *Vallons* și nouë Moldovenilorü și Muntenilorü: *Vallaques*. Leșii Italianului îi dicü *Vloh*, iară nouë Moldovenilorü și Muntenilorü le dicü *Volosini*; iarü acumü s'aü luatü Leșii de pe apa Oltului, și aü adaosü la cărțile lorü cele tipărite o slovă *M*, de le dicü Muntenilorü: *Molteni*, adecă Olteni. Ungurii Italianului îi dicü *Olași*, iar Moldovenului și Munténului îi dicü *Olah*. Și țereii Italiei Leșii îi dicü *Vlosca Zemlea*, adecă țera *Vlohului*, iar țereii nöstre Moldovii îi dicü *Volosca Zemlea*, adecă țera *Moldovii*.

Cată-te dără acmu, cetitoriule, ca intr'o oglindă, și te privesce de unde esci, lepădändü de la tine tôte cele-l-alte basne, câte unii aü însemnatü de tine, de nesciință rătăciți, alții de zavistie, carea din lume intre némuri n'aü lipsitü neci uă dată, alții din buguite scornituri și deșerte. Iar nu numai numele acesta, precumü ai înțelesü că este totü unul la tôte țerile, și al tēu și al Italiei,—precum vei înțelege mai bine la capul deosebitü, de némurile acestorü țeri, că și Grecii și Turcii ne dicü *Vlah*, — ce și dintr'altelē te vei cunoșce: obiceiurile, firea și graiul, până astăzi, că esci dreptü *Vloah*, adecă Italianü și Römlean!

Multe obiceiuri intru acestü némü trăescü, a Italianilorü până astăzi: așa de ospete la casele lorü; nemăreți, cu mare voie și libovü primescü; așa la pitrecanie, la întrebare unulu pre altulu de viață, fără clătire. Cine aü fostü la Italia se vedă pre Italiani, se ia aminte, nu'i va trebui mai mare dovadă se credă cum unü némü sunt cu Moldovenii.

In casa noastră aü fostü acestă vorová, in Iași, cu unü Episcopü Italianü, care

intre alte voróve fórte din voia gândului séu 'mí-aú ñisú cuvinte de aceste né-murí, ñicéndú așa, (și era omú de înþelesú): «Mie, ñice, nu'mí trebuesce, sé maí cetescú la istorie, de Moldovení cine sunt. Pre o séma de obicei ce aú, fórte bune, îi cunoscut cine sunt; așa libovnicí la ospéte; așa femeile lorú se ferescut de vederea stréinilorú și se daú in laturí; așa se nu trecá femeea pe dinaintea bárbatului pre drumú séu pre cárare¹⁾); așa in tótá viaþa in mâncare cu dulciaþa curechiului; numái atáta osebire, cá acestí, saratú, ceia și véra și iarna nemuratú. Tóte aceste intocma cu Italianíi sunt, și la vedere se márturisesce o fire.» Cu multá mirare aú státutú de márturie acel episcopú de mare ajutoríu istoriei mele.

Înþelege-vei și din capul care va scrie și de graiul acestorú țeri, cá și limba este dovadá, cá in graiul nostru pâna astáñi sunt cuvinte, unele latinesc, iar altele italianesc: Se mirá unú istoricú anume Cavaþíu, ñicéndú: «*De miratú este cá limba Moldovenilorú și a Muntenilorú maí multe cuvinte are in sine Rómlesc de cátu Italianíi, macarú cá Italianul totú pe unú locú este cu Rómlesc. Ce aceea nu este de mirat, cá Italianíi târñiú 'și-aú scornitú limba din limba latinescá așa de iscusitá și de dismerdatá, cátu cá este limbá ángerescá îi ñicú. Cá intru unele voróve își aduce aminte preste séma cu a nóstrá limbá Moldovenescá.*

In scrisorile sale, unú istoricú, Enea Silvie, de carele 'ți-amú pomenitú la predoslovie, și cáñi-va alñi pre urmá și pre cárarea sa, aú scrisú istoria sa cum Moldovení, cari locuescut pre pámentul Daciei de susú, și Munteni pre Dacia cea de josú, acestú nume *Vlah* anume de pe *Flah*, Hatmanul Rómului; și acéstá párerere acestú Enea nu este de aiurea, numái aú cetitú nisce stihurí a unú dascálú anume *Ovidius*. Iar pre acelú dascálú *Ovidius* l'aú fácutú, cum ñicú Turcií, surgun, de l'aú gonitú din Rómú, tocmaí la cetatea Albá, pre marea Négrá, Augustú Cesarú impératul Rómului, pentru nesce cáñi ce aú fostú scrisú, in stihurí de dragoste, de se umpluse totú Rómul de curví, dintru acele stihurí a lui cu jocuri; și cum facú Muscalíi acmu, de trimitú la *Zatocenie*, in urgie la Siberia. Dérá dascálul *Ovidius* aú scrisú câte-va cáñi, ședéndú la cetatea Albá in urgiá, iar in stihurí, pâna ș'aú sñirítú și viaþa. Și apoi pe numele lui este o baltá ce se chiamá *Vidovul*, la cetatea *Albá*. D'intru acele cáñi, una ce are nume de *Pont*, scrie intru dënса la unú prietenú alú seú, anume Greþin, de la Rómú, aceste stihurí. Iubite cetitorule, fiindú stihurí latinesc, amú lásatú locú, fiindu-ñi de folosú, séu cá vei înþelege, ñi-í scrie pe plácerca ta, iar eú ñi le-amú scrisú pre limba nóstrá Moldovenescá tálmácite :

Gheþíi þinea intr'o vreme, acmu Flaculú þine
Ripa scumpá a Dunárii elú singurú cu sine ;
El aú þinutú Misia în pace, cu credinþá,
Pre Gheþí i'aú scosú de icea elú cu biruinþá²⁾.

¹⁾ Înşá pará la vederea aceluí Epsicopú; iar de atuncea încóce muierile þinú drumul bárbajilor, și li se punú in spate.—*Adaosú de Spatarulú Ioan Canta.*

²⁾ Praefuit bis, Graecine, locis modo Flaccus; et illo

Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.

Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:

Hic arcu fissos terruit ense Getas.

.Ovidii Epist. ex Ponto, lib. IV. eleg. IX.

Aşa însemneză aceste stihuri, aceluî Dascălu, pomenindû pe aceluî *Flah*, căruia 'i este numele la istoriile Rômuluî *Fulvius Flacus*, Consulû, precum chiâma ei pre acele vremi Hatmania lor Şi de aceste stihuri s'aû legatû ântâiû Enea Silvie, şi după dânsulû şi alţii; şi dintru aceia aflû şi pe Ureche Vornicul următorîi, cum se fie numele ţerilorû acestora *Flah*, de pe acela *Flac*, Hatmanul Rômuluî. Căruia lucru, Carion istoricul stă impotrivă, şi cu dânsulû *Topeltinû* din *Mediaşi*, anume dîcândû deschisû: «*Ceea ce aû scrisû că numele Vlah acestuî nêmi, adecă a Moldovenilorû şi a Muntenilorû, este de pe Flah, Hatmanul Rômuluî, basne sunt.* Eû încă ceîu partea mea cu dânsii; cu aceşti doi îiû eû, pentru aceste dove-de, care deschis şi-amû scrisû: cum tótă lumea dîce Italianuluî şi nouê Moldovenilorû cu unû nume până astădi. Şi aceluî *Flah* de aû bătutû resbóie cu Tătariî pre Dunăre, iar la descălecatul ţerilorû acestora, necî o trébă mare; carele sunt târdiû dupe *Flac*, descălecate de Trajan împêratul Rômuluî, din ţerile Vlohuluî, adecă a Italicî; fără dórâ dîce cine-va că Italianii acestû nume *Vlah* l'aû dobânditû de la *Flah* Hatmanul, care lucru n'aû cetitû nimenea la istoriile Rômuluî şi a Italieî.

Alte chipuri şi capete aû avutû Italia mai vestite şi mai vechi decătû aceluî Fliacû; cum ar fi luatû nume Italia de la acela? Atâta ajunge câtû s'aû arêtatû mărturiile a istoriilorû şi numele care avemû de la alte nêmuri, totû unul până astădi. Sê păşimû de acuma la altele în rëndû.

CAP. II

De împêrăţia Rômuluî.

Impêrăţia Rômuluî, cărëia putcea şi lăţimea n'aû fostû la necî o împêrăţie, aseminea de cândû este lumea,—de mărirea ei citeşte tôte istoriile lumei; mai mare nu vei afla alta, nici pe aceste vécuri de acmu necî in cele trecute;—De acéstă împêrăţie vei afla şi prorocie, alesû la Danielû Prorocu: deslegarea visuluî lui Nabucodonosor împêratulû Asiriei. De acéstă împêrăţie cântă şi sfânta Biserică, Slava; *glasû 2*, séra la vecernia nacerel Domnuului Dumneđeului nostru Isus Hristos: Явльст седино начеагствуюшы на землi, adecă: *când Agustû stăpănia totû pământul*. Acestû Augustû aû fostû împêratul Rômuluî, şi în dîilele lui s'aû născutû Mîntuitoriuî lumii, fiul şi cuvêntul lui Dumneđeû, din Prea-curata Fecióra Maria.

Numele seû trage de pe oraşul Roma, iar noi dîcemû Rômul, care oraşû este in Italia, pre apa Tibruluî, curătóre in Marea Albă, cu cale de câte-va dîle mai josû de Rômû; din isvórele munţilorû Italiei are inceputû.

Iar inceputul împêrăţiei aceştia [cum s'aû mai pomenitû la capul de'ntâiû, de Italia, care este mai vechiă de câtû Rômulû şi de câtû inceputul împêrăţiei Rômuluî, pentru aceea pricină s'aû pusû ântâiû la Italia rândul], este din Troada pre carea o aû risipitû Elini, seû cu altû nume Grecii, trăgêndû multe vremi resbóie cu Troadenii, pentru mare strimbătatea lor; ce le făcuse Grecilorû Troada

cu furtașagul Elenei, femeii lui Menelaï, prin Alexandru Paris, feciorul lui Priam, împăratul Troadei. Care femei se o întorcă, pururea sfătuia doi Domni din Tróda, anume Antinor și Enea, că întorcându, țicea, că se va potoli vrajba cu Grecii; iara Alexandru Paris feciorul lui Priam împărat pururea mazădia pre alți senatori Domni se ție cu dinsul, ca să nu se dee Elena. Și s'au trăgănatu sfada până la stingerea Troadei de tot, câtu n'au hălăduitu nime altul neci în cetate, neci la olatul ei, fără numai de acești doi senatori Domni, ce s'au pomenitu, anume Antinor și Enea, cu glótele lor; ori că sciind Grecii, că aceia spre bine sfătuia, ori că ei ca nișce ómeni, cunoscându la ce se traage lucrul, s'au păzitu de vreme, și au eșitu cu casele și cu ómenii sei încărcați în vase, din care Antinorü au descălicatu Veneția pre pământul Italiei, iar Enea coborindü mai josü au abătutu iar la malul Italiei, unde era stăpânia lui Latinus Craiul, o parte din Italia; și fiindü îndemnatü de procii lor, pre atunce ce era, pe acele vremi fiindü păgănesci, au începutü sfa-da cu acelü Craiü anume Latinus, de pe a căruia numele și limba latină este. Nu era încă cu óminii, de și încă acele locuri aședate pe acele vremi. Singurü Craiul matorü de țile fiindü, numai cu o fată din trupul seü, care era logodită după unü Domnü de la Italia, anume Turnus, carele avea câțiva Domni din Italia neprietenii; pre aceia i-au trasü Enea în tovărășie împotriva lui Turnus și lui Latin Craiul, și cu câteva resboie, cu mare versare de sânge înfrängendü pe Turnus, până și la perirea lui în resboiü, au căutatü lui Latinü Craiul a primire pre Troadenii în țera lui în Italia, și pre Enea ginere în Iculü lui Turnus; că lui Enea Dómna îi murise de gróză, cândü au vęđutu de tóte părțile arđendü Troada. Și așa s'au făcutü Troadenii moșténii Italiei, aședăți, și legați întru sine cu Italianii: se trăescă Troadenii pre limba și pre pravile de giudețe a Italianilorü, și Italianii se primescă *Bozii* și rugile și obiceiurile de biserică a Troadenilorü. Și dintru acestü Enea și fata lui Latinü craiul sunt din seminția în seminția, născuți doi frați, anume Romul și Remü, care au urđitu Roma orașul, zidindü pre giuătatate de orașü Romul, și pre giuătatate Remü. Și fiindü zidurile neinălțate, întru una de țile mers-au Remü se vađă sporul lucrului fraține-seü Romul, în partea unde zidea elü, și vrëndü se facă glumă, au săritü preste zidul fraține-seü riđendü. În locü frate-seü luändü semne perderii orașului, au apucatü unü fustelü și loveșce pre frate-seü Remü prin mijlocul trupului, și cade Remü mortü de rană.

Iară Romulü ständü asupra trupului au țisü: *Așa se petrecă toți carii arü vrea se saie zidurile aceste!* Și au stătuțü singurü Romul și urđitorü orașului și Craiei, după a căruia nume este și numele orașului Roma până astăzi, și de pe orașü și numele imperăției.

Fost-au această împărăția din începutul seü, de la Romul Craiul de'ntaiü, subt Crai, până la Tarquinie Superbus, adecă Mândrul; al aceluia un feciorü ce avea au făcutü silă, nóptea, la casa unui Domnü, lipsind Domnul de a casă, anume Dómnei șale Lucreția, carea după acea silă din patü nu s'au mai sculatü, ci au scrisü la bărbatul seü unde era, și la unchiul seü, vestitu senatorü pe atuncea la Rómü, anume Brutü, se vie cum de sirgü la dinsa, că-i despre mórte; și decă au sositü și au intratü în casă unchiul acei femei, Lucreției, și bărba-

tulă ei, au disă: «Ingăduiți, nu vă apropiați de patul meu spurcat de feciorul lui Tarcvinie; iar trupul de este și silită, nevinovăției mele mărtea mea va fi mărturie». Și au scosă ună cuțitū de subt perină. gătitū de acela gândū mai înainte, și s'aă lovitū cu cuțitul in inimă. Aă năvălitū bărbatul seū și unchiul seū la patū, și îndeșertū le-aă fostū, că căduse cuțitul cu rană adâncă, de care rană in câteva césuri aă și muritū Lucreția. De acie s'aă făcutū o vrajbă mare și turburare intru totū orașul de faptă ca acēsta, și s'aă strinsū totū orașul la Brutū, cărora aă arătatū tuturorū fapta ce aă făcutū feciorul Craiului, și cuțitul cruntū de sângele nevinovatei femeii și sila. Și in locū aă stătutū totū Rōmulū cu olatele lui; de aă giuratū cu Brutū se nu mai sufere pre Crai asupra sa. Iarū Tarcvinie Craiul, uritū și părăsitū de toți și de slujitorii lui, pentru scărnavă fapta aceea, aă fugitū la Franțuzi, cu care trăgēndū agiutori, s'aă ispititū cu silă se cuprinďă scammul Rōmului, ci totū gonitū și rāsipitū s'aă întorsū și n'aă mai dobânditū ce aă perdutū, in tōtă viața lui, neci elū, neci altul. Și de atuncea s'aă cărmuitū acea împărăție totū subt sfatul senatorilorū, cum vedemū acum că se cărmuesce Veneția, până la August Cesar, 500 și mai bine de ani.

De miratū lucru este că acēstă împărăție la câtă putere și lățime aă venitū, totū intr'acele sute de ani, de subt cărma sfetnicilorū aă crescutū. Și se alegea ei din anū in anū, câte doī mai mari, cărora cu numele boeriei le đicea *consules*, adecă capete sfatului; că *consilium* latinesce este sfatul. Și mai mare era acestū nume de boerie, *Consul*, decâtū împēratū; că acestū nume *impēratū* era *hatmanilorū*, cari se aducea in vre o parte cu oștile; și trăia acestū nume numai până era in oște cine era; iar daca se întorcea a casă, seū la Rōmū, nimene și nimărui nu se đicea imperator, ci iar pre numele ce avea de'ntăiū. *Imperator* va se đică *poruncitorii*, care nume apoi, pentru mare isbândă ce făcea imperatorii, adecă hatmanii poruncitori, aă rămasū de se numescū *impērați*, cu acestū nume; și aă eșitū mai mare și mai de cinste decâtū numele Crailorū.

Hotarele a acesteii împărății a Rōmului, sunt mai necuprinse; că nu sunt niscaiva munți, seū ape curgătore, cum vedemū acum că despart împărății de Craii, și împărății de imperații, ci din tōte părțile le-aă fost hotarul *Marca Oceanului*, care inconjură pământul, incepēndū din părțile despre miadă-nópte oceanul ce incongióră Engli-tera, și totū acelū oceanū și despre apusū, pe după Hispania și Portugalia; și de la părțile apusului se trage totū acela oceanū incongiurāndū totū pământul despre amiaďă-đi, și după Africa, (noi đicemū Barbarezii), până vine la Marea Roșie, care este între Egiptū și Arabia. Câte împărății, craii, domni, țeri sunt de le incongióră oceanul, — precum s'aă scrisū mai susū, — totū subt ascultarea Rōmului aă fostū.

Incă mai spre resăritū de la marea Roșie, de la oceanul de la miadă-đi tăindū pre uscatū Arabia, Asiria, până la muntele Caucasū, intre Indiū și Parți, și de acolo până in marea care se chiamă *Caspium*, cu Armeniile amēndouē, și câte țeri sunt intre Marea Caspiei, și intre marea Négră, Georgii, Mengrelii, Cerchezii și alte țeri, și de acolo apa Donului și Volga, tōte subt a-

scultarea Romei a fost, și de la Iobzeg Haniî ceî mari, de la Rômû luau stégû de Hănie.

Cu India numai n'aũ incheiatũ lumea tótã despre resăritũ; și vinea și de acolo multe țeri sã se închine; ci de la o vreme neci îi mai primea, ca locuri depărtate fiindũ. Iar unghiul cel-altũ, la oceanũ, pe unde sunt acum Svedii și Dania, și unghiul spre apa Rinului, pre aceste țeri nemțești, cã și Svedii și Daniî totũ Nemți sunt și un némũ, nu 'i aũ pututũ supune neci intr'un chipũ Rômleii, până la îndreptatul acei împărății in multe părți; și câtã óste aũ perdutũ cu Nemții bătendũ resboie, cu cea-l-altã parte de lume nu o ar fi perdutũ. Inșã din Nemți numai o parte supuși nu-aũ fostũ; iar câtũ ține apa Rinului, și acele și peste apa Rinului părți, multe locuri supuse aũ fostũ, cum și Englitera, Franțezii și tótã Hispania.

Cautã acuma cu cugetul intru atãta lungime și lățime de lume, cãte împărății mari sunt acum, cum este Englitera, Franțezii, Hispania, Nemții până la apa Rinului, la Africa Fesul, Liville, Maroh, până și tot Egipetul, Hambesii și împărăția Asiriei, Persul, Armeniile amândouă, Capadocia, tótã Grecia și Macedonia, Iliria, Dacia unde suntemũ noi acum Moldova și țera Muntenescã, și alte țeri și cãte-va ostróve pre oceanul Mării, și pre Marea Albã, și pre Marea Negrã și pre Marea Caspiei. La tóte la aceste eșia Pași (Domni) de la Rômũ, la unele pre unũ anũ, la altele pre trei ani, și mai mulți. Cã de amũ sta și a pomeni și a scrie țerile tóte, cãteva cóle de hãrtie s'ar mai lungi. In părțile jidovești, la Ierusalimũ, incã de la acéstã împărăție se trimitea Pași, de care lucru te va invêta și sfânta Evangelie, de te veî inșiința. Iar o sémã de țeri mai depărtate, dintru aceste, subt Crai birnici le lãsa, la Africa, alesũ Egipetul. Cum este Ispania, Englitera, Franțezii, Nemții până la apa Rinului, Italia, țerile Grecești, tóte țerile Ierusalimului, Anadolul, Ostróvele, aceste tóte cu senatorii Rômului se cãrmuia. Pentru aceea aũ đisũ un Filosofũ a lui Pirũ, Craiul Epirotilorũ, adecã a Arbãnașilorũ, când l'aũ trimisũ in solie la Rômũ, cã aũ vedutũ sfatul lorũ de împărăți adunatũ. Ci câtũ ne trebuește la rândul istoriei nóstre, ne agiunge atãta de împărăția Rômului a scrie.

CAP. III.

De Dacia

Decã s'aũ đisũ de Italia, de unde este venitũ némul acestorũ țeri, și de împărăția Rômului, de care împărăție sunt descãlecate aceste țeri cu Rômleii, vine rândul aice și locului acestuia, la care locũ aũ venitũ acestũ némũ din locurile sale cele de'ntãiu.

Locul acesta dar, unde este acum Moldova și țera Muntenescã, este dreptũ *Dacia*, cum și totũ *Ardélul* cu *Maramureșul* și cu *țera Oltului*. Altũ nume mai vechiũ decãtũ acesta, *Dacia*, nu se aflã, in toți câți sunt istorici; cã de le aũ đisũ cineva cã este *Sciția* de pe *Sciți*, adecã *Tãtari*, cãci aũ nãbușitũ pre aceste locuri mai pe urmã Tãtarii, și mai inainte de Atila descãleculatorul

Crăiei Ungurești, seü a Ungurilorü, pe aceste locuri, *Dacia* numele seü celü vechiü totü aü ținutü la toți, cum am äisü, istoriciü. Iar *Scitia* este drept *Iozbek*, adecä *Tartaria-cea-mare*, o parte de impäria *Mosculuü*.

Dacii aceștia, cu multe vécuri mai înainte de Hristos, aü aședatü locurile aceste. Pomenesce de dënșil *Quint-Curtius* istoricul de faptele lui *Alesandru Macedon*: (insä nu acea Alesandrie miuciunosä, care este pe limba nösträ, plinä de basne) elü scrie «*Sahi, Dahi, Masagheti*, totü unü némü, sunt veniți din părțile Indiei pre aceste locuri, când lumea incä mai rarä era in ömeni». Și dintru aceștia *Dahi*, noi äicem și Grecii *Dachi*; iar Latiniü și Leșii le äicü *Dași*. *Dași* se ținü *Sasiü* din Ardélü; și pänä nu de multü aü fostü și la noi in țerä, iar la satele Hänești, la Bugeacü, sunt și acum de le äicü *Teștebanü*; cä se tragü, aü marü istoriciü marturi. Limba lor iar așa este veche. Sașii aü price între sine cu Nemții, pentru mai nainte multe vécuri, care sunt mai vechi de cätü dënșil, și äicü cä Nemții aü uatü limba de la dënșil, din Sacsonia. Ce aceste pricinuri le läsämü la dënșil; noi avem datorie se pomenimü de cäte slujescü ränduluü nostru la istorie.

Hotarele Daciei: despre Resäritü este *Nistru*, apa, la istoriciü celü vechiü *Tiras*, iar despre Amiaäi-äi Marea *Négra* și *Dunärea*; despre Apusü *Panonia*, adecä țera Ungurésä, iar despre Amiaää-nöpte *Morava* și *Podolia*, in Cräica Leșésä, unde este și vestita cetate *Camenifa*. Sunt o sémä de istorici, care daü și *Podolia* și *Campul* preste *Nistru*, pänä la apa *Buhuluü*, și preste *Dunärea Misiile* amändouë, cärorä le äicemü acum *Dovroge*, și o parte de *Iliria*, se fi fostü de *Dacia*.

Puternicä intr'o vreme impäria Römuluü, subt Domețian impäratul, iar la *Dacia* trändü Decebal Craiul, lua Dacii o soma de bani din visteria Römuluü; cum lua Tătarii de Crim de la Moscu și de la Leși, ca se nu le robésä țerile; cä präda Dacii Italia cu cälärima, pänä la Trajan impäratü, carele aü impäritü pe urma lui Domețian Impäratü.

CAP. IV.

De Trajan impäratul Römuluü.

Trajan impäratul Römuluü, alü șeptelea dupä Augustü Cesarul, de némul seü Spaniolü, cuprinäend scannul impäriei dupä Domețianü, și vedëndü la släbäciune impäria sositä, din disfränata cärmä a impäraților rei și sburdați, (cä și Dioclitianü și celü a lumii ocarä tiranü Neron, totü inaintea lui Trajan aü fostü), întâii aü aședatü impäria in ce era stricatä și veniturile ei, apoi indata s'aü apucatü de öste improtiva tuturorä, cariü eșise de sub ascultarea impäriei Römuluü, și äntäii asupra Dacilorü, țitorilorü acestorü părți.

Așa se intärise némul Dacilorü asupra impäriei Römuluü, cätü, cum scriü istoriciü, in äilele lui Domețian impäratü și birü lua din visteria Römuluü, pentru se nu strice țerile impäriei cu prädi; cä fiindü némul Dacilorü pre aceste vremi cäläreși bunü, präda țerile ce ascultäü de impäria Römuluü cu cä-

lărimea. Până și Italia de prădile lor nu hălăduia, cum amă vădută in vécul nostru pre Tătarii Crimului făcendū Moscului și Crăiei Leșeșci, și de la amândoué aceste țeri lua daruri, ca se nu le facă cu ciambulurile lor stricăciunea țerilor lor.

Intăiu dară marele și vestitul împăratū aū făcutū óste improtiva Dacilorū, cum scrie Dion, carele aū scrisū viața acestui împăratū, și după densusul și alții din istorici. Șese sute de mił de óste aū fostū slujitorī de resboiū, fără de altă mulțime ce se trage după oști; alesū la oștile cele mari sunt mulțime. Și aū purcesū din Italia spre aceste părți a Dunărei.

Cum scrie istoria «De patru Monarhiī a lumel,» de clătirea acestei împărății de la Rômū spre aceste părți de locū, că pe la o sută și doué-șeci de ani după Hristosū aū fostū. Improtiva căruia neci Decebalū Craiul Dacilorū așa, fără resboiū, nu s'aū lăsatū; ci trecendū cu óstele sale Dunărea aū stătutū in protiva lui Trajan împăratū cu resboiū, in părțile Misiei, căria dicemū noi Dobroge. Stătut-aū unū resboiū mare și nu cu puțină vėrsare de sãnge; insă pe acele vremi nu era altă óste, neci mai temeinică, neci mai stătătore, neci mai trainică la tótelipsele oștii, ca slujitorī Rômului, neînfrânți din firea lorū neci din tocméla ostilor sale, care le vedemū acum la Nemți. Tocméla ostilorū: tóte bulucurile, și printre bulucuri și locū deșertū, se aibă locū deschisū alte bulucuri slobode, adecă medean, cândū ar trebui a da ajutorū bulucurilorū celor ostenite. In resboiū séu in frunte óste próspătă; pre acele slobode de oști medénuri neci odată tóte bulucurile nu incepū resboiul, ci cele tocmite in frunte, și alte bulucuri cu mare tocmélă și meșteșugū staū in spate a celorū ce facū resboiū; și așa luptându-se multă vreme cu o parte de oști, alte părți staū gata, netrudită, próspătă óste; prea lesne urnescū pre cea-altă óste, care odată varsă și slobóde tótă vértutea; căci óstea care sare tótă odată se și risipeșce. Și cu acéstă tocmélă a oștilorū sale, Rómleii aū răpusū tótă lumea.

Mare tãrie și neînfrântă avea și oștile a Macedonenilor pe vremea lor, alesū tocmelele pedestriței lorū, căria le dicea ei *Falangă*; insă era prea strinsă acea falangă, și la greū se lega pedestrași de pedestrași; cu mare greū se rumpea acea óste. Cu tocméla ei aū călcatū Alecsandru Macedon totū Resăritul. Insă pe urma lui aū începutū Macedonenii a bate resboiū cu Rómleii; perdea resbóele Macedonenii, cum va vedea cine va ceti resboiul lui Perseū împăratul Macedonenilorū cu Filipū Hatmanul Rômului.

Audít-am pre mulți dândū vina acésta, cum Leși și Moscalii și alte némuri creștineșci nu sarū odată la resboiū cu toții; nu știū ce dicū, că oștile temeinice, cu multe țile și césuri batū unū resboiū; și acésta știū că întăiu Leși și Moscalii de ar slobódi tótă óstea odată, nicī un resboiū n'ar lua, ci tóte le-ar perde. Așa dar Decebalū Craiul Dacilorū luptându-se câte-va țile se opréscă oștile lui Trajanū împăratū, n'aū pututū birui, ce aū purcesū oștile lui din resboiū in risipă.

Trajan împăratu, după isbândă aū cădută la apa Dunării, unde sedendū cu oștile, s'aū adunatū din tóte acele părți și olate lucrători, și aū ziditū mare minunea vécurilorū de pe urmă, podū de pétră peste Dunărea, cu turnuri de pétră, care se pomenesce până astăzi *Turnul Severinū*. In țera muntenéscă

este acela locu, in malul dincóce acelu olatu ; i' d'icú Muntenií *Județul Mehedintzi*, cum la noi in Moldova numele unui ținutu. De acestu turnu, cum i s'au primenitu numele este de miratu, de' d'icú *Severinu* ; ca acelu lucru l'au ziditu Trajan imp'ratu, ce nu altul de plinu ; ca spunu istoricií cându au facutu și podul ; caruia cu ochii noștri amu privitu pragurile prin apa limpede a Dunărei, cându amu mersu cu Dabija-Voda cu oștile la Uivar. Cum acelu turnu 'și-au schimbatu numele și n'au ținutu numele ziditorului seú, cum ține șanțul lui Trajanu imp'ratu până astăzi, a sci nu potú ; atata numai : orí pe urmă ca au trăitu vr'unu domnu acolo cu acestu nume Severinu, cum spunu și Muntenií, orí pe numele unui pristavu la lucrul seú, seú la redicatul după ce se pustiese ántáiu. Fost-au și unu imp'ratu pre urma lui Trajanu anume *Severus*, care nume și pe o petra ce s'au aflatu la o cetate naruita la Galați, amu citit-o latinesce, adeca : «*Severu imp'ratul Romleniloru* ;» insa atata s'au pututu ceti, cele-l-alte slove de și insemnate latinesce iar a ințelege nu s'au pututu. Cum și unu banu de alamă galbenu, iarasi la acea cetate naruita amu aflatu, catu unu ortu de mare. Nimica mai multu n'amu fostu pututu deslega, fara *Μαρκιανόπολις*. Iar turnul acela si podul peste Dunare nime altulu, ci Trajan imp'ratu, ca și șanțulu Trojanu 'lu-au facutu. Nu vei afla din sute de istorici intr'altu chipu.

Dupe ce s'au gátitu podul peste Dunarea, Trajanu au trecutú tota óstea in c'asta parte, unde este acum țera Muntenesca, și au esitu cu oștile sale iar Decebal Craiul Daciloru. La care resboiu stándu tare Dacií și craiul de sine singuru, au peritu Decebalu la acelu resboiu ; și asa au purcesu după acelu resboiu perdutú și peirea Craiuluí lorú și a totu némul Daciloru in risipa de pre aceste țeri, unde este acum țera muntenesca și țera noștra Moldova. Cata țera au și remasu pe locu, prostimea, țeranií, tota au scos'o Trajan de pre aceste locuri peste munți, care despartu țera Unguresca despre noi ; iar aice au adusu, in țerile aceste, țera Muntenesca și țera Moldovei, pana la Dunare, pana subt munți și pana in marea Neagra, și de la apa Nistrului pana iară subt munți, totu Romleni (ca de la apa Nistrului Sciti) și mai multu oștení, precum d'icú ei, *Colonia Romana*, adeca descálecarea Romuluí ; și asa este *descálecatul* celu de'ntéiu acestoru țeri cu Romlenií. Cine a vrea se scie, se vedá și cu ochii márturie, se citesca pre istoricul *Dion*, care au scrisu viața lui Trajan imp'ratu, și pe *Eutropie*, care au scrisu viața lui Adrianu imp'ratu iar al Romuluí, și pre *Bonfin* istoricul Unguru, și dintr'altí istorici, anume *Carion*, *Cavașie*, *Silviu*, *Cromer*, leah, *Piasinschi* de Premisla ; și mai alesu dintr'acești de curéndu, *Topeltinu* din Mediesi, iscusitu istoricu, deaménuntul din Dion scrie de némul țeriloru acestora, și alesu și de *descálecatul* celu de'ntéiu pre aceste parți din lume, de Trajan imp'ratu.

Măcar ca capetele Daciloru, Domnií, cu tote casele lorú s'au trasu toți preste munți in Ardélú, și de acolo s'au inchinatu cu toțií lui Trajan imp'ratu, dar totu nu 'i-au cređutu, ci și preste munți printre Dacií au descálecatu Romlenií, pentru ca sa nu-și mai pota redica capul Dacií in potriua imp'rației. Care vedemu și pana astăzi in totu Ardélul și parțile de susu cele Unguresci, jumetate cu Unguri, Romani, adeca Romleni, locuitorí pana astăzi.

Era acestu obiceiū la impărăția Rōmului, decă se implea Italia, dricul impărăției de locuitorī, de nu le agiungea necl ī biruia pământul cu hrana, scotea cu sorți casași de prin orașe și de prin sate, și-ī muta la alte țeri, unde vedea părți mai rare de locuitorī, seaū vedea că se redică de subt ascultarea impărăției vre o țeră, acolo cu sutele de miī de case muta și le impărția locuri și dicea: *descălecătură nouă, colonia Romana*, adecă descălecarea Rōmului. De care coloniā a lor este plină lumea, și la Asia adecă Anadolul, și la Africa, căria ī dicem noi Barbarezī, și la Ispaniā, și pe apa Rinului, la Nemți, și la Franțuzī, și la Rumile in țerile Grecești, un nēmū ce le dicem Coțovlahī. Colonia Rōmului este Litva in craia Leșesca; dreptī Rōmlenī sunt. Inșă acestu nēmū a Litvei nu de Rōmlenī aduși sunt pre acele locuri unde locuescū acum; ci de tirania spurcatului Neron impēratū Rōmului, multe case mare cu glótele sale cu Domnul lor Lizbon fugindū de rēutățile lui Neron, la Nemți, și de acolo cumpărândū vase de mare, pre marea care lovește la Danțica aū mersū până la Lifland, o țeră, și de acolo dascălicândū malulū s'aū lățitū până unde este acum *Litva*. Mulți anī subt ascultarea Rușilor aū fostū, până inmulțindu-se din an in an, apoi aū supusū pre Ruși, de le sunt vecinī Ruși a tótă țera aceea.

Alți dicū că nu din tirānia lui Neron, ci mai nainte cu multă vreme, când aū fostū resbóele intre Marele Pompeus și Iulie Cesarul, amēnduoi mari sfetnici ai Rōmului; și după ce aū biruit Iulie Cesarul pe Pompeu-celū-Mare, aū căutatū și lui Lisbon se-și mute și el lócașulū la *Litva*, fiind și el Domn mare de sfatū.

De ar intrebă cine-va: atāta descălecătură in lume de unde eșia mulțimea de ómenī? numai de la Italia se ésă atāte țeri descălecate dintr'ansa? Trebuesce se scie că acea țeră aū fostū pe acele vécurī scaunul impărăției, orașul Rōmului, care orașū nu cum sunt acuma impărățiile ci aū ținut tótă lumea, de la apusū până și aprópe totū reseritul, fără puține impărății la reseritū, pe care acum nicl ī primia; iar solī cu darurī tóte acele țeri trimitea. Spre Miađă-đi până unde se ínchee lumea cu oceanul subt impărăția Rōmului aū fost, și spre Miađă-nópte numai nisce Ungurī, pre lângă mările Nemțescī, unde este acum Dania și Svedulū, (acele țeri drept Nemțescī sunt și un nēmū), acele numai aū hălăduit de n'aū fost supuse subt Rōm necl o-dată. Curgea din tótă lumea la Italia se fie dar in volnicia Italiei șpanī (?) adeca slehticī. A doua pricină, că nu este in tótă lumea altă parte de lume pământū ca Italia de totū bevșugū și desmerdatū, cât bine ī-aū đisū Raiul pământului. A treia pricină și mai mare decâtū acele ce s'aū pomenit: ca Rōmlenī din tótă lumea lua de a đecea din ómenī tinerī cum lua Turciī de la Rumile. Dicea Rōmlenī a-celor ómenī *obsides*, adecă zelog de credința țerilor, și pre aceia ī punea de invēța la scólele ostenilor, și care era pre la scóle, incă subt stégurī le dicea *Tirones*, (Sfântul Teodor Tiron dintr'acei slujitorī aū fost); ear daca se invēța bine cum va purta sulița, cum va muta pavāza, și cum va intórce sabia, īī scotea la resboiū, și cu vreme eșia de le dicea veteranī, adeca slujitorī bētrānī. Apoi îmbētrāniți in slujbe vestite īī scotea desubt stégurī, și le da pe

la orașe și pre la sate locuri de țerină și de vii, le da și de grădini; și așa se umplea Italia de mulțime de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

Multe obiceiuri de a Römului sunt acum la Turci ca aceste; ce iaă și ei de-a deca din oameni, și iarăși așa ei impartă pe la grădini ântâi, apoi in cetă Ianicerilor, și facă și ei apoi de sunt slujitori bătrâni Oturaci, Curugii și Timarioți. Tôte aceste și altele multe obiceiuri de la împărăția Römului sunt. Ca și Ienicerii cum sunt acum la Turci, la Röm *Pretorienii*, adecă, pedestrime de divan le dicea, cum la Turci culucuri; așa și bulucuri prenume: beringii, ichingii, ucingii, iar la Römieni primari, socundari, terțiani, cvartani, tot pe numer bulucurile, adecă cei de'nțai, cei de al-doilea, cei de al-treilea, cei de al-patruea, *iproci*. Pe numără se sciea bulucurile. Și nu-i de minune, că la Turci vedem obiceiurile aceste care au fost și la împărăția Römului; căci Țarigradul și câte țeri țină Turcii in această parte de loc, care se chiamă Evropa, parte de împărăția Römului este.

Alecsandru Macedon pe vremea împărăției sale încă au făcută pe numele seă coloniă; și ântâi, la Egiptă, acel vestită orașă Alecsandria, unde se scură apa *Nilului* in marea; iarăși pe apa Donului și pe apa *Hindus* și la Persia au descălecată orașe și olate pe numele seă.

De ar fi acum Eustratie Logofetă și fiul seă ună Simeon dascalul, și nepotul seă, un mahler Misail Calugărul, cari tocmindu-se intr'un chipă cu basnele lor, s'au numit a fi fi, cela celuia, adecă fatați cela din cela, ar vedea cum s'au apucat cu basnele loră de această poveste, că au scris cum că rădăcina acestă nēmă, care este acum pe aceste locuri, din temnița Römului este scosă și 'i-au adus aice Trajan împărată.

Adevărată, Trajan împărată de la Röm, adecă de la Italia, au adus și casași; și așa este; că casași au adus nu din temnițele Römului ci orașeni casași suntem totă din slujitori aședați; și caso de Domni au aședată aice pre la cetăți; cum și Dragosi Voevod. Mare năpaste fi este pre mărturia Maramurașenilor, (cu urechile mele am auzită trecendă pe la Maramurași in solie la Craiul Leșescă *SobieŃki*) se fi fost păstor, ci este feciorul lui Bogdan Voevod născut in Maramoreși, după ce Laslău au scosă de aice aceea mulțime de Tătari și cu Bolgărimea de la Volga nabusiți, și apoi mai pe urmă și Atila cu Ungurii; decă de unde s'ar afla din temnițe cu sute de mii de oameni? apoi și femeș atâtea tălăhărite unde era? Decă unde este și câtă vécă este de când au venită Trajan pe aice, și când s'au bătut Laslău Craiul Ungurescă cu Tătarii? Intre Trajan și intre Laslău Craiul optă sute de ani sunt. Au scris ei aceste istorii: Eustratie Logofetă și Simeon Dascalul și acel amăgeă Misail Calugărul, că acestă Laslău au cerută de la Röm oameni, și nēmă Românilor atunce trăia cu Domni seș in Maramureși, acești dincăce, iar cei dincolo despre Munteni pe apa Oltului, fiind risipiți de Tătari despre aceste locuri. Nu se prinde cum dică acei istorici. Aședend Trajan pe la cetăți, cum dică la Leși, *Castelanii*, cineși Domnul cu olatul seă; pe Latinie le dicea *Dominus*, cum dică la noi *Domni*. Era pe tôte marginile și locuri aleși oșteni cu nume pre atunce țerilor acelora, unde este acum Moldova și țera Muntenescă: *Dacia inferior*, adecă Dacia de josă iar Ardélului și părților celorlalte: *Dacia superior*, adecă de sus, precum s'au

pomenit de hotarele Daciei. Și subț acest nune aũ trãit aceste țeri pãnã la al doilea descãlecatũ cu Dragoș Voevod; și acum mulți ne dicũ nouã, țeri nãstre și țerei Muntenesci, strainii, *Daci*; insã norodul, nẽmul locuitorilorũ nu 'și-aũ schimbat numele seũ, și tot *Romanus*, apoi cu vreme și indelungate vẽcuri *Romãnu* pãnã astãzi și in țerile megieșe; și sciind de unde aũ eșit numele acesta, cã de la Italia aũ eșit; cãria țeri streinii îi dicũ *țera Vloșilor*, *Vlahũ*, *Vlohũ*, unii *Valoni*, Ungurii *Olah*, de pe *Vloh*, adecã Italian, 'i-aũ dis'it *Vlah* și Latirii, adecã *Valahia*, dar mai tãrziu.

Dupã aședarea cu Rãmileni pe acẽstã țerã, Trajan impãratul aũ purcesũ pe Dunãrea in jos, cu oștile sale, din care s'aũ pomenitũ din vechii istorici, cã șese sute mii de oșteni numai de resboiũ aũ avut, trecẽnd apa Siretului, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, Donul, care aceste tãte pãnã atunce cu alte nume aũ fost: Siretul se numia *Halup*, istoriile cele vechi scriũ, Prutul *Herasus*, Nistrul *Tirus*, Buhul *Hipan*, Niprul *Boristenes*, Donul *Tanais*. Și acẽstã apã, Donul imparte Asia de la Europa, cum desparte la Țarigrad *Boazul-de-mare* intre Țarigrad și intre Scutari. Țarigradul singur și cu Galata de Europa este, iar Scutariul dincolo de Boaz, *Anadol*, cãruia dicũ istoricii Asia. Cã in patru pãrți impartũ istoriile lumea; Resãritului îi dicũ cu tãte impãrãțiile acei pãrți Asia; pãrților despre Amiađã-đi, cãte țeri sunt, Africa; pãrților despre Apus și despre Miađã-nãpte, Europa. A patra parte este America; care parte așã este depãrtatã și vine cum ar fi sub noi; cã cãnd este la noi nãpte acolo ziua, cãndu'i la noi ziua acolo nãpte; cã fiind pãmẽntul rãtund, cum ar fi in protiva nãstrã, subț noi este acẽstã parte. Aceste dar douẽ pãrți de lume, Europa și Asia, despre pãrțile de Miađã-nãpte le desparte Donul; iar intr'acãce imparte Marea-Negrã in Marea-Albã tocmai subț vestitul orașũ Țarigrad, și in jos, spre Marea-Albã, pãnã unde cade apa Nilului in Marea-Albã; și Nilul disparte Asia de Africa. De la Nil se incepe Africa, și Egiptul nu-i de Asia ci de Africa este cũ tãte țerile cãte sunt de la malul Nilului pãnã se inchide cu marea Oceanului, carea incongiãrã pãmẽntul alãturea cu marea-Albã, pãnã se scurã și Marea Albã in Oceanũ la Hispania; dincolo Africa, dincãce Europa; Hispania de Europa; Fesulũ, dincolo de Marea Albã, de Africa.

Aceste pomenindu-se pentru deschisul minței se se ințelãgã statul lumii, ne intãrcemũ la istoria nãstrã de *Trajan*, cum nu s'aũ indestulat cu atãta parte de lume cãt aũ cãlcat cu oștile sale, de aũ trecut tãtã Europa, pãnã dincãce de apa Donului (care apa din inima țerei Moschiceșci ese și cade in Marea Negrã la Crim), ci trecẽnd Donul aũ cãlcat și Asia, lovind, și pe la *Iuzbek* mare țeri Tãtãresci, iar de la *Iuzbek*, pe dupã Marea Caspiei, (care mare desparte Kazanul și Astrahanul de impãrãțiile Persilor, pãnã la Bahtrii), și de acolo prin țerile Persului și prin Asiria la Egipt, unde la Egipt de bõla ce'i dicũ *desẽn-terie*, adecã desnodarea vintrilui 'și-aũ sfirșitũ viața.

De acest vestitũ impãratũ e și șanțul sãpat *Trojanul*, de oștile sale, in vecinica pomenire, incepẽnd din țera Muntenescã peste tãte apele aceste care s'aũ pomenit: Siretul, Prutul, Nistrul, Buhul, și Niprul pãnã la Don. Tot acest șanțũ care 'lũ vedem la noi, eu 'l-am trecut aprãpe de Nipru, pe la un tãrgũ anume *Vciorașnoia*, tot pe cãmpul aceluĩ orașũ nu departe de Kiov; și Kiovul este pe

apa Niprului, și pesemne cum merge șanțul, apa Niprului mai sus de Kiov aș trecut cu oștirea sa Trajan imperat.

Se află unii cari spun că acel șanț, carele îl vedem până astăzi sub acest nume, *Trajan* împăratul să-l fi sepat pentru sprijinela despre Tătari, închidând locul despre câmp de năvala prădilor tătăresci; in care era și repositul *Panaitachi Tărzămanul* cel-mare și vestitul la împărăție. Nu știu la ce istoric va fi cetit acel lucru; la vorova cu mine pentru șanțul acesta, aș dat sémă cum că un istoric, anume *Bonfin* Ungurul, că pomenesce de șanțul acesta; cât mi se pare cine atăta loc de lume, începându din țera Romănescă până pe apa Donului, ar fi putut apăra peste tot locul? Și aice la noi se dicem că de la capul șanțului, de unde se incepe întâi pe desupra Galașilor, alătura cu Dunărea merge pe aproape și preste Prut, iar nu prea departe de Dunăre, pe la satul Turcesc ce-l dic acum *Trojan*.¹⁾ Dar deci, unde se depărtază la câmp de la Dunăre și de la Marea Négră, apoi peste apa Nistrului și mai departe merge, peste câmpii, pe la tirgul Vcerașnoia, pe unde l'am trecut eu pe din sus de Kiov, lovesce pe la Nipru, și de la Nipru cu mai mare dispărtenie la Don. Cum dic, cine ar fi putut apăra atăta loc; că de aș fost aice țera descălicată de Trajan, cât loc este între aceste ape Prut și Nistrul, dar de la Nistru până la Nipru, și de la Nipru până la apa Donului? și Trajan împăratu prin pustii aș mers. Așa lui *Panaitachi* i am respuns; la ce n'aș știut cum în va responde. Așa dic celorlalți căți aș mai scris, așa și lui *Bonfin*, de aș scris așa, cum se fie sepat șanțul acesta de vr'o sprijinela de Tătari.

Ma de crezut sunt aceia care dic că Trajan împărat aș sepat acest șanț in vecinica pomenire și veste, se se scie slévu¹ oștii de cei care se trag dupe oști mari, neguțitori și oșteni; cum vedem și acum de împărații Turcesci și Vezirii lor, pe unde merg cu oști, fac movile in slévu oștilor. pentru veste și pentru indreptături celor ce vin, ori oșteni, ori olăcari, ori neguțitori pe urmă dupe oști. Nic te mira dicând, că cine ar fi sepat un șanț mare ca acesta? că mult mai mare aș fost, numai cu vremi îndelungate s'aș năruit, de șese sute mi numai slugitori fiind sepat, fără altă mulțime; intr'o di o sută de mi de omeni să se inșire unul lângă altul se arunce lut cinesi improtiva sa, caută cât loc pot cuprinde o sută de mi de chipuri. Prea ușoră este socotela; loc de două mile de cele mari, de nu și trei mile or cuprinde una sută de mi omeni, un conac întreg se face de oște mare; și la șese sute de mi omeni, a șeslea di, intr'o săptămână vine un om la rând la sepat. Și acest număr a oștii a acestui împărat, fără de altă mulțime ce se trage dupe oști, scrie *Dion* istoric, carele aș scris viața și faptele acestui

¹⁾ Care l'am vădit eu Ioan Canta biv-Vel-Spatariu, când am fost cu prea-sfințitul Mitropolit Iacov, de am hotărit la Greceni, moșiile boerilor Gavrileşci; care de mult ani trăgându-se pricinile ce avea cu Trăzași, atunce s'aș potolit, hotărând toate moșiile din Trojan, pe cap în sus, și pe de o parte și pe de alta, toate moșiile pâr in moșia Biserica a D-sale Stefanița Ruset biv-vel-Logofetul, precum prelung voru areta hotarnicele iscălite de noi, ce am dat la mâna stăpânilor moșilor acelora. — *Adaos de Ioan Canta*.

impărată, și *Eutropie*, istoricul carele a scris viața lui *Andrian* Imperatū ginere lui Trajan, carele după mórtea lui Trajan aștăut Impăratū Rómuluș. Și acest Andrianū aș făcutū Udriul, orașū pe numele seū pe trei ape, Tunge, Marița și Arta, pe pământul Traciei. Cu acești oșteni Trajan, căruia numele in istoriile vechi a Rómuluș: *Ulpius Trajan*, aș călcat intr'acéstă parte de lume, călcată și de alții cu oștile Rómuluș mai înainte de dēnsul, de Pompeus cel mare și Iuliū Cesarū, și de Augustū Cesarū, însă nu pe aice, ci pe la Persū; iar acest Trajan impăratū aș venitū pe aice și aș incongiurat acéstă parte de locū, cum s'aș pomenit mai sus, și elū aș descălecat nēmūl seminției, limba, care trăiește până acum in Moldova și in țera Muntenescă, și norodul cât este in Ardélū cu acestū nume Românū.

CAP. V

De cetățile țerilorū acestora.

Aice ne trage rândul a pomeni de cetățile țerilorū acestora câte sunt acmu, și in Bugiacū și aice la noi in țera, și de față staū, și altele năruite, cât d'abia se cunoscū că aș fostū cetăți, și câte sunt in țera Muntenescă. Mare nevoie este a scrie de dēnsele, de cine ar fi făcute; că cât am nevoit și cât am cercat se sciū ceva, din ce nēmū sunt făcute, un cuvētū, o pomenire n'am putut afla, cu mare jale. Și orī cum, intr'altū chipū a fi nu pōte, numai ce sunt făcute de Daciī cei vechi; că ântăiū cetatea *Albă* mai înainte de Trajan aș fost, că August Cesarul care aș fostū imperatū al Rómuluș trimetea și el boerīl cei gresiți la inchisōre, cum dicū Turciī *surgun*, la cetatea *Albă*, unde și pe un dascalū anume *Publius Ovidius* l'aș trimis pentru niște stihuri de dragoste ce scrisese acel dascalū, de indemnase Rómulū la curvie; care aș și murit, in cetatea *Albă*. Și o baltă ce este acolo Vidov pe numele aceluī *Ovidius* este. Și așa și aceste l'alte cetăți, cum este *Suciava*, *Nēmțul*, *Hotinul*, *Tighinea*; inse pândile la tōte cetățile aceste, cu al doilea rândū e de Domni sunt adause, cum se pōte videa că tōte aș pânză și indoite sunt; cele mai vechi, cele mai mici sunt, și ca niște castele, adecă turnuri aș fost, precum și tocmite. Cércă la turnul cetății Sucevei despre amiađă-đi, unde scrie sus că este tocmit de Irimia-Voevod, și la pōrta cetății vei afla numele lui Despot Voevod, care slove pe lângă bour, le-am cetit eū singurū. Și așa de pe cetatea *Albă* luând dovada, că acea cetate cu multū mai înainte aș fost de Trajan, pōte fi ceste-l-alte de Rómieni, după ce aș descălecatū Trajan aice. Din ce nēmū al treile se le fi făcutū nu incupe; fără una cum am înțeles, de cetatea Sorocii, se fie făcută de un Petru Voevod, de care lucru multū mă mirū că *Urechia Vornicul* nu pomenesce. Aflu pomenită cetatea *Kilieș*, care o scrie in aniū 6973, că aș luat'ō Stefan Voevod cel Bunū de la Turci, și apoi in aniū 6987 Iunie in 22 đile, đice că in acestū anū aș inceput Ștefan Voevod a zid cetatea *Kilieș*, și aș și sfișit'ō intr'acelașū anū; dar mă mir cum incupe acest

lucru, că întâi scrie că aŭ rescumperat'o de la Turci, inchinată de nevoie, și apoi vrea se o zidescă, cum va fi acel lucru? Așu țice, că acel ziditŭ ce țice, se o fi tocmit; dar din leat 6973 până la leat 6987, 14 ani sunt, cine ar fi stricat'o? și nici scrie sŭ o fi stricatŭ cineva intr'acești 14 ani. Ceteșce Geografiile ceste de acum de curŕnd, și vei afla in istoriele Țarigradului, că imprumutând cu bani Genovezii pe Impŕratul Țarigradului si de oști impropiva Turcilor, le-aŭ dat zelog Krimul, și acŕstă parte de locŭ unghiulŭ mării Negre cu schelele lor, unde este acum Bugiagul; și atunce Genovezii aŭ făcutŭ Kilia pe Dunărea, și *Kefea* care este pe malul mării in Krim. Kefea are alt nume: *Teodosia* la istorii. Se află și de Greci făcute cetăți, cum este turnul *Neoptolim*, o cetate pustie, imi pare se fie pe Kogilnik in Bugiag; Tătarii și ai noștri îi țic *Tatarbunar*. Că Neoptolim este nume grecescŭ, și acest Neoptolim, cum aflŭ din *Bonfin*, de care scrie așa: «La gura Nistrului se află turnul lui Neoptolim și satul ce se chiăma pe atunce a lui Herman, Hermonakt.» Și țicŭ alții cum că acest Neoptolim se fie fost fecior lui Ahileus; ci pe țisele lui nu stă *Bonfin* ci țice, cum că acest Neoptolim este feciorul lui Mitridatŭ, carele vara, cu vasele pe apă, iarna pe uscatŭ, aŭ biruitŭ pe Tătari, și pentru sŭ impedece pre Tătari in calea lor, și intr'acolo aŭ făcutŭ și cetate pre numele seŭ Neoptolim. Altele multe cărora le staŭ năruiturile, câtŭ de abia semnele se cunoscŭ, cum este una mai susŭ de Galați, ce i țicŭ *Gherghina*, și pe Milcovŭ mai susŭ de Focșani dŕsupra Odobescilor de care pomenesce Ureche Vornicul că o chiamă *Crăciuna*. Și tot pe o poveste staŭ și cele căte se află in țera Muntenescă; seŭ de Daci seŭ de Rŕmleni sunt făcute. Adusu-s'aŭ și aice in orașul Iașiŭ o pŕtră la Domnia lui Duca Voevod de la Galați, și i de marmură, pre care slove lătinesci singurŭ le-am cititŭ, care așa sunt pe limba Romănescă: «Impŕratului, Cesarului, bunului, feciorului Nervei, lui Trajan, fericitului, a Nemției și a Daciei, preutului celui mai mare, Polcovnicului al șese-spre-decelea, impŕratului al șesele, sfectnicului al șeptelea, părintelului moșiei, lui *Public Calburnie Marco Aurelie, Rufu*». Aceste sunt titlurile acestui prea vestitŭ impŕratŭ.

Și dintru acŕstă putem vede și dovedi că une cetăți sunt și de Rŕmleni făcute aice in țeră pe urma Dacilor. La podul lui Trajan peste Dunărea, in țera Muntenesca la județul Jiului este năruită o cetățuie, acea adevŕratŭ de cine este făcută, cu numele Severinul este, de care și mai sus s'aŭ pomenitŭ. *Bonfin* țice așa: cuvintele lui mărturisescŭ aice unul dupe altul cum mergŭ: *Trajan dupe ce aŭ biruitŭ pe Daci, intru semnul biruinței sale aŭ făcutŭ Nicopol pe Dunărea, ușișdere și peste Dunărea aŭ făcutŭ podŭ, lucru de miratŭ, precum mărturiseșce și Dion la viața lui Trajan; a căruia podŭ și astăzi se cunoscŭ pragurile in apă. Și iar acolo pe Dunărea in prŕjmă este tărgușorul Severin de Severŭ Imperat făcutŭ.* Și atăta; iar pe ce vreme aŭ făcutŭ Severinul nu scrie. Ear la alți istorici, cum la Dion, carele aŭ scrisŭ viața lui Trajan, cum și *Topeltin*, se afla scrisŭ latinesce, —pe Romanie: *A lui Trajan vecinicul sfânt stŕlpŭ.* Ce dintr'aceste se cunosce că une cetăți dintr'acŕstă țeră și de Rŕmleni sunt făcute. La năruiturile cetății de la Galați, din sus, unde cade Siretul in Dunărea s'aŭ aflatŭ unŭ banŭ de aramă gal-

benă, și de mare era câtă un ortă, dar mai grosă, în care slovele nu s'au putut ceti de cei ce știu latinesce, fără numai de unii ce știu mai bine grecește (dică că scrie *Μαρκιανópolis* și sémănă să fie așa. Iar celelalte slove de înțelesă nu sunt. Așisderea și din o pétră mare, adusă la Galați, la biserică, mai multă nu se pôte înțelege, fără atăta: *Severus Caes. Rom. imp.* iar romănesce, *Sever al Rómului imperatū*. Și acei cetăți ei dică Gălățeni *Gherghina*. Iar banul ce s'au aflată mai giosă de Roman iar la năruiturile unei cetăți, așa era de mare câtă șastacul cel de patru bani Leșesci și mai grosă, de aramă roșie, și chipul Domnului subt pălărie nemțescă, și impregiură slove serbesci așa: *Ордену Молдавскоу*, adecă *tatăl Moldovei*; iar dintru altă parte scrie *Heredia de Moldova*. Acea *Heredia* latinesce se dică: *hereditas*, adecă strămoșie. Pentru aceea dică de cetăți, ca unele sunt de Domni, acum după a doua descălecare a țerilor făcute adecă zidite. Și așa cât s'au putut sci de cetățile aceste, sunt a acestor țeri, că sunt unele făcute de Daci, cum este deschis la cetatea Albă; celelalte și de Rómieni, și unele, mai pe urmă, și de Domni țerii. Și atăta putem sci de cetățile ce se află intr'aceste țeri.

CAP. VI.

De numele némurilor acestor țeri și portul loră, și de limba graiului, așisderea și de tunsura capului, care se află acmu la prostime, ce sunt locuitoră pre subt munte.

Mare dovédă némurilor din ce rădacină și isvodă, sunt numele care aă și în de sine și la alte țeri streine, și macar că nici un némă nu este în totă lumea se aibă numai un nume; ci unele, despre capetele cele de'ntăi vre unui stăpânitor, alte sunt cu nume de pe locuri de unde sunt începute, multe sunt și de pre cetăți, mai multe și de pe ape vestite. Cum vedemă némul nemțescă are acestă nume, mai ales întă și mai de cinste *Alaman*, că așa le dică și istoriile cele vechi și Turci; al doilea némă *Germană*, adecă doi frați, latinesce *germanus*. O sémă de istorii le dică *Teutonezi* de pe capul lor *Teuton*; Italienii le dică *Tudeschi*, pôte fi ear de pe *Teuton*; Leșii, Moscalii, noi, le dicemă *Nemți*. Mai apoi alte nume despărțite ca crengile dintr'un copaciă: *Svedii*, *Danii*, *Franțuzii*, *Sacsonii*, *Belgii*, *Batavii*, și alte țeri mai mănunte, tot de rădăcina cea veche a Alemaniloră crengi și părți sunt. Așa *Hispanii*, *Iverii*, *Celtiberii*, *Portugalii*, tot un némă sunt. *Turcii* de pe locul loră *Turchestanii*, de pe capul lor cel de'ntăi, *Osmangii*, *Otomanii*, *Osmanlii*. *Moscalii*, *Rușii*, *Bulgarii*, *Sirbii*, *Horvații*, *Slovații*, *Bohemii*, *Taiii*, *Poléfii*, tot un némă sunt, Slovenescă, fără alte numiri ce aă de la străini; că întăi acestăi némă le-aă disă Grecii *Sauromații*, de pe ochii mierăi-albineți, adecă ochi de șopărlă. *Tătarii* de pe apa Tartară; *Schiții* de pe sălbătăcie, Nohaii. Așa tôte némurile subt multe numiri sunt. Așa Ungurii, Hunii, Maghiarii, Uhrii, Sasi; Dachi, Dacii, Goții, Masagheții. Și acăsta cu tôte némurile; numai unele dintr'insele și le-am însemnată pentru înțelesul numiriloră mai lesne a

némului și acestor țeri a Moldovii și a țerii Muntenesci, și a Românilor din Ardélü.

Așa și némul acesta de care scriem, a némului țerilor acestora numele drept și mai vechiu este *Roman*, adică *Römlénü* de la *Roma*. Acest nume de la descălecatul lor de Trajan se trage; și câtü aü trăitü până la pustiirea satelor de pe aceste locuri, și câtü aü trăitü in munți, in Maramoreșü și pe Oltü, totü acestü nume aü ținutü și ținü și până astăzi. Și încă Munteni mai bine ilü ținü decâtü Moldovenii, că ei și acum dicü si seriü: *țera Românescă*, și Români cei din Ardélü. Iar streinii și țerile din pregiurü ne-aü pusü acestü nume *Vlah*, de pe *Vloh*, cum s'aü mai pomenitü; *Valon*, *Valaque*, *Olah*, *Volosin*, care nume tot de streinii sunt puse de pe Italia, cărorä dicü *Vloh*. Apoi mai târziu Turcii *Bogdanü* ne dicü, de pre numele Domnului, carele aü inchinat țera; iar Muntenilorü *Caravlah*. Grecii dicü *Bogdanos*, și Muntenilorü *Vlahos*; că acestü nume Moldovan ne este de pe apa Moldovei, dupe al doilea descălecare a acestei țeri de Dragosiü Voevod; și Muntenilor; ori de pre munte Munténü, ori depre Oltü Olténü, că Leșii așa le dicü *Molteni*. Măcar dar că și la istorii și la graiul și străinilor, și in de sine, cu vreme, cu vécurile cu priminele am dobânditü și altü nume, iar acelü carele este vechiu nume, stă intemeiatü și inrădăcinatü rămâne Români, cum vedem; că măcar ca ne respundemü acum Moldovenii. iar nu intrebämü: scii *Moldovinesce*? ci scii *Romănesce*? adică Rămlesce, *scis romanice*? pre limba latinescă. Stă dar numele celü vechiu ca un temeiü neclătitü, deși adaogü, ori vremele indelungate, ori că străinii adaog și alte numiri; iar celü ce este rădăcină nu se mută; și așa este și acestorü țeri, adică țerii noastre Moldovii și țerii Muntenesci, numele celü dreptü de moșie este *Românü*, cum se respundü și acum cei din țera Ungurésca, și Munteni in țera lorü scriü și respundü cu graiü: *țera Romănescă*. Iar acest nume *Vlah*, de la Turci și de la Greci este, de la Nemți *Wallach*, de la *Franțuzi Valaque*, de la Leși *Volosini*, iar de la Unguri *Olah*. Aceste nume tot de la *Vloh* sunt; și *Vloh* este Italianü, din care țera a Vlohului adică a Italiei aü pornitü Trajan împératul Römului, fără de numerü mulțime de norodü, și aü aședatü intr'aceste țeri a Daciei cei vechi. Iar cum se fie acestü nume *Vlah* de pre *Vlah* Hatmanul Römului, precum aü scrisü unii, basne sunt.

Și așa dovedindü numele némului acestui, cum vedemü de istoricii mari, și marturia țerilor impregiurü, ne trage rëndul a pomeni de portul, care acum portul stătătorü ca numele și ca limba nu este; ci némü de la némü, porturile cu vreme și aü schimbatü, la care schimbare a hainelorü aduce și locul de le caută a face imbrăcăminteä trupului, precum este fireä ceriului a vre unii părți de lume. Că äntäiü la aceste părți de lume, unde träescü Moscalii, Rușii, Tatarii, de ar fi omul imbrăcatü cu haine franțuzesci ar cräpa de frigü, și macar și aice pe la noi ce erni sunt; iarä țera Italiei erni ca aceste de la noi nu are nici odatä, ci förte blände, cum sunt la noi tönnele. Și mare dar aü acele țeri a Italiei, cum și vara nădușeli nu sunt ca aice la noi, ci călduri cuviose, puținü primăvera, cum este la noi la Mai, la Iunie. Le-aü cău-

tatū dar acestorū omenī mutați pre aceste locuri a'și schimba portul hainelorū, după vremele acestorū locuri.

Cătră aceste tóte, caută ce scrie de portul Românilorū iscusitul istoricū Laurentie Topeltinū din Medieși. Cuvintele lui și le isvodescū, că așa scrie: Româniī din Ardélū ai noștri pórta o haină de la umere pân peste totū trupul imbrăcați. Ne facū mare invătătura portului de a vécului celui vechiū, care aū ținutū părțile aceste de la Septentrion, adecă părțile care sunt apropiete spre meadă-nópte, tótū trupul acoperitū; care felū de haīne pomenesce un dascal anume Martiales că se chiama *andromida*; cu aceste cuvinte, îi trimetea Andromida vechiū portū, nu mindru; eară bunū de luna lui Decembrie. Șlice aū de píslă, pe limba nóstră Dăcésca, *glugă*; eū socotescū chivere care am apucatū și eū și la boerii țerei nóstre. Caută ce ȃice și de opinci tot acelu istoricū Topeltin; și nu de la sine ci pune cuvinte mai vechi de sine, a istoricilorū, anume Alfons și pre Plaut și pre Agelū, care aū scrisū cărți, de portul cel vechiū a limbelorū. «*Felulū incălțămîntelorū Românilorū este cu pele crudă, fie de ce dobitocū, peste piciorū invălitū bine in obiele de lână incălțați, și apoi pelea acea o légă cu curea peste piciorū, de infășurū totū piciorul de la degete până sub tótă glezna. Și acesta este portul Romanilorū celorū vechi; stremoșilorū lorū, carii il purta la oști; acest felū de incălțăminte era a slujitorilorū osteni la Rómleñi. Număi atăta osebire, vedemū, precum cetimū istoriile cele vechi, că oștenii Rómului nu invălia in obele, ci gol piciorū incălțatū cu pele și cu legături incrucișū ca gratia, opinci, număi câtū ținea piciorul la călcăii legatū.*» Aceste sunt cuvintele acestui istoricū, din cuvētū in cu vētū; la noi de ce cinste este acest fel de calțăminte, acum la aceste vécuri, care era de cinste la Rómleñi și de vetejie portū! Vedemū acum la Cerchezī că acestū portū de incălțăminte pentru sprintenie ilū ținū.

Aice este locū a pomeni și de tunsura pěrului, aceea de care aū scrisū un *Simeon Dascalul*, și mai inainte de dinsul *Eustratie Logofetul*. Tunsura acésta, precum s'aū arétatū de portul trupului și de incălțăminte opincelorū din istoriculū Topeltinū, și iarăși dintr'insul se arétă, de care așa ȃice: *Mē mirū cum de douē feluri de tunsurā aū luatū Ardelenii noștri de la Rómleñi, care o ținū in sémă și până astăȃzi: un felū de tundere mai aduncū la peliță apropiétă; alt felū mai departe de peliță, prin peptine tundū pěrulū; Și acea tunsurā mai aprópe de peliță noi Daciū o numimū Shieran, iar acea mai depărtatā de pelițe Colunsul. Și totū Topeltinū ȃice: Rómleñilorū le place a se rade, și in chipul cétlăului acoperū căruntețele séle. Și pricinā dă ca la capū din dosū la ciafă tunde pěrulū, se fie capul totū slobodū de sudori și in recorélă la ostenele. Vede-se dar că este vechiū obiceiū tunsura acésta, care și până astăȃzi se vede la o sémă de locuitori ai țerii nóstre și in Ardélū; și este de la Rómleñi acestū semnū slujitorescū; că in chipū cétlăului isi invălia capul slujitorii Rómului cu tafta subțire ca in chipū de cunună slujitoréscă. Vedu-se dar basnele acelorū scriitorī, mai susū numitul *Simeon Dascalul*, și *Eustratie Logofetul*, și acelu amăgeū *Misailū călugerul*, carii aū scrisū că semnul acei tunsurī ca un cétleū, aū fostū semnū tâlharescū cu care insemna Rómleñii pre ómenii cei de reū-făcétorii!*

Remâne aice rândul a areta de graiul și slovele de unde este isvoritū a-cestorū țeri, de care pomenimū. Precum dar s'aū arētatū de plinū némul a-cestorū țeri aședate de pe aceste locuri de Rōmleni, așa și graiul totū de Rōmleni este isvoritū. Cu ceilalți istorici mărturisesce și Topeltinū, care așa ȕice: *Am dovedit-o mai susū a fi Italia pricina descălecărei Valahilorū; așa și aice aceeași laudă o mărturisimū, că limba lorū este a vechilorū Romanī, amestecată seū mai multū stricatā cu Serbescā, Rusescā, Leșescā, Horvașescā, Slavonescā, iprocl.* Și ȕice, precum scrie și un istoricū anume Covanschie, aū so:otitū precum că graiul de casā al Ardelenilorū mai multū are in sine insemnarea graiului Rōmlenescū și Latinescū, decâtū a graiului de acum a Italianilorū. Și cu vreme indelungată, ce strică și astupā vestite Impērașii, Craiū și Domnū, așa și graiul Romānilorū pe aceste locuri, cu indelungată vreme și risipā a locuitorilorū Romanī de pe aceste locuri, — care pustiindu-se de năvala Tatarilorū, se mutase acestia de aice la Maramuresi, cel din țera Muntenessā la țera Oltului, trecēndū munșii, — s'aū stricatū și graiul. Că unde ȕicea latinesce *Deus*, noi ȕicem *Deū* seū *Dumnezeū*, *meus* al meū; așisderea *Coelum* cerū, *homo* omū, *frons* fruntea, iar neci unele cuvinte se nu fie protivnice cu latinesci, seū la inceputū, la mijlocū, seū la sfirșitū; iar unele stāi neclătite, cumu'sū și *barba* barba, *luna* luna, și altele ca aceste: *Vinum* vinū, *panes* pane, *manus* mâna, *cuter* cușitū. Și așa cum am ȕisū, cu vreme s'aū schimbatū graiul și s'aū amestecatū cu Slovenescū, Dăcescū și cu altele care am pomenitū dintru Topeltinū. Pe acēstā poveste curā și aflatul slovelor, cu carc și scrisōrea de la Serbi, o aū luatū acum, dupā a doua discălecăturā de Dragosi Voevod, aice in țerā, și la Munteni de Negrul Voevod.

Cātrā aceste adăogimū rōndū aice al obiceiilor, meselorū și ospetelorū care se vēdū că sunt vechi ținute aice, intr'aceste țeri, și luade de la vechii Romanī, precum inchina pahar pentru sēnătăși a prietenilorū și a Impērașilorū. Că scrie Dion, vestitū istoricū, care intru lauda Impēratului August Cesarū, cum că vechiū obiceiū aū fostū, că norodul jurāndū pre cheziī cel buni, seū pentru norocirea impēratului, se bea la ospete pentru sēnătatea lui Cērcā de acēsta mai pe largū la Plinie. Acēstū obiceiū și la Nemși, și la Unguri, la Ardeleni vechii Romanī, și la noi pre urmā, de pomenimū la mese sēnătășile Domnilorū cu pahare pline de bēturā, așa și a prietenilorū.

La aceste și obiceiul ce este încă intr'aceste țeri, adecā aice la noi și la Munteni, și la darea datoriei de obște adecā la mōrte, vechiū obiceiū; că ȕice Topeltinū: *in Ardēl Dacilorū obiceiul cu mare petrecere aducū mortul la bisericā la gropnișā, mergēnd inaintea boerilorū cāntăreșii și preoșii, pe urmā vine cealaltā mulțime, inchipuindū cum că și ceilalți vor merge unde și celū mortū, ca cum ar ȕice: mergi că noi te vom urma.* Vechiū obiceiū, și la Rōmleni de ȕicea trimbite inaintea óselorū, cum mărturisesco *Ovidius*, adecā canta trimbite jalelorū astrucării; și acēsta și la cei mari și de cinste ómeni se făcea, precum și astā-ȕi la aceste țeri la astrucatul Domnilorū și la alți ómeni de cinste. Și iar totū acēstū Topeltinū ȕice: *Muierile Dacilorū ósele pārinșilorū, a feciorilorū, a bārbașilorū și altorū rudeniū, cu bocetū nespusū mergū dupe óse, cu plānsuri de miratū, și cu cuvinte de jale cuprindū ósele, și cu glasū*

mare tötă viața omenescă o plângü. Scrie *Varro* în cartea a patra de «Viața Romanilor,» cum cerca muierea care avea glasü mai bunü de cânta la öse; precum acesta și aice în țără se face și până astăzi, și cu aläute. Și aceste le-am arätatü, ca și dintru aceste să se cunöscă némul cu obiceiurile că äü eșitü de la Römü.

CAP. VII.

Vine rândul a arëta câtü äü trätitü aceste locuri cu ömeni, după descäle-
carea lui Trajan cu Romanii de la Italia.

Trajan Impëratul Römului, în al patrulea anü al impërätiei sale, și al Dom-
nului nostru Isusü Hristosü o sute trei, s'äü clätitü asupra lui Decebalü Cra-
iul Dacilorü. Și acesta după isbânda și aședarea cu Römleii pe aceste locuri,
cum s'äü pomenitü mai susü, înturnându-se la Röm, de bóla ce'i dicitü di-
senterie äü muritü, precum scrie *Varonie* din *Dion*, în orașul Tesalonicului
anume *Cilicia*, care pre urmă s'äü dicitü și Trajanopolis, adecä orașul seü ce-
tatea lui Trajan impëratü. Impërätit-äü Trajan 19 ani și 6 luni; de vrësta fi-
indü 61 ani, säü cum scriü unii, 64 ani, äü muritü, și după dënsulü äü
stätutü impëratü Adrian, carele äü făcutü Udriulü. Și acestü Adrian impëratü
äü stricat și podul cel de péträ al lui Trajan impëratü. Scrie *Dion* cum acestü
podü era cu douë-deci de praguri seü stilpi, a cärorä nältime de o sutä cinci-
deci stinjenü, färä de câtü era temelä, în jos; iar de latü era șel-deci stinjenü,
pentru grija Tatarilorü.¹⁾ Näbușit-äü Tatarii pe aceste locuri, și mai mulți cu
Atila din părțile Schitiei asiaticä, care și Craiü äü stätutü äntäiu Ungurilorü.
Acestü Atila craiul se scria în titulusü într'acestü chipü: *Atila feciorul lui Ben-*
dekus, nepotul marelui Nevrodü, crescutü și finutü în Elgad, din mila lui Dum-
neđeü Craiul Ungurilor, al Midilorü, al Goșilorü, al Dacilorü, biciulü lui
Dumneđeü, spaima lumet. Scrie Bonfin, aducëndü mărturiä pre istoricii, anume
Suidas și *Eutropie*, precum: *Aurelianü, impëratul Römului, vëdëndü cä nu*
vorü sta descälecaturile lui Trajan pe aceste locuri, se fie redicatü de prin o-
rașe și de prin sate pe locuitorii și iaü trecutü Dunärea în ceea parte în Do-
broke, aședându-i în mijlocul Dobrogei. Ear Topeltin scrie cum cä *Gaie* im-
përatul socotindü, cum acele descälecaturi de pe aceste locuri, a lui Trajan,
nu vor sta, le-äü mutatü în Dobrogea; și äșa Romänii din țera Muntenescä äü
trecutü munții aședându-i la Oltü, la Hertëgü, și pe la Fägärași; iar ceștilalți
unde suntemü acum noi, mai târșii, dupe ce n'äü pututü mai multü sta prin
cetäți și prin munți pentru lipsa hranei, äü trecutü munții la Maramuräși; a-

¹⁾ Eü iubite cetitorule cu inima indoitä cređli, cä anume am mësuraü locul; de șese-deci
stinjenü, dar mare lätimo este; numai äșa am aflatü și în Litopiseșulü lui Neculai biv-velü-
Logofëtü, iar cartea lui *Dion* n'am cetit-o; ci de vrei äea séma.— Adaosü de *Ion Niculcea*.

ședându-se apoi pe la Giurgiū și pe la Ciucū. Făcându dar socotéla de la vremea lui Trajan, care aū descălecatū aceste țeri cu Rōmleni, care era velea-
tul de la Hristos 103 ani, până la Atila Craiul Ungurescū, carele aū nă-
bușitū cu Tatarii pre aceste locuri, cum scriū istoricii in velea-
tosū 401 ani, remānū 298 de ani se fi fostū trāitorii locuitorii aduși și des-
cālecați de Trajan pre aceste locuri. Iar după ce s'aū pustiitū, cum am șisū
maī sus, de Atila, că unii mutați preste Dunărea la Dobroge, unii preste munți
asupra Oltului, cei din țera Muntenescă, cești-l-alți la Maramurāsi, până la
vremea lui Laslāu Craiul creștinū Ungurescū, la a căruia vreme s'aū descā-
lecatū al doilea rēndū de Dragoș Voevod țera nōstră, și de Negru Voevod țera
Muntenescă. Care Craiū Ungurescū aū stātat la velétul de la Hristosū 1080;
scoțēndū dar cele 298 care aū fostū de la Trajan până la Atila, și de la Atila
cāndū s'aū pustiitū țerile aceste până la Vladislav, cu vremea la care a fi fost
resboiul lui Vladislav asupra Tatarilorū, remēnū 700 ani, socotindū ce maī trecū,
tot să se fi fost aflat aice la noi in țeră locuitorii prin cetāți și prin sate, și prin munți,
până unde or fi avutū hrană și agonisita vieței sale. Iar pre urmă, cum s'aū pomenit,
aū trecutū peste munți la Maramurāsi. Fost-aū dar pustiū maī bine de șase sute
ani locul acesta unde acmu suntem noi, adecă Moldova. Ia dar aminte atāta vēcū ce
aū trecutū Romaniū locuitorii prin Maramurāsi și pe la Oltū, megieși cu alte limbe,
atāta vreme aū n'aū pututū se'și schimbe și graiul cel Romānescū? Și a-
cēsta este pricina de 'și-aū schimbatū locuitorii acestorū țeri graiul, acum la
adoua descālecătură, cu graiul stricatū, cu Ungurescū, cu Serbescū, cu Leșescū
cu Slavonescū, iprocī, ce sunt veniți pe aceste locuri. Dice-va nescine : dar cum
de 'i-aū lāsātū cei de pe urmă impērați ce aū fostū ai Rōmului pre urmă.
Și după ce aū mutatū Marele-Constantinū impēratū scaunul Rōmului la Ța-
rigrad, și pe urmă alți impērați crescini : ințeleptulū Iraclie, Iustinianū, ma-
rele și prea ințeleptulū Leon și căți-va Hatmani, vestiți? Rēspunđū : că după
ce s'aū mutatū scaunulū la Țarigrad, maī multă zābava sa cu Persii avea im-
pērāția, pe urmă cu Serafinii; și aceste locuri sta fără de ajutoriū. Și așa pus-
tiirea lor de Tatarii aū fostū cum s'aū șisū maī sus. Și aceste câte s'aū pu-
tutū afla de descālecatul celū de'ntāiū, prelargū s'aū scrisū ; maī multū ce
lipsescū se nu fie mirare. Din aprōpe 1700 ani, scoțēndū 103 ani cândū aū
purcesū Trajan din Rōm spre aceste locuri, câte vēcūri de ómeni s'aū petre-
cutū? Pentru acele ce nu s'aū pututū plini, crede, iubite cetitorule, uitāndu-te
la atāta vēcū, ce nu s'aū pomenitū nimica, până la acest an, de descālecatul
țerilorū acestora.

Sfirșitul de descālecatul de'ntēiū al Moldaviei

de

MIRON COSTIN.

CARTEA

PENTRU

DESCALECATUL DE'NTĚIŪ

A

ȚEREI MOLDOVEI ȘI NĚMULUI MOLDOVENESCŪ,

DE

NICOLAI COSTIN,

CARELE AŪ FOSTŪ

LOGOFĚTŪ MARE IN MOLDOVA

PREDOSLOVIE

Nime mai bine și mai pe scurtă totă desfătarea istoriei n'au cuprinsă, iubite cetitoriule, decâtă acela domnulu vorovei Römlesci, *Cicero*, carele o au numitū *ocărmuitoărea vieței*; că cu acea vorovă a lui totă rōda a tuturorū bunătățilorū și a invēțăturilorū cuprinđendu-o, au deșteptatū viața omenilorū cătră giudecățile istoriei alē ticsi. Intru acēsta părere fost-au și *Tucidides*, carele pre istorie o numesce a fi cel mai alesū și mai mare al vieței omenesci visteriū, mărturisindū, đice, cum că nicī odănăoră se nu fie istoria osebită din mănēle stăpănitorilorū și a sfetnicilorū țerilorū, ca o infrănare celor desfrănați, agiutorându-se cu cetirea ei se pōtă isprăvi trebuințele și a se feri de tēmplările premejdiose, cândū se prevedū pricinī ca acele. Că nicī o ințelepciune omenescă altă nu e, decâtū luarea-aminte primejdiilorū și lucrurilor viitoare, dentru cele trecute ca dintr'un izvorū scōsă sciință; care singură istoria mai multă decâtū altă sciință se socotesce a fi. Că istoria, precum pre tōte sciințele cu nemurire impodobeșce cu ințelepciunea sa; așa pre cei tineri intru ocărmuire ințeleptesce, drept cu cei bētrāni îi potrivesce; iară pe cei bētrāni intru ispita timplărilorū și vremilorū de primejdiī, cu dovēdă intărăsce-ī, și pre cei neințelepți cu cunoscința vremilorū celor primejdiōse trecute, la cele ce-sū de fața mai trezi-i face. Că norocitū se socotesce acela pre carele-l facū primejdiile streine treazū. Vede-se dar ispita istoriei așa intru scōle de sfatū, cum intru lucrurile și isprăvile resbōielorū, că pōte mai multū, adeveritū lucru este decâtū o mie de intrebări soficesci.

Istoria antēiū invēță pre sfeatnicul cum se sfātuescă binele de obște, cu urmarea acelorū de mai înainte trecute giudecăți, obiceiurile primejdiilorū și invēțăturile care aducū mare folosū cătră părerile sale, și orī ce greutăți intru a le giudețelorū și alegere sfatului a deslega pōte. Asișderea pre ocărmuitoři oștilorū in resboie tari și norociți-ī face cu pildele și ispitele tēmplărilorū și vremilorū trecute, agiutorindu-ī de vreme-ce, ca o tablă zugrăvită acelor pré puternici Impērați, acelorū pré vitezi Hatmanī și a multelorū nărode izvorul și lucrurile isprăvite, mutările, stăpāniile risipite cu tăria, și vicleșugul vrăjmașilorū,

oștile meștersuguite, miđlócele meștersugurilor, vicleșugurile, aflările, inșelăciunile vrăjmașilor, dobânda orașelor și a cetăților, istoria dă socotela. Așisderea a nădăjdui a nu se teme și pre norocul (carele nicăiurea multă ședere la un loc nu are), cum se mută, biruitoriul cum se veseleşce de izbândă, gonindă pre cei biruiți, pre urmă cei ce fugă cum se facă biruitori asupra celor biruitori mai întăi, cum bucuria de sirgă se întorce in scărbă și scărba in bucurie; tóte aceste de'ntru cetela istoriei se cunoscă. *Marco Lucul* nesciindă nici un meștersugă a resbóieloră, fără numai de'ntru singura cetelă nepărăsită a istoriiloră, așa de mare Hatmană al Romanilor așeșită, câtă acelu prea puternic Mitridată al Asiei și al Mărei Albe, și a lui Tigranés, țereloră armenescă împărați, oștile cu sabia și cu fóme de istovă le-aș stinsă, și pre singură Mitridată, stăpânindă némuri 22, a carora și limbile scié, le aș isgonită de la Marea și din Asia și din țerile armeniloră, supundu-le locul subt stăpânirea Rómului.

Uite-se toți ostașii cu căpeteniile lor la istorii, și se-și aducă aminte de acei vestiți óre cândă hatmană și oșteni sě se deștepte, cu óre-care nevoieșă a laudeloră celoră trecuți, și cu veste a numelui nemuritorii; că istoria deșteptă și pre cei leneși și nesciuți spre mari lucruri, și pre cei rei și făcători de reă, cu certări și cu griji a numelui celui reă îi opreșce istoria de reutăți; iară celoră blagorodnici pintini le dă istoria; și încă pildele aceloră vechi și de demultă cetăți mai de folosă sunt spre a-și deștepta, a-și pleca și a le aprinde inimile decâtă prăvilele lui Solon și ale lui Licurgă. Că toți ne tragemă dupe nevoieșă laudeș și a numelui celui bună și vecinică, și fie care mai bună după laudă se povățuesce, precum și acela Alecsandru Machedonianul cândă s'aș tăbărită la Siget la morméntulă lui Ahilevs, fiindă aprinsă de lauda acelu resunetă la lume pre acele vécuri, Ahilevs, suspinândă din peptă se fie strigată Alecsandru șicéndă: *O norocite ténérule, carele a vértușiloră tale crainică și martură aș aflată pe Omeră!* De nu ar fi fostă Omerul, morméntul acela, care cu trupă și faptele și numele nu numai a lui Ahilevs, ci a tuturoră Greciloră și a vitejiloră Eliniloră, de totă le-ar fi ingropată și astupată cu țerină, acărora bunătățile, vértușile, cu scrisorile Omirului și a altora sunt apărate de uitare; precum șice óre-care Lacon: *«O sfântă și mare prorociloră ostenela, tótă cu sorșă le apucă și dăruescă ómeniloră muritori vécuire!»* De are stinge cineva numai istoria a lucruriloră făcute și faptele cele arătate de toți, cei muritori ómenii abia de s'ar cunósce viața ómeniloră din

dobitóce, că de nu ar fi istoria, mare greşelă şi întunerică a tuturor lucrurilor ar fi în lume şi în vécul acesta, şi viaţa ómenilor puţin s'ar despărţi de dobitocul cel mut, cu care şi nemurirea sufletelor s'ar stinge, de nu amă avea în cugetă lucrurile trecute şi cele viitoare cu socotélă întrégă, şi de cei mai bătrâni cu pildele de nu 'i amă socoti, așa mare şi nespusă greşiala ni ar cauta a avea. Așa de zidirea lumii şi a omului celui de'ntăiu, a strămoşului nostru Adam şi de Dumneđeş şi de poruncile lui, şi de învăţătura mântuirii nóstre, nici o sciinţă nu amă avea, de nu ne-ar fi descoperit şi arătat nouă Moisi din Duhul sfântă Istoria sfântei Bibliei şi pe urmă Ezdra şi alţi Proroci de nu ar fi lăsată vécurilor următoare, şi mai pe urmă deacea de minunata şi de mirata întrupare a Domnului şi Dumneđeş nostru Is: Hr: şi de patima şi laudata înviere din morţi şi alte pré sfinte lucruri mântuitoare, cine dintre noi ară avea sciinţă de nu ne-ar fi scrisă istoria de aceste cei patru Evangelisti? Cine ar sci faptele Tródenilor şi a Grecilor de nu ar fi scrisă Omeră cu stihuri nemuritoare? Cine îndrăsnirea lui Eraclie? Cine vitejia Marelui Alecsandru întru stăpânirea lumii ar ţinea aminte? Cine ar sci astăđi a hatmanilor Romanilor vestitele resbóie şi de ocărnuirea ei, ce de obşte şi de altor Impăraţi şi de căderile împărătiilor şi de strămutarea vremelor? Adevărat, toate aceste odóre şi sciinţile s'ară fi stinsă la aceşti véci de pre urmă de nu ar fi istoria. Şi ar fi cutezată acela Tarcvinie, Craiul al cincile al Romanilor, dece milioane de galbeni de aur, nu trei sute, a da pre cărţile Sibili Cumea, care cărţi le-aă aruncat Sivila Cumea în foc de aă arsă, véđéndă că pentru mare ostenéla ei aă luată plata de la Tarcvinie cu preţu numai 300 Ug.? De-ar fi sciut Tarcvinie ce taîne se incheia în cartea aceea a Sibili Cumei, care mai pre urmă într'alte cărţi cunoscéndu-se le-aă plătită cu mare jale a sa şi a tótei Republicei a Romanilor, şi pre noi cu neîndămăna ne-aă făcută, căci fiul lui Dumneđeş era să se intrupeze, şi scria de căderile şi schimbările stăpâniei cei de obşte a Romanilor, Sivila cea din duhul sfântă, prea deaménutul şi pre orânduială aă fostă scris. Care carte pre urmă cu mare cinste era ţinută în visteriile Rómului. Cu adevărat, nu numai cu mare pilde şi de cinste, ce deosebită din suflarea Duhului Sf. era povăţuită a vécului celui vechi. Omenii cei învăţaţi şi mai pre urmă femeile şi multe fecióre, lucrurile şi faptele a strămoşilor sei, așa la resbóie arătate cum la pace, aă scrisă cu mare socotélă şi tocmélă.

Acésta dar, singură nemurirea de lauda lui Eraclie, a lui Ahileş, a

lui Cîră, a lui Filipă, a lui Alecsandru, a lui Temistocles, a lui Leonida, a lui Alcibiadă, a lui Epaminonda, a Scipioniloră, a lui Anibal, a lui Marie, a Silei, a lui Pompeiă cel-Mare, a lui Iuliă-Cesariul, (scrise cu mare cară faptele resbóieloră, de unde și astăđi, nă așa de'ntru biruințele adese a loră cum dintru scrisoră le cunóscemă), aă ațitătă la mară și cinstite lucruri și pre alții multă pre urma aceloră nenumerați și indrăsneți bărbați, cară s'aă impinsă la mare hărnică și laude, a căroră pomenire nică odininióre vechitura vremuriloră nu o va stinge din cărțile vieții. Că acei bătrăni și vechi ómenă in vredniciile sale de s'ar fi indoită, cu nepomenire lor in vécii cești viitoră nu ș'ar fi lăsată viața sa intru atâtea primeđii și grije și cu cumpăna vieței loră; ce era incredințați și întăriți, că după osteneța și aretarea fapteloră vrednice de laudă și bine-menite, ale sale vor lua ródă, de'ntru scrisórea a ómenă invěțați cu pomenire de dēnsă la vécii viitoră, precum nu s'aă inșelată in socotelele lor. Se pomenesce in istoriile Ungurescă, cu mare laudă Matiasă Huniad Craiulă Ungurescă, se fie avută acestă obiceiă la ospetele sale, după ce părăsia de oștită avēndă ómenă invěțați de asculta voróvele; și mai multă pre cei ce era sciuți intru istoră, făcea voróve cu aceia, de lucrurile impērațiloră și altoră ómenă aleși și vrednici; séu porunca cāntărețiloră de cānta in canóne faptele a ómenă bine numiți și indresneți la resbóiele cu Turcă in stihuri, scrise pre limba a lor de moșie. Care obiceiă și in Italia și la Turcă și in țera Serbescă și in alte țeri, și aice la noi in țera, vedemă și până astăđi, la mesele Domniloră, cāntāndă lautariă cāntecele Domniloră trecuți cu nume bună și cu laudă celoră bună, iară cu ocară celoră rei și cumpliți. Acestă și Ahilevs avea obiceiă, ședēndă subt cōrtă, fără altă zebavă cānta in cobuză faptele ómeniloră viteji.

De vreme dēră că am aretată laudă și rodul istoriei, socotit-amă, iubite cētitorule, că și aicea in țera nóstră mai multă folosă va face letopisețul țerei nóstre, arētāndă descălecarea țerei nóstre, de cine-ă descălecată? și pre ce vreme aă venită Trajan impēratul Romei intru aceste părți de locă? și din ce pricină și cum o aă aședată? Așșederea vomă se arētāmă: mai nainte de venirea lui Trajan impēratul, ce nēmă aă locuită pe aceste locuri și ce nume aă avută? și de unde aă nemerită pre aceste locuri? Cu care vomă arēta semințiile și altoră noróde, incepēnd de dupe potopă, și vomă arēta și ce stemă aă avută țera incă de mai nainte de venirea lui Trajan, măcară că mai pe scurtă de cum ar fi datoria se scriemă; că nu puțină osteneță este a lua de

câte-va sute de ani trecuți preste mie. In care ani nime n'aũ ameliatũ cu scrisore, fãrã o sãmã de basne a unui Misailũ Cãlugãrulũ, și a unui Simeon, despre cari s'aũ fost alunecatũ și repaosatul Gregorie Urechie Vornicul, earũ mai pre urmã tatãlũ nostru Miron Costin Logofãtũ și in ore câțã ani aũ începutũ a acrie *descãlecarea țerei de Trajan*, ear mai pre scurtũ de cum veĩ afla acestũ letopisețũ alũ nostru, cãci vremea nu l-aũ lãsat a scrie mai pe largũ. Inse de la dẽnsul avemũ incepãturã și lui 'i-a fost milã, a arãta ocãrile și basnele a lui Misail Cãlugãrul și a lui Simeon. Și dupã ce vomũ arãta descãlecarea țerei nõstre, cum s'aũ pomenit mai susũ, areta-vom pre urmã cãtã vreme aũ trãitũ pre aice *descãlecarea* lui Trajan, și pre urmã cine o aũ pustiitũ, și pre ce vreme? și de aũ mai trãitũ pe aceste locuri vre un nẽmũ, dupã ce s'aũ pustiitũ? Pe urmã vom scrie și descãlecarea țerei cu Dragosĩ Vodã, pe ce vreme s'aũ timplatũ? incheindũ și letopisețulũ scrisũ de Urechie Vornicul pãnã la Domnia lui Aron Vodã; insã mai pre largũ vom scrie, pomenindũ și alte stãpãniĩ megiașe și ce s'aũ lucratũ in pãrțile megiașilor nõstri; și de la Aron Vodã de unde aũ începutũ a scrie Miron Logofãtul, pãnã unde ne va lungi Dumneđeũ vremea și viața.

Iar a pomeni de nisce letopisețe pre urmã scrise de o sãmã de boeri de țerã, nu socotescũ altã, fãrã cãtũ ocarã li se face la veciĩ viitoriĩ de 'i-așĩ pomeni, cã și la istoriĩ ale scrie deplinũ și pre largũ trebue și invãțatura și sciința altorũ țeri, care aceia nu o aũ avut.

Așa ce am pututũ, nu cu puținã ostenelã ce câțã-va ani am impreunatũ tôte și din tôte unul acestũ letopisețũ.

Nici se socotescã ore-cine cã este puținũ lucru a scrie și a lãsa in veciĩ scrisorea cu faptele a stãpãniilorũ; și de veĩ ceti letopisețele altora, și uitãndu-te și la acesta unul și intru unul tôte, veĩ cunõsce pre largũ ostenela nõstrã, și ca printr'o oglindã veĩ privi și a megiașilorũ lucruri.

Primesce dar, iubite cetitorule, acẽstã a nõstrã ostenelã, care o inchinũ cu buna privințã și voie plecatã; pre lingã care, rogũ pre Dumneđeũ, sã-ți dãruiascã cugetũ bunũ, se citescĩ cu inimã bunã și cu indemnare, privindũ ca prin oglindã, viața Domnilorũ trecuți și a nõstrã trudã ne uitãndũ pururea. Amin.

De bine-voitoriũ iubitulũ cetitoriũ :
NICOLAE COSTIN
Vel-Logofãtũ.

ISTORICI

pre care îi punem marturi letopisețului de descălecatul țerei de'nteiu de Trajan împăratu, și de a doua descălecarea de Dragosî Vodă.

BEROSIE, *De n muri.*

DION, *in Viața lui Trajan*

EUTROPIE.

IULIE CAPITOLIN.

BERNARD VAPOVSKI.

BONFINIU.

TOPELTIN.

ION CEL-MARE (Ioan Magnus, arhiepiscop de Upsala).

ISTVANFIE.

CROMER.

STRICOVSKIE.

BARONIE.

CARION.

COVATIUS.

DLUGOȘŪ, leah.

BIELSKIE.

MIHOVIE, (Matei  de Mihovia)

VOLFGANG

Și alții c ți-va, pre cari  nu-  pomenim , pentru că numai ce au ameliorată de lucrurile țerei.

CAP. I.

Pentru zidirea lumei și pentru împărțirea limbelor, și pentru némurile ómenilor și descălecarea țerilor, și pentru némul Moldovenilor și a Munte-
nilor, de unde se trage și de cine sunt aduși pre aceste locuri?

De zidirea séu făptura lumei multe doveđi și păreri a filosofilor și a poetilor păgânesci era. Că unia socotea a fi zidită lumea din Haos, adecă din amestecarea lucrurilor și a stihilor, între care și părerea poetului Ovidie a fost, unde dice, în stihurile sale *De Metamorfos*: *Aceste mai nainte de marea și de pământu și câtă acopere ceriul, un chipu era a firei în totă lumea, căru chipu 'i-ău đisă Haos, grósă și neamistuită mamincă, iprocl.....* Iară Thales Milisie, care se numera între cei șapte prea înțelepți Greci, socotia cu dovédă că tóte lucrurile sunt făcute din apă, urmându întru acéstă părere a sa pre Omeru celú vechiú, aflătorul a tótei filosofiei, carele la al 17-le cap a *Iliadii* aú scornitú începătura a tuturor lucrurilor a fi Océnul; marea ce încungiură pământul. Iară Hiparch pre urmă și Iraclitú Efeseanul într'alt chipu socotea: a fi de focú și pe apă lumea făcută. Empidocle, Epicurú, Democritú, Diogen Laertanul, Cseno, Pithagora și alți Greci, lăsându-se prea mari mințile sale, feluri de feluri și multe începături a lumii a fi socotea. Pre urma lor Aristotel, Cicero, Csenofon, iprocl, socotea lumea a fi vecnică, fără începutú și fără sfirșitú; iară după ce se pricia aceștia toți cu mințile mari între sine, cum mărturisesc Censorin și Corneliú Agripa, *De desertarea sciinței*, la 51 capete: *Óre ouele ai paserile s'au făcutú ántéiú, de vreme ce neci ouele fără paseri, neci páserile fără oue nu s'au pututu nasce*; după multe și îndelungate întrebări între dênșil, neputându-se de oue și de paseri tocmi, aú întăritú acéstă părere a sa, precum lumea și tótă zidirea este fără începutú și tráescú în vecl. Improtiva cărora păreri erau alți; ce toți cu câtú mai adincú vréu se'și arate párerile sale, cu atáta mai oțăriți aú greșitú, fiindú fără sciința puternicieí lui Dumneđu, cela ce tóte din nemica le-aú făcutú și din deșertú le-aú plinitú. Unul numai dintre dênșil, Plato, cum socotescú unii că aú cetitú sánta Biblie ori că aú avutú din Dumneđeésca suflare, deschisú dice, într'o carte a sa, ce se chiamă *Timeo*, cum lumea este făcută de Dumneđu, și a tóte altor zidiri pricina a lui Dumneđu bunătate și putere, pune că este; pentru ce 'i-ău đisú acestui Plato: *Dumneđeescul filosofú*. Că și Ovidie presemne dintru acest Plato aú luat, când dice: *Fost-ău omú născutú, pre acesta ori din semința Dumneđeéscă 'l-ău făcutú acelu meșterul lucrurilor a lumii cei mai bune isvorul, iprocl.* Și așa se mai apropie de adevéru, măcar că era păgâni, mărturisindú pre Dumneđu a fi ziditorul și începătura a tuturor lucrurilor, presemne urmându scriptura lui Moiseiú. Pentru aceea și noi mai adevératú și mai

dovedită temeiū a începăturilorū, a dovedirilorū, și a orînduirei istoriei nōstre, in care aretămū cu alte nēmuri și nēmul Dacilorū, cu mare ostenelā, cu lungā nevointă și cu mare osārdie vécilor viitorī, de aiure n'am pututū cunoște fără dintru sânta scripturā, ca dintr'o fântānā și isvorū sciinței și învțătura de Dumneđeū, carele este ziditorul, ocārmiutorul și immulțitorul și începătorul lucrurilorū. Și iată așa ne învață scriptura a Duhului sfântū, prin Moiseiū ântāiū, și cu aceste cuvinte tōte din istorie se începe: Din începutū aū făcutū Dumneđeū, cerial și pāmēntul, sōrele, luna și stelele, și tōte alte zidiri in vėzduh, in mare și pre pāmēntū viețuindū, iproci. Apoi a șeșea ți, din lutū, din pāmēntū, aū făcutū pre omū dupe asemēnarea sa, cu obrazul spre ceriū înălțatū, și suflarea Duhului sēū 'l-aū inviatū și 'l-aū insuflētitū, viețuindū și in veci numēratoriū, cu înțelegere, cu înțelepciune, și cu alte daruri Dumneđeesci, de câtū tōte alte zidiri deplinū impodobitū. Precum și Mancineglu, cartea IV slăvesce dicēndū: *Și fiesce cine este pilda lui Dumneđeū într'un chipū micū, iproci.* Dat-aū Dumneđeū lui Adam și soție de asemenea pre Eva, din cōsta a trupului lui Adam făcutā de Dumneđeū, cu aceeași suflare a sa insuflētindu-o; 'i-aū sālășluitū in Raiū pre amēndoi, într'o ființă și într'o priință, împreună moștenitori și petrecători desfātărilorū Raiului; pentru că fiindū ei decātū tōte alte zidiri înălțați, slobodi de pēcate și de mōrte, iarā dupā călcarea poruncilorū date lorū de Dumneđeū dintru sfatul viclénului, indatā remaserā pēcatului și morții supuși, de care avemū in sfânta Biblie deschisā mărturie și învțăturā. Nu voiū se zēbovescū pre cetitoriul cu lungā vorovā, fără câtū se scie că lumea acēsta latā s'aū începutū și s'aū immulțitū dintru aceste începături, că și Adam și Eva sunt de Dumneđeū făcuți, cari amēndoi sunt semința și temeiul immulțirei tuturorū norōdelorū și nēmurilorū omenesci, ori unde viețuitori sub sōre in lume, precum veți vedea mai josū dovedā de feciorii lui Noe.

Așiderea indatā la începutul zidirii lumii, Dumneđeū cel prea Puternicū, ca unū preā înțeleptū intru orînduiala sa, căsași aū aședatū căpitenii și orînduialā puterii, când aū datā lui Adam putere de stăpānitū tōte zidirile pre pāmēntū și in mare, se le pāzescā tōte acele lucruri, și se așede buna rînduialā între dēnsele. Și acēstā poruncā a lui Dumneđeū este începătura cea ântēe a judecāțilorū și a legilorū orînduite, și a tōtā stăpānirea din'afarā a Monarchilorū, a Crailorū, a Domnilorū, și altorū diregători duhovnicesci și lumesci pentru aședarea adevēratei laudei lui Dumneđeū, a orînduirei tuturorū lucrurilorū, certarei și aședāmēntului dreptății a lui Dumneđeū intru ce tōte pentru poruncā date lui Adam Dumneđeū fōrte iubescē. De aice și Biserica lui Dumneđeū cea de obște adevēratā aū luatū începăturā atunce, că indatā fu poruncā lui Adam și Evei cum arū pāzi și arū areta frica și credința lorū inaintea lui Dumneđeū; iarā dupā ce greșirā le-aū arētatū Dumneđeū mōrtea vecnicā. Inșā indatā improtiva morții, dintru miloserdia sa Dumneđeescā, aū făgăduitū mîntuitoare solie, adecā precum era se vie *Hristos Mesia* se sdrobēscā capul șerpelui, sub care era diavolul ce aū înșelatū in Raiū pre Eva, și pre noi se ne mîntuēscā de pēcati și din mōrte vecinicā. Cu nădejde ca aceea, Adam și Eva s'aū mîngāiatī intru scriba lor, fiind ūrgisiți și scoși din Raiū, ca de o veselā și mîntuitoare pro-

rocie de la singur Dumnezeu dată, de venirea Domnului Hristos. Și așa de atunci intru aceste două chipuri s'au început Biserica cea adevărată, întâi precum sfântul Epifanie Episcopul de Cipru avea dovedesce împotriva ereticilor, la cartea I. Tim. 30. Așîderca ne mărturisesce sfânta scriptură, precum Cain feciorul lui Adam pentru zavistie și reutatea sa din fire, aș ucis pre Avel frate-seu, om bun și temător de Dumnezeu, nu pentru alta, ci pentru bunătatea lui și dreptatea ce avea Avel către Dumnezeu, căruia aș zavistuit Cain cu jertfele ce jertfea Avel dintru agonisita sa, din oi și dintru alte dobitoce, le primea Dumnezeu, că din ce era mai bune și mai grase dobitoce junghia și aprindea pre jertfelnic și se înălța sfara drept la ceri și primia Dumnezeu jertfa lui Avel. Iară Cain era din fire de rău și din rōda țérinei sēle ce era mai prōstă până și plēve aprindea și jertfea lui Dumnezeu, și fumul nu se suia spre cer ce se tindea în jos pre pământ; și de aici de'ntēiū dintru îndemnarea diavolului, începutu-s'au gōnă asupra bisericei ce din obsce. Cain apoi, precum mărturisesce Filon, de 15 ani, îndoindu-se de miloserdia lui Dumnezeu, povățuit fiind de cunoscința cea rea, fugit-aș de la fața tatāne-seu lui Adam spre Rēsărit, unde din soră-sa anume *Temeh*, ce i era femeie aș născut fecior anume Enoh. Pre numele aceluia făcut-aș cetate mare și o aș numit Enohie, sub muntele Liban; de care Berosie la cartea 1., Iosif și Moisi Prorocul sfânt, mai pre largū mărturisescū. Iară Filon iudovul scrie că acestū Cain aș făcut orașe de tōte, carele se chiamă: *Enoh, Mavli, Lecl, Tehe, Telez, Iebat*, care le-aș risipitū potopul. Pre urmă pre Cain, al șēptelea urmașū a lui sēu strenepot a lui, din seminția lui Lameh orbul, feciorul lui Mathusal, i aș ucis la vĕnatū cu săgiata, din tēmplare, nesciind de dĕnsul, precum în Biblie mai pre largū scrie. Și așa Cain fu omorīt precum și el aș omorīt pre frate-sēu Avel. Viețuit-aș Cain ani 730, iară tot Cain aș aflat lăudorī, și urmași din povățuirea diavolului, că aș fost eretici spurcați cari il mārīa pre Cain de patriarh lor, și dīcea că cu cale aș omorīt Cain pre frate-seu Avel, iproci; de care citește pe *Epifanie*, la cartea I. Tim. 3. împotriva Cainenilor, 38 ieretice. Iară feciorī lui Cain, și strenepoții lui, feciorī lui Lameh orbului, aș aflat āntēiū tōte meștersugurile. Toval aș isvodit a face corturi, și tōtā agonisita casașilor, cu arătură și cu dobitoc, ce facū agonisită la casă. Ioval aș isvodit musichia și tot meșteșugul cāntărei. Toval-Cain s'au făcut meșterū de ferū, lăcătuș, potcovarī, zlătarū, și zugravū, și tōte lucrurile ce trebue oștenilor. *Noema*, strenepōta-lui Cain, fata lui Lameh, aș deprins tōte torcēturile de lānă, de inū, și țesitura, și alt lucru tot în casă femeescū, a stringe brīnză și untū, iproci. Același Lameh orbul al șēsele seminție a lui Cain, feciorul lui Mathusal, aș avut 77 de seminție din doue mueri din Ada și din Sela, cari toți de nēboiul Potopului celui mare aș peritū, pentru mare rēutățile lor; că tot nēmul Cainilor cel oșerit se stinse din temelie, în care nēmū s'au arătat āntēiū rescumperarea lui Dumnezeu cea adevărată pentru vĕrsarea de sânge nevinovat a lui Avel, în al treilea și în al patrulea seminție cercānd rescumperare nedreptățī. Născutu-s'au pre urma lui Adam, de la zidirea lumēi în ani 230, al treilea fecior, anume Sith în locul lui Avel Dreptului ucis, și în locul lui Cain ucigașului.

Acesta Sith petrecĕndu și viața intru Dumneșeire și seminția sa, pre urmă

Patriarhi, din care după trupă au purces Domnul Hristos, întru aceleși obiceiuri a se teme de Dumneșeu 'I au învățat, și lauda lui Dumneșeu cea adeverată au înmulțit-o și au lătit-o. Scrie *Iosif* istoricul în istoriile cele vechi jidovești, precum Adam și fiul său Sith fiind cu pre înțelepciune și știință a lucrurilor cerești luminați, au făcută doi stâlpi, unul de pétra și altul de cărămidă, pre care stâlpi au săpatu slove: *voia lui Dumneșeu, și învățătura lui, și prorociile prin care se păzesce cuvintul lui Dumneșeu.* Și pentru aceea au făcut doi stâlpi, unul de pétră și altul de cărămidă, prevédend din cursul cerscú că era Dumneșeu se certe lumea cu doue certări cu apă și cu focú, Ci nu scia care urgie era se vie ântéiú; pentru ce, au pus stâlpi de pétră, că de va trimite Dumneșeu urgia sa prin apă, în lume se rămăe stâlpul cel de pétră, iară de va trimite prin focú se va topi stâlpul cel de pétră, și va rămăne cel de cărămidă, de pomenire întru semnul vechiú a seminției sale. A-sișderea scrie, precum acești doi Patriarhi au împărțitú cu orînduială anul în 12 luni și de mirare cursurile ceriurilor, și vârtejiturile ântéiú din suflarea Duhului sfânt aflate, și pre urmă seminția sa, dintru aceleși învățături 'I au învățat, că neputinciosú lucru se póta cuprinde singur mintea omenescă lucruri subt ceriú așa nalte și de mirat ca acele, a ceti crugurile și vârtejele cerscú, de nu le-ar fi descoperit și arétat singur Dumneșeu. Și așa învățătura și știință de Dumneșeu, și scornitura slovelor la scrisóre, și tóte învățăturile, orí câte sunt, ântéiú de la Dumneșeu, apoi de la Adam și de Sith fiul său că sunt se credemú: de care avem mărturii multe și la grecești istorici, că scriptura și învățăturile de la Patriarhi jidovești tóte s'au aflatú, precum și Irodót scrie în cartea a cincea, precum Grecii tóte învățăturile și slovele au luatú de la Finichi, cari sunt și aceia de némul jidovescú, măcar că grecii, dupe basnele lor deprinși se numere multe, đicend că ar avea aceste ce am đisú mai sus de la Cadmosul lor și de la alții. Iară *Berosie*, la cartea 1. *De lucrurile vechi*, la începutul osteneii sale, cu dovédă scrie, precum Haldeii mai înainte de Potop cu scrisóre Haldeescă pre stâlpi de pétră au scrisú urgiile ce era se fie în lume, și îngrozia pre ómenii cel rei, pre uriași seminția lui Cain, trăgéndu-í de la réutățile lor; din ce se vede precum scrisórea Haldeilorú său mai ântéiú de cea jidovescă, său tot pe o vreme că s'au aflat. Trăit-au Sith, feciorul lui Adam, ani 912, precum mărturisește Toliman, Stela, Signineanul, iară după ce au născut pre feciorul său Enos, era de 105 ani. Adam védéndu-se îmbétrânit și prevédéndu-și, din arétarea lui Dumneșeu, sfîrșitul său, chiămatu-și-au muierea, și tótă seminția sa, și aducéndu-le aminte: se aibă frică de Dumneșeu, și 'I au îngrozit cu doue urgií a lui Dumneșeu, ce era se vie în lume, una cu apă și alta cu focú, pentru oșeritele réutățile omenescí, și așa dându-le tuturora blagoslovenia sa cea d'apoi, au murit, viețuind ani 930, înainte de născerea lui Noe cu 120 ani. Enos feciorul lui Sith, nepotú lui Adam, au slujit deplin înaintea lui Dumneșeu, întru ruga sa și întru nepărăsite jertfe, în care bunătăți învățat-au pre feciorii și pre nepoții sei; de a căruia seminție și a fieșce-căruia vécú, cu mare osteneală de noi vei afla scris până la seminția lui Noe Patriarhului și a feciorilor lui, ce din trînșii tóte némurile omenescí în lume s'au înmulțit. Murit-au Enoh Patriarhul viețuind ani 905. Și aice trecú isto-

riile jidovesci, care fie-cine p $\acute{o}$ te s $\acute{e}$ ved $\acute{a}$ citind la Biblie și la Iosif jidovul, de lucrurile vechi jidovesci, c $\acute{a}$ c $\acute{i}$ nu se ating $\acute{u}$ din istorie și lucrul nostru.

Iar $\acute{a}$ avem $\acute{u}$ în sf $\acute{a}$ nta scriptur $\acute{a}$ a lui Moise, și la Beros Iosif, și la Filon, precum Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ a $\acute{u}$ certat $\acute{u}$ t $\acute{o}$ t $\acute{a}$ lumea cu potopul, în anul de la zidirea lumii 1656; c $\acute{a}$ c $\acute{i}$ tot trupul s'a $\acute{u}$ fost stricat și r $\acute{e}$ t $\acute{a}$ cit din calea sa pre p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt. Și acele p $\acute{e}$ cate mai mari ce v $\acute{a}$ t $\acute{e}$ mase pre Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$, sf $\acute{a}$ nta scriptur $\acute{a}$ le num $\acute{e}$ r $\acute{a}$: $\acute{a}$ nt $\acute{e}$ i $\acute{u}$ ur $\acute{a}$ ciunea de Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ ziditoriul se $\acute{u}$, desfr $\acute{a}$ narea, curvia, p $\acute{r}$ e-curvia, asuprele și tiraniile acelor mai puternici spre cei mai slabi, spre cei mai s $\acute{a}$ raci și neputernici; pentru aceea a $\acute{u}$ trimis Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ potop $\acute{u}$ de ap $\acute{a}$ pre p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt. Iar $\acute{a}$ p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ a sosi potopul a $\acute{u}$ ar $\acute{e}$ tat lui Noe, ce era de 500 de ani pre atunce de vr $\acute{a}$ st $\acute{a}$, și fu pl $\acute{a}$ c $\acute{u}$ t lui Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$, ca s $\acute{e}$ înfr $\acute{a}$ neze pre urie $\acute{s}$ i de r $\acute{e}$ ut $\acute{a}$ țile lor, și le aduce aminte s $\acute{e}$ se înt $\acute{o}$ rc $\acute{a}$ de la r $\acute{e}$ ut $\acute{a}$ ți, și a $\acute{u}$ $\acute{d}$ is Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ lui Noe s $\acute{a}$ 'și fac $\acute{a}$ corabie, p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ într'ua sut $\acute{a}$ de ani, și s $\acute{e}$ se înt $\acute{o}$ rc $\acute{a}$ $\acute{o}$ menii de la p $\acute{e}$ cat, iar istoricul Iosif pune 150 ani. Ce n'a $\acute{u}$ ascultat $\acute{u}$ $\acute{o}$ menii s $\acute{e}$ se înt $\acute{o}$ rc $\acute{a}$ de la r $\acute{e}$ ut $\acute{a}$ țile lor, ce încă își batjocurea de Noe de ce făcea corabie în munte. Iar $\acute{a}$ Noe dup $\acute{a}$ vremea ar $\acute{e}$ tat $\acute{a}$ de Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ intr $\acute{a}$ în corabie cu femeea sa și cu trei feciori ai se $\acute{u}$: Sim, Ham, și Iafet și cu femeile feciorilor se $\acute{u}$: Tetea, Pandora, Noegla, — așa scrie Berosie; — și a $\acute{u}$ luat Noe în corabie de t $\acute{o}$ te dobit $\acute{o}$ cele și f $\acute{e}$ rele p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ ntului și paseri sbur $\acute{a}$ t $\acute{o}$ re, de cele curate c $\acute{a}$ te ș $\acute{e}$ pte p $\acute{a}$ reche, și de cele necurate c $\acute{a}$ te doue perechi, parte b $\acute{a}$ r-b $\acute{a}$ t $\acute{e}$ s $\acute{c}$ $\acute{a}$ și feme $\acute{e}$ s $\acute{c}$ $\acute{a}$, pentru se se plod $\acute{e}$ s $\acute{c}$ $\acute{a}$ pre p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt $\acute{u}$ dup $\acute{a}$ potop $\acute{u}$. Și la ani de la zidirea lumii 1656 în l $\acute{u}$ ca lui Prier $\acute{u}$ în 7 $\acute{d}$ ile, s'a $\acute{u}$ deschis $\acute{u}$ gaurele. Oc $\acute{e}$ nului celui ad $\acute{a}$ nc $\acute{u}$, și t $\acute{o$ te pr $\acute{a}$ p $\acute{a}$ știile isvor $\acute{a}$ nd n $\acute{a}$ prasnic $\acute{u}$. Aș $\acute{i}$ șderea nuor $\acute{i}$ preste m $\acute{e}$ sur $\acute{a}$ pl $\acute{o}$ e slobo $\acute{d}$ ir $\acute{a}$ 40 de $\acute{d}$ ile și 40 de no $\acute{p}$ ți nep $\acute{a}$ r $\acute{a}$ sit $\acute{u}$, și ad $\acute{o}$ g $\acute{a}$ ndu-se apa a $\acute{u}$ innecat tot p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ ntul cu to $\acute{s$ i $\acute{o}$ menii și cu t $\acute{o$ te c $\acute{a}$ te era pre p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt. Numai Noe cu ai se $\acute{u}$ remase ferit în corabie, plut $\acute{i}$ nd pe d'asupra nalților munților, tocma trei-spre-dece luni, c $\acute{a}$ a $\acute{u}$ st $\acute{a}$ tut apa în m $\acute{e}$ sur $\acute{a}$ $\acute{d}$ ile 150 Iar $\acute{a}$ dup $\acute{a}$ ce începur $\acute{a}$ a se areta v $\acute{e}$ rfurile munților, și sc $\acute{a}$ d $\acute{e}$ nd apa a $\acute{u}$ st $\acute{a}$ tut corabia în ț $\acute{e}$ ra Armen $\acute{e}$ s $\acute{c}$ $\acute{a}$, pre munte nalt $\acute{u}$ anume *Taurus*, ear dup $\acute{a}$ m $\acute{a}$ rtu-ria lui *Berosie*, pre muntele ce se chiam $\acute{a}$ *Gordei $\acute{u}$* ; iar $\acute{a}$ sf $\acute{a}$ ntul *Epifanie* $\acute{d}$ ice c $\acute{a}$ a $\acute{u}$ st $\acute{a}$ tut $\acute{u}$ corabia în ț $\acute{e}$ ra *Candiel*, pre muntele *Ararat* și *Liban*, unde se ar $\acute{a}$ ta une semne de aceea corabie.

Iar $\acute{a}$ dup $\acute{a}$ ce s'a $\acute{u}$ uscat p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ ntul, a $\acute{u}$ poruncit Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ lui Noe de a $\acute{u}$ eșit din corabie, și atunce Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$, ca cum de al doile r $\acute{e}$ nd $\acute{u}$ a $\acute{u}$ aș $\acute{e}$ dat lumea; c $\acute{a}$ $\acute{a}$ nt $\acute{e}$ i $\acute{u}$ a $\acute{u}$ blagoslovit pre Noe și pre feciorii lui, și s'a $\acute{u}$ f $\acute{a}$ g $\acute{a}$ duit c $\acute{a}$ se nu mai fie potop $\acute{u}$ pre p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt, precum a $\acute{u}$ pus semn $\acute{u}$ de înt $\acute{a}$ rirea p $\acute{a}$ celi, ca un zelog vec $\acute{n}$ ic, Curcube $\acute{u}$ pe ceri $\acute{u}$ în c $\acute{a}$ te-va v $\acute{a}$ psele: roșie, verde, albastr $\acute{a}$, care și acum d $\acute{e}$ p $\acute{u}$ rea mai inainte de pl $\acute{o}$ e și dup $\acute{a}$ pl $\acute{o}$ e, prin nuor $\acute{i}$ se vede. Iar $\acute{a}$ dup $\acute{a}$ ce s'a $\acute{u}$ f $\acute{a}$ g $\acute{a}$ duit Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ așa lui Noe, cum nu va mai certa lumea cu potop $\acute{u}$, nec $\acute{i}$ pe seminția omen $\acute{e}$ s $\acute{c}$ $\acute{a}$ nu o va mai perde așa cumplit $\acute{u}$ cu ap $\acute{a}$, a $\acute{u}$ mai adaos ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$ tocm $\acute{e}$ l $\acute{a}$, precum scrie *Filon* în c $\acute{a}$ rțile de bibliile vechi, cum de vor $\acute{u}$ greși $\acute{o}$ menii în lume tr $\acute{a}$ ind, îi voi $\acute{u}$ certa cu f $\acute{o}$ me se $\acute{u}$ cu arm $\acute{a}$ și cu foc cu m $\acute{o}$ rte, se $\acute{u}$ cu cutremur de p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt, *iproci*; iar $\acute{a}$ daca se vor $\acute{u}$ plini anii vecilor, atunce va p $\acute{a}$ r $\acute{a}$ si lumina, și va peri întunerecul, și vor $\acute{u}$ invia morți $\acute{i}$ și voi $\acute{u}$ r $\acute{e}$ dica pre cei adormiți din p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nt $\acute{u}$, și va înt $\acute{o}$ rce Iadul dator $\acute{a}$ sa, și per-

plăcea va întorče partea sa, ca și eu, dice Domnul, se dau fiește-cărui după faptele sale, și după rōda cugetelor lor, până când voiū judeca între sufletū și între trup, și se vor părăsi veci, și se va stinge mōrtea și iadul și va închi-de gura sa, și va fi altī pământū și altī ceriū locașul celor dreptī in veci.

Aice se vede că au propoveduit Dumneđeū lui Noe de đioa județului și de invierea mortilor. — Slobođit-au Dumneđeū lui Noe și seminției lui se mănānce carne de feară și de debitorcū, și alte māncări, care mai nainte de potopū ómenii nu le sciaū, neci le māncā, că de se zăbovea după vēnatū, numai pentru pei se zăbăvia. Aședat-au Dumneđeū atunce judecata cu cei ucigași de ómenī: cu aceeși mōrte să se pedepsescă, cu care au omoritī și ei pre alții din socotēla județului, și acelor vērsători de sānge, așiderea se li se verse sāngele, de vreme ce omul este in chipul lui Dumneđeū făcutū.

Indatā s'au apucat Noe a lucra pământul, fiind însuși stāpānū a tot pământul, și au resādītū vie; și āntāiū bētrānul Noe s'au imbētat de vinū, cāt đăcea ca un mortū; și s'au golit. Vēdēnd Ham feciorul lui cel mai micū golicuinea tātine-sēū și au ris aretānd celor-l-altī frați. Scribe Berosie la cartea I, precum acesta Ham s'au apucat de invēțaturī diavolesci și farmece, pentru ce i s'au đis *Zoroastel*, precum anume au fermecat el pre tatā-seū bētū, cāt au rēmas Noe ca un famenī, de n'au mai avut de atunce rōdā a face copii. Iară Sim, Iafet, frați lui Ham, fiind clātiți cu dragostea spre tatāl lor, abātēndu-și ochii de cātrā golicuinea tātā-ne-seū, luāndū haīne l-au acoperitū pre tatā-seū; iarā trezindu-se Noe și oblicind fapta feciorilor celor ce au avutī dragostea adevēratā cātrū dīnsul, l-au blagoslovit dicēnd: *Immulțesce Dumneđeule pre Sim, și lățesce pre Iafet, și pre seminția lor, in veci, iarā Ham se fie rob lor, cu seminția lui in veci*. De atunce și indatā au insemnat in trei feciori ai sei trei dregētori sēū trei orinduele și ascultare, pentru ca fie-care dintr'ēnșii statul și chiamarea sa se păzescă și se viețuescā, cāt au đis cātrā inșiī: *Sim, tu se jertfesci, rogate, și se te zăbovesci cu sfānta scripturā ca un preotū. Ham, tu arā pământul și păzesce căsnicia și alte meștesugurī trebuitōre; fă ca un țeranū. Iară tu, Iafet, ocārmuesce și apārā pre acești doi ca un impēratū și nēmeșū, și hotarele lor le lārgesce; cāt Iafet se înțelege lārgime sēū lățime*. Și așa Noe acești trei dregētori între trei feciori ai sei au ales; și au aședat deplin tot lucrul deobște cu rīndualā intemeind, fără care neci o stāpānie, neci impērāție, neci domnie a sta indelung nu pōte de vorū eși aceste trei staturī din hotarele sale, precum āstādī vedemū in țēra Leșescā. Invēțat'au Noe pre feciorii sei, și pre seminția lor Bogoslovia și invēțaturī intru lucrurile Dumneđeesci, precum scribe Berosie, și le-au lāsāt lor cārți intru carele mari taine de frile lucrurilor au scris. Așiderea l-au invēțat și āmbletul ceriului, și au impārțit anul, dupe curgerea sórelui și a 12 lunī, și dintru acele invēțaturī le spunē lor ce se timpla in tot anul. Și plinindu-se după potop lui Noe anī 350, iarā de la nasce-rea lui viețuind anī 950, au murit, vēdēndu-și nepoții și strenepoții și feciorii din strenepoții sei, care toți era 24.100 de bărbați vrēstnici, fără muierī, și fără copiii lor, cariī pre atātea craū; cāt precum scribe Berosie, la cartea 3-a cāt tot de gemene se nāscea, parte bărbātescā și femeescā. Așiderea și copii acelora, după ce venea in vrēsta anilor sei și se insura, tot de gemene era rōda

séu plodul dintr'ânşii. Aşa scrie Berosie, că nici o dată Dumnezeu séu firea n'au avut lipsă în trebuinţa lucrurilor, care rezema de belşugul şi umplutura lumii, *iprocl.* Şi feciorii neci o dată nu murea înainte de părinţii lor, ci după mórtea părinţilor lor, cu aceéşi plodnicie în locul urma, fără numai Avel aú murit ucis, şi acéstă blagosloveniă aú trăit, precum scrie Epifanie, 3331 aní, cât neci un fecior nu muria mai înainte de părinţii sei, fără unul feciorul lui Aran aú murit în vederea tătâne-seú Thara, pentru lauda idoléscă carele însuşi cu mintea s'aú aflat de aú sleit Bozi, chipuri şi Bozoaie séu dumnezeite de lut.

Fost-au şi alte potopuri care vèrsaú pre unele locuri de pământ, iară nu aú inecat tot pământul de odată ca în vremea lui Noe. Csenofon, *De potrivirea glaurilor*, şi alte potopuri pune, că dice şi le numără aşa: *Potopuri multe aú fost; cel întâiú cu vèrsare cu apă pre pământ, care aú trăit 9 luni pre vremea lui Ogiges celú vechiú, de demult; şi pre acesta presemne pre Noe, ca un păgânú el mărturisesce a fi, că mai sus, în cartea lui, pre cel întâiú Ogiges stremoşiu lui Noe îl chiamă, carele aú păzit némul omenesc în corabie de potopú, măcar ca sfânta Scriptură mărturisesce că Noe aú fost 13 luni în corabie. Al doilea potopú aú fost pre vremea lui Eraclie şi a lui Prometheiú, carele aú trăit o lună. Al treilea potopú 2 luni, în zilele lui Ogiges Atenénul. Al patrulea potop în Abinea, trei luni. Al cincilea potopú al Thesaliéi, pre vremea lui Deucalion împèratul Tesaliéi, feciorul lui Prometheiú, mai înainte de nascerea lui Hristos Domnul nostru cu 1540 aní, dupe cum numără Carion şi alţii; pre care vreme tótă ţera grecéscă aú fost vèrsată de apă, cât multe cetăţi şi oraşe aú inecat cu ómeni, cu dobitoácele, fără ceia ce aú fugitú cu împèratul lor Deucalion în munţi, până ce Ovidie, la cartea 1 *Metamorfose*, scrie: precum întrú acea vreme tótă lumea fu stricatá de potopú, pentru reutáţile ómenilor, iară Deucalion cu muierea sa Pirtha, numai améndoí aú scăpatú de acea pedépsă, pentru bunátatea lor, şi pre urmă aú înmulţitú némul omenescú şi încá era prea îmbètrâniţi, că Deucalion era de 82 aní. Se-í fi invètat pre dènşii Themes Bozoaia ca se arunce înainte-şi ósele mâni-sa şi dintre acele óse vor nasce şi vor cresce feciori, feţi şi fete. Decí fiind ascuţit la minte Deucalion aú socotit pământul a fi mumá-sa, iară petrele a fi ósele ei; pentru aceea, care petre arunca Deucalion înaintea sa se făcea bărbatú, iar care petre arunca Pirtha muierea lui, se făcea muiere: şi de aice némul cel impetritú şi îndărepnicú s'aú înmulţit, ce se dice ném impetritú, reú şi îndărepnicú.*

Al şesele potop aú fostú atunce când aú răpitú Paris pre Elena de la Lacedemonia şi aú fugitú la Troada.

Al şeptele potopú aú fost când aú versat Faros tótă ţera Egiptelulú, şi de la potopul a tótă lumea ce aú fost în zilele lui Noe, până la nascerea lui Deucalion, acestaşi Xenofon numără aní 700, de care scrie cu greşală. Pomenesce şi Plato, în cartea *De Fire*, în oraşul Egiptelulú, care se chiamă Cimilitura séu găcitură lui Solon celú înţelept, cu preotul cel bêtrân a Egiptelulú, carii aruncă lene istoriilor grecesce, căci numai un potopú ţin minte, de vreme ce multe potopuri aú fost înainte, dicénd: *o Solon, Solon! Grecii copii pu-*

rurea sunteți! și nime din țera Grecescă nu-î bătrână, căci tânăra pururea este mintea voastră, intru care nu-î necă o știință cărunță! iproci.

CAP II.

Pentru împărțirea limbelor, când se zidea turnul la Vavilon, și de immulțirea a multe norode din trei feciori a lui Noe, in anul de la potop 131, pre mărturia lui Berosie, iară de la zidirea lumei, după cum numără Jidovii, 1787; ăra alții scriu, aducând mărturie pre Iosif Jidovul, 2243.

In a cincea seminție după strașnicul potopu, in anul 131, după mărturia lui Berosie, a lui Iosif și a lui Epifanie, când s'au immulțit rodul omenesc, din trei feciori a lui Noe, și toți ómenii o limbă avea, o limbă scia a grăii, indată Domni și ocârmuitorii lui, cari era 72 mai bătrâni, clătindu-se de la muntele Liban și din hotarele Armenesci, unde se chiamă hotarele Ararat, s'au aședat toți în câmpii *Sēnar*, ce și-au alesu mai desfătate de traiul lor. Și acești câmpii acmu cu acel nume sunt in *Persia*. Acolo au începutu turnul Vavilonului, vrând acolo seși așede scaunul Crăiei sale, și se supue și alte hotare sub stăpînia lor, și vârful turnului se ajungă până la ceriū, pentru se se numescă Vavilonii a fi cei mai de frunte și ântei intru nēmurile omenesci, și împărăție preste tóte împărățiile; și se se pótă apăra de Dumneđu dintr'acel turn, de ar mai fi vr'un potopu. Așiderea au vrutū,—precum mărturisesce Filon, in cartea *De lucrurile vechi*, seși facă nume și laudă vecinică in lume; scriindu-și și săpându-și toți numirile sale pre petre și pre cărămiđi, că dintru aceea mărturie, socotise seși zidescă turnul, a căruia vârful și streșinele se ajungă la ceriū. Inșă acéstă trufașă și de mirat socotélă a lor, Dumneđu o au strămutat, și o au întors in nemica, precum mărturisesce sfânta Scriptură, că după ce începură din temeiū a zidi turnul, in sus înălțindu-l, fiind toți in limba lor din nacerē jidovesce sēu după mărturia altora, haldeesce, de la Adam Patriarul cel ântēiū grăia; indată li s'au schimbat graiul din nacerē. Că fie-care de insi-intr'altă limbă începură a grăii, ales cei 72 capitenii mai bătrâni, ce era învătăori și sfētnici, prejur turnul a se zidi. Indată dintr'o limbă ce avea, se schimbară și se făcură 72 de limbi, și nu înțelegea unul altuia ce grăia, și remase lucrul lor neisprăvitū. Scrie *Epifanie*, Cartea I Tom I, că și turnul 'l-au risipit Dumneđu din temelie cu năvarnice vânturi. Iară feciorii și seminția lui Noe se împraștiară, unii in stînga și alții in drēpta, tot nēmul după limba ce li s'au schimbat, căpiteniile sale, carora încă Noe Patriarul in viața sa le-au împărțit limba in trei părți, precum scrie *Berosie*. *Asia*, *Africa* și *Europa*. Și acestea sunt începuturile și doveđile seminției și a norodului despărțite a trei feciori a lui Noe, *Sim*, *Ham* și *Iafet*. In lumea immulțită, *Sim* cel mai mare (dintru a căruia genealogie Domnul Hristos Mântuitorul nostru de mai nainte de veci, la plinirea vremei, omū adevăratū s'au născutū), au stăpânit țerile la Rēsăritul sórelui, stând pe lângă apa Eufratului, și tótă Siria Rēsăritului cu seminția sa o au aședat.

Aice am socotit a fi cu cale să însemnăm de acel de mirat turnu de la Vavilon ce l-au făcut dupe potopu, cu a căruia risipă și împărțirea limbilor că s'au făcut, precum am aretat mai sus.

Nevrod feciorul lui *Hus*, nepotă reului *Ham*, au făcut acel de mirat turnu la Vavilon, precum scrie in *Cartea facerē*. cap. 11 stih. 3. 4. Acestu turnu in patru chipuri se socotesce, întâi rēdăcina seū pricina socotindu-se, adecă cel întâi meșterī, cari era cel mai mulți din feciorī și nepoțiī lui *Noe*, intre care *Nevrod*, *Cap* și *Domn* seū cum țice greciī 'Εργοδιοκτης, a tot lucrul au fost. A doua, din care se făcea acel lucru: in loc de varu era cleiul și cărămișile; așa scrie *Strabo* cartea V. fila 705. In Vavilon mult cleiū se face de care stringu grămeșli ca nisce stincli, pentru trēba zidirilor ce se facu de cărămișli. A treia, după chipu, că așa socotise meșterii cel de frunte, cu mijlocul lor se facă acest turnu așa de nalt cât se ajungă la ceriū. A patra și pentru care hotarū și sfișit au vrut se facă acest turnu, in trei feluri se înțelege: întâi, *Iconomul*, politicu, și bisericescū hotarul și sfișitul au fost pentru se aibă *Nevrod* cetate impērătescă, intru care se petrēcă cu mare veste și cu laudă, precum se vede din cuvintele meșterilor serise la *Facere*, cap. 11. Hotarul politicu pentru se'și adaogă nouă stăpânire *Nevrod* pre pământ și se aibă pre tare apărare despre vrăjmașii seī, că era tiran și se temea de neprietenī, că tiraniī din firea lor sunt fricoși, precum țice prorocul. Acolo avea frică unde nu era frică, că pre tiranū și cunoscința lui cea din lăuntru il face de se teme, și a avea grijă de fugă nime gonindu-l, ce se-l gonescă pre inșiī sunetul frunzelor sunătore, cum scrie *Leviticon*, cap. VII. Hotarul Bisericescū au fost ca se așede *Nevrod* temeinică slujbă idolilor, să se lățescă in lume; pentru aceea au trebuit se fie acel turnu ca o mirare a lunei, unde se se adune norodele din lume, ca la un scaun a lui *Dumneșeu*. Iară *Dumneșeu* cum ș'au batjocorit de deșerta socotelă a lui *Nevrod*, cu acelor alalți ce am țisu mai sus. Și atâta ne ajunge pentru mai deschisul minței la rândul istoriei nōstre!

CAP. III.

Pertru seminția și nēmul lui *Sim*, și de cincī feciori a lui.

Elam feciorul cel mai mare a lui *Sim*, din care au purcesu *Elamiteni* și *Persi*, nēmu cu bărbăție și cu stăpânire vestită. Pomenesce de seminția nēmului *Elamitilor*, *Xenofon*, in cărțile sele, in care scrie pentru *Chirū* imperatū, fiind monarhū a Persilor, și imperatū mai a tōtă lumea; au stepănit dupe mărturia *Cronicarilor* de obște, in anul de la *Zidirea lumii* 4441. *Elam* însă se înțelege după mărturia seū tălmăcirea jidovescă: teneru, copilandru, crescendū intru anī; din ce socotesce că și astăzi *Persi*, cum scrie *Stricovskie*, că au aușitū cu urechile sale, fiind in țerile Persilor, in anul de la *Hristos* 1584, că strigă la rugele sele *Persi*: *Halaelam* seū *Halaluhali*, cum s'ar in-

telege: *Dómne Hali*, séu *Elam Patriarcul nostru*; ce orî pre Elam feciorul lui Sim pomenescú, orî pre Hali ginerele lui Mahomet carele au scornit legea turcésca. Că și turcii; *Halaha Mahomet*, și Persii, cariî puțin despărțiți de legea lui Mahomet: *Halaha Hali*, strigă. Ce acesta îi adevăratu ca turcii de la Elam feciorul lui Sim, și nepotul lui Noe au semintia. Iară *Asur* al doile fecioru a lui Sim, se înțelege *bine-cuvântatū*, dupe mărturia lui *Teliman Stela*; iară *Remigie* Episcopul *Antisidorenilor*, talmăcesce acest nume *Asur*: *inălțat*. Pentru aceea, dice Dumneđeū, la Prorocul Isaia: *Toiagul mănei mele Asur*. Dintr'acest *Asur* sunt *Asirienii*. Acesta au făcutū vestitū orașul *Niniva* in *Asiria*; la care orașū fu trimes Iona Prorocul. *Niniva* se înțelege casa *Ninevitenilorū*; iară *Nin* se înțelege fiū, de care vei afla la Isaia 14. Iară al treilea fecioru a lui Sim, *Arān*, care se înțelege: *ténérū* și *naltū*; de la acesta s'au început *Sirienii* și *Damaschinenii*; și scaunul Siriei este orașul *Damascul*, cătră care mergēndū Sfānūl *Apostol Pavel*, fu întors la credință, precum scrie la faptele *Āpostolilorū*. La Isaia 7. este scrisū capul *Aramenilor*, *Damascul* cetate. Feciorii lui *Arām*, precum este scris la *Facere*, 10, au fost patru, anume: *Messe*; *Getir*, *Hus* și *Hul*; de la *Mes* și *Getir*, precum sună numele împreunate amēndouē la un locū, au eșitū *Mesageții*, némū mare și vestitū, d'asupra marii *Caspiei* in gura apei *Volgāi*, unde sunt acmu ordele *Astrahanului*, subt stāpānia *Moscului*, de care *Irodot*, in istoria *De Cir*, și *Crīnt Curție De Alecsandru Machedonū*, pe largū scriū. Așīderea și *Ptolemeū* și *Enea Silvie*. Al patrule fecior a lui Sim, *Arfaran*, se înțelege *sēnātoșat* séu *risipa*; de la acesta au începutū *Haldeii*; și de la nepotul lui *Ever*, séu *Evra* feciorul lui *Solomon*, care au făcut *Ierusalimul*, au eșitū *Evreii*, adecă instreinații séu rātāciții pe in multe țeri. Dintru acēstā-și semintie, au eșitū *Avram* tatāl și începētura a toți *Jidovii*, precum scrie *Biblia*, in carea *Facere* 11 Este dar lucru aeve, că *Hristos Domnul nostru* este din némul lui *Arfaran*, și de la Sim feciorul, cel āntēiū a lui *Noe*, măcar că au fost și al cincelea fecior a lui Sim, din care, dicū uni, că s'au ploditū némurile *Lidienilor* in *Asia*.

CAP. IV.

Pentru Semintia lui Ham.

Ham, feciorul cel mijlociū a lui *Noe*, au stēpānit acele locuri ce sunt in *Africa*, spre mēdi-đi, *Egipetul* și țerile *Murinilor*. *Hus*, feciorul āntēiū a lui *Ham*, au inulțit némurile *Murinilor*, la hotarele *Africei*, de unde se incepe vestita apă *Nilul*, precum scrie in *Cartea Facere* 11. Pentru aceea și *Ptolomeū*, care au scris tōtā lumea, némurile *Husitienilor* le pune in țerile de mijlocū a *Livienilorū*. Feciorii lui *Hus*, *Saba* și *Zevila*; din *Saba* au eșitū *Arapii* și *Sabinii* a căroră *Craiasă Saba* au mers la *Solomon*, se asculte înțelepciunea lui. Iara din *Zevila*, une némuri, și ostróvele *Indiei*, in latū inșirate spre *Apusul sórelui*, și spre *Amiađi-đi* s'au inmulțitū. *Nembrut* séu *Nemrot* ce se înțelege: *iute* și

strașnic stăpân, pre carele *Berosie* îl numesce cel ântăiū *Saturnū* a Vavilonulū, fecior lūi *Hus*, din nēmūl uriașilor, strenepotū lūi *Noe*. Acesta în Babilon ântăiū aū început a stăpâni strășnicū, cât aū silit cu putere de aū supus nēmurile de prin prejur subt stăpânia sa, și pre toți i-aū impreunat subt o stăpânie, cum ar fi subt un trup, a stăpâniei sale. De la acestū *Nemrot* s'aū început cea ântăiū stăpânie Vavilonulū a unuia în lume, anul, dupe cum scrie *Berosie*, de la potop 131. Pentru aceea Sfânta Scriptură, pe *Nemrot* îl numesce *tare și nepregeđuitor, venitor înainte lūi Dumneđui*; iară *venitor*, după cum tâlmăcescū unii din dascălii sfinți, se înțelege aice: cu *putere și resboiū* silnicū, séu silind pe ómenī la ascultare. Că *Dumneđui* 'i-aū dat putere ca aceea, cum đice *Daniil Prorocul*: *Că Dumneđui mută și iară întăresce și întemează împărățiile. Mesraim* al doile fecior a lūi *Ham* aū stăpânitū locurile pe marea *Roșie*, și pe marea *Albă*, ce se chiamă *Marea din miđlocul pământudu* pre lîngă apa Nilulū, care pre urmă 'i-aū đisū *Egipetul*, de pe *Egip* Craiul, carele gonind pe frate-seū *Danaa*, aū stăpânit în *Egipet* anī 68, și Craiū *Egipetulu* s'aū numitū *Faraonī*, precum mărturisesce prea vechiul istoric *Monetan*, în cartea de *Craiū Egipetulu*. Iară căci aū stăpânitū ântăiū părțile *Egipetulu* *Mesraim*, feciorul lūi *Ham*, și astăđi *Turcii* îl đicū acei păși *Mesraim*, séu *Misir*, iară *jidovii*: *Mecraim*, iprocī. *Laabim*, al treilea fecior a lūi *Ham*, de la care s'aū chiamat *Libia*, în *Africa*. *Afud* al patrule fecior a lūi *Ham*, de la care sunt immulđite nēmurile *Morinilor*, ce se chiamă *Alhudim*, în partea *Africei* la *Apus*. *Enanim* séu *Ananim*, feciorul lūi *Mesraim*, nepot lūi *Ham*, se înțelege: *puți* séu *izvorū de apă*; acela aū așeđat partea în *Eghipet*, care se chiamă *Țirenū*, și acolo aū făcut orașū *Țirene*, de unde sunt eșiți *Țiganii*; și această parte este în stăpânia *Egipetulu* mai cu bișug. Lăsămū pre alții a lūi *Mesraim* a-ī pomeni, prin scurtarea voróvei; că aū avut đece feciori: *Ludin*, din care sunt *Lidienii*, al cincelea fecior a lūi *Ham*; *Hanaan*, care se tâlcuesce *neguđitor*, acesta aū așeđatū acele locuri în *Siria*, pe marea *Albă*, unde este *Tirul* și *Sidonul*, că *Sidonenii* și *Tirienii* era mai vestiți *neguđitori*. *Hamon* aū fost Craiū *Livienilor*. *Hitei*, feciorul lūi *Hanaan*, aū făcut cetatea *Hebron*, din care sunt *Hitienii*, unde aū locuit *Avraam*. *Evusăi*, al doilea fecior a lūi *Hanaan* aū stăpânit în *Ierusalim* și în *Gava*, din care sunt numiți *Gavarenii*, iprocī. — Așa se scii, cetitoriule, că *Sim*, cu seminția sa spre *Resăit*, în *Asia* cea mare, s'aū immulđit și aū intemeiat lócașurile sale, unde sunt stăđi *Persii* și *Asirienii*. Iară seminția a doua a lūi *Sarmat*, fecior lūi *Ioc-tan*, nepot lūi *Hever*, strenepot *Salei* și prestrenepotū lūi *Arfaran*, feciorul lūi *Sim*, aū făcut și aū immulđit mari și alte nēmuri a *Sarmatenilor*, a căroro nume se chiamă în istorie *Sarmați*; și subt acest nume se inchidū: *Scifi*, *Moscăli*, *Serbii*, *Leși*, *Ruși*, *Litva*, *Zmuzii*, *Pomeranii*, *Volinii* și alții. Iară seminția lūi *Ham* aū ținut câtă-va vreme țera *Hananeilor*, *Egiptul*, *Etiopia* séu țerile *Murinelor* și *Livia*. Iară seminția lūi *Iafet* s'aū imprăștiat și s'aū semēnat prin tóta *Asia* cea mai mică, și pre urmă lătinđu-și lócașurile sale la *Miadi-nópte*, în *Evropa*, și mai tóta *Evropa*.

CAP. V.

Némul lui Iafet.

DE SEMINȚIA ȘI NÉMURILE LUI IAFET, AL TREILE FECIOR A LUI NOE. Iafet se înțelege după jidovie: *lafitu* său *lafire*, și *frumosu*. Acest Iafet mai micu a fost din feciorii lui Noe. Măcar că, cum scrie Berosie, după potop a născut Noe pe *Ionic*, iprocî, pe cari îi trecem a-i pomeni aice. Avut-au Iafet, feciorul lui Noe, șapte feciori anume: *Gomer*, *Magog*, *Madian* său *Madaim*, *Tuval Tiras*, *Iavan* și *Mosoh* său *Mesc*. Cum scrie *Filon*, Gomer se tâlcuesce *hotărînd* său *obarșînd*; de la acesta Gomer se tragü *Cimbrü*. Dintru aceștia Gomer, și némul Cimbrilor, aü eșit *Nemțü*. Iar de la *Teuton* Craiul, s'aü schimbat numele Nemților, de le-aü dis *Teutonü* și *Tudeschi*.— Așîderea, *Goșü*, *Polevșü*, *Litva*, *Zmuzü*, *Iatvezü*, *Prusü* cei vechi, *Curienü*, *Dancenü*, *Sveșü* și *Filandü*, tot dintr'acest Gomer aü eșitü *Magog* care se tâlcuesce: *negru*, *trăînd subt cort*, că *gog* se înțelege *cort* său *strășînă*; dintr'acest Magog aü eșit némul *Scișilor* său Tătariü toți; iară din Tătari *Turcü*, precum și Berosie scrie la cartea V. că Magog aü aședat Crăiile Asiei, unde Turcü stăpănescü; măcar că și din seminția lui Ham s'aü immulțitü une örde. Dintr'aceștia: *Ungurü* său *Hugrü*; de pe apa *Hugra* său *Iogra*, care stă în ținuturile Moschicescî, aü eșit Ungurü și trecënd peste apa *Volga* aü bätut pre *Goșü* său pre *Polvșü*, ce era löcuînd pre apa *Donuluü*, care se numesce la Istorici *Tanaïs*, și la marea *Negră* care se chiamă *Palus-Meotidis*, pre strëmșii Litvei. *Madian*, al treilea fecior a lui Iafet: dintr'aceștia sunt plodiți *Midü*, cari stăpănescu la Răsărit, *Iavan* său *Ioan*; dintru aceștia sunt eșii tot némul Grecilor. Iară *Iavan*, de pe jidovie se înțelege: *amăgitor* său *viclenitor*; pentru aceea Grecü sunt de némul lor viclenü și amägeü; și pre acest *Iavan*, Grecü și Latiniü îl numea *Ianus*, și-l zugrăvia cu douë frunți și cu douë obraze, unul din dosü și altul în față. Acest dar, *Ianus*, 'i-aü plodit și 'i-aü immulțit pre Grecü, precum avemü temeinică mărturie la prorocia lui Daniil, carele prin acest cuvënt *Ion* înțelege și închide pre toți Grecü; că pre resturnătorul și respitorul Monarhieü, a stăpănieü Persuluü, așa îl numesce: *Ivan*, împëratul Grecesc și Machedonesc, care aü fost Alecsandru Macedon; că acesta aü bätut pre *Darie* Monarh a Persilor, și aü stăpănit țera Persilor și Babilonul. De care *Quint Curtius* (cartea IV și V), *De lucrurile lui Alecsandru-cel-Mare*, și *Iustin* (carte XVIII), *Diodor Sicul II*, scriü pre largü. De acest *Ion*, se numesce Mare ce 'i dicü *Iornăut*. Feciorü lui *Ion* său *Iavan*, aceștia sunt äntëiü *Chetim*, adecă *bätënd*, din care aü eșit Machedonenü; prea ne arëtă deschis cărțile *Macaveilor*, că mai de mult, precum scrie și *Ștefan istoricul*, și *Carion*, (cartea I), nu iaü chiamat Machedonenü, ce *Machitenü*, jidovesce, iară grecesce *Macheti*; iară cu vreme său chiamat *Maceton* său *Macedon*.

Al doile fecior a lui Iavan, *Eleca*, din care au purcesu *Eoliă*, în Asia mică, acestii sunt Grecii cei mai aleși.

Al treilea fecior *Tarsus*, care au făcut oraș mare în *Cilicia*, *Tarsul*; și *Cilicienii* au ploditū nēmūl Asiei.

Al patrulea fecior a lui Iavan, *Dadaneu*, au plodit în *Epir*, pre *Dadaneeni*, și dintru acest Epir au fost acel vestit Pir, imperatul Epirotilor, care au fost Rōmlenilor puternicū. *Arbanasi*, Epiroții sunt. Așișderea de acolo au fost și *Scanderbeg Castriot*, resipitorul puterii Turcesci. Și astăzi Turcii, dintru acest Epir facū ostași mai resboinicī. Dintru acestii Dadaneii au stăpănitū ostrovul *Rodosul* și multe limanuri, seū *scale* în Asia, în Evropa, și în Italia, din carii sunt *Ciprienii*, *Critienii*, *Calabrienii*, *Sicilienii*, *Masilienii*, iprocī; și s'au înmulțitū cu nēmūl grecescū. *Toval* feciorul lui Iafet, din care s'au ploditū *Halibienii*; și aceea parte de locū a *Halepienilor* este numită în Asia, de pe orașul ce se chiamă *Halep*, unde sunt vestiți munți pentru argintū și ferū. Pentru aceea și la *Facere* (IV) pomenesce *Mōisi*: «*Toval* ce au fost întēiū meșter de fer, cu megieșie aprōpe de Halepieni.» *Iveri*, din Asia, carii au în țerele lor de agiuns de tōte mademurile, și cu acele toți se zăbăvescū; pentru aceea au și porecla, că *Iveri* se înțelege de pre latinie: *sepător*. Acești toți pe urmă, *Iverii*, cu Domnul lor *Irachie*, precum mărturisescū unii, au mersū cu vase pe marea *Adrieci*, și pe marea *Albă*, din Asia, prin țera Grecescă la Ispania, unde au pus *Irachie* la strimtorile mării doi stâlpi, carii despartū Ispania de Mavritania și de Africa. Și vedēnd *Iverii* în Ispania ca și în țera lor munți bogăți de mademuri, aurū, argintū și ferū, precum scrie *Iustin*, cartea XLIV, s'au aședatū acolo; și aceea parte a Ispaniei au numit'o *Iverie* pre numele lor. Acestii pre urmă împreunându-se cu *Frantozii*, ce se chiāma mai înainte *Galatenii* și *Celtienii*, făcēndu-se și împreunându-se din douē nēmuri unul, adecă tot un nēmū, *Celtiverii*, cum s'ar dice *Celtii* și *Iverii*; și așa *Iverii* din Asia și din Ispania: *Celtiberii* se chiamă, din *Toval* feciorul lui Iafet se tragū. Aședatu-s'au pre urmă multe nēmuri în Ispania, cum era în vremele vechi, de-și cauta ómenii locuri mai bune de traiū, de se muta de'ntr'un loc la altul. Că *Africanii*, *Arapii*, *Mavritanii*, *Cartagenii*, *Rōmlenii*, *Francii*, *Gofii*, *Gepiții*, *Frantozii*, *Țimbrii*, *Humnii* seū *Ungurii*, *Vandalii*, *Elanii*, și alți strămoși a *Frantuzilor*, *Nemților*, *Slovacilor*, și *Litvenii*, adese se rădica de mergea într'acele părți a *Apusului*, ca la locuri bogate și calde și de odihnă. Și care nēmū era mai puternicū acela se aședa. C'asa era de cinste bișugul acelor locuri, pentru mademurile, aurului, argintului în Ispania, cât *Hanibal Cartagenul* până au stăpănit acolo, în tot anul lua câte douē-spre-dece buți de aurū venitū de'ntr'acei munți, precum mărturisescū de aceste *Plinie* și *Iustin*. *Mosoh* seū *Mesek* se înțelege de pe jidovie pe latinie: *trăgēnd la arcū*, seū cum tâlcuesce *Teliman Stella*: *lățind seū împărăștiind*; «Al șesele fecior a lui Iafet, seū de pe trasul arcului, au lățindu-se în hotar departe, se numesce»; acesta este moșul și patriarhul a tot nēmūl *Moscakilor*, a *Rușilor* și a *Leșilor*, a *Volimilor*, a *Cechilor*, a *Mazurilor*, a *Bulgarilor*, a *Serbilor*, a *Horvașilor*, a tuturor noródelor care grăescū Slavonesce. *Tiras* al șeptele fecior a lui Iafet se înțelege: *stricător*, *risipitor*; aceasta au înmulțit nēmurile *Tracilor*, pre care o séma de scriitorii de pământ:

Tirigefi, le dicu. Acmu tôte acele noróde le stápânescu Turci; locuitorii aceia grâescu grecesce, turcesce, slavonesce, și pre la orașele ce'su pre mare, grâescu și italienesce. Orașe, mai alesu acolo in Tracia: *Bizanția* este, ce se dice acmu *Țarigrad*, seú cetatea lui Constantin; *Pera* ce'i dicu Galata, *Silivria*, *Nicopol* și *Odriul* și altele. Așișderea scrie Berosie, cu dovadă la cartea V, precum Tiras făcând Tirul au aședat limanurile, scalele mărei, și au aședat pre Traci dupe numele seú, pe vremea Beli, al doliea fecior a lui Nemrot, Craiului de la Vavilon. Iar ce scriu uni, alesu *Stela Teliman Signénul*, precum de pre numele acestui Tiras s'a dis apeí Nistrului Tiras; ci acestui lucru noi stămú impotrivá; că măcar că Nistrul, apa care se chiamá la istorie *Tiras*, se începe din Munții rusesci, departe de *Tracia*, iară cade in Marea Négrá Nistrul, aprópe de Tracia. Iară mai multú socotescú că Genovezii, carií lócuia in Crim, carií și cetățile ce sunt pe locul Moldovei le-au făcut, seú de alții mai dinainte făcute și ei le-au stápânitú, și pentru mare repeșiune a Nistrului 'i-au disú Genovezii *Tiras*; că italienesce *Tiras* seú *Tirare* se înțelege *șăgetare*, și această apă *Nistrul*, unde alérgá printre stínci așa de iute ca o săgétá din arcú.

Feciorii lui Gomor, a celui mai mare fecior a lui *Iafet*, a fost trei: *Ascanie*, (pre care il numesce Moisi, la cartea Facerei X: *Ascenet*), *Rifat* și *Gomor*. De la *Ascanie*, precum toți istoricii jidovesci într'unú chipú mărturisescú, au eșitú tôte némurile nemțesci, carií ântéiú se chiâma *Ascani*, pre urmă adăogénd de pre nemție, le-au dis *Descani*, mai pre urmă *Dvisconi* și *Tevtoni*. Pomenesce și Omer pre Ascan și țera Ascania, la sfirșitul a doué cărți a Iliadei, între alți Domni ce au fostú venitú într'ajutorú împotiva Grecilor la Troada. Decí precum s'au pomenit de némuri și noróde, că se muta in alte părți de locú și schimba locurile unul cu altul, seú ai scóte din hotare mai bune, așa și Ascanii urmașii lui Ascanie s'au mutatú in alte locuri; seú cercând alte locuri mai bune, seú neputénd trái de asupréla altor némuri, părăsítu-'și-au moșia sa. Că *Savelic* și *Irodot* cu vestiți și vechi istorici, scriu cu dovadă de urmașii acestui Ascan, că *Țimbrii*, urmașii lui Gomer, din care era acest Ascanie fost-au isgoniți din Asia cea micá de Alcat craiul Lidiilor, ce mai curénd de bună voie s'au mutatú, pesemne din locurile sale, și nu numai *Țimbrii* si *Ascanii* seú *Tescanii*, nemții, ce și *Sarmații*, și *Geții Daci*, unde suntemú noi *Moldovenii* acmu, *Alanii*, *Gepidi*, stremoșii Litvenilor, *Sașii* sau *Sacii* și *Hinițienii*, toți dintr'un némú sunt, de'ntru améndoí feciorii lui *Iafet*; uni din Gomor, alții din Mosoh plodiți, împreunându-se cu puterile lor, la un locú, din Asia Răsáritului spre Méđia-nópte, trăgénd ântéiú, s'au aședatú d'asupra mărei Negre, care ce chiamá *Meotis*, in care cade apa *Donului* din părțile moschicesci, la *Azac* intrá in marea. De a cărorá aședare la un locú pe acele vremi, frumosú au scris in stihuri grecesci vechiul Dionisie poeticul:

Τοῦ μὲν πρὸς Βορέην τεταυσομένα φύλα νέμονται
 Πολλὰ μάλ' ἐξείης, Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης,
 Γερμανοί, Σαρμάται τε, Γέται θ' ἄμα, Βαστάρναι τε.
 Δακῶν τ' ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήμεντες Ἀλανοί.

Care așa se înțeleg pe Românie:

Multe némuri se atingă pe locurile ce-'să pe lângă Meotid,
Și Nemți, și Geți, și Sarmați, și Bastardi,
Scaunul Dacilor, și puternice pepturi a lui Alan.

Arătați dără până aice, cu multe némuri de unde a eșitu și Daci, cari au descălecată locurile țerei Moldovii și țerei Muntenesci: de la părțile țerilor, despre Răsărit spre Miază-nópte. Iară vomă mai scrie de Daci, și de alte némuri, ce au eșitu tot dintr'o seminție. Din Gomor, al treilea fecior a lui Gomer, nepotă lui Iafet, strănepotă lui Noe, Goșii cei resboinici, soșii Cimbrilor, și megieși lor: *Iatveji*, *Alanii*, *Polovci*, *Pecingi*; iară numărul lor cu *Togormă* Cnezul lor, 14, precum scrie *Filon*, și aceste în trei sute de ani după Potop. După amestecarea limbilor la turnul Vabilonului, decă se înmulțiră semințiile, au trasă în părțile spre Miază-nópte din Asiria, până după câtăva vreme au venită în câmpii ce se află la Marea Négră și Mórta, căria ei dică istoricii *Meotidis*, precum scrie în scrisorile vechi. *Pontum Euxenum* și *Pulus Meotidis*, acest nume are *Marea-Négră*. Acolo într'acei câmpii, îndelungate vremi petrecându, seminția și urmașii lui Gomer, și a lui Togomer, strămturile mării Negre, unde cade iezurul Meotidului în urinsa, iaă dis *Gomerium Bosforon*; și pre urmă, dupe Grecie: *Chimerium*, și *Timarium*. De pre numele seă 'i-au numit pre urmă aceia singuri *Timarii*, și pre urmă cu vreme *Timbri* s'au chiămată. Iară pre urmă neputând încăpea, că se înmulțise de nu mai încăpea într'acei câmpii, s'au împărșiată cineși cu povățuitorii seă în alte părți de lume; unii au trasă la Apus și s'au aședată deasupra *Propontului*, pre malul Asiei, unde cade Marea-Négră, la Helespont, Marea Traciei, la Tarigrad, la Galata și la Halcidon. Alții s'au aședată în *Tavrica*, unde sunt acum *Tătarii Perecopului* și *Mancop* și *Kefa* și *Crimul*, vestite orașe. Alții în Tracia au trecută și în Dacia, unde suntemă noi Moldovenii și țera Muntenescă. Și de acei *Cimbri*, căci au fostă apópe de Greci și având îndelungate resboie cu dênșii, Omir, întru *Iiadele* seă, Apolonie și alții în stihuri grecesci și latinesci, scriu pre largă. Alții pe apa *Donului*, și pe apa *Volgai*, în câmpii a trăi s'au alesă; alții pe apa *Buhului*, căria ei dică că se chiamă apa Buhului *Hipanes*, precum dică Ptolomeu și Solin, și pe *Nipru*, pe *Desna*, pe *Sosa*, *iproci* s'au lățitu. Iară alții au remasă pre loc, unde ședuse de'ntăiu, alesă cei mai bătrâni, cari nu puteau, nici li se cădea se amble, rătăcind din loc în loc, tot pre lângă Marea Négră, și pre lângă iezurul ei, și aceia toți rămăsese: *Goși*, *Gepidi*, *Pivcenii* și *Pecingi* și *Polovți*, de pe vânătorie, de pre prada oștescă s'au numitu; pre urmă alții și mai departe, spre Miază-Nópte trăgându, s'au aședată unde-i acmu *Bolinul*, *Podolia* și *Litva*; alții spre Marea căreia i dică *Mare-Balticum* și *Veneticum* și *Marea-Prusescă* s'au lățitu pre acele locuri, unde s'acmu *Finlanșii*, *Sveșii*, *Litva*, *Zmuzii*, *Cursii*, *Prusacii* vechi și *Danienii*, cari toți din Iafet și din Gomer feciorul seă au eșitu schimbați cu limba de la turnul Vabilonului. Așa dar vom se arătăm némul Dacilor, cari au eșitu la locul acesta a Moldovei și a țerei Românesci, de unde și cum au nemeritu pre aceste locuri. Ne-au căutat și pentru alte némuri, de începutul lor a scrie, cu zăbava cetitorului socotimă, că de aice ne va ajunge a scrie pe rând mai

mult pentru DaŃi, ce n m au fost ? că ni se pare că am scris deplin, care nici la un letopiseŃu, a țerei n stre, nime n'au ameliorat măcar cât de puŃin de aceste ce am scrisu noi, cu multă ostene , din  re c te c rŃi str ine.

CAP. VI.

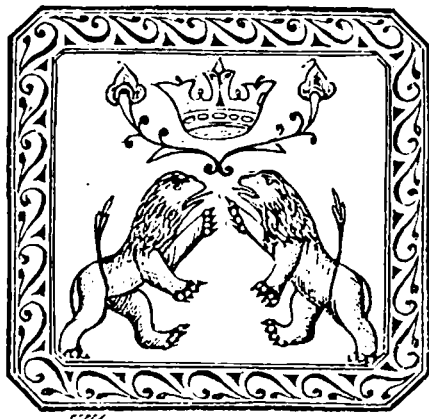
Pentru Dacii depre aceste locuri unde'i acum Moldova Ńi  era Munten sc .

Eară la ce anu s'ar fi aŃedat  Dacii pre aceste locuri de la zidirea lumei, cu greu este a se adev ri, de vreme ce nime alesu vel turile n'au scris; de au Ńi scris ins  nu se tocmescu: c nd intr'un chip Grecii, intr'alt chip R mlenii socotescu anii de la zidirea lumei; iar  c t amu pututu afla nu amu lăsatu se nu scriem . Pomenit-am mai sus că immulŃindu-se n murile in câmpii despre Marea-N gr , cât nu inc pea in locurile acele, s'au reschirată ; iar  Dacii-GeŃii, c rora le dice *CurŃius*, scriitorul vieŃei lui Alexandru Macedon, *Dahi*, *Sahi*, *GeŃi*, *MasageŃi*, fiind cursul anilor de la zidirea lumei 5400, au nemerit  pe aceste locuri. Eară de unde li s'au dat acest nume *Daci* acestor n muri, ce au desc lecatu pe aceste locuri, scrie Strabo istoricul  ic nd: n murile despre R sarit mai vechi dec t cele despre Apus. Scriu unii, precum aceste n muri ce au nemerit  intr'aceste p rŃi, li s'au dis *Daci* Ńi *Davi*, ce se inŃelege de pre limba grec sc  *δαις*, adec  resboiu, că era acest n mu a Dacilor forte resboinicu ; precum Ńi GeŃilor de pre *Gesi*, care se inŃelege *paleŃa lung *, c  Gesi, precum au scris *Criton*, este b rn  lung  seu paleŃa lung . Ńi odată cu Dacii s'au aŃedat  spre aceste locuri Ńi GeŃii, ins  ei mai spre R sarit, unde este Cr mul acum, iar  Dacii mai spre Dun rea Ńi mai spre  era NemŃesc , precum mărturisescu cet Ńile Ńi oraŃele lor, care se hot rescu tot in slovele *Dava*, cum 'i *Sergi-Dava*, *Deci-Dava*, *Marci-Dava*, adec  Dava lui Sergie, Dava lui Dacie, Dava lui Marco, iproci. Eară GeŃii era mai cunoscuŃi Grecilor, dec t Dacii pre atuncea, c ci GeŃii mai adese trec ndu scursurile Dun rei, in Dobrogea făcea mari pr dii, Ńi in Tracia Ńi in  era Grec sc . *Dion Pruseu Cufista*, prea inv Ńat , au nemerit in p rŃile acele, unde erau aŃedatii GeŃii, precum m rturisesce *Filostrat*, ce au scris istoria *De lucrurile GeŃilor*. N mul acesta, vechii Daci seu rem ŃiŃa GeŃilor ; că tot o dată sunt sciutii Dacii, GeŃii, Ńi GoŃii, Ńm rturisesce *Topeltin* din *Dion*, la viaŃa lui *Domec*, iproci. Eară hotarele Daciei despre R saritu era apa Nistrul ce se chiam  Tiras ; despre Am d -di Marea-N gr  Ńi Dun rea ; despre apusu *Pannonia*, unde acum *Buda* ; despre M d -N pte *Morava* Ńi *Podolia* in cr ia LeŃesc , unde este Ńi *Camenita*. Sunt  re-care istorici carii dau Ńi *Podolia* Ńi câmpii peste Nistru, p n  in Buh, Ńi peŃte Dun rea Misiile am ndou , unde  icem  acum *Dobrogea*, Ńi o parte de *Iliric*, se fie tot de Dacia. Pre un n mu ce le  icu *Boii*, *Tauristi* Ńi *Scorditii*, ce au eŃitu din seminia FranŃuzilor, Ńi tr ia pre ling  apa *Sava* Ńi *Drava* ; improtiva acestora s'au redicatu Dacii Ńi 'i-au supusu ; ce pre urmă, imp rŃindu-se Scordestii s'au imprietenitu cu Dacii, Ńi pr da in Dobrogea Ńi in p rŃile Panoniei, unde-i acum  era Ungur sc  ; de

aceste mărturisesce Bonfin. De acești Daci pomenesce *Quint Curtius* istoricul de faptele lui Alexandru Machedon, cum am scris mai sus, însă nu acea *Alecsandrie* mincinosă ce-î pre limba Românescă pline de basne. El scrie că sunt veniți, Sabii, Dahii Geții, Masageții, tot un nēm, când încă lumea tōtă era mai rară în ómenii; și dintr'acești Dahii, noi ñicemū Daci, precum ñicū și Grecii; iară Latini și Leșii ñicū Dații, din care nēmū sunt Sașii din Ardél. Și era și aice în țeră la noi Sași, până nu de mult; érá la satele cele hănesci în Bugiac, și acum sunt de le ñicū *Testabant*; se trag de acel nēm, și aū mari istorici marturi. Limba lor érá așa veche era, de la împărțirea limbelor de la zidirea turnului Vavilon. Aū price Sașii cu Nemții: cari sunt mai vechi de dînșii? Sașii ñicū că Nemții aū luatū limba de la dînșii, iară Nemții ñicū că Sașii de la dînșii aū eșitū, din *Sacsonia*; ce aceste price le lăsămū la dînșii; noi nu mai pomenimū cât slujesce rândului nostru la scrisórea letopisetului nostru.

Acești Daci séu Dachi, cum am arētat mai sus, cu 400 de ani de mai înainte de nascerea Domnului și Mântuitoriului nostru Isus Hristos, s'aū așețatū pre aceste locuri, și avēnd megiași pre Geții, impreunāndu-se la un locū trecea Dunărea, și multe prădi și stricāciuni făcea în părțile stăpānirii Rómului, că se făcea cu toții ca la douē sute de mi de óste. Eară August Cesarul āntēii împēratū al Rómului și a tōtă lumea, dupe ce s'aū stricat și s'aū mutat stăpānirea Rómului cea de obște, pe a căruia vreme s'aū nāscut Domnul nostru Isus Hristos, precum cāntă biserica nōstră în séra nāscutului: *Аугуст едино начелствуишу на земли*, adecă: *August însuși stăpānind pre pământ*; acest împērat August Cesarul aū pornit în protiva Dacilor óste 50,000 cu Hatmaniī seī Curio, și pe urmă cu Lucul, care aū strebātut cu oștile Rōmlenesci pēnă la marginele Donului și la Marea-Négră, și abia aū supus pre Daci subț ascultarea împērației Rómului, de aū căutatū Daciū a dare bir la visteria împērației Rómului. Iară scrie *Ioan-cel-Mare* în istoria *De noróde*, ñicēnd: *Goții la ostrovul Scandinaviēi séu Scandia, curēnd dupe potop s'aū așețatū*. Eară *Amian Marcel*, la cartea *XXVII*, cu secotēla tuturor scriitorilor anilor, precum: Daciū sunt mai vechi decāt Unguriū veniți la Ardél și în locurile aceste unde suntemū noi, că în vremea ce venise Daciū pre aice, nu era în țera Ungurésca nici unū Ungur; iară Daciū cu câte-va sute de ani mai înainte de Hristos, cum am scris mai sus, aū ținutū aceste locuri, până la Trajan imperatul Rómului, precum vomū scrie la rindul seū. Și Filip tatăl lui Alecsandru Macedon, precum mărturisesce *Iornand*, legārd pacea cu Goții, 'și-aū luat și femee pre *Scodopa* fata lui *Gotil* craiul Goților, cum cu legătura aceea săși intārēscă împērația Machedoniēi. Eară Dacia, ñice *Iornand*, Dacia cea veche, care o stăpānescū acum și noródele Gepidilor, care loc stā în vederea Misiei, ce-î ñicemū Dobrogea, acum peste Dunărea, ca c'un brāu impregiuratā, douē căi numai avēnd, aceste locuri. că s'aū chiāmat unde-ī acum Moldova și țera Muntenésca, și Ardélul, care și *Iulie Capitol*, la *Viata lui Macsim*, și *Elie Spartu* intru *Viata lui Anton* împērații Rómului, și Filip Melanchton, tot așa mărturisescū, de ñicū: *Dații era unde sunt acum șapte cetăți*; cu cari și *Martin Iiziler*, ñicēnd: *Se socotescū Ardelenii de resboinicii Evropei acestia, cu Moldovenii și cu Muntenii sunt vechi Daci*. Mărturisesce și *Ieronim Canin* de Daci

dicând: *Geșii seii Daciî tot locul au stăpânit, care închide astăzi Ardélul, țera Moldovei și țera Muntenescă.* Eară nu multă vreme trecând dupe mórtea lui August Cesarul și altor împărății Rómlesci, in anul de la Hristós 88, in zilele lui Domețian împérat, s'au rocoșitú Daciî asupra împărăției Rómului: trecând Dunărea lovit-au cu oștile in Dobrogea, unde era Ulpiú Sabinul, deregător de la împărăția Rómului, de pază despre Daci, și prădară Dobrogea peste tot, și omoriră și pre acest deregator, ce era de pază, cum s'au pomenit; ear Craiul Dacilor era a-nume Decebal. Eară înțelegénd Domețian împératul Rómului de rocoșirea Dacilor cu Craiul lor, socoti se nu rămăie in ocară numele seú de Daci, fiind birnici lui, și au purces cu oști asupra Dacilor, avénd Hatman oștilor séle pre *Avrilie Fescu*, și sosind la Iliric, indată făcură pod de vase legate cu coșuri pline de pétră peste Dunăre, și de Sirgú trecu cu oștile séle și Fescu și Domețian. Eară Daciî încă fiind gata cu Decebal Craiul lor, la Dunărea le-au eșitú inainte Rómleilor, și dând resboiú de ambe părțile, cu multă vërsare de sânge, remas-au isbânda la Daci, și luară tótă tabăra Rómleilor, și s'au intors Domețian împérat cu multă rușine la Róm. Scriú unii de dicú, că Domețian vrénd se'și acopere ocară, și se dică că el au biruit pre Daci, poruncit-au se'í iase in intimpinare tot orașul Rómul, ca unuí biruitor se-í facă cinste; ce mai mare ocară și batjocoră au adus asupra sa Domețian împérat cu acea fală a lui mincinósă. Nu au mai cutezat apoi Domețian a face resboiú cu Daciî, ce încă au legat de le da și birú Dacilor, și au luatú birú in douë-deci de aní și mai bine Daciî de la Rómleii, până au stătut Trajan împérat Rómului, de au bătut și au spart pe Daci de pre aceste locuri, că práda Daciî țerile ce era inchinate la împărăția Rómului; pentru acea au luatú birú, precum și Leșii și Moscalii până nu de multú, ce acum in zilele nóstre, da cojóce Tatarilor, se nu le prade țerile. Eară pecetea Dacilor era doi lei cu gurile căscate unul spre altul, și deasupra lorú era coróne cum se vede aice:

Trăit-au Daciî pre aceste locuri, cincí sute și mai bine de aní; deci s'au respitú Daciî de pre aceste locuri de puterea lui Trajan împératú, ce au venitú asupra lor.

CAP. VII.

Pentru împărăția Rômului și pentru hotarele ei.

Împărăția Rômului, căria în putere și în lățime n'au fost nici o împărăție de când este lumea, — citește istoriile Rômului și a lumii și vei afla de mărima ei, — și alta mai mare împărăție de cât aceasta n'au fost; de această împărăție afla-vei și la proroci, ales la Daniil, cu deslegarea visului lui Nabucodonosor împăratul Asiriei. De această împărăție cântă și sfânta biserică noastră, în séra nasterii Domnului și Dumneșul nostru Isus Hristos : *Август едино ночахъ ствѣиушы на зѣмлі*, adică; *August singur domnia pre pământ*, iprocî. Acest August împărat Rômului aștăut cel ântăi după stăpânia cea de obște, de sfătuia Rômul cu obște. În zilele acestui s'au născut *Hristos* Mântuitorul lumii, din Prea-Curata Fecióra Maria. Numele seș se trage de pre orașul *Roma*, noi șicem *Rômul*, care orașu este în Italia pe apa Tibrului; iară începutul împărăției acestia este din Troada, care o aș risipit-o Elinii, având multă vreme resboiă cu Troadenii, pentru răpirea Elenii soția lui Menelaș, de Alecsandru, feciorul lui Priam împăratul Troadei, pentru care femeie se o întorcă Domnul seș, de unde o răpise, pururea sfătuia doi domni din Troada, anume *Antenor* și *Enea*; ce mazădind pre alții domni sfetnici feciorul lui Priam, se nu dea pre Elena, s'au trăgănatu sfada până la stingerea de tot a Troadei, și n'au hălăduit nime altul, nici în cetate nici în olatele ei, fără acesti doi ce s'au pomenit: *Antenor* și *Enea* cu glótele lor, orî că scia Grecii seș Elenii că acesti doi Domni sfătuia spre bine pre Troadeni și 'i-au lăsatu de nu 'i-au gonitu, or ei cunoscând la ce trage lucrul s'au păzitu de vreme, și aș eșitu cu ómenii seș, și s'au încărcatu în vase, și s'au dusu în lume. Decî *Antenor* aș descălecat la Veneția pre pământul Italiei; iar *Enea* pogorând mai jos, aș abătut eară la marginea Italiei unde domnia *Latin* Craiul, o parte de Italia. Indemnă și de prorocii lor păgânesci, aș început sfadă cu acel Craiul anume *Latin*, după a căruia nume se numesce *Limba latinăscă*. Nu era acele locuri pre atunce cu ómeni deși aședate și singur Craiul îmbetrânit de zile, numai o fată din trupul seș avea și era logodită dupe un Domn de Italia, anume *Turnus*, și 'i era mulți Domni de Italia neprietini; pre aceia Domni 'i-au tras *Enea* în partea sa împotriva lui *Turnus*, și a lui *Latin* Craiul, și cu resboie, cu multă vėrsare de sânge aș biruitu pe *Turnus*, până aș și perit *Turnus* în resboiă. Decî aș căutat lui *Latin* Craiul, a primi pre Troadeni în țera sa în Italia, și pre *Enea* ginere în locul lui *Turnus*, că lui *Enea* îi murise femeia de gróză, când aș vėlțut din tóte părțile ardând cetatea Troada. Și s'au făcut Troadeni moșneni Italiei, aședăți și legați între sine, se trăiască Troadeni pre limba și pravela de giudețe a Italianilor, și Italianii se primescă *bozii* și rugile, și obiceiurile de biserică a Troadenilor. Decî din *Enea* și din fata lui *Latin* Craiul, sunt din seminție în seminție născuți doi frați anume *Romul* și

Rem. Acestia au urzit oraşul Römül, pre jumătate Romul şi pre jumătate Rem ; şi încă neînălţate fiind zidurile au venit într-o zi Rem se vaţă sporullucrulul fraţi-ne-seu dincotro zidea Romul, şi vrënd se facă şagă, au sărit peste zidul fraţi-ne-seu ; iară frate-seu, in loc luând semn şi *piezi* rei oraşului, apucă un fuşce şi lovi pre frate-seu Rem prin mijlocul trupului şi cădu mort la pământ ; Iară Romul stând deasupra trupului au dis ; *Aşa se petrecă toţi cari ar vrea se sae zidurile aceste!* Şi au remas singur Romul urzitor oraşului şi Craiei ; dupe a căruia nume este oraşul *Roma*, seu *Römül*, cum dăcem noi, şi dupe oraş şi numele împărăţiei. Fost-au acéstă împărătie d'inceputul ei subt Craiul Romul, Craiul cel de'ntăiu până la *Tarcvinie Superbus*, adecă Mândrul. Iară un fecior acelui Tarcvinie Mândrul, au făcut silă unei Dómne, la casa ei, nefind Domnul seu a casă, şi după acea silă, acea Dómnă anume Lucreţia, din pat nu s'au sculat, ci de sirg au scris la bărbatul ei, unde era, şi la un unchiu al seu, ce era vestit sfetnic şi senator la Röm, anume Brut, se vie cum mai de sirgă la dinsa că'i despre mörte ; şi déca veniră şi intrară in casă unchiul acei femei şi bărbatul ei, érá ea au dis : *nu vé apropiăşi de patul meu spurcat de feciorul lui Tarcvinie, ce de este trupul silit, nevinovăţiei mele mörtea mea va fi martur!* Şi scóse un cuţitü de subt perină ce-l gătime de acea trebă, şi s'au lovit in animă şi dupe câte-va césuri au murit, că n'au gândit de mörte ca aceea nici bărbatul, nici unchiul, ce până a năvăli se apuce cuţitul, ea s'au înjunghiat. Făcutu-s'au ozav mare in tot oraşul de fapta aceea, aretând tuturor cuţitul crunt de sângele nevinovatei femei şi sila, şi stătu tot Römül şi olatele de au jurat cu Brut, ca să nu mai suferé Craiü peste inşi mai mare. Iară Tarcvinie împérat, urit şi părăsit de toţi sfetnicii şi slujitorii lui, pentru spurcata faptă, au fugit la Frantuzi, şi de la aceia luând ajutor s'au ispitit cu silă se apuce împărătia Römului, ce tot in deşertü : s'au întors gonit şi risipit şi n'au mai dobândit ce au perdut, in viaţa lui, nici el nici altul, şi de atunce s'au cârmuit acea împărătie tot cu sfatul senatorilor, până la *August Cesarul*, cincî sute şi mai bine de ani. De mirat lucru că acéstă împărătie, la statul şi lăţimea ei cât au venit tot într'acele cincî sute de ani, din cârma sfetnicilor ! Şi alegea ei cu sfatul, din an in an, câte-duoi mai mari, cărora le dăcea *Consulü*, adecă capetele sfatului ; şi mai mare era acest nume *Consulü* de cât *imperator*, că acest nume *imperator* era a Hatmanilor, cari mergeau in vr'o parte cu oştile, iară dacă se intorcea a casă, nu se mai chiama imperatorü, ce érá pre numele seu se numea. *Imperator* se dăce poruncitor ; érá pe urmă pentru ishândü ce făcea acei imperatorü, s'au numitü imperaţiü, şi au eşit mai mare şi mai de cinste numele imperaţiilor de cât a Crailor. Hotarele acestei împărăţii a Römului, mai necoprînse sunt, că nu cu munţi seu cu ape curgătoare, cum vedem acum că despart crăii de crăii şi împărăţii de împărăţii, ce din tóte părţile au fost hotarul mare Océnul, care incungiură pământul, începând din părţile despre Miază-Nópte. Océnul cela ce incungiură Englitera, şi tot acela Océn şi despre Apus şi despre Hispania, şi Portugalia, şi despre Apus se trage tot acela Océn, incongiurând tot pământul despre Amiază-zi, pe după Africa, — noi dăcem barbarezii, — până vine la Marea Roşie, care este între Egipt şi Arabia. Câte împărăţii, crăii, domniü şi şerü sunt de le incungiură O-

cénul, precum s'aũ pomenit mai sus, tóte subt ascultarea împărăției Rómului aũ fost. Incã mai spre Resãrit de la Marea-Roșie, de la Océnul de Amédã-đi tãind pe uscat : Arabia, Asiria, pãnã la muntele Caucas, între Hindii și Parthii pãnã în Marea Caspiei, cu Armeniile amãndouë și câte țeri sunt între Marea caspiei și Marea-Négrã, Giurgii, Mingrili, Cerchezii și alte țeri, și de acolo apa Donul și Volga, tóte subt ascultarea Rómului aũ fost ! Și de la Tartaria cea mare, ce se đice acum *Iozbec*, Hani cei mari de la Róm luaũ stég de Hãnie. Numai cu India n'aũ închiat lumea tótã despre Resãrit ; și vinea și de acolo multe țeri se se închine, ce de la o vreme nici și'i mai primea de la locuri așa depãrtate. Și unghiul cestalalt la Océn, unde sunt acum Svedii și Dani, și unghiul mai spre apa Rinului, pre aceste țeri Nemțesci, (cã și Svedii și Dani tot Nemți sunt și un ném), nu 'i-aũ putut supune nici într'un chip Rómleii, pãnã la îndreptatul acei împărății în multe părți. Și câtã óste aũ perdut cu Nemții bătând resbóe, cu cea parte de lume, nu o ar fi perdut. Inșã numai o parte de Nemți supuși n'aũ fost, érá cât ține apa Rinului și acele ce sunt peste apa Rinului multe locuri aũ fost supuse, cum și Englitera, Franțuzii, și tótã Hispania. Cautã acmu cu cugetul întrú tótã mulțimea și lățimea delume, câte împărății mari sunt acmu, cum este Englitera, Franțusul, Hispania, Nemții pãnã la Rin, Africa, Fețul, Afri, Livia, iproci, tot Egipetul, Habeșii și Impărăția Asiriei, Persul, Armeniile, Capodacia, tótã Grecia, și Macedonia, Iliria, Dacia, unde suntem noi acmu, și alte țeri și ostróve, și pre Océn, și pre Marea-Albã, și pre Marea Négrã, și pre Marea Caspia, la tóte acestea eșia Pași de la Róm, la unele pe un an, la altele pe trei ani, și mai mulți, care nu'i mai pomenim a nume țerile și olatele. Pașii eșia și la Ierusalim la țerile Jidovesci tot de la acéstã împărăție, cum scrie și la Sfânta Evanghelie. O sémã de țeri mai de parte subt crai birnici ei lãsa, ales la Africa, Eghipetul, Armenia ; iara la celelalte, cum este Hispania, Franțuzii, Nemții pãnã la apa Rinului, Italia, țerile Grecesci, țerile Ierusalimului, Anadolul, ostróvele tóte, cu senatorii sfetnicii Rómului se ocãrmuia, pentru ce aũ đis unũ filosof a lui Pir Craiul Epiroților seũ *Arbanașilor*, când l'aũ trimes în solie la Róm, *Cã aũ vėđut sfatũ de împărăți adunatũ*. Ce cât ne trebuie la rindul istoriei nóstre, ne ajunge atãta și de împărăția Rómului.

CAP. VIII.

Pentru Italia, de unde aũ eșit némul Moldovenilor, după risipa Dacilor din locurile aceste.

Tóte lucrurile când se spun de la începutul lor, se înțeleglesne, cum și de némul Moldovenesc a pomeni ne vine rindul aice. Țera Italiei este drept spre Apus, cum se prinde de aice de la noi, nici așa departe de țera nóstrã, cã de la Beligradul de la Dunãre, mergẽnd 30 đile, cum mergũ neguțitori, ajungũ la Veneția, care este pe locul Italiei.

În statul seü este între mări ca și Grecia, că dincóce despre noi se închide cu o limbă de mare, ce ese din Marea-Albă, ce se chiamă acea apă *Golfo de Venetia*, cum dicü Venețianii, și se chiamă cu alt nume *Marea de Adria*; érá mării din care ese acea limbă îi dic Latinii: *Mare Mediteranium*, adecă marea din mijlocul pământului, iară alții și noi dicemü: *Marea-Albă*. Iară despre cealată parte, despre Apus, isbucnesce éráși din Tracia și Marea-Albă un unghiü de mare, însă nu cu atâtă lungime, cum este limba ceastălaltă despre noi: și pre acela unghiü dintr'acolo este *Genua*, noi dicem *Genoveția*; însă dintre aceste două limbi ese Italia, și in dricul pământului spre Miază-nópte, de acolo până la hotarul Franțuzilor. Hotarele ei despre Resăritü, cum s'aü çlis despre noi, *Limba de mare*, și apoi țerele Impărăției Nemțesci: *Stiria, Carintia, Austria*; despre Méziă-nópte Franțuzii; despre Apusü Hispania; iară despre Miază-çi se închide cu *Marea-Albă*, și tot aceea este care se intinde până la Țarigrad, Marea Albă. Are Italia Domniî împărțite pre locurile ei, cum avea Greția într'o vreme, a căriea Domniî și țeri sunt numirile aceste: *Liguria, Toscana, Umbria, Sabinia, Lațium*, de unde este limba latinescă și de la Latin Craiu; Neapoli crăie subt *Hispania, Calabria, Apulia, Romania, Istria, Hetruria, Campania, iproci*; care le trecü cu condeii nostri pentru zăbavă. Este țera Italiei plină, cum se çlice, ca o rodie de cetăți și de orașe iscusite: mulțime și desime de ómenî cu bivșug de tot felul de róde și iscuseniî; pentru aceea 'i-aü çlis: *raiul pământului*, Italiei. A căria pământ, orașe, grădinele, tocmelele la case, cu mare desfătare traiului omenescü, cât nu-î in tótă lumea subt ceriü bland, voios, și sănătos, nici căldură mare véra, nici ernî grele. De grău, de vinü bunü și ușiorü, de unt-de-lemnü, mare bivșug: póme de tot felul; çitri, naramze, alămâi, zahar. Ómenii iscusiti peste tóte némurile; stătătorii la cuvânt, neamăgei, blândi, și cu ómenii nemernici indată se prietenescü, cum de ar fi de ai sei, cu mare omenie; pentru aceea le dicü *gentil-omii*, cum dicü Grecii *Celebiü*; eară și in resbóie neînfrânți, într'o vreme, cum vei ceti de dînșii la istoriile Rómului. Acea țără este acmu scaun și cuibü a tótă dăscălia și invățătura; cum era într'o vreme Atina la Greci, acmu Padova in Italia, așa de iscusită și trufașă in meșteșuguri. Este Italia mai veche de cât Rómul adecă Roma, și de cât împărăția Rómului, ce s'aü zidit in țera Italiei de acei Domni din Troada, *Antenor* și *Enea*, cum s'aü pomenit mai sus; Antenor Veneției cu olatele ei, érá Enea Rómului și împărăției lui începător și redăcină 'i este.

CAP. IX.

Pentru numele Moldovenilor și a Muntenilor, după ce aü descălecat Trajan.

Numele Italia este vechiü la tóte istoriile cele vechi latinesci, de pe Ital Craiul lor. Nemții Italianului îi dic *Wälfchen*, și nouë Moldovenilor și Muntenilor, eară așa ne dicü *Wallachen*; Franțuzii Italianului dicü *Vallon*. Leșii Italianului îi dicü *Vloh*, și nouë Franțuzii *Vallaques*, și Leșii *Voloșin* ne dicü;

eară Muntenilor, de la o vreme, aŭ luat Leșii de le țic *Moltan* adecă *Oltén*. Ungurii Italianului țicŭ *Olaș*, eară Moldovenului și Munténului țicŭ *Olah*; și țereŭ Italieŭ Leșii țicŭ *Vlosca Zemlia*, adecă țera Wlohului, iară țereŭ noastre îi țicŭ *Volosca Zemlia*, Caută-te acmu, cetitorule, ca intr'o oglindă, și privește de unde ești, lepădând de la tine tóte celelalte basne, câte unii aŭ însemnat de tine, din nescință retăciți, alții din zavistie, care in lume din némurŭ n'aŭ lipsit nici o dată; alții de buiguite scorniturŭ și deșerte. Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeles că este tot unul la tóte țerile, și al teŭ, și al Italieŭ, precum vei înțelege și mai prelargŭ, osebit de numele acestor țeri, că și Grecii, și Turcii ne țicŭ *Vlah*, ce și dintru altele te vei cunósce: obiceiurile, firea, graiul, până astăzi, că ești drept *Vloh*, adecă Italian și Rómleń. Multe obicei sunt a Italianilor, și trăescŭ până astăzi. Așa de óspeți nemăreți, voioși, și libovnicŭ; așa la petrecănie, la întrebare unii pe alții de viață, firea, clătirea. Cine aŭ fost la Italia se vedă pre Italiani, se iea aminte; nu'ŭ va trebui mai bună dovédă se creďă că un ném sunt cu Moldovenii. Înțelegevei și din capul care se va scrie de graiul acestor țeri, că și limba este dovédă, că in graiul nostru până astăzi sunt cuvinte, unele latinesci, altele italianesci. Se miră un istoricŭ, anume *Cavație*; țicënd: *de mirat este că limba Moldovenilor și a Muntenilor, mai multe cuvinte are intru sine Rómleńesci de cât Italianesci, măcar că Italianul tot pre un loc cu Rómleńi*. Ce aceea nu'ŭ diva, că Italianii târđiŭ și-aŭ scornit limba din latinescă, așa de iscusită și desmerdată, cât că este limba angerescă, îi țicŭ, și intru unele peste sémă își rudesce cu a noastră. Un istoricŭ anume *Enea Silvie*, și alții pre urmă și cărarea lui, aŭ scris in istoria sa, că Moldovenii ce lăcuescŭ pe pământul Dacieŭ cei de sus, și Munteniŭ in Dacia cea de jos, acest nume *Vlah* il trag de pe *Flac* Hatmanul Rómleńesc; și acéstă părere a lui Enea, nu este de aiure, numai aŭ cetit nisce stihuri a unui Dascal anume *Ovidius*, pre care l'aŭ trimis in urgie in cetatea Albă, *August Cesarul* Rómului, pentru nisce scrisori in stihuri, ce aŭ fost scris de dragoste, de se umpluse Rómul de curvie, din scrisorile și cărticelele lui. Acel *Ovidius* aŭ scris câte-va cărți in cetatea Albă, fiind inchis, urgisit, tot in stihuri, și acolo ș'aŭ sfârșit și viața. Pre numele lui este Balta *Vidovul*, la cetatea Albă. Una din cărțile ce are nume de *Pont*, scrie la un prieten al seŭ la Róm, anume *Grețin*, aceste stihuri, precum le scriem aice pre limba noastră de pre latinie:

Geții ținea într'o vreme, acum *Flacus* ține
 Ripa scumpă a Dunărei, el singur cu sine:
 El aŭ ținut Misia in pace, cu credință,
 Pe Geții i-aŭ scos de aice el, cu biruință.

Așa însemnéză aceste stihuri pomenind pre acel *Flac*, căruia numele la istoriile Rómului este *Fulvius Flacus Consul*, precum se numia pre atunce hatmăniile lor. Și de aceste stihuri s'aŭ legat ântăiŭ Enea Silvie, și după dîn-sul și alții. Intr'aceia aflu și pre *Urechie Vornicul*, următor, se fie numele țerilor acestora *Vlah*, despre numele acela a lui *Flac* Hatmanul Rómului, căruŭ lucru

Carion istoricul stă împotriva, și cu acela și *Topeltin* de Medias, și anume dicu: «Că cei ce au scris cum numele *Vlah*, acestui ném, Moldovenilor și Muntenilor, e de pe *Flac* hatmanul, basne spunu.» Cu acești duoși și alții mulți istorici, cu cari, și eu ceiș parte mea, țin pentru aceste dovești, care deschisuți-am scrisu, cum totă lumea țice Italianului așa cu un nume și noue până astăzi. Și acest *Flac* de au bătut resboie cu Tătarii pe Dunărea, eară la descălecatul țerilor acestora nici o trebă nu are, că târziu după *Flac* sunt descălecate de Trajan împăratul Rômului, din țerile *Vlohubuș* adecă Italiei. Fără cine dora va țice că Italianii acest nume *Vlah* au dobândit de la *Flac*, care lucru n'am cetit nici la o istorie a Rômului și de Italia. Alte chipuri și capete au avut Italia, mai vestite și mai vechi de cât acel *Flac*; cum ar fi luat Italia nume de la acela? Ce de Italia atâta ne ajunge Istoriei noastre, cât am aretată cu mărturiile și a istoriilor și a numelui ce avemă de la aceste némuri; și pășimă de aice la altele pe rândă.

CAP. X.

Pentru Trajan împăratul Rômului, și pentru oștile lui ce au venită asupra lui Decebal Craiul Dacilor și la ce vreme.

Trajan împăralul Rômului, al șeptele dupe August Cesar, la inceputul împărăției lui era al doile vécă după Hristos, fiind Papă *Anaclet*, cum scrie *Baronie*, aniș 103. Trajan de némul seă era Spaniol seă Hispan; luat-au scaunul împărăției după *Nerva* și *Nerva* după *Domețian*. Și vedând la slăbițiune împărăția sosită, de'ntru rea și desfrănată cărma împăraților rei și turbați, (că și *Diocletian* și ceta a lumii ocară și tiran *Neron*, mai nainte de Trajan au fost) ânteiă au tocmit împărăția ce era stricată și veniturile ei, apoi s'au apucat de oști împotriva tuturor cariș eșise de subt ascultarea împărăției, și ânteiă asupra Dașilor, țitoriș acestor țeri. Că așa se întăriș Dașii asupra împărăției Rômului, cât și bir lua din visteria Rômului, in țilele lui *Domețian* și a *Nervei*, in doue-țeci și mai bine de aniș, precum scrie *Topeltin*, se nu prade țerile ce era subt împărăția Rômului, cum s'a scris mai sus, că până și Italia nu hălăduia de cembulurile ce sloboția cu călărimea lor. Cum am vedut in țilele noastre pre Tătarii Crâmului, fiind mai puțină de cât oștile *Moschicesci* și *Leșesci* și de la amânduoi lua daruri se nu le strice țerile cu cembulurile lor.

Ânteiă dar, Trajan marele împărat, la al doile vécă a lui Hristos, după Intrupare, plinindu-se vécă ânteiă, aniș ura sută, redicat-au ôste împotriva *Nemșilor*, cum scrie *Dion* și alți istorici după acela, și isbândind s'au întors și s'au apucat a gâti oști asupra Dacilor.

RESBOIUL LUI TRAJAN IMPĚRATUL RĂMULUI

CU

DECEBAL CRAIUL DACILOR

Cum scrie istoria *De patru Monarchi a lumii*, de clătirea acestei împărății de la Răm spre aceste părți, că pe la 120 ani după Hristos, era cum scrie *Varonic* că la 103 a fost, că la al patrulea an a împărăției sale a purces Trajan asupra Daților. Improtiva căruia nici Decebal craiul fără resboiului nu s'au lăsat, ci trecând Dunărea cu oștile séle, a stătut improtiva lui Trajan cu resboiului, în țerile Misiei, ce se chiamă Dobrogea. Stătu un resboi mare și nu cu puțină vėrsare de sange. Insa pre acele vremi în totă lumea nu era altă oște nici mai temeinică, nici mai stătătoare, și neînfrănată ca oștenii Rămului, cu tocmela oștilor lor, cum vedem acum la Nemți, tot bulucuri, și printre bulucuri locuri deschise, se aibă loc deschis a da ajutor bulucurile cele odihnite celor înfrânți séu obosiți ce stău înainte de se bată. Nici odată toate bulucurile nu începă resboiul, ce numai cele din frunte, era alte bulucuri cu mare tocmela stău de paza celor ce facă resboiului, și așa luptându-se o parte de oște era altă parte stă gata netrudită, că oște netrudită pre lesne înfrange pre cea oște ce și varsă focul séu virtutea totă odată; că oștea ce sare totă odată, totă se și risipesce indată. Și cu tocmela oștilor sale Rămieni a supus totă lumea. Mare tãrie și neînfrintă avea și oștea Macedonenilor, ales tocmela pedestrii ce se dice *Falans*; inse era prea strinsă acea *Falans* și la greu se lega pedestraș de pedestraș. Cu mare greu se rumpea acea oște, că cu tocmela ei a călcat Alecsandru Macedon tot Resăritul. Inse pe urmă, decă a început Machedonenii a bate resboiului cu Rămieni, perdea resboiul Macedonenii, cum va vede cine va ceti resboiul lui *Persei*, împăratul Macedonenilor, cu *Filip* Hatmanul Romanilor.

Auđit-am pre mulți dând vină acésta, cum că și Leși și Moscalii și alte oști crescinesci nu sară toți odată la resboiului; nu sciă ce dică unii ca aceia! Oștile temeinice, cu multe césuri, cu multe țile bată resboiului, și sciă acésta, că întei Leși și Moscalii de ar slobođi totă oastea odată, nici un resboiului n'ar mai isbândi ce toate le-ar perde. Așa dar Decebal Craiul Dacilor luptând câte-va țile se opréscă oștile lui Trajan, n'au mai putut birui, ce a purces oștile lui din resboiului în risipă.

Trajan împăratul după izbânda de'ntei asupra Daților venit-a la apa Dunărei, și stând, cu oștile, adus-a mesteri de prin olatele acele, și a zidit pod de pétră peste apa Dunărei, cu mare minune vecilor viitori, care se pomenesce și până astăzi turnul *Severin*, în țera *Muntenéscă*. Iară mărirea podului a fost, cum mărturisesce *Bonfin* din *Dion* istoricul, 50 stlpi de pétră nalți câte de 150 de coți, fără temelie, ce era pe dênșii, era de lată podul era de 60 coți. După ce l'au gătit, trecut-a Trajan cu toate oștile sale peste

Dunărea, în cursul anilor de la zidirea lumii 5613, érá de la Hristos 105, în această parte, unde este acmu țera Muntenéscă, unde și Decebal Craiul Dacilor aú eșit cu oștile sale, la al doile resboiú, stând Dații tare cu singur Craiul lor; și Craiul lor aú perit în resboiú, și tótă óstea lor s'aú întorsú în risipă. Țicú că înfrângându-í în resboiú Rómleii, aú dat dos Decebal Craiul Dacilor spre munte și l'aú ajuns *Longin* în gónă cu o sémă de oști Rómleiesci, — scrie *Bonfin*, — și l'aú prins viú și l'aú dus la Trajan împératul. Țicú unii că după ce l'aú prins viú se se fi otrăvit singur, pentru se nu cază în ocară Rómleilor, érá mai mulți scriú că aducédu-l viú înaintea împératului, și după multă muștrare pentru rocoșirea lui asupra împérației Rómului l'aú omórit. Iará eú am cetit cartea lui *Marco Aurelie*, împératul Rómului, pe urma lui Trajan al patrule împérat, în anii de la Hristos 161, și scrie cum se'l fi dus la Róm pe Decebal Craiul împreună cu un fecior a lui, arétându-se Trajan împérat biruitor asupra lui. Alții scriú că în doué rínduri aú avut resboiú Dacii cu Trajan împérat, și remánend Decebal Craiú din resboiul de'ntéiú, s'aú plecat cu rugáminte, și și'aú făcut pace, și primindu-l Trajan l'aú ertat; și pe urmă el s'aú rocoșit asupra lui Trajan, și viind Trajan al doile rándú cu oști, — cum scrie *Dion* și alți istorici pe urma lui, — se fie avut Trajan împérat óste șese sute de mii, numai de resboiú, fără altă mulțime ce se trag după oștile mari. Și perđénd resboiul Dacii și peirea craiului lor, s'aú dus tot némul lor în risipa de pre aceste locuri; érá câți aú remasú prostime țerani, pre toți 'i-aú scos Trajan împératú de pre aceste locuri peste munți la țera Ungurésca; și în locul lor aice în țérá și unde este țera Muntenéscă, din Dunăre până subț Munți și până în Marea-Négra, și până în apa Nistrului, tot locul aú umplut de ómenii sei Rómleii, casași și mai mulți oșteni precum Țicú ei, *Colonia Romana*, adecă *descălecarea Rómului*. Decí așa se află că este descălecarea cea de'ntăiú pre aceste locuri cu Rómleii. Cine ar vrea se véđă și cu ochii marturii, cetéscă pre istoricul *Dion*, carele aú scris viața lui Trajan împératul și pre Evtropie, carele aú scris viața lui Adrian împératul Rómului, și pre *Bonfin* istoricul Ungurú, și alți istorici anume *Cavatie*, *Carion*, *Silvie*, *Cromer Leah*, *Piasinchi*, iprocii, și mai ales de acești mai de curénd pe *Topeltin* de Mediaș, iscusit istoric, carele deamánuntul din *Dion* scrie, de némurile țerilor acestora, și ales de descălecatul cel ántéiú, intru aceste părți de lume, de Trajan împératul. Mácar că capiteniile Dacilor, Domni cu casele lor s'aú dusú toți peste munți în Ardél, și de acolo cu toții s'aú inchinat lui Trajan împératul, tot nu 'i-aú cređut, ce și acolo printre dênșii în Ardél aú descălecat Rómleii, pentru se nu mai póta a'și redica cap Dacii împotriva Rómleilor. Carií se véđu și până astăđi în tot Ardélul și țerile Unguresci de sus Románi mai în jumétate cu Ungurii de locuescú până astăđi, tot din descălecarea lui Trajan împératul Rómului, de se chiamă Rómáni adecă Rómleii. Averele Craiului lui Decebal încă aú aflat-o Trajan împérat, aprópe de apa ce se chiamă *Sargefia*, intr'un ostrov, ce'i Țicú unii din Ungurii *Strog*, iar mai nainte se numea *Sargefia*, despre Ardél, despre *Amiađia-đi*. Márturisescú de aceste *Zambuc* și *Lație*, cum tótă a-verele lui Decebal o aú aflat intr'acel loc sápánd și abátánd apa pe alte locuri, până aú dat de avere.

Era acestu obiceiü la impărăția Römului, decä se implea Italia, dricul impărăției de locuitorü, de nu le mai ajungea locü de hrană, scotea, cu sorți, căsași de prin orașe și sate și'i muta la alte țeri, unde era ómeni mai puținü, scü unde vedea că se redică de subt ascultarea impărăției vr'o țeră; acolo cu sutele de miü de case muta, și le împărțea locuri, și se dicea acea descălecătură, *Colonia Romana*, adecä descălecătura Römului. De care coloniü a lor îi plină lumea: la *Asia*, adecä la *Anadol*, și la *Africa*, căreia dicem noi *Barbarezia*, și la *Hispania* și pre apa *Rinului* la *Nemți*, și la *Franțuzi*, și la *Rumele*, in țerile grecesci, unü ném ce se chiamă *Cofovlahi*, Colonia Römului: *Litvaniü* in Crăia Leșescă direpți Römlení sunt; insă acestü ném a Litvenilor nu de Römlení sunt aduși pre acele locuri unde locuescú acmu; ci de tirănia lui *Nero* impăratul Römului, multe case mari cu glótele séle, cu Domnul lor *Libo* fugënd la *Nemți*, și de acolo cumpărându-și vase de mare, aü ședütü in vase și aü mersü pe marea ce lovesce la *Gdanska*, până la *Lifland*, o țeră: și de acolo descălecându maluü s'aü lătitü până unde îi *Litva* acmu. Séü mai de cređutü ä fi, precum scrie *Stricovskie*, la cărțile II a Istoriei séle Cap. V, De *Litva*, aducëndü martur istoriei séle pre *Dlugos* și pe *Cromer*, la cartea III fila 61; precum in vremea ce s'aü intărtat vrajba intre doi Domni a Römului, mai nainte de nascerea lui Hristos, anume: intre *Iulie Cesar* și intre *Pompeü cel Mare*, adunându-se câte-va rudenii Römlení de frica lui *Iulie Cesar* ce stătuse biruitorü asupra lui *Pompeü*, lăsând țera și moșiile aü intratü in vase pe marea, mergënd câtă-va vreme s'aü aședatü deasupra mărei *Prusilor*, ș'acolo aü făcutü orașü și avea ocărmuitor *Livon*, unde sunt acmu *Zmuziü* și *Livonia* și *Litvania* séü *Litva*, și de pre numele aceluü cărmuitor *Livon* se chiäma *Livonia* séü *Litva* țerilor acestora, și pune dovédä și apa ce se chiamă *Livia* séü *Liva*, și târgușorul deșupra cei cöde de mare ce cade in Marea *Balticum* séü Marea *Prusilor*. Aduce pentru acésta și mărturiile istoricilor a lui *Livie* și a lui *Flor*, cariü scriü de lucrurile Römlenílor. Și așa scrie și părerea sa *Stricovskie*: «dupe ce aü risipitü *Iulie Cesarul* óstea lui *Pompeü* și pre *Pompeü* ce scăpase la Craiul Egiptului, 'i-aü tăiatü capul lui *Pompeü*, și cercändü pre Hatmanii lui și tovarășii lui *Pompeü*, intre cariü era și acestü *Libo* pre carele îl numesce *Flor*: *Publius Libon*, fiind Hatman pre mare lui *Pompeü* improtiva lui *Iulie Cesar*; dupä ce ințelesese de risipa și peirea lui *Pompeü*, s'aü trasü pre mare cu vasele ce'i era pre mână, șpre părți pustii și locuri mai fără ómeni; avënd grijă se se pótä aședa mai lingă Italia, aü nemeritü in părțile acele, cum s'aü pomenitü mai sus, unde sunt astăđi *Zmuziü*, *Prusiü*, *Litva*, *Livoniü* și in țera *Curlandia*, aü făcutü tērg, pre numele séü, *Litva* și 'i-aü đisü și *Romnove*, și astăđi se chiamă acel tērg *Remove*. Êr cu vreme s'aü lătitü acel Römlení până unde îi acmu *Litva*. Mulți ani subt ascultarea Rușilor aü fost, și imulțindu-se din an in an, aü supusü ei pe Ruși, de le sunt vecini Rușii, toți dintr'acea țeră. De ar intreba óre-cine: atâtea coloniü in lume, de unde atâtea mulțime de ómeni? numai din Italia se ése atâtea țeri descălecate dintr'nsa? Trebuie se șcie că intr'acea țeră aü fost pe acele vremi scaunul impărăției, orașul Römül, care orașü nu cum sunt acmu impărățiile; ce aü ținutü tötä lumea, de la Apusü până aprópre și totü Resä-

ritul, fără puține împărății la Reseritū. Cum s'au ȋisū mai susū, izvorăia din totă lumea la Italia, pentru se fie in volnicia Italiei *Span*, adecă *Nemiș* cum ȋicū Leși: *Sléhticī*. Și a doua că in totă lumea nu' nicăiera pământū ca Italia, de tôte bivșug și dismerdăciune, și bine 'i-au ȋisū: *Raiul pământului*. A treia, că Rōmleniī din tôte olatele și țerile lor, lua a ȋece din ómenī tinerī; ȋicea Rōmleniī acelor ómenī *Obsides*, adecă zelog de credință țerei lor, și pre aceia îi punea de invēța oștenia ca in scóle. Și cariī eraū pre la scóle încă subt stéguri le ȋicea *Tirones*; érá dēcā se invēța bine cum va purta sulīța, cum va muta pavāza, cum va întorce sabia, îi scotea la resbóie, și cu vreme din Tironī eșia de le ȋicea *Veteranī*, adecă slujitorī vechī, bētrānī. Pe aceī Veteranī apoi îmbētrāniți in slujbe vestite îi scotea de sub stéguri, și le da locuri pre la sate, pre la orașe, de case, de vii, de grădinī, de pāmenturi, și așa se implea Italia cu mulțime de ómenī, cât nu' cuprindea pământul. Multe obiceiuri de a Rōmlenilor sunt acmu la Turci, ca aceste: ce și ei ieū de a ȋece dīn ómenī și éráși așa îi impartū pe la grădinī, apoi in cēta Enicerilor; și facū și ei din slujitorī bētrānī *Oturačī*, iprocī. Și nu' divā că la Turci vedemū obiceiie ca acele ce au fostū și la împărăția Rōmului; căci și Țarigradul și câte țeri ținū Turciī intr'acéstā parte de lume, care se chiamā Europa, parte de împărăția Rōmului este.

Alecsandru Machedon in vremea împărăției séle încă au făcut pre numele seū coloniī, și întēiū la Egipt, acel vestit oraș Alecsandria, unde se scură apa Nilului in Mare; érá și pe apa Donului și pe apa Hindului, și la Persi au descălecatū orașe și olate pre numele seū. De ar fi acmu *Istratie Logofēt* și *Simeon Dascal* și *Misail Călugărul*, cum s'ar apuca pentru acéstā poveste cu basnele lor ce au scrisū, că rēdăcina acestui némū, care îi acmu pe aceste locuri, au fost din temnițele Rōmului. de *Laslău* craiul aduși. Adevērat, că Trajan împēratul de la Rōm au adus și casași, adecă de la Italia; și așa este, casași au adus, érá nu din temnițele Rōmului, ce orașeni, casași, sāteni și slujitorī așeȋați; și case de Domnū au așezat aice pre la cetățī. Cum și lui *Dragoș Vodă* mare năpaste 'i facū cei ce ȋicū că au fost păstor, ce pre mărturia *Maramorășenilor*, cum scrie *Miron*, ce au fost *Logofēt* mare, in izvódele sale, că au auȋit cu urechile séle, se fie fost fecior de Domn a unui *Bogdan Vodă* născut in *Maramorăș*. După ce au scos de pre aice mulțime de *Tatarī* năbușind și cu *Bulgariī* de la *Volga*, apoi și *Atila* cu *Unguriī*, dar din temnițe cu sutele de miī de ómenī, unde s'ar afla, și apoi femeī iar atâte tálhărițe? Deci unde este, și cât véc este când au venit Trajan împēratul Rōmului pe aceste locuri, — la aniī de la *Hristos* 103, séu cum scriū alții 120, — și când s'au bātutū *Laslău Craiul Ungurescū* cu *Tatarī*? Intre Trajan și intre *Laslău Craiul* sunt ani 800. Și au scris acești istoricī minciñoși *Istratie Logofētul*, *Simeon Dascalul*, *Misail Călugărul* și acela *Laslău Craiul Unguresc* au cerșut de la Rōm ómenī de óste intr'ajutor; și cum mul Romānilor acmu trāia cu Domniī seī in *Maramoraș*, cești dincóce, érá cū, incolo despre *Munteni*, pre līngā apa *Oltului*. Veȋi aice basnele lor, ce au scrisū, ce nu se prinde, cum ȋicū mano țigānesce. Așeȋat-au Trajan împēratul și Domniī pre la cetățī, cum ȋicū la *Leși* *Castelanī*, cīneși cu olatul seū, și in tôte locurile și marginele oșteni, cu nu-

me pre atunci țerilor acestora, unde' țăra noastră și țăra Muntenescă, Dacia de jos, ăr Ardélul și părțile cele de sus, cum s'aũ pomenit, se chiamă *Dacia* de sus. Și aũ trãitũ totũ cu acest nume țerile aceste până la a doua descãlcãre cu Dragoș Vodã, și acmu mulți ne dicũ și noue și Muntenilor, streinil: Daci. Inșã norodul, nẽmul locuitorilor, nu 'și-aũ schimbat numele seũ, ci tot *Romãni*, apoi cu vreme intru indelungați veci, *Romãni* până astãzi! Și țerile megieșe sciindu-ne de unde am eșitũ, adecã de la Italia, cãria dicũ *Vlah*, *Vloh*, *Val-lon* și *Ulah*, de pe *Vloh* adecã Italian, aũ dis *Vlah*, și Latiniil *Valahii* maȳ târziũ. Așiderea și Ispravnicii și dregetorii acestor țeri, ce am putut afla cã aũ fost, — scrie Bonfin Istorical, — ce aũ putut afla de pe stãlpi de piatrã ce avea obiceiũ coi vechi Rõmleni intru vecinica pomenire a lor de rãdica stãlpi de piatrã, in țera Ardélului ce se chiamă Dacia de sus cu slove latinesci separte in stilpi, așa sunãnd: *Antonie Frian aceluĩ anteiũ diregëtorii a Darcomãnilor, Ulpianilor, a lui Trajan, a Sarmașilor, Orãșan Sabimul, purtãtor a treispredece polcului, aũ viețuit anũ 30, iprocũ*. Așiderea maĩ incolo, lui *Peurie Saturnin soluluĩ impãrãtescũ și Ispravniculuĩ, socotitorul Descãlcãrei Daciei, Sarmașiei*, iprocũ. Acest *Antonie* și *Peurie Saturnin* de'ntru acea scrisore se vedũ cã aũ fost Domni și ocãrnuitori puși de impãrãția Rõmului, ori pe urma lui Trajan la aceste țeri.

De numirile ce aũ avutũ apele aceste și de patru părți ale lumei: Asia, Africa, Europa și America.

Dupã aședarea cu Rõmleni pe locurile aceste purces-aũ Trajan impãratul cu oștile sële in jos pe lingã Dunãre, cum se pomenesce din vechi istorii, ca șese sute mi de oști numaĩ de resboiũ aũ avut, și trecẽnd apa Seretuluĩ, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul și Donul, care aceste tôte cu alt nume s'aũ fostũ numitũ: Siretul se chiãma *Halum*, și acmu in istoriile vechi se chiamã așa: Prutul *Hierasus*, Nistrul *Tiras*, Buhul *Hipan*, Niprul *Boristene*, Donul *Tanais*, și acestã apã Donul desparte Asia de Europa, cum și la Țarigrad Boazul mãrei intre Țarigrad și intre Scudari, desparte Asia de Europa; Țarigradul și Galata de Europa, ără Scudarul dincolo de Boaz, Anadol ce'ĩ dicũ istoricil Asia. Iarã părțile despre Amiađiã-đi, cãte țeri sunt se chiamã Africa. Pãrțile despre Apusũ și spre Miađiã-đi se chiamã Europa. Iarã a patra parte este America și este depãrtatã și vine subț noi, cum ar fi statul ei și dupã ămbletele sõrelui ș'a altor lumini ceresci, cãndu-ĩ pre aice đi, iar la America ȳ nõpte, și cãnd ȳ aice nõpte acolo este đi. Cã fiind pãmẽntul rotund, așa vinũ locurile in staturile sële, dupã rotundirea pãmẽntuluĩ; cum ar fi ĩmprotiva nõstrã, subț noi este acea parte de lume. Decĩ aceste douã părți de lume: Europa și Asia, la părțile despre Mẽdiã-nõpte de desparã donul, cum s'aũ scris maĩ sus; ără dintr'acõce le ĩmparte Marea-Negrã și pe unde cade apa Nilul in Marea-Albã; ără Nilul desparte Asia de Africa. De ără Nil se incede Africa, și acmu Egiptul nu'ĩ de Asia ce este de Africa, cu tôte țerile cãte sunt din malul Niluluĩ până unde se 'nchide cu Marea-Ocẽnuluĩ, care ĩncungiurã pãmãntul, a-

lătura cu Marea-Albă, până unde cură și Marea-Albă în Océn, la Ispania. Dincolo Africa, dincoace Europa; Ispania de Europa, Fețul dincolo de Marea-Albă, de Africa. Aceste pomenindu-se pentru deschisul minței, se se înțelegă statul lumii, ne întorcem la istorie pentru Trajan împăratul Rómului.

Pentru Trajan împărat, câte părți de lume au ămblat cu oștile séle, după ce au descălecat locurile aceste cu ómenii séi, și pentru Trojanul cel pe din sus de Galați, de cine s'au făcut.

Cum nu s'au îndestulat cu atâta parte de lume cât au călcat cu oștile séle, de au trecut tótă Europa, până la apa Donului, care apă este din anima țerilor Moschicesci și dá în Marea-Négră la Crim, — ce trecând peste Don, Trajan împărat au călcat și Asia, lovind pe la *Iuzbec*, mari țeri Tataresci, și de la *Iuzbec* pre la Marea-Caspică unde se desparte *Cazanul* și *Astrahanul* de țerile Persului, pe la *Bahtri*, și de acolo prin țerile Persului și prin Siria!

De acest vestit împărat avem și șanțul sepatú de oștenií lui în vecínica pomenire, începând din țera Muntenescă peste tóte apele aceste, până la Don, tot acest șanțu care îl vedem aice la noi. Scrie *Miron Logofétul* în izvódele séle, se fie trecut singur peste acest șanțu, aprópe de Nipru, pre la un tîrg a-nume *Vciorasnoe*, nu departe de *Chiof*, mai sus. Se află de dicu unii că este sepat pentru sprijinélă despre Tatarí, inchiđénd locul despre câmpí, — în carí era și reposatul *Panaitachi*, *Tergimanul* cel mare și vestit la Pórta Impărăției Turcesci; unde și la ce istoricú ar fi cetit? Scrie în isvódele séle *Miron Logofétul*, cum la voróva lui Panaitachi, pentru acest șanțu, ce'i dicemú noi Troian, au đis Panaitachi, că istoricul *Bonfin* Ungur pomenesce de șanțul acesta. Și scrie că 'i-au respuns: că cine atâta loc de lume ar fi putut apăra și ține? că de au fost aice țera descălecată cu mulțime de ómení de Trajan împărat, cât este între aceste ape din Prut până în Nistru, și din Nistru până în Nipru și din Nipru până la apa Donului! Așa se fie respuns *Miron Logofétul* și lui Panaitachi, la ce nu au mai sciutú ce ar respunde. Așa dicu și altora căli au scris, așa și lui *Bonfin*, — de au scrisú așa, cum se fie sepatú șanțul acesta de vr'o sprijinélă despre Tatarí. Iară mai de cređut sunt cei ce dicu: că Trajan împărat au pus de au sepatú acest șanțu în vecínica pomenirea sa și véste, și se se scie șléhul oștí de cei ce vinú după oștí mari, și neguțiatorí și oștenií cum facú și acmu Turcií: pre la șléhul oștílor punú movile pentru veste și pentru indreptarea celor ce vinú pe urmă, oștenií séu olăcari, séu neguțiatorí. Nicí se te mirí că ar fi pututú sepa un șanț mare ca acesta; ce se socotesci mulțimea de șese sute de mií de óste numai slujitorí, fără de altă adunătură de ómení; că într'o đi se se înșire o sută de mií de ómení unul lîngă altul, se arunce lutul cine improtiva sa, cât loc potú cuprinde? Prea ușorá socotélă: loc de două séu de trei mile mari; și la șese sute de mií de ómení se vine a șesea đi într'o septămână, o đi unul om la sepatú rónđul, fără altă adunătură. Scrie *Dion*, istoricul care au scris viața și faptele acestui împărat, și *Estropie*, istoricul care au scris de viața lui *Adrian* împărat, (acesta au făcut

Odriul, pe numele seü, pe pământul Trachiei) de mulțimea oștilor lui Trajan, cum s'aü pomenitü mai sus. Cu aceste oști Trajan, a căruia nume in istoriile Römuluï: *Ulpus Trajanus*, aü călcat acéstă parte de lume ce'i călcată și mai nainte de dënsul cu oști, de Pompeiü cel Mare și de Iulie Cesar, și de August Cesar impërații Römuluï; insă nu pe aceste locuri ce pe la Persi; ér Trajan pre aice aü venit și aü călcat acéstă parte de lume cum s'aü pomenitü, și el aü aședat némul și seminția care trăesce până astăzi in Moldova, in țera Muntenescă și in Ardél, cu acest nume *Romanii*.

Scrie *Bonfin* că după ce s'aü intors Trajan in Röm cu izbândă de pre Daci, aü poruncit de aü făcut un stâlpü de marmură in Röm, intru pomenirea acei biruințe asupra Dacilor. Și aü fost de lat acel stâlp de 128 coți, și avea scări 184 érá ferestri 43, după potrivirea mărireï stâlpuluï, și in vârful stîlpuluï scrise cu slove separte tötă istoria Dacilor, atunce scrise cu clove *Calimpierii*. (?) Apoi cu cheltuiala lui Filip al doilea, craiü a Ispaniei separte slovele, și pe urmă cu meștesug de *Alfons Ciacon* tipografu aü făcut table 131, scrise acea istorie și le-aü trimes printr'alte țeri intru pomenirea lui Trajan Hispanul impëratul Römuluï.

Aflatus-aü aice la noi in țeră o pétră de marmură, care aü adus-o in curțile Domnesci in Iași, in zilele lui *Constantin Duca Vodă*, cu slove separte latinesci, care le-am cetit eü, așa sunând: *Impëratuluï, Cesaruluï, bunuluï, fiuluï a Nervii, lui Trajan, fericituluï, a țerei Nemțesci și a Daciei, Preutuluï celü mare, Polcovniculuï al șese-spre-đecelea, impëratuluï al șesele, părintclü Patriei*.

CAP. XI.

Aice vine rindul se pomenimü și pentru Cetățile ce se află aice in țeră la noi

Cu anevoie este de a scrie de cetățile țerei, de vreme ce câte-va sute de anï peste mie trecënd, nicăirea nu se află scris, fără cât reposatul *Grigorie Ureche Vornicul* scrie in istoria sa, adecă in Letopisețul țerei, de cetatea Chilia, precum că in anul 6973, că aü dobândit-o *Stefan Vodă* de la Turci, și apoi in anul 6987 Iunie 22, dice că aü inceput *Stefan Vodă* a zidi cetatea Chilia, și o aü sevërșit intr'același an; ce nu scim, cum póte se fie acest lucru, că-ântëiü scrie că aü rescumpërat-o de la Turci, inchinată de nevoie de Turci, și apoi se o zidescă? Numai înțelesëiü de Panaiotachi, ce era Postelnic Mare aice in țeră, la noi, omü alesü la trebile țerei pre atunce, cum din afară de cetatea cea mare a Chilieï este alta mai mică, care se o fi zidit *Stefan Vodă cel bunü* ca o strajă cetății ceï mari.

Acéstă Cetate Chilia are numele de'i dicü *Abilia*. Cetesce Geografiile ceste mai de curënd și veï afla in istoriile Tarigraduluï, că imprumutând cu banï Genovezii pre impëratul Tarigraduluï, se facă oști in protiva Turcilor, le-aü pus zelogu Crimul, se'l ție Genovezii, care se chiäma pre atunce Grecesce *Her-*

sonesul, și la istorii tot acela nume are: *Crimul*; și această parte unghiul Mărei-Negre cu scalele lui, unde' acmu Bugiacul, și pre atunci Genovezii au zidit Chilia, ce se chiama *Ahilia*, pe Dunărea, și *Chefa* pe malul mării in Crim, ce se chiama *Theodosia* la istorii. Se află și de Greci făcute cetăți, cum este *Turnul Neoptolimul*, in gura *Nistrului*, făcut de *Neoptolim*, feciorul lui *Mitridat*, carele vara in vase pe mare, și érna pe uscat; cu călărime au bătut pre Tatarî și pentru se împedece calea Geților, au făcut acea cetate in gura *Nistrului*, ce se chiamă *Turnul Neoptolim*. In izvódele reposatului Miron Logofétului aflu dicénd, pe părere, se fie pe *Cogălnic*, in Bugéc, această cetate, care se chiama la Tatarî, *Tatar-Bunar*; ce acel Turn a lui Neoptolim este pe Nistru, făcut de Neoptolim, feciorul lui Mitridat, nu pe vremea când împărătea Grecii *Farigradul*, ci cu mult mai nainte. Déră pe *Cogalnic* de este altă cetățuie, póte tot de Genovezi se fie făcută.— Eară Cetatea Alba, este mai vechiă decât aceste, făcută orî de Daci, orî de Romani.

Scrie *Bonfin*, istoricul Ungur, in cartea X Cap. II *De lucrurile Ungurilor*, că Ludovic craiul Ungurescú, pentru se póta stăpâni fără de grijă pământeni, pus-au de au zidit cetatea *Severinul*, care era resipită; așisderea și pe apa Prutului, căria se dicea *Hierasis* (că așa se chiamă Prutul la istorie) se fie făcut o cetate ce se numea *Terh*; ce cetate ar fi fost aceea și in ce loc la Prut, nu putem sci; érá ajunge cât se cunoșce. Pe urmă craii megiași, și domni țerei au făcut cetăți aice in țéră.

CAP. XII.

Pentru numele némului acestor țeri și pentru portul lor și pentru graiul séu limba lor.

Mare dovédă némurilor din ce redăcină și izvorú sunt, numele ce au și intre sine și de la străini, și măcar că nici un ném nu este in tótă lumea se aibă numai un nume; ce unele de pre capetele cele de'ntéiú vre unui norodú stăpânitóre; alte nume sunt de pre locuri de unde sunt începute; multe de pre cetăți mari; multe de pre ape; multe cu indelungate vremi stremutate numirile de pre stăpâni, cum am aretat mai sus, și aretămú și aice. Că vedem némul Nemțescú subt aceste numiri ántéiú și mai ales și mai de cinste: *Alamaní*, și așa le dicú istoriile cele vechi și mai pre urmă și Turcii. Al doile nume le dicú *Germaní*, adecă doi frați, latinesce *Germanus*; o sémă de istorii le dicú *Teutoní*, de pre capetenia lor *Teuton*; Italianii le dicú *Tudeschi*; Leșii, Moscalii, noi le dicemú *Nemți*. Mai apoi alte numiri, despărțite ca crengile dintr'un copaciú: *Sveții*, *Danií*, *Sacsonii*, *Franțozii*, *Belgii*, *Batavii* și alte țeri mai mici, tot din redăcina cea veche a Alamanilor sunt. Așa *Ispanii*, *Iberii*, *Țeliberii*, *Portugalií* tot un ném sunt. Turcii de pre locul lor *Turhistan*, și de pe căpitenia lor cea de'ntéiú: *Osmangii*, *Otomanii*, *Osmanlii*.— *Moscalii*, *Rușii*, *Bolgarii*, *Serbií*, *Horvații*, *Slovenií*, *Bohemii*, *Tații*, *Leșii* tot un ném sunt, fără

alte numiri ce aũ străinesce, adecã la străini; cã întâiũ acestui némũ Greci le-aũ ȓisũ *Savromati*, de pe ochi *mierã-albinești*, adecã de șopãrlã, cã grecesce *savros* se chiamã șopãrlã, ẽrã *mati* ochi. *Tatari* de pe apa *Tartara*; *Schiți* de pre selbãtãcie, *iproci*. Așa tôte némurile cu multe nu miri, dupã vreme, tôte sunt; numai unele dintr'ensele ȓi le-am insemnat pẽtru înȓelesul numirilor mai lesne némului ȓerilor acestora, Moldovei, ȓerei Muntenesci și Romãnilor din Ardél. Așa și némul acesta, ce scriemũ ȓerilor acestora, nume drept și mai vechiũ este *Romãn*, adecã: *Römlén* de la *Roma*; acest nume din descãlecatul lor de Trajan și cãt aũ trãit in munȓi in Maramorãs și pe Olt; tot acest nume aũ ȓinutũ și ȓinũ și pãnã astãȓi; și incã mai bine Munteni de cãt Moldoveni, cã ei și acmu ȓicũ și scriũ: *ȓera Romãnescã*, și *Romãni* acei din Ardél, ẽr străinii din pregiurũ le ȓicũ *Vlah* de la *Vloh*, cum s'aũ pomenit. Tot de la străini sunt aceste nume de pre Italia, cãrora ȓicũ *Vloh*. Apoi mai tãrȓiũ Turci, dupã numele Domnilor ce aũ inchinatũ ȓera la Turci, — ȓicũ Moldovenilor *Bogdan*, ẽr Muntenilor *Caravlah*; Greci ȓicũ *Bogdano-Vlahi*, ẽrã Muntenilor *Vlahi*. ȓr acest nume *Moldova* îi de pe apa Moldova, dupã al doile *descãlecure* a ȓerei de *Dragoș-Vodã*. ȓrã Muntenilor, ori de pre Munte, ori de pre Olt: *Olteni*; Leși le ȓicũ *Molteni*. Mãcar cã și la istorie și la graiul străinilor, și intre sine, cu vreme, cu vécuri, cu priminele, iaũ și dobãndescũ și alte numire, ẽrã acela ce este vechiũ nume, stã neclintit *Romãn*! ȓrã cum se fie acest nume *Vlah*, de pe numele lui *Flac* Hatmanul Rõmului, precum scriũ unii in létopiseȓile sële aice in ȓerã, basne sunt. Și așa dovedind numele némului acestuia dintr'aceste ȓeri, cum se vede din istorici mari și marturi ȓerilor impregiur, ne trage rãndul a pomeni de portul, care acmu portul stãtãtoriũ ca numele și ca limba nu este, ce cu vreme iaũ portul némũ de la némũ, unde și locul aduce de le cautã locuitorilor a'și face haine, îmbrãcãminte trupului, cum este firea cerului și pusõrea vre-unei pãrȓi de loc. Cã partea despre Médiã-Nõpte unde trãescũ Moscalii, Ruși, Tatarii îi fõrte rece, cu erni grele, și mãcar cum sunt și pre la noi erni mari, ẽrã la ȓera Italiei erni ca aceste nici odatã nu sunt, ce fõrte blãnde erni; nici vara cãldurã așa mare. Le aũ cãutat dar acestor ómeni mutaȓi pre aceste locuri a'și schimba și portul hainelor dupã vremea acestui loc. Cãtrã aceste se cauȓi ce scrie iscusitul istoric *Laurentie Topeltin* din Mediași. Cuvintele lui ȓi le izvodesc: «*Romãni de Ardél ai nostri põrtã hãinele lungi, îmbrãcat tot trupul; ne facũ mare invẽfãturã portului din veci de demult, care aũ ȓinutũ pãrȓile aceste de la Septentrion, (adecã pãrȓile ce sunt apropiete spre Médiã-Nõpte), care haine pomenesce un dascal anume *Marfiales* cã se chiamã *Endromida*, portũ vechiũ nemãndru, ẽrã bunũ de luna lui Decembrie. Șlice aũ de pislã*» pe limba nõstrã glugã, care spunũ cã și boierii aice in ȓerã mai de mult purta chivere ca acele. ȓrã pẽtru incãlȓãminte, ȓice tot acest istoricũ *Topeltin*, — și nu de la sine, ce pune cuvintele altor istorici mai vechi de cãt dñsul, anume *Alfons* și *Plaut* și *Angel*; cari aũ scrisũ cãrȓi de portul cel vechiũ a limbilor: «*Felul incãlȓãmintelor Romãnilor este pelea crudã de dobitoc, invãlit piciorul bine in obiele de lãnã incãlȓaȓi, legat cu curele peste picior, de la degete pãnã subt glezne, și acesta e portul Romanilor celor vechi strămoșilor lor, cari purta in oșȓi a slujito-*

rilor oștenî. *Ér la Römleñ numai atata deosebire vedemî, precum cetimî la istoriile cele vechî, că oștenî Römuleñ nu învălea în obiele, ce gol piciorul încălța cu pele și cu legături încruciș.*» Așa este *Descălecatul* acestor țeri de Römleñ, cum s'aũ pomenit prelarg, ér nu din tâlharî, cum aũ scrisũ basne Misail Călgăru și Istratie Logofetu.

După acésta am socotit a fi cu cale se scriemũ împărații Römuleñ mai ăntăiũ, până unde și la ce împărație aũ năbușitũ pe aceste locuri Bolgarîi și mai pre urmă Atila, care se scrie *biciul lui Dumneđeũ*, cu Unguriĩ, Tătariĩ de aũ pustiit aceste țeri. După ce s'aũ întorsũ Trajan, al șeptele an a împărației sele, aflat-aũ în Röm sol de la India venit, și acolo aũ poruncit de aũ făcut acel stîlp de minune în pomenire ce aũ bătut pe Daci. Mai pe urmă viind *Constantin Cel-Mare* împăratũ în Röm, cum scrie un istoricũ anume *Amian*, s'aũ mi-rat de făptura aceluĩ stîlp a lui Trajan. Alte făpturi, stîlpi ce era în Röm, unele de cutremurul pământului aũ căduțũ, altele cu vremi îndelungate s'aũ risipitũ, érá altele neprietinĩ le-aũ stricatũ, érá *stîlpul* lui Trajan aũ stătuț multă vreme. Și pe urmă la anul Domnului nostru Hristos 1594, precum mărturisesce *Caronie*, aũ pus în vârful stîlpului *Sicstus Papa Römuleñ* icóna sfântului *Apostol Petru*, făcută de aramă cu aur poleită. Supus-aũ Trajan împărat în al optule an a împărației sele pre *Armenĩ* și pre *Parthĩ*, și zăbovind Trajan împărat în țerile Resăritului, făcend pace cu Iveriĩ, cu Saromații și cu alte limbi, luandũ Vavilonul, aũ făcutũ căutare ostilorũ sele, în care aũ aflatũ Creștini 10,000 și 'i-a urgisitũ, adecă 'i-aũ trimesũ în úrgie la țerile Armeniei. Érá un ispravnicũ a curței lui Trajan anume Romul, hulind acea faptă a lui Trajan și muștrându'l pentru Creștini, s'aũ mâniaț Trajan, și aũ poruncitũ de l'aũ omorítũ.

Pe aceeași vreme zebovindu-se Trajan în Cesaria Capadociei, aũ mai omorítũ și pre Iacentie cămărașul seũ, pentru legea creștinescă. Pre acéstași vreme a împărației sele, al unspredecele an, fu aruncatũ fiarelorũ selbatice sfântul Ignat Episcopul de Antiohia. Érá la al doispredecele an a împărației sele, zebovindu-se, apucatu'l-aũ érna în Antiohia, și făcendu-se cutremurũ mare în orașul Antiohiei, atăta cât abea aũ scăpat împăratul pre o feréstră afară. Arătatu-s'aũ și în Röm multe semne rele de mórtea lui Trajan împărat, ca bisERICA séũ Capiștea cea păgănescă ce se chiama *Pantheon*, care era cea mai de frunte, fu detunată și arsă. Érá la al 15-le an a împărației lui, fiind cu oștile sele în Siria, dúpe ce dobîndise *Vavilonul* și *Arabia*, curend s'aũ ruptũ din mâna lui *Arapũ* și *Agarenĩ*, din care abia aũ scăpat Trajan căđendũ tunete și tresnete cu vremi rele și mulțime de muști acoperindu-ĩ óstea, și el bolnăvindu-se, din care bôlă n'aũ mai ajuns se mai vadă Röm, că înturnându-se se vie la Röm aũ murit Trajan în Cilicia în orașũ în Salonic ce se chiamă și *Trajano-polis*, de bôla ce'i đicũ hidropicã, mestecatã cu apoplecsie, érá cum scriũ unũ de vintre. Și aũ adusũ ósele lui în Röm, și l'aũ îngropatũ într'acel turnũ a lui. Împărațit-aũ anũ 19, și lunĩ 6; fost-aũ de 61 anũ de vréstã. Număratu-l-aũ Römleñii între Dumneđei seĩ, că avea în poveste Römleñii pre acest împăratũ: *mai fericitũ decât August, mai bun de cât Trajan*, cum laudã cu îmbunăturĩ pre alți împărați ai lor. Luase Trajan feciorũ de sufletũ și moș.

tenitor împărăției pe *Adrian*, nepotă de sor al seă, care aă stătuț împărătu pe urma luă, in anul de la Hristos 118, și papa Rămuluă era pre atunce *Iorest*, ăra cum scrie *Varonie* 120 de ană.

Dăcă stătu împărătu *Adrian*, se areta blandă ca se-l ție de bună sfetnicuă luă, adevărindu-se ca fără sfatul lor și fără voia lor nimică nu ar face, nici ar certa, seă ar urgisi pe cine-va, iprocă. Eară pe urmă acestă împărătu multe munci aă făcută creștinilor; pe *Eustatie Plachida*, sfântul și dreptul, ce se numea al doile *Iov*, vestituă hatmană a luă Trajan, împreună cu femeea sa și cu copă seă, 'i-aă pusă pe boă de aramă aprinsă de focă; lăsamă a pomeni creștină cățuă aă luată muncă pe vremea luă Adrian.

Eară al patrule ană acestuă împărătu, fiind in Britania, și vrăndă se despartă, se osebecă pe Rămleni de alte nămuri barbare, aă poruncit de aă făcută zidă, locă de opt-decă de mile, pentru pază, ca se nu se rocoșescă alte limbă barbare asupra Rămuluă, și aă poruncit de aă stricată podul ce făcuse Trajan împărătu peste Dunărea. Eară la al cincelea ană a împărăției seă s'aă intors din părțile Resărituluă, la Franțoză, apoi la Ispania. In al șesele ană a împărăției seă se întorse la Reserituă, și rocoșirile *Parthilor* le aședă. Și de acolo aă venit in țera Grecescă.

In al șeptelea ană, de la Athina, unde aă petrecut peste iarnă, s'aă intorsă in Răm. In al optelea ană, care este de la Hristos 125, aă mers la Africa, unde aă aretat multă facere de bine. In al un-spre-decele ană s'aă intors de la Africa pre la Athina, unde iernăndă și a doua ăra, aă trecut la Asia. In al două-spre-decele ană a împărăției seă, de la Asia, unde aă fost aședat pre cățu-va la prieteșugul seă și ales pe Cosroes Craiul Parthilor, s'aă intors in Siria, unde aă descălecat altă oraș pe lăngă *Ierusalim*, și 'i-aă pus numele *Elia-Capitolina*, și acolo aă făcut Biserica luă *Ioves* Bozuluă seă *Iupiter*; Grecă dică *Zeus*. Pe același locă era ăre-cănd sfânta biserică a luă Dumneădeă, și aă tocmit Ierusalimul care era stricată din temelie, încă de Tit împărătu, și după ce isprăvi acel orașă aă venit in Arabia și la Pelisia, și aă pus de aă infrumusețată mormăntul luă Pompeiă, ce l'aă fost omorită Iulie Cesar.

Eară in anul împărăției seă al 14-e și al 15-le și al 16-le s'aă rocoșită jidoviă asupra împărătuă, pentru căci le-aă spurcată locurile sfinte; improtiva căroră aă trimes Adrian pre *Iulie Sever*, care vădăndă multăime de jidovi n'aă cutezată fățuși a le da resboiă, ce pre incetă incungurăndu-le căile, de le impedită hrana, cu meșeșug supuindu-ă, așa aă intorsă pe jidovi, căt puțini aă scăpată viă dintr'ănșuă, in trei ană stăndă Sever pregiur dănșuă. Și luăndu-le jidovilor cetatea *Vedua* cu alte 50 de cetățuă mai mici, risipitu-le-aă pănă in temelie și aă omorită ca la 580,000 de jidovi. După aceea și-aă ales *Adrian* împărătu și fecioră și moștenitoră împărăției seă pre *Comod* și l'aă numită *Eliever Cesar*, și îndată l'aă pornit in țera Ungurescă Voevod și ocărmuitor țerilor Unguresci. Ce intr'același ană aă murit *Eliever Cesar*, fiul de sufletă a luă Adrian. Vădăndu-se și *Adrian* împărătu stăbită de bôle, aă alesă la împărăție in urma sa de împărătu, pre *Antonin Păă*, și curănd intr'acești ană aă murit; împărătit-aă Adrian ană 20. Pe urma luă aă stătuț împărătu *Antonin Păă* (adecă cel bună). Acestă împărătu era blăndă, milostivă și indurată, pentră

aceea 'i-au  is  Piu, adec  bun , c   i g na de pre crestinii au incetat c t va vreme  i se 'multise legea crestinesc  p n  la Sarma i, la Daci  i la Nem i.

Eară in al cincelea an a imp r tiei s le, s'au a i at  er  g na asupra Crestinilor de ispravnicii ce era pu i pre la ora e  i  eri;  i ved nd  imp ratul c  se imultise cre tinii, au dat porunc  tare se nu se citesc  c r ile Sibilelor in care se afla mare hulă legilor p g nesci,  i laud  mare legii Creștinesci. Era pe acea vreme pap  in R m Telesfor, In  ilele acestui imp rat redicatus'au mincinosul eretică Valentin de la Egipt, fiind  filosof de a lui Platon. Inv  a acestu eretică că sunt 30 de Dumne ei,  i at te Dumne eite; inv  a cum Hristos s'au născut din fecior , lu ndu trup  din cer cu care au trecut prin fecior ,  i ca aceste basne. A i derea  i alt eretică s'au izvodit tot pe vremea acestui imp ratu, anume Marchion, din Pont, care urma inv  tura lui Cherdon, cum ar fi doi Dumne ei, unul bun  altul reu;  i Dumne eu cel reu au dat legea cea vechi , er  cel bun  legea cea nouă. Pentru bl nde ile acestui Antonin imp ratu multe  eri ce s'au fost desb tutu de subt ascultarea imp r tiei R mului s'au schimbatu de bună voie  r subt st p nirea R mului. Murit-au Telesfor papa, muncitu pentru Hristos in al cinci-spre-decele anu a imp r tiei lui Antonin Piu,  i in locul lui au stătut Pap  Igin. Scrie Baronie: «er  dup  Telesfor s'au făcutu cutremur mare in R m  i au ars  340 de case, in R m.» Pu inu au trăit papa Igin, că au murit mucenic ,  i in locul lui au stătut Pap  Piul, in al 19-le an a imp r tiei lui Antonin. Acesta Piul Papa au a e at Pa tile, se nu se facă de crestinii cu jidovii, a patra-spre-dece  i a lunii, ce după Pa tile jidovesci in Dumineca viitoare se serbeze Cre tinii Pa tile. Er  la 24 de ani a imp r tiei lui Antonin Cesarului,  i-au sfin it via a in buna b tr ne e, fiind cu vrista de 74 de ani. Domnit-au apr pe de 24 de ani, mai laudatu de c tu alii imp raii de mai nainte de dinsul. Er  pe urma lui Antonin au stătutu doi Cesari imp raii R mului: Marco Avrelie  i Lucin Veru cari se numea Antoninii. Er  la al cincelea anu a imp r tiei acestor doi imp raii, s'au redicatu cu o ti asupra Parthilor  a Armenilor,  i cu isb nd  s'au intorsu. Apoi la anul  i Marcomanii s'au redicatu  i s'au roco itu despre imp r tia R mului, asupra c rora au purcesu imp raii cu mari g tiri, c   i alte  eri  i Ungurii s'au fostu unitu. Ved ndu aceste imp raii au a e atu de odată  erile Serbiei  i Italia despre Marcomanii  i ei s'au intorsu la R m,  i pe cale au muritu Lucin Veru imp ratul, de apoplecsie. Scriu unii, precum Marcomanii au trimesu solu la imp raii cum se vor pleca fără arme subt imp r tia R mului; ci la al decele anu a imp r tiei s le, Marco Aurelie pornitu-s'au cu mari o ti asupra Marcomanilor  a altor  eri, care se desb tuse de la st p nia R mului, cum  i Ungurii. St tut-au unu resboiu intre R mleni  i intre Marcomanii; ce 'i-au infr nt imp ratul pe Dun re, bulzindu-i pe ghia a pre Marcomanii  i pre Ungurii. Er  in 20 de ani a imp r tiei s le Marco Avrelie perdut-au 20,000 de  stea sa, inchi ndu-l la locuri strimte Marcomanii  i Cvadii,  i alte nemuri megie e. In strinsore ca aceea fiindu Marco-Aurelie imp ratu cu o tile,  i neavându alt  n dejde in jertfele bozilor sei, au poruncit in taber  se strige de s'ar afla cre tinii oșteni cu dinsul, se facă rug  la Dumne eul cre tinilor  i se cee ajutor imp ratului. Dec  acolo in  stea lui era 12 polcuri de cres-

tinii, cariî îndată puindu-se toţi cu genuchile la pământu de se rugară lui Dumnezeu, îndată s'au pornit grele ploii cu fulgere şi trăsnete asupra vrăşmaşilor, cât 'i-au inecatü plöia, şi s'au resipitü ; şi birui pe vrăşmaşii sei *Aurelie* împăratü. Cunoscënd împăratul acel darü de la Dumnezeul creştinilor, şi izbânda ce s'au făcutü precum însuşi au scrisü in cărţile séle la sfatul Römuluî, poruncind se nu se facă gönă asupra creştinilor, nici se'î pârască nime, căci s'ar mărturisi a fi creştinü. Şi in scrisorile lui ce au trimisü la Röm, mărturisesce *Marco Aurelie*, că fiind in mijloculü țerei Nemțesci, între mulți s'au timplatü aceste, măcar că unii scriü că s'au timplatü in țera Ungurască de josü, unde este acmu Austria. S'au fostü sunat atunce de peirea împăratuluî intr'acel resboiü, care auşindü un *Avidie Casie* s'au redicat asupra împărăției la Resăritü, şi pe urmă adevărindu-se că împăratul este viü, fu ucisü acel *Avidie* cu feciorii sei de oştenii ce era cu dînsul. Şi mergëndü împăratul *Marco-Aurelie* cu oşti érá asupra Nemţilor şi a Ungurilor, au murit in Beciü, şi au ramas fiul seü *Comod* in locul lui împăratü

Aşelënd *Comod* împăratul locurile despre Nemți şi despre țera Ungurască, s'au întorsü la scaunul seü la Röm, ce era departe. Acestü *Comod* sparcatü era in töte, care pentru spurcata viața sa fu uritü tuturor ; că vrea norodul se'î numescă şi se'î aibă ca pe un Dumnezeu şi se'î chieime fiul lui *Tracie Zeus*, puindu-şi şi stîlpü in Röm, şi nerăbdând norodul tirăniile şi spurcăciunile lui *Comod*, fu sugrumatü, după ce au împărătit anii 12. Pre urma lui *Comod* ales-au sfatul, boierii, împăratü pre *Elvie Pertinacs*, ce numai 88 de zile au împărătit, şi fu omoritü de slujitorii, cu indemnarea lui *Iulian Măsdébnicul* că au datü mază slujitorilor de l'au ucis. Impărătit-au şi *Iulian* 55 de zile şi fu omoritü şi el. Pre urma acestui fu alesü de oştenii *Septimie Sever* ; érá in Britania fură aleşi doi împărați *Pisfinie cel Negru* in Siria, şi *Clodie Albin* in Britania. Érá Sever primind soție la împărăție pre *Albinie* s'au pornit cu oşti asupra lui *Pisfinie cel Negru* şi biruindu-lü l'au omoritü ; şi împărătindü *Sever* pornitu-s'au cu oşti asupra Bisanției in anii de la Hristos 196 şi asupra Barbarilor, şi a lui *Penfin cel Negru* şi după trei ani fiind incungiurată Bizanția o au dobânditü şi 'i-au stricatü zidurile şi o au făcutü ca unü satü. Inturnatu-s'au *Sever* cu izbândă la Röm şi din voia sfatuluî au coronitü pre fiul seü *Basian*, soție la împărăția Römuluî. In zilele acestui *Sever* au fost mare gönă asupra creştinilor ; érá pre aice pre la Dacia au aşezat câți-va Ispravnici şi Dregători pre cariî anume nu'î scriü istoricii, şi acei ispravnici póte că au făcutü *Turnul Severinul* in țera *Muntenescă* de se pomenesce până astăzi. Murit-au *Sever* in *Britania* dupe ce au împărătit anii 17, şi l'au adusü feciorii lui de l'au ingropatü in Röm. Stătu împăratü *Antonin* şi *Geta* feciorii lui *Sever*, şi nu trecu o lună de zile acestorü doi frați, şi au giunghiatü *Antonin* pre fratele seü *Geta* in brațele mame-sa, şi purcésă *Antonin*, ce'î dicitü *Caracal*, in părțile despre Dunărea şi spre Miază-nöpte cu oşti ; şi intorcëndu-se dintr'acele părți, decî au mersü la Antiohia apoi la Alecsandria, şi acolo pe mulți oraşeni au omorit. Purces-au cu oşti *Antonin Caracal* asupra Parthilor, trimițendü sol de au cerşutü pe fata Craiuluî Parthilor, pre care neprimindu-l se-l fie ginere, au intrat cu oşti in țera Parthilor de au prădatü. Vrăjitu-i-au

unū matematicū anume *Sarapion* și aū ȓisū cā va muri curēnd *Antonin*, și' l va lua impērāȓia *Macrin*; și eșind impēratal la vēnatū și din porunca lui *Opilis Macrin* Ispravnicul Divanului fu omoritū *Antonin* impēratal; 6 ani aū impērāȓitū *Antonin*. Ėrā *Opilie Macr* invārsāndū cāȓi-va bani la ostașii, stātu impērātū ș'aū impērāȓitū ani 8 și l'aū omoritū ostașii. Pre urma lui *Macrin* stātu impērātū *Eliogabal* care s'aū numitū *Sardanapal* și viindū la Rōm *Eliogabal* multe rele și spurcate fapte aū aretat in Rōm, și ș'aū alesū soȓie la impērāȓie pre *Alecsandru* fiul mai micū a vēru-seū; și l'aū numit *Cesar*. Și de aice aū inceputū a avea ré cārmā *Dacia* și țera *Ungurēscā*, cu alte țeri cāte-va supuse impērāȓiei Rōmului, din nepaza impērāȓilor. Ėrā pre *Eliogabal* pentru nespusele spurcāciuni il uciserā impreună și pre muma-sa. Stātu impērātū însuși *Alecsandru* din cārma māne-sa, *Mamia*, nefind incā la vrēstā. Acestū impērātū aū izvoditū la inceputul stāpāniei sēle acestū vrednicū cuvēnt: *Ce nu'ȓi poșteșci ȓie a fi altuia se nu faci*. Așēdat-aū acest impērātū giudeȓele ce aū fostū mai nainte stricate in Rōm și pre la alte Olate; fācut-aū in Rōm și Ferede de ape calde, care se chiamā terme, și le-aū numitū feredeile lui *Alecsandru*. Așēdat-aū acestū impērātū tocele bune in *Dacia*, unde suntemū noi Moldovenii și țera *Ungurēscā*; mers-aū cu oșȓi acestū impērātū asupra lui *Artacsercs* impēratal Persilor, și biruindu-l s'aū intors cu isbāndā la Rōm. Ėrā in hronograf scrie, cā mergēnd acestū impērātū asupra Persilor, aū luat cu sine și pre mumā-sa *Mamia*, și infringēndu-l Persii aū peritū multe oșȓi Rōmlenesci, și prinserā și pre impēratal și pre muma-sa și perirā ca nime de dīnșii. Ėrā pre urmā rādicāndu-se asupra Nemȓilor pentru rocoșiturile lor, ce pentru cāte-va polcuri de slujitori ce 'l-aū fostū lipsitū din slujitorie și-aū agonisitū urā despre toȓi, și l'aū ucisū, junghiatū impreună cu mumā-sa. Pe urmā stātut-aū impērātū *Macsimin*, fiind de nēmū *Got* de pre tatā, și pre muma-sa o chiamā *Mana*, de nēmū grosū și barbarū; acestū *Macsimin* luā izbāndā de biruinȓā asupra Nemȓilor, și in datā, fārā sfatul Domnilor, aū ales pre fiul seū *Cesar*. Și intornāndu-se din țera Nemȓecā venit-aū in țera *Ungurēscā* de aū iernat in orașul ce se chiamā *Sirmia*, unde multe rēutāȓi și prāȓi aū fācutū. Aceste fācēnd *Macsimin*, nu de impērātū ci de tālharii fapte, s'aū rocoșitū oștea ce era in Africa și aū rādicatū impērātū pre *Gordian*, omū bētrīnū de vārstā, dāndu-l soȓie la impērāȓie pre fiul seū *Gordian-cel-tēnēr*; cariī domnind douē luni in Africa îi uciserā pre amēndoi *Capelian* Hatmanul lui *Macsimin* și cu alȓii. Ales-aū sfetnicii impērātū pe *Marco Clodie Pupian*, și pre *Decie Celie Balbin*, in anii de la Hristos 237, līngā cariī aū adaosū norodul Rōmului *Cesar* pre *Gordian*, nepot lui *Gordian* celū bētrānū; ērā *Pupian* și cu *Balbin* cariī era mai mult apārātorii lui *Gordian* copilului impērātū, măcar cā era priimiȓi și dragi norodului, ērā urȓi ostașilorū, îi uciserā pre amēndoi. Remas-aū *Gordian* singur la impērāȓie cu mare poftā de sfatū și de norodū, stāpānitoriū in liniște. Acestū *Gordian* tēnērū aū incetatū și gōna de pre creștīni; in anul de la Hristos pre atuncea 241 s'aū intārītat oșȓi mari intre Rōmleni și intre Persi; cā persii prāda *Mesopotamia*. Ėrā impēratal *Gordian* 'șl-aū luat impērātesā pre fata lui *Misitie*, omū alesū și prea invētatū, și aū apropiat pe socru-seū cātrā sfaturile sēle, și aū pornit *Gor-*

dian cu mare óste asupra *Persilor*, lăsând pre socru-seú in locul seú la *Róm*; biruit-aú *Gordian* pre *Persí*.

Murit-aú socru-seú *Misitie*, și făcându-se mare scumpete de pâne in *Róm* státu *Ispravnicú* și apărătorú lui *Gordian*, *Filip Arapul*. Érá *Gordian* gátindu-se să se întórne la *Róm* cu veselie de izbândă, se redicará ostașii și puseră pre *Filip* la împărăție. Acestú *Filip* era dragú Ungurilor, și cu multe daruri dăruindu-í și o biserică ce'í dícú *Lavréniz*, fiind seracă o aú imbogățit-o. Aședat-aú și pace întemeetă cu *Persii*; aú ziditú și cetate in țera *Arăpescă* pre numele seú *Filipopolis*. Érá intre tiraní împărățind *Filip*, íl uciseră pre dînsul și pre feciorul lui, după ce aú împărățitú aní 7, — pre fecior in *Róm*, érá pre bētránul intr'unú oraș ce'í dícú *Verona*. Státut-aú împēratú pre urma lui *Filip*, *Decie*, de némul seú Ungur, din țera Ungurēscă din josú, din târgul *Te-bal*, om tare și vestitú de vitejie și indatá 'și-aú alesú pre feciorul seú *Hestrug* soție. Acesta *Defie* împēratú mare gónă aú așțatú asupra creștinilor; érá in anul de la *Hristos* 251, gátindu-se cu oști asupra *Goșilor*, carií prăda *Misia*, ce se chiamă acmu *Dobrogea* și *Tracia*, viclenindu-l *Tribunie Galba*, ántēiú feciorul seú in resboiú aú perit, érá *Decie* vréndú se scape, căđut-aú intr'o mlaștină cu calul și acolo aú perit. Státu împēratú in locul lui *Decie*, *Tribunie Galba*, carele așșderea íși luá soție la împērație pre fiul seú *Bolisian*. Érá in cursul anilor de la *Hristos* 252, mare omorú s'aú așțatú in *Ethiopia*, din care s'aú ámplut și *Rómul*; érá din rea cãrmă a lui *Galie* împēratú și a lui *Volosian*, multe țeri s'aú desbătutú de subt stăpânia *Rómului*; intre care și in țera Ungurēscă se rădică *Emilian Voevodul* și *Ispravnicul* polcurilor Unguresci și'l puseră ostașii împēratú, și viind cu oști in *Italia*, și tempinându-se cu *Galie* și cu *Volosian* împērații 'i-aú infrántú și fură uciși de oșteni; și indatá redicará împēratú pre *Emilian*, care împērațind in *Róm* numai 3 luni l'aú omoritú oștenii. Státu împēratú *Licinie* pre urma lui *Emilian*, pusú de ostași, și de boerii sfatului întăritú la împērație, care 'și-aú luatú soție pre feciorul seú *Galian*. Érá in dîlele lui s'aú redicátú *Nemții*, aú prădatú țeri de subt stăpânia *Rómului*. Érá in anii de la *Hristos* 257 mare gónă se făcea asupra creștinilor. Érá la anul, *Valerian* lăsând pre fiul seú *Galie*, aú purces in părțile *Resăritului* asupra *Persilor*, érá in urma lui *Valerian*, aleseră in *Dobrogea* împēratú pre *Eugenie*, ocârmuitorul părților Unguresci, ce curénd 'și-aú făcutú mórte însuși cu mânele séle, pentru se nu încapă viú in mânele lui *Galian*; érá *Valerian* fu biruitú de *Sapor* împēratul *Persilor*, și prinđendu-l l'aú belit de viú, și împērați singur *Galian*; și înțelegénd *Galie* de mórtea tătâne-seú aú poruncitú de aú părăsitú góna de pre creștiní.

Acestú *Galie* aú lăsatú o parte de țerá Ungurēscă de susú *Pipei* fetei *Craiu-lui Nemțescú*, logodind-o se o dea dupe dînsul. Pe vremea stăpânirei acestui *Galian* in cursul anilor de la *Hristos* 256, érá de la zidirea lumei aní 5773, s'aú, pustiitú locurile aceste unde se chiamă *Dacia*, ce era aședată cu *Römlenii* de *Trajan* împēratul *Rómului*, cum s'aú đis mai sus de aședarea ei.

CAP. XIII.

Pentru risipa Daciei ce era de Trajan descălecată.

Aice ne caută a trăgana condeiu istoriei noastre se pășimă a scrie și alte nēmuri de care s'au risipitū țerile aceste, ântēiū de *Goșii* și *Ungurii* cu *Atila*. Craiul lor, și pre urmă de *Bolgarii*. Fie dar ântēiū de *Goșii*. Nēmum acesta a *Goșilor* (precum scrie in cronica *Ungurēscă*), venise cu mulțimē mare din ostrovul mării Scandinave, despre marea cea despre *Mēdiă-Nōpte*, in câmpii între *Nipru* și între *Volga* stând; din care câmpii gonind pre *Rușii* seū pre *Polovții*, peste *Visla*, s'au aședatū singuri in câmpii aceia, care câmpii sunt de largi ca la 200 mile de locū. Acolo Domnul *Goșilor*, anume *Idantirs*, vēdu in oștile sēle pre dinaintea corturilor multe muierii frumōse desfrānate in curvie; le-au gonitū de la corturi peste apa *Volga*; care muierii amblând prin puștiile *Iohrei* se impreună cu *Dumnezeii* cei de pădure, cum isū *Faunii* și *Satirii*, așa cât s'au născutū dintr'ānsele mulțime de omenii; și sciind acele muierii că le-au gonitū pentru frumusețe de la corturi, pentru aceea cine'și copilul ce i se nășcea îi spinteca obrazul in doue, ca se pae grozlic și strașnic, și așa s'au născut mulțime de omenii grozavi și groznicii de ceea parte de *Volga*. Ēră *Goșii* petrecēnd câtă-va vreme pre acele locuri se înturnarā la *Panonia*, unde-i acmu țera *Ungurēscă*; Ēră *Panonia* s'au numitū și se numesce de pre numele lui *Panon*, care au fostū din seminția lui *Sim*, din urmașii lui *Meset*, și din feciorii *Aranii*; așa își scriū *Ungurii* inceputul seū.

Acel *Panon* din cei mai nainte cariū au fostū trimișii de *Noe* in tōte părțile lumii au stăpānitū cu semințiile sēle intr'aceste părți pe *Dunărea*; și de pre numele lui, ântēiū *Grecii* *Peonia*, apoi *Latinii* *Panonia*. Pe acēstă *Panonia* s'au aședatū *Goșii* ca la casele lor, in anii de la *Hristos* 380. Ēră pre urmă s'au tâmplatū unū *Uhru*, dintrē acei grozliivi ce s'au născutū dintr'acele muierii (cum s'au scris mai sus), acolo peste *Volga*, de au eșitū la vēnatū și aflānd un cerbū albū l'au gonitū până ce au trecutū peste apa *Volga* in câmpii unde trăise mai nainte *Goșii*, unde n'au mai vēduț vānātoriu acela pe cerbū, ce s'au uitatū loculu. I-au plăcut locul, și intorcēndu-se la ai se le-au spus de locuri frumōse și desfrānate, la care s'au clātitū acea mulțime de omenii strașnicii și grozliivi de peste *Volga*, și s'au și aședatū intr'acei câmpii. Acolo aședēndu-se puțină vreme, neavēnd hrană bună au trimisū omenii se cerce locuri mai bune de hrană, cariū au aflatū țera *Panonia*, pāmēntū de hrană, și așa s'au pornitū acei de la *Iuhra* cu tōte casele lor la *Panonia*, locuind atuncea in *Panonia* și *Goșii*, cum s'au pomenit mai sus. Vēdēnd *Goșii* un norodū groznicū, cumplitū și multū, venind asupra lor, cariū intru nimica nu'și socotea viața lor, au fugitū de'naintea lor la *Italia*, Ēră ei s'au aședatū in *Panonia* cu domnu lor *Rava*, in vremea *Cesarului* *Gratian*, și s'au numitū *Humni*, de pre numele apei *Humna*. Decī petrecēnd *Humni* in *Panonia* un-

de-î acmu țera Ungurască, în urma *Gofilor*, cum s'au pomenit, s'au redicatu Römleii, cu oști asupra lor și au biruit ei pre Römleii cu Hatmanii ce avea Römleii, anume *Macrin* din *Iliria* și *Petrică*, din țera Nemțescă, și n'au putut sta împotriva lor. După mórtea domnului seü *Ravin*, 'și-au redicatu craiü șie pre acel mare cumplitü, pre *Atila*, în anul de la Hristos 428, craiü ântëiü Unguresc, pre carele îl numia Tătarii *Ehelo*, bărbatü tare la minte, hätru, la inimă îndrăznețü, nerocosü; și se scria așa: *Atila fecior lui Bendecuși, nepotü mareluü Nemvrod, crescutü și finutü în Engalda, din mila lui Dumneđeü craiü Ungurilor, a Midilor, a Gotilor, a Dacilor, biciul lui Dumneđeü, spaima lumăi*. Adunatus-au cătră *Atila* și alte țeri dimprejur, cum isü *Marco-manii*, unde este acmu *Morava*, unde este acmu *Slonsca*; *Gepidii*, unde'î acmu *Litva*, *Svezii*, *Șvabii*, *Gerulii*, noróde din părțile de la Médiä-Nópte, și au intratü cu acești ómenii în țera Nemților, unde multe țeri și orașe au. luatü și le-au pustiitü, împotriva căruia s'au pornit *Jicmont* cnézul de *Constrinția* cu oști; ce fu biruitü de *Atila*, și atuncea au luatü *Atila* cetăți vestite: *Argenta* și *Lugdunul* de le-au risipitü în urmă.

Érá după ce au înțelesü Bolgarii, cari trăia spre Médiä-Nópte și spre Răsăritü pre apa *Volgăi*, de clătirea Humnilor în părțile ce am pomenit mai sus, pomenitu-s'au și ei cu povățuitorul seü *Derbal* și ântëiü au lovitü *Dacia*, unde suntemü noi acmu, Moldovenii și țera Muntenescă, — de au pustiitü descălecarea lui Trajan împăratul; și au fugitü Românii cine încotro au putut scăpa, peste munți, la Maramoräs, și Muntenii pre Olt, și s'au aședatü Bolgarii pre aice. Érá în anul de la Hristos 454, înțelegënd Bolgarii de mórtea lui *Theodosie* împăratului Grecescü, au trecutü de aice peste Dunărea, ș'au luatü amëndoué Misiile ce se chiamă acmu Dobrogea-cea-mare și cea mică, fiindü între împărații Grecesci netocmélă de casă; și pre numele lor acele părți le-au numit, *Bolgaria*, care cu acestü nume se chiamă până astă-đi, și singurii Bolgarii aceia spunü și pomenescü că stremoșii lor au nemernicitü pre aice din țerile *Moschicesci*. Acei Bolgarii aședându-se în țerile de peste Dunărea, au stătitü o parte mai mare din *Tracia*, și pre *Zinon* împăratul Grecescü l'au hătutü în anul de la Hristos 476, ș'au aprins *Ţarigradul* cu focü de au arsü. Érá pre urmă *Anastasia* împăratü vedëndü mare nevoie despre Bolgarii, au făcut zidü de pétră, de la *Silivria*, din malul *Mărei-Albe* până la *Marea-Négră*, ca se aibă odihnă de Bolgarii de după acel zid. Érá *Tracia* au remasü cu *Odrul* fără apărare, care o au stăpănitü *Bolgarii*; și pre urmă oborind zidul, prăda *Bolgarii* olatele *Ţarigradului*, precum mărturisesce *Cromer* (Cap. VIII) aducëndü mărturie pre *Pomponie Mela*; și până astă-đi se cunoscü une semne de acelu zidü, făcutü de *Anastasia* împăratul *Ţarigradului*, ce l'au lucrat în anii 26.

Acestü împăratü *Anastasia* fu omoritü de trăsnetü; érá Bolgarii cu domnul lor *Hrum* au prădatü țerile Grecesci și le-au stăpănitü.

De aice ne întórcemü la rîndul istoriei nóstre, pentru mai bună deschidere minții cetitorului, lăsând la alții se scrie de némul Bolgarilor, ce se tragü tot din *Sarmați*, din *Slovați*, cum amă aretatü mai sus, unde scrisemü némurile, care de unde se tragü de după potopü, și în lume reșchirate.

Aice vomă mai pomeni pentru Atila, care aștită cu Ungurii în Panonia, cum amă scrisă mai susă.

După ce se rădică craiă Atila ș'aă ales locă de scaună crăiei sële *Sicambria*, unde era *Buda* cea veche, vrënd se așede stăpănia Sciției până la Dunărea Indată puse gîndul se mērgă cu oșți asupra Rōmlenilor, luănd soție la crăie pe frate-seă *Bleda*, ărá unii đicū cā l'aă chiămat *Buda*; și pentru prepusurile viclenilor despre alte părți se nu se așite asupra lui, făcu mai mare pre frate-seă pe tōtă *Sciția Europei* seă țera *Tătărăscă*, dāndu-i mare putere. ărá după ce aă mersă cu multe oșți, *Atila* trecënd Dunărea aă prădată olatele *Traciei*, *Macedoniei*, *Iliricul*, de care s'aă pomenitū mai susă. ărá trecëndū *Atila* cu oștile sële în țera *Francăscă*, incungiurat-aă cetatea *Avrelia*, în care cetate era Sfântul Anania Episcopul, carele vėdënd atătea tirăniū, ce făcea *Atila* asupra creștinilor, se sui pē zidul cetăței și stupind pre tiranul *Atila*, indată și se porniră nevarnice ploī, cāt 'i-aă căutatū a lăsa cetatea, și s'aă dusū de acolo asupra Rōmului prădānd și arđend. Și dobāndind Rōmul, făcut-aă mare cazne și muncī pre creștinī; ărá fiind acolo Sfântul Picazie, ședënd de naintea bisericii cu soră-sa, grăia cātră *Atila*: *Pentru ce, Atilo, faci gōnă asupra creștinilor, norodul lui Dumnezeū cu atăta tirănie? de vreme cā te chiāmă Biciul lui Dumnezeū, cāci nu pedepsesci pre cei rei și mândri! ărá pre cei plecați, carii cadū la piciore-ți, fie îți dau agonisitele sële și grumazii, cāci nu-i ierți, de vreme ce Dumnezeū spre cei plecați își întorce mila! Adu-ți aminte, Atilo, cā esci omă! păzesce cā nu ca un omă faci ci ca un balaurū cumplitū, omori ómenī. Adu-ți aminte cā vrei se mori; și cum cu mănile crunte de sānge nevinovatū vei sta înaintea scaunului lui Dumnezeū, la județū? se ții minte cā fără plată pentru nevinovatul sānge nu vei eși de la Dumnezeū!* ărá đicēndu-le aceste îi tăiă capul unul ce sta acolea, ărá pre soră-sa *Eutropia* vrënd se o apuce, cā era fōrte frumōsă feciōră, 'și-aă și scos ochii cu degetele, đicēnd: *Nu va lăsa Dumnezeū se privescū spre ucigașul nevinovatului fratelui meu!* Și acolo aă omorit-o și pre ea.

ărá așdind aceste cumplite fapte a Atiliei, s'aă strinsū toți Rōmlenii cu oșți, trāgënd intr'ajutor și pre *Theodoric* Craiul Goșilor asupra *Atiliei*, și pre oștile Rōmului; aă alesū Hatman pre *Aefie*, vestitū omă de resbóie. Înțelegënd *Atila* cā aă trasū Rōmlenii intr'ajutor și pre *Goși* asupra lui, s'aă sfătuitū cu vrăjitorii sei. Fiind atunce *Atila* în părțile *Galiei* cu oștile sële, adusarā-i oștenii lui un sehastru dintr'o peșteră aflatū. Atăta gășimū scrisū pentru *Atila*.

CAP. XIV.

Aice arată câți ani au trăit pre aceste locuri așezarea Romanilor ce 'i-au așezat Trajan, și câți ani au trecut până la vremea lui Laslău Craiul Unguresc, și pre urmă câți ani au stătut locul pustiū, până la descălecarea lui Dragoși Vodă.

Scrie *Bonfin* istoricul, aducând mărturie pre istoricii mai vechi anume, *Suida* și *Eutropie*, precum : *Aurelian* împăratul Römului vedându că nu voru sta descălecăturile lui Trajan pre aceste locuri, se fie redicatu pre ómeni de prin orașe și de prin sate locuitorii, și 'i-au mutatū peste Dunărea in Dobrogea. Érá *Topeltin* scrie precum : *Gaius Cesar* au stătutu împăratū după Trajan; acela se-'i fie mutatū in Dobrogea și atuncea și in 454 ani de la Hristos au nebușitu *Goșii* și alte némuri peste locurile aceste, cum s'au scrisū mai susū. Făcendū dar socotéla din șilele lui Trajan, ce au adusū pe aceste locuri Rómieni cândū au supusū pre Daci, in anii de la Hristos 103, până la *Atila*, ce au nebușit cu Tatarii, din carii sunt Ungurii de la *Iuhra*, cum scriū istoricii, ani 401 rămănu ani 298 se fie trăitū Romanii pe aice descălecații de Trajan ; cum dicū alții istorici, se fie descălecatū Trajan șerile aceste in anii de la Hristos 120 ; și la anii 401 au nebușitu *Atila*, și pre urmă Bolgarii cu povățuitorii lorū ; érá dupe-ce s'au pustiitū șerile aceste, unii mutați in Dobrogea, de împărații Römului, alții peste munții așezându-se, pe Oltū, in țera Ardélului, alții in Maramorașū până in șilele lui Laslău craiul Unguresc, cândū s'au descălecatū al doile rândū țera Moldovei de Dragoși-Vodă, și țera Muntenescă, de Negrul Vodă. Acel craiū au stătutu la crăia Ungurescă in anii de la Hristos 1080 ; érá scoțendū cei 298 de ani ce au trecutū de la Trajan până la *Atila* cândū s'au pustiitū șerile aceste, și mai alesū de Bolgarii, carii s'au timplatū in anii de la Hristos 401, făcend socotéla de la *Atila* și de la Bolgarii până la Laslău Craiul Unguresc, pe vremea căruia s'au descălecatū al doile rândū țera, 700 și mai bine de ani au fostū pustiū locurile aceste de *descălecătura* cea întâie a lui Trajan împăratul Römului. Ce Goșii întâiū, apoi Bolgarii au stepănitū locurile aceste până ce s'au mutatū și ei in alte părți de locū, unii peste Dunărea, pe vremea lui Theodosie împăratul Grecesc, cum s'au scrisū mai susū, alții in alte părți, și remănendū de totū pustie țera, nelocuindū nici unū némū până la Dragoși-Vodă in Moldova și Negru Vodă in țera Muntenescă

CAP. XV.

Pentru descălecarea țerei Leșesci.

Descălecarea țerei Leșesci pe ce vreme și de ce nemiş s'au făcută. Fîndu cursul anilor de la Hristos Măntuitorul nostru 508, doi frați anume *Leh* și *Ceh*, din nemiş Slovenilor seú a Sarmatilorú, ómení îndrăzneți la vitejie, petrecënd multă vreme in neodihnă și in ostenelá, dupe ce vedură netocmela între ai seí, ce se lucra in Iliric și in Dalmația, unde s'au fostú aședatú, cum s'au scrisú mai susú, la rîndul seú, — pre ce vreme aú fostú eșitú Bolgarií cu *Derbal* cnézul lorú, de carií și pustiirea țerilorú acestora s'au făcutú ; — vedëndú acei doi frați oștiri ațitate între nemiş lorú, vorovindu-se amëndoi, s'au clătitú din Iliric, țera *Arvaților*, și din Dalmația, de la oștile Slovenesci, care era aședate cu totú nemiş Bolgariilorú, cercându-și locú de traiú intr'alte părți de lume. Dându-se spre Apusul sórelui, in părțile Nemțesci, aú descălecatú și aú stepănitú locurile între apa *Visla*, *Alba* și *Vesurgu*, adecă *Veserul*, care este sciutú in țera Nemțescă. Dêsupra acestei ape aú făcutú cetate tare și 'i-aú pusú nume *Bremen* seú *Bri-zemen*, insemnândú cu acestú nume, cum acolo aú descălecatú greutatea ostenelelorú și neodihnelorú seíle trecute. Și Nemțií până in vremele de astăđi numescú acel orașú *Bremen*. Și de acolo se pricia și se sfadia cu Nemțií pentru hotarú și pentru olatele megieșe ; și de la o vreme orașele de pe aprópe și cetățile de bură voie li s'au inchinatú. Érá unele le-aú descălecatú ei singuri, și așa *Cehul* s'au aședatú pre Dunărea și pre apa *Elba*, unde se chiamă acmu *Bohemia*, că *Cehilor* le đicú *Bohemí* ; pre urmă aú stăpănitú pre *Racuzi*, *Lusația*, *Morava*, *Mesus*, dintru unile gonindú pre locúitorí, intr'altele puindú pre de ai seí printre locúitorí cel vechí.

Érá *Léh*, frate-seú, aú intratú cu orda sa mai in lăuntru, alegëndu-și locú de traiú mai spre Méđiá-Nópte, unde este acmu țera *Leșescă*, și pre apa *Vislei*, de unde s'au redicat *Vandalíțií*, adecă nemiş *Sarmatilor*, s'au aședat cu orda sa, și pe urmă de la capul *Vislei* până la apa *Odera*, spre Méđiá-Nópte, și spre Reserítú aú stepănitú *Șlosca*, *Marcgrafstava*, *Prușii*, *Pomeranií*, *Malburgul*, *Lusația*, *Sacsonia* și alte locuri și cnezii, omoríndú pre uníí din locúitorí acelor locuri, pre alțií gonindu-í din moșiile seíle, pre alțií priimindu-í la mila sa. Érá unú crăișorú Nemțescú aú chiamatú pre *Leh* la *poedinoc cu vierșun*, (?) se se lovescă numai amëndoi din arme, cine arú birui se remăe stăpănia pe séma lui. Și aú ucisú *Leh* pe acel crăișorú și 'i-aú stăpănit totă țera lui, unde se chiamă acmu *Pomorsca*. Aflat-aú locú între apeunde aú descălecatú orașe, și aú zidítú cetate in țera *Leșescă*, căria 'i-aú pusú nume *Gnézdo*, ce se đice *Cuib* ; și acolo, din sfatul vrăjitorilor seí, aú aședatú stema țerei seíle. Era acolo la acela locú și multe cuiburi de Vulturí prin copaci, și aú făcut stema țerei Vulturú albú, cu aripile seíle intinse, care și íaná astăđi este pecetea crăiei Leșesci.

Pus-aũ chipul vulturului și prin stéguri și prin alte semne ostenescl, érá numele lorũ de pre *Leh* le dice *Leși* și *Boemilor* le dicemũ *Cehi*, de pre numele lui *Ceh*; érá *Poléfi* le dicũ *Leșilor* de pre locuri și de pre câmpii pustii in țera lorũ, unde locuescũ ei până astăzi; le dicũ *Poléfi* adecã câmpeni, cã *polea* se chiamã *câmpũ*, și pentru cã sunt îndrãzneți a se timpina in câmpii, cu neprietinii lor. Așa aretãmũ descãlecarea țerei *Leșesci* de la *Leh*, și *Boemii* de la *Ceh* den vestita vitejia lorũ.

CAP. XVI.

Descãlecatul al doile a țerei Moldovei la ce velet s'aũ tẽmplat.

Cu anevoie este a'l adeveri deplinũ, mãcarũ cã multe istorii amũ cercat, a țerilor din prejurul țerei nãstre, și Rusesci și Leșesci, fórte de amẽnuntul; ce mai aprópe de adevérũ amũ aflatũ, cum: descãlecatul țerei de al doile rëndũ dup e pustiere de Bolgari și de Tatarii, in anii de la zidirea lumel 6860, érá de, la Hristos 1352, pe vremea ce stãpãnea țera *Leșescã Vladislav Lochetec* craiũ tatãl lui *Cazimir II*, érá in Țarigrad impãrãtia *Mihail Paleologul*. Și dovadã punemũ de acésta, cã scrie și *Ureche Vornicul*, in Létopisețul seũ, cã doi feciori a lui *Stefan Vodã*, anume *Stefan* și *Petru*, sfãdindu-se pentru Domnie aice in țerã, aũ scos *Petru Vodã* pre frate-seũ *Stefan Vodã*, cu ajutor de la unguri, din scaunul țerei, și aũ fugitũ *Stefan-Vodã* la Craiul *Leșescũ*, la *Cazimir-cel-Mare*, feciorul lui *Vladislav Lochetec*. Decĩ acel craiũ *Cazimir*, aũ crãit anũ 33, érá de la *Dragoși Vodã* până la *Stefan Vodã* ce aũ avut acești doi feciori, cum s'aũ pomenit, *Petru* și *Stefan*, cum scrie *Ureche Vornicul*, se facũ anũ 46; ce scoțend trei-deci și trei de anũ a lui *Cazimir* craiul *Leșescũ*, unde nãzuise *Petru Vodã* se-i dea ajutor se vie in țerã Domnũ, remãnũ anũ 13 trecuți. Pe vremea acelui Craiũ *Vladislav*, aice la noi era domnũ *Roman Vodã*, feciorul lui *Petru Vodã*, nepot lui *Mușat Vodã*; érá ce scrie *Ureche Vornicul* cã aũ fost veletul 6807 la descãlecarea țerei cu *Dragoși Vodã*, nu se tocmesce, cã incã pe acea vreme era pustie țera *Moldovei*. Érá *Bonfin* isoricul Ungur așa dice de descãlecatul țerei de al doile. rënd: in vremea craiului *Unguresc Ludovic* s'aũ redicat un domn anume *Bogdan*, ce era locuitorii in *Maramorãșũ* cu *Romãni*; adunat-aũ cãtrã sine pre *Valahii* și aũ intrat in țerã la moșia sa, de aũ descãlecat, ce o pãrãsise de megieșia *Tatarilor*. Érá pre urmã veșend *Ludovic* cã s'aũ immulțit *Valahii*, ce eșise din *Maramurãșũ* cu *Bogdan* Domnul, in țerã aice, neputend se-i scóțã 'i-aũ așeqlat subt stẽpãnirea sa, se dea bir crãiei *Unguresci*. Érá *Ureche Vornicul* scrie cã aũ descãlecat țera *Dragoși Vodã*. Ce socotimũ cã póte se fie fost *Dragoși Vodã* fecior a lui *Bogdan* din *Maramorãșũ*, ce scrie *Bonfin*, istoricul Ungur, cã aũ descãlecat țera a doua órá. Se se fie indemnat *Dragoși*, dice, cu ore-cãfi de ai sei din *Maramorãșũ* și aũ venitũ peste munți in chip de vẽnãtore și aũ gãsitũ o féra, și gonindu-o cu dulãi până la apa *Moldova*, și obositã fiind féra, aũ

prins-o in apa Moldovei, la locul unde se chiamă *Bourenii*. Este o poveste latinească de dicu; *nu se pune nume in dar*. Féra acésta ce-I dicu *bour*, póte că aũ fost *zimbru*, și pre numele férei se numesce locul acel *Bourenii*; pus-aũ și la pecetea Domniei țerei *cap de bou*, ce se vede până astăzi.

Eșit-aũ și mai la câmpu acei vânători și aũ nemeritu la locul unde este acmu monastirea *Ețcanii*, și acolo era prisacă cu stupi, și era la acei stupi un *Rusnécú* anume *Eațco*, și intrebându-l ce om este de trăsce in locu pustiũ și cine stepănesce locurile acele, el aũ spus că este *Rusnécú* din țera *Leșescă* și cum aũ aũdit el din bêtrâni că ajunge locul până in *Dunărea* și până in *Marea*, și pe *Nistru* in susũ până unde se incepe țera *Leșescă*. Și pre numele lui *Eațco* se chiamă *Ețcanii*, érá apei Moldovei, unde aũ ucis féra, cum s'aũ pomenit mai sus, pre numele unei țince ce o chiamă *Molda*, care de multă gónă ajungând la apa unde aũ ucis féra, aũ crépat de apă, limbind multă, și s'aũ numit *Moldova* apa *Moldovei* pre numele *Moldei*.

Vedând *Dragoși* cu de al sei locuri bune și desfătate cu câmpii, cu păduri, cu ape bune, s'aũ sfătuit că-I locu bunu de traiul lor; și intorcându-se in *Maramorăși* luatu-și-aũ casele și aũ eșitu cu toți din *Maramorăși* ș'aũ venitũ de s'aũ aședatũ aice in țera, unde se chiamă până astăzi câmpii lui *Dragoși*. Și fiind *Dragoși* mai de cinste intre alți *Nemeși*, *Domni* și *Capitenii*, l'aũ redicatu cu toții se le fie *Domnũ*, și l'aũ disũ *Dragoși Vodă*. (Este in țera *Ungurésca* o boerie de se chiama *Vaida*). Și așa s'aũ aședatũ, viind și alți *Moroșeni* pre unde le-aũ plăcutũ locul, pe subt munte: *Români*, *Sași* și *Unguri*. *Sucéva* tîrgul l'aũ descălecatũ nisce *cojocari*; *Soci* ce chiamă *Unguresce cojocar*; érá *Sucéva*, *cojocărie*. Așiderea și tîrgul *Baia* l'aũ descălecatũ nisce olari *Sași*: *Olărie* săsesece se chiamă *Baia*.

Așiderea și *Eațco* vedând că aũ venitũ de s'aũ aședatũ *Dragoși Vodă* cu ómeni din țera *Ungurésca*, mers-aũ și el in țera *Leșescă* de aũ chiamat *Leși* de al sei, și aũ venitũ de s'aũ aședatũ pe lingă apa *Sucévei* in sus; și cu vreme s'aũ strinsũ multime de aũ implutũ locul: *Români* in jos până in *Dunărea* și *Sași*; érá *Leși* in sus până in hotarul țerei *Leșesci*, din munte până in *Nistru* și in jos până la cetatea *Alba* și la *Chilia*, după vechi hotarele *Daciei* și a descălecării lui *Trajan*, cum s'aũ pomenit mai sus la rîndul seũ. Și așa aretându-se *Descălecarea* țerei a doua órá de *Dragoși Vodă*, in anii cum s'aũ scrisũ mai sus, 6860, eșitu din *Maramorăși*, ne vine rîndul a scrie de domnia lui *Dragoși-Vodă*, ce aũ fost întéiũ *Domnũ* țerei, apoi mergând pre rînd scriind și viața altor *Domni*.

Sfêrșitul cărții de Descălecatul de'ntéiũ a Moldovei,

de

NICOLAE COSTIN.

FRAGMENTU

DINTR'O CRONICĂ PRE SCURTŪ A ROMĂNILORŪ,

ATRIBUTĂ LUI

SPĂTARULŪ MILESCU

CRONICA PRE SCURTŪ A ROMANILORŪ

Pre alte țeri tóte câte era împrejurul lorŭ supusese. Pre uniŭ cu arma, pre alți cu gróza numai puterei lorŭ, că atáta slujea și într'acele vremi norocul izbândeŭ lorŭ, câtŭ nici o țeră, nici unŭ pământŭ aŭ pututŭ sta improtiva lorŭ, ȕice Ioan Șleidan, in cãrticeaua ce istoresce pe scurtŭ, de 4 monarhii ale lumel ce aŭ fostŭ, că romana monarhie și putere (care aŭ státutŭ mai mare, mai tare și mai multŭ de câtŭ tóte al-l'alte), atátea numai n'aŭ luatŭ și n'aŭ supusŭ țeri câte n'aŭ vrutŭ, și atátea 'i-aŭ scãpatŭ la câte n'aŭ vrutŭ se mérgă. Insa cui este pofta, citescă pe Titŭ-Liviŭ Padovanul, carele de 'nceputŭ al Romanilorŭ și fórte de améruntulŭ scie, și de acolo lesne póte cunoșce fiesce carele, câtŭ împărăție și până in câtŭ putere aŭ fostŭ ajunsŭ Romanii. Și acésta este de cređutŭ, pentru că și biserica nóstră de Octavie Augustŭ Cesarŭ împératul Romanilorŭ mărturiseșce, potrivitŭ monarhia lui pre pământŭ, cum a lui Hristos; cela monarhindŭ, mulțimea stãpãnirii ómenilorŭ s'aŭ potolitŭ; Hristos luãndŭ chipŭ omenescŭ, mulțimea dumneđeirii idolilorŭ 'aŭ sdrobotitŭ, ș. c. l. Precum se vede la tropariul de la nașcerea Domnului la Slava de la vecernie.

Acești dară împérați, vrëndŭ să supuie și să biruiască și pe acestŭ pământŭ cu locuitorii sei cariŭ era atuncea, in totŭ chipul silea și de multe ori oști mari și grele aŭ trimisŭ asupra lorŭ, cariŭ mai de multe ori mai biruite decâtŭ biruindŭ s'aŭ întorsŭ, precum și când Cesar Augustŭ, trãmítendŭ asupra lorŭ o dată 80,000 de ostași, d'abia marginile Dunării le pãzea; cariŭ dupre acea Dacii și Getii, adãogãndŭ-și óstea (pãnã la 200,000 de ómeni, ȕicŭ că aŭ fãcutŭ), și trecëndŭ Dunãrea, biruințele romanel Impérãții fórte greŭ și rëu cu focŭ, cu ferŭ și cu robiã le aŭ stricatŭ, atuncŭ craiu lorŭ fiindŭ Birebisca (Boerebiste). Și Bonfinie scie și acésta: nici cum Romanilorŭ nu sta bine, și grijă încã avëndŭ de aceŭ nedomoliți ómeni, nu se odihnea nici ŭ uita ca in lungă odihnã și in linã pace să se afle, nici să se obrãznicescă in biruințele lorŭ in ce 'i lãsa, măcarŭ de și lega câte o dată cu ei pacea pentru că și vecinŭ le era, de vreme ce (cum s'aŭ și mai ȕisŭ), tóte împrejururile lorŭ luate și biruite de Romanŭ era, dar încã și pentru ori-care pricinã mică se și scornia oști uniŭ spre alții pornindŭ.

Trajanŭ Ulpie puindu-se împératŭ Romanilorŭ a supusŭ Dacia desevêrșitŭ.

Acésta dară mulțime de ani trãgëndŭ-se și așa lucrurile lorŭ invrêstãndŭ-se intru dînșii, pãnã in vremile ce státu împératul Romanilorŭ Ulpie Traianŭ, carele se trãgea de neamŭ spaniol, începëndŭ a împérãti de vêrstã fiind de ani 42, la anul de la nașcerea feciórei, cum ȕice Carion in cronica lui, 128. Omŭ înțeleptŭ de almintrelea, fiind invêțatŭ mare, cu sfatŭ in tóte și fórte dreptŭ (câtŭ și acésta aŭ fãcutŭ, ȕicŭ istoriile, cum că puindu-l împératŭ și chiã-

mândă pre cel d'ântăiū al pretoriului, 'i-aū datū sabiă dīcēndu-ī: «pentru mine slujește-o până dreptele făcū, iară nedireptele de voiū face, improtiva mea tu o întorce»; și cu inimă mare, mai virtosū într'ale oștilorū lucruri. Acesta dară altū cevași mai pe de supra, decâtū cei ce făcuse mai 'nainte vreme, și de acēstă țēră gândindū și socotindū într'altū chipū, și ale sale gătiri de rēsboiū își tocmia; și nu prea mulți ani de impērăția lui trecēndū, decī cu mari greiml de oști și cu nespūsă putere s'aū sculatū a oști într'aceste părți. Cătū dară va fi fostū puterea lui atuncea și cu cātă mulțime de ómenī va fi āmblatū, cātū aū umblatū și aū supusū părți alelu miī, putemu-ne-īnsă cu mare mirare-și domiri câte cevași, că étă vrēndū pre lingă acele oștiri ale lui și lucruri mari, ce apucase și făcea ca să-ī rēmāe și in fapte slavă și pomenire dórā și minune la ómenī in veci rēmāindu-ī. Pe unde mergea, drumuri mari de pētrā și șanțuri gróznice trāgea pe unde și āmbra, precum și până astā-đī se vedū și la noi aici in țēră, cărorā încă *troianuri* le dīcemū, rēmāindū de atuncea de in omū in omū acel nume, carele se trage și până astāđī, măcarū că fórte puțini sunt cariī se șcie, dreptū ce le dīcū troianuri? iar acesta este adevērul, că de oștirea aceluī mare impērātū, Trajanū Ulpie, sunt rădicate, și nu numai aici ci și printr'alte țere așa aū făcutū cum s'aū dīsū, pentru ca să rēmāie neamului omenescū pomenire de mari și de puternice faptele lui. Iar de va fi și altū cineva făcutū ca acelea, din Romanii voivođi sēu impērāți mai 'nainte vreme, cum și póte fi făcutū, (că toți puternicii stēpānitorī ca acelea nevoiescū a lāsa pe urmā, de mari faptele lorū pomenire), aceea nu o știū, pentru că de la acestū impērātū incóce asemenea acelora ne mai făcēndu-se, nici a se mai pomeni vedemū, unde rēmāne de vorū fi făcutū și alții; iară pe numele acestuia aū rēmāsū de a se numi și a se pomeni într'acestași chipū.

Așa decī Trajanū acesta începēndū rēsboiul āntăiū cu Daciī, 16 ani scrie Carion că s'aū trasū, într'acele vremi crāindū pe aici Decebal, carele era fórte omū vitēzū și meșterū la ale rēsboielorū (precum și Dion îl scrie in istoria vieței lui Trajanū ce face) și bogatū și mulțime de ómenī avea, precum prea lesne este a socoti și a crede neșcine că așa va fi fostū, de vreme ce afarā dintr'altā vreme trecutā mai de nainte, câte rēsboie grele și bātāi sāngeróse făcuse între dīnșiī, care Decebal și in vremile ce impērăția Domițianū la Romanī, la anulū de la īnvierea Domnului 99, cu mare putere s'aū sculatū in protiva lorū și nu puține rele și stricāciuni aū simțitū ținuturile Romanilorū de dīnsulū; apoi decī 16 ani neprestanū cu o impērăție mare și puternică ca aceea a Romanilorū, cum se pomenesce, cātă putere și cātă avuție aū trebuitū să aibā de aū pututū sta atāta improtivā și a rābda?

īnsā in cea de apoi, vedēndū Trajanū că in lungū se trage acel rēsboiū, și gândindū că multe se potū intēmpla dintr'acea zābavā (mutātorū fórte tuturorū acestora fiindū norocul), el īnsuși cu tótā romana putere-ī s'aū sculatū de aū venitū, și viindū până la marginea Dunării, din josū de Kladova, s'aū apucatū a face podul de pētrā stātātorū peste Dunāre, căruia și până astā-đī și din cóce de Dunāre și din colo i se vedū marginile și începēturile cum aū fostū și dreptū ce locū aū fostū, mai vedēndu-se, dīcū, când scade apa la miđlocū, și alte colțuri ca niște piciorē de zidū, lāngā care podū este și cetatea

Severinul, dincóce mai susú óre-și ce, care era făcută de Severú împăratú, multú încóce mai pe urmă decâtú Trajanú împărățindú acela, cum țice Carion, la anulú dela Hs: 213, însă acuma spartă și multú vechie se vede.

Acel podú mare minune și mare lucru aú fostú, și aevea semnú e de nespusa-I putere, ce aú avutú acea împărăție; de care podú mulți istorescú și mulți între alte minuni ce se vede il numéra, și de meșteșugul lui cum l'aú făcutú și de altele câte de multe aú trebuitú până a'l face; iară de cheltuală cu câtú s'aú făcutú este necređutú de a se și spune. țicú scriitorii de acestú minunatú podú, și alții mulți scriú. Iară și Ioan Țețu, in partea istoriilorú lui, puținú mai pe largú și fãptura lui cum aú fostú spune, și căđutele laude îi dă; însă și Dion care istoreșce ale lui Trajanú tóte, mai pre largú de acestú podú scrie așa; cuvintele lui acestea sunt: «După acestea, Trajan «podul de petró peste Dunăre a se face aú grijuitú, care tóte al-alte ale lui «faceri mari departe le-aú întrecutú ale aceluí podú. Sta totú de patru laturí «cioplite petre piciórele, a cărora nãlțimea de 150 de picióre este, fără teme- «liele lorú, lățimea-le de 60 de picióre coprinde, și de la unulú până la altul «sunt depãrtate picióre 170, și coprinse de la unul până la altul cu colaci.» Acum dară câtú va fi fostú de lungú și ce podú va fi fostú, socotéscă cine poftesce și este grijulivú ca la acestea a ști. Aflatu-s'aú in Ardeal (póte fi dusă de acolo), și o peatră care aú fostú la capul aceluí podú pusă și scrisă de acestú podú (adică despre acestú podú) cu aceste slove latinesci:

Care va sê țicã:

«Provedința lui Augustú, adevératul Pontifecs.

«Puterea romană ce nu spune sub jugú?

«Iată se răpescé și Dunărea.»

Acestú podú și in banii aceluí împăratú Ulpie Trajan se punea, de o parte de monetă bătea chipul lui, și de ceea-l-altă parte tipărea podul cu aceste slove și țise:

Care așa tilcuescú și țice:

«Sfatul și norodul romanú, prea bunul Domnú acésta aú grijuitú a tipări intru pomenirea «minunatului podú. iprocí.»

Care și până astă-đi intr'acea monetă (adecă-te intr'acei baní) se vede, vrëndú in totú chipul acela se lase pomenire nemórtă de mari faptele lui.

Așa decí făcëndú podul, aú trecutú și elú pre dînsul in acéstă parte. Se vede că nici câtú aú ședutú el acolo zãbovindú până a se face podul, că lucrurile resboiului se afla in odihnă și in lene, ce dese bătêi cu vrãjmașii seí făcea, și prãđi, arsuri și alte rele pre in totú locul se vedea. Decebal încă nu intr'unú locú ședea, nici fără de mare grijă se afla, ce și el cu tóte puterile câte avea, și tare se apăra și de multe ori și izbîndea; ce nici o potrivire, nice o asemenare avëndú Crăia lui cătră împărăția romană, el din ții in

și totu mai slăbea, că nici cu nice una d'a tocma era (in nimicū nu era egal) ca până in sevrșitū să se pótă bate și se pótă sta împotriva-ı.

Aceste deci și el cunoscēndū tocmai atuncea mai bine, ȓicū cum că au trā-misū de câte-va ori la împēratul Trajan ca să se împace cum și alte dāți fă-cuse, și și tótă biruința se o închine împērației lui, puindū armele lui josū, și dare să lege și și pre toți robii romanı căți avea prinși se-ı slobódă (că mulți avea ci și din ómenı mari prinși robı). Iară nici cum n'au vrutū se-ı primescă atuncea acele cereri și fāgāduințe, ȓicēndū că nu numai atunci ambla se în-șele și se adórmă împērația, îngrozindu-se de dēnsa, ce și alte dāți de multe ori ca acelea au și ispitit și au și făcutū; iară apoi de nici una nu s'au ȓi-nutū. Pentru că ȓicea că și alte dāți așa făcuse, biruindu-se de Romanı, și că-ȓēndū la pace și tari legăturı cu el legāndū, apoi numai cum gāsea cātū pu-ȓinā vreme, atuncea numai decātū împotriva lorū se scula.

Scrie Zonara in viēta lui Trajanū in tomul al duoilea, că și altā datā au oștitū Traian împotriva lui, și prea tare și gróznici rēșboiū au avutū cu el, a-tāta cātū măcar că Romanı au biruitū și mulțime de vrājmași au omoritū, iară și din trānșil încă atāția au fostū de rāniți într'acel rēșboiū, cātū nu mai avēndū cārpe bārbiaril de a lega rane, și auȓindū împēratul, însuși ale lui haine nu 'și au cruțatū, ce le au datū de-ı lega, și cetāțile cu destulā oste-nelā 'ı le lua. Inșā vēȓēndū Decebal că și de scaunul crāiei lui să apropie, a-tuncea au trimisū soli de pace la Trajan cu multā rugā, fāgāduindū că și ar-mele și meșteșugurile cu care bātea cetāți și rēșbóe, și pre meșteriı aceia se-ı dea, și apoi și ce va pofti el se facā; și așa viindū și el însuși la im-pēratul, la pāmēntū plecāndu-se s'au închinatū împēratului. Așa deci in Italia Trajan întorcēndu-se, solii lui Decebal cu dınsul 'ı au adusū, pre cariı înain-tea a totū sfatului ducēndu-ı, armele lorū acolo 'și au lepādatū, și mānile stringēndu-și in chipul robilorū, multū și cu multe cuvinte s'au rugatū, și așa pacea făcēndu-și, iar le au datū armele și s'au dusū.

Inșā Decebal nu prea multū trecēndū, érā de noue viclenii se apucā, tocmelele și legăturile silindū și stricāndū; inșā cunoscēndū el că n'are d'a tocma (egale) puteri de față ca se se batā, au începutū cu ascunsū vicleșugū pe Trajan se omóre, că de el fórte se temea și se îngrozia, cunoscēndu-lū mare și tare os-tașū. Intr'acesta chipū darā au începutū: șciindū el că de acel împēratū lesne se apropie omul și cine va grāieșce cu dınsul, el au aflatū ómenı ca aceia cariı se ȓică că au fugitū, și apropiindu-se de el, se-ı grāescā, și de vorū putea se'ı omóre. Așa darā mergēndū, dintr'aceia unul s'au cunoscutū cum ām-blā apropiindu-se de împēratul cu vicleșugū. Așa deci prindēndu-ı și dāndu-ı strinsóre au mărturisitū lucrul și cum 'ı au trimisū Decebal iproci.

Atuncea deci adoarā (a dua ora) sculāndu-se Trajan cu mai mare multū decātū āntēiū putere ca se 'ı întērce de tóte acele nestāmpārări și vicleșuguri ale lui, au mersū asupra lui și s'au jurat (ȓicū) că până nu va desrādācina și pe el și pe totū acel rodū de ómenı, nu se va lāsa, cum in cea de apoi au și făcutū,

Inșā Romanı temēndu-se și de aceea așa au făcutū, așa adicāte ca nu cum-vași vr'o datā cānd arū incepe a scādea și a se mai pleca împērația lorū, ei

aflându vreme, ca niște nedomoliți și nedomesticii vrăjmași, pururea nevindecați către romani, ar fi făcutu răscumpărare tuturor cătora au pățitu de la dinșii, și ei ar fi silitu nu numai a surpa de totu împărăția romană, ci și numele romanu se-l stingă și se-l perdea duple fața pământului, cum și alții au silitu multu a face, ci n'au nemeritu.

Acestea dară împărăția socotindu și sfātuindu aceea mai timpuriu ei a o face decâtu alții, la cale puse se o facă, precum au făcutu și in vremile cele ce împărății monarhi încă la Roma nu era; ci numai ales-au boerime, și capetele cele mari ocărnuia împărăția (carii au ținutu așa duple uciderea craiului Secstus Tarcvinie, zelul ce 'i dicea și Trufașul, carele au călcatu casa Lucretiei, romanei cel cinstite și înțelepte).

Multă mulțime de ani până la Iulie Cesaru, fiindu atunci dară voevodu oștilor romane Scipion Africanul, acolo in Africa mergendu, de unde și numele-l Africanu au remasu, și biruindu cu mare putere domnia și țaria Cartagenilor (ce înflorea și ea atuncea cu multe bunătăți). Insa Romanii din fața pământului și marea cetate aceea au sfărămatu, și totă biruința lor au risipitu. Așa Numanții, cetății mari și frumoșe in Spania Scipion Emiliu, și minunatulul pre atunci Corintul in Elada Mucie, au făcutu, din temelie sfărămându-le, și risipindu-le, pentru că supuse fiindu lor, ele se viclenia și ucidea pre Romani; și altora ca acelora așa au făcutu, măcaru că Romanii acilea mai multu ca să dea gróză și spaimă vrăjmașilor și supușilor lor celor neascultători le făcea; căci într'altu chipu acea împărăție forte au stătu diréptă și milostivă, și era privighietore in toate cele cuvioșe și drepte, mai multu decâtu toate alalte monarhi și stăpâniri câtu au stătu in lume și până astă-zi stau, precum toate istoriile câte scriu de dinșii pre largu aréță. Afară dicu duple ce au eșitu Samodrații împărăti, au mai bine tiranii, cum le dicu, că apoi ei apucându împărăția și vréndu fieșce carele a împărăti cum 'i va fi voia, nu duple cum legile și obiceiurile lor era puse. Atuncea deci unii dintr'inșii nu domni séu ómeni se parú că au fostu, ci mai răi și mai cruți de câtu férele cele nedumesticite și mânioșe, și decâtu aspidele și vasiliscii cel otrăviți și veninați, cum au fostu Caie Caligula, Domiție Neron, Domițian, Dioclitian și alții ca ei mulți, și nu numai la dinșii au fostu ca aceia ce și la alte némuri și domii, precum și până astă-zi unde și unde nu lipsescu de a nu fi de acel cruți tigr și veninați balauri, stîrpituri și terata fiindu din némul omenescu iar nu rodii omenescu.

Așa dară sculându-se Trajan cu totă puterea-l și in mai înăuntru țerii intrându o dată și altă dată, mare și tare rășboiu cu Decebal avendu, nu puțină vėrsare de sange dintr'amendoue părțile s'au făcutu. In cea de apoi însă, Decebal biruindu-se au fugitu, trăgendu-se către Beligradul Ardealului, căci acolo era și scaunul crăiei. Ci nici acolo nu s'a pututu mântui, că iată óstea romană trecendu munții Carpați (că așa acești munți toți carii curmeză țera acésta de către Ardeal se chiamă, dupe cum scriu Geografii), și acolo arđendu și sfărămându, nici acel Decebal au mai pututu scăpa; ci pre el prindendu-l, dicu cum se-l fie omoritu, alți dicu cum el însuși se-și fie făcutu mórte, du-

pre atîtea nenorociri ce i se întemplantase și vedea că totu și cu totul se perde, și cum că totu va căde in mîna lorü pre urmă, ci viu să nu fie.

Atunci deci începîndu mai virtosü și cu d'adinsul a cerca și avuțiile lui, dicu cum multă sumă și mare bogăție să se fie aflatu acolo in cămările palatelorü lui; și multe și ascunse dicu că au fostu, care le au descoperitu și le au ivitu unul dintr'ai lui ömeni, pentru că förte ascunse le ține. Acestu fel de meșteșugü d'a le ascunde barbarul afländu, adecă-te, dicu, că acolo in apa ce trecea pre lingă palate, abătändu änteuü apa de a cura printr'altu locu, mare förte gröpă făcëndu, și cu lespeđi pardosindu-o și pre d'asupra bine tocmindu-o, și acolo multu förte intr'insa aurü, argintü și alte scule ce șcia că de apă nu se strică puné, care ascundetöre förte cu nevoie era să se afle, mai virtosü că nimeni nu o șcia; pentru că când o au făcutu, robi au dusu de o au săpatu, și apoi pre toți aceia au pusu de 'i au omoritu ca să nu iasă cuvëntul și acé taină la nimeni afară. Ci iată că nici o taină, nici o ascundetöre lumescă, dupre nemircinosu cuvëntul domnului, la Luca 8, nu e, care să nu se afle și la iveală se nu iasă. Alții dicu că le au ivitu acelea și le au spusu unü boierü mare romanü ce in mulți ani l'au fostu țindü acel Decebal acolo robü. Acésta dară póte fi, că domiritü și mare omü fiindü, și ca acele multu va fi iscoditu, ca se șcie și se póta cunoșce, până in câtă putere avea acea crăie de se punea așa tare improtiva romanei împărății de a se lupta și de a se apăra. Deci și acelea spuindu-le și afländu-le, le au luatü romanii și câte au cunoscutü că ar fi fostu de zăticnéla lorü tóte au stricatü și le au dărâmatü.

Așa deci Trajan supuindü și desevërșitu domolindü tótă Dacia, și socotindü ca s'o tocmescă intr'acel chipü de la care se nu mai aibă alte turburări nici să le mai viă alte griji, au poruncitu de prin prejururile biruințelorü sale de au adusü romanii locuitori de s'au aședatü aici, și dintr'a sa öste au lăsatü câtü au trebuitü de a'i lăsa, ca să se așede aici rămäindü locuitori acestorü țeri, cari și până astă-đi se tragü, cum vomü arăta, dintr'aceia.

Insă nu că döră din Daci nici unul n'au mai rëmasü, câtü pustiindu-se de totü și ne mai rămäindü nimeni cine au locuitü aceste pämënturi au pusü Trajan și au aședatü romanii, ce numai a lorü crăie se nu mai fie, nici capete dintr'inșii poruncitori se nu rëmaie, nici al lorü nume de stëpänire se nu se auđă ci numai de romanü. Iar și din ei alții au mai rëmasü, că iată și Licinie de némü Dacu se trage, cum scriü mulți, insă de proști ömeni era; iar mai apoi la Roma mergëndü și la mari ömeni slujindü, fiindü póte și omü de slujbă, așa au ajunsü de mare câtü și pre Costanția, sora lui Constandin împëratü, cel Mare, au luatü, pre carele și omü împărăției l'au făcutü, și improtiva lui Macsimin tiranului l'a trimisü cu öste, și la Tarsü l'a biruitü. Insă nici din peptul acestui Licinie au lipsitu tirania, că și către alții crudü era iară către creștinii, nesățiosü gonitorü și muncitorü.

Insă Marele Constantin nu l'a lăsatü așa; ci împreună cu fiu-seü Crispu, cu mare öste improtivă-l au mersü, că și el cu öste eșindu-le înainte, la Odreiü avëndü mare rësboiü, l'a biruitü förte pe Licinie. Fugindü deci el in Bitinia, iar începe a strînge öste; insă vedëndu că nu-l va merge, trämite pre soția sa

la frate-seu Constandin de 'i face pace și 'i iartă vieța, însă cu acésta toc-melă, ca fără dregătoria se ședă se se odihnescă, la Soloni dându-I loc. Iar el reu fiindu învătătu și neastempăratu in rele, trecendū câte-va vreme iar incepé a se mișca spre turburări și a 'și stringe ómení asemenea lui. Inșă al lui Constantin ostași, fiindu la Soloni pázitorí, acolo l'au ucisú și au stinsú și pre acel tiranú ca pre Dioclitianú, Macsentie și Macsiminú, curățindú lumea de impuțeciunea tiranielorú ș. c. l. Acestú dară Licinie, cum đisemú, au fostú de fel Dacú; se vede că fórté puțin remăsese (dicú istoriile) de atáta amarú de aní, ce într'inșii atátea grele oști și nespúsá mulțime de vrăjmași au stătutú și au bulucitú, pre carií cu sabiá și cu focú 'i au stinsú. Și încă din câți și remăsese, cum s'a đisú, dóră cu vieța numai ce era, că încă totú subtú nemilostivií ostași se mistuise și se topise.

Așa dar Trajan a aședatú locuitorí romaní in Dacia, cum toți istoricií adevereză, și a avea și până astă-đi in Ardeal, in multe locuri, se vedú in petre scrise, epigrame și altele in numele lui cum și la Clujú, đice Gulielm și Ioan Blaú, in noul Atlas, că de asupra unei porți acésta epigramă a lui Trajan se vede scrisá (inșă latineșce) . . . . .

Și de aici apoi Trajan sculându-se s'a dusú in părțile Răsărituluí cu a doa mare oștire, unde Armenia tótă au luatú și Asiria, până și din Arvile partea au supusú.

De Dacia pe scurtú aicea iară voiú mai aráta, cum đicú că au fostú de mare și cu ce părți s'au hotăritú.

Filip Cloverie geograful și pe Dacia scriindú đice: Dacia pe dincolo de Dunăre se hotăreșce cu Mesii (adecă cu Sirbií ș. c. l.) Dacií inșă, đicea, némú schiticú este, crudú, vrășmașú și barbarú, iar țera aceea Dacia, despre Méđă-nópte se hotăreșce (până la unú locú va se đică) cu munții Carpați și cu apa Prutuluí (adecâte despre țera Leșescă se coteșce); despre Răsăritú, iar đice, cu Prutul se hotăreșce și cu Dunărea. Ce aici acestú geografú se vedesce că fórté greșesce, pentru că câtú-vași scurtéză din câtú au ținutú și ei atuncea, de vreme ce nu până in Prutú, și până astă-đi se vedú ținuturile, ci până in Nistru de nu și in Nipru, cum mai susú s'au semnatú, dintru a lui Bonfinie istorie, că între Nipru care dá in Marea Négră, se coprindea Getii ș. c. l. Ce mai bine este și mai cu socotélă se se đică că de către Răsăritú se otăreșce cu Niprul au cu Nistrul măcară, adecâte despre Vozia și despre Crimú. Iară de au greșitú Cloverie și de acésta ca și de altele multe, nu este a ne minuna nici atátú a 'l huli, căci și de acésta arátat-amú pricina mai susú din ce vine; adecâte, pentru că acești scriitorí, carií scriú mai tóte și de tótă lumea câtă până astă-đi ca cunoscută este, n'au ámblatú s'e vađă ei inșii cele de care scriú, care nici cu puțință este cuívași in lume se pótă ámbla tótă lumea, și tóte așa pe amăruntul sá le pótă vedea și șci, câtú nici într'una nici se gre-

șescă nici se cadă. Ce dară aceștia mai multă auzindu-le de la alții ce âmbă, unii într'o parte alții într'alta, unii cu neguțătorii, alții ca se vadă numai lumea, întrebă și scriu ale lumii locurile, orașele, apele, munții, nêmurile, obiceiurile, legile lor, rîda acelor pămînturi ce dau, ce lucruri se află, și ca acestea de tôte. Deci ca acelea de la unii într'unu chipu, de la alții într'altu chipu, dupre pãrerile ômenilor cum suntu alegendu-le, și lãudându-le lui încã ce 'i este pãrerea cã ar fi mai adevêruliu, dice și scrie. Deci, care este bine și drêptã ea stã așa nemișcatã; iarã carea greșitã și smintitã este, trebuie cel ce mai bine voru ști de acel lucru sã îndrepteze și sã dirêgã.

Insã de cãtrã Mêdã-qi, Dacia se hotãreșce cu Dunãrea, și de cãtre apussu, dice Filipu, cu apa ce se chiamã Patisul, intru care hotare coprinde-se astã-qi dice, partea a țerei Ungureșci; mai dis-aũ și Ardealul și Valahia (adecãte țera acêsta) și Moldova; insã *Valahia*, acești geografi, și mai toți istoricii cãți scriu de aceste țeri, diceãu și Moldovei și cestia; apoi o împarte in doue, una de susu alta de josu îi dicu. Le dicu și mai mare și mai micã: cea de susu, adecãte și mai mare Moldova, cea de josu și mai micã, țera acêsta *muntenescã* numindũ, cum mai dicu mai mulți așa; cã romãnescã numai locuitorii ei o chiamã, și dõrã încã unii din Ardelenii romãni, pentru cã aceia și aceștia numai când se întrebã ce este? ei respundũ, *Romãni*; iar Moldovenii se osibescũ de se respundũ, *Moldoveni*; se vede cã și ei suntũ de unũ nêmu și de unũ rodũ cu cestia, cum mai 'nainte mai pre largũ vomũ arêta cu mãrturiile multora.

Dupã ce aũ aședãtũ Trajanũ pre Romanii in Dacia, cum s'aũ ținutũ și pãnã când totũ așa aũ stãtutũ.

Trajan Ulpie aședẽndũ deci Romanii locuitorii aici și puindũ capete și cãrmuitorii romanii tôtei Dacii (insã nu craiũ ci numai voevođi, precum și printr-alte țeri supuse ale lorũ era, dupe crãie ținutũ mai micũ fãcẽndũ) s'aũ întorsũ, și iarã la Dunãre vindũ acolo de ceea parte a fãcutũ Nicopõia, precum și alți istorescũ, și Bonfinie intr'a treia decadã, a aduoa cãrți a lui, carele scrie: Nicopõi doue sunt, una mare alta micã se chiamã; cea mare dincolo de Dunãre, cea micã dincõce: și cea mare Trajan, cea micã Adrian aũ ziditũ, in pomenirea supunerii acestorũ țere (se vede și Bonfinie dintr'altorũ scriitorii dise, dice și el.) Insã și acel Adrian, ce se dice cã a fãcutũ și el cea mai micã Nicopoe carea, dupre disele acestorũ istoricii, imi pare se fie ce 'i dicu astã-qi, *Turnul*, carele dincõce de Dunãre improtiva Nicopoei este; acela darã era nepotũ lui Trajan de nepotũ, cãruia așa era numele: *Public Elie Adrian*, carele dupe Trajan el aũ stãtutũ împêratũ. Ci darã de credutũ este cã vrẽndũ ale unchiu-seũ fapte și lucruri se le mai întãrescã încã și se le pãzescã, și acea Nicopoe aũ fãcutũ, și altele aũ întãritũ și aũ ținutũ pe multe locuri; și la Roma cum se vede, omũ fõrte invêtatũ, înțeleptũ, bunũ și ostașũ mare era, precum și in vieța acestui împêratũ, cãți o scriu, se vede pe largũ cum aũ fostũ de vrednicũ și de mare.

De acolo apoi sculându-se Trajan iar cu mare putere către părțile Răsăritului s'aū dusū, precum puținū mai susū amū semnatū; unde și pre Armeni și și pre Parți până la Arville aū supusū. De acolo iară câtvași trecēndū, iarășī gătindu-se bine de oștire, aū mersū către Asiria, improtiva Ovreurō carī ridicase capū improtiva Romanilorū ce se afla la Egiptū, la Kirinī și la Kipru, carī dīcū că aū fostū ucisū ovreī până la 40,000 de omeni, și nu numai atātū aū făcutū, ce și carnea ucīșilorū aū mīncatū, și cu sângele lorū pre obrazū s'aū unsū. Acēstā darā crudā și vrājmașā obrāzniciā și cutezare a Ovreurō, a făcutū pre Trajan de cu mare putere aū mersū asupra lorū, ca să potolēscā acea rāzmiriță și se 'ī pedepsēscā.

Mirā-se însă mulți de acea sculare a Ovreurō și grozāvie ce făcuse și Romanilorū și chreștinilorū, cătora se aflase atunci intr'acele părți, de 'ī ucisese așa, ce îndrāznire și nesfialā se fiā fostū? că iată de la Titū-Vespasian, dintr'al doilea anū al impērației lui, până la 18 ani al lui Traian ce era atunci, numai ce trecuse ani 34, și nu se dumirea nicī și aducea aminte ce pățise; că atunci ei iară sculāndu-se și ridicāndū capū, aū mersū asupra lorū acel impēratū Titū, fiindū dela Hs: ani 72, și ocolindū Ierusalimul, și cetatea o aū sfērīmatū, și bāserica cea mare ce avea atunci ovreī o aū arsū și o aū strīcatū, și aū tăiatū atunci Romanī mai mulți de trei sute de miī de Ovrei, cum pe largū istoriile dovedescū. Ce darā Ovrei cu acea nu se îndestulise, ce și in scurtā vreme aceea iară ca acelea scornise și făcuse, cum mai susū s'a dīsū: ci pōte fi, cum dīce și Carion in cronica lui in vieța lui Vespasian, unde mai pe largū ceva acestea istoreșce: că fiindū de la Dumneđeu se pață cel ce suntū vrājmașī lui, cum era ei lui Hs: domnul și Dumneđeul nostru, acestea spre peirea lorū le intārīta și le făcea, ca să se rescumpere desāvrișitū sângele cel nevinovatū a Spāsitoriului lumī, ce pe cruce 'lū aū versatū nelegiuīții ovrei.

Intr'acelea deci gătindu-se Trajan și spre aceia vrēndū a se porni să mērgā, bōla idropiei viindu-l, și până la Cilicia mergēndū, acolo aū muritū, impērațindū ani 19 și șēse luni.

Aceste trei mai mari oștiri făcēndū el câtū aū impērațitū, adecāte a Dacilorū, cum s'a dīsū, a Armenilorū, a Parțilorū, și acēsta a Ovreurō de arū fi mai trāitū arū fi sēvērșitū, afarā din altele multe ce mai micī le socotea, și afarā din cāte încă mai 'nainte de a fi impēratū, nenumērate resbōie ce aū făcutū, trāmițēndu-se încolo și încolo Hatmanū mare aū sārdariū, cum 'ī dīcemū și mai 'nainte și impērațindū Nerva cel bunū, dreptū, și milostivū impēratū și către creștinī blāndū, și făcētorī de bine, carele pre Trajan, dupre dīnsul a impērați, el l' aū alesū și l'aū lāsātū in scaunū.

Insā mōrtea lui Trajan aū zātīcnitū atunci ore-și ce vremea de aū mai zābovitū acea oștire până a merge la Ovrei, iarā nu că dōrā aū remasū lucrurile așa lāsate și îngāduialā s'a datū acelorū viclenī Ovrei, ca deprīndēndu-se cu d'acelea se rāmāie in nārāvū.

...Ci iată *Eliū Adrian*, nepotul de nepotū al lui Trajan, cum s'aū dīsū, stāndū dupre dēsulū impēratū. Și trecēndū ořeși-ce vreme până a' și tocni altele ale impērației, fiindū prōspētū impēratū, că era destule turburate atunci, mai

virtosă în Asiria, începute încă de Trajan, unchiu-său fiind; deci numai de-câtă spre acel război s'au gătit. Se vede că încă până a merge el încă acolo însuși, din Britania chiamându pre un Iulie Severu voevodă, ostașu foarte și vrednic, l'au trimis în Siria ca să mai potolească acea turburare și gâlcăvă ovreiască, ce nici acela n'a cutezată bătaie mare se facă cu acel prea îndrăzneț țilhari, ci au lungit războiul, între care vreme puterile Ovreurilor se mai întărise.

Așa deci apoi, Adrian mergându în Siria cu mare și tare gătire, luându multe alte coștaie și stricându-le, apoi a mers de a ocolit cetatea care i dicea Vetonu, trei ani și șese luni bătându-o, fiind tare ni cu mulțime de omeni păzită, cum dice Carion. Acolo mulți deci în bătaie perindu, și mai mulți de fome și de ciură murindu, cu sila și cu biruință o au luat. Și acolo a ucis și pe capul turburării și al vicleniei, căruia era numele Vencohar; alții acestuia îi dice Coteva, căruia apoi pe urmă Ovreurii îi dicea Vencomba, adevăte fiul minciunei, cum îl țilcuesc ei, căci că el mai înainte se trufea și dicea că este Messia mîntuitoriul Iudeilor.

Însă după ce s'au luat cetatea și cu bătăile de afară ce se făcuse, puindu de a număra morții se vede căți vor fi, s'au aflat încă 500,000 de mii de Ovreurii, afară de cei ce de fome și de ciură au murit, pre cari nu l'au putut mai numera, și atunci puterea ovrască câtă mai fusese s'au sfărîmat și s'au zdrobit. Acestea Carion în viața lui Adrian ce o scrie (măcar că cam pe scurt) le istoricește; iar Ioan Zonara, om învățat și vrednic credinței d'între istoricii greci, dice unde scrie și el viața lui Adrian, că, afară din căți de fome, de ciură, de arsură au murit, numai în bătăi căți au căzut numărându-l, s'au aflat 580,000 de ovreurii, și cetăți le au luat 50 foarte tari; erau coștaie și sate mai alese care avusese, 985 le au sfărîmat ș. c. l.

Așa dară Dumnezeu Părintele știe rescumpăra sângele fiului său unuia-născut, și așa știe fieșce căruia din vrăjmașii lui a răsplăti și a da, și celor ce poruncile sale calcă a aduce plătină păcatul părinților pe feciori, până la al treilea și al patrulea nemă, cum singur Dumnezeu dice, la *Numere*, capete 14, și la 2-lea *Zacon*, cap. 5, pre cari încă îngăduindu și lăsându în viață câte o dată, și în părere se vedă că sunt cevași norociți, care aceea o face noianul bunătății și adinca înțelepciune a lui Dumnezeu, pentru că doră s'ară pocăi omenii și dela întunericul relelor s'ar întorče la lumina bunelor; iară ei neluând-o că acea îngăduială este despre partea milosirdiei lui Dumnezeu ci din destoinicia lor, când se vedă așa, prindă nărav, și așa ne mai curmându-l de la densii cadă și ca într'acele stingeri, și cu sunet se pere pomenirea lor, cum cântă și împăratul prooroc David în psalmul 9, precum și ovreurilor s'au perdut, vedem, împărăția, stepănirea, preoția, și alte bunătăți multe, și până la sfârșitul lumii vor fi pierdute și stinse iară de noi, cari credem într'insul fiul lui Dumnezeu, fiă-l milă și paza lui afeșe pururea cu căți învățăturile și poruncile lui ținu și păzesc!

Acestea ce dicem penă aici, pentru alții doră se pare că amă eșit din vorba noastră, însă nu gândesc că fără cale sunt puse, de vreme ce acestea și multă mai multe decâtă acestea, măcar de amă putea și luminându min-

tea noastră cu cele ce 'n lume mari fapte de mari ómeni scrise aũ rãmasũ, și acestea voia lui Dumneþeũ îngãduindu-le, ca iar prin ómeni minunile sale se sãvãrșeascã și se remãie cunoscute rodului omenescũ, tótã invãþatura și sciinþa, descoperindu-le și in luminã puindu-le și lãsãndu-le, ca se putemũ încã cunosce și sã scimũ lucrurile bunilorũ și a reilorũ, a vrednicilorũ și a nevrednicilorũ, ale legiuiþilorũ impãraþi și ale tiranilorũ; ca pre cei bunĩ și vrednici se lãudãmũ și bine se cuvãntãmũ, și pe cei rãi și cruþi sã-I ocãrãmũ și rãu sã-I pomenimũ; așijderea ca relele sã gonimũ și sã fugimũ, iar bunele sã 'n-brãþișãmũ și sã urmãmũ.

Așa darã, cum s'aũ ñisũ, Romaniĩ aici aședãndu-se mulþime de anĩ subtũ acea impãrãþie ascultãtorĩ aũ fostũ; insã intr'aceia cursóre de anĩ, pãnã cãnd iar s'aũ mai descoperitũ numele acestorũ locuitorĩ de aici, ce se vorũ fi fãcutũ și ce se vorũ fi intãmplatũ nu sciũ, cã nici scrisũ nici pomenitũ de alþii nu aflu. Insã se vede cum aicea de la Roma viindũ ocãrmuitorĩ þereĩ, mari ómeni și de mari nãmuri veniaũ (cum se va arãta și de Corvinũ, dupã cum scrie Bonfinie); cã aceia darã viindũ pre aici, se aședãũ și ei, locuitorĩ pãmãnturilorũ acestora fãcẽndu-se, cum și pãntr'altã parte așa nãmuri mari, de multe ori mutãndu-le de prin moșiile lorũ, acolo se alcãtuiaũ și se aședãũ; și nu numai la Romaniĩ acẽsta se vede cã aũ fostũ, ci și la Elini și pe la alte roduri omenesci. La Elini, cum dupã Alecsandru Macedon Voevoziũ lui cei mai alesĩ prin þerile cele mai mari și mai bune in Asia aũ rãmasũ și s'aũ aședatũ, precum Ptolomeiũ Lagos la Egiptũ, Antiohũ in Asiria, Antigonũ la Pamfilia, și alþii mulþi intr'acele pãrþi, și feciorĩ și nepoþii lorũ pe urmã multe nãmuri moscenire aũ remasũ in acele þeri. Așa și aici dar, aũ rãmasũ de aceia, și pãnã in vremile dupre urmã s'aũ trasũ; și dórã vre o rãmãșiþã de a acelora și pãnã astã-ñi, de nu aici iarã in Ardeal potũ fi, cum unii din Haþegũ adeverezã și se þinũ se fie.

Acum darã, acestea și aceștia așa viindũ și fiindũ, iatã mai încóce numele *Vlahi* le-aũ rãsaritũ, și așa și pãnã astã-ñi se trage. Ci dar, ce de acestũ nume se ñice, și de cãnd acesta le-aũ rãmasũ mai osebitũ al lorũ, de nu le ñicũ alþii acum nici *Daci*, nici *Geþi*, nici *Romani*, ci *Vlahi* mai alesũ; iatã istoricĩ ce ñicũ de dãnșii și gheografii, voiũ arãta, mãcar cã ei intre dãnșii in ñise se vrãstãdã.

Vlahii de unde se ñicũ Vlahi, seũ altũ nume iar mai totũ așa, cãruia scriitorii cum le-aũ plãcutũ puindu-le nume, cum și mai alesũ de unde se tragũ ei.

Ântãiũ Antonie Bonfinie, intr'a duaia decadã la a patra-ĩ carte ñice: Așa «din leghiónele locuitorilorũ ce de Trajan și alþi ai Romanilorũ impãraþi erau «duse in Dacia, Valahii aũ izvoritũ, cãrora Pius ñice cã de la *Flak*, cuvãntare «Nemþescã, vine *Vlahi*, cã așa aũ vrutũ se le ñicã. Iar noi (ñice el) in potri- «vã amũ socotitũ a le ñice, adecãte etimologia fãcẽndu-o de la cuvãntul gre-

«cescū ce se țice . . . .¹⁾ adicăte aruncându săgéta, pentru că fórte erau is-
«cusiți in meșteșugul săgetatului. Iară unii (totū el țice,) că numele se le fi
«pusū acesta *Valahii*, după fata lui Dioclitian, ce o chiăma așa, care o mări-
«tase duple unū Ioan, Domnul ce erea atuncea aceștii Daciū;» acestea Boufi-
nie țice.

Carion in cronica lui, într'a patra carte, in vieța lui Isacie Angel, Împăratul
Țarigradului, ce scrie, țice acestea de Valahia: «Ăntēiū dară, câtū eū 'mī-a-
«ducū aminte, intru acēstă istorie in care se numescū *Vlahii*, căroră scriito-
«rii Grecesci *Vlahi* și *Blahi* le țicū, de unde numele lorū in acea vreme, cu
«ce prilejuri s'aū ivitū și s'aū cunoscutū acestea, sēū când acēstū nēmū între
«Nistru și între Dunăre aū stătutū locuitorū, eū cu adevăratū nu sciū, dreptū
«că locuescū in vechea Dacie carea pe urmă o aū ținutū Goții ș. c. l.»

Și mai josū iar scrie și țice: «De începătura acēstui nēmū mie mi se pare
«că necuviosū este a țice că împărații rēsăritului, adecăte ai Țarigradului, în-
«țelegū pe Goti, gonindū pe unii duple acele pământuri, pre alții tăindū, lo-
«curile acelea duple vechiul obiceiū le împărția ostașilorū bătrini, ca de acolo
«plata lorū s'ēși iea. Dar eū țicū că, cum Turcii daū acum Spahiilorū lorū
«Timaruri (dela aceia dupe atuncea luândū pildă), și mai virtosū pe acolo fi
«aședaū împărații (țice,) ca se potolēscă și se stingă gâlcevile ce adesea făceaū
«Sarmații (adecă Leșii), între cariī ostași mai mulți erau Romani, precum și
«limba adeverință le este, carea din latinēscă stricată este. De la acești Ro-
«mani, dară, purcesū este numele Valahilorū; iar acum țicū, țice unii, că de la
«Flacs voevodul lorū se trage numele, aceea ca o poveste este. Mai țice iar
«că necunoscuții erau Valahii până când in odihnă ascultaū de împărații Țari-
«gradului; dar iarăși cunoscuții fură și la lumină veniră, daca incepură a se a-
«mesteca și a se adaoge cu Sarmații veciniī lorū, de cariī fură și îndemnați sē se
«desparță și sē se desbată de subt ascultarea împărăției, cariī și incepură a o face
ș. c. l. «Mai țice și acēsta; «In vremile de apoi, unū nēmū al Vlahilorū era in douē
«împărțitū, și in douē domniī osebitū: ci dară, cei ce către rēsăritū și către
«médă-nópte locuiescū, Podoliei vecini, *Moldavi* se chiamă; iar cei ce către
«médă-ți și către Transilvania (cum se chiamă) *Valahi* se numescū;» și ca a-
cestea acel Karion scrie și țice.

Inșă, acesta și alți mai toți ca acesta istorici din cești mai dincóce ani,
istorescū lucrurile Valahilorū, de cândū aū pogoritū domniī din Ardél a locui
acestea, duple cum arată și scurte leatopisițele acestorū douē țeri, că pogo-
rindū ei pe aici și coprinđendū locurile și pământurile acestea, cu ce puteri
vorū fi avutū aceia atuncea, și adăogându-se de prin multe părți ómeni pen-
tru bilșugul și bunū locașul acestorū pământuri, mai virtosū și crescēndū dom-
niile, s'aū făcutū și elle puternice, duple câtū și locul le-aū ajutatū; că iată
că micī și înguste domniī pe lingă alte crăiī și împărății, și se vedū și suntū;
iar mari și tari lucruri, și Domniī acestora aū lucratū și aū făcutū óre-când,
cum mai 'nainte se vorū vedea faptele lorū.

¹⁾ Acēstă țicere lipsindū in manuscrisū, este de cređutū că autorul a voitū să țică de la
cuvēntul elinescū βάλω care înțelege a arunca, a asvărli, a attacka, a lovi. Edit.

Martin Cromer, carele de ijderania și de lucrurile Leșilor și viața crailor lor istorice într'a două-spre-dece carti a lui, unde și viața lui Cazimir craiului cel mare scrie, vrându se arate și el Români acestia, au cum le dăcă el *Valahii*, de unde se tragă, acestea dăce:

«Dacia, după cum o scriu vechii gheografi, Apa Turiei, căreia noi dăcem Nis-tru, despre acea parte a Șarmașii, carea noua Rusia și Podolia este, o des-parte de către apusă cu Iazigi Metanastii; se hotărasce despre răsărită cu apa Terasului, căruia noi Prutul acum îi dăcem, și cu Istrul, adicăte cu Dunărea, că așa se chiamă; de către Mesia cea de josă, care acum Bulgaria este, și de către amădă-și cu acea Dunăre se desparte, adicăte de Mesia de susă, carea acum Bosna și Sărbia este. Acea dară (adicăte Dacia), după atătea resbăie ce cu Romani au făcută, in cea dupe urmă de Trajan Împărată, precum scrie și Evtropie, s'au supusă, și in chipul ținutului adusă este. Ci dară, de vreme ce de oștile ce in mai sușii ană sorbită și stinsă au fostă, mulțime nespusă de omeni din tôte părțile romane acelașă împărată, ca se locuiască și se sălășliuască pământurile acestea și cetățile, au adusă. Inșă, nu așa multă despre aceea, subt Galian, și apoi subt Aurelian Împărașii, varvari aceia 'și-au rescumpărată; după aceea iar Goșii, subt Grașian Împărată, aceeași Dacie au coprinsă.»

Ce dară eă, acăsta ce dăce acăstă Kromer aici, nu mă pociă domiri ce au vrută să dăcă, și de ce barbari dăce? adicăte subt Galian și subt Aurelian, varvari dăce 'și-au rescumpărată, adicăte, Daci pôte fi; și apoi iar dăce că subt Grașian Goșii o au coprinsă, adicăte iar pre Dacia. Ci acestea ce dăce cu rescumpăratul Daciloră, nici cum nu o va dovedi din cele ce mai susă dăcă: una, căci iară el au dăcă că din mai sușii ană ce atătea resbăie între ei s'au făcută, ei s'au sorbită și s'au stinsă; pentru care Trajan au adusă apoi nesocotită mulțime de Romani dupretutindinea, de 'i-au așesată aici locuitori, cetăților și pământurilor stăpănitori. Dară dăca au fostă așa stinși și topiți cătă mai nimeni de acăi Daci au fostă rămasă, iar de au și fostă puțin rămași, săraci și becisnici au fostă rămasă și aceia, cum de cređută este, precum mai toți scriitorii într'acăsta se potrivescă de istorisescă, când luară dară atăta putere, și când li se întorse tăria de se 'și pôtă rescumpăra și isbăndi pre atăta sumă de Romani și atăta putere ce era a loră și acolo de pază și de ocărmuitura lucrurilor? Mai este încă și ceea ce dăce că, subt Grașian, Goșii o au coprinsă și o au luată; este dară aici se întrebămă, iar pe acăstă Martin, dar de la cine au luată? Că de va dăce de la Romani, iată dară că nimică barbarii nu 'și-au fostă rescumpărată pe Romani, ci iar a Romaniloră au fostă; de va dăce dela varvari, adicăte dela Daci, dară ce trebă au avută a dăce că, împărașindă Grașian, Goșii au luată Dacia, de nu au dăcă mai bine: Dacia carea au fostă luată și coprinsă de Romani, și iară 'și au rescumpărat-o varvari, acum o au coprinsă Goșii. Și nici acăsta o va putea dăce, căci, cum s'au dăcă din istoriile altora, și Daci dintr'o fântăna cu Goșii suntă, încă mulți și Goșii pre atuncea le dăceă, că totă Schiți erau, și totă dintr'a răsăritului Schitie aceștia toți au isvorită, cum și Ungurii și alții, cum se va arăta; măcar că acum mai alesă *Goșii*, Șveților și Daniloră dăcă; încă și la Crimă de

aceia ore-când au locuit, cum și până astăzi dela împărații Greci ținuturi acolo fiind, Gotii le diceau; creștinii sunt acum, este și Mitropolitul acolo, grecesc, carele ascultă de Patriarhul Țarigradului, de 'l' dicu încă ei *Gotias*.

Deci dară, se scimă că Goții cându au coprinsu acestea sub Grațian, dela Romanii au luat, iar Dacii nici au mai rescumpărat, nici s'au mai sculat dintr'aceia nici odată. Ci dară, de acesta ertându-ne Martin Kromer, căci nu-lu credem la cele ce mai nainte dice de Valahii, adică de Români, cum le dicem noi acum, mergu cu dînsul; iară el dar dice așa: «Dintr'aceia amestecătură a Romanilor și a varvarilor, cu dările și lucrările ce făceau între ei și cu a înșurărilor amestecături, Valahii au resăritu, limbă noă din cea vechiă a loră varvară și Romană, ruptă și amestecată au, și cu aceea se slujesc; foarte multe însă țină cuvinte latinesci. Se vede că și rusescă și slavonescă limbă a o ținea obicinuesc, au dora căci le suntă prea vecini și au multă amestecătură cu ei, au dora căci de Slovênii și acea țără, precum celelalte într'aceia tragere, carea dela Balta Meotidei (balta Meotidii se chiamă cea care se face la Crim despre partea cerchizescă și căzăcescă din apa Donului și dă in Marea Negră, căreia și Eucsinu îi dicu); iar marea Adriatică se chiamă ceea ce este și 'l' dicu sinul Veneției, precum acesta in cartea lui cea dintăiu mai pre largu au arătată cătu au coprinsu acei Slovenii ce dice, din cari astăzi dicu că suntă Sărbii, Bulgarii, Bosneanii, Leșii, Rușii, Bohe-mii, Muscalii, Horvații și alți câțiva ca aceștia. Deci dară, dice, pôte că și aceștia supuși sunt; aceea fiindu, și limba loră au priimitu, cu carea și până astăzi la biserica romănescă trăiesc, că tôte cărțile bisericeii și tôte citaniile și cântările pre slavonesce le suntă.

Nici însă tătă acea Dacie (iar Kromer dice) acel nemu o ține; pentru că partea ei cea despre apusă este Ardealul, ținutu al Ungurilor, care de Unguri, de Saconii (adică de Sasi, că așa se dice), de Săcu și de acești Valahii acum se locuiesc, însă (dice) Valahii suntă felii grosu, ostași și vicleni. Iar de unde și când Valahii au începutu a se chiama așa, nici știu, nici aflu. Intr'acesta dară și el cu Karion se potrivește ce dice; însă cam deobște părerea este acesta (dice iar el): «se vede că de unu vechiu scriitoru este adeverită, cum dela Flak, carele au Voevodu au Domnu le era, numele acesta se 'l' fi luat; cariîntăiu *Flachii*, apoi stricându-se cuvintul de varvarii vecinilor loră, *Vulasii* au *Valahii* se chiamă». Ca acestea și mai multe și Martin Cromer de pogorirea Valahilor acestora, adică Romănilor, de unde se tragă și cum au fostu, dice și scrie; și alții ca acesta, ca de acestea destule dicându și scriind, și multu între dênșii se osibesc, unii unele alții altele povestind, pe care nici puțină îmi este a ședeia pre toți câți scriu de această Dacie, și astăzi de acești Valahii, cum le dicu, aici se 'l' adun; căci și vreme prelungă îmi va fi a chieitui, ca acelea înșirându, și cu mai multe greșeli ale istoricilor voi da supărare, și cunoscătorilor turburare, neputându sci a cui dîsă va fi mai adevărată, se credă și se scie. Iar care va fi din cititorii mai grijulii și poftitorii, multe decâtă acestea a sci, de acesta citescă pe istoricii, măcar câți amă pomenitu și voi pomeni că au scrisu de aceste țări, și acolo mai multe va afla dela aceia, și ei, dela unii și dela alții adunându-le, și părerile loră aducen-

du-le, și pre unii mai bine că au scris credându, și pre alții ca pre nise bănuitorii lăsându, precum și noi de dinșii trebuia să facem; căci de a 'i crede și de nu a 'i crede, nu este mare greșelă, pentru că acestea nu sunt dogme ale bisericeii, s'eu ale sfinților părinți d'ise, cari cu luminarea duhului sfânt și au lăsat în știință, ci istorii politice au scris, unele de la alții, (însă cele vechi) au dindu-le, s'eu scrise fiindu citindu-le, altele și ei într'acele vremi ce se întâmplă făcându-se, le scriu și istorisesc, se vede că nici acelea nu sunt toate adevărate drept; că și scriitorii, mișcați de osebite poftete și voiele lor, unii într'unu chip alții într'altu chip totu acea poveste o vorbesc; adică cel ce iubesc pre unu, într'unu chip scrie de d'insulu, și cel ce uresce, într'altu chip; și de al se'u într'unu chip și de streinu într'altu chip scrie; și cel ce este m'anosu, într'unu chip întinde condeiul, și cel ce nu, într'altu chip îl opresce; și altele multe ca acestea suntu pricinii, de nu totu unu fel toți scriu adev'urul. Unde și unde ca acela se se afe așa drept și de obște bunu, ca toate într'o cumpănă pe ce va cunosce se le mărturisescă și se le scrie, lumei întru negreșită știință și adev'uru lucrurile se le lase. Însă nu mi se păru a lăsa acum pe Lorintu Topeltin din Mediaș, sasū de amintrelea, iar omu învățat și destul umblat, carele nu de multu s'a pusū a scrie, însă pe scurtu, cum și el mărturisesce că face într'o cărticea ce 'i d'ice «Răsariturile și apusul Ardelenilor ș. c. l.» care cărticea o au făcutu și o au tipăritu la Lionul din Francia, la anul dela întruparea cuv'entulu 1667. Acolea dară, într'aceea, ale Ardealulu și locuitorilor cine sunt, și câte n'umurii sunt, și ce obicei, și ce purtări, și ce legi au, cam pe scurtu iar mai toate le atinge și le d'ice, măcar că are și el părerile lui, și de al lui ca de al lui grăiesce; însă și de Vlahi, adică de Români, ca o parte ce sunt și ei locuitorii acolo, încă scrie, și acestea d'ice: «Vlahii, (adică Români) d'icu unii «cum de la Flacs Voevodul s'au numitu așa; Enia Silvul ant'eu ac'asta d'ic'endu-o, apoi după d'ensul nu puțin o adev'erdă, din stihurile lui Ovidie Nason «dovedindū, carele este forțe bătrinu poetu. Acela dară, într'o poslanie a lui, «într'a patra carte ce face, d'ice: fost'au mai mare acestorū locuri Flacs, și «subt acestu Voevodu ț'ermurile Dunărei fără grije erau; acesta au ținutu «și pre Mesii, adecă pre S'erbii, in pace credinciosă. Acesta cu arcul și «cu sabia au îngrozitu pre Geții». Ca acestea dară d'ic'endu acel pré vechiu poetu, iaū ei și d'icu că dela acel Voevodu Flacs s'au numitu aceștia Flaki. A- «poi cu vreme de unii mutându-se aceste slove, adecăte cea d'ant'eu, *F in V*, «și cea de la mijlocii, *C in H*, s'au chiămatu *Vlahii*, așa d'ice unii; iară alții «de la Blahi numele cum se le fie r'emasu adev'ereză, cari in d'ilele lui Ale- «csie Comnino, Împ'eratul Țarigradulu, cu Voevodul lorū Ioan, carele pre a- «tunca avea, mare bintuiei și pagube făceau acel împ'erați. Decī, pe atunca «acel fel de ómeni așa chiamându-se, au r'emasu și numele acestorū locuitorii». Într'acestașu chipu, și altele ca acestea și mai multe, Topeltin istoresce, și ale altora mărturii aduce spre adev'erinta acestora ce d'ice.

Însă dară, orī câți au grăit și au scris de aceste ț'eri, toți d'icu cum Dacia și Getia (pentru că mai totu unii n'emi au fosti aceia mai din 'nainte vreme), că o au chiămatu și s'au numitu dela acele n'umurii Scitice, cum s'au d'is'it, a-

decâte de la Daci și de la Geți, cari din partea răsăritului erau veniți într'aceste părți, cum și alte némuri multe, aș dora mai tote câte sunt in Europa, din Asia s'aș pogorit. Inșã din începutu, dicit, cum se vedu in tote istoriile și mai virtosu din scriptura sfântã, adecãte din Biblie, putem cunosce și ne putem bine adeveri, cã într'acele părți aș fostu atâtieș multime de omeni, și de acolo apoi a se lãși și a coprinde lumea și pãmênturile s'aș pornit.

Ci darã, cum s'aș disu, acestu pãmêntu Dacia chieamându-se, și cum Daciș il stãpãnea cu craiș loru pãnã la Decebal, cel mai de pre urmã craiul loru, și cum cã Trajan Ulpie, Impãratu al Romaniloru, într'a duoa oștire-i pre ea desãvãrșit u aș luat u și o aș supusu, din crãie, ținutu mai micu, cu Voevođi fãcându-o, acestea din cele mai susu dize am u cunoscutu; și cum cã apoi Trajan multime de Romani dupretutindenea din biruințele lui aș adusu aicea de aș aședat u locuitor u și paznici acestoru țeri, din care și pãnã astã-đi se trag u acești Romani ce le dicitem u noi, iarã Greciș și Latiniș *Vlahiș* și *Valahiș* le dicit, incã ne am u adeviritu din istoriciș cei mai de credință și mai pușini ce sunt u.

Se vede cã iarã nu lipsescu uniu a nu dicit cã acestu nemu romanu de acum nici de acei Romani ce aș lãsat u Trajan locuitor u aici este, ci nu mai nisce rãmãșite de ale acelor u Daci și de alți varvari adunați aicea și strinși, pentru cã acei Romani, dicit, cariș erau aici puși locuitor u de Trajan, dupã cãtãva vreme, incã de Galian aș fostu rãdicați și duși in Misia și in Tracia și într' alte părți, in Elada dreptu, cã Goșii in vremile aceluș impãratu, cãlcãndu Grecia, Macedonia, Pontul și alte părți ca acelea, aș adusu pre acești Romani ca sã gonescã pre aceia, și 'i-aș pus u acolo iarã, aședãndu-i de pazã; și așa aici iar departe de dînșii aș rãmasu locurile; ci darã, nu dintr'acei Romani, ci dintr'alți omeni și némuri, cum mai susu dicit.

Mai aduce Topeltin in poveste și pe unu Ioan Zamoski, care dicit și tãgãduiesce, cum Valahiș, adecãte Romaniș, nici cum nu pot u fi rãmãșite din Romaniș ce aș adusu Trajan de 'i-aș aședat u in Dacia; pentru cã Galian Impãratu, desnãdãjduindu-se (dicit acel Zamoski) d'a mai ținea pre Dacia (pote fi iar de impresurarea Goșiloru, cã și pre aici și alte părți mai susu și apoi și Italia totã coprinesese), 'i-aș luat u de 'i-aș trecut u Dunãrea de cea parte in Misia, vecina Traciei, lãșãndu de totu pre Dacia. Și mai dicit incã, cã Daciș, deci aceia cariș erau, invetãndu de la Romani limba latinescã, printr'atitția an u lor u supuși fiindu, și cu dinsa deprinđându-se, o fãcuse apoi cã este a lor u de moșie, și o aș ținutu; care dupe aceea mai pre urmã stricãndu-o într'acestu fel aș venit u și aș rãmasu precum și astã-đi este, așa fãcendu cum Spaniș, și Galiș și Italianiș, adecãte Spanioliș, Franțoziiș și Frãnciiș, (cã așa le dicit ei) aș fãcut u; cariș némuri ei incã pãnã astã-đi n'aș a lor u limbã, de felul lor u oșbitã, nici cea vechiã ce ore-cãnd vre o datã vor u fi avut u nu se șcie, ci dintr'a Romaniloru ținu, rãș și grozavu stricãndu-o. Deci darã, precum Spaniș, Galiș, Italiș nu sunt u Romaniș, așa nici Valahiș nu sunt u Romaniș.

Acestea acestu Ioan Zamoski dicit, ale cãruia dicit u și basne, dicit Topeltin și alții, cã mai multu sunt u de rãșu de cãtu de credutu; pentru cã cele treș némuri de omeni ce dicit acela, adecã Spaniș, Galiș și Italiș, fiind forte vecin u cu Romaniș și supuși de ei, și totu între dînșii ședendu, și amestecați um-

blându, lesne acei varvarii limba lorii își stricău, vrënd mai multu cu a romanilor a o amesteca, precum și până astă-zi se vede pre la marginile țeriloru care trăiescu cu altă limbă, că lesne iaū unii de la alții cuvinte, și cu d'ale lorii amestecându-le, își pare că altă osebită limbă lorii facū; și mai chiarū vedemū că Romăniū din Ardél, Moldovenii, și cești din țera acēsta, totū unū nēmū, totū o limbă fiindū, încă între dēnșii multū deosibescū, care acēsta cum se vede este din amestecătura veciniloru lorii. Așa dară, și aceste trei nēmuri, ce dicemū mai susū, din pré vecinătatea Romaniloru luându de ale acelora cuvinte, și cu cele de moșie ale lorii amestecându-le, și ștricându-și limba, aū rēmasū in cēsta ce acum suntū. Iar Daciū prea vechiā a lorii osebită limbă avēndū, cum o lāsarā și o lepădarā așa de totū, și luarā a Romaniloru, acēsta nici se pōte socoti, nici crede; pentru că și până astă-zi vedemū și auđimū (dice Topeltin), că de întrebāmū pe unū Valahū: ce ești? el răspunde, *Romăniū*, adecāte Romanū; ce numai aū stricatū puținū cuvēntul din *Romanū*, dicū *Romăniū*, care totū acelașū cuvēntū este.

Insă acestea ce dice Lorințū că și a se răspunde că este *Romăniū*, încă a-deverezā că este *Romanū*, dicū eū că nu este destul cu atāta de a se dovedi că este *Romanū*, pentru că vedemū și noi astă-zi pre Greci așa răspundēndu-se, când il întrebū ce este? el dice *Romeos*, adecā Romanū, și mare ose-bire este între Greci și între Romanii; ci numai și ei fiindū supuși mai pe urmă Romaniloru, *Romani* vreaū și ei se se chieame; aū dōrā dacā s'aū mutatū impērāția de la Roma la Bizantia, aū iuceputū și ei sē se chieame Romanii, mādulari și parte și ei impērāției făcēndu-se; ci dară, asești Greci, nu Romanii ci Elinii suntū, și mai virtosu cei ce in țera Grecēscā, cum îi dicemū noi, suntū, și dintr'aceia se tragū; din care ore-când in vechile vremi și ei pré mari omeni aū fostū, și atāta intru învēțaturā a cărților și a sciințelorā aū fostū procopsiți, și atāta intru vitejiū aū fostū ispițiți și aleși, intru înțelepciunea lumēscā de iscusiți, câtū nici unū nēmū, nici o limbă pe lume. nici o datā ca ei n'aū stātutū, precum singurū Pavel apostolul de înțelepția lorū mărturiseșce la Corintenii, poslania āntēiū, cap. I-iū, dicēndū: «Judeii semnū cerū, și Elinii înțelepciune cautā;» și de la cariū nu numai alte roduri aū luatū învēțaturi și obicei, ci și acei Romanii mai adāogāndu-se și mai sporindū-se de nceputū domnia și crāia lorū, aū trimisū la Atena de aū luatū legi și orāndualā, ca sē șcie cum se pōte ocārmui politica și domniile lorū.

De acolo dară, āntēiū, și de la acea vrednicie a lorū eșise acel cvēntū și aceea ce se dice, *că totū cine nu este Elinū este varvarū*, care zisā ascultāndu-o Romanii, și lorū dicea că totū cine nu este Elinū nici Romanū, este varvarū; care aceasta se înțelege in tōte cele vechi cărți, cândū se citeșce *Varvarū*, că sunt toți varvari, afarā de Elinii și de Romanii. Și aceasta era pentru că atāta erau de învēțați, de viteji, de înțelepți, câtū nu se putea dice Varvari. Dreptū că acela este și se numeșce *Varvarū*, carele nici obiceiū are, nici carte șcie, nici bārbăția, nici dreptate, nici milosārdiā are, nici frica lui Dumneșeū, nici vre o bunātate sēū vre o vrednicie pe sine se vede, ci mai multū șiesce și trage a trăi in voia și in poștele sēle de câtū in legi și in dreptăți supuși, coprinși se fiā, nu dupā neașā fire omenēscā făcēndū, ci ca unū dobitocū va

se trăescă, și gândește a trăi. Acela dără se chiamă și suntă varvarī carīi suntū așa, măcar de ar și fi vre unul din vre unū nēmū bunū, séu și stēpānitorū, și de va fi séu va trăi cum mai susū se dīse, érá nu cu fapte bune, acela varvarū este, și tóte scripturile așa îl numescū și propoveduescū. Și așa și aici intr'acéstă istoriă cândū se pomenesce *varvarū*, aceea se se înțelégă duple o-biceiul ce și alte istoriī ne arétă.

Dis-amū dără, și precum aū fostū aceī Elinī óre-cândū, óre-ce, și mai susū amū pomenitū, érá și multū mai 'naltū și mai de laudă și de lucrurile și faptele lorū aū fostū, ale cărorā și până astă-đī semnele (precum tóte istoriile și tóte scripturile câte de ei scriū, și ale lorū câte sunt), de câtū lumina sórelui mai avea ū arétă și dovedescū ce aū fostū și câtū aū fostū de sciūți și de marī; însă, érá đicū, aū fostū, érá acum nu sciū din ce, aū dóră căci Dumneđeū cel ce singurū numai este vecinicū și neschimbatū, așa aū vrutū și aū orīnduitū lucrurile lumescī ca se se mute și se se strāmute, și cele ce parū ómenilorū mai marī, mai înțelepte că aū, în mai stricate și în mai slābiciune se se afe; că înțelepciunea acesteī lumī nebunie este lângă Dumneđeū, fericitul Pavel la Corintenī 1, cap. 3, đice; și Isaia cap. 29: «perde-voiū înțelepciunea înțeleptilorū, și înțelesul înțelegătorilorū voiū lepāda ș. c. 1.» aū dóră pentru altū ceva al lorū mai osebitū păcatū, care noi nu putemū sci, nici nu putemū pricepe. Ci dără și de acésta ca de altele ce ca acestea vorū fi lāsātū a mai cerca, pentru că mai adevērată pricină din ce se fiă ca acelea, numai singurā și adīnca înțelepciune a lui Dumneđeū va sci; érá numai atāta se vede că astă-đī acel nēmū atāta este de scādutū, de supusū, de hulitū și de ocārītū, câtū milă se face tuturilor celorū ce sciīndū gândescū ce aū fostū și la ce suntū: dāscālia aū perdutū, stēpānirea aū rēpusū, și de tóte câte mai āntēiū aū avutū slave, s'aū desbrācatū.

Érá carīi dintre dīnșīi încă poftescū a sci și a învăța óre-ce aducēndu-sī a-minte de ceī bētrānī ai lorū, și urmele acelora de a vedea bine și a cunósce, ei in țera frāncescā se ducū, și acolo sciīnțele învățēndū, uniī, ca se folosescā rodul lorū cevași, inapoi se intorcū și pre alțiī invață, de la care și până astă-đī pre ici pre ici se vede că aū câte o scolișorā de invață; érá alțiī acolo rămānēndū se păpistășescū, și așa împotriva ortodocsiei cestorū-l-alțiī a îmboldi și a ghimpa se ascutū și scriū, măcarū că-l și batjocorescū Franciī, đicēndu-le că descāliile lorū, adecă de la ei, Eliniī, aū fugitū și aū mersū la dānșīi, la Romani, carī odatā toți feciorīi ómenilorū celorū marī și a domnilorū romanī mergēū, trimițēndu-l pārințiī lorū, in Elada, la Atena, de învăța carte grecescā și in sciīnță acolo procopsea desēvēșitū; și mulți ómeni marī și domni, cum Pompeiū cel mare, Ciceron și alțiī nenumērați, și împērați, cum Avgustū Cesarū, Trajan, Adrian, și alțiī mulți, in grecesca, adecă in Elinésca limbă, eraū sciūți și învățați, in carea și cărțile lorū tóte și până astă-đī se ținū; însă, nu đicū grecescā in céstă cum grāescū acum ei, de o aū stricatū și o aū grođāvitū fórte și ei, măcarū că nu sciū de unde așa de grozavū din-cea Elinésca 'și-aū stricatū limba; aū dóră și ei perđēndu-sī binele și norocul, și robi supuși altora cādēndū, 'și-aū amestecatū limba cu totū felul de varvarī, cum se vede că din totū felul de limbi aū intr'ānsa amestecate cuvinte, și așa stri-

cându-și-o, cu dînsa trăescă. Alții érá din Greci, vréndü se stêpânescă și ei și se aréte poruncitori, neavéndü acum mai alesü unde, ei prin mijlocul Turcilorü in Moldova și in țera Românescă vinü, ce de la unii se vede și rămâne și folosü in pãmênturile acestea; érá alții ca se jefuiescă și ca se răpescă numai, vinü; și amestecăturile in rodurile acestea totü pentru luatul lorü cu totü meșteșugul câtü potü nevoescü de facü, și multe rele și grozãvii facü și aducü, și la rele căi pe Domniü țêrilorü punü și sfätuescî. Și nici odatã nu se ține minte, de câtã-va sumã de ani încóce, de cândü s'au cunoscutü de aceia într'aceste părți, mai bine cum se nu fie fostü lîngã Domniü din ei, cu cariü Domniü de câte ori au vrutü se facã vre-o tirãniã, séu vre-o crudãtate séu altã rëutate într'acéstã țerã, au in nêmurile boerescî, au altorü cul-va, cari-se nu fie fostü și ei, au sfetnicî, au lucrãtorî; se vede cã nici pe aceia dreptatea lui Dumneđeü 'i-au lãsatü séu 'i-au îngãduitü a procopsi séu a se adaoge casele și nêmurile lorü ce au pe aici, séu pre unde s'au și dusü ei dupre fața pãmêntului 'i-au ștersü, și din pomelnicul vieței 'i-au stinsü, a cãrora nici case, nici avuții dupã aici rëpíte și multe, nici rodü dintr'ênșii se mai pomenescü și se mai sciü.

Este și alta mai aeva mãrturie de ei, cum sciü și cum potü de frumosü și de tocmitü a ocãrmui și a purta ori-ce stêpãnire arü aeva in mãnã; cã étã numai acele, care și acele din voia și din politica Turcilorü se îngãduescü și se ținü, adecã cele patru Patriarhiü și oareși câte încã Mitropoliü. Decî dérã, cum le ținü, cum le pórtã, și la ce stêpãnü se aflã, și la ce cinste le-au adusü, și cu ce orîndueli și canóne, câtü într'acele crescinescî le orãnduescü, nefindü a mea acéstã poveste de a lungi și a arêta, lasü la Insiși acela cari le pórtã se spue, și ei ale lorü se dovedescã, mai vêrtosü singurî Patriarhiü și Mitropoliü se le mãrturisescã.

Inșã într'acéstã și multü îi putemü lãuda și ferici, cã încã in câtã supunere și robiã se aflã, subt pãgãnescul și tirãnescul jugü al Turcilorü, cum nici bisericã fãrã de multã strãdaniã și cheltuialã nu potü face, și prin multe locuri nici cruce afarã nu potü scóte, nici alte slavoslovii ale pravoslaviei și adevêratei credințe crescinescî aeva nu le potü face; érá ei, prin tóte acestea și mai multe și mai strãnse patime, credința cea diréptã intru Hristos bine încã o cinstescü și cum potü mai curatü o ținü, orãnduelele și dogmele Bisericei sfinte a rêsãritului neclãtite și neschimbate le pãzescü. Fiã dérã mila și grija și de ei a aceluî Hristos Dumneđeul nostru, in carele nesmintitü credemü, și pentru al cãruia nume nespusele rele și grele tragü și patü ei și toți câți suntü supuși varvarei puteri; și mântuesce, fiul lui Dumneđeü, totü trupul câtü subtü tiranicü jugul lorü greü pãtimescü și cu înțelepciunea și puterea ta, Dómne, izbãvesce norodul teü de pãgãnã sila lorü! Dupre mânîe, Dómne, pentru pãcatele rodului crestinescü, întórce-ți mila și milosãrdia ta cãtre dênsul! Nu lui, Dómne, nu lui! ci numelui teü cel sfintü dãndü slavã!

Pãnã aici darã cerșindü istoria, și acéstã a ñice cum curã vorba, și pãrêndu-mi cã de a le trece têmpire era, étã atãtea scriindü, la alții de mai multe a ñice ca acestea le lasü, și la a nóstrã de Romãni istorie iar më întorcü.

Inșã darã, Valahiü, adecã Romãniü, cum suntü rêmãșișele Romanilorü celorü ce

I-au adusă aicea Ulpie Trajan, și cum că dintr'aceia se tragă și până astă-zi, adevărată și dovedită este de toți mai adevărații și de creșutul istoricilor, măcară că apoi le-au mutat și numele, *Valahii* dicându-le, au dupe Voevodul loră Flacs, cum unora le pare, au dupe numele fetei lui Dioclitian, cum mai susă s'au semnată. Că scrie Bonfinie că dică alții, au din cuvintul galică, adecăte franțuzescă, ce dică *Valascos* Italianiloră, adecăte Frânciloră, au măcară altă pricină fie, cum le-au dăsu, ăra ei totă așa suntă. Iar cum Galian Împărată se'î fie rădicată pre toți, cum unii au dăsu, cum mai susă amă arătată, că vrëndă din Misia și din alte locuri multe din Elada, se gonăscă pe Gotii, cari coprinsele acele ținuturi, ai căci se desnădăjduise de a putea ținea pe Dacia, cum dăcea cel Ioan Zamoski. Iar pentru impresurarea aceloră Goti, ce și pre aici coprindeauă, aceea încă împotriva creșutului și a socotelei este; pentru că cum au vrută acel împărată așa pe lesne a rădica cu totul atăta sumă și norode de omeni, cu case, cu copii, aședăți pre aceste locuri, fiind mai multă de 200 de ani (că atăta de la Trajan până la acel Galian era, împărățindă, cum s'au dăsu, Trajan la anul de la Hs: mîntuitorul lumii 118, iar Galian la anul 271, dupre cum dăce Carion). Decă dară omeni întemeiați ca aceia, și stăpâni mari și bogăți făcându-se, și de mari nemuri romane aici întemeiați, se'î ia Galian se'î mute într'alte locuri pe toți; și apoi, au dora cu acești Romani numai ce era aici vrea acel împărată, măcară și alții ca el de nimica și grozavă Împărată (că asemenea era și el cu Neron și cu Domițian in tiranii și in alte hlăpii, scriu istoriile), se'î ția împărăția și se-și păzescă ținuturile? Căci, când ară fi rămasă împărăția numai cu ostașii ce avea in Dacia, pe cari alți mai susă trecuți împărați îi lăsase și'î aședase numai ca aceste țeri se păzescă, și ei cu alții oșteauă, cum din mai susă dăsele se cunășce și se înțelege, mică împărăție și de nimica ară fi fostă atuncea.

Și acăsta însă este au dora și aceloră Voevođi și omeni mari cari, cum s'au dăsu, că moșteni se făcuse aici, nu mai lesne le era a face și loră cum și alți mulți au făcută; și ei mai pe urmă încă aceea au urmată de s'au despărțită când au începută împărăția romană a se pleca și a se mai ingusta, unul într-o parte de subt ascultare trăgându-se, Domniilor loră puindu-și și volnicii făcându-se; alții într'altă parte se deslipiau, până s'au ruptă și s'au împărțită totă in crăii, in domni și într'alte politii, acea una și întregă monarhie, cum astă-zi a avea se vede, totă de tirania și de hlăpia unoră neharnicii, necum împărați ce nici numele împărătescă se'î aibă nu li se cuvenea. Decă dară, ai nu mai lesne era și acelora atuncă oblăduitorii acestoră locuri se n'asculte de cătă moștenirile loră înțelinate de atătea ani se le lase, și se mērgă de a se aședa pîntr'alte locuri mai aspre și mai secl. Și acăsta încă se mai socoteșce, că nicăiri urme de ale acelora Romani ce au fostă in Dacia ca se fi fostă mutați cu totul într'alta parte, nu este; că de ară fi undeva in Elada, și astă-zi ori limba se'î alte semne de ale Romaniloră s'ară vedea și s'ară cunășce, cum și in Ardél și pe aici și pe unde au fostă aceia, până acum a avea suntă.

Insă, acăsta nu se tēgăduesce cum viindă vre ună greă de alte părți, se'î de alte neamuri călcându-se țera a unei împărății; sa'î măcară acea împărăție vrëndă se facă oște mare ca se mērgă asupra altora, cum dupre in tôte părțile și pre

in toate ținuturile ei nu aduce și nu strânge oaste, cum și atunci acelui Galian s'au altui macarū împăratū se va fi întâmplatū, de va fi trimisū și aici, de va fi ridicatū ostași ca să mērgă să scotă pre acei Goți ce călca și impresura acele ținuturi ce s'au ȑisū, in Elada și in Misia; care de cređutū este că și de aici óstea s'au dusū, și pre unii dară ca să 'i și așede acolo, însă carii mai sprinteni și de aședatū vorū fi fosti. Căci iată și semnū chiarū avemū pre cei Coțovlahi, cum le ȑicū Grecii, ce vedemū că și până astăȑi se află și suntū, însă puȑini acmu remași fiindū cu totulū, gāndiū că nu fēră cale va fi a mai întinde de ei vorba, ca se se scie.

Suntū dară acesti Coțovlahi (cum ne spunū vecinii lorū, și încă și cu dintr'-inșii amū vorbitū), ómeni nu mai osebiți nici in chipū, nici in une obiceiie, nici in taria și in făptura trupului, de câtū Romāniū acestia, și limba lorū romānescă ca a acestora, numai mai stricatā și mai amestecatā cu de ceastā próstă grecescă și cu turcescă; pentru că fōrte puȑini, cum s'au ȑisū, au remasū la nisce munți trāgēndu-se de locuescū, cari se întindū in lungū de lângă Ialina a Pirului până spre Arbānași lângă Elbasan unde 'i ȑicū, in sate numai locuindū. Se vede și mari unele sate; ȑicū că suntū și ómeni cu putere in hrana lorū, de carii și mare minune este cum și până astăȑi se află păȑindu-și și limba și nisce obiceiuri ale lorū. Acestia dară și limba 'și-au mai stricatū, și ei s'au impuȑinatū, dreptū că și ei deseversitū subtū jugulū turcescū cu acei Greci dupre acolo s'au supusū, unde și stāpānire și blagorodnie și totū 'și au perdutū; și pōte fi că nici d'antēiū așa mulȑime nu va fi fostū de dēnșii. Că étā acmu și căȑi suntū, mojiaci și țerani suntū, și locurile lorū ou greā de hranā fiindū, pentru multa pētrā și munți ce suntū unde locuescū, se imprāstie și se ducū mai mulți prin acele orașe mari turcești de se hrānescū, și pre acolo mai mulți amestecāndu-se, și limba, cum amū ȑisū, fōrte 'și-au stricatū, și ei puȑini au rēmasū. ȑicū și acēsta, că de 'i intrēbā și pre ei nescine, ce ești? el ȑice *Vlahos*, adică Romānū; și locurile lorū unde locuescū le ȑicū *Vlahia*, ērū țerei acesteia ei ii ȑicū *Vlahia cea mare*. Pare-mi-se, ȑicū, că ei grāindū, mai multū ii inȑelegū cestia Romāni, de câtū acestia grāindū aceia să inȑelegā; însă, și unii și alții cu puȑinā vreme intr'unū locū aflāndu-se, prea lesne se potū inȑelege. De cređutū dērā este că și acei Coțovlahi, dintr'acesti Romāni suntū, și se tragū; și intr'acele vremi ce Galian s'au altū împăratū au rădicatū o sēmā dintr'ānșii de aici și 'i-au dusū de 'i-au aședatū pre acolo, au rēmasū și până acmu.

Coțovlahi le ȑicū Grecii, rīdēndu-i și batjocurā făcēndu-și de dēnșii, adică, schiopī, orbī, blestemați, hoți, și că acestea le ȑicū că suntū; și căȑi au fostū de acelū felū pre undevași, 'i-au adunatū de 'i-au dusū pre acolo; precum și acești Romāni dupre aici rīdū, și încă destule groȑave cuvinte le ȑicū și de nimiciū ii facū, și că din hoți se tragū, povestescū și bānuescū între ei. Ci de acēsta căci Grecii aceștia dupre cum rīdū de Romāni și grāescū așa de reū au socotēlā mare; pentru că vēȑēndū și ei tōtā altā lume rīdēndū de dēnșii și batjocorindu-i, au stātutū și au obositū și ei prin gunóele lorū, ca cocoși, pāreȑdu-le că au mai rēmasū ceva vlagā și de ei, unde vēȑū zugrāviturile celorū vechi ai lorū, ei între dānșii își facū māngāeri și bucurie, soȑii pāreȑdu-le

că au pre cineva batjocuri lor. Căci cu dreptul nesciind cele ce óre-cândă și stăpâni lor au avut mare ajutore și folosiri împotriva vrășmașilor lor de acești Români, când și Odriulul 'l-au izbăvit din mâna Francilor, cari îl ucolise și 'lă lua, și érá lorú Grecilorú 'l-a' datú, cum scrie și Bonfinie intr'a doua decada-I, cartea a șéptea; și altele multe bune adjutore le-au făcutú, cum mai inainte voi aráta. Ei grăescú acele ce se parú in ochi și in plăcere că suntú ceva, și nu sciú ce dicú, au dórá că suntú nemulțamitorí și necunoscători bine-lui, și fórté au fostú uní némí nemulțamitorú și ei, cum și istoriile lorú arátá. Și până astáđi orí in ce țeri mergí, cum se dice dicátórea, *arama 'și arátá*, faptele lorú cinstea-le micșorándú și inplinindú; au mai bine se dicú se-I ertámú și se ne fie milá de ei, căci și grăescú de acelea și hulescú pre alții; căci fiindú ei scăđuți din tóte și lipsiți, și supárați suntú fórté. Decí asemenea facú și ei ca aceia ce suntú au in robie, au in închisori, au in stránsori de alte nevoi, au la serăcie, au la alte nenorociri și mari strámtori, cum obicínuesce lumea de aduce, și atáta le aduce, câtú nici odatá nu lipsescú de la némul omenescú cu acelea, când unuia cândú altuia descurcându-se; decí de marea-I supérare îi pare că toți ómenii îi strică, și elú așa pre toți și bănuiesce și hulesce, pâréndu-i că cu acelea 'și mai uteșaste și 'și récoresce dórá patimile sufletului și simțirile trupului. Că nimeni nici s'au mai aflatú in lume asemenea lui Iovú, carele tóte ca acelea rele și mai multe se-I vie pre lume și se rabde, și se tacá la tóte, pre nimeni vinuindú, pre nimeni blestemándú, până in sévêșitú, cum Biblia sfântá in vieța lui scrie și adevérezá. Ci dará, Grecii acelea pátimindú, de supérare pâréndu-le că alții arú fi pricina, nu ei insiși de a fi așa, hulescú și grăescú pre alții de réu, neuitándu-se sé vađa pre dênșii ce și cum suntú. Di-reptú acésta dará, este sé-I ertámú și sé le credemí, pentru că dicú dascálii și înțelepții, cé crudí și tiranicú lucru este și fórté fără de minte nescine sé mai mustreze și sé mai pedepsescá pre unulú ce in pedépsá și in nevoe au căđuți; cá destulu'I este aceluia aceea; nu trebuie peste réu a mai adéoga, ci intr'aceea lásându'l, încă mângáere pe câtú se póte și ocrotire sé 'i arétámú, asemenea pátimași și nenorociți socotindu-ne că putemú ajunge, și putemú fi și noi fără de zăbavá și fără veste.

Insá a se sci și acésta trebuie, mi se pare, că nu numai unii din nesciúții Greci dicú, cum că Români nu pogórá din ostași și bunii Romani din cari, s'au disú de multe ori, că au lásatú Trajan aici, ci din réi și hoți, pre cari érá Romani i-au trimisú intr'aceste părți de locú, ci și alții acésta o bănuiescú. Cá étá citescú in leatopisețulu moldovenescú, (carele fiindú eí încă in Moldova 'lú-amí găsitú la Ionița Racovița carele era comisú mare, omú de cinste și socotință), care leatopisețú, dicú cum este făcutú de unú Ureche Vornicul, omú invétatú sé vede că au fostú și omú tocmití de câte se parú că au scrisú el.

Acel dará leatopisețú luându-l (carele amú pusú de 'l-au și prepusú și 'l-amú adusú aici ca sé se afe și in țará), și citindu'l găsecú, insá nu sciú de cine e scrisú, de Ureche, care nu credú, cum și unul ce 'l-au propusú acel leatopisețú márturisesce, că nu este disá aceasta de Ureche Vornicul, au de cine, cá dice că dintr'o cronică unгурéscá au aflatú de ijdárania Moldovenilorú acestea care este, cá cuvintele lui punu aici. «Scrie (dice leatopisețul unгурescú), că

«oare-cînd pre aceste locuri aũ fost locuindũ Tãtari, mai apoi plodindu-se ŝi imulŝin-
 «du-se ŝi lãŝindu-se s'aũ tinsũ de aũ trecutũ ŝi peste munŝi la Ardealũ; ŝi impingînd
 «pre Ungurĩ din ocinile sale n'aũ mai pututũ suferi, ci singurũ Laslãu craiulũ Ungu-
 «rescũ, carele 'i dicũ cã aũ fostũ Vãhovnicũ, s'aũ sculatũ de s'aũ dusũ la Împãratul
 «Rõmului de 'ŝi-aũ cerutũ õste intr'adjutorũ impotriva vrãjmaŝilorũ sei. Ci im-
 «pãratulũ Rõmului altũ adjutorũ nu 'i-aũ fãgãduitũ, ci 'i-aũ datũ rãspunsũ
 «intr'acestũ chipũ de-'i aũ ñisũ: Eũ suntũ juratũ cãndũ amũ stãtutũ la im-
 «pãrãŝie, omũ de sabia mea ŝi judeŝulũ meũ se nu pãrã; pentru aceea mulŝi
 «õmeni rãi s'aũ fãcutũ in ŝera mea, ŝi cãte temniŝe amũ tõte suntũ pline de
 «dãnŝil, ŝi nu mai amũ ce le face; ci 'ŝi voiũ da ŝie se facĩ izbãndã cu dãnŝil,
 «ŝi eũ se 'mi curãŝescũ ŝera de dãnŝil; erũ tu in ŝera mea se nu 'i mai a-
 «ducĩ, cã 'ŝi 'i dãruescũ ŝie. ŝi de sãrgũ inveŝa de 'i strãnsãrã pre toŝi la unũ
 «locũ dupretutindenĩ, ŝi 'i-aũ semnatũ pre toŝi de 'i-aũ arsũ imprejurulu ca-
 «pulu de le-aũ pãrjolitũ pãrulũ cu unũ fierũ aprinsũ, care semnũ trãesce ŝi
 «astãdĩ in ŝera Moldovei ŝi la Maramureŝũ, de se celhuescũ õmenil cu cãrare
 «imprejurulũ capulu. Decĩ Laslãu craiũ, daca aũ luatũ acel adjutoru tãlhã-
 «rescũ de la impãratulũ Rõmului, aũ lipsitu la ŝera Ungurãscã, ŝi de aci pre
 «cãŝlegile nãscutuluĩ, cu tõtã puterea sa s'aũ apucatũ de a'ĩ bate ŝi a'ĩ goni
 «de 'i-aũ trecutũ muntele in acãstã ŝerã pre la Rodna, pre care cale ŝi semne
 «prin stãnci de pãtrã in duõ locuri se aflã fãcute de Laslãu craiu; ŝi aŝa go-
 «nindu-'i prin munŝi, scos'aũ ŝi pre aceŝti Tãtari cari aũ fostũ locuitori la Mol-
 «dova, de 'i-aũ gonitũ pãnã 'i-aũ trecutũ apa Siretuluĩ. Acolo Laslãu craiu,
 «ce se chiamã leŝesce Stanislav, stãndũ in ŝermurile apeĩ, aũ strigatũ ungresce:
 «*seretem, seretem*, ce se ñice romãnesce *place-mĩ, place-mĩ*, saũ cum aĩ ñice,
 «*aŝa 'mĩ place, aŝa 'mĩ place!* Mai apoi dẽca s'aũ descãlecatũ ŝera, dupre cu-
 «vẽntulũ craiuluĩ ce aũ ñisũ *seretem*, aũ pusũ numele apeĩ *Seretũ*; ŝi dupre
 «multã gõnã ce aũ gonitũ pre Tãtari, 'i-aũ trecutũ preste Nistru la Krimũ,
 «unde ŝi pãnã astãdĩ trãescũ. De acolo s'aũ intorsũ Laslãu craiu inapoi cu ma-
 «re laudã ŝi biruinŝã, sosindũ la scaunulũ lui in ñiua de lãsatulũ seculuĩ ŝ. c. I.»

Aceste basme ŝi ca acestea intr'acel moldovenescũ leatopiseŝũ amũ vãdutũ
 ŝi amũ cititũ de pogorirea ŝi ijdãrãnia Romãnilorũ, adicãte cum arũ fi fostũ
 dintr'aceĩ tãlharĩ ŝi furĩ ce aũ fostũ adusũ Laslãu craiu acela ce ñice, ŝ. c. I.
 Ci nu sciũ cu ce indrãsnãlã ŝi cu ce neruŝine acela ce aũ scrisũ intẽiũ o va
 fi fãcutũ: cã de o va fi luatũ din cronica ungrescã, care eũ inã nu o amũ
 vãdutũ, nici de la altulũ amũ aũditũ, aceea erũ põte fi; pentru cã pururea ŝi
 nevindecaŝi ŝi Unguril aũ stãtutũ vrãjmaŝi ŝi pizmaŝi Romãnilorũ, ŝi atãta cãtũ
 de arũ fi pututũ arũ fi supusũ pre toŝi subt jugul lorũ, cum ŝi pre mai multa
 parte din cãŝi ŝe aflã acmu in Ardãlũ, 'i-aũ supusũ ŝi 'i-aũ fãcutũ obagi, cum
 le ñicũ ei; se vede cã in Ardãlũ suntũ ŝi alŝi neameŝi Romãni mulŝi, ŝi Mara-
 mureŝulũ totũ. Erã afarã dintr'aceia, mare parte ŝi din boerimea lorũ inã sunt'ĩ
 ŝi se tragũ din Romãni; ci numai stãpãnirea aceĩ ŝeri ŝi astãdĩ fiindũ *calvinã*
 ŝi ei slujindũ la curte, s'aũ calvinitũ; ŝi aŝa totũ Unguril se chiamã: schimbã-
 du-ŝi credinŝa, 'ŝi-aũ schimbãtũ ŝi numele de Romãni!

Ci dẽrã acel Ungurũ, aũ ce va fi fostũ, nu sciũ, de aũ bãsmuitũ ŝi aũ visatũ
 ca celea a ñice, se vede cã de puŝinã sciinŝã ŝi socotãlã aũ fostũ. Pentru cã

de aũ fostũ și vrãjmașũ aceluĩ nẽmũ de a 'lũ face totũ de tãlharĩ și de furĩ, ne-simțitorĩ aũ fostũ, nimicũ de ceea ce putea sosi și veni pre urmã chibzuindũ, adicãte cã vorũ ride toți și vorũ ocãri rẽutatea și nesciința lui, bãbescĩ basme și ne sãrate vorbe la cei dupre urmã ómenĩ lãsãndũ in poveste, cãruia multe suntũ a se dice impotrivã și a 'ĩ dovedi minciunele. Ci ca se nu fiũ prea lungũ in vorba acestora bãlmejitorĩ, cu atãta fie care gãnditorũ și cu minte póte cunósce, mi se pare, și se póte domiri, cum acelea ce aũ đisũ n'aũ fostũ, nici aũ pututũ fi.

Ãntẽiũ cã acel impẽratũ al Rõmuluĩ la carele đice cã aũ mersũ Laslãũ crafu de aũ cerutũ óste ca se scõțã pre Tãtari, și 'ĩ-aũ datũ acel fel de ómenĩ, cândũ se fi fostũ nu dovedesce; nici Impẽratũ ca acela carele nici unũ tãlharũ, nici unũ furũ, nici unũ omũ rẽũ in tótã impẽrãtia lui se nu se omóre și se nu se pedepșescã, nu se citesce nicãiri, nici s'aũ auđitũ, nici se aude, nici póte fi; pentru cã intr'altũ chipũ nimenĩ intr'aceã țerã n'arũ fi trãitũ, nici o lege saũ vre unũ obiceiũ n'arũ fi fostũ, care este impotriva firũ și a tutulorũ limbilorũ.

A doua darã, cãtã sumã de anĩ aũ impẽrãtitũ acel Impẽratũ ce aũ fostũ așã blestematũ, erã nu bunũ,—cãci bunũ și dreptũ aũ legĩ puse și nemișcate le ținũ, ca se póta sta poliția și soțiierea omenescã; ca nici cei tari și mari se nu a-suprãscã și sã nu cãlce pre cei mai slabi și mai mici, nici cei mici se nu nã-pãstuescã și se ocãrascã pre cei mai mari, nici unulũ de la altulũ se pãrãșescã și se iea fãrã de tocmelã și fãrã de lege;—acum dẽrã, đicũ, cãtã sumã de anĩ aũ stãtutũ acel impẽratũ așã se se strãngã atãta tãlhãrime de multã, cãtũ se se facã óste ca aceea mai fãrã numerũ, de se scõțã și se gonescã mulțime ne-spusã de Tãtari dupre aceste locuri ce le coprinse se atunci?

A treia darã, potũ tãlhãriũ și furii și cariĩ asemenea lorũ suntũ, se ținẽ și se așede domniũ și stãpãniri, care cu sutele de anĩ se stea și se se pãzescã, și mai virtosũ toți, ne alesũ nici unulũ, totu tãlharũ și ómenĩ rẽi fiindũ, a cãrora mințile și gãndul totũ la rãpiri și la cãștiguri li suntũ, ce stãpnire potũ tocni? Semnũ darã este, dupre đisa aceluia, cã din rẽutate și din netocmelã se ține și stã lumea, nu dintr'acelea se stricã și se pierde, cum și scripturile și tótã fiița, și singure simțirile acẽsta adevãredã și cunósce, cum cã din nerinduelã, din nedreptate și din rẽutate se stricã și se mutã impẽrãtiile, și tóte; unde dẽrã și altele mai multe suntũ a 'ĩ dovedi, cum đicũ, și a 'ĩ arẽta nesciința aceluĩ carele mãcar va fi fostũ și đisũ aceea.

Și din Tãtariĩ ce el đice, numai cã din Ardãlũ și din Moldova pãnã la Crim 'ĩ-aũ gonitũ, unde se aflã și acum, se póte adevãri cã fãrã de lucru aũ grãitũ, cum și mai 'nainte vomũ vedea de acel Tãtari de unde suntũ, și cum aũ venitũ și la Crim, unde și pãnã astã-đĩ ședũ. Ci darã se 'lũ lãsãmũ la gindã, cum pare mie de arãpi este; erũ cine va vrea altulũ cređã, cãci a crede adevãrul saũ minciuna, in volnicia omenescã este.

Inșã și Moldoveniĩ de poftescũ aceea aceluia povestitorũ se scie și se cređã cum dintr'aceia ei pogorũ, volniciĩ vorũ fi, și iđãraniea și nẽmul lorũ de la acel tãlharũ și furĩ de vorũ vrea se 'l mãrturisescã incã in voie le va fi, dórã đicẽndũ cã aũ și cevașĩ cale de mai a crede și așã, de vreme ce incepãtureĩ pogorãrei lorũ cam d'acolo incepũ a 'ĩ da capũ, đicẽndũ adicãte cã nisce pãș-

tori din Maramureșu, umblându cu dobitocele lor pre munți, au dat preste o fiară ce se chiamă (ei îi dicu) *Bouru*, pre carea gonind'o o au trecut munții, și așa eșindu in Moldova au veditu țera frumôsă și de hrană, ș. c. l. Apoi s'au întorsu la ai lor, și spuindu-le de acelu locu, s'au adunatu mai multî păstori și de alții, și au venit de au descălecatu acolo; și ca acestea multe povestescu, care le puteți vedea in leatopiseșul lor, mai alesu ce dicu ei de densii; măcar că 'mi paru că multe nu'su adeverate. Căci éta și aici impotrivă-și grăesce cel ce au scrisu acelu leatopiseșu (insă nu dicu de Ureche;) că mai susu dicea că Laslău craiu au scosu pre Tătari dintr'insa și apoi o au locuitu ei, ș. c. l. acum dice că o au găsitu pustie păstori Maramureșului, și așa din ei întéiu s'au descălecatu, ș. c. l.

Insă ceea ce este de acelea numai cercu, ci numai, daca din păstori își facu Moldovenii incepătura, pôte le dice, (nu sciū măcar și glumindu, eru nu cu adeveru,) că cam dintr'aceia suntu, dreptu că păstori necuvântătoareloru dobitoce, de nu toți furî, era gasde de furî suntu, ș. c. l.

Era noi intr'altu chipu de ai nostri de toți câți suntu Români, ținemu și credemu, adeverindu-ne din mai aleșii și mai adeverații bătrâni istorici, și de alții mai încoce, că *Valahii*, cum le dicu ei, eru noi *Românii*, suntu adeverați Romani in credință și in bărbăția, din cari Ulpie Trajan 'i-au aședatü aici in urma lui Decebalu, dupre ce de totu 'l-au supusu și 'l-au perditu; și apoi și altul totu șirégul împeraților așa 'i-au ținutu și 'i-au lasatu aședați aici, și dintr'acelora remășiță se tragü până astă-di Români acestia. Insă Români înțelegu nu numai cestia de aici, ci și din Ardélü, cari încă și mai neoși suntu, și Moldovenii și toți câți și intr'altă parte se află, și cu acéstă limbă măcarü fie și cevași mai osebită in nisce cuvinte, din amestecarea altorü limbî, cum s'au disu mai susu, era totu unii suntu. Ci dera pre acestia, cum dicu, totu Români îi ținemu, că toți acestia dintr'o fântăna au isvoritu și cură.

Nu dicu insă că toți, toți câți astă-di se află locuitori intr'acéstă țera, că suntu toți Români, că aceea nici au fostu nici este nici intr'o țera câte putemu sci că suntu in emisferiul nostru, ci mai multî străini și veniți dup'intralte țeri; încă mai virtosu cei ce se află și până astă-di mai blagorodnici și mai de folosu némuri, unii suntu din Sërbî, alții din Greci, alții din Albănași, alții din Frănci, alții dintr'alte limbî; că și Domni încă mai multî din streini au stătutu, cum și Bäsărăbescii se tragü din nemü sërbescü, și alți Domni de alte némuri, cum in viețile lor se va arăta, insă câți vomü ști din ce rodü au fostu. Ca acestea dară némuri de totu felul, viindü ei aici și căsătorindu-se și amestecându-se cu locuitori pământuriloru și aședându-se, fiindu dintr'aceia mai multî vrednici și destoinici, au rămasu moștenu și numele de se chiamă *Românii*. Așa dera, mai multî și aici de aceia suntu și de aceia se vedü, că mai d'a fire suntu; că nici unul nu e, mi se pare, din câți mai 'nainte suntu și se vedü astă-di și la curți că suntu, al căroru au tată-seu, au moșu-seu, au strămoșu-seu, au tatăl strămoșu-seu, au cevași mai in susu, carele se nu fie fostu, au Sërbü, au Grecü, au altü cevași nemü străinü, au măcar Armënu, din care dicu că se tragü și Rudeni, cari și ei încă de cândvași și câtvași nemü au fostu și bogatü și cinstitü încă. Ci dară, cum se dise, și aici amestecați cu de

altă-fel de ómení, cum și p'în tóte țerile suntú. Că étă și la Moscú (lasă altele că mai mulți se tragú din fel Tătărescú și Leșescú), mulți și de alte feluri multe decâtú fireșci Muscali suntú, însă de cei mari dícú. Tacú de Turci, că 'mí pare nici unul neaoșú Turcú nu e, ci din totú felul de limbí amestecați, și cum suntú a avea tutulorú este; și încă tutulorú acelora, Turci le dícemú, celorú-l-alți totú Muscali, și altora éar așa, cum și cestora totú Románi, câți locuitorí și moștení se află pe aicea.

Că nici unú rodú de ómení osebitú in veci póte remânea in lume, nici felurile de limbí in mií de aní totú acelea neschimbate și nemutate potú sta; că nimicú subt sóre este stătătorú, și tóte câte suntú in curgere și in mutări suntú zidite de vecínica lui Dumneđeú înțelepciune și putere.

Acestea déră, de acești Románi până aici, de unde din începutú pogórá, cu a multora márturii s'aú dísú și s'aú doveditú.

După ce aú rămasú Románi in Dacia moștení, cum subt ascultarea împérilor Romaní aú stătutú, și apoi la ce aú mai ajunsú.

Așa deci, rămânéndú Romanii in tótă Dacia păditori și moștení prin cetăți și prin ținuturi, împărțindu-și pământuri și locuri, avéndú Voevođii lorú, câtă-va vreme s'aú trasú așa și aú stătutú. Însă nici numele lorú într'altú felú se mai mutase și se mai schimbase se le dícé *Vlahi* séu într'altú chipú, ci *Óstea Romană*, cândú se vorbea de dënса, érá cândú nu, *Dacii* se chiámau; și totú *Daci* încă multă vreme încóce, și de mulți se numeaí, pentru că și din *Daci* și *Geți* erau mulți rémași, cum și mai susú s'aú dísú, că nu s'aú pututú stinge toți ómenii dintr'o țéră, cum nici se póte, ci totú aú remasú. Numai ce de odată atuncí, prospétă mutarea-le fiindú, și necredéndu-i, la dirigătorii și la alte ale țerei trebí nu-i trágeau nici îi amestecau, pentru ca nu, aducéndu-și aminte de cea de curéndú volnicia lorú, și de stépânirea lorú ce aú avutú, și cum o aú perdutú, sé nu se hiclescă și éráși sé se scóle împotriva Romanilorú, cum s'aú mai și ispititú de aú făcutú, numai câtú aú rësufatú óreși-ce și sođi de ajutorú 'și-aú găsitú. Că étă in urma lui Trajan, împérářindú Adrian, óre-ce'și s'aú mai ispititú a se rësmiriți; ci curéndú 'i-aú potolitú. Érá mai multú și in zilele lui Antonin celui blándú și milostivú, carele, cum scriú istoriile, nici unuia el a face réu nu începea, nici el rësboiú ántéiu asupra cui-va n'aú rédicatú (dícéndú pururea cuvéntul lui Scipion, carele dícía că mai bine multú va a páđi pre unú cetățénú și pământénú de al lui sánátosú, de câtú a ucide o miă de vrăjmași), până cândú nu alții începeau a se hiclesi și a se rádica împotriva lui. In zilele dară acestuí *Evsevis* Împératú, éráși aflándú *Dacii* vreme, și sođi gásindu-și pre unú némú ce-i dícía *Alaní*, s'aú sculatú pre Romaní. Ci și acestú Antonin, deci, trimițéndú óste asupra-le, 'i-aú biruitú și 'i-aú sdrobitú.

Dupre aceea, deci, mai aședéndu-se, cum s'aú dísú, multă vreme trágéndu-se, subt acea împérářia s'aú ținutú și aú stătutú, se vede, că hotărítú și

alesu până cine vremi s'aũ purtatũ totũ aša, și neclãtiși s'aũ azatũ ascultãtorĩ, adevãratũ nu sciũ. Cã nici alesũ aša scrisũ n'amũ cititũ la alțiĩ, mãcar și acei Romanĩ și acei Daci, cariĩ apoi de multã vreme printr'atãtia anĩ totũ intr'unũ locũ trãindũ și locuindũ, și bine unĩ cu alțiĩ amestecãndu-se prin rudenie, unul luãndũ fata altuia, altul feciorul altuia, atãta s'aũ amestecatũ și s'aũ unitũ, cãtũ mai pre urmã tuturilor impreunã *Daci* le ñiceaũ, pãnã cãnd Greciĩ, scriitorĩ ãntãiũ, ñicũ, toși le-aũ schimbatũ numele de le-aũ ñisũ *Vlahi*. Avemũ și acestũ semnũ, cã atãta se unise acei Romanĩ de aici cu acei Daci, cãtũ nu s'aũ mai despãrțitũ; apoi între dãnșiĩ nici cãnd s'aũ ruptũ de impãrãtia romanã, și aũ intratũ printre dãnșiĩ alte limbi, ci totũ intr'una s'aũ ținutũ și aũ rãmasũ și pãnã astã-đĩ. Inșã Romanĩ cariĩ eraũ, totũ mai varvari ĩĩ ținãũ pre Daci, cum și eraũ; și se vede cã, cãnd se mãnieaũ și se certaũ între dãnșiĩ, in locũ de ocarã, cum s'arũ ñice, Romanul le ñicea acelora *Daci*, adecã ințelegẽndũ varvari, care cuvẽntũ și pãnã acum se aude de cãte vre-unũ Românũ din cei bẽtrẽni, la cariĩ aũ mai rãmasũ dõrã cãte o urmã de acelorũ mai bẽtrẽni, din omũ in omũ pãdindu-se, cariĩ ca acestea ținũ, și aũ și cãte unũ cuvẽntũ de acelea; cã iatã, cãndũ vorũ sã se certe saũ sã ñicã in locũ de ocarã vre-unũ omũ ce-l vẽdũ mõle, cãscãndũ, și blestematũ, ĩĩ ñicũ *Daci*, care va sã semneze aceea ce-l ñiceaũ pre atuncea.

Erã de unde rãsarĩndu-le acestũ nume, de la Flac, Voevodul lorũ, cum s'aũ ñisũ mai susũ, aũ din ce ãntãiũ și de cãndũ aũ inceputũ a le ñice aša, care și pãnã astã-đĩ și la Greci și la Latini și la alte limbi, și pãnã tõte scrisorile și istoriile, se trage și se ñice; eũ inã cũ Carion ñicũ ce in cronica lui intr'a patra carte, și Martin Cromer ce intr'a douẽspre-ðecea, unde istoresce ijdãrãnia și lucrurile Leșilorũ, scrie, cã nu sciũ acela, nici de unde sã dea capũ nu potũ; põte fi cã nici ei neaflãndũ mai dinainte de cine-va istorite, mai bine aũ tãcutũ, ñicẽndũ adevãrul fãrã rușine, cã nu sciũ, de cãtũ sã mințã fãcẽndu-se a sci cele ce nu sciũ; cã acela de facũ aša, adecã de cele ce nu sciũ și cele ce nu cunoscũ ñicũ cã cunoscũ, a trufașilorũ și a deșertilorũ este, pãrẽndu-le cã mai cu rușine le este a ñice cã nu sciũ și nu cunoscũ cele ce nu sciũ și nu este adevãrũ, decãtũ a minți și a ñice cã cunõsce și scie cele ce nu scie; și nu se domirescũ cã cu multũ mai multã și mai mare este rușine a ñice minciuna cã scie, de cãtũ a ñice adevãrul cã nu scie; care apoi, și una și alta se dovedescũ; se vede cã și cel ce scie, a ñice cã nu scie este rãutate. Ci de acẽsta dẽrã și eũ lãsãndũ, și de a mai scurma altele nu-mĩ mai batũ capul; erã cine va vrea a fi și mai grijuliũ și mai sciutũ d'a afla capũ, certe, cã dõrã va afla citindũ, a altora și a multora cãrți foile intorcẽndũ.

Inșã, dupẽ acesteã, etã nici unũ lucru cãte suntũ subtũ lunã, stãtãtorũ și neschimbatũ nu potũ fi, nici in nenumãrați anĩ potũ totũ intr'acelaș chipũ sta; ci tõte suntũ in mutãri și in stricãciuni zidite, cum s'aũ ñisũ și se cunoscũ. Drept acẽea, iar ñicũ, tõte cãte suntũ aša fiindũ, aũ și hotarele lorũ, care pãnã nu ajungũ la acelea nu-și aũ fiesce-care cel ce este a fi de dãnșã; aša de noianul și prea adãnca ințelegẽciune a lui Dumneđeũ mai 'nainte de vecl orãnduitũ fiindũ, care nouẽ õmenilorũ, acelea, cum suntũ și cum vinũ, fõrte ascunse și intunericũ ne suntũ. Ci dẽrã, cum ñicũ și filosofĩ, cã tõte cãte suntũ, in nascere

și în stricăciune staă; adecă: una stricăndu-se și putrețindū, altă se nasce și se face, cum vedem la tôte semințele; că până nu putrețesce una nu nasce alta; și până nu nasce alta, nu putrețesce cea-altă; nici până nu se strică unū chipū, nu se face altū chipū. Decī, precum vedem la aceste firesci, carī érá puterea lui Dumneșeu prin fire le lucréză, adecă le nasce, le cresce și le pășesce; și iar așa înfășurându-le de la zidirea lumēi până la sfirșitul lumēi vorū fi.

Așa déră și in cele politice pricepemū și cunôscemū că nu'sū sênătose nici unele; ci și avuții se perdū, și domniī se strică, și împērății se mută și se strămută; și tôte ca acestea uniī perșendū, alții găsindū, de la uniī fugindū la alții nimerindū orbul norocū, cum îi dīcū și 'lū zugrăvescū; și iar stricăndu-se și perindū, alta făcēdu-se și crescēdu, precum citimū și semnele aeeva, vedemū tôte și cunôscemū, de când este lumea, câte domniī, câte crăii, câte monarhiī aū fostū, care din micī începuturi și necunoscute, la câtă mările și putere aū venitū, și apoi dintr'atâta de mari, la câtă micșorare și la câtă surpare și stingere aū sositū, câtū unele nici se mai sciū nici se mai pomenescū. Altele iar, monarhiī mari, grôznice și puternice, s'aū perdutū, și in cenușa lorū arșendū s'aū îngropatū, cum aū fostū aceea a Sirilorū, carea 1300 de ani aū stătutū; și așa cu Sardanapal, cel după urmă monarhū al lorū, perindū și arșendū, s'aū stinsū, și la Vavilonū aū rēmasū, după aceea, câtū-vași, până când Baltasarū, cel dupe urmă craiū al Vavilonului, împreună cu dēnsul aū peritū, și de la ei tōtă monarhia la Persi aū venitū. A persilorū iarăși, in mările crescēdu și lățindu-se, mai multū de 200 de ani aū împērățitū, totū așa monarhi, până când la Elini aū venitū Alecsandru celū mare, feciorul lui Filipū, carele biruindū desevēșitū pe Darie Codomanul (cum dīce Sleidan), cu carele și monarhia-le s'aū prăpăditū la dēnsul. Decī, aū rēmasū Alecsandru după aceea, monarhū stândū; câtū de mare și de tare aū fostū și câtū s'aū întinsū, și alți mulți scriū; érá și Quintin Curțiu Romanul, Plutarhū in viața lui ce istoresce, și Diodorū Sicheliotul, intr'a șēpte-spre-șēcea carte a istoriilorū lui ce face, destul și pe largū arată. Decī, de la dēnsii cine-va citindū, se pōte sci și cunôsce ce și câtū aū fostū; se vede că elū însuși puținū aū împērățitū, decī aū muritū. Érá alții apoi, domni și voevodī ai lui, măcarū că împărțise țerile de le oblăduia ei osēbi, érá încă și ei cât-vași și multū acea împērăția a mai ținutū, până când decī, cea mai puternică și mai mare de câtū tôte acestea Roma aū rēsăritū și aū venitū fōrte din micī și slabe începături, ântēiū, cum dīse și Iōn Sleidan, că din nisce păstorī ântēiū și necunoscuți, aū agiunsū apoi stăpâni lumēi tōtă, cum și alți mulți scriū. Érá și Titū-Live Padovanul d'începutū și pe largū istoresce de dēnsa. Acéstă, déră, împērăția atātū s'aū înălțatū și s'aū măritū, câtū nu numai de la Greci, adicâte de la Elini, monarhia aū luatū, ci și pe alte mai multe domniī și crăii aū supusū și aū ținutū, cum și mai sus s'aū dīsū; și așa mare și tare aū stătutū mai multū de câtū 1700 de ani, până când începēdu și ea a se pleca, și împērății între dēnsii a se certa, și împērăția de la Roma la Vizantia a se muta, unde și noua Romă și Costantinopol (numai Sērbii Tarigradū dīcū), și împērățesă tutulorū cetățilorū se chiăma, și până astă-zi se dīce. Dupre aceea, decī, și tôte crăille și domniile câte erau supuse

subt acea ună monarhiă, a început a se desbate și a se rupe dintr'înșă, fiesce-care iarăși puindu-și domniil lorū, craii lorū, cum aū făcutū; afară dintr'aceea, unil încă nu se destulescū cu a lorū osebire numai, ci și mai la mari s'aū intinsū, unil de la alții luându și ei, ca să fie mari. Apoi duple aceea, deci, și vrăjmașii cari erau mai pre delaturī, aū începutū a călca și a vătămă acea împărăția, până când o parte mare de acea monarhiă subt jugul Turcului supusă este, și cea-altă parte încă așa a ajunge primejdiasce; că étă și astă-đi vedemū (din depărtarea și urgia lui Dumnezeu ce este pe capetele nōstre, adicāte pre noi pre creștinī, pentru nenumērate păcatele nōstre) că șupunū și iaū multă parte și de aceea.

Acēsta întēiū întâmplându-se a o face părțile apusului, adică de a se despărți de acea monarhie; că mutându-se împărăția, cum s'aū ăisū, la Vizantia, unde Costandin cel mare aū făcutū catatea, după mōrtea lui la feciorī trei împărăția împărțindu-se, puțină procopselă, deci, a fi de dēnsa aū începutū. Așa deci, gâlcevile dintr'unū Impēratū intr'altul adăogându-se, și fiesce-carele mare vrēndū să fie, unul intr'o parte, altul intr'alta trăgēndū și pizmuindu-se atuncī deci, mai pe urmă, aflându-și vremea fiesce-carele, aū începutū, cum s'aū ăisū, a se face stēpāni osēbi și de sineși poruncitorī. Că Italianii, adicāte Frāncii, cum le ăicemū noi acum de la o vreme, necum de împērații ce erau la Țarigradū mai ascultaū, ci încă nici acolo în Italia Impēratū, de la Valentian al treilea încōce, carele acela cel duple urmă împēratū *Samoderjețū* apusului aū fostū, până la Carol, ce-ī ăicū cel mare,—feciorul lui Pepinie, craiului de Franța,—carele cu dreptul duple bunătatea-ī, înțelepciunea-ī și vrednicia-ī ce aū avutū, cum istoriile arată faptele lui, vrednicū aū fostū mare să-ī ăică și Impēratū să fie; de carele încă ăicū toți că de arū fi mai trăitū el, arū fi scosū tōtă creștinătatea de subt jugul și robia păgānătății turcesci, și arū fi răscumpăratū duple dīnșii sāngele cātū aū vērșatū acei tiranī, creștinescū; ce pōte fi pentru ne-spuse păcate și neplătite încă ale creștinilorū, dreptatea lui Dumnezeu, atunceea, aceea n'aū lāsātū a se face; dreptū aceea, nici pe acel Carol a mai trăi aū vrutū. Inșă și acesta, măcarū că împēratū a fi 'l-aū priimitū, căci fi și supusese. érá în Italia n'aū mai fostū scaunul împērătescū, ci în țera nemțescă, cum mai 'nainte se arată; nici pre urmă n'aū mai priimitū să aibă, adecāte unū *Samoderjețū* să fie, ci fiesce-carele, cum amū ăisū, să fie singurū mare și stăpīnū aū poftitū, care mai pe urmă aū și făcutū. Că étă și astă-đi, în acea Italie, se află nu o stēpānire numai, ci mai multe de șapte optū, cu republicile, ce le ăicū, adicāte ocārmuirī de obște, cum este Veneția, Genova, și Florența, aū fostū până intr'o vreme, apoi o aū supusū unul dint'e dēnșii, nu prea de multă vreme, carele era mai bogatū și mai cu rudenie, de-l chiāma *Cosma de Medici*, și s'aū făcutū domnū singurū stēpānitorū, dāndu-ī încă Papa și titulușū, de-ī ăicū ei acum *Gran Duca de Florența*, dintr'al căruia nēmū totū unul după altul trăgēndu-se, și până astă-đi este domnū.

Inșă peste toți capū intr'aceea Italie cu stăpīnire este Papa, carele nu numai la ale Bisericeī și la clericī este mai mare și se amestecă, ci și la cele mirenesci, și la stăpīnirī ca acelea multī crăeșci; și mai virtosī de când s'aū despīcatū și s'aū despărțitū de Biserica rēsăritului și de pravoslav-

nicile dogme, de atunci nu numai ca unu patriarhlu și mai mare in orinducla țercovniciloru au priimitu, ci și in Biserica și in politia mirenescă monarhi se fie. Care acesta se și fie cea mai mare și cea mai anteuu pricina stricaciunei și surpărei monarhiei Romane, lăsându-se și smulgându-se din împărăția de la Tarigradu, care acolo scaunul Constantin cel mare mutase de la vechia Romă, chemându-lu noua Romă, și credința cu inoite dogme de catu Biserica cea bețrană și adevărată a răsăritulu 'si-au alesu, și împerați osēbi au începutu a 'și numi, blagoslovindu-i sfinția sa Papa; și le-au datu și titulușu de a se dice ei și a se scrie Imperați Romaniloru și pururea augusti; era împerați Tarigradulu se se dica ai răsăritulu împerați și ai Greciloru, și așa și istoriile lorū fi scriu și le dicu.

Acesti, dera, împerați, cărora Papa, cum s'au disu, le-au datu titulușul de a se cheama Imperați ai apusulu; era de la Carol cel mare au începutu că in țera nemțescă i s'au aflatu locul de a fi. Că in Italia la Roma ședlendu, cum s'au disu, este capu domniloru, și catu-vași ținutu ține Papa; și apoi că nici arū fi pututu fi atata de mare Papa, cum este, de arū fi fostu împerațu acolo; si alți cati-va Ducu, și feluri de feluri de stăpineri suntū, care a se istori tōte acum nici a mea vorbă nu este; nici prea lungu intr'acesta 'mi trebuie se fiu. Ci numai și acesta încă o dicu, pentru ca pre scurtu se cunōsemu cine au fostu mai multu și mai anteuu pricina micșorării și stricării monarhiei Romane. Dupe aceea deci, s'au osēbitu Spaniolii, Franțozii, Nemții, și in scurtu tōte ale-alte țeri și părți ale apusulu, craii lorū puindu-'și și domni, și altele republici făcându-se, adicăte mai de obște lucrurile lorū ocărmuindu-'și, nu unul numai *Samoderjețu* se poruncescă; care acestea cui este pofta mai pre deplinu și mai pre lungu a le sci, și alte cărți vedă, era și a lui Filipu Cloverie geografie, și pre Gulielm Blaut in cartea ce au făcutu, adicăte in privelistea incunjurării totu pământulu, caute.

Insa toți acestia, ale bisericei, cum dicu ei, a apusulu, dogme au apucatu, și se dicu că suntū *catolici*, cărora ai noștri, luându de la Greci, pentru ca se se înțelegă mai bine ce suntū, le dicu *Papistași*, adicăte mai multu credū intr'ale Papii decatu intr'ale adevērulei; dicēndu și acesta (carii mai multe alte greșeli ale lorū le tacu) că Papa nici o dată nu greșesce. Pentru care, Papa cu Luteranii și cu Calvinii, carii s'au ruptu dintr'inșii, au mari prigōne și intrebari, și nu puține nici cu ai noștri, vrēndu el insuși se se facă capu Bisericii, și mai mare decatu toți patriarhi și arhierii, și in legare și in deslegare; și dōră ca unu Dumneđu și se se arate, care aceste imi pare că de catu tōte al-alte turburā mai multu Biserica, și se pricinesce tōtā gālcēva și certele intre Biserici, și intre limbele crestine mare depărtare, din neunirea lorū. Ci dea sēma inaintea lui Dumneđu carele este pricina atātu rēu și atatei pierdēri, și va da dupre nemișcatul cuvintu al Spāsitorulu Hristos, carele la Matei cap. 18 dice: «Vai lumei de scandale, că de nevoi este a veni scandalele; însă «vai omulu aceluia prin carele vinu scandalele!»

Așa dară, despre acestea împărăția Tarigradulu mai micșorându-se și mai îngustându-se, au începutu Sarachinenii (de unde se tragū și Turcii) părțile răsăritulu a le turbura și a le strica, și mai pre urmă și a lua, intinđēndu-se a-

tăta, câtă și acea parte mare cu împărăție cu totă o aș supusă și o aș luată, cum și astă-ți vedem. Și nu numai aceea, ci și alte mai multe crăii și domni, care părăndu-le că se osăbescă pentru vre ună folosă ală loră sau volnicie, ca și ei stăpâni să se facă singuri, aș cădută în mai mare robie și jugă, neaducându-și aminte și nesocotindă alte pilde nenumărate și din tôte ăilele, ce înaintea ochiloră ne staă, cum vină, și la ce pogoră cei ce unii într'o parte alții într'alta tragă lucrurile și puterea loră. Și de nu de acelea să învețe, măcar să-și fie adusă aminte și de cuvântul cel nesmintit și nedeșertă al Domnului Hristos, ce ăice prin Matei, cap. 11: «că tătă împărăția împărțindu-se intru sine, se pustiesce; și tătă cetatea aș casa împărțită între dănsă, nu va sta».

Precum chiară vedemă că așa făcendă și acea mare monarhie Romană, aș cădută și s'aș perdută; și étă dintr'insa mare parte Turciă o aș supusă și o stăpinescă, nepăzindă încă nici cele dreptăți și faceri de bine care mai dinainte vreme de mai marii loră și de bunii de evlavie și de milostivii împărății puse în legi eraă, și neclătută se păđiaă. Cum ăice și Papa Leon în orația ce aș făcută de rugăciune către Atila, cândă venia și spre Roma cu mare putere (dupre ce stricase și luase multe și alte locuri și Italia), eșindu-și înainte de parte de Roma, cu totă clirosolă Bisericii și cu toți cei bătrâni cari mai eraă atuncea sfatul Romei, și 'l rugaă să nu 'i calce, să nu 'i strice și să nu 'i piardă. ăicea dără, acel sfântă omă, Leon Papa, cum scrie și Nicolae Olah în Atila: «Mare óre-când, nebiruite Craiule, a Romaniloră celoră biruitori tătă lumel, era «slava, când biruițiloră daă ertăciune, și când pre cei ce se rugaă în credință și «în prieteșugă îi priimiaă; obicinuindă biruința cu milosirdie să o stămpere, cu «care lucruri și fapte, împărăția și avuțiile adăogă. Vestea, decă, și slava numelui «loră nemórtă o făcea. Și acestea, până când se păzia și obicina le purta, «ale Romaniloră eraă meștersugurile, obiceiurile și înțelepciunile; érá déca s'aș «mutată într'altă felă chipurile lucrurilor, ceea ce de la noi aș răpită, aceea «ție, craiule Atilo! acum norocul 'i-aș dată, ș. c. l. »Ca aceste și mai multe i-aș ăisă acel Leon Papa.

Unde dară, étă cum și altele tôte, ale-alte stăpâniri, și ce este când este să se mută, nebunindă-și Dumneđeă, cum și proorocul David în psalmi ăice: «nebunesce Dumneđeă norodulă pre carele vrea să-lă perđă ș. c. l.». Póte fi dară că și aceia ajungendă vârfulă măriiloră, și vrëndă să se plece și să se piardă, din cele vrednice și bune fapte ce făceaă, când se urcaă și se adăogăă, strămutându-le în blestemăție și în rele, aș ajunsă și s'aș mutată așa.

Insă este a se mai șci că tôte lucrurile câte suntă în lume aș și acestea trei stăpâne dupre ce se facă; adicăte: urmare, stare, și pogorire, aș cum le ăică alții, adăogire, stare și plecare. Decă dară, nici ună lucru nu este carele să nu dea p'intr'acestea; ci numai unele mai în grabă, altele mai târziu le trecă; érá tôte la ună steajeră se adună și se stringă în cea de apoi, adicăte în stricăciune și în perđare deslegându-se.

Decă dară, așa tôte fiindă, étă și domniiloră, crăiiloră, împărățiiloră, avuțiiloră, măriiloră și futuriloră celoră-alte câte suntă, așa se întâmplă și le vină; ci numai celoră dreptă, celoră blănde și celoră mai cū înțelepciune, le rămăne

laude, fericirea de bună pomenire, și pildă folositoare celorlți buni și înțelepți după urmă, și canoane cu care mai mult și mai slăvită pot sta și se pot ocărui. Și de li se întâmplă și surpare și cădere, înțelepții nu le dau atita vina și pricina cu sudalmă, căci au sosit la aceea adică să zică, că din nechibzuiala și nebunia lor au venit; ci numai socotesc că așa zidite și făcute în lume sunt, ca și ele se și ia conștient, cum zice și Virgiliu poetul în cartea a patra a Eneidei de Troada, când de Elini s'au prăpădit și s'au stins, crăind acolo și alții, și némul lui Priam, mai mult de 2000 de ani, cum zice tilcuiorul acestui Virgiliu Maulu Honoratului. Deci, acela alta n'au mai hilit, căci așa au sosit acea crăie, ci numai că așa au fost în orânduiala lui Dumnezeu să fie, zice, și așa aduceau vremea să se sfârșescă. Iar celorlți rele stăpîniri, și crude și tirane, și ca de acest fel stăpînitorii, ocară, blestem, sudalmă, și rea pomenire rămâne; și răii de la acele rele ia pilde, pentru ca mai curând să se strice și să se pierdă, nimic alta, fără aceea rămăindu-le pe urmă, și se perde pomana lor cu sunet, zice David: «și am trecut, și nici s'au aflat locul lui».

Știu, însă, că nu lipsesc în lume și de aceia de cari nu zică: dar au nu și cei buni și înțelepți, ce sunt, nu mor; au nu cad și se surpă și ei, ca și celorlți ce le zică și sunt și răi și nebuni? Ci acestora răspunsul și cele ce din toate dăile ce se văd întâmplări este, și toate scrierile câte sunt, și sfinte, și de cele-alte, înainte-le strigă și arată, câtă este osebirea traiului și viața unui bun, de a unui rău, și a unui înțelept, și a unui nebun? Se vede că Aristotel, în cartea a șasea, ce face către fiu-seu, Nikomah, de obicei, zice că ce este rău este și nebun, și ce este nebun este și rău. Însă, aice nu înțelege filosoful de nebun pe cel ce umblă cu oșe, cu petre, și sunt de legați; că aceea, de a fi așa, vine dintr'altă pricină, adică, au din drăcii, au din melancolie care firesc lucru este; ci de cei ce sunt răi omeni și cruzi, cari cunosc și binele și răul ce este; de aceia grăiește și zice: că ce este rău este și nebun; căci de n'ar fi nebun n'ar face rău, ș. c. l. Și pentru că făcând răul, vine deci mai pe urmă la cele ce mai sus s'au zis, și încă la mai multe rele și nenorociri, având și de la Dumnezeu voie și voinicie să nu fie așa rău și nebun, cum se face. Că adevărat este ceea ce zică toți înțelepții, că cum este sora de întuneric, așa este deosebită și viața înțeleptului de a nebunului, cel în lumină de cel-alt în întunecătura trăind, cum și alții mulți scriu. Era și pre Solomon vedeți la pilde și prin toate cărțile lui, ce este viața unui nebun, și ce a unui înțelept; cum și în cap. 11. Eclisiasticul zice: Ochiul înțeleptului în capul lui, era al nebunului întru întuneric umblă.

Până aici, dără, și de acestea din istorii neșind, nu fără folos, mi se pare, și în zadar celorlți cunoscători că am făcut.

După acestea dară, cu Voevozii lor și cu ot-cărmitorii ce de la Roma se trimiteau, stând și purtându-se, multă vreme sub acea stăpînire au fost și s'au ținut, totu de la împărații. Romanii spănzurându, și curând puterea și scoterea domnilor lor, și de acolo totă chiverniséla lor pogora, până când iață (cum s'au zis, că nici un lucru în lume stătător nu e, nici aceia în

veci așa au putut să sta), au început despre răsăritul a pogorî limbii noii, și a impresura și cu sila a descălica părții d'ale apusului; adicăte, cum dicu, din Asia, partea cea mai mare a pământului, în Europa viindă; în patru părți, d'ură, Geografia mai noi, împărțindă tot pământul, adicăte în Asia, în Africa, în Evropa, și în America; și cea decâtă toate mai mare parte, cum s'au disu, este Asia.

De acolo, dară, pornindu-se, au venit mulțime de oameni de au locuit aceste-alte părți; însă cei mai aleși și ostași au fost: Goții, Vandalii, Slovenii, Hunii, și ca aceștia; cari viindă, cum s'au disu, și cuprindendă aceste părți, și mai totă Evropa, au locuit într'însele. Se vede că nu fără multă și nespusă vărsare de sânge, și omoruri necredute, nicifără de dese, gróznice și rele răsbóie; pentru că împărăția română împotriva lor trimitea mari oști și aleși Voevozi, și, și însăși împărăția mergea de se bătea cu aceia ce învârstă norocul izbândilor, venia, că, când unii când alții biruiau, câte odată iarăși și pace între dâșii făceau, și mai pe urmă le lăsa une locuri cum le-au coprinsu și le-au luat, se le ția și se le moștenescă. A căroră lucruri, și cum s'au purtat, și cum au descălecat, și cine întâi capete și Voevozi le-au fost aceloră limbii, și de unde au isvorit acele némuri, și care după care au venit, și cine câtă au biruit, nefindă povestea și tréba mea acum aceea, și pentru ca să nu fie istoria acésta de mine atâta delungită, câtă dóră și citind, unora să li se urască, étă acelea le trecu și le lasu. Éra cui este pofta și dragă a sci, citescă pre Antonie Bonfinie, în decada de întâi, în cartea a doa; pre Flavie Blond, în decada lui în cea de'ntâi, în cartea de'ntâi; pre Procopii, în istoria lui ce face de războiul Gothic; pre Carion, în cronica lui, în cartea a trei, în viața lui Dekie Impărat; pre Martin Cromer, în cartea lui d'ântâi, ce face de ijdărânia Leșilor; pre Calimah, la începătura cărțicelei ce' dice: *Ecsperientis Atila*, și pre alți nenumărați istorici ce scriu și pe largu de Goți, și de Vandali, și de Slovani, și de alții, pe cari, măcaru că în tot felul Impărației Române, și în tot chipul au nevoit să scote de prin biruințele lor, și cu mare putere și alți împărați, și i-au biruit de multe ori. Éra și Cludie Impărat, dice Blond, cum arată dintr'o poslanță a celui Cludie, ce scria către Nunie Brok, pășitorul și ocărmitorul Iliriei, cum că trei sute de mii de Goți au tăiat, și două mii de corăbii ale lor au înecat, care așa scria: «Cludie Impărat, lui Brok, să-nătatate! Stins'amă 300,000 de Goți, 2000 de corăbii le-am înecat; învelite sunt gârlele de paveze, de săbii și de sulite; toate marginile gârleloră acoperite sunt, câmpii de trupuri pline sunt, nici un drum curat este, marea cetate Curtago pustie este, și catiri și catire atâta am luat, câtă nici un ostaș nu e să nu ducă câte doi și câte trei; și măcar de n'ar fi pășit republica Romană de Galian atâtea, măcar de n'ar fi adusă trei-zeci de tirani stricători! că păzindu-se, ostașii, cari feluri de răsbóie au rădicat, și d'ar fi fost legiunile păzite, pe care Galian, răi isbânditor, le-au ucis, câtă ados ar fi republicei? Cu a noastră însă grijă, și osirdie au fost bătaia de la Mesii, și multe răsbóie au fost la Martinopoli, mulți de furtună au perit, mai mulți crai prinși, și prinse a multor feluri de némuri blagorodnicele femei. Plinitu-s'au biruințele romane de robii varvari, și locuitorii din

«Gotū; nici o țără n'au fostū carea, robū de a 'lū ținea, ca in izbîndă se nu «aibă Gotū ș. c. l.»

Așa dară, de acei Goți, ce atunce pățiseră, Claudie Impărat scria; însă, nici cu aceea, nici altele ca acelea, și de nu așa mari biruințe, érá totū 'i-aū mai biruitū și alți împărați, nu 'i-aū pututū stîrpi, nici goni de totū, ci totū aū rămasū mulți; și până in cea de apoi, totū aū rămasū ei stăpînitori multorū țeri in Evropa, cum și până astă-đi câtevași nēmuri dintr'înșii se tragū, mai alesū Șveđii și Daniș, cum đicū, și cum mai susū amū însemnatū puținū. Dreptū acésta dară, acele limbi și nēmuri călcândū, cum s'aū đisū, și impresurândū aceste părți, și cu acestū prilejū unii carii erau mai de demultū supuși Romanilorū încă găsindū vreme, se trăgeau și se desbăteau de către Romanii, pre carii nu 'i-aū mai pututū apoi supune. Căci, in multe părți, și totū cu grele și mari oști, nu puteau mai ajunge; și încă, căci, că și de multe ori și Voevođii și Hatmanii ce trimiteau cu oști inaintea vrăjmașilorū, se vicleniaū, și ostașii in partea lorū trăgîndu-i, aū ei împărați se puneau, aū pre alții, carii vreau ei, împăratū rēdicaū; și așa, cătră cel ce era se porniau, unde și acestea între dinșii certe și vrăjbi mai multū i-aū risipitū.

Acestea dară, și ca acestea purtându-se și lucrându-se, cum s'aū și mai đisū, și împărăția romană plecându-se și micșorându-se, étă fiesce carele binele și traiul se osēbi aū începutū a'și căuta și a'și goni.

Așa dēră, și acei *Romāni-Daci* ce erau aici, și al lorū traiū și stare 'și cercaū, și câtū aū pututū a le ținea aū nevoitū, moscenii vechi și întemeiați acestorū pămēnturii socotindu-se că suntū; pentru că prin sute de ani trecuse și se rădăcinase, in tótă Dacia locuindū și ședēndū.

Așa dēră, aceștia Domnii și Voevođii lorū avēndu-și, și legi bune țindū și păđindu-le, și încă și buni ostași fiindū, și țera lorū osēbi aū începutū a'și păđi, și hotarele lorū mai tarī a le ținea, nimenul nici ei vrēndū atāta a se mai supune; ci, cine asupra lorū venia, și ei împotriva acelora staū; și atāta, câtū mulți se îngroziau de dēnșii, și mai virtosū vecinii lorū, carii venise apoi, după Romanii, de coprinsese acele locuri, cum s'aū mai đisū; și necum sē 'i mai bintuiescă se ispitiau, ci in preteșugul lorū îi chieamā, și cu dēnșii se legaū ca ori cānd ei vrea sē mērgă asupra altorū cuiva, sau cānd alții asupra lorū vreau a veni, ei ajutor sē le dea, și cu prieteșugū sē se afle. Așa și ceștia, cānd va vrea cere ca aceeași cerere de la aceia, gata sē se afle și sē le dea, duple buna vecinătate și legătura ce făceau cu ei, și intr'acestū chipū încă multă sēmă de ani s'aū purtatū și s'aū ținutū; nici grije lorū de alte domnii și crăii măcar era; căci, multă și puternică óste averū, și încă cu toți ostășii buni erau. Nici de Impărații Tarigradului se temeau măcar, că încă până printr'acele vremi totū tarī și puternici erau; ci încă, și cu ei s'aū bătutū, împotriva-le stāndū; și ajutore le-aū datū, cānd aū trebuitū, împotriva vrăjmașilorū lorū și a Turcilorū, cānd aū începutū a trece încóce marea și a le lua locuri, și a le mai îngusta împărăția, și din Elada, precum mai inainte voiū arāta.

Inșă, nu puțină mirare este la toți căți scriū de acésta, nici la căți bine vorū socoti de acești Romāni cum s'aū ținutū și aū stātatū până astă-đi așa, păđindu-și și limba, și cum aū pututū și potū și pāmēnturile acestea locuiescū

care acésta la puține limbî și némuri se vede; și mai vîrtosú atâtea roduri de ómeni străine și barbare peste dinșii aú datú și aú stricatú, cari peste alții așa dándú, nici numele nici altú nimicú nu se mai scie, nici se mai pomenesce de aceia, cum étă și mai susú amú disú. Érá și aevea se cunósce și se crede, că impresurándú Goții, Vandalií, Slovanií, Hunii, și alții ca acestia, și călcándú și descălecándú mare parte a Évropel, și pe aici aú trecutú, aú luatú, aú stricatú și aú supusú Hunii aceste țeri, cum vom vedea mai 'nainte; érá el totú aú stătutú, și s'aú ținutú cum suntú. Că étă in țera unгурescă, unde 'i dicemú de susú, in tótă țera sêrbescă, care înțelegú impreună și pre Bulgari, și pre Bosneagi, și pre toți ca de acestú fel, cari se tragú din cei Sloveani ce amú disú mai susú, că aú venitú de aú coprinsú și aú locuitú cele țeri in care și până astă-đi ședú, și se vedú, și țera Horvátescă, și Șveđia, și Dania, și alte prea multe încă ca acelea némuri suntú descălecate, unde noi dicemú dară: aú pustii și fără nimeni într'insele aú fostú, când aú venitú acele limbî? Ci aceea nu se póte dice; căci, că bine scimú din istorii și de adevêrul lucrului, că încă fórte plme de ómeni și bogate aú fostú biruințe ale Romanilorú; ci numai vremea lungă mutándú lucrurile și strêmutándú ómenii, de la aceia d'ântéiú aú venitú la cei-alți la cari până astă-đi vedemú că suntú. Dicemú déră, acum: déră cei-alți locuitori ce aú fostú mai 'nainte, unde suntú? cari nici se mai sciu, nici se mai pomenescú, nici măcarú cevași dintr'aceia se mai numescú, séu ce limbă vorú fi avutú sê mai scia? Și de va fi și fostú rēmasú cinevași, încă atâta s'aú amestecatú in cei mai de pre urmă locuitori, câtú ingropați de totú suntú, de nu se vede nimicú de dēnșii nicăiri! Érá ceștia Români, ori cum, și cum printr'atâtea călcări, sdrobiri, și nespuse rele ce aú trecutú și 'i-aú călcátú, totú este până astă-đi, cum s'aú disú; că totú încă de nu se află atâta fericiți și slobodți de totú, încă și domniă, și stēpinire, și limba, aceea a Romanilorú, totú stă și se ține (se vede stricatá, cum și alte limbî, tóte ale lorú cele neaoșe și de moșiă și le-aú stricatú); in destul că totú urme de a se cunósce și se sci bine de unde suntú, le-aú rēmasú și aú. Care acésta bine socotindu-se aevea, este, că nu fără a lui Dumneđeu provedinția este, nici fără de a sa minune nu este; însă, dreptú, ce el singurú scie: la acésta și Bonfinie útându-se, într'a treia decadă a lui, cartea a nóa, dice, duple alte multe, și acestea:

«Măcar că feluri de feluri de varvari, năvăli, și prăđi, in Dacia, al norodului Romanú ținutú, și a Gețilorú țera impreună și cu Panonií, făceau, însă pe locuitorii și pe leghiónele romane, cari decurēnd erau adaose acolo, nu le-aú pututú perde; între varvari cufundați erau; érá limba romană încă la ei totú mirosesce, și nici cum de totú nu o părăsescú. Și așa se vede, că luptau și se certau, nu atâta pentru viață, câtú pentru paza și starea limbei. Că cine dară este carele nu fórte sê se mire încă de atâtea dese intrări și prăđi ale Sarmațilorú, Goțilorú, așjiderea ale Hunilorú, Vandalilorú și ale Gepiđilorú, care făceau in Dacia, și ale Ghermanilorú (cărora *Nemfi* le dicem acum), și ale Longobarđilorú, de vomú socoti bine, rēuțăți și stricácium; și încă până acum intr'acești Dați și Goți urmele limbei romane se păzescú, cărora acum, pentru sciința bine a săgeta, *Valahii* le dicemú. Aici dară, printr'atâția timpî, sângele

«Corvin ascunsu era; in cea d'apoi însă, in satul Corvinu au odrăslitu, nici a-
«cesta cu adevăratu fără de mare a lui Dumneleu lucrare nu este; că din fe-
«ricirile Corviniloru printr'atâția ani, norodul românî de varvari, și acum aces-
«tiași voveođi crestinésca republică și aceste ținuturi din reaua și păgânésca
«robiă se izbăvescă.» Acestea suntu disele și laudele și mai multe a lui Bon-
finie, de acești Români.

Inșă, acestu Corvinu, ce pomenesce aici, este tată lui Mateiașu Craiu, carele
mare omu au fostu și mari lucruri au făcut, și mari resboie cu Turcii au bă-
tutu, și el și fiu-seu, precum înainte, unde le va veni rindul, câtu se va pu-
tea și de dinșil vomu dice; carele de nemu românescu se trage, cum și acestu
Bonfinie din începutul loru frumosu istoresce, și alți toți istorici așa adevē-
reză.

Intr'acestu chipu, dară, cum s'au disu mai susu, multă vreme Români pur-
tându-se și aflându-se au stătutu, însă nu nici mai pe urmă puține grele și
rele au ajunsu și i-au întimpinatu; că étă și Huni viindu și coprindendu a-
ceste părți, și alte multe, au călcatu, mai virtosu țera Ungurésca de susu, cum
amă disu, carea o au și ținutu, și intr'insa au descălecatu și o au locuitu; din
caril și până astăđi se tragu Ungurii; și pre acéstă Dacie o au supusu, cum
Atila și in titulușulu lui îi pune. Se vede că apoi, cu vreme, iar de subtu
mâna loru au esitu, cum vomu vedea.

Inșă, de acești Huni numai (lăsându alte limbi, cum amă disu, și pe ai-alți
varvari ce i-amu pomenitu mai nainte) mi este a dice și a scrie cevași. cum
au pogoritu și de unde au pogoritu înteu, și cum s'au aședatu in țera Un-
gurésca de susu, și câte locuri au mai călcatu și au coprinsu, și când s'au
crestinitu înteu, idololatri fiindu, ca toți ai-alți, afară din ovrei; și nu pentru
alta, acéstă o facu, ci numai căci in vecinătate ne suntu, și căci cu dênșil mare
amestecare Români au avutu, și in ceste mari dupre urmă vremi cu dênșil s'au
ținutu ceștia, și in cea d'apoi că cu ajutorul loru mai multu și țerile acestea,
deca s'au osebitu de Ardél, adicăte țera Muntenésca și a Moldovei, s'au descă-
catu și s'au luptatu cu vrăjmașil loru, și mari virtosu cu Turcii și mai nainte
și mai încoce multu; pe urmă, spate și ajutoru le-au fostu, măcaru că și aces-
tia Unguriloru ca unu zidu bunu și tare inaintea turciloru le-au fostu, și nu
de stricăciune, de se va socoti bine și cu dreptate, mai nici o dată, ci încă
de mare folosu, mai virtosu cestoru ce in Ardél au rămasu ședători și locuitori.

Scrie-voiu, dera, și de el, cum amă disu. cevași de la istorici lor luând, caril
d'începutu și de a dinsul ale loru lucruri și fapte au scrisu. Inșă, câtu voiu putea
mai pre scurtu; pentru că iarăși, cui-va plăcea, la aceiași istorici va putea vedea
mai multu și mai pre largu, cum și de aceea ce au fostu înteu, și apoi la ce s'au
pogoritu, și in cea dupe urmă, până astă-đi ce se vedu, la ce au rămasu Huni,
sau cum le dicu alți Unii, din caril Ungurii se tragu și cei ce suntu și până
astă-đi, de unde au pogoritu și cum au descălecatu in țera ungurésca, și ce
voveođi înteu au venit u cu dinșil.

Vede-se, dera, cum toți istorici inracéstă unindu-se adevēreză că Hunii
sunt u Schiți, adicăte, Tătari; însă de la care parte a Schitiei au pogoritu a
descăleca părți intre dênșil, este osébită părere; pentru că unii dicu că sunt u

veniți din Schitia cea mare a Asiei, alți dicu că suntă din Schitia ceasta către mēdă-nópte, căreia îi dicu și acum *Iugra*, carea astă-đi supusă este sub impērația Moscului. Dintr'acela dērá locu dicu sē fie și sē fi pornitū intr'acóce a veni, trecēndū balta Meotidei (de carea și mai susū amū pomenitū, carea sē face la Krimū mai despre mēdă-nópte, din apa Donului și din Marea-Négră); și ántēiū acele locuri dintr'acolo aū coprinsū, apoi pre încetū totū mai lătin-du-se și locu mai bunū și mai biosū căutāndu-și și cercāndu-și de a descáleca și a locui, aū ajunsū și prin aceste pāmēnturi, și trecēndū și munții aū coprinsū și tótă Panonia, carea, cum đice Claverie geograful, acēsta este ce se coprinde astă-đi Carniola, Croația (adicāte țera Horvătēscă), Marchia Vidorilorū, Carintia, Stiria, mai marea parte a Austriei, jumātate de țera Ungurēscă de susū, Slovenia, Bosna, și o parte de țera Sērbēscă.

Deci dară, Hunii, adicāte Schitiți aceia, căroră acum și Unguri le dicu, coprin-đēndū și acea Panonie, și mai multe țeri altele mai pre urmă luāndū, s'aū așeđatū. Inșă de aū pogoritū ántēiū din Asia saū de la Iugra acei Schiți, cum s'aū đisū óre-ce mai susū, noă atāta de dēnșii a cerca nu e; se vede că, care este și adevērul, cu nevoie se va cunósce; căci, că mulți scriū și nevoiescū a dovedi că din Asia; mai mulți iar scriū și dicu că de la Iugra. Inșă nici este dogmă a bisericeii carea cum vomū vrea sē nu credemū; ci póte nescine crede acēsta unde 'i va pārea că i se ascultuescū mai bine istoricii. Inșă cine pof-tesce și acēsta a o vēntura și a o alege mai bine, citēscă pre Bonfinie, in de-cada-ı d'ántēiū, in partea a doua, unde face de inceputul lorū, și pre Lorințū Topeltin, in cārticeaua lui ce scrie de ijdārānia Ungurilorū, și pre alți mai mulți pre cari și cestū Topeltin acole și la începătura capului ce scrie de Unguri îi pomenesce și 'i semnēzā locurile unde scriū acei istorici. Mulți do-vedescū și cu acēsta cum de la acea Iugră suntū; că viindū ómenii de aceia și grāindū, multe cuvinte dicu că se potrivescū cu ale acestorū Unguri; numai, mai stricate și mai varvare li se pare acele cuvinte, măcar că nu scim care mai fireși limba 'și vorū ținea, cestia ce prin ceste părți loculescū, cari s'aū amestecatū cu alte multe feluri de limbi, aū ceia, căci totū in locul lorū acolo se află. Inșă orı ce va fi de acēsta nu sciū; érá cum multū mai varvari suntū cei de acolo, adevēratū este, și pentru starea și tária locului aceluia, și pen-tru că departe suntū de ómenii cei mai politici și mai iscusiti; unde dară precum suntū aceia, așa și limba mai virtósă și mai varvară le va fi.

Auđit'amū și eū cu urechile mele de dumnealui Gheorghie Brancovici, din Ar-dél, omū de cinste și cu cunoscință, și iubitorū de a sci multe, povestindū cum că, mergēndū la Moscū, impreună cu frate-seū Sava Brancovici, Mitropolitul Ar-délului, omū și acela destul invēțatū, ințeleptū și temētorū de Dumneđeū, pre carele 'l trimesese Racoți Gheorghe cel tēnerū la impēratul moschicescū cu solie.

Acolo dară mergēndū, și la Impērație viindū de acei Schiți de la Iugra, intr'adinsū aū mersū la dēnșii ca se vađe aceea ce se auđia, cu limba, că se potrivescū in multe cu cestii Unguri, de este adevēratū cevași, aū ba. Și așa cu dēnșii impreunāndu-se și vorbindū unguresce, diceaū că a-devēratū este, că multe cuvinte asemenea eraū cu ale cestora, numai gróse și mai mojićose, cum s'aū đisū; unde, dară, și acel vrednicū bărbatū dicea, că de

a crede este cum de la acea Iugră acei Schiți să fie isvoritū și să fie venitū.

Se vede că nu lipsescū unii a dice ca acestea și la unii Schiți ce au venitū din Asia; [au] au ditū că s'au vēlutū când au venitū unū sol Schitū la Turci, încă la unū Sultanū, Muratū, la Tarigradū fiindū. Și pre acele vremi intēplându-se și unū solū de la Rudolf, Împēratul nemțescū, acolo, au poftitū acel Schit, adicăte Tătarū, ca să se impreune cu dēnsul; și așa impreunându-se cu dēnsul; între vorbe, dicū cum să fie dīsū acel sol Schitū că Unguriī de la dēnșii se tragū; și ca acelea altele multe povestescū, cum și Topeltn, totū într'ace-lașū locū ce amū semnatū mai susū, scrie și acēsta, că Zamoschi istoricul din au dū o istoresce și o dice.

Inșă mie, din omū de credință și de cinste și acēsta și alte ca acēsta au dindū, și mai prōspete încă fiindū, mi-este mai multū a crede de câtū cele ce se citescū prea vechi, și suntū in păreri, încă că și acelea nu dicū hotărītū adevērul. Ci dară, și de sciința acestui lucru de unde pogōră, încă este destul ce s'au dīsū.

Acești, dēră, Schiți, pogorindū dintr'acele părți, cum s'au dīsū, subt șese Voevodī au fostū, au mai bine să le dicemū Sultanī, cum dicemū acum Tătarilorū că au, pentru ca să se înțelēgă mai bine povestea.

Sculându-se, dară, acele capete ale lorū, împērățindū Romanilorū Valent, când era cursul anilorū de la nascerea Domnului Hs. 373, și aducēndū oște (dice Bonfinie in locul ce s'au semnatū mai susū, in cartea a doua, in decada întēiū), într'o sută și opt-deci de nēmuri, s'au făcutū până la unū milionū și opt-deci de miī de omeni. Acești, deci, luāndū și și muierile și copii, și dobitōcele, și totū ce aveaū in moșiile lorū, și sculându-se au începutū a și căuta locuri de aședēmāntū, mai bunū, mai largū, și mai de hrană locū de câtū al lorū, și a și găsi și a și agonisi, pentru că al lorū fōrte cu nemarā de a se hrāni era, și strāmțū. Așa, deci, viindū, cum amū dīsū, pre alte multe nēmuri bātāndū, ce erau pre lângā apa Donului, și trecēndū și acea apă, și apoi au trecutū in ceste părți, întēiū balta Meotidei, pre la Krimū, și pre acolo calcāndū pre cine au aflatū. Și de acolo mai incōce viindū, până și la Panoniā au ajunsū; unde le-au și mai plăcutū locū, și coprinđēnd'o, pre Longobarđii carii ei o țineaū atuncea, cum dice Reție, au bātutū și au gonitū; și pre Goții carii erau vecini pre acolo, și pre alte limbi ce ei țineaū imprejurū și stāpīnaū acele locuri, cu câte-va rēsbōe biruindu-i, și au gonitū dupre acele pāmēnturi, și nu numai pre aceia, ci și pre alți mulți căți impotriva lorū se puneau a le sta și a și zātigni. Deci, încātro vrea să mērgā, pre toți și-au bātutū cu mari biruințe... unde... (lipsesce) Sultanul lorū, cărui locū și până asta-đi, dice și Mihail Reție, in cartea d'ântēiū, unde scrie de lucrul țerii unguresci, mutāndū-i numai nisce slove, și dicū *Kraazo*.

Dupe aceea, deci, Hunii, ședēndū câte-va țile acolo ca să se odihnēscā, etā er asupra Romanilorū, la Tulna, se gātescū să mērgā; și mergēndū, Macrin și cu Dietrih, de bātac gātindu-se, dērāși nu negrōdnicū și micū rēsbōiū începū, și dorā mai sāngeroșū și mai tare de câtū întēiū; căci, și insuși capetele, și a unei și a altei părți, in primejdia vieței și-au pusū, și ei inaintea altora a se bātē au alergatū, pentru ca desēvērșitū acel rēsbōiū conēțul să și ia; și unii și alții

mai multă pentru slavă bătându-se. Așa dară, cade despre românii voevodului Macrin întâi; și Dietrih, în frunte de o săgătă răbindu-se, se întorțe; unde-deră a-l-altă oște, fără capete vedându-se, întorțe dosul, perindă nespusă mulțime de Români, scăpându însă și Dietrih cu câți-va al lui. Însă, nici Hunii fără de mare pagubă în capete și într'al-l-alti al loră nici dintr'acel răboiă nu rămănu, că etă au cădutu în bătaie acolo Bela-Keme și Kadixa, Sultanii loră, și dintr'al-l-alti oștași 40,000, pre cari Sultanii apoi, luându-i, 'i-au îngropat cu mare cinste, duple obiceiul loră, la stălpul cel de marmură, ce-l dicea *Kaïazo*, lângă cel-altă. Sultană, Keve, ce perise în cel-altă răboiă, cum amă disă.

Așa deci, Hunii acea izbîndă dobîndindă, în tătă Panonia stăpăni s'au făcută, și a porunci și a oblădui ca pe al loră pămîntă au începută. Acestea așa trăgîndu-se, după ce au intrat în Panonia (cum dice și Bonfinie, și Reție, și Bonșai în cărțile loră, ce mai susă amă disă, și locurile amă semnată, și alți mulți), două-deci și optă de ani s'au trasă duple aceea. Deci, lucrurile loră, de a locui acolo, vedîndă că se mai așeză și se mai întăresc, perindă și alte capete ale loră, și mai virtosă că așa capă mare din rodulă și din casa lui Zomeiarum, cum mai susă amă disă, nu rămăsese, dreptă aceea, și toți al-l-alti mai mari dintr'înșii și mai aleși cari erau, strîngîndu-se, au alesă să și pue loră craiă, unul-poruncitoră, pe Atila, pe unul din cei doi frați ce mai rămăsese din nêmul și familia lui Cadar, care acesta o au făcută la anul de la Hs: 401. Acestă Atila, carele au stătuță întâi craiă în Panonia, adică craiă unguresc, cum și Mihail Reție scrie de dînsulă, dice că era omă ascuțită la minte, în lucrurile oștii fôrte pățită și sciută, cu inimă mare, virtosă în trupă, a înșela pe vrăjmași vicleană; porțulă lui, și în casă când era și afară când eșia, era frumosă, luciă și curată; purta în capă și pene de șoimă. Ca acestea, dice și Calimahă, în cartea-i ce face de Atila, că era și nesățiosă în slavă și în oștiri, când și mai tôte câte făcea norocite îi eșiau; era și însuși vitează. Dreptă aceea, nu se nici stîmpăra la ună locă, și către cei ce mai timpuriă i se rugău, se pleca lesne; și pre cine lua și ținea în credință odată, decăci până la môrte păzia. Și a meștersugi și a face lucruri împotriva vrăjmașiloră lui, minune era, și în nemerelă, și în grabă ce lucra; și mai marea minune era starea-i și răbdarea-i în primejdiile ce se supunea. Era precum era milostivă celoră ce se dau și i se închinaă lui, așa neplecată și neîmblăndită era celoră ce biruiaă (fôrte acesta ca ună varvară și ca ună crudă făcînd-o); haine, dreptă aceea luciă purta, părăndu-i că și acelea la măriie părătinesc. La prînzare rară ședea, iar la cină multă mănca, și mai multă carne, pâne mai nimică mănca. Vină bea fără mēsură, mai virtosă când se odihnea; însă totă firea a și-o ținea se nevoia, și și altele multe ca acelea avea și ținea. Baniă încă, și dupe a mai mariloră loră învătătură, îi ocăria și nu-i poftia, carele adese-oră încă dică că-l audiaă toți și dicîndă, că baniă mai multă dauă înristăciune și voie rea când 'i perde nescine și 'i răpune, decătu'i îi dauă veselie și părere bună când îi căștigă și 'i dobîndesce.

Mai dice acestă Calimahă că de trupă, acelu craiă Atila. încă era mai mică decătu de vîrstă tocma; peptosă, virtosă, capulă cam mare, ochii cam mici,

barba-i rară amesteca căruntețe; se cunoscea și fața-i că este mojită, cum le era felul. Graiul groznic și spăimos, și după varvarul lor grai, era și tare de urechi; iar nasul de trei degete de lată ș. c. l.

DOMNII ȚEREI MOLDOVEI

ȘI
VIAȚA LORŪ
DE

GRIGORIE URECHE

VORNICŪ MARE IN MOLDOVA.

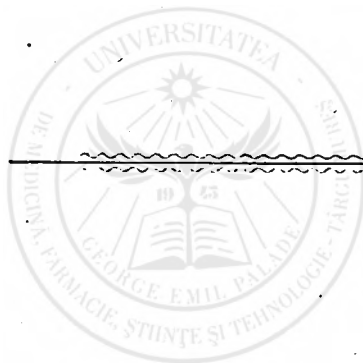
PREDOSLOVIE

Mulți scriitorii s'au nevoit de a scrie rindul și povestea țărilor, și a lăsat izvod pre urmă, și bune și rele se rămă filor și nepoților, și se le hie cele bune de învățatură, érá cele rele ca se se pótă feri, și se se socotéscă, și celor bune se urmeze. Și alții pizmuind, și însemnându, și scriind, cum și eu Grigorie Urechi, care den mila lui Dumnezeu și a Domnului meu am fost Vornic Mare, cu multă nevoie amă cetit cărțile și izvódele, și ale noastre, și celor străine, și amă aflat cap și începătură moșilor de unde a izvorit în țără, și s'au împlit, și s'au lătit, ca se nu se înnece anii cei trecuți a tóte țările; și apoi se nu se pótă sci ce a lucrat, se se asemine hiarelor și dobitócelor celor mute și fără mînte. Acea urmându, și măcar că se află și de alții însemnate lucrurile țerei Moldovei, apucatum'amă și eu a scriere începătura, și adăosul, mai apoi și scăderea, care se vede că a venit în zilele noastre, după cum a fostú ántéiul țerei și pământului nostru a Moldovei. Că cum se timplă de sírgu și adaoge pohoiful apei, și iarăși de sírgu scade și se împuținează, așa s'au adaos și Moldova, care mai apoi de la alte țări s'au descălecat, și s'au lătit de sírgu și fără de zăbavă. Acele cercându, le-am îndreptat cu nevoie, că nu numai letopisețul nostru, ce și cărți străine amă cercat, ca se putem afla adevărul, ca se nu măflu scriitor de cuvinte deșierate, ce de drepte; că letopisețul nostru cel moldovenesc așa scrie de pe scurt, că nice de viața Domnilor, cari a fostú tótă cîrma, nu alege, necum lucrurile din năuntru se alégă; și pe scurt scriind și însemnându, de la început până la Domnia lui Petru Vodă Rareșu, și s'au stins; că de aice încóce n'au mai scris nimene. Nice este a se mirare, că scriitorii nostri n'au avut de unde strînge cărți; că de la locuitorii d'ántéiu n'au aflat scrisori, că n'au lăsat, ca nisce ómenî neaședași, și mai mult prosti și necărturari, ce și ei a scris mai mult din basme și den povesti, ce a auđit unul dela altul. Érá scrisorile străinilor scriu prea larg și de ajuns, cari a fostú rîvnitori și herbînți nu numai ale

sale să scrie, ce și cele străine. Și de acolo luându multe, și lipindu-le cu ale noastre vremi potrivindă, și amă scrisă acestă letopisețū, carele și de nu se va potrive pe la multe locuri, celū ce va lī cu minte, gindescū că nu 'mī va vinui; că de multe orī omul înseși cele ce vede cu ochii săi nu pōte să le pue pe rindū, și multe smintesce, și aū spune mai multe, aū mai puține; dar cele de demultū și rēsufate de atita vreme de anī! Ce eū, cum amă aflatū așia amă arētatū.

GRIGORIE URECHI

Vornicū mare.

Pentru descălecatul țerei Moldovei.

Vorū unii să'î dîcă Moldovei că aū chemat'o de mai 'nainte Ștîtia, sēu Skitia pre limba slovenescă; ce Ștîtia coprinde locū multū, nu numai al nostru, ce include și Ardélul, și țera Muntenescă, și câmpii despre Nistru, și coprinde o parte mare și den țera Leșescă. Chemat-o-aū unii și Flakia, de pre Flak Hatmanulū Rimlenscū, ce scriū letopisețele lătinesci că a'î bătutū rēsbóie cu Skitii pre aceste locuri; dece, schimbāndu-se și schimosindu-se numele, din Flakia i-aū dîsū Vlachia, ce noi acestū nume nu'l putemū dare țerei nóstre Moldovei, ce țerei Muntenesci; că ei nu vorū să despartă să facă douē țeri, ce scri'î că aū fostū totū o țeră și unū locū. Érá noi aflāmū că Moldova s'aū descălecatū mai pre urmă, și Munteni' mai d'ântēiū; măcar că s'aū trasū dela unū isvorū, Munteni' antēiū și Moldoveni' mai pre urmă.

Scriū alte istorii pentru țera nóstră, Moldova, cum aū stătutū pustie peste 600 de ani, trecēndū pre aice Trajan Impēratulū Rómului, a căruia se cunoscū semnele puterei lui, pre unde aū trasū Troian, peste multe țeri, trecēndū cu oștile lui peste câmpii, și peste ape. Atâția ani s'aū aflatū pustie, până când aū vrutū milostivul D-deū a nu lăsa acestū pāmēntū fără de ómeni; care cu voia sfinției sale, îndemnāndu-se o samă de feciori de Domni, den domniele ce a'î fostū pre acele vremi la Rómū, și cu ómenii lorū den Maramurēșū venindū peste munții unguresci, și peste munții țerei Moldovei, vînāndū here sēlbaticē, până aū eșitū la apa ce-î dîcemū Moldova, gonindū unū zimbru, carele 'l-aū și vînatū, la loculū unde se chiamă acmu satulū Boureni', pre acea apă a Moldovei; și aū pusū nume apei, de'î dîsēră Moldova, pre numele unei cățiele ce'î diceaū Molda, care atunci, gonindū zimbrulū, s'aū inecatū intru acea apă, și de pre numele apei se dîce acmu și țerei, Moldova. Și aceia, eșindū la locuri frumóse și deschise, aū socotitū cu toții că e locū bunū de hrană, și plācēndu-le tuturorū s'aū întorsū inapoi iarāși in Maramurēșū, și și-aū scosū ómenii toți in tr'acéstă țeră.

Așijderea și limba, saū graiul nostru, den multe limbi este făcutū; și ne este amēstecatū graiulū nostru cu alū vecinilorū de pen pregiurū, măcarū că de la Rómū ne tragemū, și cu a lorū cuvinte ne'î amestecatū graiulū. Ce, fiindū țera mai de apoi, ca la o slobodie, de pen pregiurū venindū și descălecāndū, den limbile lorū s'aū amestecatū a nós'ră: dela Rómieni, ce le dîcem Latini, adecă limba lătinescă, noi dîcemū pāne, ei dîcū panis; noi dîcemū carne, ei dîcū caro; găină, galina; muiere, mulier; femeia, femina; al nostru, noster, și altele multe den limba lătinescă. Și de amū socoti de amēnuntulū, tóte cuvintele le-amū înțēlege. Așijderea și de la Frānci: noi dîcemū calū, érá ei saval; dela Leși: noi dîcem pragū, érá ei prog, iproci; carele nu le putem insemnare tóte. Și pentru acésta se cunósce că, precum nu este descălecată țera de ómeni aședāți, așa nice tocmaia, nice obiceiēle țerei bine nu 'sū aședate; ce tótă

direptatea au lăsată pre celă mai mare se o giudece; și ce 'i-au părută lui, ori bine, ori rău, aceea au fostă lege; de unde au luată și voie p'asia mărie și virvū. Dece, cumu'i voia Domnului; numai ce 'lă caută se le placă tuturoră, ori cu folosă ori cu paguba țerei, care obiceiă și până ađi trăiesce.

Află-se acestă țeră se fie locuită și alții într'insa, mai 'nainte de noi; de unde, țerei acesteia cetățile se cunoscă a fire lucru Frăncescă, de au locuită oștile Rōmului, și au ernală de multe ori, bătēndu-se uneori cu Skiții, sau cu Tătari, une ori cu Bosna, și cu Rumili, și la Persi trecēndū. Ce fiindū in calea rēutățiloră, și calcānd-o oștile, făcēndu-se de multe ori rēsbōie pe aceste locuri, precum semnele arată, care vedemă preste locuri multe movile și șianțuri, pre Nistru, pe Prutū, și prin păduri, n'au mai putută a suferire, ci s'au pustiitū.¹⁾

Dupē rēsipa țerei de'nțēiū de greulū oștilorū lui Flakū, Hatmanul Rōmlenescă, mai apoi dupē multă vreme, când feciorii cei de Domni den munții unguresci pogorīndū dupē vīnatū, și au nimeritū la apa Moldovei, vedēndū locuri desfātate, cū câmpī deschiși, cu păduri dese, si cu ape curgātore, indrāgīndū loculū, au trasū pre ai sei dela Maramurēșiū, și pre alții au îndemnatū de au venitū. Și au descālecat āntēiū sub munte; apoi, imulțīndu-se, mai și crescēnd înainte, nu numai apa Moldovei sau Siretulū le-au fostū hotarū, ce pēnē la Nistru, și pēnē la mare s'au lățitū. Mai apoi și rēsbōie făceaū, ca se-și apere țera și pāmēntulū seū de către Sciți și Goți, și de către alți vecini ce erau prin pregiurū; ce avēndū purtători de grije pre Domni lorū, cari'i rēdicase dintre sine, de multe ori in țera Leșescă au intratū, și multă pradă și isbīndă au făcutū. Den câmpī pre Tătari i-au scosū. Așjderea și Muntenilorū, nu numai nevoie și grōză le făceaū, ce și domniile le schimbaū, și pre cine vreaū ei priimiaū²⁾. Pre Ardeleni nu 'i lăsaū se se odihnēscă, ce pururea le făceaū nevoie, și cetățī multe le luase, și le lipise către țera Moldovei, carele tōte la rīndul seū se vorū arāta.

Mai apoi, și cu Turcii, cari'i se vedeaū că, ca o negură, tōtă lumea acoperiaū, rēsbōie minunate făceaū; de multe ori 'i-au și biruitū. Mai apoi, de 'i-au și supusū sub jugul lorū, de câte-va ori i-au asudatū, rocoșīndu-se, și nu fără multă mōrte, și pagubă in ōmeni, până a se aședare.

¹⁾. Dupē aceste cuvinte a lui Urechī, Samuil și Evstratie (impotriva căroră strigă atātū de multū Miron și Neculai Costin, asemenea și Cantemir) au adaosū anecdota lorū, despre Trajan și Laslău, craiul ungurescū.—Veđi tōtă acestă narație la sfīrșitul tomului. Appendix I.

²⁾. Acestă au fostū reciprocū: Mihaiū Vitēzul, ca și Stefan cel mare, mai de demultū, s'au numitū Domnū țerei Moldovei și țerei Romānesci; titlu falnicū, ce pentru folosul in deobsce a Romānilorū n'ar fi trebuitū nicī-o-dată se se mai desparță. (Nota editorului din 1852). — Dorința din 1852 s'a realitatū in 1862. Deie Dumneđeū ca generațiunea viitōre se scie pās-tra ceea ce generațiunea din 1852—1854 a creatū: *Unirea Romāniei. N. E.*

CAP. I.

Inceputul Domnilor țerei Moldovei vomă să arătăm, den anulă 6867.

Intre acei feciori de Domni, ce aă nemeritū loculū acesta, aă fostū și Dragoșū Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, carele era din domniil Rōmului, ce venise dela Maramurēșū, și se vedea mai de cinste și mai de folosū decâtū toți; pre carele cu toțiil 'l-aă alesū și 'l-aă pusū Domnū, mai mare lorū și purtătorū de grije. Și dacā 'l-aă pusū domnū, aă luatū pildă de pre capulū acelei hieri nesilnice, zimbru, ce scrie mai susū cā 'l-aă vīnatū, și puserā de aă făcutū pecetea țerei Moldovei, de trăiesce pēnē intr'acēstā vreme, in mânăle celui ce-l alege D-deū a fire domnū țerei, de se pune pre cārțile domnului, pentru tocmelele și așiedārile lōcuitoilor, și de ascultarea și certarea celorū ce facū strimbătāfi intre lōcuitoiril țerei. Și aă domnitū doi ani Dragoșū Vodă, și s'aă sēvirșitū. Și intru acēstā începēturā aă fostū domnia ca o cāpitānie. Pre acesta semnū, de'ntēiași-datā ce se arātā domnia fārā traiū, se putea cunōsce cā nu va fi aședare bunā intre domniil Moldovei; ce cum aă fostū pré scurtā viața domnului d'ântēiū, așia și domniil ce vorū fi pre urmā, adesea se vorū schimba; și multā neaședare va fi intre domniil Moldovei¹⁾. Dupē Dragoșū Vodă aă stātutū domnū fiul sēū, Sasū Vodă, și aă domnitū patru ani, și s'aă sēvirșitū.

Și aă rēmasū domnū fiu-sēū, Lațco Vodă, și aă domnitū optū ani.

Ērā dupā Lațco Vodă aă domnitū Bogdan Vodă șese ani²⁾.

---

¹⁾ Domnia lui Dragoșū-Vodă a scrie pre largū, anevoie este, devreme cā cei din veciil de atunce nemicā n'aă insemnatū; așijderea și alfi istoricil megieși nemicā n'aă ameliatū de acēstā domnie, cum nice de alfi domni ce aă fostū pre urma lui, pēnā la domnia lui Stefan-Vodă, cu fecioiril sēi, Petru și Stefan, de cariil vomū scrie la rōndul lorū. Pentru aceea, și noē cu anevoie este a scrie ce s'aă lucratū, ce aă aședatū, câtū aă domnitū, și unde i s'aă sfișitū viața. Fārā câtū numai Urechi-Vornicul scrie, in letopisețul sēū, cā aă domnitū ani doi și aă muritū; ērā mai multū nu scrie, nice ce aă lucratū in țilele lui, intr'acei doi ani, nice unde aă muritū.

Intēles-amū și noi din ómenil bētriniil, lōcuitoiril de aici din țērā, cum se trage cuvēntul din omū in omū, cā o Bisericā de lemnū, la Olovāțū, sē fie făcutā de Dragoșū Vodă, și acolo dicū sē fie ingropatū Dragoșū Vodă. Și acea bisericā de lemnū aă mutat-o Stefan Vodă, de o aă clāditū la monastirea Putna, unde stā pēnā acum; ērā pe locul bisericēi de lemnū, la Olovāțū, Stefan Vodă aă ziditū bisericā de piatrā. — *Neculai Costin*.

²⁾ De acēstū Bogdan Vodă pōte sē fi insemnatū Bonfin istoricul, cā aă eșitū din Maramurēșū cu Valachi in țērā. — *Neculai Costin*.

După Bogdan Vodă aŭ domnită Petru Vodă, feciorul lui Mușat, 16 ani¹⁾.

Eră după Mușat aŭ domnită frate-său, Roman Vodă, trei ani²⁾. — După Roman Vodă aŭ stătuțu la domnie Stefan Vodă, care aŭ avutu doi feciori, și aŭ domnită șapte ani.

Eră ce se va fi lucrată in țilele acestorū domni, nu se află scrisă nemică, câtă aŭ domnită ei 46 de ani; cunosce-se că pôte aŭ fostă neședăți, și de curindă, și n'aŭ avutu cine scrie; nice vecinii, cari nemică n'aŭ lăsată ne însemnată, n'aŭ sciută nimică despre dinșii, să fie scrisă.

CAP. II.

Domnia feciorilor lui Stefan Vodă celui d'ântăi.

Acestă Stefan Vodă aŭ avutu doi feciori, cum s'aŭ pomenitū mai sus, pre Stefan și pre Petru; cari, după mórtea tătâne-său, pricindu-se pentru domnie, aŭ fugitū Stefan, fratele cel mai mare, la Cazimir, craiul Leșescū, pohtindă ajutorū împotriva frăține-său, lui Petru, și să i se plece cu totă țera. Eră Petru, cu ajutorū de la Unguri, aŭ apucatū țera. Vrëndū Cazimir, craiul Leșescū, ca să dobîndescă țera, și să fie pre voia lui Stefan Vodă, 'i-aŭ datū óste, și aŭ intratū in țeră, in ziua ántăi a lui Iulie. Și ántăi îi mergea cu norocū; eră mai apoi 'i-aŭ amăgitū ai nostri, de 'i-aŭ băgatū la codru; și fiindū copaci înținați pre lingă drumū, 'i-aŭ surpatū asupra lorū; unde, căți n'aŭ peritū de copaci, 'i-aŭ prinsū vii, pre cari mai apoi 'i-aŭ rěscumpěratū craiul Cazimir. Fost-aŭ între acesti robi ómeni mari: Zbigneu, și Tincenschi feciorul Voevodului de Cracău, și trei stėguri a trei Voevođi: a Kracăului, a Sandomirului și a Liovului, și nóe stėguri boieresci³⁾. Eră letopisețul nostru de feciori lui Ste-

¹⁾. De miratū este intr'atția ani să nu se pomenescă mai multū de domnia lui; și nu altă pricină, fără câtă toți aceștia, pôte fi, n'aŭ cutezatū mai la câmpū a se lăți, de grija de Tătari, ce mai pre sub munte. Pentru aceea, nice in sciința megieșilor nu erau încă de totū dați, să scrie mai pre largū de dinșii. — *Neculai Costin.*

²⁾. Și acesta amă adeveriță, iubite cetitorule, dintr'unū uricū, acestui domn, precum scrie Dosoteiū Mitropolitul, și carele se află la monastirea Po'rata de la munte, scriindū titulușul așa: Великий Самодержавный Бжеію малостию Господни Ион Роман Воевода обладаіа зсмлаіоъ Молдавскоіо от Плани идоморя дас еомъ съ сими моими Александром и Богданом и прочіаіа. Care pentru acesta se cunosce, că Alecsandru Vodă cel bėtrînū aŭ fostū feciorū lui Roman acestuia. Eră la sfirșitul uricului așa đice: Писан сен листъ въградѣнашем у Романа Воевода въ шцего тисіаи но е пол. Decī, acestū domnū aŭ descălecatū țergul Romanul; și aŭ avutu șese feciori, și pre numele său s'aŭ numitū și țergul Romanul; și erau anii de la zidirea lumii 6900, precum se află in uricile din țilele lui Roman Vodă. — *Miron Costin.*

Acestū Roman Voevod aŭ descălecat țergul Romanului, pe apa Moldova, și pre numele său se chiamă *Romanul*, unde aŭ făcutū și cetate, ponorită in apa Moldovei, cum se vede și până ađi. — *Ioan Neculcea.*

³⁾. Pre urma lui Stefan Vodă aŭ rěmasū domnia țerei la doi feciori ai lui, anume Petru și Stefan, cari, neputėndu-se tocmi între sine pentru domnia țerei, s'aŭ așiatū mare vrajbă între dinșii. Petru Vodă, măcarū că era frate mai micū, eră pentru blăndețele și obiceiurile sale mai multū plecatū spre inimele a mai mulți, aŭ trasū part-a cea mai mare la sine (blăndețele domnilorū pătrundū inimele norodului), de-ı poftiaū domnia țerei. Eră Stefan Vodă, fiindū scosū din țeră, avėndū și grije de înșelăciune, despre frate-său Petru Vodă, aŭ mersū

fan Vodă, ce pomenimū mai susū, nemică nu scrie; ce Ńice că după domnia lui Stefan Vodă aū domnitū Iuga Vodă, apoi Alecsandru Vodă, carele se va

in țera Leșescă sē-ī dea ajutorū craiul Leșescū, Cazimir, cu o samă de boiari, rugēndu-se craiului de ajutorū impotriva frăține-sēū, lui Petru Vodă, ce domnia in țēră cu ajutorū de la Ungurī. Nu 'i-aū apăratū craiul ajutorul sēū, vroindū sē apuce țera sub stăpīnirea sa; ce de sirgū aū poruncitū de s'aū strinsū multe osti din țera cea mică Leșescă și din țera Rusescă, făgăduindu-se, Stefan Vodă, că nu va lipsi in viața lui de poruncile crăiesci, numai sē pună nevoie, craiul, sē-l așede domnū in scaunul tătâne-sēū. Și s'aū pornitū cu osti Hatmanii Leșesci, cu Stefan Vodă, asupra lui Petru Vodă. Și de odată mergea cu norocū lui Stefan Vodă, care mai de multe ori deprinde a fi fărniciū, precum și aice cu Stefan Vodă. Măcarū că de câte-va ori, lovindu-se străjile Leșesci cu străjile lui Petru Vodă, era isbānda totū la Leși. Ēră pre urmă aū rēmasū inșelași Leși, că Stefan Vodă 'și-aū venitū la mare perire. Că Petru-Vodă, socotindū că nu va putē sta impotriva ostii Leșesci, s'aū sfătuitū cu meșterșugū sē biruiescă, precum de multe ori se tēmplă ostilorū mai mici cu cele mai mari. Strinsu-s'aū cu oșteā sa Petru Vodă, și aū intratū in codru; tras-aū și Leși după Petru Vodă, nesocotindū Leși meșterșugul lui Petru Vodă. Era codrul inținatū de copaci; și intrāndū Leși in codru, iatā cadū copacii asupra Leșilorū, impinși de omenii lui Petru Vodă, și inchise fiindū potecile. Īdatā și Petru Vodă cu omenii sēi aū lovitū pre Leși; și incotro era sē mērgă Leși era drumul inchisū de copaci, că sta copacii tăieși și neboriți, ce numai abia eraū inținași unul de altul, și 'i impingeaū cu mână, și cădeaū mulțime de copaci asupra Leșilorū. Atāta 'i-aū ameșitū pre Leși copacii și 'i-aū turburatū, că pre cari nu 'i omora de totū copacii, ēră de mână și de piciorē li caliceaū și prāvāliaū, de cădeaū vii in mānele omenilorū lui Petru Vodă. Puțini aū scāpatū sēnătoși dentr'acel codru. Cădut-aū in robie la Petru Vodă trei stēguri a trei Voevođi: a Cracāului, a Sandomirului și a Liovului, și alte nōē stēguri cu deosebite semnele stēgurilorū sale. Omenii aleși aū cădūtū in robie, anume: Navoitecenski, feciorul lui Ozdrōvitū, Voevodul Cracāului, și Sbignev Olesninski, moșiul lui Sbignev, ce aū fostū pre urmă și Episcopū Cracāului și Cardinal. Auđindū Cazimir craiul Leșescū rēsipa oștei sale, și căderea in robie a acestorū omenii de frunte, trimis-aū soli la Petru Vodă pentru rēscumpērarea robilorū sēi cu bani, pre cari cu lesne 'i-aū scosū de la Petru Vodă. Timplatu-s'aū după acēstā peire a Leșilorū in Moldova, la anul, și mai mare peire in țera Leșescă, ciuma, in șese luni de cu tōmna; și atāta s'aū fostū lășitū, cātū abia pe jumātate de aū rēmasū de omenii in Cracā; 20 mi de omenii aū muritū, și mai pre omenii de frunte stăpīnia acel omorū.

S'aū mai ispititū și al doile rindū, Stefan Vodă, a cere ajutorū de la craiul Leșescū; ce nu insemnēzā cronica Leșescă mai multū, fără cātū Ńice că multā gilcēvā pre urmă aū fostū intre Stefan Vodă și intre Petru Vodă.

In anii de la Hr. 1370, murit-aū craiul Leșescū, Cazimir; ēră in urma lui aū stātutū craiū Ludovik, craiul Ungurescū.

(Aice Neculai Costin, părăsindū intimplările Moldaviei, se apucă de a povesti despre unirea Litvaniei cu Polonia, despre regina Edviga, despre Duca Iagellon, despre Vasile, marele duca a Rusiei, etc. Veđi tōtā acēstā bucatā la sfirșitul tomului. Apendics II.)

Petru Vodă, fratele lui Stefan Vodă, după gālcēva ce aū avutū cu Leși, pre urmă s'aū aședatū, și singurū Petru Vodă, in țilele acestui craiū (Vladislav Iagellon), aū mersū la Liovū, impreună cu boierii țerei. Acolo aflāndū pe craiul, aū aședatū legături de pace de ambe părțile, și s'aū intorsū Petru Vodă la scaunul sēū. Căci Petru Vodă vēduse că crāia Ungurescā, după mōrtea lui Ludovik, aū stātutū cātā-va vreme fără craiū, stăpānind crāiasa Elisaveta) vēduva, s'aū lipsitū de sub ascultarea și apārarea Ungurilorū, și s'aū inchinatū sub ascultarea lui Vladislav, craiul Leșescū, in anii de la Hr. 1388. Scrie Kromer cronicarul Leșescū, că și Mircea Vodă, Domnul Muntenescū, totū pre acca vreme (vēdēndū stăpīnia Ungurescā sub cirna muierescā), când și Petru Vodă aū ajunsū cu prieteșugū la Vladislav Iagello, craiul Leșescū, precum mărturisesc de Ńice: și pānā la acēstā vreme suntū in visteariul crăiescū uricele cu aședāmēnturile de pace cu Mircea Vodă, domnul Muntenescū, carele era bir-

pomeni mai jos. Era noi n'amă lăsată să nu însemnăm nici de feciorii lui Stefan Vodă, pentru că pôte să fie adevărat, că nu părăsesc cronicarul Bielskie alorū sēi, ci scrie poticala ce aū petrecutū Stefan Vodă, cu ajutorul Leșilor, de aū peritū cu toți.

CAP. III.

Domnia lugă'i Vodă, carele s'aū arătatū mai vrednicū cu tôte.

Luga Vodă intrecut-aū pre domniī ceī trecuți, de mai 'nainte de dēnsul; că aū trimisū la patriarhia de Ohrida, și aū luatū blagoslovenie, și aū pusū Mitropolitū pre Teoctistū, și aū descălecatū orașe prin țeră, totū la locuri bune, și aū alesū sate, și le-aū făcutū ocōle pen pregīurū. Și aū începutū a dăruire ocinī prin țeră la voinicī ce făceaū viteziī la oști. Și aū domnitū doi ani, și 'l-aū luatū Mircea Vodă, Domnul Muntenescū, la sine.

nicū craiului Ungurescū, că după mōrtea lui Ludovik aū eșitū de sub apărarea crăiei Ungurescī; și era scrisū, că unul fără altul sē nu se oștēscă asupra craiului Ungurescū. Scrie Anton Bonfin, cronicarul Ungurescū, că după mōrtea lui Ludovik, stāndū la crăia Ungurescā Jicmond, vēdēndū cā s'aū desbătutū câte-va țeri de sub domnia crăiei Ungurescī, s'aū ridicatū cu oști asupra acelorū țeri, cumu'i Bosna, Horvații, Bulgariī, Moldovenii și Muntenii, și s'aū pornitū asupra Muntenilorū, la al patru-le anū a crăiei sale. Că, pe vremea stăpānirii femeescī, in țera Ungurescā erau multe amestecături; că Vlachiī, cariī trăiescū pe locul Dakilorū și al Goșilorū, oșterindu-se de stăpānirea muierescā, s'aū fostū abătutū de la crăia Ungurescā, cariī nice hirul ce erau tocmiți s'ēl dea, nu 'l-aū datū. Pentru acēsta Jicmond, craiul Ungurescū, s'aū pornitū, dice, asupra lui Stefan Vodă, domnul Muntenescū. Aice staū de mē mirū, ce Stefan Vodă aū fostū acela; că letopisețele leșescī pomenescū de Petru Vodă in Moldova, și de Mircea Vodă in țera Muntenescā. Pôte fi Stefan Vodă, fratele lui Petru Vodă, după mōrtea frăține-sēi. Că dice Bonfin cā acel Stefan Vodă amēdouē țerile domnia, care după ce aū auđitū de venirea lui Jicmond craiul, aū implutū țera Oltenescā, adecā Muntenescā; de oști, și aū prinsū tōte strimtorile și potecele munților cu ómenii sēi, sē inchiđē in munți pre Jicmond craiulū, cu oștile lui. Orinduit-aū oști și pe virfulū munților, sē fie de apărare. Era Jicmond craiul, după ce aū intratū in țera Muntenescā cu multā óste, trecēndū preste munți, 'i-aū eșitū inainte Muntenii cu Domnul Muntenescū, in munte, și aū datū mare rēsboiū Ungurilorū, cātū infrinsese pe Unguri, cā și din munți cu petre fi ucideaū. Ce imbărbătāndu-se Ungurii cu Jicmond craiul lorū, aū descălecatū Ungurii de pre cai și aū infrintū pe Munteni, cātū aū purcesū in risipā óstea lorū, neputēndū suferi focul Ungurilorū, și 'i gonirā pren munți, dice Bonfin, și pre mulți aū prinsū vii. Era eșindū Jicmond cu óstea sa din munți, aū ajunsū la Tirgușorū, in țera Muntenescā, unde era domnul inchisū sē se apere. Era nu scrie ce orașū aū fostū; ce ori la Tērgoviște, ori la Tirgușorū aū fostū. De unde, ințelegēndū domnul Muntenescū cā vine Jicmond, neasptēndū sē-l dobīndescā, 'l-aū intimpinatū cu boiarii sēi, și 'i-aū cādutū la piciorē, cerșindu-și ertāciune, și arătāndu-i pricinele abaterēi sale de sub stăpānirea crăiei Ungurescī, ... iprocī. Scrie Bonfin: făcut-aū și pace domnul Muntenescū atunciși despre Jicmond, craiulū Ungurescū.—N. C.

CAP. IV.

Domnia lui Alecsandru Vodă cel bun și bătrîn.

Letopisețul nostru cel Moldovenesc scrie că au fost cursul anilor 6907, când au stătut domni Alecsandru Vodă cel bun; era letopisețul cel lătesc scrie că au fost veltul 6921, când au stătut dintre acestia la domnie Alecsandru Vodă¹⁾, carele antea-dat multe lucruri bune au început a face în țară. Făcut-au două monastiri mari în Moldova, Bistrița și Moldovița, și le-au înzestrat cu multe sate, și vecini, și cu hălăștae, și cu veșminte scumpe înăuntru, și cu odore. Și deca s'au vedut luminat în cinstea domniei, în doi ani a domniei sale, fiindu mai întreg și mai cu minte de câtu cel trecuți înaintea domniei lui, și multe rivind și nevoind spre cele de folos sufletului său, adus'au cu mare cheltuélă, din țera păgână²⁾, sfintele moșii ale marelui mucenic Ioan Novi, și le-au pus întru a sa vestită cetate, ce este la orașul Sucevei, cu mare cinste și pohvală, de ferirea domniei sale și de paza scamnului său. De vei cerca la cărțile besericii³⁾ vei afla scris viața sfinției sale, Mercuri și Joi, în săptămâna Rusalelor; atunci îl slăvește totă țera noastră, în sfinta Mitropolie în Suceva, unde 'i zac sfintele moșii.

Și cu darul de înțelepciune, ce avea dela milostivul D-zeu, prevind și vedind cinstea lumii cum se cade a se purtare, craii, împerații și domni, în podobe și în obicei de cinste, socotit'au și la această țară, măcaru că n'au mai fost căutat o alții ce au fost Domni de mai 'nainte; antea dată au trimis la Patriarhia de la răsărit, de au luat blagoslovenie⁴⁾, și au făcut Mitropolit, și 'i-au dat scaun o sfintă monastire, în orașul Sucevei, să fie Mitropolie, lângă curtea domnescă, dându-i multe sate, și ocini, să fie de poslușanie sfintei Mitropolii. Dat'a și o samă de ținuturi în Eparhia Mitropolitului, făcându-l episcop legei.

Mai făcut-au și al doilea Episcop, după Mitropolit, la sfinta Mănaștire în orașul Roman, și 'i dade eparhie o parte de ținuturi, pe sub munte în gios.

Mai făcut-au și al treilea Episcop, la monastirea Rădăuții, și eparhie i-au dat ținuturile din partea de sus, despre țera Leșescă.

Dacă au așezat Vlădicii, le-au făcut cinste mare, că le-au pus scaunele de au ședut den drépta Dómnului, mai sus adecă, mai aproape de Domni de câtu toți sfetnicii.

---

¹⁾ Dar au greșit, căci se află că unu uricu a lui Alecs. Vodă, la monastire la Birnovski, și scrie din veltul 6909. — *Samuil Dascăul*.

²⁾ Din țera Turcescă, de la Trapezont. — *N. C.*

³⁾ Și mai ales în pauceniele părintelui Varlaam Mitropolitul, ce'su tipărite în dila rēposatului Vasile Vodă. — *Miron Costin*.

⁴⁾ După Iuga Vodă. — *N. C.* — Era Ioan Neculce dice: Acestu domni iar au mai întărit de la Patriarhia Ohridului blagoslovenia de au așezat Mitropolia în Suceva.

Tocmî'tău și boșeriile mari in sfaț, de chiverniséla țerei și a pământului Moldaviei:
Logofétu mare, giudecătoru și alesătoru de ocină, Ispravnicu pe o samă de ómeni de frunte, ce suntu curtení la țera, și judecătoru tuturilor cine suntu cu strimbătăți in țera, și luătoru de sémă tuturilor Ispravniciloru, ce suntu la curtea domnescă.

Vornicu mare in țera de gîosú, giudecătoru tuturilor din țera, și globnicu de morți de omú, și de șugubini, ce se facú la partea lui, și Vornicu Bărladului.

Vornicu mare de țera de susú, giudecătoru tuturilor din țera, cine aú strimbătăți, și globnicu de morți de omú, și de șugubini, ce se facú in partea lui, și Vornicu Dorohoiului.

Pârcalabú de Hotinú, la margine, despre țera Leșescă și Căzăcescă, giudecătoru tuturilor la acel ținutu.

Hatman, pârcalabú și portarú de Sucéva, și ispravnicu pre tóte oștile țerei.

Postelnicu mare, dvorbitoru inaintea Domnului, și pârcalabú de Iași, și tálmaciú in limbí stréine.

Spătarú mare, și staroste de Cernăuți, și este obiceiú sê se îmbrace la ȓile mari cu haină scumpă domnescă, dvorbitoru, cu arme domnesci încinsú, cu spata Domnului, intr'acele ȓile.

Păharnicú mare, și pârcalabú la Cotnarú și la Hărlău, are obiceiú sê dirégé Domnului la ȓile mari, la mese, cu păharú.

Visternicú mare, ispravnicu pre socotele ce facú sê se ia din țera, și grijindú și împărțindú lefe slujitoriloru, și purtătoru de grijă a tótă cheltuéla curții, și a óspeților ce arú veni in țera, și tóte catastișele țerei in mâna lui.

Stolnicu mare, cu obiceiú, la ȓile mari și la veselii domnesci, îmbrăcatú in haină domnescă, și vine inaintea bucatelorú domnesci, le tocmesce pre masă inaintea Domnului cu tîpsiele, și dvorbitoru intru acele ȓile.

Comisú mare, ispravnicu pre povodnicí, și pre toți caii domnesci, și merge inaintea povodnicilorú și a Domnului.

Medelnicerú mare, cu obiceiú îmbrăcatú in haină domnescă, la ȓile mari, dvorbitoru la masa Domnului, și pre fripturile ce se aducú in mase.

Clucerú mare, ispravnicu pre beciurile domnesci, pre untú, pre miere, și pre colacii ce vinú de la orașe, la Născutu.

Slugerú mare, ispravnicu pre tóte oborócele, ce se daú la cuhnia domnescă și la slugitorii curții, de carne.

Jitnicerú mare, ispravnicu pre tóte oborócele de pâne, ce se daú la curtea Domnului și la slujitorii curții, și la óspeții ce vinú in țera.

Vameșú mare, ce ține scélele țerei, pentru vămí, și are obiceiú de duce dulceți și cofeturi, in ȓile mari, la masa Domnului, și ispravnicu pre neguțatori.

Șiátrarú mare pre corturi domnesci, și in oști, si in alte căli, și purtătoru de grijé tunurilor.

Ușierú mare, purtătoru de grijé tuturo:ú solilorú, și tálmaciú stréinilorú la giudețú.

Armașú mare, ispravnicu și purtătoru de grijé pentru toți cei ce facú rêu și cadú la închisórea țerei, pen temnițe, și pedepsitoru tuturilor acelora, și cei giudecați de mórte, dați in mâna lui sê'i omóre.

Agă, ispravnică pre dărăbani, și pre tîrgu pre Iași gîudețu.

Logofetă al doile, hotăritoră de ocină în totă țera.

Postelnică al doile, în totă vremea dvorbitoră înaintea domnului, fecioră de boieră alesă.

Logofetă al treile, cărturară, scriitoră bună, credinciosă la toate tainele domnului; și cărți, ori den țera, ori de la prieten, de unde ară veni, toate în mână lui mergă; și cu învățătura domnului dela dînsul esă respunsurile; și pecetea țerei în mână lui. Și ori ce gîdețe și îndreptări se facă omenilor, fără pecetea domnului nu potă fi, carei în mână Logofetului al treile.

Postelnică den al doile înainte, căți-va domnul să facă, deprindîndu-se la acea cinste, esă și la alte cinsti mai mari.

Spătară ală doile, și ală treile; celă aă doile dvoresce la mese, cândă nu dvoresce cel mare, și el imbrăcată, și cu spata încinsă, și cu buzdugană la mână, la spatele domnului. Era al treile dvoresce peste totă vremea.

Păharnicul al doile, după vorba Păharnicului celui mare, dvoresce la masă, și direge păhare cu bețuri la domn.

Păharniculă al treile, iarăși când nu direge al doile, de direge și el la masa domnului.—Iproci.

CAP. V.

Soborul ce s'au adunat în Florentina, unde mai apoi nemică bună nu s'au alesă.

În anul 6940, în zilele acestui Alesandru Vodă, s'au făcută soboră mare, în Florentina, ca să potă împreunare biserica răsăritului cu a apusului, pentru multa neingăduință și price pentru capetele legei. La care soboră însuși Patriarhul de Țarigradă și împăratul Ioan Paleologu, și cu mulți Episcopi și Mitropoliți aă fostă. Și den țera noastră încă aă fostă trimisă pre Grigorie Țamblik. Era de la apus, singură Papa Hristoforu, cu Cardinalii, și den multe locuri Archiepiscopi, și soboră mare de călugări. Și după multă zarvă și gălcévă, nemică bună n'au isprăvită; că în locă de împreunare, mai mare despărțire s'au făcută; măcară că Împăratul de nevoea Turcilor, ce i sosise la capă, de rămăsese numai cu numele Împărată, era pre impregiură coprinsese Turcii toate, pristênise la toate capetele legei, pre voea Papei, numai să dea agiutoră împotriva vrăjmașului său, ce i și făgăduise. Era altora de tocmală ce făcuse, le-aă părută că-i strîmbătate și asuprelă bisericei răsăritului, că toate le luase pre voea loră, era ei nemică de cătă aă vrută ai noștri, n'au priimită. Ce atăta zavistie aă ațîțată, că în locă de împreunare, nici să auă de numele Papei și a bisericei apusului, socotindu-o în locă de călcătorea legei. Dicu că începătoră și indemnătoră acestui lucru să fie fostă Marco, Episcopul de Efesă, carele ca ună dascăl, și, cum dică unii, pentru pizma grecăscă, cunoscîndă că impresură pre ai noștri, de n'au priimită, și aă dată veste la toți ca să nu primăscă nime acel soboră, măcară că alții toți aă fostă pristănită și aă fostă

primită, ce și acelora le da vină, că au luat mizdă. De care lucru, de era mai înainte de acel săbor neingăduință ceva între aceste biserici, era nădejde că se voru tocni și voru veni la împreunare; érá după acel săbor, atâta urăciune stătu între amândouă besericele, de nu se potú vedea cu dragoste; ce una pre alta hulesce și defaimă, și una pre alta va să o pogóre și să o calce. Răsăritul este începător, apusul va să se înalțe; și așa una alteia nu vrea să dea cale, cum răsăritul cu apusul n'ar hi fostú logodna lui Hristosu¹⁾. Ce de aceste destulú, să ne întórcemú la ale nóstre.

Pentru pacea aședată, ce au făcutú Alecsandru Vodă cu Craiul Leșescú.

Alecsandru-Vodă făcut'au prieteșugú mare cu Leșii, și legătură tare, ca, hie la ce trebă, unul pre altul să agiutoréscă; nice smintélă n'au fostú²⁾, că ántéiu au poftitú Craiul pre Alecsandru Vodă, ca să 'i triniță agiutorú împotriva Krijacilorú la Prusi. Nice 'l-au amăgitú cu prieteșugul, că au trimisú agiutorú călăreșii Moldovenii, cariú au făcutú mare isbîndă; că bătendu-se cu Krijacii, ántéiu s'au făcutú a fugi, de 'l-au înșiratú, gonindu-í spre o pădure, și îndată pedestrindu-se, le-au săgetatú caii sub Nemții, de le-au căutatú a dare dosu; și aceiși ai nostri s'au încălăratú, și mare mórte au făcutú într'înșii. Decí, déca s'au întorsú ai nostri cu isbîndă, mare mulțămítă au avutú Alecsandru Vodă de la Craiú³⁾.

¹⁾. Trimis-au și Alecsandru Vodă, cu voiea țerei, solí cu Grig. Țamblik. N'au aflatú solii lui Alecsandru Vodă nice pe Patriarhul, nice pre împératul, la Țarigrad; ce iar se întórceaú neisprăvindú nemică; nu le-au părutú a fi cu cale; ce s'au dusú la Ohrida, unde, găsind pre Episcopul de Ohrida, și dându-și solia la densus, că erau trimiși pentru invějătura legei, luat-au de acolo și preoți, și cărți Sərbesci de totá orinduiala bisericei. — *M. C.*

²⁾. Făcut-au Alecsandru Vodă legătură cu craiul Leșescú, Vladislav Iagello, precum mai înainte și Roman Vodă, feciorul lui Petru Vodă, pre care l'au fostú prinsú din Moldova Svidigeilo, fratele lui Vladislav, craiul Leșescú, ce era stăpănitorú Podoliei, și l'au scos de la Svidigeilo, craiul Vladislav, și după ce l'au scosú să hie juratú Roman Vodă lui Vladislav, craiul Leșescú. Scie Stricovski, cartea XIV, zac. 7, giurăminturile lui Roman Vodă, cum va fi neclătitú de sub poruncile lui craiú, precum și Alecsandru Vodă. Pentru acestú Roman Vodă, la alte letopisețe a țerei scrisú nu aflu, precum nice cronicariii Leșesci nu scriú, nice pomenescú nemică de Iuga Vodă, să fie fostú domnú pe urma lui Petru Vodă, feciorul lui Stefan Vodă. De acestú Roman Vodă scie și Kromer, cartea XVII, la istoria sa, că mai înainte de ce au trimisú Alecsandru Vodă solii de pace și cu legături de aședământú la craiul Vladislav Iagello, precum se află că încă mai înainte Roman Vodă făcuse legătură cu craiul Vladislav Iagello, precum se află aședăminturile amândororú in cămara crăiescă, dice Kromer, și astăđi. Și totú se cunósce că avea price Roman Vodă cu Alecsandru Vodă, pentru domnia țerei; ce pre urmă pre Roman Vodă 'l-au prinsú Svidrigeilo Cnézul, fratele lui Vladislav, craiul din țeră, și 'l-au dusú la Podolia in închisóre. Érá daca 'l-au scosú den închisóre craiul, cum s'au pomenitú mai susú, ce are fi mai făcutú acestú Roman Vodă, nu se află scris in cronica Leșescă. — *N. C.*

³⁾. Ispitindu-se craiul Vladislav asupra Krijacilorú, 'i-au trimisú și Alecsandru 400 de Moldovenii, ómenii aleși, cariú au arétatú mare vitezie și isbândă asupra Krijacilorú. Că de odată făcendu-se Moldovenii a da dosu, și Krijacii eșindú din cetatea Marieburg, gonind pre Moldovenii, și înșirindu-í spre o dumbravă, s'au pedestritú Moldovenii, și săgetându-le caii, au

Avându deacii, Craiul Leșesc, a ridicare ôste asupra lui Jicmont, craiul Unguresc, pus'au zalogu la Alecsandru Vodă Sniatinul, și Colomea, și totă Pocuția, și au luat 1000 de ruble de argint. Și într'acelașu ană au murit Alecsandru Vodă, după ce au domnit 32 de ani și optă luni¹⁾.

CAP. VI.

Domnia lui Iliasiu Vodă și a lui Stefan Vodă, feciorii lui Alecsandru cel bun.

După mórtea lui Alecsandru Vodă cel bună au stătit la domnie fiul său cel mai mare, Iliasiu Vodă, carele au priimit și pe fratele său Stefan Vodă. la domnie, și legându prieteșugă cu Leșii le-au întors Pocuția cu toate țirgurile, și le-au iertat și banii. Êră după aceea au intrat vrajbă între frați, că Iliasiu Vodă vrând să omóre pe frate-său Stefan Vodă, au fugit Stefan Vodă la Munteni²⁾,

datu dosu Krijacii; și încălecându Moldovenii, mare mórte au făcutu într'nșii; și se întorseră cu isbândă la ovuză, unde era craiul Vladislav, cu mare mulțamită și laudă de la craiul. Êr de vreme ce am pomenit de Krijaci, am socotit a fi cu cale să scriem ce nemă au fost, și pe ce vreme au nemerit în părțile Prusilor și în megieșie cu Leșii.—De aici Neculai Costin incepe despre Cruciași, sau Krijaci, cum îi numesce el: Veđi acéstă bucată la sfirșitul tomului, Apendics III.

¹⁾ După ce au legat pace cu Krijacii, Vladislav Iagello, craiul Leșesc, s'au întors și s'au pogorit în părțile țerei Rusesci, dându Cameniția și totă Podolia pre sēma frăține-său lui Vitold, unde și Alecsandru Vodă au mers la craiul, fiindu legași de mai 'nainte cu prieteșugul, au și mai întărit legătura de pace cu craiul Leșesc. Scrie Cromer, istoricul Leșesc, în cart. XX, și Stricovskie, în cart. XVII, la anii de la Hristos 1438. Êră Svidrigel, cnēzul, fratele lui Vladislav, avându multă price cu Leșii pentru Podolia, căci pre acea vreme ostăpănia Svidrigel, fiind de multe ori îndemnatu craiul de Leși pentru Podolia, să o ia de sub stăpănia frăține-său; ce de la o vreme 'i-au căutat craiului a face pe voia lor. Și au purcesu cu oști asupra frăține-său, lui Svidrigel. Êră Svidrigel nădejduia la ajutorul Krijacilor și a Litvenilor; și trăsese Svidrigelu și pre Alecsandru Vodă în partea sa asupra lui Vladislav, craiul Leșesc. Êră Alecsandru Vodă, uitându legăturile sale ce au avut cu Vladislav, craiul Leșesc, pe pofta lui Svidrigel și a Litvenilor au prădatu cu ômenii săi Sniatinul, Haliciul, și olatul Cameniței. Ce întorcându-se Alecsandru Vodă cu pleanul din țera Leșescă, au agiunsu o samă de Leși den ôstea craiului Leșesc pre Moldovenii lui Alecsandru Vodă, ce aduceau pleanul mai pre urmă, că Alecsandru Vodă trecuse Nistrul mai 'nainte; și înfrângându Leșii pre Moldoveni, le-au luat pleanul inapoi.

După acéstă poticală, Alecsandru Vodă vârlându-se și scăpatu de prieteșugul ce au avut cu craiul Vladislav, cum scriu istoricii Leșesci, den voie ră, au murit. Domnit-au Alecsandru Vodă ani 32 și luni 8, și multe lucruri bune au făcutu aici în țera, pentru care 'i numescu toți locuitorii țerei noastre, și 'i dicu: *Alecsandru Vodă cel bun*. Avut-au feciori cu două dōmne Alecsandru Vodă.—*N. C.*

²⁾ Alecsandru Vodă, mai 'nainte de mórtea sa, au alesu să fie domnă țerei, în urma sa, Iliasiu, fiul său cel mai mare, că 'i remăsese doi feciori, Iliasiu și Stefan, în anii de la Hrist. 1433. Daca stătu domnă Iliasiu Vodă, după mórtea tătane-său, au urgisit și au gonit pre frate-său, pre Stefan Vodă, si pre maștihă-sa să o fi inecat.—*N. C.*

Anteiul răsboiū ce aū făcutū Stefan Vodă cu frate-seū Iliasiū Vodă.

Scrie letopiseșul cel Moldovenescū, că daca aū fugitū Stefan Vodă la Muntenī, de frica frăține-sēū, de acolo aū luatū agiutorū, óste, și venindū spre țeră, 'i-aū eșitū inainte frate-sēū Iliasiū Vodă, și 'l-aū gonitū den țeră, la locul ce se chiamă Lolonī (Lonescī) dândū răsboiū, aū biruitū Stefan Vodă pre Iliasiū Vodă, și aū apucatū Stefan Vodă scaunul țerei).

Al doile răsboiū.

Nu după multă vreme, de isnovă aū venitū Iliasiū Vodă cu óste asupra frăține-sēū lui Stefan Vodă, in aniū 6942, unde 'i-aū eșitū Stefan Vodă la Dărmănescī, insēptēmâna albă, Lunī, in și antēiū a lui Fevruarie, și dândū răsboiū vitezesce, iar aū biruitū Stefan Vodă²⁾.

Răsboiul al treile.

Dupē aceea fără zabavă s'aū mai ispititū Iliasiū Vodă de aū mai intratū in țeră cu óste Leșescă, și 'i-aū eșitū inainte Stefan Vodă la Podraga, și lovindu-se oștile aū perdutū Iliasiū Vodă răsboiul.

1). Érá Iliasiū aū năzuitū la craiul Leșescū, Vladislav Iagello, arătându-și strîmbătatea făcută de Stefan Vodă, și s'aū rugatū s'ēi dea ajutorū improtiva frăține-sēū, și s'ēl așede in domnia țerei, făgăduindu-se că in viața sa va rămâne neclătīt in poruncile crăiescī și a recipospolitiei țerei Leșescī. Érá și Stefan Vodă încă nu s'aū lăsatū cu totul, ci aū trimisū și el soliī cu daruri scumpe la craiul Leșescū Vladislav; aflat-aū soliī lui Stefan Vodă pe craiul la Lăncescī, și 'și-aū datū solia, arătându craiului cum tótă țera postesce și priimesce pre Stefan Vodă, și mai bine s'ē ținā cu Stefan Vodă, craiul, pe carele 'l priimesce țera, de câtū pe Iliasiū Vodă care'i uritū țerei, că și Stefan Vodă se făgăduiesce a fi cu priință craiului și neclătīt va rămâne in poruncile crăiescī, precum aū fostū și tatā-sēū Alecsandru Vodă, și atunce prin soliī aceia s'aū rugatū craiului și pentru greșela ce ar fi făcutū tatā-sēū Alecsandru Vodă, impotriva luminatului craiū, s'ē ierte, ca uuū stăpānū milostivū. Deci, măcar că Iliasiū Vodă ținea pe Sofia, sora lui craiū, ce de'ntru socotēla tuturorū aū alesū s'ē rămānā Stefan Vodă la domnia țerei, și atunci, prin soliī lui Stefan Vodă, vedēndū priință către sine, i-aū datū Craiul lui Ștefan Vodă ținutul Șipinului cu Cecunul și cu Hmelovul. Érá lui Iliasiū Vodă 'i-aū datū unū ținutū s'ē ședā cu casa sa, și s'ē nu se amestece la domnia țerei. De aice Neculaī Costin urmēzā răsboiul al doile cu cuvintele lui Urechi Vornicul.

2). Năzuit-aū Iliasiū Vodă și al doile rōnd la Leși s'ē mai sringē oști s'ē vie in țeră, ce vedēndu-l Leși că nu se aședā, 'l-aū luatū cu porunca craiului și 'l-aū inchisū in cetatea Sirégiului, ce e cu zidū impregiurū, pre apa ce se chiamă Varta, impreună cu dōmnā-sa Sofia și cu copiīi sōi, punēndū și pazā, insā cu cinste. Trimis-aū craiul pre urmā soliī s'ēi la Stefan Vodă de aū și giuratū inaintea soliilor crăiescī in Sucēva: șis-aū Stefan Vodă cum și inaintea craiului va merge unde ar fi s'ē se cređā. — Arătat-aū Stefan Vodă, curēnd după acēctā legăturā, slujbā Leșilorū, că gātindu-se Tătariī s'ē între in țera Leșescă, 'i-aū lovitū Stefan Vodă și 'i-aū stricat rēū; și cetatea Branlavul, care era sub ascultarea lui Svidrigeil, aū luat dela ómenīi lui Svidrigeil și aū inchinat'o lui craiū Vladislav. (Scrie Kromer in cart. XX. și Stricovski in cartea XVII. zac. 4, in sfișitū). Acestū craiū Leșescū, Vadislav Iagello, in aniū de la Hristosū 1434, fiind la un târgușiorū, anume Grodețū, cale de patru mile de la Liovū, acolo astepta pre ómenīi lui Stefan Vodă s'ē sosēscā den țeră; și mândū sub cortū, craiul, s'ē audē cāntāndū privighito-

Răsboiul al patrule.

De norocü era Stefan Vodă cu frate-sëu Iliășü, că bine nu se mintuia de dînsul, atunci și sosia de isnová cu óste asupra-i; că iar aü venitü Iliășü Vodă cu óste, in anul 6943, in 4 zile a lui Avgustü; și s'aü lovitü cu Stefan Vodă, al patrule rîndü, la Pipăresci. Ce nöröcul cel rëu iar nu-i sluji, că iar perdu Iliășü Vodă răsboiul; cum se ñice și la scripturã: «unde nu va Dumneñeu, o-mul nu póte.»

Răsboiul al cincele

Iliășü Vodă, sciindu-se cădütü gîosü, nu perdu nãdejdea, ci iar strînse óste, și aü intratü in țerã, in anul 6945, și s'aü lovitü al cincele rîndü cu Stefan Vodă, intr'o Giol, Martie 8. Ce nemicã n'aü folositü, că norocul lui cel prostü iar 'l-aü lãsatü in smintelã, de perdu răsboiul, și 'l-aü cãutatü iarãși a se întörce in țera Leșescã. Érä dupë aceea, curindã vreme, scrie că s'aü împãcatü Stefan Vodă cu frate-sëu Iliășü Vodă, și s'aü împãrțitü cu țera, cum s'aü scrisü mai gîosü, și aü domnitü impreună șapte anî. Érä mai apoi, lui Iliășü Vodă i-aü scosü ochii Stefanü Vodă.

Érä letopîșeułü cel lãtinescü de aceste rësboie a feciorilorü lui Alecsandru Vodă, nemicã nu scrie; ce scrie că, daca aü venitü Stefan Vodă cu agîutorü Muntenescü, și aü impinsü pre Iliășü Vodă den țerã, s'aü dusü Iliășü Vodă la craiul Leșescü. Dupë aceea aü domnitü Stefan Vodă numai 2 anî și 9 lunî.

Érä noi n'amü lãsatü së nu pomenimü de rësboiele acestorü doi frați, că póte fire adevëratü, de vreme ce aü fostü avëndü vrajbã intre ei.

Érä cronicarul Leșescü scrie că, daca aü gonitü Stefan Vodă pre Iliășü Vodă, s'aü dusü Iliășü Vodă la craiul Leșescü, la Vladislav Iagello, și aü poftitü agîutorü së-l ducã la domnie, și së i se plece tótã țera. Ce fãrã zãbavã, de la frate-sëu Stefan Vodă aü venitü la craiul solî, cu daruri, poftindu-l de pace; și 'l-aü aflatü la Lãnciți, fãgãduindü și el së fie plecatü lui craiu. Pentru care lucru, mãcarü cã Iliășü aü fostü țîindü o sorã a crãlesel Sofia, și-l era craiul mai prietenü, fiindu-l cumnatu, ce sfatul, cunoscëndü pre Stefan Vodă cã-i mai de folosü țerei, poftirã pre craiu së-l lase in pace, și së le giure cã së le hie lorü cu credință; érä lui Iliășü së-l dea hranã, și së aibã socotință, cã vëñlëndü Stefan Vodă cã 'l la cinste, së se témã, și së ținã giurãmëntul. Ce lui Iliășü Vodă

---

rile, primãvara fiindü vreme rëce, aü rëcitü nóptea, și aü cădütü in bõlã, și a 17-a ñi aü muritü, intr'o ñi Lunî. Dupë mörtea lui Vladislav, craiul Leșescü, aü stãtutü la crãie fiul sëu Vladislav III; scrie Stricovskie, la istoria sa cart. XVII, zac. 1. precum la coronația acestüi craiü së fie fostü și ómenii lui Stefan Vodă. Érä in anul 1435, acestü craiü s'aü pogoritü la Siragi pentru sãimul. Atunce o samã de boieri Leșesci, prietenii lui Iliășü Vodă, s'aü rugatü lui craiu së-l slobõdã pre Iliășü Vodă de la poprelã. Ce craiul n'aü priimitü, cã agiunsese Stefan Vodă cu alii sëi și la acestü craiü; ce dupë acësta curëndü, și cum aü fostü lucrul, aü scãpatü Iliășü Vodă den cetatea aceãa, și iar aü intratü in țerã, al treile rîndü, etc.—N. C.

nu-î sosia pita lui craiu, și gândi iar de domnie, și au vrut să intre în țară. Ce l-au prins craiul și l-au dat la pază, în cetatea Sirégiului, cu domna și cu totă casa lui. Era Stefan Vodă în Suceva au giurat lui craiu înaintea solilor; mai apoi, ca să arde slujbă, au risipit pre o samă de Tătari, cari au fost intrat la Podolia să prade și la Brațlav; și o samă vii l-au trimis la craiu, la Svidrigeil. După aceea, cum s-au pomenit mai sus, s-au împăcat Iliăș Vodă cu frate-seu Stefan Vodă, și s-au împărțit cu țera. Cetatea Albă și Chilia, și totă țera de gios, s-au venit lui Stefan Vodă; era lui Iliăș Vodă Suceva și Hotinul, cu țera de sus, dîcînd că după aceea au fost legătură cu craiul Leșesc și mai mare, și daruri în toți anii l-au fost trimițîndu Iliăș; era craiul i-au fost dat Haliciul, ca să-și țină acolo averea¹⁾

Pentru nisce Tătari ce au prădat țera în două rînduri.

Scrie letopisețul nostru că în anul 6947, Noemvre 28, intrat-au în țară ôste Tătărăscă, de au prădat și au ars până la Botoșeni, și au ars și Tîrgul Botoșeni. Așijderea, la anul, după această pradă, în anul 6948, Decemvrie în 12, iarăși au intrat Tătarii în țera de gios, de au prădat și au ars Vasluiul și Bârladul²⁾. Era letopisețul lătinesc de acești Tătari ce scrie mai sus că au prădat țera, nemică nu scrie.

¹⁾ Vladislav, craiul Leșesc, vîdîndu atîta netocmală și răsboie între acei doi frați, pentru domnia țerei, l-au aședat prin solii săi, că le-au împărțit țera în două: lui Stefan Vodă i s-au venit țera de jos cu cetatea Albă, cu Chilia și cu Tiginea; era lui Iliăș Vodă țera de sus cu Hotinul, cu Suceva și cu alte locuri den sus, și Iassy; precum scrie Stricovskie, la cart. XVII. zac. 2. Iliăș Vodă, nezăbovind vreme, au mers la craiul în Liov, împreună cu boiarii săi, cum scrie Cromer la cart. XXI, de au giurat, fiindu craiul de față, punîndu stégul la piciorle sale, precum va fi credinciosu craiului și gata în poruncile crăiesci, împotriva a fiesce-cărui neprieten al craiului. Și atunce au legat să dea Iliăș Vodă pe anu câte 100 cai, 400 boi, la cuhnea crăiescă, 200 camine de morun, și 400 băibărace sau haine roșii; măcar, cum scrie Cromer, pescele și boii numai în acel an au dat Iliăș Vodă craiului. Și ținutul Scepinului, ce au fost dat craiului lui Alecsandru Vodă, tatăl lui Iliăș Vodă, cu uric de aședămînt, l-au întorsu Iliăș Vodă craiului, pentru pagubele ce au făcutu Alecsandru Vodă Leșilor, când au prădat Colomea și Sniatinul. Era craiul au dat lui Iliăș Vodă cetatea Haliciul să-și țină acolo averea. Așijderea și Stefan Vodă, întru acestu chip au trimis solii săi la aceștii craii Vladislav, cu daruri, făgăduindu-se și el a rămîne sub poruncile craiului; ce la giurămîntu nu l-au mai silitu craiul, socotind că va trăi Stefan Vodă cu frate-seu Iliăș Vodă, precum s-au fost legat amîndoi cu giurămîntu în cetatea Albă. Era la al patrul anu au și mai giurat Domni, cu totă boierimea, lui craiul Vladislav; și atunce Stefan Vodă au adăos a da 5000 galbin de aur pe anu, și 400 de cai, când ar trebui la craiu, scrie Cromer la cart. XXI, și Stricovskie la cart. XVII, zac. 2. — *Neculai Costin.*

²⁾ Pre această vreme intrat-au Tătarii în țera Leșescă, de au prădat Podolia; și întorcîndu-se cu plean, Tătarii, sărit-au bieții Podoleni după Tătari; și agiungându-î, întorsu-sau Tătarii la densii, și mulți nemeși au perit. Perit-au și Mihael Bucénski. Era în anul de la zidirea lumii 6947 etc... După ce Neculai Costin copiază de la Urechi incursia Tătarilor în Moldova, începe apoi a povesti bătălia de la Varna, unde au cădut mortu Vladislav, Riga Ungariei. — Veđi această bucată la Apendics IV.

Pentru orbirea lui Iliășu Vodă.

Domnindă țera Iliășiu Vodă, împreună cu fratele său Ștefan Vodă, când au fostă în anul 6952, în luna lui Maiu, înaintea Rusaliilor, aia vreme Ștefan Vodă ca să se mintuască de frate-său Iliășiu, și să ție totă țera însuși; 'l-au prinsu și 'l-au scosu ochii. După aceea au domnit Ștefan Vodă, numai cinci ani; ăra împreună cu frate-său au domnită șapte ani.

CAP. VII.

Domnia lui Roman Vodă, feciorul lui Iliășu Vodă.

Roman Vodă, feciorul lui Iliășu Vodă, în anul 6956, neputându răbda păgânătatea unchiului său, Ștefan Vodă, s'au vorovitu cu o samă den curtea domnescă, și au prinsu pre unchiul său, pre Ștefan Vodă, și i-au tăiatu capul, și s'au apucatu de domnie Roman Vodă. ăra neputându să-și îngăduască cu veru-său Petru Vodă, pentru domnie, că cerca Roman să omóre pre Petru, de i-au căutată lui Petru Vodă a fugi la Unguri¹⁾, fără zăbavă.

CAP. VIII.

De domnia lui Petru Vodă, ce au dată cetatea Chilia Ungurilor, și de mórtea lui Roman Vodă.

Acestă Petru Vodă, dacă au pribegitu în țera Ungurescă, la létul 6957, n'au făcută zăbavă multă, ci a dată cetatea Chilia Ungurilor; și, agiutoritu de Iani Huniad, țitorul țerei Unguresci, au venită cu óste și au impinsu pre Roman Vodă den țera, după ce au domnită Roman Vodă unu an.

ăra Roman Vodă, fiindă sémintie²⁾ de pre mumă lui Cazimir, craiul Leșescă, au năzuită la dănsul, și făcendă jalobă, au sfătuită să-l impace, său cu tãrie să-l pună la domnia țerei. Mai apoi au socotitu că de-l și voru împăca, cu Petru Vodă, să domnescă împreună, când mai apoi vre-unul den dănsii să nu pață mai rău de cum au pățitu Iliășu Vodă cu frate-său Ștefanu Vodă, ce au alesu sfatū să-l pună cu tãrie la Domnie. Și au scosu craiul șlahta rusescă, și de la Premisla, de la Liiov, de la Helm, și de la Podolia. Și mătășia craiului, mama lui Roman Vodă, încă au mersu acolo, căreia i-au dată craiul Calomea să ție; și au purcesu și craiul cu óste, și au venită pënë la Liiov. ăra dacă au înțelesă că Roman Vodă au muritu, otrăvită de veru-său Petru Vodă, s'au lăsată de a-

¹⁾ În anul 6957. e. N. C.

²⁾ Fîindă veru primare.—N. C.

cea cale, și au trimisă la Petru Vodă soli să-i facă giurământu, și să-i dea pre Mihaiu, feciorul lui Jicmond, carele fugise de la craiul, întâiu la Cnezul Mazoviei, apoi la Prusi, și la Șlonsca, mai apoi prin țera Ungurască au eșitu in Moldova. La acestea au răspuns Petru Vodă solilor, că giurământu să facă, gata-i; ăra Mihaiu să-lu dea, nu i se cade, pre cela ce au căduțu la dînsul, ca să nu 'și pără credința; ăra din țera il va goni; și după aceea s'au dus Mihaiu la Tătari, și multă pagubă au făcutu Leșilor¹⁾.

Ăra Petru Vodă, după ce au dată Chilia Ungurilor, au domnită ună an și au murit.

CAP. IX.

De ună Stefan Vodă, și de Ciubăr Vodă.

Scrie letopisețul cel lătesc, că după mórtea lui Petru Vodă au domnită ună Stefan Vodă, ună an, și au murit. Ăra după acel Stefan Vodă au domnită Ciubăr Vodă. Ăra letopisețul cel Moldovenesc de acestu Stefan Vodă nemică nu scrie; ce dice că după mórtea lui Petru Vodă au domnită Ciubăr Vodă două luni.

¹⁾ Așijderea, la anul de la Christ. 1449, acel Mihailo impreunându-se cu Tătarii au intrat în țera Sibirului și au luat Starodubul, Novogradul, și alte multe cetăți rusesci. Acest Mihailo, feciorul lui Jicmond, cnezului de Litva, după perirea lui crai Vladislav, la Varna, și el nădăduia că va apuca crăia Leșescă. Ăra după ce stătu Cazimir crai, el au venit la craiul și s'au rugat de cnezia tătane-seu, lui Jicmond, la Litva. Ce vedându Mihailo că nemică nu isprăvesce, cunoscându pre craiul cu ură asupra să, au fugit den Litva la Mazovia, la socru-seu, apoi la Prusi, apoi la Smolensca, și neputându-se mistui, au venit pen țera Ungurască in Moldova, la Petru Vodă. Cazimir, craiul Leșesc, după acea solie, grăbindu-se să mērgă in Litva, pentru seimul Novogradului, luându veste de Petru Vodă că vine la Hotin să facă giurământă singurū lui crai Cazimir, au trimisū craiul patru boieri de ai săi la Hotin la Petru Vodă; ăra craiul la Litva, neasteptându venirea solilor săi. Ăra Petru Vodă au giratū inaintea solilor Leșesci, impreună cu boierii săi, cum vor fi cu priință lui crai. Iar încă fiind craiul la Cameniță, să fie venit sol de la Hanul Crimului la craiul, indemnându pre craiul asupra lui Petru Vodă. Ăra ca ce răspunsul va fi intorsū pre acel sol Tătăresc, nu scriū istoricii Leșesci; numai insemneză că pe taină 'l-au pornit.

Bine încă nu ajunse craiul in Litva, ăra Tătarii au intrat in țera Leșescă și au prădat; ce la întorcere, dicū că 'l-au lovit la strimtori Teodorū Bucēski Staroste, și au scos totū pleanul. In anul de la Christ. 1448, Ioan Huniad, ocărmitorul țerei Unguresci, după ce au perit Vladislav craiul la Varna, au purcesū cu oști asupra Turcilor; ce den viclășugul lui George Despotul, Domnul Sērbesc, fiind incungiuratū Huniad de Turci in câmpii Merului, la marginea Bulgarilor, au perdutū Huniad rēboiul și au peritū creștinii 8 mii; și fugindū Huniad 'l-au prinsū George Despotul; și au căutatū lui Huniad a pune zalogū la acel George Despotul pre Vladislav, fiul seu cel mai mare. — N. C.

CAP. X.

Domnia lui Alecsandru Vodă, feciorul lui Iliășu Vodă, in anul 6969, și răsbóiele ce au avutú cu unú feciorú al seú, anume Bogdan Vodă.

Domnindú Alecsandru Vodă țera, s'au sculatú asupra lui fiu-seú (?) Bogdan Vodă, in anul 6962, Augustú in 22, și s'au lovitú cu tatá-seú, (?) Alecsandru Vodă, la Tămásieni, aprópe de tégul Romanului, și dupé multá nevoință au biruitú Bogdan Vodă pre Alecsandru Vodă.

Și multá mórte s'au făcutú in óstea lui Alesandru Vodă; si într'acel răsboiú au peritú ómení de frunte: Onciul Logofétul cel mare, și Coste, și Andronicú, și alții. Inșá, mulți dicú, cá n'au fostú Bogdan Vodă feciorú cu cununie, ci copil lui Alecsandru Vodă¹⁾.

Cronicarul lătinescú acéstá poveste o scrie, și dice cá acéstú Bogdan Vodă au venitú cu óste asupra lui Alecsandru Vodă, cum s'au pomenitú mai sus, și 'l-au gonitú in țera Leșescá, dupé ce au domnitú patru ani.

Alecsandru Vodă, dacá au fugitú in țera Leșescá cu dómna-sa și cu coconii seí, au poftitú de la craiú aglutorú; și au trimisú craiul pre Ión Sinavski cu țera Rusescá, și au impinsú pe Bogdan Vodă, și au apucatú Hotinul, și Ném-tul, și Sucéva, și au aședatú pre Alecsandru Vodă Domnú la scaunú.

Érá Bogdanú fórá zăbavá adunándú óste, de pe unde au pututú, au venitú și au scosú pre Alecsandru Vodă den scaunú, și iar au státutú Bogdanú Vodă, Domnú in scaunú. Decí, Alecsandru Vodă au năzuitú la Leși, și au făcutú jalobá la craiú pre Bogdan Vodă. Érá craiul au făcutú sfatú ce va face cu acéstá țérá mișcátóre și neaședatá. Sfátuiau unii de dicéu se scóță Domniú, se nu-i mai lase se hie, și se puná gíudețele sale, și se o împartá se o facá ținuturi²⁾. Érá alții dicéau, carií erau impotrivá³⁾, cá mai bine este a se apăra de Turci, de dupé păretele

---

¹⁾. Érá dupé Stefan Vodă și Ciubáru Vodă s'au ridicatú Domnú Bogdan Vodă, făcéndu-se feciorú lui Alecsandru Vodă celui Bunú; ce precum scrie Stricovskie, cartea istoriei séle XL zac. 2, n'au fostú feciorú cu cununie lui Alecsandru Vodă. Acéstú feciorú s'au lovitú cu Alesandru Vodă, etc. — *N. C.*

Aflá-se scrisú la unú letopisețú sərbescú de Azarie călugáru, precum in dílele acestú Domnú, Alecsandru Vodă, s'au hirotonisitú prea-o-sánțitul Mitropolitú Chir Teocist, de Nicodim, den țera Sərbescá, prin dílele bun-credinciosului Cneazului George Despota.—*Evstratie Logofétul.*

²⁾. Érá lui Alecsandru Vodă se'i dea vre-unú olatú in țera Leșescá, se'i fie pentru traiul seú. — *N. C.*

³⁾. Érá altorú sfetnicí s'au párutú acestú sfatú fórté cu greú si primejdiosú într'unú norodú nesuferitorú de stápiní stréini; și cátré acestea, pentru lege, și pentru megieșie aprópe cu Turci, carií se lățise până in Dunáre, cá greú se socoteau lucrurile. Și diceau, cá mai bine este a se apăra de dupé păretele altora, de câtú de dupé al seú, de unú vrájmașú ca Turcul. Mai sánátosú sfatú au aflatú cestú de pe urmă, cá cu putere stréiná și primejdie stréiná mai lesne 'i a se mîntui de vrájmași. — *N. C.*

altuia, de câtu de după al seú. Și așa aleseră pre Ozdrovott și pre Coniețpol-ski, cu óste, pentru pohta a o samă de Moldoveni, se ducă pre Alecsandru Vodă la scaunú, carií aú scosú Voevođia Rusescă, și aú avutú și de Moldoveni glóte mari. Și dacă aú intratú in Moldova, cu trei óști: Moldoveni cu domnul lorú, cu Alecsandru Vodă, și unú polcú de Podoleni cu Buciațkie, și altă parte de óste era cu Coniețpolski, óstea aú trecutú Nistrul la Hotinú, sub cetate; că era cetatea Hotinul pre mâna ómenilorú lui Alecsandru Vodă. Érá Bogdan Vodă era atunce la Lipovățú. Leșii, déca aú înțelesú de densus, aú vrutú se trecă Prutul se'í dea rėsboiú. Érá Bogdan Vodă n'aú vrutú se'í dea rėsboiú, socotindú se-í bage la locurí strimte, și zăbovindú'í se-í flămândescă. Așa, i-aú purtatú den locú până la apa Birladului; érá elú ținea pădurile, și trimitea cu înșelăciune solí, că va se se plece lui crai¹⁾, și se facă pace, giuruindu-í 7000 galbeni se-í dea pre anú, și încă și alte multe darurí giuruia, numai craiul se'í apere do Turci.

Cređendú Leșii acela cuvintú, aú lăsatú se hie pre îngăduința lui, și s'aú intorsú. Érá Bogdan Vodă se ascuția, ca se-í pótă vena unde arú putea. Ce simțindú aceste ómenii lui Alecsandru Vodă, aú spusú Leșilorú se nu se încrédă. ci se se păzescă. Érá Leșii, fiindú de înșelăciune coprinși, nu băgară in sémă, până aú fugitú unú diacú a lui Bogdan Vodă la óstea Leșescă de le-aú spusú. Atunce boiarii lui Alecsandru Vodă sfátulaú se incungiure pădurea și se hălădulescă de meștersugurile lui Bogdan Vodă, că in pădure supusese óste. Dérá Leșii, fiind dirji, n'aú vrutú se asculte; ce aú intratú se trecă pădurea, și aú trimisú inainte carele cu pircălabul de Hotinú, și cu densus toți Moldovenii, și cu Podolenii.

Pentru rėsboiul lui Bogdan Vodă cu al Leșilorú.

Când aú fostú in mijlocul pădurei, făcut'aú năvală óstea lui Bogdan Vodă, la carele Leșilorú; și apěrėndu-se Leșii, abia aú scăpatú cu multă pagubă și perire. Apoi vrėndú se intre și cea-altă óste Leșescă, atunce s'aú ivitú tótă óstea lui Bogdan Vodă, cu multe stėguri și buciune, și fără călărime, érá multă pedestrime. Vėđendú acésta Leșii, ei s'aú tocmitú de rėsboiú, și aú băgatú in miđlocú pre Alecsandru Vodă. Și s'aú tãmplatú acestú rėsboiú a șese și după pacea ce se făcuse la Crasna; și s'aú bătutú den'ainte de apusul sórelui până a inoptatú, perindú dentr'amėndóe părțile, până aú năvălitú și glótele de pedestrime, care aú făcutú la strimțore mare vėrsare de sãnge in Leși, tãindú cú cósele vinele cailorú. Unde, Hatmanii Leșesci, vrėndú se imbãrbãteze pre ai seí, și-aú pusú și ei capetele, alesú Petru Ozdrovot și Neculai Porava, și Buciațki. Și biruia Bogdan Vodă, de n'arú fi datú agiutorú Moldovenii lui Alecsandru Vodă, carií trecuse pădurea cu Podolenii, pre carií îi trimisese cu carele. Aceia s'aú vırtezitú la rėsboiú, de aú datú inimă celor-alți, ce erau peitori, și

1) Și până va veni Alecsandru Vodă la virstă, că era atunce do 15 ani, se țină Bogdan scaunul țerei, fãgãduindu-se, precum mărturisesce Dlușoș, istoricul Leșescú, și Miđovie. 70,000 galbeni de aurú Turcesci, érá cum scrie Vapovskie 7000 galbeni Turcesci, se dea craiul pe anú, și alte darurí multe fãgãduia, numai se-í apere craiul do Turci.—N. C.

aă impinsă pre 6stea lui Bogdan Vodă, de unde aă prinsă a fugire, și impluse pădurile. Și așa, cu vitezia iar a Moldoveniloră, aă rămasă isbînda la Leși, cei ce perduse răsboiul, dintre cariî mulți aleși perise in răsboiū: Neyerorskîe, Bieskovskîe, Davidovskîe, și alți mulți ca acestia. Decî, Alecsandru Vodă, cunos-cîndū că nu se va putea aședa la scaunū, că pre vrăjmașul sēi, pre Bogdan Vodă, măcar că de acea dată 'l-aî fostū infrîntū. 6ră nici o pagubă nu'î fă-cuse. Că Bogdan Vodă și cu 6menii sēi, cumu'și eraî invēțați a ținere pădurile, măcar că se răschrise din răsboiū, prin păduri, iarăși s'aū strănsū și saî tă-bărătū, neperdîndū nădejdea, și se lovescă pre Leși, sciindu-î că suntū slăbiți de totū ajutorul. Înțelegîndū de acēsta Leșiî, de'mpreună cu Alecsandru Vodă, și vędîndu-se slabî, nu era nădejde de al doile rîndū sē se lovescă cu Bog-dan Vodă; că nemică lui Bogdan Vodă nu-î stricase, că den 6stea lui puțin perise; 6ră de la Leși cu totul perise. Decî, vędîndū că nu le slujesce norocul, nu s'aū apucatū de scaunū, nici aū asteptatū de al doile rîndū răsboiul, te-mîndu-se sē nu-î lovescă Bogdan Vodă f6ră veste cu 6ste tocmită, și vorî petrece mai rēū decătū 6ntēiū. Ce numai s'aū bulucitū, d'impreună cu Alecsandru Vodă, și cu toțiî s'aū trasū mai degrabă spre țera Leșescă.¹⁾ 6ră Bogdan Vodă, vędîndu-se curățitū de vrășmașii sēi, s'aî aședatū in scaunū.

De aceste răsboice a lui Alecsandru Vodă, cu a lui Bogdan Vodă la unele le-topisețe nemică nu scrie, că pre Bogdan Vodă 'l scriū feciorul lui Alecsandru Vodă, și cum sē hie rămasū pre urma lui la domnie. 6ră la unele isv6dele n6s-tre scrie de răsboiele lor, ca și cronicarul Leșescū, numai mai pre scurtū. Ce orî cum ar hi fostū, se tocnescū că isbînda totū aă fostū a lui Bogdan Vodă că aă rămasū Domnū, domnindū doi ani²⁾.

CAP. XI.

Domnia lui Petru Vodă, ceiul poreclitū Aron.

Dupē doi ani a domniei lui Bogdan Vodă, scrie letopisețul Moldovenescū că aă venitū f6ră veste Petru Vodă Aron, și aă aflatū pre Bogdan Vodă la satū

¹⁾ Inșă n'aî lăsatū Leșiî trupurile Hatmanilorū sēi, ce pre Petru Ozdrovoz ducēndu-î la Liiov, 'l-aū ingropat acolo și acolo, in Liiov, frate-seū, Episcopul Liiovului de jelea frăține-seū, dupē ce 'l-aū ingropatū aă muritū și el.

Scrie Kromer la cartea sa XXII. că dupē acēstă bătălie a Leșilorū cu Bogdan Vo-dă, înțelegîndū Tătariî de perirea Leșilorū in Moldova, curindū aă intratū in Podolia de aă prădatū și țera Rusescă, până la Grodețū, mai susū de Liiov, și până in mar-ginea țerei Bilziî. Scrie Kromer că, dupē ce aă sositū Alecsandru Vodă in țera Le-șescă, aă mersū la craiul impreună cu mamă-sa, D6mna Maria, la Samborū, că acolo venise craiul, de dupē seimul den Litva. Rugatu-s'aū craiului de agîntorū fiu-seū, lui Alecsandru Vodă. se-î dea impotriva lui Bogdan Vodă. Ce pentru ca sē se mântulescă craiul de acea d6mnă. aă răsponsū că la seimul viitorū a socoti. *N. C.*

²⁾ Scrie la unū letopisețū vechiū, sērbescū, de Azarie călugărul isvoditū, precum in țilele acestui Bogdan Vodă s'aū inceputū a da dajdie Turcilorū, și pentru aceea ne-aū numitū Bog-danî până astăđi. Acestū Bogdan Vodă este tatăl lui Stefan Vodă cel Bunū.—Evstratie Logofțelul.

la Răușeni, den glosă de târgul Sucevei, și 'l-au lovită Vineri in revărsatul clo-
rilor, Octomvrie 16, in anul 6963, și acolo 'l-au tăiată capu lui Bogdan Vodă;
decii stătu la domniă Petru Vodă Aron ¹⁾.

Rășboiul lui Alecsandru Vodă cu al lui Petru Vodă, la Movilă.

Scrie letopisețul cel Moldovenesc, că domnindă Petru Vodă Aron, in anul
6963, in luna lui Mai, aș venită Alecsandru Vodă²⁾, tatăl lui Bogdan Vodă(?)

¹⁾ Éra cronicarul Leșescă scrie, că unul de cei ce era cu Alecsandru Vodă, anume Petru, fecioră
nu cu cununie lui Alecsandru Vodă celui bătrănă, vâdendă că craiul Leșescă găteză ôste,
indemnătă de Alecsandru Vodă, asupra lui Bogdan Vodă, intrat-aș in țeră acelu Petru, fără
veste, și aflândă pre Bogdan Vodă bêtă, 'l-aș omorită. Și cu vicleșugă despre Alecsandru
Vodă aș apucată scaunul țerei, și aș pusă gândă cum ară putea sê omôreși pre Alecsandru
Vodă. — Așia scrie Kromer istoricul. *N. C.*

²⁾ Alecsandru Vodă, vâdendă-se amăgită de Petru Vodă Aron, ce se făcea fecioră lui A-
lecsandru Vodă, scrie Kromer, in cartea XXII, că iar sê fiă luată agiutoră de la craiul Le-
șescă, asupra lui Petru Vodă, și 'l-aș așețată in domniă țerei; éra letopisețul țerei nôstre scrie,
că aș venită Alecsandru Vodă, tătăl lui Bogdană Vodă, etc. Numai, mē miră de acestă A-
lecsandru Vodă, că 'l mărturisescă letopisețele că aș fostă tată lui Bogdan Vodă. Nu sciă
de unde aș luată acestă; că cronicarii Leșescă mărturisescă că Bogdan Vodă, sê nu fi fostă
cu cununie fecioră lui Alecsandru Vodă celui bătrănă, carele de căți-va ană aș murită. Éra
acestă Alecsandru Vodă, carele aș avută bătaia cu Bogdan Vodă nu 'l-aș fostă tată; că Alecsan-
dru Vodă aș fostă fecioră lui Iliășă Vodă; și era de 15 ană de vristă când s'aș bătută
cu Bogdan Vodă, și-l aduceaș Leșă sê-l pună domnă in scaunul țerei, și Bogdan Vodă era
in vristă. Ce nu pociă adeveri de acestă Alecsandru Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, că nu-l
mărturisescă scriitoră Moldovenescă, de unde aș venită acestă Alecsandru Vodă de s'aș bă-
tută cu Petru Vodă Aron; că altă Alecsandru pe acele vremi nu se află scrisă in croni-
cele Leșescă, fôră de Alecsandru Vodă, feciorul lui Iliășă Vodă, ce aș luată agiutoră de la
Cazimir, craiul Leșescă, ce-î era vără primare, și dupē ce 'l-aș scosă Petru Vodă den țeră,
iar in țera Leșescă aș năzuită.

Éra pentru mórtea lui Alecsandru Vodă, scrie Dlușă Leahă, că 'l-aș otrăvită Petru Vodă,
carele aș stătută domnă țerei; și este de cređută, că nu la cetatea Albă aș murită A-
lecsandru Vodă, ce in țera Leșescă, otrăvită de Petru Vodă; că de unde avea nădejde acolo
aș năzuită la nevoia sa Alecsandru Vodă.

Petru Vodă in câte-va rindură aș trimesă soli la craiul Leșescă, Cazimir, sê-l primescă
sub apărarea sa, giuruindu-î că va fi cu priință crăiei, ce, de odată nu 'l-aș primită.
Éra Kromer, cronicarul, in cartea XXV scrie, că aș cetită in Cracău, in cămara cră-
iescă, așeđământurile Moldovei, scrise cu slovă sêrbescă, că in anul de la zidirea lumii,
dupē cum numără biserica răsăritului, 6963, Petru Vodă, Domnul Moldovei, aș făcută giură-
mētă craiului pre nevoința lui Ozdrovot, Voevodul țerei Rusescă, și a toși boierăi sfetnică,
in care se făgăduesce Petru Vodă sê dea agiutoră craiului Leșescă, pre obiceiul vechiă a
Domniloră trecuți de mai întăiă de dînsul, la oștile crăiescă. Éra maiciă sale Mariei lasă-î
târgul Siretul, cu ocolul lui, până când va face craiul intre dênșăi altă așeđământă. Aice
se vede că aș fostă Petru Vodă, și Alecsandru Vodă, feciorăi lui Iliășă Vodă, pre carele
precum scrie Dlușă, 'l-aș omorită Petru Vodă acesta; și đice că acestă Petru Vodă aș
fostă fecioră lui Iliășă Vodă, frate cu Alecsandru Vodă, pre carele 'l-aș otrăvită fra-
te-seă Petru. Că și pre dómna Maria o face cronicarul mumă lui Petru Vodă, și đice:
și acestă Petru Vodă, din sfatul boierăloră seă intr'acelasiă ană aș trimisă soli seă la Sul-
tană Mehmet, impăratul Turcescă, de aș legată biră, pre ană 2000 galbeni, respundendă Le-
șă, că nu potă da agiutoră domniloră din Moldova, fiindă invăluți cu oști asupra Prusiloră.
Intr'acestă ană aș murită și Ioan Huniad, vestitul cărmuitoră țerei Ungurescă; éra la al

cu ôste asupra lui Petru Vodă Aron, și 'și-a dată răsboiă la Movile. Ci norocul cel prostă a lui Alecsandru Vodă, nice aice nu-l sluji s'ă isbindescă; că, dândă răsboiă vitezescă de ambe părțile, aș biruită Petru Vodă pre Alecsandru Vodă. Vêdândă Alecsandru Vodă că aș perdută răsboiul, aș fugită la cetatea Alba, și acolo s'aș sêvêșită. Êră Petru Vodă aș domnită doi ani.

De acestă răsboiă a lui Alecsandru Vodă, cu a lui Petru Vodă Aron, cronicarul cel Leșescă nu scrie. — Acestă Petru Vodă Aron aș începută și aș isvodită a da biră Turciloră.

CAP. XII.

De domnia lui Stefan Vodă cel Mare și cel Bună, feciorul lui Bogdan Vodă; și de multe și minunate răsboie în domnia lui, ce aș făcută în anul 6965.

După doi ani a domniei lui Petru Vodă Aron, rēdicatu-s'aș de la țera Muntenescă Stefan Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, cu mulțime de ôste Muntenescă, și den țeră adunaș¹⁾, și aș intrată aici în țeră; și silindă spre scaunul Sucevei, i-aș eșită înainte Petru Vodă Aron, la sată la Ioldescă, pre Siretă, la Tină, și 'și-aș dată răsboiă în ziua de Gioi-Mari, Aprilie 12, și aș infrintă Stefan Vodă pre Petru Vodă Aron. Și nu se lăsă Petru Vodă cu atăta, ci iar s'aș bulucită al doile rōndă, la Orbică, de s'aș lovită cu Stefan Vodă; și iar aș isbândită Stefan Vodă, că aș prinsă pre Petru Vodă Aron, și i-aș tăiată capul, după ce aș fostă Domnă doi ani,²⁾ de 'și rēsplăti mōrtea tătăne-sēu, lui Bogdan Vodă.

doile ană aș murită și Vladislavă, craiul Ungurescă, în vremea nunții sale, în orașă în Praga.

Êră în anul 1453, Sultan Mehmet, împēratul Turcescă, aș luată Țarigradul, cu mare jale și grijă a tōtă creștinătatea, 50 de zile bătēndu-l; și luarea lui mai multă o țică că s'aș luată din viclesugul grecescă, anume Ghierluk, care aș arētată locul până unde era mai slabă cetatea; êră pre urmă nu'l lăsă D-șeu pre acel grecă fără pedēpsă; c'aș poruncită Sultană Mehmet de 'l-aș muncită până aș murită. Perit-aș la pōrta cetăței și Impēratul grecescă, Paleologu, în rēsboiă.

Sadahman, Hanul de presto Volga, fugindă cu 9 fecioră ai sēi, și cu o samă de mirzacă și ispravnică mai de frunte ai sēi, aș năzuită la Litva, ca la nisce prietenă ai sēi. Ce s'aș amăgită că 'l-aș prinsă boieră Litvei, propuindă pre dinsel s'ă nu fie venită pentru risipa Litvei; și voindă s'ă fugă din Litva, 'l-aș agiunsă Litvenii pre acel Hană după Kiev, și 'l-aș prinsă, punēndu-l la închisōre în cetatea Romna, și acolo aș fostă închisă până la mōrtea lui.

Sidor, Mitropolitul Kievului, care s'aș timplată și la soborul de la Florența, pre care 'l făcuse cardinal Papa Evgenie de la Rōm, strins-aș multă slēhtă Rusescă și ôste, de aș mersă intr'agiutoră împēratului Grecescă, la Țarigradă, unde mare vitezie aș arētată. Ce, precum s'aș scrisă mai susă, că aș rēmasă isbānda la Turci, luāndă Țarigradul cu mare cădere a creștiniloră, totă pentru pēcate, de-lă stăpinescă Turciă până în ziua de astăzi. — *N. C.*

¹⁾ După firea Moldoveniloră, gata la domniă noue. — *M. C.*

²⁾ Măcar că scriū unele letopisețe Moldovenescă, că aș prinsă pre Petru Vodă Aron și 'l-aș omorită Stefan Vodă, ci nu-î adevērată. Cronicariă cei Leșescă intr'altă chipă scriū, că aș scăpată Petru Vodă în țera Leșescă, cum vom arēta pre urmă, unde se va pomeni de rēsboiul lui Stefan Vodă cu Mătiașă, craiul Ungurescă, de ce pricină aș stătită. — *M. C.*

Când s'au strînsu țera la locul ce se chiamă Direptate, și au rădicatū Domnū pre Stefan Vodă.

Stefan Vodă au strînsu bolarii, și mari și mici, și altă curte măruntă, împreună cu Teoctistū Mitropolitul, și cu mulți călugeri, la dreptate; și i-au întrebatū pre toți: este cu voia tuturilor sē le fiă Domnū? Atunce toți cu unū glasū au strigatū: In mulți ani de la Dumneđeū sē domnesci! Și cu voia tuturilor 'l-au rădicatū domnū, și 'l-au pomăzuitū de Domniā Teoctistū Mitropolitul. Și de acolo au luatū Stefan Vodă schiptrul țerei Moldovei, și au mersū la scaunul domnescū, la Sucēvā.

Deci Stefan Vodă, gătindu-se de mai mari lucruri sē facă, nu cercă sē așede țera, ce de rēsbōie se găti, că au împărțitū oștei sale stēguri, și au pusū Hotnogi și Căpitani, care tōte cu norocū i-au venitū¹⁾.

Când au prădatū Stefan Vodă țera Sēcuiēscă.

Scrie letopisețul Moldovenescū, că fiindū Stefan Vodă omū rēsbōinicū, și de a pururea trăgēndu-l inima spre vērsare de sânge, nu se zăbovi vreme multă, după ce se aședă la domniā, ca in al cincile anū al domniei sale, in anul 6969, rădicatu-s'au Stefan Vodă cu tōtă puterea sa, și s'au dusū la Ardēl de au prădatū țera Sēcuiēscă. Nice au avutū cine sē-l lēsū impotrivā, ce după multă pradă ce au făcutū, s'au întorsū cu pace inapoi, fōrā de nici o smintēlā. Ce de acēstā poveste Cronicarul cel Lătinescū nemicū nu scrie; incă și alte semne multe sunt care nu le insemnēzā; ērā letopisețul nostru, măcar că scrie mai pre scurtū. In sē le insemnēzā pre tōte.

Ērā in al șesele anū a domniei lui Stefan Vodă, in anul 6970, Iulie in 22. au lovitū pre Stefan Vodă cu o pușcă intr'o gleznă, la cetatea Chilie²⁾.

Ērā in al șeptele anū a domniei sale, in anul 6971, Iulie in 5, și-au luatū dōmnā pre Evdochia de la Chiev, sora lui Simeon Impēratu; ērā cronicarul cel Leșescū scrie că au fostū Evdochia fatā lui Simeon Impēratu. ērā nu sorā.

Cum au luat Stefan Vodă Chilia și cetatea Albă de la păgāni.

In anul 6973, in luna lui Genarie 23, adunāndū Stefan Vodă multă oște de țerā, vrēndū se rēscumpere cetățile care le luase păgāni de la alți domni, pororit-au cu tōtă puterea sa spre cetatea Chilie, și sosindū Mercuri spre Joi la mēdiā-nōpte, au incongiuratū cetatea; in sā, Joi nu s'au apucatū de harțū, ērā Vineri de diminețā au inceputū a batere cetatea, și așa tōtā dioa s'au hărățit pānā sēra. Ērā Sāmbătā se inchinārā cei din cetate, și au intratū Stefan Vodă in ce-

¹⁾ Cunoscuta-s'au in datā Stefan Vodă, la inceputul domniei sale, că va fi mai multū plecatū spre rēsbōie de câtū spre pace; că in datā au datū oștilorū sale stēguri și Hotnogi și Căpitani. — M. C.

²⁾ Mai multū nu scrie altū letopiseț, ce au isprăvitū Stefan Vodă la Chilie. — M. C.

tatea Chilei; și acolo petrecându trei zile, veselindu-se și laudându pre Dumnezeu, imblândia ómenii in cetate.

De acolo și la cetatea Alba au trasú, și multá navalá făcendu, au dobânditú și cetatea Albá. Si așa améndoué cetățile cu multá vërsare de sânge le dobândi; carele le-au întăritú cu bucate și cu slujitorí, au lăsatú pre Isaia și pre Butea Părcălabi ca se le grijescá; érá Stefan Vodá s'au întorsú la scaunul seú, la Sucévá.

Érá in al decele anú a domniei sale, in anul 6974, Iulie 10, au începutú Stefan Vodá a zidire Monastirea Putna, intru lauda lui Dumnezeu și a Maicei nóstre Născétórei de Dumnezeu.

Résboiul lui Stefan Vodá cu Mateiașii. Craiul Ungurescú.

Mateiașii, craiul Unguresú, biziindu-se puterei sale și meșterșugului seú, cu care pre mulți den vecinii seii i-au surpatú și i-au supusú, carele de multe ori résbóie făcea cu Turcii, și cu norocú izbândia, neavéndú nice o priciná diréptá asupra lui Stefan Vodá, ce numai ca se-l puná, se fiá sub ascultarea lui, ca se-i fiá cuvëntul deplinú, când de multe ori se lauda Mateiașii craiu, că, câte résbóie face Stefan Vodá, tóte cu puterea lui le face, și de sub ascultarea lui face isbîndá, și vréndú de ce se laudare, ca se arate că'i adevératú, au trimisú soli la Stefan Vodá se i se închine. Érá Stefan n'au primitú. Decí, vedéndú Mateiașii craiu volnicia lui Stefan Vodá, că nu o póte supune, au strírsú multá óste a sa; și agiutorú luándú de la alții, au purcesú, in anul 6975, și au eșitú in Moldova, și ăicea că cu cale merge, se ducá la scaunú in Moldova Domnú pre Petru Vodá. Și au eșitú la Trotușá, Noemvrie 19; de acolo au mersú la Roman, Noemvrie 29, și acolo s'au odihnitú până a șapte zi, prădándú și jecuiándú. Érá a opta zi, Decemvrie in 7, au aprinsú tégul Romanul, și au purcesú spre Sucévá, se apuce scaunul. Și mai apoi, socoti se nu rămáná vre-unú unghiú nepipăitú de dinsul, au lăsatú calea despré Sucévá, unde 'l astepta Stefan Vodá, și au luatú spre Bae, unde au sositú Luní, Decemvrie 14; și acolo la Bae, cum nu vrea avea nici o grijá, de nici o parte, își lăsá óstea fórá nici o pazá la béuturi și la jacurí. De care lucru avéndú Stefan Vodá scire, și prindéndú limbá, Marți, Decemvrie 15, au aprinsú tégul asupra lorú, când ei erau fórá de nice o grijá; și fiindú ei beți, i-au lovitú Stefan Vodá cu óstea tocmitá, in réversatul zorilorú, de au făcutú multá mórte și perire in Ungurí; că ei, nefiindú tocmiți de résboiú, nemicá de arme nu s'au apucatú, ce de fugá. Nice urma se ia, carii scápa, că fiindú nópte de nu sciaú incotro vorú face, in tóte părțile rétăceau. Decí, îi vëna țeranii in závóie, și prin munți, unde vre-o 12 mií periți s'au aflatú. Mai apoi, și singurú craiul, ránitú de ségétá fórté réu, abia au hălăduitú prin potici, de au eșitú la Ardél. Așa norocesce D-deú pre cei mândri și falnici, pentru se arate lucrurile ominesci, câtú sunt de fragede, și neadevérate; că Dumneđeii nu in mulți, ce in puținí arată puterea sa, ca neme

s'are fi părăsită de acel gându Mateiașu craiu¹⁾). Pe acea vreme, in 25 a lui Noemvrie, s'au sevîrșit Evdochia, Dómna lui Stefan Vodă.

Despre prădarea Sécuiloră.

Scrie letopisețul Moldovenescă, că intr'acelașu ană, după răsboiul lui Stefan Vodă ce au avut la Bae cu Mateiașu craiul, s'au rădicat Ștefan Vodă cu totă puterea sa, voindă să-și răscumpere strimbătatea ce 'i făcuse Ungurii, cu Mateiașu craiu, când venise la Baea, s'au dusă la Ardél, și multă pradă și robie au făcută in țera Sécuiescă, neavendă cine 'i sta împotrivă, și cu pace s'au întorsă inapoî fără nice o smintelă. Pentru acestă poveste, ce spune că au prădată Ștefan Vodă țera Sécuiescă, cronicarul cel Leșescă nemică nu scrie.¹⁾

Când s'au împăcată Ștefan Vodă cu Mateiașu craiul Ungurescă.

Nu peste multă vreme, au încetată vrajba între craiul ungurescă și între Ștefan Vodă; că vedendă ei că vrăjmașul lor și a totă creștinătatea, Turcul, le stă in spate, și asupra volniciei tuturilor întinde mreșile sale ca să-și cuprină, și arătându-se prietenă cu multe cuvinte înșelătore, și cătră unul și către altul, ca să-și zădărescă și să afle capă de price, să începă zarvă, socotindă că între acele amestecături i se voră închina lui, pentru să le dea agiutoră, și mai apoî îi va pleca sub giugul său. Ci vedendă aceste înșelăciuni, Mateiașu craiu și cu Ștefan Vodă s'au împăcată, și s'au aședată; și încă, după pacea aședată și legături țari ce

¹⁾ Era Ștefan Vodă, după isbândă și biruință asupra Unguriloră, îndată trimise solii seî cu daruri din dobinda sa la Cazimir, craiul Leșescă; și-l aflară in Litva, in orașu in Vilna, solii lui Ștefan Vodă, mulțămindă craiului de agiutoră, poftindă și inainte se nu-î lipsescă agiutorul.

Era *Bonfin*, istoricul Ungurescă, nice cum nu priimesce această isbândă a lui Ștefan Vodă; ce el lăudă in partea lui Mătiașu, craiul Ungurescă, voindă să acopere ocară Unguriloră; era ce scriea minciuni scrie. Istvanfie, biruința lui Ștefan Vodă o scrie deplină asupra lui Mătiașu craiul, precum s'au pomenită mai susă.

Era Mătiașu craiu, dacă au scăpată de odată la Ardél, au dată vina boșeriloră seî și Ardeleniloră, cum se se fie agiunsă cu Ștefan Vodă; și le-au luată 400,000 galbini de aură.

Mătiașu craiu se mai găti de oste; ce nesciindu-se încă adevărată, au trimisă craiul Leșescă la Ștefan Vodă, cum îi va da agiutoră asupra lui Mătiașu craiu. Inșă, acca gătire pe urmă Mătiașu craiu au făcut-o asupra Cehiloră, ce le dică Bohemi.

Inșă, anteiă ce era să se pornescă Mătiașu craiu asupra Cehiloră, au trimisă solii la Cazimir, craiul Leșescă, legăndă anteiă pace, Mătiașu, craiul Ungurescă, cu Friderich împăratul Nemțescă, trăgendă in partea sa acea domnie a Bohemieî, avendă Cazimir craiul Leșescă despre seminția sa trebă la acea Cnezie a Bohemieî. Ce n'au primită Cazimir craiul Leșescă, pofta lui Mătiașu, craiul Ungurescă; ce dăruindă bine pe solii lui Mătiașu s'au întorsă inapoî.—*N. C.*

²⁾ Bine au șisă ună poetică: «când nebunescă Impărașă, piere norodul.» Așa și țera Sécuiescă, câtă pradă și risipă ce 'i-au făcută Ștefan Vodă, pentru vrajba cu Mătiașu craiu!—*N. C.*

să nu se nădăjduască în puterea sa, ce întru Dumnezeu să-î hiă nădejdea, nice fără cale răsbóie să facă, că D-zeu celorū mândri se pune împotrivă¹⁾.

Pre acea vreme, avëndü Stefan Vodă prietenie cu Leșii, au trimisü din do-bânda sa și craiului Leșescü, prin solii săi.

Érá Mateiașü, craiul Ungurescü, dacă au scăpatü, de isnóvă gătise óste, ca să vină asupra lui Stefan Vodă; ci venindu-î alte greutăți despre țera Ceșescă, s'au întorsü la Ceși cu óstea sa. Atunci și Craiul Leșescü, înțelegëndü că va să mérgă Mateiașü Craiul asupra lui Stefan Vodă, au trimesü soli că-î va da agü-torü, de-î va trebui împotriva lui Mateiașü Craiu; și i-arü fi datü, de nu

1). Pricina óstirei lui Mătiașü craiu asupra lui Stefan Vodă, o scrie pre largü Mihovie, istoricul Leșescü, la cart. XXVI. Dupé ce au biruiutü Stefan Vodă pre Petru Vodă Aron, era atunce în răsboiü cu Petru Vodă și unü Berindel, ce trăgea nădejde și acela de domnia țerei; au năzuiitü améndoî cu Petru Vodă în țera Leșescă la Cazimir craiul Leșescü, rugându-se de agütorü se le dea împotriva lui Stefan Vodă. Ci craiul Leșescü, avëndü de mai întâiü preteșugu legatü cu Stefan Vodă, nu le-au datü nice o nădejde. Decî Aron Petru Vodă cu Berindel vëdëndu-se căduși giosü de agütorul Leșilorü, sciindü pre Mătiéșü craiul Ungurescü neprietenü lui Stefan Vodă, pentru prada ce făcuse Stefan Vodă în țera Sécuescă, au trecutü in țera Unguréscă la Mătiașü craiu, rugându-se de agütorü, și indemnândü și pre singurü craiul asupra lui Stefan Vodă. Érá Mateiü craiul, și pentru pricinele ce avea de mai-nainte asupra lui Stefan Vodă, și fiindü sumeșü pentru câte-va răsbóie cu norocü, ce au avutü și cu Turcii și cu alți megieși ai sei, și rávniindü se tragă și țera sub stăpânia sa; că de multe ori se láuda cu isbândeile ce face Stefan Vodă, că cu puterea lui Mătiașü craiu le face, și făcea pre Stefan Vodă că este ispravnicü, pusü de dînsul, socoti să nu lase vreme ca aceea, avëndü domni gata, pe Petru Vodă Aron și pe Berindel, însă mai alesü pe Petru Vodă. Și indată stringëndü ca 40 mii de Ungurü, și altă adunătură, au purcesü singurü Mătiașü craiu, și au venitü preste munți asupra lui Stefan Vodă. Deodată au trimisü soli să se inchine; și au eșitü cu óstile Mătiașü craiu, pre Oituzü, și au venitü dreptü la Roman, și au ședutü 6 zile de s'au odihnitü; și purcegëndü, au aprinsü térgul Romanul in urma lui, de au arsü; și au mersü dreptü spre Sucéva, arđéndü și prädändü. Érá Stefan Vodă neprimindü solia lui Mătiașü craiu, sta gata eu óstea sa, de-lü astepta să-î dea răsboiü. Avea Stefan Vodă agütorü și de la Cazimir, craiul Leșescü; însă, se timpine Stefan Vodă pe Mătiașü craiu la locü largü nu cuteza, ce-l ascepta se-l póta lovi mai la strimtóre. Érá Mătiașü craiu, nevrindü să lase nici unü unghiü in țéră necálcátü de ómenü sei, și neprädätü, s'au abätütü spre Moldova, și au sositü la târgü la Bae, Decemvre 14. Și acolo cum nu vré avea nice o grijă de Stefan Vodă, așa au lăsatü óstea fără de nice o pază, la bëuturi și in pradă. Érá Stefan Vodă, înțelegëndü den limbî, că s'au abätütü Ungurii spre Bae, socoti să-î lovésca acolo la locü strimtü; și indată au purcesü din Sucévă, séra, cu tótă óstea sa, pedestrime și călărime; și afländü pre Ungurü adormiți fără de grijă, și ameiți de beție, nóptea, când tóte se vëdü mai strașnice și mai grósnice, aprins-au térgul asupra Ungurilorü. Intrat-au ósténiü lui Stefan Vodă in Ungurii lui Mătiașü craiu, atâta câtü nu avură de ce se mai apuca Ungurii, fórá câtü cine incotro putea așa pleca de fugă, nóptea, să scape cu zile de spaima focului și de mórte. Și nime nu se mai întorcea; și prin munți, pre potice, le țineaü calea țeraniü, trimiși de acca trébă gata; îi tăiaü cu cóse, și cu fușturi, și cu topóre pre căți își tim-pinaü. Érá singurü Mătiașü craiu cu căți s'au aflatü lângă dînsul, atunce ränitü cu trei rane, cum scrie Kromer, lăsändü tótă tabéra, au scăpatü preste munți. Perit-au pre locü 10 mii de Ungurü; perit-au și Berindel ce trăgea nădejde de domnie, érá Petru Vodă Aron au scăpatü in țera Leșescă. Așa s'au timplatü laudei lui Mătiéșü craiu, după cum scriesfânta scirtură: „Domnul, celorū mândri le stü împotrivă.” — M. și N. C.

făcură amândoi, aŭ dăruitŭ Mateiașŭ craiul pre Ștefan Vodă cu două cetăți mari la Ardeală, anume Balta și Ciceul.¹⁾

Pentru nisce Tătari ce aŭ intratŭ în țeră.

Venit-aŭ mulțime de ôste Tătărăscă, și aŭ intratŭ în țeră să prade, în anul 6978. Țeră Ștefan Vodă, prințend de veste, le-aŭ eșitŭ înainte la o dumbravă, ce se chiamă la Lipinți, aprôpe de Nistru; și s'aŭ lovitŭ cu ôstea sa, Augustŭ 20; și dândŭ răsboiŭ vitezesce, i-aŭ risipitŭ, și multă môrte și perire aŭ făcutŭ intrinșii, și pre mulți i-aŭ prinsŭ vii, și le luă totŭ pleantul; de care lucru cunos-cândŭ Ștefan Vodă, că agiutorul nu de aiurea i-aŭ fostŭ, ci numai de la Dumne-deŭ și de la pré curata Maica Sfinției Sale, și cu mare laudă și isbândă s'aŭ întorsŭ înapoi la scaunul seŭ, la Sucéva²⁾.

1). Țeră după ce aŭ legat pace Mătiașŭ craiul cu Ștefan Vodă, trimis-ati și Cazimir craiul Leșescŭ soli la Ștefan Vodă, anume pre Dobieslav Bișovski, Castelanul Belziei, și pre Stanislav Tencenski, feciorul lui Ioan Castelanul de Cracău, mai întărind prieteșugul Craiului cu Ștefan Vodă; și adăogând și acesta, ca să nu oștăscă asupra nimănu, Ștefan Vodă, fără scirea craiului Leșescŭ; așjiderea și craiul, nici pre unŭ neprietenŭ a lui Ștefan Vodă, se nu-l priimăscă sub apăra-rea sa. Și pornindu-și soliŭ la Ștefan Vodă, în luna lui Iulie, Țeră însuși s'aŭ întorsŭ la Vislița.

Țeră la al doile anŭ, după ce aŭ aședatŭ între dișii, venindŭ craiul în Liiov, astepta venirea lui Ștefan Vodă la dișsul, pentru să facă singurŭ întăritură și legătură de pace. Ce aŭ răspunsŭ Ștefan Vodă solilorŭ crătesci, că acea dată nu pôte să mērgă la craiul, pentru multe valori ce avea despre Turci și despre Unguri. Pôte fi că avea și prepusŭ despre o samă de svetnici, că mergēndŭ la craiul Leșescŭ, se nu-l oprăscă. (La ômeni mari, și prepus-suri mai mari). Țeră înaintea solilorŭ crătesci, Ștefan Vodă aŭ făcutŭ giurămētŭ craiului, adă-verindu-se pre altă-dată, ori la Camenișă, ori la Colomea, ori la Sniatin, va veni însuși cu sine la craiul, numai scire să aibă de venirea craiului, cu două luni mai înainte. Pre atuce aŭ nimeritŭ soliŭ și de la Hanul Tătărăscŭ, Mengli Gerei, la craiul Leșescŭ. *N. C.*

2). Scrie Stricovschie cronicarul, că intr'acel răsboiŭ aŭ cădutŭ în robie la Ștefan Vodă unŭ feciorŭ al Hanului, și să fie trimisŭ Hanul de preste Volga soli la Ștefan Vodă să-i slo-bodă feciorul din robie. Ce, Ștefan Vodă, vędēndŭ solia Hanului, cu semeție trimisă la dișsul, aŭ poruncitŭ de aŭ omoritŭ pre feciorul Hanului, înaintea solilorŭ acelora; apoi aŭ poruncitŭ de aŭ înțepatŭ pre soliŭ aceia; numai pre unul aŭ lăsatŭ, cu nasul și cu urechile tălete, să mērgă să spună Hanului ce aŭ vędutŭ. (Pe acestea Dlugosŭ, și Kromer, și Mihovie scriŭ).

Pre acea vreme Tătariŭ de preste apa Volgăi, cu Hanul seŭ Mainac, trecēndŭ Niprul, în-părțindu-se în două părți, aŭ lovitŭ unii la Litva, alții la Podolia, cariŭ în Litva și în Po-dolia, la Volin, totă acea margine pre lângă Camenișă, pre lângă Jitomir, Ruzmir, Vladimir, aŭ prădatŭ, și aŭ robitŭ 10 mil de ômeni. Că Litveniŭ, fiindŭ strinși puțin, n'aŭ cutezatŭ să-lovescă pre Tătariŭ. Precum scrie Kromer, aŭ fostŭ dat scire mai înainte lui Cazimir craiul Leșescŭ, Mengli Gerei, Hanul Crômului, avēndŭ prieteșugiŭ acel Han cu craiul Leșescŭ. Țeră mai înainte n'aŭ pututŭ strica acei Tătariŭ, că era strinsă ôstea Leșescă și Rusăscă, la Trēmbole, cu Israel Iaroslavskie, starostele Liiovului, și cu Pavel Iasinski, starostele Belzului și a Hel-mului. — *M. C.*

Pentru sfințirea monastirei Putnei.

Décă s'a'nt întorsu Stefan Vodă de la acel răsboi cu isbânda ce a'nt făcutu, de a'nt bătutu pre acei Tătari, spre laudă aceea a'nt mulțămitu lui Dumnezeu, și a'nt sfințitu monastirea Putna, carea era zidită de dînsul, Septembrie in trii, spre lauda prea curatei feciôrei Mariei, Maicei Domnului nostru Isus Christos; la care sfințenie multă adunare de călugări a'nt fostu, și singur Teoctistu Mitropolitul, și Tarasie Episcopul, împreună cu Iosif Archimandritul și Egumenul Putnei. Dicu că a'nt fostu la liturgie Archiepiscopi, preoți și diaconi, 64. la Jertfelnicu.

Pentru zavistia ce a'nt intratū între Stefan Vodă și între Radul Vodă, Domnul Muntenescū, și pentru arderea Brăilei, in anul 6978.

Intr'acele vremi, a'nt intratū zavistie între Stefan Vodă, și între Radul Vodă, Domnul Muntenescū. Pre obiceiul firei ominesci, de ce are, de ce postesce se aibă mai multu, nu sosia lui Stefan Vodă a le sale să le țină, și să le sprîjinescă, ci, de lăcomie, cele ce nu erau a lui, încă vra să le cuprindă¹⁾. Strîns'a'nt țera și slujitorii sei, și a'nt intratū in țera Muntenescă, de a'nt prădatū margincea, Februarie in 27, și a'nt arsū Brăila, Marți, in săptămăna albă.

De tălerea capetelorū a nișce boeri.

In anul 6979, Genarie 16, a'nt tăiatū Stefan Vodă pre Negrilă Paharnicul, și pre Alecsa Stolnicul, și pre Isaia Vornicul, in tîrgul Vasluiului.

Răsboiul dela Soci, când s'a'nt bătutu Stefan Vodă cu Radul Vodă.

Radul Vodă, Domnul Muntenescū, vedendū atăta pradă in țera sa, ce-l făcuse Stefan Vodă, n'a'nt vrutu să lase să nu-și cerce strîmbătatea sa. Ci adese se tîmplă, cela ce va să-și întorcă bătaia, de doē ori il batū; că stringendū ős-

¹⁾ Zavistia, muma tuturilor rîntărilor in lumea aceasta este, precum și aice vedemū între Radul Vodă, Domnul Muntenescū, și între Stefan Vodă, in anii de la Christos 1470. Dupē obiceiul nostru omenescū, că cu cătū ar avea nescine mai multu, cu atătū zavistuesce la averea altuia, cum n'ar avea; așa Stefan Vodă, nu-l agîungea al seū, ce zavistua Radului Vodă. Scrie cronicarul Leșescū, că pe vremea ce scia Stefan Vodă că se apropiase vremea să margă singurū la craiul Leșescū, precum se făgăduise, se pogorise craiul cu 3 miū de omenī spre țera Rusescă, să astepte venirea lui Stefan Vodă. Ce iarăși pricea că Radul Vodă impedeacă pre Stefan Vodă, de nu putu merge iusuși la craiul Leșescū; ăra solī a'nt trimisu Stefan Vodă, cu cărți iscalite și cu pecetea sa, in care se adeveria cum la anul viitorū, in luna lui Maiū, va merge la craiul. Simțise craiul Leșescū de gătirea lui Stefan Vodă asupra Radului Vodă, și in mare grijă era craiul, ca să nu ajungă Radul Vodă la agiutorul Turcilor, și să nu fie apoi risipă țerei Moldovei. ăra de venirea lui Stefan Vodă înțelegendū craiul, s'a'nt aședatū in șese luni, dupē ce se va da sciro lui Stefan Vodă de la craiul, să mergă Stefan Vodă la craiul; ce atunce se întorse craiul la Curcin. — N. G.

vrie în 18¹), Joi, la locul ce se ține Cursul Apelor, și dându-și războiul vitezește, de ambe-părțile, s'au bătut acolo până în seară, așijderea și Vineri și Sâmbătă până în seară. Era noaptea, spre Duminică, au lăsat Radul Vodă toate a lui sale în tabără, și au fugit cu toată oștea la scaunul său, la Dimbovița. Era Stefan Vodă s'au pornit după dînsul cu toată oștea, și într'această-și lună, în 23, au înconjurat cetatea Dâmbovița; și într'aceea noapte au fugit Radul Vodă din cetate, lăsându-și pe domna sa Maria și pe fiica sa Voichița, și totu ce au avut, și s'au dus la Turci. Era Stefan Vodă, în 24 a acestei luni, au dobândit cetatea Dâmbovița, și au intrat într'însa, și au luat pre Domna Radului Vodă; și pe fiică-sa Voichița o au luat și Domnă, și toată averea lui, și vistieriele lui, și hainele lui cele scumpe, și toate stégurile lui; și acolo s'au veselit trei zile, și de aici s'au întors la Sucevă, dându-și laudă lui Dumnezeu. Era pre Basarabă Laiotă, l-au lăsat Domnă în țera Muntenescă, și au domnit o lună. Era Radul Vodă auzit la Turci, ca se-și scotă agiutorii de la Impăratul Turcesc, și se-și răscumpere domnia cu puterea lor.

Era Stefan Vodă, dacă au sosit la scaunul său, la Sucevă, au trimis la craiul Leșesc soli, dându-i veste de războiul cu noroc, ce au făcut împotriva Radului Vodă, fălindu-se că și cetatea și scaunul Dâmbovița cu toată averea i-au luat, d'împreună cu Domnă și fiică-sa; și au trimis și lui craiul din Dobânda sa, nu pentru că dorea a fost dator să-i trimită, cum zice unii că au fost supus Leșilor, ci pentru să-l aibă prieten la nevoie și la trebă ca aceea, de l va veni asupra-i, cum s'au și împlătit, că atunciși i-au venit veste cum Radul Vodă au intrat în țera Muntenescă cu oște Turcescă; și aceiași au trimis alți soli la craiul, de au poftit agiutorii împotriva Radului Vodă²).

Războiul Radului Vodă cu Basarabă Vodă.

Radul Vodă, dacă au luat agiutorii de la Turci, au intrat în țera Romănescă cu 15 mii de Turci, fără alți leficii ce-l adunase, și au dat războiul lui Basarabă

¹). De această de pre urmă socotință este și Neculai Costin, carele începe povestirea acestui război cu aceste cuvinte: «Stefan Vodă, fiindu aprinsu pururea spre lucruri de viteză, strinsu-și-au oștea și au luat cu sine pre Basarabă, să-l ducă să-l pună Domnă țerei Muntenesci. Inimile mari, mari lucruri rivnescu, de multe ori a face și a se lăți peste hotarele sale. Stefan Vodă, gătindu-se de războiul asupra Radului Vodă, cu oște, Noemvrie în 8, au sosit la margine, și au împărțit toate stégurile oștei sale pre Milcov. Era în 18 Noemvrie, Gioi, s'au lovit cu Radul Vodă, etc... — Și de aici urmează pre Urechi.

²). După isbânda sa, Stefan Vodă au trimis soli la Cazimir, craiul Leșesc, făcându-i scire de isbânda asupra Radului Vodă, trimițându-i și 28 stéguri, luate de la Radul Vodă. Era încă abia soli a lui Stefan Vodă aflându-se nepurcesc de la craiul, ță și alți soli sosesc de la Stefan Vodă, la Cazimir craiul, cerșind agiutorii Stefan Vodă împotriva Radului Vodă, făcându-i scire cum Radul Vodă, luându agiutorii de la Turci, au intrat în țera de pradă cu foc și cu sabie. Pornit-au îndată Cazimir, craiul Leșesc, pre Dobieslav Castelanul și pre Egidei Sowodolschi, la Radul Vodă, pentru să-l impace cu Stefan Vodă. Era lui Mihail Bucianschi, staroste, l-au poruncit de sîrg să pornescă șlehta din Podolia într'agiutorii lui Stefan Vodă. — N. C.

tea sa, și vecinască, aū venitū asupra lui Stefan Vodă; érá el, ca unū leu gata spre vėnatū, de sîrgū s'aū pornitū, și la Soci le-aū eșitū inainte; și dănd rėsboiū vitezesce, Martie in 7, velétū 6979, numai puținū de vitezia Moldovenilorū carī eraū gata, aū se móră, aū se isbăndescă, de cātū de meștersiugul lui Stefan Vodă, Radul Vodă aū perdutū rėsboiul cu multă pagubă de al sei; că pre toți i-aū tăiatū, și tóte stėgurile Radului Vodă le-aū luatū, și pre mulți i-aū prinsū vii, și pre toți i-aū tăiatū. Numai ce aū lăsatū vii pre doi boierī de cei mari, pre Stan Logofėtul și Mircea Comisul.

De unū cutremurū.

Intr'acestași anū, Augustū 29, s'aū făcutū unū cutremurū mare preste tótă țera, in vremea ce aū ședutū Domnul la masă de prinđū ¹⁾. Séra, in anul 6980, Septemvrie in 14, adus'aū Stefan Vodă pre Maria din Magopū, de o aū luatū și e Dómna.

Al doilea rėsboiū al lui Stefan Vodă cu Radul Vodă, la Isvorul Apei. Anul 6981.

Stefan Vodă, avėndū inima aprinsă spre lucruri vitezesce, îi pareă că unū anū ce n'aū avutū trebă de rėsboie, că are multă pagubă, socotindū că și inimile voinicilorū, in rėsboiū trăindū, se ascutū, și truda și ostenéla cu care se deprinsese óstea, e a doa vitezie. Strins'aū de isnovă óste, și aū luatū pre Basarabū Laiotū, ca se-l ducă in țera Muntenescă se-l punē Domnū.

Ean socotesce, că sub unū copaciū bunū cāți se mistuescū; saū cātă laudă își adaoge nu numai purtătorul, ci și țera, când năzuiaū la dēnsul și la țeră și Domniī cei streini, se-ī ducă la Domnie; și cu ajutorul lui eraū cu nădejde că vorū isbāndi!

Și intrānd Stefan Vodă in țera Muntenescă, se gāti se dee rėsboiū Radului Vodă. Decī, vėdēndū Radu Vodă că nu-ī va putea sta impotrivă, aū datū dosu cu óstea sa, și s'aū dusū la scaunul seū la Dímboviță.

Aici se socotimū. Letopiseșul cel lătinescū spune, că dacă aū vėđut Radul Vodă că nu va putea sta impotriva lui Stefan Vodă, aū fugit la cetate. Érá Letopiseșul nostru serie, că dacă aū sositū Stefan Vodă la margine, Noemvrie in 8, aū împărțit stėgurile oștiī sale pre Milcovū, și deaicī s'aū impreunatū cu Radul Vodă, Noem-

¹⁾ Măcar că firescū lucru este acesta, cutremurul când se timplă, érá potū se đicū, că semne și arătare cutremurul vremilorū viitoare este. Precum și atunce aū insemnatū mare vėrsare de sänge, și giugul păgānilorū in biată Moldova, și in alte părți creștinescī, până ađi; precum vomū scrie la rōndul seū.

In anī de la Christ. 1473, Mătiașū, craiul Ungurescū, aū trimisū 16 miī de óste, cu Toma Tarčet, de aū prădatū pre sub munte, in țera Leșescă.

Așijderea Sultan Mehmet, Impėratul Turcescū, aū prădatū țera Bosniei, și bătāndū cetatea Iaița, cu multă rușine s'aū intorsū, lăsāndū tunurile inecate in apă. — N. C.

rabu Vodă, Gîoi, în 23 Decembrie¹⁾, și 'l-la răsbitu cu totă osta lui; carele, vîndu-se impresurată de toți vrăjșmașii săi, au năzuită iarăși la Moldova, la stăpînul său, Ștefan Vodă.

Atunce Turcii s'au pornit pe urma lui Băsarab Vodă, și au venit pînă la Bêrladă, și au stătut ca unî zidă, Vineri, Decembrie 24, și așa au slobođit năvrapii săi²⁾, de au prădată totă țera: și de aci s'au întorsit prin țera Muntenescă.

Eră craiul Leșescă au trimisă pro Dombetki, Castelanul de Belz, și pre Sohodolski, ca să-i pôtă împăca, măcar pînă la o vreme, pînă într'altă ană, și 'l-au învățat craiul, de are trebuință de oste de grabă, să rēdice Bucetchi totă Podolia, să mērgă într'agiutoru lui Ștefan Vodă.

Când au luat Ștefan Vodă cetatea Teléjnei, și oănd s'au bătut ou Ungurii, cu Țepelușu Vodă, mai apoi și cu Băsarab Vodă.

În anul 6982, Octombrie întéiu, a' luat Ștefan Vodă cetatea Teléjnei, și au tăietă capetele Părcălabiloră, și pre muerile loră le-au robită, și mulți țigăni au luată, și cetatea au ars'o.

Intr'acéstași lună, iu 5 zile, au fostă rēboiă în țera Muntenescă cu Ungurii, și cu Țepelușu Vodă, și cu agiutoră de la Dumneđeă, au isbăndit Ștefan Vodă, și au bătut pe Ungurii și pe Țepelușu cu rēboiă.

Intr'aceeași lună, în 20, a rēbită și pe Băsarab³⁾.

De vestita isbăndă a lui Ștefan Vodă, cu Turcii, la podul Înaltă, la Vasluiă.

În anul 6983, Sultan Mehmet, Impăratul Turcescă, într'armăndă oste, 120,000, de omeni, și oste Tătărescă, și Muntenescă, să mērgă cu Radul Vodă, au trimisă asupra lui Ștefan Vodă. Eră Ștefan Vodă, avēndă oste gata 40,000, și Leșii ce-l venise într'agiutoră cu Bucetki 2,000, dela Cazimiră Craiul, și Ungurii, ce' dobēndise de la Mătiașă, craiul Ungurescă 5,000, le-au eșită înainte, din susă de Vasluiă, la Podul Înaltă. Pre cari i-au biruită Ștefan Vodă, nu așa cu vitezia, cum cu meșterșugul; că întéiu a fostă învățat de au fost pârjolit ierba preste totă locul, de au slăbită caii Turciloră cei gingași, și apoi, agiutândă și puterea cea Dumneđeescă, cum se vra tocni voia lui Dumneđeă cu a omeniloră, așa i-a' cuprinsă pe Turcii o negură, câtă nu se vedeau unul cu altul. Și Ștefan Vodă tocmise puținei omeni despre lunca Bărladului, ca să-i amăgescă cu buciune și cu trâmbețe, dăndă semnă de rēboiă. Atunce osta Turcescă, intorcēndu-se la glasul buciuneloră, și impededādu-i și apa, și lunca, și acoperindu-i și negura, tăiaă și sfărîmă lunca să trecă la glasul buciuneloră. Eră din dosă i-au lovită Ștefan Vodă cu oste tocmită, în 10 zile a lui

¹⁾ În anul de la Christos. 1473. — N. C.

²⁾ Ceambulurile. — N. C.

³⁾ N. Costin nu pomenește nimic de rēboiul acestă al lui Ștefan Vodă cu Băsarabă.—Red.

Genarie, unde nice era locu de a 'și tocmire óstea; nice de a se indereptare; ci așa ei in desine tãindu-se mulți aũ peritũ; și mulți prinsãrã vii pedestri-me; ci și pre aceia pre toți I-aũ tãlatũ, unde pe urmã movile de cei morți aũ strinsũ, și mulți Pași și Sãngeti aũ peritũ; și pe feciorul lui Isan Pașa, dupã ce 'l-aũ prinsũ viu, 'l-aũ sloboqitũ, și pușcele le-aũ dobãnditũ, și stãguri mai multe de una sutã aũ luatũ.')

Dacã I-aũ bãtutũ pe Turci, aũ luatũ in glosũ de la Podul inaltũ pin pãdure, și aũ eșitũ unde purcede apa Smilei, in ținutul Tutovei; acolo in legea lorũ aũ datũ laudã lui Dumnezeu, cã s'aũ vãdutũ eșiti la lume.

Erã Stefan Vodã pornitu-s'aũ dupã dãnșii cu Moldovenii sei, și acei 2,000 de Leși, și aũ gonitũ pe Turci pãnã I-aũ trecutũ Siretul la Ionãșesci, unde se chiamã vadul Turcilorũ și pãnã astãdi. Și acolo deasupra Siretului, la movila cea mare a Tecuciului, aũ odihnitũ trei zile. Și I-aũ venitũ veste de la Starostii de Crãciuna, ce-I qicũ acmu Putna, cã Radul Vodã vine cu cști asupra lui Stefan Vodã, fãrã veste. Si intristãndu-se Stefan Vodã, cu cine avea cu ai sei, aũ rãpeqitũ la ósteni de-I stringea de sirgũ. Atunce aũ sositũ și Șendrea Hatmanul, cum-natul lui Stefan Vodã, cu o samã de óști ce aũ fostũ rãmasũ inapoi; și in-datã și Costea Paharnicul cu alte óști, ce gonise pre Turci de-I trecuse Siretul, aũ sositũ. Și avãndũ bucurie Stefan Vodã de ai sei, cum se aflarã toți pre-qiurũ elũ, la locũ de nevoie și de grijã, in-datã aũ rãpeqitũ pre Șendrea Hatmanul inaintea óștii Muntenesci, cu puținei slujitori, ca in chipũ de strajã. Și

1). In anul 6983, iar de la Hristos. 1475, Sultan Mehmet, Impãratul Turcescũ, nevrãndũ se lase pre Radul Vodã, fiindũ supusũ Impãrãției Turcesci, intr' atãte pagube ce-i fãcuse de multe ori Stefan Vodã, gãtindũ o sutã și douã-deci de mii óste Turcescã cu Tãtarii, Genarie in 10, 'I-aũ pornitũ cu Radul Vodã asupra lui Stefan Vodã, vrãndũ sã supuie și pre Stefan Vodã, nu cã-i era milã de Radul Vodã. Erã Stefan Vodã luãndũ aqitorũ 2000 óste cãlãreși Leși, și avãndũ și óstea sa 40 de mii, și mai avea 5000 Sãcuĩ, cu acestã óste Stefan Vodã nu așa cã va putea sta fãșișĩ impropiva atãta mulqime de Turci și Munteni, cu Radul Vodã ce cu meștersugũ aũ socotitũ sã incãpã cum arũ putea. Cã ãntãiu aũ trimesũ de aũ pĩrjolitũ erba preste totũ locul in calea Turcilorũ, de le-aũ slãbitũ caii. Erã dupã ce aũ intratũ Turcii in locuri strimte, de asupra Racovãțului, la apa Bãrladului, acolo aũ datũ rãsboiũ Turcilorũ, supuindũ o samã de óste in luncã, de unde aũ inceputũ semne de rãsboiũ, in trimbițe, in buciune și in dobe. Și intorcãndu-se Turcii asupra glasului buciunelorũ și altorũ semne de rãsboiũ, cã și negura nu lãsa pre Turci sã pricãpã de unde le cautã a da rãsboiũ lui Stefan Vodã, atunce Stefan Vodã aũ lovitũ pre Turci din dosũ; și de mulqimea Turcilorũ se amețise óstenii lui Stefan Vodã, biruitori vãqãndu-se, și singurũ Stefan Vodã inbãrbãtãndu-i pre ai sei, cu aqitorul lui D-đeu rãmasesã biruiti Turcii, cãtũ ei in desine s'aũ fostũ tãindũ.

Scrie Ioan Stricovskie, cart. 20, zac. 3, la o sutã de mii de trupuri se fie cãqutũ in tr'acel rãsboiũ, precum qice Stricovschi, cã aũ vãqutũ cu ochii sei grãmãqile de óse, unde aũ fostũ acelu rãsboiũ, la acelu locũ, viindũ elũ din țera Turcescã, in anul de la Hristos 1575; și erau și trei cruci de pãtrã, puse in semnele acei vestite biruinqi a lui Stefan Vodã. Perit-aũ mulți Pași intr'acelu rãsboiũ, aleși, și mai multe de o sutã de stãguri. Pre cãși 'I-aũ prinsũ vii, 'I-aũ ințãpatũ. Erã pe patru robĩ Turci, mai aleși, ómeni de frunte, și 36 de stãguri și o parte de dobãndã aũ trimesũ Craiului Leșescũ in Litva, mulqãmindu-i de aqitorũ. Scrie cronica Leșescã: patru Pași aleși aũ cãqutũ intr'acestũ rãsboiũ. Arãtatu-s-aũ Stefan Vodã, dupã acelu rãsboiũ, plecatũ cu biruinqã; de la singurũ D-đeu aũ numãratũ cã este isbãnda. Patru qile nici o mãncare n'aũ mãncatũ, fõrã numai pãne cu apã. — *N. C.*

dându de óstea Radului Vodă, fură biruiți de Munteni; și acolo au perit și Șendrea Hatmanul, mai glosu de Rômnicu, unde multu s'au pomenitú Movila Șendrii; și 'l-au dusu de 'l-au îngropatú in biserica din Dolhesci, lângă tată-seu.

Întelegându Stefan Vodă, că adevăratú Radul Vodă cu óstea sa îi vine asupra, Genarie in 13 zile, au trecutú Siretul, și mai susú de Rômnicu și-au datú resboiú vitezesece, și de ambe părțile multă vërsare de sânge s'au făcutú. Și cu vrerea lui Dumnezeu rëmas'au isbânda la Stefan Vodă; érá Munteni perdurá rësboiul. Dat'au Stefan Vodă vole oștii sale se prade in trei zile câtú vorú putea in țera Romănescă; și prädându oșteniú, adus'au multă dobânda. Și zăbovindú Stefan Vodă acolo până a se stringere oștile tóte, aducându și pre mulți din boierii țerei Romănesci, și alți ómení de frunte, acolo au pusú pre al sei boieri și ómení de cinste de au vorovitú și au tocmitú, de au despărțitú din Milcovul cel mare o parte de píriú, ce vine pre lângă Odobesci și trece de dá in apa Putnei, și acela până astăzi este hotariú țerei Moldovei și țerei Romănesci. Érá mai înainte era price între amëndoué țerile: că țera Muntenescă vra se fie hotarul seu; ână in apa Trotușului; érá Moldovenii nu-i lásau, pînă au vrutú Dumnezeu de s'au tocmitú așa. Și au luatú Stefan Vodă cetatea Crăciuna cu ținutú cu totú, ce se chiamă ținutul Putnei, și 'l-au lipitú de Moldova, și au pusú Părcălabii sei, pre Vâlcea și pre Ivan.

Atunce întorcându-se Stefan Vodă, și mergându pre apa Bârladului in susú, și plácându-i locul între Bârladú și între Vasluiú, intru acea laudă și bucurie de isbindă cu norocú ce au biruitú pre Turci și pre Munteni, au începutú a zidire Biserica sfintului Ioan Prediteci, in târgú in Vasluiú, dându laudă lui Dumnezeu. Pre urmă au făcutú și case Domnesci, cum se cunnoscú și până astăzi. Și odihnindú Stefan Vodă acolo cu oștile sale, și rívnindú cu nevoință a se zidire biserica, și alte lucruri ce arată că au făcutú mai pre urmă, și întorcându-se agítorul Craiului Leșescú cu multă dobândă, au trimisú Stefan Vodă solii sei, de i-au dusú 36 stéguri, arátându vitezia ce au făcutú, și i-au mulțamitú de agítorú.

Pentru nisce Căzaci ce au venitú in țeră se prade.

Ođihnindú Stefan Vodă la Vasluiú, i-au venitú de sírgú olăcari de la Soroca, cum Lobodă și Nalivaico, Hatmanii Căzăcesci, au intratú in țeră și pradă. Érá Stefan Vodă neputëndú suferi pre neprieteni a'i lásare se strice țera, îndată cu al sei, cu câți erau, i-au căutatú a mergere; unde s'au și timpinatú cu acea óste Căzăcescă, pre Răutú, la Grumăzesci, fiindú Căzaci in pradă rëschirați, și lovindu-i nóptea fórá veste, rëmaseră biruiți Căzaci; și Lobodă, Hatmanul Căzăcescú, fu prinsú de ostașii lui Stefan Vodă. Și gonindu-i spre Nistru, Nalivaico Hatmanul și cu o samă de Căzaci au datú se trecă Nistrul și mulți s'au innecatú, unde și unú Polcovnicú vestitú a lui, anume Jura. s'au innecat, și alții mulți; și astăzi este de pomenitú acelu locú, de-i đicu Vadul Jurai. Și de acolo s'au întorsú Stefan Vodă, și au descălecatú tégul Iașii, și in lauda lui Dumnezeu au începutú

a zidire Biserica lui Sf. Nicolai; și de acolo au mersu la scaunul său, la Sucéva, cu mare pofală și biruință de la singurii Dumneșii de susii, eșindu'î înainte Mitropolitul cu toți preuții, aducându sfânta Evangelie și cinstita Cruce în mâinile sale, ca înaintea unui Impărat și biruitorii de limbii păgâne, de 'l-au blagoslovitu.

Atunce mare bucurie au fostu tuturorii Domnilor și Crailor de pin preșurii, pentru biruința ce au făcutu Stefan Vodă. Și dacă s'au aședatu la scaunul său, la Sucéva, în lauda lui Dumneșii au începutu a zidire o înfrumusețată monastire, sfântul Dimitrie, ce este înaintea curții Domnesci. Și s'au cununatu cu Dómna Voichița, fata Radului Vodă. Éra pre malcă-sa, Dómna Radului Vodă, cu mare cinste o au trimisii la Domnul său, Radul Vodă, în țera Muntenescă¹⁾.

---

¹⁾ Rugatu-s'au Stefan Vodă, prin solii Craiului Leșescii, ca să se apropie Craiul cu oștile sale spre țera Rusescă, să fie mai aproape de Stefan Vodă, și aușindii Turcii apropierea lui, să aibă grijă.

Rădicat-au Stefan Vodă atunce pre mulții din prostime la statul de Némeși, pentru răsbóiele ce au avutii, și arătându ei vitezie la acele răsbóie.

Trimis-au Stefan Vodă și la Sultan Mehmet solii cu daruri, să facă jalobă că nisce ómenii răi din țera Turcescă au venitii de au prădatii țera, și 'i-au căutatii a'și apăra țera de acei ómenii răi cum au pututii, socotindii că ce au făcutii, fără scirea și fără porunca Impărăției sale au făcutii; sciindii Stefan Vodă că nu se va lăsa cu atăta Sultan Mehmet, Impăratulii Turcescii, nici va uita perirea oștii sale de Stefan Vodă.

Așjiderea și Papii de Rómii și lui Mătiașii, Craiul Ungurescii, au trimisii Stefan Vodă daruri, poftindu-ii și pre dēnșii de agiutorii împotriva a unui așa puternicii de obște vrăjmașii atótă creștinătatea.

Éra Mătiașii Craiul îndată au luatii asupra sa acea isbândă a lui Stefan Vodă; lăudându-se au răpeditii cărșii pre la megieși, dândii scire că Ispravnicul său Stefan Vodă au bătutii pre Turcii, iprocii; măcarii că nu de multii mai înainte petrecuse rușinemare de Ispravnicul său Stefan Vodă, când au fostii trimisii 6000 de Ungurii, cu Sărdarul său, Maer Balas, să prade în Moldova.

Intr'acestașii anii venit-au solii la Cazimir, Craiul Leșescii, trimișii de Ión Trapezinélul, Ahusan Cazanilor, indemnândii pre Craiul Leșescii asupra Turcilorii; și de la Craiul Leșescii acestiașii solii au trecutii la alții Domnii creștinescii, totii cu indemnarea asupra Turcilorii. —

Éra Stefan Vodă nu părăsea a trimite solii la Craiul Leșescii, rugându-se de agiutorii împotriva Turcilorii; că înțelesesc Stefan Vodă de iscódele selee, precum Sultan Mehmet stringea mulțime de oști la Udrii.

Sfătuia Litva pre Craiul Cazimir să apere pre Stefan Vodă în Moldova de Turcii cu tótă puterea sa, să-ii fie ca unii părete Moldova, de câtii perșend-o să-ii fie a se lupta cu Turcii pentru țera Leșescă; ci nimică n'au folositii, nici au clătiti aceste sfaturii pre Cazimir Craiul, nici indemnarea și poftele alorii seii; că se strinsese toții sfetnicii la Craiul, în Liublin, în luna lui Iulie. «Fost-au 15 șile voróva pentru Turcii și pentru Stefan Vodă; și acolo cu mânie s'au sculatii, cu sfatul Domnilor tuturorii; asupra Craiului Dieslav Rizvanski Voevodul Cracăului, Iani Rizvanski Castelanul Sandomirului, și Marșalul Crăiei, șicēndii Craiului că cu nepăsarea de samă a lui, precum și a tată-sēii și a frate-sēii, ca nisce blastēmașii au adusii Crăia Leșescă în slăbiciune; Crăia Leșescă care o au luatii în flóre, acum nu numai neprietēnii, ce și tovaróșii nu o bagă în samă. Despre Litva iar rău. Care Crăie din puterea și statul ei s'au risipitii, și s'au scurtatii, și-ii impușinată.» —

Éra cu aceste voróve a lorii altă n'au isprăvitii, fără câtii au trimisii Cazimir Craiul solii la Sultan Mehmet, pre Martin Vrocemovski, Stolnicul Cracăului, poftindii pre Impē-

Răsboiul lui Ștefan Vodă, când s'au bătut cu sultan Mehmet, Împăratul Turcesc și cu Muntenii, la Valea Albă.

În anul 6984, vedându Ștefan Vodă că sultan Mehmet căta pagubă au avut în ȏstea sa de Ștefan Vodă, au socotit singur sē mērgē sē stropșescă țera Moldovei, și sēși ia cetățile înapoi, Kilia și cetatea Albă, carele fusese mai'nainte pre mâ-nile lor. Și așa au purcesu cu mulțime de Turci, unde Ștefan Vodă multu s'au nevoit sē nu'i lase sē trecă Dunărea; ci n'au pututu; că Tătarii deoparte, Turcii de altă parte năvălind, i-au căutat numai a dare cale Turcilor. S'au apucat de Tătari, și pre lesne biruindu-i, i-au gonit până la Nistru. Vrea da răsboiu și Turcilor; ci vedându atăta Turcime cu Împăratul, și mulțime de ȏste cu pedestrime și cu pușci; și încă ilu sfătuiau boierii sē se dee la locu

ratul, aducându-i aminte prieteșugul vechiu, care era între Împărații Turcesci cu Craii Leșesci, sē-si părăsescă ȏștile de asupra Moldovei, care este sub apărarea Craiei Leșesci; că într'altu chipu tȏtă puterea sa, Craiul Cazimir, improtiva celoru ce s'arū rēdica asupra alorū sei, i-a căuta a opune. Măcar că mai 'nainte fiindu de toți Monarhii crestinesci indemnati Cazimir Craiu asupra Turcilor, nici-odată n'au priimitu sē se rēdice asupra Turcilor. De au greșit ceva Ștefan Vodă Sultanului, acea greșelă cu statul tuturor sfetniciloru trebuie sē o deslege giudețul.

Ēră Turcii au pornit 70 de galiȏne la Crim, și au poruncit Tătarilor de pre uscatu, și au dobândit Kefea, cetatea vestită a Genoveziloru, care neputēdu-o Tătarii mai multu apēra, a șese și o au luat-o Turcul sub ascultarea sa cu vicșugū. Și dobândind cetatea, indată pre nemiși, cu femeile și cu copii sei, și împreună cu singuri viclenitorii, și cu hanul Crimului Mengli-Gerei, cu doi frași a lui, carii, ori din timlare veniși acolo, ori de frică au venit de la câmpu, ca sē scape în cetate, pre toți i-au trimis la Țarigradu. Ēră pre prostime, lăsându-i pe locu până la o vreme, apoi i-au mutat pre aiurea. Pre neguștorii, pre solii și alți cercători, pre toți i-au omorit.

Numai unu galion ce avea înlăuntru 150 de copii tineri, luași din Kefea, pentru spurcata solomie a prea-curvarului Turcu, și ce era dobândă mai bună au dusu la Sultan Mehmet, fiindu ispravnicu pre acel galion unu grecu; (ētă și pezevenki Greci!) și acestu galionu era despărțit de alte galiȏne, și erau 24 de Turci în galionu pentru aperature.—

Aceste le scrie cronicarul Leșescu dintr'unu pisaru Craiescu, carele pe acea vreme s'au timplat la Crim, trimis de Cazimir, Craiul Leșescu, la Mengli-Gerei Hanul. Atunce au luat Ștefan Mehmet cetățile în lungu, pe împregiurul Crimului stându, luat'au și cetatea Albă.

Ēră când s'au întorsu solul Leșescu, Martin Vracemovski, dela Împăratul Turcescu, așpusu Craiului cum au aflatu pre Sultan Mehmet în Bulgaria, la Varna, cu neumărate ȏști, viind spre Moldova asupra lui Ștefan Vodă.

Acestu rēspunsu au adusu Craiului dela Sultan Mehmet, Împăratul Turcescu: precum bucosu ar fi fostu sē facu indestul poftii Craiului, de nu i-arū fi aflatu purcesu din Odriu cu ȏști asupra Moldovanului; și cēndu că acea ȏștire pe rugămintea Munteniloru și a Tătariloru, birniciloru sei, face pre carii nu-i pȏte sē-i părăsescă. Arū fi datu pace Moldoveniloru, de nu arū fi opritu birul cel legatu pre anu, și de arū fi slobođitu robii, și de arū fi întorsu cetatea Chilieș.

Scrie cronicariulu Leșescu, că rēpedia Ștefan Vodă solii dupē solii la Craiul Leșescu pentru agiutoru, arătându-i precum toți Moldovenii, vedēdu-se acoperiți de atăta mulțime de Turci, cineși de sine se socotesce, și pre însu singuru ilu lasă; ēră de arū vede agiutorul crăescu, toți vorū sta pre lângă dēnsulu. Și alte ca acestea arăta Ștefan Vodă lui Craiu. Înșlegēndu Craiulu aceste, poroncitu au sē mērgă tȏtă țera Rusescă, Podolia și țera Belzii, sē stee de strajă la margine. Ēră agiutoru lui Ștefan Vodă n'au vrut sē i dea. — N. C.

strimțu, de nu-I voru putea birui, încaî se se apere, și se nu aibă smintelă. Intorsu-s'au de au intratū spre munți, unde 'și-au alesū locū de rēsboiū la strimțore, la Valea-Albă, unde se chiamă acmu *Rēsboieni*, de pre acelu rēsboiū ce au avutū Moldovenii cu Turcii. Și pedestrindu-se oște ca se nu nădējdu-iescā de fugă, ci numaî la arme, 'și-au datū rēsboiū Lunī, Iulie in-26, și multă vreme trăindū rēsboiul nealesū, de ambe părțile osteniți; și Turcii totū adăogându-se cu oște prospētă, éră Moldovenii obosiți, și neviindu-le agiutorū nice de o parte, au picatū, nu fiesce cum, ci până la mórte se apērau, nice biruiți de arme, ci stropșiți de mulțimea Turcilorū. Au rēmasū isbānda la Turci; și atāta de mulți au peritī, cātū au nālbitū poeana de trupurile celorū periti unde au fostū rēsboiul; și mulți din boierii cei mari au picatū, și vitezii cei bunī au peritū cu totul, atunce. Și fu scirbā mare in tōtă țera, și tuturorū Domnilorū și Crailorū de pin pregiurū, dacā au auditū că au cădūtū Moldovenii subt māna păgānilorū.

Intr'acel rēsboiū, au cădūtū Stefan Vodă de pe cal giosū; ci Dumneđeu 'l-au feritū de nu s'au vātāmatū.

Éră Turcii s'au întorsū spre Sucévă, și au arsū țirgul, și apoi s'au învirtejitū inapoi, prādāndū și arđendū țera.

Éră dacā au eșitū neprietenii din țera, au strinsū Stefan Vodă trupurile celorū morți, movilă, și au ziditū deasupra oșelorū o biserică, care trăiesce până astăzi la Rēsboieni, intru pomenirea acelorū suflete.

Dupē poticala lui Stefan Vodă ce au perdutū rēsboiul, de sîrgū au strinsū oște ce au pututū degrabă, și s'au dusū dupē Turci, și l-au agiunsū trecēndū Dunărea, in vreme de mēdă-đi, și lovindu-i fără veste, l-au stricatū de au plecatū a fugire, lāsāndū pleanul și totū ce au fostū prādātū. Éră Stefan Vodă le-au luatū pleanul totū, și s'au întorsū inapoi cu isbāndă¹⁾.

La acelu rēsboiū ce au fostū la Valea-Albă, au fostū și Bēsārab Vodă cu Munteniī intr'agiutorū Turcilorū, pre carele toți Domniī de pin pregiur ilū cuvēntau de rēu, đicēndū că n'au fostū intr'agiutorū Crucii și Creștinilorū, ci păgānilorū și dușmanilorū²⁾.

In anul 6985, Noemvrie 8, pristāvitu-s'au Teoctist Mitropolitul Sucevei. In-

¹⁾ Éră Letopisejele străine nu pomenescū de acea gōnă, cum se fie mersū Stefanū Vodă până la Dunărea. Éră este și de cređutū, căci cine era Stefan Vodă, ori cu ce međilocū se va fi nevoitū, spre rēscumpārare despre Turci. — *N. C.*

²⁾ Scrie cronicarulū Leșescū, că a trimisū Sultan Mehmet, dupē rēsboiulū ce au avutū cu Stefan Vodă, solū la Cazimirū Craiulū Leșescū cu daruri; așjdera si de la Hanulū Tātārescū, totū pe acea vreme, pentru prieteșugul amēndororū cu Craiulū Leșescū. Și đice cronicarul Leșescū, ce pricinā arū fi fostū pofta lui Sultan Mehmet dela Craiulū, nu află, fōră cātū grija lui se nu se unescā creștiniī asupra lorū; și pentru scāderea ce au făcutū lui Stefan Vodă și țerei, se nu tragă Cazimir Craiulū și pre alți domni creștiniī se se rēdice asupra Turcilorū, rēscumpārāndū paguba. Rēspuns'au Craiulū Leșescū solilorū, că priimesce pacea, și pentru întārirea păcii va trimite și elū solū sei.

Intr'acestū anū, Iōn Īmpēratulū Mosculū au luatū Novogorodul celū mare, și mare parte din țera Rusescā cea Albă, adecā Bielorosia, ce mai nainte vreme asculta de marele Cnezū a Litvei.

Intr'acestū anū au muritū Sultan Mehmet, aprōpe de orașul Nicomidei, și au rēmasū in locu-i Sultan Baiazid. — *N. C.*

tr'acelașu anu, Decemvrie 19, pristăvitu-s'aū Dómna Maria ce era de la Magop.

In anul 6986, Iunie 22, aū începutu Stefan Vodă a zidire cetatea Kiliei, și o aū sėvırșitū intr'acelașu anu, Iulie in 17¹⁾.

Intr'acelașu anu, și intr'acestașu lună, Iulie 25, pristăvitu-s'aū Bogdan Vodă, feciorul lui Stefan Vodă.

Intr'acestașu anu, Avgustū 8, pristăvitu-s'aū Kneajna²⁾.

In anul 6988, Noemvrie 15, pristăvitu-s'aū Petru Vodă, feciorul lui Stefan Vodă.

Rėsboiul de la Römnicū, când s'aū bătutū Stefan Vodă cu Țepėlușū Vodă, in anul 6989, Iulie in 8.

Fost'aū rėsboiū in țera Muntenescă de s'aū bătutū Stefan Vodă cu Țepėlușū Vodă la Römnicū; și cu mila lui Dumneđeū, și cu ruga Preacistiū, și a tuturorū sfințilorū, și cu ruga marelui mucenicū P̄rocopie, aū biruitū Stefan Vodă, și mulți Munteni aū peritū, și tóte stėgurile le-aū luatū, și mulți boeri aū picatū; și pre Țepėlușū încă 'l-aū prinsū viū, și i-aū tăiatū capul. De la Stefan Vodă încă aū picatū ómenī de frunte boeri. Și aū pusū Stefan Vodă Domnū țerei Muntenesci pre Vlad Vodă Călugėrul, carele mai apoi aū făcutū viclesugū asupra lui Stefan Vodă, pentru că didese agiutorū Turcilorū, când aū mersū de aū luatū cetățile și aū prădatū țera. Iēra Stefan Vodă, dupė rėsboiul cu norocū ce aū făcutū, cu mare laudă s'aū întorsū la scaunulū seū, la Sucėva.

Đicū unī, sė se fie arėtatū lui Stefan Vodă sfântul mucenicū Procopie, imblândū deasupra rėsboiului călare și intr'armatū, ca unū vitězū, fiindū intr'agiutoru lui Stefan Vodă, și dândū vǎlhvă oștiū se. Este de cređutū acestū cuvintū, că, dacā s'aū întorsū Stefan Vodă cu tótă óstea sa, cu mare laudă, ca unū biruitorū la scaunul seū, la Sucėva, aū ziditū biserică intru numele sfântului mucenicū Procopie, la satū la Badeuși, care trăiesce și până astăđi.

Pentru Țepėlușū Vodă nu scriū toți intr'unū chipū; unī zicū că aū prinsū Stefan Vodă pre Radul Vodă, carele aū fostū ațițatorū de păgāni asupra creștinilorū. Și i-aū agiutatū și Brașovenī tǎindū pe Turci; și luāndū țera Muntenescă aū lāsātū pre Țepėlușū in locul seū. Ce, ori cum aū fostū, totū se tocmeșcū că aū fostū isbānda la Stefan Vodă.

¹⁾ Ce nu potū sci de acėstă ziditură la cetatea Chilieī, că nu arū fi pututū intr'unū anu se o isprăvescā; ce aū adaosū Stefan Vodă vr'o cetățue mai mică, către cetatea cea mare, saū aū diresū și aū intăritū la cetate ce aū socotitū, simțindū Stefan Vodă cu cugetele păgānilorū asupra cetățilorū, trǎgėndu-i și alte pānđi, că acmu luase cetatea Albă Sultan Mehmet, cum s'aū pomenitū. — *N. C.*

²⁾ Dómna lui Stefan Vodă. Aici mă mirū cum póte sė fie cu cale, de scrie pentru aceste Dóme Letopisețulū țerei; că Stefan Vodă acmu luase dómna pre Voichița, fata Radului Vodă; ce póte fi, așa cum aū scrisū Urechi Vornicul; care aū muritū întėiū și care pre urmă, — *N. C.*

Minunată lucru ! După poticula lui de'nteiu, cea ce nu avea voinicî de ôste, ci strîngea păstorii din munți, și argații, de-î într'arma, amu érá se rēdică de-asupra biruitorilor ! Celu ce ântēiu se vedea că aū perduto țera, acmu dá domniū altora, și țera 'și lătesce ! !

In anul 6991 Stefan Vodă aū începutu a zidire cetatea de la tērgul Romanului, ce se chiamă Smeredova¹⁾.

Când aū luatū Baiazit, Sultanul Turcescū, Kilia și cetatea Albă.

In anulū 6992, Sultan Baiazit, Impēratul Turcescū, cu mare osti aū intratū in țera, și aū bătutū Kilia și cetatea Albă, încă și cu Vlad Vodă Călugērul, Domnul Muntenescū, cu Munteniū, ce aū mersū într'agiutorū Turcilorū, cum s'aū dīsū mai susū, că aū făcutū viclesugū asupra lui Stefan Vodă, a stēpanu-sēū, de aū datū agiutorū Turcilorū ; și Mercuri, in 14 a lui Iulie, aū luatū cetatea Kilia, in dīlele lui Ivașcu și a lui Maccim, Pircălabiū.

Așjiderea, într'acestașū anū, Avgustū 5, aū luatū și cetateā Albă, in dīlele lui German și Ión Pircălabiū, și arū fi apucatū și alte cetăți, că Stefan Vodă la gol nu îndrēsnea sē iasă ; ci numai la strimtōre nevoia, de le făcea smin-telă²⁾. Ci vēdēndū Turciū agiutorul lui Stefan Vodă de la țera Leșescă ce-

¹⁾. Care aū cădūtū și s'aū rēsipitū de apa Moldovei cu vreme. — *N. C.*

²⁾. Și mai cu deadinsul aū intratū in grijă Casimir, Craiul Leșescū, și toți Leșiū, vēdēndū slabitā țera Moldovei de Turci, sē nu se inchine Stefan Voda la Turci, și sē se lase de prieteșinguleșilorū. Că vestitū Domnū era Stefan Vodă între toți Domniū creștini, pentru multe rēsbōie cu norocū, ce aū avutū in tōte părțile cu Tătariū, cu Turciū, cu Căzaciū și cu Ungurii. Ce aū socotitū de aū trimisū agiutorū lui Stefan Vodă, mai multū apērāndū otarul țerei Leșesci, nāvālindū ostile țerei Turcesci și Tătāresci. Măcar că Craiul silia nice o pricinā sē nu aibā despre Turci, ce socotindū că avēndū încā pārete pe țera Moldovei, totuși are pe voie de Tătari, Podolia, țera Rusescă și Litva ; cu câtū mai multū lipsindū pāretele, adecă Moldova, s'arū rēsipi de totū Podolia, și altele. Și așa la începutul tōmnei, in anul Domnului nostru 1485, s'aū pogoritū Cazimir, Craiul Leșescū, la marginea țerei Leșesci, la Colomea, cu tōtā slēhta Rusescă și a Podoliei gata de ôste, pentru sē se anđe la Turci pogorirea sa la margine, despre țera Moldovei ; că și Turciū pre atunce arū avē grijē de Leși. Nu după multe dīle, acolo la Craiul, in câmpii Colomeei, venit-aū Stefan Vodă cu boierii sēi și cu curte impodobitā, și bine grijii șlujitorii sēi, și Stefan Vodă viindū pre unū cal fōrte arātosū și mare. Staū Polcovniciū, și alte căpeteniū crăesci impregiurul cortului, și descălecāndū aprōpe Stefan Vodă, indatā i-aū eșitū inainte Domniū crăiesci, de 'l-aū dusū la Craiul subt cortū. Și anume făcuse într'acel locū patū inaltū, pre care ședea Craiul la adnare cu Stefan Vodă, in podōbe Crăiesci, impregiurū stāndū sftnicii crăiesci, șiindū a mână Stefan Vodă stēgul țerei, cu pecētea ei, inchināndu-se Craiului după obiceii Moldovenescū, plecāndū stēgul țerei la picidorele Craiului. Atunce slobođirā și ațele cortului, dāndu-se in lāturi cei ce staū, impregiurul cortului de departe privindū.

Atunce agiuratū Stefan Vodă craiului Leșescū, și ce aū fostū de trēbā aū vorovitū, cum că tōtā țera va fi cu priiņță Craiului, și' l va avea stāpānū, sē dea agiutorū Craiului inprotiva a tōți neprietenilor sēi, și cu nime nu va āmbra, nice cu o tocmalā inprotiva Craiului, și nu se va arēta nici o datā neprietenū, s'aū priitorū neprietenilor crăiesci, iprocii. Aflā-se in aședāminturele crăiesci uricul lui Stefan Vodă de dēnsul pecetluitū, și de 14 boieri. Și așia rēdicāndu'lū Craiul, și sērutāndū mână Craiului, 'l-aū ospātātū, ședēndū Stefan Vodă la masā cu boierii sēi. Și i-aū cinstitū, și i-aū dārunitū bine Craiul. Și purcedēndū Stefan Vodă de la Craiul, dat'aū 3000 de Leși călāreți, totū într'alesū, despre tōte polcurile, érá Craiul s'aū dusū la Cracū. — *N. C.*

venise, sa'i însuși Craiul, cum scrii unii, că au trasu de la Rusia și de la Litva țera totă, de se strinsese omeni de trebă mai multu de 20,000, și trecându Craiul cu densii Nistru, subt Halici, au venit la Colomeea de 'și-au pusă tabăra, unde și Stefan Vodă au mersu de s'au împreunatu cu Craiul; in anul 6993, Septemvrie 1. Și toate ce au avutu mai de trebă au hotăritu; mai apoi și ospetat'au pre Stefan Vodă, și 3000 omeni i-au datu de oște, cu cari s'au intorsu Stefan Vodă la Moldova; și împreunându oștea cea străină cu a sa, pre multe locuri au smintitu pre Turci, de le-au căutat a eșire din țera.

Așa, Stefan Vodă au curățitu țera de vrăjmași; era cetățile care le-au luat Turcii, Kilia și cetatea Albă, nu au pututu se le mai scota de la Turci; că ei mai înainte de ce au eșitu din țera, le-au grijitu cu omeni, cu pusce și cu bucate deagînsu; și așa au rămasu pre mâna Turcilor până astăzi.

Ci până a se sfătui Stefan Vodă cu Craiul Leșesc, unde se adunase la Colomeea, era din giosu venise Hroet cu Turcii până la Sucéva, și au ars țergul, Septemvrie 19, Lună și Marți; și de acolo s'au intorsu prădându și ardendu țera. Și după aceea, Octomvrie 19, s'au pristăvit Arhimandritul ce au fostu înteu Egumen in monastirea Putni.

Răsboiul lui Stefan Vodă cu Malcociu și cu Turcii la Catlabuga.

Stefan Vodă intr'acestașu anu, dacă au scosu vrăjmașii din țera, și dacă au răcit vremea, și caii Turcilor au slăbitu, au lovit pre Malcociu la Catlabuga in 16 zile a lui Noemvrie, de au topitu totă oștea Turcilor. Intr'acesta bucurie, dacă s'au intorsu la scaunul se la Sucéva, pus-au al doile Arhimandritu in monastirea Putni¹⁾.

¹⁾ In anul de la Hristos 1492, au muritu Cazimir raiul Leșesc, lăsându in locul lui Craiu; cu testamentu, pre fiul se Vladislav. Craiu'au Cazimir Craiu ani 45; era de vrăstă era de 64 ani,

După ce au ingropatu pre Cazimir Craiu in Cracău, s'au strinsu domni Leșesci din Litva la Petricov, in luna lui Augustu, pentru alesul Craiului nou. Acolo indoite voi a Leșilor: unii poftiau se fie Craiu feciorul lui Cazimir, alții vreau pre Olbreht. Și pe urmă, întăriuduse partea ce ținea cu Olbreht, au rămasu Craiu Leșesc Olbreht, pomăzuitu, pe obiceiul lor, la Craie, de Zbigneu Archiepiscop.

Scrie cronicarul Leșesc: indata după coronașia lui Olbreht Craiu, au nemeritu soli de la Venețieni, și soli de la Sultan Baiazet Împăratul Turcesc, menindu de bine lui Olbreht stăpănie. Solia Venețianilor era cu poftă, se rădice și elu oște asupra Turcilor, că luase Turcii nișce cetăți de la Venețieni. Era solii Turcesci aducendu daruri Craiului, au arătat prieteșugul vechiu și pacea stăpăne-seu cu Craia Leșescă. Stătu'ta in gânduri Craiul cum aru face; că de o parte pacea cu Turcii îi arăta folosul se; de altă parte agonisita numelui, și lășimea stăpănirii sale, apoi și răscumpărarea unchiu-seu despre Turci de la Varna. Era indemnatu tare și de Unguri, Olbreht, se se oștescă asupra Turcilor. Timplându-se atunce și mörtea lui Friderich Împăratul Nemșesc, i-au căutat a zăbovi cu răspunsul solilor, până la anul, legădu pace trei ani cu Turcul, care s'a întăritu cu jurămentu de ambe părțile. — N. C.

Răsboiul când s'aũ bătutũ Stefan Vodă cu Hroiot, pe Siretũ la Schee.

In anul 6994 venit'aũ Hroiot cu 6ste de la Ungurĩ asupra lui Stefan Vodă, căruia i-aũ eșitũ Stefan Vodă cu 6ste inainte la Schee, pe Siretũ; și dândũ răsboiũ vitezesc de 6mbe părțile, intr'o Lunĩ, Martie in 6, aũ perdutũ Hroiot răsboiul și 6stea, maĩ apoi și capul; insẽ cu mare primejdie lui Stefan Vodă, cã i s'aũ pornitũ calul de aũ cãdutũ gĩosĩ, cãtũ puținũ aũ fostũ sã incapẽ in mȃni-le vrãjmașilorũ seĩ. Maĩ apoi, Hroiot fiind prinsũ viũ de Stefan Vodă, i-aũ tãiatũ capul.

In anul 6998 aũ muritũ și Craiul Ungurescũ, carele mare nume de vitezie și-aũ lãsatũ pe urmã; cã nu numaĩ cu Nemțĩi și cu veciniĩ seĩ rësboie cu norocũ fece, ci și cu Turciĩ multe trebĩ aũ avutũ, și de multe ori i-aũ biruitũ. Erã pe urma lui stãtu Craiũ Vladislav.

Intr'acestașũ anũ, aũ muritũ I6n, feciorul 6mpãratului de Mosc, nepotul lui Stefan Vodă.

Erã in anul 7004, Iulie in 25, rëposat-aũ Alecsandru Vodă, feciorul lui Stefan Vodă, și l-aũ 6ngropatũ in monãstirea Bistrițĩi, lingã strëmoșul seũ Alecsandru Vodã').

Rësboiul lui Stefan Vodă, când s'aũ bătutũ cu Albert Craiul, la codrul Cosminului, in anul 7005.

Albert, Craiul Leșescũ, fiindũ alesũ de țerã Craiũ, dupã Cazim'r tatã-seũ, aũ uitatũ prieteșugul tãtãne-seũ ce avea cu Stefan Vodă. Nu făcea 6ste impotriva pãgãnilorũ, cariĩ in t6te părțile fulgeraũ și trãsnaũ cu armele lorũ. ca tãnetul, vërsãndũ sãngele creștinilorũ, și stropșindũ volnicia tuturorũ, immulțindũ legea lui Mehmet cea spurcatã; ce gãndi ca s'ẽși arate vetezia asupra Moldovei, socotindũ cã prea lesne o va supune, sciindũ cã de multe ori se agiutãrã Moldova de la Craiũ Leșesci. Și stringëndũ 6ste acel Craiũ, aũ scosũ cuvintũ cã va sã mërgã la Turci, sã ia și sã desbatã cetatea Albã și Chilia, care cetãți le luase de la Stefan Vodã Sultan-Baiazet; și incã adãoge de spëria pre aĩ seĩ, 6icënd'ĩ cã Turciĩ mestecați cu Moldoveniĩ vorũ cã trecã la Podolia. Și le-aũ datũ scire ca toți sã incalice, și sã se impreune cu dënsul la Liov, și aũ trimisũ soli la Stefan Vodă de i-aũ datũ scire sã se gãteze sã mërgã cu dënsul sã batã Chilia și cetatea Albã, și s'ẽi gãteze stațiĩ și hranã de 6ste. De care lucru aũ pãrutũ bine lui Stefan Vodă, și cu bucurie mare aũ primitũ pre soli, cãci aũ fãcutũ 6ste asupra vrãjmașului seũ. Numaĩ ce aũ 6isũ cã va veni acolo la locũ cu 6stea sa, subt Chilie.

1) In anul 6695, aũ descãlecatũ Stefan Vodă tãrgul Hãrlãul, și aũ ziditũ și biserica cea Domnescã de pãtrã, și curțile cele domnesci, cu ziduri cu totũ, care staũ pãnã astãzi.

Intru acestũ anũ, 6999, sã scii cetitoriule cã aũ ziditũ Stefan Vodã biserica lui Sf. Nicolac, din tãrgu din Iași. De nu cređi, cautã la velëtul ce scrie deasupra ușei bisericei, erã nu cum scrie inapoi.

La anul 7003, Stefan Vodă aũ ziditũ sfãnta Episcopie, in tãrgũ in Huși, hramul Sãntilorũ Apostoli Petru și Pavel, și curți domnesci, carile suntũ surpate. Numaĩ beciurile staũ pãnã astãzi. — *Simion Dascãlul.*

Cunoscândŭ sfetnicii lui Craiŭ, alesŭ Episcopii, gândul lui, că va să facă ôste asupra lui Stefan Vodă, multŭ i-aŭ adusŭ aminte, și'i dîcîe să nu facă ôste improtiva dreptății, să întorcă mânia lui Dumnezeu spre insul. Érá el de gândul seŭ nu s'aŭ lăsatŭ, ce încă dîcea acelorŭ Episcopii ai seii: «Vouă vè este lucrul biserica să păziți, érá nu de rîsbóite să grijiți; că gândul meŭ voi nu'l sciți, ce numai eŭ singurŭ; că de așŭ pricepe că haîna de pre mine scie gândul meŭ, in focŭ o așŭ băga!» Dece, mulți din boierii Leșesci socotiaŭ că face indeadinsŭ să pérđă ôstea tótă, cum aŭ și eșitŭ mai apoi la dînsul și dîcîtóra: *in zilele lui Olbreht, Șleahtha aŭ peritŭ.*

De acésta Stefan Vodă prinđendŭ veste de la Ungurii, cum Olbreht va să'í vie asuprá'í cu ôste, că nici Ungurii nu erau bucuroși să cadă domnia Moldovei pre mâna Leșilor, măcar că Laslău, Craiul Ungurescŭ, ce-i dîcîe leșesce Vladislav, era frate lui Olbreht Craiului Leșescŭ, ce se numia Unguresce Albert. Trimis'aŭ Stefan Vodă soli la Craiul Leșescŭ pre credincioșii boierii seii, pre Tăutul Logofétul și pre Isan Visternicul, ca să poté cunosce ceva de la Craiŭ, ce îi voia să facă, cariî nimică n'aŭ cunoscută. Căce, Craiul, cumu'și imbla cu înșelăciune, ascunđendŭ cuvêntul, pre soli cu bucurie i-aŭ primitŭ, și darurile ce'í trimisese Stefan Vodă, cu mulțamită le-aŭ luatŭ; și solilorŭ iarăși acelașŭ rîspunsŭ aŭ datŭ, cum este mergétorŭ la Turci. Mai apoi și solii seii aŭ trimisŭ iar la Stefan Vodă, să'í întărăscă cuvêntul; érá el aŭ întorsŭ ôstea spre Pocuția.

Înțelegêndŭ Stefan Vodă cum Craiul se apropie cu ôste la margine, iar aŭ trimisŭ soli inaintea lui Craiŭ, pre Tăutul Logofétul și pre Isan Visternicul, cu multe daruri; și 'l-aŭ tîmpinatŭ peste Nistru, și i-aŭ închinatŭ darurile, și iarăși cu dragoste le-aŭ primitŭ. Și deacii aŭ trecutŭ Nistru pe la Mihălceni in césta parte cu tótă ôstea sa, și aŭ venitŭ la Coțmani. Acolo 'și-aŭ descoperitŭ tótă viclenia cea ascunsă; că aŭ prinsŭ pre Tăutul Logofétul și pre Isan Visternicul, de'í băgă in obeze, și i-aŭ trimisŭ de i-aŭ închisŭ in Liov.

Érá Stefan Vodă, dacă aŭ înțelesŭ de acésta (dentru iscódele ce avea între ôstea Leșescă, să scie de Craiul încotro merge cu ôstea Leșescă), cum Craiul 'l-aŭ viclenitŭ și vine asupra lui, și aŭ trecutŭ și Nistru cu 80,000 de ôste pre scrisóre, foră altă adunétură, de sirgŭ aŭ trimisŭ in tóte părțile, in țéră, să'í strîngă la tîrgul Romanului. Érá Albert aŭ ședutŭ cu ôstea șapte zile la Coțmani. Ci până a se strînge ôste lui Stefan Vodă, și până 'i-a veni agiutorŭ, că și Craiul Ungurescŭ 'i-aŭ trimisŭ 12,000 de ôste, cu Birtoc, Boevodul Ardélului, ce era cuscru lui Stefan Vodă, și de la Radul Vodă încă 'i-aŭ venitŭ agiutorŭ ôste Muntenescă; și până a se strîngere ôstea tótă la unŭ locŭ, érá Albertŭ aŭ purcesŭ cu ôstea de la Coțmani, și aŭ lovitŭ la Șipinți. Decî, vedêndŭ Stefan Vodă că'l impresórá vrějmașii seii, aŭ tocmitŭ strêji, și aŭ trimisŭ improtiva Leșilorŭ ca să ție vadul la Prutŭ, la Cernăuți. Érá Stefan Vodă, in 27 de zile a lui Avgustŭ, Duminică, aŭ eșitŭ din Sucóva spre tîrgulŭ Romanului, cu tótă ôstea lui; și într'acea di 'i-aŭ adusŭ limbă strēja lui, șese Leși; dintr'aceia pre trei aŭ trimisŭ la Impêratulŭ Turcului, érá pre trei 'i-aŭ spînzuratŭ. Decî, Craiul Leșescŭ aŭ venitŭ cu tótă puterea sa la cetatea Sucevei, Duminică, Septembrie 24, érá Marți in 26, de către séră, aŭ

inceputu a batere cetatea. Și așa au bătut-o trei săptămâni, și ziua și noaptea, și nemică n'au folosit, nădăduindu că i se va închina țera, pentru că li se supărase cu Stefan Vodă întru atâte răboie fără odihnă și fără măsură ce făcea, de cu toții se bătea. Era țera socotia, că de nu li'î îndemână cu al său, dără cu străinul mai multă neîngăduință le va fi! Și încă vedându atâta pradă și răsipă ce făcea oștea Leșescă în țera, de imbla prin păduri de căuta prăzi și jacuri, siliau toți de se stringeau la Romanu, unde le era viliagul. Așa țera stringându-se, era din cetate câtă putea să apăra; și ce răsipiau Leșii cu pușcele ziua, era noaptea tocma și întăria, de era munca loră înzădaru. Era pre afară unde și afla Leși răsipiți dreptu hrană, îi lega, îi tăia, de nu erau volnici să ăsa nice într'o parte; mai multu strica șie de câtă celoru închiși, că în tôte zilele li se adăogia lipsa, și flămângiunea. Deci, fiindu Leșii cuprinși de atâte nevoi, prinseră a grăire rău de Craiul loră, ântăiū cu taină, era apoi în gura mare ilū vinuiau, că au venitū fără cale, de 'i-au adusū ca s'î părădă pre toți, și scoțiau tôte semnele câte se făcură rele, că au fostū lorū de arătare să fie conecenia lorū. Că ântăiū, în țera lorū, într'unū pirău de nemică s'au înecatū unū povodnicū a lui Craiū; și când au fostū eșitū din Liov, boii cari purtau erbăria, de vântū mare s'au risipitū, de nu puteau s'î stringă. Asijderea unū țeranū ce nebunise de capū, au fostū strigându în gura mare, și țicea: «Duceți-vă spre peirea vōstră, că nu veți mai veni!» Și pre unū șlehticiū 'l-au detunatū subt cortū, și 12 cai a lui. Mai apoi, și unū popă de a lorū, slujind la Liturgie, au scăpatū Cuminătura lorū giosū. Și alte semne rele s'au arătātū, de proorociau toți că va fi sfârșitul lorū cu rău și cu amarū, cum s'au și timplatū. Că vedându Craiul atâte cuvinte rele de dănsul, de la oștea sa, se temu ca să nu'lu părăsescă și să fugă, și el să cață în mâni-le vrăjmașilorū s'ei. S'au agiunsū cu solii frăține-său lui Vladislav, Craiul Ungurescū, ca s'î împăpace; căci, sosise și agiutorul Ungurescū la Stefan Vodă. Și așa Birtos, Voevodul Ardélului, ce venise cu agiutorul Ungurescū, au trimisū solii s'ei la Albert Craiū s'î spue că va veni singurū pentru pace; și pre Stefan Vodă cu multe cuvinte 'l-au rugatū să facă pace cu Craiul Leșescū. Și așa au intratū la mijlocul lorū, și s'au dusū la Craiul Leșescū, de 'i-au împăcatū într'acestū chipū, ca să se întorcă pre urma pe unde au venitū, să nu mai strice țera pre altū locū. Și au dăruitū Stefan Vodă cu multe daruri pre Birtos. Voevodul Ardélului; și s'au întorsū de au trecutū iarăși la țera lui.

Intorsul lui Craiū de la Sucévă.

Atunce Olbreht, Craiul Leșescū, fiind de inimă rea bolnavū, au datū semnū de întorsū înapoi, de care semnū toți erau bucuroși s'elū audă, să se întorcă de la atâta flămângiune la casele lorū. Și în 19 zile a lui Octomvrie, Gîoi, s'au întorsū Craiul de la Sucévă; și n'au mersū pe calea ce venise, ci pe altă cale, pe unde era țera întrégă, spre codrul Cozminului. Simțindū Stefan Vodă că Leșii n'au mersū pe unde venise, ci spre codrul Cozminului mergū, îndată

aŭ trimisŭ dupę Craiŭ, de 'l-aŭ pohtitŭ sę nu ia spre codru, ci pre urma pre unde aŭ venitŭ; cã apoi vędęndŭ țera paguba ce se va face de ȃstea Leșescã, nu va putea rębda, ce vorŭ vrea sę'si apere a le sęle; de unde pȃte sę se ațite de iznȃvã vre unŭ lucru ręu, carele va strica și pacea. Ci Craiul mai bucurosŭ era deadreptul sę męrgã sę lasę in țera sa; n'aŭ bãgatŭ sēmã, ci 'și-aŭ pãzitŭ calea spre codrul Cozminului. Decŭ, Stefan Vodã, fiindŭ inherbintatŭ de rėsboiŭ, socotindŭ cã are vreme de a'si ręcumpãrare strimbãtatea de pre cęla ce n'aŭ cãlcatŭ nu numai pacea cea veche, ce aŭ avutŭ Domniŭ Moldovei cu Craiŭ Leșescŭ, ci și giurãmęntul și pacea ce legase atunce de curęnd, tocmindŭ sę se întȃrcã pre unde venise; decŭ, flŭ ațita și agŭtorul ce'i venise de tutinderea (pretutinderea,) și ȃstea sa tȃtã, gata, strĭnsã și odihnitã, vędęndŭ dobãnda de pre cei flãmãndŭ și slãbițŭ. Aŭ trimisŭ înainte ca sę apuce calea la codrul Cozminului, sę taie pãdurea, sę o ințineze, ca sę o pȃtã porni sę cadę asupra oștii, dacã vorŭ intra Leșii in pãdure. Țrã singurŭ Stefan Vodã cu tȃtã ȃstea. aŭ trasŭ dupę dęnsŭ, și cu duoę miŭ de Turci. Și a patra și i-aŭ agŭnsŭ intrãndŭ in pãdure, Gioi, 26 Octomvire, și luãndŭ agŭtorŭ de la Dumneđeŭ, și cu ruga sãntiei sale Precistei, și a sfãntului marelui mucenicŭ Dimitrie, 'i-aŭ lovitŭ din tȃte pãrțile, și nãruindŭ copacii cei inținați, asupra lorŭ, multã ȃste Leșescã aŭ peritŭ, uniŭ de oștenŭ, alțŭ de țeranŭ, ce le cuprinsese calea ca cu o mrežã, și alțŭ de copacii inținați. Așa perđend pușcele, și lãsãndŭ stęgurile, carele tȃte le-aŭ adunatŭ Stefan Vodã, ęrã Leșii cine incotro aŭ pututŭ, așa s'aŭ risipitŭ prin pãdure, unde puțini aŭ scãpatŭ afarã. Și singurŭ Craiul, cu puținei ce rēmãsesę, stringęndu-se, s'aŭ adunatŭ intr'unŭ ocolŭ, la satŭ la Cosmin, și de acolo bulucindu-se aŭ eșitŭ la Cernãuți. Țrã ȃstea lui Stefan Vodã, cu dãnsŭ de asemenea mergea, bãtãndu-se și tãindu-se, cãtŭ nice acei puținei Leși ce eșise din codru nu vrea fi scãpatŭ, de nu s'are fi incurcatŭ al nostri in carele Crãnescŭ și boțerescŭ, de le-aŭ îndelungatŭ vremea de fugitŭ. Și acolo aŭ venitŭ veste lui Stefan Vodã, cum vine și altã ȃste Leșescã intr'agŭtorŭ lui Craiŭ; și atunce aŭ chiamatŭ pre Boldur Vornicul, și 'i-aŭ datŭ ȃste, și 'l-aŭ trimisŭ improtiva acei oști, și aŭ đisŭ sę le dea rėsboiŭ. Și așa Boldur Vornicul, luãndŭ ȃste de agŭnsŭ, aŭ trecutŭ Prutul improtiva acei oști, Sãmbãtã sęra; și Duminicã diminęțã, Octomvrie 29, le-aŭ datŭ rėsboiŭ, și indatã 'i-aŭ risipitŭ cu agŭtorul lui Dumneđeŭ și cu nęrocul lui Stefan Vodã; și multã vęrsare de sãnge s'aŭ fãcutŭ atunce in ȃstea Leșescã, la satŭ la Lențescŭ, unde se cunoscŭ ocopurile Leșilorŭ, fãcute de atunce, și pãnã astãđŭ. Și nemicã n'aŭ sciutŭ Craiŭ de venirea oștii acea, nice de perirea ei.

Și intr'aceeași Duminicã trecęndŭ Craiul Prutul la Cernãuți, 'i-aŭ lovitŭ o samã de ȃste a lui Stefan Vodã, de i-aŭ rėsipitŭ și i-aŭ tãtatŭ, cãtŭ abia aŭ scãpatŭ însuși Craiul cu puținea ȃste de a sa. Și de acolo trecęndŭ Craiul spre țera sa, prin multe locuri aŭ lovitŭ Moldovenii, alesŭ pre Craiul, și pre cei scãpați dintr'acel pojar, de aŭ peritŭ mai toți. Cã Mazurii întȃrcęndu-se sę dea rėsboiŭ și sę apere pre Craiŭ și pre cei scãpați, dat-aŭ asupra lui Boldur Vornicul, de care s'aŭ pomenitŭ mai susŭ, cã era trimisŭ cu ȃste improtiva oștii Leșescŭ ce venia agŭtorŭ lui Craiŭ; și mare perire aŭ fãcutŭ in-

tr'ênșii, la satü la Șipinți, câtü puținü aü scäpatü in óstea ce era strinsä lângä Craiü. Și așa Craiul cu multä nevoie strecurându-se aü trecutü la Sniatin, și de acolo aü slobođitü óstea pe acasă câtä rămăsese; érá elü s'aü dusü la Liov.

Certarea celorü marü.

Dumneđeü celü dreptü, celü ce cértä nedireptatea și înaltä dreptatea, cu câtä certare pedepsește pre cei ce calcä güräméntul! Cä acestü Olbreht nu asupra págánilorü, ci asupra Crestinilorü aü rëdicatü rësboiü. Nu da agütorü celü ce nu avea odihnä de Turci, ci vra së släbescä pre celü ce se lupta cu vrjájmașul creștinilorü, căruia trebuia së-i deie toți agütorü. Ce Dumneđeü la tótä lipsa și nevoia 'l-aü adusü pre acelü ce mergea cu atäta falä së stropșescä și së calce țera, cela ce äntëiü nice taina sa nu o vrea së o spuie nimëruü, ce făcuse cuvëntü că merge së ia Kilia și cetatea Albä; și äncä adäögia de đicea, că de ar sci haina de pre dënsul gândul lui, o arü băga in focü, érá mai apoi nice ai sëi nu-lü băgaü in samä; ce era in zavistia celorü de casä, și in batjocurea tuturorü. Așa și cinstea, den đi in đi micșurându-i-se, de inimä rea puținü de n'aü muritü.

De capetele cele de frunte a Leșilorü ce s'aü aflatü periți.

Aflatu-s'aü la acestü rësboiü periți ómenü de frunte de la Leși: doi frați Tincenski, și Nicolaï Voevoda Ruski, și Gavriil den Maraviț, și Hervor; așijderea doi frați Grotov Humițki și Murdelio, și alții mulți; cine-i póte scrie deamăruntul pre toți? Alții aü căđutü la robie, cumu'i Tucinski, Zbigneu Pod-Comorü de Cracăü, Brohoțki, Gargovițki, și alții. Pre unü i-aü fostü spânzuratü ai nostri pe câte doi de përu; că aü fostü ämbländü pre acea vreme përoși, ca și Nemți; și alte batjocuri multe le-aü făcutü, de se pomenesce și până astäđi rëutatea ce le-aü fostü făcëndü.

Érá Stefan Vodä, dupë isbända cu norocü ce aü făcutü la acelü rësboiü, s'aü întorsü înapoi la scaunul seü, la Sucévä, cu mare laudä, ca unü biruitorü, mulțämindü lui Dumneđeü și Maicü Precistiü. Și aü sänțitü și aü înfrumusețatü biserica ce aü fostü ziditä de dënsul pre numele sfintuluü marelui mucenicü Dimitrie, dändü laudä sänțieü sele, in tîrgü in Sucévä, ce este înaintea curților Domnescü, care trăiesce și până astäđi.

Đicü unü së se hie arëtatü lui Stefan Vodä, la acelü rësboiü, sfântul mucenicü Dimitrie, călare și într'armatü, ca unü vitëzü, dändü agütorü și vilfä lui Stefan Vodä și oștiü lui. Ce este de a și credere, de vreme ce i-aü ziditü biserica înfrumusețatä.

Dupë aceea, dat-aü Stefan Vodä cuvëntü la tótä țera, oștenü së se stringä la Hârläü, la điua sfântuluü Nicolaï. Și adunându-se într'acea đi cu toți la Hâr-

lău, făcutu-le-au ospetū tuturorū boierilorū și tuturorū vitejilorū sēi; și cu daruri scumpe i-au dăruitū pre dēnșii. Și de acolo i-au slobođitū de au mersū cineși pre acasăși, învățându-i pre toți sē dea laudă lui Dumneđeū pentru că tōte puterile sunt de la Dumneđeū, de susū.

Când au prădatū Malcoci țera Leșescă.

In anul 7006, Martie in 11, au intratū Malcoci in țera Leșescă cu multă mulțime de Turci; și n'au fostū cine le sta împotrivă. Ce multă pradă și robie au făcutū, și au agiunsū până mai susū de Liov 25 de popriști; și de acolo s'au întorsū prădându țera și ardēndū; că se vedea că după acelu rēsboiū fără norocū ce făcuse Leșiū cu Stefan Vodă, va fi perirea lorū.

Când au prădatū Stefan Vodă țera Leșescă.

Intr'același anū 7006, Iunie 22, Stefan Vodă, vrēndū sē-și întorcă despre Leși strimbătatea sa, strins-au țera, și aī intratū la Podolia și la Rusi. Trecut-au și de Liov, până la Lanțutū orașul, la apa Visloca, tōte satele ardēndū și prădāndū. Ars-au orașul Premisla, Radumnea, Prevolsca, Lanțutul, și o cetate Te-rebul, și multe averi au luatū dintr'ānsa, și mulți joimirī au scosū și pre toți i-au tăiatū, și mai mulți au arsū in cetate. Și cetatea Buceciul multă nevoie au avutū; și Podhaețul au arsū.

Si mulți ómenī, bărbați și muierī, și copii, i-au luatū robī, mai multū de o sută de miī, ce i-au aședatū Stefan Vodă in țera sa, de și până astăzi trăiesce limba Rusescă in Moldova, alesū pre unde i-au descălecatū. Érá Stefan Vodă, prădāndū și ardēndū țera, s'au întorsū inapoi cu mare dobīndă, și fără nice o smintelă au trecutū Nistrul in cēsta parte, la Halici, și au prădatū și pe decēsta parte; și aī venitū la scaunul seū, la Sucévă, cu mare bucurie și biruință.

Pentru venirea Leșilor de al doele rōndū in țeră.

In anul 7008, in luna lui Martie in 11 zile, Olbreht, Craiul Leșescū, vēdēndū prada și stricăciunea ce i făcuse Stefan Vodă in țera lui, nu vru sē lase, ci au strinsū óste și au intratū in țeră, și au prinsū a prădare și a stricare țera până la Botoșeni. Érá Stefan Vodă, dacă au înțelesū, strins'au de sirgū oștile séle, și au eșitū inainte acei oști Leșesci, de i-au datū rēsboiū la țirgū la Botoșeni. Și cu voia lui Dumneđeū au perdutū Leșiū rēsboiul, și rămase isbānda la Stefan Vodă, cu multă vēsare de sānge din óstea Leșescă.

Mulți aū peritū, și mulți aū luatū vii in robie¹⁾. Inșă, de acéstă bătălie nu scrie Letopisețul Leșescū; érá cel Moldovenescū scrie de acestu rėsboiū a lui Ștefan Vodă, ce aū avutu cu Leșiī la Botoșeni, precum pomenesce mai susū²⁾.

Impăcăciunea lui Ștefan Vodă cu Craiul Leșescū.

In anul 7009 Ștefan Vodă lăsându inima cea neprietinésă, s'aū împecatū cu Craiul Leșescū, și mare tocmală aū legatū, nu că dóră s'aū temutū de puterea lorū; care se ispitise, și rėsboiū făcuse și cu Leșiī, și cu Turciī, și de multe ori îi biruise, că și cu alți megieși de pin pregīurū avēndū sfadă, nici odată nu s'aū plecatū; ce pentru se cunósă tótă creștinătatea că n'aū fostū pentru dēnsul începătura, că n'aū rēdicatū elū ântēiū asupra lui Craiū, ce Craiul fără cale și fără scire aū venitū asupra lui, de unde s'aū întorsū cu rușine. Mai apoi ca se arăte că mai multū pôte se strice el lui Craiū, aū intratū de i-aū arsū tīrgurile, și i-aū lovitū podaniī; nice aū avutu cine sē-i stea înainte, ce cu mare dobîndă s'aū învirtejitū in țera sa in Moldova. Și de aū venitū Craiul cu ôste in Moldova, dobândă aū adusū lui Ștefan Vodă, că s'aū âmplutū de jacurile Leșesci. Așīderea de aū mersū Ștefan Vodă in țera Leșescă, cu plinū s'aū întorsū in țera sa. Érá la pace pré lesne se priimi, ca sē 'lū conósă că fie la ce ilū vorū cerca, este gata, și la pace și la gīlcévă. Dece, pacea o aū legatū într'acesta chipū, ca sē 'i fie de agīutorū împotriva fie-căruī neprietenū. Érá pribegii de âmbe părțile sē nu'i priimésă. Érá de s'are întâmpla vre unū Domnū a Moldovei sē ése de nevoia Turcilorū in țera Leșescă, sē 'l priimésă, și in totū chipul sē nevoiésă sē 'lū așede la Domnie. Așīderea Domniī Moldovei deapurarea sē albă urechi deschise despre Turcū sē dea scire lui Craiū de gīndurile lorū. Érá gīudecata celorū cu strimbătate de la margine, sē se facă de âmbe părțile la margine³⁾.

De unū Petru Vodă ce i'aū tăiatū capul Craiul Leșescū.

In anul 7009 aū trimisū Ștefan Vodă solii sei la Craiul Leșescū la Sēmū, poftindū pre tocmala și legătura ce aū avutu ca sē 'i dea pre Petrul Vodă, fectorul lui Ilieș Vodă, că aū simșitū că pre mulți Domni și boieri Leșesci îi întorsese spre sine, și îi indemna sē facă ôste asupra lui Ștefan Vodă, ca sē

¹⁾. Cărorū multă caznă le făcea Moldoveniī, că aū pusū Ștefan Vodă de aū aratū pre o culme de deal la Botoșeni, și aū sēmănatū ghindă, și s'aū făcutū dumbravă care trăiesce și in ziua de astăzi, de se vedū copacii mari și groși. — *Evstratie Logofētul*.

²⁾. Intr'acestașū anū, Martie, s'aū pristăvitū Dómna Despina a Radului Vodă ce era robită de Ștefan Vodă, când luase cetatea Dâmbovița, și cu cinstē o aū îngropatū in monastirea Putna. — *Simion Dascalul*.

³⁾. Neculai Costin, descriindū împregiurările campaniei Rigăi Poloniei asupra lui Ștefan cel mare, cu totul altū felū de câtū Ureche, tótă acéstă bucată, din pricina lungimei ei, amū pus'o la sfirșitul tomului, veđi Apendics V.

ia Domnia de la densus, și se gîruia să se plece cu tótă țera sub ascultarea Leșilor. De care lucru multă sfătuiră in Seim, că mulți erau lui Petru Vodă apărători. Mai apoi, socotiră să nu cumva zedărescă pre Stefan Vodă să le fie a stricare pacea, pentru ce și ei se găteau să mērgă la Prusi. Atunce au tăiatu capul lui Petru Vodă, la tîrgu la Cihov, inaintea solilor lui Stefan Vodă¹⁾.

Acesta era Petru Vodă ce s'au pomenitū mai susū, că 'l-au gonitū Stefan Vodă den țēră, și s'au dusū in țera Ungurēscă, și 'i-au luatū Stefan Vodă Domnia. Ēră elū fiindū in țera Ungurēscă, au indemnatū pre Mătieșū, Craiul Ungurescū, de s'au rēdicatū cu óste asupra lui Stefan Vodă, la Baia, și tótă óstea 'i-au topitū, cum s'au pomenitū, că abia au scăpatū Craiul Mătieșū. Ēră dacā au muritū Mătieșū Craiul Ungurescū, perdu Petru Vodă nădejdea de a se mai aglūtore de la Craiul Ungurescū. Vēdēndū și vrajba ce intrase între Leși și între Moldoveni, au socotitū că între acele amestecături va putea s'și facā și el locū la Moldova, și să dobāndēscā țera; s'au lāsātū de Unguri, și au trecutū in țera Leșescă unde și capul și-au pusū, cum s'au pomenitū mai sus. De mórtea acestui Patru Vodă nu scriū toți într'unū chipū; că letopiseșul Moldovenescū scrie, că dacā au venitū Stefan Vodă cu óste Muntenēscă, s'au lovitū cu Petru Vodă pe Siretū la Doljesci, și al doile rōndū la Orbicū, unde totū au isbānditū Stefan Vodă, și au prinsū pre Petru Vodă, și 'i-au tăiatū capul. Ēră Cronicarul celū Lătinescū scrie, că dacā au biruitū Stefan Vodă pre Petru Vodă, au nāzuitū Petru Vodă și au trecutū la Unguri; și de aci tóte pre rāndū, cum scrie mai susū. Ci orī cum au fostū, se tocmescū, că isbānda au fostū la Stefan Vodă; ēră lui Petru Vodă 'i-au tăiatū capul.

De mórtea lui Albert, Craiul Leșescū.

In anul 7009, Albert, Craiul Leșescū, gātindu-se cu mare óste sē mērgē asupra Prusilor, n'au sēvirșitū, ce au muritū. Ēră pe urmā făcēndū țera sfatū pre tocmala lorū, au rēdicatū pre Alecsandru, fratele lui Olbreht, la crāie, cu carele pacea ce făcuse Stefan Vodă cu frate-sēu Olbreht, de nu'l vrea fi apucatū mórtea, cum se va arāta mai jos, multā risipā țerilorū sē vrea hi făcutū²⁾.

¹⁾ In anul 1501 s'au strinsū Seim in țera Leșescă la Petricov. Venit'au sol la acel Seim de la Stefan Vodă de au cerutū pe Petru Vodă... Socotit-au Craiul ce arū face? sē dea pe unū omū nevinovatū, și care s'au plecatū la Crāie, se pārea lucru tirānescū; sē ție iarāși neprietenilorū lui Stefan Vodă, era împrotiva aședământurilor legate între sine. Și înțelesese Craiul că de nu-l va da, óste se va face pentru dinsul. Craiul era gata sē purcēdā la Prusi. N'au cutezatū a lāsa cerirea lui Stefan Vodă, sē'și lase in urma sa neprietinī; ci din sfatul tuturor au aflatū sē nu dea pe Petru Vodă, ci inaintea solilor lui Stefan Vodă au poroncitū de 'i-au tăiatū capul. Și pentru sē đicā norodul că 'l-au omoritū pe dreptate, au poroncitū Craiul de au sunatū, precum Petru Vodă au făcutū cărți violene. Și deci, au pornitū inapoi pre solii lui Stefan Vodă. *Neculai Costin.*

²⁾ Dupē ce se obārși Seimul de la Petricovū, s'au pornitū Craiul la Prusi; și sosindū la Torun, au trimisū sol la mai marele Prusilor, sfātuindu-lū sē vie de bunā voia sa, sē i se plece lui, de cātū sē vadā armele Leșesci asupra-și.

În anul 7010, prestăvitu-s'au Paisie Arhimandritul și Egumenul monastirei Putnei. Într'acestași an, August 4, prestăvitu-s'au Atanasie Bolsun, amândoi lăudați de viață bună și curată; cari, în viața lor, nule-au lipsit cele ce se cade vieții păstorești a face.

Cum au luat Stefan Vodă Pocuția de la Leși.

Stefan Vodă, fiindu ca un leu gata de apucat, ce nu-lu pôte nime imblândi, și lui odihna altuia îi părea cu pagubă, au intrat cu oște în țera Leșescă, și au prădat Pocuția, și o au luat, și dicea că acel olat l-au luat Leșii de la Moldoveni fără cale. Atunci Craiul, după ce au făcut sfat pentru Pocuția, ce o luase Stefan Vodă, au strins oște pe bani, și o au trimis de au intrat în țera, și multă pagubă au făcut; și atâta s'au fost superați la ai noștri, până s'au rugat cu toții lui Stefan Vodă de au eșit de la Pocuția; însă, mai mult de bôla ce au avut, de podagrie; și cetățile ce luase le-au întors.

Eră Olbrecht, Craiul Leșesc, așteptându răspunsul s'el vie de la Prusi, când Prusi erau îndemnați de Nemți să se rocoșesc asupra Leșilor, ce au răspuns Prusii, că ei sunt plecați Leșilor, urmînd până le-a veni agiutorii de la Nemți; ce într'aceste amestecături ce erau între Leși și între Prusi, au murit Olbrecht, Craiul Leșesc, de ciumă, și l-au dus în Cracău de l-au îngropat. Acest Craiu n'au fost însurat.

Eră tòmna, precum scriu Letopisețele Leșesci și Mihovie, venit-au Sahman Girei Sultan Hanul ordelor de peste Volga, feciorul lui Ahman, într'agiutorul Litvei asupra Moscalilor. Scrie Cromer, ca la o sută de mii de Turci să fie fost cu acel Han. Și au mers Hanul cu oștea sa la țera Sibirului, și au stătit sub Novogorod, și au prădat țera Moscului până la Brausco, și au dobăndit Novogorodul, și alte cetăți s'au închinat.

Dacă au murit Olbrecht, Craiul Leșesc, s'au strins țera la Seim la Petricov, fiind cap Seimului Friderich, Arhiepiscopul Gnezni, care deodată și Episcopul Cracăului și Cardinal. Stătit-au mult pentru alesul Craiului nou, fiind multe și nepotrivite socotelile Leșilor, pre care dintre feciorii lui Cazimir Craiu și-ar alege și Craiu; că mulți poftiau să redice Craiu pre Vladislav, Craiul Unguresc, dicînd că Vladislav cu averea sa va lăși și va întemeia Craia, și i va apăra de Turci și de Tătari. Alții poftiau pre Jigmond. Ce au biruit socotela celor ce poftiau pre Alecsandru, Cnezul Litvei; căci erau și mai mulți, și au avut dovadă mai bună pre alesul Craiei Leșesc — *N. C.*

Neculai Costin, după aceste, începe descrierea ceremonilor urmate la coronația Rigilor Poloni. — Vezi această bucată la sfârșitul tomului, Apendic VI. — Și apoi iarăși urmă: „După ce au stătit Alecsandru, Cnezul Litvei, la Craia Leșescă, îndată se grăbi a merge cu oște asupra Tătarilor de la Volga, cari se rocoșise pe Hanul lor, și cerea Hanul agiutorii de la Craiul Leșesc. Rocoșindu-se Tătarii acei de peste Volga pe Hanul lor, nepuțîndu sta Hanul, au fost fugit la cetatea Albă cu trei-șeci de mii de tătari, că se agiunsesse Tătarii ce se rocoșise cu Mengli-Gerei, Hanul Crimului. Deci, Hanul acesta au dat scire la Turci; și vrîndu Turcii s'el prîndă de la cetatea Albă, el au fugit și de acolo puștie, și au mers la Kiev. Ce și acolo n'au putut sta fără grije, că prîndu-lu Voevodul Kievului l-au trimis la Vilna în Litva, și acolo i s'au porocit să aștepte venirea Craiului. Ce pre urmă, vîndu-lu că amblă să scape și de acolo, l-au închis cu pază tare. — *N. C.*

DE MÖRTEA LUI STEFAN VODÄ

In anul 7012, nu multă vreme dacă s'añ întorsü Stefan Vodä de la Pocuția, la scaunul seü, la Sucévä, fiindü bolnavü și slabü de añl, ca unü omü ce era într'atâția añl, in *patruzeci și șapte*, totü in rësboie și ostenele, și neodihnä, in töte părțile, de se bătea cu toți, și după multe rësboie cu norocü ce añ făcutü, cu mare jële añ rëposatü Marți, Iulie in 2.

Era acestü Stefan Vodä omü nu mare la statü, mániosü, și degrabä vërsa sânge nevinovatü; de multe ori la ospete omora förä județü. Erä întregü la minte, nelenevosü, și lucrul seü scia së-lü acopere; și unde nu cugetai, acolo ilü aflai. La lucruri de rësboie meșterü; unde era nevoie, însuși se vira, ca vëclându-lü ai sei së nu îndërëpteze. Și pentru aceea, rarü rësboiü de nu biruia. Așijderea și unde-lü biruiañ alții, nu perdea nădejdea; că sciindu-se căcutü josü se rëdica deasupra biruitorilorü.

Erä după mortea lui, și fiul seü Bogdan Vodä urma lui luase de lucrurile vitezesci; cum se tëmplä din pomul bunü și ródä bunä se face. Ingropat-añ pre Stefan Vodä in monastirea Putna, cu multä jële și plingere tuturorü locuitorilorü țerei, câtü plingeañ toți ca după unü părinte a lorü; că cunosceañ toți că s'añ scăpatü de multü bine și apërare. Ce după mörtea lui, îi diceañ *sfântul Stefan Vodä*, nu pentru sufletü, că este in mâna lui Dumnezeu, că elü încă añ fostü omü cu pëcate, cipeñtru lucrurile sele cele vitezesci, carele nimene din Domn, nice mai înainte, nice după acela, nu 'l-añ agiunsü.

Fost-añ mai 'nainte de mörtea lui Stefan Vodä, într'același añ, iernä grea și gerösä, câtü n'añ mai fostü iernä ca aceea nice o datä. Erä peste varä añ fostü ploï grele și povoe de ape, câtü s'añ făcutü multä înnecare.

Domnit-añ Stefan Vodä 47 de añl, 2 luni și 3 sëptëmânï; și añ ziditü 44 de monastiri și biserici; și era însuși fiitorü peste tötä țera.

Erä înainte sëvârșirei sele, chemat-añ Vlădicil, și toți sfetnicil sei, boieri mari, și alții toți căți s'añ prilejitü, arëtându-le cum nu vorü putea ține țera, precum o añ ținutü elü; ci, socotindü de câtü toți mai puternicü pre Turcü și mai înțeleptü, añ datü învëfäturä së se închine Turcului.

CAP. XIII.

De domnia lui Bogdan Vodă celū orbū și grozavū, feciorul lui Stefan Vodă celū bunū, in anul 7012, Iulie¹⁾.

Dupē mórtea lui Stefan Vodă, cu voia tuturorū locuitorilorū țerei, aū redi-catū Domnū pre Bogdan Vodă, feciorul lui Stefan Vodă, puținū despărțitū de firea tătâne-seū: că de nu i-aū aglunsū ani, érá lucruri mari aū apucatū.

Bogdan Vodă, dacă aū stătutū Domnū, aū socotitū ântéiū sē-și întărăscă lu-crurile cu megieșii, și sē-și arate nume bunū²⁾. Pre învățatura tătâne-seū, lui Stefan Vodă, trimis-aū la Impărăția Turcilorū pre Tăutul Logofetul celū mare cu slujitorī, pedestrime dărăbanī, de aū dusū birul, de ce pungī de bani, și s'aū închinatū cu tótă țera la Sultan Suleiman³⁾, Impăratul Turcescū. Érá Impără-ția, de bucurie mare, cu dragoste i-aū primitū, și aū dăruitū toți banī Tău-tului Logofetului celū mare; și i-aū adusū in țeră, și s'aū apucatū cu acei bani de aū ziditū o iscusită beserică, in sațū in Bălinesci, pe Siretū, in ținu-tulū Sucevei, care trăesce și până astă-đi.

Intr'aceeași vreme, trimis-aū soliī seī și la Craiul Leșescū, intr'alte trebī, ca sē poftescă pe sora lui Craiū, pre Elisafca, și sē-ī întorcă Tesmenița și Cișives, care le oprise tătâne-seū și nu le întorsese⁴⁾. Ci muma lui Craiū n'aū primitū sē se facă acestū lucru, căce nu era de legea Papii. Numai ce aū mul-

¹⁾ Inaintea Domniei lui Bogdan Vodă, compilatorii Evstrati, Simion și Misail, cuprindū und tractatū geograficū și politicū asupra țerilorū megieșe cu Moldova, adecă: Polonia, Tagaria, Turcia, Ungaria și Transilvania. Veđi acestū tractatū la sfirșitul tomului. Apendics VII.

²⁾ Mórtea, hotarul vieței omului. hotăresce lucrurile, și ațișă ori bine de celū bunū, ori rău de celū rău Domnū a grăi norodul; precum și lui Stefan Vodă, cređū, dupē mórtea lui, mai multū și mai tare i-aū đisū celū bunū. Nemuritorū nume este acestū Epitetū: *bunū*. Uitați-vē, Domni, la acestū nesticatū și nemâncatū de vermī nume bunū, căutându-vē sē-lū urmați, și urmândū sē-lū agonisiți. Fericitū Domnul dupē a căruia viață jălesce norodul și-lū numesce bunū, blândū și milostivū. — N. C.

³⁾ *Amurat*, đice Neculai Costiu. Érá Simion Dascalul, de și in textul lui Urechi păstréză numele Impăratului Soleiman, adaoge a đice pe margine: „Póte sē o fi închinatū la Sul-tan Baľazet, că elū era pe acea vreme Impăratū.” — Red.

⁴⁾ Și le-aū fostū stēpinindū încă Bogdan Vodă, precum scrie Mehovie; și nu le întorsese Leșilorū, ori că macar nu le avea aceste Bogdan Vodă, érá gânda sē le ia de la Leși; in-tr'altū chipū nu póte afla cronicarul Leșescū. Vrëndū Bogdan Vodă sē se arăte Leșilorū și blândū, și simețū. N'aū primitū nici fata, nici muma fetei pre Bogdan Vodă..... Inșă, ne-vrëndū Leșii sē întărite pre Bogdan Vodă, și din priēten sē-lū facă nepriētenū, aū aruncatū asupra fetei, cum nu va fata; și mulțămindū Craiul de daruri lui Bogdan Vodă prin soli, érá pentru logodnă aū arătatū lucru indoitū. Alecsandru, Craiul Leșescū, dupē ce aū pornitū soli lui Bogdan Vodă, n'aū fostū fōră grije de Podolia și de țera Rusescă; ce sfātuia cum arū putea sē depărteze pre Bogdan Vodă de la Pocuția; și orđnuise lefe slujitorilorū, pen-tru apărarea țerei Leșesci la margine. — N. C.

țămîtu către soli pentru ce au întorsu acele tîrguri; érá pentru logodná au îndelungatú într'altá datá.

Când au prădatú Bogdan Vodá Pocuția.

Dupé solia d'ántéiu ce au trimisú Bogdan Vodá la Craiul Leșescú pentru sorá-sa, n'au perdutú nádejdea; cá înțel géndú cá muma fetei și a lui Craiú au muritú, îndată au poftoritú solia, socotindú cá dupé mórtea bétrânei nu va fi cine sé 'i stea improtivá; ci Craiul iar au îndelungatú pe altá datá, cá vedea pre sorá-sa cá nu va sé mérgá dupé Bogdan Vodá, căce era prea grozavú la față, și orbú de unú ochiú. Deci, vedéndú Bogdan Vodá, cá cu bine nu 'și va folosi, ci socoti sé 'și rěscumpere rușinea sa cu sânge nevinovatú; și lăsándú inima cea prietenescá, de arme s'au apucatú; și strîngéndu-și tótá țera au intratú in țera Leșescá, și au lovitú Pocuția, și au pusú ómenii sel in ea; érá elú, prădándú, s'ad întorsú inapoi.

Vedéndú Leșii pagú ba ce le făcuse Bogdan Vodá, nu suferirá, ci strinserá óste cu léfá, și pre ómenii lui Bogdan Vodá ce 'i lăsase in Pocuția i-au împinsú inapoi¹⁾. Și într'acelú rěsboiú au peritú doi frați, feciorii de boieri Leșesci, feciorii lui Trusú; și deacii au intratú óstea Leșescá in țera Moldovei, de au

¹⁾ Leșii, vedéndú paguba de Bogdan Vodá făcutá, trimis'au patru mií pe oșteni, cu bani făcuți, și prea lesne au împinsú pe ómenii lui Bogdan Vodá din Pocuția. Si pre urmă au intratú Leșii in țera de au prădatú până la Botoșeni, unde au peritú doi frați Șlehtici, ce le diceau Strus, ómeni aleși și vitezi, tineri, améndoii pódoba Șlehtii Rusesci. Alergéndú mai in lăuntru cu 80 de oșteni pentru pradá, dat'au peste cáti-va Moldoveni de a lui Bogdan Vodá, și acolo au căđutú améndoii frații. Era numele acelorú doi frați Cișeșni și Georgie și ducéndu-i la Bogdan Vodá, impreună cu alți robiți, le-au tăiétú capetele îndată inaintea sa. Ce și acéstá perire acelorú puținei Leși, mare perire au adusú țereci; cá îndată agiungéndú pre ómenii lui Bogdan Vodá, și dándú rěsboiú tare, au rěmasú biruiți Moldovenii. Perit'au într'acelú rěsboiú Părcálábul de Hotinú; érá Corpaciú Hatmanul abia au scăpatú, lú scrie cronicarul Leșescú. Prins'au pre mulți boieri de țera, și pre toți, in mânia acelorú doi frați, i-au omoritú in Camenița. Érá cum s'au obărșitú acéstá oștire cu Bogdan Vodá, nu scrie Leavul Mehoveta nice Vapouski.

Dice Cromer, cronicarul Leșescú, cá au aflatú cá cu tocimala între Bogdan Vodá și între Alecsandru, Cnézul Leșescú, s'au hotăritú între dēnșii armele; și dovadá pune cronicarulú din scrisórea Craiului ce s'au aflatú in visteriile Cracáului, cari scrisori de plin dovedescú; precum și a treia órá, dupé rěsboiul și prada Leșilorú ce au făcutú in țera, au mai trimisú Bogdan Vodá trei soli la Craiul Leșescú, și au așđatú între dēnșii aceste legături: Sě dea Craiul pre sorá-sa Elisafra dupé Bogdan Vodá; numai, sé priimescá Bogdan Vodá obiceiile bisericeii Apusului cu tótá curtea sa; sé urmeze rōnđuelile Rōmleneșci, și sé facá bisericii in țera, in care preuții papistași pe orōnduēla Papii de rōndú sé slujescá, și singurú Papa sé întărescá cununia lui Bogdan Vodá cu sora lui Craiu Alecsandru. Și sé se plece Bogdan Vodá, cu tótá țera, Crailorú Leșesci; și așa, impreună cu alți Domni creștini, Bogdan Vodá sé rědice óste asupra Turcului. Ce aceste nu s'au pututú hotári între Bogdan Vodá și in tre Craiul Alecsandru, pentru mórtea Craiului Alesandru ce s'au tēmlatú; și au rěmasú neisprăvite nici de o parte. Cá stăudú Jigmond Craiú, pe urma frăține-seú lui Alecsandru, tóte acele s'au uitattú. Și scrie cronicarul Leșescú, cum sé le fie trimisú tóte acele scrisori Bogdan Vodá la Jigmond, Craiul Leșescú.—N. C.

făcută multă pagubă și peire, și au prădată până la Botoșeni; prindându pre o sêmă de boieri de țeră, și in mânia pentru cei doi frați ce au peritî in rêsboiî, pre toți i-au tălétî in Camenița. Bogdan Vodă s'au ispititî și a treia oră de au trimisî soli la Craiul Leșescî, dóră orî putea sê facă intr'unî chipî sê 'i dea Craiul pre soră-sa. Éră Craiul au făgăduitî, însă intr'acestî chipî, că Bogdan Vodă sê fie legea lui Craiî, și sê fie plecatî Crailorî Leșescî. Și curând atunceși tîmplându-se mórtea lui Craiî, Jigmond n'au plinitî făgăduința.

Rêsboiul lui Radul Vodă cu Bogdan Vodă.

Pre acea vreme, Radul Vodă, Domnul Muntenescî, neavîndî nice o pricină asupra lui Bogdan Vodă, s'au sculatî cu tótă puterea sa, și cu Roman Pribagul, de au intratî in țeră; și au prădatî și au arsî ținutul Putnei, și pe de ceea parte de Siretî, de, multă pradă și peire au făcutî, și s'au întorsî fôră de nice o smintélă.

In anul 7015, vedîndî Bogdan Vodă¹⁾, câtă pagubă 'i-au făcutî Radul Vodă in țeră, n'au suferitî; ci au socotitî sê 'și rescumpere strâmbătatea mai cu asupra: una, pentru scârba și paguba ce 'i făcuse Radul Vodă; alta, și pentru vitezia ce avea; că socotindî ca sê nu péră numele celî de vitezie, ca sê dîcă megieșî că au muritî și elî ca tată-seî. Sculatu-s'au cu tótă puterea sa, și au trasî intr'agiutorî și Sécî, și au intratî in țera Muntenescă până la Rêțezați, la movila Căeatî, de cea parte de Rômnicî, 28 Octomvrie; și au stătutî acolo de ce dîle de au prădatî și au arsî din Milcov până in Rômnicî, și in gîosî pe ambe părțile, până la Siretî. Și acolo de la Radul Vodă 'i-au tîmpinatî solî, unî călugêrî anume Macsimian, feciorul lui Despotî, Domnul Sêrbescî²⁾, și s'au rugatî lui Bogdan Vodă sê facă pace cu Radul Vodă, pentru că suntî creștinî, și de o sêmînție. Decî, Bogdan Vodă, vedîndî rugămințea de la acelî călugêrî, au făcutî pace pentru voia lui; și au trimisî soli la Radul Vodă; și atunce Radul Vodă cu boierî sei au gîuratî pe sfânta Evangelie ca sê fie pace neclintită; și hotarul celî bêtrânî, pe unde au fostî au lăsatî; și sê întorcă Radul Vodă tótă prada și arderea câtă făcuse in țera Moldovei, la ținutul Putnei; și s'au întorsî Bogdan Vodă cu pace.

Cronicile cele Leșescî, de aceste doê povestî, ce au mersî Radul Vodă cu Roman Pribagul de au prădatî ținutul Putnei, și cum au mersî Bogdan Vodă in țera Muntenescă asupra Radului Vodă, nemică nu însemnă, nice se află scrisî.

In anul 7016, dupê Pascî, au rîposatî Radul Vodă, Domnul Muntenescî, și au stătutî la Domnie Mihnea Vodă, carele au tălatî boierî.³⁾

¹⁾ Vedîndî Bogdan Vodă paguba țerei sale, n'au pututî suferi atâta risipă. La ómenî mari cu greî se pôte răbda cele ce aducî micșurare și uitare cinstei numelî lorî. Socotindî hârnicia și numele tătăne-seî, lui Stefan Vodă, sê nu péră, fiindî și elî ispititî in câteva rînduri cu lucrurile rêsboielorî, spre care mai multî îi era firea plecată.—N. C.

²⁾ De nêmul Despoților Grecescî.—N. C.

³⁾ Au deprinsî lumea a dîce, că de nu ar fi mórte in lume mai bine arî fi. Ce mare greșelă factî intr'acêsta, că nu numai firei omenescî, ce și politiei lumescî este trebuitore in lume mórtea. Cum

După aceea, la anul 7017, Aprilie întâiu, s'au prestevitū David Mitropolitul.

Când au prădatū Bogdan Vodă țera Leșescă, și au aglunsū pên la Liov, in anul 7017.

După multe solii ce trimisese Bogdan Vodă la Craiul Leșescū pentru so-ră-sa Elisafra, pre care o au cerșutū, și vedëndū că nu va se 'i-o dea, au so-cotitū că are vreme se'si rēscumpere rușinea sa despre Craiul Leșescū cu sânge nevinovatū, și au inceputū a stringere ôste. Ce, vedëndū Craiul Ungurescū vrajba ce intrase între dēnșii, și simțindū că Bogdan Vodă face ôste asupra Leșilorū, au trimisū solū pre Stefan Telepni, ca se'î pôtē împăca; ci nimicū n'au folositū, că Bogdan Vodă au pripitū cu ôstea, și au trecutū apa Nistrului, Vineri, Iunie 29, și au intratū la Rusi in Podolia, și Sâmbătă au sositū la Camenița; și de acolo au slobođitū ôstea se prade țera, dându-le vină că n'au lege, pentru strimbătăși ce facū; alta, pentru că va se'si pēscumpere Pocuția; a treia, și pentru sora lui Craiū, Elisafra, ce 'i-o gîruiuse Alecsandru Craiu. Deci, arđendū și prădândū țera, s'au trasū la Liov, și au bătutū tērgul, și pu-țin de nu 'l-au dobânditū; și dicū că singurū Bogdan Vodă au lovitū cu sulia in pórta Liovului, care semnū se cunósce și astăđi, și nice Leșii nu tǎgăduiescū; și au prădatū impregiurū, și au arsū pretutinderea; și au arsū Rohatinul ora-șul, și multă avere au luatū. Atunce au luatū și clopotul celū mare de la Roha-tin, și 'l-au pusū la Mitropolie in Sucévă; și mulți țeranī și boierī au robitū, și Domnii lorū încă i-au prinsū, și cu mare isbândă s'au intorsū la scaunulū seū, la Sucévă, fōră de nici o smintēlă; și robilorū ce'ī adusese din țera Le-șescă le-au împărțitū hotarū in țera sa ¹⁾.

După aceea 'și-au luatū Dómna din țera, și au făcutū pre Stefan Vodă celū tēnērū.

După isbânda cu norocū ce au făcutū Bogdan Vodă in țera Leșescă, iată'ī veni de la Dumneđeū osândă asupra, cum grăiesce și Prorocul David: «Lacū au

și aice se se uite la Radu Vodă, de nu 'l-ar fi hotărătū mórtea, iarăși s'ar fi așitātū peire și risipă țerei Muntenesci. Că cine era Bogdan Vodă pre acea vreme, n'ar fi trecutū se nu fie rēscumpēratū despre Radu Vodă stricăciunea țerei sele, irăși cu risipa sēracilorū locuitorī a țerei Muntenesci. Deci, trebuitōre ste in lume mórtea, care nu altă, ce hotarū face lucrurilorū omenesci. Murit'au Radul Vodă, in anul 7016, după Pasci, și au stătutū in locul lui Domnū țerei Muntenesci, Mihnea Vodă celū rēu și cumplitū, ce au omoritū pre boiarīi Muntenesci. Rēu au deprins a părea a o sēmă de Domnia acestorū țeri; căci pre cei rēi și cum-pliti Domni ii hulesce lumea. Ar vrea de toți intr'unū chipū se scrie istoriile lumii, ce acesta in zădar o facū. Căci, de s'ar lăuda numele Domnilorū celorū rēi și cumpliti, intr'unū chipū cu numele celorū bunī și milostivi Domni, nemica altă nu ar fi, fără numai hulă celorū bunī și laudă celorū rēi. Ce, căci muritorii mai multū alērgă după laudă de câtū după hulă, arū alerga toți domniū după rēutăși și tiranii.—N. C.

¹⁾ Erau bucuoși și Caminițeniū lui Bogdan Vodă, fiindū de lege pravoslavnicī toți Podoleniū, și pesemne avēndū dodăelă de Leșii pentru lege, se fie toți uniași, cum mai apoi in dīlele lui Ión alū treile Sobieški, Craiul, tótă țera Leșescă, Rusescă, și Podolia făcuse unie. Auđit-amū spuindū tată-meū, Miron Logofetul, cum ținea minte că era scrisū in pórta Liovului chipul lui Bogdan Vodă, și după multă vreme stāndū, 'l-au stersū Leșii. — N. C.

scurmat¹⁾ și au săpat¹⁾, și va cădea în gr^opa ce au făcut¹⁾.» Că nu era Bogdan bine eșit¹⁾ din ț^{er}a Leșescă, iată Craiul string^{en}du¹⁾ oște degrabă, au silit¹⁾ să apuce pre Bogdan Vodă încă în ț^{er}a sa, și n'au putut¹⁾ de bóla ce avea; ci au trimis¹⁾ pre Hatmanul se^u, pre Kaminețki, Voevodul de Cracău. Ce până a sosire Hatmanul, iar Bogdan Vodă au trecut¹⁾ Nistrul în césta parte, s'au aș^{er}dat¹⁾ lascaunul se^u la Sucévă, și au slobođit¹⁾ oștile pe acasă, neav^{en}du¹⁾ scire de oștea Leșescă. Decⁱ, Kaminețki Hatmanul, veđl^{en}du¹⁾ că n'au apucat¹⁾ pre Bogdan Vodă la margine, au intrat¹⁾ fórá de veste în ț^{er}ă, 7017, Iulie, și au prădat¹⁾ Cernăușii, Dorohoiul, Botoșeni¹⁾ și Ștefănescii, neav^{en}du¹⁾ cine le sta împ^{ro}tivă¹⁾). Și așa, cum le-au fost¹⁾ voia, au prădat¹⁾. Și un¹⁾ Vașco, óre-cine de al nostri, av^{en}du¹⁾ m^{an}ie pre alt¹⁾ Vașco, ce i-au fost¹⁾ luat¹⁾ muș^{er}ea, s'au inchinat¹⁾ la Leși, și i-au purtat¹⁾ pretutind^{er}ea, sciind¹⁾ că nu 'i cine le sta împ^{ro}tivă, de au prădat¹⁾ și au ars¹⁾; și vrășmașul se^u, curvarul, încă 'l-au prins¹⁾ viu și 'l-au înț^{er}pat¹⁾. Érá Craiul, lui Vașco, pentru acea slujbă i-au dat¹⁾ un¹⁾ sat¹⁾, anume Hotnița, subt Iaroslav, de 'l-au ținut¹⁾ până la m^{or}tea lui.

Dacă s'au întors¹⁾ oștea Leșescă inapoi, trimis'au Craiul Leșesc¹⁾, Jigmond, la Craiul Unguresc¹⁾, Vladislav, să nevoescă se¹⁾ 'i facă pace cu Bogdan Vodă, sciind¹⁾ că Bogdan Vodă va vrea se¹⁾ 'și întorcă mai cu asuprá de pre d^{en}șii; cum s'au și t^{em}plat¹⁾; că Leși încă bine din ț^{er}ă nu eșise, érá Bogdan Vodă cu o s^{em}ă de oște, ce putuse stringe degrabă, au agiuns¹⁾ pre oștea Leșescă la trec^{er}toára Nistrului, și d^{an}du¹⁾ p^{es}boi¹⁾ de ambe părțile, multă m^{or}te s'au făcut¹⁾; și pre o s^{em}ă de boier¹⁾, vii, nevăt^{am}așii, i-au prins¹⁾, ántr^{an}du¹⁾ nesocotiș¹⁾ de oștea Leșescă, adecă Logof^{et}ul și un Homelnic, c^{ar}ora nume nu le putem¹⁾ afla, fórá numai a C^{ar}stii, Petrică, șaf^{er}ul Dobrustamp. Mai apoi s'au dus¹⁾ Leșii întregi către Craiul lor¹⁾, și acieși incep^{er}ă a ámblare se¹⁾ facă pace; și au legat¹⁾ pace într'acest¹⁾ chip¹⁾: ca, de ambe părțile se întorcă pagubele. nice se¹⁾ mai hie zarve între d^{en}șii.

Când au prădat¹⁾ T^{at}arii în mai multe r^{on}dur¹⁾ ț^{er}a Moldovei.

În anul 7018, Bet Gerei-Sultan, feciorul Hanului, fórá de veste, cu mulțime de T^{at}ari, pe trei locur¹⁾ au intrat¹⁾ în ț^{er}ă, și au prădat¹⁾ de la Orhei¹⁾ până

¹⁾ Și au agiuns¹⁾ până subt Sucévă. Érá neput^{en}du¹⁾ nimică s'rica cetăței, au prădat¹⁾ în 20 Iulie împ^{re}giurul Sucevei, și s'au întors¹⁾ în ț^{er}ă sa cu mult¹⁾ duium¹⁾ și rob¹⁾, cât¹⁾ nu puteau birui Leșii să ducă duiumul, și 'l-au tot¹⁾ ucis¹⁾ și 'l-au tăiat¹⁾. Agiuns-au pre Leși la trec^{er}toára Nistrului o samă de Moldovei; ce fiind¹⁾ Leși mai mulți, au înfr^{an}tu¹⁾ Leșii pe Moldoveni; și d^{an}du¹⁾ dos¹⁾ a fugi i-au luat¹⁾ în g^{on}ă Leșii; și mulți au căđut¹⁾ în prins^{er}e, anume: Măteș Logof^{et}ul, Kirješii Homelnicul, am^{en}doi or¹⁾ Stolnic¹⁾, or¹⁾ Medelnic^{er}i, că Cronici^{er}ii Leșesci îi numesc¹⁾ șaf^{er}i, Patrikie și Dorotei¹⁾, și alți boierenași de ț^{er}ă, ca la opt-deci; c^{ar}ora, din poronca lui Camenișki Hatmanul, le-au tăiat¹⁾ capetele, đic^{en}du¹⁾ cum și Ștefan Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, pre ómenii Leșesci ce 'i prinsese la Trimbovea, i-au tăiat¹⁾ cu toporul în Podhaeșă. — N. C.

la Dorohoiu, și pe Prutu in sus, de au făcutu multă robie și plean; mai apoi, Sultanul, fiindu săgetatū fôrte rēu, au muritū¹⁾.

Éră in anul 7019, Fevruarie, Mercuri, in săptēmăna Albă, au muritū Maria, Dōmna lui Stefan Vodă,²⁾ și cu cinste o au îngropatū in monastirea Putnei.

Intr'același anū, au muritū și Tăutul Logofētul³⁾.

In anul 7021, au intratū Tătarii cu Mendli Gerei Hanul in țera Leșescă, și au prădatū până la Vilna, de, multă pagubă au făcutū, și mulți robi au luatū.

Așjderea, pre acea vreme, Bet-Gerei, feciorul Hanului, au intratū in Moldova de au prădatū țera până la Iași, și au arsū tērgul și ținutul Cărligăturai, și au agiunsū și până la Dorohoiu, și până la Ștefănesci; éră alți au prădatū îngiosū la Lăpușna și la Kigeciū; și de sîrgū, vrēndū sē iēsē cu robii, multe suflete in Nistru au inecatū, și robi, și de ai seī. Éră Bogdan Vodă trimis'au pre Corpaciū Hatmanul seū cu o mie de slujitori, și nesmintindu-se au datū rēsboiū, și au cădūtū de ai nostri 700, éră 300 au scăpatū; anulū 7021, Augustū 25. Éră Tătarii, cu pagubă mai multă de apă de cătū de ôste avēndū, s'au intorsū la Perecopū.

Éră Bogdan Vodă, ingrozindu-se de acea pagubă, iar au trimisū la Craiul Leșescū soli de au cerșutū agiutorū improtiva Tătariilor, de vorū vrea sē vie de iznōvā sē se apere; alta, pentru sēi slobōdē solii sē trecā la Mosk; și pentru tōte'i făcu pre voie.

Așjderea, intr'același anū, au mai intratū Tătarii cu ôste mare in țera, de

¹⁾ Intr'acestū anū de la Hristos 1509, Vasilie Ivanovic, Impēratul Moskicescū, iu luna lui Octomvrie, a luatū unū orașū mare in Litva, anume Psco; care stă deasupra unū ezăr mare, și din ezăr cură apă pin mișilocol orașului, și in șese mile de locū acea apă cade intr'unū ezer ce se chiamă Ciucno, spre țera Liflandia, de la Riga 60 de mile. — *N. C.*

²⁾ Muma lui Bogdan Vodă, fata Radului Vodă. — Zice Simion Dascălul și *N. Costin.*

³⁾ In anul de la Hristos 1511, venit'au la Jigmond Craiul Leșescū, solū, de la Iulie Papa Rōmului, indemnāndū pre Craiul impreună cu alți Domni creștini asupra Turcilor, sfătuindu-lū sē aibă pace cu domni din Moldova, și sē așeze țera Leșescă despre Moldova, și țera Litvei despre Mosk, și sē imprenne oștile sale cu oștile lui Vladislavū, Craiul Ungurescū, și sē purcēgā la Turci.

Martie in 12, după călindarul Leșescū, agiuns-au solii la Craiul Leșescū și de la Bogdan Vodă, fiindū și solul Turcescū nepurcesū de la Craiul. Éră a patra și după ce au purcesū solul Turcescū, s'au adunatū solii lui Bogdan Vodă cu Jigmond Craiū, aducēndū odōrele bisericilor ce luase Moldovenii lui Bogdan Vodă, când prădase țera Rusescă, de argintū și de aurū; și robiea de ambe părțile atuncē s'au intorsū. Și făcēndū legături de pace, s'au intorsū solii lui Bogdan Vodă inapoi.

Așjderea, in luna lui Maiū, au mai agiunsū soli de la Bogdan Vodă la Jigmond Craiū; pentru oștirea Turcilor atunce au făcutū vorōvā.

Venise și de la Ispravnicul cetății Albe-unū trimisū la Jigmond Craiū, indemnāndu-lū asupra Turcilor. Veđi uritā stăpānirea Turcilor încă de pe acca vreme, când încă nu supusēse de totū aceste țeri. Sokōte, dērā, ce arū đice creștinii de giugulū cestū de acum!

Nemerit-au pe urmă soli și de la Impēratulū Moscului, așeđēndū Litva despre țera Moscului.

Scriū cronicarii Leșesci că la Noemvrie in 7, pe călindarul lorū, au mai trimisū Bogdan Vodă solū la Craiul Leșescū, sē i dea agiutorū improtiva Tătariilor Krimeni; și au mai pofitū sē i slobōdā solul seū sē trecā pin Litva la Vasilie Impēratulū Moscului. Slobōditu-i-au Craiul solul de au trecutū la Mosk cu pace. — *M. C.*

aū făcutū multă pagubă și pradă; și intorcându-se inapoi, i-aū lovitū Bogdan Vodă cu ște prospătă, și aū scosū totū pleanul de la dênșil.¹⁾

Când aū venitū Trifoilă cu ște Ungurască asupra lui Bogdan Vodă.

In anul 7022, Fevruarie 27, in alū decele anū a domniei lui Bogdan Vodă, fôră-veste aū venitū unū Trifoilă, ce se făcea feciorū de Domnū, cu ște din țera Ungurască, Iérna, când eraū toți oștenii pre la casele lorū. Ce simțindū ai nostri, s'aū strînsū degrabă din câți aū pututū, și 'și-aū datū rêsboiū la podū, din gîosū de Vasluiū; și infrîngându'i ai nostri, i-aū topitū pre toți; și prîndendū viū pre acelū Trifoilă l-aū dusū inaintea lui Bogdan Vodă, și i-aū tălatū capul.²⁾

Éră in anul 7024, Martie in 10, aū muritū Laslăū, Craiul Ungurescū.³⁾

¹⁾ Așijderea, in anul 1511, aū intratū Tătarii Krimului in țera; ce avëndū Bogdan Vodă ște Leșescă 4000, cu Hatmanii leșeșci, Stanislav Lascoronski și Tvorovski, și Unguri vr'o 800; și gătîndu-se Bogdan Vodă s'î lovescă, éră Nohaii înțelegendū de venirea Krimenilor in țera noastră, i-aū lovitū ei mai întéiū in Krim. Ce aū căutatū Krimenilor a lăsa dobânda din Moldova, și s'aū intorsū s'î se apere de Nohai; ins' pênă a sosi la Krim, éră Nohaii cu ce aū pututū apuca, prădândū in Krim, s'aū dusū peste Volga, și aū rēmasū țera noastră neprădată.

Pre acea vreme s'aū așijtatū fapta lui Martin Luter, fiindū omū invēțatū in teologie, in orașulū Vürtemberg, in țera Sacsonia; pre unde a bisericei Apsului s'aū iscatū invēțătura lui.

Pre acelo vremi, mari rocoșiri in părțile Turceșci eraū cu Selim-Beg, feciorulū lui Sultan Baiazet, vrëndū s'î omóre pre tată-seū și s'î apuce elū împărăția. Aū supusū întéiū subt stăpânirea sa cetatea Kefea, ce este in Krim, care mai inainte o aū fostū dobânditū moșuseū, Sultan Mehmet, de la Genovezi; și aū mai luatū și cetatea Albă și Chilia de subt ascultarea tătâne-seū lui Sultan Baiazet, și le-aū întăritū elū cu Enicerii sei. Și fiindū la unū cuvëntū cu Hanul Krimului, s'aū rōcoșitū asupra tătâne-seū, care pe acea vreme, avëndū nevoie de Impēratul Persilorū, și bētrânū fiindū, perđendū multă ște a sa cu Persii, aū dositū din Tarigrad la Odriū. Éră Selim-Beg aūndū că tată-seū s'aū dusū la Odriū, avëndū Krimenii, Sērbii, Bulgarii și Turcii cu sine, aū purcesū asupra tătâne-seū spre Odriū. Éră aūndū, bietul tată, purces'aū și elū cu ște improtiva feciorului seū celui rēu; și tēmpinându-se oștile, aū infrintū bētrânul pe feciorū, câtū abia aū scă patū cu unū feciorū a Hanului. Éră curând după acēstă rocoșire, in anul de la Hristosū 1512, Sultan Baiazet, de bună voia sa, fiindū bētrēnū, aū lăsatū împărăția acelui feciorū alū seū Selim-Beg, saū Sultan Selim; éră elū însuși și-aū alesū locū de odihnă bētrānelorū sele la Amasia, in țera Siriei; și câtū aū sositū acolo, a doua și aū muritū. — *N. C.*

²⁾ Éră in anul de la Hristos 1514, aū dobânditū Vasilie Impēratul Moscului, cetatea Smolenska, bătēnd-o in 12 sēptēmāni, cu multă vērșare de sänge; și multă avere aū luatū Moscalii din Smolenska. Și mai nainte pentru acēstă Smolenskă, in zilele Craiei lui Kazimirū, și lui Olbrecht, și a lui Alecsandra, ispitindu-se in multe rōnduri Moscalii cu oștile sele aū mersū in Litva s'î dobândescă Smolenska, și n'aū pututū, fiindū ispravnicū cetății Smolenski, Solohul, in zilele lui Jigmond, s'aū apēratū bārbătesce. Éră cronicarii Litvei scriū că cu viclēșugū o aū dobânditū Moscalii. — *N. C.*

³⁾ In anul de la Hristosū 1516, éră de la țidirea lumii 7024, aū muritū Vladislav, Craiul Ungurescū și Ceșescū, și aū rēmasū Craiū in locul lui fiu-seū Ludovic, coconū de deca ani fiindū. — *N. C.*

În anul 7025, Noemvrie în 8, s'aun arătată semnă mare pre ceră, că aun strălu-
cită despre mēdănópte ca ună chipă de omă, de aun stătată multă vreme,
și iar s'aun ascunsă.

Așijderea, curănd după acelă semnă, într'aceeași lună, s'aun făcută cutremură
mare de pământă, într'o Lună.

De mórtea lui Bogdan Vodă.

Eră în anul 7025, April în 18, rēposat'aun Bogdan Vodă celă orbă și grozavă,
fiul lui Stefan Vodă, la ună cēsă de nópte, în tērgă în Huși, nu cu puțină
laudă pentru lucrurile vitezesci ce aun făcută. Că nu în beții și în ospețe pe-
trecea, ci ca ună strējeră în tóte părțile priveghia, ca să nu se știrbescă țera
ce-i rămăsese de la tată-sēu. Și domnindă 12 ani, și 9 luni, și 3 sēptēmăni,
multe lucruri bune aun făcută, și cu mare cinste 'l-aun îngropată în monăstirea
Putna.

Eră ce se va fi lucrată în Iontru, saun în țeră la noi, despre partea giude-
țeloră și a dreptății, nu aflămă; ce cunósceamă, că unde nu'să pravile, din voia
Domniloră multe strimbătăți se facă.

CAP. XIV.

**De Domnia lui Stefan Vodă celă tēnēră, feciorul lui Bogdan Vodă, nepotul lui
Stefan Vodă celă bună, în anul 7025, Aprilie.**

După mórtea lui Bogdan Vodă aun rămăsă la Domnie fiul sēu Stefan Vodă,
ce-i dicită celă tēnēră, și 'l-aun miruită Teoctistă Mitropolitul în tērgul Sucevei¹⁾.

Eră în ală doile ană, 7026, Avgustă 18²⁾, aun intrată Albu-Sultan cu Tătară
de la Perecop, și aun trecută Nistrul fōră veste, și aun trasă spre Prută, de s'aun
suiată pēn la Șerbanca, den susă de Șefănesci, și s'aun apucată a prădare țera.
Ce, norocul celă bună a lui Stefan Vodă, s'aun prilejită cu óste gata în gura
Corovei, din giosă de Șefănesci, și aun dată veste și țerei de sīrgă să se strin-
gă; și dacă s'aun bulucită s'aun suită în susă; și aun trimisă Stefan Vodă pre
Petre Cărăbētă Vornicul, și cu toți Joseni. Și dacă aun trecută Prutul, cu agiu-
torul lui Dumneđeă, Lună diminēța, în rēvārsatul zoriloră, fōră-veste aun lovită
pre Tătară, neavēndă ei grijă de una ca aceea; și cu norocul lui Stefan Vodă
i-aun rēsbītă, și mulți Tătară aun perită, și mulți în Prută s'aun innecată, și în
Ciuhru s'aun fostă înglodăndă; și pre mulți aun prinsă vii, așijderea și pre doi
Mărzaei mari, anume Tamiș și Bicz. Și pre căpu aun rămāsă i-aun gonită peste

¹⁾. Pentru acestă Stefan Vodă cronicile Leșesci nu pomenescă, ce scriă că după Bogdan
Vodă aun stătată Domnă țerei Petru Vodă Rareșă. — *N. C.*

²⁾. April. în 2. — *N. C.*

câmpu, tăindu-î și săgetându-î pên la Nistru, unde, fiindu obosiți caii lor, mulți in Nistru s'aũ inecatũ. Numai Sultanul cu pușintei aũ scãpatũ, însẽ și elũ, rãnitũ in capũ. Așa s'aũ întorsũ cu multã pagubã și peire, și rușine; și câți aũ scãpatũ, și acei, pedestri și fõrã arme. Èrã Stefan Vodã s'aũ întorsũ cu mare laudã; și aũ poroncitũ tuturorũ boșerilorũ sã se stringã in Hãrlãu, la ñioa sfântului mucenicũ Dimitrie; și acolo, dacã s'aũ adunatũ, ospețe și bucurie mare aũ fostũ, și pre toți vitezii i-aũ dãruitũ Stefan Vodã; și dupẽ aceea și-aũ luatũ șie Dõmnã¹⁾.

De mórtea lui Bãsãrab Vodã.

In anul 7030, Septemv. 15, prestãvitus-aũ Bãsãrab Vodã, Domnul Muntenescũ, și s'aũ apucatũ sã domnescã unũ Turcũ, anume Mehmet, ce se trãgea din seminția lui Bãsãrab Vodã. Ce, pentru legea lui cea intunecatã, ómenii s'aũ scãrbitũ de dẽnsul, și mulți dintre dẽnsii se ispitiaũ sã apuce domnia, alesũ pribegii, carii de multũ asteptãu una ca acẽsta; și, fntre multe amestecãturi, aũ aședãtũ Domnũ pre Radul Vodã Cãlugãrul.

In anul 7031, Mart. 20, aũ pribigitũ Șerpe Postelnicul²⁾, de frica lui Stefan Vodã,

Cum aũ peritũ Arbure Hatmanul și cu feciorii lui.

Intr'acestașũ anũ, in luna lui April, in cetatea Hãrlãului, aũ tãlatũ Stefan Vodã pre Arbure Hatmanul, pre care ñicũ sã-lũ fie aflatũ in viclenie. Èrã lucru adevãratũ nu se scie; numai atãta putemũ cunoșce, cã norocul fie unde are zavistie, alesũ unũ omũ ca acela ce crescuse Stefan Vodã pe palmele lui, avẽndũ atãta credinã, și in tinereșile lui Stefan Vodã tõtã țera ocãrmuia, unde mulți vrãjmași i s'aũ aflatũ, de cu multe cuvinte rele 'l-aũ ãmbucãtũ in urechile Domnu-seũ. Ce pururea tinerii se plãcã, și credũ cuvintele cele rele a pohlibuitorilorũ (imbunãtorilorũ). Și acea platã aũ luatũ de la dẽnsul; in locũ de dulcãțã, amarũ, pentru nevoința lui cea mare; cã nice gũdecatũ, nice doveditũ, aũ peritũ. De care lucru mulți dintre boșerii țerei spãimãntãndu-se, aũ inceputũ a socotire cum vorũ lua și ei platã de la Stefan Vodã, ca și Arbure Hatmanul; cã nu multã vreme, intr'acelașũ anũ, aũ tãlatũ Stefan Vodã și pre feciorii lui Arbure, pre Tóder și pre Nichita³⁾.

¹⁾ Anume nu scie pe cine sã fie luatũ. — N. C.

²⁾ In țera Leșescã. — N. C.

³⁾ Scie Letopiseșul țerei, cum sã-i fie aflatũ Stefan Vodã in viclenie. Dãrã dacã aũ aflatũ in viclenie pre Arbure, feciorii ce-i fãcuse de i-aũ omoritũ ca și pre tatã-seũ. Pentru acẽsta sã cunoșce tirãnia lui Stefan Vodã. ñice Seneca Filosoful, cã tiraniũ numai pricina aũ pedepsitũ, èrã mișilocũ nu aũ. Crescut-aũ acestũ Stefan Vodã pe mãnele lui Arbure Hatmanul; și ce platã aũ luatũ de la Domnu-seũ! cum și Seneca filosoful, de la cumplitulũ Nero, Impã.

Rădicatus'aū boierii Moldovei pre Domnu-seū Stefan Vodă.

In anul 7032, Septemvrie 7, veldndu boierii Moldovei și locuitorii țerei mórtea lui Arbure Hatmanul, apoi și a feciorilor lui, sciindü câtü bine aū avutü Stefan Vodă de la dênșii, și mai apoi cu ce plată l'-aū plătittü, cu toții s'aū întristatü de vrăjmășia lui Stefan Vodă, socotindü că și ei vorü lua acea plată ce aū luatü și Arbure Hatmanul, cu toții s'aū rădicatü asupra'i; ce nimică n'aū isprăvitü; că celui fricosü și spăimintatü, sciindu-și perirea deapururea înaintea ochilorü, nice unü locü de odihnă nu 'i, nice inima de rêsboiü; și veldndü că lui Stefan Vodă i-aū venitü țera într'agütorü, s'aū rêsipitü pintr'alte țeri, lăsându-si ocinile și casele. Êrä pre Coste Părcălabul, și pre Ivașco Logofetul, și pre Sima Visternicul, și pre alții mulți, i-aū prinsü vii, și le-aū tălétü capetele in têrgü in Roman¹⁾.

Intr'acesta'sü anü, întorcându-se o sémă de óste Turcescă den țera Leșescă, ce ämbra la pradă, le-aū eșitü Stefan Vodă înainte pre apa Prutului, la Tarașeucü; și din 4000 de ómeni, pușinü aū hălăduitü la țera lorü²⁾.

Pentru pacea cum aū făcutü Stefan Vodă cu Craiul Leșescü.

Pre acele vremi, Jigmond, Craiul Leșescü, aū trimisü solü la Stefan Vodă poftindü ca să pótă avea negoșitorii cale deschisă din țera lui să trecă la țera

ratul Rómului, care aū crescutü pre mânele Senecăi, și ca unü bătrânü sfeticü 'l-aū sfătuitü, cârmuindu-l pentru binele celüde obște; êrä apoi Seneca fu omoritü de Nero. Dice Salustie: «celorü cumpliși Domni, a face strimbătăși este a stêpêni.» Êrä precum nici de la o curte a Domnilorü nici odată nu lipsesce zavistia, așa nici la Domnia lui Stefan Vodă; și cu câtü era mai ténêrtü, cu atâta mai lesne cale aū aflatü zavistnicii și imbuuătorii asupra lui Arbure Hatmanul. Dice Clavdie: «Otrava zavistiei cumplite nici o și nu o pôte împăca.» Și adeveratü, precum dice unü Valerie celü mare, «nici o fericire așa de isbândă nu-i care s'are putea feri de dinții zavistiei.» Așa și norocirea lui Arbure, de-odată cu zavistia se hotări din tirănia lui Stefan Vodă ténêrului. Veldndü, dêrä, cei-alți boieri fapta lui Stefan Vodă, toți s'aū îngrijatü, căci și Șerpe Postelnicul simțise tinere și grósnice lucruri a lui Stefan Vodă, plecate spre vêrsări de sânge, și aū pribegitü mai nainte; că toți se temeäu de plata lui Arbure, că vorü lua fieșcare de dênșii de la Stefan Vodă. — N. C.

1) Dice Plutarch Filosoful: că Domnii cei bunü din cei rēi cu acesta se despartü, că celü rēü Domnü numai ascultare, êrä celü bunü și ascultare și dragoste i se arată. Părăsise boierii a avea dragoste spre Domnul lorü, pentru gróza și tirănia ce făcuse cu Arbure și cu feciorii lui de'i omorise. Ce cu toții s'aū rădicatü asupra lui; însé, cu greü este a afla pre tiranul adormitü, că din fire este fricosü; și după ce'si împreună fapta cu firea, și mai fricosü este. Căci fapta cea cumplită a Domnilorü turbași le arată depururea înaintea ochilorü griji și primejdii. Așa și Stefan Vodă, după ce 'și arată fapta sa cu mórtea lui Arbure, se'cunoscü împrotivorü boierilorü sei, și avea griji pururea, in care grije era trézü pregiurü sine. — N. C.

2) Acești Turci aū prădatü țera Leșescă, olatul Liouului, și a Sanoscului, și a Belskii, și țera Podoliei, și nici o smintélă de Leși n'aū avutü. Ce cu multü pleanü s'aū întorsü, că n'aū cutezatü Leșii sé'i lovescă undeva, precum scrie cronica Leșescă de-acéstă óste Turcescă, in anii de la Hristos 1624; êrä de Stefan Vodă nupomenescü cronicelile Leșesci. — N. C.

Turcescă, și să fie într'una asupra Tătarilor. Érá Stefan Vodă așijderea aú trimisú solii sei intru întărirea prieteșugului, și să trimiță la margine să facă lege celorú cu strimbătăi, și să'í slobódă solii sei să trecă la Mosk. Deci, de a facere lege la margine aú făgăduitú, érá la Mosk să trecă solii prin țera lui, n'aú lăsatú, pentru neaședarea ce avea cu Moscul¹⁾.

Când aú prádatú Stefan Vodă celú ténérú țera Muntenescă.

In anul 7034, Fevruarie 5, Stefan Vodă, simțindu-se pentru vîlfa cu norocú ce avea la rěsbóie, strins'aú țera, și cu mare urgie aú intratú in țera Muntenescă asupra Radului Vodă, și aú prádatú țera până la Tergușorú; și nime n'aú cutezatú să'í stea improtivă. Ce cu pace aú nevoitú Radul Vodă de i-aú potolitú simeția. Deci s'aú întorsú Stefan Vodă inapoí fōră de nice o smintělă.

Intr'acestași vreme, Septemvrie 20, in anul 7035, prestăvitus'aú Petru Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, fratele lui Stefan Vodă celú ténérú.

Pentru mórtea lui Stefan Vodă celú ténérú

Intr'acestași anú, 7035, Genarie 14, rěposat'aú Stefan Vodă celú ténérú, feciorul lui Bogdan Vodă, in cetatea Hotinului, și cu cinste 'l-aú îngropatú in monăstire in Putna, care este zidită de moșul seú Stefan Vodă celú bunú. Și aú domnitú 9 ani și 9 luni. Scrie la unú letopisețú Moldovenescú, de dice, că pre acestú Stefan Vodă 'l-aú otrăvitú Dómna sa.

Acestú Stefan Vodă intru totú semăna cu firea moșu-seú, lui Stefan Vodă celú bunú; că la rěsbóie îi mergea cu norocú, că totú isbândia, și lucrul seú îlú scia a'lú purta, măcar că era ténérú de țile, și era omú mániosú, și prea lesne vėrsătorú de sänge.

¹⁾ In anul 1526 aú rėmasú biruitú Ludovic, Craiul Ungurescú, de Sultan Selim, Impėra-tul Turcescú, la cetatea Mohaci, cu mare pagubă, și cea de pre urmă peire și rěsipă Ungurilorú; că fugindú Ludovic Craiú, s'aú nōruitú intr'o mlaștină, călcatú de calul seú, și acolo s'aú nădușitú. Érá Sultan Selim intr'acelașú anú aú luatú Buda, și alte cetăți și tirguri

Dupě ce aú peritú Ludovic Craiul Ungurescú, aú rėdicatú Craiú, o sémă de Unguri, pre Ioan Zapoli; și indata aú mersú de aú luatú cetatea Budii inapoí de la Turci. Érá alesul crăieci lui Ión Zapoli n'aú fostú acea dată de temeiu. Ce dacă se striuseră la Pojonú mulține de Unguri, fiindú și Crăieșa cea vėduvă a lui Ludovic acolo, aú alesú pre Ferdinand Craiú Ungurescú, și indata aú mersú cu oști de aú luatú cetatea de subt ascultarea lui Zapoli. Érá lui Ión Zapoli i-aú căutatú a fugire in țera Leșescă.

In auul de la Hristos 1530, Jigmond Craiul Leșescú, fiind bėtrănú, aú coronitú pre fiu-seú Avgustú, copil fiindú, de 10 ani, cu voia tuturorú Leșilorú.—C. M.

CAP. XV.

Domnia lui Petru Vodă Rareșu, feciorul lui Stefan Vodă celui bun, in anul 7035, Genarie 20.

Boierii și țera, după mórtea lui Stefan Vodă celü ténérü, s'aü strinsü și s'aü sfätuitü pre cine'si vorü alege së le hie Domnü; că, pre obiceiul țerei, nu se cădea altuia së dea Domnia, förä de căruia nu vrea fi sëmințä de Domnü. Și iscodindü unul de altul, s'aü aflatü unul de aü mărturisitü că aü înțelesü dintru Mitropolitul¹⁾, ce s'aü sëvrșitü mai înainte de Stefan Vodă; și fiindü bolnavü Stefan Vodă la Hotinü, aü lăsatü cuvântü, de se va sëvrși elü, së nu puie pre altul la domnie, ci pre Petru Măjearul, ce l'aü poreclitü Rareșu, duple numele muierii ce aü fostü după altü bărbatü, tērgovețü din Hărläu, și 'l-aü chiamatü Rareșu. Și așa, pre Petru afländu-lü, și adevérindü că'i de osul lui Stefan Vodă, cu toții 'l-aü rēdicatü Domnü. Și apucändu-se de domnie, nime n'aü perdutü nădejdea; că pace și odihnă era tuturorä, și ca unü păstorü bunü ce strejuesce turma sa, așa in tôte părțile sele strejuia, și priveghia, și se nevoia së lățescä ce aü apucatü; că nemicä după ce s'aü aședatü la domnie n'aü zăbovitü, ce de răsböie s'aü apucatü, și la tôte'i mergea cu norocü,

Când aü prădatü Petru Vodă țera Sëcuéscä.

In anul 7036, in alü doile anü a domniei sele, Petru Vodă aü rēdicatü öste mare asupra Sëcuilorü la țera Unguréscä; și 'și-aü împărțitü östea in doue pôlcuri²⁾, și pre doue potici; și dacă aü intratü la Sëcul, in tôte părțile i-aü spartü, și i-aü risipitü, și orașele le-aü jăcuitü, și pre toți i-aü supusü, și i-aü plecatü șie; și cu pace s'aü intorsü la scaunul seü, la Sucévä.

Pre acea vreme aü urditü Petru Vodă monastirea Pobrota, numai până in jumätate.

Al doile răsböiä ce aü făcutü Petru Vodă cu Sëcuii, den sus de Brașöu.

Intr'acestașü anü, după ce aü prădatü Petru Vodă țera Sëcuiască, trimis'aü Ianoș, Craiul Ungurescü, solü, la Petru Vodă, de 'l-aü pohtitü së'i hie intr'aglutörü improtiva o sëmä de Domni Ungurescü, cariü nu vreaü së i se plece, și 'i

¹⁾. Teoctistü. M. C.

²⁾. Neculai Costin traduce *pölcuri* prin *polcuri*. —Red.

gîrui oraşul Bistriţa cu totu ținutul dintr'acea țără; și altele îi făgăduia că' va da, numai de 'i va supune subț ascultarea lui. Vădendū Petru Vodă pohta lui Ianoș Craiū, una pentru gîruința, alta pentru prieteșugul ce'lū aveaū impreună, îndată aū gătitū oste, și aū trimisū pre Grozea, Vornicul celū mare, și pre Barbovski Hatmanul, caril eraū mai credincioși din boieril sei¹⁾; și aū învățatū o sémă de oste sē trecē pre drumul Brașoului, érá o sémă de oste pre drumul Sucevei, sē între mai susū in țera Unguréscă. Érá Ungurii, degrabă deșteptându-se ca din somnū, simțindū că' impresóră vrăjmașil, de sîrgū s'aū gătitū de rēsboiū; și nu așa de ostea den sus se grijiău, ca de cea den josū, aūdindū că vinū asupra lorū. Și sculându-se mulți Domni din Ardeal, și alții caril eraū gata sē móră pentru moșiile sele, și multe puscil și arme luândū cu sine, s'aū apropiatū den sus de Brașou oste de oste; și inherbîntați, ascuțindū unul spre altul armele, și se arătaū vrăjmașilorū sei, bulucindu-se cineși la al sei; și gătindu-se Sēcuii de rēsboiū, érá Moldovenii sciindū agiutorū numai de la Dumneđeū, așa s'aū lovitū cu dēnșil; și dāndū rēsboiū vitezese multă mórte s'aū făcutū de āmbe părțile. Mai apoi, vădendū Ungurii atātă peire; aū perdutū rēsboiul, lāsataū tóte armele și puscele; cu ceea ce ayeaū nādejde sē și mistuéscă capetele aū datū dosū a fugire, și mulți den Domni aū picatū la apa Bārsil. Érá dupē rēsboiū, multă pradă făcēndū, s'aū întorsū cu isbîndă la domnul lor, Petru Vodă.

Érá cei den susū, ce aū intratū pe drumul Sucevil, nu mai puțină isbîndă aū făcutū, prādāndū, și ardēndū; și cu pace s'aū întorsū.

Aūdindū Ianoș Craiū ce s'aū lucratū, multū s'aū bucuratū; și pre lângă gîruința de'ntēiū, ce' gîruise Bistrița, și alte orașe aū mai datū lui Petru Vodă. Atunce Petru Vodă trimis'aū sē ia ācele cetățil ce' făgăduise. Érá Bistrițenii nu suferirē nice cum sē albă ei străinil mai mariil lorū, și āncē indemnarē și alte cetățil, adecă Brașoul și altele d'impregiur, lepādāndu-se de Ianoș Craiū.

¹⁾. Dupē ce perdu rēsboiul Ión Zapolie Craiul, ce aū avutū mai pre urmă la Tokai cu Ferdinand, i-aū căutatū a 'și lāsa crāia, și aū nāzuitū in țera Leșescă la Jigmond, Craiul Leșescū, și aū intratū in țera Leșescă, și aū descālecatū la Ión Tarnovsci, cu mare nume și cunoscutū intre toși Leșii. Acesta Tarnovski cu bucurie 'l-aū priimitū in casa sa óspe, și 'l- lāsă cetatea cu totul sē 'i fie de hrană și de slujbă, adāogēndū'ī tóte argintāriil ce ar fi trebuitū la masa unū Craiū.

Érá aice in țără, înțelegēndū Petru Vodă Rareș de atāte amestecăturil între Craiul Ferdinand și între Ión Zapolii in Ardél, și avēndū grije ca sē nu se ațițe dintru aceea tulburare in țera lui, ca și in Ardél, aū trecutū oste și aū lovitū fōră de veste pre ómenii lui Ferdinand de i-aū tăiatū și i-aū risipitū, luāndu-le tabēra, și s'aū întorsū inapoi in țera sa cu multū pleanū. Érá Ión Zapolii, aūdindū in țera Leșescă de risipă a ómenilorū lui Ferdinandū, de Petru Vodă, mare bucurie avu; și îndată trimise solū la Petru Vodă, de 'i mulțami, și 'lū rugă sē 'i fie intr'agiutorū, sē 'și pótă dobāndi Crāia sa. Petru Vodă iar aū intratū in țera Unguréscă, fiindū aprigū la prādi; și aū dobānditū de la Sēcui cetatea Bistrița. Ce nu o putu ține îndelungū, avēndū grije de Sultan Selim sē nu 'i vie bānat. Ce aū prādātū și o aū lāsātū pustie Sēcuiilorū.

Érá Letopiseșul țerei scrie: că dupē solia și pohta lui Ión Zapolii, aū pornitū Petru Vodă cu ostea sa pe Groza, Vornicul celū mare, și pre Barbovcki Hatmanul, și aū învățatū, etc. N. C.

Petru Vodă al triile rîndu aŭ prădatu țera Ungurésca.

Vedëndu Petru Vodă că Bistrițeniî nu voru sê 'lă primescă pre densusul, nice gîudețe de la densusul, încă și de Craiul loru se lepădă, cbiar cu sine s'aŭ pornită cu tótă óstea sa, cu mare urgie, asupra loru; și, stringëndu'l cu nevole den tóte părțile, și cu focu ingrozindu'l, vedëndu nevoia ce le-aŭ venită asupră, érá el s'aŭ inchinată, și aŭ primită mai mare de la densusul. Mai apoi cu multe daruri fu dăruită Petru Vodă; și cu mare dobândă, cu tótă óstea lui s'aŭ întorsu la scaunul seŭ, la Sucévă.

Petru Vodă aŭ prădatu Pocuția in țera Leșescă.

In aniul 7037, Avgustă, intr'aceste résbóie cu norocă simețindu-se Petru Vodă ¹⁾, gândit'aŭ sê facê réshoiu și cu Leșii; și puindă pricină ca sê nu dică că 'l fórá cale, trimis'aŭ soli de pofiti ca sê 'l întórcă moșia sa Pocuția, care o aŭ fostă vëndută domnilorū, moșilorū seî. Ce Leșii nu socotiaŭ că cere cu cale, ce zădăresce locū de price; nice 'l dederă ce aŭ poftită; ce s'aŭ întorsu solii fórá ispravă. Dece, Petru Vodă vedëndu că cu rugămintea nu póte scóte moșia sa, gânda cu sabia sê o ia; de care lucru aprindëndu-se de mânie inima lui Petru Vodă, de sirgū aŭ strinsu óste de réshoiu, și aŭ intratū in țera Leșescă, de aŭ prădatū Pocuția; și arse satele și tégurile impregiurū: Colomea, Sniatinul, Tismenița, pên la Halici, pretutinderea; și cu mare isbândă s'aŭ întorsu inapol fórá de nice o smintéla.

Intr'aceea, auđindu-se la Craiū ²⁾ acéstă pradă ce aŭ făcutū Petru Vodă, aŭ trimisū Craiul pre Tarnovski ³⁾ Hatmanul cu óste. Atunce semnū mare s'aŭ arétatū pre cerū ⁴⁾, și aŭ státutū multă vreme; și atunceși aŭ trecutū ⁵⁾ Leșii Nistrul spre Pocuția ca sê scóțā pre Moldoveni, pre carii îi lāsase Petru Vodă sê ție orașele sê fie de apărare; și in 12 locuri aŭ avutū réshoiū. Ce vedëndu al nostri mulțimea de a lorū, aŭ trimisū la Domnul seŭ, Petru Vodă, sê le vie intr'agiutorū, că aŭ nevoie de óstea Leșescă ⁶⁾. Și fiindū subt Obēr

¹⁾. Simeția mai de multe ori orbesce pre ómenii cei mari, precum aice pre Petru Vodă Rareșu; că simețindu-se de atâtea résbóie cu norocū ce făcuse in Ardél, socoti că și cu Leșii îi va sluji norocul. — *N. C.*

²⁾. Avgustă Jigmond. — *N. C.*

³⁾. Ión Hrabii Tarnovski. id.

⁴⁾. In ăli întéiū a lui Avgustū. id.

⁵⁾. 1200 Leși. id.

⁶⁾. Și trimițëndū Petru Vodă 6000 de oșteni, i-aŭ lovitū Tarnovski Hatmanul cu Leșii, și i-aŭ rêsipitū aprópe de tégușorul Gvosdețul. Éru dupé acea isbândă se inturnarū Leșii inapoi, neavëndū grije de Moldoveni, că de odată, arū veni cu óste. Ce, iată și Petru Vodă, precum scriū cronicarii Leșesci, cu 20,000 de óste cu tunuri, sosesc. Luândū veste Tarnovski Hatmanul, aŭ fostū intratū in grije Leșii; lāsându-și tunurile și tabéra sfātuiaŭ sê se ducă innapoi la cetatea Halicului. Ce neprimindū acéstă Tarnovski aŭ mersū la Obértin, și acolo aședândū tabéra, aŭ făcutū șanțuri impregiurū; și sosindū Petru Vodă cu óste, cu tunuri,

tin óstea Leşescă, aũ sositũ şi Petru Vodă cu óstea sa cea odihnită. Atuncea, înţelegẽndũ Tarnovski Hatmanul pentru Petru Vodă, multũ aũ stãtutũ in gãn-durĩ ca sã lase tabãra cu puşce cu totũ, şi elũ sã fugă; mai apoi legãndũ ta-bãra, de ruşine, s'aũ apucatũ de rãsboiũ (cã de multe ori unde perde omul nãdejdea, şi de fricã mai apoi ce întorse in vitezie), şi multã vreme bãtẽndu-se cu mare vãrsare de sãnge deãmbe pãrţile, insã mai multũ Moldoveniĩ, cu multe rane incruntaţi, n'aũ mai pututũ suferi, ce aũ datũ cale Leşilorũ, şi s'aũ datũ inapoi.

Tarnovski, Hatmanul Leşescũ, dupã isbãnda ce fãcuse, aũ lãsatũ óstea la Po-cuţia, şi elũ s'aũ dusũ la Craiul. Temẽndu-se sã nu mai vie Moldoveniĩ sã prade, aũ fostũ socotitũ Leşiĩ sã intre ei mai'nainte sã prade in Moldova; şi aşa aũ intratũ o samã de Leşi sã prade, de cariĩ puţinĩ aũ hãlãduitũ; cã prin-dẽndu-le de veste Moldoveniĩ, aũ datũ asupra lorũ, de i-aũ tãiatũ şi i-aũ risipitũ.

Intr'aceea, Ianoşũ, Craiul Ungurescũ, vãdẽndũ aceste amestecãturĩ între Leşi şi între Moldoveniĩ,ãmbla la miđilocũ cum va sã'i impace; ce nemicã n'aũ folo-sitũ, cã nu i-aũ pututũ impãca, pãn n'aũ mai intratũ óstea Leşescã sã prade, pre cariĩ i-aũ acoperitũ óstea Moldovenescã la Tarasãuĩ, de n'aũ scãpatũ nime den ei. Atuncea, de isuovã, Ianoşũ Craiulãmblãndũ la miđilocul lorũ, i-aũ impãcatũ pãnã in cincĩ luni; ẽrã mai apoi aũ mai delungatũ pacea pãnã la unũ anũ ¹⁾.

Indelungãndu-se pacea din ũi in ũi între Leşi şi între Moldoveniĩ, nu rãbdarẽ Leşiĩ, cariĩ eraũ cu óste la margine de pazã, ce aũ intratũ in țãrã, la Moldova, de aũ prãdatũ şi aũ arsũ la Cernãuĩ, şi alte sate, pãnã la Botoşeni, neavẽndũ Moldoveniĩ nice o grijã, fiindũ pace legatã. Vãdẽndũ Moldoveniĩ acãstã cãlcare de lege şi ametiurã, nu suferirẽ, ce cu toţiĩ se gãtirã sã intre la Podolia sã prade, şi 'şi-aũ datũ cuvẽntũ sã 'şi potcovescã caiĩ, c'aũ fostũ ẽrnagolã şi ghe-ţosã. Şi dacã aũ mersũ ²⁾ aũ arsũ Cervona, şi Iagelniţa, şi s'aũ apucatũ de Ciarnokojinţi.

i-aũ incogĩuratũ pre Leşi, cãtũ nu avea grije Petru Vodã cã elũ perde rãsboiul cu Leşiĩ, cum avea grijã sã nu 'i scape din tabãrã. (Lunecóse suntũ lucrurile omenescĩ in lumea a-cãsta.) ãmblãũ Moldoveniĩ impreglurulũ taberei Leşescĩ sã ametescã pre Leşi sã ẽsã din ta-bãrã la hartũ; ce avẽndũ Leşiĩ loitre se suiaũ pe şanţuri şi rãniaũ pre mulţi Moldoveni de a lui Petru Vodã. Şi incepurã Moldoveniĩ a bate in tabãra Leşescã din pusce; ce puţinã scã-dere fãceaũ, cã era grijitã bine tabãra Leşescã. Dat-aũ şi Leşiĩ din pusce, cãtũ depãrtarã pre Moldoveniĩ ce nãvãliaũ pe aprópe, şi le cauta a se da inapoi. Eşit-aũ o sãmã de óste Leşescã afarã din tabãrã, şi se fãcu unũ rãsboiũ mare, cu multã vãrsare de sãnge deãmbe pãrţile. Şi infrãngẽndũ pre Moldoveni, n'aũ mai pututũ sta, ce aũ datũ dosũ şi 'şi lãsarã tabãra cu totul in mãna Leşilorũ. Țãrã pre urmã, Leşiĩ ce aũ rãmasũ de paza marginei la Pocuţia, nu se rãbdaũ, ce adese intraũ in țãrã de prãdaũ. Țãrã şi ómenii lui Petru Vodã unde tẽmpina pre Leşi li omoriaũ, cãtũ puţinĩ sã intorceaũ, cu mare scãdere, inapoi. Aşijderea gãtindu-se 1000 de Leşi, veuise sã prade țãra; ẽrã lovindu'i Moldoveniĩ lui Petru Vodã, pe Prutũ la Tarasãuĩ, puţinĩ aũ hãlãduitũ la țãra lorũ. — N. C.

¹⁾ Aceste înţelegẽndũ Ión, Craiul Ungurescũ, de atãte amestecãturĩ între Leşi şi între Moldoveni, trimis-aũ solũ la August Jigmond, Craiul Leşescũ; ce n'aũ isprãvitũ mai multũ, fõrã cãtũ intr'unũ anũ s'aũ aşedatũ. Scrie cronicarul Leşescũ cã şi unũ Ibraim Paşa sã fie trimisũ la Craiul Leşescũ, cu pohtã sã întorcã lui Petru Vodã puscele care le-aũ fostũ luatũ Tarnovski Hatmanul de la Petru Vodã. Indilungãndu-se etc. N. C.

²⁾ In luna lui Fevruarie. — N. C.

Prinđendū de veste leșii, că Moldovenii au intratū la dēnșii de pradă, de sîrgū s'au gătītū de rēsboiū, și s'au bulucitū¹⁾, și au eșitū inaintea Moldovenilorū la apa Siretului; și dāndū rēsboiū vitezese, așa au strinsū pre Leși, că nemică de arme nu gāndiaū, ce de fugă, se scape. Și dāndū in Siretū, mulți s'au innecatū; pre mulți au tātātū și au impunsū, de au peritū²⁾ mai mulți de 2000 in rēsboiū, fōră robiți și rāniți. Perit'au boierii aleși dentre dēnșii: Venglinski, Pilețki, éră pre Vlides 1-au prinsū viū, fōră alți mulți necunoscuți; și așa, iar fu isbānda la Moldoveni.

Cānd au venitū Sultan Suleiman, Impēratulū Turcescū, asupra lui Petru Vodă, cu tōtă puterea sa, și Muntenii cu Domnul seū, și Hanul cu Tātarii, și Tarnovski Hatmanul cu óste Leșescă, in anul 7046, Septemvrie 20.

Vēdēndū Leși multa neingāduintă și marea zavistie ce este intre Domnū Moldovei și intre Crăia lorū, și sciindū că țera Moldovei este subt māna Turcului, strinsu-s'au cu toți de s'au sfātuitū sē trimiță sol la Impēratul cu jalobă, sēși cee lege cu Petru Vodă; și aleseră de trimiseră sol mare pre Crescovski, Castelanul de Brescū, ca sē spuie Impēratului că de nu 'lū va rēdica din țēră și din Domnie ilū vorū scōte ei cu óste; că nu mai potū suferi rēutāțile ce au iscatū intre dēnșii. Turcul, dupē puțină vreme, ințelegēndū că Leșii se rēdică cu tārīe mare asupra lui Petru Vodă, și temēndu-se ca sē nu ia țera, și sē albă mai multă gālcēvā și pagubă cu dēnșii, de cātū cu Petru Vodă, de óste au poroncītū sē se geijescă; și la Tātarii au trimisū ca, pre o vreme, sē intre in țera Moldovei. Așjdere și la Munteni au trimisū sē se gātescă de óste. Đicū, că și den țēră au mersū pre taīnă jalobă la Impērație; de care lucru, Impēratul mai vārtosū au socotītū sē'lū scōță, ca sē nu se lipescă la alte părți, sē 'i inchine țera. Și tōte aceste pe o vreme s'au tēmplatū. Cānd Tarnovschi, Hatmanul Leșescū, cu mare óste trecuse Nistrul la Hotinū, și cetatea incepuse a batere, in anul 7047, așteptāndū și pre Avgustū Craiū, carele au venitū pānă la Liov, nu cu puțină putere; Tātarii de altă parte, āmpluse țera de robie, și prādaū; Turcii treceaū Dunărea³⁾. Mai dinlāuntru, cunoscēndū

¹⁾. Cu Sinavski Hatmanul Polonii și cu alți Rohmistri. id.

²⁾. Și mulți au peritū, mulți s'au innecatū in Siretū; pe mulți au luatū vii in robie. Prins-au șese-đeci de șleahici aleși, precum scriū cronicarii Leșesci; éră periți au fostū optū sute de cei mai de josū — *N. C.*

³⁾. Sultan Suleiman, ințelegēndū de atātea rēsboie ce făcea Petru Vodă, āntēū prādāndū in țera Ungurēscă, apoi in țera Leșescă; că și Craiul Ungurescū și Craiul Leșescū făcuse jalobă la Sultanul Suleiman de prādile lui Petru Vodă. Așjderea era ptră asupra lui Petru Vodă din neguțitorii turci ce treceaū cu negoțū de la Crim prin Moldova in susū, că 'i jācuesce Petru Vodă, și 'i omorā cu ómenii seī. Și acele pușci ce le-au luatū Jicmond, Craiul Leșescū, de la Petru Vodă, le-au fostū luatū Petru Vodă de la Perenic și de la Mailat, Hatmanii lui Ferdinand, a Impēratului Nemțescū de la Ardél. De aceste jalobe a doī Crai, fiindū așjitatū cu mānie Sultan Suleiman, că și de la țēră mersēse jalobă asupra lui Petru Vodă, indatā au poroncītū oștilorū sele sē se grijescă; deodatā au trimisū poroncū și la

boierii și țera la ce vine lucrul, se sfătuiă, și unul cu altul cercau sfat ce voru pute face, ca să pôtă hălădui de atâte nevoi ce s'au ațitatu în țeră, și risipă asupra lor. Aceste tôte, dacă au intratū la urechile lui Petru Vodă, și mai vârtosū Hîrea chelarul 'i-au spusū, cum și țera ce voroveșce ca s'lu părăsescă, multă scărbă au intratū la inima lui, că incotro vrea întorce ôstea mai ântēiū, nu putea cunôșce; că Leșii venise cu tărie, puterea Turcului mare multime, și iuțimea Tătarilorū neoprită; cești deu lontru slabī și plinī de viclesugū. Ce, den tôte 'și-au alesū cu ai sei de s'au sfătuitū sē agiungă la Ianoșū, Craiul Ungurescū, s'lu împace cu Leșii, și sē întorcă ôstea asupra Tătarilorū; ca, de-i va putea birui, érá pre Turcū prea lesne 'lū va împăca. Ce sfatul, măcar câtūl de bunū, unū lucru ce'i den voia lui Dumne-deū nu se pôte schimba; măcar că pre Avgustū, Craiul Leșescū, 'l-au împăcatū Ianoșū, Craiul Ungurescū, și remăsese fôră grijē dentr'acolo. Érá ôstea Tătarēscă și puterea Împărăției Turcesci, ca unū pohoiū degrabă ce vine, 'l-au acoperitū, de 'i-au căutatū a lăsare totū, și s'au datū spre munte, părăsitū de tōtă slujba ce avea¹⁾.

Vedēndū Petru Vodă că 'l-au împresuratū vrăjmașii de tôte părțile, și ai sei 'l-au părăsitū toți, lăsat'au scaunul, și s'au datū spre munți; unde, cunoscēndū că nice acolo nu se va putea mistui, au socotitū sē trecă la țera Ungurescă. Și așa, aflāndu-și cale deschisă pren țirgū pren Pétră, au trecutū pre lângă monastirea Bistriței; și, lăsāndu-se ca să pôtă cevași odibni in munte, deasupra monastirei, vedut'au, unde ca unū roiūden tôte părțile, încungiurată monastirea, ca s'lu pôtă prinde. Dece, cunoscēndū elū aceste, au încălecatū pre calū, și singurū au fugitū sē hălăduescă, in 18 zile Septemvrie, intrāndū in munte într'adincū²⁾). Fôră drunū, fôră povață, au datū la strinturī ca acele, de nu era nice de calū nice de pedestru; ce 'i-au căutatū a lăsare calul. Și așa in șese zile învāluindu-se pren munte, fāmīndū și truditū, au nemeritū la unū păriū in gîosū³⁾), au datū peste nisce pēscari, carii, dacă 'l-au luatū séma, cu dragoste 'l-au primitū. Érá Petru Vodă, înfricoșāndu-se de ei, s'au spāimāntatū, érá ei cu giurāmētū s'au giuratū înainte-l cum ii vorū li cu direptate, și nemică sē se témă. Érá elū le-au datū lorū 70 de galbeni, bani de aurū; și vedēndū ei galbenii, cu bucurie 'l-au luatū, și 'l-au dusū la otacul lorū, de 'l-au ospētātū cu pâne și cu peșce friptū, ospețū pēscărescū, de ce mânca și ei. Și

Tătari, că avea și grijē Sultan Suleiman despre Leși, sē nu aibă mai mare gālcévă pentru țeră. Și așa, totū pe o vreme, când încă Tarnovski Hatmanul Leșescū era sub Hotinū cu ôstea Leșescă, sē dobīndescă cetatea Hotinū, învrăjbiți fiindū Leșii cu Petru Vodă, cum s'au scrisū mai susū, pornitus-au Sultan Suleiman cu ôste însuși cu sine, și Tătarii pe de altă parte au intratū in țeră, arđēndū și robīndū. Érá hieții boierii, înțelegēndū de prada Tătarilorū, și de Imrērăție că au sositū la Dunărea, se sfătuiă, și unul cu altul cercau, etc. etc. — *N. C.*

¹⁾ Érá mai tare se temea sē nu 'lū prinđē boierii sē 'lū dea pre mâna lui Sultan Suleiman pornitūși-au Dómna spre munți înainte, părăsitū de toți.—*M. C.*

²⁾ Au nimeritū la unū sihastru duhovnică, unde este acmu monastirea Bisericanii, și 'l-au arātātū cale spre țera Ungurescă. — *Adaos de M. C.*

³⁾ Ce curū spre țera Ungurescă, spre Sēcui, și eșīndū pe părțul acela, au nimeritū de nișce pascari. idem.

dacă au inserat, l-au îmbrăcat cu haine pröste de a lor, și i-au dat comănacü in capü, și l-au scosü la Ardél. Și fiindü öste Ungurésca de strajă, la margine, l-au întreatü pre dënsii ce ömenii suntü; ei au disü: suntemü pescari. Și așa au trecutü pren straja Ungurésca, și nimene nu l-au cunoscutü. Dece, pescarii l-au dusü la casa unui boferinü Ungurescü, carele au fostü avëndü prietesugü mare cu Petru Vodă; ce pre Domnul nu l-au aflatü acasă, numai pre gïupănesa lui; și pre taină spuseră ei de Petru Vodă; carea, înțelegëndü de Petru Vodă, cu dragoste l-au primitü la casa ei, și l-au făcutü ospëțü. Érá unü voinicü öre cine, ce fusése aprodü la Petru Vodă, prilejindu-se într'acelü satü, fiindü scăpatü și elü dintr'acele rëutăți, îi spuseră lui de pescarii acia ce venise den munte, și sciindü elü că Petru Vodă au intratü in munți, și nimică de dënsul nu se scie, și cugetändü intru inima sa, cum arü putea înțelegce ceva de Domnul seü, au mersü la pescarii se l' întrebe; și dacă i-au vëdütü, indatä au cunoscutü pre Domnul seü, Petru Vodă; și au cădütü de i-au sërutatü piclörele. Atunce vëdëndü Petru Vodă pre credincösa sluga sa, multü s'au bucuratü și s'au mângäetü, și multe cuvinte de taină i-au vorovitü, și imblândindu-i-se inima, au adormitü puțintel. Nice zăbavă multă făcëndü, până a odihnire Petru Vodă, érá acea gïupănesä au gätitü légänü cu caï, și 12 voinicü într'armați; și dacă l-au deșteptatü, au ședütü in légänü numai cu acelü aprodü, și au mersü pe locuri fõră de drumü, până au sositü la casa unui boferin Ungurescü, care și acela era prietenü lui Petru Vodă; și acela, dacă l-au vëdütü, -cu dragoste l-au primitü și l-au ospëtatü, și indatä i-au gätitü légänü cu șese caï, că locü de zăbavă nu era, că den urmă prinsese de veste östea ce era la straja Ungurésca, cum Petru Vodă au trecutü pre dënsii, și nu l-au cunoscutü, și s'au pornitü dupë dënsul a'lü cerca, ca se lü pötä agiunge. Ce, Dumneđeü, cela ce l' ocärmuitorü tuturorü celorü ce i se rögä cu credință, au acoperitü pe Petru Vodă, și i-au datü cale deschisä; și mergëndü cu nevoință au sositü la Ciceü; și Sămbätä, in rësärita sörelui, Septemvrie 28, au intratü Petru Vodă in cetatea Ciceului, și au inchisü porțile. Érá ceï ce lü goniau den urmă, vëdëndü că au hălăduitü Petru Vodă dinaintea lorü, s'au întorsü inapoi. Acolo plângere și tânguire era de Dömma sa, Elena, și de fiil seï, de Iliășü și Stefăniță, și de fiică-sa Rucsanda, și de alți căsași, pentru multă scärbă ce le venise asuprä-le, sciindu-se den câtä märeire au cădütü la atäta pedepsä. Deci Petru Vodă au intratü in biserică de s'au inchinatü, mulțämindü lui Dumneđeü că l-au isbăvitü de mânele vräjmașilorü seï¹⁾.

Érá Sultan Suleiman, Impëratul turcescü, cu östea sa, in urma lui Petru Vodă, la Moldova, multă pradă și scädere făcëndü țerei, și călcänd-ö, au agiunsü până la Sucévä, cu mare urgie și pedepsä tuturorü löcnuitorilorü.

¹⁾ Cetatea Ciceul, in țera Ungurésca, era datä de Mätiașü, Craiul Ungurescü, lui Stefan Vodă bëtränul, dupë ce se împäcase amëndoi, cum s'au scrisü mai susü la rëndul seï; și era slobodă acea cetate de Craii Unguresci, Domnilorü de Moldova, se și ție acolo averea cu ömenii lorü. — N. C.

CAP. XVI.

Domnia lui Stefan Vodă, poreclitü Lăcustă.

Prädändü și stropsindü țera Sultan Suleiman, Impăratul Turcescū, și fiindü țera bejenită spre munți, s'aū strinsü Vlădicii și boierii țerei, la satü la Badeuți, den sus de Sucévă, de s'aū sfătuitü cu toții, ce vorü face de acea nevoie ce le venise asupră. Mai apoi de tôte 'și-aū alesü sfatü ca să trimiță solü la Impăratul, cu mare rugăminte și plângere, sē-'i erte; și așa aū alesü dintre dēnșii pre Trifan Ciolpan, de 'l-aū trimisü solü la Sucévă la Impăratul, de s'aū rugatü de pace, și 'și-aū cerșutü Domnū. De care lucru, vëdëndü Impăratul rugăminteä lorü, s'aū milostivitü, și i-aū iertatü; și aū trimisü la dēnșii cu Ciolpan pre unü cēușü mare cu credință, de i-aū chieamatü pre toți la Impăratul, in Sucévă, cariü cu mare frică aū mersü și aū cădütü la piclörele Impăratului; p're cariü i-aū iertatü Impăratul, și cu dragoste i-aū primitü, ca pre nisce robi ai sei. Și le-aū pusü Domnū pre Stefan Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă¹⁾, și elü s'aū invărtejitü inapoi cu multă dobändă, d'impreună cu tötă östea lui. Și decii Stefan Vodă, cu Vlădicii, și cu boierii, aū petrecütü pre Impăratul până la Dunăre; și acolo aū intorsü Impăratul pre toți robii și pleanul câtü s'aū aflatü de față; și birul äncă 'l-aū iertatü; și decii aū trecutü Dunărea; ăra Stefan Vodă s'aū intorsü la scaunu'și in Sucévă²⁾.

Pentru multe nevoi ce aū petrecütü Petru Vodă de Unguri, in cetatea Ciceul, și purcederea sa la Tarigrad, in anul 7041, Genarie.

Fiindü Petru Vodă in cetatea Ciceului, multe pedepsi și nevoi îi veniaū asupră de la neprietenii sei, că nu numai de la cei străini, ce și de la ai sei avea

Érä Ión Zapolii, Craiul Ungurescū, ințelegëndü de clătirea lui Sultan Suleiman spre Moldova, asupra lui Petru Vodă, avëndü grijë de viclesugurile păgănesci, că dacä va supune de totü țera Moldovei, sē nu intre păgânul și la Ardél sē supuie țera Ungurescă, fiindü megieșe, măcar că erau legași cu mare prieteșugü Ión Zapolii cu Sultan Suleiman; ce nice odată creștinilorü dragü n'aū fostü păgânul. Cerșut'aū agiutorü Craiul Ungurescū de la Ferdinand, Impăratul Nemțescü, dupë aședată pacea ce era intre dēnșii, sē se agiutorăscă unul pre altul la vreme de trebă, sē trimiță oști mai de grabă. Érä și elü, stringëndu'și oștile Unguresci, va privighia ca la locü bunü sē 'și ispităscă norocul cu oștile, și cu singurü Sultan Suleiman. Și trimițëndü Impăratul Nemțescü östea sa, ca la optü mi, pre la Varadin, la inceputul sēcerișului, și de äcolo aū mersü la Ardél. Érä cum putea Ión Zapolii, silia sē fie prentaină acea pornire de öste, sē nu oblicăscă Sultanul, avëndü mare prieteșugü cu dēnsul.—N.C.

¹⁾ Ce era mainainte isgonitü de Petru Vodă, și acolo la Sucévă Impăratul aū legatü birü pre anü sē'i dea țera câte *«dece mi galbeni de aurü;»* ăra alte vistere ce n'aū fostü apucatü sē le rădice Petru Vodă cu sine, tôte le-aū luatü atuncea Impărăția.— M. C.

²⁾ Ințelegëndü Sultan Suleiman, dupë ce aū trecutü Dunărea, că Ian Zapolii, Craiul Ar-

pedépsă, de la cei ce 'i miluise și 'i boferise in domnia lui, de la cei ce au nădăjduită se 'i fie cu bine și cu priință la vreme ca aceea. Că întâiu Simeon Părcălabul, carele era pusă de Petru Vodă socotitoră și tocnitoră, de mai-nainte vreme, cetății acela, impreună cu Vlădica Anastasie, gândindă rēu la inima loră asupra Domnului seă, Petru Vodă, s'au sfătuită ca se prinđe pre Petru Vodă și se 'lă omóre, și se 'i ia capul se 'lă trimiță la Stefan Vodă, ce era Domnă in Moldova. Socotiaă că voră dobândi cinste de la Stefan Vodă; ce, Dumneđeă celă dreptă, celă ce scie inimile și gândurile tuturoră, sciut'au și sfatul acestora, și fōră voia sântiei sele nice ună lucru nu se isprăvesce. De care lucru prinđendă de veste Petru Vodă, și sciindă că voră se 'lă omóre, silit'au cu meștersugă de i'au scosă den cetate, și i'au gonită Petru Vodă pentru acéstă faptă.

De norocă era Petru Vodă a tragere nevoi de neprieteni seă, că bine de una nu se mîntuia, alta i se gătia; că, scăpândă de la vrăjmașii seă de la Moldova, pre straja Ungurésă dede, și de acolo strecurându-se pre taină, și intrândă in cetatea Ciceului, spre vrăjmașii seă neneri; și bine de acestii nu s'au mântuită, iată sosi de la Ianoș Craiă óste Ungurésă, carii aă incungiuarată cetatea de tóte părțile. Vēđendă Petru Vodă viclesugul lor, și nevoia ce 'i venise asupra-i, s'au inchinată loră, și aă dată cetatea Unguriloră; carii, dacă aă dobîndit-o pre sēma loră, multă pacoste si pedépsăfaceăă lui Petru Vodă; că a lui Petru Vodă ce aă fostă, aă luată totă Unguriă, și cu nemică volnică nu era; alesă de Mailat, Domnul Ardélului, multă nevoie aă avută de dēnsul.

Petrecēndă Petru Vodă in cetatea Ciceului, cu multă scărbă și nevoie, intr'ună ană și șese luni, nu mai putu suferi rēutățile și pedépsa ce 'i faceăă Unguriă; s'au socotită ca se se desbată de subt stēpanirea loră; și s'au sfătuită cu Dómna-sa Elena se trimițe carte cu mare jalobă și plângere la Sultan Suleiman, Impēratul Turcescă, ca se i se facă milă se-lă erte, plecându-și capul subt sabia Impēratului, și că se trimiță cărți la Ianoș, Craiul Ungurescă, ca se 'lă slobódă den țēră se mērgă la Impērăție, și se slujescă Porții Impēratului. Și sciindă scrisóre sērbescă Dómna Elena, aă scrisă la Impēratul cu mare jalobă și plângere, și o aă pecetluită, și o aă dată la Petru Vodă. Éră Petru Vodă o aă slobodită den cetate pre o ferēstră afară, lângă zidul cetăței, și aă chemată pre o slugă a sa credinciosă ce era sērbă, și i'au ară-

---

délului, cu oștile sale și cu oștile lui Ferdinand, Impēratului Nemțescă, aă apucată poticile munțiloră, ca, de ară vrea elă cu Turcii se între in Ardél, se nu-lă lase, și cum că este gata se se bată cu dēnsul, de acea veste păgānul gemēndă, și scārșnindă in dinți, aprinsă de mânia, aă trimisă Céușă la Ian Craiul, dicēndă 'i că aă uitată de bine facerea lui, și făcēndă-l nemulțamitoră, se 'i spuie că curānd va face de 'și va perde Craia, și se va căi. Rēspuns-aă Ian Craiul Turcului, cu multă plecare, cum elă acea gătire de oști, nu improtiva Impērăției aă făcută, pre carele 'l-aă cuunoscută apērătoră vieței sele și cinstei sele, ce improtiva vrējmașului seă, lui Petru Vodă; carele fiindă subt poronca Craiiloră Unguresci, aă făcută de multe ori prăđi in Ardél, pe carele acum ilă are inchisă in cetatea Ciceul, și in scurtă vreme 'lă va avea in mânia sele. Éră Impēratul nice ună hānată se nu aibă și nice o indoire de prietășugul ce 'l-aă legată cu dēnsul. — *N. C.*

tată cartea, și 'l-au învățat, în taină, să ia cartea și să o ducă la mâna Impăratului Turcesc. Carele, învățatura luându, au mers și au luat cartea, și s'au dus la Țarigrad, și au tins cartea la mâna Impăratului. Era Impăratul, cetind cartea, și vedându atâta jalobă și plângere a lui Petru Vodă, sau, cum zice unii, pentru lăcomia Turcescă (că Turcul bucuros i fie cui să-lu primescă, numai să i se plece, și să-l dea bani), s'au milostivitu Impăratul și 'l-au ertat cu bucurie, și 'l-au primit, vedându că i se plăcă. Și îndată au poruncit de au scris cartea la Ianoș, Craiul Unguresc, să slobođă pre Petru Vodă să mērgă la Impărăție, și au trimis sol de olacă la Craiu. Era Craiul n'au băgat în semă cuvântul Impăratului, nice au slobođit pre Petru Vodă. Intorcându-se solul cu acea solie de la Craiu la Impăratul, au și mai trimis până de șese ori Impăratul la Craiu, pohtind să lase pre Petru Vodă, să mērgă la Impărăție. Era Ungurii nice într'un chip nu vrea să 'lu lase, dându'i vină, că, fiind Domn în Moldova, Petru Vodă, multă asuprelă au avut Ungurii despre densul, și încă adăogea de 'lu făcea *notclagoș*, zicându că are moși și ocine împreună cu densul. Era mai pre urmă, a șapte oră, au trimis Impăratul sol la Craiu, cu hochimuri, aducându-i aminte și de unele și de altele; și abia 'l-au slobođit pre Țisa Impăratului, ca să fie deplin. Decia au trimis Impăratul hochim la Petru Vodă, ca să mērgă cu credință și să nu se témă. Vedându Petru Vodă atâta adeverință de la Impăratul, s'au bucurat forte, și inima i s'au veselit; cunoscându că cum se rădică și se risipesce o negură întunecată, așa și el se curățesce de scărba ce-i zăcea la inimă. Și gătindu-se de cale, au eșit den cetatea Ciceului, în luna lui Genarie, într'o Duminică, lăsându-și Dómna și coconii, și au purcesu la Țarigrad. Atunce, multă jale și plângere la împărțitul lor. Era Petru Vodă, dacă au trecut Dunărea, atunce au mulțămit lui Dumneđu, că 'l-au izbăvit den mâna Ungurilor; și mergendu la Țarigradu 'și-au plecat capul la piciorile Impăratului, pre carele cu mare bucurie 'l-au primit Impăratul¹⁾.

1). Totu acestu paragrafu „despre nevoile lui Petru Vodă în Cetatea Ciceului, și purcederea lui la Țarigrad” nu se afla nici la Miron, nici la Neculai Costin; amândoi sunt multu mai scurți despre nenorocirile lui Petru Rareș; mărghinindu-se Neculai Costin a dice: „Era Petru Vodă fiindu silitu în cetate în Ciceu în mare închisore, se temea și de ómenii sei ce'i avea de apăratu cetate, ca să nu-l dea în mânele Ungurilor. Era nice se indoia de totu cu mila lui Ión Zapolie, Craiul Unguresc; ce de bună voie eșindu din cetate, au căđutu cu rugăminte la Craiul să-l lasă cetatea Ciceul pentru traiul seu cu casa sa, rugându-se să-l erte greșelele cele de mai nainte greșite de densul, arătându Craiului cum și el, măcaru că este Craiu, era fiindu omu, este supusu primejdiilor și vremilor inprotivnice acestei lumi. Făcutu-și-au pace Petru Vodă de la Craiul Unguresc, și 'l-au rugat de i-au datu voie să se cerce la Pórtă să-și poté tocni lucrurile despre Impărăție. Și dându'i voie și slobođenie, agiuns-au Petru Vodă pre la prietenii sei la Pórtă, trimițendu Petru Vodă daruri Vezirului și altor Agi împărătesci”.

„Era Stefan Vodă, aice în țără, înțelegendu că au căđutu Petru Vodă pe mânele Craiului Unguresc, nezăbăvindu vreme, au răpeditu la Pórtă făcendu scire, și rugându-se pen prietenii Vezirului, să poroncască Impărăția la Craiul Unguresc, să-l trimiță legat pre Petru Vodă. Ce Petru Vodă își aședase lucrul de către Impărăție, de-lu chiema să mērgă la Pórtă.”

Pentru mórtea lui Stefan Vodă Lócustă.

Stefan Vodă, domnindü la Moldova, nu puțină grijă avea, sciindü pre vrăjmașul sêh, Petru Vodă, viü, carele mai de demultü avea scósă averea sa și Dómna cu copiii la Ciceü, in țera Unguréscă, cum s'aü pomenitü mai susü. Mai apoi oblicindü, că și dacă aü mersü la Impărăție, este la cinstemare; aceste tóte erau ca o ghiață la inima lui Stefan Vodă.

In zilele acestui Domnă, Stefan Vodă, aü fostü fómete mare, și in țera Moldovei și la țera Unguréscă, că aü venitü lócuste multe de aü mâncatü tótă ródă; și pentru aceea 'l-aü poreclitü și i-aü disü *Lócustă Vodă*. Érá mai apoi, urându-l tótă curtea și boierii, s'aü vorovitü o sémă de boieri den curtea lui, anume Gănescii și Arburescii, și la așternutul lui, unde odhnia, 'l-aü omoritü in cetatea Sucevei.

Érá începétura acestui lucru urátü și necuviosü s'aü făcutü de la Mihul Hatmanul, și de la Trotușan Logofétul, cariü s'aü vorovitü intr'o séră, ca nisce tirani și lupi turbați, se véneze óia cea neslobivă, adecă pre Stefan Vodă; și dândü invěțătură slugilorü séle, ca toți se se intr'armeze, și puindu-le și giurământü se le fie cu dreptate, s'aü pornitü cu toții, și intr'unü foisorü susü in cetate, unde odhnia, aü rêsipitü ușa, și nesciindü Stefan Vodă nemică de acésta, s'aü sculatü fiindü numai cu cămeșa; érá ei cu toții, ca nisce lei sêlbaticii, aü năvălitü asuprá-ï, și multe rane făcëndü-ï, 'l-aü omoritü'), și 'l-aü scosü afară. Acéstă plată aü luatü Stefan Vodă de la cei ce-ï miluise, cărora mai apoi de la Dumneđeü, curindă vreme, le-aü venitü osândă, și aü luatü plată și ei pentru mórtea lui Stefan Vodă Lócustă.

Acestü Stefan Vodă aü domnitü doi ani și trei luni.

•Mergëndü Petru Vodă la Țarigrad, s'aü aședatü la Galata, care cetate este făcută de Itali, și de unü némü ce se dicü Ligurii, și se numesce la istorii Pera; acolo cură Boazul între Pera, adecă Galata, și între Țarigrad».

•Stefan Vodă, aice intru nenorocita țără, multe și grele dabile strängea de la bieții lócui-torü; și de la o vreme s'aü arátatü mare vërsătorü de sânge; că fie pentru ce mică greșélă poroncía de omoria, și încă de multe ori la masă chiemândü pre mulți cu mâna sa îi omoria.»

•Ian Zapolie, când aü trimisü jalobă la Impératul Turcescü pentru Petru Vodă Rareș, cum s'aü pomenitü mai susü, jeluitus-aü și pentru mórtea lui Grit, de carele ne trage rëndul se pomenimü aice». Dupé acésta, Neculaï Costin dá o largă relație despre mórtea lui Grit și despre luarea Ungariei de către Suleïman celü mare. Veđi acéstă bucată la Apendics VIII..

!). Cätü și astăđi se cunósce sângele pe zidul păreților casei aceea, in cetatea Sucevei, pistrelatü din Stefan Vodă, și tăindu-ï capul 'l-aü scosü afară. — M. C.

CAP. XVII.

Domnia lui Alecsandru Vodă Cornea.

Acei lei sălbatici și lupi încrunțați, Mihul Hatman și Trotușan, d'imprenă cu alții cari erau protivnicii lor, dacă omorîră pre Stefan Vodă, cu toții au rădicat Domnă pe unu Alecsandru Vodă, ce-i diceau Cornea, carele fusese atunci portar la cetatea Sucevei, iar mai înainte au fost slugă la Mihul Hatmanul; și dacă l-au rădicat Domnă, i-au pus nume Alecsandru Vodă¹⁾.

Intr'acea vreme, Sultan Suleiman, Impăratul Turcecsu, gătindu-se să meargă la Odriu, au purcesu cu totă puterea sa; și dacă au agiunsu la Odriu, înțelegendă de atâte amestecături ce se facu în țera Moldovei, și nuse pôte aședa țera, au socotit ce va face să potă tocmi această țera. Atuncea avu vreme și Petru Vodă de cerșu Domnia la moșia sa, în Moldova, care i-o giuruise Impăratul de mai înainte vreme, încă când venise den țera Ungurească la Tari-grad. Și de acesta pre voie i-au fostu; și îndată i-au dat stegă de Domnie la Moldova; și au trimisu pre credinciosul său, Imbrea Aga, cu Iniceri și cu multă oște Turcească, ca să ducă pre Petru Vodă la scaunul țerei Moldovei. Și luândă agiutoru de la Dumneđu, Petru Vodă, au purcesu spre Dristovă, în 7 zile a lui Genarie; și dacă au trecut Dunărea, au sositu la Brăila. Și acolo tocmindu-și oște ca să meargă asupra lui Alecsandru Vodă, iată și boierii țerei Moldovei prinseră de veste, că domnia este dată lui Petru Vodă, și au sositu în Brăila. Înțelegendă de acesta, cu toții au părăsit pre Alecsandru Vodă, și l-au lăsat în Cetatea noastră²⁾, împreună cu Mihul Hatmanul, și cu Trotușan Logofetul, și cu Petrașco, și Crasneș, și Cosma. Era alții toți s'au dusu de s'au închinat la Domnul său Petru Vodă, și s'au rugat să-i ierte de greșela lor. Vădendă Petru Vodă atata rugămintă de la țera, i-au iertat pre toți și cu dragoste i-au primit, și le-au dăsu să fie în pace și iertați de toate greșelele lor, câte i-au făcut ore-cândă. Era ei cu toții strigară dîcendă: *«In mulți ani să domnesc cu pace!»* și era dîseră: *«Bine ai venit la scaunul tău, Domnul nostru cel d'ântău!»* Și multă bucurie și veselie era tuturor;

¹⁾ In anii de la Hristos 1538, Alecsandru Vodă Cornea și cu Mihul Hatmanul, iprocii, luândă veste de Petru Vodă Rareș că este în cinste la Impărăție, au repeđit de slăgu la Ferdinand, Craiul Ungurescu, pe unul ce-i diceau Petru Robciu, Ispravnicul Sibiului, cu rugămintă de agiutoru, să-i trimiță impropria lui Petru Vodă, giuruindu-se cu totă țera că se va închina sub ascultarea Craiei Unguresci. Această poftă de agiutoru întârđindu-se despre Ferdinand, mai mult agiutoru au făcutu lui Petru Vodă la Pörtă, că au luat prea lesne Domnia, și cu mai pușină cheltuělă, oblicindu-se la Pörtă ambletele lui Alecsandru Vodă cu a sfetniciloru săi. — N. C.

²⁾ La Roman. — *Simion Dascalul*.

că toți îl iubiau ca pe un părinte a lor, și toți erau bucuroși de venirea lui, căce li se supărase den mestecăturile ce se ațitase în țară, și de răutatea acelor lei cumpliți și fără de suflete.

Petru Vodă, dacă și-a tocmită oșteea bine la Brăila, a purcesă împreună cu toți boierii sei; și dacă a sosită la Galați, s'a tăbărită pe țărmurile apei. Era Alecsandru Vodă, prințându de veste, s'a tătită de grabă cu oște de câtă avea, și a eșită înaintea lui Petru Vodă la Galați; ce nemică n'a folosită, că părăsindu-lă ai sei, a cădută în mânele vrăjmașului seu, lui Petru Vodă, și îndată a poroncită Petru Vodă de i-a tăiată capul, de'mpreună cu Petrașco ce se ținea de densus, într'o Mercuri, în luna lui Fevruarie, 7049¹⁾.

Acestă Alecsandru Vodă Cornea a domnită două luni și trei săptămâni.

CAP XVIII.

Domnia a doua a lui Petru Vodă Rareșu, în anul 7049, Fevr. 19.

Petru Vodă, dacă a tăiată capul lui Alecsandru Vodă, a purcesă cu totă puterea sa spre scaunul seu, spre Sucévă; și sosindă la Bêrladă, i-a făcută mare ospetă și cinste credinciosă și cinstită boierinulă seu, Hura Vorniculă. Și de acolo a venită pren tîrgulă Romanului, și cu multă bucurie a năzuită de a mersă la Sucévă, Fevruarie în 19, Lună după sfântul Teodor, în a doua săptămână de postul celă mare, împreună cu Imbre Aga, și a ședută în scaună.

Dacă s'a aședatu Petru Vodă la scaună la Sucévă, aflat'a în vicșugă pre Mihul Hatmanul, și pre Troțușan-Logofetul, și pre Krasneșu, și pre Kosma, cărora, dacă i-a aflată vicleni, le-a tăiată capetele. De cari multă nevoie și pedepsă a fostă avută Petru Vodă în domnia d'ânteiu; pre cari, când a pribegită Petru Vodă den țară, i-a fostă închisă în cetatea Romanului, avendă prepusă de viclenie, cum s'a și arătată mai apoi, că adevărată a fostă vicleni; și îndată prințendu'i, cu grele munci i-a muncită, și le-a tăiată capetele.

¹⁾ 7048, țice Necula Costin, carele arată într'altă chipă mórtea lui Alecsandru Vodă Cornea. După ce povestese întocma ca Urechi împăcarea boierilor cu vechiul loră Domnă Petru Vodă, elă urmază așa: «Era pre Alecsandru Vodă, precum scrie Istvanie istoricul Ungură, l-a omorită boierii ce erau cu densus, nădăduindă că dintru acea faptă voră avea cinste la Petru Vodă. Și eșindă și acei boieri în tîmpinarea lui Petru Vodă, cu multă glotă de țară, a înțelesă Petru Vodă fapta loră, și Dumnețeu nu i-a lăsată fără osândă pentru mórtea ce făcuse ei, anteiu lui Stefan Vodă Lócustă, apoi lui Alecsandru Vodă Corni. Aș poroncită Petru Vodă de le-a tăiată capetele, și anteiu i-a muncită cu munci grele și grós-nice. Așa este sfârșitul răiloră și cumplițiloră vîșătoriloră de sânge nevinovată. Era viindă Petro Vodă în Galați, a pusă Hatman pre Petrea, feciorul lui Vartic». — N. C.

Eanî socotiți Dumniavóstră, cum plătesce Dumneđețu celora ce facú rěu. Acestii fiindú lei sělbatici și lupi încruntați, multă peděpsă aú făcutú lui Petru Vodă în domnia d'ântěiú. Mai apoi, stămpěrându-și inimile asupra lui Stefan Vodă, neavěndú nice o vină, cu rea mórte 'l-aú omoritú, cum s'aú pomenitú mai susú, la Domnia lui Stefan Vodă. Iată dér, după fapta lorú cea rea, cúrândă vreme le trimise Dumneđețu osăndă asupră, de luare și ei plată cu sabie, ca și Stefan Vodă. Intr'acěstași ți, Petru Vodă aú pusú pre Petrea, feciorul lui Varticú, Hatman și Părcălabú de Sucévă. Intr'acěstașú anú, dacá s'aú aședatú Petru Vodă la domnie, aú trimisú de 'și-aú adusú pre Dómna sa Elena și pre fiil sei, pre Iiașú și pre Stefan, și pre fică-sa Rucsanda, de la cetatea Ciceului, din țera Ungurěscă; și sosindú la Sucévă, Maiú 25, eșitu-le-aú Petru Vodă înainte trei mile de locú. Acolo multă bucurie era la adunarea lorú; cá pre câtă jale era când se despărțise de la Ciceú de se dusese la Țarigrad, mai multă bucurie și veselie era acum la împreunarea lorú. Deací, dacá se aședará cu toții la scaunú, nu uită Petru Vodă datoria sa, cu care mainainte pre toți ingrădia; ce, ca unú păstorú bunú, grijia de oile sele cele perite, ca se le afe. Trimis'aú soli la Craiul Leșescú de 'și cerea robii sei, ce'i luase Tarnovski Hatmanul, când venise cu óstea la Hotin; ce, nemică n'aú isprăvitú, cá s'aú întorsú solii fórá de nice o ispravă.

Petru Vodă, dacá s'aú aședatú în domnie, de nemică altă nu grijia, ce numai cu tótă casa sa petrecea în opețe și în desmerdăciune.

Aceste povestí ce scriú de Petru Vodă Rareșú, cá aú lăsatú scaunul și aú pribegitú în țera Ungurěscă, și de multe nevoi ce aú petrecutú acolo, și cum aú mersú la Țarigradú, și cum aú eșitú cu a doua domnie în Moldova, cronicarulú Leșescú de aceste fóрте pre scurtú scrie; póte fi cá n'aú sciutú de tóte. Érá Letopisețul celú Moldovenescú deagiúnsú și deschisú tóte pre-rónd însemnéđă; pre carele tóte dacá le-amú luatú séma, le-amú socotitú a fi adevere, și pe care le-amú tocmitú careși la locurile sele ¹⁾.

Când s'aú bătutú Petru Vodă cu Maílat, Voevodul Ardélului, în anulú 7049.

Călcândú Ungurii prieteșugul ce'lú avea cu Petru Vodă, după ce s'aú aședatú la domnie al doile, venit'aú hokim Impěrătescú de la Sultan Suleiman la Petru Vodă, ca să mérgă asupra Ungurilorú, și se prinză pre Maílat, Voevodul Ardélului. Și i-aú trimisú într'agluturú pre Ciubali Beiú, cu óstre Turcěscă, și

¹⁾. Negreșitú cá acesti Letopiseșú Moldovenescú de care vorbește Vornicul Urechi, și care tratéză atátú de largú despre întâmplările lui Petru Vodă Rareș, este acelașú Letopiseșú vechiú de care Urechi ne pomenesce în predoslovia sa, și care ne asiguréză cá se sfărșia cu Domnia lui Petru Vodă Rareșú. — Veși tomul I a Letopiseșelorú, pagina 95. — Simion Dascálul și cu cei-alți doi compilatori aú urmatú întocmai tecstului lui Urechi în totú ce se atinge de Petru Vodă Rareșú; érá Miron și cu Neculai Costin, asemine și Ión Neculce, suntú multú mai scurți. Deosebirile ce suntú între cei d'ântěiú Cronicari, și între acesti trei de pe urmă, s'aú însemnatú prin note în tótă Domnia lui Rareșú. — Red.

pre Radul Vodă cu Muntenii. Și vrîndu Petru Vodă să plinască poronca împărăției, aș purcesu cu totă oșteasa, împreună cu Radul Vodă cu Muntenii, și cu Ciubali Beiu cu Turcii, și aș trecutü pre Oituz la Ardél. Și mergëndü cu toșii asupra lui Mailat, Voevodul Ardélului, și încă n'aș ajunsü la Fägäraș, acolo i-aș tēmpinatü Mailat Voevodul cu öste Ungurēscă; și dändü rēsboiü vitezesce de ämbe părșile, Iunie 20, perdut'aș rēsboiul Ungurii, și pre Mailat 'l-aș prinsü viü Petru Vodă, și 'l-aș bägatü in obeđe, și 'l-aș trimisü la Impărăție; și äșa Petru Vodă, prädändü și arđendü in țera Ungurēscă, s'aș intorsü inapoï fōră de nice o smintělă¹⁾. Dupē ce aș prinsü Petru Vodă pre Mailat, Voevodul de Ardél, și 'l-aș trimisü in obeđe la Sultan Suleiman, la alü doile anü, in 7050, Septembrie 12, iar aș venitü hokim de la Impēratul Turcescü la Petru Vodă, sē mērgă sē prade in țera Ungurēscă, pentru multe neingäduințe și amestecäturii ce se aștau²⁾; și plinindü poronca Impărăției, avea și Petru Vodă mare scärbă pre Ungurii, pentru mulfe nevoi ce 'i făcuse, încă de când era inchisü in cetatea Ciceului, de nu 'și era volnicü cu nemică; mai apoï și prieteșugul ce 'lü aveaü impreună ilü călcase. Rēdicatu-s'aș cu totă puterea sa, și aș intratü in țera Ungurēscă de aș prädätü și aș arsü pēn la cetatea de Baltă. Acolo aș ședütü șese zile; și multă pagubă făcëndü țerei Ungurescii s'aș intorsü pe la Bistrița fōră de nice o smintělă, și trecëndü muntele aș eșitü pren Cămpul-lungü, și s'aș dusü la scaunul seü, la Sucévă.

Cronicarul Leșescü, de acēstä pradă ce aș făcutü Petru Vodă mai pre urmă, nemică nu scrie; că pōte sē hie, cum, dacă aș mersü Petru Vodă in țera Ungurēscă, și nice unü rēsboiü neavëndü cu nime, pentru că n'aș fostü cu cine 'i sta improtivă, ce aș prädätü și s'aș intorsü inapoï cu pace, pentru aceea n'aș

¹⁾ Sultan Suleiman înșelegëndü pentru Mailat, Domnul de Ardélü, că ämbäl cu vicleșugü asupra Crăiei Isabellii și a feciorului ei, äjungēdu-se cu Ferdinand, trimis-äü poroncä la Ahmet Pașa de la Nicopol, și la Petru Vodă, și la Radul Vodă, Domnul țerei Muntenescii, de aș mersü cu oști in Ardélü. Intra-äü Petru Vodă pre Oituz, și s'aș adunätü cu Pașä și cu Radul Vodă la Dunäre. Nice o scädere țerei Ungurescii, pre unde aș mersü cu oștile, n'aș făcutü, pentru sē nu aibă grijē și prepusü. Mailat. Ärä fiindü fōră grijē Mailat la casele sele, făcurä sfätü Domnii acestia cu Pașä, neputēndü sē 'lü prinđă-fäșisü, cu vicleșugü; și trimiserä de chiamärä pre Mailatü sē vie la Pașä, pentru intemeerea legäturilorü de pace intre dēnsul și intre Impărăție, făcēdu-i scire că și Sultan Suleiman aș purcesü de vine sē mäntuēscä Buda de incongiurarea Nemșilorü, socotindü că mai bine cu pace sē se äșeđe de cätü cu vēr-sare de sänge. Rēspuns-äü Mailat că nu are cum merge la Pașä; ce, de 'i va trimite Pașä zälögü pre unü feciorü alü seü, elü va veni la Pașä. Rēspuns-äü Pașä că pre fiul seü nu 'lü pōte trimite la dēnsulü, cäci este in slujbä Impērätēscă, și este cu primejdie de viață la dēnșii a trimite zälögü fōră scirea Impărăției; ce 'i va trimite doi Ägi mari, de Vidin și de Silistra, cärorä le-äü datü Impēratul stēguri de Isprävnicie. Și imbrăcändü Pașä pe doi Comișei de a grajdiului lui in häine scumpe, și cu arme ferecate, și pre cäi impodobiși, i-äü trimisü. Și incredințēdu-se Mailat, 'i-äü primitü cu cinste, nesocotindü a hi vicleșugü. Vēđēndü zälöge acei Turci de cinste, aș venitü Mailat in tabēra lui Pașä, și deodatä aș mersü la corturile lui Petru Vodă; și primindu-lü Petru Vodă cu cinste, 'l-äü șinütü cu vorövă, pänă aș venitü mulțime de Turci, amestecași cu Munteni, de 'l-äü luatü și 'l-äü bägatü in obeđe; și ducēdu-lü la Pașä, 'l-äü trimisü indatä la Impărăție, la Țarigrad, și acolo puindu-lü la inchisöre, 'l-äü șinütü pänă i s'aș sēvērșitü viața. Ärä Petru Vodă s'aș intorsü inapoï; și era atunce anii 7049. — N. C.

²⁾ Ce se aștau pentru Crăia Ungurēscă, dupē mörtea lui Ian Zapolie. — N. C.

insemnată cronicarulă Leșescă. Țăra Letopiseșul Moldovenescă arată adevărată că au mersă Petru Vodă la Ungurî, cum scrie mai susă, de au prădată și au arsă, și cu nimene ună răboiă n'au avută. Dece, și noi n'amă trecută nice acăsta fără pomenire¹⁾.

Dacă s'au întorsă Petru Vodă den țera Ungurăscă, intru acea laudă au săvărșită monastirea Pobrata, care era zidită de dănsul, și o au sfințită. Așijderea și monastirea de Râșca s'au apucată a o zidire; și Dobrovățul au istovită; și la monastirea Chipriana au lucrată. Incă și alte multe lucruri bune se află făcute de dănsul, cum'î la Mitropolia de Roman, și la Mitropolia de Sucăvă²⁾, și la monastirea Bistriței, și biserici de pără în Hărlău, și în Baie; și altele multe au făcută.

Și cu adevărată era fecioră lui Ștefan Vodă celăl bună³⁾, că intru totă semăna tătăne-seă; că la răboie îl mergea cu norocă, că totă au isbăndită; și multe lucruri bune și Dunădeescă apucase de făcea. Țăra și moșia ca ună părinte o socotă. Judecata cu direptate o făcea. Țăra la sfată era omă cuviosă, și la tôte lucrurile îndrășneșă, și la cuvântă gata a dare răspunsă, de 'lă cunosceaă toșă că 'î harnică să domnăscă țăra.

În anul 7052, în 15 Maiă, purcesă Iliășă Vodă, feciorul lui Petru Vodă, la Țarigrad

De mărtea lui Petru Vodă Rareșă.

Petru Vodă, fiindă bătrănu de zile, și călăndă în bolă grea, au plătită datoria sa ce au fostă datoră lumei, și s'au săvărșită la anul 7055, Septemvrie în 4, Vineri la mără-nopăte; și cu cinste 'l-au îngropată în monastirea Pobrata, ce este zidită de dănsul, cu multă jale și plăngere despre toșă, ca după ună părinte a loră, carele n'au fostă mai josă de cătă altă, ce au lătită hotarul țerei; că pre Șeul de multe oră i-au arsă și i-au prădată, și luându-le cetățile și orașele, sub puterea sa i-au supusă. Și atăta grăză le-au dată, cătă la vreme de primejdie ce era și pribagă la dănsă, și 'șă perduse Domnia, și după ce s'au dusă la Turci, lăsându-șă Dămna și cuconă în Ciceă, cu tătă averea, atunce Ungură, necum să se bage să 'î jeculăscă, ce incă i-au păzită, și i-au socotită până la venirea lui, ală doile rōndă, la Domnia țerei Moldovei. Așijderea și cu Leșă de multe oră s'au bătută, și Pocușă le-au fostă luată suptă ținerea lui. Țăra mai

¹⁾ Însă, Letopiseșele străine, Leșescă și Ungurescă, de acăstă oștire a lui Petru Vodă nu pomenescă; ce, de Iliășă Vodă, feciorul lui Petru Vodă, scriă că au făcută acele prădi la Ardălu, precum vomă arăta la rōndul seă — *N. C.*

²⁾ Săvărșit-au și Episcopia din Roman, și Mitropolia din Sucăvă au înnoită și au împodăbită. — *M. C.*

³⁾ Semăna bine a fire fecioră lui Ștefan celăl bună: așa isteșă la fire spre răboie, cum și a zidire biserici și alte lucruri bune. idem.

apoi, după multă trudă a sa, creștinește, în cinste, și în țera sa s'au săvârșită, după ce au plinită Domniei sele cei d'ânteiu și cei de a doua, 38 de ani¹⁾.

CAP. XIX.

Domnia lui Iliășu Vodă, feciorul lui Petru Vodă, carele mai apoi s'au turcită. 7055, Septemvrie 5.

Intr'această ană, după mórtea lui Petru Vodă Rareșu, tótă țera au rēdicatū Domnū pre Iliășu Vodă, feciorul celū mai mare a lui Petru Vodă, intr'o Sămbătă, Septemvrie 5; că și firea și fața ilū lāuda a fire blāndū, milostivū și aședătorū, nādējduindū boierii și țera că va urma tātāne-seū, care nādējde pre toți au amēgitū. Că Iliășu Vodă, denafară se vedea pomū infloritū, érá denlāuntru, lacū imputitū; că avēndū lângă sine sfetnici tineri, Turci, cu cariī ūia petrecea și se desmerda, érá nópcea cu turcōie curvindū, den obicōiele creștinesci s'au depārtatū. In vedere se arāta creștinū, érá nópcea in slobođie mahmetescă se dedese; și atāta se cālcase legea creștinescā, cātū de 'lū vrea cruța Dumneđeū multū intr'acea desfrānare, pre toți iī vrea aduce den luminā la intunerecū. Ce Dumneđeū n'au lāsātū norodul seū intru peirea nesciinței și necunoscinței Dumneđeesci²⁾. Și intr'acelū anū a domniei lui, făcutu-s'au ierne grele și geruri mari, cātū și viile și pomii au sēcatū de geruri. Érá la alū doile anū a domniei sele, April 7, in anul 7056, Sămbătă după Pasci, Iliășu Vodă au tātātū capul lui Vartic Hatmanul, in tērgū in Huși, și 'l-au dusū de 'l-au îngropatū in monastirea Pobrata.

Și între multe fōrā de legi ce făcea Iliășu Vodă, āmplēndū'lū Satana de invēfătura sa, lāsāt'au domnia și țera pe sēma frāține-seū, lui Stefan Vodă, și a māne-sa, in anii 7059, Maii 1; érá elū s'au dusū la Sultan Suleiman de au primitū legea lui Mehmet, lepādāndu-se de Hristos, socotindū că va dobāndi cinste mare de la Turcū³⁾. Érá mai apoi, rēu s'au inșelatū; că dacā s'au Turcitū, a-

¹⁾ Acestū portretū atātū de caracteristicū, a lui Petru Vodă Rareș, nu se aflā nici la Miron nici la Neculai Costin, cariī se mārghinescū a đice că: «Imbētrānitū, și cu bōlū grea adaosū cātrē bētrānețele sele, și-au datū datoria cea de obște, cu mare jele tuturorū, și 'l-au astrucatū in monastirea Pobrota, in anii 7054.»

²⁾ De acestū Iliășu Vodă, scrie Istvanfi istoricul, că pe vremea ce erau multe amestecături in Ardél, 'l-au venitū și lui poroncā Impērātescā de la Sultan Suleiman, de au intratū in Ardél, avēndū și oște turcescă cu sine; și trecēndū peste munți s'au tāberitū la Torian, și de acolo au slobođitū cālārima ciamburū, și au prādātū orașele Sēcuiilorū, și au arsū orașele Sasilorū, anume Herman și Prejmerul, pānā in pāmēntū, și mulți omeni au robitū. Și prinđēndū veste Unguriī, au sārītū și au scosū totū diuinul ce luase Moldovenii și Turciī; și pre mulți oșteni de a lui Iliășu Vodă au luatū Unguriī și Nemțiī. Érá de arū fi sositū pedestrima Nemțescă sē le fie apucatū poticile, nice singurū Iliășu Vodă n'are fi scāpatū; și așa, cu deșertū s'au intorsū inapoi, Iliășu Vodă, la scaunul seū, la Sucēvā.—N. C.

³⁾ Scrie Gvagniu și Cromer, că după ce s'au turcitū, 'l-au pusū la Isprāvnicie Sultan Suleiman; decī, vēđēndu-se in cinste Iliășu Vodă, pentru sē'și arate credința și slujba la Im-

pucându-lă și îndulcindu-lă cu bine, 'l-aă pusă Pașe la Dristoră; și numele 'l-aă pusă Mehmet. Dece, nice întru acea cinste ce'i dedese Impăratul n'aă trăitū multă vreme; ce după doi ani, clevetindu-lă mulți neprieteni a lui, cu multe cuvinte rele, către Impăratul, aă cădută la închisore; că aă trimisū Impăratul de 'l-aă legatū și i-aă luatū tōtă averea; și decia 'l-aă trimisū peste mare, la Brusa, de 'l-aă închisū; unde, de inimă rea, curëndă vreme aă muritū, și 'și-aă datū sufletul in mâna diavolului, in legea Turcescă. Acestū Iliășū Vodă aă domnitū in Moldova 4 ani și 8 luni; și deacii s'aă turcitū, cum s'aă pomenitū mai susū.

CAP. XX.

Domnia lui Stefan Vodă, feciorū lui Petru Vodă Rareșū, In anul 7059, Iunie 15.

Dacă aă părăsitū Iliășū Vodă țera și domnia, împreună și legea cea părintescă, atunce într'același anū, 7059, Iunie in 15, boierii și locuitorii țerei se sfătuiseră, și 'și-aă rēdicatū domnū pre Stefan Vodă, feciorul lui Petru Vodă; nădējduindu-se că de n'aă semănatū lui Petru Vodă feciorul celū mai mare, dōră va face datorie și obiceiul părintescū feciorul celū mai micū. Unde și elū cu osērdie s'aă apucatū, către toți plecatū, milostivū, blândū și nevoitorū spre lucruri bune. Bisericilorū s'aă arētātū cu dumneđeire mare; ca sē pōtă stinge numele celū rēū a frăține-seū, și ca sē nu se arāte ceva abātutū de la pravoslavie, pre toți ereticii den țera sa vrea sē'i întōrcă ori sē hie la legea pravoslavnică, sēū den țēră sē esă. Pre Armeni, pre uniū de bună vole, cu giuruințe și daruri āmplēndu'i, pre alții cu sila i-aă botezatū și i-aă întorsū la pravoslavie; mulți den țēră aă eșitū, la Turci, și la Leși, și pentr'alte țeri, vrēndū sē'și ție legea lorū¹⁾. Cu aceste vrea Stefan Vodă sē acopere faptele frăține-seū, lui Iliășū Vodă, de lucrurile spurcate ce făcuse; la aceste cu nevoință se silia. Eră de cele ce se cade pravoslaviei, adecă Legei Creștinesci, depārtatū era, că s'aă arātātū mai apoi cu lācomie și asuprele, și curvie nestēmpāratā era intru elū. Nu se rābda de femei cu bărbați, nu rēmānea fete feciōre nerușinate, nice giugānesele boierilorū nebatgiocorite; și-

---

pērăție, vorbindu-se cu o sēmă de oșteni turcești, cu scirea Porții, avēndū povață pre uniū Turcū (de nu va fi fostū Grecū) anume Marmara, aă mersū la Brașlav, și aă incongīuratū cetatea, și aă aprinsū tērgul de aă arsū până in pāmēntū, și aă luatū pe toți omenii in robie. Eră pre urmă, și pentru acēstā faptā asupra nevinovaților creștini ce aă peritū și 'l-aă robitū, la Brașlav, intorcēndu-se cu isbāndā, prepus'aă și pre dēnsul Sultan Suleiman pentru legea lorū că nu o ținuse deplinū, și aū poroncitū de 'l-aă omoritū; și nu se șcie cu ce mōrte 'l-aū omoritū, nice s'aă mai sciutū ce s'aă făcutū. Așa 'i-aū plātītū Dumneđeū.—N. C.

¹⁾ Pe prōstā cale purcesēse Stefan Vodă cu aceste (isgonirea și silirea Armenilorū), socotindū că va stinge ocārīta viață a frăține-seū, și va innoi bunul nume a tātāne-seū; adevēratū, feciorii bunī adaogū și crescū numele părinților seī, și'lū facū fōrā de mōrte; eră cei rēi feciorii ocārescū și stingū numele părinților bunī.—N. C.

mai apoi, de vrea domni multă, nu vrea hi ca să nu iec urma frăține-scă, lui Iliășu Vodă ¹⁾.

Petrecându aceste nevoi multe boierii și locuitorii țerei, despre Domnul lor, n'au mai putut suferi fără-omenirea și răutățile lui; ce ânteu s'au sfătuit cu taină, ce voru face ca să se pôtă curăți de densus; și, sfātuindu-se, au alesu ca săagiangă de sîrgu la boierii cei pribagi, cari erau in țera Leșescă, eșiți de multe nevoi. Deacii, dacă au avut scire și respunsu de la densusi, cum ei voru veni fără zăbavă (cu cine aru alege să le hie Domnu de'ntre densusi), îndată acestii, năptea, cu toții s'au rădicat la podu la Țuțora, și au tălat ațele cortului asupra lui Ștefan Vodă, și acolo cu multe rane pētrundēdu'lă 'l-au omoritū, in anulū 7060, Septemvrie, după ce au domnitū doi ani și patru luni.

Mulți voru să dică, cum la acēstă faptă ce însemnănu să fie fostū boierii viceni, de au omoritū pre celū mai mare a lorū. Era eū răspunđu la acēsta: că Dumneđu pre celū mai mare 'l-au lăsatū, și giudețulū celū cerescū alū seū pre pământū i 'l-au datū; și precum iubescē elū să vadă pre Dumneđu in cerū giudecătorū blândū faptelorū lui, așa să se arăte și elū celorū ce suntū subt stăpēniea sa; și cum nu suferē Dumnezeū strimbătate, așa și elū să nu facă altuia. Dece, care pôte fi omū ca acela, să'si vadē muierē silită și batjocurită, și să suferē? Carele nu va suspina, veldēndū fiică-sa, feciōră den sēnul seū, ce o au cruțatū, să o ia ore cine și să 'și ridē de dēnsa? Și care slujitorū, s'au boiarin, va primi să'l ia muierē spre pohta sa cea neastēmpērată, și nu'l va gândirē? Ce vină, dēră, vomū putea da celū ce nu pôte suferi amarulū inimii se? Că nu elū, ce Dumneđu simēteșce pre unulū ca acela, să fie plinitorū și certătorū de păcate ca acele; și pentru acēsta le trimite sfērșitū ca să nu mai adaoge păcatulū ²⁾. Precum pre cei bunī vedemū că au sfērșitū bunū și lădatū; era cei răi, rău s'au sfērșitū după cuvēntulū Prorocului, in psalm XXXIII: «mórtea păcătoșilorū cumplită este» ³⁾.

¹⁾ Dice sfânta scriptură, Levit XX: «cela ce va precurvi cu muierē altuia, și va face curvie cu muierē vecinului seū, cu mórte să móră curvarul și precurvarul.» Și la adoua lege dice sfânta Scriptură: «blăstematū, carele dórme cu muierē vecinului seū, și să dică norodū aminū! așa să fie!» La Esdra, Cap III dice: «Depărtați-vē de muierile pământului și de muierile străine.» Pavel Apostol, la Copint. I. dice: «Feriți-vē de curvie, că pe curvari și precurvari giudeca'i-va Dumneđu.» — Pentru aceea cu cale s'au sfătuitū boierii și cu dreptate asupra lui Ștefan Vodă, etc. — *N. C.*

²⁾ Și aceste încă să se scie, că prin slobođirea lui Dumneđu, nerăbdāndū spurcata faptă, se pedepsescū de omēni Domnii răi și turbași, precum și de acēstū Ștefan Vodă s'au arētatū, că 'l-au omoritū boierii. — Adaosū de *N. C.*

³⁾ In anul 7065, era de la Hristosū 1557, Sultan Suleiman au trimisū oște Turcescă in țera Ungurescă, să bată Segedinul. Era Toma Nadajdie, Ispravnicul țerei Unguresci, înțelegēndū că au venitū Turcii la Segedinū, s'au pornitū și elū cu oști Unguresci de au începutū

CAP XXI.

Domnia Ioldii Vodă, carele au domnită trei zile.

Indată ce a' omorîtă boierii acei pre Stefăniță Vodă, la Țuțora, cu toții s'au sfătuită și au rădicată Domnă pre Ioldea, și i-au dată s'ei fie Dómnă pre Rucsanda, fata lui Petru Vodă, sora lui Stefăniță Vodă. Și au purcesă pre Iijia in susă se mérgă la Sucévă se facă nuntă; și au mersă până la Șipote, nesciindă nimene de venirea acestui Domnă. Primindă de veste pribegii boierii, den țera Leșescă, de mórtea lui Stefan Vodă, au rădicată Domnă pre Petrea Stolniculă, și' schimbară numele de' diceau Alecsandru Vodă, pre carele 'l-au poreclită Lăpușneanul. Intr'acesta chipă, aflândă vreme îndemănă pribegii se vie la moșie in țără, indată s'au sfătuită și au căđută după Siniavski, Voevodul Rusiei, și Hatmanul Koroniă, se le dea agiutoră, se vie in țără. Dece, Voevodul, înțelegându-se cu Kraiul, nemică n'au zăbovită, ce au strinsă óste degrabă, și au purcesă spre țără; unde, au socotită ca se nu vie fôră capă, și au rădicată Domnă, cum s'au pomenită mai susă, pre Petru Stolnicul, in tégă in Trebulea. Și au intrată in țără cu óste Leșescă, pre cuvântul boieriloră celoră den țără, ce trimisese mai denainte vreme la pribegi, ca se vie fôră zăbavă cu capă, că ei voră sili se se curățescă de Stefan Vodă, cum s'au și tēplată, că gătindu-se pribegii cu óstea Leșescă se între in țără, boierii cei de țără și afară vreme se se curățescă de Stefan Vodă. Deacia n'au așteptată pre cuvântul ce trimisese la pribegi, ca se vie cu capă; ce, indată au rădicată la Domnie pre Ioldea, și au venită până la Șipote, pe Miletin.

Intru acea vreme, întrândă și pribegii cu Alecsandru Vodă in țără, și de sirgă oblicindă că țera au rădicată capă pre Ioldea, la domnie, carele mergea spre Sucévă se facă nuntă cu Rucsanda, de sirgă au trimisă Alecsandru Vodă pre Moțoc Vornicul cu o sēmă de óste înainte, ca se prinđe pre Ioldea Vodă; și prinđendu'ă calea la Șipote, neavendă elă nice o scire de nicăire, 'l-au impresurată óstea Leșescă și 'l-au prinsă viă; pre carele mai apoi, dacă au sosită Alecsandru Vodă, 'l-au semnată la nasă și 'l-au dată la călugărie, in anul acestășu, 706¹⁾ Septemvrie.

a bate cetatea Baboșie, ce era luată de mai nainte de Turci. Eră înțelegendă Turcii de una ca acesta, au lăsată Segedinul și au mersă se dea agiutoră cetății Baboșii; și dândă răsboiă, au înfrintă Ungurii pre Turci și i-au hiruiă. Atunce s'au întorsă Crăiasa Isabella cu fiinlă ei, Ian Jigmond, la cnezia Ardélului, den poronca lui Sultan Suleiman, găsindă pe Insa solul Turcescă la Petricovă in țera Leșescă; și de acolo, impreună cu solul Turcescă, au venită in Ardél, cum amă pomenită unde amă scrisă de Crăia Ungurésca. Eră in anulă de la Hristos 1554, Ivan Vasilievici, marele Cneză a Moscului, au dobândită sub ascultarea sa orașul Astrahanul, și órdele ce suntă la marea Caspia, cărei mări îi dică *Heavenly sea*. De atunce se scriă Impărății Moscului, *stēpână Astrahanului*. — N. C.

1) 7065 Zice Neculaă Costin.

CAP. XXII.

Domnia lui Alecsandru Vodă Lăpuşnenul.

Alecsandru Vodă Lăpuşnenul, dacă a venit în țară, a luat, se pare, o fiică a Dămnă. pre Rucsanda, fiică a lui Petru Vodă, care era se o ia Joldea; și cu dragoste îl primire boierii; și mergându pre la Hărlău, a trasu la Sucăvă, și aședut în scaun. Decil, s'a cununat cu Dămnă Rucsanda, și aședut nuntă.

Intr'această an a fost omor mare și iernă grea. Dece, dacă s'aședat Alecsandru Vodă la domnie, nu grijă de alta, ce numai de pace, în tôte părțile, și de aședarea țerei. Era cu Dămnă-sa Rucsanda aședut doi feciori, pre Bogdan și pre Petru.

Domnindu Alecsandru Vodă țera, intru lauda lui Dumnezeu aședut monastirea Slatina, cu multă cheltuică și osărdie, și o aședut sfințit Grigorie Mitropolitul. Era la sfințenie, dicit se hi fost preot cu diacon 117, în anul 7066, Octomvrie în 14. După acesta și Păngărașil aședut, mai mult de frică de cătu de bună voie, că de multe ori i s'aședut în visu sfințit mucenicu Dimitrie, îngrozindu-lu ca se i facă beserică pre acel loc; dece, cu osărdie și cu nevoință s'aședut de o aședut.

În ală patrile an a domniei lui Alecsandru Vodă, trimis aședut Sultan Suleiman hochimul la Alecsandru Vodă și la Petru Vodă, Domnul Muntenescă, se mērgă cu oște la țera Ungurăscă, pre pohta Ungurilor se le puie Craiu pre Stefan, feciorul lui Ianoș Craiu, la scaunul celu de moșie a tătăne-seu. Și indată, după poronca Impărăției, aședut și l-aședut de l-aședut la Craie; și de atunce s'aședut Ungurii a dare biru Turcului. Era Domni se întorseră cu tōtă oștea lor. cineș la țera lor, aducându multă jacu și dobândă de la Unguri.

Pre acea vreme fost aședut iernă mare și geră, de aședut îngiețat dobitoce și here pen păduri.

Era intr'această an, 7066, Septemvrie ¹⁾, prestevitu-s'aședut Macarie, Episcopul de Roman, ziditorul și incepătorul monastirei Rîșcăi, carele aședut la scaunul Romanului 27 de an, și cu cinste l-aședut în monastirea sa, în Rîșca; și în locul lui s'aședut sfințit pre Anastasie, omu destoinicu a primire slujba păstoriei sale, carele, 14 an mai apoi, aședut și Mitropolit ²⁾.

¹⁾ Genarie 1, — Simeon Dascaul.

²⁾ Pre această vreme, în an de la Hristos 1562, era de la zidirea lumii 7071, Ivan Vasilievici, marele Cnez a Moscului, avendu cu sine 300,000 de oște, s'aședut pornit asupra cetății Poloțul, ce este pe apa Zvina; și cu multă vārsare de sange o aședut dobândit. Aflat aședut marivisterii intr'această cetate; dece mi de omeni aședut robitu, scriu cronicarii Lēșesci; era pe jidovi, caril n'aședut vrut se se botețe, aședut poroncit de i-aședut inecat în apa Zvina. — C. N.

De ivirea lui Despot Ereticul¹⁾ 7069.

După alu noële anu a domniei lui Alecsandru Vodă, s'aũ ivitũ Despot, pre poreclă,  ră numele i-aũ fostũ Heraclu Vasilic, ce aũ fostũ de nascerea sa den ostrovul Samos, carele aũ fostũ sciindũ multe limbi: Frăncesce, Nemșesce, Grecesce și Lătimesce. Acesta fiindũ nemeritũ la țera Leșescă, și între slujitorii la r sb ie  mbl ndũ, av ndũ și viață între Soșini, s'aũ incleștatũ între nisce Evangelistii (că și elũ nu era pravoslavnicũ), și s'aũ f cutũ că este feciorũ de Domn; și nu putea a eve să vie spre țer , c  Alecsandru Vodă avea prietenie bună cu Leșii, cum și Leșii aveaũ leg tur  tare cu Turcii, pentru amestec turi ca aceste.  r  Despot, pre ascuns, cu protivnicii sei se g tiaũ, și între C zaci și-aũ f cutũ prietenie. Aceste ințeleg ndũ Starostii de la marginea țerei Leșesci, aũ datũ scire la Craiũ.  r  Craiul indat  aũ trimisũ c rțile sele pretutinderea, de capũ ingrozindũ, carele se va băga s  trec  peste inv țetura, și pre Despot s  'lũ opr sc  la Pomoran. Unde, macar că deodată s'aũ alinatũ lucrul,  r  mai apoi Despot mai bine s'aũ g titũ, lu ndũ intr'agitorũ pre Albrecht Laski, și aũ intratũ in țer  cu Nemșii, cu Șvedii, cu Spaniolii și cu C zaci.

R sboiul lui Alecsandru Vodă, cu Despot, la Verbia, 7069, Noemvrie in 18.

Alecsandru Vodă, dac  aũ ințelesũ c  Despotũ fără de veste de unde aũ intratũ in țer  cu  ste str in  de 'lũ impres r , neav ndũ la ce se apuca la unũ lucru așa degrab , ca den somnũ desteptatũ, de s rgũ și cu pușini, negata, i-aũ  șitũ inainte la Jijia, la locul ce se ch m  Verbia; c  țera. pismuindũ lui Alecsandru Vodă, n'aũ vrutũ s  incalce in  ste; și cu cine aũ pututũ, aũ  șitũ: și t mpin ndu-se 'și-aũ datũ r sboiũ, unde cei pușini de cei mulți, și cei negata de cei gătiți, n'aũ pututũ suferi, ce aũ datũ dosũ; și aũ fugitũ Alecsandru Vodă in josũ.

Dicũ unii, că și acolo să hie fostũ r sboiul cu viclesugũ; ins , cela ce perde. hie c nd nu va s  afe vina ca, ce o mută la altul.  r  aceste de la Duane-deũ suntũ t te tocmite, ca nemic  să nu hie st t torũ in lume, ce t te de risip  și trec tore. Pre cei de gios suie, pre cei suiși pogor , ca să hie de pildă și de inv țatur  n  , s  cun scemũ c  nemic  in lume nu avemũ, f r  numai fapte lune.

¹⁾ Despre origina, int mpl rile și intrarea in Moldova a lui Despot Heraclidul, Senion Dascalul cuprinde o narație f rte interesant , care din pricina lungimei s'aũ pusũ la sfirșitul tomului, Apendics IX. Asemine și cu Domnia lui Despot Eraclidul, Neculai Costin părăsesce cu totul Letopisețul lui Urechi; și p n  la m rtea lui Ierimia Movilă Vod , ne dă o hronic  deosebit , cea mai important  pentru noi, pentru sfirșitul vécului al XVI și inceputul vécului XVII. Veđi ac sta la Apendics X. — Red.

Alecsandru Vodă fugе la Țarigrad.

Alecsandru Vodă, după ce perdu războiul, fugi spre Iași, și de acolo își luă Dómna și fugi la Huși. Acolo se grijă ca să stringă țera, și să ia ajutorul de la Turci, să se întorcă asupra lui Despot; ce nemică n'au folosită. Că Despot, dacă aș bătut pre Alecsandru Vodă la Verbia, nu s'au pornit-după el, ce s'au întorsă spre Sucéva, și aș apucată scaunul și cetatea Sucevei cu totă averea lui Alecsandru Vodă; de unde pre slujitorii i-aș umplut cu bani, și pre boierii cu cuvinte bune și dulci i-aș îmblânzit, și le jură să le facă bine mai mult de câtă ară pohti ei. Așa împlind pe toți de nădejde, i s'au închinat țera de sus totă, și s'au gătit de isnová asupra lui Alecsandru Vodă; și aș pogorit la Iași, apoi la Huși, să pótă apuca pre Alecsandru Vodă acoalea. Ce Alecsandru Vodă, vedând și așdind că este golit de totă agiutorul, s'au pogorit la Chilia, și de acolo s'au dus la Impărăție, ca să se agiutorească de acolo.

KAP. XXIII.

Domnia lui Despot Vodă.

Despot, după ce aș gonit pre Alecsandru Vodă până la Huși, s'au întorsă înapoi, și aș venit la Iași, unde aș poștit Vlădicii, pre Grigorie Mitropolitul, și pre Anastasie Episcopul de Roman, și pre Eftimie Episcopul de Rădăuți, și toți boierii țerei, de i-aș cetit molița de Domnie, și i puseră numele de *Ion Vodă Despot*. După aceea, aș trimis boierii de țera la Impărăție pentru stég; și cu bani împlind gurile vrăjmașilor sei, și aș aședat domnia, și i-aș dat stég; și dacă i-aș sosit stégul la Iași, decii s'au dus la Sucéva cu mare bucurie.

Éra Alecsandru Vodă, dacă aș mers la Impărăție, fu trimis la Iconia

Despot Vodă, dacă s'au aședat la domnie, se arăta blând și tuturoră cuvi-osă, și aave creștină dereptă, éra la taină eretică; și aave sfetnici de al sei, de o lege cu densus; mai apoi și aș ivit și necredința sa.

Trimis aș după aceea solii la Craiul Leșec și la Impăratul Nemțesc, dându-le scire că s'au aședat la domnie; unde pre solii bine i-aș primit, și aș fost bucuș unuș ca acestuș ce slujise și la curtea Impăratului, și la Coróna Leșescă.

Mai apoi, pus aș pre țera nevoi și greutăți mari. Bisericele desbrăca argintăriile lua și făcea bani, și alte multe lucruri fōră de cale făcea, care nice așdise că le va vedea. Făcendă aceste Despot Vodă, éra Laski, carele venise cu densus, cunoscendă că va veni asupra loră rău, s'au dus înapoi.

Pentru isvodul amândororū Cronicarilorū Leșesci, și de tocmala lorū despre Despot Vodă.

Pentru acestū Despot Vodă Letopisețul Moldovinescū fôrte prea scurtū scrie. Êră cronicarii cei Leșesci spunū mai deschisū și mai de agiunsū; ce măcar că d'inceputul lui Despot nu spunū amêndoi într'unū chipū, êră mai apoi totū se tocmescū, că cu acêstă dată a'î fostū isbinda totū la despotū Vodă, că au bătutū pre Alecsantru Vodă, și au apucatū scaunul; unde, dacă s'au aședatū la domnie, multe rêutăți făcea, peste voia țerei. Pre carele pênă mai pre urmă nu 'l-au pututū suferi boierii și țera, vêdênd'î de la dênsul atâtea pedêpsă și strimbătate asupra lorū. Și de'lū vra crūța Dumneșcū indelung'î la domnie, nu vrea putea fi într'altū chipū, sê nu primenêscă și legea, și sê nu rêsipêscă și țera.

Când s'au sfătuitū Laski sê scôtă pre Despot Vodă den Domnie.

De acêstă poveste scrie cronicarulū Marțin Pașcovski, cum că Albreht Laski, Voevoda Siraski, dacă au aședatū pre Despot la Domnie, cu multă cheltu-êlă a sa, s'au întorsū la țera Leșescă, dândū cuvêntū lui Despotū Vodă, ca sê'î trimițê totū ce au cheltuitū pentru dênsul, sê 'și rêscompere moșiile care le-au zălogitū pentru Despot. Ce Despot dacă s'au vêdutū aședatū la domnie, nemică de aceea nu grijia, ce numai ce prăda și făcea rêutăți în țeră. Așa, întrând'î scârbă între dênșii, înțelegêndū Laski de-atâte asuprele și rêutăți ce făcea țerei, și lui nu'î plătesce cheltuiala, gândi ca sê'lū scôtă den Domnie. De care lucru, dacă s'au adunatū la Seim la Petricov, cu Dumitrașco Vișnovețki, și acela era omū cu putere mare, și sfātuindu-se amêndoi, au tocmitū Laski ca sê'lū ducă la domnie, și sê scôtă pre Despot. De care lucru incredințându-se amêndoi, nu după multă vreme s'au rêdicatū Vișnovețki cu ôste Căzăcêscă, și au venitū la Nistru, așteptând'î acolo pre Laski sê mêrgă asupra lui Despotū Vodă.

Când s'au sfătuitū și Boierii țerei Moldovei sê scôtă pre Despot Vodă den Domnie, Augustū, 7071.

La aceea dată sfātuindu-se și boierii țerei, d'impreună cu Episcopii, ce vorū face cu aceli rêsipitorū de lege, că nu numai călca obiceiile țerei, și jêcuri făcea, ce și legea cu totul rêmêșesc de batjocură; deci, cu toții sfātuindu-se, mai cu deadinsul Tomșa Hatmanul, ca sê scôtê pre Despot Vodă den domnie; și așa jurarā pre Tomșa, că era omū cu inimă mare, ca sê hie elū începătorū la acestū lucru. Inșe, atunceși înțelegêndū boierii că Dumitrașco Vișnovețki au venitū la Nistru cu ôste Căzăcêscă, și așteptă pre Laski, carii s'au gâtiti sê vie cu ôste asupra lui Despotū Vodă; și a'î socotiti cu toții, și au aflatū ca sê trimiță la Dumitrașco Vișnovețki sê vie la domnie, și sê nu zăbovescă, nice sê

vie cu óste multă, că potú ei cu țera, fõră óste, s'í dea domnia; nice s'e mai aștepte pre Laski, dicëndú: că dacă va veni Laski, va fi slava lui, érá nu a lui Vișno-vețki. Érá Vișnovețki, vedëndú aceste cuvinte și adeverința de la boierii de țérá, aú întreatú sfatú de Pisacenski Porușnicul seú, cum va face, aștepta-va pre Laski, aú ba; că boierii țerei ilú poftescú. Ce Pisacenski, nesocotindú de vicleșugú, vedëndú atáta adeverința de la boierii de țérá, i-aú đisú s'e nu aștepte pre Laski, ce s'e mérgá la domnie, dacă'lú poftescú, s'e nu hie lauda a lui Laski, ce a lorú. Ascultándú acestú sfatú Vișnovețki, s'aú gătitú cu vr'o 500 de ómení s'e vie spre țérá.

Când aú prinsú de veste Despot Vodá că vine Vișnovețki asupra lui.

Scrie Belskie, cronicarul Leșescú, că Tomșa Hatmanul, vrëndú s'e înșele pre Despot Vodá, s'e'í rěschire óstea, ca s'e n'albá cu ce se sprijini despre vrájmașii seí, arětándu-se prietenú lui Despot, 'i-aú spusú că Vișnovețki se gátézé și vine asupra lui, și aú sositú la Nistru, si aú chiematú într'agiutorú și pre Tătari; și áncá adáogea de đicea că Tătarii staú gata la margine, și vorú s'e între in țérá.

Scrie Martínú Pașcovski, că dacă aú înțelesú Despot Vodá de venirea lui Vișnovețki, sciindú că despre Laski, de unde'í era tótá nádejdea, are scárba mare, pentru ce nu'í întorsése cheltuiala, aú socotitú că de acolo nu se va putea agiutori; înțelegëndú că și Laški va s'e vie cu Vișnovețki asupra lui, s'aú sfátuitú s'e facá pace cu Vișnovețki. Nesciindú nemicá de vicleșugul boierilorú seí, aú trimisú solí la Dumitrașco Vișnovețki pentru pace, gíuruíndu'í o mie de cal și câte-va mií de boi, numai s'e facá pace, și s'e se întórcá inapoi. De caré lucru aú întreatú sfatú de Pisacenski Porușnicul seú, de a cărúla sfatú 'i-aú venitú mai apoi tótá rěutatea asupra capului seú; că vrëndú Vișnovețki s'e facá pace pre cuvéntul lui Despot Vodá, și s'e se întórne inapoi, érá Pisacenski totú 'l-aú indemnátú s'e mérgá, vedëndú că dacă'lú poftescú boierii și țera, mai bine s'e fie elú stápénú de câtú altul. Și așa Vișnovețki aú ascultatú sfatul lui Pisacenschi, n'aú priimitú s'e facá pace cu Despot Vodá, ce s'aú pornitú spre țérá, unde mai apoi 'și-aú pusú capul.

Vedëndú Despot Vodá că despre Vișnovețki nemicú n'aú folositú, aú trimisú iar la prietinul seú, la Laski, cu multá rugáminte, s'e'și întórcá scárba despre dēnsul, și s'e nu'lú lase la nevoia lui, ce s'e'í vie într'agiutorú, s'e'lú sprijiněscá de vrájmașii seí, și ce'í va hi pofta, și cheltuiala lui și de'ántěiú și de-apoi s'e'í-o întórcá până la unú banú; încă și alte darurí multe 'i-aú adevéritú. Dece, auđindú Laski rugáminteá lui Despot, fiindú atunce și elú sositú la Nistru la marginea țerei, aú chiematú pre tođi Porușnicii seí, și aú cetitú cartea lui Despot inaintea tuturorú, și aú întreatú sfatú de dēnsii, scóte-va pre Despot den Domnie, aú sprijini'l-va despre vrășmașii lui? Înțelegëndú Porușnicii aceste cuvinte, și vedëndú că Vișnovețki nu 'i-aú așteptatú, precum le era tocméla, ce aú intratú in țérá, ei aú sfátuitú pre Laski s'e nu lase pre Des-

potu la nevoie, de vreme ce mai 'nainte cu agiutorul lui 'l-aũ pus la domnie; dicẽndũ, cã de va lipsi Despot den domnie, și cheltuãla lui Laski va hi peritã; ẽrã de va hi Despot la domnie, totũ este cu nãdejde cã se va întorce cheltuiala lui Laski. De care lucru luãndũ Laski acestũ sfatũ, aũ purcesũ ca sã apere pre Despotũ Vodã, și aũ venitũ pãn la țermurile Siretului cu 14,000 de ostași.

Cãnd aũ viclenitũ Tomșa Hatmanul pre Domnul seũ Despot Vodã.

Scrie Belskie cronicarul, cã, dacã aũ înțelesũ Tomșa Hatmanul cã Vișnoveski aũ intratũ in țerã, aflat'aũ vreme ca sã viclenescã pre Domnul seũ, Despotũ Vodã; și aũ mersũ de 'i-aũ spusũ de venirea lui Vișnovețki, dicẽndũ cã aũ chleamatũ și pre Tãtari într'agiutorũ, și aũ intratũ in țerã. Așa, spãlmãntãndu'lũ cu aceste cuvinte, aũ poftitũ Tomșa Hatmanul s'ĩ dea leficii lui ce avea, ómeni strẽini: Nemți, Unguri, Leși, și alții, ca sã ese cã aceia improtiva Tãtarilorũ; dicẽndũ cã, de va putea opri pre Tãtari, se va întorce de sãrgũ inapoi, și pre Vișnovețki prea lesne ilũ va sprijini; cã pãnã la acea vreme se va stringe și țera, și prea lesne se vorũ mãntui de vrãjmași seũ. Credẽndũ Despot Vodã aceste cuvinte sã hie de la inimã, 'i-aũ datũ slujitorii seũ, leficii Nemți (fãrã pedestrime, ce o aũ opritũ lãngã sine), pre carii avea nãdejde.

De aice nu se tocnescũ la poveste Cronicarii Leșești.

Cã Martin Pașcovski scrie, cã atunce s'aũ fostũ rãdicatũ Ianoș Craiul Ungurescũ, cu multã óste, și s'aũ apropiatũ la margine, subt munți. Țãrã înțelegẽndũ de acẽsta boferii lui Despot Vodã, fiindũ vicleni Domnu-seũ, avurã prilejũ ca sã imputãneze óstea lui Despot Vodã. Aũ sfãtuitũ pre Despot Vodã ca sã trimițã óste despre grãnița Ungurẽscã, sã fie de strajã; și atunce sã fie trimisũ Despot Vodã Nemții seũ, carii erãũ slujitorii la dẽnsul, și cu o sãmã de Moldoveni, și cu dẽnsii pre Tomșa Hatmanul și pre Moțocũ Vornicul, și alții cu dẽnsii, carii aveãũ viclesugũ ascunsũ la inima lorũ asupra Domnului lorũ, lui Despot Vodã. Aceia aũ invẽtatũ in tãrnã pre Moldoveni sã ucidẽ pre Nemți. Dece, nóptea, dacã aũ adormitũ Nemții. 'i-aũ impresuratũ Moldovenii, și pre toți 'i-aũ tãlatũ, fiindũ Nemții fõrã de grijã despre soțiile sele. Atuncea Despot Vodã, fiindũ închisũ in cetatea Sucevei, de frica lui Vișnovețki, cã nice acela nu era departe, indatã s'aũ vãrtigitũ Tomșa Hatmanul, și cu Moțocũ Vornicul, și cu Moldovenii, și aũ incungiatũ cetatea. Cã Ungurii lui Despot Vodã incã fi plecase Tomșa spre sine; ẽrã Despot Vodã numã ce rãmãsese cu pedestrașii; și puindũ Tomșa strajã pregiurũ cetatea. aũ eșitũ inaintea lui Vișnovețki, la Siretũ, cum se va pomeni mai giosũ.

Țãrã Belskie, acẽstã poveste ce scrie mai susũ, pentru perirea acestorũ Nemți, nu scrie așa precum scrie Martini Pașcovski; ce scrie într'altũ chipũ de se tocnesce cu Letopisețul celũ Moldovinescũ, precum vei vedea inainte. Tomșa Hatmanul, dice Belski, dacã 'și-aũ tocmitũ lucrucile cele de viclesugũ despre

Domnu-señ Despot Vodă, înțelegându de venirea lui Vișnovețki, că va să intre în țeră, dat'aș scire de venirea lu Vișnovețkilui Despot Vodă, dicându că au chie-matū și pre Tătari într'agiutorū; carii au intratū in țeră, și au poftitū s'î dea le-fecii seî nemți, s'ē s'ă improtiva Tătarilorū, și apoi se va întorce improtiva lui Vișnovețki. De care sfatū ascultându Despot Vodă, dat-au lefcii seî nemți; pre carii, dacă i-au apucatū Tomșa la mânele s'ele, au purcesū cu óstea in g'iosū, și au trecutū Prutul pre la Frățileni, și au tăberitū la satūla Săpoteni. Și dacă s'au aședatū acolo de masū, Tomșa, cu alți protivnici ai seî, au sfătuitū in ce chipū vorū putea pleca pre Nemți s'ē hie una cu d'ensii asupra lui Despot Vodă. Ce sciindū că Nemții pre unde slujescū suntū cu direptate Domnilorū seî, și nu'î vorū putea pleca așa pre lesne, ce socotirē ca s'ē trimiță iscódă pre ascunsū, s'ē nu scie Nemții, s'ē se facă a se ducere inaintea Tătarilorū, și mai apoi, intorc'endu-se, s'ē aducă veste bună, cum Tătarii s'au întorsū inapoi. Și așa făc'endū, pre urmă d'iseră boierii s'ē se veselēscă toți, că s'au întorsū Tă-tarii; și cinstiră pe Nemți p'auă îi îmbătară, și peste nópte îi uciseră pre toți. Boierii Moldovinesci, a doua și, după ce au ucisū pre Nemții lui Despot Vodă, cu toții r'edicarā Domnpre Tomșa Hatmanul, și îi puseră nume de Stefan Vodă, și indatā purcēsēră spre Sucévă s'ē incongiure cetatea, până a nu prindere de veste Despot Vodă. Și dacă sosirē la cetate, av'endū scire cum sosescē și Vișno-vețki, au pusū strajē pregiur cetate, și încă de aceste Despot Vodă nemică nu scia. Tomșa au eșitū inaintea lui Vișnovețki la podū la Vercicani, pre Siretū.

Martın Pașkovski scire, că acolo Tomșa, tocmindu-și óstea sa in douē p'olcuri, ca s'ē înșele pre Căzaci, au pusū unū p'olcū de o parte de podū, altū p'olcū de altā parte de podū, d'andu-le inv'etătură într'acesta chipū: dacāse vorū în-șira Căzaciū la podū, atunce s'ē i lovēscă f'oră veste de doē părți, cum s'au și t'emplatū. In s'ē cu o și mai inainte, au trimisū Tomșa olăcarii inaintea lui Viș-novețki, d'andu'î veste cu înșelăciune, cum mâne diminētă vorū eși boierii toți inainte'î, de i se vorū închina, și vorū merge cu toții asupra lui Despot. De care lucru înțeleg'endū Vișnovețki ac'ēstā veste, cu mare bucurie au purcesū a doua și, aștept'andū s'ē i eșē boierii inainte s'ē i se închine, unde mai apoi cu mare înșelăciune s'au înșelatū.

Belskie și Pașcovski, am'endoi scriū, că aștept'andū Tomșa pre Vișnovețki, cu óste tocmită, la podū la Vercicani, venit'au și Vișnovețki cu Căzaciū seî. In s'ē nu venīa ca la unū r'esboiū, ce ca la o domnie deșertă de st'ep'enu, cu puținī; și încă elū fiindū bolnavū. Și acoperindu'î negurā, atunce deodatā Tomșa cu óstea sa cea tocmită, f'oră-veste i-au lovitū de i-au spartū, și i-au r'esipitū, și pre mulți au prinsū vii. Unora le-au tălatū urechile și i-au slobođitū; pre alții, împreună cu Viș-novețki, st'ep'enu lorū, i-au trimisū la Imp'erăție. Că Vișnovețki, neav'endū grijē de poticală ca aceea, și nefindū gata, lovindu'lū Tomșa f'oră-veste, de nemică nu s'au pututū apuca, ce numai de fugă; și v'ed'endū că nu va putea scāpa, că era și slabū de b'olă, s'au viritū într'o copiță de finū, la unū satū lângă Boto-șeni; și viindū unū popă la finū s'ē incarce, 'l-au aflatū in copiță ascunsū, și lu'andu'lū de gramazi 'l-au dusū la Tomșa de 'l-au închinatū. Apoi Tomșa 'l-au trimisū la Imp'erăție, de'mpreună cu cumnatu-seū Pisacinski, de 'l-au închinatū

Pentru mórtea lui Vişnoveţki şi a lui Pisacencki.

Ducându ómenii Tomşii pre Dumitraşco Vişnoveţki şi pre cumnatu-seu Pisacenski la Impărăţie, i-au tēmpinatú ómenii lui Alecsandru Lăpuşnénu, carii veniaú cu fermanú Impērătescú la scaunul țereí; cá dedese domniea iar lui Alecsandru Vodă, pentru multe neaşeđări şi amestecături ce se făceau aice in țera. Aşa, dacă s'au tēmpinatú, au luatú pre Dumitraşco Vişnoveţki şi pre cumnatu-seu Pisacenski de la mânule ómenilorú Tomşii, şi 'i trimiseră de 'i inchinare ei la Impărăţie, de la Alecsandru Vodă, đicēndú că pre acesta flú poftesce țera, şi in nádejdea lui au făcutú slujbă Impērăţiei. Dece Impēratul au poroncitú de au pusú in cârlige, despre Galata, pre Vişnoveţki şi pre Pisacenski; şi acolo au tráitú până a treia đi cu multe sudálmi şi ocări spre Mehmetú. Mai apoi, Turcii, ca'ntr'o próscă săgetaú întrēnşii, de'i implură de săgeţi. Şi așa 'si-au sévērşitú viața.

Tomşa au mersú asupra Domnului seú, Despot Vodă.

Tomşa, după isbānda cu norocú ce au înşelatú pre Vişnoveţski, s'au întorsí spre Sucévă, şi stringēndú țera, au incungíuratú cetatea unde era închisú Despot Vodă, şi au abátutú puscele de o băteaú. Intr'aceea, multă gálcévă şi hrēmētú se auđia den lontru; cá Despot, prepuindú de viclenie pre Căpitanul pedestriemei, Dervici Petru¹⁾, cá s'au agiunsú cu Tomşa, şi ca se'i dea cetatea, au scosú sabia şi 'l-au omoritú. Atunce slujitorii, vēđēndú năpatea Căpitanului lorú şi mórtea, mare zarvă feceră; şi ántēiú se ispitise se omóre pre Despot Vodă; apoi socotiră cá vorú đice cá nu pentru Căpitanul lorú 'l-au omoritú, ce au viclenitú pre Domnu-seú, şi s'au lăcomitú de au luatú baní de la Tomşa. Şi așa rupseră sfatú ca se trimițe se le giure Tomşa se hie ei slobođi, şi ei se'i deschidă cetatea, şi de nume de viclenie se se curățescă. Şi așa, luāndú adeverința de la Tomşa, au deschisú cetatea.

De mórtea lui Despot Vodă Ereticul.

Atunce Despot Vodă, dacă au vēđutú că 'l-au viclenitú toți boierii, şi 'l-au părăsitú toți slujitorii, şi țera s'au rēdicatú asupra lui, şi nádejdea de agiutorú de undeva, de la prietenul seú Laski, nu'i vine; așa vēđēndú perirea soşitá asupra capului seú, imbrăcatú Domnesce au eșitú afară den cetate, mai sus de Sucévă, la Areni, unde era țera adunată, se se inchine Tomşii. Atunce Tomşa cu multe cuvinte 'l-au muştratú, aducēndu'i aminte de multe lucruri fórá de lege ce făcea, cá nu numai țera pustiesce, ce şi bisericile desbracă şi de lege își ride. Cu aceste cuvinte muştrāndu-lú Tomşa, 'l-au lovitú cu

¹⁾ Petru de Veverici. — N. C.

buzduganul, și îndată óstea tótă s'aú lăsatú asupra lui, unde, acoperindu'lú mulțimea, cu multe rane i-aú pētrunsú trupul; deacíi inpedestime s'aú lăsatú de i-aú tălatú, și i-aú snopitú; unora le-aú tălatú nasurile și urekile. Și așa aú fostú sfērșitul lui Despotú Vodă. Și aú domnitú 3 aní și jumătate.¹⁾

CAP XXIV.

Domnia lui Stefan Vodă Tomșa, in anul 7072.

Scrie Martiu Pașcovski, că, dacă aú peritú Despotú Vodă la Sucévă, étă sosi Albrecht Laski, Voevoda Siraski, la țermurile Siretului, carele venia într'agiutorú lui Despot Vodă cu 14,000 de ómeni, ce nice de unú folosú nu i-aú fostú. Că, cumu 'și suntú Leșii de ce gătézé prea incetú, până a venire. Laski sē apere pre Despot, érá Tomșa 'l-aú fostú înșelatú pre Despot de i-aú împărțitú óstea și i-aú ucisú Némții, și aú bătutú și pre Vișnovetki. Mai apoi aú omoritú și pre Despot Vodă; și deacíi înțelegéndú de venirea lui Laski, aú prinsú pre Căpitanul Némților celorú pedestri de i-aú tălatú nasul și urekile, și 'l-aú desbrăcatú de halne, și 'l-aú trimisú la Laski sē'í spuie că aú peritú Despot Vodă; érá elú de va veni, cum aú pătitú Vișnovetki, așa va păți și elú, și cum aú peritú ómenii lui Despotú Vodă, așa vorú peri și ómenii lui; că țera nu este fōră de capú, cum îi pare lui; érá de'í voia sē'í fie ómenii fōră nasú și fōră urechi, cumu'í acelu Némțú, elú sē vie. Aceste tóte, dacă aú spusú Némțul lui Laski, aú întreatú de Porușnicii sei cum va face. Ce Porușnicii i-aú đisú: «Dacă aú peritú Despot, pentru carele mergeai sē'lú aperi, și cheltuéla ta aú peritú. Nice avemú ce ámbia aú ce căuta la Sucévă; ce sē ne întórcemú inapoi.» Inse, neputéndu'și afla cale deschisă ca sē se întórcă pre urmă pre unde venise, se țemea de viclesugú sē nu le ésé inainte ómenii Tomșii, și sē pațé mai réu de câtú Vișnovetki. Pre la codrul Cosminului sē trecă, se temeau de țerani, înțelegéndú de dēnșii sē nu sēciquésca pădurea asupra lorú, și sē pațé mai réu de câtú Albert Craiú. Mai apoi, 'și-aú aflatú cale sē se întórcă pre unde aú venitú; socotindú că, de vorú și eși vrájmașii lorú inainte, se vorú apéra de sēnețe, și se vorú sprijini den arme, și vorú hălădui. Cari, dacă s'aú întorsú inapoi, pre multe locuri le făceau návală țeranii cu imblăcie și cu cóse; ce nemică nu le-aú stricatú, ce întregi aú hălăduitú in țera sa; numai unulú de'ntré dēnșii aú peritú. Acéstă dobândă aú făcutú Laski de la Despot, pentru multú bine ce'í făcuse și'lú aședase la Domnie.

1. Ca la trei ani, Noembrie, 7072. — *Simeon Dasoahul*

Când s'au bătut Stefan Vodă Tomşa cu Mircea Vodă, Domnul Muntenesou.

Mircea Vodă, Domnul Muntenescă, înţelegându de atâte amestecături ce se făcea între Domnia Moldovei, au socotit să se ispitescă să apuce ţera să fie sub ascultarea lui; gândind că prea lesne o va dobândi, pentru împerechierea ce era între călăraşi şi între pedestraşi, şi pentru supărarea ţerei ce se făcuse cu Despot Vodă; gândi că, fiindu slăbiţi de răutăţi, nu va avea cine să'i stea împotrivă; alta, că şi domnia Tomşii era neaşedată; că de la Impărăţie nu'i venise stégă de Domnie. Aşa, Mircea Vodă, cu totă oştea sa, s'au pornit asupra Tomşii; ce Tomşa, prindându de veste, de sîrgă s'au gătată, şi i-au eşit înaintea la Milcov; şi dându război, au bătut pre Mircea Vodă, şi decii s'au întorsă la Iaşi¹⁾.

De acéstă poveste, ce au bătut Tomşa pre Mircea Vodă, cronicarii Leşesci nemică nu scriu; ce numai la Letopiseţul Moldovinesc se află acéstă poveste, precum s'au scrisă mai sus.

Stefan Vodă Tomşa fugă în ţera Leşescă, de frica lui Alecsandru Vodă Lăpuşnenul.

Intr'acea vreme, înţelegându Impăratul Turcesc, de atâte amestecături ce se făcu în ţeră, şi se scólă unii pre alţii, nu suferi; ce au dată Domnia iarăşi lui Alecsandru Lăpuşnenul.

Éra Stefan Vodă Tomşa, dacă au omorită pre Despot Vodă în Sucévă, şi bătut pre Mircea Vodă la Milcov, întorcându-se la Iaşi, s'au gătită să trimiţă boierii şi ómenii de ţeră la Impărăţie, să cele stégă. Veneré'i olăcarii de'i deră de veste că domnia este dată lui Alecsandru Vodă, şi au sosită la Brăila, şi se gătéză să între în ţeră. Înţelegându Tomşa de acésta, s'au sfătuită cu boierii sei, ce voră face; şi aflară, ca să trimiţă la Alecsandru Vodă ómenii giuraţi de la ţeră, şi să'i spuie că ţera nu'lă va, nice îlă iubescă, şi de acolo să trecă la Impărăţie; şi până nu le va veni răspunsă, să nu lase pre Alecsandru Vodă să între în ţeră. Dacă au mersă solii acii de la Tomşa, şi au spusă lui Alecsandru Vodă, atunce să fie şissă Alecsandru Vodă: «De nu mă iubescă ei, eu îi iubescă pre înşii; şi de nu mă va ţera. eu voiă pre dēnsă; şi voiă totă merge, ori cu voie, ori fără voie!» Şi au oprită pre solii, şi au trimisă hokimurile Impăratului la Tătari, cari îndată s'au pornit, de au acoperită ţera ca ună roii pēn în Prut, prădându şi arđendă. De altă parte, elă au intrată cu Turcii şi cu oştea ce au avută lângă sine. Deci, Tomşa Vodă, vedēndă că împotrivă acei puteri nu va putea sta, au trecută la ţera Leşescă cu sfetnicii sei, cu Moţocă Vornicul, şi cu Spanciocă Spētar, şi cu Veveriţă Postelnicul, şi s'au aşedată în Liov, după ce au domnită 5 săptămāni²⁾.

¹⁾. Pre acéstă vreme au fostă Domnă în ţera Muntenescă Petru Vodă, fecioru lui Mircea Vodă. — *Simeon Dascălul*

²⁾. Érá la ună Letopiseţă Sērbescă scrie că au fostă domnia lui până la 4 luni. — *Simeon Dascălul*.

CAP. XXV.

A doua Domnie a lui Alecsandru Vodă Lăpușneanul.

Alecsandru Vodă Lăpușneanul, dacă s'aŭ aședat în alu doile rîndu la domnie, scos'aŭ céușu Impêrătescū pre un Turcū mare, de 'l-aŭ trimisū cu pîra la Craiul Leșescū, poftindū pre vicleniŭ sei, pre Tomșa și pre soțiile sale. Êra Craiul, pentru pacea ce avea cu Turcul, și pentru pîra ce'lū pîraŭ Leșil pentru mórtea lui Vișnovețki, și pentru sluția a mulți ce făcuse Tomșa Vodă, aŭ trimisū Craiul pre sluga sa, pre Crasinski, la Liov, de i-aŭ tăfatū capul Tomșil, a lui Moțocū Vornicul, și a lui Veveriță Postelnicul, și a lui Spanciocū Spătarul, și i-aŭ ingropatū afară den tîrgū, la monastirea sfetei Onofrie. Așa aŭ fostū sfêrșitul lui Tomșa Vodă, cum scrie in sfânta Evangelie: «Cu ce măsură veți măsura, se va măsura voă».

Alecsandru Vodă aŭ omoritū 47 de boierī.

Alecsandru Vodă, dacā s'aŭ curățitū de tótă grija denafară, și 'și-aŭ adusū pre Dómna-sa Rucsanda și coconil den țera Muntenescă, aŭ vrutū sē se curățescă și de vrășmașil cei den casă, pre cariŭ își prepusese elū că pentru viclesugurile lorū fu scosū den domnia de'ntēiŭ. Și aŭ invățatū in taină pre lefeciiŭ ce aŭ avutū străiniŭ, de s'aŭ supusū in curtea Domnescă, la Iași, intr'o di, și aŭ chîematū pre obiceiū boieril la curte. Cariŭ fôră nice o grijē de primejdie ca aceea erau. Și dacā aŭ intratū in curte slujitoril, dupē invățătura ce aŭ avutū, aŭ inchisū porțile, și, ca nisce lupi intr'o turmă fôră de nice unū apêretorū, aŭ intratū intr'ênșil de 'I snoplaŭ, și 'I junghiaŭ, nu numai boieril, ce și slujitoril; nice ū alegea pre cei vinovați, ce unul că altul ū punea subt sabie. Mulți se vîrlaŭ pre ferestri de cădeaŭ afară de'și fringeaŭ piclôrele. Și aŭ peritū atunce 47 de boieril, fôră altă curte ce nu s'aŭ băgatū in sēmă. Și așa, dupē atăta nedumneșire, ū parea că 'și-aŭ isbânditū de la inimă.

Invățătura și mustrare celor mai mari:

In Moldova, aŭ cei mai mici despre cei mai mari acestū obiceiū, de pieri fôră giudețū, fôră vină și fôră samă. Singuril, cei mai mari, giudecătôril; singuril pîrîși; și singuril plinitôril legiil. Și de acestū obiceiū Moldova nu scapă, că mai mulți dentre capete suntū iubitoril a vêrsare sânge nevinovatū. Apoi daŭ vină

locuitorilor că sunt vicleni. Déră, cine ară iubi se móră? cine nu doresce se viețuiscă? Cu dragă este celor mai m se albă viață; cei mai mici încă nu o ară lepăda. Cređi, mai bine ară hi den dragoste, de câtă den frică se' slujescă. Și de s'ară invēta cei mai mari de pre nisce musce fōră minte, cum se ține domnia! că tōtă albina își apēră căscłora și hrana loră cu acele și cu veninul se; éră Domnul, adecă Matca, pre nime nu vatēmă; ce tōte de invēțatura ei ascultă. Cum, déră, ar fi mai bine pentru blāndețe se asculte pre celă mai mare, și se'lă iubescă, și cu dragoste se' slujescă, de câtă de gróză și de frică se i se plece. Pentru că cela ce poftesce se se témă de elă atăta norodă de omă, trebuiesce și acela se se témă de toți. Că toți vērșetorul de sānge, de frică face, ca se' ia spałma și se se témă toți de elă, ce ară putea face cu blāndețe.

Pentru risipirea cetăților Moldovei.

Alecsandru Vodă, vrēndă se între in voă Turciloră, precum se făgăduise inaintea Impēratului, că va rēsipi cetățile den țera Moldovei, numai se' dea domnia; pentru că, înțelegēndă Impērăția atăte amestecături ce se făceau in țeră, aș socotită ca se slābescă țera den temelie, se nu se afle apērături; și aș poroncită, cine va risipi cetățile den Moldova, acelu va da domnia. — Dece, Alecsandru Vodă, făcēndă pre cuvēntul impēratului, aș amplută cetățile de lemne, și le-aș aprinsă de aș arsă, și s'aș risipită. Numai Hotinul aș lāsat, se hie de apērare despre țera Leșescă.

Pentru acesta lucru cunōsemă că nice ună bine țerei n'aș făcută; că vasul celă fōră de fundă, măcar câtă apă aș turna întrēnsul, nu'lă mai poți amplea. Așa și Turcul, de ce' dai mai multă, de aceea îți cere, și'ți face mai multă nevoie, că elă darul scrie obiceiă; mai apoi, de n'aș vrea se' dai, încă 'ți caută numai se' dai.

In anul 7073, Septemvrie 22, pre Teofan, ucenicul lui Macarie, ce era den tinerețe Episcopă, 'l-aș rusă Alecsandru Voda Mitropolită Sucevei.

Pentru venirea unui Domnișoră den țera Ungurēscă.

In anul 7074, Iunie, rēdicatu-s'aș de la țera Ungurēscă ună Stefan, óre cine, carele se făcea osă de Domnă; și era pe poreclă Mızgă; și cu mulți hałducl, stringēndă păstoră și altă adunătură de ómeni, aș intrată in țeră, smomindă ómeni ca se i se inchine, și se 'lă ducă la Domnie. Ce Alecsandru Vodă, dacă aș înțelesă, aș trimisă improtiva lui slujitoră se, cară 'l-aș tēmpinată mai susă de cetatea Nēmțului; și dāndă rēsboiă, 'l-aș bātută, și ómeni i-aș risipită. Éră elă aș scāpată inapoi pren munte, pedestru; pre ună i-aș prinsă și i-aș dusă la Alecsandru Vodă.

În anul 7075, Septemvrie 26, Sultan Suleiman s'a rădicat cu oști și a mers asupra Nemților, unde multă pradă și răsipă a făcut. Mai apoi, fiind cuprins de boală acolo, a murit, după ce a împărățit 44 de ani; și a lăsat împărăția fiu-seu, lui Sultan Selim.

De mărtea lui Alecsandru Vodă Lăpușnénu.

În anul 7076, Alecsandru Vodă a cădat în boală grea, și s'a priceput că va muri. Dece, înainte morții se, chemă Episcopii, boierii și totă curtea, de i-a învățat și le-a arătat moștenitorii pre fiu-seu Bogdan Vodă se-lu puie la domnie pre urma lui. Era el, dacă a plinit 13 ani și jumătate a domniei se, și cel d'ânteu și a doua, primind anteu călugăria, a răposat, și cu cinste l-a îngropat în mănăstirea Slatina, care este de densul zidit.

Țicu unii, că și mărtea lui Alecsandru Vodă a fost cu înșelăciune; că el mai înainte de mărte, vedându-se în boală grea, și neavându nădejde de viață, a poroncit Episcopilor, de lu voru vedea că-i despre mărte, se-lu călugărescă. Dece, vedându-l ei că a leșinat, și mai mult mort de cât viu, după cuvântul lui l-a călugărit, și i-a pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, țicu că, dacă s'a trezit și s'a vedut călugăr, se hie țisu că, de se va scula, va popi și el pre unii. Care cuvânt înțelegându Episcopii și boierii, și mai cu deadinsul Dómna Rucsanda, temându-se de acela cuvânt, ce era de a se temere, sciind câtă gróză și mărte făcuse mai înainte în boierii se, temându-se și Dómna se nu petrecă mai reu de cât alții, l-a otrăvit și a murit.

Acestu Alecsandru Vodă, țicu că a fost scoțind ochii ómenilor, și pre mulți a sluit în domnia lui.

CAP XXVI.

De Domnia lui Bogdan, feciorul lui Lăpușnénu, la anul 7076, Martie.

După mărtea lui Alecsandru Vodă, fiindu coconul Bogdan Vodă de 15 ani, cu toții l-a rădicat la Domnie; însă, fiindu brudi, purta muma-sa, Dómna Rucsanda, trebile țerei, că era o femeie creștină, înțeleptă, destoinică și Dumețească, și la tóte bunătățile plecată și milostivă. Și a domnit împreună cu fiu-seu doi ani și nouă luni; și bolnăvindu-se, a eșit și ea den lume, pre urma părinților se, în anii 7078 Noemvrie în 12¹), și a astrucat-o în mănăstirea Slatina, lângă. Domnu-seu Alecsandru Vodă.

Era după mărtea Dómnei Rucsandei, rămasă domnia în grija lui Bogdan

¹). Octomvrie 11.—Simeon Dascalul.

Vodă; și cumu 'și era blându și cucernică, așa tuturoră arêta direptate, câtu se cunoscea că nemică nu s'au arêtată în elu den obiceiul tătâne-seu. Nice de carte era prostă, la călărie sprintenă, cu sulița la halca nu prea lesne avea potrivnică, a săgetare den arcă tare nu putea fi mai bine. Numai ce era mai de trebă domniei fi lipsia: că nu cerca bătrâni la sfat, ce de la cei tineri den casă lua sfat și învățatură. Iubia să auță glume și măscări, și jocuri copilăresci. Mai apoi, lipi de sine Leși, de'i erau și de sfat și de a batere halca cu sulița, risipindă averea cea Domnescă. Deprindându-se așa, den și în și, au lăsată în năpustă trebile țerei; că pre câtă ilu iubiau ântăi, pre atâta ilu urise apoi. Aceste lucruri de hulă trăgându-se până la urechile vrăjmașilor la Impărăție, nu cum erau, ce mai pre susu le adăogea; intrândă aceste în urechile sfetnicilor Impărăției, au aflată și ei vreme să'si âmple pungile. și dat'au scire Impăratului. Dece, înțelegându Impăratul, au socotit să scotă pre Bogdan Vodă; și au trimisă la Rodos de au adusă pre Ion Vodă, care era la minte ascuțit, și la cuvântă gata, și se vedea a hire harnică nu numai de domnia acestei țeri, ce și altoră țeri să hie capă și mai mare.

CAP XXVII.

De domnia lui Ion Vodă, ce'i dăcu Armanul, carele 'l-au ruptă Turcii de codela a două cămile, anul 7078.

Acestă Ion Vodă, unii dăcu că au fostă fecioră de Arman, alții dăcu că au fostă fecioră unu Stefan Vodă ¹⁾. Era Marțin Pașcovski, cronicarul Leșescă, scrie că au fostă Ion Vodă de la Mazovia, den țera Leșescă; era cu adevărată nu se scie, nice ilu arată a cui fecioră este.

Sultan Selim, Impăratul Turcescă, înțelegându de Bogdan Vodă că s'au prietenită cu Leșii, și 'și-au măritată surorile după Leși, și elu încă va să ia fată de Leavă, au socotit să nu se cumva lepede despre dânsul, și să se lipescă la Leși, și să închine țera mai apoi; să nu aibă mai multă gâlcă cu Leșii de câtă cu dânsul, au socotit să'lu mazilăscă, și au trimisă de au adusă pre Ion Vodă de la Rodos, și i-au dată domnia la Moldova. Și dacă acesta au luată stăgă de la Impărăție, au purcesă spre țeră cu ôste Turcescă.

Èra Bogdan Vodă, dacă au înțelesă de venirea lui Ion Vodă, îndată au trimisă, la boierii Leșescă, în țera Leșescă, la cari și-i făcuse prieteni, să'i trimită ôste, să nu lase pre Ion Vodă să între în țeră. Și de nu vrea fi pripită Ion Vodă cu ôste Turcescă și Tătărăscă, nu prea lesne se vrea hi aședată la Domnie; că până a venire ajutorul Leșescă, Ion Vodă au fostă intrată cu ôste în țeră. Dece, Bogdan Vodă vedându că'lu impresoră vrăjmașul seu, 'i-au dată cale, și s'au dusă la Hotin. Èra Ion Vodă, pre postul mare, au venită în Iași, și au ședută în scaun: și arêtându-se groznică să'i la spațma toți, nu

¹⁾ Așa se află elu scrisă la uricile lui.—Simeon Dascalul.

de alta se apuca, ce de căsne groznice și de vërsare de sânge; și atunciși, în ziua de Paști, aș tâlati pre Ionașco Sbierea, și multe cazne făcea.

Răsboiul lui Ion Vodă cu Bogdan Vodă.

Ion Vodă, sciindă pre Bogdan Vodă la Hotin, că nu dörme, ce stringe öste împrotivă lui, strins'ău și elü țera, și öste Turcescă äncă avea. Érá Bogdan Vodă aș trasü agiutorü din țera Leșescă: că mulți prietenü avea, că și cumnați își făcuse, că o soră o dedese după Pcniatovski, alta o logodise după Sborovski, și elü äncă tocmise së ia fata lui Tarlo. Și dacă aș trimisü vr'o 2000 de Leși, și Milenski Hatmanul venise de era östea pre mäna lui, și Siniavski, Voevodul Rusescü, și alți, aș intratü în țeră, și s'ău lăsatü pe Prutü în giosü, și aș trimisü de aș adusü puscile de la Hotin, și s'ău pogoritü la Stefänesci. Acolo aș prinsü de veste că și straja lui Ion Vodă nu'i departe, și aș trimisü o semă de ei înainte së vadă, cari aș datü la Prutü de Moldoveni. Ei, după invëtatură ce aș avutü, n'ău datü răsboiü, ce aș trecutü Prutul pe de ceea parte, și s'ău lăsatü în giosü, de mergeaü Moldovenii pe de cöstă parte, Leșii pe de ceea parte de Prutü. A doua di, s'ău ispititü se dea harțü; ce Moldovenii totü s'ău datü inapoi, spre temeii unde era țera cu Turcii, la unü locü strinși. Și apropiändu-se spre Iași, s'ău arëtätü östea tötă a lui Ion Vodă: și era Gioi după Rusalii. Vëdëndü Milenski Hatmanul atäta mulțime de öste, căreia socoti că nu'i va putea sta înainte, se fece într'o di a cercare vadul la Prutü së trecă spre östea lui Ion Vodă; și dacă aș inseratü, s'ău pornitü inapoi, și tötă nöptea s'ău dusü. A doua di, dacă aș vëdütü Moldovenii că Leșii s'ău dusü inapoi, s'ău slobođitü după dënșii în gónă, și dacă i-aș agiunsü, în multe locuri s'ău bätutü, și mulți de ämbe părțile aș peritü; érá a'i risipire n'ău pututü. Mai apoi, aș silitü së'i spargă la trecëtore, la Nistru, subt cetatea Hotinului; ce nice acolo n'ău pututü, că cetatea era pre mäna lorü, ce'i apëra pre dënșii, érá pre Moldoveni reschira. Acolo mai venise Leșilorü într'agiutorü Iazlovečki Hatmanul, cu 800 de Leși. și s'ău tëmpinatü la trecëtore; ce, vëdëndü că nu le-aș slujitü norocul, s'ău dusü inapoi, ca së se gäteze mai bine pre altă-dată.

Ce Bogdan Vodă, bolnävindu-se de ochi, de nu gândia de domnie, ce de nevoia sa, s'ău lăsatü, și s'ău dusü la Moscü, unde și mörtea i s'ău tëmplatü acolo. Și aș domnitü Bogdan Vodă unü anü și trei luni, föră câtü aș mai domnitü și cu mumă-sa Döмна Rucsanda. Acöstă poveste ce scrie mai sus, că aș venitü, Leșii cu öste asupra lui Ion Vodă, scrie mai deschisü Marțin Paskovski, cronicarul Leșecü; änsë, noi n'amü vrutü së insëmnämü aice; érá cui va trebui së scie mai cu adevëratü acela së caute acolo, și va afla.

Ion Vodă, după isbändă cu norocü ce aș gonitü pre vräjmașii sei den țeră, se aședă la domnie. Și de'ntëiü la töte era pre voia țerei; érá mai apoi, pre toți i-aș covârșitü cu vräjmașia lui, și cu morți groznice ce făcea; că vra së ia agonisita tuturorü, nu cu altü meștersugü, ce cu vërsare de sânge. Și den di în di isvodia feluri de muncü nouë; băgat'ău în focü, de viü, pre Vlädica

Georgie, de aũ arsũ, dându'ı vinã de sodomie, auđindũ cã are avuție. Așijde-rea și Mitropolitul Teofan, n'aũ vrutũ hi eșitũ întregũ, de n'arũ fi fugitũ pron munți, de grãda lui. Temnițele pline de cãlugeri; și in grãpã, de vii, aũ bã-gatũ pre Veveriță și pre popa Cosma, și pre Molodeț cãlugerul. Erã de pre boțerii cei de cinste și cei mai de gïos, sabia lui nu lipsia, și cu multe feluri de morți îi omorã, socotindũ cã mai vrednicũ și mai destoinicũ de cãtũ dãn-sul, nime n'aũ mai fostũ. De lege își ridea, cã in postul celũ mare s'aũ insu-ratũ, și alte cãlcãturi de lege multe ca aceste făcea.

Pentru mađilia lui Ion Vodã, și cãnd s'aũ sfãtuitũ Ion Vodã cu țera sã se rãdice asupra Turcilor, in anul 7081.

Intre acele belituri și morți groznice, fãrã dumnezeire, ce făcea Ion Vodã in domnia sa, și nice de cum i-u 'și aducea aminte cum va veni la celũ de apoi, iatã i-aũ venitũ veste cã 'l-aũ mazilitũ Impãratul, și este datã domnia lui Petru Vodã, ce 'l-aũ poreclitũ mai apoi Schiopol. Acestũ Petru Vodã era den țera Muntenescã, feciorũ Mircii Vodã.

Ion Vodã, dacã se vãdu strãinatũ de mila Impãratului Turcescũ, socoti ca sã ție țera cu sabia; și in datã trimisã la Cãdacı de i-aũ postitũ cu lãfã, s'ı vie intr'agiutorũ. Și aũ strinsũ țera; cãtrã care, cu multe cuvinte blãnde se ruga ca sã le pãte întãrce inimile spre dãn-sul, și arãta nesațitul Turcilor și lãcomia lorũ (erã nesațitul și lãcomia lui nu vedea), đicendũ cã Turcii tãte schimbãrile facũ pentru mėsda (mita), de'ı ingreuẽzã ca sã 'ı sãrãcãccã, și s'ı slãbãccã; și le arãta cum pãte de lesne sã depãrteđe mãna Turcului de dãnșil, de vorũ vrea și ei. Cã pre Leși îi are spre sine plecați; Cãzaci s'aũ adevãritũ, cãtũ le va da scire, cãtũ vorũ veni, la cariĩ aũ și trimisũ, și cãro-ra nu le potũ sta inainte nice odatã Turcii. Numai țera ce 'ı lipsesce; cã de se vorũ pleca și ei sã fie intr'una, nice óste nu vorũ trimite Turcii, ce vorũ face țerei pre voie. Erã despre sine sã nu 'lũ ție ca pre unũ vrãjmașũ, ci ca pre unũ prietenũ și pãrinte; erã de aũ fãcutũ cuivași inalđiosul, totũ pentru Turci aũ fãcutũ sã le intre in voie, și sã 'ı ãmple, și nu i-aũ pututũ sãtura; deci, pre cãtũ 'l-aũ cunoscutũ cu rãn, sã'lũ cunãscã mai multũ spre folosul lorũ. Așa Ion Vodã ãmplendũ pre toți cu nãdejde, cu glasuri mari strigarã, cã lãngã dãn-sul vorũ peri toți, cum s'aũ și tẽmplatũ.

Resboiul d'ãntãiu a lui Ion Vodã cu Petru Vodã Schiopol

Ion Vodã, dacã aũ luatũ credința țerei, se gãti de rãboiũ, și in tãtã țera trimis'aũ de sirgũ sã esã la óste. Trimis'aũ și la Hendric, Craiul Leșescũ, pof-tindũ ajutorũ de óste sã'ı dea; ce, de acolo nu s'aũ folositũ; cã Craiul s'aũ mãntuitũ, cã are legãturã cu Turcul, țera lorũ, mai multũ de o sutã de ani,

neclintită. Era Căzaci, cumuş suntă gata de a se amestecare la tôte, neintrebându de nime, s'aũ adunatũ 1200 de ómeni, şi aũ venitũ la Ion Vodă; pre cariĩ vedẽndu'ĩ Ion Vodă, nu intr'altũ chipũ, ce cum ar hi vedutũ ingerĩ din cerũ, cu veste de isbãnda pogoriĩ, şi cu multe daruri capetele ce eraũ le-aũ dãruitũ. Ion Vodă, dacã aũ strinsũ óstea tótã, şi s'aũ buluccitũ la unũ locũ toĩ, 'i-aũ venitũ veste cã Petru Vodă şi cu Alecsandru Vodă aũ intratũ in țerã, cu mulți ómeni, şi Munteni, şi Unguri, şi Turci. Aũ alesũ Ion Vodă capũ dintre Căzaci pre Sfirski. cu o samã de Căzaci şi cu óste de țerã. şi 'i-aũ trimisũ inainte de straje, sã vadẽ cu ochii; era elũ cu altã óste aũ purcesũ dupe dẽnşii. Era Sfirski cu Căzaci, şi cu cine mai eraũ cu dẽnsul, aũ nemeritũ asupra 400 de ómeni ce eraũ straja lui Petru Vodă, şi fõrã-veste incungiuurãndu'ĩ, pre toĩ 'i-aũ prinsũ.

Sfirski, dacã aũ biruitũ pre acea strajã, şi aũ prinsũ veste cã Petru Vodă nu scie nemicã de óstea lui Ion Vodă, indatã aũ rãpeđitũ ómeni de țerã de aũ datũ scire lui Ion Vodă sã sirguiascã sã vie s'ĩ lovescã fõrã-veste, cã are vreme acum, de'ĩ voiea s'ĩ batẽ; şi 'i-aũ spusũ cã este óste multã forțe. Ințelegẽndũ aceste Ion Vodă, cum aũ pututũ mai tare aũ sirguitũ; şi dacã s'aũ impreunatũ toĩ, impãrțindu-se in trei põlcuri, 'i-aũ lovitũ când ei dormiaũ fõrã grijẽ, desbrãcați, câtũ nime de nemicã nu s'aũ apucatũ. Caii lorũ eraũ slobodĩ la pãşune, in nãdejdea strẽjiĩ. Aşa, impresurãndu'ĩ fõrã-veste, şi multã mõrte fãcẽndũ intr'ẽnşii, 'i-aũ biruitũ Ion Vodă. Era Domniĩ, Petru Vodă şi Alecsandru Vodă, amẽndoĩ aũ scãpatũ, lãsãndũ totũ in taberã, şi aũ nãzuitũ amẽndoĩ la Brãila, numaĩ cu trupurile.

Ion Vodă aũ prãdatũ țera Muntenescã, şi aũ pusũ acolo Domnũ pre Vintilã Vodã.

Dacã aũ bãtutũ Ion Vodă pre Petru Vodă, şi pre Alecsandru Vodă, s'aũ lãsatũ in gõnã dupẽ dẽnşii, şi aũ sloboditũ óstea in pradã, de aũ jecuitũ țera Muntenescã mai multũ de jumãtate, şi aũ pusũ Domnũ in țera Muntenescã pre Vintilã Vodã.

Dacã s'aũ intorsũ den pradã óstea lui Ion Vodă, den țera Muntenescã, apucatu-s'aũ de Brãila, de aũ arsũ tãrgul cu totul; numaĩ cetatea ce aũ rãmasũ. Şi gãtindu-se sã batã şi cetatea sã o dõbãndescã, cã nu era multũ a o luare, 'i-aũ venitũ veste den urmã, cã Tãtariĩ aũ intratũ in țerã. Lãsãt'aũ, darã, cele strẽine, şi s'aũ intorsũ la ale sale sã le apere.

Al doile rãsboiũ ce aũ bãtutũ Ion Vodă pre Turci şi pre Tãtari. şi aũ arsũ Tighinea şi Cetatea Albã.

Ințelegẽndũ Ion Vodă cã Turcii de prin cetãți şi Tãtariĩ den Bugegũ s'aũ rãdicatũ asupra lui, indatã aũ trimisũ cum mai de sirgũ sã se buluccescã óstea de pre unde aũ fostũ rãşchiratã, dãndu-le scire pentru Turci şi Tãtari. ce

aŭ încălecatŭ asupra lui. Pre cariŭ dacŭ i-aŭ lovitŭ Ion Vodă cu ôstea sa, pre lesne i-aŭ bătutŭ ŝi pre acia. Inse, vëdëndŭ atâta supërare ce avea de Turci, implëndu-se de mânîe, cu focŭ aŭ arsŭ Tighinea ŝi cetatea Albă, ŝi multă pradă aŭ făcutŭ, ŝi multŭ pleanŭ ŝi robi aŭ scosŭ. Deciŭ, Ion Vodă, curățîndu-se de vrăjmașii lui, aŭ datŭ puținel țerei odihnă, se se rësufle; éra Căzaciŭ nu se leniaŭ, ce câmpii Bugégului pururea cercaŭ ŝi multă pradă făceaŭ.

Al treile rësboiŭ ce aŭ bătutŭ Ion Vodă pre o sémă de ôste Turcésca.

Călcândŭ Căzaciŭ câmpii Bugégului, aŭ datŭ pre o sémă de ôste Turcésca, ce se strinsése ŝi mergea să lovésca pre Ion Vodă fôră veste; ŝi de sîrgŭ aŭ trimisŭ Căzaciŭ la Ion Vodă de aŭ cerșutŭ se le trimiță agiutorŭ ca se dea rësboiŭ acelorŭ Turci. ŝi dacŭ le-aŭ trimisŭ, prea lesne i-aŭ biruitŭ, ŝi i-aŭ risipitŭ, cu agiutorŭ prospëtŭ; că până a venire agiutorul de la Ion Vodă, era se pérde Căzaciŭ rësboiul, de mulțimea Turcilorŭ; unde, mai apoi, Moldovenii odihniți, dândŭ rësboiŭ vitezese, prea lesne i-aŭ spartŭ.

Al patrule rësboiŭ, când s'aŭ bătutŭ Ion Vodă cu Turcii la Cahul.

Impëratorul Turcescŭ, aŭdîndŭ de simetia lui Ion Vodă, ŝi câtă pagubă i-aŭ făcutŭ, aŭ socotitŭ ca se stropsésca țera Moldovei cu totul, ŝi pre hainul seŭ, pre Ion Vodă, se'lŭ prîndë. ŝi îndată trimise in tôte părțile, la toți Sângeciŭ se se găteze de ôste, ŝi se trecă Dunărea asupra lui Ion Vodă. Éra Ion Vodă, dacŭ aŭ înțelesŭ, cu tótă ôstea sa s'aŭ pornitŭ, ŝi aŭ supusŭ ôstea subt Tighinea, ŝi aŭ trimisŭ o sémă de ôste a sa cu Ieremia Părcălabul de Hotinŭ, ca se apere trecătórea Turcilorŭ se nu trecă Dunărea. Ce cu greŭ este celorŭ puținŭ a oprire pre cei mulți, ŝi celorŭ slabŭ pre cei tari; că, trecëndŭ ântëiŭ puscele cu Ianicerii ŝi cu pedestriimea se apere vasele, aceiași tótă a-l-altă ôste Turcésca aŭ sositŭ. Unde, vëdëndŭ Ieremia Părcălabul că nu'ŭ póte opri, s'aŭ întorsŭ, ŝi aŭ datŭ scire lui Ion Vodă; ŝi nice Ion Vodă altă zăbavă n'aŭ făcutŭ, ce îndată aŭ purcesŭ spre ôstea Turcésca, inse, ântëiŭ aŭ trimisŭ pre Sîrski cu o sémă de Căzaci ŝi cu 6000 oșteni de țera, se prîndë limbă; ŝi fôră zăbavă aŭ datŭ pre ôstea Turcésca, unde, nu eraŭ mai puținŭ de ôstea Moldovenésca. ŝi dândŭ rësboiŭ, aŭ fugitŭ Turcii, ŝi nice altă limbă aŭ pututŭ lua, fôră de unŭ Turcŭ rănitŭ rëu, câtŭ n'aŭ pututŭ de la dënsul nemică înțelegë. Apoi, singurŭ Ion Vodă cu vr'o 600 de ómeni, s'aŭ lipitŭ la baltă la Cahul, unde era ôstea Turcésca; ŝi s'aŭ suitŭ într'unŭ piscŭ de dél se póta cunosce câtă samă de ôste va hi la Turci. Ce, nemică n'aŭ pututŭ cunosce: că ôstea era pre văl, de nu se vedea; numai strëjile s'aŭ vëdutŭ in patru locuri. ŝi s'aŭ întorsŭ Ion Vodă inapoi la tabëră; ŝi atunci o sémă den boierii cei mari, Muraul vel Vornicŭ, Bilai vel Vornicŭ, ŝi Slăvilă Hatmanul, vëdëndŭ atâte puteri

de ôste Turcescă ce venise cu Petru Vodă, temându-se ca să nu cadă în primădie, au părăsită pre Ion Vodă, și au fugit la Turci, de s'a'î închinată la Petru Vodă.

Ion Vodă 'și-au împărțit ôstea în 30 de pólcuri, și la tot pólcul au pus câte o pușcă; și avea și 80 de pușce hușnițe (haubițe). Êră tótă ôstea lui Ion Vodă era 30,000, fôră proști și adunătură ce erau pre lângă Ion Vodă. Deci, la începutul răsboiului, țicică că o sémă de Moldoveni să se fie închinată la Turci, și Turcii să'î fie pusă în fruntea răsboiului, de s'au oprită focul într'ênșii, și a'î perită cu totul. Deci, Căzaci cu focul, Moldovenii cu fușturile, aruncau câtă nu se scia Turcii ce voră face. Și vedëndă Turcii pre Moldoveni că voră să móră, de câtă se nu biruésă, cu multe meștersuguri au nevoită să amăgescă pre Moldoveni să'î ducă asupra pușcilor. Ce vedëndă Moldovenii meștersugurile loră, nu'î gonău înultă, ce numai până dau dosă; că vedeau că fuga loră era cu înșelăciune; că de mulțimea loră era totă locul acoperită. Deaci, lăsândă Turcii partea despre Căzaci, cu tótă puterea s'au întorsă spre Moldoveni, și tóte pușcele slobođiașă asupra loră. Êră Moldovenii stașă așa cum ar hi gâtișă de mórte, êră nu să isbândescă; și multă mórte s'au făcută de âmbé părțile, că nu eră o călcare pe pământă, ce totă pre trupuri de omă; și mai apoi, așa aprópe se băteașă, că și mânule le obosise, și armele își scăpașă. Ca acela prah se făcuse, câtă nu se cunosceașă cine de a cui este; nice de sineșă se auđia, de trăsnetul pușceloră, de âmbé părțile; câtă nice pușcarii nu mai sciașă unde mai da. Deci, Ion Vodă au îndireptată pre ai sei de'napoia pușcelor, să se mai odihnescă puținel; și Turcii, așijderea. Și așa stândă și privindă unii la alții, au dată o plóte mare, de au muiată pravul celă de pușce. Deaci, n'au fostă Moldoveniloră nice de ună folosă, că li s'au muiată pușcele; de unde aveașă nădejde de agiutoră s'au scăpată; ce numai de a mâna au căutată a se batere, și nu se puteașă sprijini de mulțimea Turciloră. Mai apoi ôste Tătărăscă prospătă, i-au lovită, de le-au căutată a dare dosă ca să scape, și Tătarii a'î gonire și a'î aruncare jos. Numai pedestrimea și ôstea cea de strinsură au rămasă, și 300 de Căzaci. Ce, fiindă și Turcii obosișă, nu năvăliașă așa. Ion Vodă scăpându-se de ôstea cea călăreță, 'și-au dată glasă cu Căzacișă să se pedestrescă toți. Că pedestrimea Moldovenescă, ce erau adunașă mai mulți în dobandă de câtă în léfă, era aprópe de 20,000. Și năvălindă cu dênșii singură Ion Vodă, au luată pusce, cu iurësh, de la Turci; și legândă tabera s'au dată înapoi, și s'au trasă lângă sată lângă Roșcani, de s'au îngropată, unde mare nevoie avéu de apă. Êră Turcii, dacă s'au strinsă toți cu cei de la gónă, i-au încongiurată mai 'nainte de apusul sórelui, și tótă nóptea i-au străjuită, să nu esă de'ntr'acela locă. Êră dacă s'au făcută țiuă, cu tóte puscele au începută a batere într'ênșii; ce nemică nu le stricașă, că se șențuise bine; unde, trei țile s'au apérată. Dece, vedëndă Ion Vodă că flămânzescă și moră de sete, și pravul celă de pusce se impuținésză, să fugă să scape, locă nu era; numai cu aripă să sbóre, iar într'altă chipă nu se putea, că totă locul era ocolită de Turci. Ce au socotită dóră cu blândeșă și cu jurământuri să facă cu Turcii, ca să scape de mórte; și au începută a trimitere la dênșii că se va închina; de voră trimite ună omă ca acela să'î jure lui, că, de ce va pofti, să'î facă pe

voie. Turcii bucuroși se primiră la una ca acesta: de câtă cu arme și cu văr-sare de sânge, mai bine cu înșelăciune s'îl dobândescă. Așa, trimiseră Turcii la Ion Vodă de'î jurară, pre pofta lui, ca s'îl ducă viū la împăratul; pre Căzaci s'îi lase neatingși, șe mērgă de unde a'î venitū, ără altă adunătură s'îi slobodă se se ducă volnici pe la casele lor, că nu va hi paguba lui, ce a Impăratu-lui, că robi Impărăției suntū.

De mórtea lui Ion Vodă 7082, Iunie.

Avēndū Ion Vodă tocmelă și făgăduință mare și jurământū de la Turci, că'î vorū face pre voie de tóte de ce scriū mai sus că aū pohtitū elū, s'aū gătitū sē mērgă la Pașa, în tabēra Turcescă, și aū împărțitū alū seū mai bunū, totū ce aū avutū, între Căzaci, și de către toți 'și-aū luatū ertăciune; și însuși, alū triile aū mersū la tabēra Turcescă. Acolo, dacă 'l-aū dobânditū, cu multă mânia de cătră Pașa, 'l-aū datū de viū de 'l-aū legatū de códele a doue cămile, și le-aū sloboditū pren tabēră de 'l-a'î sfărmatū. Atunce, đicū uni, cum se hie đisū Ion Vodă: «Ah! Caută că eū multe feluri de morți groznice amū făcutū, ără casnă ca acesta n'amū sciutū sē facū!»

Mai apoi Turcii s'aū lăsatū la ceea-altă spuză de 'i-aū snopitū, și 'i-aū sdrobotitū. ără Căzaci, vēđlēndū la ce le stă lucrul și viața lorū cea sfărșită, aū silitū ca sē între iar în șanțū; ce n'aū pututū, că șanțul ilū cuprinsese Turcii; și vēđlēndū așa, numai ce aū intratū în grāmada Turcescă, sē pēră până la unul. Și acolo, tăindū și oborindū, aū peritū toți până la unul. Așa, aū nemeritū țenchiul seū Ion Vodă, dupē ce aū domnit'î trei ani.

Dacă aū peritū Ion Vodă, s'aū pornitū Tătarii în pradă, peste tótă țera, câtū n'aū fostū nice odată mai mare pusteitate în țēră de câtū atunce; că pre toți i-aū cuprinsū pre la casele lorū fōră grijă; unde, până astăzi, între Prutū și între Nistru, de atunce aū rēmasū pustietate, de nu s'a'î mai umplutū de ómeni.

CAP. XXVIII.

Domnia lui Petru Vodă Skiopol, în anii 7082, Iunie 25.

Turcii, dacă a'î omoritū pre Ion Vodă, pus'aū Domnū pre Petru Vodă; ără ei s'a'î întorsū înapoi. Deci, Petru Vodă îndată aū trimisū pre Bilēi Vornicul de aū prinsū scaunul domniei den Sucēva; și dede scire de pace și de Domnū nou, și scóse bejeniele pre acasă. ără Petru Vodă, în luna lui Iunie 25, aū ședutū în scaunū, și pre toți i-aū trasū către sine.

În anul 7083, Decemvrie, aū muritū Sultan Selim, Impăratul Turcescū, și aū rēmasū fiul seū, Sultan Murat.

În anul 7085, April 15, rēposat'aū Alexandru Vodă, Domnul Muntenescū, carele aū domnitū 9 ani și o lună, și aū rēmasū fiul seū, Mihnea Vodă.

Intr'acesta anü s'aü arëtatü pre cerü stea cu cödä, comittü.

Pentru Ivan Potcövä, ce 'l-aü poreclitü Crețul, ce 'și-aü pusü nume de domnie, Ión Vodä.

În alü patrulë anü alü domniei lui Petru Vodä, în anul 7085, unü Ivan, ce'i diceäü și Potcövä, pentru că aü fostü rumpëndü potcövele, érá unii i-aü ñisü Crețul, ce s'aü fostü făcëndü frate lui Ión Vodä, răspundëndu-se de moșie și de nascere de la Mazovia, de unde și Ión Vodä era; acesta Potcövä, 'și-aü scosü nume de domnie; și între Kázaci avëndü cunoscințe, pre mulți aü amëgitü lângä sine; și vrëndü së vie spre țërá, aü vrutü cu meștersugü së albü sloboðenie și de la cei mai mari; și făcëndü scrisori cu multe peceti de la boieri și curteni de țëra Moldovei, aü póte së fie fostü și cu voia unora de țërá, cum ñicü unii, și s'aü dusü Krețul cu cărțile la Voevoda Kievski, ceera pre atunce Knëzul Constantin, și la Starostele de Bar, de le-aü arätatü că'lü poftescü boierii și țëra, sëși mërgä la moșia sa, la Moldova; și făgäduindu-le multü së le dea, numai së'i fie într'agiutorü. Ce starostea de Bar aü ñisü că nu i se cade së'i dea öste förä scirea lui Craiü, și mai cu deadinsul pentru aședarea päcilorü; érá lui Craiü aü ñisü că'i va da scire, ca së ia invëtäturä.

Atunce, sfätuindu-se Potcövä Crețul cu Starostea de Bar, étä și unü Kopinski öre carele fiindü atuncü nemeritü la Bar, carele de curënd venise de la câmpü, înțelegëndü de Potcövä, s'aü adunätü, și vorovindü cu dënsul, cu multä giuruință 'l-aü ämplutü Crețul, de'lü va duce la domnie, la scaunul Moldovei. Deciü, Kopinski, avëndü mare cunoscințe între Cázaci, aü mersü la dënsü; pre unii cu giuruință ämplëndü'i, pre alții cu bani ungëndu-le ochii, de ce aü avutü și elü den agonisita sa, l-aü plecatü; și äü mai lipitü către sine pre unü Moldovanü, anume Cepla, ce se însurase între Cázaci; și aü pnsü Hatman pre Șah, pe 330 de Cázaci, cariü s'aü strinsü cu nevoința lorü. Aü intratü în țërá. Érá Petru Vodä aü strinsü țëra și s'aü gätitü de dënsü; și luändü pus-cile, aü eșitü së mërgä înaintea lorü. Auñindü Cázacii de acësta, aü apucatü ce aü pututü de la margine, și s'aü întorsü înapoi, cruțändu-se pe altä datä, së se gätëðe mai bine.

Avëndü Petru Vodä grije de Crețul și de acei Cázaci ce eraü cu dënsulü, ca së nu între iaräși de isnövä in țërá së prade, trimis'aü cărți la Castelanul de Halici, carele era së mërgä solü la Impëräție, së lege päcile, de i-aü datü scire cum s'aü rëdicatü Cázacii, și vorü së aducä pre Crețul la scaunul țërei Moldovei; de care lucru, de nu'lü vorü prinde, și de nu vorü face pace cu dënsul, și de nu se vorü certa cei ce suntü cu dënsul, pacea cu Impëratul nu va putea sta. Aceste töte aü scrisü Castelanul la Craiü.

Înțelegëndü Craiul Leșescü de Potcövä Crețul, că s'aü rëdicatü cu Cázaci, și face zarvä, și va së scöðe pre Petru Vodä din domnie, îndatä aü scrisü la Hatmanul și la o sëmä de boieri de la margine, së pule nevoință, ca së'lü dobëndëscä, și pe dânsul și pe Cázaci. Érá Hatmanul, dacä i-aü venitü cărțile

Crăesci, au trimis trei rôte cu Bobolețki, să merg să prindă pe Crețul, și au mers la Nemirov să-l găsească, știind că acolo se ținea mai întâi. Și aflându-l acolo, era Crețul prins de veste, și așezându-se din târg cu 50 de Căzaci pedestri cu săbii; și au mers la un vad în tîmpinarea lui Bobolețki, unde au intrat până în pantecele cailor, și au pus Căzaci înaintea. Era Bobolețki, dacă au sosit la vad, și vedându-l că este gata de a se bate, și la loc strimț, nu s-au apucat de război, ce s-au întors și au mers în târg, și acieași, și Crețul în târg după dînsul: Bobolețki la curte, era Crețul în târg la gazdă. Deci, au chemat Bobolețki pe mai marele târgului, și le-a spus să prindă pe Crețul, și să-l dea; era mai marele târgului; s-au lepădat de dînsul, și i-au spus că ei nu-l vor prinde, nice îl apără; ce, de-i trebuie, el să și-l prindă. Vedîndu omul Hatmanului că nu poate face nimic, s-au dus și au spus Hatmanului; și înțelegînd aceste toate Hatmanul, le-a trimis la urechile lui Craiului, cum n-au vrut să-l dea omeni Voevodului de Brașlav. Era Craiul a trimis cu ponosul la Voevodul ca să-l prindă, și să-l trimească. Ce, până a merge komornicul crăesc cu cărțile, era Crețul cu mai mulți oameni mai bine s-au gătit, și au intrat în țară pe la Soroka. Deci, cum și-i rîndul oamenilor, acolo mulți i s-au închinat, dacă au auzit vestea de *Domnă tînără*.

Războiul lui Petru Vodă cu Potcovă.

Auzînd Petru Vodă Schiopul că Ivan Potcovă a intrat în țară pe la Soroca, cu oște Căzăcescă, de sîrg s-a gătit, și i-așezat cu oște improptiva lui; luat-a și puștile cu sine, și s-a gătit de război, și a pus beșlii după puști, învățându-i dacă vor slobodi focul să se răpăde în căzăcime. Ce, Căzaci, cum și-s învățați la război, când au slobodit beșlii puștile, ei toți s-a tins pre pământ, de i-așezat focul; era beșlii, gîndindu-se că sunt ucis, s-au lăsat la dînsii. Atunci Căzaci au slobodit într'înșii focul, și multă pagubă au făcut în oștea lui Petru Vodă; și acieși oștea lui Petru Vodă a dat dosul, și isbînda a rămas la Căzaci. Deci, au mers Căzaci la Iași, de au apucat scaunul Potcovă, Noemvrie 23; era Petru Vodă s-a dus în țara Muntenescă.

Alte două războaie ce s-au lăsat Petru Vodă cu Potcovă Crețul, la Doicolina.

Petru Vodă, dacă l-a bătut Crețul cu Căzaci, s-a dus în țara Muntenescă; și a dat scire la Impărăție, cum s-a rădicat Căzaci asupra-i, și l-a scos din domnie. Atunci Impăratul de sîrg a trimis hoachimuri la Dobrogeni, la Bugegeni, și la Munteni, să mergă cu Petru Vodă asupra Crețului. Deci, Petru Vodă, îndată grijindu-se de oște, venitu-i-a întru ajutor și Moldovenii gloseni și

i-au pornitü Petru Vodă spre Iași asupra Crețului, cu agiutorü de la Impără-
ție și cu óstea sa.

Auđindü Crețul Potcövă de venirea lui Petru Vodă, s'aü-gătitü și elü cu óste
Căzácescă, și aü eșitü înaintea lui Petru Vodă, la Docolina; era și óste de țera
cu Căzaciü, că mulți i s'aü fostü închinatü. Și tocmindu-se de răsboiü aü pusü
Căzaciü pre Moldoveni in frunte; mai apoi, Șah, Hatmanul Căzácescü, nu i-aü
lăsatü; temëndu-se së nu-i viclenescă Moldoveniü, aü pusü pre Căzaciü sei in
frunte, și n'aü lăsatü pre nime së esă la harță. Și apropiindu-se óstea lui
Petru Vodă, vędură Căzaciü pre Turci aducëndü înainte cereți de vaci, ca së
stempere armele in dobitóce; n'aü vrutü Căzaciü së segete de departe, ce o-
dată aü slobođitü focul, și in ómeni, și in dobitóce, unde mai multă zăhăială
era Turcilorü de dobitóce de câtü Căzacilorü, că de trăsnete fugiaü inapoiü.
Și dändü răsboiü vitezese, după multă nevoință a Căzacilorü, iată și alü doile
röndü perdu Petru Vodă răsboiul, și iar rămase isbânda la Căzaci.

**Cum s'aü întorsü Crețul in țera Leșescă, și aü părăsitü scaunul, și pentru
mórtea lui.**

Potcövă Crețul, ce-și pusese nume de domnie Ion Vodă, după rërboiul cu
norocü și cu isbândă ce aü făcutü la Docolina, s'aü întorsü la Iași. Și vędëndü
că nu se va putea așeđa la domnie, că și den țera Ungurésacă se pogorise lui
Petru Vodă óstea într'agiutorü, aü părăsitü scaunul și țera, și cu toți cu al
sei s'aü întorsü inapoi, pre la Soroca, spre țera Leșescă. De acolo nu-și pu-
tea afla cale pre voia sa, că pre câmpü erau ómeni mari; pre la Nemirov se
temeade Hatmanul și de Voevoda Brețlavski, că-lü cercaü së-lü prinđă. Mai apoi,
dacă aü intratü in țera Leșescă, aü chiebatü Voevoda pre Șah, și i-aü đisü:
«Voi ați făcutü unü lucru mare improtiva lui Craiü și a țerei, së răsipiți pa-
cea cu Turcul; deci, numai së aduceți pre Crețul, și së mergeți cu dênșul la
Hatmanul. Elü vë va trimite la Craiü. Deci, și voi veți hălădui de acea vină,
și Crețul încă va hălădui, vędëndu-lü Craiü unü omü așa de folosü».

Aceste cuvinte dacă aü spusü Căzaciü Crețului, elü fu bucurosü, socotindü
că dacă va merge la Craiü ilü va agiutori spre domnie. Deci, s'aü dusü cu dênșil
la Hatmanul, érá Hatmanul 'l-aü trimisü la Craiü; și Craiul 'l-aü datü la in-
chisóre, și peste puțină vreme i-aü tălatü capul.

**Când s'aü așeđatü. Iarăși in scaunü Petru Vodă Schiopul, anul 7086, Ge-
narie I.**

Intëlegëndü Petru Vodă că Crețul aü părăsitü domnia și țera, și aü tre-
cutü in țera Leșescă, aü venitü la Iași și s'aü așeđatü la scaunü, alü doile röndü.

Atunce Petru Vodă aü datü Mitropolia lui Teofan, carele o lăsase la đilele
lui Ion Vodă și de faica lui pen munți aü fugitü.

Pentru unū Alecsandru Vodă ce se făcea frate Crețului.

Intr'acestașu anū, 7086, Fevruarie 9, 'arășî aū venitū unū Alecsandru Vodă, fratele Crețului, cu ôste Căzăcescă, asupra lui Petru Vodă. Êră Petru Vodă, sciindū poticala de mâlnainte ce aū avutū cu Căzaciî, nu s'aū apucatū de răsboiū, ce i-aū datū calea de'ântēiū. Êră Alecsandru Vodă aū intratū in Iași și aū ședutū in scaunū. Pet.u Vodă, îndată dupē aceea, aū strinsū ôste Turcescă, și Muntenescă, și Ungurescă, și aū încungiuratū pre Alecsandru Vodă in curte in Iași, și aū bătutū preglurū curtea, din cășlegî pēn la mēdă pāresime. Êră când aū fostū nōptea spre mēdă pāresi, Mart. 12, Alecsandru Vodă și cu Căzaciî aū eșitū din curte, că n'aū mai pututū suferi; că și'erba, și bucatele li se impușinasē; și vrēndū sē scape, aū fugitū spre codru. Êră prinđēndū de veste ôstea lui Petru Vodă, s'aū pornitū dupē dēnșii, și la ézerul Ciorbescilorū i-aū agiunsū, și pre toți acolo i-aū topitū; și pre Alecsandru încă 'l-aū prinsū viū, de'mpreună cu boierii lui. — Acestū Alecsandru aū țiutū scaunul o lună.

Êră Petru Vodă s'aū aședatū la scaunul seū al triele rōndū, și s'aū apucatū de aū făcutū monastirea Galata, den vale, și nu dupē multă vreme s'aū risipitū.

Pentru nisce Domnișorî ce veniău in țēră cu ôste Căzăcescă.

De norocū era Petru Vodă cu Căzaciî, că bine de unii nu se mântuia, alții veniău asupră-l. Că intr'acelașu anū dupē ce s'aū aședatū la domnie și alū triile rōndū la scaunū, in anul 7086, Iulie 26, nisce Căzaci cu unū Domnișorū aū venitū la Nistru, și aciia toți 'și-aū pusū capetele. Așijderea, dupē acesti Căzaci, curēndū, in anul 7087, Octombrie 12, unū Domnișorū Constantin iar cu Căzaci aū intratū in țēră, și s'aū topitū toți in Nistru și aciia.

Intr'acestașu anū și intr'acēstașu lună, când Constantin cu Căzaciî trēceau Nistrul, éră Sborovski cu ôste Căzăcescă aū lovitū Dașovul de 'l-aū arsū și 'l-aū prădatū, și multe Turcōie aū robitū, și multū pleanū aū luatū, și s'aū întorsū cu prădi.

De mazilia lui Petru Vodă Schiopolū, in anulū 7088, Decemvrie 2.

Acestū Petru Vodă, ce i-aū disū Schiopol, dupē ce aū domnitū cincî anî, i-aū venitū mazilie; și aū venitū unū Turcū mare de 'l-aū luatū den scaunū; și 'l-aū trimisū Impēratul la Halepū, la pază; și domnia aū dat' o Iancului Vodă, ce i-aū disū Sasul.

CAP. XXIX.

Domnia Iancului Vodă, ce'i diceaŭ Sasulŭ, în anul 7088, Fevr. 17:

Dacă aŭ mazilitŭ Impèratul pre Petru Vodă Schiopul, dat-aŭ domnia Iancului Vodă, carele de nascere era Sasŭ, de lege Luteranŭ; creștinătatea cea dréptă nu iubia. Și dacă aŭ venitŭ în țerà și s'aŭ aședatŭ în scaunŭ, tótă nedumneșeirea și ereticia 'și-aŭ arătatŭ; că lăcomie la avere nespusă avea, pentru care pre mulți aŭ omoritŭ. Érà mai apoi, de lăcomie ce avea, trimis'aŭ să ia a dece din boi în tótă țera.

Pentru unŭ Domnișorŭ, ce'i diceaŭ Ion Vodă Lungul, în anul 7089.

Iancul Vodă, fiindŭ plin de lăcomie, aŭ isvoditŭ obicină care n'aŭ mai fostŭ nice odiniară în țerà, să ia boi de a dece; care obiceiŭ nu 'l-aŭ pututŭ suferi țera. Ce s'aŭ rēdicatŭ Lăpușneniŭ de s'aŭ sfătuitŭ să se desbată de subt mâna lui; și bulucindu-se, aŭ rēdicatŭ dintre ei pre Lungul, Domnŭ, și i-aŭ pusŭ nume Ion Vodă, și aŭ purcesŭ pe Prutŭ în susŭ.

Iancul Vodă, prindēndŭ de veste că Lăpușneniŭ s'aŭ rēdicatŭ asupra lui, îndată aŭ trimisŭ pre Bucium, Vornicul celŭ mare, și pre Brut Postelnicul, cu óste improtiva acelora; și tēmpināndu-se oștile la Balota, s'aŭ lovitŭ de față; și dāndŭ rēșboiŭ vitezese de āmbe părțile, aŭ perdutŭ Lăpușneniŭ rēșboiul, și Domnișorul acela āncă s'aŭ innecatŭ în Prutŭ.

Pentru boierii Moldovei cum aŭ pribigitŭ prin țeri străine, pentru multe nevoi ce le făcea Iancu Vodă.

Multe lucruri spurcate făcea Iancu Vodă în domnia sa; câtŭ, de rēul lui tótă țera și boierii lui se oțeriaŭ; că legea creștinescă nu o iubia; la avere lăcom și prădătorŭ; țera cu dările oingreuiă, și alte lucruri spurcate și nesuferite făcea; că era curvarŭ peste sēmă, că nu numai afară ce nice den curtea sa nu se feria, că pre giupānesele boierilorŭ sei, de la masa Dōmnei sele, le scoțea și le rușina. Aceste tóte neputēndŭ suferi boierii, mai vārtosŭ Movilescii, Vlādica Georgie, Ieremia Vornicul, carele mai tārđiŭ aŭ fostŭ și Domnŭ, și frateșeŭ Simeon Paharnicul, și Balica Hatmanul, s'aŭ sfătuitŭ în taină ca să pribegiască; cariŭ, āntēŭ 'și-aŭ făcutŭ prilejŭ cu voia lui ca să mērgă să sfințescă monastirea Sucevița, de unde, mai apoi, cu toțiŭ aŭ trecutŭ în țera Leșescă,

alții la Turci, alții la Munteni, alții pîntr'alte țeri. Pentru aceea, mergîndu' ja-lobă la Impărăție de risipa țerei, 'l-au mazilitu, și au datu domnia iar lui Petru Vodă Schiopul.

Pentru Iancu Vodă, cum au pribegitu și cum i s'au întemplatū mórtea, in anul 7092.

Înțelegîndu Iancu Vodă că 'l-au mazilitu Impăratul, și au datu domnia lui Petru Vodă Schiopul, cunoscîndu la ce va veni lucrul mai apoi, s'au temutu că, de va merge la Turci, va avea pîră multă, și póte să 'și pele; ce, au socotitu să trecă in țera Ungurésică, pren țera Leșésică, că pren țeră peste munți nu era putință, că se temea de țerani. Și așa, au eșitu din țeră pre la Pocuția, unde i-au ținutu calea Iazlovecki și 'l-au dusu la Liov cu totă averea lui, și indată au trimisū la Craiū de i-au datū scire. Craiulū au scrisū la Siniavski Hatmanul, și la Herbort, staroste de Liov, să 'i ia totū Crăiescū ce ar avea, și lui s'ei taie capul. Și au trimisū Craiū pre Podscarbul seu s'ei la averea Iancului Vodă; numai feciorilorū și dómnei să lase o parte să le fie de hrană; și după poronca lui Craiū așa au făcutū, și au tălatū capul Iancului Vodă.

Se dice, că mórtea lui Iancu Vodă să fie fostū cu invēțetura Impăratului Turcescū de i-au tălatū capul. — Au domnitū Iancu Vodă 3 ani și 7 luni. De acestū Domnū dicū că ambla vara cu sanie de osū.

CAP. XXX.

Domnia a doua a lui Petru Vodă Schiopul, in anul 7092, Oct. 17.

După ce au mazilitū Impăratul pre Iancul Vodă, dat'au domnia iarăși lui Petru Vodă Schiopul, pre carele cu dragoste asteptāndu'lū toți, au venitū in țeră și au ședutū in scaunū, Octomvrie 17 ¹⁾. Auđindū pribegii, cari erau fugiți pîntr'alte țeri, de nevoia Iancului Vodă, cu dragoste s'au intorsū la Domnul seu Petru Vodă, pre cari iar cu boțeriile lorū i-au miluitū.

Pentru nisce Căzaci ce veniaū să apuce scaunul Moldovei.

De norocū era Petru Vodă cu Căzaci, că in domnia d'antēiū nu mai avea odihnă de dēnșii; acum, la a doua domnie, bine nu s'au aședatū la scaunū,

¹⁾ Eră Leatopisețul Sărbescū scrie că la veletū 7090, tocma, au fostū când au venitū Petru Vodă in scaunū cu a doua domnie. — *Simeon Dascalul.*

Iată Căzaci veniaŭ să apuce scaunul într'această lună, Octomvrie 27. Ce, Petru Vodă, prindëndu de veste, le-aŭ eșitŭ înainte la Prutŭ, la satŭ la Bogdănesci, cu câți omeni aŭ pututŭ într'acea dată, și acolo i-aŭ încungituratŭ. Fiindŭ Căzaci la strîntore mare, căutatŭ-le-aŭ a sŭ inchinare; dintre cari aŭ alesŭ Petru Vodă o sēmă de omeni cari i-aŭ părutŭ mai de trébă, de i-aŭ opritŭ s'ŭ slujescă, pre alți cu giurămētŭ i-aŭ slobođitŭ.

Pentru nisce Căzaci ce aŭ prădatŭ nisce sate, din susŭ de Tighinea.

Nu multă vreme după aceea, aŭ mai lovitŭ Căzaci nisce sate din susŭ de Tighinea, pe decindea (de cea parte) de Nistru, care sate erau descălecate pe hotarul Leșescŭ, Turci ciutaci, și Moldoveni fôrte mulți, cari eșise din țeră, de nevoile ce erau in zilele Iancului Vodă; și multă môrte aŭ făcutŭ într'ensŭ, și pradă, și robie, și cu dobândă s'aŭ întorsŭ pre la casele lorŭ.

Când aŭ ziditŭ Petru Vodă Galata din dél.

Intr'acelașŭ anŭ, dacă s'aŭ așeđatŭ Petru Vodă la Domnie, n'aŭ lăsatŭ in deșertŭ pomana sa, Monăstirea Galata, care o zidisē ântēiŭ in vale și se risipise; ce cu tŭtă nevoiea aŭ silitŭ de aŭ ziditŭ Galata den délŭ, care trăesce și până astăzi.

Pentru nisce Căzaci ce aŭ prădatŭ Tighinea.

Intr'acestașŭ anŭ, 7092, Avgust 7, s'aŭ strinsŭ Căzaci, și fôră-veste aŭ lovitŭ la Tighinea de o aŭ arsŭ, și o aŭ prădatŭ; și aŭ robitŭ pre cei tineri, fete, copii. Eră pre alți până la unul i-aŭ tălatŭ; și multă dobândă aŭ luatŭ cu sine, neavëndŭ cine s'ŭ oprēcă, saŭ s'ŭ gonēcă; ce cu pace s'aŭ întorsŭ înapoi.

Pentru o sēcetă.

Iar in anul 7093, in zilele lui Petru Vodă, mare sēcetă s'aŭ făcutŭ in țeră, câti aŭ sēcătŭ tŭte isvŭrele, văile, bălțile; și unde prindea mai nainte pesce, acolo ara cu plugul; și pre multe locuri aŭ căđutŭ smidă (pétră). Copaci aŭ sēcătŭ de sēcăciune; dobitŭcele nu aveau ce pasce vara, ce le-aŭ fostŭ dērîmândŭ frunză; și atăta pravŭ aŭ fostŭ, câtu se stringea troiene la garduri, când bătea vântu: ca de omētŭ erau troiene de pulbere. Eră despre tŭmnă, s'aŭ pornitŭ

ploi, și au crescutu mohorū, și dintr'acelașu au fostu prințendū fόμεa sēră-cimea, că era pretutinderea fόμεte mare.

Petru Vodă cu Mihnea Vodă s'au adunatu.

In anul 7094, Avgust 15, împreunatu-s'au Petru Vodă cu nepotul seū Mihnea Vodă, domnul Muntenescū, la satū la Munteni, pe Prutu, amēdoī cu curte multă și glôte mari, de s'au ospētatū împreună.

Rēsboiul Pārvului Pārcālabului, ce s'au bātutū cu Cāzaciī la Periaslav.

In anulū 7095, Genarie 8, rēdicatu-s'au o samă de Cāzaci ca nisce lupi învēțași de pururea la pradă, și au intratū în țēră, și multe bucate din țenutul Sorocii au luatū. Ēră Pārvul, Pārcālabul de Soroca, s'au îndemnatū cu Hānsariī, și cu alțiī cāși au vrutū de bună voie, de au mersū dupē Cāzaci, și i-au agiunsū la Periaslav. Acolo, Cāzaciī, vrēndū sē nu dea dobānda, ēră Moldoveniī sē scōța alū seū; tare rēsboiū s'au fācutū; și in doē zile bātēndu-se, abīa ai spartū pre Cāzaci. Și dacā i-au biruitū, pre toți i-au tălatū, numai unul dicū sē fie scāpatū; ēră pre cāși au luatū viī, i-au trimisiī la Petru Vodă, pre cariī Petru Vodă i-au trimisū la împērāție.

Nunta ce au fācutū Petru Vodă, nepotu-seū Vlad Vodă.

Intr'acestașu anū, 7095, Iunie 20, Petru Vodă au fācutū nuntă nepotului seū, lui Vlad Vodă, feciorul lui Miloș Vodă, de au luatū pe fata Mirciī Vodă; și au chfematū la nuntă pre Mihnea Vodă, Domnul Muntenescū. Nuntă domnescă au fācutū, cu multă cheltuială și jocuri; și mulți megieși de prin pregīurū au venitū de i-au imfrumusețatū masa, cu multe veselii și glōcuri, in tērgi in Tecuciū.

Ēră intr'acesta anū, Cāzaciī fōră-veste au lovitū Dașovul de 'l-au arsū, și 'l-au prādatū; tăiat-au omeni; multă avere și dobitōce au luatū, și robī cātū au vrutū; și s'au întorsū inapoī fōră nice o smintēlă

Rēsboiul lui Petru Vodă, la Țuțora, cu nisce Cāzaci, ce venise cu unū Domnișorū, cei diceau Ivan Vodă, in anul 7096, Noemvrie 23.

Pre acea vreme venit'au nisce Cāzaci cu unū Ivan ce se rēdicase sē ia Domnia; cărorā le-au eșitū Petru Vodă inainte cu oște, den susū de Țuțora, Noembrie 23; și dāndū rēsboiū vitezescē, de āmbe părțile, mulți au picatū;

și'n 26 de zile au biruită Petru Vodă pre Căzaci, și i-au silită de i-a dată pre celă mai mare ală loră, carele 'și-au luată plată după vina lui. Era cei-alți se ascundeau prin pădură, și cine unde putea. Era Moldovenii îi gonău; mai apoi Căzaci, fugindă prin pădură și apărându-se până la apa Cerimușului, s'au trasă in țera loră, puțină întregă, mai toți răniți și săgetați, și pedestri, și lora nici o dobândă.

Petru Vodă au părăsită țera și domnia de bună voie, și s'au dusă in țera Nemțescă.

Domnindă Petru Vodă in țera Moldovei, ca ună domnă cum se cade, cu de tôte podóbele câte trebuie unui omă de cinste; că boieriloră le era ca ună părinte, și la mare cinste îi ținea, și din sfatul loră nu eșia; țerei era apărare; pre sëraci milostivă; Monastirile miluă și întăria; cu vecinii de pin pregiură bine viețuia, câtă avea la toți nume bună și dragoste, de nu era a țicere că nu'î harnică de domnie; gîudecata cu blăndețe și fôr fățarie o făcea. Mai apoi, vedëndă nevoia țerei, că Turcii, pre obiceiul loră celă neastempărată de lăcomie, trimiseră de cereauă bană să le deie mai multă decâtă era adetiul țerei; deci, s'au sfătuită cu boierii țerei, ce voră face, cum voră putea rēdica și alte dări carele n'au mai fostă. Că nu le era pentru că n'ară putea birui să dea acestă dare țera; ce pentru că se făcea obiceiă, carele nu'ă voră părăsi Turcii, că și acela voră lua, și altele voră isvodi, cum s'au și tēplată. Și 'și-au alesă sfată acestei nevoi, ca să se isvodescă de la altul, era nu de la dēnsul; ci s'au gătītă să se ducă den țeră. Era boierii ilă apērau și'lă sfătuiă să nu'și lase scaunul și țera, ce să dea acea dare, că alții voră da, și țera totă nu va hălădui. Ce Petru Vodă nice intr'ună chipă n'au vrută să se apuce să dea acea dare, și să se ia blăstemul țerei asupra sa. Ce 'și-au tocmită lucrurile înainte, și lăsă boierii să păzescă scaunul țerei. Era elă s'au rēdicată cu fruntea boieriloră, că boierii se temură a rēmânere să nu pață ca mai 'nainte de Iancul Vodă; intre cariș graă: Stroiciă Logofētul celă mare, cu frate-seă Simion Stroiciă, Ieremia Movilă Vornicul, cu frate-seă Simion Pabarnicul, ce au eșită la domnie amēdoi, mai târđiă, și Andrei Hatmanulă, și alții mulți cariș nu se îndurău de dēnsul. Și au trecută pre țera Leșescă in țera Nemțescă, după ce au domnită 7 ană și giunētate; și acolo s'au aședată. Și spună de acestă Petru Vodă cum că, dândă bană de cheltuială la cubne, au fostă lăcrēmândă, și au fostă țicēndă «Aceste suntă lacrimile sērăciloră!» De acolo boierii s'au intorsă in țera Leșescă toți, și s'au aședată la tērgă la Podhaeș și aiurea.

Deci, lui Petru Vodă putemă să-î țicemă celă *Milostivă*, că binele au lepēdată pentru țeră, și altă nime ca dēnsulă așa nu s'au mai aflată. Era domnă blăndă, ca o matcă fôră acă; la giudeță dreptă; nice bețivă, nice curvară, nice lacomă; și putemă să țicemă, că tôte pre isvodă le-au ținută ca să nu se smintescă. Acestă Petru Vodă au Domnită 12 ană și giunētate, intru amēdouē domniile.

CAP. XXXI.

Domnia lui Aron Vodă celū rău și cumplitū, care multă greutate aū adusū țerei, in anulū 7099.

Petru Vodă, dacă aū părăsitū țera și domnia, și aū înțelesū Turcii că țera aū rămasū fōră Domnū, căutară pre cine vorū trimite Domnū țerei in loculū lui Petru Vodă. Ce norocul țerei celū bunū s'aū schimbatū, că după norocū bunū i-aū venitū și răū; cum ar fi insemnatū de Dumneđeū, după vreme bună și sēnină, sē vie vreme rea și tulburatā; după domnie lină și blāndă, sē vie cumplită și amară. Aflat'aū Turcii pre Aron Vodă, mânia lui Dumneđeū, pentru păcatele nōstre, căruia 'i-aū datū domnia cu multă datorie; că, fiindū omū fōră sufletū, căci āmbra și alții pentru domnia țerei, elū pre toți 'i-aū āmplatū cu banī, luāndū banī cu camătā de la Turci. Și așa făcēndu'lū domnū, aū venitū in Moldova, și aū ședutū in scaunū, in anul 7099.

Ēră dacă s'aū aședatū Aron Vodă la domnie, nu se apuca de alte, ce numai pe afară sē prade; ēră in lāuntru nu se sātura de curvāritī, de giucatū, de cimpoași, pre cariī ii țenea de māsării. Așjdere și dabilele cu cari ingrēuša țera, nu āmbra numai dābilariī singuri, ce și Turci trimitea de āmblaū cu dābilariī impreună, de nu'și erāū țeraniī volnici cu nemică. Muierile nu erāū a lorū, fetele le rușina, și ce vrea sē facă, făcea. Pre dābilarū, de vrea pīră pentru unū potronicū de'lū pīra la dēnsul, trimitea de'lū perdea negludecatū; pre boieri pentru avere ii omora; giupānesele lorū le silea. Ciude și posne făcea in domnia lui. Decī, ca aceste făcēndū elū, aū cunoscutū că tuturorū este uritū și nevēdūtū. Și socoti sē nu se incrdă țerei și lefecilorū de țēră; ce aū chematū in lēfă Unguri cālāri și pedestri; și celorū pedestri aū făcutū odāi in curte, sē fie purure lāngă elū. Mai apoi, vēdēndū că de datornici nu se va putea plăti, aū isvoditū sē ia de totū omulū, căți și suntū in tōtă țera, câte unū boū; și aū trimisū in tōtă țera Turci de stringeāū și luaū acul aflaū in satū; de la altulū ii luaū totū, pentru alții, pentru acei ce nu aveāū boi. Și aū rămasū mulți, pentru rēutāți și dabile ce erāū, de nu aveāū cu ce se hrāni.

Rēsboiulū lui Aron Vodă, cānd s'aū bātutū la Rēutū cu unū Domnișorū ce 'i diceāū Bogdan Vodă, și pentru perirea lui Bucium Vornicul, și Trotușan Logofētul, și Paos Vornicul.

In anul 7100, Aron Vodă domnindū, și atāte rēutāți și belituri făcēndū, n'aū mai pututū suferi țera, ce s'aū rēdicatū Orheleni și Sorocenii cu unū Domni-

doa-ți sara, Oprea Armașul aū mersū iar la gazda lui Urechiă Logofetū sē se sfătuiască, și nu 'l-aū aflatū; deci, aū vēdūtū cā 'l-aū înșelatū. Indată aū chīematū pre alții carii s'aū tēmplatū acole, și aū rēpeditū cu cărți in tōte părțile, sē prindē marginile. Eră dacā aū înțelesū cā Urechiă aū trecutū Nistrul și s'aū depărtatū, n'aū mai avutū ce'ī face, ce s'aū aședatū de aū ținutū scaunul pēn la venirea lui Aron Vodă.

Eră Urechiă, dacā aū trecutū Nistrul, indată aū mersū unde erau alți boierī pribegī, de aū așteptatū sfērșitul lucrului.

Pentru venirea lui Petru Căzacul, in anul 7101.

Până a venire Aron Vodă la scaunū, éră Petru Căzacul s'aū rēdicatū din țera Căzăcescă cu pușinteī Căzaci, și cu o samă de pribegī, înțelegēndū cā scaunul este deșertū; și, sīrguindū sē apuce scaunulū, aū intratū in țeră, și aū apucatū scaunul la Iași, și aū domnitū doē lunī. Deaciī aū sositū și Aron Vodă, și aū prinsū pre Petru Căzacul, și 'l-aū trimisū la împērație.

Eră Cronicarul celū Leșescū, de acestū Petru Căzacul, cā aū venitū de aū apucatū scaunul, nimicū nu scrie.

Aședarea lui Aron Vodă la scaunū, in a doua domnie.

Aron Vodă, dacā s'aū aședatū alū doile rōndū la scaunū, aū pusū pe Oprea Armașul Logofetū mare, și pre Vartic Vornicū mare de țera de giosū, și pre Georgie Vornicū mare de țera de susū, pre Zota Postelnicū mare, și pre Alecsi Stolnicū mare, și pre Iani Clucerul Visternicū mare, și pre Coci Comisū mare. Și, cumū'și era nemilostivū, nu de altă s'aū apucatū, ce iar de asuprele a face țereī, cu dabile mari; și ântēiū cu voia lui âmblău Turciī pin țeră, cu dabilarii, de strângaū dabile, éră mai apoi nu'ī putea opri, și silă mare in tōtă țera făceaū; luaū slujitorī de țeră cu sila de'ī rânfaū subt cai; bucatele fōră prețū și fōră bani le lua.

Deaciī, cunoscēndū Aron Vodă cā nu va fi bine până in sfērșitū, și țera scârșca, pribegīi staū înținași, aū socotitū, dupē atāta rēutate ce făcuse, sē se curățescă, și sē arāte țereī cā nu'ī din voia lui ce s'aū lucratū in țeră, ce de sila Turcilorū; și aū socotitū sē se aglungă cu Mihai Vodă, Domnul țereī Romānescī, ca sē se desbată de subt mâna Turcului. Inșe, ântēiū aū socotitū, dupē atāte rēutăși ce făcuse, sē se apuce sē facă vre unū lucru bunū, sē nu'ī fie cu o-sândă detot; și s'aū apucatū, in aniī 7102, de aū ziditū monăstirea in țerina Iașilorū, carea se chīamă Aron Vodă, pre numele Domnului ce aū zidit'o, unde este hramulū sfete Neculai¹⁾.

Sfērșitul Letopisețului lui Grigorie Urechi Vornicul.

¹⁾ In aniī 7103. aū venitū Lobodă cu ôste Căzăcescă, și aū gonitū pre Aron Vodă de scaunū, și aū arsū tērgul Iași. — *Simeon Dascaul*.

LETOPISETUL ȚEREI MOLDOVEI

De la Aaron Vodă, de unde este părăsită de Ureki, Vornicul
de țera de gîostu.

ISVODITŪ DE

MIRON COSTIN

BIV VEL VORNIC ȚÈREI DE GIOSŪ,

In anit de la zidirea lumii 7185, in orașu in Iași.

(1594—1662).

V. O R O A V A

Către Cetitoriă.

Fost'aũ in gândul meu, iubite cetitoriule, sã facũ Leatopiseșul țerei nãstre Moldovei den descãlecatul ei celũ d'antãiu, carele aũ fostũ de Trajan Impãratul, și urzisemũ și începãtura Leatopiseșului. Ce, sosirã asupra nãstra cumplite aceste vremi de acmu, de nu stãmũ de scrisori, ce de grije și suspinuri. Și la acestũ felũ de scrisore, gândũ slobodũ și fãrã valuri trebuesce; erã noi prãvimũ cumplite vremi, și cum-pãnã mare pãmãntului nostru și noã. Decĩ, priimesce acãstã datã atãta den truda nãstrã, ca sã nu se uite lucrurile și cursul țerei, de unde aũ pãrãsitũ a scriere rãpãsatul Urechi Vornicul. Afla-vei de la Dragoșũ Vodã den descãlecatul țerei celũ alũ doile, la Leatopiseșul lui, pre rãndul seũ scrise Domniile țerei, pãnã la Aron Vodã a doa Domnie. Erã de la Aron Vodã incãce, incepe acestũ Leatopiseșũ, care ți-l'amũ scrisũ noi, nu cum s'are cãdea de amãruntul tãte, cã Leatopiseșele cele streini, lucrurile numai cele mai insemnate, cum suntũ rãsbãiele și schimbãrile, scriũ, a țerilorũ megiași; erã cele ce se lucrãzã in casa altuia, deamãruntul lucruri de casã n'aũ scrisũ, și de a lui Leatopiseșũ, de Moldovanũ scrisã nu se aflã. Erã totũ vei afla pre rãndũ scrisã tãte. Și priimesce acãstã datã acãstã pușinã trudã a nãstrã, care amũ fãcutũ, sã nu se trecã cumva cu uitarea, de unde este pãrãsitũ; cu acãstã fãgãduinã, cã și Leatopiseșul întregũ sã aștepti de la noi, de vomũ avea dile, și nu va hi pusũ pre vecnicul sfatũ a puternicului Dumneșeu țerei aceștia țeanchiu și sorocũ de sãvãrșire.

MIRON COSTIN.

Biv-vel Vornicũ Țerei de josũ.

STIHURI

De descãlecatul țerei Moldovei.

Nãmul țerei Moldovei de unde sã trãgãnezã,
Den țerele Rãmului totũ omul sã crãdã.
Trajan, antãiu, Impãratul, supuindũ pre Dahĩ,
Dragoș, apoi, in Moldoveni primindũ pre Vlahi,
Marturũ este Troianul șanțũ in țera nãstrã,
Și Turnul Severinul, Muntãni, in țera vãstrã.

CAP. I.

Domnia lui Stefan Radul Vodă, și a lui Stefan Răsvan Vodă.

Până la cumplita a doua domnie a lui Aron Vodă (așa dice acei domnie răposatul Urechi Vornicul), este scrisu Letopisețul țerei Moldovei de Urechi Vornicul, începutu de la Dragoș Vodă, carele au descălecatu din Maramorășu, alu doile rîndu, după ce se pustiise de Tătari, și fugise toți locuitorii, și a țerei Moldovei și a țerei Romănesci, in Ardél. Éra întéiu descălecată de Traian, Impăratul Rômului, a cărui Impăratu numele trăiesce intre noi până astăzi, cu șanțul cela ce se dice *Troianul*. Éra de la Aron Vodă scrisu nu se află, nice de alții, nice de Urechi Vornicul; orî că 'l-au împiedecatu datoria omenescă, mórtea, care multe lucruri tale, și se se obârșescă nu lasă, orî că isvódele lui, ce va fi mai scrisu de la Aron Vodă incóce, s'au risipitú. Decî, de unde au părăsitú Urechi, incepemú noi, cu agiutorul lui Dumneđu.

Domniei lui Aron Vodă cu cale i-au đisú *cumplită*, că așa au fostú desfrănată domnia și nediréptă, câtú, de réul lui, ce erau boieri de frunte fugisě mai toți in țera Leșescă.

Se sfădiău pe acele vremi și domni de Ardél cu Crăia Leșescă, care de care se cuprindě țera (Moldovei), se fie sub ascultarea sa.

Domnilorú de Ardél le đicemú Crai Unguresci; eú se le dau acestu nume nu pociú, căci Crai nu suntú, ce direpți Domni séu Cnezî. Éra și Ardélul totú de Crăia Ungurescă au fostú, și totú o țera. Éra după ce Impărăția Turcului au ruptú o parte, cu Buda, și altă parte de Crăie au cuprinsú Némțul, cu Pojunul, unde sta și cununa Crăiei Unguresci, s'au osěbitú acestu unghiú și s'au așědatú sub Cnezî. Decî, Craiú direptú Crăiei Unguresci este Némțul, că la densus este cununa Crăiei Unguresci, cu Pojunul.

Ținea Domnia pre atunce la Ardél Bator Jigmond; și aflându vreme pre voie a supunere țera Moldovei către sine, s'au agiunsú cu boierii lui Aron Vodă, cari erau de casa lui, că li se urise și lorú cu faptele lui Aron Vodă, anume Stefan Radul Vornicul, și Răsvan Hatmanul, și cu scirea lorú au trimisú oști Bator Jigmond, și au luatú pre Aron Vodă cu tótă casa lui, și 'l-au dusú la sine in Belgrad, unde 'si-au sfērșitú și viața. Éra in locul lui pusese pre Stefan Radul Vornicul, in Sucévă.

La Leși, crăia Jigmond pe atunci, feciorul Craiului Șvedescú, éra Hatman mare era Zamoiskîi.

Věđendú Leși că au pusú Bator de la densus Domn in Moldova, și o scieau Leși pe atunce, Moldova, că este Crăiei Leșesci soție, după nisce legături ce făcuse Leși cu Stefan Vodă celú bunú, la Colomea, și mai pe urmă cu Bogdan Vodă, după ce se inpăcasě cu densus, n'au suferitú pre Stefan Radul Vodă; ce indată au trimisú oști cu boierii cari erau eșiți in țera Leșescă.

unii de răutățile lui Aron Vodă (era Movilescii, precum scrie Urechi Vornicul, încă cu Petru Vodă Șchiopul eșisă în țera Leșescă), asupra lui Stefan Vodă Radul, și l-au scos din țară, și au pus Domnă din partea sa pe Ieremia Movilă Vodă, cu alesul boierilor de țară; puindă de odată și prin toate cetățile țerei slujitorii de ai sei, Leși. Fost'au aceste în anul 7103.

CAP. II.

Domnia lui Ieremia Movilă Vodă.

Impărăția Turcului lupta pe acele vremi pentru Craia Ungurască, cu Nemții, pentru Buda, pentru Ostrogonul și Enicul. Era vedându că cuprindă Leșii țera Moldovei, au orânduită pe Cazigerei Sultan, Hanul Tătăresc, și trimițându'i și 2000 de Eniceri către 60,000 de oște ce avea Tătărescă (vestită era acestă Han de răsbăie, care au avută răsbăii și cu Persii, cu isbândă, în câteva rînduri), îi trimisă Impărăția și steguri, cu tuiuri de Moldova, să așeze pe cine va socoti elă la Domnie, să fie din partea Impărăției.

Prințendă veste Leșii de clătirea lui Cazigerei Sultan spre Moldova, cu rușine socotindă a fire să lase pe Domnă la smintelă, pusă de dênșii, și era pe atunce și Craia Leșescă în vârtute, au orânduită și ei pe Zamoiskii Hatmanul. Cum spune Cronica Leșescă, mai multă de 7000 de călări și 3000 de pedestri n'au avută (de nu se laudă), fără slugile loră ce au ei pururea, peste cei ce suntă slujitorii în catastiji. Octomvrie în 9 zile, în anul 7104, au sosită Zamoiskii la Țuțora, cu oștile lui, și a doua zi Octomvrie 10, după sositul lui Zamoiskii, s'au vedută și străjile Tătăresci. Era Octomvrie 11 au sosită și singură Hanul cu totă oștea.

N'au putută răbda Leșii fără șanțuri, câtă au vedută atăta putere; ce și-au întărită tabăra cu șanțuri pin pregiur, și au făcută, cu socotela lui Zamoiskii Hatmanul, și dinafară de șanțuri, băscă de pământă, de la șanțul taberei așa de departe, câtă ajungea glonțul puscei, și între acele băscă au scosă Zamoiskii oște Leșescă împotriva grosimei Tătăresci. Năvăliau Tătarii cu totă oștea asupra Leșilor; ce Leșii staă neclătiți, și din băscă dau din tunuri. Dosul iar să le ia, nu puteau Tătarii, de tabără; și așa au stătată răsbăii într'acea zi totă ziua.

Adoua zi, socotindă Hanul cu meșterșugă să depărteze pe Leși de la șanțuri, au orânduită o sémă de oști să dea năvală la Leși, și să se facă a fugire; ce Leșii cunoscendă meșterșugulă, staă între băscă neclătiți, și așa au stătată până la vreme de chindie. Atunci, și deprințendă pe Tătarii, și vedendă că se temă și de focă Tătarii, i-au luată Leșii în gônă până la oștea cea supasă, și cu aceea dacă s'au tēpinată, în locă au stătată, și au ținută răsbăii, câtă s'au mirată și Hanul, mai puțină oște fiindă Leșii; și de acole, iar incetă spriginindu-se de năvala Tătariilor, au venită iar la locă între băscă, că trimisese Zamoiskii totdeauna trâmbițe să dică de întorsă.

Nu dormia Ieremia Vodă; ce, de și avea nădejde în Leși, érá îndată aú a-giunsú la Hanul, și de atunci cele șapte sate de țérá, ce se dicú *Hănesci*, le-aú datú Ieremia Vodă Hanului, și aú legatú și mîere sê dea Hanilorú în toți anii, și alte daruri. Și așa, cu nevoința lui Ieremia Vodă, aú stătutú între Hanul și între Zamoșkii tractate, adecă legăturí de pace; dândú și Hanul zálogú la Leși, și Leșii la Hanul, până se va închide tocméla.

Capetele de pace aú fostú aceste: Ieremia Vodă sê hie Domnú în țérá, birnicú Impêrăției din anú în anú, după obiceiú; érá Hanului sê 'i dea dinanú în anú daruri și mîere, și șapte sate sê hie de cășele Hanului, în Bugégú. Oștí Leșesci în țera Moldovei sê numai între; solú de la Leși sê mérgá la Impêrăția Turcului pentru întărirea păcii. Érá despre partea Hanului eraú aceste ponturi: stégul și tuiturile sê le dea pre mîna Ieremiei Vodă, și de la Impêrăția Turcului sê 'i scóté uricú de Domnie neschimbatá în zilele lui, care uricú în limba lorú se chiamá *beratú*; și sê iasă Hanul din páméntul Moldovei pên a patra zi, cu tóte oștile lui. Și așa obêrșindu-se pacea, Hanul, ántélú, aú purcesú cátré Crimú, și Zamoșkii spre țera sa, lásándú lângá Ieremia Vodă pre Albert Tanski și pre Ión Potočki cu 3000 de Leși oșteni, cá se temea Ieremia Vodă de Unguri. Și așa aú purcesú Ieremia Vodă și s'aú aședatú la Sucévá.

Rêsboiul acesta, la Țuțora, este mai'nainte de acela când aú peritú Iolkovski, Hatmanul Leșescú, precum vei afla și acela la rîndul sêú.

Bine n'aú eșitú Zamoșkii din Moldova, érá Bator Jigmond alege pre Rásvan Domnú în Moldova, și 'i orînduesce 12,000 de óste Ungurésca, sê mérgá asupra Ieremiei Vodă, dándú viná lui Stefan Radul Vodă cá de blástemăția sa aú lásatú scaunul sê 'lú cuprindá Leșii.

Luándú veste Ieremia Vodă de pogorirea Ungurilorú, precum aú pututú aú strinsú óstea țerei, și s'aú gătitú a stare cu rêsboiú improtiva lui Rásvan. Era într'o Duminecă, când s'aú apropiatú oștile Unguresci de Sucévá; și aú tocmitú oștile Ieremia Vodă, asupra têrgului, la satú la Areni. Érá óstea Leșescá ce avea lângá sine o aú tocmitú mai la câmpú, despre Scheea, pe subt unú malú ce este alătura cu drumul Băii. Singurú, Ieremia Vodă, fiindú în bisericá la sfânta Liturgie, i-aú datú scire, cum oștile lui Rásvan se védú, și se apropie de oștile țerei. Ce n'aú vrutú sê ése din bisericá până nu s'aú sêvirșitú sfânta Liturgie; și se agúngéú hărișii lui Rásvan cu oștile țerei. Când Ieremia Vodă din bisericá aú eșitú la oști, têmpinatu-saú oștile de ámbé părțile, și, după cáta-va luptá între oști, aú lovitú Leșii pre óstea Ungurésca din aripa despre Scheea. Indată îmbárbátándu-se și fruntea oștilorú unde era Ieremia Vodă, aú frintú pe Unguri. Subt Rásvan Vodă aú cádutú calul atunce în rêsboiú; ce, încálecándú pe altú calú, îndată aú silitú sê opréscá óstea Ungurésca, și aú oprit'o; și pusése rêsboiul iar la locú. Ce, îmbárbátándu-se iar óstea lui Ieremia Vodă, unde și Leșii în frunte, aú datú dosú óstea lui Rásvan Vodă; la care fugá, oștenii lui Ieremia Vodă aú prinsú și pre Rásvan Vodă, și 'l-aú dusú la Ieremia Vodă. Stá movila și acmu pe drumul Băii de la Sucévá, care se pomenesce *Movila lui Rásvan* până astázi.

Când aú dusú pre Rásvan la Ieremia Vodă, după cáta-va muștrare, îndată,

i-au tălatu capul, și 'l-au pusă într'unu parū improtiva cetății; érá pre Ungurii i-au gonitū oștile până la munți, cu mare vërsare de sânge.

Fost'au aceste răsbóie in anul 7104, Decemvrie 5. Așa s'au plătitū și lui Răsvan rēul ce făcuse și și elū lui Aron Vodă.

Dupē acestū rēsoiū și perire a lui Răsvan Vodă, s'au aședatū Domnia lui Ieremia Vodă fōră grije; nice Bator Jigmond nu s'au mai ispititū sē mai trimiță oști in Moldova; ce, avēndū bănatū pre Leși, de paguba ómenilorū seí cu Răsvan, au trimisū solí cu jalobă la Rodolf, Impēratul Nemțescū, cumnataul seú, și la Papa de Róm, jáluindū mare pagubă ce i-au făcutū Leși in óstea lui, luptāndū elū sē desbată țera Moldovei de subt māna Turcului, sē cupriņdă și pre Moldoveni cu sine impotriva Turcilorū; érá Leși au impiedecatū acestū lucru, spre scāderea creștinătăței, ce au aședatū Moldova subt birul Turcilorū, de subt care birū acmu era eșită țera Moldovei cu nevoința lui.

Aceste ințelegēndū Papa și Impēratul Nemțescū, mare ponoslu au trimisū Leșilorū, și osebire de biserica lorū Craiului Leșescū, ca unū impiedecătorū de bine creștinescū.

Trimis'au și Craiul Leșescū solū la Papa, făcēndū'i scire cum că are elū de grija Moldovei sē nu fie cu Turcii, și mai dinainte vreme, fiindū subt grija sa, cum și decurānd pre Cazigerei Sultan 'l-au scosū cu puterea sa din țera Moldovei. Érá Domnul Ardélului, neavēndū putere sē se apere pre sine, nupóte sē apere pre Moldova de Turci și de Tătari, mai avēndū privilegiū de oști fiesce când Craia Leșescă.

Aceste pricini aveau ei între sine pentru Moldova. Érá Ieremia Vodă domnia cu pace, și cu lucruri aședate pre acele vremi a țerei, că ținea și oști străine și păția și datoria sa ce avea spre Impērație.

Pentru Mihaiū Vodă, Domnul țerei Muntenesci, cum s'au rēdicatū de au făcutū multe răsbóie asupra Turcilorū.

Țera Muntenescă, într'acestașū anū, vara, la mari rēutății era de Turci; că, din doue părți avēndū oști Impērația Turcului asupra Craiei Unguresci, o sēmă de oști spre Buda, érá altă sēmă de óste asupra Ardélului avea; că și Impēratul Nemțescū improtiva Turcilorū oștile lui într'acolea erau orōnduite; érá aice despre Ardélū, Bator Jigmond, fiindū cumnatū Impēratului Nemțescū, alte oști avea improtiva Turcilorū, și luase de la Turci câteva orașe de Craia Ungurescă, iar către Ardélū.

Era despre acéstă aripă Sinan Pașa, Vizirul de Silistra; și pentru sē'i fie mai lesne a supunere Ardélul, luase tótă țera Muntenescă; și tóte orașele, Bucurescii, Tërgovistea și alte orașe, aședase cu Turci. Domnū era la Munteni atunci decurind Mihai Vodă, acelu vestitū între Domni, încă bine neaședatū dupē mórtea Mihnei Vodă. Vēdēndū țera cupriņsă de Turci, singurū au năzuitū la Bator Jigmond, Domnul Ardélului, și au trimisū solí și la Impēratulū Nemțescū, dāndū'i scire, că, cupriņdēndū Sinan Pașa țera Muntenescă, prea lesne

va putea supune și Ardélul. Dat'aũ Bator îndată oști într'agluturũ lui Miha Vodã. Vêdëndũ cã se apropie de elũ focul, și durëndu'ĩ inima și pre Muntenĩ pentru moșiile sële, in puținã vreme s'aũ strinsũ; și ánteiũ aũ împinsũ pre oștile lui Sinan Pașa de prin orașe; apoi și pe la Giurgiu aũ stãtutũ și la rêsboiũ de fațã, cu Sinan Pașa, Mihaiũ Vodã. Și aũ fostũ rêsboiulũ cu mare vêrsare de sânge; și dupẽ cãtãva luptã, aũ infrintũ Mihaĩ Vodã-pre óstea lui Sinan Pașa, cãtũ și singurũ Pașa, sã nu fie aflatũ îndemãnã o luntre micã, cu care aũ scãpatũ peste Dunãre, ar fi cãdutũ la prinsóre. Și așa s'aũ curãțitũ țera de Turciĩ intru acea datã, cu osêrdia lui Mihaiũ Vodã; insẽ, avea și óste Nemțescã de la Bator Jigmond.

Dupẽ acestũ rêsboiũ, multe pagube aũ fãcutũ Mihaiũ Vodã Turcilorũ peste Dunãre, ardëndũ și prãdãndũ satele pãnã aprópe pe Pravadia. Fost'aũ aceste tóte intr'acestașũ anũ, 7104, și apoi și la anul, 7105.

Èrã precum isbãndele d'ánteiũ a multĩ aũ fostũ pre urmã spre scãdere, așa și acestũ Domnũ, lui Mihaiũ Vodã; veĩ vedea povestea mai apoi, la rëndul seũ.

Nesciutóre firea omenescã de lucruri ce vorũ sã fie pre urmã, cã pentru unũ lucru seũ doẽ ce i se prilejescũ pre voie, bietul omũ purcede desfrinatũ, și incepe lucruri peste puterea sa, și apoi acolo gãsesce perire.

Alũ treile anũ dupẽ aceste, vêlëndu-se Bator Jigmond, Domnul de Ardél, sositũ la bêtrãnețe și fõrã coconĩ, și vêdëndũ cã Turciiĩ din anũ in anũ se întãrescũ, și cascã asupra Ardélului s'elũ cuprinďã, și elũ bêtrãnitũ și obositũ de vãrtute, alegẽdu'și viațã bêtrãnețelorũ cu odihnã, aũ socotitũ cã și din frații lui nu vorũ putea nici unũ sã fie Ardélul, de rêul Turcilorũ, aũ fãcutũ tocmalã cu cumnatul seũ, Impãratul Nemțescũ, sã fie Ardélul in sãma impãrãției Nemțesci. Èrã lui i-aũ datũ cumnatul seũ, Impãratul Nemțescũ, doẽ olate, Ratisbor și Opelia, la țera Sileziei, cãrei țeri ii dicũ Leșii Slonsca; se hotãresce cu dẽnsii acea țerã.

Peste voia Ardelenilorũ era acẽstã tocmalã, temẽdu-se mai apoi de supunerea Nemțului; ce, îndatã dupẽ purcesul lui Bator Jigmond, s'aũ strinsũ toți boierii Ardélului și aũ alesũ sã le fie Cnezũ, adecã Domnũ, pre Andrieș Bator, carele pre acele vremi era in țera Belgiei, cu acesta gãndũ sã se cãlugãrescã. Ce, chiematũ de boierii și de cãpiteniile Ardélului, cu glasurile tuturorũ, aũ lãsatũ cãlugãria, și aũ venitũ la Domnã Ardélului de moșie.

Improtivã era acestũ lucru tocmelei ce fãcuse Impãratul Nemțescũ cu Jigmond pentru Ardél, precum s'aũ pomenitũ mai susũ. Ce, nelãsãndũ in voia cãpitãniilorũ de Ardeal, Impãratul Nemțescũ aũ sosotitũ și cu sabia s'elũ supue avẽndũ tocmalã cu Bator Jigmond; și aũ orõnduitũ cu oștile pre unũ Generalũ alũ seũ, anume Baștea Giorgi, și aũ trimisũ și la Mihaĩ Vodã unũ Vlãdicã alũ seũ, indemnãndu'ũ asupra lui Bator Andrieș, pentru supunerea mai lesne Ardélului din doẽ pãrți, cã avea și mai'nainte Mihaĩ Vodã pururea cu Impãratul Nemțescũ rêsponsuri.

Prea lesne aũ primitũ Mihaiũ Vodã acestũ lucru, ca unũ omũ de oști purure poftitorũ; și fõrã zãbavã aũ strinsũ óstea țerei Muntenesci, ca 30,000 de oșteni, și aũ intratũ la Ardél pãnã la Sãbiũ, și acolo 'și-aũ pusũ tabãra, aștepãndũ pe Baștea Giorgi cu oștile Nemțesci.

Trimisese Bator Andrieș la Impăratul Nemțescă soli, cu rugăminte să nu'î facă acestă asuprelă, s'êl' scotă din domnia ce'î era de moșie de atâte vécuri, a Batorescilor. Și acele oști gătite asupra lui, mai bine, d'impreună cu dânsul, se se orânduiască improtiva Turcilor. Ce, vedëndü că nimicü nu pôte face cu rugăminte, aș socotitü sê lovescă pre Mihaï Vodă mai'nainte de ce se va impreuna cu Baștea Giorgi.

Avea Mihaï Vodă oști deprinse la isbindă, alesü o sémă de slujitori, ce se cheamaü pre numele Căpitanilorü sei, anume Buzesciï, alți Rățesciï, fórte stătétóre óste. Érá Ardeleniï, și indoitü unii, și încă bine nestrinși la Bator Andrieș cu toți; ce cu câtă óste aș pututü stringe, aș datü rêsboiü lui Mihaï Vodă la Săbiü. Érá fórte puțină vreme aș ținutü rêsboiul; că îndată óstea lui Mihaï Vodă aș frântü pre Unguri. Singurü Bator Andrieșü la fugă, părăsitü de toți Ardeleniï, numai cu puținei Leși, nesciutorü rëndul locurilor, și rêtăcitü într'o pădure, aș cădutü pre mânuile oștenilorü lui Mihaï Vodă, și dacă 'l-aș dusü la Mihaï Vodă aș pusü de-î tăie capul. (?)

Nesciutóre firea omenescă și de primejdiile sele, că apoi, nu peste îndelungă vreme, așa aș pătitü și Mihaï Vodă de Baștea Giorgi, cum aș făcutü și elü lui Bator Andrieș. Bine dice sfânta Evangelie: «*Cu ce măsură măsuri, măsură-ți-se-va.*»

Veseli și tare Mihaï Vodă, după isbândă, prea lesne cuprinsé orașele pre séma sa, și i se închină orașele și cetățile, dându-î nume de Domnul lorü, priimindü prin cetăți și oșteni de al lui. De pe acele vremi, are nume de-î dicü *Mihaï Craiü*; și aș făcutü și Episcopia la scaunul Domnilorü de Ardél, in Belgrad. Érá capul lui Bator Andrieșü 'l-aș trimisü pre solii sei la Impăratul Nemțescă, pentru care slujbă aș trimisü Impăratul Nemțescă daruri lui Mihaï Vodă, și 'l-aș făcutü *Prințipiü*, adecă din Domniï Impărăției unulu. Éra nu îndelungü aș ținutü Mihaï Vodă domnia țerei aceea, că nici Impăratul Nemțescă aș pututü aședă Ardélul in partea sa nici într'unü chipü; numai ce aș fostü pricină a multă vërsare de sânge între creștini, și aș făcutü îndemână Turcilorü sê pótă cuprinde locurile cele mai bune din Ardél. Fost-aș aceste in anul 7107.

Ständü Mihaï Vodă după aședarea Ardélului, érá de aice din țără Ieremia Vodă, îndemnatü fiindü de Turci, aș strinsü óste; și câtă óste avea și strinsă aș purcesü asupra țerei Muntenesci; și, neavëndü cu nime nici unü rêsboiü nicăuri, in țera Muntenescă, aș mersü la Bucuresci și aș aședatü Domnü pre frate-sëü Simeon Vodă, lăsändü óste de a sa lângă dënsul; érá Ieremia Vodă s'aș întorsü la Sucévă.

N'aș fostü îndelungată domnia aceea a lui Simeon Vodă; că, înțelegëndü Mihaï Vodă de cuprinsul țerei Muntenesci de Ieremia Vodă, îndată aș purcesü improtiva lui Simeon Vodă, lăsändü prin cetățile Ardélului slujitori din oștile sale.

N'aș stătutü Simeon Vodă improtiva lui Mihaï Vodă dindată, ce s'aș datü spre marginea țerei, spre Focșeni, pentru agiutorul de la frate-sëü Ieremia Vodă, de la care-î venise slujitori din țera de giosü la Simeon Vodă. Și dacă s'aș strinsü câtă-va somă de oști și la Simeon Vodă, aș stătutü și aș asteptatü pre Mihaï Vodă cu rêsboiul la o vale ce se chiamă Milcovul celü Mare,

in țera Muntenescă (Are și altu nume grozavū acelu pirău, și spunū, de atunce). Și aū stătuțu rēsboiul căte-va cēsuri; apoi aū perduțu Simeon Vodă rēsboiul.

Dupē rēsboiū, ôstea, care încotro i-aū fostū calea s'aū risipitū; érá Simeon Vodă aū năzuitū la Sucévă la frate-sēū Ieremia Vodă. Ce nu s'aū destulitū Mihaī Vodă cu atâta; ce îndată, fōră nimicū zăbavă, aū trasū oștile sale asupra Ieremieī Vodă, spre Sucévă, cu mare sîrguială.

La o grabă ca aceea, neavēndū nimică pasū nicī vreme de gătire Ieremia Vodă, numai ce i-aū căutatū a lāsare Sucévă, și a năzuire spre Hotin. Așa îlū pripise Mihaī Vodă de aprōpe pre Ieremia Vodă, câtū nisce haīducl pedestri, cu căte-va carē pre urma Ieremieī Vodă, i-aū agīunsū fruntea oștilū lui Mihaī Vodă; și aū stătuțu haīducilū la rēsboiū, apērându-se căte-va cēsuri. Ce, dacă s'aū inglotitū ôstea lui Mihaī Vodă, i-aū spartū pre haīducl, pre Jijia, la unū satū anume Verbia; unde stă o movilă mare preste trupurī, de Ieremia Vodă apoi făcută. Și era așa de groznicū Mihaī Vodă și vestitū de rēsboie in tōte aceste părți, câtū îndată ce aū sositū la Sucévă, i s'aū închinatū cetatea Suceveī și a Nēmțului. La cetățī puindū oștenī de ai sēī pedestrași, singurū nice cu atâta n'aū vrutū sē fie; ce de la Sucévă aū purcesū gonindū pre Ieremia Vodă și pre Simeon Vodă, până la Hotin.

Cetatea Hotinului o grijise bine Ieremia Vodă cu slujitorī de ai sēī Nēmți, ce avea; érá elū aū trecutū la Leși pentru agīutorū. Pus-aū Mihaī Vodă și unū Domnișorū, anume Marcul Vodă, căruia numele nicī se povestesc, pentru scurtă vreme ce aū avutū acelu Domnișorū; și nu se află numele aceī Domniī nice la Letopisițele străine.

Eraū Leșiī pre acele vremī strinși la Sēmū la Varșav, sfātuindū ôstea împotiva Șvedului. Că Craiul Leșescū, Jigmond, fiindū direptū moșan aceī Craiī ce încă viū fiindū tată-sēū Ión Craiu, l-aū alesū Leșiī pre Jigmond la Craia lorū; și dupē mórtea tātâne-sēū, neavēndū altū feciorū fōră Jigmond, cuprinsē Craia Șvedescă unū frate a Craiului Șvedescū, unchiul lui Jigmond, anume Gustav. Deci, fiindū mai aprōpe Jigmond feciorū Craiului Șvedescū de acea Craie, de câtū Gustav fratele tātâne-sēū, silia pre Leși numai sē pozvolēscă la acela Sēmū, sē se facă oști împotiva lui Gustav.

Érá socotindū Leșiī că nice într'unū chipū acele doē Craiī sē se facă una, nu vorū putea, fiindū una dincōce, alta dincolo de mare, care mare se chīamă Balticum, o cōdă din ochēnū, și nice din lege suntū una; și tēmplându-se așa cu Mihaī Vodă, Ieremia Vodă aū datū Craiului nădejde de oști asupra Șvedilorū pre altă dată, arētându-I mare trēbă acēsta și cu grije Craieī Leșescī, sē lase cuprinse țerile acestea de Mihaī Vodă, Ardélul, Moldova și țera Muntenescă. Ce aū stătuțu Sēmū dupē acēstă trēbă, sē se facă oști împotiva lui Mihaī Vodă, avēndū Ieremia Vodă căți-va Domniī la Leși gineri, totū ômenī mari.

Mihaī Vodă cu tōtă osērdia bătea cetatea Hotinului. Glonțurile lui se cunoșceaū in zidurile cetăței până la surparea cetăței, avēndū nădejde că dacă va lua și acea cetate, va putea stăpini prea lesne țera Moldovei.

Scrie Hronograful Leșescū, că așa era de vestitū Mihaī Vodă și la Leși, câtū țera Podolieī, fiindū de lege de subt ascultarea Patriarhului de Țarigrad, ca și

noi, pre acele vremi avându mare zérvă și price cu Papistașii pentru lege, așteptau cu bucurie pe Mihaï Vodă să vie, sciindu-se de o lege cu densus, să i se inchine toți Podolenii.

După ruptul Săimului Leșilor îndată au purcesu Hatmanul și canțelierul Zamoiskiï la tabără, și apoi fără zăbavă s'au pornitu cu oștile împotriva lui Mihaï Vodă. Vestitu era acelu Hatman la Leși, a căruï fapte nici Coneș-polskiï Hatmanul acmu din vécul nostru n'au agiunsu.

Prindându veste Mihaï Vodă că au purcesu oștile Leșesci asupra lui, au lăsatu Hotinul și au purcesu spre Sucévă. Ieremia Vodă cu Zamoiskiï încă dacă au oblicitu de purcesul lui Mihaï Vodă, au lăsatu drumul Hotinului și au trecutú Nistrul, la unu satú anume Colodrubca, la ținutul Cernăușilor, și apoi Prutul, la térgul Cernăușilor, și au mersu pre la codrii Cosminului la Sucévă, unde Mihaï Vodă întărise cetatea cu ómenii săi; érá singuru au trasu spre țera sa, pentru săși mai înglotescă óstea și să mai obosescă pre Leși. Afându Zamoiskiï cu Ieremia Vodă cetatea Sucevei grijită bine de ómenii lui Mihaï Vodă, au alesu cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să mérgă intinsu după Mihaï Vodă; și așa au făcutu, că fără zăbavă au purcesu spre țera Muntenescă.

Impărăția Turcului avându trebă totu cu Nemții pentru Crăia Ungurescă, bucurósă era că se sfădesce Ieremia Vodă cu Mihaï Vodă. Așa s'au trasu cuvântul până astăzi, cum se hie trimisú cu taînă 40,000 de galbeni de aurú la Ieremia Vodă, să facă oști asupra lui Mihaï Vodă, și diresu, ce'i dicitu ei Atișerifu, de Domnje neschimbată, lui și semintiei lui.

Simțindú Mihaï Vodă că'i totu vinu asupra'i Leșii cu Ieremia Vodă, 'și-au mai înglotitu óstea, și 'și-au alesu locu de a dare răsboiú Leșilor pre apa Telejinului. Avea la acelu răsboiú Mihaï Vodă 60,000 de óste Ungurescă. Muntenescă, Sărbii, și Nemți încă avea puțin; și au tocmitu óstea pe malul celú de dincolo. Călăreșii au pusú de ambe părțile la aripi, érá pedestrimea o au tocmitu cu puscile tocmai asupra Vadului, unde era vadul de trecutú, și așa au așteptatu pre Leși, puindú apa ca o pedecă între oști, până vorú deprinde oștenii lui acelu felú de óste, ca să vađă până încátu suntú Leșii de simeti la răsboiú

Óstea lui Zamoiskiï era la numéru, aleși, 30,000 de Leși, și 10,000 la Ieremia Vodă, óste de țeră. Inse, óstea Leșescă era alésă totu in léfă, că și lefecii vechi, ce le dicitu ei Cvarțana, erau toți cu Zamoiskiï, și lefecii noi, cari-i făcuse Craiul săhie împotriva Șvedului, toți erau cu Zamoiskiï, fără altă glótă, ómenii de pre la Domnii ginerii lui Ieremia Vodă. De tótă óstea erau cu Zamoiskiï și cu Ieremia Vodă 40,000, între cari erau 4000 de Husari. Acelu felú de óste este totu in herú, temeinică óste fórte, și nefrintă, alesu de oștile cum suntú a le nóstre și Muntenesci.

Dacă au sositú la Telejinu și Leșii, precum era oștile lui Mihaï Vodă tocmité, așa au tocmitu și Zamoiskiï. Aripile țineau deadrépta Petru Laski cu óstea călare; dintr'acole erau și Husarii. Dinastinga, Ieremia Vodă cu óstea sa și cu o sémă de Leși. Érá Zamoiskiï singuru cu pedestrimea și cu armata,

adecă cu puscele, aū ținutū mișlocul, și dreptū împotriva pedestrimel lui Mihaï Vodă aū stătuțu cu ôstea.

Cu atâta era mai meșterū Zamoïskii de câtū Mihaiū Vodă, căci câtū aū sositū, îndată aū făcutū cu pedestrima sa băști de pământū înalte, și acolo aū suitū puscele. Tôtă ȕioa aceea aū stătuțu răsboiul; numai den tunuri și den senețe unii la alții dau peste apă.

A doua ȕi, mai sumețū Zamoïskii de câtū Mihaï Vodă, aū trimisū de aū ceratū mai sus pre apă, despre munte, și aū aflatū vadū; și îndată tôtă aripa ceea ce sta din dirépta, stoluri după stoluri, aū pornitū la vadū; stătuț'aū singurū cu focul asupra vadului mai tare de câtū in ȕioa d'ântéiū.

Mihaï Vodă, vȕlȕndū că trece ôstea călărățā a Leșilorū prin altū vadū, aū întăritū pedestrima și elū cu șanțuri; érá elū cu tôtă ôstea călărime aū mersū împotriva oștii ceii Leșesci. Vȕlȕndū Zamoïskii că lipsesce tôtă ôstea cea călare a lui Mihaï Vodă, aū pornitū și elū tôtă ôstea sa și cu Husarii într'acolo cu Petru Lasci.

Miratus'aū Mihaï Vodă de sumeția Leșilorū, cu ce sirguélā aū apucatū vadul; și aū stătuțu acolo unū răsboiū mare atunci, pentru vadū. Singurū Mihaï Vodă, ca unū leū, in fruntea răsboiului; și aū ținutū răsboiul câteva césuri până aū sositū și Husarii. Nedepriusă ôstea lui Mihaï Vodă cu acelū elū de ôste ce s'aū pomenitū, Husarii. Acelū felū de ôste este totū in herū, numai ochii și buzele se vȕdū; mulți punū și aripi, tocmita de pene de vulturū, saū de alte paseri mari; și cei mai de fire, cu pardoși peste platoșe; érá slugile cari n'aū pardoși punū scórțe de ceste Turcesci; érá in fruntea cailorū punū o tablă de herū, și mulți și pe la peptul cailorū, pentru ferélā de glonțuri. Nice fie ce calū încalecă Husarii, ci totū cai mari, groși, sȕ pótā birui a purtare tarul, și totū friji de cei Nemțesci, saū cai Turcesci, la cei mai de fire. La răsboie nici-odată nu alérgā mai multū din trȕpadul calului, séu numai când sarū asupra pedestrimel, ori taberei; că asupra oștii sprintene, cum este Tătarul, nici-odată nu slobode, că se răschirā Tătarii, și nu face cu sulița nici o trȕbā. Sulițele lorū suntū câte de optū coți de lungi, cu prapure până in pământū. Ca unū zidū staū la răsboiū

Dacă aū sositū tôtă ôstea Leșilorū peste vadū, și Husarii s'aū stolitū și aū purcesū asupra oștii lui Mihaï Vodă, și de la cel-altū vadū aū biruitū focul lui Zamoïskii pre pedestrima lui Mihaï Vodă. Și cum aū împins'o de la malū, din șanțurile lui Mihaï Vodă; aū și cuprins'o călărimea ce mai era lūngā Zamoïskii; și aū căduțū tôtă pedestrima lui Mihaï Vodă, cu tôtă armata, pre mâna lui Zamoïskii.

Aū datū scire lui Mihaï Vodă de pedestrima lui că s'aū spartū de la vadū; și acolo iarăși nu era puținā sȕ se înfringā ôstea Leșescā. Numai ce aū căutatū a dare dosū oștile lui Mihaï Vodă, însă, nu de totū in răsipā, ce cu toc-mélā, întorcȕndu-se singurū Mihaï Vodă unde era greul; și totū așa aū mersū aparȕndu-se până la unū orașū, anume Tȕrgușorul.

Sciindū Zamoïskii de Mihaiū Vodă cine este la răsboie, sȕ nu se mai depărteze ôstea lui cea călărățā, temȕndu-se cumva in gônā de smintélā, aū trimisū trimbițele de aū ȕisū sȕ se întorcā ôstea, și cu poroncā la capete nu-

mai, de întorsu; și s'au întorsu ôstea Leșescă. Cădu'tău la acela răsboiū 1000 de trupuri, de âmbe părțile; éra vii mulți prinși din ôstea lui Mihaï Vodă. Fost'ău acestu răsboiū in anul 7108.

Se urise Munteniloru cu domnia lui Mihaï Vodă, totu cu oști și cu răsboie. Ce, după fuga lui Mihaï Vodă, trei zile au ședutu Domni, Ieremia Vodă, și Simeon Vodă, și Zamoiskiï, pre locu, până au începutu a venire toți boierii țerei Muntenesci și slujitorii, priimindu pre Simeon Vodă Domnū, cu giurământu; și au mersu și Ieremia Vodă până in Bucuresci, și au aședatu la scaunū pre frate-seu Simeon Vodă, lăsându și Zamoiskiï trei miș de ôste Leșescă cu Iani Potoțki, Starosteale de Caminița. Ieremia Vodă și cu Zamoiskiï s'au întorsu la Sucéva.

Éra Mihaï Vodă, după răsboiul ce au perduto la Telejin, strinse iar ôste, prin munți, de ai sei și din țera Ungurescă, cunoscuți, și făcuse aprôpe de șapte miș de ômeni, cum scrie Hronografu, și pornise pre Udrea cu 4000 de ôste se hie de strajă. Éra singuru totu se gătia in munți se lasă odată cu pușci, și gătitu mai bine. Ce, l'au pripitu Simeon Vodă, de n'au mai avutu vreme se se mai întărescă; că, de sîrgu stringendu ôste de locu, și cu Leșii ce avea, pre sfatul boieriloru iar celoru de locu, au purcesu din Bucuresci, și au mersu ziua și nôptea prin locuri ascunse, până la tîrgul Argeșului. Acolo era Udrea cu ôstea lui Mihaï Vodă. acea de strajă. Desdîminéța, într'o zi, au ajunsu ôstea lui Simeon Vodă subt acelu tîrgușorū; și prinsese și Udrea de veste, și i-au căutatū și lui a scôtere ôstea sa la câmpu, că locu de fugă nu era, că se apropiase oștile lui Simeon Vodă. Deci, până in de trei ori au datū răsboiū Leșiloru, éra a patra ôra au purcesu in răsipă ôstea Udrii.

Mihaï Vodă de acolea nu era departe in munți, viindū se se împreune cu ceea ôste. Ci, dacă i-au datū scire Udrea de răsipa sa, au începutu și cei-alți a'lū părăsire cu toții, și numai ce i-au căutatū a părăsire țera Muntenescă, și a trecere munții la Ardél.

Udrea, după aceea, curindū au venitū și elū, și s'au închinatū la Simeon Vodă. Și așa, Mihaï Vodă, vrëndū se dobândescă Ardélul, au perduto și țera Muntenescă.

Sosit'ău in Ardél Mihaï Vodă, și au aflatū ômenii sei, cari'i pusese prin cetăți, scoși de Bașta Giorgi, și puși oșteni de Impêratul Nemțescū. Și vedëndū că nu are locu nice in Ardél, s'au rēdicatū cu totă casa lui, și o samă de căpitenii, alesū Căpitanii lui cei creduți, Mârza, Geșta și Race, și au mersu in Beciū la Impêratul Nemțescū, in nădejdea slujbei ce făcuse împotriva Batoresciloru; și l'au priimitū Impêratul cu bine. Éra Ardélul că n'au fostū pentru dēnsul, ce pentru sine aședatū, atunci s'au arătatū.

Nu peste multă vreme, veldëndū Bator Jigmond perirea frăține-seu, lui Bator Andrieș, pogorită de cumnatu-seu, Impêratul Nemțescū, și Ardélul nici într'unū chipū nu vrea se se supue subt Nemți, s'au căitū de tocimala ce făcuse cu cumnatu-seu Rodolf, Impêratul Nemțescū, cum s'au pomenitū mai susū; și lăsându olatele, carile erau lui date de cumnatu-seu, au trecutū in țera Leșescă, că'i era Zamoiskiï ginere, fiindū dōmna lui Zamoiskiï fată lui Bator Andrieș; și apoi, din țera Leșescă au venitū in Ardél; și îndată cuprindëndū țe-

ra Ardélului iar către sine, au începută a stringere oști împotriva lui Bașta Giorgi, Generalului Impăratului Nemțesci.

Vedându Impăratul Nemțesci sculată Ardélul și rocoșită împotriva sa, de ală doile rîndu au gătită pre Mihaï Vodă, și 'l-au pornită să mîrgă iar să stringă oști, împreună cu Bașta Giorgi, să stele împotriva Batorescilor, lui Jigmond cumnatu-seu, și lui Bator Iștfan, fratele lui Jigmond; că acești doi mai rămăsese din Batoresci.

Purces-au Mihaï Vodă din Beciă asupra Ardélului, dăruită bine de Impăratul, stringându iar oști și de al sei Munteni, cari se aședase în Ardél, și Sêrbi, și Unguri, și s'au împreunată cu Bașta Giorgi, la Clujvară.

Batorescii încă au strinsă ôste, și mai sumeți fiindă pre locurile sele, au dată rêsboiă lui Bașta Giorgi și lui Mihaï Vodă, aprôpe de Clujvară, la ună sată anume Mojina, și au fostă rêsboiul căte-va cêsuri. Ce, stăndă Nemți în frunte cu focul, și Mihaï Vodă lovindă din dosă pre ôstea Batorescilor, au frîntă pre Batoresci, câtă abia au scăpată ei cu capetele. Êră din oștile loră, partea mai mare ce au fostă pedestrime cu armata, cu tabăra, au cădută totă pre mâna lui Bașta Giorgi.

Făcutus-au veste de biruință la acela rêsboiă mai mare a lui Mihaï Vodă, de câtă a lui Bașta Giorgi; care zavistie au și făcută perire lui Mihaï Vodă.

Spună ômenî bêtrâni de pre acele vremi, cum se hie aglunsă cu daruri Ieremia Vodă la Bașta Giorgi, pentru să omóre pre Mihaï Vodă; care lucru pôte să hie: că, ce nu lucrădă în lume avuția! Bani rêscolescă în lume împărățiile, și mari cetăți surpă, cum țice ună cuvântă Leșescă: *sula de aură, zidul pêtrunde*.

În anul 7109, Avgust 8, dinsădenôpte, într'așternută încă fiindă Mihaï Vodă, au venită doi Căpitanî Nemțesci, cu ômenii loră, trimiși de Bașta Giorgi să omóre pre Mihaï Vodă; și cum au sosită la tabăra lui, că era de o parte, au lovită la cortul unde odihna; și acolo pre locă i-au tălată capul și 'l-au dusă la Bașta Giorgi, êră trupul până atreia țî au stătată la vederea tuturoră neîngropată. Oștile lui ce avea nu erau cu dînsul în tabăra: pre toți îi sloboșise în pradă, până copiii lui încă au fostă mersă în pradă. Și așa s'au plătită lui Mihaï Vodă, pentru slujbele ce au făcută Nemților!

După mórtea lui Mihaï Vodă n'au mai avută Ieremia Vodă nice o dodăelă de nime. Ce, plinindă domniile sele cu pace, 12 ani, cu țeră aședată, în totă bișugul, au plătită și elă datoră omenescă. Au rêsosată Ieremia Vodă în anul 7116. Rêmasu'i-au pomană în țeră, monastirea Sucevița, zidită de dînsul.

CAP. III.

Domnia lui Simeon Movila Vodă.

Éră la domnia țerei, după mórtea lui, aú stătutú frate-séu Simeon Vodă, nefindú feciorii Ieremieí Vodă áncă la vêrstă deplină. Era Simeon Vodă omú mare de çile, sositú la bêtrănețe. Éră mórtea lui Simeon Vodă, precum aú rămasú din omú in omú in țéră poveste, aú muritú otrăvitú de cumnată-sa, dómna lui Ieremia Vodă, trăgêndú domnia mai curind la feciorii sei, temêndu-se că se vorú întemeia feciorii lui Simeon Vodă la domnia țerei; care faptă acei dómne, apoi, aú arătátú Dumneđeú cu patimile ei.

CAP. IV.

Pentru rêsboiul ce s'aú făcutú între verii, feciorii lui Simeon Vodă, cu feciorii Ieremieí Vodă, pentru Domnia țerei.

Stătut'aú la mare amestecătură și zarvă scaunul țerei, după mórtea lui Simeon Vodă; că erau feciorii Ieremieí Vodă trei: Constantin, Alecsandru și Bogdan; érá a lui Simeon Vodă erau feciori cinci: Mihăilaș, Cavriil, Moisei, Ión și Pêtrașcu. Deci, se împerechiară boierii, și cu dânșii și țera, in doé părți: o parte ținea cu casa Ieremieí Vodă; érá altă parte, cu cusa lui Simeon Vodă. Și d'ântéiu era mai tare partea lui Mihăilaș Vodă, feciorului celui mai mare a lui Simeon Vodă, câtú aú căutatú lui Constantin Vodă, feciorului celui mai mare a lui Ieremia Vodă, și cu boierii din partea lui, a eșire cu fuga din Iași; după carií aú trimisú Mihăilaș Vodă in gónă, și aú ajunsú carele boierilorú de le-aú jăcuitú la Mălăesci.

Marginile țerei Leșesci mai tóte erau totú de ómenii lui Constantin Vodă, avêndú cumnați Domni Leșesci, cum erau Potoțescii, Visnovicescii, Corețenii, toți cu cuscrie legați; că aú avutú Ieremia Vodă trei fete măritate in țera Leșescă, totú după ómeni mari. Ce, indată ce aú auđitú că aú scosú feciorii lui Simeon Vodă pre feciorii lui Ieremia Vodă din scaunul țerei, aú purcesú singurú Vișnovețki, și cu câți-va de Potoțesci, cu oști asupra lui Mihăilaș Vodă. Avea și Mihăilaș Vodă óste de țéră lúngă sine, și puținei Turci și Tătari. Ce Turcii la rêsboiú n'aú vrutú sé mérgă, ce aú privitú de departe. Fost'aú acestú rêsboiú între verii la Ștefănesci, și aú infrintú partea lui Constantin Vodă pre partea lui Mihăilaș Vodă; și numai ce le-aú căutatú a părăsire țera feciorilorú lui Simeon Vodă, și unii in țera Ungurêscă alții la Turci aú mersú. Unul dintre dênșii, Pêtrașcu Vodă, aú ajunsú de aú fostú Mitropolitú la Kievú, cu

vestită Mitropolie, și Arhimandritu de Monastirea mare, ce este pre limba Rusescă Pecersca, unde staū trupurī a mulți sfinți, intregi, in peștere, și până astăzi, cu multe minuni.

Și așa s'au aședatū Constantin Vodă, feciorul lui Ieremia Vodă celū mai mare, la domnie, cu bucuria țerei, avēndū țera nădejde că va urma tătāne-seū. Ce departe au fostū Constantin Vodă de acea fericie; și precum țice **Isus Sirah**: «*Vai de acea cetate unde este Domnul tēnērū!*» că luādu-se și Constantin Vodă după socotēla tinereșilorū, n'au păzitu datorīa sa deplin spre Impērație. Ce, precum scrie Leatopiseșul celū Leșescū, d'ântēiasī datā birul anului d'ântēiū nu 'l-au plinitū; și așa, scārbindu-se Impērația, au mazilitū pre Constantin Vodă, și au datū Domnia lui Stefan Vodă Tomșa. N'au folositū lui Constantin Vodă uricile ce avea de la Impērație, date tatā-seū Ieremia Vodă, de domnie vecnică lui, și feciorilorū lui; că Turcul cu vreme dă, cu vreme ia; precum este vremea, așa lasă: blāndū, cānd este vreme de blāndețē, sumețū și agerū, cāndu'ī vreme de sumeție. Creștinului nici odatā cuvēntul nu ține, nice a'lū amēgire iī este rușine; tōte, precum este vreme face.

CAP V.

Domnia lui Stefan Vodă Tomșa.

Pre Stefan Vodă Tomșa nu 'l-au sciutū Leatopiseșulū celū Leșescū de ce nēmū au fostū. Erā dreptū, Moldovanū au fostū, din satū din Otesci, de pre valea Rēcātāului, din ținutul Putnei. Era pre acele vremi Tomșa la Pōrta Impērației, pentru trebuința țerei, pe lūngă Capikihăi; și vēlēndu'lū omū de țēră, cunoscutū la căpiteniile Porții, 'ī-au scosū domnia, și 'ī-au datū Impērația și pre Cantemir Beī cu órdele lui, carele pre acele vremi lōcuia in Bugēgū, sē ducă pre Stefan Vodă la scaunū.

Apropiindū-se Stefan Vodă Tomșa de țēră, Constantin Vodă cu mumă-sa și cu frații sei au purcesū la Leși, și cu cățiva din boierī, între cari erau și Nistorū Urechă, tatāl lui Grigorie Urechă, care s'au pomenitū că au scrisū Leatopiseșul țerei până la Aron Vodă.

Leșiī aveaū atuncī mari amestecăturī cu Moscul, și nu era vreme sē facă oșți și in Moldova. Ce Stefan Potoțkiī, cūmnatul lui Constantin Vodă, carele ținea pre dōmna Maria, fata Ieremieī Vodă, cu puterea sa și peste voia și poronka lui Craiū (căci trimisēse singurū Craiul unū copilū den casă sē nu cumva sē se ispitēscă sē între in Moldova, sē întārite Turciī), au strinsū oște de pren cetățī și de pre la rudeniile sale, ca la șese miī de omeni strinsurā lāsāndū pre sōcrā-sa, pre dōmna Ieremieī Vodă, in țēră Leșescă. Erā insuși Constantin Vodă și cu Alecsandru Vodă, frate-seū, au purcesū asupra lui Stefan Vodă Tomșei.

Răsboiul lui Ștefan Vodă Tomșea cu Constantin Vodă, feciorul Ieremieî Vodă, și pentru perirea lui Constantin Vodă.

Ștefan Vodă aș prinsu de veste îndată de venirea Leșilor, și aș strinsu și elu ôstea țerei tótă; și se prilejisê atunciș și nisce slujitorî de a lui Mihaî Vodă, căpitanîl lui cei vestiți, neputêndu trăi, după mórtea lui Mihaî Vodă, în țera Ungurêscă, chemați prin cărți de Ștefan Vodă, anume Mârzea, și Geția, și Racia, cu câțiva ômenî; și aș pusu Ștefan Vodă tabêra deasupra Popricanilor, dându scire și la Cantemir, la carele pre acea vreme erau mulțime de Noha; și aș venitû și Cantemir cu oști într'agîtorû lui Ștefan Vodă.

Venîa Potoțki simețu, cu isbândelee ce făcuseră frații lui într'aceste țeri, împrotiva lui Răsvan Vodă, și apoi împrotiva lui Mihăilaș Vodă. Ce, cum ôice Moldovanul: *«Nu suntû în tôte zilelee Pașcilee»*: mergeaș fôră de nișe o tocmală, fôră strajă de a putere li, fôră limbi sê scie ce felu sêu ce samă de neprietenu, ori unde merge; și avêndu și ôste strînsură, nu 'i-aș dodăitû nimică Cantemir, nice Moldovenîl, până aș sositû Leși cu tabêra lorû la unû locû pe Prutu, unde se chîamă Cornul lui Sas; atunciș aș vêdatû Potoțki unde aș venitû.

La acelu locû, Cornul lui Sas, este cotitû Prutul; însê, cotul se prinde în partea despre rêsăritû; êră de acêstă parte, unde era tabêra Leșêscă, este eșită apa Prutulul peptû, la câmpu. Într'acela locû aș făcutû oștile lui Ștefan Vodă, și Tătariî, năvală asupra Leșilor; și n'aș ținutû rêsboiulû nimică Leși, câtû într'acela rêsboiû așa desirgû s'aș spălmêntatû, și s'aș amestecatû Leși, de nice tunurile n'aș apucatû odată sê slobódă. Singurû Potoțki, pentru sê i se tălnuiască numele, aș datû între carele Haîducilorû; ce, apoi, 'l-aș vêditû Haîducîl. Pre Alecsandru Vodă încă 'l-aș prinsu Moldovenîl. Êră Constantin Vodă aș cădutû pre mănîlee unûl Tătarû, carelee, înțelegêndu cine este, vrêndu sêși facă cinste la Hanul, ferindu-se de Cantemir, d'împreună cu nisce cetași ce avea Tătarul, aș fugitû cu Constantin Vodă, și cu unû Comisû anume Mihăilescul; și dacă aș sositû la Dașêu, ferindu-se Tătariî și acolo de Turci sê nu lae pre Constantin Vodă de la mănă lorû, aș găsitû o luntre mică și s'aș băgatû sê trecă singurî Tătariî preste apa Niprului; s'aș scornitû vêntulû, și s'aș umplutû luntrea de apă, și acolo s'aș înecatû Constantin Vodă, în Nipru. Êră pre Potoțki și pre Alecsandru Vodă i-aș dusû oștenîl de țera la Ștefan Vodă, și pre amêndoî i-aș trimisû Ștefan Vodă la Impêrăție. Potoțki, apoi, aș eșitû cu rêscompărare prin soli, êră Alecsandru Vodă aș cădutû la legea Turcêscă, în care aș și muritû. Spunû sê hie agîunsû la Turci și la boerie la Impêrăție.

Cea-altă ôste Leșêscă, tótă aș cădutû în robie la Tătari, și mai mulți s'aș înecatû în Prutu, câtû abia de aș scăpatû cineva de poveste; că cine aș și înnotatû Prutul, pline erau luncile de țeranî, și coșurile Tătariilor erau peste Prutu, totû i-aș prinsu și i-aș dusû la Ștefan Vodă Tomșea; pre mulți i-aș și ucisû țeranîl. Perit'aș și boerii toți câți s'aș prilejitû de venisă cu ôstea totû ômenî de casa Ieremieî Vodă, anume: Vasilie Stroiçî Logofêtul, Balica Hatmanul, Kiriță Postelnicul, Miron Stolnicul. Numai Nistor Urechîă n'aș vrutû

să vie den Kaminiță, și așa'i sfătuia și pre dênșii să nu mérégă in Moldova, ȕicéndũ să lese să se mai vechiască domnia lui Stefan Vodă, că acmu, fiindũ domnie noă, Moldovenii suntũ din hire pururea la domnie lacomi; ce nu s'au ascultatũ sfatul lui Urechia Vornicul, cum mai multe in lume sfaturĩ bune la domni nu se ascultă, ce apoi vinũ la primejdie și ei și casele lorũ.

Éră pre Vasilie Stroici ilũ ertase Stefan Vodă; numai, invéțasé pre Nicoriță Armașul s'elũ ducă să vadă perirea celor-alți, ca s'el hie grijă mai pre urmă de mórte. Că era omũ ténérũ Stroici, și din casă mai vechiũ, și cinstețũ de câtũ tóte casele in țéră. Ce, ȕilele lui cele sférșite, cum ȕice cuvéntulũ, véȕéndũ că merge la perire, și nu'l spusese Armașul povestea, s'au apucatũ de sabia unui dărăbanĩ s'el móră, cu rescumpéprare, că era omũ de firea lui inimosũ. Ce îndatã 'l-aũ impresuratũ dărăbanii, și n'au apucatũ s'el scótã sabia care lucru dacã aũ spusũ Armașul lui Stefan Vodă, îndatã aũ pusũ de 'l-aũ omoritũ și pre dênșul, réchnindũ Stefan Vodă: «*Ai, câinele!* aũ vrutũ s'el móré cu soșii;» Și pre câți îi aducea, pre toți îi omoria, până și slugi, și prostime. Acela vérsătorũ de sânge era d'ântéiaș-datã, Tomșea Vodă. Pentru unũ Diécũ, ce era fórte de trebã de scrisóre, s'au rugatũ boierii s'elũ erte, că este cãrturarũ bunũ. Aũ réspunsũ Stefan Vodă: «*Ha, ha, ha!* mai cãrturarũ de câtũ dracul nu este altul!» Și totũ 'l-aũ omoritũ și pre acela.

Așã aũ fostũ stingerea casei lui Ieremia Vodă. Fost'aũ acestũ résboiũ, la Cornul lui Sas, in anul 7120. Tãtarii, dupé aceea, îndatã aũ mersũ in pradã la țera Leșescã; și, lovindũ fórá-veste, și desigrũ, multũ plean aũ luatũ, și mare robie in ómeni aũ fácutũ.

Rédicatu-saũ boierii țerei asupra Tomșei Vodă.

Domnia lui Stefan Vodă Tomșea precum s'au începutũ, in vérsãri de sânge, totũ așa aũ ȕinutũ. Ayea unũ țiganũ calãũ, adecã perȕetorũ de ómeni, gros'i și mare de trupũ; acela striga de multe ori inaintea lui, arãtãndũ la boieri «*Dómnel s'au ingrășétũ berbecii, bunĩ suntũ de junghiat?*» Stefan Vodă la aceste cuvinte ridea și dãruia banĩ țiganului.

Ce cum a tuturorũ tiranilorũ, la tóte țerile in lume, uritã este stépãnia, așa și a Tomșei Vodă. Ilũ urise și boierii, măcarũ că erau de casa lui mai toți, anume: Beldiman Logofétul, Bãrboiũ Vornicul, Sturza Hatmanul și Boul Visternicul; că nice ei fórá gróza morții nu erau, ce âmblau in totũ césul, cum se ȕice, cu ȕilele amãnã; și hie când, unde este fricã nu incape dragoste. Pentru ce, întrebãndũ unũ Impératũ pre unũ dascalũ, cum arũ hi Impératũ s'el hie dreptũ tuturorũ, aũ réspuns'i: «*de nu veĩ fi Impératũ groznicũ nimérui.*» Fericiti acei Domni cãroia țerile lorũ le slujescũ din dragoste, nu de fricã! că frica face urficiune; și urficiunea, câtũ de târȕiũ, totũ isbucnesce.

Așa s'au prilejitũ și la Tomșea Vodă, in tóte ȕilele petrecéndũ boierii totũ cu prepusurĩ, totũ subt grije, s'au vorovitũ cu toții, și aũ trasũ slujitorii toți in partea sa, și pre Mãrzescii cei de la Mihaĩ Vodă; și intr'ó nópte aũ eșitũ

cu toți la satul la Cucuteni, și de acolo au poroncit lui Stefan Vodă cu bine să-și ia din scaun, că nu poate nime suferi domnia lui cu atâtea vărsări de sânge.

Se spăriea Stefan Vodă de o tulburare ca aceea; ce, îmbărbătându-l cine erau pre lângă dânsul, au strinsu dărăbanii, cari totu pre unu cuvântu erau cu cei-alți slujitori. Ce, dacă ai vădutu banii vărsându-le Stefan Vodă, au stătu ei cu domnia, și au strigatu și tîrgul in lăfă; și s'au strinsu din tîrgoveti și den slugile neguțitorilor, și omeni nemernici, cătăva glotă și la Stefan Vodă; și s'au prilejitu atunce de venise și den ținuturile den josu nisce stéguri de călărași la căutare, și erau descălecați la Tomesci. Au răpeditu Stefan Vodă și la acei, cu lăfă, și i-au trasu in partea sa.

Slujitorii ce erau cu boierii, au dindu că strigă Stefan Vodă in lăfă, măcar că gîruse boierilor, ce, pre obiceiul nămului nostru, ai inceputu mulți a se smulgere din glota boierilor, și a venire la Stefan Vodă, și in locu ai inceputu a slăbire partea boierilor.

Dacă au auditu boierii că nu va să iasă Stefan Vodă de bună voie din scaun, au venit cu răsbucii; căroru au eșitu Stefan Vodă inainte cu glotele sale, de laturea tîrgului, deasupra fontenei lui Păcuraru, și scose și tîrgul totu Stefan Vodă, cu arme, cine cu ce avea; și, despre vii, au lovită călărimea ce avea pe glota boierilor, den dosu.

Fără zăbavă au inceputu a se răsipire glota boierilor; deci, și boierii cari in cotro au pututu au plecatu fuga, din cari indata au prinsu pre Bărboiu Vornicul, apoi și pre fecorul lui. Dece, pre Bărboiu celu bătrănu in locu 'l-au ințepat, delaturea tîrgului; era pre fecorul lui Bărboiu 'l-au trimis de 'l-au spinzuratu in pörta casei tătene-seu. Era Beldiman, și Sturza, și Boul, năzuiră in țera Muntenescă, unde și acela totu n'au hălăduitu, precum vei vedea povestea lor mai josu.

Pre căți și aducea prinși, pre toți îi omoria cu mustrarea ce avea elu in obicei: *„Să nu te erte Dumnezeu cu acel cap mare alu tău!”* Tuturoră acestă mustrare făcea.

Venit'au dōmna Ieremieî Vodă cu oște Leșescă asupra lui Stefan Vodă și 'l-au scosū den Domnie și den țera.

Āceste neașederi a lui Stefan Vodă au dindu dōmna Ieremieî Vodă, avēndu încă unu copilū micū, anume Bogdan Vodă, au îndemnatu pre ginerii sei, pre Vișnovețki și pre Knēzul Korețki, den țera Leșescă; și atunce era și cu sfatul lui Nistor Urechia. Venit'au singurā Dōmna cu ginerii sei cu oști asupra lui Stefan Vodă; și au eșitu și Stefan Vodă cu oști inainte'i, la satul la Tătăreni. Ce au ținutu forțe puțină vreme răboiul; indata au plecatu fuga călărimea, era bieții dărăbani, părăsiți de călăreți, s'au bulzitu la o ripă deasupra Tăutescilor, și se apērau. Ce au venitū Leșii de le-au făgăduitu viață, numai să-și dea armele; și au credutu dărăbanii, și și-au datu armele de la sine. Și dacă le-au luatū Leșii armele, au intratu cu sabiile in ei, și au peritu toți acolo. Le stau movilele și până astăzi deasupra satului Tăutescilor.

Erau la Stefan Vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine, după credința ce-l făcuse, de stătuse cu dânsul când se rădicase boierii asupra lui, cum n'au fostu nice la o domnie grijită bine pedestrimea: cu haîne totu de feleandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argintu, in pilda Hațduciloru de țera Leșescă, cu pene de argintu la comănace, și cu table de argintu la șolduri pre lădunci.

Fost-au acestu răsboiul a lui Stefan Vodă cu Leșii la Tătăreni, in anul 7123.

Când au peritū Beldiman Logofetul, Sturza Hatmanul și Boul Visternicul.

După răsipa oștii lui Stefan Vodă, au fugitū Stefan Vodă in țera Muntenescă pre la Focșeni, și mergendū aprópe de Focșeni 'l-au tēmpinatū céușii Impērătesci, cu Beldimau Logofetul, și cu Sturza Hatmanul, și cu Boul Visternicul, in obezi, că-i pornisē Radul Vodă, Domnul Muntenescū pre atunci, de mersēse cu piră la Pórtă asupra Tomșii Vodă; că era Radul Vodă mare neprietenū lui Stefan Vodă. Eră cine era Vezir la Impērăție, era prietenū Tomșii Vodă; și au disū Vezirul, pricepēndū lucrul: «Ce se acolisesce Radul Vodă de acelu sēracu?» Și îndată au trimisū céușii de au tēmpinatū pre boierii carii mai susū suntū pomeniți, și i-au pusū in obezi, și i-au dusū la Stefan Vodă. Deci, câtū i-au dusū céușii, îndată le-au tălatū capetele, și le-au aruncatū trupurile in Siretū.

Pentru mazilia lui Stefan Vodă Tomșea.

Ședea Stefan Vodă in țera Muntenescă, in bejenii, la Radul Vodă, și loviaū ómenii lui până la Bărlad, și până la Vasluiū; ce totu-i împingeaū Leșii. Eră Dómna lui Ieremia Vodă era in Iași cu fiul său Bogdan Vodă. Inse divanurile tóte erau prin Nistorū Urechia Vornicul; și s'au tráganatū acea Domnie mai până la unū anū.

Se urise Turcilorū de aceste dodeșile despre Leși asupra țerei Moldovei. Și mai vartosū că totū atunce luasē căzaciū Trapezuntul, cetate Turcescă peste murea Négră, și multe corăbiū Turcesci cu negoțū, și pre unū Cécaa Pașu cu câte-va corăbiū de óste 'l-au luatū viū, și ținer tótă murea Négră închisă. Deci, au orónduitū pre Skindir, Pașu de Silistra, cu oști asupra Leșilorū ce erau in Moldova cu Dómna Ieremieii Vodă. Și vedēndū și pre Stefan Vodă in tulburare totū-d'aunū, și despre ai săi și despre străini, 'l-au mazilitū, luāndu-lū in obezi din țera Muntenescă. Eră Domniū, in locul lui, o au dat-o lui Radul Vodă, carele are nume in țera de-l dicū *Radul Vodă celū Mare*. Și cu adevērātū, cude-i-se acestū nume in vezi sē-lū albă, precum vei afla hirea acestu Domnū scrisă la rōndul său. Fost-au acestū Radul Vodă feciorū lui Mihnea Vodă den țera Romānescă, carele au domnitū pe o vreme cu Petru Vodă Schiopul, ce au fostū nice in țera.

CAP. VI.

• Domnia Radului Vodă celū mare, și pentru Dómna lui Ieremia Vodă cum aū încăputū la mâna lui Skindir Pașa.

Aū purcesū Skindir Pașa și cu Radul Vodă asupra Leșilorū ce erau in Iași cu dómna lui Ieremia Vodă Vișnovețki, unul den gineriū Ieremieū Vodă, murisē in Iași. Decī, ómenī carī aū fostū a lui se dusēse in țera lorū, și den óstea lui Corețki. Scrisēse Jolcovskiū Hátmanul cărți la slujitoriū, care nu va eși din Moldova locū in óstea lorū sē nu aibā; că intrase ei fōrā voia lui Craiū in Moldova. Decī, numai cu 600 de ómeni rēmāsēse Corețki.

Lursē veste Dómna și boierī că le vine Skindir Pașa asupra, și le poronca Radul Vodă, ca unū creștinū, sē fugā den Iași mai de vreme. Ce Leavul, sumeți și fōrā crierī, n'aū vrutū sē purcēde mai de vreme, ce atunce dacā se apropiēsē oștile. Bine dīcū Căzaciū Leșilorū: «Dupē pagubā, Leavul înțeleptū.» Indatā ce aī înțelesū Skindir Pașa de purcesul Leșilorū den Iași, aū rēpeđitū o sēmā de óste sprintenā și i-aū aglunsū la Drăcșani, in ținutul Hirliului. Apēratu-s'aū Leșiū óre-ce de'ntēiū; érā dacā s'aū mai inglotitū óstea, s'aū rēsipitū cine incotro aū pututū. Singurū Corețki aū căđutū pre mâna lui Skindir Pașa, și biata Dómna cu coconul, Bogdan Vodă, și o sēmā de boieri. Decī, pre boieriū pre toți i-aū scosū Radu Vodă de la Skindir Pașa, căți erau prinși. Érā Dómna la mare ocarā aū sositū; de care singurā aū mărturisitū către boieri: trecēndū cu carul aū vēđutū pre boieri, și lēcramāndū aū đisū: «Boieri, boieri! rușinatū-m'aū păgānul!» La acēstā ocarā aū sositū casa lui Ieremia Vodă; și póte hi pentru rēutāțile ei, că era o femeē rēpitóre, precum spunū, și de vreme ce și pre cumnatu-sēū, pre Simeon Vodă, ea 'l-aū otrāvitū (de va fi așa), și de frica lui Dumneđeđ depārtatā.

Nu era într'acea fire singurū Ieremia Vodă; ce era omū întregū la minte, nerāpitorū, nemāndru, nevērsātorū de sānge, blāndū, Dumneđeerescū, precum mărturisesce rēsboiul cu Rāsvan Vodă ce aū avutū, cum n'aū vrutū sē ésa den besericā pānā n'aū sfērșitū sfānta slujbā, măcar că-l spuneaū că se aglungū oștile. In đilele domniei lui, mari bișuguri, și plinā țera de tóte. Ce de este de vr'o osāndā stingerea casei lui Ieremia Vodă, totū den faptele Dómnei séle.

Pre Dómna și pre Corețki i-aū trimisū Skindir Pașa la Impērāție. Decī, Corețki Cnezul, apoi, aū eșitū den robie cu multā cheltuialā; érā Dómna aū căđutū dupē unū Agā Turcū pānā la mórtea ei. Bogdan Vodă, coconul Ieremieū Vodă, iar in legea Turcēscā s'aū sevērșitū; aglunsēse la Impērāție de era Capigi-bāșe. Fost-aū aceste in anul 7124.

Trimis'aū Skindir Pașa, dupē rēsipa lui Corețki, den poronca Impērāției, unū cēușū la Craiul Leșescū, sē oprēscā Căzaciū de pre mare, carī atunce și nisce

cetăți ce făcuse Turcii pe Nipru, anume Aslan Gorod, și altă cetate luase, și omorise și pre oștenii Turci ce erau în cetățile acele (și aceste toate au făcutu apoi de au venit Sultan Osman la Hotin), și se se părăsescă de a mai călcare Moldova cu oștile lor.

Au trimis și Craiul Leșescă la Impărăție solă, anume pre Cohanski, dându pricina totă pre Tătari, cari, dodeindă casele Căzacilor, ei încă și întorcă den pagubile ce le făcū Tătarii. Este și acestă laudă în Leatopisețul lor, cum acela Cohanski, cu solia lui au făcutu de au mazilitu pre Stefan Vodă Tomșă; ce nu știu cum s'are prinde acestu lucru. Că acmu stătuse Radul Vodă în locul Tomșii Vodă, când au trecut Cohanski la Impărăție. Era plă, adevăr că au avut Stefan Vodă Tomșea totdeauna despre Leși la Impărăție.

La anul, Skindir Pașa, den poronca Impărăției, au strinsă câtă oște au avut a lui, și cu Radul Vodă, Domnul Moldovinesc, și cu oștile Muntenesc, și cu oști Unguresc, de la Betlem Gabor Domnul Ardélului (că era Betlem Gabor mare neprieten Leșilor), și cu Tătarii, au purcesă asupra țerei Căzăcesc să le strice pălăncile și să'i prade.

Oblicise și Leșii gândul lui Skindir Pașa, și i-au eșit Hatmanul Jolcovski înainte cu oști Leșesc, la margine, la un loc anume Bușa, mai sus de Soroca, peste Nistru ceea parte.

Incepuse Skindir Pașa a batere Rașcovul; ce, dacă au înțeles de oștile Leșesc că suntă aprăpe, au lăsat Rașcovul și au purcesă pe dincăce de Nistru, pen țera, împotriva locului unde era Jolcovski, însă despărția Nistrul. Mai puțină oște era la Jolcovski de cât la Skindir Pașa, era mai alăsă, totu lefecii, și se stringeau și Căzaci den toate pălăncile la densus. Numă, fiind Craiul Leșescă la Mosk cu oștile, s'au ferit Jolcovski a întărire puterea Turcescă, avându trebă într'altă parte Crăia Leșescă. Au stătut cu Skindir Pașa la tocmală de pace, nădejduind că voru ține Turcii pacea.

Capetele de pace erau aceste: să oprăcă pre Căzaci să nu amble pre mare, și în Moldova să nu mai între oști Leșesc. Era despre Skindir Pașa, erau: să oprăcă pre Tătari să nu mai amble stricându țera Leșescă; și în Moldova Domnă străin să nu hie, fără numă cine va hi fecor de Domnă. Ce toate aceste în vântu au fost; că bine n'au așteptat pacea, au și purcesă oștile, și aceste și acele, înapoi; era Tătarii, pe de altă parte, au lovit în Podolia, și au făcut multă robie. Apoi, la anul, fără-veste, mulțime de Tătari au lovit Volinia, o țera mai sus de Podolia; și până a stringere Jolcovski oștile, au eșit Tătarii cu mare plean den țera Leșescă, fără de nice o smintelă.

Mare bēnat pentru toate aceste au avut Jolcovski de la Craiul și de la totă Crăia Leșescă, pentru slabe lucrările se. Ce, la creștină nu sunt certări pentru unele ca aceste, ca la Turci.

Pentru mazilia Radului Vodă.

Radul Vodă spre acestă ală treile anū a domniei sele celei d'antēiū s'au rēsbolitū la ochi. Și pōte hi, vēdēndū că nu va pute trece sē nu se ingrōșe între Turci și între Leși lucru de sfadā, singurū au pohititū la Impērāție sē'vie mazilie, sē pōtā merge la Țarigrad pentru lécul ochilorū; deci, Impērāția i-au făcutū pre voie. Pre dēnsul 'l-au chīamatū la Pōrtā, érā domnia in locul lui, aice in țērā, o au datū lui Gaspar Vodă.

CAP. VII.

Domnia lui Gaspar Vodă.

Gaspar Vodă era Italian, adecā Frāncū, omū nesciutorū rōnduluī și obiceielorū țerei, fōrā limbā de țērā, care lucru mai greū nu pōte hi, când nu scie Domnul limba țerei unde domnesce.

O, Moldovā! de arū hi domniū tēi carii stēpēnescū in tine, toți înțelepti, încă n'al peri așa lesne. Ce, domniile nesciutore rōndul tēu, si lacomi, suntū pricinā peirei tale; că nu cautā sē agonisēcā și nume bunū la țērā, ce cautā, desfrinați, numai in avere sē stringā; care apoi totuși sē rēsipesce, și încă și cu primejdia caselorū lorū; că blestemul sēracilorū, cum se dice, nu cade pre copaci câtū de târđiū.

Era acestū Gaspar Vodă multā vreme Terziman la Impērāție, adecā talmaciū tuturorū solilorū creștinesci ce veniaū la Impērāție; și fiindū și la mișlocul păcei ce se făuce între Impērāția Nēmțuluī și între Impērāția Turcului, pentru slujba aceea i-au datū aice in Moldova domnia, in locul Radului Vodă. Érā câtū s'au aședatū la Domnie, măcar că era la mare credință la Impērāție, îndatā s'au aședatū cu gândul spre părțile creștinesci.

De lăudatū este fiecare Domnū, sē hie spre partea creștinescă; că acestā țērā, căci trăiesce in statul seū așa până acmu, pentru țeri creștinesci stā până astăđi in rōndurile sele; însă, cu înțelepciune, nu fōrā socotélā și fōrā temeiu, ca in locū de folosū țerei, sē aducā peire, cum s'au prilejitū și in vremile nōstre in câteva rōnduri, de adusese a mulți nesocotéla și nebunia mare cumpēnā acestui pământū. Dumneđeū mai bine scie, că de nu s'are hi prilegitū o sēmā d'între capete, sē cerce mijlōce și sē nu alerge la Impērāție, are hi fostū la perire țera acēsta in câte-va rōnduri, de istovū. Așa adusese la mare primejdie țera și domnia lui Gaspar Vodă.

Pentru unŭ Domnişorŭ de la Orheiŭ, ce se rădicase.

În zilele acestei domnii, se rădicase şi unŭ Domnişorŭ de la Orheiŭ. Ce îndată Gaspar Vodă aŭ trimisŭ oşte, şi aŭ eşitŭ şi elŭ împotriva lui, şi singurŭ Gaspar Vodă; şi 'l-aŭ prinsŭ viu pre acelŭ Domnişorŭ, şi pre câţi-va din capete de la Orheiŭ, pre cariŭ i-aŭ şi omoritŭ îndată. Şcia limbă Sërbescă Gaspar Vodă; şi când i-aŭ prinsŭ, i-aŭ muştratŭ pre acei căpitanŭ de la Orheiŭ, şi le-aŭ şisŭ sërbesce: «Da imaete serdŭte cisto că Gospodario.» Tălmăcea Bucloc Vornicul de ţera de giosŭ aceste cuvinte, adecă: «Së aveţi inimă curată spre Domnul!»

Aice scrie pentru Gaspar Vodă, cum s'aŭ agŭnsŭ cu Leşii së se desbată de subt ţinerea Turcului, unde i s'aŭ tîmplatŭ şi mórtea.

Stëpânia atunce Ardélul Betlem Gabor, dupë stingerea Batorescilor, şi avea mari răsbóie împotriva Nemţilor pentru Crăia Ungurescă, şi îndemna pre Turci asupra Leşilorŭ, că Leşii dedesë agŭtorŭ Impëratului Nemţescŭ împotriva lui Gabor, şi atunci şi de curëndŭ îi bătusë oştea fórte rëu la Caşa. Decŭ, într'acea pismă îndemna pre Turci asupra Leşilorŭ, făgăduindu-se, că, de vorŭ merge asupra Leşilorŭ, së nu pôta da Leavul ajutorŭ Nemţilorŭ, vorŭ pute lua föră zăbavă Beciul de la Nemţi. Şi cu acele îndemnări şi giuruinŭi de mari daruri scrisesë şi la Hanul, la Crim, care cărŭi aŭ căduť la mânule lui Gaspar Vodă; şi îndată le-aŭ trimisŭ Gaspar Vodă la Craiul Leşescŭ. Craiul, dacă aŭ vëduť cărŭile, singurŭ n'aŭ vrutŭ së ponosluiescă lui Betlem Gabor; ce, avëndŭ Betlem Gabor ómeni de ai sëi între sfetnicii Leşesci, cuscrie, aŭ invëţatŭ Craiul pre acia së'ŭ poroncescă, căci nu se părăsesce de aceste fapte cu vrăjmăşii împotriva creştinilorŭ; şi i-aŭ trimisŭ şi isvóde scóse de pre cărŭile lui. Şi aŭ mersŭ solul de la boierii Leşesci cu multă muştrare şi bănatŭ, arătându'ŭ şi isvódele cele scóse de pre scrisorile lui, ce scrisesë la Hanul. Dacă 'şi-aŭ vëduť Betlem Gabor cuvintele sele de faţă, aŭ şisŭ către solŭ: «Muriva Gaspar pentru acele cărŭi!» Şi îndată, de tóte imbletele lui Gaspar aŭ datŭ scire la Impëraţie.

Curând aŭ simţitŭ Gaspar Vodă că 'şi-aŭ perduť de la Turci credinţa. Decŭ, s'aŭ aşelatŭ cu gândul şi mai tare spre Leşi, îndemnându'ŭ asupra Turcilorŭ; şi in cetatea Hotinului îndată aŭ băgatŭ oşti Leşesci, dându-se a avea subt apërarea lorŭ cu ţera. Nu putea de totŭ slobodŭ së hie in gândul seŭ de boieri, cariŭ, socotindŭ cea de apoi, së nu vie vre o peire ţerei, nu'ŭ pristânia boierii, dintre cariŭ mai capŭ eraŭ ţerei pre atunce Bucloc, Vornicul ţerei de giosŭ; Vasilie Vodă era Visternicŭ mare la acea domnie. Ce in multe felluri se ispítea së omóre o sémă de boieri, ca së hie singurŭ slobodŭ in faptele sele. Ce aşa a avea nu se cuteza së'ŭ omóre, pentru ţeră, că era Bucloc la ţeră alesŭ din toţi; érá lui Vasilie Vodă i-aŭ datŭ pricină că nu dá sémă de o somă de bani a Visteriei, măcar că era hin de cununie, 'l-aŭ băgatŭ in temniţa, şi 'l-aŭ pusŭ şi

la muncă; érá pre Bucloc a'í socotită se'lă otrăvescă. Și într'o ăi oprindu'lă la masă, 'și-a'ú scornită voiă bună, închinându la Bucloc cu veselie, a'ú pusă de i-a'ú dată otravă. In locu s'a'ú simțitu Buclok otrăvită, și s'a'ú și sculată de la masă, și s'a'ú dusă la gazdă, avându erbi împotriva otrăvei, date de la ună doftorū prietenū, că astepta elū una ca aceea de la Gaspar Vodă. Indată câtū a'ú luatū erbi, a'ú și începutū a vërsare otrava, cu mare cumpănă de viață. A doua ăi s'a'ú făcutū rësbolitū și Gaspar Vodă, dându vina stolnicilorū, că a'ú făcutū bucatele cotlite.

Vëdëndū grijă de viață, Bucloc Vornicul, numai ce'i căută a pristănire către sfatul lui Gaspar Vodă ce avea aședatū cu Leșil; și era aevea și la Impërăție imbletele lui. Deci, trimisese Impërăția la Skindir Pașa poroncă se nevoléscă se'lă prindă; ce, oblicisă Gaspar Vodă, și de tôte da sciri la Leși. Deci, vëdëndū Impërăția că nu'lă pôte prinde cu meștersugū, a'ú trimisu unū Agă, pre obiceiū, Skimni Aga, se cuprinde scaunul și se maziléscă pre Gaspar Vodă. Érá câtū a'ú prinsū de veste Gaspar Vodă că vine Skimni Aga, a'ú și scornitū că'i vinū Leșil asupră, și a'ú eșitū din Iași, și a'ú pusū tabëra la capul Stăncei împotriva Tuțorei.

Cum a'ú sositū Skimni Aga, dupë obiceiū, era gătitū lucrul; indată a'ú pusū de a'ú abătutū slujitoril, și a'ú tălatū pre Turci și pre Aga, și pre căți a'ú fostū cu elū, și indată a'ú rëpeditū in tërgū in Iași de a'ú turburatū tërgulū, și cu slujitoril amestecați, asupra Turcilorū; și unde pre cari i-a'ú apucatū vremea, acolo i-a'ú omoritū. Mulți din Turci cu arme se închideau pren pivniți de se apërau. Gaspar Vodă, dupë acéstă faptă, indată a'ú purcesū in tēmpinarea lui Jolcovski, Hatmanului Leșescū, ce era aprôpe la margine cu osti.

Era gata Skindir Pașa, și de mai 'nainte de aceste fapte a lui Gaspar Vodă, se margă cu osti asupra Leșilorū, den poronca Impërăției; și era orônduitū și Hanul, și Cantemir Beiu, vestitū rësboinicū pre acele vremi, și ostile Muntenesci, și o sémă de Unguri, de la Betlemū, de tótă ôstea aprôpe de șesedeci de mi, și Eniceri o mie orônduiți din odăile Eniceresci; și cu aceste osti a'ú intratū in țërá Skindir Pașa.

Leși încă se nu lesë înșelatū pre Gaspar Vodă cu prieteșugulū lorū, și se'și tocméscă Jolcovski smintelele cele d'ântéiu, a'ú purcesū și elū cu ôste, și a'ú trecutū Nistrul la Hotin, Avgust 22. Ôstea lui Jolcovski Hatmanul era 1600 de Husari, totū in her, 4000 de călăreți, ce le ăicū Panțiri înzăoți, 200 Răitari Nemți călări, 400 Căzaci Lisovți, 2000 de Nemți pedestri. Acéstă ôste era lefcii. Era și a Domnilorū deosebi, vr'o 2000 de ômeni, și cățiva de cei ce mergū de bună voie in dobândă, cari apo' a'ú mâncatū capul lui Jolcovski. Venisē și unū copilū din casa lui Craiū, ce 'lū trimisese Craiul numai se între Jolcovski cu osti in Moldova, intru ajutorul lui Gaspar Vodă. Alū doile Hatman, cum ăicū la dënșil, de câmpū, era Koneț-Polski.

Daci a'ú trecutū Jolcovski Hatmanul cu ostile Leșesci Nistrul, la Hotin, a'ú făcutū Leșil sfatū; și sfătula Koneț-Polski se aștepte acolo la Hotin, pre Skindir Pașa cu ostile, se nu se depărteze așa in câmpie împotriva mulțimei de osti Tătăresci și Turcesci, și elū se mērgă pe Nistru, pe de ceea parte, se stringă Căzaci de prin pălânci, se lovéscă in urma ostilorū pre la Tighinea. Ce, acesta sfatū n'a'ú

primită Jolcovski Hatmanul; ce se hie ăisă, mai bine se vadă vestile cum suntă, de câtă se le auă de la alăi.

In 23 de ăile a lui Avgustă, au sosită și Gaspar Vodă in tabăra Leșescă, sprinten, numai cu șese sute de ómenă, la adunare cu Jolcovski; și după sfată ce au avută cu capetele Leșescă, au purcesă cu tótă óstea Leșescă pe Prută in ăiosă, la Țuțora, și acolo au pus Leșăi tabăra. Scrie Leatopisețul Leșescă, că au avută și Gaspar Vodă 12,000 óste de țără. Au sosită la Țuțora Jolcovski, Septemvrie 2. Nu scia Jolcovski de Skindir Pașa la ce locă este și cu câtă somă de óste, lăsându-se de tóte in nădejdea lui Gaspar Vodă. Érá Gaspar Vodă, de și scia den iscódele sele de mulțimea oștiloră Turcescă, nu spunea tóte Leșiloră, se nu le strice inimile.

In 7 ăile a lui Septemvrie, a cince ăi după sosirea Leșiloră la Țuțora, au sosită străjile Tătărescă de-odată, ca 300 de ómenă; cu carăi hărățindu-se Căđacăi, ce le ăicéu Lisovăi, au infrântă Lisovăi pre Tătari; érá vil n'au putută prinde nici pre unulă; numai capete de Tătari, câteva, au adusă la Jolcovski. Ce n'au putută sci Leșăi nice atuncă de puterea lui Skindir Pașa. Érá Tătari in tóte ăilele prindeauă limbă din holota Leșiloră, carăi imblău dreptă hrană. Și scia Skindir Pașa de tóte de la Leșăi, și cum este puțină óste Leșescă.

In 8 ăile a lui Septemvrie, ántéiu Cantemir Beiu, apoi Skindir Pașa, au sosită la Țuțora, și au intinsă corturile Skindir Pașa deasupra taberei Leșescă, mai d'ingios; Leșăi erau in șanțurile cele ce erau încă de Zamoăskiă făcute, cum s'au pomenită la domnia Ieremieă Vodă. N'au vrută se scótă óstea Jolkovski, intr'acea ăi, mai multă de nisce stégură sprintene, cu Lisovăi amestecate; mai multă, dóră ară putea prinde vr'ó limbă, ca se scie pentru óste câtă sosisă, au mai este pe urmă. Ce tótă ăioa hărățindu-se cu Turcăi, și cu Tătari, eșindă și de al nostrăi Moldovenă la harță; și nice atuncă n'au putută se ia limbă, că mai multă de ună stegară Turcă n'au prinsă, și pên a'lă ducere la Jolcovski au murită de rană.

Atăta óste de tótă câtă sosisă de descălecată socotă că este, Jolkovski, nesciindă că intr'aceeășă nóptă au fostă sosită și órdele Hanului, cu Kalga Sultan, fratele Hanului; că Hanul rămăsese in Bugégă, érá oștile le pornise cu Kalga Sultan. A doua ăi diminăța, au scosă Jolkovski tótă óstea Leșescă pe pilda lui Zamoăskiă, când cu Kazi-Gereă Sultan; și au tocmită óstea câtă ajungea glonțul puscăi, făcendă și doă băști de pământă: una la ună cornă de óste, alta la altă cornă, câte cu patru puscăi, și câte cu trei sute de pedestrași cu focă. Érá Skindir Pașa, óstea sa Turcescă, și pre Ungurăi, și pre Muntenăi, tocmise la aripa de ăios; érá aripa de sus au dat'ó lui Kantemir Beiu cu órdele lui; érá cele-alte órde ce erau cu Kalga Sultan nu s'au arătată de după delă până s'au incepută răsboiul.

Dacă s'au apropiată oștile, au dată Leșăi cu Moldovenăi ántéiu răsboiă, și in locă impingendă pre órdele lui Kantemir Beiu, și Turcăi incepuse a se dare inapoi. Eșăi Leșăi la câmpă mai multă de câtă le era poronca cu șiragul celă den frunte, au isbucnită și órdele lui Kalga Sultan, și au dată cu tóte oștile năvală la șiragul celă den frunte Leșescă, și l-au infrintă. Érá Moldovenăi nostrăi indată au plecată de fugă, și holota Leșiloră ce era in gónă, a-

șijderea. Érá Tătari, neîncăpându toți in frunte, aú lovitú și den dosú pre Leși; și așa cu mare vërsare de sânge aú înfrintú rëndul celú d'ântéiú, și până la al doile rëndú aú agiunsú, ce era tocmitú in frunte, unde erau și Hatmanii singuri; și erau tóte acele rënduri mai incungiurate de Tătari, de către tabëra lorú. Ce aú mersú totú bulucú Leși, apërându-se de Tătari până subt șanțuri.

Skindir Pașa, totú cu acea năvală, aú lovitú la bașca cea den glosú, și îndată aú intratú Enicerii in bașcă. Sărit'aú Leși de lúngă șanțuri, și aú apucatú de aú scosú o sémă de pedestrime ce era in bașcă, érá mai mulți aú peritú, și puscele tuspátru aú luatú Turcii. Dupë aceea aú stătutú in tocmală neclătită óstea, numai câtú se apërau Leși de năvala Tătarilor; și bașca cea den sus aú rëmasú întrégă.

Aprópe de apusul sórelui, Skindir Pașa aú descălecatú óstea sa tótă la o-dihnă; érá Leși aú cădútú la mare spaímă și turburare; și lăsându și ei stréji, aú intratú in șanțuri pre la otace, și îndată aú mersú cu tóte capetele la cor-tul lui Jolkovski, la sfatú, mhniiți toți, vëdëndu-se inchiși de atáta mulțime de oști, depărtați de țërá și de cetățile sele, fõră de nice unú ajutorú. Țineau Hatmanii amëndoi inimii tari, rëspundëndú tuturorú că a doua di vorú së toc-mescă cu rësboiul; și apoi, dacá nu vorú putea a infringere puterea neprie-tenului, së lege tabëră și së mérgă cu tabëră legatá spre țëra lorú, către Nis-tru. Aú pëtrunsú tuturorú inimile acesta sfatú, dacá aú auđitú cu tabëră legatá mersul, fiindú den locú inchiși de hrană, de ómeni și de pășunea de cai; și dupë aceea s'aú rëșchiratú sfatul îndată.

Unú Domnú, anume Kalinovski, Staroste de Cameniță, și Samoil Korețki, s'aú gătítú de fugă cu ómenii sei, și aú purcesú nóptea, năzuindú îndată së trecă Prutulú; și acolo, la trecëtórea Prutului, dândú in Prutú, ca oile înspáimați, s'aú înnecatú Kalinovski, Starostele de Cameniță; și mulți den Leși, unii rë-tăcindú nóptea, aú cădútú a doua di in mánule Tătarilorú; pre alții 'i-aú dusú rëpejunea apei și 'i-aú abátutú iar inapoi la malú, de le-aú căutatú a intrare iar in tabëră. Érá Hmilniski și Cașanovski, capetele Căzăcesci, aú lovitú ántéiú alătúrea cu Prutul, apoi aú luatú câmpii, și aú mersú întrégi fõră nice o do-deială la Nistru; cea-altă óste din leficii se turburase toți și ei de fugă, scor-nindu-se cuvëntú pin tabëră că aú fugitú Hatmanii, câtú și cei ce erau la strajë, pãrãsise strájile. Ce, înțelegëndú Jolcovski spaíma aceia in óste, aú îm-blátú pe la otace cu făclii de vëntú arëtându-se oștenilorú cum este de față, și are grijă de óste, și aú mai întăritú și strájile; și așa able aú aședatú óstea din spaímă, și într'aceiași nópte aú scrisú cãrți la Craiul, cu pãră pre cei ce aú fugitú din tabëră.

Pentru mórtea lui Gaspar Vodă, și a lui Buclok Vornicul.

Gaspar Vodă, vedându-se în mare turburare, și fugă în óstea Leșescă, părăsită de oștenii sei și de boierii, a purcesu și elu nóptea, și a trecut Prutul bine; numai, în Braniște, fiindu cu puținii de ai sei, și din boierii Șeptelicii Hatmanul și Goia Postelnicul, pe lângă densusul, 'l-au omoritu acei ce erau cu densusul.

Spurcată și gróznică faptă, și neauđită în tóte țerile chrestinesci! Domnul, ori bun, ori rău, la tóte primejdiile lui ferit, trebuie; că ori cum este, de la Dumneđu este, precum đice sfânta Scriptură: «Nu este nici o putere, fórá numai de la Dumneđu.»

Plătit'au apoi cu capetele sele acéstă faptă, și Șeptelicii și Goia, de la Alecsandru Vodă, pre lege diréptă; că le-au tălatu capetele, érá trupurile le-au aruncatú în eșitorc. Și cu cale au făcutú; că, după spurcată faptă, scárnava mórte vine.

Érá bietul Buclok Vornicul, în Braniste, au căđutú la unú hinú alú seú, anume Tóder Bránișteriu, unde lócuia acelu Tóder, singurú nemeritú den răsipă, fórá slugi pre lângă sine, precum vremea aceea în răsipa oștii așa aduce, și cu multă rugăminte și giuruítă către hinu-seú, s'au oploșitú în viclenă făgăduința lui. Érá a doua đi 'l-au legatú hinu-seú, și 'l-au dusú legatú la Skindir Pașa. — O! s'élú bată Dumneđu hinú ca acela! — Și dacă 'l-au dusú la Skindir Pașa, îndată au apucatú de 'l-au ințepatú pre Buclok, sêracul, cela ce pururea sfátuia pre Gaspar Vodă spre bine; și de mare nevoie, 'i-au căutatú a'í pristănire la sfatul lui Gaspar Vodă. Acestú Gaspar Vodă nici-odată postú nu au avutú; ce, pre ascunsú, în tóte posturile mânca carne.

Érá Hatmanii Leșesci, vedându-se închiși și părăsiți de tovaróșia Moldovenilor, în țeră streină, încungiuurați de atâte oști, au scosú a doua đi tótă óstea câtă le rămăsese, stoluri, însă aprópe de șanțuri, câtú se se apere de návala Turcilorú și a Tătariilorú. Tótă đioa aceea au stătitú călări în tocmală; nice Skindir Pașa, și Tătariii, așa nu le-au stătitú asupra, alegéndú cu sfatul s'élú ție așa închiși până 'i-arú stringe fómea și hrana de cai, se se închine de bună voie. Leșii încă se facă rêsboiú nu era putere, că și óste li se împutinase, cu Domnii cei fugiți, și rănii mulți din rêsboiul celú d'ântéiú, între cari erau rănii feciorul lui Jolcovski și unú nepotú de frate a lui. Ce și a trefa đi după rêsboiul d'ântéiú, iar așa au scosú óstea, cu tocmală, aprópe de șanțuri. Și într'aceea đi s'au apropietu și Kalga Sultan cu puțintel pre lângă sine, și au pohtitú pre singurú Jolcovski la voróvă. Scosése și Skindir Pașa, a trefa đi, tóte oștile sele, și le-au tocmitú róndú înaintea Leșilorú, se vadă mulțimea; și așa au făcutú în trei đile, pentru spaíma Leșilorú, se se închine, vedéndú óste mulțime. Érá la voróva cu Kalga Sultan, Jolcovski n'au vrutú se ésa, ce au trimisú pre Cnézul Corețki, fratele celui Corețki ce fugisê. Decí, și Kalga Sultan au trimisú pre Veli-șah Mărza, și au cerșutú o sumă mare de bani se le dee Leșii și se mérgă cu pace. Érá Corețki, arătândú alte legături de pace, Mărzacul s'au apucatú de sabie, și au đisú se aștepte Leșii toți sabia. Și vedéndú Leșii că cu altú miđlocú de acolo n'au cum se iesê, de unde erau că-

duși, au alesu sfatū sē iēsē cu tabēră legatā pren miđillocul oștilorū; și așa au făcutū, in 19 zile a lui Septemvrie, in desēră, că era de trei zile tocmită tabēra la rōndū; și au făcutū porți in șanțuri, cineși la rōndū, și au purcesū den locū cu tabēra legatā de care, și orōnduite oști pe de tōte părțile, și pedestri și călări. Socotiaū Turcii și Tătari d'ântēiū sē deie rēsboiū; apoi vēdēndū purcesul, și intr'aceea di au mersū până in sēră și tōtă nōptea Leșii, cu puțină dodeială numai de Tătari.

A doua di, Septemvrie 20, au sositū și Skindir Pașa cu tōte oștile asupra taberei Leșesci. Ce Leșii cum s'au făcutū di au așteptatū unde i-au apucatū đioa, și intr'aceea di au datū rēsboiū fōrte tare pēn la vreme de chindie; și deschidēndū Turcii cu corturi de masă, Leșii, mai indesēră, iar au purcesū cu tabēra, și iarăși tōtă nōptea au mersū, numai cu dodeială de Tătari.

A treia di, Septemvrie 21, au stătu tabēra Leșescă la unū părțū, carele nu-lū pomenesce Leatopisetul celū Leșescū la ce vale au fostū, éră dreptū pre la Scumpia au lovitū; ce ori la o vale ce se đice Rēchita, ori la vre-unū Ciulucū. Incă nu trecuse tōtă tabēra Leșescă valea, numai ce au sositū Skindir Pașa, și acolo au ruptū Turcii o bucată mare din tabēra Leșescă, și au luatū și câte-va stēguri și puscī de la Leși; și iar s'au închisū Leșii acolo la acea vale, de s'au apēratū tōtă đioa aceea.

A patra di, Septemvrie 22, au socotitū Skindir Pașa sē le ție calea den frunte, și au purcesū inainte. Și aprōpe de Rēut, deasupra Rēutului, au tocmitū tōtă oștea in frunte. Leșii ân-ă ce au avutū oște mai alēsă o au trasū de prin aripi in frunte; și la o vreme ca aceea, la care și de nevoie de căuta a hire toți vitezi, că nu era altă nădejde de viață; și au mersū cu tōtă tabēra dreptū asupra temeifulū oștii Turcesci; și stāndū tare, și cu focul, au căutatū Turcilorū a le dare cale; și intr'acelū rēsboiū au luatū Leșii de la Turci doē stēguri, și Tătari prinși cățiva. Și dupē ce s'au așēdatū tabēra la Rēut, au mai eșitū stēgurile Leșesci și au mai lovitū pre o drāmbă (buluk) de Tătari ce trecuse Rēutul.

Dupē acea petrecanie, se îmbătase Leșii, și perduse tōtă grija; éră ce este sē nu se trecă, și orōnduēla de la Dumneđeū nu se pōte a se mistuire. Acmu, fōră de nice o grijă, tari și sumeți Leșii, și agiunsēse in valea Cobolta, unde era de o parte pāriul, de altă parte oștea, locū deschisū, fōră trecētōre, unde și Skindir Pașa perduse nădejdea de ai dobāndire; și trimisēse Skindir Pașa la Jolkovski, pohtindū sē'i trimițe unū omū sē soie Turcesce. Au trimisū Jolkovski; și apoi nu l-au mai slobođitū Skindir Pașa pre talmaciul acela. Éră când era aprōpe de Nistru, ca o milă de locū de Movilău, in ținutul Sorocii, unde se đice *Slobođia Saucăi*, au descālecatū acolo oștea Leșescă, conacul celū de apoi. Holota, ce era strinsură, temēndu-se de Hatman pentru sē nu le ia dobānda, că jăcuise multe case in țēră, au nāvālitū sē apuce ei sē trecă Nistrul. La trecētōre, au datū nōptea spaimă, și tōtă oștea așa greū s'au tulburatū cātū care cum au pututū, sluga a stēpānului calū au apucatū, și pedestri, și călări, toți amestecați, unii de alții fugindū, s'au spārcuitū tōtă tabēra; Hatmanii rēmași singuri, unul intr'oparte, altul intr'altă.

Đicu unii sē se hie făcutū acea spaimă din slugile oștenilorū, cari mēșese

la o arie de finú, departe de tabără, și s'î hie lovitú Tătariî; și orî cum aú fostú spaîma, că aceea aú fostú in carea nu s'aú mai pututú îndrepta óstea sê se așeđe. Póte hi de grija trecétórei la Nistru, care de care sê apuce sê trecă mai curênd.

Pentru mórtea lui Jolcovski, Hatmanul Leșescú.

Tătariî aú priceputú încá de-cu-nópte rêsipa oștii Leșesci, și încálecase toți a doua și diminétá; aú cădutú mai tóte capetele Leșesci pre mâna Tătariilor, pârăsiți unii de slugile lorú, alții rêtáciți. Pre feciorul lui Jolkovski, și cu unú nepotú a lui, 'i-aú găsitú între care, rániți încá de la Țuțora. Pre Coneț-Polski, cu puținei ómeni-bulucú, asteptându đioa, dóră arú puté aduna ceva óste. Și se scie și de Jolcovski ce s'aú făcutú: 'l-aú încungíuratú Tătariî, și aú cădutú in mânilé Tătariilorú. Érá pre Jolkovski, rêtácítú numai cu o slugá a lui, și pedestru, 'l-aú găsitú o drâmbá de Tătari; și până a înțelegere cine este, vêđendu'lú omú bêt ránú, 'l-aú tăiatú; și apoi, den sluga lui înțelegêndú că este Jolcovski, 'i-aú datú capul la Skindir Pașa; și aú stătutú tótá đioa, într'o sulíță, înaintea cortului lui Skindir Pașa, capul lui Jolcovski. Și într'acela locú este stîlpú de pétrá, făcutú apoi de ómeniî lui Jolcovski, care este și până astáđi, in ținutul Sorocei, la Slobodîa Saucái, aprópe de Moviláú ca jumétate de milá.

Skindir Pașa, după acéstá isbândá, capetele Leșesci ce aú fostú, și pre Coneț-Polski, 'i-aú trimisú la Impêrăție. Érá elú s'aú întorsú la Cetatea Albá, și acolo, peste puține đile, 'și-aú sfêrșítú viața. Đicú unii sê fie murítú otrávitú de unú Vizirú ce era atunci la Impêrăție, temêndu-'și viziria de elú. Érá Tătariî aú lovitú tótá Podolia, și Rusia, de aú prádatú; și, fórá de nici o smintélá despre nime, s'aú întorsú cu multú pleanú in părțile sele.

Post'aú acéstá rêsipá oștilorú Leșesci și perirea lui Gaspar Vodá, in anul 7129.

CAP VIII.

Domnia lui Alecsandru Vodá, feciorul lui Iliేశ Vodá.

Dupé domnia lui Gaspar Vodá, aú venitú Domnú țerei Alecsandru Vodá, feciorul lui Iliేశ Vodá, care Iliేశ Vodá aú fostú feciorú lui Petru Vodá Rareșú; după mórtea tătine-seú, a lui Petru Vodá, căduse elú la domnie, precum scie Urechîá Vornicul; ce, de bună voia sa aú lăsatú domnia, și aú mersú la Sultanul de s'aú turcítú, la care întunecare a minței aú venitú den desfrínata faptá a curviei.

Apoi Iliేశ Vodá aú cădutú la Rodos la oprélá, și acolo la Rodos aú născutú acestú Alecsandru Vodá. Spunú de acélú Iliేశ Vodá că la mórtea sa aú mărturisítú legea Creștinéscá.

La începutul domniei sale, oblicindă de mărtea lui Gaspar Vodă că au fosă pricina Șeptelici Hatmanul și Goia Postelnicul, îndată 'i-au omoritu, și trupurile loră le-au aruncatu într'ă eșitoare, precum și mai sus s'au pomenitu; și cu lege dirăptă le-au făcutu acea pedăpsă; numai, munca ce au făcutu femeeloră loră și mumei lui Șeptelici, pentru avuție, aceea au fostu peste pravilă; că pre lege dirăptă nice fecioră pentru fapta tătâne-seu, nice tatăl pentru fapta feciorului de vărstă, nu' platnică.

Domnia acăsta au fostu fărte slabă și cu purtatul trebiloră peste obiceiurile țerei. Și in ăilele lui au venită și Impărăția Turcului, singură Sultan Osman, la Hotin, asupra Leșiloră; că, înțelegendă Impărăția de perirea oștii Leșescă de Skindir Pașa, avea nădejde că prea lesne va putea cuprinde din Crăia Leșescă o parte, socotindă că ce au fostu fruntea oștiloră Leșești și slujitorii vechi, au peritū iu Moldova, și nu voră avē Leșii nice o putere s'ă stele împrotivă. Și măcar că' venisē vesti, cum se gătescū Persii asupra Vavilonului s'ă lă de la Turci, totū au lăsatū grija Vavilonului, și au stătuțu după gătire asupra Leșiloră peste totă ăerna, trimițendū cēuși la Craiul Leșescū dāndu' scire că vine asupra Crăiei lui cu totă puterea sa.

Mergerea Impărăției la Hotin și mazălia lui Alecsandru Vodă.

Au obiceiū Impărății de'și dāu scire unul altuie cānd voră sē facă răsboiū unul împrotiva altuia; de care lucru s'au cutremuratū Leșii, de vreme ce, vėdendū-și și rēsipa oștiloră cu amēndoi Hatmanii, și a vedere venirea puterei ca aceea asupra loră. Ce au trimisū și Craiul unū solū de la sine la Turci, mai multū sē vađē și cu ochii, este adevēratū gătirea Turciloră sē vie, au numai ce se facū cuvinte? Ce pre solul loră nice cu Vizirul nu 'l-au adunatū, ce numai i-au rēsponsū cu scārbă, și 'l-au pornitū inapoi. ără și Craiul Leșescū încă n'au ședutū fōră gătire; ce îndată ăerna au strinsū Seimu; și la începutul Seimului au trimisū soli pre la tōte țerile creștinesci, dāndu-le scire de venirea Turcului asupra loră. Și au stătuțu la sfatū sē facă oști, ca sē pōtă sta împrotiva puterei Turcesci. Și au alesū Seimul sē facă 30,000 de leficii, între cari sē hie husari 4,000, și pedestrime 8,000 oște mai sprintenă deosebi; și la Căzaci sē trimită lēfă pre 15,000; și singură Craiul cu totă Popolita sē incalece; și au stătuțu și ei totă ăerna de gătire. ără de la Craii străini de la nime nice unū agiutorū nu i-au venitū; mai multū de la Holandezii, câteva corăbii cu platoșe, și cu alte măestrii de oște. ără de la celelalte Crăii creștinesci fōră de nice o nădejde s'au agiutoratū, s'au întorsū solii loră; și încă de la Nemți oprise și marginea țerei loră, ca nice pre banii loră Leșii sē nu pōtă face leficii, avēndū împărăția Nēmțului pre acele vremi mari zarve și amestecături cu Crăia Bohemului, care Crăie cu altū nume se ăice Cehul. Așa, lăsase toți pre Leși numai singuri sē rēspondē Impărăției Turcesci. Husari încă atăția n'au pututū face Leșii; că acelu felū de oște se face cu greū și cu multă cheltuală.

Câtă s'au desvêrată, au și purcesă Sultan Osman cu mare gătire, cu oșți strînse din tôte unghiurile țêrilor Turcesci. Așa scrie Hronograful Leșescă, că și din limbi, apoi și din iscôde ce aveau Leșii la Turci, cum se hie avută Sultan Osman 300,000 de călări, și 12,000 de Eniceri, 80,000 de Tătari, cu Zaim Gerei Han, fôră ôstea Muntenescă ce era cu Radul Vodă.

Aprôpe de Dunăre fiindă Sultan Osman, i-au venită veste, cum au luată Persii Vavilonul; ce totă 'și-au păzită calea asupra Leșiloră.

La Leși lipsiaă Hatmanii amêndo; că Jolcovski, Hatmanul celă mare, perise, êră Conețpolski, ală doile Hatman, era robă la Țarigrad, și era zarvă între Leși pentru Hătmănie. Decă, Craiul Jigmond, ferindu-se pentru ca să nu cađă la mai mare întêmplare între capete, lucrul, au rêsponsă Domniloră că aș-têptă pre Konețpolski să êsă din robie; și este pravila loră, alesă la capetele oștiloră, așa, să mêrgă pe rîndă, adecă din stepenă mai mică la mai mare. Decă, tôte oștile le-au dată pre mâna lui Hotkievici, Hatmanul de Litva, omă vestită den tinerețile sele la rêsboie, și atunci era bêtrănă, de 80 de ani.

Cu 14,000 de ôste de-odată au purcesă Hotkievici Hatmanul; și înainte sa au trimisă pre Libomirski cu 4000 de ômenî să trecă Nistrul la Hotin, fiindă cetatea Hotinului, din țilele lui Gaspar Vodă, pre sêma Leșiloră. Decă, intrândă Libomirovski in țeră, pên a se apropiere oștile Turcesci, au prădată țera pên in Iași; lăsândă și Alecsandru Vodă scaunul, au eșită cu fuga la Roman, și atunci au arsă Leșii și têrgul Iașii; și din prada țerei 'și-au strînsă Leșii hrană, care au fostă Leșiloră tótă vremea câtă au fostă la Hotină. Și apoi au sosită și Hotkievici la Hotină, și după Hotkievici, și Vladislav, feciorul Craiului Leșescă, cu 16,000 de ôste. Nu sciă ce vină au dată bșeșiloră têrgoveșii de Hotină, a o sêmă ce au fostă mai de frunte, de i-au împinsă din cetatea Hotinului de pre zidă, Leșii, fôră de nice o milă.

Impêrăția era la Țuțora sosită, êră Căzaci totă nu sosise la Hotină, cu mare mânănciune Leșiloră, și începuse a aglîngere Tătarii în tabêra Leșescă, câtă perduse Leșii nădejde de Căzaci.

Avgustă in 20, au lovită ună Sultan cu urdiile sele, și cu mulți și din ôstea Turcescă, sub Hotin, la tabêra Leșescă, câtă s'au spêriată Hotkievici Hatmanul, și alte capete Leșesci, cum că și singură Impêrăția au sosită; și au fostă scosă și Leșii tótă ôstea la câmpă. Ce Tătarii, după puțină năvală, au dată înapoi. Și atunci, într'acea ți, au sosită și o mie de Căzaci înainte Hatmanului loră, anume Sahaîdațki, dându'i scire că sosese și ôstea Căzăcescă, viindă cu taberă legată de trei țile, totă cu rêsboiă prin Tătari; că trecuse Căzaci pre la Soroca, și zăbăvindu-se cu prada, după firea loră, îi apucase Tătarii pre cale.

A doua ți, in 21 de țile Avgust, au sosită și Sahaîdațki cu 20,000 de Căzaci; și într'aceeași ți orînduindă Hotkievici șanșurile pre lîngă taberă, și făcêndă căutare Căzaciloră, au dată scire strejile, cum sosese și Impêrăția cu tôte oștile in tocmală, cum țică la Turci *alaii*. Și îndată au părăsită Hotkievici căutarea Căzaciloră, și au scosă și elă tótă ôstea la câmpă cu tocmală, puindă ôstea prin văi și prin ceretei supuse; êră elă singură au stătută cu partea mai alêsă a oștili, frunte, socotindă că voră da Turcii rêsboiă. Ce ôstea

Turcescă n'au stătut de război; ce numai au sosit, au început a descălecare, întinzându corturile. Cantemir Paşa numai cu oştile se au făcut năvală odată, la aripa Leşescă. Ce, vedându oştea Leşescă supusă prin toate văile, au purcesu şi ei spre descălecatul oştii se. Era Turcii scosese o semă de pusei, şi dau în oştea Leşescă, şi s'au făcut harturi între oşti până în seră.

În 22 a lui August, de dimineaţă, au cuprinsu Turcii totu locul acela cu corturi, unde stătuse Leşii în ziua de nteiu. Leşii încă au scosu oştea impregiurul taberei, aproape; şi într'aceea zi, totă năvala Turcilor au fostu asupra taberei Căzacesci, vedându'i încă fără şanţuri, şi osebiţi de tabera Leşescă.

În 23 a lui August, de dimineaţă, gătiţi Turcii de război, Căzaci erau descălecaţi cu tabera loră mai jos, pe Nistru, osebi de tabera Leşilor, încă fără şanţuri, numai încheţea cu căruţele. Acolo, la Căzaci, au făcutu mare năvală Turcii cu Tătarii cu toate oştile, câtu se vedea luată tabera Căzăcescă. Ce au stătut Căzaci foarte tari, şi cu nevoinţa Hatmanului lor, care era oştenu dreptu; şi le-au dat şi Hotkievici Hatmanulu ajutoru cu trei roţe de Nemţi, şi cu 1000 de Haiduci cu bardişe (este un fel de arme, topore cu code lungi). Deci, cum au vedutu Căzaci ajutoru, au săritu dreptu asupra Enicerilor, că de la o vreme se bătău deschişi cu sineţele, de au căutat Enicerilor a se dare înapoi; şi aşa, gonindu Căzaci şi Haiducii pre Eniceri, s'au întăritat şi oştile călareţe, şi s'au făcutu o glogozală mare între oşti, adăogindu-se şi din oştile Turcesci cu Tătarii, şi din bulucurile Leşilor, la acea aripă unde era sfada cu mare vearsare de sânge. Şi într'aceeaşi dată, la acelu război, au peritu câte-va capete din Eniceri, şi Paşa de Silistra, vestitu vetăz. Din partea Leşilor, din capete au peritu Zavişa şi Andriiovski, amendoi Rotmistrii; şi din capetele Tătarilor de Litva au peritu Bogdan Mărza şi Ţarovici Mărza. Lucru mare, cumu'i laudă cronică Leşescă, cum au stătut de bine atunci împotriva Turcilor; măcar că sunt şi ei Turci de lege.

Intr'aceea zi spunu se hie chemat Sultan Osman pre Eniceri, şi le-au disu că nu va mânca până nu voru lua tabera Căzăcescă.

În 24 a lui August, Leşii la câmpu n'au eşitu, ce au stătut totă oştea la întărirea şanţurilor, că până atunci pre mai multe locuri era tabera Leşescă numai cu care îngrădită. Era Turcii, într'aceea zi, vedându că Leşii nu stău de război, ce de lucru şanţurilor, şi călării împreună cu Enicerii pedestri nteiu au dat năvală unde era fruntea şanţurilor; şi acolo dându-le Nemţii tare răspuns, s'au mutat mai sus, cercându locu mai slabu. Ce şi acolo la năvală au cădutu mulţi din Turci; apoi şi la alu treile locu au mersu, mai despre Zvanca, ce şi acolo s'au apăratu Leşii tare, şi până amedăi au do-deit pre Leşi. Apoi iar cu totă năvala au lovit la tabera Căzăcescă, care era grijită peste noapte cu două rânduri de şanţuri: un şanţ tocma pre lîngă care, era altu rîndu de şanţuri mai pe departe de tabera, şi lipiţi de şanţurile Leşilor. Multă oşte Turcescă au peritu de Căzaci într'aceea năvală; şi au gonitu Leşii pre Turci, înfrinţi de focul Căzacilor, până în corturi.

În 25 August, nemicu n'au gânditu Turcii da paguba oştii se ce au avut. Ce a doua zi au scosu puşcele cele mari, şi s'au apropietu de şanţurile Căzacilor, şi au datu nepărasitu câte-va cesuri în Căzaci. În locu de minuni,

scrie Hronograful Leșescă: că dândă așa desă, și mai multă de ună Căzacă, anume Vasile Sotnicul, n'aă perită, ăra cai mulți aă ucisă în tabără.

După patru cėsuri ce începuse pușcile a batere în Căzaci, aă eșitū Căzaci și aă făcută năvală la pușci, de unde băteau, și den aripa despre Leși aă lovitū unū stolū de Leși iar într'acole; și aă împinsū pre tótă ăstea aceea de pre lăngă pușci, și aă apucatū tóte pușcele acele apropiete; și aă mersū Căzaci într'acea ăi pēn în corturile Turcesci, cu mare spaimă în tótă tabăra Turcescă. Ce cum și i hirea Căzaciloră la dobândă lăcomă, aă prinsū a jefuire, și cu acea zăbavă avēndū vreme Turci, aă împinsū iar pre Căzaci și den corturi, și de la pușci. La pușci aă apucatū Căzaci de aă stricatū rótele și straturile.

Dentr'acea ăi aă mări rēsufatū Căzaci, și s'aă ocolitū Turci despre partea Leșiloră cu năvală, că se deprinsese Leși de staă bulucuri călări și câtū împingeaă Căzaci din focū pre Turci, ăra Leși îi lovăă din aripă. Deci, den 26 a lui Avgustū aă cădūtū greul asupra Leșiloră, că atunce, în 27 a lui Avgustū, mare năvală aă făcutū Turci la ăstea Leșescă, care era scósă denafară de șanțuri, și aă înfrântū pe Leși, și doē bulucuri de Nemți cu doi Polcovnici aă peritū cu totulū. Mare bucurie și simetie în Turci, de atâtea capete de Nemți, de cari o grămadă mare de capete eraă înainte corturiloră Impăresci; și se nu hie înforsū pre Turci inapoi nisce stēguri de Husari, la grijă era tótă tabăra Leșescă: așa se amestecase de rēū Leși. Aă luatū într'acea ăi Turci stēgul lui Hotkievici Hatmanulū: rumpēndu-se zăbala calului de subt stegarul carele purta stēgul de Husari la Hotkievici, l'aă băgatū pre stegariū, fōră voia lui, în desimea Turciloră. La acea grijă, scrie Hronograful, că singurū moșnegul Hotkievici aă eșitū den șanțuri afară, și prin tóte celealte porți eșia orōnduită ăste, și așa s'aă desbăratū într'acea ăi de őrba năvală a Turciloră; ăra multă ăste Leșescă aă peritū într'acea ăi, și stegarul acela cu stēgul.

Avgustū 29 și 30, Turci aă șeđutū pre odihnă. ăra Hotkievici Hatmanul, mihnitū pentru stēgulū seū, care lucru, la oștenii acestei părți, și în locū de necinste și în locū de piezi rēi (semnū rēū) se socotesce.

În ăi ăntēiū a lui Septemvrie, aă socotitū Leși se lovescă nóptea pe Turci cu tótă ăstea sa, numai pedestrima se lasē în șanțuri. Și așa aă făcutū: tótă ăstea scosese dinafară; ce aă impedecatū lucrul lorū plóea. A doua ăi aă oblicitū Turci gândul Leșiloră, din Haiducii Unguresci, cari totdeuna fugeaă de la Leși la Turci, și de la Turci Rusii totdeauna. ăra Căzaci nu s'aă rēbdatū nice pe plóe; la o aripă de corturi aă îndrăsnitū de aă lovitū totū într'acea nópte.

A treia ăi a lui Septemvrie, aă venitū în tabăra Leșescă de la Radul Vodă, Domnul Muntenescă, Batiște Viteli, omū de nēmul seū Critēnū; ăicū se hie fostū cu scirea Vizirului, îndemnāndū pre Leși se trimită solū de pnce la Turci. Și nu s'aă apēratū Leși, și aă trimisū omū fōrte cu ispravă de la sine, anume Zeliski, se întrebe, putē-vorū se se priimescă soliile la Impărătie, aă ba? Și de atunce umblă și soliile; ăra și sângele biețiloră oșteni mai multū se vērșă de ămbe părțile în tóte ăilele și în t.ăi cēsul.

A cincea zi a lui Septemvrie, au istovitu Turcii si podul peste Nistru, si au trecut si in`ceea parte Nistrul, o`stea. Aveau hrană până atunci slobodă de cai, Leşii, peste Nistru; era dintr`aceia zi i-au inchis si de peste Nistru; si totu intr`aceia zi au venit si Caracaş, Paşa de Buda, carele, temându-se de Impărătie, scârbită pe densus pentru zăbavă, trimisese răspuns Vizirului că nu va merge la adunare până nu va fi înteu in tabera Leşescă.

Tota o`stea Turcescă era se pornescă după Caracaş Paşa; si den tote părţile au făcutu Turcu năvală asupra Leşilor, era cu multu mai mare năvală unde era însuşi Caracaş Paşa. Era acelu locu de pre Zvancea, unde era mai slabă tabera Leşescă. L-au dusu pre Caracaş, Paşa anume la acela locu nisce Unguri ce fugise de la Leşi la Turci, si aceea năvală au făcutu la şanţurile Leşesci, câtu se nu hie apucatu a eşire unu bulucu de Nemţi cu căpitanul lor, anume Beer Némţu, si s`au prilejitu si vr`o 2,000 de Căzaci cari păsceu caii, fiindu-i deamână pin ceritei, mai luându Caracaş Paşa şanţul Leşilor; ce Nemţii se prilejise cam den dosul oştii Turcesci, si alţii de prin şanţuri au versatu focul in Turci, cum dau Nemţii odată toţi; si dintr`acelu focu au nimeritu glonţul din sineţă pre Caracaş Paşa dreptu prin capu. Deci, Turcii, cum au vedutu că au cădutu Paşa, s`au datu inapo. Eşit`au si Leşii călari din şanţuri; era n`au gonitu pre Turci, stându după alte locuri de sprijinitu pe unde mai năvăleau Turcii.

Slăbise Leşii de hrană; si de desime mare de trupuri, se făcuse mare putere in tabera lor, că nu mai biruia a cărare trupurile in Nistru. Deci, se scornise bôlă in oşteni, si mai vartos muriau caii de bôlă ce era in cai. Vladislav, feciorul Craiului, zăcea bolnavu, si Hotkievici Hatmanul iar așa; de care bôlă au si muritu Hotkievici Hatmanul acolo la Hotin, Septemvrie 14, omu intre Leşi vestitu de lucrările răsbôloru. Spun de densus că penă au fostu viu, când au venit pomenire de pace de la Radul Vodă, se hie disu: «Aştepte se vie Simedrul: se va căi Sultan Osman, căci au venit asupra Leşilor.»

Trei zile după perirea lui Caracaş Paşa, Turcii au statutu fôră răsoi; era Tătarii ardău si prădau ţera Leşescă pe lângă Cameniţă si mai in susu, si fumau ţera Leşescă la vederea ochiloru Leşilor; si ei inchişi de totă hrana, mai multu ce răsbiau Căzaci pen păduri, pe la cetăţi aprôpe, si aduceau câte ore-ce hrană, ce iar nu de agiunsu. Si au alesu si Leşii intr`un rându ca la o mie de Haiduci, cu nisce care de au adusu puţină hrană den Cameniţă, si erbă de sineţe, că imputinase Leşii si erba si plumbul; si bôle se scornise multe in Leşi, si in Nemţi, mai multu bôlă de vintre, învăţai cu bere si cu horilcă, era acolo numai apa Nistrului era beutura, care este fôrte grea la beutu.

Sfătulau unii dintre Leşi se lase pedestrima se apere şanţurile, era ei se easă călari; alţii sfătulau se pornescă pre feciorul lui Craiu, se mergă elu singur se sirguască pre tată-seu, pre Craiul, se vie mai curind cu agiutor; si se răcoşise si o`stea Litvei, numai se o plece den taberă. Ce apoi tote acele sfaturi le-au aşedatu Liubomirski, pre carele l-au si alesu o`stea in locul lui Hotkievici, si l-au pusu feciorul Craiului Hatman.

In 15 a lui Septemvrie, se întorse si solul Zelinski, trimisu la Vizirul. Si totu intr`aceia zi Turcii iar au lovit tabera Leşescă, la porta Litvei; ce fă-

cuse Leșii în cele trei zile o tabie, adică o baștă den afară de șanțuri, de care nu luase Turcii aminte. Ci și den șanțuri și den tabie dându tare Leșii focu, au căutat Turcilor a se dare înderptu.

A doua zi, Septembrie 16, au trecut Turcii pusele în ceea parte de Nistru, și au bătut totă ziua în tabăra Leșescă; și numai un Némțu au ucis la corturile feciorului lui Craiu; și totu într'aceea zi au trecut Nistrul și singur Sultan Osman, și au mersu de au vedutu Camenița. Pusese să bată o cetățue, anume Panovski, lângă Camenița. Ce, erau acolo nisce Haïduci, puși de pază, și au peritu câțiva Turci de Haïduci, și au lăsat cetățuea aceea nedobândită. Era pre lângă Zvancea numai căci au trecut pre lângă cetate.

Scrie Leatopiseșul Leșescu, să hie disu Sultan Osman pentru Camenița: «Dumneđu au făcutu cetatea aceasta, și Dumneđu o va lua.» (Era acmu, în zilele noastre, o au luat Sultan Mehmet, Impăratul Turcescu, numai în noș zile, în anul 7180 August 16, pentru păcatele Leșilor și netocmala între ei.)

Făgăduita era plata Tătarilor la Hotin de la Sultan Osman, care va aduce capu de Căzacu să ee câte 50 galbeni de auru bacșișu. Deci, alergau Tătarii lovindu pre țera Leșescă țărănimea, și le aduceau capetele și luau bani; deci, cărase nisce grămeli de capete de țărani înaintea corturilor Impărătesci, cu numele de Căzaci. Era oștea Turcescă neputându strica Leșilor den frunte, au trecut peste Nistru pusele cele mari, și băteau forte tare de ceea parte pre Căzaci; și o parte de tabăra Leșescă, numai ce au căutat a se muta și Căzaci și Leșii de la mal de pre unde ajungeau pusele. Și în 17 a lui Septembrie, acela răsboiu și navală s'au făcutu, câtu dedese Tătarii innotu să trecă să între în tabăra. Care grijă vedându Liubomirski Hatmanul, ce era în locul lui Hotkievici, au pogorit Nemișii pedestri cu focu, și s'au înbărbătat și Căzaci, și au început a dare focu forte desu, câtu au căutat Turcilor deodată a părăsire pusele și a se mai depărtare de la mal.

Aceste lucrându-se la Hotin, Jigmond Craiul Leșescu venia încetu, cum se dice Leșesce, într'agitoru feciorului său. Și se imputinase de totu în tabăra Leșescă érba de pușcă; și de hrană erau forte strinși; care nevole nice de la Turci nu lipsa, că flămândise forte rău și Turcii, și în toate zilele veniau vești de mari prădi ce făceau Căzaci pe Marea Négră. Deci, iar au venit Batiște Veveli dela Radul Vodă, Domnul Muntenescu, cu făgăduință tare că voru hi priimite soliile, numai zălóge pohtescu Leșii de la Turci. Au dusu răspunsu că este cu rușine Impărăției să dea zălóge. Deci, și Leșii au alesu pre Iacob Sobiețki, tatăl acestu Sobiețki ce au fostu acmu Craiu, și pre Joravețki, Castelanul de Bălza, și au mersu solii în tabăra Turcescă.

Schimbase Impăratul pre Vizirul, în scârbă că n'au fostu harnicu a luare tabăra Căzacăscă, și pusese altu Viziru; carele, vrându să-și arête lucrurile mai tari, au disu solilor Leșesci să lege haraciu să dee pre anu la Impărăție; care lucru nice într'unu chipu neprimindu solii Leșesci, pre dênșii i-au popritu. Era oștea, cu totă marea gătire, și cu toate pusele, și măestriile, au pornitu asupra taberei Leșesci; și o sémă de oști au pusu dincóce de Nistru să bată; era altă sémă de oște, cu sine, au trecut Nistrul, și au bătut într'aceea zi totă ziua, Septembrie 24 și 25. Era Leșii făcuse șanțuri pre mal

mare vrajbă cu dânșii, și pre Radul Vodă încă îl avea Stefan Vodă mare neprieten. Inșe, Stefan Vodă silia să nu deie ceva pricină Leșilor, hiindă atunci legați cu prietesugă nouă Impărăției. Și după Impărăție, într'același an, unu solă care venia de la Leși la Impărăție, pentru întărirea păcei ce făcuse la Hotin, mare cinste și vălăvă aă silită să'i facă. Ce totu pre Leși prietenii să'i facă n'ău pututū.

Era solul acela de la Craiul Leșescū, omū mare, anume Cnézul Desbaraj, din Vișnovicesci, cu mulțime de ómeni, cu podóbe desfrinate de totū, câtū abia de se află în vre o istorie, pre aceste vacuri, solie ca aceea la vr'o Impărăție prilejită, cu 300 de ómeni călări, fōră pedestrași, pre lângă carēte și care ce avea; și până vezeteii îmbrăcați cu urșinice. Ciuberele cu care adăpau caii, erau de argintū; și cofe, și barilce, și ținte la Hamuri, și la Haiduci ceprage, totū de argintū. Intrândū in Țarigrad, aă pusū potcove de argintū la o sēmă de cai, numai cu câte unū cuiū bătutū, pentru să cađă pe uliță.

Eșindū Stefan Vodă o milă de locū înainte'i, cu câteva glóte, in carētă cu sine solul nu 'l-aă pohtitū, nice aă priimitū să vie la ospētū la masa lui Stefan Vodă. Éră Stefan Vodă și la purcesul lui din Iași spre Țarigrad 'l-aă petrecutū cu cinste până la locul unde, apoi, Barnovski Vodă aă făcutū unū heleșteu, ce se chiamă *Eazul lui Barnovski* (Bârnovii) până astăzi.

Acolo 'l-aă tēmpinatū călărașii de Țarigrad, cu veste că s'aă schimbatū Vizirul, și aă stătutū Vizirū unul ce era prietenū lui Stefan Vodă. Deci, cum aă înțelesū veste de călărași de viziria acelu Vizirū, îndată aă dișū glótelorū să se întórcă, și in locū s'aă întorsū și singurū pohtorindū cu glasū: «Lasă, lasă, căne Leșe, că te voiū purta eū.» Și neluându'și dioa bună de la solū, s'aă întorsū la scaunū, și aă trimisū și înaintea solului pen țeră pre la tóte conacele de i-aă tăiatū obrócele.

Sosindū solul acela la Țarigrad, aă aflatū Impărăția lui Sultan Osman la mare turburare, și închisū Țarigradul de rēdicatul Enicerilorū asupra Impărăției; și aă ținutū aceea turburare 9 zile, inchiși toți cineși la casele sele cu mare grijē și spalmă. Deci, solilorū și ómenilorū celorū străini, eșise poroncă de la Calmacamul ce era subt acea vreme, nime dinafară de casa lui să nu easē. Așa și solului Leșescū i-aă eșitū răspunsū să ste dinafară de Țarigrad. Și aă șeđutū solulū tóte zilele acele dinafară, la unū satū, ce se chiamă Halcali, până la așeđarea lui Sultan Mustafa, ce aă stătutū Impēratū in locul lui Sultan Osmanū.

Éră pricina rēdicărei Enicerilorū asupra Impărăției era acēsta: întorcēndu-se Sultan Osman de la Hotin fōră isbândă, da tótă vina Enicerilorū, cum că n'ău vrutū ca să stea la rēsboiū cum se cade slujitorilorū celorū bunī, muștrāndu'i pururea că suntū bunī numai de beție, să hie călcători legii lui Mehmet. Ce și așeđase gândul pre toți să'i sfiנגă, și să facă slujitori Arapi, cari stătuse la Hotin mai tare la rēsboiū. Și așa in tóte noptile îi zugruma pre Eniceri. Ce, neputēndū a'și plinire gândul așa pre voie in Țarigrad, 'și-aă alesū cale spre Anadol, la mormēntul prōrocului seū, la inchinăciune, și aă pusū de aă strigatū pre obiceiū strigătorii, dāndū scire de gătirea purcesului Impărăției.

Veđēndū Enicerii gândul Imperatului lorū, așeđatū spre stingerea lorū, āntēiū

la Muftiul și la Vizirul, în glătă adunași, au mersu, și au strigatu să grăescă Impăratului, ca să se lese de acea cale, hiindū de curând descălecași din ôste, lipsiși de tôte. Ce dacă n'au pututu face nimică cu graul Vizirului și a Muftiului să întorcă pre Impăratul din cale, a doua și s'au strinsu cu toși, plecându spre sine pre Spahiș, și au mersu la curtea Impăratescă, și au strigatu să se lase Impăratul de cale; însé, atunce venise fôră arme. Ce răspundendu-le Sultan Osman că așa va să facă, și va face, a treia și au venitū cu arme iar la curțile Impăratesci, mulțime din tôte unghiurile Țarigradului, mulți carii nice Eniceri nu erau, și au lovitū casele Impăratesci. Și îndată hadimbiș ce erau frunte în curtea Impăratescă 'i-au făcutū fărime. Singuru Sultan Osman deodată au scăpatū la grajduri; ce 'l-au găsitū Eniceriș.

Era în casele cele de la grădină, Sultan Mustafa, unū unchiū a lui Sultan Osman, ascuns, care fusese ântêū Impăratū puțină vreme: hiindū la hire fôrte prostan, 'l-au fostū scosū din Impărație, și'lū ținea ascunsū între grădinī. Acolo oblicindu'lū Eniceriș, au năvălitū și 'l-au apucatū de acole înspăimântatū de môrte, și 'l-au pusū în scaunū, strigându cu toși: «Acesta ni' Impăratū!»

Dacă au stătu Sultan Mustafa Impăratū, cu invêțatura lui au luatū Eniceriș pre Sultan Osman, și 'l-au pusū pre unū calū prostū, acoperitū pe capū, să nu'lū cunoscă nime, și îlū duceau îndată la Edecule. Apoi, temendu-se Sultan Mustafa să nu easé cumva iar la Impărație, au trimisū poroncă să'lū omóre; și omorindu'lū Eniceriș pe cale la Edecula, 'l-au îngropatū la unū mecetū Impăratescū fôră de nice o cinste.

Deci solul Leșescū 'și-au datū solia la Sultan Mustafa, întrându în Țarigrad cu acea podóbă și vălvă, câtū este în vorova Țarigrădenilor solia aceea până astăzi. Potcove de argintū la o sémă de cal bătute câte cu unū cuiș, anume să cadă pe ulițe, și alte sburdate cheltuele, carele tôte acele pre acela solū 'l-au adusū la mare nevoie și cheltuială, și pre Leși la mare căință. Câtū, este legatū cu Seim, ómeni mari ca aceia de atunci să nu mai trimiță la Turci. Să nu hie fostū nevoința Radului Vodă, Domnului Muntenescū, că după ce sloboșise Turciș pre solū, s'au tēplatū de lovise atunci nisce Căzaci pre marea Négră, și repeșise Impărația de olacū céușū să întorcă pre solū; éra Radul Vodă, de mai 'nainte simțindū povestea, 'i-au datū de sîrgū cale prin țera Ungurésă.

Spunū pentru solul acela, dacă 'l-au dusū la Impărație, după adunare nimică n'au vrutū să dică, căutându pre dupe sine vre-unū scaunū să șadă, și ședendū să'și dea solia. Și așteptându câtva, vedendū că nu' dau scaunū, cabanița ce era pe dēnsulū învêlindu-o o au pusū glos și au ședutū pre dēnsa în locū de scaunū; și după solie n'au vrutū să mai priimască haina aceea, răspundendū să hie prețul ei la visteria Impăratescă de unū scaunū, ca să hie de solii Leșesci. Și această poveste au rămasū de acea solie, și alte cheltueli desfrânate peste măsură.

Nimică așa de însemnatū ca în cei-alți ani domniei acestei a lui Stefan Vodă Tomșea nu s'au tēplatū. Ce era țera în pace și în totū bișugulū, câtū părea hie cui că nu este domnia celui d'ântăiū, totū în zarve, și până la dom-

nia lui acésta. La tóte birurile diu, ană în ană se ținea la visteria Impărătescă câte 5,000 de galbini, lefile dărăbanilorü.

Numai nice într'unü chipü nu'lü läsa Radul Vodă, Domnul Muntenescü. Ce săpându'l totdeauna, și astăđi și mâne, i-aü venitü mazilia lui Stefan Vodă, care i s'aü prilejitü și mórte în Țarigrad, unde tótă averea i-aü luatü Impărăția.

Domnul Stefan Vodă Tomșea, mare vërsătorü de sânge, grosü la hire, prostaticü, câtü îi părea că așa este bine, încă în domnia d'ântéiü. Érá la a doua domnie cu multü schimbatü într'altü chipü, după patimü ce'i venise și lui la capü.

Acestü Domnü aü făcutü și Biserica Domnescă de pe Pórtă. ¹⁾

CAP. XIX.

A doua Domnie a Radului Vodă celü Mare.

Domnia Radului Vodă celü Mare, Impărăție, nu domnie semănătoare, și pentru lucrurile și tocmelile casei lui, i-aü dísü Radu Vodă cel Mare.

Scrie Plutarch, vestitü Istoriciü, la viața lui Alecsandru Macedon, carele aü scrisü Alecsändria cea adevërată, nu basne cum scrie o Alecsändrie din Grecia, ori dintr'alte limbü scósă pe limba Românescă, plină de basne și scorniturü. Elü dices că hárnicia Impërașilorü și a Domnilorü mai multü se înțelegede din cuvintele lorü și din sfaturü grăite de dënșii, și care, cum și până încätü aü fostü, de câtü din rësbóite făcute de dënșii; că rësbóiele, averea și privilegiul vremii face mai de multe ori; érá cuvëntul și sfatul înțeleptü din singură hirea isvoresce pën încätü este, precum dices și înțeleptul Solomon: «Din rostul direptului isvoresce înțelepciune.»

Fost-aü acestü Domnü, Radul Vodă, deplinü la tóte, și întregü la hire; cuvëntul ce grăi, ca o privală era tuturorü, judecățile cu mare direptate, și socotelă föră fățarie, cu cinste, érá nimëruü cu voie veghiată. Avea acestü cuvëntü Domnul: «hie carele când judecă pre unü boierü cu unü curténü, ochii Domnului se hie spre boier, érá județul pre calea sa se mérgă. Și așa, când se piresce unü curténü cu unü țëranü, mai de cinste se hie curténul, și la cuvëntü și la căutătura Domnului; érá neabătându-se giudețul din calea sa cea diréptă.» Și la multe divanuri dices către Vorniciü de glótă (de Pórtă): «Vornice, di celü omü, mâne se mai easă la divanü;» ferindü se nu hie greșitü cumva giudecata. Și de se tëmpla greșitü giudețul la unü Divanü, se îndirepte la altul. Dices de multe ori: «Nimicü așa nu ocăresce pre Domnü, ca cuvëntul nestătătorü». Pentru boierü dices: «De mare folosü și cinste este Domniei și țerei boierinul înțeleptü și avutü, că dacă are Domnul cincîșese boierü avuși, nice de o nevoie a țerei nu se teme». Cu boierinul ca cu unü boierinü, cu slujitorul ca cu unü slujitorü, cu țëranul ca cu unü țëranü vorovia, și totü cu blândețë, și cu mare înțelepciune; că de și era răpitü la vremea sa, érá nu îndelungü.

Pre boierü la mare cinste îi avea, și dices: «Pre unü omü dacă'lü boieresce

¹⁾. Care Biserică o aü măritü și o aü infrumușatü, de unde este scaunul Domnescü spre nșe, Măria sa Mihai Racoviță Voevod, la domnia sa cea d'ântéiü, în anul 7218.

Domnul, nu incapa s'lu suduésca. Ce, de nu se pórtá cum se cade unuí boierú, s'lu scóte, și s'e pue altul in locul lui; érá a'lu suduire séú s'e nu i se trecá cuvéntul gráitú, cu cale nu i se cade».

Avea o slugá Radul Vodá, áncá din copilária sa, cáruia, socotindú cá nu' este de boieric, ilú socotea deamáná, érá boierie nu'i da. Ce elú, vedéndu-se afará din róndul altora, pe hirea omenésca ce este pururea silitóre in viață s'e hie între cei de cinste și de frunte, s'aú rugatú Mitropolitulú și boierilorú, s'e grácsca Radulú Vodá pentru dénsul, s'e nu hie uitatú, hiindu' slugá de atáta vreme, și áșteptándú in norocul stápinu-seú s'e hie și elú între ómení. Gráit'aú boierii cu toții pentru elú, s'e nu hie uitatú, ca o slugá vechlá ce era, cá și slugile in nádejdea stépinilorú s'eí s'e agiungá și ei a hire între ómení, mái multú slujescú.

Réspuns'aú Radul Vodá boierilorú: «Mie s'e nu vi se trecá cuvéntul vostru, nu mi se cade; érá eú sciú hirea omulú cá nu'i de boierie; érá, íacá'lu voiú boieri, pentru voia Domniilorú vóstre». Și a doua di 'l-aú chiebatú și i-aú datú Vátájia de Divanú, care era de cinste in dílele Radulú Vodá; și Aprodii de Divanú, câtú mái de cinste nice la o domnie n'aú fostú. Cu urșinice multí, și cu cabaniță cu jderú, și cu hulpi îmbrácați; și orí la cine, și la ce boierinú mergea cu carte Domnésca, in picioóre sta boierinul, páná ce cetea cartea.

N'aú trecutú s'éptémána, aú și venitú jalobá din térgú la Divanú de la nisce femeí, pre acelú Vátavú de Aprezi nóú, pentru silá ce le fácuse și le bátuse in térgú. Aú cáutatú Radul Vodá la boieri și le-aú dísu: Aú nu v'amú spusú cá acestú omú de boierie nu este? Érá cátrá dénsul aú dísu: eú, máre, áncá pe boierie n'amú apucatú a'ti díce. Și aú și dísu Armașulú: «iei gárbaciul;» și aú pusú de i-aú datú 300 de toiege.

Numái, cu nime in lume fórá viná; așa și Radul Vodá, cu mare pustietate țerei, care nu se va últa din pomenirea ómenilorú in veci. Și de miratú este cum aú încáputú într'o înțelepciune ca aceea, o viná ca acesta. Așa era de greú țerei, câtú se pustiise curtea și țera. Ce priciná are hí fostú, nu sciú, fórá de totú sburdată podóba curții. Nime din boieri pên in cei alú treia, cu haíne cevași próste s'e nu hie, cá era de scárbá. Postelniceii, copiii din case cu mari podóbe și cu fotaze la cai. Mare'i înțelepciunii acestú Domnú, mare íntunecare, cá Domnul este s'e se pórte cum biruesce venitul țerei.

Birul țerei era legatú la Tighina și la cetatea Albá, pre acele yrení. Ce veniaú Énicerii la birú, și páná cu hamgierile sáriaú la boieri. Acesta vedéndú Radul Vodá, aú mutatú birul sá se ducá in Tarigrad la Impéráție, cá credință ca aceea avea Radul Vodá la Impéráție, care n'aú mái avutú nice mái nainte de dénsul, nice pre urmá altú Domnú, cáti aú fostú in țera. Și Cráile creștinesci, ales Leșii, Ungurii și alte țeri creștinesci, multú folosú aveaú de elú; cá de multe primejdii íl ferea, ca unú creștinu páqlindú slujba diréptá către Impéráție, și datoria creștinésca pázia, precum s'aú arátatú și la Hotin cu miđilócele lui la pacea ce s'aú fácútú între Turci și între Leși, și apoi cu solul Leșescú, Cnézul Dezbaraj, cáruí i-aú datú cale prin țera Ungurésca, gátitú acelú solú de oprélá la Impéráție. Deci, și la Turci credință, și la Creștiní laudá avea, cá tóte erau cu înțelepciune legate.

Radul Vodă domnia aice în țară la noi. Era fiul său, Alecsandru Vodă, în țera Muntenescă; și la această domnie au făcută și nunta, la Tecuci, feciorului său cu fata lui Scărlatu, omă vestită între Țarigradeni, la care veselie erau adunate două țeri, țera noastră și țera Muntenescă. Scaunele boșerilor de Moldova dinadrepă Domnului de Moldova; era dinastanga, boșerii Muntenesci țineau dvorba, și așa și căpiteniile de slujitori. Divanuri, case, cerdace, făcute anume de aceea trebă, cu lucrători de ambe părțile la sată la Movileni, în malul Siretului, dincóce, unde și soli străini cu daruri erau veniți de la Unguri, și de la câți-va Domni din țera Leșescă. Și au trăgănată acea nuntă până a doua septemână, cu mare petrecăni și bișuguri.

Pacea era temeinică pre acea vreme din toate părțile, fără numai ce dodelau Tătarii, Cantemirescii, cu trecătorile sele în țera Leșescă, că se desbătuse Cantemirescii de sub ascultarea Hanilor, și ședeau cu órdele sele dincóce de Nistru, în câmpii Cetății Albe, și a Chilieț, ce se dice Bugeagul, și i dedese Impărăția Pășia lui Cantimir, de se scria Pașă, și în toți anii lovia în țera Leșescă, precum și atunce în Țările Radului Vodă. Nu așa cu zăbavă, după pacea legată între imperăția Turcului și între crăia Leșescă, au lovită órdele lui pre la Sniatin totă Pocuția fără-veste, și au făcută mare robie și plean; și după aceea pradă a Leșilor curind au lovită și în țera Muntenescă până în Buzău, de au făcută multă pradă la Munteni. Și au sărită Fălcienii, și Cuurluenii și Tecucenii cu porunca Radului Vodă, de au lovită pre Tătarii la întorsă, și le-au luată totă dobânda, și robii; și au făcută Radul Vodă mare jalobă la Impărăție, din care se apropiase lui Cantemir Pașa scârbă mare de la Impărăție, și nu s'au scăpată mai pre urmă de dânsa pentru aceste fapte.

Curind după ce au arsă curțile Domnesci aicea în Iași, s'au mutată Radul Vodă la Hirilău cu șederea; și așa îndrăgisă locul la Hirilău, câtă în toate veri acolo ședea cu totă casa lui; că tocmise și curțile cele Domnesci, și biserici au făcută noue în Hirilău câte-va.

Omă bolécă fiindă Radul Vodă, și de mâni și de piclóre, care bôlă podagră și heragra se dice, n'au trăgănată viața îndelungată, și acolo la Hirilău i s'au sfârșită viața.

Den mare primejdie s'au prilejită de au scutită țera atuncea mórtea Radului Vodă, că se suise Tătarii cu singur Calga Sultan den Krim, și cu Cantemir Pașa den Bugécă, cu patruđeci mii de Tătarii, cu pradă în țera Leșescă, pentru oprite cojócele loră de Leși, ce le legase la Hotină, cum s'au pomenită mai sus; și le-au ținută calea oștile Leșesci cu Conetpolski, Hatmanul Leșescă, de curindă eșitu den Edicula, de nchisóre de la Țarigrad, Iarășii cu nevoința Radului Vodă; și așa au bătută pre Tătarii câtă și Sultanu și Cantemir au scăpată cu fuga. Ce vrëndă se-și acopere rușinea, veri ne veri șó prade țera, dândă vină Radului Vodă cum elă se hie dată scire Leșilor, de s'au gătită asupra loră. Ce, decă au sciută de mórtea Radului Vodă, n'au stricată în țară nimică, fără ce au fostă de hrana cailoră, că era Cantemir fêrtată lui Barnovski Hatmanul, și satele lui nice-odată den calea loră nu se bejeneau, când treceau pre la Cernăuți órdele în țera Leșescă; ce petrecea Cantemir la Toporăuți cu Țările, în casele lui Barnovski Hatmanul.

Ósele Radului Vodă cu cinste le-aũ pornitũ den Hãrlãu la țera Muntenescã, in Monastirea fãcutã de dẽnsul la Bucuresci, cu Hrizea Visternicul, și cu Trufanda Postelnicul, și cu Costin, Postelnicul alũ doile pre atunci. Èrã in scaunul țerei aũ stãtutũ Domn Barnovski Hatmanul.

CAP XI.

Domnia lui Barnovski Vodã.

Dupẽ mórtea Radului Vodã celui Mare, boierii și țera vèdèndũ pre Barnovski, ce era Hatman pre aceea vreme, omũ de țerã și fõrã ficatori, cunoscutũ și la Põrta Impèrãției pentru slujbele ce fãcuse la Hotin in vremea lui Sultan Osman, și sciutũ și cãpiteniilorũ Tãtãresci, ales a lui Cantemir, cu carele legase prieteșugũ încã den mãrzãcia lui la Toporèuți, la o trecètõre a lui spre țera Leșescã, aũ alesũ cu glasurile tuturorũ pre Barnovski Hatmanul la Domnie.

Indatã aũ trimisũ o sëmã de boieri la Impèrãție de i-aũ adusũ stègu de Domnie; èrã Barnovski Vodã, dacã aũ stãtutũ la Domnie, àntèiũ aũ stãtutũ dupè grija țerei, cei venise asuprã de la Tãtari, cum s'aũ scrisũ mai sus, și aũ trimisũ la Calga Sultan și la Cantemir Pașa daruri, și aũ întorsũ vrãjmășia Tãtarilorũ ce gãtise asupra țerei, carea era stricatã fõrte rèu de la Radul Vodã.

Èrã rèsboiul Tãtarilorũ atunci cu Leșii aũ fostũ așa: Nețiindu-se Leșii de cuvèntul ce legasè la Hotin, sè deie Tãtarilorũ den anũ in anũ cojõce triũdecẽ de miũ, s'aũ sculatũ Calga Sultanul, fratele Hanului, și Cantemir Pașa, cu 40,000 de Tãtari, și aũ lovitũ țera Leșescã in trii pãrți: pe o parte Calga Sultan, pre altã parte Salmașa Mãrza, pe a triea parte Cantemir Pașa, și aũ prãdatũ pãnã la Sokal și pãnã mai sus de Liov. Ce i-aũ lovitũ Leșii, și àntèiũ pre Calga Sultan, Coneț-Polski Hatmanul și cu Hmilețkii, și aũ peritũ acolo mulțime de Tãtari, și unũ feciorũ a lui Cantemir aũ cãdutu la robie, și unũ frate a Hanului mai micũ de Calga, la Leși, care mai pre urmã aũ eșitũ și aũ fostũ Han la Crimũ, de àmbra cu Hmil in țera Leșescã; èrã partea lui Salmașa Mãrza, și a lui Cantemir nu eraũ de totũ rèsipite, mãcar cã și pre Cantemir Pașa lovise iar Leșii cu Liubomirskii. Ce de totũ rèsipè a facere acestorũ órde n'aũ pututũ. Și, stringèndu-se órdele iar la Nistru, cãți scãpaserã, și Calga Sultan, numai ce eraũ sè prade țera Moldovei, dãndũ vinã Radului Vodã cã aũ datũ scire Leșilorũ pentru dènsii; și sè nu se hie prilejitũ mórte Radului Vodã, și cu nevoința lui Barnovski Vodã, n'are hi hãlãduitũ țera atuncea de mare priemejie.

Ce precum florile, și pomii, și tõtã verdèța pãmèntului staũ ovelite și impedecate de rēcèla brumei, cãdutã fõrã vreme, și apoi dupè linã cãldurã a sõrelui vinũ iar la hire și la frumuseșile sele cele dântèrũ, așa și țera, dupè greutãșile ce eraũ la Radul Vodã (carea vècurilorũ de miratũ aũ rèmasũ, cum aũ pututũ încãpea intru ințelepciunea aceluĩ Domnũ, acea nemilã de țerã), aũ venitũ fõrã zãbavã țera la hirea sa, și pãnã la anul s'aũ àmplutũ de ómeni și de totũ bișugul.

Și așa, nesciindă nimică Moisei Vodă, stătu Cantemir Pașa la Țuțora, sprintenă cu o samă de oșteni ai sei, și au trimisă lui Moisei Vodă pren căușă cărți de mazilie. Deci, numai ce i-au căutată a purcedere spre Țarigrad, și în locul lui s'au dată domnia iar lui Ilieș Alecsandru Vodă, a doa domnie.

Cum au venită veste de domnia lui Alecsandru Vodă, la boieră, mare mânăciune în tótă curtea, mai alesă la boieră, sciindu'ă hirea cu toșil aceluă Domnă. Ce au făcută sfată cu toșil, și îndată au purcesă fruntea tótă den boieră la Țarigrad, cu jalbă la Impărăție, pentru greul ce petrecea țera de domniă nesciutoră rânduiele: Lupul Vasilie Vornicul, ce au fostă mai pre urmă și Domnă, Cehan Vornicul, Savin Hatmanul, Costin Postelnicul, Urechă Spătariul, Buhuș Visternicul, Furtuna Comisul, Bașotă Logofătul și alți boieră, cu numărul până la 80 de capete numai den boieră, fără alte căpiteni de țera, și au purcesă cu toșil la Țarigrad. Gengea Logofătul și Enachi Postelnicul au rămasă Calmacă la scaună.

Nepurcesă den Țarigrad au apucată boieră pre Alecsandru Vodă, cu Domnia, că oblicisă elă de boieră că vină cu pără, cum nice într'ună chipă nu'ă primesce țera; și au trimisă înainte boierălor Alecsandru Vodă pre Batiște Veveli și cu căușă; Batiște se le grăescă bine, érá căușă se'ă tragă pre boieră ca se se sparie, fără scirea Vizirului fiindă acésta. Și vedéndă căușă atâtea capete, nu s'au cutezată a facere silă, și încă pre Batiște 'l-au suduită forte tare, ales Cehan Vornicul.

Érá la curțile Impărățiloră multe reutăți potă se se facă peste scirea celoră mai mari. Așa s'au prilejită și boierăloră celoră ce mersese, tuturoră. Până a aglungere ei la Vizirul, au venită într'o nópte, póte hi cu scirea Kihael Vizirului, cariă multă potă fără scire, și au legată pre cățiva den boieră, ce erauă mai capite, și i-au ținută pren eșitoră închiși, peste scirea Vizirului, și numai ce au căutată boierăloră a facere tocmală cu Alecsandru Vodă și legături. Se mai ispitiseră boieră, după ce au eșită den oprélă, se mérgă la Vizirul, și era gata lucrul acela; numai s'au tēplată perirea Vizirului. Pre uliță mergéndă de la sērașurile Impărătesci la sērașurile sele, 'l-au ucisă Eniceră cu petre. Ce numai au căutată boieră a primire pre Alecsandru Vodă; și au mersă la Patriarșie și au făcută giurământuri Boieră, lui Alecsandru Vodă, și Alecsandru Vodă boierăloră, și așa au purcesă den Țarigrad spre țera.

Dacă s'au aședată Alecsandru Vodă la scaună (lupul pērul schimbă, nu hirea), totă pre acea cale, ca și la Domnia d'ântētă, au purcesă lucrurile. Ce cărpiau boieră cum puteauă trebile țerei; érá Domnia mai multă își petrecea cu Batiște Veveli.

În țera Muntenescă pre atunci se rădicase Munteniă pre Domnul loră, Leon Vodă, pentru mariă desfătăciună ce erauă într'acela Domnă; și de'ntru tóte capețele țerei Muntenescă era Matei Vodă; și de atunciși au stătută elă la Domnia țerei Muntenescă. Pre acele vremi, aceloră amestecături, scosese Alecsandru Vodă domnia feciorului seă Radului Vodă în țera Muntenescă, totă în anul d'ântētă a Domniei sele. După ce au venită stēgul de la Impărăție a feciorului seă de Domnie, 'l-au pornită se mérgă în țera Muntenescă, și cu câteva glóte den țera. Ce i-au eșită Matei Vodă, Domnul Muntenescă, înainte,

și abie au scăpatu, și singuru Radul Vodă, cu sprijinela unora den Moldoveni ce s'au alesu pre lungă densusul.

Cum s'au rădicatū boierii și țera pre Alecsandru Vodă.

Nice într'unu chipu se amistuéscă Alecsandru Vodă fapta boieriloru, n'au pututū, ce făcuse cu venirea improtiva lui la Țarigrad; și nice boieriloru, nice într'unu chipu, lucrurile ce erau forte próste la tóte trebile nu le plăceau. Și dentru acestea adăogându-se necredința și prepusul den Ți in Ți, aședase in gândul seú, Alecsandru Vodă, numai se omóre pre o sémă de boieri, ales pre Vasilie Lupul Vornicul, și pre Cehan Vornicul, și pre Savin Hatmanul, și pre Buhuș Vistiernicul, și pre Urechă Spătarful. Costin era mazilū la țera; ce ori s'lu tragă in partea sa, Alecsandru Vodă, ori altū gândū avea, ilū chemaseră la curte și'l dare Hătmănia. Ce vedéndū Costin lucrul ingroșetū între domnie și între sfatū, de gânduri spurcate și forte rele, 'și-au luatū Țioa bună pre câteva Țile și au eșitū la țera. Éra celorū-alți boieri tóte gândurile lui Alecsandru Vodă au descoperitū Constantin Aseni, omū de casa lui Alecsandru Vodă, cum că in Țioa de Pasce era s'ı omóre, cu sfatul lui Batiște. Deci, și boierii âmblau toți cu paza vieței.

Vedéndū boierii cu adevărătū urzitā peirea lorū de Alecsandru Vodă, ca celū ce se innécă se apucă de sabie cu mâna gólă, s'au vorovitū cu toții, și au datū scire țerei; care, herbéndū in greutăți și in netocmele, pre lesne s'au pornitū, și nu numai curtea, ce și țărănimea; și atāta mulțime s'au strinsū den tóte părțile, câtū nu încăpeau in tégū, ce āmpluse loculū pe subt Miroslava pretutinderea, strigāndū pre Greci de pren tóte ulițele.

Vasilie Lupul Vornicul era capū tuturorū lucrurilorū acestora. Dacă au năbușitū țera, au mersū de au spusū Domniei aeve, cum s'au rădicatū țera și strigă pre Greci; au răspunsū Alecsandru Vodă: «dacă se rădică pre Greci, pre mine se rădică;» și vedéndū atāta mulțime, nu s'au apucatū de nimicā, numai de grijă se hălăduéscă cu casa de glóte.

Au mersū boierii cu toții la curte; și la purcesulū Domniei, se nu se hie pusū cu toții se opréscă desfrānata prostime, pozna mare, și abie in vr'o țera de s'arū hi întēplatū. Ce totū pre lungă Domnie au mersū boierii, oprindū și dōmolindū țărănimea; éra mai nu era putere nice la boieri a oprire grosimea țărānimei pornitā. Ce și pre Vasilie Vornicul, anume că este și elū unul den Greci, au svirlitū unul cu unū osū, și 'l-au lovitū in capū, de care loviturā au fostū rānitū multā vreme Vasilie Vornicul.

O, nestātātore și nice-odatā incredințate lucrurile lumei! cum vrăstézā tóte, și turburā, și face lucruri improtivā! când cu cale este a hire fricā celorū mai micī de cei mai mari; éra cursul lumii aduce de multe ori de este grijă celui mai mare de cei mai micī. Fericiți suntū Craii, Impērații și Domni, cari domnescū așa se nu le hie de cei mai micī nice-odatā silā!

Unū Craiū de Englitēra de câte ori se imbrāca diminețele, de atātea ori își

dicea singurū și: «Aduți aminte că a multe glóte de ómeni esci Stăpinū». Domnii cei bunți și direpți fōră grijă și desfátatū domnescū; érá cei răi, totū cu sieală.

Décă aū ajunsū Domnia in șesul Bahlului, aprópe de monăstirea Balicai, totū locul era plinū de ómeni; nu se vedea nicăiurea șesul deșertū. Strigaū: «Dă-ne Dómne pre Greci! unii hăicăiaū, alții jăcuaū; și acolo aū strigatū pre Batiște sē-lū dea, care era totū aprópe de Alecsandru Vodă, vėdēndū strigare pe sine. Ce nu stară Domnia de grija lui Batiște, ce stară de grija sea; și numai ce 'i-aū disū, sē se depărteze de lūngă dānsul, și așa 'l-aū apucatū și datū pre māna țeranilorū. Nespusa vrăjmășie a prostiuei! și așa fōră de nice-o milă, de viū, cu topóre 'l-aū făcutū fărime; și până intr'atāta s'aū amestecatū unii, anume Bosie Lăpușnēnul, câtū nice mantaūa den spinarea lui Vodă n'aū hălăduitū, că era bură de plóte.

De grija țărānimei, ce era peste totū locul, sē nu intre Alecsandru Vodă in datā in pădure, și boierii āncă așa socotise, sē se mai depărteze de glóte, la locū deschisū fōră pădure, 'l-aū pornitū pe drumul Braniștei in gios, pre lūngă Bahluiū, puindū și Silmenii cu sēnețe gata pre lūngă dēnsul. Érá dacā s'aū intorsū boierii, aū intratū ingrijire ca sē nu se indrepteze Alecsandru Vodă den Braniște spre Bugécū; și indatā aū alesū o sēmă de boieri, cu Buhuș Visternicul, și aū trimisū dupē Alecsandru Vodă sē 'i indrepteze calea de la Huși spre Bărladū,

Mai mare spaīmă de câtū āntēlū aū avutū Alecsandru Vodă, dacā aū vėlutū glótă. Iar viindū dupē sine, și in braniște, și 'lū lāsase și Silmenii, și Copiul den casā toți; și dacā s'aū apropietū boierii, le-aū disū Alecsandru Vodă: «mē rogū pentru fiul meū, Radul Vodă, sē 'lū lāsati viū». Aū disū Buhuș Visternicul, sē n'albă nice-o grijă; sē nu gāndescā Măria Sa că aū venitū cu rēū; numai, țera poftesce pre Măria Sa sē mērgă pren Bărladū spre Galați, sē nu aducā vr'unū rēū asupra țerei cu Tătarii. Și 'i-aū giuratū sē n'albă nice-o grijă. Și așa aū primitū Alecsandru Vodă, pre unde va hi voia țerei, pre acolo va merge; și aū purcesū spre calea Bărladului; și aū așelatū Silmenii și pre Copiul cel den casā, cari ilū părăsise, iar pre lūngă Alecsandru Vodă, dāndū 'i și de boieri petrecători până la margine, la Galați.

La Tecuci, aū eșitū Costin Postelnicul de la Putna înainte 'i și 'l-aū petrecutū cu cinste și cu conace până in Galați, plecāndu-se, ca sē vie la împăcācune cu boierii, și iar sē și hie Domn in scaunū, luāndū Costin Postelnicul asupra sa acea grijă. Ce n'aū vrutū sē primascā nice cum Alecsandru Vodă; deacii aū trecutū Dunărea pre la Galați, și aū inersū cu pace spre Impērație.

...cel pe care îl cheamă Leavul și care are în el un număr de...
 ...și care are în el un număr de...
 ...și care are în el un număr de...

...CAP. XIII.

...Pentru Barnovski Vodă, când l-au poftit boierii și țera să vie den țera
 ...Leșescă ia Domnie, și cum au perit în Țarigrad.

Măntuindu-se boierii și țera de Alecsandru Vodă, au statut cu toții după
 alesul Domnului nou. Strigau cu toții să ne hie Domnă Lupul Vasilie Vornic-
 cul; însă, îi dau și legături cu tocmală, ce va lua den țera; ce s'are lega pen-
 tru dări atunci la acel alesu, era mai multă să nu ia den țera. Ce acele le-
 gături vedându Lupul Vasilie Vornicul, ori că vedea pre ore căți den capete
 că tragă spre Barnovski Vodă, n'au primit Domnia într'acea dată, și au stă-
 tut și el la sfatul acela, să se trimită în țera Leșescă la Barnovski Vodă să
 vie iar la scaunul țerei.

Ce nu era să trecă pre Barnovski Vodă, și sfârșirea zilelor trage cu deasila
 pre omu. Câtă au sosit boierii la Ustia, în țera Leșescă, unde era Barnovski
 Vodă, cu veste că țera îl poftesce iar la Domnie, cu mare bucurie au pri-
 mit vestea aceea.

Nesciutoră gândul omenescu singur de sine la ce merge și la ce timplă
 apoi sosese. Indată au dat scire și la Craiu și la Domnia de țera Leșescă,
 poftind voie să mergă la scaunul țerei cel de moșie; și indată s'au gătit den
 Ustia, și au purcesu spre țera; și la margine îl așteptă boierii și slujitorii
 cu mare bucurie.

Ma înainte de purcesul lui Barnovski Vodă den Ustia, unu Leav, megieșu
 de al lui, totu-deauna îl sfătua să nu mergă, să nu și deie viață fără grijă
 pe viață, cu grijă și cu cumpănă, arătându-l lunecose lucrurile Domniei den
 Moldova sub Impărăție păgână; și ce i-ar lipsi, fiindu ca și unu Domn în
 țera lor, fără grijă, cu tîrguri și cu sate. Era Barnovski Vodă să hie disu
 Leavului: *«Dulce este Domnia den Moldova»*. Era Leavul către densus: *«Eră
 și obeșile Turcesci, încă sunt grele»*. Apoi așa au eșit cuvintele Leavului, cum
 au disu.

Cum au sosit Barnovski Vodă den țera Leșescă în Iași, cu bucuria tutu-
 ror, au statut după gătirea de calea Țarigradului; că nu era altu mișlocu.
 ce numai să mergă la Impărăție, să ia de acolo Domnia după sêrutatul pôlei Impê-
 rătesci. Sfătua mulți în multe chipuri; și s'au cercat și la Abaza Pașa de Silistra,
 ce n'au aflat altu mișlocu, numai de mersu în Țarigrad. Și atunceași s'au tîm-
 plat de au chemat Impărăția și pre Matei Vodă den țera Muntenescă la
 sêrutatul pôlei Impărăției, și după câte-va fapte și a lui Matei Vodă impro-
 tiva Impărăției, cu scosul lui Leon Vodă, și apoi a Radului Vodă, feciorul lui
 Alecsandru Vodă. Era totu mai ușore lucrurile lui Matei Vodă, că nu eșise
 într'altă țera, cum au eșit Barnovski Vodă sub ascultarea altui stăpănu,
 Craiului Leșescu.

Deci, pentru să aducă Turcii mai lesne pre Barnovski Vodă la mâna loră, pre Matei Vodă 'l-au pornitū fōră zăbavă cu stégū de Domnie in țera Munte-
nescă; ăra Barnovski Vodă n'au hălăduitū de peire, precum vei afla scrisū la
rōndul seū.

Purces-au Barnovski Vodă cu mulțime de boieri și fruntea Curții, preuți,
și călugeri, cu unū gândū și cu unū glasū cu toți, să se rōge Impărăției să
le dele Domnū pre Barnovski Vodă, între cari era și Lupul Vasile Vornicu.
Ce, vėdendū cā mulți sfātuiaū pre Barnovski Vodă să omōre pre Lupul, sci-
indū amestecăturile lui, și mergendū Barnovski Vodă pre la Matei Vodă
pren București, aū stătutū Lupul Vasile Vornicul, vėdendū cā'i este a merge-
re pre la Matei Vodă, care sciindū den Țarigrad tōte ămbletele lui, aū nevo-
itū cu tote mișlōcele să se întōrcă inapoi in țeră, dicendū către Barnovski
Vodă cālū vorū gâlcevi Grecii pentru morți ce aū făcutū Grecilorū, la scosul
lui Alexandru Vodă den scaunū. Deci, Barnovski Vodă, ca unū Creștin ce era
la hire, 'l-au sloboțitū. Țra dacā s'au adunatū cu Matei Vodă, și aū oblicitū
Matei Vodă cā s'au întorsū Lupul, indatā aū rēpețitū dupē dēnsul s'elū in-
tōrcă. Ce se păzise bine cu mersul, Lupul Vasile, și nu 'l-au aglunsū in cale;
și nice Barnovski Vodă avea putere să trimiță s'el facā vr'unū rēu Lupului
Vornicului, nefindū'i încă Domnia datā de la Impărăție, și stāndū de grija lu-
crurilor se le.

De la Matei Vodă aū mersū Barnovski Vodă pre la Abaza Pașa, pen Silis-
tra. Cātū aū pututū Matei Vodă aū luptatū pentru dēnsul și la Abaza Pașa,
și la Pōrtă; și se arāta Abaza Pașa fōrte blāndū, și cu cuvinte māngālōse; in-
sē, Turcii cu săgeți de bumbacū ucidū pre ōmeni; și lorū le potū sluji aceste
cuvinte den Sfānta scripturā: «Muetu-s'au cuvintele lorū mai multū de cātū
untulū de lemnū, și acele suntū săgeți.»

Dacā aū sositū in Țarigrad, vėdendū Vizirul atāte glōte de țeră cu Bar-
novski Vodă, 'i-au invēțatū să nu strige pentru Barnovski Vodă, ce să tacā,
și să se lase pre mila Impărăției, cā'i vorū face perire. Ce gândindū boierii
cum cā este aglunsū Vizirul de la cine-va cu daruri, totū-deauna strigaū, și
daū rēvașe la Vizirul, cum nu primescū pre altul; și se puneau toți cu glōte-
le la locuri ca acele să se vadă și de singurū Impēratul. Și aceea apoi aū
māncatū capul lui Barnovski Vodă, cā pira de la neprietenii nu lipsia, mai a-
lesū de la Lupul Vasile Vornicul, pre la prietenii lui cu cărți de aice den țe-
ră, cum de'lū vorū sioboți viū pre Barnovski Vodă, țera Moldovei va hi cu
Leșii una, cā elū este ca o iscōdā a Leșilorū. O, indrācite a voitorului de rēu
veninuri, ce nu scornesce limba amarā a neprietenului!

Acele adāogāndu-se la Impărăție asupra lui Barnovski Vodă, dupē fapta ce
i se prilejisē de eșisē in țera Leșescă, și Abaza Pașa încă era pirașū, și mai
ales dīlele lui cele sfērșite; la acea vreme și Căzaci lovisē pre marea Négră;
numai ce s'au alesū cu Sfatulū Impărăției să perā Barnovski Vodă.

Stātuse voia impărăției, pre toți cāți venisē cu Barnovski Vodă, ori s'el pule
subt sabie, ori s'el dele la catargā. Țra cine era capū legei Turcesci, Muftiul,
n'au vrutū, ce aū dīsū: «Ce'i vinovatā glōta? Capul sē se pērčā, se vorū po-
toli glōtele.»

Au priceputu Barnovski Vodă peirea sa cu câte-va zile mai înainte a cădere în închisore (că'lă închisese Vizirul cu poronca Impărăției): scrisese o carte la malcă-sa aice în țără, care carte pren cuvintele lui s'au cunoscută că era asupra morții acea scrisore. Și așa, într'o zi l-au luată de la Impărăție, și la vederea Divanului, privindă și singură Impăratulă perirea lui pren ferăstră, i-au tălată capulă. Era boierii, o sémă erau închiși, și așteptău și ey perireași den césu în césu; era alți boieri mai de gîos și glótele ce erau, toți spăimați de grija morții, pren tóte unghîurile ascunși, au petrecută câte-va zile cu mare grijă.

Nu putemă trece cu pomenirea nesce tēmplări ce s'au prilejită în Țarigrad, după perirea acestui Domnă, care nu numai în țără aice, ce plină până astăzi este Țarigradul pentru un cal a lui Barnovski Vodă: ducēndulă la grajdurile Impărătesci, după perirea lui, într'aceeași zi s'au trāntită calul la pământă, și în locă au murită. Și a doa zi au arsă și Țarigradul nóptea, câteva mii de case. Aceste cum s'au tēmplată atunci, cum și altă-dată se póte tēmpla, ori că s'au mai tēmplată, ori că au arātată Dumneđu sânge nevinovată: că era Barnovschi Vodă omă cu frica lui Dumneđu, de carele mărturisă Toma Vornicul, fiindă Postelnică ală doile la dēnsul, că în multe nopti l-au zărită pren mieđu noptei ingenunchiată înaintea icónei la rugă cu mare oserdie.

Era la hirea sa Barnovski Vodă fórtē trufașă, și la portul haineloră mândru; era la inimă, fórtē dreptă, blāndă și nelacomă. Monastiri și biserici câte au făcută în așa scurtă vreme, nici-ună Domnă n'au făcută. Făcută au alți Domni și mai multe, era cu mai delungate vremi, unii în 40 de ani, alții în 20 de ani, éru elă în trei ani. Monastirea în orașă în Iași, ce se dice Sfânta Maria, și Hangu la munte, și Dragomirna la Sucévă o au sevērșită, și au urzită și Bărnova, pre numele seă, în cōdru lūngă Iași, și au istovită și biserica cea mare, în Liiov, în tērgul unde și chipul lui este scrisă. Cu tóte bunătățile era spre țără; era de sine cu purtatul trebiloră Impărăției, pre mărturia a mulți boieri bătrāni, fórtē slabă. Se pomenesce den zilele lui și o iernă ce căduse în luna lui Mart, cărei ierni îi dică: *Ierna lui Barnovski Vodă*, până astăzi. Fostă au perirea lui Barnovski Vodă în anul 7141, Iunie.

Trupul lui, după perire, au stătută înaintea curții Impărăției până îndeseră, apoi au poroncită Vizirul se slobodă pe ună boieră ce are fi fostă Kihăia lui. Decă, au slobodită pre Costin, Postelnicul celă mare ce era pre atunci la Barnovski Vodă; au mersă și au luată trupul d'înaintea curții Impărătesci, și l-au dusă la Patriarșie, și acolo pre scurtă, precum au lāsătă vremea de atunci, l-au astrucată în Patriarșie într'aceeași nóptē; apoi de acolo spună se-l fie adusă ósele în țără Vasilie Vodă.

La sloboditul lui Costin Postelnicul den închisore, dică se hie întreată cēușil: «cu pază au fórá pază l-oră slobodi». Au disă Kihăia Vizirului: «unde se fugă sēracul?» Ce de atunci cei-alți boieri ce erau închiși, și cei ascunși, mai au apucată la sufete cu nădejde de viață, dacă au vēđută pre Costin că l-au lāsătă fórá pază se astruce ósele. Apoi a doua zi, dacă au vēđută Kihăia Vizirului pre Costin Postelnicul, au disă: «*elă, sēracul, au venită ca óea singură*

la închisore; pasă la cei-alți; vei eși și tu și ei.» Inchiși din boieri erau: Genge Logofetul, Bașotă Hatmanul, Cehan Vornicul, Roșca Visternicul și Costin Postelnicul.

A treia-zi după astrucatul lui Barnovski Vodă, într'o seră, trecuse Impăratul, Sultan Murat pe acea vreme, peste Boaz în ceea parte la Scudari, la primblare, și au întrebătu pre Vizirul: «Aședat-au Domnii la Moldova în locul ghiaurului ce au peritii?» răspuns-au Vizirul că încă n'au pusă Domnii, ce pre cine va hi voea Impărăției tale se va pune. «Să nu stete acea țără fără Domnii,» i-au răspuns Impăratul: «Chiamă pre ghiaurii ce sunt boieri acei țeri, și pre cine ară vrea ei să se alégă Domnii, să le hie datii.» Deci, îndată, totu într'aceeași nópte, au trimisă Vizirul cu caiul la boieri unde erau inchiși, și au luatú pe Costin Postelnicul iar, înspăimătu că-lu ducú nóptea să-lu innece, orí să-lu muncescă pentru averea lui Barnovski Vodă. Dacă 'l-au dusă înaintea Vizirului, i-au disú: «Etă că Impăratul vè țertă capetele, și sunteți de acum slobođi, și să mergeți să vè alegeți Domnii pre cine veți pohti.»

Intorsu-s'au Costin Postelnicul den spaímă, cu bucurie, de la Vizirul, la cei-alți boieri ce erau inchiși, și le-au spusă vestea, și au slobođitú și pre cei-alți boieri de au mersú cu toții la unú locú, și îndată au stătu la sfatú cu toții și au alesú pre Moisei Vodă în locul lui Barnovski Vodă, cu a doa Domnie.

CAP. XIV.

Domnia a doa a lui Moisei Movilă Vodă.

Au mersú a doa și toți boierii și glótele la gazda lui Moisei Vodă, și de acolo la saraiurile Vizirului de au luatú caftan de Domnie, și fără zăbavă au purcesú spre țără, érá cu multe datorii făcute pentru chieltuéla ce s'au făcutú de asuprelele Turcilorú.

Nu eșta despre toți suspinul pentru mórtea lui Barnovski Vodă; ce toți bănuiau pre Lupul Vasilie Vornicul, a căruia tóte pírele se oblicise. Deci, încă de pre cale au alesú Moisei Vodă pre Cehan Vornicul, și pre Roșca Visternicul, și pre Banul să vie înainte să prinđă pre Vasilie Lupul Vornicul. Ce, precum era paza acestora ce mergeau să-lu prinđă, cu multú mai mare pază avea elú, și mai meșterú și mai cu pază, avéndú scire de tóte câte i se gătise. Au fugitú den Iași, și în câte-va zile au fostú tupilatú pen păduri, aice în țără; apoi, pren țera Muntenescă au trecutú la Țarigrad în chipú de neguțitorú. Érá casei lui, și mumei lui, și sororilorú lui ce au avutú, dacă au venitú Moisei Vodă în scaunú, nice o nevoie nu le-au făcutú; ce încă socotință au avutú giupánésa și Coconii lui de Moisei Vodă; de care lucru se cunósce hirea creștinescă a lui Moisei Vodă, măcar că scia că îndată ce au mersú Lupul Vasilie Vornicul la Țarigrad, ámbliă pentru Domnie.

În cale încă hiindú Moisei Vodă, érá lui Abaza Pașa venise poroncă ca să se gătescă asupra Leșilorú, cari așa supusése pre Muscali, câtú Craiul Le-

șescă, Vladislav, nu mai eșta den țările Moscului cu oști; și perduse tótă puterea Moscali, de a stare împotriva Leșilor cu oști; și până in Stolifa Moscului ținea cetățile Leșii; și mulți den capitele Moscalilor primise să hie Craiul Leșescă și la dênșii Impêratu.

Deci, trimisese Moscalii solū la Turci, giuruindu-le Cazanul și Azderhanul, doē țeri Tătărăscă, cari și acmu le ținū subt mâna lorū Moscalii, numai să le dea agiutorū împotriva Leșilor; și le-au datū agiutorū atunceși, orōnduindū pre Abaza Pașă cu tôte oștile Turcesci, câte suntū den Buda până in Nistru și țările amēndoē, țera nōstră și țera Muntenescă, și pre Tătari. Și întēiū ordele lui Cantemir au lovitū cu trecētoera Nistrului la Hrinclucū, mai gōștu de Hotin, in țera Leșescă, și robisē Podolia; și cu multū plean întorcōndu-se, i-au gonitū Conet-Polski Hatmanul, carele era lāsātū aice pre margine de Craiul pentru paza despre aceste părți; și au agiunsū pre Tătari aice in țera, pre lūngă Prutū, dreptū Cornul lui Sasū; și lovindu'i, au scosū toți robii ce luase, și mulți Tătari au peritū.

In anul 7141, in luna lui August, au intratū Moisei Vodă in Iași, la scaunū; și bine încă neședatū, la alū doile anū, 7142, au intratū Abaza Pașă cu oști in țera, cu care și Moisei Vodă d'impreună cu oștile țerei au purcesū spre țera Leșescă; și au pusū tabēra Abaza Pașă pre Nistru, unde cade apa Cameniței in Nistru.

Puterea Leșilor tótă era cu Craiul asupra Moscului; ce cātū au pututū stringe oște, Conet-Polski Hatmanul; Leșescă și Căzăcescă, ca 11,000 de omeni, au pusū și elū tabēra despre capiștea Armenescă. Eră Abaza Pașă, lāsândū tabēra pre Nistru dencōce, precum s'au pomenitū, singur cu tôte oștile gata de rēșboiū, au trecutū Nistrul, și au mersū dreptū asupra taberei Leșescă, avēndū cu sine de tôte oștile, cu Turci, cu Tătari, cu Moldoveni și cu Munteni, cu Matei Vodă, ca la 30,000 de omeni de rēșboiū.

Leșii grijișe șanțurile bine cu puscă și cu pedestrime, și au eșitū și ei cālărime den-afară de șanțuri. Au datū năvală Turcii cu mișlocul oștii fōrte tare, și aripa den dirēpta a Tătariilor, până s'au amestecatū cu cālărimea Leșilor; eră aripa den a stīnga a Domnilorū, ori nedepriusē hirea țerilorū acestora la focū, ori nu'i trāgea inima pre Munteni și pre al nostri sē mērgă creștinū asupra de creștinū, au stātutū mai slabū. Eră și Turcii cu Tătarii n'au zăbăvitū multū apropiēți de șanțurile Leșilor, pentru focul care da fōrte desū cu mōrte in Turci și Tătari; ce s'au datū și ei inapoi; și s'au mutatū Abaza Pașă cu tótă oștea despre o vale, ce este aprōpe de Cameniță, anume Mușca; și iar au tocmitū oștea. Și indatā Turcii cu sabiile șmulte asupra Moldovenilorū și a Muntenilorū sē mērgă de frica lorū la năvală; și așa au datū Abaza Pașă alū doile rōndū cu tôte oștile năvală asupra Leșilor, și infrīnsese o rōtă de Leși. Ce, le-au eșitū alte rōte in sprijinēlă, și nimicū n'au isprăvitū nice cu a doa năvală, ca să pōtă sparge tabēra Leșescă.

Stātut-au rēșboiul peste vreme de chindie; și se miraū Domniū cu ce mișlocū arū face spaīmă de la Cameniță lui Abaza Pașă, care vrea elū să ia tabēra Leșescă, pusă la unū locū ca acela și subt o cetate ca aceea, ce nice nu era puțință. Ce au făcutū veste pen nesce cālărași cum că au datū cālărași

de nesce oștii Căzăcesci, viindă cu tabăra legată despre Nădoboră, viitoare într'agiutoru Leșilor; și den cuvântă in cuvântă au înțelesă Abaza Pașa vesteă aceea; și vrëndă să scie cu adevărată, și întrebândă pre Moisei Vodă, au adusă pre călărași înainteă lui Abaza Pașa, însă învățați să adevărescă lucrul cum este așa, și cum au vedută cu ochii loră, peste pădureă Nădoborului, ôste. Au stătută in gânduri îndată Abaza Pașa, de purcesă spre tabăra sa, spre Nistru, vedëndă că nu are ce face și oștii Leșesci, și socotindă și rēcăla acestoră doă țeri la bătae, și au purcesă într'aceeași ți cu nôptea înapoi.

Leșii cu bucurie că s'au mântuită de neprieteni, n'au gonită, ce au stătută pre locă, pădindu'și tabăra loră. Êră Abaza Pașa, să nu se întorcă de totă fôră veste, înțelegëndă de ună tērgușoră Leșescă lūngă Nistru, de glosă de Cameniță, anume Studenița, au purcesă asupra acelu tērgușoră, la care puțină haiduci eraă de paza cetăței; cea-altă glôtă, totă țărănime, bejenii de pen pregiură. Apăratu-s'au in doă țile tērgul, êră spre a trîea ți haiducii au fugită cu nôpte spre Cameniță; apoi tótă țărănimea câtă era strînsă acolea au cădută in robie la Turci și la Tătari. Acolo, la năvală, au căutată și a loră nostri a mergere; êră totuși au dată scire haiduciloră să fugă să nu pără.

Mare veste sîlla Abaza Pașa să facă Studeniței: și ce au fostă ômenii mai frunte, i-au alesă și i-au trimisă la Impărăție, scornindu-le nume de ômenii mari den țera Leșescă; și o fată ce se prilejisă între rôbe, fôrte iscusită de trupă, au trimis-o la Impărăție, făcëndă veste că este fata Hatmanului Leșescă.

S'au întorsă după acea isbândă Abaza Pașa spre Dunăre, cu gândă fôrte rău și pre Domni și pre boieri, pentru înșelăciunea ce s'au aflată mai apoi; că ce au scornită pentru Căzaci la Nădobor n'au fostă nimică. Și dacă au sosită aice in Iași, au descălecată cu corturile in șesă, despre monastirea Balicăi, și a doa ți era aședată cu gândul lui să prinđă pre toți boierii, să'i puie in obeđi, să'i ia cu sine, să se plătescă la Impărăție de ponoslu, că i-au fostă țerile aceste de smintelă. Ce ună turcă orbă de ună ochiă, prietenul lui Costin Hatmanul, au descoperită gândul lui Abaza Pașa, și au fugită in nôptea aceea boierii, câtă până in ȕiuă au aglunsă la monastirea Pobrota.

A doa ți Abaza Pașa au strînsă pre Moisei Vodă pentru boieri; êră Matei Vodă hiindu'i cirécă, prea lesne și-au tocmită lucrurile la dēnsul. Dată semă Moisei Vodă pentru boieri că s'au dusă pentru grabă birului, întârđietă hiindă birul. Êră alții șoptiaă lui Abaza Pașa că s'au dusă boierii la Leși, să'i pornescă să vie in urma lui. Și așa s'au sfērșită venirea lui Abaza Pașa asupra Leșilor; in anul ce scrie mai sus, 7142, tōmna, la Noemvrie, au trecută Dunărea înapoi la scaunul său.

Și câtă s'au aședată, nu părăsia a pîrire pre Domni, ales pre Moisei Vodă, pentru boieri. Și pentru pîra lui n'au putută in-delungă domni Moisei Vodă, ales fiindă acolo și Lupul Vasile Vornicul, cunoscută de mai nainte lui Abaza Pașa. Domnită-au Moisei Vodă, după Abaza Pașa, numai peste Iernă, êră primăvara i-au venită mazilia, și s'au dată Domnia Lupului Vasile Vornicul, de Sultan Murat. Êră Moisei Vodă, după mazilia sa, sătul de binele Turciloră, au trecută in țera Leșescă, petrecută de câți-va boieri până la margine; unde și

apoi, după câți-va ani petrecându în odihnă cu ocini în țera Leșescă, și cinste de la Leși, 'și-a s'vârșit' viața pe vreme Domniei Dabijai Vodă.

CAP. XV.

Domnia lui Vasilie Vodă.

Fericită Domnia lui Vasilie Vodă, în care, de a' fost' cândva ac'astă ț'ără în tot' binele, cu bișug' și plină de t'otă averea, cu mare fericie, și trăgănată până la 19 ani, în ț'ilele acestei Domnii. A' fost' în anii de'nt'ei' cu prepusur' pentru nepace, iar între Leși și între Turci; 'eră apoi, după trei ani, deșchiđ'ndu 'și calea Imp'ărăția Turcului, cu Sultan Murat, asupra Persului, pentru Vavilon (Bagdad), aice aceste părți la mare pace și liniște erau.

Domnia cum s'a' prilejit' de a' luat' o Vasilie Vodă, s'a' pomenit' la Domnia lui Moisei Vodă, în Capul XIV, cum a' fugit' Vasilie Vodă de frica lui Moisei Vodă, de aicea din ț'eră la Țarigrad; și acolo, cunoscut' fiind' la câțiva den Capete, și mai v'artos' la Abaza Pașa, care era p'ărăș' lui Moisei Vodă, și mai mult' cu nevoiea aceluia i-a' dat' Sultan Murat Domnia

Dacă a' luat' Domnia, n'a' vrut' s' hie nemulț'ămit'or' lui Moisei Vodă, pentru binele c' făcuse casei lui; a' scris' carte la Moisei Vodă cu mare mulț'ămită pentru ómenii se, că ei n'a' avut' nice o nevoie; și lăs'ndu'l' în voie, unde are vrea s' m'ergă, ori spre ce parte, volnic' f'oră de nice o grijă s' hie; și sf'ătuindu'l' s' nu vie la Țarigrad, pentru multe datorii ce avea Moisei Vodă în Țarigrad; și s' nu b'ănuescă căci s'a' prilegit', așa fiind' aceste lucruri, ales a Domnilor', subt or'nduiala lui Dumneđ'eu, f'oră care nu este Domnie.

Dup' ac'astă ț'ere monie, a' purces' Vasilie Vodă den Țarigrad cu Domnie în ț'eră, în anul 7142; 'eră Moisei Vodă str'ns' cu casa lui și cu Costin Hatmanul din boier', a' trecut' în ț'era Leșescă.

Abaza Pașa iar se g'ătia cu mare putere asupra Leșilor', s' 'și tocmescă lucrurile a r'ebolului celui de'nt'ei' care făcuse asupra lui Coneț-Polski, la Cameniță, până n'are oblici Imp'ărăția că în r'ondul d'ânt'ei' n'a' lucrat' at'ata c'at' da s'émă la Imp'ărăție; și indemna pe Imp'ărăție iar asupra Leșilor'; și star' de față și Solii Moskicesci la Țarigrad, nevoind' cu mare f'ăg'ăduință Imp'ărăției, de Cazan și de Azderhan, s' hie a Turcilor'; și numai ce aștepta și Vasilie Vodă, neaș'edat' bine la Domnie s' 'y vie poroncă de g'ătire de óste, iar ca și lui Moisei Vodă.

Era și sol' Leșesc' den ț'era Moskicescă, pornit' de Craiul Leșesc' la Imp'ărăție, anume Trăbinski, pre carele (d'ând' veste Craiului Coneț-Polski Hatmanul că vine Abaza Pașa asupra lui cu oști Turcesci) 'l-a' trimis'. Craiul la Imp'ărăție întreb'nd' ce pricină are h' stric'ăciunei de pace ce era legat' cu Sultan Osman la Hotin; și a' trecut' solul acela pren ț'eră, cur'ând în urma lui Abaza Pașa, în ț'ilele lui Moisei Vodă. Ce oblicind' Abaza Pașa, a' tri-

trimis de 'l-aŭ opritŭ la Pravadia, silindu-lŭ s'e'si dea solia la d'ensul, tem'endu-se s'e nu se oblicescă de'ntru elŭ acea cale a lui cum aŭ fostŭ. Ce, nevr'endŭ solul s'e'si dea solia, și r'espund'endu'ŭ cum c'ă este trimisŭ la singur'ă Imp'er'ăția, nu la unul den Pași, 'l-aŭ opritŭ c'ățava vreme. Ce solul aŭ silitŭ de sine de aŭ datŭ scire la P'ortă c'ă este opritŭ; și aŭ venitŭ poroncă la Abaza Pașa s'e'lŭ slobod'e; și numai ce i-aŭ c'ăutatŭ a'lŭ slobodire. Er'ă aș'a'ŭ stricas'e lucrurile solului la Imp'er'ăție, c'ățu nice o cinste n'aŭ avutŭ care se cade solilorŭ; și 'l-aŭ pornitŭ cu r'espunsŭ de sc'ărbă inapoi f'or'ă z'ăbavă, și anume s'e hie gata Craia Leșescă iar de sfadă.

Acelŭ r'espunsŭ alŭ Turcilorŭ dac'ă aŭ agiunsŭ la Craiul, in ț'era Moskicescă, c'ă totŭ in ț'era Moscului era cu oști, și d'ându'ŭ scire de la margine iar de gătirea Turcilorŭ, deci, numai ce aŭ c'ăutatŭ lui Craiul a stare la tocmală cu Moscul, și indată l'ăs'andŭ t'ote in'tr'o parte, aŭ legatŭ cu Moscalii pace, cu c'ăte-va orașe luate de la Moscali in partea Leșilorŭ; s'aŭ in'torsŭ Craiul la Varșav, și indată aŭ st'ătatŭ la Seim de gătire asupra Turcilorŭ.

Inț'el'eg'endŭ Turcii c'ă aŭ f'ăcutŭ pace Leșii cu Moscul, și mai adev'eratŭ den Solii Moskicesci, și era și de la Turci solŭ la Mosk, inț'arindu'ŭ im'pro'tiva Leșilorŭ; și de aice den ț'er'ă de la Vasilie Vodă, av'endŭ scire, aŭ pornitŭ pre solii Moskicesci cu sc'ărbă, pentru ne starea lorŭ la cuv'entŭ; și aŭ trimisŭ solŭ și la Craiul Leșescă pentru inoirea p'ăcei, anume pre Șah'ân Aga, unul den Agii Divanului; av'endŭ și cu Caz'âlbașii amestecare in'cepută pentru Bagdad; s'aŭ Vavilonul, In'p'er'ăția Turcului.

Pornite oștile Leșesci aŭ aflatŭ Șah'ân Aga spre Cameniță, și pre singurŭ Craiul, apr'ope de Varșav, in tab'eră; r'espund'endŭ lui Șah'ân Aga solului Turcescŭ, Craiul, cu sc'ărbă, pentru stricarea și c'ălcarea p'ăcei, carea cu atâte gŭr'am'enturi s'aŭ f'ăcutŭ la Hotin, cu Sultan Osman; și in'tre acelŭ solŭ c'ăteva conace aŭ mersŭ spre Cameniță cu oștile; și cu acestŭ r'espunsŭ aŭ pornitŭ pre solul Turcescŭ, carele da t'otă vina pre Abaza Pașa, și cum c'ă este gata de p'erire pentru acele fapte.

Fost'aŭ ac'astă clătire a Leșilorŭ in anul 7143, care oști mai mari și mai bine grijite nu se pomenescŭ in t'otă cronica Leșescă. Ținŭ minte o'menii b'etr'ani, cari spunŭ c'ă agiungea tab'era de subt t'ergul Cameniței p'ână la unŭ c'opaciŭ la c'ămpŭ, mai multŭ de o milă mare de locŭ; c'ă oștile eraŭ gata cele ce aŭ fostŭ asupra Moscului, și plină ț'era Leșescă pre acele vremi de multime de o'menii. Er'ă p'ână a sosire Craiul Leșescŭ la Cameniță, Coneț-Polski Hatmanul șosis'e cu o s'ēmă de oști subt Cameniță; și veniaŭ c'ărți pren Vasilie Vodă de la Vizirul Murtaza Pașa pentru pace, adev'erindŭ lui Koneț-Polski c'ă acea c'ălcare de pace ce aŭ f'ăcutŭ Abaza Pașa va pl'ăti-o cu capul, ca unŭ c'ălcătorŭ de pace, c'ăte f'or'ă scirea Imp'er'ăției aŭ f'ăcutŭ aș'a. Și aș'a omorindŭ Imp'er'ăția pre Abaza Pașa, zŭgrumatŭ, s'aŭ r'eschiratŭ și gătirea Leșilorŭ in v'entŭ, hiindŭ sup'erați și slujitorii lorŭ de at'ata vreme cu oștile la Moscŭ; și aŭ st'ătatŭ pace iar in'tre Leși și in'tre Turci, cu innoirea legăturilorŭ de la Sultan Osman, adăog'andŭ și ac'astă legătură in'tre sine, pentru Tătari, s'e nu l'ocul'escă in Bug'egŭ. Omŭ, Abaza Pașa, vestitŭ cu r'ēsb'ole asupra Persului, și oșt'ēnŭ dreptŭ.

La anul după acesta, au purcesu Sultan Murat cu mare gătire asupra Persului, și într'acelu anu au luatū de la Perși cetatea anume Răvanul; care apoi, când s'au întorsu înapoi Sultan Murat la Țarigrad, iar o au luatū Căzâlbașii înapoi.

Eră Vasilie Vodă domnia cu mare liniște și cu pace, fără grijă țera de toate părțile; staū toți de negușitorii și de agonisite; însă, lăcomia nice atuncea nu lipsia cu dări grele; ce avându locuitorii țerei vreme de agonisită, biruiau toate acele greutăți despre Domnie.

În țera Ungurască erau mari amestecături între Racoți și între Betlem Istfan, fecorul lui Betlem Gabăr, pentru Domnia Ardélului. Ce au căutatū a dare locū Domniei aceea Betlem Istfan, lui Racoți, neputendu a luare agiutorū de la Impărăția Turcului, pentru gătirea lui Sultan Murat iar asupra Persului.

În anul 7145, se rădicase Căzaciū cu Pavilluk, Hatmanul lorū, asupra Leșilor, pentru oprire de pre marea Négră; pre cariū Potočki, Hatmanul Leșescū celū de câmpū, i-au lovitū; și Inchiđendu-le tabăra, au datū Kăzaciū viu pre Pavilluk, Hatmanul lorū; și în anul acesta au făcutū Leșii o cetate, anume Kodacul, pre Nipru, la pragul celū d'ântēu a Niprului, oprindū pre Căzaci sē nu amble pre marea Négră, stricându pacea cu Turcii, care oprélă a lorū au rēsuflatū spre marea pustietate Crăiei Leșesci, cu Hmil, Hatmanul Căzăcescū.

Totū în acelașū anū Cantemir Pașa cu ordele sele, peste voia Hatmanului, au eșitū den Crimū, și s'au așezatū iar în Bugégū; care lucru nesuferindū Hanul, și mergendu dodeială și de la Leși, cariū legase a doa legătură, pre Coneț-Polski cu Mustafa Pașa Vizirul, sē nu hie slobođi Tătariū a locuire în Bugégū, făcendu dodeială Crăiei lorū. Au eșitū poroncă la Hanul și la Vasilie Vodă, Domnul țerei nōstre, și la Matei Vodă, Domnul Muntenescū, sē mērgă. cu Hanul asupra lui Cantemir. Decī, au venitū Hanul cu oști, și au purcesū și Domniū cu ambe țerile asupra lui Cantemir; care, temendu-se de Hanul, au fugitū în Țarigrad; eră ordele lui le-au luatū Hanul cu sine la Crimū; și de pira Hanului au peritū și Cantemir, zugrumatū, în Țarigrad.

Dupē ce au pornitū den Bugégū, Hanul, pre Tătariū au lăsatū pre doi Sultani, frați ai seī, sē vie cu dēnșii; eră elū au purcesū spre Crimū înainte. Eră când au fostū la trecētōrea Niprului, s'au rădicatū Nohaii, și au lovitū fără-veste pre Sultani, și i-au omoritū pre amēdoi; și după acēstă faptă, au purcesū cu coșurile sele spre țera Leșescă, pohtindū de la Leși locū sē se așeđe sub ascultarea lor. Amblau pre la tērguri și pre nate, toți câte cu o cruce de lemnū la peptū; semnū de inchinăciune. Ce Leșii așa locū deșertū; fără omeni, mai în lăuntruū țerei sele, neavēndū, le-au datū câmpii pre Nipru, între Crilāv și între Codin; și erau aprōpe de 20,000 de Nohai, ōrda aceea.

Care lucru înțelegēndū Impărăția Turcului, iar, cu a doa ōră, au pornitū câțiva Pași în prejma lorū, la anul după scosul lui Cantemir Pașa den Bugégū; și i-au venitū poroncă și lui Vasilie Vodă și lui Matei Vodă sē margă. sē se împreune cu Pașii asupra Nohailorū. Decī, de isnōvă au purcesū Vasilie Vodă cu oști, alū doile rōndū, la cetatea Albă, la adunarea Pașilor; eră Matei Vodă au venitū până la marginea țerei sele; și de acolo au pornitū unū Sardarū alū seū cu oști, eră elū s'a făcutū bolnavū și s'au întorsū îna-

poi. Érá și Vasilie Vodă și Pașii fõră zăbavă s'aũ întorsũ de la cetatea Albă înapoi; cã pre Tãtari îi trãsese Hanul cu blãndetșe și cu fãgãduinșã de ertare pentru mõrtea Sultanilorũ; și'ĩ trecuse Niprul, pre unii in Crimũ, érá pre alții i-aũ aședatũ in câmpii Donului. Érá mõrtea Sultanilorũ, mai pre urmã, totũ n'aũ lãsatũ Hanul nerescumpératã. Ce cãți erau den sãngele lui Cantemir, mai capete, intru una de țile, cu meștersugũ i-aũ împãrțitũ: pre unii, la o sémã den Agiũ curții se, la ospetũ; pre alții, la masa sa oprindu'ĩ; și la acela ospetũ pre toți i-aũ omoritũ cãți erau Cantemiresci mai de frunte; și de atunci s'aũ stinsũ acelũ némũ la dênșii, cariĩ erau mai de frunte de cãt tõte órdele, precum pre aceste vremi suntũ Șirenescii. Unul den Cantemiresci, a-nume Azamet Mârzea, pre care și eũ 'l-am apucatũ Dvorén la Craiul Leșescũ, Vladislav, neprilejindu-se la acelũ ospetũ ce fãcuse Hanul, aũ scãpatũ den Crimũ in țera Leșescã, și slujia la Craiul Leșescũ între Dvorenĩ, și avea la Craiũ lãfã.

Intr'acestũ anũ, aũ luatã Cãzaciĩ Donului Azacul, cetate Tãtãrãscã, pre apa Donului, care apoi o aũ dat-o de bunã voie Moscul Turcilorũ înapoi. I-sariũ aũ âmblatũ la acestũ mișlocũ pentru acea cetate la Mosk; omũ, pre acele vremi aicea in țerã vestitũ cu neguțãtorie in țerã Moskicãscã.

Érá întorsul lui Matei Vodã de la margine, mergendũ alũ doile rõndũ la Cetatea Albã, n'aũ fostũ fõrã pricinã. Ce avendũ mare neprietenie Matei Vodã cu Vasilie Vodã, de'ndatã ce aũ stãtutũ Vasilie Vodã la Domnie, fãcuse multe amestecãturi pre acele vremi la Pașa de Silistra. Decĩ, s'aũ temutũ Matei Vodã a mergere, pentru acele amestecãturi, ce'lũ amestecase Vasilie Vodã la Pașa; ce, precum s'aũ pomenitũ mai sus, aũ trimisũ õste, și s'aũ întorsũ la scaunulũ seũ.

Érá la Impãrãția lui Sultan Murat, pre acele vremi, tõte trebile și lucrurile Impãrãției pre doi õmeni, cariĩ erau Musaipi lui Sultan Murat: unul, Silihtar, ce era in lãuntru, care slujbã este de Impãrãție fõrte aprõpe, adecã Spatar, ce põrtã spata saũ buzduganul dupẽ Impãratul; alũ doile, Cãzlar Aga, care este peste tõtã casa Impãrãtescã, și pre fete mai mare. Acesti doi purtau tõte trebile Impãrãției. Viziria inaintea lorũ era fõrte slabã; cãnd se aduna Vizirul cu unul de acela, spunũ cã le sãruta põla haĩnelorũ.

Decĩ, pre unul den acele capete la Impãrãție, pre Silihtar Pașa, ilũ cuprinsese Matei Vodã cu dãrile, érá pre Cãzlar Aga, Vasilie Vodã; și eșiau isprãvi de la Impãrãție și lui Matei Vodã și lui Vasilie Vodã, pren chipurile mai sus pomenite. Covãrșia cu atãta Matei Vodã pre Vasilie Vodã, cã Matei Vodã avea și cu megieșii mari prietenie, ales cu Ungurii; érá Vasilie Vodã nice cu unũ megieșũ, precum amũ apucatũ și noi acea Domnie, viațã bunã n'aũ avutũ, den nebãgare de sémã cu nime den megieși.

O, nesãțiosã hirea Domnilor spre lãțire și avuție orbã! pre cãtũ se mai adaoage, pre atãta rãvnesce! Pohtele Domnilorũ și Impãrãțilorũ n'aũ hotarũ; avendũ multũ, cum n'are avea nimicã le pare; pre cãtã le dã Dumneđeũ nu se saturã; avendũ Domnie, cinste și mai mare și mai late țeri pohtescũ. *Deh Derviș, derchilimi auhuzbecdã, vedu patișah derichilimi, nechin uccecdã*: adecã, dece Derviși pe unũ covorũ potũ încãpe, érá doi Impãrãți intr'o țerã nu încapũ.

Avându țera, și țera altuia a o cuprinde, cască; și așa, lăcomindū la a altuia, sosescū de perdū și alū seū. Multe Impărății in lume, vrëndū se ele alte țeri, s'au stinsū pre sine. Așa s'au stinsū Impărăția lui Darie Impăratū de Alecsandru Macedon: vrëndū se supule țerile Grecesci și tótă Macedonia, Darie aū stinsū Impărăția sa, de aū cădūtū pre mânele lui Alexandru Macedon-Așe și Impărăția Cartagenii, vrëndū se supule Rômul, aū cădūtū in robia Rôm-lenilorū. Așa Pir Impăratū, vrëndū se la Italia, aū perdutū țerile sele. Așa și Mihai Vodă, vrëndū se hie Craiū la Unguri, aū perdutū și Domnia țerei Muntenesci.

Așa și Vasilie Voda, avëndū fericită vreme, in pace de tôte părțile, că și țera nu era nice cu o datorie ingreuletă, fōră nice o dodefală despre Turci, cari aveau începută sfadă cu Perșii și intr'acele părți staū cu valuri, aū începutū sfadă cu Matei Vodă, Domnul Muntenescū, pentru Domnia acei țeri: ori că nu'lū încăpea Moldova, ca pre unū omū cu hirea înaltă, și Impărătescă mai multū, de câtū Domnescă; ori că silia se vedă pre fiul seū, Ión Vodă, eșitū la Domnie. care hire aū părinții spre feciorii lorū, se'l vedă in viața lorū eșiti la cinste: Domnii, la Domnie pre feciorii lorū se'l vedă pohtescū; boferii, la boferii; slujitorul se bucură seși vedă de slujitorie pre feciorul seū harnicū; pământénul, de hrana pământului pre feciorul seū destoinicū pohtesce se'lū vedă; ori că l-aū îndemnatū pre Vasilie Vodă marea netocmală și neprietenie ce avea mai de-demultū, încă den boferia sa: scosese Domnia de la Impărăție prin mișlocul lui Căzlar Aga și a Pașii de Siliștra, fiului seū, lui Ión Vodă, in țera Muntenescă.

Prostatecū ținea Vasilie Vodă pre Matei Vodă. Deci, avëndū și pre Vizirul in partea sa, aū făcutū oști de țera, și aū purcesū in țera Muntenescă asupra lui Matei Vodă, lăsândū aicea in scaunū pre fiul seū Ión Vodă; érá singurū Vasilie Vodă aū intratū cu oști in țera Muntenescă, cu scirea Vizirului și a Pașei de Siliștra; oști avea câte-va, érá totū de țera, și lefecii, și acea-altă óste, fōră puținii sêrbi ce avea in léfă călări.

Érá și Matei Vodă, Domnul țerei Muntenesci, nu dormia; ce, apêrândū alū seū, avea oști și streine și de țera sa, alesū pedestrime; fie când avea câte 1000 in léfă, fōră dărăbanii de țera, și călări de ai noștri Moldoveni, acolo merși in léfă, căroră era numele Levinți; și Leși călări ținea pururea câte 200; și deosêbi, Unguri călări; și dedese scire și la arcalele sele, ce avea la Impărăție, de sila ce'i făcea Vasilie Vodă. Deci, cu mișlôcele lui Silihtar Pașa bine n'au intratū Vasilie Vodă in țera Muntenescă, la o apă ce se chiamă Rômna, l-aū întimpinatū unū céușū de la Impărăție, cu poroncă numai se se întórcă Vasilie Vodă inapoi; și in urma céușului aū sositū și o sémă de oști de a lui Matei Vodă.

Numai ce aū căutatū lui Vasilie Vodă a se întórcere inapoi, vedëndū cartea Impărătescă; și cine era Sultan Murat, nu era de a șuguire cu elū. Deci, purceđéndū inapoi Vasilie Vodă, se simetise Munteni, și in chipul gónei se goniască pre oștile lui Vasilie Vodă, lovise in cōda oștil; ce apoi s'au întorsū inapoi oștile de țera, și singurū Vasilie Vodă, și aū infrintū pre Munteni, și aū prinsū câțiva vii, și aū și peritū câțiva den Munteni.

Vasilie Vodă, după aceea, îndată a ieșit din țera Muntenescă, plinind poronca Impăratăscă; și ședându câteva zile la Ploscuțeni, de acolo a pornit pre căsușul celu Impăratăscu, érá elú aú venitú în scaunú.

Era pre acele vremi Vizir anume Tabani Buňuk, carele ținea cu Vasilie Vodă, și Pașa de Silistra iar așa; și numai se scóță pre Matei Vodă, se pusese cu tótá voia; și fórá scirea Impăratăscă eșiau isprăvi de la Vizirul de domnia țerei Muntenesci lui Ión Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă; cum și atunci, dacă aú vedutú Vizirul împiedecate isprăvile d'ântéiú de Silihtarul, aú făcutú altele la singurú Pașa de Silistra, se ducă elú singurú pre feciorul lui Vasilie Vodă în scaunul țerei Muntenesci; care lucru, apoi, aú máncațú capulú Vizirului, oblicindú Impărăția, pren Silihtarul, résbóitele și vérsările de sânge între Domni, de unde se pogórá. Nice te mira cum de aú pututú Domniú ámbra în zarve fórá scirea Impărăției, și ales la unú Impăratú leú ca acela; deci, se scii că țările aceste pre atunci nu erau așa supuse, ce într'altá voie veghetá; și se temeau Turcii se nu se dele țera Moldovei în partea Leșilorú, cari erau pre acele vremi fórté tari, câtú se siea Impărăția de sfada Leșilorú; și ales atunce, avéndú începutú și réșboiul cu Perșii, precum și s'aú pomenitú. Ce erau bucuroși că se sfádiau aceste țeri între sine, și poți pricepe și pre Domniile aceste așa de îndelungate: 19 ani Vasilie Vodă Domnú, érá Matei Vodă până la mórté, aprópe de 30 de ani, la Domnie. Alte vacuri socotesce țerilorú acestora pre atunci.

Când aú trimisú Vasile Vodă pre fiilú seú, Ión Vodă, la Pașa de Silistra, se'lú ducă la Domnia țerei Muntenesci.

Cu a doa ispravă de Domnia țerei Muntenesci, aú socotitú Vasilie Vodă cu altá cale; avéndú aice și de la Vizirul scire, aú pornitú pre Ión Vodă la Pașa de Silistra, cu câți-va boieri, se'lú ducă Pașa la scaunul țerei Muntenesci; și trimisese înainte la Pașa pre Enachi Catargiul, Vel Postelnicú, se mai întărescă lucrurile până va veni Ión Vodă. Ședéndú acolo Pașa, Catargiul așteptândú pre Ión Vodă, aú simțitú lucrurile într'altú chipú, că'lú agiunsese pre Pașa alte poronci Impăratăscí, prin Silihtarul, și unsese osia la Pașa și Matei Vodă. Deci, vedéndú Catargiul lucrurile într'altú chipú, și aú mirositú cum câtú are sosi Ión Vodă la Pașa va se'lú opréscă și se'lú trimiță la Impărăție, dat-aú Catargiul scire la boierii ce erau pre lúngá Ión Vodă, aprópe de Dristor, la unú satú; și îndată s'aú întorsú Ión Vodă, cam cu fuga, de grija Pașei; și așa aú eșitú și a doua ispitá pentru Domnia țerei Muntenesci.

Alu doile rîndu a mersu Vasilie Vodă cu oști asupra lui Matei Vodă in țera Muntenescă până la Praova.

Eră nice cu atâta nu s'aŭ lăsatu Vasilie Vodă; ce, indemnatu și de Vizirul, și ca o nimică socotindū a călcare pre Matei Vodă, iar aŭ strânsu oști, cu mai bună gătire, pedestrime și cu puscă, și iar aŭ purcesu in țera Muntenescă asupra lui Matei Vodă; și cu aceea nebagare de sēmă de Matei Vodă, câtu aice in locul seŭ pusesē Domnū pre fiul seŭ, Ión Vodă, in scaunul țerei, cu boierī, cu Ispravnicī, cu Domnie deplină, șiindū ca in palmă domnia țerei Muntenescī. Eră lunecose lucrările rēsbóielorū, și in puterea lui Dumneđeŭ mai multu staŭ. Nicī-unū neprietenū, câtu de slabū fie, cum se nu'lū ție nime, nice'lū ținū oștenī ceī direpți; și bine aŭ țisū unul: rēsbóiele in clipala ochiului staŭ; că atâta era numai, se eie acela rēsboiū Vasilie Vodă, și se se așede in Domnia țerei Romănescī. Eră róta lumei nu'ī așa cum gâdnesce omul; ce, in cursul seŭ se întorce.

De care silă n'aŭ mai pututu Silihtarul a trimitere alte isprăvi lui Matei Vodă, se nu se descopere de totū cu âmbletele împrotiva Vizirului, se se rēsae ceva Impărăției cu scârbă in partea sa; că alesu la Turcī, fórte cu sieală suntū tóte; și cu mare meștersugū, și taină, strică unul altuia, când va unul pre altul se'lū surpe; că se pîrēscă la vederea, și'eși strică, cine incepe pîra. De multe ori cu lauda pre neprietenul seŭ mai curēnd pogóră; și ales subt Impărăția lui Sultau Murat, cu mare sieală erau toți. Eră tot-deauna trimitētea Silihtarul pren taină la Matei Vodă, îmbărbătându'lū se stea împrotiva lui Vasilie Vodă se'lū bată; eră pentru scârba Impărătescă se nu porțe grije, că este grija lui. Decī, și Matei Vodă 'și-aŭ strânsu óstea tótă; și vedēndū pre Vasilie Vodă că trage oști spre Bucurescī, nu spre Tērgoviște, aŭ pogoritū și elū cu oști spre Bucurescī.

Vasilie Vodă, dacă aŭ sositū la Praova. la satū la Ojogenī, sciindū den limbī de gătirea lui Matei Vodă împrotiva sa, și cu oști câteva, și strēine și de țeră, aŭ făcutū sfatū acolo la Ojogenī, socotindū și trecētorile apelorū, și locuri in-chise cu păduri den tóte părțile, și băhnișuri; înțelegēndū pre Matei Vodă că anume la locurile acele pohtesce se'ī dea rēsboiū, fiecând oștile mai tari hi-indū la locul seŭ și la strīmtori împrotiva oștilorū celorū strēine, aŭ alesu cu sfatul se nu trecă Praova, ce se stea acolo la câmpū, se tragă pre Matei Vodă cu oștile sele la câmpū; și așa alegēndu-se sfatul, aŭ purcesu tóte oștile lui Vasilie Vodă in jacuri la Podgorie, pre subt munți, încătro era bejenită tótă țera Muntenescă, de pren tóte acele olate, până in Praova. Și așa, cu acelu sfatū (ce sfetnicī ar hi fostū așa bunī de rēsboie pre atunci), rēsșchiratā óstea pre la jacuri, in locū aŭ priceputū Matei Vodă lucrul, și îndată aŭ purcesu spre Praova, direptū in prejma Ojogenilorū, unde era Vasilie Vodă cu corturile; aŭ stătutū la trecătore, dāndū scire den câteva puscă ce avea cu sine. Și îndată aŭ începutū a trecere óstea in vadū; și totū călărețul aŭ trecutū câte unū pedestrașū dupē sine; și aŭ stătutū in tocmală cu oștile dencóce de Praova, tocmindū óstea pedestră, cu focul și cu puscile, între óstea călăreță; și aŭ purcesu cu tótă óstea stolitā asupra taberei lui Vasilie Vodă.

Nu avea de ce se apuca Vasilie Vodă, cu óstea rēșchirată in tóte părțile; și așa de grabă venirē'ı asupră'ı a lui Matei Vodă, și temeinică, că oștenii lui Vasilie Vodă unii veniau cu plean îngreulați, nesciindū lucrul ce este, alții spămați de sosirea oștilorū așa degrabă, mai multū de gătirea la fugă îndată aū stătutū, de câtū la rēșboiū; și așa spārcuită óstea, câtă nu era dusă in pradă, fōră de nice o tocmală aū plecatū și Vasilie Vodă fuga, și tótă óstea, lāsāndū și cōrturile și puscile cu tótă pedestrirea pe māna lui Matei Vodă; și, de grija gonașilorū, Vasilie Vodă aū lāsātū calea pre care venisē, și dreptū la Brāila aū nāzuitū.

La Brāila zābāvindū-se Vasilie Vodă câte-va zile, érā Matei Vodă dedese scire de olacū la Pașa, îndată, de isbāndă asupra lui Vasilie Vodă, așa de sīrg lucrul. Orī cu scirea Pașii, orī dintre sine, Agii den Brāila și den Mecin sfātuiau sē'lū prinđă pre Vasile Vodă, sē'lū trimiță la Pașa; și sē nu'ı hie datū scire Stamatie, carele mai apoi aū fostū Stolnicū la Vasile Vodă, iar mai pe urmă și Postelnicū mare, are hi încăputū Vasile Vodă la prinsōre. Ce, șeđendū sēra la masă, 'ı-aū datū scire, și de la masă s'aū sculatū și intr'o grādină peste gardū aū sāritū, apucāndū-se de pre spatele a unuia din slujitorii; și acolo 'ı-aū scosū calul și aū eșitū cu fuga den Brāila la Galați, lāsāndū tóte in Brāila, câte nu rēmāsēse in Ojogeni.

Intēlegēndū Ión Vodă, ficiorulū lui Vasile Vodă, de poticala tātāne-seū in țēra Muntenescă, strins'aū boferii ce erau puși la boferie pre lūngă elū, și le-aū đisū că elū de domnie nu este, pentru slabū sēnātatea sa ce avea (că era Ión Vodă slabū, și desnodatū și de mână și de piclōre, cum nu arū hi fostū feciorul lui Vasile Vodă care era ca unū leū și la hire și la trupū), iar tātāne-seū, aū lāsātū scaunul domniei; și aū venitū Vasile Vodă iar in scaunū.

Érā Matei Vodă, jeluindu-se și la Impērāție de prada ce'ı făcuse oștile lui Vasilie Vodă, și la megieși, sē'și intōrcă strimbātatea ce'ı făcuse Vasilie Vodă țērei Muntenesci, legasē cu Racoți, Cnēzul Ardélului, tatāl lui Georgie Racoți, lucrul; hiindū și Racoți rānitū cu nebāgare de sēmā megieșiei lui de Vasilie Vodă, aū pornitū nesce oști asupra lui Vasilie Vodă, cu Ión Movilă, feciorul lui Simeon Vodă, carele era in Ardél așeđatū de dupē rēșboiul de la Ștefānesci, cum s'a pomenitū dupē mōrtea lui Simeon Vodă, că aū făcutū rēșboiū feciorii lui Simeon Vodă, și cu feciorii lui Irimia Vodă, pentru domnia țērei. Și s'aū pogoritū pānā in Troțuși Ungurii, și oștile Muntenesci pānā la Milcovū sosiți; aū schimbatū sfatul Racoți cu Matei Vodă: orī temēndū-se de Impērāție, intēlegēndū de patima Vizirului, orī altă socotēlă le-aū venitū: aū intorsū pre Ión Movilă cu oștile inapoi, și s'aū intorsū și Muntenii. Eșisē casa lui Vasilie Vodă spre Huși, de spaīma aceea; și pre vremea pogoririi acestorū oști aū peritū Gorgan și Sāmāchișe, capitani, și Cārstea Visternicul, pentru prepusū de viclesugū Domniei.

Dupē aceste zarve, numāi ce 'ı-aū căutatū lui Vasilie Vodă a stare la pace, vedēndū și patima Vizirului curēndū dupē aceea, sē nu se mai ațițe lucrurile asupra sa; cum n'are hi fostū fēră primejdie Vasilie Vodă atunceși, de n'are hi stătutū Impērāția dupē lucrāri ce avea cu Persii, unde, dupē aceea, curēnd aū purcesū cu tótă puterea asupra Bagdatului; Orī de la cei-alți doi

megieși n'are hi fostü fõrã rãscõlã, de nu s'ar hi spãlmatü Racoți și Matei Vodã cu mórtea Vizirului. Și sta in cumpãnã Sultan Murat, asupra Azacului va merge, cã încã nu'lü dedesë Muscalii; aũ purcesü asupra Bagdatului. Èrã pãnã a se înțeleghe purcesulü, aceste țeri erau subt grijë cã va veni Imperãția spre aceste părți cu oști. Fost-aũ aceste zarve între Matei Vodã și între Vasilie Vodã in anul 7144, și 7145.

Èrã patima Vizirului Tabani Buluk, cum aũ fostü de aũ peritü de Sultan Murat, este așa: dupë rãsipa de la Ojogeni a lui Vasilie Vodã, aũ facutü Matei Vodã arzahal, saũ rãvașü de jalbã, la singurü Impëratul; și aflãndü omü de acea trebã sã dea acea jalbã la singurü Impëratul, aũ purcesü omul acela cu cãrțile; și sciindü rãndul, aũ pãditü când aũ eșitü Impëratul la primblare cu vãnãtõrea la cãmpü; atunce s'aũ facutü omulü acela a mergere de-olacü pe dinaintea Impëratului, anume s'ë'lü vëdã. Și așa vëdëndu'lü Impëratul mergëndü tare, aũ trimisü de 'l-aũ opritü, și 'l-aũ întreatü de unde vine. Elü aũ rãspunsü cã vine den țera Muntenescã cu cãrți la Impërãtie de mare pradã și vërsãri de sãnge ce aũ facutü Vasilie Vodã in țera Muntenescã, care aũ venitü cu oști asupra lui Matei Vodã. In locü aũ trimisü Impëratul de 'i-aũ luatü cãrțile, și aũ cetitü arzul celü de jalbã asupra lui Vasilie Vodã, pomebindü cã se laudã Vasilie Vodã cã are isprãvi de la Vizirul sã hie Domnũ și in țera Muntenescã și in țera Moldovei. Atunce aũ avutü vreme Silihtarul asupra Vizirului, cãindü țerile cum se stricã ele între sine și se pradã. De care jalbã focü s'aũ facutü Sultan Murat pre Vizirul, înțelegëndü cã de la Vizirul se pörtã acele amestecãturi. Ce, ântëiü aũ trimisü pre omul acela cu tôte scrisorile acele sã le vađã Vizirul; èrã Silihtarul aũ đisü cãtrë Impëratul cã omul acela indatã va peri de Vizirul. Ce 'i-aũ datü Hasikiü, și le-aũ đisü singurü Impëratul: «pre acestü omü iar s'ë'lü aduce y la mine.» Și așa aũ fostü; cã dacã 'l-aũ dusü la Vizirul, și aũ înțelesü, aũ vëđutü cã este rëu de dënsul, aũ vrutü sã oprëscã pre omü; ce Hasikiü 'i-aũ spusü poronca Impëratului, cã este sã ducã pre omü iar la Impëratul. Scosese Vizirul daruri Hasikilorü sã lase pre omü la dënsul; ce nu s'aũ cutezatü Hasikiü, pentru Silihtarul, a facere preste poroncã. Èrã sã nu hie fostü omul de fađã, putea đice Viđirul, s'ëși tocmascã lucrurile sele cum cã aũ fostü omul acela unü marghioľü den Țarigrad, și 'i-aũ spusü menciuni; cã de aceste multe se facü la Turci; saũ s'are hie uťtatü la Impërãtie, care de lucrurile a tõtã lumea gãndesce, cele mai menunte le trece cu gãndul. Ce pãzla acestü lucru Silihtarul, sã nu scape vreme ca aceea asupra Vizirului; și inoindü scãrba Impërãției, Silihtarulü, aũ chematü Impëratul pre Vizirul; și dupë mustrarea ce 'i-aũ datü, cãci stricã țerile fõrã scirea lui, 'l-aũ omoritü. Decl, așa s'aũ scosü Vizirului aveluța cu zarvele acele între Domniü. Aceste amü înțelesü dentr'unü Boierü bêtrãnu de sfatü ce era pre acele vremi.

Curënd dupë aceste zarve cu Matei Vodã, pentru sã potolëscã Vasilie Vodã vrajbele sunate, pre fiul seü Iõn Vodã 'l-aũ trimisü in Țarigrad, unde 'și-aũ svërșitü și viața. Nu apoi peste alți anü, ce într'acestașü anü, 'și-aũ sfërșitü viața și Dõmna lui Vasilie Vodã cea de'ntëiü, fata lui Bucloc. Dupë mórtea Dõmnei aũ trimisü Vasilie Vodã pre Catargiul in țera Cerchezescã, și de acolo

i-ău adusă Dómnă, pre fata unuî Mărzacu de al loră, cu care aă trăitū până la sfērșitul seū.

In anul 7146, aă luatū Sultan Murat Bagdatul, cu mare vĕrsare de sânge de la Perși, dupĕ patru luni den ce ġi începuse a batere orașul. Spune istoria sĕ hie fostū acolo in Vavilon saū in Bagdad oșteni 30,000. Ce acea gătire făcuse și Sultan Murat improtiva Persiloră, câtū sângurū Bagdatul. Ēră totū Misirul, și Pașii câți suntū peste Arapi, i-aă pornitū despre marea roșie de aă lovitū și dentr'acole țĕra Persului; și le-aă luatū Turcii și dentr'altă parte o scală forte mare; și așa indoitū Persul n'aă pututū sĕ dele nice unū agiutorū Vavilonuluî.

Sultan Murat intr'acolo zăbovindu-se cu oștile, Ēră in părțile aceste staū fericite vĕcuri, liniște și pace intemeiată din tóte părțile, fiindū in pace Vasilie Vodă cu megieșii. Intr'acești ani aă ziditū Vasilie Vodă și lăudată monastirea in orașul Iașiloră, ântĕiū subt nume a trei învĕțătorii bisericeî, ce se ġice: *Trĕi Sveatitelii*; mai pre urmă, a doa monastire, ce se chiamă *Golia*, cu făptură cum sĕ vĕdū peste tóte monastirile aice in țĕră mai iscusite. Golia se ġice pre numele unuî boierin anume Goliaea, carele pre acelu locū zidise o bisericuță mică de pĕtră. Și intru acesti ani aă adusū Vasilie Vodă și moștele Sfintei Preacuvioșei Paraschivei, in anul 7148, a cărei Sfinte viața și den ce locuri aă fostū, și cum aă petrecutū cu mare Dumneđeire, veî ceti la Octomvrie in 14 ġile.

Acestū Domnū aă făcutū ca de isnovă curțile cele Domnesci in Iași, casele cele Cuciniî, grădini, grajdiuri de pĕtră, tóte de dĕnsul făcute, și multe locuri aă așĕdatū care multă vreme aă stătatū așĕdate; că de aă fostū când-va vremi fericite acestorū părți de lume, atunce aă fostū. Plină țĕra Leșescă, voiū ġice, de aurū, la care pre acele vremi isvorĕa din Moldova, cu boi de negoțū, cu cai, cu miere, și aducea den acea țĕră totū aurū și argintū. Putea-voiu ġice că sĕracū nu se afla pre acele vremi, dór care nu-și vra sĕ aĭbă. Țĕra Leșescă la acea scară de fericire se înălțasĕ, precum și Leșiî ġicū, și scrisorile loră, care nice o Crăie de pre acele vremi nu-ĭ era de'mprotivă, așa in bine și in desmerdăcune cu țĕra Leșescă și țĕra nóstră.

Ēră de pre acele vremi se cunoșce păharul mâniei luî Dumneđeū aprópe de schimbare, și curĕnd spre alte mai cumplite vremi; că la mare sburdăcune eraū țĕrile aceste. Și care țĕri se suie pre la mari bișuguri, sburdéză hirea omenescă, și sburdăcunea nasce pĕcatul, și pre pĕcatū flū urmĕză mânia luî Dumneđeū. Așa țĕra Leșescă era la mare sburdăcune, așa și țĕra Moldovei. Și insuși Domnul Vasilie Voevodū, cu silă a câte-va case de boieri luându-le fetele, peste voia părinților, la țĕitorie; Ēră ómenii de casa luî, nepoții luî Vasilie Vodă, mai mare silă făceaū, luândū băeții ómenilorū in silă la curvie; care tóte faptele mai pre urmă s'aă arăratū cu mare osândă asupra casei luî Vasilie Vodă.

Intr'acești ani, dupĕ ce aă așĕdatū Sultan Murat Vavilonul spre Împĕrăția Turcescă, s'aă întorsū in Țarigrad, și se gătĕa tare asupra Leșiloră, sĕ-și rĕscumpere rușinea luî Sultan Osman, deschĕndu-și calea prin Ardĕl sĕ lovescă dreptū peste munți spre Liov. Ce atunci curĕnd puternica mână a luî Dumneđeū i-aă tălatū ġilele; și in locul luî Sultan Murat aă stătuțū Sultan Ibrahim,

fratele său, omu plecatu cu tota firea spre sburdaciune; și cu Impărăția lui Iar au hălăduitu țerile aceste de rescôle.

Incepuse in cesti ani Racoți celu bătrănu sfadă cu Nemții, căruia era orânduită oște și de aicea den țără și den țera Muntenescă. Ce n'au ținutu multu aicea sfadă; curënd au venitü la tocmală cu Impăratul Nemțescü; érá prădasé câțva locü cu al nostri in Ungurimea de sus. Apostol de Orhelü au fostü Sërdariü cu Racoți intr'acea oște.

In anul 7153, au făcutü nunta Vasilie Vodă ficei sele ceii mai mari, Dómnei Mariei, după Cnézul Ragivil, omü de casă mare din Cnezia Litvei. Numai cu ce inimă și sfatü au făcutü aicea casă după omü de lege Calvinescă, care lege este scornită de unü Popă de Flandria, de subt ascultarea Papei Rómului, peste legătura sôbórelorü cu multe minuni Dumneșcesci legate. Érá Calvinul numai prin singure poftete sele trupesci, osëbite de sfânta sôbornicescă biserică, au scornitü aicea lege, la care, ca la o lege slobodă, in puțină vreme au cursü totă Flandra și Englitera. De miratü au rămasü vacurilorü acéstă casă, cum au pututü suferi inima lui Vasilie Vodă să se facă; și multă vreme s'au frământatü acestü lucru in sfatü, și câți-va pre atunce apërau acestü lucru să nu fie, ales Toma Vornicul și Iorgaki Visternicul; care capite ca acele abia de au avutü țera când-va, sëu de va mai avea. Ei diceau lui Vasilie Vodă și pentru legea rëtăcită, și unü lucru nu föră de grijă, despre Impărăția Turcului. Érá Todirașco Logofëtul și Urechlä Vornicul staü asupra acesteii nunte să se facă.

Avea Vasilie Vodă pozvolenie de la Turci; însă era aicea pozvolenie din bani, nu din inima Turcilorü. Și așa s'au făcutü nunta aice in Iași, la care câți-va Domni din țera Leșescă singuri cu chipurile sele, cu curțile lorü au fostü, și Petrașco Moghila Mitropolitul Kievului, feciorul lui Simeon Vodă. Érá solii trimiși erau: de la Racoți, Cnézul Ardélului, Kemeni Elnăș, cu daruri; și de la Matei Vodă, Domnul Muntenescü, singurü Stefan Mitropolitul țerei Muntenesci, și Radul Logofëtul, și Dinul Spatariul, că se împăcase Domni între sine.

N'au lipsitü nimică den tôte podóbele câte trebuiaü la o veselie ca aceea, cu atăția Domni și ómeni mari, din țeri streine: meșteri de bucate aduși din alte țeri, dicături, giocuri și de țără și streine, curtea impodobită totă, și strânși boierii și căpteniile țerei, feciori de boieri, ómeni tineri, la alaturi pre cal Turcesci, cu podóbe, și cu pețiene la șlice, Și așa cu petrecăni trăgânându s'au veselitü câteva săptemăni; și au purcesü Cnéz Ragivil cu Dómna sa in țera Leșescă cu zestre förte bogată.

La anul, simțindu-se Crăia Leșescă in vârtute, îndemnată de Papa de Rôm și de Venețianii, cari aveau dodefală de Turci la Ostrovul Critului, au făcutü sfatü senatorii, Craiul Vladislav numai să începă sfada cu Impărăția Turcului; de care gătire a lui, și la ce au eșitü mai apoi acela sfatü, vei ceti povestea mai glos la rëndul sëu. Érá solii trimițendu la toți Craii creștinesci, Craiul Leșescü, aice la Vasilie Vodă pre Cnézul Ragivil au lăsatü solia cu acéstă trebă, fiindü viitorü Ragivil, la anul după nuntă, la socrul sëu aicea in țără; care Cnezie au cređutü Vasilie Vodă îndată, și au primitü să fie una cu Leșii; câtu și birul oprisë a anului acela, și pornisë pre Aga birului föră birü, răspun-

gându'i că nu s'au putut stringe birul, pentru sërăcia ómenilor. Ce, dacá au státutú la voróvã cu boierii pentru opritul birului, și într'unú rîndú și într'altul, spunú sê fie ȕisú Petriceico, Vornicul de țera de sus, pre care'lú țineaú ei mai prostacicú dintre alții de sfatú: «Eú. așú ȕice sê nu oprimú noi birul, pânã nu vomú vedea cã trecú Leșií Dunărea.» Și acela cuvêntú au intratú îndatã in gândul lui Vasilie Vodã, și au rëpeditú dupê Aga birului și 'l-añ opritú in Galați pânã au gãtitú birul, și 'l-au încãrcatú, și 'l-au pornitú. Așa ferescú pre Domni și țerile voróva cu sfatul de primejdií; cã pentru aceea au datú Dumneđeu Impêrații, Craii și Domnií, cãrmuitorí țerilorú, sê albã sfetnici pre lúngã sine, cu carií vorovindú o trébã, sê frãmãnte cu voróva lucrul; și unul una, altul alta rëspundêndú, se lãmuresce lucrul cari'i mai spre îndemãnã. Êrã ce facú Domnií singuri din gândurile sele sãu din șopte, rarú lucru este de folosú; cã încã in lume n'au nãscutú omú pânã astãđi ca acela, sê nu'i trebuescã voróva cu sfatú. Cã de și gicesce cãrmuitoriu cãte o trébã, încã totú sê nu se încrêde cã au gicitú, pânã nu se întãresce pãrerea lui cu voróva și altorú pãrerí. Decí, ce ai socotitú cã este bine, dacã se mai toclescú cu gândul têu ce ai gãnditú cã este cu cale, încã cu a doi seú a trei socotêlã, fôrã greșú pre acela lucru sê stai, cã nu te va înșela. Êrã ce'i pare numai a singurú cã este bine, și alții toți ȕicú cã este într'altú chipú, sê nu cređi acea socotêlã, cã te amãgesce. Multe lucruri ne parú cã suntú gicite; iar apoi, dacã mai lași vremea socotelei, ađi departe mai pre urmã într'altú chipú. La mulți Domni mari smintelele au cãdutú din șopte, seú ne sfãtuitú acum din vacul nostru; fôrã sfatú au fãcutú Vasilie Vodã de au lovitú pre Tãtari la Brãtulení; apoi prada de Tãtari a tótã țera ne spuse cu cãtã robie și plean dintr'acea faptã au venitú asupra țerei. Așa și Duca Vodã, sfãtuindú numai cu unul pentru carte la Hanul, 'și-au stricatú Domnia, din care maziilie mare risipã și greutãfi asupra țerei au venitú, carea era in statú bunú pre atunci, și gata lucruriie sê rêdice numai cu orînduialã datoriile țerei tóte. Êrã dintru acea maziilie de'ntêiu a Ducãí Vodã, s'au tẽmplatú trei inoiturí de Domni: una, la Beligrad, a Dabijií Vodã, dupê care neplinindú anul au muritú Dabija Vodã; altã Domnie, totú într'acelú anú, Domnia d'ântêiu a Ducãí Vodã; atreia Domnie, a lui Ilieș Vodã, cu mare rêsipã. Decí, trei Domni cãte 500 sau 600 de pungi la inoiturí, totú într'unú anú, cum au pututú fi bine? Așa, cu șoptele cu uní, nu cu sfatú, au fãcutú Petreceico Vodã de au lepãdatú fôrã de nici o nevoie Domnia țerei, și s'au dusú in țera Leșescã; din care faptã se stinge țera Moldovei astãđi.

Cnêzul Ragivil, dupê zãbava sa peste cãteva sêptemãni in Sucéva, la socrul seú Vasilie Vodã, pre Dómna-sa o au pornitú pre la Sniatin spre țera sa, êrã elú au lovitú prin Ardél pre la Racoți, Cnêzul de Ardél, totú cu acele trebí pentru rêdicarea asupra Impêrãției Turcesci.

Ințelesemú din boierí bêtrãni, cum sê fie vrêndú Vasilie Vodã in Sucéva, atunciși, sêși despartã fata de Domnu-seú Ragivil; êrã ea n'au priimitú, ȕicêndú tãtêne-seú: «sê fi socotitú ântêiu lucrul, nu mai pre urmã.»

Și cu vrêmile pânã aice amú istovitú o parte de Domnie a lui Vasilie Vo-

dă ; că până aicea, pre câtü aü fostü fericită Domnia acésta, cu atáta mai cumplite vremi s'aü începutü de atunci ; din care aü purcesü din scádere în scádere acéstá țera, până astáđi.

Pentru Cázaci, ce némü suntü, și pentru Hmil Hatmanul lorü câte práđi aü făcutü.

De vreme ce scriitorii cei străini, pre lúngá poveștile sele n'aü trecutü cu pomenirea și de lucrurile țerei nóstre, Moldova, și câtü scimü de lucruri trecute a țerei nóstre, mai multü dintru dênșil scimü, cu cale este și noá de vremile lorü a povestire, ales pentru Hmil, Hatmanul Cázăcescü ; de care vremi, ah ! s'aü începutü și réul nostru, in care până astáđi ne aflámü cu acestü páméntü la cumplite vremi, și Dumneđeü scie de nu'sü și peste vacul nostru trecátore !..... isvorul tuturorü réutáđilorü și pustiirei acestorü párđi, începutul cáderii și impuținării Craiei Leșesci, rêsipa și pustiirea și Cázacilorü, stingere și țerei nóstre.

Érá mai 'nainte de vomü începe de rëdicarea Cázacilorü cu Hmil Hatmanul lorü asupra Leșilorü, stápánilorü sei, a pomenire de Cázaci ce némü suntü, și de când subt acestü nume *Cozacü*, cu cale cá va fi amü socotitü, auđindü pre mulđi întrebándü acestü nume a lorü, de unde și de când, aü fi ? Deci, mulđi aü đisü cá numele lorü arü fi de la unü némü ce este prelúngá apa Volgái, anume *Casak*; ce acele deșerte povesti suntü.

Suntü Cázacii de némul lorü *Rusi* rëmáșiță din oștenii a Cnezilorü Rusesci, pre carii cu îndelungate vremi supuinđu Craii Leșesci, și cáđëndü și Chiovul, scaunul Rusiei, pre mána Leșilorü, ei pre Nipru in giosü și pre de ceea parte și de césta parte tráiaü subt ascultarea Crailor Leșesci, slobodii de vecinátate, in chipul oștenilorü, cu hraná slobodá pre Nipru, ori cu vênátoría, ori cu pescária, până la Pragurile Niprului, unde are Niprul in trei locuri Praguri, așa din firea locului făcute, și cade apa de pre stánci, ce suntü in fundul apei, la locü mai gios ; care locuri nice unü felii de vase a trecere nu potü, fórá vasele lorü ; și acele, încă, cu mare grijá trecü ; și de multe ori pre uscatü tragü vasele pên trecü acele Praguri ; și așa tráiaü până in đilele lui Avgust Craiü.

Acelü Craiü Leșescü, vedëndü'i ómeni cu viață diréptá de oșteni, 'i-aü trasü și la lege, și le-aü făcutü și căpitenii cu tocmală, și in rëndul seü se fie volnici a se bulucire și a se oștire improtiva Tatarilorü, ca o pazá se fie Craiei Leșesci ; cá dodeiaü Tatarii la marginea țerilorü și pre atunci. Și pentru cá erau sprinteni și sêlbateci, le-aü đis *Cozacü*, adecá *cáprași* (care nume și la Leși), adecá *capră sêlbatică* ; seü cá ámbládü ei la câmpü pentru capre sêlbatece și'n luncele Niprului, le-aü venitü acestü nume de atunci, de le-aü đisü Cozacü, adecá cáprași ; care nume, și la Leși la o samá de óste, ales stégurilorü ce suntü mai sprintene, le đicü stéguri Cázăcesci și până astáđi.

Apoi, Stefan Bator, Craiul Leșescü, și mai mari așeđari aü făcutü Cázacilorü,

dându-le și Hatman să albă, cu stégă, cu dobe, cu trêmbiță, și după voia loră să 'și alégă Hatman; și 'i-aă pozvolitü și 'i-aă întăritü să facă și vase de marea Négră, și să facă Căzaci rëgistrovî, adecă de Catastije, până la 40,000 de ómenî; și locü să albă scaunul lorü într'unü ostrovü la Nipru, in care este o monastire mare cu câte-va alte biserici mai mici, anume Trãhtmirov. Și acésta este incepătura oștilorü lorü, după căderea Cnejilorü Rusesci, de 150 anî.

De pre acele vremi multă nevoie făceau Căzaciî Crimului și țerilorü Turcesci; până și Anadolul nu hălăduia: Sënopol și Trapezundul, cetăți mari, le-aă luatü in câte-va pönduri, și alte orașe mai mici, dincolo de mare Négră; și dincóce, Varna, Misivria, Ahilo, până la Aitos și la Pravadia, pururea prădaă; și aă lovitü și pën aprópe de Țarigrad, la Enikiui, pe Boaz, unde cură marea Négră in marea Albă, subt cetatea Țarigradului. Și așa dodeindü Impărăției Turcesci, venia de la Turci ponoslu, pentru prăđi ce făceau Căzaciî in țerile lorü. Acele socotindü de la o vreme Leșiî, pentru se nu strice pacea cu Impărăția Turcului, făceau Căzacilorü mare strânsóre, oprindu' de pre mare; care hrană o deprinsese ei cu mare dobândă; și averea ce scoteaă de acolo, și cu acele avuțiî, zidlaă biserici, monastiri de petró; câtü, o monastire in Kiev, căreia îi đicu Arhangel, stă și până astăđi cu o boltă in miđillocü fórté mare, și tótă bolta acoperită cu table galbine de aramă și poleite cu aurü. Și pentru se 'i opréscă de totü se nu âmble pre mare, aă făcutü Leșiî o cetate, anume Kodacul, la Pragul celü d'ântéiü a Niprului, și țineaă acolo câte 2000 de Nemți pedestrime, cu pusce, pentru opréla lorü, care era fórté cu mare silă Căzacilorü, ca unorü ómenî cariî altă hrană nu sciaă, fórá oștenia; și d'intr'aceea opréla s'aă rëdicatü in câteva rënduri improtiva Leșilorü, cu Palevaico Hatmanul, apoi cu Sulima, mai apoi cu Cuzima, Hatmaniî lorü. Ce totü îi rësipiaă Hatmaniî Leșesci; până, vedëndü neticnéla cu dënsiî, le rëdicasé Hãtmãnia, se nu fie, și le trimiteaă câte doi Domni Comisari se le fie mai mari; și acei Comisari le făceau giudețe, și 'i cârmulaă; și cu vreme și alte volnicii le-aă stricatü tóte, câtü nu era Căzacul cu nimic volnicü.

Așa s'aă trasü asuprelele lorü până la Craiü Vladislav. In anulü acela, Vladislav, vedëndu-se Crăia in vãrtute, după atâtea isbãnde asupra Moskului, cumuși era așa, că mai fericită Crăia Leșescă, și in tãrie, și in totü binele și bișuguri, nice la unü Craiü n'aă fostü cum aă fostü atunci. Pentru aceea, bine đicea unî dascal: «Ceî ce suntü in scara virtuțiî cea mai de sus, ne putëndü sta totü intru acea stepená, cadü fórté la mare slãbãcfune». Așa și tóte Impărățiile, când prea ce sule la mare tãrie, ne avëndü locü se se mai sule sus, cadü și purcedü indërëptü, cum vedemü și Crăia Leșescă.

Avëndü acela Craiu, Vladislav, și pracsimü, adică sciință, ce suntü Turciî cu rësboiul de la Hotin, cu Sultan Osman, la care rësboiü era singurü elî trimisü de tată-sëu Jigmond, Craiul Leșescü, indemnatü de Papa de Rôm și de Venețianî, cu mare fãgãduință și cu bani gata de Papa, din anü in anü, pe 12,000 de óste lëfã de la sine, și Venețianii avëndü cu Turciî incepte rësboie la Crit, aă pusî gândü Craiul Leșescü numai se incépã sfadã cu Turciî. Pentru care trebã și singurü Impëratul Nemțescü aă mersü de s'aă adunatü la Vratislav, in țera Sileziei, care țerã a Impëratului Nemțescü se hotãresce cu

Leșii. Și acolo, după aședată vorovă cu Impăratul, 'i-au orânduită Némțul óste Nemțescă 12,000, făcendū scire și Papa și Impăratul pre la toți Craii creștinesci, cum este alesū Craiul Leșescū sē fie General peste tótă creștinătatea. adecă purtătorū de oști improtiva Tu.cului.

Deci, ântētū Hișpanul o samă de bani 'i-au orânduitū la Crăia sa de la Neapol, că se rudia Vladislav cu Impăratul Nemțescū, și cu Craiul Hișpaniei, fiindū feciorī dintr'o nepótă a Impăratului Nemțescū.

Șvedul Iarăși, făgăduise 6000 de óste, și Impăratul Moskicescū 20,000. Acele tóte veldendū gata Vladislav, aū trimisū și la Căzaci și aū chematū sine pre unū căzacū bătrânū, anume Barabaș, și pre Hmil, care era atunci pisarū oștilorū. Dacă aū venitū Barabaș și cu Hmil la Craiul, cu dênșii aū tănuitū multe voróve Craiul pentru gătirea lorū de marea Négră, pentru locuri pre-lungă mare, și aū așeqlatū cu acela amēndoi și dintr'acolo tótă gătirea; dândū cu Urici, lui Barabaș, hătmănia cu stégū, prē obiceiul vechiū, și lui Hmil pisăria de óste; dându-le și câtēva somă de bani gata sē facă vase și ce arū trebui de aceea cale. Și așa, gătindū tóte Craiul, inselatū de Domniī cariī toți îi făgăduiau că vorū priimi acela sfatū : și óstea Nemțescă era sosită până spre Liov ; érá ascunsū giudețulū lui Dumneđeū tóte gândurile omenesci le strēmută. Lipsia numai Sēmim, pre obiceiul Krăiei, sē fie cu sfatul tuturorū, și pentru cheltueale, și pentru încălecatul Leșilorū. Deci, la Sēmim aū stătutū Leșii improtiva lui Craiū, întrebândū pre Craiū : ce pricină are avea începăturai de sfadă cu Turcii, aducēndu'ī aminte de primejdia strēmoșu-seū la Varna ; și bănuindū pre Craiū că aū băgatū oști strēine in țéră fōră scirea lorū, și cum că acele țeri strēine numai de-odată îi vorū da agiutorū, apoi va cădea sfada numai pre dênșii. Și se prilejise de murise și Hatmanul lorū celū vestitū. Coneț-Polski. Și așa, împiedecatū Craiul, cu lucrurile gata, s'aū poftitū la Leși sē 'i posvoléscă cu cheltueala lui cu óste strēină sē mérgă asupra Turcului. Aū strigatū cu toții in gura mare : că, câtū va trece hotarul, orū rădica altū Craiū. Deci, numai ce aū căutatū a se surpare tóte nevoințele lui Craiū și a mergere in vēntū.

S'aū trasū cuvēntul in țera Leșescă până astăđi, cum Craiul, dacă aū veldutū că'ī staū Leșii improtivă la acela gândū a lui, in pisma lorū sē fie îndemnatū pre Căzaci sē se rădice asupra Leșilorū, cum 'și-arū pute ași cercare lucrul. De față amū fostū la Bar, âmblamū la scólă, când aū trecutū pre la Bar Canțeliarul celū mare, anume Osolinski, omū fōrte de la inima lui Craiū, și mare capū, întorcēndu-se de la Kiev, unde s'aū făcutū a mergere la móștele sfinților ce suntū la Kiev, pentru bóla lui de picíore ; și de la Kiev aū âmblatū la câte-va orașe Căzăcesci ; și la întorsū aū venitū pre la Bar, unde era scaunul hătmăniei. Era Hatman mare, pe urma lui Coneț-Polski, Nicolaī Potočki. Aū ședutū vr'o trei đile acolo la ospētū la Hatmanul ; și se miraū ómenii ce erau mai căpeteniī, cum nu ținū minte sē vie unū Canțelarū sē âmble prin Ocraînă. De este așa, că aū âmblatū cu aceea, trébă nu sciū, érá de acele ce am fostū de față scriū.

Căzaciī, măcar că alte oști strēine, după ce s'aū rēsipitū lucrul, s'aū întorsū cineși in țera sa, totū păzīau tréba lorū, și făceau vase bărbătesce cu baniī.

crăiesci, și se găteau de marea Négră; până oblicindū Hatmanul Potoțki că totū se gătescū Căzaciī, și subț mână Hatmanilorū suntū tôte părțile acele, aū scrisū la Barabaș sē pārăsescă acestū lucru, și sē'și aducă aminte de patima lui Pavliuc și a lui Sulima. Decī, Barabaș, ca unū omū bătrānū, vēdēndū cartea Hatmanului, aū lāsātū lucrul mai în slabū, socotindū cea de apoi; érá Hmil îndemna bărbătesce și pre Barabaș și pre alți Polcovnici, până aū trimisū Hatmanii Leșesci, Potoțki și Calinovski, de le-aū arsū tôte vasele; multe eraū gata de apă. Ș'aū începutū a venire de la starostii Leșesci, de la margine, pīră la Hatmanii pre Hmil pisariulū.

Avea Hmil pisariul danie de la Craiul, lūngă Cehrin, unū locū de odae; acolo făcēndu'și și beserică lūngă odae, și adăogāndu-se ómeni den și în di, s'aū făcutū slobođie, anume Sobotoū, locū de o milă de la Cehrin, în cāmpū, pre apa Tismānului, și Stārostia fiindū a Cehrinului pre sama lui Coneț-Polski Horunjiī, fecțorului lui Coneț-Polski Hatmanul. Ispravnicul lui, anume Ceplinski, totdeauna pīria pre Hmil pisariul la stēpānul seū pentru slobođia aceea Sobotoū, dicēndū pentru ce sē ție unū mujicū tērguri? Și așa prilejindu-se lui Horunjiī, stēpānului lui Ceplinski, a trecere cu oști asupra Orului, unde multū pleanū aū luatū de la Tātari; și aū prădatū atunci pre Hobai, ce eraū lūngă Orū, și la întorsul lui aū venitū pre la stārostia sa în Cehrin. Și acolo ședēndū, peste câteva țile, pre gura Ispravnicului, lui Ceplinski, aū închisū pre Hmil și i-aū luatū și Slobođia lui, care mai sus s'aū pomenitū și Sobotoū, și c aū datū în sama lui Ceplinski. Și de nu 'l-are hi scosū unū Leav den slugile lui Coneț-Polski, slugă bătrānă, anume Zah-Fițilovski, ilū pusese în pișcă sē'l omóre. Ce hălăduindū Hmil, prin rugāmintea lui Zah-Fițilovski, de mórte, dacā aū purcesū Horunjiī, fecțorul lui Coneț-Polski, din Cehrin în sus, n'aū răbdatū Hmil, ce aū țisū: Luatu-mi-aū Ceplinski Sobotovul și totū ce amū avutū; érá sabia de a mână nu 'mī-aū luatū. — Și peste puține țile aū lāsātū Cehrinul și s'aū dusū peste Nipru, în olatul Perieaslavului. Acolo oblicindu'lū Hatmanii Leșesci, aū scrisū la Polcovnicul de Perieaslav sē'lū prinđă. Ce Polcovnicul, fiindu'i prietenū, i-aū datū cale. Și așa, neavēndū locū nice peste Nipru, aū scāpatū la Căzaciī de la Praguri, și deacolo fōră nice o zăbavă s'aū dusū în Crim la Hanul; și la adunarea sa aū țisū Hanului aceste cuvinte:

«Crăia Leșescă, câte și ce slujbe are de la noi, nime ca Crimul nu este marturū. Cu noi, Leșii 'și-aū lățitū Crăia; cu noi, nu bagă în samă nici o Impărăție; în nădejdea noastră mai multū se rēdică asupra Impărăției Turcesci; și Crimul sē'lū ia de la Turci către crăia lorū, acum suntū gata. Érá ce bine aū Căzaciī și volnicie de la dēnșii? Robii în Crim aū mai bună viață. Ce'ți adă aminte, luminate Hane, de slujba noastră, care amū făcutū moșu-tēū, lui Șaaranghiroī Sultan. Nu lepāda de la tine marī isbānde și în tótă lumea vestite. Nu te lipsi de multe averi și dobānđi, carele în puțină vreme, prin noi, veniți-vorū la mână. Nu lāsa sē se mai întărăscă neprietenul tēū și călcătorul de volnicielele noastre, Leavul. Aū nu vedeți că aū începutū a vē călcare și pre voi Leavul? Cāmpii între Nipru și între Nistru, ei cu cetele lorū stēpānescū. Bugeagul, oamenii lorū în tôte țilele pradă. Coneț-Polski Horunjiī v'aū

prădată până în Or în ceste zile. Aceste toate începăturile sunt. Etă cărțile Craiului, cetițile, ce scriu se lovimă Crimul, se cuprindemă marea. Era de te vei îndoi, Hane, și nu voiă ave la tine credință, feciorul meu la curtea ta zălogă voiă pune.»

Multă au stătut Hanul îndoită după aceste cuvinte a lui Hmil, și'î căuta la ce are eși solia aceea. La Hmil erau cărțile Crăiesci cele ce le dedese Căzacilor prin Barabaș și printr'ensul, la Varșav, sub vremea gătirei Leșiloră asupra Turciloră, precum s'au pomenitū mai sus, și le furase Hmil de la Barabaș. Era totū nulū priimla Hanul. Ce Tobał Beł, carele era pre atunce Beiū la Or, au luatū asupra sa lucrulū, dīcendū Hanului: dī că fōră scirea ta au fugitū nisce Nohał. Și așa aședendū Hanul cu Hmil toate legăturile, au purcesū împreună cu Tobał Beł de-odată cu 7000 de Tătari, totū într'alesū oștenī.

Potočki, Hatmanul Leșescū, înțelegendū de scularea lui Hmil la Praguri, și de turburări cari au începutū a facere între Căzaci, până nu s'are îngloti Căzaci, se se lățescă în amestecături, au purcesū den Bar și cu alū doile Hatman, Colinovski, dīcendū acestū cuvēntū: «Pre șarpe, până nu rēdică capul den earbă, s'elū lovesci,» spre Cerchej, pre Nipru. Ce acea Iernă 'i-au apucatū acolo, câtū n'au pututū a tragere oștile nice într'o parte. Ce au căutatū a iernare pre Nipru, prin olatele Cerchejului și Canovului, până în primăveră; și câtū s'au desvērātū, îndatā den 8000 de ómenī ce aveaū Hatmanił Leșesci într'alesū, au orōnduitū 3000 cu feciorul seū, cu Stefan Potočki, pe uscatū, și cu 1000 de Nemți, și 3000 de Căzaci de prin orașele Niprului, cu Barabaș, pre apa Niprului în vase, asupra Pragurilor, se. strāngă pre Căzaci de la Praguri se dea pre Hmil. Care atunce Hmil era bulucitū cu 8000 de Căzaci de prin ostróve și cu 7000 de Tătari cu Togał Beł.

Vedendū Hmil cu Togał Beł că vine Stefan Potočki în puțină óste asupra lorū, au sfātuitū āntēiū pre cei de pre uscatū s'elū lovescā. Și așa au făcutū: la unū locū, ce se chīamă Jolta Voda, au datū rēsboiū Leșilorū; cari, fiindū în numărū cu multū mai puținī și în locuri depārtate în cāmpī de la temelul seū, și Tătarił cu cālărimea, era Căzacił cu pedestrima den sinețe impresurāndu'ī, au slābitū în locū Leșil; și se se apere de nāvala lorū, s'au pedestritū tótā óstea. Era puțin locū au ținutū de mulțimea ce era, cu cincī părți mai multū de câtū dēnșil.

Tótā acea óste Leșescā, și singurū Stefan Potočki, Sapiēha și Bālāban, cari erau capete, toți acolo în cāmpū s'au topitū: Stefan Potočki rānitū au muritū în rēsboiū, Sapiēha și Balaban au cădutū robī la Tătari.

Hatmanił Leșesci, auđindū de nevoia celorū 3000 de óste a lorū, ales Potočki avēndū de feciorū grijă, au purcesū într'agiutorū cu cele 5000 de óste ce mai rēmāsese. Ce, a doua dī după ce au eșitū la cāmpū, 'i-au tēmpinatū veste de ómenil den rēsboiū scāpați, de risipa oștil sele și de perirea în rēsboiū a lui Stefan Potočki. Și înțelegendū și de puterea lui Hmil, la carele cureau de prin toate ostróvele Căzacił, ca la Mesia Jidovił, și se adăogeaū și Tătarił, au sfātuitū se se întōrcă inapoi. Ce sciindū Hmil de putera Hatmanilorū slabă, și îndrāsnețū după isbānda d'āntēiū, în locū au purcesū în urma oștil Leșesci; și la unū orașū, anume Corsun, agiungendū pre Hatmanił, au

săritu tôte satele Căzăcesci, unii adăogându-se la Hmil, alții fiindu trecătorile și săpându drumurile pre la strămtori, au venit și ceea ôste a Hatmanilor în primejdie, de care puțin Leși au scăpatu. Hatmanii amândoi ai cădutu la robie, Siniavski, și alte capete tôte. Glôta, câtă n'au cădutu pre mâna Tătariilor, au peritu de țărănime.

Êră ôstea ce era trimisă pre apa Niprului, dacă au înțelesu de perirea oștii cei de pre uscatu, cu Stefan Potočki, s'au burzuluiu pre bietul Barabaș, capul lor, vrëndu să fie credința sa. că era Căzacu bătrănu și vestitu Barabaș; și de miratu, și Nemții cu Căzaci au viclenitu, că erau Nemții aceia numai cu numele de Nemți, êră toți den Căzaci erau făcuți. Au legatu o pētră de grumazii lui Barabaș, și l'au aruncatu în Nipru, și pre câteva capite Nemțesci ce mai erau cu dēnsul; și dupē acea faptă, s'au dusu toți și s'au închinatu la Hmil.

Sē scriu de acum: Leșii ce pojaru au purcesu d'entr'acēstă scāntee? în multe părți de lume ce vărsare de sânge, ce pustietate țērilor? ce surpare și slăbiciune puterei Crăiei Leșesci? ce risipă amară și nedobēndite cetăți? ce robie și plean de creștini în mânele păgānesci?

Noi sē ne întorcemū la a le nôstre: și de așu avea la cineva pentru acestu lucru vre o hulă, că acestu Leatopisețu mai multu de lucruri strēine pomenesce de câtu de locu și de țēră, rēspundū că amū făcutu acestu cursu pentru sē se deslege mai bine lucrurile țērei nôstre, care la acea vreme s'au prilejitū. Și aceea sē se scie, că țēra acēsta, fiindu mai mică, nice unū lucru singurā de sine fōră adunare și amestecare cu alte țēri n'au făcutu.

S'au cutremuratū tôte țērile pen pregīurū de năprasnică tulburare Crăiei Leșesci. Ce țēra nôstră, cu norocul, cu cārma și vălhva vestitei Domnii a lui Vasilie Vodă, câțiva ani, și dupē ce se rădicasē Hmil, au stătu neclătită de nime, până la anul 7157. Intr'acēstu anū începătorū spre marea scādere țērei, întorcēndu-se Tătarii den țēra Leșescă cu robii și cu plean, Bugegenii și o sēmă de Crimeni au lovitū la întorsul prin țēră, și ca o ôste ce trece nu pōte fi sē nu'și strice ceva. Au venitū Prutenii, și de pre alte văi de pre lūngă Prutu, cu jalobă la Vasilie Vodă, dicēndū că'i pradă Tătarii și le strică pānile. Și intru una de zile, prelejindu-se Vasilie Vodă la masă veselū, și viindū iar jalobă pentru Tătari că strică țēra, cum era la masă veselū, îndatā au chematū Căpitaniū, dāndu-le poroncă sē purcēdă, intr'aceā dată, cu slujitorii, și den slugi boieresci, și den tērgū, cine va vrea sē mērgă în dobāndă sē lovēscă pre Tătari. Au făcutu îndatā poronca Căpitaniū; și nēmulū moldovenilor den firea lor la dobāndă lacomi, care cum au pututū și den orașu a dobāndire ca, fiindu orașulū plinū de tōtă sama de ômeni pre atunci, și den slugi boieresci mulțime, și au mersū împreună cu slujitorii de au lovitū pre Tătari fōră-veste, nice'n gândū avēndū Tătarii de una ca aceea.

Era descălecată orda cu temeul la unū satū anume Brătulenii, la Răzina, încărcați Tătarii de robii și de plean den țēra Leșescă. Nefindū gata Tătarii, au intratū ai nostri îndatā cu sabiile intr'ēnșii. Perit-au mulți Tătari, și le-au luatū ai nostri și robii și pleanul, cari numai cu fuga au scăpatū dintr'acelū

feredeu, spre Bugécü. Ce și pre cale in multe locuri, pe la Lăpușna, le-au ținut calea ai noștri.

Multu au stătutu boierii cari se prilejisé la acea masă, mai multu Catargiul, sé nu se facă cu grabă acelu lucru, și den nesocotéla de la masă; érá ce este sé nu trecă, cu anevoie se mută cu sfatul. Tătarii, dacă au scăpatu la Bugécü, indată pren câteva capete au făcutu scire la Hanul cu mare jalobă, cum 'i-au lovitü Moldovenii fórá-veste, trecéndü ei pre locurile lorü, fórá de nice o stricăciune țerei, și le-au luatü atâta plean și atăția robî. S'au âmplutü indată și Hanul și tóte capetele Crimului de mare vrăjmășie, fiindü și simețî pre acele vremi de isbândeale asupra Leșilorü. Indată au datü scire la Impărăție, pre Vasile Vodă și pre tótă țera, cu piră că este haină; și Turcilor la mare socotélă erau Domniile acestorü țeri așa de tari și de temeinice. Ce indată au pozvolitü Hanului sé fie volnicü a prădare țera Moldovei pentru acea faptă.

Vasile Vodă, după acea faptă, ce pădla fórté cu grije și la Impărăție și la curtea Hanului. Ce de ámbe părți i-au venitü cu inșelăciune, ales de la Sefer Gazi Aga, Vizirulu Hanului. Așa 'lú aședase pre Vasilie Vodă prin cărți cu cuvinte blânde, câtü s'are păre că nice in gândü nu are Hanul, nice alte capete a lorü pentru acea patimă a Tătariilor ce petrecusé in țera. Érá vrăjmășia acoperită mai multü réu aduce.

In anul 7158, sfātuindü Crimul sé răscumpere paguba făcută de Vasilie Vodă ordelorü lorü la Brătulenî, și sé curmezé și simeția până in câtă era in Vasilie Vodă, au pornitü pre Calga Sultan cu oști, cu acela glasü că merge sé lovescă țera Moskicéscă; și Hanul dedese scire și la Hmil, singur sé fie gata sé purcedă asupra lui Vasilie Vodă. Și câtü au sositü Sultanul, érá Hmil mai nainte cu oștile gata era, anume spre părțile Moskului. Au purcesü ámbe oștile cu mare taică spre Nistru; sosindü, indată au împărțitü óstea: o parte de la Soroca dreptü spre Sucévă; érá altă parte spre Orheiü și Lăpușna, pâna in Prut, óste Tătărăscă cu Căzácéscă amestecată. Nespusă pradă ca acésta este țerei, și de prada de la Ion Vodă nu puținü mai mică, alegéndü de aceste cumplite vremi de acmu cu care tóte primejdiile acestui pământü cövrșite suntü.

Nu scia nimicü Vasilie Vodă, sedéndü la Divan. Una după altă veste viindü cum pradă Tătarii țera, au vedütü atuncea la ce au eșitü sfatul de la masă; și indeșertü procitindü cărțile lui Sefer Gazi Aga, in nădejdea căroră cărți se lăsasé Vasilie Vodă.

Drâmba cea de oști care era orânduită spre Sucévă au cuprinsü câtü ține Soroca și ținutul Iașilorü până in tégü in Iași, Hotinul, Dorohoiul, Hărlăul și Cernăuțîi până in cetatea Sucevei, temeiu; érá aripile până in munte agiungeau. In cetatea Sucevei apucase Gavrilaş Logofétul și căți-va boieri de la țera de se inchisese acolo; au datü Căzacilorü și Tătariilor o somă de bani. Érá din afară la țera, au aflatü tótă țera pre acasă, cu dobitoce, cu hergelü, de care era pre atuncea plină țera. Robî, plean, au luatü fórá samă multî, și case de boieri au robitü; atuncî au luatü pre giupánésa lui Miron Ciogole Stolnicul cu cucónă a lui, care n'au mai eșitü den robie in vecl. Și au peritü și Stefan

Murgulețu, la Cernăuți, pământén vestitú între curte. Satele, orașele, tóte arđéndú și prădándú; cu acea vrăjmășie erau Tătarii țerei. Érá cea-altă drămbă de óste aú lovitú Orheiul, și Lăpușna, și Fălciul până in Prutú; atunci aú robitú casa Sturzii Jitnicerului, carele apoi aú fostú și Visternicú mare; și multe case intemelete le-aú dusú in robie. Érá codrului Chigeciului, la Fălciú, fórté puțină pagubă i-aú făcutú Tătarii atunci, că indată aú năzuitú la codrișorul lorú, anume Chigecul, pădure nu așa inaltă in copaci, că puținii copaci suntú, cum este désă și răpóșă, și spinii mai mulți de câtú altú lemnú in pădurea aceea; și de acolo Chigecenii s'aú apératú de nu le-aú pututú strica nimicá.

Calga Sultanul singurú cu coșurile, și Hmil Hatmanul cu tabéra de la Soroca, direptú aú trasú la Țuțora, unde Sultanul cu coșurile Tătărăscii aú descălicatú; érá Hmil cu tabéra Căzácescă aú stătutú pre Vlamnic.

Vasilie Vodă vedéndu-se la grija și spaimă ca acela, că luasé Tătarii până subt tégú hergheliile, și a slujitorilorú cal aú apucatú, aú pornitú pre Dómna-și împreună cu casele boierilorú prin frinturile codrilorú, pre la Căpotesci spre cetatea Némțului; apoi și singurú Vasilie Vodă n'aú ținutú multe zile scaunul, ce s'aú mutatú den Iași in nesce poeni, in codrul Căpotescilorú; și s'aú aședatú acolo in codru cu curtea, lăsándú in Iași puținel dărăbanl de apărarea curții; cari, dacă aú vedutú mulțimea de Tătari den césú in césú adăugându-se, și cu Căzaciil amestecați, aú lăsatú cu nópte curtea pustie, și aú eșitú și acela. Și aú arsú atunci totú orasul; unde și unde aú rémasú câte o dugheniță; curtea domnescă, casele boieresci, totú orașul, într'o mică de césú cenușé s'aú făcutú; érá monastirile aú hălăduitú, că n'aú vrutú căzaciil se dodefască den poronca lui Hmil Hatmanul, și Tătarii n'aú pututú, că erau și ómenii cu sinețe inchiși pren mónăstiri. Numai la mónăstirea Treisfetitelei, ómenii ce aú fostú acolo inchiși, acolo le-aú venitú primejdie; că arđéndú tégul, den para focului s'aú aprinsú și mónăstirea. Dece, aú căutatú o samă de ómeni, de arșiță și de gróza focului, a eșire pe o portiță ce este pen zidú pe despre Bahlulú, și acolo aú luatú pre mulți ómeni in robie, Tătarii, și mulți și in heleșteul Bahlulului s'aú inecatú de gróza robiei.

Aú oblicitú Sultanul și Hmil Hatmanul de fuga lui Vasilie Vodă, și aú trimisú unú Mărzagú la Vasilie Vodă întrebându'lú, că ce aú fugitú den scaunú? De șagă este întrebare ca acésta la vreme ca aceea. Deci, și Vasilie Vodă, dăruindú bine pre Mărzacul acela, aú trimisú de la sine boieri la Sultanul, pe Ghica, Vornicul de țera de glosú, érá la Hmil pre Ciogolea Vel Spătarú; și aú tocmitú lucrul cu Sultanul cu daruri, și nu cu puțină cheltuială. Și de atunci aú legatú Vasilie Vodă banii ce se dau Sultanilorú den anú in anú, și cabaniță. Érá lui Hmil Hatmanul, de mai nainte de aceste vremi intrasă in gândú cuscria cu Vasilie Vodă, pomenindú și mai nainte, pren Ciogoleni, cu solie, pentru fata lui Vasilie Vodă, dómna Rucsanda. Numai ce i-aú căutatú lui Vasilie Vodă a aședare atunci și logodna fetei sele Rucsanda după Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanului, cu câte-va daruri și lui.

Atunce aú puresú și Sultanul și Hmil de la Țuțora, spre locurile sele; érá țera aú rémasú prădată și pre multe locuri pustie, schimbată den fericirea ei cea

de'ntei. Aă eșitū și Vasilie Vodă den codru in scaună. S'au prilejitū atunce in bejeniile acele și mórtea lui Toderaș Logofetul. Făcut-ău Vasilie Vodă multă jalobă la Impărăție, ce nice unū folosū n'ău pututū face pentru stricăciunea țerei.

Dărăbanii, la acea fugă a lui Vasilie Vodă de scaună, eraū gata să jecuiască carele cele Domnesci; érá după ce s'ău aședatū Vasilie Vodă, s'ău făcutū a le facere căutare, încinsū cu sabie, și Nemții ce aveaū gata cu sinețele pline. Ânteiū aū luatū Dărăbanilorū armele, apoi pe toți 'i-ău închisū in temniță; pre unii 'i-ău trimisū in ocnă, și pre unii cu alte pedepse 'i-ău pedepsitū. Și de atunci aū purcesū țera totū spre rău, den anū in anū, până astădi.

Nu numaī cu o certare cértă dirépta mánie a lui Dumneđeū, dacă se pornesce spre vre o țéră; că după eșitul Tătarilorū aū lovitū mare omorū in ómenii, și acia in Iași și in tótă țera.

La anul, Hmil Hatmanul cu mare mulțime de oști căzăcesci, și singurū Hanul cu 70,000 de Tătari, strinse óste și de pre la Cerchezī și den tótă Dobrogea, aū purcesū asupra Crafului Leșescū, cărorū oști Craful Leșescū, Cazi-mir, le-ău eșitū inainte la unū tērgușorū, anume Beresticico, cale de trei di-le den-sus de Cameniță, cu 40,000 de óste Leșescă, in care óste m'amū tēmplatū și eū.

Nu eraū tóte Voevođiile sosite, nice Litfa, pentru că Litfa avea de Căzaciū de peste Nistru mare dodēială; și aū eșitū Craful, cu acela rēsboiū, biruitoriū și asupra Tătarilorū și asupra Căzacilorū, câtū aū căutatū Căzacilorū, cu Hmil Hatmanul, și Hanului, a luare fuga și a'și lāsare tótă tabēra cu totulū. De care isbândă a Leșilorū dacă aū înțelesū Vasilie Vodă de la Ionășcuță, Părcalabul de Hotin, 'l-ău imbrăcatū cu haină cu soboli, avēndū nădejde că cu acea isbândă a Leșilorū va hălădui de cuscria lui Hmil. Érá nu s'ău curmatū cu atăta rēutățile țerei Leșesci, că iar, la anul după isbânda de la Beresticico, așa rău aū peritū óstea Leșescă de Căzaci și de Tătari, lāsăți Leșii in nēdejdea păcii ce se făcuse la Beserica albă (Bela-Țercov), câtū nice Hatmanul, nice unū capū, nice unū sufletū voiū dice, den 8000 de óste ce pedestră ce era, n'ău hălăduitū; și den óste călărăță, ce eraū pēn la 12,000 de ómenii, fórte puținii. Âncă, de cei de glosū de vorū fi scăpatū cineva, încungiurați de Tătari de tóte părțile; érá ce era frunte, totū subt sabie aū mersū. Că așa aū đisū Hmil cu Sultaniū, și aședasē, că la acela rēsboiū unū robū sē nu ia Tătariū, ce totū subt sabie sē puie, sē se impuțineze ómenii de óste den țera Leșescă. Și acolo aū peritū și singurū Hatmanul Calinovski, și cu unū fecorū a lui ce numaī pre acela avea. — Și intr'acesta anū aū căutatū a facere Vasilie Vodă și veselia fiicei sele Rucsandei după Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanul Căzăcescū. Mare netocmélă in de potriua caselorū și firilorū. Acéstă parte era o domnie de 18 ani, și Impărăției cu bișlugū și cu cinste sēmănătóre; érá cea-altă parte de doi ani eșită den țerănie. Rușcile cu Lado, Lado pren tóte unghururile. Ginerele numaī singurū chipū de omū, érá tótă firea de héră.

Inse, câte trebuiaū la o nuntă domnescă, nimică n'ău lipsitū; și după câteva sēptēmăni ce-ău ședutū Timuș aicea in Iași cu asaulii, polcovnicii și atamanii sei, și nepoții lui Vasilie Vodă, fecorii lui Gavril Hatmanul, și a lui Georgi

Hat. și den feciorii de boieri de țeră, Neculai Buhuș și Ion Prêjescul, toți acolo în Cehrin pentru Timuș erau zălogii; purces'au cu Dómna și la Cehrin; érá Vasilie Vodă aú rëmasú îndată la prepusurii la Turcii pentru uriti numele Căzacilor la dënșii; și la megieși îndată la zarve, ales la Matei Vodă neprietenul vechiú, care siindu-se de unirea lui Vasilie Vodă cu Căzaci, și la Turci amesteca Domnia lui Vasilie Vodă; și cu Racoți aú stătutú îndată în sfaturii, că amëndororú era învrăjbitú Vasilie Vodă, și amëndoi se siia de acea unire, ales când auđia solii ca acele, Racoți, de la Vasilie Vodă; că 'i-aú trimisú pre Georgie Stefan Logofëtul, într'unú rëndú, poroncindu'i se ședă molcomú Racoți, că'lú va face de va vërsa nesce galbinii Tătarilorú, și la ce va veni lucrul elú va vedè. Și prilejise și solulú unul ca acela, care, neavëndú coconii, de atunci luase gândú spre Domnie; și mai multe adăogea spre vrajbă; și în locul trebilorú stëpanu-seú, în solie, aú aședatú trebile sele spre Domnie și la Racoți și la Matei Vodă.

Precum munții cei înalți și malurile cele înalte, când se năruescú de vr'o parte, pre câtú suntú mai nalți, pre atâta și durătú facú mai mare când se pornescú, și copacii cei mai nalți mai mare sunetii facú când se obóră, așa și casele cele nalte și întemeiete cu îndelungate vremi, cu mare risipă purcedú la cădere, când cadú. Intr'acela chipú și casa lui Vasilie Vodă, de atâța ani întemeietă, cu mare cădere și risipă, și apoi la deplină stingere aú purcesú de atunci.

Stefan Georgie Logofëtul, ce era la Vasilie Vodă Logofëtú mare, după mórtea lui Toderășco Logofëtul, sciindú pre tatu-seú, Dumitrașco Logofëtul, la atâte Domnii boierú vestitú, cu ocine întemeiate, care nice o casă în țeră moșii ca acele, ocini, sate, curții, n'aú avutú, după ce 'și-aú gătitú lucrul spre Domnie, precum s'aú pomenitú mai sus la Racoți și la Matei Vodă, aú legatú voróve și cu o sémă de boieri de țeră, anume cu Ciogolescii și cu Stefan Sërdariul, cuprinđendu'i cu jurámënturii se ție taína. Aú alesú cu sfatul lorú numai sè aducă oști Unguresci și Muntenesci asupra lui Vasilie Vodă. Sunasè câțya la urechile lui Vasilie Vodă aceste, și ántëiú de la unú Turcú den Focșeni; și de la Munteni áncă 'i-aú scrisú; ce n'aú cređutú Vasilie Vodă.

Spunú istoriile de Pir, Impëratul Epirotilorú, că fiindú într'unú rësboiú la țera Italiei înprotiva Rómilenilorú, ámblandú Pir Impëratul în fruntea oștilorú sele, tocmindú óstea, și mutându-se și într'o parte și într'alta, unú copilú de cei ce păđia pre Impëratul s'aú apropietú și 'i-aú đisú: «Sè tei aminte, Impërate, pre celú Rómleñú pre unú calú negru, den toți oștenii; altă nimică nu pădesce, numai 'și-aú pusú ochii pre Impërătia ta: orí încátro te întorci, elú totú aceea pădesce, și cërcă, când-de-când sè vie asupra'ți cu sulifa gata.» Aú rëspunsú Pir copilului: «Cu anevoe este fie-cui a se ferire de ce este sè fie!» Așa se póte đice și lui Vasilie Vodă: fiindú Domnú cu pază pre la tóte porțile și în tóte părțile, nus'aú pututú feri de ce era sè'i vie asupra; și mai alesú de primeddia den casă, fórte cu anevoe a se ferire fie-cui. Mácar că intrasè la unú sfatú ca acela și Ciogolescii, și Stefan Sërdarul, érá șagă le párea a sfátuire nesce lucrurii ca acelea; ce ședeaú uitați, gândindú că nu va nasce nimică dentr'acele sfaturii. Érá Stefan Georgie Logofëtul, vedëndú ce soții aú dobânditú la acelú sfatú, áștepta den đii in đii sè se vädescă sfatul lorú despre Ciogolea

Spătariul, la beție; că la câteva mese bată mai vëdea lucrul; ce nime nu lua aminte unū lucru ce nice in gândū nu încăpea. Deci, aū păditū singur Stefan Georgie Logofëtul tréba care o luase, și însēmname đioa oștilorū Unguresci și Muntenesci, sē éśă in țéră tocma in sərbătorile Pascilorū.

**Când 'și-aū luatū đioa bună Stefan Georgie Logofëtul de la Vasilie Vodă,
și apoi aū venitū cu oști asupra'i.**

Iși trimisese Stefan Logofëtul giupănésa la țéră, in pildă că o trimite pentru trebile casei; érá elū, tocma in đioa când se cântă in beserică canonul Sfântului Andreiū de la Critū, la 8 césuri de nópte, gätindu-se Vasilie Vodă de beserică, încă nime den boierī nu venise la curte, aū mânecatū sē'si la đioa bună, dându'i scire de acasă că'i este giupănésa despre mórte, cu hârtie scornită. Și întrebându Vasilie Vodă de Postelniceī cine den boierī este afară, i-aū spusū Postelniceī că este Logofëtul celū mare, dvoresce sē la đioa bună, că 'i-aū venitū veste de bólă fórte grea a giupănesei. Sē fie đisū Vasilie Vodă: «ce omū fōră cale Logofëtul: sciindu'si giupănésa bolécă și a nu o ținere aice cu sine.» Și aū đisū sē între sē 'și la đioa bună. Intrat'aū Stefan Georgie Logofëtul cu fața scornită de mare măhnicīune, și 'și-aū luatū voă sē mérgă spre casă'si. Spunū, sē fie đisū Vasilie Vodă, sē afe lucrul pre voa sa. Nesciutoriū gândul omului spre ce minesce. Indată, fōră nimică zăbavă, eșiau cele cu grijē, și nu cu fie-ce grijē aū purcesū indată de olacū; și intr'aceeași đi aū sositū la Bogdana, la satul sēū, subt munte; și atunci era și óste Ungurécă, tótă cu Kemini Ianōși, pren potice, și óste Muntenécă la Rōmna, cu Diicul Spătariul.

Spunū de Vasile Vodă că den Beserică 'l-aū lovitū gânduri de purcesul Logofëtului așa fōră nădejde. Și așa'si, a doua đi dupē purcesul lui, aū începutū a sunare aeve de Unguri și de Munteni; la care sunetū, vëdēndu-se Ciogolesci cuprinși și lăsați de Logofëtul cu care'si sciaū voróva, aū stătutū la grijă ca aceea câtū pre pășitul lorū și pre căutătură, cine le-arū fi luatū sama, le-arū fi cunoscutū indată vina. Ce, mirându-se cum vorū face sē fugă sē'si lasē casele cari eraū cu totul aice in Iași, cu greū, și adoua mórte este, și đilele lorū sfērșite póte hi, cum đice: s'aū apucatū de altă indreptătură, scriëndū unū răvașū Ciogolea Spatariul, la Vasilie Vodă, într'acesta chipū:

Milostive Dómne!

«Eū, unul den slujitoriī Măriei tale cei străini, mącându pânea și sarea Măriei tale de atâția ani, ferindu-mē de osândă sē nu'mi vie asupra pentru pânea și sarea Măriei tale care o mănāncū dentr'atâția ani, își facū scire Măriei tale pentru Stefan Georgie, Logofëtul celū mare, că'ti este adevératū veclēnū, și s'aū aglunsū cu Racoți și cu Domnul Muntenescū, și suntū gata oștile și a lui Racoți și a lui Matei Vodă sē vie asupra Măriei tale; de care lucru adevératū, adevératū sē cređi Măria ta că nu este într'altū chipū.»

Și dacā aū scrisū răvașul Ciogolea Spătariul, aū chematū la sine pre Iosaf,

Egumenul de la Aron Vodă, care era pe acele vremi dohovnicu tuturorü boierilorü, și cu ispovedanie gürandü pre Egumenul se nu'lu vedescă cine este, și änteiü se arate rävașul la Iordaki vel Visternicü, apoi la Domnie, l'aü legatü cu mare gürämëntü așa se facä. Mirändu-se călugëru de unü lucru ca acela, aü mersü cu rävașul acela la Iordaki Visternicul; care, dacä aü înțelesü, și sciindü cum s'aü sunatü aceste și den alte părți, îndată aü stätutü la mare voie rea, ca unü omü întregü la tötä firea. S'aü lepădatü îndată de rävașü, și aü ñisü Egumenului numai se mërgä se dea rävașul la Domnie; și aü mersü și l'aü datü la Vasilie Vodă. Și îndată ce 'l-aü înțelesü, s'aü simțitü cuprinsü de primejdie, și aü stätutü cu mare strinsóre asupra Egumenului se-l spuie de la cine aü eșitü acelü rävașü. Aü stätutü d'änteiü călugëru förte tare, primindü și mörte, érä a vedire nu pöte, că era datü cu tañä de ispovedanie rävașul. Érä dacä s'aü strinsü boieriü la sfatü, și arëtändü călugëruului și munca, Vasilie Vodă, ca pentru unü lucru ca acela ce se atinge de domnie și de ätäte case, deci, luändu-și Egumenul și de la Vlädica Varlaam, ce era pre atunci Mitropolitü, deslegare, aü spusü călugëru anume cine aü datü rävașul. Și îndată chiamändü Vasilie Vodă pre Ciogolea Spätariul, i-aü spusü töte deamë-nuntul, și cum este și Stefan Sërdariul totü într'acela gândü și la acela sfatü.

Cu puține cuvinte i-aü muștratü Vasilie Vodă pre amëndoi Ciogolesciü. Ce amëndoi se apăraü că n'aü primitü aceste, ce i-aü fostü totü cu credință, și de arü trimite măcar pre unul dintre dënșii se aducä de grumazi pre Stefan Georgie Logofëtul; cë fie ñisü Vasilie Vodă: in zădar acëstä slujbä acum; se-ni fiți spusü aceste până era in Iași Logofëtul. Deci, pre Ciogolesci i-aü pusü la închisóre; érä in urma Logofëtului aü räpeñitü pre Sculi, apoi pre Iacomi ce era vätav de Aprozü, și pre Alecsandru Costin, cu carte la Stefan Georgie Logofëtul, numai se vie cum mai curëndü la Curte, pentru mari trebü ce aü nemeritü de la Impëräție. Incä la mai mari griji era Vasilie Vodă pentru Stefan Sërdariul, fiindü ätäte oști pre acele vremi, și marginea tötä pre samia lui. Și îndată aü scrisü cärți și la Stefan Sërdariul cë vie câtü mai de sîrgü la curte. Se prilejise mai nainte de aceste inceputuri o trebä de care invëtase Vasilie Vodă pre Stefan Sërdariul se gäteze nesce stëguri de slujitori, și când i-ar da scire se purcëdä cu o samä de ömeni la câmpü peste Nistru, că-și deschisese calea neguñitoriü Greci cariü ämblaü la Mosk pentru soboli, pre la Tigheina, pentru greul vämei, și se făcea scädere vämei aici in țërä. Și socotise Vasilie Vodă se-l sparie de pre acele drumuri de pește câmpü; cu privilegiul acei trebü, scriindü Vasilie Vodă la Sërdariul se vie cum mai de sîrgü la curte. Și pornindü cärțile, dederä scire că iatä și Sërdariul la curte sosese. Spunü, că decä s'aü apropiëtü de orașü Stefan Sërdariul, se-lü fi tëmpinatü o slugä a lui de i-aü spusü de töte ce se sunase in tërgü și la curte, și cum aü purcesü Logofëtul celü mare den Iași, și multe amestecäturi și cuvinte suntü de Unguri. Se fie stätutü multü in gânduri Sërdariul, intra-va in tërgü aü întörce-se-va inapoi; și-l ñicea o slugä a lui: întörce-te güpâne, că nice la unü bine nu mergi. Érä osända trage la platä; aü biruitü gândul, se între in tërgü; și îndată cum aü sositü la gazdä, nimicä zäbävindü, aü mersü la curte.

Vasilie Vodă, cum aü înțelesü de venirea Sërdariului, nu s'aü încreñutü

de-odată, ce în două trei rânduri au trimis să vedă sosit-au adevărat. Ce dacă au știut că este în divan, îndată au eșit Vasilie Vodă în Spătărie și l-au chemat la adunare, unde i-au spus Vasilie Vodă că și cărți i-au scris să vie pentru trebuia aceea care s'au pomenit mai sus. Ce bine este că ai venit singur. L-au întrebat după aceste de lucrurile ce se vedesc despre Unguri, cu amestecăturile lui Ștefan Logofetul, știe ceva tu ba? Tare s'au apucat Sărdariul că nu știe nimic, cu mare giurământuri; și cum se fie el amestecat la unele ca acele spre răul stăpânului său, dicându cu glas: «Dămine, cine ai fost mai creștut la Măria ta și cinstit ca mine, și m'ai scos din obște, și din serac m'ai îmbogățit?» Și i-au zis Vasilie Vodă: «Așa știu și eu.» După aceea i-au zis să meargă să grăescă cu Ciogolea, să audă ce spune Ciogolea Spătariul.

Cum au intrat Sărdariul în Visterie, și au vădit pază de Silmen, s'au spăimat știutorea de vină a sa fire, și îndată au început a-i spune de toate de față Ciogolea Spătariul. Se apăra Sărdariul de toate acele. Ce, ca un vinovat într'acele sfaturi, se apăra slab. Deci, au cunoscut Vasilie Vodă tot lucrul; era n'au vrut să-l omore îndată, așteptându ce s'ar mai învi despre Troțuș, unde au mers Logofetul. Ce, neașteptat vreme, sosi din fugă și Alexandru Costin, dându știri de perirea lui Iacomi, vătavul de Aproși, de străjile Unguresci eșite în țară; atunce au vădit Vasilie Vodă totă cămpăna ce-i venia asupra, nefiind gata de o primejdie ca aceea așa degrabă.

Iacomi vătavul de Aproși, dacă au sosit la Roman n'au mers pre caii lui, cari avea și buni și de agiuns; ce și-au lăsat caii lui în Roman la hrană, și au luat cai de olacă, ca un om deșteptat tot în bine, și de totă primejdia nesciutoră. Și i-au zis Alexandru Costin să nu-și lase caii de lungă sine. Ce n'au vrut să asculte prietenesc sfat, și au purces pre cai proști; și la Bacău îndată s'au tîmpinat cu străjile Unguresci, care străji cât l-au zărit l-au luat în gona, și îndată l-au agiuns; și așez gonindu-l l-au omorit din pistole. Era Alexandru Costin, și cine au fost pre cai buni, au scăpat de perire.

Agiungea fruntea oștilor Unguresci la Roman; și de la Focșeni au dat știri pentru oștile Muntenesci că au trecut Focșeni cu Diicul Spătariul. Atunci au dat pre amendo Ciogolescii și pre Ștefan Sărdariul pre mâna Silmenilor, de i-au omorit noaptea denaintea jitiței ce era în lontru în curte. Adusesse și pre Mogâlde, fiind unchiul lui Ștefan Georgie Logofetul; ce nu l-au omorit, numai l-au legat la puscă până la Hotin, cu sine.

Mult au stătat boierii, mai vartos Iorgaki Visternicul cel mare, să nu plece Ciogolescii și Ștefan Sărdariul. Ce, temându-se Vasilie Vodă că după apropierea oștilor Unguresci să nu facă și ei vre-o zarvă în curte, i-au omorit. Eram eu purure în casă la Iorgaki Visternicul, și adormise foarte tare de mare scârbă ce avea; când au fost pre la meargă-noapte s'au deșteptat, dându-i știri de la curte de perirea Ciogolescilor și a Sărdariului. Și dacă i-au spus, au suspinat de greu, dicându: «Au perit boierii?» Și dacă au știut de perirea boierilor, au zis: «oh, ce s'au făcut!»

Se mira Vasilie Vodă unde va năzui: la Turci, se temea de pira țerei și

de lunicósa fire a Turcilorú, și cu grijě; la Căzaci, se feria să nu'și mai strice numele de la Turci; érá a stare împrotiva oștilorú c'ei veniaú asupra, nu era cum, neavěndú nice óste gata, și țera tótă cu ură, și gata la lucru nou; că Orheiul, ce eraú capete eraú toți de a lui Stefan Vodă. Ce aú alesú cu sfatul să năzuíască la cetatea Hotinului, rápeděndú îndată la cuscrul seú, la Hmil Hatmanul Căzăcescú, dându'í scire de tóte aceste începuturí pre Stamatie Hadámul, vel Postelnicú.

La cetatea Némțului era tótă inima avuției lui Vasilie Vodă; decí, acole aú rápeditú Vasilie Vodă pre Stefăniță Păharnicul, nepotu-seú, să apuce averea; și, orí că n'aú sciutú Stefan Georgie Logofětul de averea aceea in cetatea Némțului, orí aú stătutú dupě lucrurile ce începuse, și n'aú socotitú acea avere; érá era mai aprópe de elú acea avere decátú de Vasilie Vodă.

Eraú oștile Unguresci cu Kemini Ianóș, Hatmanul lui Racoți, și cu Stefan Georgie Logofětul, la Roman, când și Vasilie Vodă s'aú sculatú cu tótă casa lui, și curtea, și cu boierii de curte, și aú purcesú den Iași spre Hotin. Atunci ce slujbă amú făcutú lui Iorgachi Visternicul, prin multe cuvinte nu lungescú; érá inima agonisitei lui amú trecut'ó la Cameniță și o amú datú la unú prietenú a tátăne-meú, anume Mihai Stegariul. Și deplin acea avere, mai apoi, la mâna lui Iordachi aú venitú.

Solul carele trimisese Vasilie Vodă la Hmil Hatmanul, precum s'aú pomenitú, Hadámul Postelnicul, orí că 'l-aú împedecatú Stefan, Părcălabul de Soroca pre acele vremi, orí de blăstemată și lipsită hire de hadámú, s'aú întorsú inapoi; și aflăndú pre Vasilie Vodă in calea Hotinului, aú páritú la Vasilie Vodă pre Stefan Părcălabul de Soroca, de viclénú. Decí, aú căutatú a trimitere pre alții de la Hotin iar la Hmil Hatmanul, pre Grigorie Comisul, și pre Stefăniță Păharnicul, nepotu-seú, și pre Neculaí Buhuș Jitniceríul, și lorú le aú datú poroncă pentru Stefan, Părcălabul de Soroca, s'élú prinđe și s'élú trimițe legatú de la Soroca la Hotinú; și așa aú făcutú. Ei singurí aú trecutú la Hmil Hatmanul; érá pre Stefan, Părcălabul de Soroca, 'l-aú datú in séma unora de Hăncesci, carií se țineaú pre-lungă Stefăniță Păharnicul s'élú ducă la Vasilie Vodă. Ce, pentru lăcomia sa, aducătorii să fie a lorú ce luase și ce mai era pre-lungă dénsul, 'l-aú omoritú pe cale.

Omú de miratú la întregimea lui de sfaturí și de înțelepciune, câtú pre acele vremi abie de era pământénú de potriva lui, cu carele și Vasilie Vodă singurú, osébi de boieri, făceaú sfaturi și multe césurí voróvă; așa era de întregú la fire. Érá la statul trupului seú era gârbovú, ghebosú, și la capú cuculatú, câtú puteaú să dici că este adevěratú Isop, la capú.

Dacă aú sositú Vasilie Vodă la Hotinú, s'aú aședatú cu taběra aprópe de cetate, deasupra.

Érá Stefan Georgie Logofětul, cu Kemini Ianóș și cu Diicul, Spătariul lui Matei Vodă, cuprinděndú scaunul țerei la Iași, îndată aú alergatú mulți de tóte părțile de la țeră la Iași, și glotindu-se aú mersú la Kemini Ianóș strigăndú: «Sě ne fie Domnú Stefan Georgie Logofětul!» Le-aú răspunsú Kemini Ianóș: «Pre voiă să vē fie, precum poștiți!» Spunú pentru Diicul, Spătariul Muntenescú, că se ispitia, și cu acea nădejde era, să fie elú Domnú.

Deci, după obicei, aŭ mersŭ Stefan Georgie Logofetul in beserica Sfete Nicolae cu câtava glótă, și i-aŭ cetitŭ molitva de Domnie Gedeon, Vlădica de Huși, fiindŭ Varlaam Mitropolitul eșitŭ la munte. Și așa, stătut'aŭ Domnŭ Georgie Stefan Vodă.

CAP. XVI.

Domnia lui Georgii Stefan Vodă.

Den cincŭ simțiri ce are omul, anume: vederea, auđirea, mirosirea, gustul și pipăitul, mai adevăratŭ de tóte simțirile este vederea: că prin auđŭ, câte aude omul nu se póte aședŭ deplin cu gândul, este așa ce se aude, aŭ nu este; căci, nu tóte suntŭ adevărate câte vinŭ pren auđul nostru. Așa și mirosul, de multe ori înșală, fiindŭ multe mirodenii de'nțeiŭ grele, érá apoi mare și iscusitŭ mirosŭ facŭ. Gustul încé este așa, că multe ne parŭ că suntŭ dulci, apoi simțimŭ amarŭ, și improtivă multe amare că suntŭ ne parŭ, și suntŭ dulci. Pipăitul, iarăși, multe pipăimŭ in chipŭ de unele, și suntŭ altele, și nu le putemŭ cunoște pre singurŭ pipăitul, fórá vedere. Érá vederea însăși dá tóte aședate in adevéru gândulŭ nostru, și ce se vede cu ochii nu încape să fie îndofală in cunoscință. Așa și noă, iubite cetitorii, cu multŭ mai lesne a scriere de aceste vremi, in cari mai la tóte ne-amŭ prilejitŭ singuri. Și pentru lungimea capitelorŭ ce s'aŭ scrisŭ pentru îndelungată domnia lui Vasilie Vodă mai sus, den eșitul celŭ de'nțeiŭ den scaunul țerei a lui Vasilie Vodă. Incepemŭ a scriere de domnia lui Stefan Vodă Georgie, care ori cu diréptă cale, ori cu nedirepte miđilóce, rădicându-se asupra domnu-seŭ, i-aŭ luatŭ domnia, tóte unele ca aceste den orânduirea lui Dumneđeŭ a fire se credŭ.

Indată ce s'aŭ aședatŭ Stefan Vodă Georgie in scaunul domniei, cu sfatul lui Kemini Ianóș, Hatmanul lui Racoți, și a Diicului, Spătarul Muntenescŭ, aŭ alesŭ și den óste Unguréscă și den Munteni, și aŭ alesŭ și o samă de ómeni de țéră, cu Pătrașco Morénul Hatmanul, și aŭ trimisŭ spre Hotin in urma lui Vasilie Vodă.

Scia și Vasilie Vodă de tóte ce se lucréză in Iași in urma lui; și aŭ trimisŭ și alŭ-doile rîndŭ de la Hotin soli la cuscu-seŭ, la Hmil Hatmanul Căzăcescŭ, și la ginere-seŭ Timuș, cerșindŭ agiutorŭ cum mai de sîrgŭ. La Leși încă pre mine m'aŭ trimisŭ la Starostele de Cameniță, la Petru Potočki, la a căruia eșire den robia Crîmului mare agiutorŭ îi dedese Vasilie Vodă cu banii săi. Aceste aducéndu'i aminte, ilŭ poftia să se afle de agiutorŭ la primejdia lui. Și cu acea solie aflândŭ pre Starostele, cale de trei ȕile mai sus de Cameniță, la nesce ocine a lui, indată aŭ lăsatŭ tóte trebile sele, și aŭ purcesŭ de sîrgŭ spre Cameniță. Érá până a sosire Starostele la Cameniță, dáu scire la Hotin lui Vasilie Vodă, că étă sosescŭ oștile lui Stefan Vodă asupră'i; aŭ stătutŭ in gânduri de'nțeiŭ, să stea să dea răsboiŭ cu câți ómeni avea pre lîngă sine, că încă eraŭ toți boierii cei de scaunŭ cu glótele sele cu Vasilie

Vodă și cu Boj, Căpitanul de Lefeci, și Cara, Căpitanul de Dărăban, și avea și Siimeni vr'o 60, și Nemți vr'o 100 foarte buni. Era dacă au vedut răcșla tuturor, și a căpitanilor și a slujitorilor, pre cari avea mare nădejde pentru mila ce le făcuse cu multe vremi mai înainte, s'au apucat de trecătorea Nistrului, suspinându pre Boj Căpitanul, și pre Cara Căpitanul.

Aice s'au cădută a pomenire pentru averea lui Vasilie Vodă ce era în cetatea Némțului, la care trimisese pre nepotu-seu, Ștefăniță Păharnicul, Vasilie Vodă. Acolo la Hotin, până a se clătire Vasilie Vodă, au sosit și Ștefăniță Păharnicul cu toate deplin la Vasilie Vodă; de care, dacă au dat scire că sosese și Ștefăniță Păharnicul cu toate deplin, s'au bucurat Vasilie Vodă, dicându: «*De acum înainte până la cămeșă 'mă voi da, și nu voru ride neprietenii.*» Și așa Vasilie Vodă, trecându Nistrul cu o samă de boieri, anume Toma Cantacuzino Vornicul, Georgie Hatmanul, Iorgachi Visternicul, și cu câți boieri ce mai erau străni, de casa lui, boierii cei-alți toți, și cu slujitorii cu puscile, s'au întors spre Iași la Domn ténér. Și ténpinându-se cu oștile lui Ștefan Vodă în Dumbravă, aproape de Hotin, până a se incredere unii cu alții, au trecut câteva césuri, în care zăbavă au trecut Vasilie Vodă Nistrul cu toate casele boieresci; însă, nu fără mare pagubă în carele boierilor, la trecătore, și mai mult de tégoveții de Hotin, cari, vedându spațma și graba la trecătore, precum face vreme ca aceea, au dat jac în rămășița carelor, și multe haîne scumpe și arginturi au apucat, cât de atunci sciam îmbogățiți câțiva Hotineni.

Apucase oștile lui Ștefan Vodă pre o samă de Nemți netrecuți; și dându și den cetatea Mogâlde, Păharnicul de care s'au pomenit mai sus că l-au legat la pusc, den sacaluș, și năvălind și slujitorii lui Ștefan Vodă, au perit puțintei Nemți la trecătore cu podul. Era dau și Siimenii lui Vasilie Vodă de peste Nistru, cât nu se apropia nime la vad.

Nu amă fost într'acea dată la trecătore, că trecusem Nistru mai înainte, precum amă pomenit. Era amă înțeles den cei ce au fost acolo de față, cum singur Vasilie Vodă au fost ședându în cea parte de Nistru pre un scăueș. Au sloboțit tégoveții, și spun cu invățătura Mogâldei Păharnicul, un sacaluș, den care sacaluș glonțul foarte pe apoe de Vasilie Vodă au lovit. Spurcată și nebunescă faptă, și nu fără osândă cât de târziu.

Nu pociu tăce aice pentru cetatea Hotinului, ce nesocotela a o lăsare îndată pre mâna altuia: de nu de altă nădejde, pentru trecătore, se hie fără de grije, s'au cădută se puțe ómeni sinețasi; și ce ómeni? trei-șeci de Nemți se fie pus se o ție despre óstea Moldovei, și despre Unguri cu anii. Au n'au fost hrană? Pănea unui sat de la Hotin o ar fi putut ține un an, sau câtă era numai în tég; și cea cetate ori cine va vre se socotescă, va afla că au fost a risipei casei lui Vasilie Vodă pricină; și de me vei întreba cum, îți răspund: că de ar hi fost dómna lui Vasilie Vodă în cetatea Hotinului, nu la Sucéva, n'au fost în puterea lui Ștefan Vodă, a batere cetatea Hotinului, cum au bătut fără grijă cetatea Sucevei. Că așa venise Vasilie Vodă cu Sultani până în Prut cu oști Tătăresci; ce l-au întors Hanul, că sosia Craful Leșesc. Sau cum are hi bătut Ștefan Vodă cetatea Hotinului, și Hmil era la Husetin,

cale de o Ți de la Hotin. Ce, multe ar hi pututŭ luare Vasilie Vodă, și domnia totŭ neclătită'Y sta la Pörtă, până târziŭ după luatul cetăței Sucevei de Stefan Vodă.

Nime, dără, sē nu vinuēscă sfaturile de acum. Veđi greșelă ce s'aŭ făcutŭ. la acesti vestiți sfetnici, și acela lucru era in putere a facere; ără vremile de acum nu suntŭ in putere, și nice unŭ sfatŭ nu incape la greu ca acesta; fōră de mărturie ȡicŭ că este sosită perirea. ȡicemŭ, că de ar hi cutare, și cutare ar hi intr'altŭ chipŭ; ără nu suntŭ vremile subt cărma omului, ce bietul omŭ subt vremi. Multe și mari smintele amŭ apucatŭ den ȡilele celorŭ mai bătrâni. ără îți agiungă și acestă una cu lăsare fōră oșteni a cetății Hotinului, den care lăsare este rēsipa a tōtă averea lui Vasilie Vodă cu casa.

Pentru cetatea Hotinul tēmpinându-mē in cale cu Cotnarski, credinciosŭ pi-sarŭ a lui Vasilie Vodă, m'aŭ intreatŭ, că elŭ venia de la Craul trimisŭ până la rēscole de Vasilie Vodă, și eŭ mergēmŭ in susŭ la Staroste de Cameniță ca unŭ omŭ deplinŭ ce era: grijit'aŭ bine cetatea Hotinului Vasilie Vodă? Pus'aŭ omeni și puscŭ, aŭ ba? Am rēsponsŭ: că nice unŭ sēmnu la purcesulŭ meŭ sē se grijescă cetatea n'amŭ vēđutŭ. Aŭ suspinatŭ Cotnarski cum are hi sciutŭ, că se va lăsa ne cotită cetatea aceea. ără pōte hi, cu giudețul lui Dumneđeŭ spre ce trage, cu anevoie se mută cu sfatul omenescŭ.

Intra Vasilie Vodă in Cameniță, când amŭ sositŭ și eŭ cu vestea că iată sosesc și Starostele de Cameniță, cu mare făgăduință și cu căldură sē se afe la acea vreme, cum ș'aŭ fostŭ.

Pentru venirea Căzacilorŭ cu Timuș asupra lui Stefan Vodă Georgie, și l-aŭ scosŭ den țēră

N'aŭ plinitŭ Vasilie Vodă o lună de ȡile cu pribegia sa in Cameniță, aŭ și venitŭ scire cum Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanul, cu 8000 de Căzaci intr'a-lesŭ, trece pe la Soroca Nistrul. Acum sē cauți, dără, firea de prietenŭ Lēvŭ; măcar că Căzaciŭ până la inima Leșilorŭ intrase cu sabia, și Vasilie Vodă fi-îndŭ o casă cu capul lorŭ, și in nădejdea lorŭ de a'și rēscompărare Domnia, nice o oprělă saŭ vr'unŭ bănatŭ despre cineva n'aŭ avutŭ; ce cum aŭ venitŭ fōră grije, așa când i-aŭ fostŭ voia aŭ eșitŭ, fōră numai de unŭ Polcovnicŭ, anume Condrațki, ce era cu o mie de Leși de paza marginel, avea sieală Vasilie Vodă. Ce prepunea ca nisce omeni străini, de se siea al noștri; ără nice acela nice unŭ gândŭ rēŭ, nice acea putere sē strice lui Vasilie Vodă ce va n'aŭ avutŭ. Timuș cu oștea, cum aŭ trecutŭ Nistrul, n'aŭ mai așteptatŭ sē se adune cu socru-seŭ, Vasilie Vodă; ce de la Soroca întins la Calcenŭ aŭ trasŭ cu oștea, și acolo aŭ trecutŭ Prutul.

Luândŭ veste Stefan Vodă de Timuș că vine întins asupra Leșilorŭ, Diicul, Spatarul Muntenescŭ, pre poronca Domnu-seŭ sē nu se sune de totŭ lucrul că aŭ intratŭ cu oștile sele in raeaua Impēratului, se întorsese cu câteva ȡile mai 'nainte. Așijdere și Kemini Ianōș, ori temēndu-se de vr'o smintělă saŭ de

vr'unu viclesugü de țără, ori sciindü soliile stăpănu-seü, lui Rakoți, la Hmil, pentru crăia Leșescă, că se agiungea Rakoți cu Hmil pentru crăia la Leși de atunci; și au pornitü și elü totă pedestrirea de Nemți ce avea, și cu pușcile, pre la codrul Căpotescilorü pren Cobăle, dreptü la potica Oituzului. Numai elü singurü cu călărimea rămăsese, pre rugămintea lui Stefan Vodă, in Iași; și au strinsü și Stefan Vodă oște de țără câtăva, ca la 12000 de ómeni, și au eșitü deasupra Popricanilorü.

Timuș, dacă au trecutü Prutul, au purcesü la Jijie spre Popricani, cu tabăra legată. Eșise o sémă de oșteni de a lui Stefan Vodă peste Jijia, in chipü de hartă, și ai pogoritü Stefan Vodă cu Dărăbanii la Jijia la vadü; érá puținü lucru au ținutü harțul oștili lui Stefan Vodă: i-au împinsü îndată călăreții lui Timuș; și erau și de ai noștri cariü țineaü cu Vasilie Vodă; pre lüngă Stefăniță Păharnicul den Hăncesci, și den Hăncesci o sémă, și căți-va Cerkezii erau de a lui Vasilie Vodă; cariü toți mersese cu boierii cei trimiși de Vasilie Vodă la Hmil Hatmanul.

Căzaciü, cum au împinsü pre călăreții ce le eșise înainte den óstea lui Stefan Vodă, au purcesü orbü la vadü cu totă tabăra; și unii pre podü, mai mulți pre lüngă podü, că era Jijia mică, au datü cu tabăra; care năvală vedëndü Dărăbanii, au plecatü fuga de la vadü la delü, spre Redü; și óstea cea-altă ce sta pe culmea delului deasupra, nedându-le nice-unü agiutorü, i-au agiunsü pre cósta Popricanilorü călăreții lui Timuș, și elü singurü; și acolo au cădütü multe trupuri den bieții Dărăbanii; alții, cariü au hălăluitü până in Redü, și-au scutitü viața cu pădurea.

Vedëndü acea primejdie a Dărăbanilorü, Stefan Vodă și Kemini Ianöși, au trasü óstea mai spre Iași, și au tocmitü de ambe părțile de drumü călărimea; și era acea óste și de țără și de la Kemini Ianöși, câtü se putea ca la 24000 föră greș se se socotescă. De are hi fostü la unü gândü, ce era? Nedändü răsboiü Căzaciilorü, numai se le închidë calea și hrana den tóte părțile, ce are hi făcutü cu tabăra Timuș?

La suitul taberei Căzaceșci pe cóstă la delü, sărisë o sémă de oșteni de țără și infransese pre călăreții lui Timuș de i-au băgatü până in tabără. Și acolo in delü, dacă au sositü totă tabăra, s'au aședatü pre mas, că era in deséră, și acolo au mas peste nópte. Érá den óstea lui Stefan Vodă, intr'acea nópte mulți lăsändü oștenia au mersü pre la casele lorü.

A doua și Timuș, cu tabăra legată, au purcesü dreptü asupra oștilorü lui Stefan Vodă spre orașü, föră de nice o sieală, dodeindu'i Moldovenii câte órece pre-de-laturü. Ce, vedëndü Stefan Vodă și Kemini Ianöși că se impușineză óstea, și intr'acea nópte s'au scursü glumătate óstea, pēnă între vii au ținutü drumul orașului; érá de'ntre vii au luatü Bahluul in sus, și căți-va boieri de casa lui Stefan Vodă, cu totul.

Timuș intr'acea și, dupē ce au împinsü pre oștile lui Stefan Vodă, au intratü in tērgü, și au descălecatü in curțile Domnesci, și tabăra ezită totă inaintea curții și pren pregürü; și au stătütü așa cu tabăra ezită până la venirea socrului seü, lui Vasilie Vodă, in Iași, de la Cameniță. Și până a sosire Vasilie Vodă, au prădatü Căzaciü pren Codrii Iașilorü, de la drumul Căpotes-

cilorü până apröpe de Huși; și scosese föră numărü vite; cari apoi, dacă au sositü Vasilie Vodă, pre câte au aflatü nemäncate totü câte unü zlotü de vită au datü Căzacilorü; și au datü scire ömenilorü de au venitü de 'și-au luatü vita cine o au cunoscutü.

Mulți au peritü aice de Căzaci, ömenii nesciutorü cine suntü Căzaci, oploșiți in tîrgü; alții mergeau se se inchine la Stefăniță Păharnicul, carele era cu Timuș. Ce nu aglungeau pîn la Stefăniță, căci tîmpinau Căzaci, și'i omoriau; între cari și Täutul Armașul, și alții mulți au Peritü de Căzaci.

Pre Vasilie Vodă, vestea de isbănda lui Timuș 'l-au tîmpinatü la Zvancea; cu care veste, Grigorie Comisul însuși mersese, și 'l-au îmbrăcatü cu haină cu soboli; și îndată au trecutü Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nice intr'unü chipü n'au vrutü se o dea tîrgoveții, cu Hăjdeu Părcălabul lorü; ori că au vrutü așa de credincioși se hie lui Stefan Vodă; care lucru n'așu da se hie între ai nostri până intr'atâta nevointă pentru singura credință; ori că s'au siitü pentru jacuri ce făcuse tîrgoveții la carele bojarilorü, precum s'au pomenitü, și slobodisă câte-va sacalușe in singurü Vasilie Vodă. Și acesta este pricina, nu alta; și in câte-va rânduri au trimisü Vasilie Vodă la Hăjdeu, carele era pusü de Stefan Vodă, și la tîrgoveți, cu mari giurămënturi. Ce nice intr'unü chipü n'au vrutü se dea cetatea; și au ținutü câte-va luni, până la adoua venire a lui Stefan Vodă den țera Muntenescă. I-au fostü incungiuratü Vasilie Vodă și cu nesce Nemți. Ce totü au ținutü cetatea tötă vara închisă. Așa cu anevole se agonisesce, ce se perde odată.

Vasilie Vodă, dacă au sositü la Iași, după sfatü ce au făcutü cu ginere-sëu Timuș, s'au mutatü Timuș cu tabëra sa la Galata; ërä Vasilie Vodă au rëmasü in curte, gätindu-se asupra lui Matei Vodă cu mare gătire, dändü scire țerei se incalece totü omul, ertändü pre toți de töte greșelele, măcar și improtiva Domniei de are hi greșitü cine-va.

Aice caută cum nu se pöte trece ceea ce este se hie; că după isbănda aceea a lui Vasilie Vodă, se hie intorsü pre ginere-sëu inapoi, și se se fi aședatü cu paza trebilorü la Impărăție, întärindu-se cu slujitorii strëini, cum avea avuție, nime nu are hi mai venitü asupra-i. Și așa sfätuiaü pre Vasilie Vodă și o sëmă de boieri. Ce, in nădejde neindoită ce avea Vasilie Vodă pre oști căzăcesci, se-și rëscumpere strimbătatea despre Matei Vodă äntëiu, și despre Racoți mai pre urmă, cumuși dicea Timuș: că den țera Muntenescă pren Ardel se va întörce. Au biruitü sfatul, numai se mërgă asupra lui Matei Vodă in țera Muntenescă. Èrä nu omul, ce Dumneđu sfärimă rësbötele, precum dice scriptura: Господъ съкрушилъ брвои.

Nu se cade se trecemü poticala Nemților de Șaügăii țerei nöstre la munți pre Oituz, de care Nemți s'au pomenitü că-i pornisë Kemini Ianöși den Iași inainte pren strimtori deadireptul, și apoi in munți la Nemți; s'au îndemnatü Șaügăii dela Ocnă, și au ținutü calea pedestrimei aceea a lui Racoți; și, cu sfatul unuia den Șaügăi, dacă se vorü apropie de Nemți, se cadă toți la pämëntü până va trece focul sinețelorü, cum dau Nemții toți odată. Așa au făcutü; căldëndü toți la pämëntü, după ce s'au stëmpëratü sinețele; până a se gătire alü-doile rândü Nemții, au intratü Șaügăii intr'ensii cu cöse și cu topöre

lungi in cödă ce aü ei, și aü peritü câți-va Nemți acolo de acei Șaügăi, câtü aü căutatü acea pedestrime a lăsare și puscile in munți; și abie s'aü desbăratü de Șaügăi cele-alte bulucuri de Nemți. Pentru care faptă a Șaügăilorü, apoi, Alecsandru Costin, fiindü povată dată den Iași acelorü Nemți, aü ședutü unü anü inchieietü in obeți, și in temniță, in Fögărași.

Stefan Vodă până in Trotuși aü mersü cu Kemini Ianöși; érá de acolo, avëndü nădejde pre Matei Vodă de agiutorü mai de sirgü, și trăgeaü și boheri in țera Muntenescă, și póte hi că și perirea Morenului, Hatmanului lui Stefan Vodă, ce l-aü ucisü țeranii ce se strinsese la Stefăniță Păharnicul, nepotul lui Vasilie Vodă, și patima Nemților de Șaügăi, făcea óre-ce sieală lui Stefan Vodă. S'aü despărțitü de Kemini Ianöși, și aü luatü in gios pre Trotușü, de aü trecutü prin Focșeni in țera Muntenescă.

CAP. XVII.

Pentru a doa venire a lui Vasilie Vodă in Moldova.

Aice in Iași, până la purcesul lui Vasilie Vodă in țera Muntenescă, aü peritü Cotnarovski, Pisarul Leșescü, de credință a lui Vasilie Vodă, omü deplinü la tóte trebile, de Timuș, ginerile lui Vasilie Vodă, den firea lui acea de tiranü ce érá, și de omü sêlbaticü, și fôră nice o frică de Dumnezeu, scornindü pricină că este Leav, și cum că elü opria pre Vasilie Vodă sê nu-și dea fata dupé elü. Deci, intr'o di aü trimisü la Vasilie Vodă, poftindü sê-lü trimită că-i este de trebă. Negândindü Vasilie Vodă de una ca aceea, l-aü trimisü la dên-sul in Mönăstire la Galata, și acolo, dacă aü mersü Cotnarovski Pisarul, Timuș aü invêțatü pre Căzaci de ai sêi cu sabiile gata sê stea; și dupé voróva ce aü avutü scornită cu dên-sul, la eșitul lui de la voróvă, aü datü Căzaci, ce éraü gata de acea faptă, cu sabiile intr'ênsul și l-aü omoritü cu mare tiranie, fôră de nice o vină; de care faptă a lui Timuș, dacă aü auđitü Vasilie Vodă, numaí nu se otrăvia de voie rea; și âmbia Timuș cu acela gândü și asupra Tomei Vornicul, și a lui Iorgaki Visternicul, totü dintru acea pricină, qlicêndü că acesti doi cu Cotnarovski opriău pre Vasilie Vodă sê nu dea pre dómna Ruc-sanda dupé dên-sul. Ce âmbiaü și ei cu qdilele amănă, și s'aü cerșutü la Vasilie Vodă sê-l lasé sê mérgă la țéră. Ce Vasilie Vodă nu-i lăsa; și aü poroncitü la ginere-sêü, că mai bine mortü sê hie, de câtü sê hie boherii cari'i are elü la inima sa cu tótă credința, la atâta grije; saü cu ce inimă vorü veni cei alți boheri de la țéră la dên-sul. Deci, l-aü mai mutatü de la gândul lui; insê, acesti doi boheri totü cu ferélă âmbiaü, și totü pre-ascunsü, nóptea. Pre pórtă despre casele Dómnei veniaü la curte la Vasilie Vodă, de care Vasilie Vodă cu greü suspina, și'i fringea mânele de ginere ca acesta.

Aü purcesü Vasile Vodă den Iași spre țera Muntenescă cu alü-treile rîndü asupra lui Matei Vodă; și ântêiü Timuș cu tabêra Căzácescă, cu alü-doile conacü, aü stătitü la podul inaltü, pre Bărladü, și acolo aü făcutü Timuș oștilorü

sele căutare; și le-a'î împărțitū de la Vasile Vodă lefe, și căpeteniilorū și oștilorū tuturorū. Eraū den capetele Căzăcesci cu acea ôste Bohul, și altul Nosaci, anume Polcovnici vestiți, și vechi căzaci; și totū acolo, fôră de nice o vină, Timuș, pentru unū cuvântū ce aū đisū in sfatū Bohul, aū scosu sabia și aū lovitū pre Bohul intr'unū umerū, den care rană in tótă calea aceea aū ânblatū Bohul cu mână legată. Acela omū cu firea de héră sêlbatecă era Timuș; nime dintre Polcovnici nu cutezaū unū cuvântū sê đică sê indirepteze lucrurile oștilorū. Ce de'ndată pre purtatul trebilorū ce era Timuș, omū tênerū și fôră de nice o socotelă, se cunoscea că nice la unū folosū nu'î vorū eși lucrurile: De acolo aū purcesū oștile in gîosu; și Vasile Vodă era in frunte cu ôste de țeră; și i se adăogea den đi in đi ôstea de țeră de pretutindere, și până la marginea țerei s'aū strinsū in 8000 ôste de țeră.

Matei Vodă, domnul Muntenescū, luândū veste de scosul lui Ștefan Vodă den Moldova de oști căzăcesci, trimisese pre Diicul, Spătarul sêu, sê stringă tótă ôstea de pre marginea țerei sele, sê stea la hotarū intre țeri; și cu Diicul Spătarul de strajă, și Ștefan Vodă cirécul lui. Avea și Ștefan Vodă 300 de ômeni aleși călăreți, și câți-va feciori de boieri tineri cu sine. Și ântêiū straja lorū pentru limba ce trimisese s'aū ivitū in gura Berheclului, mai sus de Tecuciū, pre carii 'i-aū gonitū ômenii lui Vasilie Vodă câtva locū. Ce sâringū târđiū le-aū pierdutū urma. Venise mari apele Siretului, pentru care aū căutatū oștilorū câteva đile a facere zăbavă, până a'î făcutū podū peste vase. Și așa, trecêndū ôstea a doua-đi de la Siretū, aū intratū pre la Focșeni in țera Muntenescă. Și indata, fôră de nice o milă, aū datū focū și orașului; și ori pre undeși agungeaū Căzaciū fumaū a bieșilorū locuitori nevinovați locașurile, odăile și hrana.

Sta in tocmală cu oștile și Diicul, Spătarul lui Matei Vodă, nu departe de orașul Focșenilorū, la Milcovul celū mare. Ripile aceluī pârău pusese despre oștile lui Vasilie Vodă, și ôstea sa tocmise de ceea parte stolū, tótă ôstea intr'unū șiragū tocmită, ca 9000 de ômeni; că și den lefeciū lui Matei Vodă eraū osémă cu đensul, și ôstea de țeră, câtă era in țera Muntenescă den Bucuresci in cöce până la margine, tótă era acolo adunată; și acolo era și Ștefan Vodă cu vr'o 300 de Moldoveni. Și așa in rîndū tocmită ôstea Muntenescă, aștepta pre Vasilie Vodă și pre Timuș. Ântêiū li s'aū arătatū Vasilie Vodă cu oștile sele, și aū stătutū frunte și Moldovenii; érá Căzaciū își tocmiău tabera mai pre urmă; și atăta aū stătutū Munteniū la rêsboiū, câtū aū făcutū ôre ce harțuri cu Moldovenii peste pârău, trecêndū Moldovenii, apoi trecêndu'î Munteniū iar inapoī; așa, in doê trei rînduri, până aū trimisū Vasile Vodă Nemțiū ce avea, și s'aū supusū pre subt maluri. Decī, aū luatū călărimea Moldovenilorū și malul dincolo. Érá câtū aū vêđutū Munteniū tabera căzăcescă apropiată de pârău, aū purcesū in risipă cine incotro 'i-aū pârutū. Gonit-aū Moldovenii și o sémă de Căzaci călări până la Rîmnicū; érá mulți n'aū peritū Munteni, că aū luatū de vreme la fugă, dupê acea risipă a oștilorū Muntenesci, care s'aū făcutū mai multū den prostia Diicului Spătariului, că nice trebuia sê aștepte elū până intr'atăta pe ôste ce era cu focū, și elū numai cu călărimea.

Aū purcesū Vasile Vodă cu Timuș spre Têrgoviște, stricândū și ardêndū ce

și le sta înainte. Era Matei Vodă, Domnul Muntenescă, luându-și veste și de risipa oștilor lui la margine, și cum că vine asupra lui intinsă Vasilie Vodă cu Timuș, nimică cu acea smintelă a oștilor de la margine nu s'au spămat. Ce, stringându-și oștea de țără și lefecii ce avea, au purcesu și elu den Tergoviște, și 'și-au alesu locu forte bunu de elu, la o poenă între Ialomița, apă curgătoare, și 'ntre unu părău forte tinosu, și de trecătoare rău, la unu satu anume Hintă; și acolo au stătu cu mare inimă, nu așa oștile sele cum elu singuru, așteptându pre Vasilie Vodă. Trimise Matei Vodă și altă semă de oște, Siimeni, și Lefecii o semă, intr'agiutoru Diicului Spătarului la margine. Ce, dacă s'au tēmpinatutu cu veste că s'au risipitu oștea aceea cu Diicul Spătarul, s'au intorsu oștea aceea inapo, și 'i-au agiunsu la Telejina fruntea oștii lui Vasilie Vodă. Au stătu Munteni cālari la vadu, pentru se se mai depărteze pe destrimea.

Părtu-s'au și lui Vasilie Vodă și lui Timuș că va fi acolo Matei Vodă singur, cu totă oștea, la Telejina; apoi, dacă s'au vedutu că este oște puțină, au datu oștenii lui Vasilie Vodă pe trei locuri peste apă, și n'au stătu Munteni, ce s'au datu inapo; era gonășii indată au agiunsu și pre Siimeni, și aciea, dându-se inapo, s'au apēratu pen nesce dumbrăvi ce suntu acolo. Deci dându scire lui Vasilie Vodă de Siimenii aceia, au purcesu și singuru Timuș cu o semă de oște căzăcescă cālari, lăsându tabēra pre urmă cu Vasilie Vodă. Și dacă au agiunsu Timuș, au pedestritu pe Căzaci giosu la năvală asupra Siimenilor. Ce totu au mersu apērându-se forte tare den focu Siimenii, până au intrat intr'altă pădure, ce era lunca Praovei, și nu le-au stricatu nimică Căzaci, până in nopte bătându-se den focu, fōră ce a' picatu den Siimeni și den Căzaci. Den Căzaci au peritu doi sotnici atunci. Vesel Matei Vodă că i-au hălăduitu Siimenii, și că au pututu da rēspunsu focului căzăcescu, luându mare inimă și nădejde dentru acea intimpinare a Siimenilor cu Căzaci. Era Timuș, după acea gonă, n'au vrutu se se întōrcă la tabēră, pre care o au apucatu nōptea cātu au trecutū apa Telejinei, ce au rēmasu cu masul la unu satu, anume Cucoreșcii, la nesce case boferesci, aflându casele pline de tōte bucatele. Singuru au pusu de au datu focu caselorū, dacă s'au sculatū de la masă amețitu de vinu.

A doua-zi, oștea trudită de cale și obosită tabēră, necercându ce locu este înainte, unde și in ce locu este neprietenul, și cum de-departe, abia de au îngăduitu doē trei cēsuri, au și disu trîmbișile de purcesul oștii. Multu au stătu Vasilie Vodă sfātuindu-lu se rēmēie acea zi ca se se rēsufe oștea, se se stringă bine totă, și se se cerce locurile, și pre altu locu nu pre acole, pre unde alesese Matei Vodă, se'i hie îndămână a stare improtivă. Ce cui se dicu aceste? sau cu cine se sfătuesci? Cu unu omu in hirea hārelorū sēlbatice? Polcovnicii ce erau, unul unu cuvēntu nu cutea se dică; că numai pentru unu cuvēntu, cu sabia smultă da ca intr'unu căne intr'ēnsul. Și Bohul Polcovnicul cu mâna legată de rană de sabie, făcută de Timuș, âmbra ca fōră sine.

Aice caută acēstă isbândă, den ce, și cum s'au prilejitu lui Matei Vodă, și ca acea isbândă, care nu se va fi prilejitu alta ca aceea in totă viața lui, câte rēsbōie va fi avutu in zilele sele; că cine arū putea se crēdă in socotēlă, se se înfrângă oște căzăcescă cu tabēră, de oște cum este oștea Muntenescă

Nu se defaimă; ce orî pedestraşul, orî călăreţul vei socoti, şi nu vei afla se hie de potrivă sineţaşului căzăcesc. Ce, vei dice: fost'aũ acolo Sêrbî, Ungurî şi Leşî, nu numai Muntenî Aşa este: Leşî aũ fostu puţinî, ce are hi făcutu ei numai, de are hi fostî tocmlă in ôstea căzăcescă pre obiceiul lorũ? Siimenî Sêrbî, saũ Ungurî, nu'î alegũ den Muntenî, nici suntũ Siimenî Sêrbî saũ Ungurî atocma cu focul Căzacilorũ, cum nice dărobanţul Muntenescũ. Eũ, ce este partea me, tótã isbãnda acêsta a lui Matei Vodã de la Hintã, alegẽndũ deosêbi voia şi orõnduêla lui Dumneđeũ, numai pre socotêla omenescã grãescũ, este den nebunia lui Timuş, ântêiũ, şi den bãrbãţia lui Matei Vodã, a doua. Inse, den nebunia lui Timuş ântêiũ, cu câtvã mai multũ; cã socotindũ vitezia lui Matei Vodã de atunce, cum âmbra pre denaintea oştii sele îmbãrbãtãndũ in frunte, se se hie apropiatũ ôstea căzăcescă cu tabêra legatã, nu ruptã cum o aũ rupt'o Timuş in trei părţi, se se hie lipitũ a dare la şintã, nice are hi scãpatũ Matei Vodã fõrã primejdie, saũ morţiũ, saũ raniũ, mai grea de cum i s'aũ prilejitũ totũ atunci, nice Siimenî are hi şinutũ multũ improtiva focului lorũ. Ce tótã pricina isbãndei acela, nebunia lui Timuş, care nice vorovîa cu nime, nice întreba de Polcovnicîi sei saũ de cinevaşî. Ôstea obositã de atãta cale, totũ intr'acea ñi, cu tabêra ruptã in trei părţi, precum este mersul şi tocmla in rêsboiũ socotesce. Ce dacã aũ vêđutũ Vasilie Vodã cã cu sfatul nu face nimicã, aũ suspinatũ, şi lãsãndũ tôte in voea lui Timuş aũ purcesũ cu ôstea sa iar in frunte; şi pre urmã Timuş cu tabêra, scãrşnindũ in dinţi, cum cã se laudã Moldovenî cã ei aũ făcutũ isbãnda de la Focşeni şi de la Telejina. Mergã tabêra, ales Căzăcescă, cu greu pren locuri strimte şi tinose, şi pre pãrãul Hintei numai unũ podeţũ. Şi ântêiũ, dacã aũ trecutũ ôstea lui Vasilie Vodã podeţul in poenã, aũ luatũ aripa in a stînga, şi s'aũ pusũ şiragũ in rõndũ improtiva aripei oştii lui Matei Vodã cei drepte; êrã drepta, şi singurũ miđilocolul, aũ lãsãtũ Vasilie Vodã taberei căzăcesci improtiva miđilocolului şi aripei cei den a stînga a lui Matei Vodã. Ce tabêra căzăcescă, dacã aĩ venitũ pãnã la unũ locũ, aũ stãtutũ, şi n'aũ vrutũ Timuş se o aducã aprõpe in rõndũ, alãture cu ôstea Moldovenescã, dicẽndũ: lasã, viteziũ Moldovenî vorũ bate ei pre Muntenî şi singurî fõrã de noi. Aice cautã, cã aglungea acêstã singurã nebulie la intrêga smintêlã. Êrã Matei Vodã in tocmlã sta intr'acesta chipũ: aruncã şanţul pren pregîturul taberei sele, den apa Ialomitei den sus de o parte pãnã den gîos, şi aũ scosũ ôstea den afarã de acelũ şanţũ. Den drepta aũ pusũ curtea, ce se dice la dẽnşii *Roşii*, şi altã ôste de țerã; şi aũ pusũ o sêmã de pedestrime Siimenî, şi acea aripã era improtiva Moldovenilorũ. Êrã elũ singurũ aũ stãtutũ in miđilocũ cu Levenşii, şi cu Dãrãbanii, şi cu o sêmã de Siimenî cu puşce tocmitẽ pentru pedestrime. Êrã den astãnga, ce se prindea in protiva Căzacilorũ, aũ pusũ Leşî, Lefecii, şi Ungurî; şi aşa, cu ôste scõsã den şanţuri, nu departe aũ stãtutũ şi aũ aşteptatũ pre Căzacî şi pre ôstea Moldovenilorũ.

Câteva cêsuri aũ stãtutũ oştile Moldovinesci, aşteptãndũ se se apropie Căzacii cu tabêra; şi trimiţẽndũ rõndũ dupẽ rõndũ Vasilie Vodã la Timuş. se apropie tabêra, n'aũ vrutũ se vie, ce aũ rêsponsũ: *Incêpã Dumniãlorũ rêsboiũ, şi voiũ veni şi ei*. N'aũ avutũ ce face Vasilie Vodã, aũ mai clãtitũ cu tótã

óstea, și aú începutú Moldovenii harțul cu Muntenii; daú Siimenii lui Matei Vodă in Moldoveni cu focú. Ce și Vasilie Vodă, o sută de Nemți ce avea tórte buní i-aú trimisú sê sprijinésca cãlãrimea Moldovei; aú stãtutú Nemții impro-
 tiva focului Siimenilorú și, pre obiceiul lorú, cum slobodú odatã focul, s'aú indem-
 natú mai multú de giumétate óstea Moldovei, și aú fãcutú acea návalã cu stéguri
 asupra Muntenilorú, câtú tótã curtea ce sê chiamã Roșii aú datú dosú, și unii și
 peste Ialomițã dedese, nesocotindú vadul; pãnã in corturile Muntenilorú aú mersú
 Moldovenii cu acea návalã; și nime nu putea dice cã nu era acea návalã a marii vi-
 tezi. Și sê hie lostú și tabëra Cãzacilorú odatã alãture cu focul asupra miđlocului
 și aripei ceí deastãnga lui Matei Vodã, s'are fi alesú lucrul. Ce, neavëndú Matei
 Vodã nice o trebã la miđlocul unde era elú și aripa lui cea-altã, s'aú mutatú sin-
 gurú cu capul lui in aripa den dirépta, unde era infrãntã de Moldoveni óstea lui,
 și aú datú înderãpt pre cãlãrimea Moldovei, intorcëndú tóte puscile in Moldo-
 veni, și tótã pedestrimea. Și viindú mai desú focul, s'aú datú Moldovenii pre
 încetú iar inapoi; și intr'acea desime a focului picãndú câți-va Moldoveni, aú
 peritú și Cãpitanul celú de Nemți a lui Vasilie Vodã, omú oșténú dreptú, de ne-
 mul sêu Lévú. Pușcile nepãrsitú daú in Moldoveni. Și așa, puindú Matei Vodã
 rësboiul la locú, la aripa sa din dirépta, Timuș, cu nebunia sa, aú ruptú numai o
 sémã de pedestrime Cãzãcescã cu o sémã de pușci, fõrã tabërã, fõrã altã tãrie, și
 i-aú apropietú de miđlocul oștii Muntescã, unde venisê iar la locú Matei Vo-
 dã și sta indemnãndú óstea sa asupra Cãzacilorú. Inse, era atãta locú, câtú
 abia se agiungeãu cu glonțurile unii pre alții; și lucrau pușcile de âmbe păr-
 țile. Cãzacií prencetú totú se apropiaú de óstea Muntenescã pre furiși, cã este
 locul acela fórte spinosú, și când daú pușcile lui Matei Vodã intrênșii, toți
 cãdeaú la pãmëntú. Érã aripa deastãnga, unde eraú Leșii lui Matei Vodã, staú
 plecați Leșii pre caí neclãtiți, deprinși și sciutori firei Cãzãcescã, vëdëndu'i fõ-
 rã tabërã pedestrime gólã singuri in câmpú, așteptaú cu inima sê se mai a-
 propie Cãzacií. Timuș sta inapoi cu tabëra, despãrtind'o in dóe părți, fõrã de
 nice o socotélã, pãnã s'aú scornitú chiotul inre Cãzacií ceí den frunte, și aú
 sloboditú focul; den care focú aú nemeritú unú glonțú den sinețã pre Matei
 Vodã, aprópe de incheetura genunchiului; și 'l-aú priceputú indatã unú Peicú,
 și aú nãvãlitú la scara lui Matei Vodã sê nu cumva cađã. 'L-aú gonitú pre
 Peicul acela de lúngã sine cu sudalmã Matei Vodã, și nearãtãndu-se nimicã
 de ranã, aú indemnatú óstea sa ca unú deplinú oșténú. Și atunci aú sãritú
 Leșii dreptú asupra pedestrimei Cãzãcescã, și indatã aú intratú intr'ênșii cu
 sãbiile, și aú cađutú câte-va trupuri de Cãzaci, și rãniți fórte mulți, cã i-aú
 cãlcatú cãlãreții pãnã aprópe de tabërã. Și dupè acéstã a doua indreptãturã a
 oștilorú lui Vasilie Vodã, ales a Cãzacilorú, in carií eraú ochii tuturorú, ca-
 đut'aú inmile tuturorú gios, câtú nime nu avea nádejde de isbãndã; ce toți
 mãhniți și spãlmați.

Nebunul Timuș, ce sê facã nu scia; fõrã de nici-o tocmalã și orõnduelã, stri-
 gaú Cãzacií: *«Diceți-ne in vr'o parte ori sê mergemú, ori sê ne aruncãmú șan-
 furi, dupre obiceiul nostru.»* Nu era nice sfatú nice orõnduelã; și tot-odatã
 cu aceste, se scornisê den sus unú viforú cu plóte dreptú in fața oștii lui Va-
 silie Vodã; și cu acea furtunã, cu sunetul copacilorú și cu plóte rëpede, câtú

se părea că este anume urgia lui Dumnezeu sosită asupra acei oști câtă era despre Vasilie Vodă; și Matei Vodă cu tunuri adăogea gróza oștii, și simeșii oștenii lui. Deci, ântéiu aripa oștii noastre, a Moldovei, a purcesu în risipă. Vasilie Vodă, vëdëndu aieve risipa oștii sele, s'aú mutatú de câtré óstea lui Timuș lúngă tabëra Cázácéscă, unde muncea Timuș cu tabëra ce o rupsese ântéiu sê o împreune la locú, pe o plóie și furtună ca aceea ce nici de unú sporú nu era; ce câșii aú pututú a se încălărare dintre Cázaci s'aú încălăratá, și aú plecatú și Timuș cu Vasilie Vodă fuga, lăsândú tótá tabëra și bleșii pedestrași în perire.

Perit'aú în acestú rësboiú ómeni însemnași den boierii Moldovei, Bucium Stolnicul, lovitú den tunú, și Hristodul Căminarul, și den slujitorii puținii, den pedestrima Cázácéscă câțiva den cei ce aú fostú în frunte, precum s'aú scrisú, den Nemșii lui Vasilie Vodă pre gúmetate vii mulți, și din oștenii de țërá și den Cázaci aú cădútú pre mâna lui Matei Vodă. Érá și den Munteni, nu fôrá scădere în ómeni aú fostú, și mai vërtosú primejdia lui Matei Vodă cu rana ce i s'aú prilejitú, den care cu adevëratú și brântú aú fostú; érá câtú are hi mai pututú trăi, rana aceea 'i-aú scurtatú rëmășița șilelorú; cá până la anul, netámăduitú de acea rană, aú muritú; cá, sê nu, se hie rănitú, abia cineva de are hi pututú hălădui den Moldoveni, și Cázaci, unde intrasê și cu ce tocmală.

Așa sfërșindú și acestú rësboiú Vasilie Vodă cu Matei Vodă, pe urma și norocul celor-alte rësboie ce-aú avutú mai înainte, aú luatú cu Timuș câmpii pre la Grădiște, trecëndú Siretul la Vădeni, aú venitú în Iași la scaunul sêu cu mare măhnicíune tuturorú lucrurilorú sele.

Nime n'aú gânditú pentru pedestrima Cázacilorú sê ésa vii cineva, den câșii rëmăsese, dupê fuga oștii cei călării: De miratú firea Cázacilorú la nevoie. dupê ce le-aú fugitú tóte capitele, și Hatmanul lorú, ei dentre sine aú rëdicatú capú, și aú tocmitú tabëra legatá, și s'aú apëratú până în nópte; și apoi nóptea aú făcutú focuri den carele lorú și den spinii. Érá singuri a purcesú cu tocmală, fôrá tabërá, numai pedestri, și aú eșitú toți până la unul forá de nice o dodefală, până aice în țërá.

Pentru Stefan Vodă cum aú venitú alú-doile rëndú cu oști Muntenesci și Unguresci asupra lui Vasilie Vodă, și s'aú lovitú cu oștile la Sirca, și aú perdutú Vasilie Vodă rësboiul.

Aice în Iași, Timuș odihnindú, dupê ospêșul de la Matei Vodă, șee șile, aú purcesú spre țëra sa; érá Vasilie Vodă s'aú așëdatú în scaunú, cá la Pórtá îi sta domnia nesticatá, însê nu îndelungú cu pace. Cá cerșindú Stefan Vodă de la Matei Vodă agiutorú sê mérgá în Moldova, 'i-aú datú 400 de Șilmeni, și den Dărăbanii sel cine aú vrutú den bună vole, în léfa lui Stefan Vodă, și den Livenșii o sémă. Și aú ântratú Stefan Vodă iar în țërá cu acelu agiutorú de la Matei Vodă pren Focșeni, și s'aú așëdatú în Răcăciuni, la satul lui, de-odată așteptândú și altú agiutorú de la Racoți, Knézul den Ardélú.

Cu anevoie se toclescă doi Domni într'o țără; așa și Vasilie Vodă, până a nu se mai îngotire și a se întărire partea lui Stefan Vodă, au alesu 800 de oșteni, într'alesu, Orhienii și Lăpușnenii, și 'i-au trimisă asupra lui Stefan Vodă cu nepotu-seu Ștefăniță Păharnicul, și de prin sate boieresci câtă-va samă de ómeni, cari ținuse calea lui Stefan Vodă la fuga de la Popricanii, cari au fostu omoritu și pre Morénu, Hatmanul lui Stefan Vodă.

Strajea lui Stefan Vodă era la Bacău, 400 de ómeni Călărași și Sișmenii câșiva; era și o samă de feciori de boieri adunați la Stefan Vodă: Andronic Sêrdarul, Darie Spătarul, Antiohie Aga, și alți boieri de mai 'nainte cu densus, și cu strajea lui Stefan Vodă. Den boieri au fostu Mogâlde Păharnicul și Sturza Visternicul. Dacă au înțelesu pentru venirea lui Ștefăniță Păharnicul asupra loră cu oștile lui Vasilie Vodă, s'au dată la o ripă, ce este aprópe de sată de Faraóni, anume Valea-Sacă, și s'au tocmită acolo stolă pre ună piscă, alăturându lîngă sine și Dărăbanii cei de la Munteni. Și cum veniau întins Orheeni la densus, impedecați cu trecetórea ripei, ce s'au pomenitu, nu trecuți toți, au sărită Călăreșii lui Stefan Vodă, și in locă au înfrintă pre Orheeni; au plecată fuga și Sêrdarul loră, Ștefăniță Păharnicul, și Hăncescii, și i-au gonită strajea aceea a lui Stefan Vodă până i-au trecută fóra vadă apa Bistriței; pre alții, cari au luată spre Roman, 'i-au gonită până in Roman, și au cuprinsă și pre țerănimea aceea, pre cari Stefan Vodă apoi 'i-au omoritu pre unii, érá altora le-au tăiată urechile.

După acea isbândă, strajea lui Stefan Vodă s'au mutată la Săboani, mai sus de Roman; érá Stefan vodă den Răcăciuni s'au mutată la Bacău, adăogându-i-se den ăi in ăi ómeni de țera de sus totă, și den gioseni mulți; acolo și i-au venită agfutoră și de la Racoți, Cnezul de Ardélă, de óueni, cu Boroș Ianóș.

Vasilie Vodă, vedéndu-se iar la cumpenă grea, și țera indoită cu urăciune spre densus, și Dómna'i in Sucévă cu totă averea, cetatea Hotinului eșită de sub ascultarea lui, că era închisă, și tóte se țineaă pre numele lui Stefan Vodă, unde era sě mai năzuéscă, nu avea: Căzaci in fruntași și rușinași cu Timuș in țera Muntenéscă, și doi neprietenii mari și tari pre acele vremi, și Racoți și Matei Vodă, se mira ce va face. Érá totă nelăsându-se, scria slujitorii; și au trasă și pre Orheeni și pre Lăpușnenii la sine, și au răpedită și la Căzaci, și'i lăsase și Timuș vr'o 200 de Căzaci, cu Hluh Polcovnicul. S'au făcută de totă óstea vr'o 4000 de ómeni; și au eșită d'ântéiă la Movile, pre Bahluă; apoi, dacă au lovită și ală-doile rând strajea lui, ce era cu Grigori Păharnicul, érá strajea lui Stefan Vodă au purcesă spre Têrgul-Frumosă la Sirca, s'au tēminată cu Stefan Vodă.

Acestă rēboiă, cum au fostă și cum s'au tēmplată, nice unii părți nefățărindă; că nimică nu strică credința așa celoră ce scriă Leatopisețele, ca fățăria, când veghe voea unuă, și pogórá lucrul cu hulă altuă. Noi, măcar că amă fi datorii cu pomenire lăudată mai multă lui Stefan Vodă, de la carele multă milă amă avută, decâtă lui Vasilie Vodă, de la carele multă urgie părinții nostri au petrecută; érá dreptatea socotindă, nu pociă scrie într'altă chipă. Deci, den hărnicia Domniloră, de parte, mai in frunte Vasilie Vodă; că s'au aflată pururea in fruntea oștili sele, invēțându singură, mutându stégurile și indem-

nându; érá Stefan Vodă in óstea sa n'aũ fostũ, ce aũ stăutũ de-arte de óste inapoi. Érá numărul oșii și firea, și cu acele totũ era Vasilie Vodă mai tare: că și mai bunl oșteni, și mai mulți călăreți la Vasilie Vodă, inșe toți indoiți, și firea némului lacomă la innoituri. La Stefan Vodă éraũ 1000 de Unguri călări, pre atăția éraũ și Moldoveni, și éraũ 500 de Pedecrași Munteni, și alte strânsuri. Érá la Vasilie Vodă éraũ 3000 de Călări, 400 de Căzaci, 200 Siimeni cu Dărăbanii. Ce acestea aũ fostũ voia lui Dumnezeu spre stingerea casei lui.

Tocmise óstea sa Vasilie Vodă, cuprinđendũ drumul care vine de la Têrgul-Frumos peste Sârca; inșe, Boroș Ianôși, oblicindũ că pre la podũ este locũ ráposũ, aũ lăsatũ drumul, și aũ luatũ in sus pre costișe, in prejma lorũ, alăturate cu pârăul. Vasilie Vodă incă aũ purcesũ in sus pre costișe, și aũ stăutũ așteptândũ rêsboiul. Den óstea lui Vasilie Vodă aũ eșitũ harțul; érá Boroș Ianôși den óstea sa n'aũ lăsatũ, ce s'aũ arêtatũ mai inđrăsnețũ cu óstea lui Stefan Vodă, de câtũ Vasilie Vodă, că aũ trecutũ pârăul; și lui Vasilie Vodă s'aũ căđutũ, nu harțul, ce cu tótã óstea se mérgã improtiva lorũ, incetũ, cu tocmală, alăturate cu pedestrirea. Ce, așteptândũ Vasilie Vodă den locũ neclătitũ, cei-alți incă stătuse; și deprinși cu isbãnde in câteva rînduri, ei aũ săritũ ântêiũ, Moldovenii in frunte și Ungurii după dênșii. De acea săriturã a oștenilor lui Stefan Vodă, cum s'aũ și datũ harțul lui Vasilie Vodă inapoi, cum este dedina harțului, cum aũ și plecatũ stégurile lui Vasilie Vodă inapoi fuga, fôrã de nice o nevoie, ca:ii incotro aũ pututũ: oilorũ nu oștenilor semănătoare óste. Bieții pedestrași n'aũ apucatũ nice focul sê slobodã deplin, ce indatã intr'o clipală, cum s'ar dice ochiului, s'aũ inșiratũ stégurile lui Vasilie Vodă pre Bahluiũ in gos cu fuga; érá pedestrirea aũ luatũ peste Bahluetũ la Cărligăturã; și Căzaci, cu puținã scãderea sa, iar aũ hălăduitũ pre la Braniște, și aũ năzuitũ la Nistru. Érá Vasilie Vodă, vedêndũ risipa oștii sele, aũ purcesũ și elũ deodatã fôrte cu puțini pre-lungã sine den capitele slujitorilorũ, și den Hâncesci uni, și 'l-aũ luatũ ințre sine, apărându'lu cu mare lauda sa și veste și pomenire cinstei. La vreme ca aceea sê stee la nevoia Domnului, cu cinste vecinicã hie căruia este.

Gonit-aũ gonașii pre Vasilie Vodă până aprópe de Prutũ, și 'l-aũ totũ apêratũ cariũ éraũ pre-lungã dênșul, precum s'aũ pomenitũ, și trupuri așa multe n'aũ căđutũ; den ómeni mai insemnați, Nichita Vameșul și Isar Clucerul, și viũ aũ prinsũ pre George Hatmanul, fratele lui Vasilie Vodă, căđutũ cu calul la pogorișũ.

Vasilie Vodă, după acestũ rêsboiũ, aũ trecutũ Nistrul la Rașcovũ, și acolo petrecêndũ câteva zile, s'aũ mutatũ la Volodijin, unũ orașũ Căzăescũ, și de acolo aũ trimisũ pre Iorgachi Visternicul solũ la Hmil Hatmanul, cuscru-sêũ. Érá Stefan Vodă, lăsândũ Iașii, aũ venitũ numai până la podũ; și de acolo, orânduindũ la scaunul Iașilorũ Calmacami, aũ purcesũ cu oștile sele la Suceva, unde era casa lui Vasilie Vodă, cu tótã averea lui, inchisã in cetatea Sucevei, cu Toma Vornicul den boierii, avêndũ 80 de Siimeni, și cu pușcași de locũ, și Nemți 60 lefecii in cetate.

Stefan Vodă, dacã aũ sositũ la Sucevã, aũ descălecatũ la unũ satũ aprópe de

Sucévă, anume Șchela, în casele lui Toderășco Logofătul; érá împregiurul cetății s'au îngropatú Sîmnenii sei și o sémă de Ungurii, și au adusú și pușcile, și de la Hotin și den Iași, și au începutú a batere cetatea; ce nimică nu'í strica. Se adăogea țera de-pretutinderea la Domnú nou; érá și Vasilie Vodă, unde era nu dormia; ce măcar câtă nevointă pune omul, sorocul lui Dumneđeú cum este orônduitú, a'lú clătire nime nu'lú pôte.

Peste scúrté țile sosit-au veste că Timuș cu 9000 de Căzaci ínră pre la Soroca în țeră; și lovise ómenii lui Vasilie Vodă și pre Gruméza Căpitanul, carele era în câmpii Sorocei cu strajea, și scia Stefan Vodă că nu se va lăsa cu atăta Vasilie Vodă asupra lui. Ce agiunsesse și elú la Racoți, Cnézul Ardélului, și la Cazimir, Craful Leșescú, că améndororú era uritú Vasilie Vodă, pentru legătură cu Căzaci. Deci, de la Racoți índat: 'i-au orônduitú pre Petki Istfan cu toți Sécuii, ca 4000 de ómenii; érá Craful Leșescú, unú Polcovnicú ce avea la Camenița, anume Codrațki, cu 1000 de Leși călări. 'I-au trimisú porońca acésta: de are veni vr'ó óste Căzácescă asupra Moldovei, se nevoéscă cu tótă osérdia, adunându-se cu Moldovenii s'í smintéscă, care lucru așlá au și fostú.

Dacă au simțitú Stefan Vodă de óstea Căzácescă apropietă cătré Prutú, și au oblicitú că Tătari nu suntú, nu spre Poman, ce spre Cotnari au purcesú, sciindú că sosesse Petki Istfan cu óste Ungurescă; vrea să fie calea Căzacilorú la locú largú unde va pre Jijia; și la Cotnari s'au împreunatú cu Ungurii, și au purcesú spre Ștefănesci, așeptându și pre Leși. Érá mai zăbăvindú Leșii, n'au índrăsnitú Ungurii a se tēmpina cu Căzaci; și așa Ungurii au trecutú codrul pre la Cúcoreni, spre Sucévă; érá Stefan Vodă au rémasú pre șleavul lorú despre Prut, și a treia-đi au sositú Condrațki cu 1000 de Leși.

Timuș, cum au sositú la cetate, de a doua-đi s'au desfrēnatú la jacurile Mōnăstirilorú; și ántēiu asupra Dragumirnei cu pușci au mersú și au bătut'ó; și dacă i s'au íchinatú, tóte odórele și veșmintele în jécú au datú; și căți neguțitorii erau ínchiși acolo, și mulți den boieri, rușinându Căzaci femeii și fete; și nu ca Creștini, ce mai réu ca păgánii s'au purtatú la acea Mōnăstire; și se fie mai avutú cevași vreme Timuș, nice o Mōnăstire n'are fi rémasú neprădată.

Oștile ce venise ínrăgiutórú lui Stefan Vodă, și Leșesci și Unguresci, după ce s'au adunatú la unú locú, au mersú índatá Leșii în frunte; și dacă au trecutú tóte oștile codrul, au stătutú pre Siret, la satú la Grigoresci, și au făcutú sfatú împreună Stefan Vodă cu Petki Istfan, Sērdarul lui Racoți, și cu Condrațki, Polcovnicul Crafului Leșescú. Sfatul alegea câtă osebite este íntre omú și omú; Ștefan Vodă au poftitú pre Condrațki să priméscă acéstă cinste de cătré dēnșii, cum i-arú părē, cu ce tocmeală, și cu ce socotélă, și cu ce rōndú s'ar cadē, se mérgă cu toții asupra aceluí neprietenú, se hie tóte pre sfatul lui, ca unú vestitú slujitorú, și sciutórú óbicelului și hirei Căzácesci. Au mulțamitú Condrațki de acea cinste ce'lú íntēmpina de la Stefan Vodă; și ántēiu aceste cuvinte au đisú cătré Ștefan Vodă și cătré Petki Istfan. — Eú, carele scriú aceste, m'amú prilejitú la acéstú tálmacitú și la altele mai pre urmá.

«Ímpérații íntre ímpérați, Craii íntre Crai, Domnii íntre Domni, boierii íntre

boierii, slugile între slugi, au oschire unui de către alții, cu scaunele mai sus; și slugile între sine unui decât alții cu cinste se oschesc. Craiul, stăpănu-meu, cu scaunul său măcar că este mai sus de cât luminatul Cnezul de Ardél, era Dumniului Petki Istfan este mai mare de cinste la stăpănu său; eu la stăpănu meu sunt mai de giosu. Dumisale se va căde să ia cărma asupra noastră, și noi după poronca Dumisale vom face.»

Aceste dacă au spus către Ștefan Vodă și către Petki Istfan, au răspuns Petki Istfan: măcar că este la stăpănu-său Șerdar, va, și pohtesce se hie toate pre sfatul lui Condrațki, ca unuia carele până acum atâte răbăoie au avut cu Căzaci, și scie rându și hirea lor. Dacă au înțelesu răspunsul (cum are hi știut că nu voru face așa amendo cum va sfătu el) au ăsu: «de vreme ce mă alegu Măriele sele, se se facă pre sfatul și socotela mea. Pohtescu, dera, pre Măriele sele se înțelă hirea acelu feliu de oste, cum este? și ce sunt Căzaci? în ce locu sunt? unde sunt acmu?»

«Ostea Căzăcescă, dacă apucă a se îngropa se arunce șanțuri pregur sine, nu la locu sub cetate, ca acesta, ce hie la ce părău, nedobândita este. Acmu, vedem că încă șanțuri n'au, nice bine credu de numele nostru că sunt și Leși aice; până mâine de voru și oblici, totu nu voru crede. Capu cine le este? este tănăr și nebun; trebuie, de vomu se ne mântuim într'unu césu de acestu neprieten, pre lăngă voia lui Dumneđu, însă se facem așa.»

«Ostea den locu de aice, câtu va trece părău, îndată se se tocmescă sturii, seși scie cineși rându care după care va merge, șiși va ține locul. Noi, Leși, vomu ține fruntea; după noi, oștile Măriei sele Cnezului de Ardél; după oștile Unguresci, Măria sa Ștefan Vodă cu ostea sa; că hie când, capetele și mai pre urmă a hire se cade. Este, cum înțelgu, de aice o dăbră de ține catu-va locu. Deci, până vomu trece dăbră, va merge încetu ostea; era cum vomu trece și vomu eși la vedere cu oștile, nimică neoprindu-ne, se purcedem, rându după rându, în trăpădul cailor celu mare; că se ne hie grije de vre o oste în câmpu se ne stă înainte, acea grije nu este; ce cum ne voru vedă, de altă nu se voru apuca, ce îndată de șanțuri se facă. Se facem, dera, cu toții năvală până n'au șanțuri; și la grabă așa de sîrgu nice sinețele nu se slobodu toate; era cetatea, căci va da den pușci și den sacalușe, acele puțină pagubă facu în oste, ales care mișcă și la unu locu nu stă. Nu toate câte se slobodu glonțurile nemeresc: mai largu este pre delatur decatu omul. La noi este o poveste, că cine este de glonțu de tunu se plară, totu era de tunu de fulgeru se mără. Mică țintă este omul cu sabia smultă; și mai lesne sineșăsul a nemerire o vrăbie, decatu pre unu om călare cu arme. Graba perde, adevăratu, de multe-or; era de multe-or și isbăndesce. Aice anume graba trebuie; cu dănsa se ne mântuim de acestu felu de neprieten; că într'altu chipu, de nu vomu nevoi săi spargem până nu se întărescu cu șanțurile, nice noi căți suntem, nice de aru veni singuru Craiul, stăpănu meu, și Măria sa Cnezul de Ardél, nimică nu le vomu face. La ce zăbavă va veni apoi lucrul, se se socotescă; și noi aice fără hrană, fără care țerei aceste va aduce zăbava noastră cu acestu neprieten pagubă și mare scădere.»

Aceste sfātuța Condrațki, carele tôte priimindū și Stefan Vodă și Petki Istfan, s'au sloboditū sfatul; și a doua-ți denópte, cum au trecutū Siretul în vadū, așr au purcesū óstea de-odată, precum se alesese la sfatū de-cu-séră. Érá nu-mai de-odată s'au ținutū Unguriū de acea socotélă, până au trecutū dumbrava. Érá câtū au trecutū dumbrava, Leșii îndată au purcesū în bicū spre cetate, pre la Ioșcani; érá Unguriū, câtū au eșitū den dumbravă la vedere, și au zăritū harțul Căzacilorū tēmpinatū cu fruntea Leșilorū, că avea Timuș cu sine și 200 de Tătari, în locū au stătutū Petki Istfan și Stefan Vodă. Leșii, cum s'au tēmpinatū cu Tătariū și cu Căzaciū, cālări, îndată 'i-au împinsū, și au stătutū în tocmă pre delū, asupra taberei Căzăcesci, așteptându pre óstea Unguréscă și pre Stefan Vodă cu óste de țeră, tot-deana trimițendū, rōnduri după rōnduri, sē vie mai curând; ce nu avea cui țice. Au așteptatū Condrațki doē cēsuri aprópe, sē vie Unguriū. Ce, dacă au vēđutū că nu folosesce, au suduitū în gura mare pre Petki Istfan, pre Sērdarul lui Racoți, și pre Stefan Vodă, și au poroncitū sē țică trāmbița de rēsboiū. Se rupsese den óstea lui Petki Istfan vr'o 200 de capite fórtē ómeni deurbă, și den Moldoveni pre atățla, și au purcesū asupra Căzacilorū dreptū la cetate.

Căzaciū, cum au simțitū de Leși că suntū, cum au începutū a săpare șanțuri împregiurul taberei sele; unii se apēraū de Leși, alții săpaū bărbătesce de-aruncaū pāmēntū pre căruțe; și într'o mică de cēsū au rădicatū șanțū, de-odată micū, câtū era pīedică cailorū.

Leșii cu nāvala de'nțēiū au mersū în tabēră. Ce, dacă au vēđutū că nu vinū cele-alte oști, s'au datū inapoi cu stēgurile pre după casele Tătărășilorū, și pre după beserica ce era acolo, și pen nesce pomeți ce eraū, și au stătutū pēn în-deséră; și deacolo apoi s'au mutatū în prejma cetății, despre Ipotesci, peste unū dāmbū, aprópe de cetate câtū covārșeau glonțurile den cetate. Au venitū în-de-séră și Petki Istfan cu óstea sa, și au descălecatū pre dāmbū, despre Ioșcani; érá Stefan Vodă au venitū de au descălecatū aprópe de Leși. Și aceste tôte nu'ți scriū lāudāndū vre o parte, ce tocma cum au fostū, nu sē facū laudă oștii Leșesci, amū pre mulți marturi de țeră.

Peste nópte au făcutū Căzaciū șanțuri, și'și-au întăritū tabēra, câtū nu era a gândire sē'i mai dobāndéscă; și așa, s'au plinitū tôte cuvintele lui Condrațki, grāite de-mānaintē; nice mai nāvāliaū nime la tabēra lorū, ce āmbiaū numai cu harțuri, și den Tătari și den slugile lui Timuș eșiaū denafarā. Înse, Tătariū au stătutū până a treia-ți; și fiindū peste hirea lorū a fire inchiși, s'au cerșutū Mārzacul ce era cu dēnșii la Timuș sē'i hie cu voie, sē'i slobodă până nu'și perdū caii. Ce, trāgāndu-se Mārzacul sē mērgă, érá Timuș de mānie dobitocéscă au tăiatū capul Mārzacului; érá Tătariū totū într'acea nópte au plecatū den tabēră, și au luatū d'āntēiū în sus pre la Cernăuți, apoi pre la Hotin spre Movilău; acolo la ținutul Hotinului le-au eșitū Părcālabul Jora, de Hotin, sē le ție calea cu o sēmă de ómeni. Ci s'au supusū Tătariū într'o vale, și s'au întorsū cu toții asupra Părcālabului; și 'ndată au plecatū fuga Părcālabul cu ómenii sēi și la gónă, că 'au gonitū câtva locū Tătariū; au peritū mulți de ai nostri la acelu rēsboiū, fōră ispravă.

S'au pomenitū de sosirea lui Timuș la Sucévă; cum au sositū, elū singurū

aŭ și merși la mânăstirea Dragomirna; érá alte cete pre la alte mânăstiri aŭ purcesŭ în jacŭ. Ce Timuș aŭ apucatŭ cu o ȓi mai 'nainte de aŭ întratŭ în tabérá; érá celorŭ-alte cete de Cázacŭ de sirgŭ le-aŭ plătitŭ Dumneđeŭ plata pentru jacurile caselorŭ sele: cá aŭ mersŭ óstea lui Stefan Vodá de le-aŭ ȓinutŭ calea, și s'aŭ topitŭ multe cete cu totul.

Stefan Vodá, dupé ce s'aŭ aședatŭ cu oștile pregiurŭ cetate, și Taberei Cázăcesci aŭ pusŭ pusce câte avea; și bătea în tabéra Cázăcescă, cu puținá stricăciune Cázacilorŭ, cá'și făcuse ei îndată găuri în pământŭ; apoi și pentru spaľma cetății aŭ mutatŭ puscele în tégŭ, și den tégŭ băteau alătore cu cetatea și în tabérá. Eșlaŭ ántéiu Cázacii Cálári cu harțuri, însă puține ȓile; și, pre obicelul seŭ, într'o ȓi aŭ datŭ návalá în tégŭ la puscŭ, și venisŭ aprópe de puscŭ, câtŭ una ce era mai aprópe o apucase. Ce și atunci îndéréptându'í Leși, s'aŭ întorsŭ Cázacii în tabéra lorŭ, și de atunci numai ce ȓineáŭ șanțurile sele, și furaŭ hraná de cai și apă despre apa Sucevei, den vale, până ce-aŭ mutatŭ Condrațki și dentr'acole 4 stéguri de Leși, și i-aŭ închisŭ și dentr'acolo cu acea straje; apoi aŭ mutatŭ și Ungurii o sémá, și așa aŭ rémasŭ Cázacii închiși și strânsŭ den tóte părțile.

Când se lucraŭ aceste la Sucévá, Cazimir, Craľul Leșescŭ, cu 40,000 de ómenŭ, pogoria asupra Cázacilorŭ; de care pogorire a Craľului sciindŭ Stefan Vodá, aŭ trimisŭ la craľul ceréndŭ agiutorŭ den óstea sa, sé póta sparge pre Cázacŭ de subt cetate; și totŭ într'acea dată aŭ trimisŭ și la Racoți, Cnézul Ardélului; de la améndoŭ, fórá-zábavá i-aŭ venitŭ agiutorŭ; cá pre Craľul tēmpinându'ľŭ solia la Halici, pe Nistru, îndată aŭ pornitŭ pre Dinof Polcovnicul cu 600 de Nemțŭ, cu 4 pușci, și o pivá; érá de la Racoți singurŭ Hatmanul lui Kemini Ianóși aŭ pogoritŭ cu vr'o 6000 de Unguri. Ántéiu de la Craľul Leșescŭ sosindŭ Nemțŭ, s'aŭ pusŭ în délŭ désupra cetăței. preste drumul ce vine den tégŭ pe subt cetate, și aŭ tocmitŭ puscile și pioa dreptŭ deasupra taberei; și'í băteau fórté tare, câtŭ și pren găuri îi nemeția den pușcile și pivá; și acele pușci curând aŭ scurtatŭ și ȓilele lui Timuș, cu dreptŭ județul lui Dumneđeŭ, pentru prada ce aŭ făcutŭ besericilorŭ. Dupé aceea, dacá aŭ sositŭ Kemini Ianóși cu óstea Unguréscă, aŭ trecutŭ spre locul unde stătuse și Petki Istfan, aședândŭ tótá tabéra Unguréscă încă mai aprópe de șanțurile Cázăcesci.

Cázacii, fiindŭ în mare strânsóre de hraná, închiși den tóte părțile, peile de pre cai morți frigeau și mâncaŭ, și opincile și rēdăcinele mâncaŭ, obosiți de straje totd'auna și strébātuți den pușci. Timuș peritŭ de glonțŭ de tunŭ, cum dormia subt cortul seŭ: măcar cá era în pământŭ intinsŭ, 'l-aŭ nimeritŭ într'unŭ piclorŭ glonțul, dupé care loviturá până a treia-ȓi aŭ stătutŭ mortŭ. Rădicase Hatman pre unul anume Fedorovici, dupé mórtea lui Timuș, ce nu aveaŭ nice o putere Cázacii, numai ce erau de perire spaľmați; și într'o nópte făcēndu-se spaľmá în tabéra lorŭ, aŭ datŭ toți ca oile la podul cetății, și acolo ímbulzindŭ cei de-pre-urmá pre cei denainte, aŭ cădutŭ de pre podŭ în șanțuri; și aŭ peritŭ mulți den Cázacŭ, într'acea nópte, de spaľma aceea; și sé se fie sciutŭ la cei denafará spaľma ce se făcuse la Cázacŭ, luatá era tabéra atunci.

Făcuse o návalá, Nemțŭ, Craľului Leșescŭ, asupra șanțului Cázăcescŭ, cu

trei zile mai înainte de ce se rânise Timuș. Pre amedă-ți era, când Dinof, Polcovnicul de Nemți, socotindă fără grije pre Căzaci, aū datū scire și la Leși și la Unguri, la vremea ce vorū aūdi doba lui sē dea den tōte părțile năvală, făcendū elū cu omenii seī la șanțuri năvală. Și așa aū fostū : că aū mersū Nemții, și cu năvala d'ântēiū luase de la Căzaci o bucată bună de șanțū; érá nesărindū Ungurii și ai nostri de pe alte locuri sē facă Cazacilorū spaīmă, s'aū pornitū tōtă Căzăcimea, cu singurū Timuș, la locul unde cuprinsese Nemții, și nu den sinețe, ce cu drugi, cu hlube, și cu sinețe de țiiși aū împinsū pre Nemți de la șanțuri; și sārindū dupē Nemți asupra unei râpi, unde se sufe drumul de la tērgū pre subt cetate, aū peritū Nemți la acea râpă câți-va, câtū zăceaū ticsite trupurile Nemților dentr'acea năvală la râpă.

Craiul Leșescū sosise la Cameniță, împrotiva căruia și Hmil Hatmanul, adunatū cu Hanul, purcesese; însă, nesciindū în că de venirea saū de sosirea Craiului la Cameniță, aū pohtitū Hmil pre Hanul sē alégă o sēma de óste Tătărăscă, sē rāpēdă cu Vasilie Vodă sē'i scōtă pre Dómna lui, și averea, și pre feciorul lui de'nchisóre. Aū datū Hanul in sēma lui Șerim-Beī pre Vasilie Vodă, și 'l-aū pornitū pre la Soroca. Ce într'acele zile neputendū a mai trăire Căzaci de subt cetate, fiamēndiți și strēbātuți, aū legatū tocmală cu Stefan Vodă și Kemini Ianōși, că Condrățki purcesese bolnavū la Cameniță, den care bōlă aū și muritū; și aū datū Căzaci cetatea Sucevei pre sēma lui Stefan Vodă cu Dómna și cu tōtă averea lui Vasilie Vodă, și pre fiū-seū Stefăniță; și ei, câți rămăsese, aū purcesū cu tabēră puțină, cineși cumpērase cai de la Unguri, de la ai nostri, și de la Leși; de subt cetate dendatā s'aū trasū pren tērgū, apoī pre apa Sucevei in gīos spre Siretū, cu ómeni de zalogū de la Stefan Vodă sē mērgă cu pace. Și așa s'aū sfērșitū rēșboiul Căzacilorū de subt cetatea Sucevei.

CAP XVIII.

Domia lui Ștefan Vodă Georgie, când s'aū aședatū alū-doile rōndū la domnie.

In mică clipală staū lucrurile omenesci și risipele a marī case și domni; și bine aū dișū unū dascal, că lucrurile rēșbōielorū in clipala ochiului staū. Vasilie Vodă era sositū cu órdele Tătărăsci la Prut, la Stefănesci, când 'l-aū tēmpinatū vestea că cetatea Sucevei aī cădūtū pre sēma lui Ștefan Vodă; și cum aū peritū și Timuș, și Căzaci, și câți aū rēmasū puținī, in giumătate morți, și hāmnișiți; și oblicise și Șerim Beīū, ce era cu Vasilie Vodă; aū stātutū o di pre sfatū ce arū face cu unū lucru ca acesta, sciindū că acolo subt cetate eraū oști câteva, și Leșesci și Unguresci. Aū alesū, cu sfatul Mārzacilorū, o sēma de Tătari sē lovēscă dreptū la Roman; érá altă drāmbă sē lovēscă dreptū subt cetate; că āmbra Vasilie Vodă cu lacrimi, cādēndū la piciórele lui Șerim Beīū, și cu multe daruri. Ce câtū sta lucrul gata, și sfatul, numai sē purcēdă, in cēmbulurī Tătariī, sosescū de la Hanul olăcarī la Șerim Beīū, ori unde 'l-arū aglunge într'acelū locū sē lase tōte, măcar de ar hi și asupra

vre unei trebî, și îndată se purcedă înapoi, dându'i scire că étă Hanul are răsboiü cu Craful Leșescü.

Dacă aü înțelesü Șerim Beiu poronca Hanului de întorsü, și cum era de aproape Hanul de Craful Leșescü, aü lăsatü tréba lui Vasilie Vodă, și s'aü întorsü într'aceeași și cu oștile spre Hanul. Érá Ștefan Vodă luându pre dómna lui Vasilie Vodă cu tótă averea, cu Ștefăniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă, aü purcesü de la Sucévă spre Roman, și cu alü-doile conacü aü stătütü in Roman, in mare grije de Tătari, de cariî scia den stréjile sele că aü agiunsü Șerim-Beiu cu Vasilie Vodă la Prut. Érá luându veste de întorsul órdelorü Tătareci, s'aü aședatü la Roman in Episcopie; érá pre dómna lui Vasilie Vodă cu Ștefăniță Vodă o aü trimisü la unü satü alü seü cu pază, anume la Buciulescü, pe Bistriță. Kemini Ianöș, den conacul de'ântéiu de la Sucévă, pe Moldova, de la Răciulenü, aü alesü 800 de catane, și Ștefan Vodă 300 de Moldoveni, și aü trimisü într'agütörü Crafului, in locü de mulțămită pentru agütotorul lui carele trimisése și elü asupra Căzacilorü. Érá cu cele-alte oști, Kemini Ianöș aü mersü la Ardél cu isbändă la stăpănu-seü Racoși; érá Ștefan Vodă s'aü aședatü la Roman, precum s'aü pomenitü.

Aice pre scurtü ni se cade a pomenire de Condrațki Lévil, Polcovnicul Crafului Leșescü, carele s'aü pomenitü că aü fostü venitü într'agütörü lui Ștefan Vodă asupra lui Timuș; că măcar că aü fostü omü stréinü, cade-se se nu tăcemü hărnicia lui și hirea cea deplin ce avea, omü alesü la lucrurile răsboielorü; că cine se va îndemna la bunătăți de nu se vorü läuda ómenii harnicii in lume, den cariî era ales acestü omü. Tăcutü, își părea că nu scie nimică. Érá unde trebuia se sfātuéscă, isvorü, și tóte cu mare inimă; și pre cale trézü, neînspăimătü la răsboiü; capü oștenilorü deplinü, singurü unde trebuia in frunte, cu plină tocmală învătătorü; de-multe-orî cu o mie de ómeni ce avea subt mâna sa, pre trei miî de Tătari aü bătütü, și pre Căzaci cu miile, orî unde'i și tēmpina îi înfrāngea.

Nu s'aü pomenitü pentru semnele cerüului carele s'aü tēmplatü mai nainte de aceste tóte rēutăți și crăiei Leșesci și țerei nóstre, și stingerea casei și domniei lui Vasilie Vodă la rōndul seü, că era se se poménescă la domnia lui Vasilie Vodă pentru cometa, adecă stea cu códă, care s'aü prilejitü cu cățiva anî mai nainte de acésta. Așa de grea priminélă a acesteî domniî, și intunecarea sórelui in anul acela in care s'aü rădicatü Hmil Hatmanul cu Căzaciü asupra Leșilorü, fórté groznică intunecare, in postul celü mare, intr'o Vineri; și totü intr'același anü lócustele, neauđite vécurilorü; care tóte semnele, bētrāniî și astronomiî in țera Leșescă, a mari rēutăți că suntü acestorü țeri, menăü.

Mē veî erta, iubite cetitoriule, căci nu'ți-am scrisü aceste semne la locul lorü; crede neputinței omenesci, crede valurilorü și cumplitelorü vremi; întrébă pre ce vreme am scrisü și câtü amü scrisü? Așü fi lipitü aceste semne la rōndul seü; ce, era trecutü rōndul la isvodul celü curatü; și scriitorii cariî isvodescü, puținü se află, *érá tipariü nu este*. Decî, aice de aceste semne își daü scire, și alesü povestea lócustelorü, cari cu ochii cum veniăü am privitü.

Cu unü anü mai 'nainte de ce s'aü rădicatü Hmil, Hatmanul Căzăcescü, asupra Leșilorü; aproape de vremea sēcerei, eram pre atunci la scólă in Bar, in Po-

dolia; pre cale fiindu, de la satu spre orasu, numai ce veduiu despre amedadi unu noru unde se redica ca o negura; ne-au parutu ca vine o furtuna cu plote de-odata, penna ne-amu timpinatu cu noru de locuste, cum vine o oste stolu. In locu ni s'au luatú sorele de desimea locustelorú cele ce sburaú mai sus: ca de trei s'au patru suliti nu erau mai sus; era care erau mai glos de unu statú de omú, si mai glosu sburaú de la pamentu. Urletu, intunecare, asupra omului sosindu se redicaú ore-ce mai sus, era multe treceaú alature cu omul, fora sieala de sunetu, de ceva; se redicaú in sus de la omu o bucatá mare, acea poeada, si asa mergeau pre deasupra pamentului ca de doi coji pana in trei sulite in sus, totu intr'o desime, si intr'unu chipu. Unu stolu ținea unu cesu bunu, si daca trecea acestu stolu, la alu-doile cesu sosia altul; si asa, stolu dupu stolu țineaú, catu țineaú din prandú pana indesera. Unde cadeau la masu, ca albinele zaceaú; nice cadeau stolu peste stolu, ce treceaú stolu de stolu, si nu se pornau pana nu se incildia sorele bine spre prandú; si calatoriaú pana in desera, si pana la cadere de masu cadeau si la popasuri. Inse, unde maneaú remanea numai pamentu negru, imputitu; nice frunze, nice pae, ori earba, ori semanatura, nu remaneaú; si se cunoscea si unde poposiaú, ca era locul nu asa negru la poposu, cum era unde manea acea manie a lui Dumneđu. Cate-va dila au fostu acea urgie; den partile den glos mergeau in sus. Si totu atunce au fostu locuste, si aice in țera; si apoi dupu aceea si alu-doile anu au fostu locuste, inse mai putine. Mai apoi, si in dila le lui Stefan Vodá au fostu locuste, inse pre une-loluri, si nu ca acea desime ca in acela anu, de care s'au scrisu; si țerna se gasiaú in pamentu ingropate pe multe locuri.

Ne intorcemu acmu iar la povestea de unde amu parasitu; si fiindu aceste tote totu pre acea vreme cu lucruri streine, ales cu lucrurile crăiei Leșesci, si impreunate, cum au ințelesu la resboiele de la Sucuva, nu ni se cade se trecemu ce s'au lucratu intre Craful Leșescu, Cazimir, si intre Hanul Crimului, si Hatmanul Căzăcescu, Hmil, atingendu-se tote aceste si de țera. Sta Craful Leșescu cu ostile sele subt Camenița; si daca i-au venitú acelu aglutoru de la Unguri si de la Stefan, precum s'au pomenitu, luase sfatu se purceda de la Camenița improtiva Hanului si lui Hmil, unde se va timpina se le dea resboiu. Ce luandu veste den limbi ca as trasu Hanul tote ordele la sine, si pre Șerim-Beiú, carele ilu trimisese in Moldova, precum s'au pomenitu, se nu flământescá undeva in glos ostea, au socotitu se se lipescá de Moldova, pentru hrana ostii, la Nistru, si acolo se astepte pre Tataru si pre Căzaci. Si asa au facutu; s'au mutatú de subt Camenița, si 'si-au pusú tabera la Zvancea; si indata au facutu podu mereu pre coșuri peste Nistru, peste carele trecea ostea Leșescá penna peste Prutu la pane si la fanațe; stricaú si prisecile omeniloru. Si era la Hotin pane in stoguri cu mare bisugu intr'acela anu; era mulți den Leși au plătitu si cu capetele hrana aceea, de omeni de țera, durendu'i inima pentru munca sa.

Hanul cu Hmil, daca au vedutu ca'i tragú Leșii la locu tare se le bie a dare resboiu numai den frunte, s'au siitu a mergere asupra Leșiloru, aducendu'si aminte de resboiful de la Beresticia. Ce Hmil s'au suitu in sus, si au statutu cu tabera la Husetin, era Hanul au cuprinsu câmpii Cameniței in sus cu ordele sele; inse, nu avea cum se'i flământescá pre Leși, ca'i hrănea Moldova. A mergere

Iarăși asupra loră la strimțóre, nu vrea; nice Leșii la largă de totă nu vreuă sã ẽsã. Ce, iar Hanul aũ trimisũ pre Sefer Gazi, Vizirul seũ, și Craiul pre Canțelerul seũ, subt cetatea Cameniței, și acole s'aũ legatũ pace, și s'aũ în-torsũ oștile careși la locul seũ. Și de atunce Hmil aũ începutũ a stricare le-gătura ce avea cu Tãtarii, și se cerca la Mosk.

Vasilie Vodã, in țera Cãzãcescã, vëdëndu-se cãdũtũ de domnie, despãrtitũ de Dómna sa și de coconĩ, și de avere (cautã la ce aduce róta lumei-marĩ case; cã ce pôte hi mai greũ de cãtũ aceste? dicũ, cã nice mórtea), și nice o nã-dejde nu i-aũ mai rãmasũ in prieteșugul Cãzacilorũ, singurũ s'aũ trasũ cu Hanul sã mërgã la Crim, și acolo ședëndũ pre mierticũ de la Hanul in cetatea Ghozlãul cãteva luni, apoi de acolo, cu poronca impãrãției, 'l-aũ trimisũ Hanul in Țarigrad.

Erã Stefan Vodã, cu aședatã domnie in Roman, totũ acolo aũ ședũtũ, pãnã i-aũ venitũ și stëgul de domnie de la Impãrãție, cu care trebã trimisese bo-leri inã den Sucevã, pre Stamatie Postelnicul; și aũ venitũ și unũ Agã mare cu caftanũ de domnie și cu stëgul de la Impãrãție, in Roman. Cautã aice la ce voie aũ fostũ domniile țerei pãnã nu demultũ, și la ce suntũ acmu.

La Roman petrecëndũ Stefan Vodã, cerca in tôte pãrțile avere de a lui Vasilie Vodã; și acmu unele, apoi altele tupilate, orĩ odóre, orĩ banĩ, den și in și se vëdãũ, unele la unũ locũ, altele la altũ locũ. S'aũ oblicitũ și la o slugã a sa, cređutã den boheria lui, anume Gãtoe, unũ surgucũ de a lui Vasilie Vodã la dënsul inchisũ, de cãt-va prețũ, trimițendu-lũ pre dënsul la tôte cãte se luaũ den casa lui Vasilie Vodã, pentru credințã, și pre sama lui erau o-dórele cãte se luaũ. Multũ aũ stãtũtũ in gãndũ Stefan Vodã, cu ce gãndũ aũ fãcutũ acelũ furtușagũ acea slugã a lui. Nu sciũ ce i-aũ pãrutũ pre dënsul, și dentr'alte semne de mai nainte, și den fapta acãsta cu surgucul, i-aũ tãlatũ capul in Roman, dicëndũ cã: «de arũ hi opritũ unũ lucru ce i s'arũ hi cuvenitũ lui. 'l-așũ fi ertatũ eũ; elũ aũ furatũ unũ lucru ce se cuvine unui Domnũ».

A privire era aeve pedepsa și stingerea casei lui Vasilie Vodã, și pôte osãnda osãndã pre ómeniĩ de casa lui, ales pre nepoții lui Vasilie Vodã, pentru multe, dórã, cãte aũ fãcutũ și ei in vremile sele, sile și scãrnãviĩ. Și ãntëiũ pre Stefãnișã Pãharnicul, feciorul lui Georgie Hatmanul, inã la Sucevã, i-aũ tãlatũ capul; apoi pre Alecsandru Pãharnicul, și pre Ianachi Comisul, feciorii lui Gavril Hatmanul, nepoții lui Vasilie Vodã, cu marĩ muncĩ i-aũ omoritũ in Buculesc.

Dupã ce aũ luatũ stëgũ și caftanũ de domnie Stefan Vodã in Roman, și cu acelașũ Agã carele i-aũ adusũ stëgũ aũ pornitũ birul și poclonele Impãrãtescĩ. Aũ venitũ in Iași la scaunũ, și s'aũ aședatũ de atunci cu întemelëtã domnie, fõrã de grije; cã Impãrãția era tãnãrã, copil inã, Vizirii erau bucuroși sã hie lucrurile cu pace de tôte pãrțile. Ce domnia Stefan Vodã fõrã de grije; numai o sãmã de Lãpușneni, ales Hãncesci, nu erau de-odatã aședãți, și fugisã Mihalcea Hãncul la Turcĩ. Ce aglungëndũ Stefan Vodã cu banĩ la Pașa de Silistra, 'l-aũ prinsũ Pașa și 'l-aũ trimisũ in obeđi la Stefan Vodã; și 'l-aũ ertatũ, și 'l-aũ pusũ Armașũ alũ-doile.

In scurtã vreme dupã aședãrea domniei lui Stefan Vodã, 'și-aũ sfërșitũ și-

lele vieței sele și Matei Vodă, Domnul Muntenescă, omă fericitū peste tôte domniile acei țeri, nemândru, blândū, dreptū omă de țeră, harnicū la răs-bóie, așa neînfrântū și nespăimatū câtū poți s'ăli asemeni cu mari și vestiți oșteni a lumei.

După mórtea lui aū alesū țera Muntenescă la domnie pre Constantin Vodă, feciorul lui Șerban Vodă; și măcar că era feciorū de Domnū, sciutū și lui Matei Vodă și altorū Domni de-mai-nainte, totū aū fostū feritū, numai la nasū puținel lucru era însemnatū.

Incă nu eșise deplin sufletul lui Matei Vodă, când Siimeni și Dărăbanii, cari la acea simeție se suise den isbānde cu Matei Vodă, câtū nice pre domnie, nice pre boieri întru nimică nu'i băga in sémă, precum s'aū arătatū mal-pre-urmă fapta lorū, aū rēdicatū pre Constantin Vodă Domnū, și aū datū cu pușcile și cu sinețele de veselie; și acea domnie a lui Constantin Vodă aū datū ȕile Tomi Vornicului și lui Iorgachi Visternicul. Toma Vornicul căduse pre mână lui Stefan Vodă la cetatea Sucevei, érá Iorgachi Visternicul venise den țera Căzăcescă, singurū de bună voie, ca unū miel spre giunghiere, că fusese cu Vasilie Vodă scăpatū acolo. Eraū numai de perire amēdoii frații in Buculesci, la închisóre amēdoii, și poronci mergeaū una dupē alta s'ă omóre. Érá cum aū auđitū Stefan Vodă că aū stătitū Constantin Vodă la domnia țerei Muntenesci, îndată aū trimisū sē nu'i omóre: că fratele lorū, Constantin Postelnicul, era in țera Muntenescă cumnatū lui Constantin Vodă; și așa aū hălăduitū Toma Vornicul și cu frate-seū Iorgachi Visternicul atunci de primejdia morții. Singurū Dumneđeu peste nēdejdea omenescă feresce pre cei direpți de primejdie; că ce ómeni eraū acei doi frați aice in țera acēsta, ales Iorgachi Visternicul, fōră scrisóra mea cređū că va trăi numele lorū in veci in țera acēsta de pomenirea ómenilorū den omū in omū.

Constantin Vodă, Domnul Muntenescă, cu Stefan Vodă nu era in viața aceea cum era Matei Vodă; însă, eraū amēdoii bucuroși de aședarea sa, ca nisce domni noue. Aice in țeră la noi s'aū aședatū pace; numai pre margine āmbლაუ oști Căzăcesci și Tătăresci, dodein...a-se cu Leși; însă, mai slabe răs-bóie de câtū cele de'ntēiū; și curānd dupē aceea s'aū lāsātū Căzaci de Tătari, și s'aū legatū cu Impērația Moskului. Și era aice in țeră mai greū de dări, pentru mulțimea lefeciiilorū ce ținea Stefan Vodă, pre pilda lui Matei Vodă, den cari nu fu multū până făcură o zervă mare aice in Iași între sine slujitorii.

Eraū Siimeni, de toți, cu cei den țera Muntenescă; și cu cei de locū, cari aū fostū in slujbă și la Vasilie Vodă, 1000; și Nemți, cu Loncenski Polcovnicul, 400; și Leși călări 200, cu Voickevski Căpitanul de Lefeci; și Moldovenii cu Leși amestecați 300, cu Rușici Căpitanul; și Lefeci de țeră, cu Grumeđea Căpitanul, 400. Atāta sémă de óste slujitori șiindū Stefan Vodă, nice de la unii zarva n'aū începutū, numai de la Munteni Siimeni și capetele lorū; și luaseră in voróvā cu sine și pre Siimeni cesti de locū asupra Nemților; că Nemții eraū pe giunghietate in Iași, érá 200 de Nemți, cu Polcovnicul lorū, și ținea Stefan Vodă la Sucévā. In postulū celū mare era, când Siimeni, de nebunia căpitanilorū sei, și den simeția ce se āmpluse incă den țera Mnntenescă, 'și-aū datū cuvēntū, in de sine, și aū purcesū bulucuri pre tērgū; și

pre câți Nemți au aflatu la uliță 'i-au omoritu. Făcutu-s'au îndată spaîmă și zarvă în tîrgu; și Nemții, unii răniți, scăpați la curte, Căpitanul loru abie hălăduitu de la gazdă, câți au pututu strînge den ómenii sei, și cu cei ce erau de pađa curții într'acea ți, au apucatu în curte cerdacul celu de pîtră și s'au orînduitu de apêrare acolo. Au stătu în mare zarvă și spaîmă tótă curtea; și singuru Stefan Vodă la mare spaîmă; altorú slujitorii caii mai mulți pre la odăi. Unu norocú au fostu, că bulucbașii și Căpitanul Siimenilorú celorú Muntenesci s'au înșelatú și au venitú la Stefan Vodă, chîemându'i cu blîndețe. Ce cum au venitú înaintea lui Stefan Vodă, și Siimenii se buluciau atunci toți la unu locú în prejma curții, îndată au invêțatu de le-au tălatú capetele și Căpitanului și a trei bulucbași; și ácêta au fostu potolitul zarvei Siimenilorú acêlor, că îndată ce au înțelesú că le-au peritú capetele, au și purcesú la fugă. Acoperisê eazul de Siimeni; apoi au luatú spre Socola, în șesú la ceirú, la pârâul ce vine pre acole. Stătuse, și eșise și óstea asupra lorú, tótă curtea, și slujitorii, și Nemții, peste poronca lui Stefan Vodă, cu stéguri, cu dobe, câtú ce puteau mergeau sê'i agiungă, sê'și rîscumpere sângele lorú, ce le făcuse lorú Siimenii. Ce au trimisú poroncă tare Stefan Vodă pre la Căpitanu, cine arú cuteza a facere vre-unú rîsboiú, cu capul va plati; numai sê se rîspundă Siimenilorú celorú Muntenesci sê'și mîrgă la țera lorú, érá cei de locú sê rămăie ertați de acea faptă. Decí, au purcesú Muntenii spre codru, cam cu fuga, și de cestii de locú o sémă; érá câți au rîmasú, 'i-au ertatu Stefan Vodă.

Nimică era zarva ácêta de aice împotriva faptei care s'au făcutú curând, apoi, dupê ácêta de ice, în țera Muntenescă, de Siimeni și de Dărăbanii; faptă ca acea, care abie de se va afla în vr'o țéră.

S'au rădicatu Siimenii cu Dărăbanii, și toți peste tótă țera lorú, și au abătu la casele boferesci, cu arme, fêrămându'i înaintea ochilorú giúpâneselorú lorú și a coconilorú lorú, făcêndú rîsú pre multe locuri de giúpânesele lorú, jăcuindú casele și averea; și nu numai în Bucuresci, ci și la țéră la multe locuri și case. Perit'au mulți boferi și negușitorii de dênșii jăcuiți. Ce Dumneđu n'au răbdatu acea faptă îndelung; și la ce certare au sositú și ei, vei ceti la rîndul seú.

De simetia aceea a acelorú slujitorii, și faptă așa spurcată, abia audită într'alte țeri, subt mare grijă, și ca într'o robie fiindú Constantin Vodă la slujitorii sei, nu cele ce poronca elú, ce cum vreaú ei a facere făceaú. Au agiunsú pre taină la Racoți, Cnêzulu de Ardél, și aice la Stefan Vodă, pohtindú agiutorú la mare nevoie a sa de slujitorii. Racoți, omú tînerú, în bine și în multă avere, sbura cu gîndul în tóte părțile a'și facere ceva veste. Bucurosú acestui prilejú, îndată s'au gătitu cu oști a venire în țera Muntenescă, dândú scire și la Stefan Vodă aice numai sê purcêdă sê se adune cu elú la apa Telejinului. Dece, numai ce i-au căutatú și lui Stefan Vodă de ice a purcedere cu oștile sele, și au intratu Stefan Vodă în țera Muntenescă pe den-sus de Focșeni, și Racoți s'au pogoritú den țera sa pre apa Telejinului.

Dacă s'au oblicitú aicea la curtea lui Constantin Vodă că se pogóra și Racoți și Stefan Vodă cu oști, au strinsú căpeteniile slujitorilorú și le-au datú scire de neprieteșugul lui Racoți, cum vine asupra scaunului. «Ce, sê fiți gata

și ne înspăimați, precum ați fostă la atâte răsbóle totă cu isbânde, ales acei slujitorii fiindă, cari vestite oști Cázăcesci ați înfrântă.» Acele auđindă, strigău toți până'ntru unul: «*la it! la it! numai se năi arăți.*» Și așa gătindu-se Constantin Vodă, au purcesă den Bucuresci; și den ală-doile conacă au fugită de la dănsii spre Dristov, cătră Pașa de Silistra, că se agiunsese și cu Pașa, dându'i scire de tóte de aceste.

Văđendu-se Siimenii și Dărăbanii înșelați de Constantin Vodă, nimică den nebunia loră nu s'au scăđută, ce îndată au rădicată Domn pre unul anume Hrizica, și 'i-au pusă surguciă in capă. Indată Hrizica Vodă au răpeđită cărți in tótă țera Muntenescă, dăndă scire, că den mila lui Dumneđeă au stătită Domn țerei Romănesci, de sîrgă se se stringă țera la dănsul la Telejin. Ună aprodă de acelu domnișoră cu cărți au căđută pre mână lui Stefan Vodă, că nesciindă nimică de oști, mergea la slujitorii de giudețul Buzăă, se încalece cu toții, au dată in străjile nóstre; și dentr'acele cărți, și den gura Aprodului au înțelesă Stefan Vodă tótă povestea, și de fuga lui Costantin Vodă și de rădicarea Hrizicăi la domnie.

Stefan Vodă cu oștile sele era la Sărata; érá Racoți încă den munți nu se pogorise. Ce nu era foră grije și la noi, se nu vie ántéiă la noi se-ne lovescă acelu domnișoră până va pogori Racoți cu oștile sele. Deci, nesciindă nimică de Racoți la ce locă este, nu s'au suită mai sus Stefan Vodă, ce au stătită pre câmpii Buzeului trei đile, și intr'aceleși đile s'au pogorită și Racoți cu oștile sele in șesă la Telejină; și nedescălecată bine áncă cu tótă tabăra, 'i-au și dată scire străjile lui cum sosescă Siimenii la vadă, pedestrime și puscile. La mare tulburare și spaímă căđusă Racoți, așa de grabă óstea séméță apropiată, și cu Stefan Vodă áncă neîmpreunată; că acolo erau se se împreune oștile. Se nu hie fostă ună căpitană de Nemți a lui Racoți, anume Gaudi, la cumpenă era se hie făcută Siimenii o poznă oștiloră Unguresci. Că, cum au auđită de la Gherghiță unde rădicasă pre acelu domnișoră capetele Siimeniloră și a Dărăbaniloră, de Racoți, cum este mai aprópe cu oștile lui, și áncă cu Moldovenii nu s'au împreunată, au sfătuită se mérgă se lovescă ántéiă pre Racoți. Cum le-au spusă capetele sfatul, au și începută a strigare toți in tóte părțile: «*haida, haida! la ei, la ei!*» neășteptăndă nice poruncă, nice vreme, nice tocmală, și nice pre lúngă sine vre-o tabără, cum se cade unei pedestrimii se mérgă; ce care cum putea mai nainte, cum ar hi la lucru gata; mânăă bivoli cari trágeă puscile totă in biciă; nice la ună locă áncă strănsă óstea; ce cari cum puteă, bulucă după bulucă mai tare. Deci, cum au sosită la vadul Telejinului, cum au începută a dare den sinețe, și de-o-dată se stolfaă, până ară agiunge și cele-alte bulucuri. Érá ce tocmală se hie la o óste ce era ca ună roiă foră matcă; puscile cum au sosită la apă, bivoli, pre hirea sa, náđuși și de căldură, că era vară, și de ostenela căii pripiti, cum au văđută apa cum au năvălită in apă preste ómenii, și au băgată cu sine și puscile in apă.

Tóte aceste socotindă Némțul Gaudi, Capitanul lui Racoți, au îmbărbătată pe Racoți se'si tocmescă óstea; érá elă singură cu pedestrimea tótă Nemțescă și cu puscile au purcesă și au stătită improtiva loră la vadă, și au tocmită puscile spre Siimenii, și au începută a dare den puscă in Siimenii. Da și Siimenii

den puscă, câte mai rămăsese neintrate în apă, și den sinețe. Era nu fu zăbavă, ce câtă s'au apropietă oștea lui Racoți, și Gaudi capitanul le-au dată foc, cum dau Nemții odată, au și începută Silmenii a se amestecare, și Dărăbanii cu domnișorul lor. Decit, vedendă Racoți tulburarea lor și lucruri fără temeiu, au și începută și pe den sus și den glos a trecere oștea pen vaduri, și indată au purcesă totă pedestrima Muntenescă și domnișorul lor, cu călărima de câtă avea cu sine, in risipă. La fugă ce sporă să hie pedestrașului inaintea călărețului; indată au agiunsă Ungurii, călărima. Nu era altă, fără diréptă osândă pentru faptele lor, și nu răsboiă sau vr'o apărare, ce diréptă meserniță. Trupurile pe șleav zăceau pologu, și spinii pre de latură plini de trupurile lor, și multe bulucuri încă nesosite, pre cari cum îi agiungeau, și 'i tēmpinau; așa zăceau până in Ploiesci. Avut'au in acéstă zarvă Racoți oște cu sine ca 12,000.

Lui Stefan Vodă, Racoți, indată cum au sosită la Telejin, dedese scire să vie cum mai curând; și au mersă intr'acea noapte cu oștea câteva cėsuri; era totă n'au apucată resboiul; ce desdiminătă ne-au timpinată veste de risipa Silmenilor. Ce totă au mai mersă in urma lui Racoți, carele cu totă tabăra sa purcesese indată după Munteni; aprópe de Ploiesci au stătut Racoți cu oște tocmită in doă părți, și Stefan Vodă cu oștea sa pren mișlocu trecendă, au mersă de s'au adunată cu Racoți. La adunarea loră au slobođită totă pedestrima focul și tunurile, și apoi au purcesă oștile spre otace. Ștefan Vodă au avută cu sine până la 5,000 de ómeni, și fórté intr'alesă oște.

Totă intr'aceeași di, după descălecatul lui Racoți, au pohtit Racoți pre Stefan Vodă la masă, veselă și voiosă de isbānda ce au făcută. Cimpoleșul, cu cimpoile imbrăcate de urșinică, la dvorbă cu dicătură; și apoi, dacă s'au mai veselită, au pohtit pre Stefan Vodă pentru surlari să dică, și au đisă și surlarii.

Era lūngă Stefan Vodă ună Mărđacă, anume Rusten Mărza, pre acela au pohtit Racoți să 'lă vadă; și dacă 'l-au vedută omă sprintenă, cu zea imbrăcată, și cu cojocă de soboli preste zea, că 'lă purta Stefan Vodă bine, cum și pre alți slujitori, abie de au avută la vre-o domnie in țéră milă, cum au avută la acela Domn. Pus'au pre Mărđacă la masă Racoți, și au petrecută in dioa aceea cu masă până aprópe de séră. A doua-di au purcesă oștile pre Praova in gios până aprópe de Gergiță. A treia-di, luandă veste Costantin Vodă de risipa Silmenilor, au eșită inaintea lui Racoți cu 300 de ómeni; și după adunare și cu Constantin Vodă, Racoți au trecută Praova pe podă, și s'au aședată cu tabăra, și a sa, și cu amēndoi domni, la Gergiță.

A doua-di după descălecatul oștilor, au făcută Racoți masă mare, și au cinstită pre amēndoi Domni, elă singură in capul mesei, den dirépta Stefan Vodă, iar dea-stinga Constantin Vodă; boierii lui cu boierii amēndororū țerilor, vârstați; in fruntea tuturor, Kemini Ianóși, Hatmanul lui. Veí vedea cum inghite Racoți mari și inalte gânduri, cum s'ar vedea Craiă preste Crai, și Domnă preste Domni. Orbă noroculă la suișă, și lunecosă de a stare pe loc, grabnică și de sírgu pornitoră la pogorișă. Tóte aceste privlau Turcii cu cōda ochiului aceste tovăróșii a țeriloră acestora.

După acéastă petrecanie, Racoți orânduindă pre Boroș Ianôș cu 2000 de Unguri, și Stefan Vodă lefeciiîi sei, Leși și Moldoveni, se mérgă in urmă unde ară înțelege vre-o strinsóre de Siimeni, ori de Dărăbani, să 'i cerce. S'aũ intorsũ Racoți la Ardél, și Stefan Vodă in țera, érá Constantin Vodă la Bucuresci; și atunce se veđi și plata Siimenilorũ și a Dărăbanilorũ in tótă țera Muntenescă de Constantin Vodă.

Câți Siimeni aũ rămasũ de la resboiul lui Racoți, de la Telejinũ, și capetele lorũ, n'aũ răbdatu multũ in țera Muntenescă se rămăle; ce, unii aũ trecutũ Dunărea, iar alții câți aũ rămasũ n'aũ hălăduitũ de mórte nice unul; și nu până la o vreme i-aũ certatu Constantin Vodă, ce până la doi ani, unde și se oblicea Siiman, saũ Dărăban, îndată 'lũ înțepa. Plinũ era câmpul, și pre lúngă Bucuresci și pre lúngă alte orașe, de trupurile lorũ înțepate; și cum aducea pre cineva la divanũ, saũ fôră divanũ, și striga: «*Dómné! ăa, și acesta aũ fostũ Siimanũ,*» in locũ îlũ înțepa; și cine-lũ aducea lua *plașcă*, cum đicũ Munteni. Până într'atata se suisé certarea lorũ, câtũ de pizmă unul pre altul gĩura că aũ fostũ dărăbanũ, și in locũ perla; se făceaũ unora și năpești, de pizmă, care den ómeni nu lipsesce nice-o-dată; ce gĩuraũ pentru densus alți ómeni, de hălădufa; saũ de striga: «*n'amũ fostũ, n'amũ fostũ dărăban,*» gĩuraũ cei ce-lũ prindeaũ, și in locũ îlũ înțepa.

Făcut-aũ bogată dobândă țerei Muntenesci Boroș Ianôș, și ai nostri; până și la olatele cele Turcesci n'aũ hălăduitũ. Fost-aũ in ceambuluri și Resten Mărza, de carele s'aũ pomenitũ. Ce acolo aũ rămasũ, aprópe de Dunăre, tẽmpinându-se cu nesce slujitori Muntenesci; lovise și pre Unguri Munteni, la satũ la Călugăreni, pre singurũ Boroș Ianôși; ce apoi s'aũ purtatũ răũ slujitoriũ cu Stefan Vodă.

După aceste tóte ce s'aũ lucratũ in țera Muntenescă, aice domnia lui Stefan Vodă aũ fostũ in pace, de se póte đice că are casa aceea pace lúngă care alta lipită de perete arde; așa și țera nóstră, nu se póte đice că aũ fostũ cu pace temelnică, când rěutățile den țera Leșescă și den țera Căzácescă nu lipsiaũ.

Se rădicase pre acele vremi unũ tâlhariũ, anume Delinca; carele aeve âmbla fôră siealã in ținutul Hotinului și a Cernăuțilorũ, și poroncea satelorũ. Decl, aũ trimisũ Stefan Vodă pre Buciocũ Stolnicul cu o sémã de slujitori, și 'l-aũ spartũ, și toți ómeniũ i-aũ risipitũ.

Și totũ într'acela anũ aũ purcesũ Hatmaniũ Leșesci asupra Căzácilorũ Ierna, și aũ pohtitũ și de la Stefan Vodă 700 de slujitori, într'alesũ, cu Voicehovski Căpitanul; și n'aũ mersũ Leșiũ asupra lui Hmil Hatmanul; carele, perđendũ nedejdea in Tătari se-și scóță lucrurile la capũ asupra Leșilorũ, se lepădase de Tătari și se legasé cu Moskul. Și aũ făcutũ Leșiũ într'acea Iernã mari rěutăți, impreunați cu Tătariũ și cu ai nostriũ, in țera Căzácescă; și închisese pre Hmil cu Moscaliũ la unũ locũ, fórte fôră-veste, și puțin lucru de n'aũ luatũ taběra Moscalilorũ și a Căzácilorũ. Érá o sémã de caré cu 24 de tunuri aũ ruptũ; și acela gerũ și vicol aũ lovitũ, câtũ multã óste de âmbe părțile aũ peritũ de frigũ; și se pomenesce acelũ rěsboiũ de-ı đicũ *Drijipolia* până astăđi.

La anul dupé aceste, âmplutũ Georgie Racoți, Cnézul de Ardél, de duhurĩ spre mari lucruri, indemnatu și de Șvedĩ, cari se rědicasé și ei cu Carol Gus-

tav, Craful lorü, asupra Leşilorü cu öste, aü începutü a se agüungere cu Hmil, Hatmanul Căzăcescü, së hie in ęera Leşescă Craiü Racoți; și de atunci ämbiaü solii, și a lui Racoți la Hmil, și a lui Hmil la Racoți.

S'aü intunecatü sörele într'acelü anü, in luna lui Iunie, cu mare gröză, câtü perisë sörele nu puținü, cu tötă lumina, tocma amiađăđi; și mulți ömeni, ne-sciindü a se ferire de intunecare ca aceea, și privindü la söre multü, aü per-dutü vederea in tötă viața lorü.

La anul dupë acësta, impreunatü Craful Şvedescü cu Cnezul de Prusi, dom-nul de Brandenburg, cuprinsëse tötă crăiea Leşescă, scaunele amëndoë, și Varşav-ul și Cracăul, infrängëndü cu rësboiul de fața pre Craful Leşescü cu tötă ös-tea lui; dupë care isbändă Şvedul, cum s'aü ăisü, cuprinsëse mai tötă ęera Leşescă; și i se inchinasë și Hatmaniü Leşesci, neavëndü incotro mai lua; că dentr'acolea Şvedul, dencöce Hmil Hatmanul cu oștile Căzăcesci, și cu căți-va Voevođi Moskicesci. Craful Leşescü, Cazimir, eșisë den ęera sa in ęera Nem-ęescă; n'ar hi gânditü nime së esă crăia Leşescă de subt cumpënë ca aceea. Eră aceste lucruri, cine va vrea së scie mai deamăruntul, së le cerce la Hro-nograful lorü. Noi ne întörcemü la ale nöstre.

Dacă aü vëđutü Craful Şvedescü că elü së stăpänescă o crăie preste mare, cum este Şvedescă, și alta dencöce de mare, cum este crăiea Leşescă, nu este in putință, și nëmurile osebite și den lege, și den obiceiuri, și Hatmaniü Le-şesci äncă indatä 'l-aü părăsitü și s'aü datü spre Nemți, aü indemnatü pre Racoți, Cnezul Ardélului, numai së vie asupra Crăiei Leşesci; și cu acea solie aü trimisü Şvedul și la Hmil Hatmanul. Deci, Racoți aü stätutü spre gätire cu oști, trimițëndü și la Domni in ęera Muntenescă și aice la Moldova. Deci, Hmil Hatmanul aü pornitü 20,000 de Căzaci cu Anton Polcovnicul într'agütorü, și Costantin Vodă, Domnul Muntenescü, pre Odivoeanul, Căpitanul seü, cu 2000 de ömeni; erä Stefan Vodă, Domnul Moldovei, pre Grigorie Hăbășescul, Sardariul seü, și cu Frățița, Căpitanul de Fălciiü. Iar cu 2000 de ömeni; și s'aü adu-natü aceste oști, și a nöstre, și Munteni cu Căzaci, la Cernăuți, și aü intratü in ęera Leşescă pre la Sniatin.

Racoți, trägëndü östea preste munți, aü pogoritü in ęera Leşescă pre la Strëi unde și aceste oști, Căzăcesci, Moldovenesci și Muntenesci, i-aü eșitü in-ainte; și de la Strëi aü luatü pre subt munți cu töte aceste oști, mergëndü indatä la Cracău, la scaunul crăiei Leşesci, care orașü era cuprinsü de Şveđi; și luändü Cracăul orașul, Racoți, pre séma sa, aü purcesü spre Varşav; și a-colo s'aü impreunatü cu Craful Şvedescü. Spunü de Craful Şvedescü së hie ăisü, dupë ce aü vëđutü östea Ungurëscă: «Nu vei stăpăni pre Leși cu acëstä öste.»

Impëratul Nemęescü, vëđëndü nevoia Leşilorü de Şveđi, și Craful de Danie așjiderea temëndu-se de puterea Şveđilorü së nu crescă până într'atäta, aü stä-tutü la unü sfätü amëndoï së nu lesă crăiea Leşescă së o cuprinđă Şvedul; și indatä Craful de Dania aü intratü cu oștile séle in ęera Şvedului; și Impëra-tul Nemęescü aü datü Crafului Leşescü agütorü. Deci, numai ce i-aü căutatü Crafului Şvedescü a lăsare pe Racoți in ęera Leşescă, și elü a mergere a'și a-përare ęera sa; apoi și Racoți ce aü păřitü in ęera Leşescă, nu vomü lungi mai multü, numai, scrie unü historicü a lorü, anume Topeltin, de ăice pre

scurtă așa: «Ce aș petrecutū Leșii de Racoți, să scrie Leșii; érá la ce aș sositū Ardélul den ceste âmblete a lui, noi o mie de ani să plângemū cu lacrimi.»

Leșii, cum aș lipsitū Crațul Șveđescū de lūngă Racoți, îndată s'aș îmbărbătatū și Hatmaniil lorū, și Cernevski Voevodul, și încă puțină óste avendū la unū locū o aș lăsatū cu carele; și numai cu călărimea, sprintenū, s'aș făcutū a fugire de Racoți, până 'l-aș trasū cu oștile lui aprópe de Litfa. Decí, aș săritū, și 'i-aș luatū dosulū; și așa Racoți, vedēndu-se înșelatū, aș lăsatū pre Gaudi, Căpitanul seū cu o sémă de pedestrime, și la unū orașū anume Briscea-Litovsca, érá elū s'aș întorsū înapoi, cu Leșii în spinare la tóte conacele; dedese Leșii scire și la Hanul, și purcesese și Hanul cu tótă óstea lui asupra lui Racoți. Aș perdutū Racoți sărita curēnd; însă, nădějduia Căzacilorū, cariil, dacă 'l-aș adusū până la Meji-Boj în Podolia, la unū Tēgușorū, aș stricatū tóte-podurile pre urma sa; și de acolo aș plecatū și al nostri, și Munteniil, fuga la Nistru; și așa aș căđutū Racoți pre mânele Leșilorū, cerșindu'și de la dēnșii viață cu rēscumpărare, de douē milióne să dea Leșilorū banil; pentru care banil lăsāndū Leșilorū zălogū pre Apafi, fratele Cnézului, ce aș fostū acmu Cnéz în Ardélū, acmu apropiindu-se Hanul cu oștile aș făcutū creștinesce lui Racoți Leșii: 'l-aș luatū și 'l-aș slobođitū în țera lui; érá óstea lui, rēmasē cu Kemini Ianōș, tótă aș mersū în robia Crimului. Spunū de nesce stēguri de cātane, că cu năvală prin Tătari 'și-aș făcutū cale și aș hălăduitū. Érá mai 'nainte de aceste tēmplări, Nemișii de Ardélū se rupsesse de la Racoți, fōră vola lui, nāzuindū la țera lorū pre aice pren țeră, pre la Cāmpul-Lungū, de cariil dāndū scire Racoți la Stefan Vodă, aș trimisū Stefan Vodă în Cāmpul-Lungū de le-aș ținutū calea. Mare osāndă pre ómenil cāți s'aș topitū atunci Unguril în țeră la noi în munți! Zălogul care s'aș pomenitū mai sus, datū Leșilorū de la Racoți. aș șeđutū până aș muritū în Liov, și banil n'aș mai luatū Leșii.

Nu s'aș pomenitū de prada Leșilorū în țera Ungurésca. Când Racoți âmbra pren țera Leșésca, spre Litfa, érá Liubomirski, cu 4000 de Leșii, aș intratū în țera lui Racoți, și multe tēguri și sate aș arsū.

Intr'acestū anū 'și-aș sfērșitū și Hmil, Hatmanul Căzăcescū, đilele séle; incepētura și isvorul a tóte rēutățilorū acestorū părți de lume, a multe țeri, cetăți, stingere și risipă. Purcesese cu óstea sa în întimpinarea lui Racoți, înțelegēndū la ce slăbiciune aș sositū, biruitū fiindū de Leșii, și de Hanul cum aș mersū asupra lui. Ce nu se scie cu ce gândū mergea și elū, că spunū că scārșca în dinți bolnavū Hmil, în tabēră, și đicea: «Oh! de mi-ar da Dumneđeū pre mâna me pre acelu cāne scurtū!» Așa suntū Căzaciil la tovārōșie de nădejde; ce curēnd într'acele đile aș muritū Hmil Hatmanul, în tabēră, precum s'aș pomenitū.

Peste voie era Turcilorū acēsta înălțare a lui Racoți, cātū acmu poftia să ésa la Crăia Leșésca, și impreunarea lui cu aceste douē domniil, de Moldova și de țera Muntenésca; și era la Turcii lucruri slabe; Impēratul încă tēnērū; 'l-aș sfătuitū capetele, o sémă, și aș alesū pre Kipurilăul, omū cu fire tare și vrăjmașū, și aș grăitū mumei Impēratului, de nu se va pune unū omū ca acela

Ispravnică Impărăției, Ardélul, Moldova și țera Muntenescă suntă eșite de subt mâna Impărăției. Decî, cum aș stătutü Kıuprilăul Vizirü, cum aș luatü pre sine tôte, și ântëiü aș stătutü dupë lucruri den casă a aședare, și a lămurire lefele cine câtü ia fôră ispravă de la Impărăție, pre mulți din capete omorîndü; și apoi aședândü aceste tôte, aș pusü gândü rëü pre Racoți și pre aceste douë Domni.

Stefan Vodă, vëdëndü patima și risipa lui Racoți, și temëndu-se de Hanul că era în sus, aș purcesü den Iași la Sucévă: și de atunci, den césü în césü astepta și asupra sa primejdie. Și Hanul, dupë ce aș luatü tótă óstea lui Racoți în robie, și tôte capetele Ardélului, și pre Kemeni Ianôș, Hatmanul lui Racoți, între cari den boierii Ardélului aș fostü și Apafi Mihai, carele acmu pre urmă aș fostü Cnez Ardélului; trimisese Hanul doi Agi mari ai sei, unul la Impărăție, ca să scie Impărăția de isbânda lui, și altul la Stefan Vodă, cu poroncă să esă înainte Hanului la Țuțora; și aș luatü, cu acea spaîmă, de la Stefan Vodă câte-va pungî de bani Hanul, și aș trecutü spre Krim pre la Orheiü și pre la Lăpușna. Stefan Vodă, dupë ce aș trecutü Hanul, aș venitü în Iași.

Tótă povestea de Stefan Vodă și de Constantin Vodă se scia la Impărăție, cum suntü la sfatü cu Racoți una, și cum i-aș datü asupra Leșilorü óste; Érá Leșii cu laudă mare asupra țerei, și Căzaciü așijderea pentru mórtea lui Timuș. Vizirul singur se gătia asupra lui Racoți, și la Domniü dentr'aceste doë țeri trimisese poroncă pre unü Agă mare de la Impărăție, anume Uzun Ali Beiü (qicü de acestü Turcü că era capü mare la Turci, și cu sfatul lui s'aș alesü la Vizirie Kıuprilăul, și apoi de Kıuprilăul aș peritü), întrebândü pre Domni, apucase-vorü ei să mërgă amëndoi asupra lui Racoți cu oști, să facă slujba acésta Impărăției, să se curățescă de faptele sele și de amestecături ce avuse cu Racoți? Și atunci spunü că socotise Kıuprilăul să scóță pre Vasilie Vodă den Edicula, s'elü puțe Craiü în Ardél, în locul lui Racoți; care lucru nu scimü cum ar hi fostü pentru lege; érá puterea ce nu lucréză? Care poroncă, dacă aș venitü la Stefan Vodă aice, și pre atunci purcesese Stefan Vodă la munte, să alégă locü de mônăstire, care se chiamă Cașinul; den Răcăcîunî m'aș trimisü pre mine în țera Muntenescă, sfātuindu-se cu Constantin Vodă ce răspunsü vorü da, viindu-le amëndurorü o poroncă, și la unü prepusü fiindü amëndoi la Impărăție, și amëndoi Domniü tocma într'unü chipü de primejdie aprópe. Érá nestătătoare și lunecóse firile ominesci, la greü și la nevoie cineși de sine să stea, și apoi și unul și altul mai lesne perü, și nice și era altă putere; silla să esă care de care mai bunü, cu primejdia altuia, la Impărăție.

Nu s'aș apucatü de acela sfatü Constantin Vodă cu Stefan Vodă; ce-âncă se temea să nu esă ceva de la dënsul, să vëdescă la Impărăție Stefan Vodă. Ce aș răspunsü: «cum arü socoti Dumnélui, fratele nostru, mai bine, așa să răspundă lui Uzum Ali Beiü, și să ne facă scire pre acea cale să răspundemü și noi. «Aș priceputü Stefan Vodă îndată indoita inimă a lui Constantin Vodă și meșterșugul, și aș scrisü la Uzum Ali Beiü cum elü este gata pe tótă po-

ronca Impăratăscă; unde va hi voia Vizirului, acolo va merge cu totă oștea sa. Inse, nu era acestu respunsu den totă inima.

Constantin Vodă s'au apucatū îndată de pungi, s'și tocmescă domnia cu banii, că era averea lui Matei Vodă neclătită încă cu multe pricinii la Impărăție, dicēndū: că elū n'au sciutū viclenie, nici n'au luatū Domnia cu sabia saū cu oști străine, ce 'l-au alesū țera după mórtea lui Matei Vodă, și elū de mare silă a lui Racoți și a lui Stefan Vodă, temēdu-se de dēnșii, aū datū puțină oște, cari nice'și erau Munteni, ce mărgineni de Moldova; șuvăia sē hălăduescă de scārba lorū; și cu de aceste silia s'și tocmescă domnia.

Vizirul, dacā aū vēdūtū că nu se apucā ei sē se sfădescă cu Racoți, și nu va face nimicā cu acēsta, aū stătutū asupra Domnilorū, numai sē vie sē sēru-te pōla Impărăției, de Domnie, și s'și mērgā iar la Domnie. Atunce s'au apucatū Stefan Vodă la Uzum Ali Beiū că va merge de-odatā, pe de altā parte giuruia totā averea sa, numai s'lu erte Vizirul de venitū la Țarigrad; și aceea apoi aū māncatū capul lui Uzum Ali Beiū. Cā Domnilorū așa aū respunsū Vizirul: că de arū āmple unul cāte o casā plină de galbinii de aurū, nu se pōte acestū lucru ca sē nu vie aice; și de vorū veni, iar Domni vorū hi. Erā de nu va veni, Stefan Vodă, într'unū cēsū voiū pune în locul lui pre acēsta, arātāndū pre Ghica Vornicul, care era Kapikilae lui Stefan Vodă la Pōrtā. Spunū de Ghica Vornicul cum ar hi dīsū Vizirul acestū cuvēntū, elū aū și alergatū de aū sērutatū pōla Vizirului.

Erā cātū putemū înțelege den mulți și den multe lucruri pre urmă adevērite, de ar hi mersū Stefan Vodă la Pōrtā, Domn ar hi eșitū iar, că era Kiuprilăului cu mai mare veste sē aducā pre Domni la pōla Impărăției, pre care'i ținea Impărăția la prepusū de hainie. Spunū de Vasilie Vodă că avea mare grije că va veni Stefan Vodă la Pōrtā; și în tainā: *«Sē nu'lu mai aducā dracul aice.»* Inse, cu anevoie este a mergere de bunē voie la grije, și cum-pāna vieței, sciindu-se la atāte amestecăturī, și avēndū acolo la Pōrtā atāția pāriși Greci, cărorā se luasē totū ce aū avutū la începutul domniei lui, și mulți aū și peritū; că s'au făcutū la începutul domniei acēsteia mari jacuri la omeni străini de omeni lui, ales la Greci.

Începusē Stefan Vodă, și se lucra tare mōnăstirea Cașinul; iar la anul după urditul ei, 'i-aū venitū mazilie, viindū Ghica Vodă Domnū în scaunul țerei, și lui Stefan Vodă mazilia; inse, mai nainte cu cāte-va luni lui Constantin Vodă 'i-aū venitū mazilia, cu Mihnea Vodă în țera Muntenescă.

Domnia lui Stefan Vodă fost-aū cu mare bișugū țerei; în toți anii domniei sēle, care aū trāgānatū tocma șapte ani, în pāne, în vinū, în stupi și în tōte mare rōdā. Omū deplinū, oapū întregū, fire adāncā, cātū poți dice că nascū și în Moldova omeni. La învățăturile soliilorū, a cărțilorū la respunsuri, am aūditū pre mulți mărturisindū sē hie covērsindū pre Vasilie Vodă. Mesele și petrecāniile acēstei Domni abte la vre o domnie sē se hie prilejitū, nu fōrā mari desfrānāciuni la lucruri preste mēsurā a curviei. Slujitorii mila și cinstea care aū avutū la acēstā domnie n'au avutū nice la o domnie; erā cum 'i-aū mulțāmitū lui slujitorii la mazilie, ceti-vei mai gōs la intratul Ghicāi Vodă în țerā, și la eșitul lui Stefan Vodă den țerā, spre țera Ungurescā.

Șșirea lui Ștefan Vodă den țără ău fostă in anul 7165; tocmai pre vremea aceea 'i-ău venită mazilia, pre ce vreme ău scosă și elă pre Vasilie Vodă den scaună.

CAP. XIX.

Domnia Ghicăi Vodă.

Domnia Ghicăi Vodă cum s'ău prilejită, s'ău pomenită la domnia trecută: că fiindă Kapikihae la Pórtă, ău eșită la domnie; érá aice in țără, den dălele altoră Domni, negușitoria țindă până la Vasilie Vodă, și fiindă de ună nēmă cu dănsul, Arbanăș, 'l-ău trasă Vasilie Vodă la curte, și de-odată la boșeri mai de gios, apoi la Vornicia cea mare de țera de gios ău agiunsă; și țindă'lă Vasilie Vodă de credință, 'l-ău trimisă la Pórtă Kapikihae, vėdėndă'lă omă contentită la tóte, și scumpă, cum se cade fie când Kapikihae sė hie. Și așa ău stătută de tare cu Vasilie Vodă, cum până la vremea ce s'ău luată cetatea Sucevei cu dómna lui Vasilie Vodă, la tóte rescólele acele, la pribegil cãte se prilejise lui Vasilie Vodă, de ău eșită in doă rōnduri den scaună, și dupė smintela și in țera Muntenescă cu Căzaci, totă ău ținută domnia lui Vasilie Vodă nesticată la împărăție, până ce ău sosită Ștefan Vodă la Roman. dupė isbānda de la cetatea Sucevei.

Atunce, trimițėndă Ștefan Vodă pre Ștamati Postelnicul cu cãțiva boșeri de țără s'ăi isprăvescă stėgă de domnie; și de aice pre Grigorașco, feciorul Ghicăi Vodă, ilă trimisese la inchisóre in țera Ungurescă. Decă, elă n'ău mai avută ce face împotriva unei țeri; și auzindă de fecioru'și cã'l la inchisóre, ău stătută și elă cu boșeri lui Ștefan Vodă, și ău venită și elă cu alți boșeri in țără, și cu Aga celă ce ău adusă stėgă de Domnie lui Ștefan Vodă.

Ștefan Vodă, socotindă iar acea socotelă ce socotise și Vasilie Vodă, in Ghica Vornicul, cum este omă de Kapikihae, neavėndă gāndă sė pótă eși unul ca dēnsul la Domnie, 'l-ău făcută de casa sa, cu o nepótă a sa, fata Șturzi Vorniculul, dupė feciorul lui, Grigorașcu Postelnicul; și dupė ce s'ău incuscrită cu Ghica Vornicul, pre feciorul lui 'l-ău boșerită cu Agia. érá pre Ghica bėtrānul 'l-ău trimisă la Pórtă iar Kapikihae. Și ău fostă pre trebile lui Ștefan Vodă până ce i-ău venită mazilia, chemāndă'lă Vizirul Kiuprilăul la șerutarea pólei Impărătesci, cum s'ău pomenită mai sus; și necutezāndă Ștefan Vodă a mergere la Pórtă, ău dată Ghicăi Vorniculul Domnia.

Purces'ău Ghica Vodă spre țără cu doș Agi mari, den cari era unul Muscipă la împărăție; și ăntėiă pre Ismail Aga 'l-ău trimisă, carele apoi ău cãdută Agă Spahiiloră Skimnicėuș. Ștefan Vodă ămbla legānāndă-se incotro va lua, cã erau unii de ilă sfātuia sė mėrgă la Căzaci: Ce acela sfată era fōră temeiă, cã nu socotia cã de acolo Vasilie Vodă, cuscu fiindă lui Hmil, nu s'ău putută pune in piclóre cu agiutoră de la Hmil, până ău stătută cu gāndul numai sė purcėdă spre Racoți, de la care avea cãrți cu giurămėntă sė nu lase unul pre altul până voră ave o pāne sė o impartă.

Aice caută ce mulțămită au avută Stefan Vodă de la slujitorii sei cei mi-luți. La Podul-Îloei când era Stefan Vodă, toți s'au rădicatū sē jăcuescă ca-rele domnesci; și sē nu se hie prilejitū Grigorașko Aga, feciorul Ghicai Vodă, arătându-le mari certări, n'arū hi hălăduitū de aicea, că strigaū: «*lefe, lefe sē ne dea!*» Acea mulțămită au făcutū atunci lui Stefan Vodă slujitorii, pentru mila, care nice la o domnie așa n'au avutū, cum au avutū de la Stefan Vodă.

De la Têrgul-Frumosū Stefan Vodă dăruindū cu unū surguciū domnescū pre Grigorașco Aga, 'l-au întorsū cu slujitorii la Iași; érá elū, mergendū pre la Buculesci, la Comănesci au intratū prin munți in țera Unguréscă. Érá Ghica Vodă, peste puține zile, au intratū in Iași, totū într'acel anū 7165, mai 'na-
inte de Pasce cu o septemână.

Intr'același anū, Kiupriilăul Vizirul, purcedendū asupra Ardélului, au trimisū poroncă și la Hanul sē încalece. Era in Bugégū Hanul; și încă bine neaședatū Ghica Vodă, stândū îndată după gătire de ôste, că'i venise și lui poroncă sē încalece cu tótă țera, venit'au veste cum Stefan Vodă trece munții cu ôste in țeră. Și viindū întinsū, au stătutū cu tabăra den-sus de Roman, la Săboani; érá pre Tâlmaciū Păharnicul ilū trimisese cu stréji spre Têrgul-Frumosū. Cu puține zile mai-nainte de acéstă veste cu Stefan Vodă, au peritū Grumeza Căpitanul, de Ghica Vodă.

Precum era Ghica V. dă plecatū spre sânge cu mare contenire, 'l-amū cunoscutū aici; că era câteva cărți a o sémă de boieri prinse la mâna lui, cu care cărți chemaū pre Stefan Vodă sē vie; că avendū Stefan Vodă mare prietenie cu Sefer-Gazi, Vizirul Hanului, carele de multe ori îi scria, dicendū: «Ce porți-grije de mazilie, au așa de neputernici ții tu pre Haniū Crimului, că de arū vrea sē ție pre vre-unū Domnū subt aripa sa, au nu 'l-arū pute ține și peste voia altora?» Și așa, atunce pre Stamati Postelnicul au poroncitū la Stefan Vodă, îndată cum va trece Hanul pren țera Muntenéscă, elū sē vie in scaunū. Érá ce le este lorū a batere jocuri pre creștinii! Și așa viindū Stefan Vodă, in nădejdea lui Sefer-Gazi Aga, și Racoți vedendū asupra sa greul ce'l venia, era bucurosū sē se turbure țerile aceste in vr'unū chipū.

Ghica Vodă îndată au răpeditū pre Stamati Postelnicul la Hanul, măcar că era o carte a lui la Stefan Vodă scrisă, prinsă de Ghica Vodă, că venise Stamati de-curënd de la Crim, i-au giuratū că nu are nice unū bănatū; ce iar pre dēnsul nădejdea lasă sē tocmescă aceste lucruri. Au mersū Stamati Postelnicul, și au stătutū la Sefer-Gazi Aga, Vizirul Hanului, și au scosū pre singurū Șerim-Beiū cu ôste aice împotriva lui Stefan Vodă. Nu vrea Sefer-Gazi Aga; ce i-au răspunsū Stamati Postelnicul, și i-au arătatū mare strică-ciune țerei de se va face într'altū chipū. Ce și agiutorul era ciudatū, că venise Șerim-Beiū cu vr'o 300 de Tătari, și nice la puțin rēsboiū ce au fostū la Strungă, n'au fostū, nice s'au apropiatū.

Ghica Vodă, după ce au răpeditū pre Stamati Postelnicul la Hanul in Bu-gégū, și vedendū apropierea lui Stefan Vodă, au purcesū spre Țuțora; și peste puține zile s'au impreunatū cu Șerim-Beiū la Țuțora, făgăduindū și Hanului și lui, pentru ostenela lui, daruri. Au purcesū Șerim-Beiū in frunte, și Grigorașco Vodă, feciorul Ghicai Vodă, și mergendū tótă nóptea aceea au sositū pre a-

médădi, a doua zi, spre Têrgul-Frumosù. De la Podul-Ilóei străjile ce trimi-
sese înainte Grigorașco Vodă au datú de straja lui Stefan Vodă in Crivesci,
cu care era Tâlmaciú Pâharnicú.

Aú simțitú Tâlmaciú că vine óstea, și aú silitú sê nu se arâte elú cu óstea sa,
ce de dupê nesce piscurí aú purcesú spre Strungă; érá ce aú fostú ómeni mai
sprintení aú venitú la podețú, pre drumul carele vine de la Têrgul-Frumosú
la Roman; și acolo, până a sosire și al. nostri cu óstea, de'ântéiú voróva, apoi
aú începutú al. nostri sfada. Érá dentr'acei voróvâ d'ântéiú, venise la urechile
lui Șerim-Beíú, că este viclesugú; pentru aceea nece'si s'aú apropiétú de óste.
Se îngroșase lucrul și șega când aú stătutú a sosire stégurile oștilí nóstre, și
pe vr'o 100 de Tătari, că pre mai mulți nu'i lăsa Șerim-Beíú; și la harțul a-
cela, de al. nostri aú călútú cu calul Gavriiliță, Agă pre atunci de Dărâbaní,
și-lú apucasê harțul lui Stefan Vodă. Ce aú săritú nesce Tătari, și de al. nos-
tri o sémâ, și 'l-aú scosú, érá cu grea rană in capú și la o mână cu scădere
la degite. De al. lorú încă s'aú rănitú câți-va, den cari rane aú și muritú u-
niú. Érá dacâ s'aú apropiatú stégurile Ghicâi Vodă și Tătarií, n'aú mai stătutú
nice harțul lorú, nice Tâlmaciú Pâharnicul cu stégurile, ce aú plecatú fuga spre
Șkele; și acolo, aprópe de Șkele, s'aú întorsú o sémâ de oștení de a lui Ste-
fan Vodă, și nesce Ungurí ce fusese cu Tâlmaciú Pâharnicul; și la acelu în-
torsú a lorú aú peritú vr'o 30 de ómeni de al. nostri, gonași, ce erau mai in
frunte, și aú apucatú și vii, și i-aú dusú la Stefan Vodă unde era cu tabêra,
la Sábăóni.

Cum aú oblicitú Stefan Vodă deu limbí că este adevêratú Șerim-Beíú sin-
gurú cu capul sêú, n'aú stătutú; ce nesce Nemți ce avea, vr'o 80 pedestrime,
i-aú trimisú la vadú la Siretú sê apere vadul; érá elú singurú cu óstea călare
aú plecatú fuga; și de atunci n'aú mai vêlútú Stefan Vodă, in tótâ viața sa,
Moldova.

Aú sositú la Siretú și Grigorașco Vodă cu tótâ óstea. Ce nu avea cum tre-
ce îndată Siretui, că éra mare; și se vedea in cêea parte și pedestrimea; ca-
rii, dacâ aú auđitú că aú fugitú Stefan Vodă, ei s'aú apropiétú de Siretú și
s'aú închinatú la Grigorașco Vodă; pre carií apoi Ghica Vodă bêtrânel pre toți
i-aú datú in robia Tătariilorú, lui Șerim-Beíú; care faptâ necreștinescâ nime
nu o laudâ; și multú aú stătutú fiul sêú, Grigorașco Vodă, sî nu se facâ unú
lucru ca acela, cu nesce ómeni închinați fórá rêsbotú, și creștini; ci n'aú a-
vutú ce face; și dacâ aú venitú in Iași, Ghica Vodă. aú mai omoritú pre nesce
Vorniceí a lui Stefan Vodă, fórá de nice o vinâ, numai căci i-aú fostú slugi.

Și cu aceste fapte aú eșitú Ghica Vodă vêrsătorú de sânge, la vêrsta bê-
trânețelorú ce éra; și așa, înântuitú de Stefan Vodă, aú stătutú dupê gătire
de óste, și împreună cu Hanul aú purcesú cu óstea, ca 7000 de ómeni, pen
țera Muntenescâ; și de acolo, împreună cu Hanul, avea și Hanul 2000 de Că-
zací, cu Hanenco Polcovnicul, aú intratú in țera Brașeului. Acole aú eșitú și
straja den Brașeú, și i-aú lovitú Tătarií fórá-veste, câtú până in Brașeú abia
de aú scăpatú cine-va dentr'acea strajâ

Pre unde amú intratú in țera Ardêlului, prin miđilocol munțilorú, éra o pa-
lancâ de zidú, și trasú zidul den ripa unui munte până in ripa altui munte;

acolo s'ie pusă niscaj pedestrima Ungurii, fără v'ersare de sânge n'artă hi fostă intratul nostru. Ce, când amă sosită noi, amă aflată p'alanca și locul acela pustiiu de ómeni. Aă đisă Hanenco Polcovnicul: «O, Dómne, cum n'ai dată tóte unorú n'émuri! la noi, la Cázaci, de ne-ai fi dată aceste locuri, cine are putea s'ie între in ț'era nóstră!»

Dencolo, pre la Timișvar, intrase Vizirul K'uprilăul, și pre dencóce Hanul cu Moldovenii, și cu Mihnea-Vodă cu Muntenii. Cine póte s'ie scrie deplin prada, stricăciunea și robia Ardélului depre acele vremi, și părțilorú apropiete de Ardél? Óstea Ghicai Vodă aă luatú atunc' in ț'era Brașeului, ce se chiamă Bârsia, trii p'ălanci, den care p'ălanci bieții ómeni, inchiși toți, in robia farilorú aă mersú.

Intru una den acele p'ălanci, socotindú Ghica Vodă că va hi multă avere in cetățue, când era ticsită óstea in p'alanca, plină de Tătari și de ai nostri, aă intratú și Ghica Vodă cu mare nevoie în lontru, unde nu era locul unui Domnú s'ie între. Puținú aă lipsitú de nu s'aă nădușitú acolo de desimea aceea, și cu puținú sufletú abia aă eșitú, și s'aă lovitú de unú tatarú in capú. Nime s'ie nu bănuescă căci se pomenescú aceste; că Letopisețele nu suntú s'ie le cetescă omul s'ie scie numai ce-aă focțú in vremile trecute, ce mai multú s'ie hie de înv'ățatură, ce este bine și ce este rău, și de ce s'ie se ferescă și ce va urma fie-cine. Domnul, den faptele Domnilorú care cum aă fostú, și cu ce veste, și pomană, s'ie ele urmă de viață; boierii, urmândú pre boierii cei cinsteși și înțelepți; slujitoriul, a slujitoriului; că cineși după brésla sa: de urméză pre celú cinsteși, cinsteși este; și cine urméză pre celú rău, rău este, și rău se va sf'ersi.

Den ț'era Bârsiei aă purcesú oștile pren midlocul Ardélului spre scaunul acei ț'eri, unde erau de paza curții Crăesci, cum đicú ei, nesce ha'ducii. Dec'i, și curtea și orașul Belgradul într'o mică de césú aă stătutú cenușe. De acole s'aă despărțitú Șerim-Beii de Hanul, cu carele s'aă poftitú și Grigorașco Vodă, și aă agiunsú cu prada până in olatele Ungurimei de sus. Și la Sibiiu iar adunându-se oștile, aă lovitú pre la Oradia și aă trecutú la Inău, care orașú Vizirul ilú dobândise; și ved'endú că nice o óste nicăiure nu este, aă lăsatú pre Sinam Pașa de Buda s'ie tocmească cetatea și s'ie o' așede cu óste, și i-aă orânduitú și pre Domnul nostru Ghica Vodă cu Moldovenii, și pre Mihnea Vodă cu Muntenii. Érá Vizirul K'uprilăul, înțelegendú de nesce amestecături ce se făceau la Imp'ărăție, pre cum erat'ên'éră Imp'ărăția, s'aă întorsú cu mare sirguială la Tarigrad; érá noi, cu acelú Pașă, amú ședutú până la Simedru de amú tocmitú cetatea Inăul; și aă mai luatú Pașa de Buda nesce p'ălanci mai pre aprópe. Și cu Șerim-Beii despărțitú, Grigorasco Vodă aă luatú o cetățue, anume Almașul; și de la acelú Pașă aă luatú Borcea Ianuș domnia de Ardélú.

Den luna lui Iulie purc'esese Ghica Vodă, și aă venitú la Decemvrie, pre la Sfeti Necolae, in Sucévă; și pentru mare omorú ce era in Iași, aă iernatú in Sucévă.

Hanul, dent'acea cale dacă s'aă întorsú la Crâm, pe poronca K'uprilăului Vizirului aă omoritú pre Vizirul seú, pre Sefir-Gazi Aga, că oblicise Vizirul de âmblețele lui într'aceste părți, și đicea elú tot-déuna Hanului: «nu te lăsa

de tóte se âmblî pre voia Turcilorü, nu de tóte s'î ascultî: că ei, precátü Pîi âmbla pre voië, pre atâta se sufe in capü.»

Borcea Ianuş, unul den slugile lui Rakoţi, aü luatü domnia de la Paşa, cum s'aü pomenitü mai sus; câtü se se potóle Turcîi că este adevëratü improtiva lui Rakoţi, câtü aü purcesü oştile s'aü făcutü a cere de la Turcî aglutorü; şi îndată aü venitü poroncă şi la Mihnea Vodă in ţera Muntenescă, şi la Ghica Vodă aice, se dee lui Borcea Ianuş aglutorü. Decî, îndată aü trimisü şi Ghica Vodă aglutorü 1000 de ómenî cu Neculaî Cárnul; ce, n'aü făcutü zăbavă multă acolo.

La anul, Rakoţi, ca celü ce se înecă, şi de sabie gólă se prinde, Fögäraşul Oradia şi Sibiul, încă fiindü cu ómenîi lui, iar aü pogoritü cu oştî in Ardélü. Érá Borcea Ianuş cu Turcîi s'aü închisü in Clujvar, spre partea Turcescă; şi avëndü şi Constantin Vodă prilejü bunü, ca 4000 de ómenî lefecîi, şi Stefan Vodă mai slabü, ca 500 de ómenî, aü pusü gândü iar se facă amestecăturî in âmbe ţerile aceste. Si așa, aü orönduitü pre Constantin Vodă iar in ţera Muntenescă, şi pre Stefan Vodă aice in ţeră; şi ständü așa sfatul, trimisese Stefan Vodă cu banî pre Tâlmaciü Päharnicul in părşile Căzăcesci, se facă oştî. poftindü pre Hatmaniî Leşescî se nu apere acestü lucru; şi începuse Tâlmaciü a strîngere ómenî in Movilău; érá acolo, la Rakoţi, s'aü schimbatü sfatul intr'altü chipü.

Mihnea Vodă, Domnul Muntenescü, omü fõră de nice o frică de Dumnedeü, fõră de nice unü temeü, tiranü, direptü fantasticü, adecă bufguitorü in gândurî, aü pusü gândü se se hăinessă pre Turcî; şi mirându-se cum va face, se n'albă sieală de boferî ce erau capete ţerei Muntenescî, cu mare şi nespusă tiranie aü omoritü 30 de boferî, totü de frunte aceei ţeri, şi aü pusü boferî pre voia sa; şi dupë acéstă faptă, aü şi rápeðitü la Rakoţi, dându'î scire că orî la ce'lü va scóte norocul şi vremea; este tovarõşü cu dënsul improtiva Turcilorü; care lucru înşelegëndü Rakoţi, de'nteiü n'aü creðutü pre Mihnea Vodă; érá mai apoi, dacă aü trimisü giurãmënturî, aü vedütü adevëratü voia lui că este improtiva Turcilorü. Aü schimbatü sfatul, şi aü lăsatü ţera Muntenescă se o cărmuescă Mihnea Vodă despre acea aripă, fiindü pre locü domnia şi cu prilejü de óste; érá pre Constantin Vodă 'l-aü orönduitü asupra Moldovei, avëndü iarăşi şi Constantin Vodă óste mai glótă, şi prilejü a ţine óste. Pre Stefan Vodă 'l-aü opritü, fägăduindu'î că de va da Dumnedeü lucrurile spre folsul lui, iar elü va hi la domnie; şi așa aü rëmasü Stefan Vodă inapoi. Neculaî Cárnul încă vedëndü pogorirea lui Rakoţi, şi amestecate lucrurî, aü venitü cu óstea ce se trimisese.

Aceste amestecăturî auðindü Ghica Vodă că se lucréză la Ardélü, cum iarăşi se gätéză amestecate lucrurî asupra ţerei, aü trimisü la Hatmaniî Leşescî pre Grigórie-Päharnicul se nu priimëscă lucrurî ca acele carele suntü improtiva Impërăşiei, de face Stefan Vodă lefecîi in ţera lorü asupra ţerei. Ce Hatmaniî Leşescî prea lesne s'aü apëratü, dicëndü că in partea Căzacilorü se facü acele, nu la dënşî; şi era Ghica Vodă cu tabëra într'acea vară la Cárnicenî. Ce, dacă aü vedütü de sfatul lui Rakoţi că'î într'altü chipü schimbatü, şi aü oblicitü că şi Mihnea Vodă este adevëratü improtiva Impërăşiei hainü, şi Cons-

tantin Vodă gata să vie asupra țerei, dreptu peste munți se pogorê, s'aũ mutatũ cu tabêra la capul Stãnței, despre Țuțora, in prejma Bugêgului.

Impêrãția, înțelegêndũ de aceste tulburãri la Ardêlũ, stãndũ Vizirul dupê paza mãrei despre oștile Veneției, cu galióne; trimițêndũ la Hanul numai sê incalece, orĩ elũ singurũ, orĩ pre unũ Sultan cu oștile Crimului sê trimițã in aceste țeri improtiva Ardêlului. Ce încã nu sosise in Bugêgũ Sultanul, când dencóce Constantin Vodã aũ intratũ in țerã cu oști pre Oituz. Și in țera Muntenescã Mihnea Vodã aũ intratũ in Turci; pre unil i-aũ omoritũ, pre alții mulți aũ și botezatũ, cãțiși s'aũ aflatũ Turci in țera lui, orĩ slujitorĩ de al lui, orĩ Agi, orĩ neguțitorĩ; și așa s'aũ începutũ ca de isnová amestecãturile in aceste țeri. Mihnea Vodã, dupê acêstã faptã, singurũ sprintenũ aũ mersũ de s'aũ adunatũ cu Racoți de față in munți, la straja uugurêscã, unde venise și Racoți; șiși-aũ datũ credința unul spre altul; și s'aũ întorsũ Mihnea Vodã in Têrgoviște, unde erau tóte oștile strinse; și Racoți i-aũ datũ o sémã de Nemți al sei, și Catane; și aũ purcesũ Mihnea Vodã in olatele Turcesci asupra Giurgiovului singurũ, êrã o sémã de óste asupra Brãilei. Êrã Racoți, despre Mehedinți și peste Dunãre ardêndũ și prãdãndũ, elũ singurũ aũ luatũ Giurgiovul și l-aũ arsũ; și oștenil lui iar aũ arsũ Brãila, și aũ arsũ și Galații atuncĩ totũ acele Catane a lui; și in Dobrogea asupra Hirsovei aũ trecutũ óstea; ce, aceea den locũ n'aũ âmblatũ bine, ce abie aũ scãpatũ de Turcũ.

Aceste s'aũ începutũ den țera Muntenescã; iar aice, Constantin Vodã cu 5000 de ómeni aũ venitũ asupra Ghicãi Vodã; avea limbĩ Ghica Vodã și de la Roman, apucate de al nostri, și de la Podul-Ilóei mai pre urmã. Și vedêndũ apropiatã óstea, aũ scosũ Ghica Vodã tótã cãlãrimea improtiva lui, cu Hãbãșescul Hatmanul și cu Grigorie Pãharnicul; êrã singur Ghica Vodã cu tótã pedestrima și cu pușcile aũ trecutũ la Țuțora, in ceea parte de Prutũ. Grigorașco Vodã, secforul Ghicãi Vodã, era purcesũ la Țarigrad la dvorbã.

Ostea cãlãrêțã a Ghicãi Vodã, de care s'aũ spusũ, dacã aũ trecutũ in sus de la Iași, nóptea, aũ masũ in valea Tãutescilorũ; și acolo aũ fãcutũ sfatũ capelele, cum sê defe rêsboiũ cu singurĩ cãlãrêșil fõrã focũ, fõrã pedestrime; și cu Constantin Vodã se scia den limbĩ cã erau și Nemți cãlãri cu focũ, și Siimenĩ pedestri, și óstea Ungurêscã, nu este cu cale și fõrã smintêlã. Ce aũ alesũ cu sfatul sê se întórcã tótã óstea la cea-altã óste, și numai 200 de ómeni, ca in chipũ de strajã, sê se arãte oștii lui Constantin Vodã. Și așa, s'aũ întorsũ tótã óstea inapoi; êrã Voicêcovski Cãpitanul cu 200 de ómeni aũ purcesũ in sus pre Bahluiũ; și mai sus de Movile îndatã s'aũ tẽmpinatũ cu óstea lui Constantin Vodã in tocmalã.

Ostea nóstrã, care se întorsese cu Hãbãșescu Hatmanul, n'aũ pãditũ calea spre Țuțora; ce Hatmanul singurũ aũ descãlecatũ la mõnãstirea lui Aron Vodã, și cu alți boieri; êrã óstea de pre subt stêguri aũ âmplutũ têrgul prin pivnițe slobode cu vinuri, pren case, pren poduri, morți beți pre ulițe; pren tóte pivnițele il bãteaũ Cãpitanil sêși mêrgã subt stêguri (ce care bêti ascultã la trébã ca aceea?). Voicêcovski Cãpitanul, dacã aũ vedutũ in têrgũ mai tótã óstea bêtã, s'aũ opritũ de laturea têrgului, cu ómenil ce erau cu elũ. Êrã Constantin Vodã, dacã aũ sositũ la valea Copoului, aũ stãtutũ in gãnduri, cã este

óstea supusă în târgu; érá dacă au vëdutu că nu'ý óste, ce este o glogoțală deșertă, a'í luatú cu óstea pre deasupra Copoului și pentre vii; și acolo, la capul viilorú, 'și-au tocmitú în tocmală óstea și au stătuť.

Érá Leșii lui Stefan Vodă, carií fusese lefecii la dënsul, în frunte cu Constantin Vodă; și o sémă de catane cu a'í nostrii beți, fórá poronca niméruí, fórá de nice o tocmală, au începutú harțul, intrándú beți cu sabiile smulte, până în șiragurile Unguresci. Au căutatú și nóá a stare cu Voicecovski Capitánul, sè nu piele atăția ómení; și au stătuť harțul acela mai bine de unú césú, neputëndú a'í desbăra nice într'unú chipú pre ómenii beți dentr'acela locú; și perise vr'o 3, 4 ómení de acela, și se apropia incetú tótá óstea. Amú purcesú dreptú în târgu; gonașii au datú dupé noi, insé, numai până la marginea târgului; și au stătuť Constantin Vodă pre locú, până au cercatú bine târgul și curtea; și oblicindú pre Ghica Vodă la Țuțora, n'au mai băgatú óstea pen târgu, cum au făcutú a'í nostri; ce, alătore cu târgul, peste valea Căcănií, trecëndú cu óstea, au purcesú intins în urma nóstră cu óste tocmită, apucándú pre mulți de a'í nostri în târgu, carií au plătitú scumpú acela vinú ce béuse eftinú indatá cu capetele sale.

Óstea nóstră, cum era risipită den purtatul prostú, așa și cu mai próstá poroncă au venitú, numai sè li-sè dee rësboiú acmu aprópe de capul Stăncei; dreptú pre delú au stătuť tóte stégurile nóstre în tocmală și au așteptatú pre óstea lui Constantin Vodă.

Acolo nu Leșii, ce drăgăniméa Neumțescă era în frunte, tocmită, la Constantin Vodă, cu focú; și unú stolú tótá cea-altă óste, căreia nu era a nóstră de potrivă, că și mai puțină cu multú, și fórá focú, numai óste călărățá. Érá peste poroncă, neavëndú cum hire într'altú chipú, au săritú stégurile nóstre ántéiú la dënsii, și mai alesú Căpitanul Voicecovski, ca unú mare vitézú și aice și la tóte trebile câte au fostú, fie când slujitorú deplin, în locú au luatú în sabil pre catanele ce erau în frunte la harțú, și până la Nemți au căduť aceia mai toți, fiindú la acești a'í nostri și caii mai próspeți. Și au datú stégurile lui Voicecovski dreptú în focul Nemților, den care focú în locú au picatú câțiva den slujitorii nóstri, și unú stegarú de a lui Voicecovski. Érá neinspăimântându-se nimic a'í nostri de acea cădere acelorú slujitori, intrase cu sabiile în Nemți, câtú n'arú hi pututú dare focú alú-doile rëndú, așa se amestecase. Insé, indatá au năvălitú tótá óstea, și aripile oștii lui Constantin Vodă. Deci, numai ce au căutatú a se dare inapoí stégurile nóste. S'au prilejitu la întorsul oștii nóstre peste trupurile de Unguri, carií căduse la tēmpinarea den-téiú, unú Ungurú căduť de rană, lásatú în locú de mortú, au apucatú o suliță ce căduse lúngă dënsul, și vëdëndú că fugú a'í nostri, au săritú cu sulița și au tēmpinatú pre unú slujitorú de a'í nostri dreptú pen vințre, și în locú bietul slujitorú au căduť de pre calú giosú.

Incotro era a názuire oștii nóstre, era locú fórté rēu, și indatá pogoriși la Jijia; și de trecutú rea Jijia și tinósă, nice de vadú, nice de innotatú; pe podú nu încăpeau, și imbulđindu-se cădeau de ámbe părțile de pre podú; cuprinsă era Jijia de cai și de ómení; și acolo multá óste de a nóstră au peritú, și mai mulți de apă; au căduť și vii câțiva, pre mâna lui Constantin Vodă, și mai ales

den boierii, Bucloc, Buhuș Slugerul cel ă mare, și Gavriliță Costachi, vel Jigui-ceriu pre atunci, pre carii dacă 'i-au dusă la Constantin Vodă, indată 'i-au boieritū și 'i-au slobođitū fōră de nice o pađă iar la boieriile lorū. Peste podul Jijiei n'au mai gonitū ōstea lui Constantin Vodă, ce au stătutū pre delū tōtă ōstea, la masū. Éră Ghica Vodă, cu ōstea spăimată, s'au sfătuitū, și cu nōpte au purcesū spre Lăpușna, cu pedestrime și cu pușce, răpeđindū indată de olacū la El Agasi, den Bugécū, dāndu' scire de aceste de tōte. Mers'au Dărăbanii bine până in Lăpușna, acolo pre locū o đi rēsufāndū ōstea. A doa-đi, agiunși Dărăbanii de Constantin Vodă cu ġuruită de milă și de lefe, diminēță s'au sculatū și au apucatū pușcile cāte erau, de'mpreună și cu Siimenii au purcesū inapoī, făcēndū mare gālcēvā cāpeteniilorū, și nice ar rēmānea, cu mōrte lāudāndu-se; care gālcēvā a lorū vđđēndū boierii de cāți erau, sē nu' apuce cu sila, s'au datū in laturī; éră singurū Ghica Vodă au eșitū la dēnșii cu șlicul a mână, rugāndu-se sē hie ingāduitorī nu mai multū de cincī șese đile, spuindu-le adevēratū de venirea Sultanulu; ce, n'au avutū cuī đice. Nebunite și turbate gāndurile prostimeī aceia; și s'au aflatū ca cei ce nu s'au rușinatū de chipū de Domnū. Ce au împinsū de la puscī pre Ghica Vodă, și au purcesū cu pușcile spre Iași; éră curēnd au luatū plată deplin pentru faptele sele, precum veī ceti mai ġios.

Rēmāindū Ghica Vodă numaī cu boierii, n'au cutezatū sē mai zābāvēscă la Lăpușna, ce au purcesū pre Bicū spre Tighinea până la Luțeni, și acolo au așteptatū pre El Agasi. Éră Dărăbanii și Siimenii au venitū in Iași și s'au inchinatū la Constantin Vodă cu toți; și de la Movilău intr'aceșii đile 'i-au venitū și Tălmaciū Păharnicul cu cāți-va de ai lui Stefan Vodă. S'au miratū Constantin Vodă de Siimeni și de Dărăbanii, carii de toți erau pēn la 700 de ōmenī, cu focū și cu tunurī.

Și așa, Constantin Vodă, așeđēndu-se in scaunul țerei, au trimisū și la Țarigrad, cercāndū cu făgāduință sē'și tocmēscă domnia. Ce n'au apucatū sē'ī vie rēsponsul, nice era cum, ce omū era Kiuprilăul Vizirul pre atunci; cā intr'acelēși đile au sositū pre Botna și El Agasi cu o somă de oști, și s'au mutatū și Ghica Vodă de pre Bicū spre Botna, și s'au împreunatū cu El Agasi, și au stătutū la. Cășuteni până au sositū și Sultanul.

Turburarea lui Racoți acum era la sciroca Impērației și haīnia lui Mihnea Vodă. Decī, asupra lui Racoți era orōnduitū Ali Pașa, Vizirul de Buda, éră asupra Mihniī Vodă, Calga Sultan de Crimū. Și atunceși au venitū veste și de schimbarea lui Ghica Vodă den domnia Moldovei in țera Muntenēscă, Domnū, in locul Mihnei Vodă; éră aice in țera au datū domnia lui Stefāniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă. Decī, pentru sē nu se rēschire boierii de pre lūngă Ghica Vodă asupra vremii aceea, s'au tăfnuitū multe đile acestū lucru. Apucāndu-se Ghica Vodă cā va primeni aceste intr'altū chipū, și totū cum ar hi pentru trebile sele, au stătutū improtiva lui Constantin Vodă cu Sultanul.

Calga Sultan, măcar cā avea poroncă de la Impērație sē rădice pre Ghica Vodă den Moldova și sē'lū puțe Domnū in țera Muntenēscă, aflāndū lucrurile in Moldova iar așa amestecate, sē nu lasē pre Constantin Vodă hainul Impērației in scaunul țerei, au purcesū in sus pe Prutū, și au stătutū cu coșurile

la Bolota, mai gîosû de Tuțora; și acolo făcendû sfatû, sîngurû aû rămasû cu coșurile, și aû opritû pre Ghica Vodă lîngă sine;  r   stea t t , sprintin  de r sboi , T t r sc , și pre toți boierii cu c t  gl t  aveau, o aû dat  sub m na lui Ahmet El Agasi de Bug c ; și aû purces  El S rdari  asupra lui Constantin Vodă la Iași.

Lu nd  veste Constantin Vodă de Sultanul că este apr pe, 'și-a  r dicat   stea den t rg  și s'a  mutat  la Galata de sus; și acole a  pus  D r bani  nostri și Siimenii, și c ți pedestrași a  venit  cu d nsul, de a  s pat  un  șanț  pe deasupra p r ului, ce se desparte den p r ul B rnovei și vine pre sub Galata; și acolo după șanț  a  t berit  t t  pedestrimea,  r  c l rimea în del , și a  st tut  acolo cu t t  tab ra.

 stea T t r sc , cum a  purces  stoluri dup  stoluri, și dacă s'a  str ns  t t  la Ciri , a  inceput  a dodei  nt i  harțuri, merg nd  T tarii p n  la p r u; v rsa  focul D r bani  fără de ispravă în harț , cum ar  vedea mare n val ; aș  strica   rba fără nici o tr b , și pre nime nu r n au, care lucru era  ndat  s mn  de mare frică a lor ; t te aceste le socotia El Agasi, om  abie în t te ordele Crimului, altul al  doile la sprintenie și la lucrurile r sb elor ;  r  în-de-s r , o s m  de Siimeni de aceia ai nostri ce se  chinase la Constantin Vodă, s'a   ndemnat  de a  eșit  den ș nțuri; viind  pre eaz  pre l ng  p r u, a  venit  p n  la podul Bahluiului, și trec nd  preste podul Bahluiului, ce era pre atunci mai g os  de eaz . Și aș  se simeșis  c t  pedestrime era, și în șes  denc ce de ped  eșise c te cinc șese la un  loc  și apucas  și case c te-va în Broșteni, și da  den sinețe în T tari.  r  și atunce era de mirat , c  pre nime nu r n au, f r  doi cai ce a  r nit  sub T tarii la acel  eșit  a lor .

Acea simeție a lor  ved nd  El Agasi, a   nc lecat  singur , și a  pogorit  în șes  la Bahlui , și fiind  și do  st guri de Unguri.  r  el  singur  a   ndemnat  pre nesce T tarii sprintenii asupra Siimenilor , ce erau în șes ; și a  s rit  T tarii drept  asupra Siimenilor , cu sinețile la obraz  Siimenii fiind ; și cum n'ar  crede nime s  m rg  Tătarul la foc , aș   ndr sneș  a  mers , ales cum am  vedut  pre un  T tar  Bugeg n  drept  asupra a doi Siimeni cu senețele în pravil , și de apr pe a  slobođit  am ndoi sinețile în Tătar, și nici unul nu 'l-a  nemerit ; cu sabia smultă Tătarul, pre unul 'l-a  r nit ,  r  pre al -doile mai 'l-a  adus  vi  la El Agasi. Aș , se cunoscea de pre atunce pedépsa oștii lui Constantin Vodă.  r  în ceea parte de Bahlui , pren ceir , fug au cele do  st guri de c tane, de la o vreme, numai de un  Tătar, cu mare ocar  și ris  între toți, că fugeau at ția  meni de unul; și fugind  da  înapoi den pistole în sus, nev d nd  unde da .

 n-de-s r  era acest  harț ; peste n pte a  eșit  den t rg  T tarii la masă, peste ceir ,  r  D r bani  și Siimenii un  c s  n'a  st tut : t t  n ptea a  dat  den sinețe, și nu c te unul ce toți odată, ca în chip  nemșesce; strica   rba f r  tr b , în v nt ; am  socotit   nt i  că'i vor  hi dodeind  T tarii; ce nu avea nice o dodeială de nime, numai se cunosceau bine lucrurile bl șt mate și sp l mate.

A doua-đi, Vineri se prilejis ; dec , T tarii r sboi  s  facă n'a  vrut , fe-

rindū Vinerea, care ȕi la dēnșii se ține cum ținemū noi Duminica den ȕilele sēp-tēmānei. Ce aū stātutū gata cu caii a māna pēn spre amēdāȕi (nici slobode legea lorū sē mērgā asupra nimēru). Aū chīemat El Agasi pre boierī la sine și le-aū spusū cum intr'acea ȕi nu'ī slobode legea lorū sē mērgā asupra nimēru; ȕrā de arū veni alȕi asupra lorū, atunce ei vorū face rēsboiū; și aū întreatū de boierī ce le-arū pāre și lorū, in ce chipū adoua-ȕi arū merge asupra lorū, și den ce parte i-arū lovi, și ce locū este unde stā oștea luī Constantin Vodā? Aceste vorovindū cu boierī, că era omū in faptele sele den-afară de hirea Tātărăscā, așa de blāndū, linū, și la trēba oștii deplinū. Și vorovindū, numai ce se au-ȕirā dobele și trēmbișile in oștea luī Constantin Vodā; și s'aū vēȕutū fōrā zē-bavā și clătirea oștilorū la vale, spre Bahluū. Și așa, aū eșitū tōtā oștea cu pedestrime la șesū, cu puscile, cuprinȕen-lū oștea lorū de la părăul ce vine alătore cu eazul până la Galata de gȕos; și așa, cu acea tocmalā aū purcesū spre podū Constantin Vodā cu oștea.

Aū încălecatū și Tātarii; și eraū de toȕi ca 3000 de omeni, și de ai nostri Moldoveni vr'o 300 de omeni; și aū tocmitū El Agasi pre Tātari și pre ai nostri dencōce de Cirićū, pre podișū, asupra Tātărășilorū, așteptāndū pre Constantin Vodā in tocmalā.

La Constantin Vodā de tōtā oștea arū hi fostū la 8000 de omeni; in șesū la eșitul Hartului Tātărăscū inainte, peste Bahluū, n'aū eșitū de la dēnșii nime la hartū; slobodiāu puscile cāte-odatā; și eraū puscile bune și mari, de cele puscī ce făcusē Stefan Vodā Georgie in Liov; dērā așa daū de bine dentr'ensele, cātū nu sē lovēscā pre cine-va, ce sunetul glonțului nu se auȕia pre nicāfuri. Acea tocmalā era, și se gāndiū că vorū inspāima pe Tātari numai cu sunetū; ce nu se sparie neprietenul numai cu sunetul, in darū, fōrā mōrte.

Dacă aū sositū oștea luī Constantin Vodā la Bahluū in șesū, s'aū apucatū de trecātōrea Bahluului; și dacă aū vēȕutū El Agasi că are gāndū oștea sē trecā Bahluului, aū pusū unū Tātari bētrānū la o movilā, care este mai dencolo de unde sta oștea Tātărăscā, despre Aron Vodā, asupra Cirićului, invēȕindu-lū cātū va vede de acolo că va incepe a se sui oștea luī Constantin Vodā la delū, pre lūngā Tātărăși, elū sē se invērtēscā pre movilā de trei ori; și așa aū făcutū Tātari. Deci, cum aū vēȕutū semnul la movilā unde era Tātari, atunci El Agasi āntēiū, ca unū leū, singurū, și dupē dēnsul tōtā oștea cu gļasū: Hala! Hala! Hala! aū purcesū. Aū sloboȕitū Dārābanii și Siimenii toȕi focul și puscile, de care durātū a sinețelorū se oprisē Tātari cātva. ȕrā dacā vē-ȕurā că nu cade nime den Tātari de sinețele lorū, aū rābdatū până aū inceputū a se mai rāri focul. O samā de Dārābanii, cum aū vēȕutū că se stēm-pārā focul, și Tātarii totū staū, unii den cōdā aū plecatū fuga innapoi; pre cari, cum i-aū zāritū Tātari că fugū, cum orbu aū nāvālitū și aū intratū in pedestrime cu sabiile smulte. Sē privescī mōrte, sē veȕi osāndā! Și așa, de sirgū sē veȕi vērsare de sānge de omeni! Eraū trei eazuri de trupuri, cum aū stātutū trei rānduri de pedestrime, unul peste altul, de subt mal până in Bahluū.

Constantin Vodā aū luatū drumul celū mare spre Scāntee; cālārimea care incotro aū pututū, unii pre Bahluū, alȕi pren Cārligāturā; și s'aū topitū mulȕi Unguri, și den cālārime, și mulȕi aū datū și de pre eazū in heleșteū, mulȕi

'și-au pusă capetele și pren codri; ăra carele lui Constantin Vodă tóte aű rė-masű la mőnăstirea Galata den dől. Și așa multű Tătariű n'ăű gonitű, ferindu-se de păduri. Atunci aű căđutű la robie Banul de Craľova, Bălėnul.

Aice in orașű erau pline mőnăstirile de bieții ómeni țėrgoveții și sėrăcime; aű datű toții bani de s'ăű rėscumpėratű ca den robie.

Sultanul, dupė acėstă isbăndă, luăndű pre Ghica Vodă cu sine, dupė poronca Impėrăției, aű purcesű pre la Huși in țera Muntenescă, și acolo, főră de nice unű rėșboiű cu Mihnea Vodă 'l-aű așėdatű in scaunű, fugindű den Tėrgoviște Mihnea Vodă, și simțindu-se in faptele sele cele mai multű decăt păgănesci, pre furiș, la Racoți in Arděl, unde'și-aű boritű și sufletul curėnd in prăpăștile Iadului; și cum đice sfănta Scriptură: «Aű peritű pomenirea lui cu sunetű.» Așa spunű că 'l-aű otrăvitű Racoți. Făcuse elű o zarvă pre la Dristov și la Giurgioiű cu Turcii, până a venire veste de risipa lui Constantin Vodă de aice, care de aű făcutű vr'ó vitejie acolo, sė scrie Munteniű; ăra aice aű venitű Domnű Stefăniță Vodă, feciorul lu Vasilie Vodă.

CAP XX.

Domnia lui Stefăniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă.

Stefăniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă, in tótă domnia lui Stefan Vodă Georgie fiindű aice cu maică-sa la oprělă, de care lucru siindu-se boierii ce erau de casa lui Stefan Vodă, sė nu ėsă la domnie in viața lorű, îndemnaű pre Stefan Vodă sė-lű insemneze la nasű. Ce n'ăű primitű Stefan Vodă, đicėndű: «Omű muri noi până atunci, până va eși unul ca acesta la domnie;» că era copilaș micű încă pre atunci Stefăniță Vodă. Ăra dacă s'ăű mazilitű Stefan Georgie și aű venitű in scaunű Ghica Vodă, aducėndű-și aminte binele, mila, și cinstea care aű avutű de la Vasilie Vodă, pre Dómna-sa și pre cuconul Stefăniță Vodă i-aű trimisű in Tarigrad cu cinste. Era încă Vasilie Vodă viű, închisű la Edicula. Și dacă aű mersű in Tarigrad dómna lui Vasilie Vodă, era slobodă a mergere la Domnu-sėű; ăra pre Stefăniță Vodă 'l-aű datű tată-sėű Vasilie Vodă la carte la prietenii; și făcėndű-se voinicelű mergea cătė cu unű răvașű la Vizirul Kűprilăul celű bėtrėnű de la tată-sėű Vasilie Vodă, pentru nevoile sele. Spunű, că dacă 'l-aű vėđutű Vizirul sė hie đisű: «*feciorű voinicű are Vasilie Bėtű*». Și așa főră zăbavă aű eșitű la domnie Stefăniță Vodă, mutăndű Vizirul pre Ghica Vodă in țera Muntenescă, ca pre unű omű bėtrėnű, pentru așėđarea aceei țeri, dupė mari rėscóle ce făcuse Mihnea Vodă acolo in țera Muntenescă.

Bine nu se așėđase in scaunű Stefăniță Vodă, aice in țeră, și Ghica Vodă acolo in țera Muntenescă, in anul d'ăntėiű a domniei lorű, Constantin Vodă iarű aű lovitű főră-veste pre Ghica Vodă; și așa de-degrabă, cătű de cu nópte aű plecatű fuga Ghica Vodă den Bucuresci, și iar aű apucatű Constantin Vodă scaunul țerei Muntenesci.

Sultanul era in Bugégü; îndată aü mersü poroncä de la Impëräție sê mérgä asupra lui Constantin Vodä, și aü purcesü Sultanul. Êrä Constantin Vodä aü strinsü öste förte bună, cä și țera tötä venise la dënsul, și s'aü täberitü in munți, așa la locü tare, câtü Sultanul, dacä aü înțelesü ce öste are, și in ce locü este, nice se gândia cä așa lesne va dobândi; cä avea și Leși, și Nemți, și Unguri, și Sêrbi lefecii, cä äncä nu sfêrșise banii lui Matei Vodä. Ce într'o di aü alesü Sultanul 300 de Tătari, și i-aü trimisü, dându-le poroncä ori cum numai sê strëbatä la locul acela unde era tabëra lui Constantin Vodä. Aü purcesü Tătarii, și s'aü tëmpinatü cu o strajä a lui Constantin Vodä; care strajä, dacä aü vëdütü cä vinü Tătarii, s'aü datü inapoï, și luändu'i Tătarii in gönä, tabëra cea-altä nu sê se apuce de rësboiü, in ce locü era, ce aceea spalmä le-aü cädütü asupra, cum, care incotro aü putütü aü plecatü fuga, și aü lăsatü tötä tabëra pustie. Numai Constantin Vodä, vëdëndü spalmä ca aceea, 'și-aü stränsü lefecii ce avea și aü trasü preste munți in Ardélü. Viclesugü aü făcutü Muntenii, aü cä n'aü vrütü sê se puie improtiva Impërätiei, aü ce urgie a lui Dumnedeü aü fostü la acea spalmä, cä spunü, cä numai șapte Tătari sê hie fostü cei ce i-aü gonitü, și aü rësbitü până la tabërä, câtü s'aü miratü și singurü Sultanul. Decï, dupë acëstä isbändä, aü așëdatü Sultanul iarü pre Ghica Vodä, care fugise la Pașa de Dristov.

Constantin Vodä, dupë fuga sa den țera Muntenescä, n'aü mersü la Racoți; ce, cu 800 de ömeni într'alesü, lefecii, s'aü suitü in sus alätore cu munții, aproape de Maramorëșü, pe la Bistrița, aü luatü potica pre la Dorna, și aü eșitü pren Câmpul-Lungü a țerei nöstre; și trecëndü mai pre den-sus de Sucévä. aü lovitü pre la Hotin, și aü trecutü Nistrul pre la Moviläü, ispitindu-se și despre acea parte.

Stefäniță Vodä aice, ca unü omü tënëru, nevrëndü sorä-sa Rucsanda sê vie pre scrisorile tătäne-sëü și alui in țërä den Rașcov, care tërgü i-aü fostü datü Hmil dupë mörtea lui Timuș feciorului sëü, trimisü aü öste asupra Rașcovului sê 'lü batë, și sê lee pre sorä-sa, pre dömnä Rucsanda, cu de-asila. Ce nimicä ai nostri n'aü putütü face Rașcovului, numai ce aü făcutü zarvä cu Cäzaciü. Când-de-cänd așteptaü prilejü ca acela Cäzaciü sê lovëscä in țërä aice; și tëmpländu-se a nemerire lui Constantin Vodä la dënsii atunci, in locü 'i-aü gluruitü öste.

In țërä Muntenescä, dupë fuga ce făcuse Ghica Vodä de Constantin Vodä, Viđirul era scärbitü pre dënsul; nu peste multä vreme aü trimisü Pașa de Dristov de 'l-aü luatü den scaunü, și aü datü domnia, in locul lui, feciorului sëü, lui Grigorașco Vodä.

Și așa, totü într'acelașü anü, in anul d'ântëiü a domniei lui Stefäniță Vodä, tömna, aü venitü Constantin Vodä cu öste Cäzäcëscä asupra lui Stefäniță Vodä, ispitindü cum arü pute sê incapä la domnie; nu förä agiutorü și indemnarea lui Racoți; cä și Racoți așëdatü äncä nu era; și in Ardélü o cetate, anume Oradia, cu ömeniü lui Racoți așëdatä pre atunci, o bătea Ali-Pașa, care o aü și luatü: eșindü o femee din cetate, și arätändü Turcilorü apa de unde venia de incungiura cetatea, acëstä abätänd'o Turcii de la cetate in laturü, aü luatü cetatea, vestitä între cetäțile Ardélului.

Înțelegându Stefăniță Vodă că trece Constantin Vodă Nistrul la Soroca, așezându-se cu oștea sa la Coiceni peste Prut, și așezându tabăra acolo. Însă, oștea era prea puțină, că țera, într'acea fomete era într'acelu anu, câtu mâncau omenii papură care o uscau și o măcinau de făcea pâne; și pre acea fomete, poreclia țera pre Stefăniță Vodă de 'i dicea *Papură-Vodă*; însă, vremile și voiea lui Dumnezeu nu sunt în voiea domnilor.

Éra și câtă oște era, o trimisese Stefăniță Vodă totă în frunte înainte, pre Răutu, cu Catargiul, și cu Grigori Paharnicul și cu Mihalce Hâncul Sărdariul; și călărașii de țera, și toți mazilii cei mai sprinteni, ca 200 de omeni; și așa, oștea aceea, forte cu prăstă tocmală, cu orânduela acelor Sărdari ce erau fără crieri, 'i-au lovită Kelșca Căzacu numai cu 300 de Căzaci, și au risipit totă oștea aceea, cu mare ocară; oște numai den sunetă risipită, nice gonită de cineva. Éra totu adunându-se la locu, pre giământate den câtă era d'ântéiu, au stătit de strajă până au venit și Constantin Vodă cu tabăra la dănsii; carele, dacă au luat veste den limbă că este la Coiceni Stefăniță Vodă, au luat în gios, trăgându oștea pe Prutu la Zagarancea; și se nu hie dată această veste unu Căpitanu, anume Voicakovski, cum că Constantin Vodă este mai gios de noi cu oștea, iar de străjerii nostri amu hi știută atunci când ar hi trecut Prutul. Deci, și Stefăniță Vodă au purcesu în giosu pre la Pasadnici; și trecându de Iași, pre deasupra mănăstirei lui Aron Vodă, au trecut la Tomesci pre Bahluiu, și acolo au stătit cu oștea; éra Constantin Vodă într'acea nopte au masu peste Prutu.

A doua-zi Constantin Vodă s'au apucat cu Căzaci de trecătoare la Prutu; éra Stefăniță Vodă au luat în gios în prejma Bugăcului; că îndată au răpedit la El Agasi în Bugăcu; și era cu Stefăniță Vodă și Balgi Bașa de la Hanul, cu vre o sută de Tătari; dintre cari Tătari și de ai nostri au alesu Stefăniță Vodă și i-au trimis sub tabăra Căzăcescă, când erau trecuți Prutul oștea lui Constantin Vodă, de au luat limbă.

Au spus limba că sunt cu Constantin Vodă 5000 de Căzaci, den toate porcurile aleși, și 1000 de lefecii de a lui Constantin Vodă; și mergea Constantin Vodă intinsu la Iași. Aceste înțelegându Stefăniță Vodă, cu sfatul Balgi Bașii, au luat pe Prutu în gios în intimpinarea lui El Agasi; și la codrul Chigheciului s'au timpinat cu El Agasi.

Trimisese Constantin Vodă în urma lui Stefăniță Vodă 500 de omeni, cu Durac, înaintea cărora și Stefăniță Vodă trimițându pre Hăbășescu și pre Voicakovski Căpitanul se cerce, numai cu o sută de omeni de la Obileni, s'au pusu omenii lui Constantin Vodă; și unii s'au arătat și s'au făcut a fugire, și a noștri a'i gonire; au eșit totă straja lor. Deci, numai ce au căutat cestora ai noștri a plecare fuga. Érau cu ai noștri și puținei Tătari, între cari era și unu Comisă a Sultanului, ce venise pentru poclonul Sultanului la Stefăniță Vodă. Acolo au perită acelu comisă a Sultanului, și alți doi Tătari cu dănsul: năvălindu peste Jijia înapoi, li s'au înglodat caii. 'L-au fost apucat unu Tătaru pre acelu Comisă a Sultanului pe calu, după sine; ce apoi amendoi 'și-au pus capetele.

După ce s'au timpinat Stefăniță Vodă cu Șah Bolat Aga, El Agasi den

Bugécü, cu 2000 de Tătari cu densusul, și cu Ștefăniță Vodă cu 1000 de oameni, au purcesu dreptu asupra lui Constantin Vodă la Iași. Adunase Constantin Vodă pre Vlădici la sine, și câțiva boieri Suseni. El Agasi indată au alesu o semă de Tătari sprinteni, și i-au trimisü se lovescă Iașii fôră-veste; și așa degrabă au lovitü, câtü au luatü têrgul in lungü de au apucatü mulți oameni den têrgü in robie. Constantin Vodă, vedëndü că 'i vinü Tătarii asupră'i, au eșitü cu tabăra, și au stătu de lătura têrgului, pre pârăul Căcvinii, mai glosü de podul lui Ștefan Vodă; cu El Agasi au cuprinsü Tătarașii.

Mergeau o semă de ai nostri mai bine de câtü Tătarii la răsboiü asupra taberei Căzăcesci, și Șimenii îi băteau den senețe de după case. Intr'acea di au venitü o semă de capete Căzăcesci la El Agasi, și cereau de la densusul El Agasi, să'i dea pre Constantin Vodă, și ei se se întorcă slobođi. Pre unü capü de përu au stătu atunci viața lui Constantin Vodă; că solii pozvoliau, alesu Stamatenco, carele era mai mare pre Căzaci. Numai Căzaci, singurii de sine, den făgăduința lui Constantin Vodă, că de totü omul va da câte 20 de lei la Movilău, și dândü o semă de bani sotnicilorü, și mai multü la Kiașca sotnicul, au strigatü Cazaci toți până intr'unul chiuind: «Нехакъ слава наша нех хинет», adecă: se nu përá cinstea noastră; vom sta cu toții, și acestü lucru nu'lü vom face.—Spun, se hie luatü și El Agasi bani de la Constantin Vodă atunci.

Adoia-di, pre la amedă-di, au purcesü Cazaci cu tabăra legată den locü inapoi; și la suitul delului, pre lungă Tătarași, se hie fostü o tocmelă, și nevoința lui El Agasi, era de a se rumpere tabăra la acelu locü de ai nostri. A doia năvală au făcutü ai nostri pre delü spre mănăstirea lui Aron Vodă; și infransese pre pedestrirea căzăcescă până in care; și au picatü acolo Cazaci iarăși subt ai nostri. Era subt ai nostri s'au aflatü mulți cai răniți.

Și așa, au hălăduitü Constantin Vodă și intr'acea-dată, de subt cumpănă mare a vieței; n'au mai cercatü zarve dentr'aceeași-dată, ce s'au aședatü subt Craia Leșescă. Mers'au Ștefăniță Vodă in urma Căzacilorü cu El Agasi pën preste Prut; era petrecătorilor, nu oștenilorü și gonașilorü semănătorü; și s'au intorsü Ștefăniță Vodă in Iași, era El Agasi la Bugécü. Căzaci cu Constantin Vodă au trecutü Nistrul pre la Movilău, și acolo mari nevoi au avutü de Căzaci pentru lefe.

Bine nu s'au mântuitü Ștefăniță Vodă de El Agasi den Bugécü, au sositü și Mustafa Pașa de Silistra; și cum au sositü au descălecatü dreptü la curtea cea domnescă in Iași, și au strinsü pre toți boierii la sine; și întrebându'i de aceste oști, cum de au venitü asupra țerei Impăratului, făcëndü pre boieri haini; și pre toți câți boieri au fostü i-au luatü de i-au inchisü, fiindü de rău și pre Ștefăniță Vodă, făcëndü'lü omü de nimică. Au ședutü in Iași trei zile, cu mare cheltuělă și sile in orașü de oștenii lui; și la purcesü au alesü dintre toți boierii pre Toma Vornicul, și pre Șeptilici Hatmanul, și pre Prăjescul Vornicul, și i-au luatü in pađă; și până n'au datü câteva pungi de bani nu i-au slobođitü pre acești boieri, ce se pomenescü mai sus, insă de la marginea țerei.

Ștefăniță Vodă, de tôte faptele acelu Pașa au făcutü jalobă la Vizirul Kiu-

prilăul, și la Vasilie Vodă, că eșise și Vasilie Vodă den Edicula slobodü; îndată aü răpeditü la Pașa de 'l-aü dusü la Țarigrad, și puțin de n'aü peritü singur Pașa; iar Kihaea lui aü plătitü acea faptă cu capul.

Intr'acestü anü 'și-aü sfērșitü ȃilele vieței sele și Vasilie Vodă, Domnü vestitü intre domniü țerei, cu fericitá domnie. Érá lui Stefăniță Vodă, câtü s'aü desvăratü 'i-aü venitü poroncă sē trimiță óste in țera Unguréscă, și de la Muntenü iar așa, asupra lui Racoți; și aü trimisü Stefăniță Vodă pre Mihalce Hăncul Sērdarul, și pre Voļcecovki Capitanul de lefecü, cu o mie de ómenü.

De la Impērăție era orónduitü Seidi Pașa cu óste asupra lui Racoți. Nu'lü potü uita Turciü până astăđi pre acelu Pașa; și acela omü așa era de rēsboinicü și tare, cum spuneau și ai nostri de dēnsul, câtü cu Hatmaniü cei vestiți in lume póte sē se asemine firea lui. Cu acela impreunându-se óstea nóstră și cea Muntenéscă, aü purcesü asupra lui Racoți; și la orașü la Clujvar le-aü eșitü Racoți inainte cu oștile sele.

Pașa nu avea mai multü de 6000 de ómenü, fōrá óstea acestorü douē țeri; in-sē, cum spunü, neînfrántü omü la rēsboiü; érá Racoți avea 8000 de ómenü, pentru mare scumpete ce avea acela omü; cá de ar hi avutü óste mai multă, cum era óstea Turcéscă puțină asupra lui, la dēnsulü era acea-dată rēsboiul cu isbândă; și cum aü fostü acelu rēsboiü n'am vrutü sē trecemü cu pomenirea.

Tocmise Racoți tótă pedestrimea și pușcile den-a-dirépta in protiva Moldovenilorü și a Muntenilorü, sciindü că aceste némuri împrotiva focului nu staü. Érá elü cu capul seü, cu tótă călărimea aü stătutü împrotiva oștii Turceșci, cá avea călarime alésă.

Érá Seidi Pașa tocmise 2000 de Muntenü și 1000 de Moldovenü den stānga; érá călărimea Turcéscă, o sémă in frunte inainte sa, și o sémă o aü tocmitü odată cu pedestrimea ce avea, și cu pușcile, de aü stătutü după călărimea cea de'ntēiü. Și dacá aü tocmitü óstea, aü chiămatü capetele, și ale nóstre și Muntenescü, și le-aü datü poronca așa: «*Călmilorü!* Iacă, eü voiü merge dreptü asupra ghăaurului, și nu cu altă armă, ce numai cu sabia; de'ntre voi care se va apuca, ori de arcü, ori de altă armă, aceluia capul îi voiü tăia, și ántēiü voiü căpeteniilorü. Decü, eü cum voiü purcede și voiü începe rēsboiul, voi sē treceți peste pedestrime, și sē loviți óstea neprietenului den dos; dacá voiü înfringe, cá sciü eü că'i voiü înfringe, unul den voi sē nu cumva sē se apuce de jacü, descălecându la borfe, sau sē alerge sē prinđe cai slobodü; ce sē goniți strinși pe neprietenul; cá de gónă mai bunü sunteți voi decâtü óstea mea céstă-altă; și acéstă invēțetură sē țineți, precum vē daü poroncă; érá cá nu'lü voiü bate pe neprietenul meü, nime den voi sē nu gândéscă, cá sciü eü că'lü voiü bate.»

Și după acéstă poroncă, cum aü sositü capetele oștii nóstre la bulucurile lorü, aü și purcesü Pașa ántēiü cu óstea tocmită, așa cum s'aü ȃisü, și ai noștri alătura. Dacá s'aü apropiatü Turciü de óstea lui Racoți, aü săritü Racoți cu tótă óstea odată, singurü in frunte, cu alese catane ce avea, și îndată aü înfrintü pre tótă călărimea Turcéscă câtă era in frunte; și așa aü îmbulzit'o, câtü începuse a dare peste Pașa, care venia cu temeul pre urmă. Ce aü stătutü singurü Pașa cu sabia simultă, oprindü óstea care o înfrinsse den

frunte Ungurii; și pășindu singur Pașa cu bulucul seü înainte, s'au amestecatü oștile Turcesci in sabii cu Ungurii. Ce, Turcii cariü îi imbulziau, singurü Pașa cu capul seü au lovitü, și aripa cea de Munteni și de Moldoveni, asupra pedestrimel lui Racoți den dos; că trecuse Racoți înainte și remăsese și Munteni și Moldovenii cam napoia lui. Au slobođitü Nemții focul și pușcile lui Racoți într'af nöstri, care focü nesuferindü ai nöstri, in locü s'au datü inapoi ca in chipü de fugä. Acolo mare greșelä au făcutü Racoți, de n'au pusü lângä pedestrime și ceva călärime. Së hie încălecatü pre Munteni și pre Moldoveni atunci când i-au înfrintü focul, nu s'arü hi îndreptatü ai nöstri in veci. Era dacă au vedütü ai nöstri că altä grijä nu au, förä numai focul, cum s'au deșertatü sinețele, s'au și întorsü o semä de căpetenii, ales Voicecovskii Căpitanul și Cantemir, ce era la Munteni céušü Spätărescü pre atunci, și carele apoi aice in Moldova au fostü Sërdar, și alții, și îndatä dupë dënșii tötä östea. Și pën a ämple Nemții sinețele de alü-doile röndü, au intratü cești-alți cu sabiile smulte in pedestrime; și au pornit'o într'o risipä, rëmândü și pușcile și armele pedestrimel in deșestü. Și așa, Ungurii, vedëndü perirea pedestrimel sele, și äncä den-dosul seü, au începutü a släbire, și mai värtosü lupätändü Racoți singur in rësboiü 'l-au ränitü unü Turcü dreptü in capü, förte cu grea ranä, den care ranä i s'au prilejitü și mörte.

Vedëndü Ungurii pre Racoți ränitü, 'l-au și apucatü cătanele între dënșii și s'au abätutü in laturü; îndatä au purcesü tötä östea in risipä. Gönä așa grea Turcii n'au făcutü, că Turcii pre obiceiul lorü n'au gonitü, și ai nöstri äucä findü apröpe de pădure nu s'au lätitü cu gönä. Și așa au fostü sfërsital lui Racoți, Domnü in mare fericire; näscütü între cei fericiți Cnejü, mare fericitü. Dërä la ce nu aduce nesätiösa hirea omenescä la märe! Dupë acéstä isbändä asupra lui Racoți, Seidi Pașa au aședatü totü Ardélul in partea Impërätiei, și oștile nöstre le-au läsatü pre acasă.

Aice in țerä, într'acestü anü, domnia cu pace Stefäniță Vodä peste tötä vara; era äncä bine nu sosise östea ce era la Ardél trimisä, i-au și venitü altä poroncä de la Impërätie së purcädä Stefäniță Vodä la Nipru, së hie de ägiutorü acolo Pașii de Silistra, și Hanuluü, la lucru unorü cetäți, care au făcutü Impërätia de padäște pe Nipru, pentru apërarea despre Cäzaci, së nu pötä ämbra pe mare. Numai ce au căutatü lui Stefäniță Vodä a purcedere, și in cale mergëndü, apröpe de Tighineä, pre Bäcü, la unü satü anume Luțeni, au cădütü in bölä förte grea, lungöre, care bölä îndatä au priceputü doftorul că trebue së'i ia sânge. Ce, n'au ascultatü, și adäogändu-se bölä, și ales tönna findü, așa de greü 'l-au cuprinsü herbintëla, câtü pänä la Tighinea au stätutü fränticü, ädecä buiguitü de hire. Cu chipul cümei era bölä, că i-au eșitü bolfa la o mänä. Ce nu era cümä, ce diréptä lungöre, cărei böle îi dicü doftorii Maligna; și câtü au trecutü Nistrul la Tighinea, atreia-đi au stätutü mortü. De acea bölä, totü acolo, au muritü și Dumitrașco Dräguțescul, de la Sucévä, omü cunoscutü și alesü la tötä curtea.

Firea acestei domnii a giudecare nu putemü, că încă nu era coptü in väस्ता sa; multü se cunoscea într'ensul den firea tätäne-seü; iar la mänie räpitü.

Turcii agalarii de Tighinea cum au auđitü de mörtea lui Stefäniță Vodä,

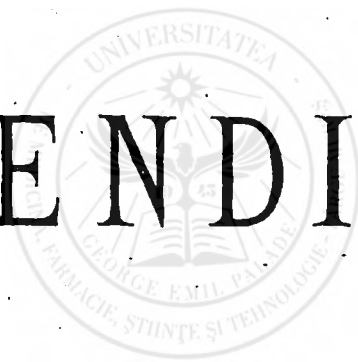
incă bine nu'î era eșitū sufletul, s'au inglotitū și au venitū sē ia ce vorū afla domnescū, in sēma Impērației. Puțin lucru au lipsitū de nu s'au făcutū mare zarvā între noi și între dēnșii; cā intrase ca in chipū de jacū in tabēra nōstrā unii de dēnșii; ce, dacā au stātutū la vorovā cu boierii, nu le-au opritū boierii, ce le-au rēspunsū: *«luați, numai sē nu vē fie a dure sēmā de maī multū câtū vēți lua.»* Deci, luāndu 'și sēma Agii, sē nu cumva dea maī multe de câtū vorū lua, s'au lāsātū. Boierii, dupē mōrtea lui Stefāniță Vodā, îndatū au alesū pre Chiriță Dracon Ruset carele au cădūtū și Domnū aice in țērā, și cu dēnsul și pre Alecsandru Costin Postelnicul, și i-au rāpeđitū îndatā la Impērație, dāndū scire de mōrtea lui Stefāniță Vodā, și sē arāte mare rugāmintē țerei, pentru Domnū de țērā, și sē pomenescā îndatā de Dabija Vornicul. Inșē, nu era cu scirea tuturorū pentru Dabija Vornicul; alții trāgeau cu alte chipuri, pre carii sē'î trecā condeii nostru, pentru uritā pomenire.

Ērā ósele lui Stefāniță Vodā le-au luatū boierii cu sine, au purcesū deodatā pre Nistru in sus, pe de ceea parte, și au trecutū Nistrul pre la Bila-cāu, și 'l-au adusū in Iași, și 'l-au ingropatū in mōnăstirea care se pomenesce Trii-Sfetitele.

Sfērșitul Letopisețului lui Miron Costin.

A P E N D I C S E

APENDICS I.

A. Pentru ijdereia Moldovenilor, și cum au bătut și au isgonit pre Tătarî de pe aceste locuri.

Scrie Leatopiseșul celü Ungurescū, că órecând pre aceste locuri au fostü löcuindü Tătarî; și immulțindu-se acesti Tătarî s'au tinsü de au trecutü și peste munți la Ardél. Și împingëndü pre Ungurî den ocinele lorü, n'au mai pututü a suferire; ce singurü Lasläü, Craiul Ungurescū, căruia dicü că au fostü vërhovnicü, s'au sculatü de s'au dusü la Impëratul Rômului, de 'și-au cerșutü óste intr'agiutorü improtiva vrējașilorü sei. Dece, Impëratul Rômului altü agiutorü nu 'i-au făgăduitü, ce 'i-au datü răspunsü și au đisü: «Eü suntü juratü, când amü stätutü la Impërăție, omü de județul meu së nu pïae; pentru aceea, mulți ómenî rei s'au făcutü in țera mea, și câte temnițe, tóte suntü pline de dënșii. Și nu mai amü ce le face; ce țî'i voiü da ție së faci isbândă cu dënșii. Érá tu in țera mea së nu'i mai aduci, că țî'i dăruescü ție.» Și de sirgü invëță de'i strinseră pre toți, de i-au arsü impregiurul capului, de le-au pirjolitü përul cu unü herü inherbintatü; care semnü trăiesce și până astăzi in țera Moldovei și la Maramoruș, de se cebluescü pregïur capü. Dece, Lasläü Craiü, dacă au luatü acelü agiutorü tâlhărescü de la Impëratul Rômului, au silitü la țera Unguréscă; și de aci, pre cășlegile Crăciunului, cu tótă puterea sa s'au apucatü de Tătarî a'i batere și a'i gonire, de au trecutü muntele in céstă țeră pre la Rodna, pre care cale și semne prin stânci de petró in doë locuri se află făcute de Lasläü Craiü. Și așa gonindu'i pren munți, scos-au și pre acesti Tătarî, cari au fostü löcuiitori in Moldova, de 'i-au gonitü până 'i-au trecutü apa Siretului. Acolo Lasläü Craiü, ce se chïamă Leșesce Stanislav, ständü in țermurile apei, au strigatü Unguresce: *Siretem, siretem!* adecă: *place'mî, place'mî*, saü cum dicemü noi: *asa 'mî place*. Mai apoi, dacă s'au descălecatü țera, de pre cuvëntul lui Craiü ce au đisü *Siretem*, au pusü numele apei: *Siretul*. Dupë multă gónă, ce au gonitü pre Tătarî din tóte locurile de unde erau aședați, staü in multe locuri improtiva oștilorü lui Lasläü Craiü; dece, cea ce staü bātuți erau că nu se puteau sprijini; érá cea ce fugeau li se da lunga inainte și scăpaü. Pre acele vremi era meștersugul Tătarilorü de se făceau a dare dosu, și apoi indată se 'ntor-

ceaă asupra celoră ce' gonăă. Ce, nece ună ună sporă nu aveă; că cădeaă în primejdiă de perlaă, și oră ce felură de meștersugură vreaă face, totă loră eraă de smintelă, pên 'i-aă scosă den totă locul, și 'i-aă depărtată peste Nistru la Crim, unde și până astăđi trăescă.

De acolo s'aă întorsă Laslău Craiă cu laudă și biruire; și sosindă a casaă în đioa lăsaă seculă, aă cerșută la Episcopă loră blagoslovenie se'lă lasă trei đile se se veselăcă cu dómna'să și cu boiară seă. L'aă blagoslovită de aă lăsată seacă Marți cu tótă curtea sa; care obiceiă se ține la legea loră și până astăđi, de lasă seacă Marți, în septicăna postulă celă mare.

B. Pentru descălecarea Maramorușulă.

Laslău, Craiă Ungurescă, după isbândă cu norocă ce aă făcută asupra Tătariloră, și s'aă aședată la scaunul seă, s'aă sfătuită cu boiară seă ce voră face cu aceă tâlhară ce' luase într'agiutoră de la Impăratul Rómului, cu cariă mare isbândă aă făcută, de aă risipită puterea aceloră Tătară; că, se le dea locă și moșie în țeră, nu suferăă Ungură ceă de moșie, vedendă că suntă ómenă răă și ucigașă, socotindă că de se voră înmulți, ei se voră întări, și se nu li se tēple vr'ó price cu ei și se petrecă mai răă de câtă cu Tătară; mai apoi, se nu le hie a'să perdere și Crăia. Ce le-aă alesă ună locă osēbită și pustă, îngrădită cu munți pe'npreglură, între țera Leșescă și 'ntre țera Ungurescă, unde este acmu țera ce se chiamă Maramorușul; acolo le-aă împărțită moșă de tēgură și de sate, unde trăescă și până astăđi.

C Pentru descălecarea țerei Moldovei de ală-doile rândă, în ce chipă și cum s'aă aședată.

După risipa țerei de'ntēiă, cum scrie că s'aă pustiită de greul oștiloră lui Flah, Hatmanul Rómlescă, saă cum scrie la Leatopiseșul celă Ungurescă pentru Laslău, Craiă Ungurescă, că aă risipită mulțimea Tătariloră de pre aceste locură, de aă rēmasă locul pustă; mai apoi, după multă vreme, când fiă ceă de Domni, din munță Ungurescă pogorindă după vēnată, și aă nemerită la apa Moldovei, vedendă locură desfătate, cu câmpă deschișă, cu pădură dese, și cu ape curgētore, îndrăgindă locul, aă trasă pre ai seă de la Maramoruș, și pre alți aă îndemnată de aă venită, și aă descălecată ântēiă subt munte; mai apoi, înmulțindu-se și crescendă înainte, nu numai apa Moldovei saă Siretul le-aă fostă hotară, ce până la Nistru și până la Mare s'aă lășită. Căce și rēsbóle mai apoi făceaă ca se'să apere țera și pământul seă de către Schiți și Goți, și de către alți vecină ce eraă pe'npreglură. Ce avēndă purtătoră de grijă pre Domni loră, care'ă rădicase dintre sine, de multe-oră în țera Leșescă aă intrată, și multă pradă și isbândă aă făcută. Den câmpă pre Tătară 'i-aă scosă, că după risipa Tătariloră ce'ă gonise óre-când Laslău, Craiă Ungurescă, de pre aceste locură, iarășă aă fostă începută a se tindere la câmpă...Ēră dacă aă ucisă aceă fecioră de

Domni zimbri, sau bourul ce au fostu, cum scrie Letopisețul celu Moldove-
nescu, și înturnându-se înapoi, au nemeritu la locul unde este acmu Tergul
Sucevei; acolo mirosindu-le fumū de focu, și fiindu locul despre apă, cu pă-
dure măruntă, s'au pogoritu pre merodenia fumulu, unde este acmu Mōnăsti-
rea Ețcani. Acolo, pre același locu, au găsitu o prisacă cu stupi, și unū moș-
négū bētrānū prisacariu; de siminție au fostu Rusū¹⁾ și 'l-au chīematū *Eațco*. Și
întrebāndu-lū acei feciori de Domni, ce felū de omu'i și den ce țēră'i, elū au
spusū că este den țēra Leșescă, Rusū. Așijderea și pentru locu 'l-au întreatū,
ce locū este acesta, și de ce stāpānū ascultă. Eațco au țisū că este unū locū
pustiiū și fōră de stāpānū, de'lū domnescū fīerele și paserile; și se tinde lo-
cul in glos pānă in Dunăre, iar in sus pānă in Nistru, de se hotāresce cu
țēra Leșescă; și este locul fōrte bunū de hrană. Înțelegēndū acei feciori de
Domni aceste cuvinte, au sirguitū la Maramoruș de și-au trasū ómenii sei, și
pre alții au îndemnatū; și au descālecatū āntēiū subt munte, și s'au lāțitū
pre Moldova in jos. Ēră Eațco prisacariul, dacā au înțelesū de descālecarea
Maramorișenilorū, indatā s'au dusū in țēra Leșescă și au adusū Leși, și au
descālecatū pre apa Sucevei in sus, și pre Siretū, despre Botoșeni. Și așa de
sirgū s'au lāțitū Romāni in jos, și Leși in sus, și s'au plinitū tóte locurile
cu ómeni într'acēstā țēră den munte pānă in Nistru, și in jos pānă unde dă
Dunărea in Vidov, și pānă in Cetatea Albă, și la Chilia, și la Reni, și pe Nis-
tru in sus pānă unde se împreună cu hotarul țērei Leșesci, și pe Prut pānă
mai sus de Cernăuți și pre Cerimuș.

Așijderea și Tergul Baia, scrie că 'l-au descālecatū nesce olari. Ēră Sucēva
o au descālecatū nesce cojocari Unguresci, ce se chīamă pre limba lorū *Soci*;
ēră *Socēva* pre limba lorū se chīamă *Cojocărie*. Intr'acesta chipū s'au făcutū
aceste. Aflatu-s'au într'acēstā țēră și cetăți făcute mai de-de-multū de Ianovezi
(Genovezi): Cetatea la Tergul Sucevei, și Cetatea la Hotin, și Cetatea Albă,
și Cetatea Chilie, și Cetatea Némțul, și Cetatea nōă Romanul, ce i s'au sur-
patū pāmēntul și au cădutū.

Evstratie Logofetul, și dupē dēnsul Simion Dascalul și Misail Călugerul.

1). Cronicariū Moldovei subt nume de Ruși înțelegū pre *Ruteni* sau *Rusneci*, cum le di-
cemū in limba populară; fiindū că Rosienilorū le țicu pururea *Moskali*, de pe numele ve-
chei Capitale *Moska*. *Ed.*

APENDICS II.

A. Despre Ludovik, Craiul Ungurescū și Leșescū.

In anii de la Hristos 1360 murit-aū Craiul Leșescū Cazimir: eșindū la vĕnatū aū alergatū dupĕ unū cerbū, aū cāđutū cu calul, și și-aū frintū unū piciorū, și i s'aū tĕmplatū mórtea! Ēră in urma lui aū stătutū Craiū Ludovik, Craiul Ungurescū, nepotū lui Cazimir mortului, indemnatū fiindū de o sĕmă de Boierī Leșesci, neavĕndū feciorī Craiul Cazimir parte bārbătĕscă, fōră numai douĕ fete. Aū pārsitū vița Crăescă. Mare mālnciune aū rĕmasū Leșilorū dupĕ mórtea Craiului Cazimir: cā Ludovicū Craiul, fiindū strĕinū la Crăia Leșescă, pe nime nu suferia la sine; ce tōte lucrurile pen tālmaci se isprāvĕaū, și multe locuri ce erau sĕ le ĩmpreune cātrĕ Crăia Leșescă, le da unū Domnū Ungurescū, anume lui Cnĕzū Vladislav a Opoliei, și altora. Nezābovindū Ludovik Craiū in țĕra Leșescă, s'aū ĩntorsū in țĕra Ungurĕscă, lāsāndū cārma Crăiei Leșesci mumei sĕle Elisavetei, surorei lui Cazimir Craiū, ce aū muritū. Ce, ea, fiindū femeia bĕtrānă, depārta ōmeniī vrednici cu sfatul, și aduna ōmeni de nimică și ĩmbunātorī. Douĕ fete a lui Craiū Cazimir, cu totū ce le-aū rĕmasū de la tatāl lorū, le-aū trimisū acĕstă bĕtrānă Crăesă, Elisaveta, in țĕra Ungurĕscă, la nepotul sĕu Ludovic, Craiul Ungurescū; și acolo aū pusū de s'aū sunatū cum fetele lui Cazimir Craiului nu'i suntū adevĕrate fete lui Cazimir. Și pentru ca sĕ nu agiungă fetele lui Cazimir dupĕ ōmeni mārī, le-aū mārĭtatū: pre cea mai mare, Ana, dupĕ Dvĭhelm, Cnĕzul Știliei; pe Iodviga, cea mai mică, dupĕ Romer, Cnĕzul Stiriei; amĕndoī acestia erau legați sub Crăia Leșescă pre acele vremi. Iar in anul 1367, Sultan Murat, Impĕratul Turcescū, ficiorū lui Orhan, nepotul lui Otoman, tare aū ĩnspāimāntatū țĕra Veneției și a Genuiei dintru ĩndemnarea lui Iōn Cantacuzino, Impĕratul Grecescū, scriū cronicariī Leșesci. Ēră Hronograful Grecescū scrie cā acĕstū Sultan Murat, in țilele lui Iōn Paleologu, Impĕratul Grecescū, aū mersū de aū luatū Solonul de la Frānci, in anul de la zidirea Lumei 6810; cā Solonul 'l-aū cumpĕratū Venețianiī de la Manoil, ficiorul lui Mihail Paleologu, Impĕratul Grecescū; iar mai ĩnainte aū fostū a Genovezilōrū, și apoi 'l-aū luatū Greciī de la Genovezi; ce atuncea aū ĩnspāimāntatū Sultan Murat pre Venețianiī. Și pre urmă aū luatū Sultan Murat de sub ascultarea Impĕraților Grecesci, Bulgariī, Sĕr-

bii, Bosna ș. a. t. Țăra în anul de la Hristos 1369 a fost murit Ludovik, Craiul Unguresc și Leșesc, fără de siminție bărbătească, rămânându-i două fete, anume Maria și Edviga; ce, precum în viața lui, așa și după moarte, multă amestecare era în țara Leșescă.

B. Pentru Cnezia Litvei cum s'a unită către Craia Leșescă.

După moartea lui Ludovik, Craiul Unguresc și Leșesc, mare amestecătură era în țara Leșescă pentru alesul Craiului nou; că nici acestuia Craiului semenție parte bărbătească nu i-a rămas, ce numai două fete. Maria a fost măritată după Jigmont, Markgraful Braudenburgului; iar Edviga era fată acolo. Unii trăgeau pre Jigmont la Craia Leșescă; iar alții, pre Edviga, după cine aru socoti Sfatul Craiei Leșesci să o mărite, acela să fie Crai; și a rămas toți pre această socotelă. Țăra Jigmont venise acum în Cracău; ce, ne lăsându-l Leșii ce s'a întâmplat la Cracău, i-a căutat a se întorcere înapoi, în țara Ungurescă, petrecută de Leși. Și așteptându Leșii câtăva vreme venirea Edvigei, fetei lui Ludovic, la Cracău, și fiindu Scim în Seragi, alesese pre Samovit, Cnezul Mazoviei, să fie Crai Leșesc. Ce, înțelegându de acesta Craiesă cea bătrână a țerei Unguresci, îndată a trimis 12,000 de Unguri, cu ginere-său Jigmont, pre la Sandez, de a prădat țara Mazoviei. Trimisău Leșii sol la Craiesă Elisaveta să nu-i mai fie cu cuvinte, ce să le trimiță pre Edviga, zicându că apoi își vor alege altă stăpână. N'a putut face într'altă chip Craiesă; ce a trimis pre Edviga, împreună cu ginere-său Jigmont, ca să pălăscă el și să cărmuască până va veni mai la vârstă fata Craiesei. Vădându Leșii că are în nebăgare de seamă Craiesă cea bătrână, și le trimite ocărmitor cu fata, s'a strâns mulți și a trimis înaintea lui Jigmont să nu vie în țara Leșescă, că nu-l vor primi nice Crai nice ocărmitor; că apoi se vor lupta cu dânsul ca cu un vrăjmaș. A căutat lui Jigmont a se întorcere înapoi de la Lubov. Țăra Craiesă a trimis pre fata și, Edviga, cu alți boieri la țara Leșescă, cu multă avere. Eșitu-i-a înaintea mulți Boieri și ostași, cu bucurie; și viind Craiesă în Cracău, îndată a pomăzuit-o Craiesă țerei Leșesci, Bodgent Archiepiscopul Gnezului. Țăra în anul de la Hristos 1375, înțelegându Iagelo, Marele Cnez a Litvei, de venirea și corunația Edvigei, trimisău la dânsa pre frații săi, pre Schirgel și pre Boris și pre Hovnul starostele Vilnei, cu daruri mari și prea frumoase, întrebându-o de va vre să-lă la bărbat și să-lă primască la scaunul Craiei, cu aceste tocmele: întâi, că se va boteza cu totă țara Litvei, și va împreuna toate ținuturile care le-a luat Litva din țara Leșescă iar către țara Leșescă, așa cetăți cum și orașe, ales părțile rusesci și totă țara Podoliei, și toți oamenii din robie îi va slobozi, care erau robi încă de alți Cnezi de mai înainte. Către acesta, și Cnezia Litvei cea mare să o împreune către țara Leșescă în veci; și că va dobândi Cneziile și țările a Slonsc, a Prusilor, a Pomeranilor, și le va împreuna către Craia Leșescă, cu avuția câtă are și câtă va avea, totă o va da recipopoliti la țara Leșescă. Era acest lucru tuturor Leșilor plăcut, nădejduind că așa vor avea pace

despre dênşii.  r  Cr esei nu'   plăcea, c ci tat -se  o logodise dup  Gvihelm, Cn zul Racuzilor ,  i la logodn  au fostu pusu la mi flocu galbinu 12000, cine aru strica logodna acela s  perd  acea som  de banu; ce socotia Cr lasa c   i acea som  de banu o va perde din partea ei. Ce  i pentru ac sta inc  se apucase soliu Litvei că'i va plăti Cn zul Iagelo. Socotit-au Le ii să dea scire Cr esei cei b tr ne din mi flocul sfetnicilor ,  i au mersu soli Le esci la  era Ungur sc , impreună cu soliu Litvei,  i'   priimi b tr na Cr es  cu dragoste;  i le-au r spunsu cum pre socotela Domnilor  Le esci las  să fie t te ce oru socoti ei, spre folosul reciproplitii s  facă.  r  intorc ndu-se soliu din  era Ungur sc , au mersu soli  i la Litva, la Iagelo Cn zul, s 'l  aducă la cr ie, dup  tocmelele f g duite.  r  dacă au in elesu logodnicul ce s'au pomenitu Gvihelm Cn zul Racuzel, sciindu  i voia Cr esei spre d nsul, ori cu indem narea ei, precum socotescu unii, ori din sfatul lui Gnevo u Daleveci, Podcomori a Crac ului, c ci acestuia mai multu credea Crăesa, au venit  la Cracău cu frumos  curte asa nem sc , cu multă avere,  i acolo in Cracău au  e ut  c t va vreme.  r  in cetate nu 'l-au l sat  să intre, din sfatul lui Domislav, Castelanului de Cracău,  i a altor  sfetnici. Iar  Crăesa Edviga adese se vedea cu d nsul la M n stirea lui Franci cu. Venia cu  araguri de dvor nici,  i acolo in osp te  i in- iocuri petrecea cu d nsul;  i spunu c  a a rivnia Crăesa să se cunune mai inainte cu Gvihelm p n  a nu veni Iagelo; c  nel s ndu sfetnicii pe Gvihelm in cetate, singur  cu m nile ei vrea să deschide cetatea,  i s 'l  lase inl untru, de nu aru fi abătut'o de la acelu g ndu Dumitru Garonski, Visternicul Cr iei.  i așa, Gvihelm pricepându voia Le ilor ,  i au indu c  se apropie Iagelo Cn zul, au e itu pre tain  din orașu  i s'au dusu la Racuzi. Iar od rele,  i multe lucruri scumpe, le-au l sat  Gnevo u Daleveci, Podcomori a Crac ului, perdute in veci de Gvihelm, Cn zul Racuzel. După ce au venit  Iagelo la Cracău, in anul de la Hristosu 1376, in luna lui Fevruari 12, dup  calendarul R mului, s'au botezat  elu, puindu'   nume Vladislav;  i acolo cu d nsul s'au botezat   i frații lui,  i le-au dat  nume de bote u: lui Vigul, Cn zul Kervonului, i-au pusu nume Alecsandru; lui Schirgallo  i lui Caricel le-au  isu Cazimir;  i lui Sfidrigallo, Boleslav. Acesta Iagelo, cum s'au  isu mai sus, lu ndu pe Crăesa Edviga, fata lui Ludovik, au impreunatu Cn zia Litvei c tr  Cr ia Le esc  de s'au facutu unu trup .  i de la Iagelo, c rula s'au  isu Vladislav, s'au scrisu *Craiu*  i se scriu Craii Le esci  i *marii Cnezii* a Litvei, c tr  Cr ia Le esc .  i pre ace vreme  i p n  aice ne agunge s  scim  de Cnezia Litvei cum s'au impreunatu cu Cr ia Le esc ; altele, l s m  la Le i să le scrie lucrurile lor   i a Litvei.

C. Despre Vasilie, Cn zul Moscului,  i de alte lucruri de pe'mpregiur .

In anii de la Hristos 1387, Vasile, Cn zul  i Imp ratul Moscului, mers'au singuru la Vitold, marele Cnez a Litvei, la Smolensc; leg ndu priete ug  am ndoi, s'au vorbitu s  r dice o ti am ndoi asupra lui Tamerlan, marele Han Tătărescu. Pre acea vreme era Smolenscul subt st p nia Cneziei Litvei.  r 

in anul 1414 l'aă luată Vasilie Impăratul Moskului de la Cnezia Litvei, și'lă stăpănescă Moskalii până in đioa de astăđi. Intr'acestașă ană, Jigmont, Craiul Ungurescă, vrëndă se scôță pe Turci din Dobrogia, saă din Bulgaria, strins'aă multă ôste de Creștini, și s'aă lovită cu Sultan Baiazit; ce rêmăsese biruită Jigmont de Turci, câtă abie aă scăpată peste Dunărea. Fost'aă cu Jigmont Craiă multă șléhtă Leșescă. După ce aă perdută Jigmont răsboiul cu Turci, fiindă urită Unguriloră, aă trecută in țera Leșescă la Craiul Vladislav Iagelo, in Cracău, și acolo aă făcută legătură cu Vladislav, in anul 1417. Érá Witold, Cnezul Litvei, s'aă pernită cu ôste singură asupra Tatariloră; trecëndă apa Donuľi, aflat-aă multă tătărime strânsi, cu mueri, cu copii, in câmp; și lovindu'i, 'i-aă biruită, și mulți robi aă adusă in Litva. O sémă de Tătari 'i-aă trimisă frățene-seu, lui Vladislav Iagelo, Craiului Leșescă, și 'i-aă botezată; érá o sémă 'i-aă aședată in Litva pre lûngă apa ce se chiamă Voca, și in alte locuri. Și până astăđi trăsescă in legea lui Mehmetă Lipcanii ce suntă in Litva. Scie și Mihovie, la decada Cap XLI lista 261, că pe urmă Tamerlan aă prădată țera Rusescă, și Litva. Chievl s'aă răscompărată de la Tamerlan cu 10,000 de ruble. Acestă Tamerlan mai inainte vreme avëndă răsboiă cu Sultan Baiazit, Impăratul Turcescă, și prinđendă viă pre Sultan Baiazit 'l-aă băgată in cușcă de feră de 'lă purta cu sine; și când era se incalece Tamerlan pe cală, incăleca despre cușca aceea. Și 'l-aă ținută inchișă in cușcă până aă murită de scărbă, privindă cumăi prădaă și 'i ardeaă țerile lui ôstea lui Tamerlan.

Neculaă Costin.

APENDICS III.

Pentru Crijaei (Crucieri), ce n6m6 au fost6, ŝi de unde s'au isvodit6 in ț6ra Leŝ6sc6.

In anii de la nascerea lui Hristos 1188, st6p6nind6 Baldwin, Crai6 creŝtinesc6; in Ierusalim6, c6nd acea str6ns6re avea6 Creŝtinii despre p6g6nii Sarachinenii c6t6 nu se p6te a spune, nici cu condeiul a se scriere; ce dup6 aceea au luat6 p6g6nii de la Creŝtini Cetatea Ptolomiada, Latinesce Acona, iar Nemțesce Acris, mari pr6dii ŝi sc6dere f6ceau p6g6nii creŝtinilor6. Care lu6ndu-le aminte Baldwin Crai6, scris-au la alți Creŝtini cu rug6minte pentru agiutor6; care rug6minte au pornit6 oști din ț6rile R6mului asupra Sarachinenilor6, adec6 de la Italia, din Longobardia, de la Venețiani, șese-deci de gali6ne, in cari erau cinci-deci de mi6 de oșteni, 6meni aleși de r6sboi6.

Așijderea de la Franțuji, de la Nemți, de la Sasi, de la Ren6, ŝi de la Lubec, den Colna ŝi den alte orașe, mulțime de 6meni aprinși cu dragoste c6tr6 Dumneđ6u, așa pentru s6 ved6 acele locuri, cum pentru agiutor6 s6 dea alor6 sei creŝtini. Dintr'acest6 oraș6, Lubec, Nemți, 6menii cari erau oșteni, grijindu'și o corabie c6reia i-au pus6 nume Crache, in care erau 6meni ca la 700, cari drept6 sub cetatea ŝi orașul Acona au mers6. Incungiuurat-au pre urm6 Creŝtinii Acona cu mare putere, un6 an6 intreg6 st6nd6 sub cetate, o b6teau cu multe feluri de meșterșuguri, 6r6 cu mare sc6dere in Creŝtini: c6 mulți de s6gețele neprietenilor6 r6niți ŝi bolnavi z6ceau, ŝi de nec6luri ne-av6nd6 nici o c6utare. Unii de f6me ŝi de rane grele, ŝi de b6l6, z6ceau ŝi muriau. Aflatu-s'au intr'acei ostași dece b6rbați, cari, av6nd6 frica lui Dumneđ6u, dintre acei nimeriți acolo din ț6rile Nemțesci, s'au aprins6 de mila creŝtinesc6 ŝi s'au apucat6 a p6dure ŝi a grijire pe acei bolnavi; dintre cari un6 orașan6 din Lubec6, lu6nd6 p6ndile Cor6biei aceei ce6 diceau Crache, au dat'o de au f6cut'o cort6, precum au putut6 la aceea vreme; subt acelu cort6 au strins6 pre cei r6niți ŝi bolnavi, ŝi'i grijiau; ŝi cu agiutorul lui Dumneđ6u, ŝi cu nevoința acelor6 p6ditori, cu hran6, ŝi cu unsori la rane, mulți s'au ins6n6toșit6. 6r6 dup6 ce dob6ndir6 Creŝtinii Acona, in anii 1190, dat-au Creŝtinii Biserica Sf6ntului I6n acelor6 bolnavi, care Biserica au f6cut'o oștenii creŝtini de la Rodos6 de mai nainte vreme. Deci, au pus6 ispravnic6 pe acea Biserica pre

acei deci bărbați, se alba grijă de acei bolnavi. Erau pregături acea biserică pomelii frumoși, și i-au cumpăratu acei bărbați temători de Dumneđeu se fie pentru bolnavi; că dintr'acelă pometu aveau cei bolnavi multe feluri de ro-duri, și multe feluri de buruene de lécuri pentru spălatul ranelor. Și întâiú acolo in Acona s'au făcutu bolnița, intru pomenirea Precuratei Feciórei Maria, și întâiú intru lauda lui Dumneđeu celú slăvitú in Troița. Cu acéstă pildă, acea din Acona, Baldovin Craiú fiindú povățuitú, făcut'au și elú bolnița in Ie-rusalimú, și au numit'o bolnița prea Sv. stépânei Mariei, precum și in Acona, puindú păditori se grijescă pre acei bolnavi și răniți. Ispravnicú pre acele bol-nițe era Henrik din Vopoltă, carele cu frații sei fu însenătoșatú, și cu alți o-stași a morméntului lui Dumneđeú; că cu norocú era, și tare sta improtiva păgânilorú. La acestú zaconú pre-urmă fórte mulți den Cnezí, den Domní, și Némiși nemțesci se adăogíau. Erau la numărú întâiú, in anul d'ântéiú, numai 35, carií petreceau viața cu frică Dumneđească, și mari neprieteni erau tuturorú neprieteniilor sfintei cruci; și așa, cu pilda a prea buneí vieței séle, mulți de'ntre cei necredincioși veníau, petrecerea vieței lorú vedéndú, cum acei bār-bați senătoși stau intru tóte faptele séle, petrecú mai multe de câtú alții, cum dintru alorú pildă s'au făcutu creștini mulți și s'au botezatú.

Daú multă avere la acele bolnițe; și de ce mergea, de ceea se ímmulțíau bolnițele și acestú zaconú saú lege a Crijécilorú; și când muria vre-unú Domnú in țera aceea sfântă, lása lucruri scumpe la bolnița; de nimeria acolo vre-unú óspe cu nume sciutú, lása daruri la bolnița, poftindú se alba grijă de séraci; precum și Ragivel, Preuțilorú Ierusalimului ce pădíaú Mormántul Domnului de facú laudă lui Dumneđeú, le-au împărțítú milostenie, precum scrie elú intru ámbletele séle prin țeri stréine. Și așa, acelu Mistru saú Ispravnicú bolniței agonisit'au multe cărți pricinátore de la creștinií Domní la Caestín, alú-trelle Papá de Rómú, și la Henrik Chesarul, alú-șesele cu acestú nume; cu care cărți au trimisú pe Patriarhul Ierusalimului la Rómú de au aședatú și au scosú zaconului, saú-legei nemțesci, íntárire de Crijacú, adecă Crucíșarú, in anulú 1191, adăogándú titlulușú ca se scrie: *«Frățimea a casei nemțesci á bolniței stépânei Mariei in Ierusalim.»* Așejdirea le-au datú pecete crucea Négră, subt legea pravelei Sv. Avgustin, poroncindu-le se se porțe cu tóte aședáménturile, cu faptele, cu bolnițele, iprocl. — Acéstă íntárire și pecete aduserá Mistrului, și Curmándorului Crijacilorú (saú se dícemú románesce, Crucíșarú) in Ierusalimú; pncelele seicu cu mare cinste și țerimonie fu cetítú. Acolo Patriarhul Ierusalimului au índaratu pre frații acei lege saú pravilá in haíne albe scumpe, pe care era ándaratu și dendorú crucea Négră. Intr'acesta chipú, pe-urmă, de acestú felú de haíne și alții purtauú; și den acei frați erau pe acea vreme șapte pre-uți, carií acestú felú de haíne purtauú, preuțescá; și erau némiși lumesci; a-cestora era slobodú incinși cu sabie se facá Liturgia; nime nu'si rádea barba; și pe sacú umplutú cu paie, dupé zaconul lorú, dormíau. Ce acésta curénd o; au schimbatú (precum este in poveste): bișugul aduce desfránare. Fost'au aședatú și altá orónduelá zaconului, acestú Mistru a bolniței prea curatei stépânei Mariei, Henrik de Vapoltă; adecă întâiú greșindú vre-unú frate din-tre acei imrotiva Legei saú zaconului seú, se nu fie de nime certatú, fórá

năma! de singurū Mistrul zaconului, saū de cela ce'lū va orândui elū spre aceea, și certare nime de străini sē nu scie. — Adoa, pe frații ostași pe-lungă dēnsul aū pusū gūdecători, și 'i-aū datū lui putere între dēnsii, pre cei inprotivnici se'ī tocmescă, și pe acei neascultători cē'i certe. — Atrifa, aū aședatū numere sciute de rugăciune (ocenaș) peste tōtă dioa mirenilorū sē cetescă. Intr'acēstă dregătorie aū viețuitū ani deci, și aū muritū in Acona, și acolo l'aū îngropatū. Alū-doile Mistru a Crijacilorū aū stătutū Oto Cargen, nemișū nemțescū, la acēstă dregătorie, in țilele lui Filip Chesarul alū-doile și a lui Inocentie Papa Rōmului; și in țera Leșescă era Craiū Mecislav celū bătrānū, in anii de la Hs. 1200. Acestū Mistru in prostie aū slujitū lui Dumneđeū; și in viața sa aū făcutū pecete zaconului cu chipū de măgarū, pre carea ședea Maica precurata cu Fiul in brațe, și Iosif bătrānul pre-lungă dēnsii cu toegū, și scrisore pe giurū pecete cu aceste cuvinte: «*Pecetea orānduelei Mistrului a frățimeii casei Nemțesci in Ierusalim.*» In acestū felū de pecete țineaū Crijacii pānă in țilele lui Fridirik celū āntēiū a Mistrului. De acestū zaconū acestū Fridirik pe urmă o aū schimbatū in țera Liflandei. Pe vremea acestui Cargen, Frățimea, ce se chīema latinesce *Ensiferi*, purtători de sabie, s'aū isvoditū: cari, pe-urmă, s'aū unitū cu Crijacii Prusilorū. Șapte ani fiindū îndregatoria sa, aū muritū in Acona. Alū-triile Mistru a ostașilorū mormētului lui Dumneđeū fu alesū Herman din Alsația, in anul de la Hristosū 1218; ēră pe vremea stēpānirii lui aū luatū Saraciniū Ierusalimul de subt cārma creștinilorū. ēră Crijacii fură isgoniți afară de Siria; și acēsta totū pentru păcate! că gūdecățile lui Dumneđeū ascunse suntū. ēră pre-urmă acești Crijacii s'aū inchinatū la Chesarul Fridirik, rugāndu-lū sē le dea locū sē'și facă biserică dupē pravila sa, sē petrecă pānă la sfērșitul seū, dupē cum era obiceiul lui Dumneđeū. Datu-le-aū Chesarul locū sciutū, de traful lorū. ēră in anul 1222, Conrad, Cnēzul Mazoviei, āvēndū adese nevoi de Prusaci, veciniū sei mărgineni și neprieteni ai sei, aū năzuitū Conrad, Cnēzul Mazoviei, la Fridirik Chesarul, sē'ī dea agiutorū pre acei Crijacii inprotiva Prusacilorū, ce eraū pe atuncea păgāni. Aședirea și de la singurū Crijacii de la Rōmū aū poftitū agiutorū. Deci, Fridirik Chesarul aū sloboditū pre Crijacii, că eraū 20000. Indatā cātū aū sositū Crijacii la Conrad, le-aū datū țera Helmului și cātū locū cuprinde între Vila, Mocra și Dervința; că acelū locū 'l-aū avutū Conrad osēbitū de la Leși, care 'l-aū luatū Leșiū de subt Crijacii. Cu acēstă tocmelā aū lāsātū acelū locū Crijacilorū, că cu nevoiță pururea sē oștescā Crijacii asupra păgānilorū, pentru legea creștinescă; și dupē ce ii vorū aședa pre păgāni, și'ī vorū subpune, sē întorcă țera Helmului inapoi lui Conrad, saū celū ce va fi pe urma lui. ēră ei țerile ce arū dobāndi de la Prusaci sē le impartā cu socotelā, omeni vrednici, cu Cnēzul Mazoviei și cu urmașii lui. Leșilorū, ca nisce creștini, sē nu le facă pacoste, nici-o strimbātate, nici scādere; pre vrājmașii lorū sē nu'ī ascundē, nici sē le agiute cu sfatū saū cu altū agiutorū a lorū ce inprotiva păgānilorū, vrājmașilorū Sf. cruci, cātū arū trebui lui și Leșilorū sē le fi inragiutorū. ēră de n'arū asculta, și arū călca vre-unul dintre aceste giurāmēturi, atuncea, ca unorū vinovați, sē le ia averea și locurile pentru nemulțămire.

Acastă tocmelă și aședământu între Conrad, Cnézul Mazoviei, și între frații Crijaci au fost; care tocmelă și aședământu 'l-au întăritu Grigorie alu-noelea, Papă a Rômului; le-au mai adaosu pre-lungă aceste Conrad Crijaciloru țera Dobrinului și cetatea Nesova, în țera Cufavului; aședirea și Ghedeon, Episcopul Pelomcului, le-au datu den Eparhia sa une-locuri s'eși la de a decea, și sate cu ostrovu. — Acestu aședământu 'l-au tălnuitu Crijacii; numai Uricul cu pecetea de aură a lui Fridirik alu-doile, Chesarului, cu mare nevoieță îl ținea; care le-au întăritu loru țera Helmului cu a Dobrinului date, măcar că Conrad Cnézul nu le-au datu în veci. Deci, pentru acea întăritură a lui Fridirik Chesarului, pre-urmă mari sfeți au fostu între Crijaci și între Leși, până ce s'au spartu și s'au stricatu cele neadeverate a loru Urice. Aședirea avendū 6000 Căpitenii mai alese acei dođeci de mil de Crijaci ostași, luând asupra sa, impropria păgânilor Prusaci, apărarea Leșilor și a Mazoviloru, ântêlū în țera Dobrinului s'au aședatu; au pusu ântêiū în partea despre Visla o bașcă făcută de strajă dreptu în prijma Torunei, care se chlēmă astăđi Dânbov, ce era s'eși dică Dubov; dintr'acolo păđiaū pe păgânii Prusaci preste Visla, cu desē și multe pusce îi stricaū; și pre-urmă, cu agiutorul Leșilor și a Mazuriloru, au începutu a se plecare păgânii Prusaci, pustiindu-le și stricându-le țera; câtu au căutatū Prusaciloru dintru acelea locuri a se părăsire și alāsare loru țera Helmului, iproci. Murit-au Herman din Salce, și l-au îngropatū în Berlum.

Pe ce vreme s'au arătatū acești Crijaci neprieteni Leșilorū, și când le-au trimisū agiutorū Alecsandru Vodă.

Alu-triispredecile Mistru, sau Ocărmuitorul Crijaciloru ș'alū Prusiloru, anume Carolo den Trever, în țilele lui Henrik Chesar, și a lui Climent, Papa Rômului, și a lui Vladislav, Craiul Leșescă, Locheten, în anii de la Hr. 1409, au rădicatū sabia asupra Leșilorū, în locū de bine și de mulțamită (caută- ce facū streinii când îi primescū tovarăși- locuitorii țerelorū, precum și la noi în țeră pe-urmă vei afla de Greci la ce statū au adusū țera noastră și boțerimea ei); că ântêlū, Crijacii, țera Pomerania o au luatū de la Levū, și altele cari până în țilele alu-trii-lui Cazimir Craiū au fostū aceste țeri în mânele străinilorū, cum s'au pomenitū mai sus, pustiindū satele Slehticilorū și omorindū pre Șlehtici. Pre acēsta vreme, vedendū și alți megieși că se îmulțescū și se întărescū Crijacii asupra Leșilorū, s'au rădicatū și Liflandii de au luatū de la Leși Vestitul orașū și cetatea Riga cu totū ținutul ei. Și pre-rândū ce au lucratū acei Crijaci și asupra Litvei, cetesce pre Alecsandru Gvagen, istoricul țerei și lucrurilorū Litvei, vei afla. Eră noi câtu amū socotitū sē fie pentru deschisul vorovei și sciinței nōstre, amū scrisū.

Dupē ce au perdutū rēboțul Crijacii, cum s'au scrisū mai sus, cu Vladislav Iagelo, Craiul Leșescū, căruia i-au trimisū în agiutorū Alecsandru Vodă impropria Crijacilorū 500 de Moldoveni, căđut-au la pace Crijacii, care au primito craiul Vladislav Iagelo, din sfatul și socotēla frățane-seū lui Vitold, Cnézul Litvei, măcar că acea pace cu Crijacii era peste voia sfetnicilorū leșesci. Legă-

tura între ei lăsăm la Leși să scrie. Era în anul de la Hs. 1439, venit-ău solii de la Unguri la Craiul Leșesc, poftindu-lu la crăiea Ungurască, aflându-se pre-atunce în mare grijă Ungurii de Turci; și poftău solii Unguresci pre Vladislav, Craiul Leșesc, să-și ia mulere pre o vară a sa, Elisaveta, Crăiasa lor, ce rămăsese văduvă. Deci, după multe sfaturi a Sfetnicilor Leșesci, măcaru că Vladislav, Craiul Leșesc, era om tănăr, nepriimindu să-și ia femeia văduvă și în vârstă, mai multă bătrână și grea, ce, pe sfatul tuturoră au priimitu și crăiea Ungurască; și între alte tocmele, aședat-ău și acésta: că, de va nasce Elisaveta Crăiasa fiu, și de va trăi, să siléscă Craiul Vladislav cu agiutorul-său să-lu pue Craiū Bohemiei; érá crăiea Ungurască să fie asupra lui Vladislav și a sémintiei lui; și pentru acésta tare se nevoiaū Ungurii, mai multu pentru grija ce aveaū despre Turci; că încă fiindu viu Voiceh Albert, Craiul Unguresc, au fostu trimisū Sultan Murat solū la Craiul Leșec, Vladislav, făgăduindu-i bani și 100,000 de óste să-i dea, numai să se rădice asupra lui Voiceh Craiului Unguresc; și au zăbovitū solii turcesci la Cracău până ce au luatū răspunsū că Ungurii de bună voia loră au datū crăiea Ungurască lui Vladislav, Craiului Leșesc. Stătut-ău, déră, Vladislav Craiū Leșesc și Craiū Unguresc; și încă fiindu solii Unguresci în Cracău la Vladislav Craiū, iată de-olacū vine veste că au născutū fiū Crăiasa Elisaveta.

Necula Costin.

APENDICS IV.

Răsboiul lui Vladislav, Craiul Leșesc și Unguresc, ce au avut cu Sultan Murat la Varna, și au perit Vladislav Craiul în răsboi.

Acestă Craiul, Vladislav, era, cum s'au pomenit mai sus, Craiul Leșesc și Unguresc, pe vremea ce împărăția Ión Paleologu, Impăratul Grecesc, în Țarigrad, fiind în mare grijă de Turci, că din și în și âmbiau s'ei în Țarigradul, cum luase și alte țări de sub stăpânia Grecilor. Deci, Impăratul Grecesc purure scria la Vladislav Craiul și la Iancul, Domnul țerei Unguresc cel din mișloc, Ortomagiarul, să nevoiască să vie s'ei dea agiutorul împotriva Turcilor, ca să se izbăvescă creștinii de incungurarea păgânilor; și făcându acea izbândă, îl va încununa cu stimă Impăratescă, și nu se va mai chlema Craiul, ce Impărat. Era Craiul Vladislav cu Iancul Domnul, înțelegându pofta Impăratului, le era aminte și cercau vreme să se rădice asupra Turcilor, pentru volnicia creștinilor; și oblicind că Sultan Murat s'au dus la Magnesia să odihnescă, ca un bătrân, și lăsasă în locul său Impăratul pre fiul său Sultan Mehmet, om tiner, nesciutorul rândul oștilor, s'au gătit cu tărie mare, și au trecut Dunărea, și prădară și arsă satele bulgăresc, și agiunsă până la Varna, de o luară. Dără Turcii nimic de acesta nu grigiau: că fiind tiner, Sultan Mehmet, âmbia la vânat mai mult, și la alte dismerdăciuni. Era Vezirul ce erau pregiur dânsu au scris la Sultan Murat, numai să vie cum mai curând, că este în cumpenă să peră împărăția lor; că Sultan Mehmet nu îl ascultă de ce-l sfătuesc ei. Atuncea, Sultan Murat îndată au venit până în potrița Țarigradului, la Scudari, preste Boaz; Era în ceta parte eșisă oștile în timpinare cu Halim Pașa. Au poronicit Sultan Murat Impăratul Grecesc, lui Ión Paleologu, să 'lă trecă cu vase în ceta parte de preste Boaz, să nu facă zăbavă cu trecătoare pe la Galipoli, pe unde era a trecere, că apoi vor strica pacea ce aveau între sine.

— Era Impăratul Grecesc, Ión Paleologu, de frică, au trimis de au trecut pe Sultan Murat cu totă oștea ce au avut, drept pre la Beșictași, pe-lungă Țarigrad. Atâta minte avu Ión Paleologu; Impăratul Grecesc, cu sftnicii lui, și cu socotirea becisnicii, că Vladislav Craiul pentru dânsul venisă asupra Turcilor; că de s'ar fi zăbovit Sultan Murat cu trecutul pre la Galipoli, să

nu'li fi trecutü dreptü pe la Țarigrad, s'ar fi zăbovitü și ar fi lovitü Ungurii pre Sultan Mehmet singurü, și ar fi isbânditü Vladislav Craiü, și ar fi prinsü și pre Sultan Murat. Atuncea Sultan Murat aü și mersü la Ungurii la Varna, și s'aü impreunatü cu Sultan Mehmet, și s'aü lovitü tare cu Ungurii; și infrânserä Ungurii pre Turcii, și'i tălarä förte tare, câtü se imputinasä cälärimea Turcilorü; numai cu pedestrirea römäsese Sultan Murat. Se sfätuirä Turcii s'e fugä, că perdusë nädejdea; ce, Enicerii n'aü läsatü, măcar s'e perä până la unul n'arü fugi, ce cu toții s'e esä. Decü, Ungurii, simețindu-se, s'aü sfätuitü s'e mai dea resboiü Turcilorü, și s'e facä nävalä tocmai la corturile Impërațilorü. Era Iancul, Domnul Ungurescü, aü țisü cätre Craiul, și toți Boierii, s'e mERGä elü äntëlu cu o sEMä de oști s'e facä nävalä la Turcii și la cortul Impëratului, cä'i părea cä'i va isbändi; iar cÄpätëndü isbändä atuncea lesne va fi s'e vie și craiul pe-urmä cu totä östea s'e facä nävalä; și plăcu tuturoiü acestü sfatü, cä toți cunosceaü cä va face Iancul isbändä, fiindü omü ințeleptü și vitëzü bunü. Ce Craiul, fiindü tënëru, n'aü ascultatü, ce s'aü potrivitü celorü ce erau pre lüngä dënsul și'i diceaü cä dacä va isbändi Iancul se va vesti numele lui. Decü, așa s'aü inșelatü Craiul; și indatä poronci de aü datü in trämbițe, și încălecarä, beți, ametiți, și förä de nicü-unü cumpëtü. Dederä nävalä asupra porții Impëratului, unde erau Enicerii, și se făcu unü resboiü iute și tare; și näväläu la cortul Impëratului, și se făcu mörte mare și cumplitä, câtü era numai s'e dea dosü Impëratul. Ce Enicerii nu 'l-aü läsatü, dicëndu'i cä numai ce cautä a murire aicea cu toții, cä apoi intr'altü chipü nu pöte fi; și dändü nävalä Craiul tocmai in cortul Impëratului, förä sitalä și förä cumpëtü, era unü enicerü dede de'i tălä amëdoë piclörele de 'nainte a calului de subt Craiü, tocma dinaintea Impëratului, și indatä 'l'ü sfëramarä pre Craiul in micü bucäți, și'i luarä capul de 'l'ü pusërä intr'o sulită și 'l'ü purtarä prin tabërä. Era oștenii lui Craiü incepurä a fugire, și Turcii a'i gonire, täindu'i și luändu'i in robie; și mai mulți s'aü inecatü intr'o baltä mare de lüngä Varna. Aceste töte le-aü făcutü sfatul celü rëu și turburatü de vinü. Era Iancul încă până a nu dare Craiul resboiü Turcilorü, aü cunoscutü cä va petrece Craiul așa; ce de acolea și-aü luatü östea și s'aü indelungatü și s'aü dusü in țëra sa, de nimene nedositü. Atäta avurëmu a pomenire resboiul lui Craiü Vladislav la Varna, și läsamü s'e scrie Ungurii de aice 'nainte.

Dupë peirea lui Craiü Vladislav la Varna, mare jale s'aü făcutü in totä cräiea Leșescä de peirea Craiului lorü; și ințelegëndü cä Ungurii și-aü alesü Craiü pre Ladislav, ficiorü lui Arbert Voiceh, ce aü fostü Craiü mai inainte de Vladislav ce aü peritü la Varna, fiindü Ladislav copilü numai de 5 ani, stränsu-s'aü și Leșii alü-doile anü dupë peirea Craiului lorü; cäci, nu creșusë indatä pentru perirea Craiului, viindu-le vești intr'altü chipü. Era pe-urmä, ințelegëndü Leșii cä Ungurii și-aü pusü Craiü, cum s'aü pomenitü mai sus, pre Ladislav; atuncea și Leșii s'aü stränsü la cetate la Sirați, in anul de la Hs. 1445. Acolo aü socotitü, din sfatul lui Zbigneu Cardinalului, aü alesü Craiü pre Cazimir alü-doile, ficiorü a lui Vladislav Iagelo, Craiul Leșescü, și 'l-aü coronitü in Cracäu.

Neculai Costin

APENDICS V.

Răsboiul lui Stefan Vodă cu Albreht, Craiul Leșesc.

Venit-au pre-urmă Vladislav, Craiul Ungurilor, și cu Alecsandru, Cnézul Litvei, frați lui Olbreht, Craiului Leșesc, la Livoci, și au vorbit pe-taină frații între sine, sfătuind de ôste împotriva Turcilor ce mișlocu ară afla mai bună; și acole au pomenit și pentru Stefan Vodă să-lu scotă din domnie, și să puie pre fratele lor, pre Jigmond, spre această oștire. Olbreht Craiul au trasu pe-taină pre frate-seu Alecsandru, Cnézul Litvei, și pre Ión Tefenie-Mistrul Prușilor, și pre Condra, Cnézul Mazoviei, și pre frate-seu Jigmond. Și au poroncit la totă sléhta Leșescă, și Prușilor, și Pomeranilor, și Slonscăi, la luna lui Mai 1497, să se afe toți purceși, și strinși la Liov; și către acestia multă ôste pe bani au făcutu. Așijderea au răpedit solu la Stefan Vodă, făcându-i scire de gătirea sa asupra Turcilor, și îndemnându-lu și pre densus, după datoriu creștinescă, după vechile aședminturi ce are de-mai-înainte legate cu Craii Leșesci, și cum să-l rescumpere Cetatea Albă și Chilia care le luase Turcii de la Stefan Vodă. Și îndată după ce au pornit solulu seu la Stefan Vodă, s'au și pornit cu frate-seu Jigmond, și cu ôstea ce avea în lăfă; și sosindu la Premisla au așteptat câte-va zile cea-altă să nemerescă. Acolo, la Premisla, l-au aglunsu Creslav Decurestvak, canțelariul, și Episcopul Kievului, trimiși de Friđerik Cardinalul la Olbreht Craiu, că se descoperise viclesugul lui asupra lui Stefan Vodă, și au disu Craiului cu frumoșe cuvinte, și cu pricină, ca acele, abătându-lu de la socotela și fôră-cale oștire asupra lui Stefan Vodă; ce nimică nu au isprăvit, că cu sudalmă i-au gonit Craiul, dicându Episcopului să-și păzescă slujba bisericeii, cum se cade unu preot, ăra nu ôstea; că de i-ară sci cămeșă sfaturile lui, o ară arunca în foc. Așijderea Alecsandru, Cnézul Litvei, la Seimă, la Parciöv, pre-taină aședase cu frate-seu, cum elu cu ôstea Litvei va merge în Moldova pre la Braslav și pre la Soroca. Și așa au purcesu pre altă parte: Litva, Smuzii, Rusii, Volinia și Pelleașii; și după ce au sosit la apa Buhului, l-au întreatu marii Litvei unde mergu, nesciindu ei nemic de acelu sfat al lui. ăra Alecsandru, Cnézul, i-au poștitu să nu bănușcă, căci nu le pôte descoperi taina: de vreme ce Craiul au respuns Leșilor că de i-ar sci cămeșă de pre densus sfatul lui, o ară arunca în foc,

i se cade și lui a ținere în taină sfatul crăesc. Respons-aș boierii lui Cnez Alecsandru: «De vreme ce tu despre noi ai tăgăduit sfatul socotelor tale, noi mai departe cu tine de aici nu vom merge, nici vom oști nicăturea. Și așa, neputându Cnezul Alecsandru să facă îndestul sfatului celui de taină a frăține-seu Olbreht Craiul, asupra lui Stefan Vodă, căci boierii, sfatul, și totă. ȏstea Litvei nu aș vrut să mai mērgă cu dēnsul, atunce aș pornit întru agiutorul lui Olbreht pre marșalăcul său, Namesnicul Stanislav Petrovici Kiška, și pre Cnezul Simeon Ivanovici, cu câte-va mi de dvorēni, ȏmeni aleși. Ȑră singur Alecsandru, Cnezul Litvei, aș poroncit să facă cetatea Braslavul, carea mai nainte era arsă de Moldoveni.

Ȑră Stefan Vodă aș pornit cu mare părere de bine și bucurie pre solii Craiului Leșesc; cari, după ce aș sosit la Craiul, i-aș spus precum Stefan Vodă cu bucurie aș primită acēstă oștire a lui împotiva Turcilor, vrăjmașii a totă creștinătatea, făgăduind hrană că a griji de ȏstea crăescă, și însuși cu oștile se le că se va uni, numai să pornescă ȏntēi Craiul în gios, spre Cetatea Albă și spre Chilia.

Ȑră boierii Unguresci, cunoscēndu că Leșii umblă să ia țera Moldovei de totu subț stăpînirea sa, îndată prin solii se dau scire lui Stefan Vodă să fie trēzū pregîrū sine, că Olbreht, Craiul Leșesc, nu asupra Turcilor, ci asupra lui face ȏste, să puțe Domnū în locul lui în Moldova pre Jigmond, frate-seu, care el 'l-aș gonit den țera lorū. Și cunoscēndu Stefan Vodă viclesugul Craiului Leșesc asupra sa, început-aș a se pădure tare, și a cercare prin is-cȏde adevērul. Ȑră Olbreht Craiul, făcēndu căutare oștil se le în Liov, la stēșitul lui Iunie, pre calendarul lorū, aș pornit ȏ dreptū spre Moldova. Și atuncēși s'aș și arătat semne rele și de primejdie Leșilor: că unū tērgovēțū, anume Eroba, nebunitū, striga prin Liov că mergū Leșii la peirea sa. Așijde-rea subț Craiul, unū podvodnicū, ce era mai alesū, într'unū părău micū aș că-đutū și s'aș innecatū. Pre unū slēhticū subț cortū 'l-aș detunatū, și 12 cal. Preotul făcēndu slujbă aș scăpatū taînele de pe Pristol, precum scrie Vapovski și Mehovie, și Belski, privindū singurū Craiul, aș arētatū.

Ȑră cunoscēndu Stefan Vodă deplin viclesugul lui Olbreht, Craiul Leșesc, și vedēndu că nu merge pre cale dreptū spre Cetatea Albă și spre Chilia, ce trage la Pocuția, și mai trēzū s'aș făcutū Stefan Vodă lucrurilor lui Olbreht. Și îndată și trimisū solii se, boierii de țera, pre Tăutul Logȏțul și pre Isac visternicul, la Craiul, întrebāndu-lū: cu miđlocū prietenescū aș cu vrējmășescū vine spre țera Moldovei? că, de merge asupra Turcilor, mai dirēptă cale aș avut pe alurea; și cum se adevērise solilor crăesci, că la marginea țerei de gios arū fi adusū hrană de agiuns oștil crăesci și a Litvei; și singurū Stefan Vodă acolo întru agiutorū gata era să vie, numai cātū arū fi fostū Craiul la hotarul țerei Turcesci. Ce, nemică solii acela n'aș cunoscutū pe Craiul că ȏmbliă cu înșelă-ciune; ascundēndu cuvēntul, pre solii cu bucurie i-aș primitū și darurile ce-l trimisese Stefan Vodă. Ȑră rēspunsū le-aș datū, totū că merge la Turci. Trimis-aș Craiul și solii se la Stefan Vodă, să întărăscă cuvēntul; Ȑră elū veniă cu ȏste spre Pocuția.

Întēlegēndu Stefan Vodă că se apropia Craiul cu ȏste de margine, aș mai

poftorită solia; trimis-aŭ la Craiul Iarășî pre Tăutul Logofătul, și pre Isac Visternicul, cu multe daruri; și aŭ tîmpinatŭ pre Craiul peste Nistru; și trecîndŭ Nistrul s'aŭ descoperitŭ totŭ viclesugul Craiului. Atunce solii aŭ avutŭ poroncă de la Stefan Vodă de aŭ ăisŭ Craiului: «De vei sê faci ôstea acêsta asupra lui Stefan Vodă, fôră de nici o pricină de vătămăre, pune-va Stefan Vodă nevoință, că te vei căi, căci ai rădicatŭ sabia asupra lui Stefan Vodă.» Deci, cu acêstă solie sêmêtă a lui Stefan Vodă s'aŭ mîniatŭ Craiul, peste obiceiul a stêpănilorŭ lumii, și puindŭ pre soli la închisóre i-aŭ trimisŭ în Liov, puși în obeđi; și îndată, neasteptîndŭ oștile Litvei, nici a Prusilorŭ, nice pre Mazurî, s'aŭ pornitŭ de aŭ intratŭ în țeră cu vrăjmășie mare; și aŭ mersŭ de aŭ încungluratŭ Cetatea Sucevei, și începu de a o batere de patru părți; nădêjduindŭ că Moldovenilorŭ li s'are fi uritŭ cu Stefan Vodă pentru atâte rêsboie cu vêrsări de sânge ce făcuse Stefan Vodă, mai întêiu cu Turcii, cu Tătarii și cu Ungurii, iprocî, și se vorŭ închina lui, părăsindŭ pre Stefan Vodă. Ce rêu s'aŭ greșitŭ Craiul în socotelele sêle (precum aŭ deprinsŭ pre cei mândri și sumeți a'î amăgire norocul orbŭ); că măcar că aŭ avutŭ Craiul optŭ decî de mil de ôste, fôră altă adunătură ce se tragŭ dupê ôste, care se numêră la patru-decî de mil, și altă pihotă și cu cărucioare trii-decî de mil în taberă; êră cetățenii tare se apêrau: că unde glonțurile ăioa spârgeau, êră ei nôptea tocmlău cu pămêntŭ, cu scândurî și cu pêtră; că grijisê bine Cetatea Sucevei Stefan Vodă. Êră Stefan Vodă, dupê ce eșise din Sucévă, s'aŭ trasŭ spre Roman cu ôstea sa; și acolo la Roman s'aŭ strînsŭ toți oștenii sêi, avîndŭ ajutorŭ de la Turci, și de la Munteni, și de la Ungurî doê mil de Sêcul.

Êră Stefan Vodă, măcar că lăsase strajê sê ție vadurile Prutului la Cernăuți împotriva Leșilorŭ, aŭ purcesŭ den Roman, Avgust 27. Eșindŭ de-o-dată nu le da Leșilorŭ câmpŭ; êră pe unde se rêschirau Leșii pentru pradă și jacŭ, pre unde și'î găsiau ômenii lui Stefan Vodă, acolo îi omorîau. Și atăta îi strîm-torise pre Leși, câtŭ nice den taberă nu cutezau sê êsê; și vêdîndŭ-se Leșii închiși de tôte părțile, aŭ începutŭ, de-o-dată pe-taină, iar apoi strigau prin taberă și grăiau rêu de Craiul lorŭ, și diceau: «Sê ne lase Craiul sê ne ducemŭ la casele nôstre.» Că nu le venia nici de o parte hrană, nici aglutorŭ: nice de la Litva, nice de la Prusi, că Mistrul Prusilorŭ rêmăsese în Liov unde i se tîmplă și mórtea. Êră Stefan Vodă trimisese de țineaŭ tôte drumurile, de nu lăsaŭ sê vie în tabêra Leșescă nice hrană, nice ôste întru aglutorŭ. Nice socotise Leșii, cu Craiul lorŭ, că vorŭ cădea într'atăta lipsă și strînsóre de ômenii lui Stefan Vodă; și stîndŭ preglur cetatea trei sêptemăni, bătînd'o den puscî ăioa și nôptea, și nemic folosindŭ, étă veniră soli de la Vladislav, Craiul Ungurescŭ, la Albreht, Craiul Leșescŭ, în taberă, intrîndŭ la mișlocŭ pentru pacea între Stefan Vodă și între Craiul Albreht. Primit-aŭ bucurosŭ Albreht pacea, fiindŭ și bolnavŭ de friguri Craiul. Êră neputîndŭ-se tocmi âmbe părțile în punturî, căci sîlla Vladislav, Craiul Ungurescŭ, sê facă pace întemeiată între Stefan Vodă și între Albreht, Craiul Leșescŭ, avîndŭ grijê de Stefan Vodă sê nu se închine la Turcă, și sê le facă mare perire țerei și crăiei Leșescî; ce aŭ legatŭ pace între dênșii pînă la o vreme, și aŭ

aședat. se se întorcă Craiul cu óstea sa de la Sucévă pe șlévul pe unde au venit, și pe unde au intrat în țera. Și îndată se clătiră Leșii de la cetatea Sucevei; și au trimis Craiul la frate-seu Alecsandru, Cnezul Litvei, ce era totu la Braslav de tocma Cetatea, dându'i scire se nu se mai trudescă óstea Litvei. Strigat-au și pren tabără. se se întorcă la casele séle, căci au făcutu pace cu Stefan Vodă. Și au purcesu Craiul de la Sucévă, Octomvrie în 19, însă, nu pe șlévul pre unde venise, ce pe altă cale, ori pe unde le-ar fi mai aprópe de țera lor, ori prin locuri întregi, pentru hrană. Érá Stefan Vodă vędându că Leșii nu mergu pre unde au venit, trimis-au solul la Craiul, dicendu'i se se întorcă pre calea ce au venit, că pre unde au purcesu nu va avea cale deschisă: că sunt păduri dese, și deluri mari, și stânci, și închise drúmurile cu lemne, și este cu grijă ca se nu'i facă țeranii vr'o smin-telă, fiindu-le grijă de Leși, fiindu némú grosu și neplecatu, se nu fie calea Leșilor la strimtori; arátându solii lui Stefan Vodă și miđlocirea păcei Craiului ce legasé: *«se se întorcă pre unde au venit.»* că Stefan Vodă era bucuros se se mântuie de Leși, se érá mai curénd din țera fórá de nici o primejdie. Ce n'au înțelesu Leșii aceste, nice au cređutu pre solul lui Stefan Vodă, dicendu că cu viclesugú ámblá Stefan Vodă, se-și apere locurile acele, se nu'i prade țera. Deci, mergeau Leșii cine cum puteau și pre unde vreaú. Și alú-patrule conacú au ajunsu tabéra la codrul Cosminul; pen codru drumurile náruite, închise; deluri mari, păduri fórté dese și stânci mari întru acelu codru. Nenorocitul Craiú au pornitu de au băgatú tabéra cu carele, cu căruțele, și au trecutú fórá de nice o scădere. — Érá Mehovie și Belski scriú că îndată Craiul ántéiu au intratú în codru cu Velcopolenii. Ce, cum scrie Cromer cronicarul, adoua-đi au intratú în codru (trimiténdu înainte lui pușcele și carele) numai cu curtea sa, și pre urma sa șléhta, acei mici și acei mari țerei Leșesci, și Rusimea fórá orónduelă, fórá tócmelă, fórá arme, goli ca la casele séle; fórá grijă ámbláu prin păduri. Mai pe urmă veniau Lefecii. — Érá Belski scrie, că pușcele erau în miđlocú puse peste obiceiú, spre mai mare perirea Leșilor. Venise acum la miđlocul codrului carele crăesci și altele cu greime, când íatá pedestrima de țeranii den tóte părțile prin păduri dau glasú și návalá asupra taberei crăesci, tale, împungú și omorú pre Leși, strigándú: *ucide, ucide!* resipescú carele, jécuescú, desbracă, și oború copaciú asupra lor, că erau abla înținați, și numai câtú îi clătiau îndată cădeaú cu sunetú mare preste drumuri, de nu mai puteau Leșii se mai mérgá. Unde și Stefan Vodă, fórá nádejdea Leșilor, au nimeritú, Octomvrie 27, cu multá óste cáléréța și pedestri, și avea și Turci 2000; măcar că scriú unii că era Stefan Vodă în sanie, bolnavú de podalgie, acole cu mare návalá au lovitú den dosú pre Leși. Érá pre urmă se îndreptará Leșii, și se apărau bárbătesce; ce fiindú fórá orónduelă, fórá Hatmanii, nice Rotmistri, nice stegarii, nice alte semne de ostași, nice se mai audú de sunetú, de huetú, de trásnetú, căđéndú copaciú, de loviturile armelor, de nechezăturile cailor, iproci; care tóte în codri mai strașnice și mai cu spaímá resunándú, se pare. Vędéndu-se Leșii periți de óstea lui Stefan Vodă, s'au întorsu la tabéra sa; ce și acolo i-au încungúratú óstea lui Stefan Vodă, câtú perduse Leșii tótá nádejdea de viață; numai spre cerú căutaú: unii stri-

gaŭ de agiutorŭ icóna prea Sfintei Născătorei de Dumneđeŭ, ce'ŭ la Cestihov; alțiŭ strigaŭ pre sfânta Cruce; alțiŭ se făgădufaŭ la mormântul lui St. Iacov. Ce-nu i-aŭ îngăduitŭ Moldovenii până acolo. Ce de tóte părțile ŭ omoraŭ, până le-aŭ trimisŭ Craiul agiutorŭ din slujitorii curții séle într'alesŭ; cariŭ, eșindŭ din pădure cu dobe, cu trimbițe, cu armele góle, aŭ așitătŭ Iarășii răsboiul cu ómenii lui Stefan Vodă. Se întorsese asupra acelora și Stefan Vodă, și dândŭ răsboiŭ indoitŭ aŭ datŭ dosŭ Leșiŭ, de fugeaŭ cine încotro aŭ pututŭ; și aŭ scăpatŭ pin păduri de aŭ năzuitŭ unde era Craiul, abia eșitŭ la satŭ la Cosmin; pe urmă și dvorélnicii Craiului cu mână vitezescă apărându-se s'aŭ întorsŭ pin păduri la Craiul lorŭ. După ce aŭ trecutŭ Craiul preste codru la Cosmin, aŭ așteptatŭ pre cei scăpași și rétăciți de s'aŭ strinsŭ de pin păduri la tabără. Érá fórté multă șléhtă Leșescă și Rusescă aŭ peritŭ, unii uciși și alțiŭ prinși; și astăđii staŭ movile de ósele celorŭ periți, de care scrie Stricovski că aŭ vėdutŭ cu ochii sei fórté movilă mare, și ósele acelorŭ periți, când aŭ trecutŭ pe acolo, in anul de la Hristos 1574. Scriŭ cronicarii Leșesci de tirania lui Stefan Vodă mai multŭ de câtŭ păgâniŭ sė fi făcutŭ cu Leșiŭ cei robiți întru acestŭ răsboiŭ; cariŭ, pre căți aŭ prinsŭ viŭ pre toți ŭ omoria. Numai căți aŭ încăputŭ in mânile Turcilorŭ pre acela i-aŭ luatŭ in robie. Dintre cariŭ mai aleși eraŭ: Neculaŭ Grebeadin Tecenski, Voevodul țerei Rusesci, și Gavril alŭ-doile Tecenski den Muraviș, moșan, și Avenie Hierbod; stândŭ acestia tare la răsboiŭ, aŭ peritŭ. Érá Ianușŭ, ficiorul lui Zbignevŭ, a Podcomorului Cracăului și a Starostelul Maliborcului, pre care îlŭ numesce cronica leșescă Marșalul celŭ mare, 'l-aŭ robitŭ Turcii, și pe urmă aŭ scăpatŭ, și aŭ venitŭ in țera Leșescă la moșieși, precum scrie Mehovie, Cartea IV. Așijde-rea pentru Prohnički, și de alți mulți, aŭ scăpatŭ din robie din țera Turcescă, precum mărturisesce Cromer. Érá pentru ficiorul lui Ozdrovat, voevodul țerei Rusesci, era indoelă, in alŭ optspredecelea anŭ scăpândŭ din robie; mulți diceaŭ că nu'ŭ ficiorul lui Ozdrovat acela, ce este vecinul lui. Ce răspundendu-se că'ŭ ficiorul lui, 'l-aŭ primitŭ mumă-sa la moșiea tătâne-seŭ. Érá pre-urmă mare bețivŭ s'aŭ alesŭ acela, care aŭ cheltuitŭ și aŭ repusŭ la beție tótă averea tătâne-seŭ, pe obiceiul bețivilorŭ și a desfrânașilor.

Érá după ce aŭ eșitŭ Leșiŭ din pădure, făcendu-se mai înțelepți după atâte pagube ce aŭ avutŭ, legândŭ tabăra și tocmindŭ óstea in rónduelă, s'aŭ pornitŭ de la Codru, că Moldovenii nu'ŭ lăsaŭ, ce'ŭ totŭ pișcaŭ pen pregliurŭ; și într'o nópte fiindŭ vėntŭ mare aŭ aprinsŭ érba uscată asupra taberei; bătea vėntul, și s'aŭ făcutŭ pojarŭ mare. Ce aŭ apucatŭ Leșiŭ de aŭ coșitŭ érba pen pregliurul taberei. Întru acea-dată veniaŭ și șase sute de Mazuri, trimiși întru agiutorŭ Craiului, de la Cnézul Condra, cu unŭ Polcovnicŭ, și de a Crijacilorŭ, însă pe altă cale. De care înțelegendŭ Stefan Vodă, aŭ pornitŭ împrotiva lorŭ pe Boldur Vornicul și cu 3000 de óste alésă, și i-aŭ tēmpinatŭ peste Prutŭ mai dengiosŭ de Cernăuți, la Hențesci, unde este ocopul săpatŭ, și acolo i-aŭ înfrântŭ pre acei Mazuri, și aŭ peritŭ mai toți in răsboiŭ. Cu care biruință și mai sumeșŭ Stefan Vodă aŭ apucatŭ malul Prutului cu óstea sa, puindŭ nevoință la trecătore sė răsipescă de-totŭ pre óstea Leșescă. Sosindŭ Craiul la Prut, aŭ stătutŭ trei đile cu tabăra legată, și totŭ se slobođiaŭ Leșiŭ pe a-

própe de apucau și prădau; ce, puțin se întorceau, că'i prindeau ómenii lui Stefan Vodă și'i ucideau. Érá acole, in Cernăuți, au lovitú spaílmă pre Leși, cum s'au înglotitú óstea lui Stefan Vodă și vine asupra lorú; și înfricoșându-se, toți se gătise numai să fugă, și mai alesú Velcopolenii începuse a'și legare pre cai ce aveau, precum scrie Cromer, vréndú s'și lase carele cu totul; ci oblicindú Craiul, au mersú singurú de s'au arátatú oștii, și au potolitú acéstă veste; ámblat-au tótá nóptea cu fénare și'i bucura, și mergea pe la cor-turile boiárilorú, până s'au potolitú spaíma. Érá adoua-đi, gátindu-se Craiul de purcesú, au nimeritú câteva mii de óste cälári, Litveni, trimiși de Alecsandru, Cnézul Litvei. Ámplutu-s'au Craiul de bucurie, și mai vesele inimí.

Scrie Letopisețul celú Rusescú, puindú pricină acestorú Litveni, pre carií au fostú povățuitorú Stanislav Petrovičí Kișca, și Cnézul Simeon, de care s'au nomenitú mai sus, că nevréndú altá óste a Litvei de la Braslav să mai mérégá dupé Craiul, au fostú orónduitú pre acéstă óste intru agiutorú Craiului; care întârđiasé a mergere dupé Craiul, și i-au tēmpinatú óstea lui Stefan Vodă den-cóce de Nistru, și dându-le rēsboiú au înfrántú Litvenií pre óstea lui Stefan Vodă, și au strébátutú de au venitú inaintea Craiului la Cernăuți. Ce, aceasta nice Cromer, nice alte Letopisețe Leșesci nu o scriú; ce, de arú fi fostú, cum arú hi tăcutú, ales Cromer? Érá acésta scriú, că au nimeritú Litvenií la Craiul; și scrie Cromer că acela s'au cerșutú la Craiul s'í slobódá să mérégá in'pradá pen țera, și nu 'i-au lăsatú Craiul, đicéndú că'i bolnavú, și se grăbesce să mérégá in țera sa.

Mai datu-le-au resboiú Stefan Vodă la trecétóre la Prutú, ce nemicá nu le-au stricatú; érá nu i-au lăsatú până in Sniatin; și pre Mazurií carií apérau pre Craiú i-au lovitú la Șepinți. Ce cu puținá óste au scăpatú Craiul la Sniatin. Érá dupé ce au lovitú Craiul in Sniatin, au sloboditú óstea pre acasă ca den robie; și den Litva s'au dusú la Braslav; érá mai dincolo de Braslav i-au lovitú Tătarií.

Érá Olbreht Craiú, dupé ce au ajunsú den Moldova la Cracău, dentru acea bătate rușinósá, ca când arú fi isprávitú vr'unú lucru bunú, au începutú a se veselire cu ospete, cu beții, cu jocuri. Spunú, că in'tr'o nópte, mergéndú însuși alú-treile in uliță, teptilú, bétú, au nimeritú pre nisce beți, s'au întâritatú sfadá in'tre dēnsii, și in'tr'acea sfadá au rānitú pre Craiul de au zăcutú multe đile.

Scrie cronicarul Leșescú, đicéndú, anume 'l-au fostú pedepsitú Dumneđeú cu acea pagubá rușinatá, orbindu'lú a nu 'și vedere ocará ce páțise in Moldova. Mire jale au făcutú tuturorú in țera Leșescá acea oștire nesocotitá a aceluí Craiú Leșescú, dacá au venitú veste de atáți boiári și ficióri de boiári și de atáți vitezi! cum, unii in rēsboiú au peritú, alții in robie au căđutú la Tătari, la Turci, carií cu sángele lorú au rēscumpératú viața lui Craiú.

Puneaú viná mai mare Leșií pre unú Filip Calimah, acáruí sfatú mai multú asculta Craiul de câtú a altorú ómení ai sei (Așa petrecú Domnií cu sfatul și cu apropierea străinilorú la sine). Acestú Filip Calimah era Ital, din Florenția, omú invēțatú, dascal lui Olbreht Craiú, omú nestátătorú la cuvēntú, prostú la sfatú, pentru ce 'lú gonisé din Italia. Au venitú in țera Leșescá;

eră și den țera Leșescă fugise preste mare pentru nisce fapte a lui; apoi, pe cărțile lui Olbreht Craiū, iar au venitū in țera Leșescă, și acolo au muritū.

Eră Stefan Vodă, vrëndū sē-și rēscumpere strimbătatea ce avu despre Leși, și sē-și întorcă pagubele țerei sēle, la alū-doile anū, primăvara, au intratū in țera Leșescă, avēndū in oște sa Tătari și Turci, de au prădatū Podolia și țera Rusescă pēn la unū tērgușorū, anume Comcluga, mai sus de Liov, și pēn la apa Visloka in lungū și in curmedišū prădândū. Mare gróză și frică au pusū peste tótă țăria Leșescă, câtū nime sē-I stea improtivă sau sē-I îndrăsnescă lui Stefan Vodă, nu era; ce toți gata de fugă; nu numai in orașe și pre la cetăți, ce la munți și pin codri fugeau; și au luatū Stefan Vodă mulți robi, bărbați, muleri, copii, pe cariși agiungeau pe drumuri fugindū in bejenii. Mulți au luatū Tătarii și Turcii in robie. Eră și Stefan Vodă ca la o sută de mil au adusū de i-au aședatū in țeră. Turme de oi multe, și de alt-felū de dobitoce au adusū din țera Leșescă. Ars-au Stefan Vodă atuncea Premisla, Radomnu, Iaroslav, Prevolska și Buceciul; și multă nevoe au avutū și Podhaezul, și alte mai mici tērguri și sate fōră numărū prădate și arse. Numai unū lucru au făcutū Leșii de folosul lorū, însă de frica lui Stefan Vodă: au întăritū Cracăul despre amēdă-di cu baște, cu ziduri și cu șanțuri; și au slobođitū pen șanțuri pe subt Cetate apa Rudava, adăogândū și alte case multe pre-lungă ziduri. Eră Stefan Vodă s'au întorsū cu pace la scaunul seū la Sucévă, și cu bucurie pentru biruință.

Olbreht, Craiul Leșescū, vedēndū prada și rēsipa țerei sēle ce li făcuse Stefan Vodă, nu vru sē se lase; ce strins-au oște și au intrat in țeră, și au prădatū până la Botoșeni. Stefan Vodă, încă stringēndū oște, și eșindū inaintea Leșilor, le-au datū rēsboiū la tērgū la Botoșeni, și infrēsē pre Leși. Scie de acestū rēsboiū. Letopisețul țerei, eră cronicarii Leșesci nu pomenescū.

In anii 7009, așezatu-s'au între sine Olbreht, Craiul Leșescū, cu frate-seū Vladislav, Craiul Ungurescū, și cu Alecsandru, marele Cnez a Litvei, cu mari legături, vedēndū risipa și prada țerilor sēle de Turci, și de Tătari, sē albă agiutorū unul pre altul in nevole și in grija sa; și de arū simți unul dintre dēnșii că face pace pre-tălnă sau oște cu Turcii, sē nu-lū lase; eră de nu arū vrea, atunce sē nu fie datorū a-lū agiutora; căci, încă bine nu se sfērșise prada in țera Leșescă, de Stefan Vodă, eră Tătarii au intratū de au prădatū in Podolia și in țera Rusescă. Deci, Olbreht, Craiul Leșescū, vedēndū mari banaturī de cătrē toți, de sirgū au poroncitū la tótă șlēhta Rusēscă de s'au strinsū la Sandomir, sē mērgă inprotiva Tătarilorū. Ce până a se stringere ei eră Tătarii cu multū planū se întorsese, fōră de nice o grijē. Și ințelegēndū Leșii de inturnatul Tătarilorū, și ei acolo la Sandomir ce au pututū au luatū și au stricatū in olatul Sandomirului.

Nu lāsămū a nu pomenire aice semnele ce s'au tēmplatū in țilele acestui Craiū atunce, după ce s'au întorsū de la Sandomir; căci, și singurū Craiul a-lergasē din Cracău la Sandomir pentru grija improtiva Tătarilorū, cum s'au pomenitū mai sus. S'au născutū unū vițelū cu doē capete, la jidovi, in orașul Cazimirul; unū capū era in locul cōdei, eră cōda era in miđlocul spinarei denadrēpta. Acestū semnū, de nenorocire liū chīamaū omeni; precum, nu preste

multă vreme, toamna, au intrat în țera Leșescă 70,000 de Turci, și toate locurile pe Nistru, pre la Halici, pre la Jidaciov, pre la Drohobici, pre la Sambor, cu foc și cu sabie le-au pustiit, și mulți robi au luat. Și de nu s'are fi întors singuri păgâni, nime nu le eșia înainte se le stee împotivă; ce numai Dumneșeu i-au bătut, făcându-i-se milă de norod; că aceea urnă de grabă cu omeți mari și cu geră au cădută, câtă nu puteau Turcii străbate cu caii prin omețe. Ce au rămasă înghlețați ca la patru-șeci mii de Turci prin munți. Îi aflău oamenii ucigându-și caii, și intrau în coșul lor de se înveliau. Era câți au rămasă trecându pre aice prin țera, le ținea calea Moldovenii; făcându-se Leși, îi ucidea, câtă abia șeci mii de oră hi hălăduită preste Dunăre. Stătu-au la mișloc pentru pace între Jigmond și între Stefan Vodă solii lui Vladislav, Craul Unguresc. Și pe acea vreme s'au împăcat Stefan Vodă și cu Olbreht Craiu, den ce pricină nice Letopisețul Leșesc nu scrie, fără câtă fiindă mai multă datoria creștină, aducându-și aminte și de prieteșugul ce au avut cu Cazimir Craul, tatăl lui Olbreht: făgăduindă unul altuia să dea agiutoră împotiva neprietenilor sei. Legatu-s'au la această pace, să nu se primescă nice dintr'o parte pribegii și fugarii. Era de ară fugi la crăiea aceea vr'ună Domn de la Turci, să aibă oră în țera Leșescă oră în Litva a lă primire slobodă, și să-i aibă a'i dare agiutoră câtă s'are putea să se ducă să-lă așede iar la Domnie. Și acea aședare, cum Ungurilor cum și Leșilor, împotiva Turcilor oștindu-se, depurarea să fie întru agiutoră; și de nu are putea singuri merge cu agiutoră, pre ficiorul seă să aibă a'lă trimitere. Era Turcilor împotiva Leșilor s'au a Ungurilor eșindă, să nu le dea agiutoră, fără numai de mare silă, când oră fi strinși. Și să aibă urechi deschise purarea Domni den Moldova despre Turci, ce ară înțelege să dea scire Leșilor și Ungurilor, pădindu-se unii pre alții. Strimbătățile ce s'are face la margine, de ambe părțile, să le certe Starostii de Camenița, de Hotin și de Cernăuți. De s'ară face despre partea acestor starosti vre-o strimbătate, atunce boțari mari de ambe părțile să se trimiță să cerce; și să fie slobodă amânduror noródeloră a facere neguțitorii unii la alții. Și pre aceste aședăminturi și scrisori s'au făcută, cari se află și astă-zi în Mitrica crăescă, în Cracău. Scrie Vapouski, cronicariul Leșesc, că pe acea vreme să fi trimis și Ión Cnézul, Impăratul Moskicesc, legându și el prieteșugă de pace cu Craul Leșesc.

Nezăbavă vreme, Sultan Baľazet, Impăratul Turcesc, înțelegându de legătura păcei între ațai Domni creștinesci, au trimis și el solii de pace la Olbreht, Craul Leșesc; și au primită și Craul acea pace cu Turcii. Incepându óstea cu Venețianii, avea grijă Sultanul să nu se rădice acei Crai, ce s'au pomenită mai sus, că au legată pace între dênșii asupra Turcilor, cari luase de la Venețianii Morea și altele multe.

Nenorocită era acestă Craiu Leșesc, Olbreht: că, de câte oră loviau Tătarii în țera lui, nice-odată gata nu se afla împotiva loră, ce totă cu pleauri se întorceau; precum și în anul 1500, după ce făcură aședăminturi de pace între Domni ce amă pomenită mai sus, au lovită Tătarii la Volin și în țera Rusescă, pre la Belzu, pre la Prasnostav, pre la Toruben și pre la Lublin,

și pre la Crasnep, până in Bisla, de aũ prădatũ și aũ robitũ ; și până a se gătire Craiul se mǎrgă asupra lorũ, ei s'aũ întorsũ -cu multă pradă, fõră de nice o smintelă.

Intru acestașũ anũ, mare rǎsboiũ s'aũ făcutũ in Italia, bătându-se Hișpaniĩ cu Franțozii pentru crăiea Neapoliĩ; și Măcsimilian cu Șvițerii; așjidere și Papa cu Florentiniĩ; Venețianiĩ cu Genovezũ; Mediolaniĩ cu stǎpănul seũ, Ludovik Sforța.

Nicolai Costin.

APENDICS VI

Despre obiceiurile Leșilor când fac Crai nou.

Stringându-se Episcopii și totu clirosul bisericeii, și sftnicii crăiei, așijdere și altă boierime, toți la Cracău, atunci Craiul cel u alesu se grijesce îmbrăcatu întâiu de sfânta ispovedanie, cu milostenie, cu pocăință; cu o di mai nainte, Duminică, se pricistuesce. Adoua-ți, când este sêl u blagoslovescă pre Craiul, se stringu preoții desdinință la cetate, in biserica Episcopiei, a lui Stanislav, îmbrăcându-se Episcopul in mitră episcopescă. Așijderea și boierii toți se află la acea adunare de preoți. Atunce Arhiepiscopul cu tătă preuțimea, pre orânduela bisericeii Apusului, purcedu din biserică la curțile crăesci, cu cinste și Dumneșeire; și acolo, inaintea curții crăesci, rămăind u școlele și alte chipuri ce mergu la alai u, numai singuru Arhiepiscopul cu Episcopii intră in curtea crăescă, sê ducă pre Craiul nou la biserică. Și întâiu prin Postelnicul cel u mare, sau prin alt u chip u mai de cinste inre preoți, îmbracă pre Craiul in haine Episcopesci, puindul u inre Domnii și inre boierii cel mai de frunte. Eră Arhiepiscopul il u stropesce cu apă sfințită și dice acestă rugă:

«Dumneșeule, Ziditoriale celor u plecați, care cu lumina Sfântului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui șerb u al u tēu (cutare) darul tēu, ca prin trānsul sē cunoșcem u venirea ta inre noi.»

De acolo duc u pre Craiul la biserică doi preoți mai de cinste, țindul u unul de mână dirēptă, și altul de mână cea stāngă; și inaintea lui, un u Domn u dintre sftnicii ducē corona, și altul schiptrul, al u-triele mārul de aur u, al u patrulē sabia gōlă ducē, și preoții inaintē crucea, și toți cel de biserică și boierimea cineși la rōndul se u. Viind u la biserică, acele odore crăesci le pun u pe Pristol in altar u: corona, schiptrul, mārul și sabia. Și acolo obārșind u orașile sēle, Arhiepiscopul și Episcopii il u pun u in scaunul crăesc u. Apoi un u Episcop u dice acestă rugă:

«Atot u puternice, prea vecinice Dumneșeule, ocārmuitorule celor u ceresci și celor u pāmētesci, carele pre robul tēu ai voit u a l u rādica la stepena și la vrednicia Crăiei, rugā-mu-ne, lasă ca, făcēndul u slobod u de tōte impotrivirile, sē se ințārēscă cu darul păceii bisericeii, și spre bucruiā veciniceii păci din darul tēu sē se invrednicescă a ajunge pren Hristos Domnul nostru, Amin.»

Sfârșindü molitva, îi aduce aminte tare, pentru credința către Dumnezeu, și alte bunătăți ce se cuvînu Craiului să le pădască, dîcîndü:

«De vreme ce astăzi prin mânele noastre, pre bunule Dómnne, cariî purtămü spre ácêta slujbele lui Hristosü Domnului nostru, măcar că nevrednici, sfânta unsóre și semnele crăiei le primesci, bine este întêiü sê'ți aduci aminte, óre-ce, pentru sarcina la care esci însêmnatü astăzi, vrednicia crăescă, și a indrepta credinciosü norodul têu ce ți'î datü, te grijesce. Luminatü, adevêratü între cei muritorî, locü plinü, insê plinü de scădere, de ostenelă și de griji; și adevêratü de vei cogeta, că tótă puterea de la Domnul Dumnezeu este, prin care crăiescú craii, și făcêtorîi legilorü cele drepte alegü; și de turma ce ți se dă pre mână, unula lui Dumnezeu vei sê dai semă.

Ântêiü sê pădesci Dumneđirea; pre Domnul Dumneđeul têu cu tótă mintea și cu curată inimă sê'lü cinstesci. Legea creștinescă, credința noastră Catholicescă care din pruncie o ai mărturisitü, până in sfârșitü sê o ții nevătămată, și pre ácêta improtiva tuturorü improtivitorilorü dupê puterea ta sê o aperi. Ispravnicilorü bisericeî, și tuturorü preoțilorü, sê le dai cinstea ce li se cuvîne. Volnicia bisericeî sê nu o strici. Dreptatea, fôra care nice o tovrôșie indelungă a stare nu póte, spre toți neclintită sê o stăpânesci.

Celorü bunî hărăzitorü, celorü rêi cercetări sê le dai, dupê vêdire.

Pre cei meseri, pre cei slabi, neputinciosi, de tôte supărările sê'î aperi, tuturorü celorü ce are năzui la tine, bun, blândü și primitorü sê fi.

Și așa sê te porți, câtü nu spre alü têu, ce spre a totü norodul folosü sê stăpânesci, și harul bunătățilorü tèle nu aicea pre pământü, ce in cerü sê ți se pare că aștepti; care acela sê'ți hărăzescă ție, ce viețuesce și împêrătesce, Dumnezeu, in vecii vecilorü, amin.

Dupê aceste intrébă'lü Episcopul, dîcîndü:

Vei sê pădesci sfânta credința dată de Biserica Catholicescă, și stândü pre-lungă dreptate sê te porți cu cale?

Rêspunde Craiul:

Voiü.

Vei sê fi apêrare bisericeî și a slugilorü bisericesci?

Voiü.

Vei crăiea dată ție sê o pădesci cu direptate, sê o chivernisesci și sê o aperi? — Voiü. Și cu agiutorul lui Dumnezeu și cu sfatul credinciosilorü mei, așa a pădire intru tôte mă jurüescü cum voiü putea mai bine.

Dupê aceste cuvinte, ingenunchie Craiul inaintea Arhiepiscopului, luându'si șlicul, dîce aceste cuvinte:

«Eü (anume) cu voia milostivului Dumnezeu, făcêndü-mê Craiü Leșescü, mă mărturisescü și mă făgăduescü inaintea lui Dumneđü și a norodului pre sêma mea datü, dupê putința și dreptate a facere și a pădire, privindü la vrednicia milei lui Dumnezeu, precum mai bine imî va putea arăta sfatul credinciosilorü mei. Episcopilorü și preoțilorü bisericeî lui Dumnezeu a dare cinstea ce se cuvîne, și ce s'au așçatü de Chesariü și de Craiü creștinesci Bisericeî, întregü voiü păđi. Arhimandrițilorü, egumenilorü, tuturorü ostașilorü și șleahțicilorü cinstea ce se cuvîne dupê sfatul a credinciosilorü mei, a arătare și a dare, voiü și mă făgăduescü.

Acumu'si pune amêndoê mânele pre Evangelie și dîce:

Așa sê 'mî ajute Dumnezeu și ácêta Evangelie!

Apoi, Arhiepiscopul dîce ruga ácêta:

Atóte puternice, Dumneđeule, tuturorü împêrățilorü Impêrat, și Domnul Dómnilorü, carele pre Avraam credinciosul robul têu l'ai făcutü biruitorü asupra vrăjmașilorü, lui Moisi și lui

Iisus a lui Navi, povățuitorii norodului tău, mare biruință le-ai dată, și pre smeritul David, coconul tău, 'l-ai înălțat la împărăție, și pre Solomon 'l-ai îndestrat cu nespuse daruri a prea înțelepciunei și păcei; privesce, rugămu-ne ție Dómne, la rușele smereniei noastre, și spre acestă șerbă al tău (cutarele) ce pre insul cu smerita cinste amă cinstit și 'lă alegem Crai; imulșesce darurile blagosloveniei tele, și pre insul cu dreptatea puterei tele pururea acmu și fiesce când îl îndreptă; ca urmându credința lui Avram, blândețele lui Moisi, tária lui Iisus a lui Navi, agonisind smerenia lui David, fiind înălțat cu prea înțelepciunea lui Solomon împodobit, intru tóte ție s'ți placă și pre cărarea dreptății cu norocit pasu pururea să pășescă; și cu coiful acopereméntului tău să se imbrace, și cu pavăza nebiruirii să se acopere, învăscut cu armele biserice, să dobândescă cea poftită asupra vrăjmașilor sfintei cruci biruință, și să ia isbăudă norocită, și să le adaoge lor spaime puterilor, și pace celor ce vor oști împreună cu densus, cu bucurie și cu veselie să aibă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucei au sdrobit Iadul, biruind împărăția diavolului, birnitor s'au suit la ceruri, intru care tóte puterile și biruința crailor stă, care este mărirea celor smeriți, și viața și mântuire noródelor, care petrece intru toți vecii, Dumneđe. Amin!

Și mai cetesce și alte molitve, ce nu le-amă mai scrisă, pentru lungimea voróvei. Érá după ce cetesce molitfele, Arhiepiscopul ingenunchie, și Craful pre cruce șede culcat. Érá péveții cântă nisce stihuri ce nu le-amă mai scrisă. Apoi toți Episcopii cu tótă preuțimea ingenunchind, facú litie asupra Crafului. După aceea Arhiepiscopul cetesce *Ocenaș*, și alte molitve. Apoi mai cetescú ántéiu molitve pentru Crai, și ședéndu Arhiepiscopul, érá Craful ingenunchind inaintea lui, se desbracă de haínele preoțesci. Érá Archiepiscopul își intinge in mir și unge mâna sa diréptă de la palmă, degitul cel mic, până la cot, și între spete, și in umérul cel drept, dicéndu:

„Te ungú pre tine intru Crai. Decí, untul sfințeniei, in numele Tatălui, și a Fiului și a Sfântului Duh. Amin!

Pace cu tine!

Și răspunde Craful:

Și cu Duhul tău.

Apoi cetesce molitva, precum îl pomázuesce Crai, iprocí, și altele ce nu le-amă mai scrisă aice, pentru scurtarea voróvei. Érá pe-urmă, după ce cetescú molitvele, toți Episcopii fiind preamână pomázuituri de bumbac, ștergú umerile cele unse a Crafului, dicéndu ruga acésta:

Dumneđe! Impérate Imperațiilor, Domnul Domnilor, pren care Imperații împărătescú, și făcătorii legilor facú judecări, să blagoslovesci acestú imbrăcămintú crăescú, și fă ca șerbul tău (cutarele) Craful nostru, care este să o porțe, haină de bune obiceiuri și fapte sante inaintea ta să lumineze, și după viața trecétóre mărire vecinică ce nu are sférșit să moștenescă prin alú nostru Dumneđe Iisus Hristos.

Și imbracă pe Craful in haína, dicéndu:

„Iați haină făcută den patru începuturi, prin care se înțelege patru părți a lumii a fire supuse puterei Dumneđesci, că nime nu póte cu norocú a stăpánire pre pământ, de nu i se va da lui putere din cerú.

Aceste dicéndu Arhiepiscopul, își spală mânele, și puinduși infula, haína, cetesce: *Veario vâ edinago boga, iprocí*. Ducéndu pre Craful la scaunul Crăescú, apoi la liturgie făcéndu toți Episcopii rugă pentru Craful, și ingenunchind Craful, Arhiepiscopul îi dă sabia, dicéndu:

Primește sabia de sus dată, de la oltarú, pren mânele noastre, de și nevrednice, iprocí.

Și atunce, la liturgie, incingându'lă cu sabia, ȃice Arhiepiscopul:

Incinge'ți sabia ta peste miȃilocol tȃu, prea puternice, și ia aminte cȃ sfinții nu in sabie, ce prin credința aȃ biruită împȃrății.

Apoi îi pune corona in capă, și ȃice:

Primesce corona crăiei, care macar cȃ de nevredici, inșe de mȃnele Episcopiloră ȃi se pune in capă, in Numele Tatălui, a Fiului și a Dubului Sfantă.

Maș pre-urmă mȃrul de aură, rȃtunȃirea lumăi inchipuindă, in stȃnga, și in drȃpta schiptrul, tolagă crăescu îi daș, ȃicendă:

„Primesce toiaȃul inȃlepciunei și adevȃrului, iprocă.

Și cȃnd aduce de pune pe pristol pȃne și vină, și Craul sȃrută sfinȃeniile (care se ȃice pace) se cuminecȃ atunce Craul. Apoi flă descingă de sabie; și dupȃ liturgie, dupȃ ce flă pună in scaună, atunce Arhiepiscopul flă inaltă la crăie, și orȃnduȃla crăescu îi dă, ȃicendă:

Șeȃi, și ține de acmu locul ție dată de Dumneȃeș, iprocă.

Apoi Arhiepiscopul incede:

Pre tine Dumneȃeule, te lȃudămă, iprocă.

Si sfȃrșindă, stă din drȃpta, rȃspunȃendă:

Direptatea și judecata puterea scaunului tȃu, iprocă.

Apoi citeșcă doȃ molyve, dupȃ care obȃrșescă orȃnduelele și obiceiurile corȃȃției. Atunce cu toȃii, cum suntă strȃnși sfatul, cum celă bisericescă așă celă mirenescă, petrecă cu mare cinste, și cu multe șirȃguri pre stȃpȃnul-noă a loră, ducendă'lă la curte cetăței, unde stău dvorelnici și altă adunare, orȃnduită pre obiceiul ce se face. Adoua-ȃi îi jură Ispravnică țȃrgului, aducendă'ȃ in tȃpsie, acoperită cu taftă roșie, cheile țȃrgului făcute de aură, și alte daruri. Apoi face Craul cavaleră, dȃndu-le sȃbiș gȃle, iprocă.

Și aceste pentru maș deschise lucruri, și a Crailoră Leșescă, cu care se meșeșȃ țȃra nȃstră, macar pre-scurtă amă scrisă aice.

Neculaș Costin

APENDICS VII.

Povestea și tocméla altorú țeri ce suntú pe'mpřegíurú, cum nu se cade sê nu pomenimú, fiindu-ne vecine de-aprópe.

A. Ântêiú cumu'í țera Leșéscă.

Țera Leșéscă, saú cumu'í đicú pre limba lorú, Polosca Zemlia, adecă țera Câmpului íi đicú, pentru locú tinsú. 'I-ú pusú nume așa, nu pentru că dór este câmpie multă, că fôră de câmpii Dășovului, câmpú slobodú și pustiiú in țera Leșéscă nu se află, pentru mulțimea de ómeni, ce suntú sate pretutindirile și têrguri, ce num'í pentru că'í locú tinsú. Pentru aceea íi đicú țera Leșéscă, pentru-că mai de-demultú o aú fostú chiemândú așa, dupre numele lui Leh, fíclorul lui Elisei, nepotul lui Ivan, carele ântêiú aú locuitú pre acele locuri. Țera Leșéscă este țera mare, avêndú despre mêdănópte țeri de se chiamă Borussia și Pomerania; érá despre rêsăritú, Litva și țera Mazoviei; despre mêdă-đi, Rusia, ce se hotăresce despre Unguri cu munții Unguresci; érá despre apusú, Lusitania, Slezia și Moravia. Tóte aceste Cnezii dacă le-aú supusú Craii Leșesci sub ascultarea lorú, adecă Mazovia, Rusia, Prusia, Litva, aú făcutú unú trupú din mădulări multe; totú o țera și o judecată aú. Și Nemeșii, carii le đicú *Sléhta*, nu așa de Craii ascultă, cum de legi, cari le-aú făcutú ei; de se judecă la scănonele cetățilorú, cine'si la ținutul seú. De acolo cine nu va sê'si ție de lege, volnicu'í fieș-cine sê'si indelunge legea la altú scăonú mai mare, alesú in doé locuri: la Lublin vara, și la Petricov érna, unde đicú acelorú legi Tribunal. Acolo de va avea și de Craii ceva asuprêlá, fôră de nici-o frică are voie sê'lú tragă la judecată, unde procuratorií vorú respunde pentru Craii; și de va avea strâmbătate, afla-va județú și direptate. Nice pre unú Sléhticú nu va putea lega cineva, nice Craii singurú, până nu 'lú va birui cu legea. Acestii nu daú birú nimêrul, nu ascultă de altul, nice in óste datorú íi sê mêrgă, fôră numai de bună voie; numai când va încăleca Craii, și cu voia tuturorú, și cu plată, și când le va veni nevoie de undeva. Aceea este datoria lui Craii, ca sê dea scire la ținutri, sê se stringă la đi ce le va arăta; și dacă se vorú stringe și vorú sfătul de lucrulú ce le va da scire, ei vorú alege soli și'í vorú trimite la Seim, unde se vorú impreuna cu toți solii

ținuturilor, de voră sfătui de tóte nevoile: ei de osébi, și Craiul cu sfatulú sěu deosébi. Ce voră isprăvi peste di, séra se voră împreuna cu sfetnicii, ce le dicu Senatori; și ce voră așeđa până a se sěvėrsire Seimul, că stă Seimul șese septémăni, de altă nu voră sfătui, numai de ce va fi pricea între dēnșii până la sěvėrsitú. Érá in đioa cea de apoí, de-multe-orí se tēmplă, de nu voră putea lesne sě tocméscă đioa, tótă đioa, une-orí și nóptea; mai apoí, punú și alegú dintre dēnșii carii vorú fi cu statú mai mare, și ce le va părea lorú, pre aceea stă.

La óste Șlehticii nu mergú ei singurí; ci când trebuesce óste, ei slobodú la Sěim birú, de i-aú dupre la vecinii lorú, cu câtú potú sěși rădice tréba mare ca aceea. Numai atunce când vorú vedea că trebuesce și însuși Craiul, va merge; însă, numai până la margine, sěși apere țera. Érá denafură nu'sú datorí.

Leșii suntú ómení rěsbőnici, ómení invėțați de carte; că pentru invėțatura și a cărței și a viteziei nu li'i pregetú nice de ostenelá, nice de cheltuélă, ce încungiură țerile de invată, ca sě deprindă tineretele ostenelá, și bėtrănețele înțelepciunea, de cari aú nevoință mai mare.

Leșii n'aú nevoință sě stringă avuții; că avuția și strinsórea o daú și o risipescú. Lefecii multí ținú; după câtăi puterea, și mai multí ținú. Nu este la dēnșii rușine a fi datorú; că nice unul, nice den cei de frunte, nu este sě nu fie datorú; și la jidovi ocinile le zėlogescú și odórele lorú zălogescú la neguțitorí, și le orănduescú altora, și multí și de totú le perdú, hrănindú glótă după sine; că pre cela ce scie stringe, ei îi punú numele de jidovú. Stăpănií lorú, cui slujescú, suntú cu credință; și pentru numele lui și pentru cinstea, capul își punú; pentru ruda sa și pentru sėminția, câtú de de-parte, staú pentru dēnsul până la mórte.

Aú obiceiú Leșii, nu ca Grecii, după sfadă și după price, decă îi vorú împăca nu va ținea pismă, ce la nevoia lui ca dreptú unú frate se pune.

Craii, nu cea ce suntú moșteni, ci pre curele ilú alegú ei; nice altă voie mai mare are, főră numai ce'sú boțeriile pe mâna lui; cui va vrea sě dea, le va da. Nice acele date nu póte sě le ia, főră numai de viclenie spre țeră, de'i va lua întėiú capul cu județú, până nu va muri. Pentru aceea pogorindú puterea și luând'o den mâna Crailorú n'aú voie sě facă culva înaltú-giosul, și sě póta ațița după posta sa rėutăți țerei; ce pentru friú se ținú fálcile lorú ce arú face multe rėutăți. Și pentru aceea rădicândú ei între sine rėutățile lorú, din puținú aú crescutú țeră mare, și se potú apėra de toți vrăjmașii lorú. Și de la alții ce aú luatí, n'aú datú: de la Nemți, Prusia; de la Moskú, nu puțină țeră aú dobânditú: Sėviria și Cernihovul, și alte ținuturi¹⁾.

Turcii, carií pre la alte țeri aú isbânditú și aú luatú cetăți, iar la Leși de câte orí s'aú ispititú, cu rușine s'aú intorsú; și la tóte lucrurile suntú gata; și cu puterea și cu gura gata suntú sě se apere. Și Dumneđeú îi apėrá până acum, de póte đice fie-cine că suntú ca o fecióră neatinsă și nesilită²⁾. Numai

¹⁾ Aceste cum scrie, atunce așa aú fostú; érá acmu nu le stăpănescú Leșii, ci Moskalií.— Copistul din 1725.

²⁾ Acum aú agiunsú mai defăimată de câtú o femece rea. — Copistul din 1725.

Tătarii îi cară în toate Țările de grumază, câtă amblă la dânsii ca la sită.

Au Leșii doi Arhiepiscopi și unsprezece Episcopi: trei Episcopi la Cnezia Litvei, patru la Livonia, fără Mitropolitul de Kiev, și alți Episcopi ce sunt spre Rusi, de legea Grecască; 17 Voevođi de scaon în țera Leșască: 5 la Litva, 3 la Prusi, și alții cinesi pre la scaonele sele; și 61 de Castelani, iarăși boierii de scaon. Era Stărostii suntă mai multe.

Țera Leșască are ape mari: Visla, care trece pe la Cracău și se pogoră pre la Varșău și la Torun, și la Danska dă în marea Albă; și șelci amblă multe pe dânsa. Este și San apă mare, care dă în Visla. Era despre Moskü, Niprul, iar apă mare.

B. De împărăția Tătărăscă, și de obiceiul lor, și câtă locă cuprinde țera Tătărăscă.

Aice nu multă vomă pomeni de Tătarii cari se află, că suntă limbă bătrână, și de ncepută vetezi, și până astăzi vedemă că s'au ținută totă în ce au apucată. *Tataria*, sau, cum îi dică unii, țera Tătărăscă, este Impărăție mare: că nu numai ceta ce'i la Crim, ce în toate părțile se lătesce, și cu putere mare, de cuprinde locumultă, o parte mare den Evropa, și Sarmația totă, de la Asia cu Skitia sau Sirika, ce'i dică acmu Katalo. Numele și-au luată țera de la apa ce'i dică Tartar, care cură într'acele părți ce'i dicemă Magopi; iar locuitorii își dică Mongol. Stă această țera spre mēdănopte; despre răsărită cu Impărăția cea puternică a Hinei; despre mēdă-ți India cu apa Ganges, ce'i dice cartea noastră Fison, și apa Osna; iar despre apusă marea Caspium și țera Leșască (?), de acolo se apropie de Moskü; și despre mēdiă-nopte cu marea de ghiță. Vōsduhul acestei țeri este nestempărată: că vara, acele tunete atât de grōsnice suntă, câtă de frică mulți omeni moră; și suntă călduri mari, și acelașu frigū și omeți mari. Și acele vânturi suntă așa de mari, câtă de multe ori se tēplă de oprescă pe omulă călătoră cu calul, și'lă surpă gros; copacii din rēdăcină oboră, și multe pagube facă. Erna nice-odată nu plōă; dabiă jālovesce pământul. Rodesce acea țera grău, orzū și de altă pâne; mătase se face, imbir, scōrță dulce, piperū, reventū, zaharū, mușcatinū, smolă; pre-alocurea și aurū și argintū scotū. Era vinū pre puține locuri se face, că la țera Katalo nu se face. Aflăse și stânce negre de pētră, de facă focă cu dânsa dacă o sapă, și arde în locă de lemnū, pentru lipsa lemnelor. De toate dobitocele se află multe. Aflăse scrisū în cărțile Tătariloră că Impăratul loră hrănesce 10,000 de epe albe numai de mulge lapte; și ține 20,000 de vânători, că fōră-de-sēmă se află paseri multe. Impăratū au pusă ântēiū de felul loră, pre unul ce 'l-au chie-matū *Han*, ca să fie judecata pre dânsul; și acestū nume, Han, s'au chie-matū la toți Hani, dupre numele acestuia, căți au urmatū mai pre urma lui. Cum și la Egipetū ântēu Faraon, apoi Ptolomeu; la Rōm Kesar. Și din sēmșuța lui Han toți Sultani s'au trasū. Și au lățitū împărăția acesta de la țera Sānari-lorū pēnă la Ochēni, până la marea ce 'i dică Caspium.

Pre urma lui au stătatū Iok-Han, carele au născutū pre Zain Han.

Ală-treile Impărată, ce'lă poreclescū unīl Bati. Acesta a'ī prădatū Rusia, țera Leșescă, Slezia, Moravia, țera Ungurēscă.

Ală-patrule Han, ficiorul lui Bati, Temircutl, carele îi dīcū Tamerlan, și se află acesta la istorie scrisū pentru vrăjmășia care tōtă Asia aū prădatū, de aū arsū până la Egiptū.

Acesta aū biruitū pre Balazet, Impăratul Turcescū, și 'l-aū prinsū viū, și in cătușe de aurū 'l-aū băgatū in cușcă de 'l-aū purtatū prin tōtă Asia.

Ală-cincile după Temircutl, fiul seū celū mai mare, Temirhan, aū stătutū Impăratū, carele dīcū că aū peritū la Prusī in rēsboiū, bătându-se cu Crijaciū-Alū-șesele, fiul seū Mahmet-Han.

Ală-șeptele, fiul seū Ahmet-Han. Acesta aū născutū pre Șahmet.

Ēră la țera Catafului, ântēiū aū împărătitū Ţinghis, ală-doile Cui, ală-treile Barhsin, ală-patrule Arlan, ală-cincile Mungu, ală-șesele Cublai.

Tătariī suntū ômenī rēsboinicī, suferitori la tōte nevoile, nu grijescū de a-vuție, ci de isbândă; și de fōme rabdă cu sēptēmăna; și unde va sē facă ôste, degrabū; și nu este locū direptū hrana sē se zăbovescă, și de o sēptēmână mănâncă ca sē fie sătul, sē nu flămîndescă. Rēsboiul nu este așa de tare, câtū este de grabnicū, pentru năvala și gălcēva; și de arū răbda multū, cum le este năvala, nimene nu le-arū sta împotivă. Ce din năvala mare prea lesne dau dosul, și din fugă reșchirindu-se de-multe-orī poftorescū rēsboiul; și cumu'ī năvala cu grōză a o sprijinire, așa și gōna cu primejdie a o gonire: că din fugă se întorcū, și isbândescū. Și așa, lucrul ce vorū sē facă, degrabă se apucă; că unde'ī audī numele, acolo ilū și vedī. Aceștīl nu lēcuescū in case, fōră numai in orașe mari, in carele de multe felurī de ômenī lēcuescū, negostorescū agonisescū; și in câmpū, după pășune cu dobitocele umblă. In locū de case, cotigī pōrtă, ales la țera Tătărăscă cea pustie. Că Tartaria in multe se imparte: că țera cea mică care stă cătrē Evropa, între Nipru și între Don se inchide, și intr'ēnsa Crimul este, unde le dīcemū la Pericop. Ēră Tartaria cea pustie, in care multe orde suntū: ântēiū Zagarci este; Șpitia, între Emmaum și Catao, cu crăiea Tangum; și alte multe ôrde de cuprindū, cumu'ī Zavolha, Kazanul, Nohaii, Tumeniī, Shibeniī, Hiniī, Coahianiī, Astimhaveniī, Chirhesariī, Barhiduriī, Mongomozoriī; și altele multe suntū, care n'amū vroitū sē le mai scrimū. Ce Zavolha și Cazanul, Vasilie, Cnézul Moscului, le-aū lipitū de împărăția lui. Ēră Nohaii suntū dencolo de Volga, împregiurul mării ce'ī dīcū Caspium, și apa lui, și alte locurī ce'sū locuitori multī. Și pre multe locurī suntū și bogăți, de nu se ținī cu pradă ca aceștīl ce'ī vedemū noi, ci cu agonisită. Și ape multe se află, bălți nu numai pēscoșe și cu agonisită, ce intru unele se află atăta mărăgăritarū de multū, de nu'ī nice de unū prețū. — Ce, de aceste a Tătariilor destul amū pomenitū. Ce iarăși de altele sē arătămū, că multe amū avea a scriere de dēnșii, că de-multe-orī amū pășitū nevoile de cătrē dēnșii; și nu numai noi, ci tōte țerile căte'sū pe'impregiurul lorū. Ce mai apoi, sē nu ne arătămū istoricī de lucrurile altorū țeri.

C. De Impărăția Turcilor și de începutul lor, și de adaosul lor, in ce chip s'a început, și s'a înmulțit, și s'a lătit la atâta mărire, și cinste, și tărie.

Aice, de vom scrie, și vom pomeni de începătura și adaosul Turcilor, și de Impărăția lor, nu vom greși; că se vede că'i fără cale ca să nu pomenim și să ne scriem de densul, că sub mâna lor și sub jugul lor suntem robi.

Acest fel de oameni, ce le dicem noi *Turci*, cari întâiu den oameni puțin atâta s'a lătit și s'a înmulțit, că doă părți de pământ cuprind, adică Asia și Africa, s'a întins de a apucat o parte mare și din a tria din Evropa, de sunt de Dumnezeu lăsați certare creștinilor și grăză tuturilor vecinilor de pen pregiură.

Numele acesta, ce'i dicem noi *Turci*, se înțelege om ce'i cu viață sălbatică; era jidovii îi chiamă Togorina; era ei își dică Busurman, adică tăiași împregiură, sau credincioși; că Turci s'î chiamă, nu suferă, că'i de ocară la densul acestu nume; că pre limba jidovă se înțelege nemernic sau prădător. Alții își dică Otoman sau Osman, dupre numele Impăratului lor cel de'ntăiu, ce l-au chiamă Osman.

Eră începătura împărăției lor într'acesta chip se află să fie fostu:

Otoman, Impăratul lor cel de'ntăiu, a fostu Tătaru, slujitoru a Hanului celui mare, om îndrăzneț și mai mare de câtu alții de trup. Acesta, de nevoie a eșit den țera Tătărăscă, și a început întâiu la Capadocia a ținere drumul, avându cu sine numai 50 de oameni, și s'a adăos după acela unul câte unul, până s'a înglotit: unii den oameni răi adunați, alții și de nevoia lor, pentru ca să scape de morțe, alții in nădejde de dobândă. Și așa, după adăos ce făcea, întâiu pre-ascuns, era dacă s'a înmulțit in vedere se apuca de pradă și jăcuțu; și de aia cu toții s'a pornit de a luă Capadocia, Pontul, Bitinia, Pamfilia Tiliția, țeri mari. Și aceste s'a lucrat in anul de la zidirea lumii 6808.

Pre urma acestuia a luă împărăția fiul său Orhan; și iarăși acesta, cu același meșterșug s'a apucat ca și tată-său; numai tărie și avere mai multă a avut, den ți in ți adăogându-se și lăind împărăția. Că, crescându vrajba între creștinii, a luă Misia, Liconia, Frigia, Caria și Niția. Bătutu-s-a și a dobândit, și a lătit împărăția până la Helespontu; că pre aceea vreme intrasă vrajbă între Paleologu și între Cantacuzino, cari erau capetele Traigradului; și socoti neprietenul crucei ca să se arate unei părți cu prietenie, și s'î cheme într'agitoru; care s'a și întemplat: că a trecut cu oștea in Evropa să facă multă nevoie, și a deschis calea și altora pre-urme la Evropa. Acesta, aprupe de săvârșitul său, a făcut războiu cu Tătarii, și a cădutu in războiul acela fără noroc, și a împărățit 31 de ani.

Pre urma lui a stătu împăratu fiu-său Amurat, om meșter și ascuns in inimă, carele n'a fost mai jos de câtu alții de vitezie, de a răbdare nevoile pentru învățătura viteziei. Acesta, acoperind gândul său ce vra să facă, vedându, cum s'a pomenit mai sus, vrajba între Grecii, și slăbiți de războie ce făceau între sine, năimându cu lăfă vase de la Genua; și după ce a dobândit Helespontul, a trecut la Trația, in anul 6871, și de la Galipoli la Crim a apucat. Ci apoi și o

parte mai mare de a Trației a luat; după aceea a supus Misia, Bosna, Rumeli. Mai apoi, dacă a dobândit scaonul Udriului de la Bulgaria, de Sârbi s'a apucat. Mai apoi a perit de o slugă a lui, anume Lazar Despot, ce a fost mai înainte de la inimă iubit lui, și l-a fost prins în război. Și i-a rămas pe urma lui doi fii, Suleiman și Balazet. Ci Balazet, omorându-l pe frate-său, a apucat împărăția. Era om bărbat, de minte ascuțit, și poftitor de lucrul mare, și îndrăgnet; fie la ce se apuca, la trudă răbdător, vremea cunoscea, și lucrul cum îl va purta, și silitor ca să împlinescă de ce se apuca. De aici, dacă a dobândit Tracia totă, și-a întors inima spre Țarigrad.

Și atunci a socotit să se apuce de Tesalia, Machedonia, Fotida și de Atica, și Misia, ce le dicem acum Sârbi, și Ilirii ce-i chemăm Bosna, și Tribalii ce-i poreclim Bulgaria. O parte din silă a luat, și a ucis și Domnul Bulgariei. Mai apoi a încungurât în opt ani Țarigradul; și auzind că vine oște Ungurească și Franțuzescă, pe cari împăratul creștinesc i-a adus, și i-a chemat în ajutor, temându-se de atâta oște a părăsit Țarigradul de a-lu batere, și a sircuit de a eșita înainte acei oști, la Nicopoli; și dându-i război, a biruit Balazet, și mulți Domni și Hatmani ai Franțozilor a perit. De care lucru cu noroc, semțindu-se Balazet, iar s'a învârtejit la Țarigrad; și doi ani stându-i asupra de i-a flămândit, și cel închiș mai era perit de n'are lui venit Tamerlan, Hanul Tătărăscu, cu multime de oște de a stropsit totă Asia, și cu foc o a pârjolit, și orașele le-a pradat. De aici, de frica lui, de sirgă s'a învârtejit, și la Galația și Bitinia de război s'a gătit; și bătându-se până a înnoptat, birui Tamerlan, Hanul Tătărăscu, și Balazet fu biruit, pentru multimea Tătarilor ce nu era de o potrivă; și l-a prins viu; și, ferecat în cătuși de aur, și în cușcă bângându-l, l-a trecut la Asia; ce la Asia l-a slobozit; era el, de rușine, în-curând muri, după ce a împărătit 13 ani și 6 luni.

Remas-a fii den trăsul Kalepin, Moisi, Mehmet și Mustafa. Ce Kalepin curind a murit; era fiul său Arxan de unchiu-său Moisi fu omorât, și Moisi de frate-său Mehmet. Acesta Mehmet țera Muntenescă și Machedonia a supus, și țenkiul său hotarul Turcesc până la Madenanic (?) l-a mutat, și scaunul și-a pus la Odrii; și după ce a ținut împărăția 17 ani, a murit.

Dece, alu-doile Amurat cădu la împărăție; acesta, cu ajutorul ce avea de la Genova, trecând la Tracia, a bătut pre unchiu-său Mustafa, și Tesalonicul a sfărmat, carele era oraș bătrân, tare și plin de avuție, și pre acea vreme Veneția îl ținea. De aici a supus Chiprul, Epirul, Etolia. Cunoșcând de aici că de va putea să lege prieteșug cu George Despot, Domnul Sârbilor, lucrurile lui se voru întări, și a creștinilor se voru slăbi, cu totă nevoia a silit și a luat fata lui să fie împărătesă. De aici, și cu puterea socru-său și cu a sa, s'a apucat de Belgrad, și bătându cetatea a perit 7000 de Turci.

După mórtea acestuia, státu împărat alu-doile Mehmet, carele a încungurât Țarigradul cu multă multime de oște și l-a luat, în anul 6961, în 31 de zile a le lui Mai, (era la letopiseșul Grecesc scrie în 29 ale lui Mai). În alu-doile an după aceea, s'a dus la Belgrad, și mulți de a-lor acolo perind, și el încă rănit l-a părăsit de aici Bulgaria. A luat și Dalmația, și Ras-

cia aŭ dobânditŭ. Deacia Trapezuntul 'l-aŭ dobânditŭ, și Mitilinul cu alte ostróve aŭ luatŭ. Apucat-aŭ și Eubea, și Cafa, ce o țineaŭ Genovenii. Și aŭ împărățitŭ 32 de ani.

Deacia Baiazet alŭ-dolle, luândŭ Impărăția, răsboiŭ cu Venețianii făcu; le-aŭ luatŭ Lepantul, Modonul, Diharia, și tótă Dalmația aŭ prădatŭ. Și aŭ muritŭ otrăvitŭ. Acesta Baiazet aŭ luatŭ Chilia și Cetatea-Albă de la Stefan Vodă celŭ bunŭ.

Deacia, Selim, fiu-seŭ, cădu la împărăție; acesta aŭ luatŭ Alcarul (Cairo), orașŭ mare la Egipt, și după ce aŭ omoritŭ pre Sultanul, Alecsandria tótă cu Egiptul le-aŭ dobânditŭ și le-aŭ lipitŭ de împărăția luŭ. Damascul încă 'l-aŭ luatŭ.

Pre urma luŭ, fiu-seŭ Suleiman țindŭ împărăția, luat-aŭ Beligradul, apărătura nu numai a țerei Ungurescŭ, ci a tótă creștinătatea. Deacia Rodosul aŭ biruitŭ, și Strigonia, și Buda, și alte orașe a le țerei Ungurescŭ. Incunglurat-aŭ și Beciul. Mai apoi aŭ peritŭ la Gezet, împărățindŭ 47 de ani.

Urmat-aŭ alŭ-dolle Selim, carele aŭ legatŭ pace cu Nemții, și aŭ luatŭ Venețianilorŭ Chiprul, și deacia Tunisul și Gouleta aŭ apucatŭ.

Pre urma luŭ, Amuratŭ aŭ împărățitŭ, și după dânsul Mehmet alŭ-triile, carele aŭ omoritŭ 18 frați și aŭ luatŭ împărăția.

De aice înainte lăsămŭ de a mai scriere, ca se nu ne arătămŭ istoricii de lucruri Turcescŭ mai multŭ de câtŭ de ale nóstre; ce puțin încă de puterea și de obiceiul lorŭ in ce chipŭ ținu împărăția, avemŭ a scriere.

Obiceiŭ aŭ Turcii, in alŭ-patrulă anŭ, se ia a dece den copii, parte bărbătescă, ca se adaoge pururea slujba împărăției. Și la vremea aceea trimitŭ ómeni împărătescŭ la Greci și la Sêrbŭ, cari suntŭ pre hotarul împărătescŭ creștinŭ; alegândŭ țera Moldovei și țera Muntenescă; că, in locul acela ce dau ei copii, noi suntemŭ datorŭ să fimŭ gata de óste in tótă vremea, când va veni cuvântul împărătescŭ, și de bani de a le dare pururea. Êră ómenii cei împărătescŭ âmblandŭ den satŭ in satŭ, dece cumuŭ satul așa aruncă și copii se dea, după putere; și cum se potŭ tocni cu dânșii, și cu bani încă se impacă. Mulți se află și de bună voie de mergŭ, ca se ésa din robie, și mulți den Turcii cari suntŭ netăiați (și nu spunŭ că suntŭ Turci, că nu i-arŭ primi), ce se dau in locul creștinilorŭ, că tragŭ nădejde că dintru unŭ ca acela esŭ la cinste mare, ca se dobândescă boferie. Pre cariŭ apoi, pre unŭ îi ducŭ la Țarigrad, pre alții la Odriŭ, și pre la alte schele, deŭ dau deŭ hrănescŭ, pre unŭ la Brusa, pre alții la Koraimani, de se invéță la țérine. Acestora le dicŭ *Agemoglanŭ* sau *Iamoglanŭ*, adecă nevinovați coconi. Êră dacă crescŭ de șapte ani, adecă cel mai iscusiŭ, îi bagă la Saraiul împărătescŭ, până la 500; acolo ședŭ până ajungŭ la 20 de ani. Unŭ învață carte, alții la lucruri vitezescŭ. Dentr'aceștia copii strinși alegŭ (afară den căți suntŭ de tréba Saraiului) deŭ punŭ Enicerŭ, cari se află pururea pe-lungă curtea împărătescă, până la 12.000. Den Enicerŭ se alegŭ mai de frunte Spaxiil-oglanŭ, până la 3000, cariŭ mergŭ denadirépta Impératului, și fie-carele din dênșii câte cu patru sau cinci slugi slujescŭ. Deacia denastinga 3000 de Silihtarŭ, de iarŭ slujescŭ in patru sau in cinci cai; după acestia 5000 de Olafani, așjiderea dinadirépta Impératului, și alte 5000 denastinga,

caril suntü aleși den Eniceri, saü den creștini jurați, caril cu credință slujbă au arătatü Beglerbeifuli saü Pașei. După acestia, cei de apoi mergü, caril se chiamă Carăpiți, ce se chiamă mai săraci, caril den tötă țera Turcescă, nu numai Turci, ce și creștini strinși, de au venitü de bună voie se slujescă Impăratului. 200 saü mai mulți mergü, ce se chiamă Mustafaracale, caril pentru slujba lorü cea alésă i-au scosü la cinste; și i-au léfă mare, unil câte unü leü de di, alți și mai puținü, cumu'i omulü și cumu'i slujba. După acestia mergü 30 de Cauziları, caril, deschidëndü calea Impăratului, și oprescü năvala de la Impăratul și iaü articile cele ce suntü de jalobă la împărăție. După acestia mai apröpe mergü Selațiil caril pörtă arcele pre umërü, cu cămeși albe până jos, de se vedü de subt haïne, și in scufil, până câte 200 de öste. Și denainte și denapoi suntü și Paicil, până la 100. Aceștiil toți nu lipsescü de lüngă curtea Impăratului. Érá fõră acestia suntü alțiil mulți de öste, caril mergü fõră léfă, cercändü se pötă arăta slujbă, ca se pötă dobândi pâne.

Érá la țerile împărăției, și la margine, unde se hotărescü cu creștinil, au până la 10,000 de Eniceri, rësiپی pre la sate, de se hrănescü cu plugul și cu negustoriil, caril nice de unü Pașă nu ascultă, fõră numai de cuvëntul Impăratului, când vorü eși la öste. Suntü den copii dea-decea, până la 10,000, imprăștiatiil pre la tēguri, de suntü de plininirea locurilorü, de vorü peri dentr'acestia la rësboiü.

Este și altă curte ce se chiamă Spahiil, caril suntü Beglerbei. Aceștiil au cinste mare: au sate de la împărăție in locü de léfă; și de aceștiil nu suntü puținil, că totü locul câtü ține împărăția este plină de dënșil.

Are Impăratul între alți sfetnicii, mai ales, trii saü patru ce le dicü Vizit-Azem, caril tôte trebile împărăției pörtă, și de pace și de öste; și de Pășil și de Domniil a le schimbare și a le dare, la mâna lorü. Unul dentru dënșil este mai mare, pre carele este tötă credința Impăratului, adecă Vezirul. Érá lui de j se va tēmpla a mergere la öste, că mai multă grijë este Vezirului de öste de câtü de alte trebil, elü pune in locul seü Neamestnicü, carele acea putere ține ce au ținutü și elü.— Ci de împărăția Turcescă destul amü scrisü, și amü povestitü, ce și de altele se povestimü.

D. Pentru țera Ungurescă de jos și Ardélul de sus.

Aice nu vomü läsa și de Ardélü, seü țera Ungurescă, cum îi dicü unil, ca se nu atingemü, și se nu pomenimü de începutul lorü și de obicelul lorü, fiindu-ne vecinil de apröpe, și de multe-oril năzulaü Domniil țerei Moldovei de se ajutöraü de la dënșil.

Ardélul, și țera de jos Ungurescă, se chiamă țera preste munte, care cuprinde o parte de Dacia. Direptü acea îi dicü țera preste munte, căci este încungiu-rată de tôte părțile cu munți și cu păduri, cum ar fi ingrădită. Zicu'i și țera de șapte orașe, den limba nemțescă; érá locuitoril țerei se dicü Ardelenil, caril se hotărescü despre apusü cu Ungurimea, saü, cumu'i dicü unil, Panonia; érá despre mézá-nöpte se hotărescü cu țera Leșescă, despre amédă-di cu țera

Muntenescă, despre răsăritu cu Moldova. Țera Ardélului nu este o țără însăși; ci Ardélul este și se chiamă mișlocul țerei, care multe cuprinde in tóte părțile, in care stă și scaunul crăiei; érá pre la marginile ei suntú alte țeri mai mici, carele tóte se ținú de dēnsa, și subt ascultarea ei suntú: ántéiú, cumu' Maramurēșul despre țera Leșescă, și țera Secuescă despre Moldova, și țera Oltuzului despre țera Muntenescă, și țera Bârsei, și țera Hațegului, țera Oașului, și suntú și alte hotare multe carile tóte ascultă de crăiea Ungurēscă, și se ținú de Ardélú.

In țera Ardélului nu locuescú numai Ungurí, ce și Sași, peste sémă de mulți, și Români peste totú locul, de, mai multú este lătită țera de Români, de câtú de Ungurí.

Érá țera Ungurēscă de sus, unde se chiamă Ungaria cea mare (saú cum îi dicú unii pre limba nemțescă, Panonia), acolo numai Ungurí trăescú; érá de se află și Români pre alocurea, încă legea Ungurēscă ținú. Ungurii nu ținú totú o lege, ce in patru saú in cincí legi suntú împerechiáți; cá unora le dicú Calviní, altora Luterí, altora Calangio, ce se chiamă pre limba lorú lege diréptă; alții se chiamă Vereș-Ianoși, carii credú in Ión Botezătorul, érá de Hristosú nimica nu se atingú; alții se chiamă Sâmbătași, carii credú legea jidovēscă; alții se chiamă Papistași, carii credú până in giúmătate de legea Grecēscă; de acestii se află la Ardél, érá la Ungaria cea mare fórte puținí. Acestii au și icóne in biserică, încă și cruci pe biserică; încă și pe casele lorú se află cruci. Acestii nice la o trébă de a le bisericei nu postescú pre cei-alți Ungurí, nici îi iubescú; și mai bucuroși suntú sē mérgă la biserica Románescă de câtú la capiștea celor-alți Ungurí.

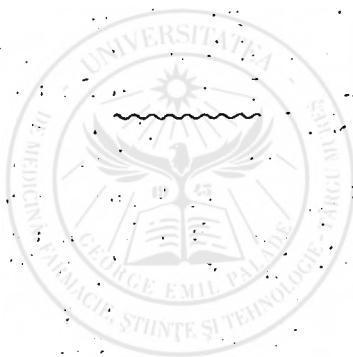
Români, câți se află locuitori la țera Ungurēscă, și la Ardél, și la Maramurēșú, de la unú locú suntú cu Moldovenii, și toți de la Rómú se tragú. Este țera Ardélului plină de tótă hrana, câtă trebuie vieței omenesci; cá pâne peste sémă rodesce multă, de nimene nu o cumpără, ci tuturorú prisosesce. Vin pretutinderea niméruí nu lipsesce. Miere multă și bună, de care facú miedú așa de bună, câtú se potrivește marmaziului.

Țera Ungurēscă mai denainte era o țără fórte mare, de cuprindea o parte mare și den țera Turcēscă; cá scaonul crăiei nu era la Belgradul cestú nou, unde este acmu, ce era la Buda, care o ținú acmu Turcii; cá dacă au luatú Turcii Belgradul celú mare, care era apărătura nu numai a țerei Unguresci, ci a tótă creștinătatea despre apusú, au dobânditú deacia și Buda, care era scaonul crăiei Unguresci. Deacia 'și-au mutatú scaonul la Belgradul celú nou, despre Ardélú. Ce deapururea, fórá odihnă, avéndú rēșboiú Nemții cu Turcii, și fiindú și Ungurii intr'agluturú asupra Turcilorú, și avéndú Nemții prieteșugú cu Ungurii, și mergéndú asupra Turcilorú peste dēnșii treceaú; Turcii, suindu-se la Nemții. pren țera lorú făceau cale. Ce Ungurii, vedéndú atáta stropsătură și nevoie a țerei, una despre Turci alta despre Nemți, neavéndú odihnă de oști grele, li s'au supératú, și s'au sfátuítú cu toții de s'au inchinatú Turcilorú, și au luatú de la dēnșii Domnú, ca și in țerile nóstre. Érá Nemții, dacă au vedutú cá soțiile i-áú viclenitú și s'au inchinatú la vrájmașii lorú, au luatú de la Ungurii giúmătate de țera Ungurēscă de sus, și o ținú până astăzi. Așa,

țera Ungurască, crăie mare ce era, dintr'unu trupū in multe mădulări s'au întorsū: o parte Turcii ținū, cu scaonul crăiei cu Buda; Nemții altă parte; Ardélul de este cu stăpân, ără este subt robia Turcască¹⁾.

Ungurii suntū ómeni iscoditori, și necredincioși, vicleni; prieteșugul nu'lū ținū la locū de nevoie. Pren țera Ardélului nu póte omul prea lesne să trecă fórá cărți crăesci; și taína așa de bine o ținū, că nice de la țeranii cuvântū dreptū nu vei afla. Gíudecata lorū fórtē pe dreptate o gíudecă; și de nu iubesce legea intr'unū locū, volnicū ești să'ți tragi legea la altū scaunū, unde vei pófti; încă și despre Craiū de vei fi avēndū ceva asuprelă și nedireptate, ai vole să te întrebī și cū Craiul la scaonul țerei, unde se adunā toți Domnii de se sfătuescū pentru trebile țerei, și de vei avea strimbătate, afla-vei dreptate. Nice Craiul n'are vole să pérđă pre vre-unū némeșū, fórá numai de'lū va dóvedī de viclenie;

Simeon Dascalul

¹⁾ Când s'au isvoditu Letopiseșul, așa au fostū; ără acum Nemții stăpănescū totă țera Ungurască: — Copistul dii 1725.

APENDICS VIII.

De lucrurile țerei Unguresci, și cum aū cuprinsū Turcii țera Ungurescă.

După ce aū muritū Ión Banfi, ce era Voevodū Ardélului, in țilele lui Ión Zapolie, Craiul Ungurescū, aū stătitū Grit ocărmuitorū și namésnicū crăiei Unguresci; insē, la acéstă dregătorie a lui Grit, câțiva boierī Unguresci n'aū vrutū sē se primescă. Ce stăndū și Laski Lévil, care pe atunce era in mare cinste la Craiul Ión Zapolie, și cu bărbăție in partea lui Grit, i-aū isprăvitū dregătoria acéstă de la Craiul; și i-aū făcutū și ispisocū Craiul, poroncindū Craiul sē iscălescă și boierii țerei Unguresci. Ce n'aū vrutū, boierii, nici aū primitū sē iscălescă și boierii țerei Unguresci, pentru mare ură ce aveaū pe acestū Grit. Acestū omū era și trufașū, și pentru limba'si turcescă era cunoscutū la împărăția Turcului, pe carele ilū trimisese Ión Zapolie Craiul la Pórtă, după ce'lū făcuse ocărmuitorū țerei Unguresci, pentru sē așede lucrurile țerei Unguresci, ce se ațitase iar netocmélă intre Domniū Unguresci. Dicu unii că acestū Grit sē fie vorbitū impreună cu Vezirul, trăgēndū la sine crăiea Ungurescă; și aședase une lucruri spre peirea lui Ión Zapolie, Craiul Ungurescū. Ce bine dice scriptura: că cine sapă grópa altuia, elū cade intrēnsa. Așa și Gritū, după ce aū purcesū din Tarigrad, trecēndū Dunărea la Dristor, aū venitū in țera Muntenescă, avēndū cu sine 3000 de pedestrime Eniceri, și călări 1000 și mai bine de Turci, fōră Unguri ce eraū ai lui; avea și Fermanū la Petru Vodă și la Radul Vodă, Domnul Muntenescū, sē asculte ce le-arū poronci Grit.

Scrie Istvanfie, sē fie spānduratū la Dunăre pre unū boierū Mutenescū, a-nume Ilie, arătāndū tuturorū locuitorilorū țerei Muntenesci sē se témă de dēnsul.

Trecēndū preste munți la țera Ungurescă, s'aū aședatū cu tabēra la Brașovū, și indatā aū trimisū Grit cărți la unū Domnū Ungurescū, a-nume Emerit Ţibah, ce era Ispravnicū Ardélului, făcēndū'i scire sē vie la dēnsul, pentru sfatul a marii lucruri. Eră Ţibah, nepurtāndū grijē de viclesugū despre Grit, indatā cu doē sute de ómeni aū venitū la Grit, și s'aū aședatū ca de doē mile de Brașov; și acolo, nóptea, fiind Ţibah subt cortū, aū trimisū Grit nisce Eniceri de 'l-aū ucisū. Așijdere și pre ómenii lui, pre câți aū pututū prinde, i-aū omoritū. Dacă aū adusū capul lui Ţibah la Grit, veldēndū cei-alți boierī fapta tirānescă a lui Grit, s'aū apucatū

de arme; și stringându-se cu toții la Sibii, s'au sfătuit să răscumpere nevinovata mörte a lui Țibah despre Grit, alergându cu săbiile crunte prin sate și prin orașe, strigându și arătându mörtea lui Țibah făcută de Grit.

Nezăbovită vreme, se alegü trei bărbați, anume Gotard, și Stefan Mailat, și Francișc Kvendie, către cari s'au adunată mulți Domni, pe cari îi trecü cu scrisörea, pentru îmulfirea vorövei; lăsându, cine va vrea să scie mai multü, să citescă la Istvanfie, istoricul țerei Unguresci.

Trimis'au îndată solii la Petru Vodă aice în țeră, și la Radul Vodă în țera Muntenescă, arëtându tirania lui Grit ce au omoritü pre Țibah și pre alții, cerëndü agiutorü împotriva lui Grit. Amëndoi Domniü nu s'au apăratü a le dare agiutorü, ce îndată le-au trimisü oști. Și așa, cu totă östea făcëndu-se ca la 40000; aceste dacă oblici Grit, cum nu numai Unguriü ce și amëndoi Domniü din ceste țeri îi are neprietenü, fiindü in mare grijë, s'au mutatü la cetatea Megisia, care dobândind'o au sfătuitü cu ai sei de s'au închisü acolo, pënë i-ari veni agiutorü de la Craul Iön Zapolie și de la Mehmet Pașa, Saraschierul de Beligrad, și Bali-bei căpitanul Samandriei. Ce, nemerindü mai curënd Uguriü cu agiutorul de la Domniü cestorü țeri, n'au lăsatü pre Grit să se grijescă de altă cu zăhăralele, și alte ce gătise să aducă de-pre-aiure in cetatea Megisia; ce au și purcesü să dobândescă cetatea unde era Grit. Apăratu'sau de-o-dată Grit, avëndü cu sine Enicerü, și altă öste Turcescă, împingëndü pre Unguriü de-o-dată. Eră sfätuindu-se acei ce erau jurați asupra lui Grit, socotindü că nici hrană îndelungă nu va avea Grit in cetate, au încungiuratü cetatea, fiind'o închisă de töte părțile, și au pusü de au strigatü că cine nu va fugi de la Grit până in patru zile, să vie la densü, îi vorü ave de vrăjmași. Deci, atéiü Urban Batiani și Părusăi, lăsându pe Grit, au fugitü in tabëra acelorü trif bărbați ce încungiurasë pe Grit cu oști. Așijderea și tērgovețiü, au abätütü in Turci, de i-au tălatü și i-au omoritü; pre cățiși n'au pututü scăpa din tērgü, au începutü a'i batere din tunuri de se sfărîma cetatea. Așa, vedëndu-se Grit de neprietenü încungiuratü, și împuținându-se hrana, s'au agiunsü cu o sémă de öste, dându-le daruri, së'i lase cu ficiorü lui să iasă din cetate. Ce nimic n'au isprăvitü la nisce ömeni ce erau aprinși cu rescumpărarea asupra lui. Și intru acestă strinsöre fiindü Grit, lată cădu zidul cetăței de către răsăritü, bätütü de pusce; care spärtură vedëndü oșteniü, îndată năvăliră in cetate, cu multă vërsare de sânge, că Turciü din cetate se apărau bărbătesce. Ce biruiră Unguriü pe Turci și dobândiră cetatea, nelăsându pre nime viu. Eră Grit cu ficiorü sei au fostü scăpatü din-afară de cetate, lăsându totă averea sa in jacü biruitorilorü. Ce, nemerindü in tabëra Muntenilorü și a Moldovenilorü, l-au prinsü și l-au datü Unguriilorü, și au pusü pe calău de i-au tălatü mânil, apoi i-au tălatü capul. Perit-au și Doție. Eră pre doi ficiori ai lui, anume Anton și Andrei, aducëndu'i aici la Petru Vodă, i-au și omoritü pre amëndoi.

Veți, cum plătesce Dumneđeü tiranilorü, vërsătorilorü de sânge! Eră de este așa de Petru Vodă, cum scrie Istvamfie, că au omoritü pre ficiorü lui Grit, urită și föră milă faptă, și abie audită in lume la creștini. Dicü unü, că dacă au suțelesü Sultan Suleiman de închisörea lui Grit să fie poroncitü lui Iön Zapolie, Craul Ungurescü, să mērgă să dea agiutorü lui Grit; ce n'au cutezatü,

dicându că nu are cum asupra unui norod să meargă pentru mărtaşa lui Ţibah. Era după ce au perit Grit, au statutu Ispravnicul țerei Unguresci Mailat și Balasii.

În anii de la Mântuitorul nostru Is. Hs. 1480; crăindu Matiaș Corvin, pentru faptele și vestea celui-altu Corvin; Ión Huniad; sfădindu-se cu Cehul, sau cu Bohemienii, și înprotiva Austriei, cu Turcii au ținutu pacea. Ce, vedându acesta și Papa de Rôm și Venețianii; 100,000' de galbeni de aur; cari în toți anii îi da crăiei Unguresci agiutoru împrotiva Turcului; s'au tăiatu de la Unguri acești bani. La Ardélu era Ispravnicu pre-atuncea Stefan Batori. Pe aceea vreme, unu Ala-Beiu cu multe oști turcesci au lovitu Ardélul, însă, cu agiutorul Căpitanului de Timișvar. Mare perire s'au făcutu în Turci! De este așa cum scrie Hronografu, 60,000 de trupuri turcesci să fi cădutu până la Dunăre. Era totu în sfatul seü nu s'au înșelatü: Turcii și cu Nemții se sfădeau atuncea, și între dênșii nespuse vârsări de sânge s'au făcutu; că în anul de la Hs. 1514, s'au rocoșitu și s'au întărtiatü țărănimea împrotiva Domnilorü seü, rădicându-și Craiü pre George, din Secu, mare vârsătorü de sânge în toate părțile crăiei. Apoi s'au adunatu la Timișvar, și încungturându-lü se'lü ie, i-au lovitü Ión Zapolie, Voevodul de Ardélü, și cu ajutorul Timișvarului, și au cădutu acelü George crăisorul, cu frăte-seü Lucație, la prinsore; și'lü puse Voevodul pe acelü crăisorü la mari chinuri: făcendu'i cunună de ferü, aprinsă în focü, i-au pus'o în capü, cununându-lü ca pe Craiü. Apoi, slobođindu'i sânge din vine, au datü a bea ostenii ce erau prinși cu dênșul; alegându și 20 de căpitanii, iarăși de al lui, în trei zile opriți de mâncare, apoi i-au silitü să mănince carnea de pe crăisorul lorü viu; era rêmășița de pe trupul lui și a frăține-seü puindü să facă mâncare, au pusü la acea masă să mănince oțenii lui ce erau prinși cu dênșii. Acele pozne făcendu-se în crăiea Ungurescă și vârsări de sânge. Atuncea Sultan Suleiman stătu împăratü, era la Unguri era Craiü Ludovik, omü ténêrü. Acărula copilărie, și turburările crăiei Unguresci vedându Turcul, au lăsatü pace cu Persii, și s'au întorsü cu totü gândul spre Unguri, și cu totă puterea. Vedându Ludovik netocmala în putere cu Turcul, trimis'au pre la toate crăiele creștinesci solii, cerșindü ajutorü împrotiva Turcului. Și așa, când ceia âmbiau sfătuindu-se și cumpenindu-se, Sultan Suleiman purcede cu totă puterea sa asupra crăiei Unguresci. Craiul Ludovik, însă, și elü cu câtă oște avea înainte; la Mohaci, și dându rêsboiü acolo, au peritü și elü și mai têtă oștea Ungurescă. Pripindu-lü Turcii până sosese Ión Zapolii, Domnul Ardélului, cu oște din Ardél și a Ungurimei de sus, cuprins'au Turcul toate locurile pe Drava, și Sava, și se întorcü cu mare pleanu. Era Ión Zapolie, timpinându-lü veste necazü de perirea lui Ludovik Craiu cu ostile lui, au și luatü în gândü de crăie; vedându că s'au stinsü cu acelü Ludovik de istovü seminția de Crai Unguresci. Și îndată începu a tragerë la sine pre Domniü Unguresci, și cu daruri și cu cuvinte; arătându-le la ce folosü și la ce bine au adusü țera și crăiea Ungurescă Craii străini de alte nêmurii. Că Albreht Craiul, din casa Austriei alesü, atâte tulburări și amestecături au lăsatü în crăie pe urma sa.

Vladislav, Lévu, cu nesocotela lui, la Varna au peritü; și au rêmăsu oștea; tării și virtutea crăiei. Aducându aminte faptele sele și de nrădăcinarea care

o făcuse elū la Timișvar a țărănimel, oștirea și potolitul aceluī pojarū, arătândū și ocara némului Ungurescū, avëndū ómenī harnicī și detrebă, și cum sē-și alegă Craiū din alte némurī.

Cu aceste cuvinte și făgăduńī aū trasū cătrē sine pre mulți Domnī și căpitani. Și când aū fostū la astrucarea óselorū lui Ludovik, in Buda, cum s'aū arătati mai sus, că aū peritū la Mohaci, și s'aū aflatū trupul lui într'o bah-nă, întinatū, unde flū vēdu unū oștēnū de al lui, că aū peritū nădușitū de calul lui, alegū Craiū pre Ión Zapolie, o sēmă de domnī, ce-l trăsese in partea sea. De altă parte Ferdinand, fratele Impēratului Nemțescū, și elū aū trasū cătrē sine. pre o sēmă de domnī, sē apuce elū de crăie, fiindū elū și semintia lui mai aprópe de crăiea Ungurescă; de vreme ce Albreht Craiū aū fostū din sângele lorū, dintr'o casă cu inșiil, a Austriei. Și cu Ferdinand țineaū parte cățiva, de zavistuiā pre Ión Zapolie. Adunāndu-se domnī ce țineaū cu Ferdinand, cu óstea lui aū purcesū dreptū la Buda; érá Ión Zapolie, Craiul noū, vēdēndū asupra sa putere viindū, și elū încă cu tóte lucrurile crăiei neaședate, și din domnia lui nime nu'l venise, ca la unū lucru ce are încă crăie noă, aū purcesū de la Buda și aū luatū calea spre țera Leșescă. Érá oșteniī lui Ferdinand gonindu-lū in urmă, și aū luatū Buda fōră-de nici-o apērare; și puseră ocārmuitorū, saū namesnicū, pre Stefan Batori, crăiei Unguresci, și pre alți domnī. Érá Ión Zapolie, pribagū in țera Leșescă, aū năzuitū la unū domnū Leav, anume Ieronim Lașco, omū vestitū peste toți; primindū acela pre Ión Zapolie pribagul, cu mare omenie și cu dragoste, și alta, fi făgădui cum măcar tótă averea sa sē-și puie la miđlocū, numai sē-lū puie in scaunul crăiei Unguresci, va sili și va nevoi. Jigmond, Craiul Leșescū, măcar de razimul acela ce rāzima la dēnsul Craiul celū pribagū, Ión Zapolie, la Lașco, fi pārea bine; insē, mai multū nu se amesteca.

Érá Lașco cu a lui socotēlā ia înainte gândū, și, de la o vreme, fi spune că nici într'unū chipū cu altū miđlocū, la cinste și podóbele séle nu va veni, fōră numai prin năzuire la Sultan Suleiman, Impēratul Turcescū; acāruia fiindū decurēnd solū de la Leși, Lașco, aū cunoscutū omū cu înaltă fire, și nu lui așa de țeră sē scie, cum de veste in tótă lumea, sē albă unū Craiū cirēcū alū seū, și de dēnsul pusū Craiū, că mare veste fi va fi; pre care svatū așa supțire amestecătură, la lucruri mari așezatū, și elū și pribagul Craiū, se apucă Lașco de trebă. Și aglunge āntēiū la Vizirul, cu care avu cunoscință din solie. Apoi, fōră zābavă vreme, își face dela Seim solie la Impērāția Turcului; și mergēndū solū, aū āmblatū cu daruri, și āntēiū pre Vizirul și pre alte capete ce erau aprópe de Impēratul, in partea sea i-aū trasū.

Érá in fruntea soliei, de la Impērāție aū poftitū cu puterea sea și cu armele séle sē puie pe așupritul și gonitul din scaunul seū, Ión, cu mare strimbātate, și de la Ferdinand, cu vicieșugul a o sēmă de domnī Unguresci; grāindū cătrē Impēratul că: «Ce arū fi mai mare și mai vestitū impērațilorū, laudă și in lumea tótă veste și vilhvā, de cātū a apērare asuprițil, a rādicare căduțil; și pentru unele ca aceste rādică Dumneđeū pre impērați, și le dă, și le lātesce și înaltă puterea, pentru sē fie apērare lumei de strimbātăți; și ce-ți trebuiesce impērāției tele la mai mare și mai lādatū lucru in tótă lumea, de cātū acesta,

să albi Crai ciraci, la care fericiea împăraților cu cuviósă îți arătú scara Pre Ión Craiú, scosú din scaonul seú de neprietení, pre carele dacálú va rădica înalta și nebiruita mâna ta, in tótá viața lui, și seminția lui in urma lui, neuitată va fi mila bunătăței tele.»

N'au trebuitú mai multú de-cátú atáta să ostenescă Lașco la o împărăție, care unele ca aceste pădesce și aștéptá. Indată au eșitú poroncá de gătire de óste. Răspunsul eșitú lui Lașco : să eșá cu Ión înainte lui la Beligrad, îndată câtú s'a desvêra, in anul viitorú. Adulmá cá Ferdinand, sciindú a lui Lașco Lé-vului la Pórtá solie, trimite și elú soli Ungurí, ca de la unú Craiú Ungurescú, la Sultan Suleiman, poftindú, cu înșeláciune, innoirea cráiei pe chipul seú; ce, nu'í fu primitá solia la Impărăție, răspunsú fiindú solilorú lui Ferdinand, carele fôrá rușine cráiea altuía o au călcatú, de care arú fi Impărăția mai aprópe; cá nu este, den bêtrâni, Impărăției aceea a priimire la prieteșugú pre aceia carií numelui Otomanilorú facú strimbátate, nice pre unií ca Ferdinand, care nevrednicú gudecatú este la înalta Impărăție de prieteșugú; și încă se scie, cá strimbátatea ce au făcutú Ferdinand cráiei Unguresci, íatá asupá'í vine cu mare putere la rěscumpărare, și cu atáte oști câtú se cerce pre Ferdinand pâná și in părțile Apusului. Dupé acestú răspunsú, și solii a'í scótere din Țari-grad, au eșitú poroncá. Intr'aceea vará, purces-au Turcul cu mulțime de oști; și eșindu-í Ión Zapolie înainte la Beligrad cu Lașco Lévil, la adunare s'au clătítú puținel de pe periná Sultan Suleiman, cu sbárcită frunte, însé cu blándú ochiú căutândú spre Ión, i-au tinsú mâna dicéndu'í : «Íți daú mâna apêrátóre la tóte trebile téle, și rádicátóre la cinstea care ai fostú, și aceea care de la Dumneđeá nimic altá nu poftesce numai asuprițií și căduțií se'í rădice. Fii, dérá, cu bună și veselá inimá, și milelorú mele neuitátorú.» Și îndată au învêtatú pre Vizirul se'í eșá cartea cu giurámêntul, cu aceste cuvinte scrise la Hronografú :

«Dátóriuul de daruri, și milelorú séle, acela a tóte ziditorú, Dumneđeú, și cela ce este mare și puternicú, prin voía Dumneđeescii socotele, acela care a ámbé ráiurile este Sultan, și a tuturorú împărățiilorú acestei lumi láțite, cármaciú, și alú-doile crángul capétú, și oști-lorú diregétorú, carele este alú nostru prorocú, Mehmet, asupra cáruía prorocú fie pururea blagoslovenie și dragoste înainte Dumneđeescii mile, prin a cáruía bună milá și ai seí patru prieteni mari învêtători táinici : Abubechier, Osman, Omer, Ali, prin carií blándú in-bunătăți, inaltul Dumneđeú, dintru a sa nesfêrșită milá, fie pururea veselú și priimitorú de totú, puternicul Dumneđeú, și a toți sfinții și fericite suflete, carile ílú laudá; cu a cáruía voie și milá, eú, Sultan Suleiman-Șah, Impêrat ul Impărațilorú, cu mila lui Dumneđeú, láudatú mare, și nebirutú, Imêpratul Țarigradului, Craiú a Crailorú. Dátóriuul cunanelorú, umbra lui Dumneđeú asupra pámêntului, stápánitoriuul a mării ceí marií și a Evropei de gios, Siriei, Araviei, Iudeei, Hananeei, Galileei, Finichiei, Alecsandriei, Egiptului, și a marelui Cair, Etiopiei, Midiei, Liviei, Lanbe, a mării de la India, și a mării Roșie, cráiei Ierusalimului, Samariei, a mării Tiveriei, Damascului, Halepului, și a mării Antiobiei, Mesopotamiei, Haldeei, și a marelui Vavilon, cu mai mare și mai micá Armenia, Partilorú, Persilorú, Mengrililorú, Gïorgilor, mării Caspici, Trapezontului, Tavrísiei, Capadochiei, Chesariei, Pamfíliei, Chilichiei, Tarsiei, Caramaniei, Amastriei, Paflagoniei, Lidiei, Frigiei, Vifniei, marelui orașú Nichea, Nicomidiei, Calhidonului, a tótá marea Anatolia, Greției, Trației și a mării Romaniei, Machedoniei, Tesaliei, Peloponesului, Corintului, Hersonului, Albaniei, Bosniei, Bulgariei, Valahiei, Moldaviei, Schitiei, Tartariei, și a multe alte nesfêrșite țeri și cráii, și împărății dobândite cu sila, și putere, și arme vitezesci, și vitezirea nóstrá fulgerá-

tóre sabii; și de mai 'nainte de noi împérați, Mehmet Șah, și fiu-seu Sultan Selim Șah, blagoslovitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinsă și prea înalta milă fericirea Dumneșcă cu sufletele lor, în veci se fie!

«Voa, dér, prea Luminatului Ión, din mila lui Dumneșeu Craiul Ungurescú, Croației, Dalmației, Moraviei, iproci, eú, mai sus pomenitul Sultan, Suleiman Șah, împératul Turcilor, nebitú, giurú înainte a totú puternicú Dumneșeu, Svánta prea înalta lumina lui, a totú puternică și bunătatea Dumneșeirei lui, la tária Ceriului, sórele, luna, stelele, pământul și fața pământului, la împéráția prea sfántá a lui Mehmet, strémoșu, Moșul, și tatálú meu, și mu-ma mea, și pânea mea, sabia, sufletul, și viața mea, și a tuturorú Busurmanilorú Obrezuițilorú, sănétate!»

«Cătré tine, fratele meu, Ióne Craiú, nu te voiú párași, de arú veni tóte împéráțiile și cráille mele la scádere sê nu se alégá nimicá de dênsele, sê rămáiu numai insumi, saú cu doi trii Busurmani împregiurú táiași, încá legatú și datorú suntú, și rămáiu sê te cautú, și sê te cercú prin tóte unghiurile lumei și sê'ți diú: íată, eú gata suntú; ce veí despre mine, la totú gata suntú bine sê facú; și fúgáduinței mele de nu voiú face destul și deplin, dintr'acéla césú, prea puternicul Dumneșeu, mániea și dreptú giudețul lui, asupra capului meu sê vie, și pre totú sê mé píarđá; și orí de ce m'asú atinge cu trupul meu, prea înaltul Dumneșeu în petró sê mé întórcé; nici sê mé suferé tária pământului, nici ámblándú sê mé pórtéci în doué párți sê se réșfacá și sê mé inghitá cu totú trupul și sufletul meu, și sê mé sórbá.»

Acestú giuráméntú, așa gróznicú, prin tótá cráiea Ungurescá și la párțile Ardélului, pre la toți s'aú rápedítú. Érá ei cu oștile îndatá se clátescú spre Buda, care fórté lesne s'aú luatú; cá Nemți, vedéndú atáta greime de oști, láséndú térgul s'aú mutatú la cetate, care o ținea Nadajdi; și în cetate neprimindú Nadajdi sê se íchine, 'l-aú pusú în obeđi Nemți și aú făcutú de báláduirea sea legáturí. Și așa, și térgul și cetatea luándú împératul, aú datú pre mána lui Craiú Ión; érá împératul, cu oștile, aú mersú dreptú la Beciú. Și báténdú'lú cu totú fellul de arme, ó luná întregá, împératul fu respinsú de Salmaș Hișpanul, cu mare vitezie.

Apropiindu-se Yérna, s'aú întorsú Turcul ínapoi, dándú pe mána lui Ión Craiul tóte podóbele cráesci: Corona, Schiptrul și altele, la divan, în vederea tuturorú; cu tóte 'l-aú împodobitú; și 'i-aú đisú împératul:

«Prietene și frate, de vreme ce, la nevoia ta, la mine, și la agintorul meu ai năzuitú, după alui Dumneșeu, eú încá înțelegéndú strimbáitatea deplin, cetatea și orașul Buda și tótá cráiea Ungurescá în mána ta le dáu, și pre tine Craiú Ungurescú alegú și întárescú.»

«Voa íarășí, domnilorú și boșarilorú acestei cráii, poruncescú sê fiți acestul Craiú alú vostru plecați și cu credință; care lucru de veți face, mé veți avea priétenu; érá de nu, sabia mea în voi se va încrunta.»

Tu déră, prietene Craiú, bunétățilorú lui Dumneșeu și alorú mele, neuitătorú sê fi; care tu aicea ai cununa, și alte cráesci podóbe, sê te împodobesci tu și următorii tei după tine.»

Dupé aceste, lásándú cu câte-va stégurí pre Aloés Gris, feciorul lui Andriú, Hatmanul Venețianilorú, de pază Craiului, s'aú întorsú cu multú plean Turcul spre Țarigrad.

Érá Ferdinánd, după ce se dusé Turcul, își rádicá inimile cu Ungurii din partea sa, asupra lui Ión Craiú, și'lú íchide în Buda împreună cu Gris, ce'lú lásásé împéráția de pađa. Ínsé, domnií Unguresci, din partea lui Ión Craiú, ce rămásése afará den chisórea Budel, pre Nemți ínspáimará, și purcedú fórá ísbándá de la Buda.

Multá vérsare de sánge aú făcutú între sine Ungurii, pre acele vremi; cari

cum puteau birui unul pre altul. Unii ținea cu Nemții, alții cu Turcii, până, de la o vreme, pe ambe părțile au pătrunsă acea grozăvie ca de fără, și mai multă de fără sëlbatică. Și au stătut între Ferdinand și între Ión Craiü, aședatü sê crăiescă Ión în țera sea; érá după mórtea lui, nu altul, ce numai Ferdinand, sau unü ficlorü a lui, sê fie Craiü; érá lui Ión Craiü, de'ı va rămânea feciorü, sê ție tóte cetățile tătâne-seü, și pre Ardélü. Și până într'atâta se indesaü, câtü pe Gris, ce'lü lăsasê Sultan Suleıman, n'au făcutü altă föră câtü vërsare de sânge între sine; pre-urmă s'au aședatü cu legăturı de pace, cu giurământurı între sine, de are vrea sê'ı calce Turcul, soții sê'și fie. — Érá după ce s'au aședatü Craiul Ión, au începutü cu gândü de insuratü; și, din sfatul prietenilorü sêı, și-au luatü crăiasă pre Isabela, fata lui Jigmond, Craiul Leșescü; și aducënd'o cu cinste și cu mare glóte, s'au cununatü în Stonă-Beligrad.

Abia se satură bïetul Craiü de puținea pace și Crăesa, la Buda; érá la Ardélü se rădică o sémă de Domni de oprescü dările Visteriei. Ce, îndată sărindü Craiul, au potolitü acea rescólă, și cu certare unora acolo ostenindü Craiul, după aședare și potolitul acelorü rocoșani, se bolnăvesce. în orașü în Sasbeș. Incepuse a se rădicare din bólă, când numai ce'ı veni veste că i-au născutü unü fiü Crăesa; și de bucurie, uítändü slăbicıunea bólei, s'au luatü după mese, și petrecëndü, de care au cădutü în mare herbintélă inimii, și 'și-au svërșitü viața.

Érá în urmă au lăsatü cu testamentü, pre coconul seü, de va trăi, următorü crăiei, și pre Georgie Martinengo cârmuitorü Oradieı, pentru mare credință ce avea la dënsul, și pre o rudă a sa, anume Petru Vințehie, au lăsatü epitropı coconului; rugändü pre toți Domni sê nu priimescă Crai strëini, dändü pre fiu-seü în laturı. Și sê aglungă la Sultan Suleıman, că va fi apërătorü fiului seü; și îndată la Pórtă lui sê trimiță solü pentru inoirea crăiei fiului seü.

Câte-va zile au tănuitü mórtea Craiului, neclätindu-se oștile din locü, și nesciindü nimică de mórtea Craiului.

Solia îndată la împërăție pornindü, și când solii cu mare credință, pre testamentul Craiului, mergü cu sirguélă la Pórtă, érá Ferdinand, înțelegëndü de mórtea lui Craiü, îndată trimite la crăesa, ce se ținea în Buda, poroncindu'ı sê se ție de tocméla ce au făcutü bărbatu-seü în viața lui, sê lese crăiea, sê se ducă la orașele cele aședate, cu pruncul ei, făgăduindu'ı și mai multă zestre, ca unei crăiese cum s'arü cădea; érá de nu arü vrea de bună voe sê se ducă, și va vrea sê calce tocméla și legăturile Craiului, bărbatului ei, în douë rândurı așezate, arme sê aștepte, cu cari, ca o crăie dréptă a sa, va cerca casa Austriei; și de sirgu voei séle, în ce voie este, răspunsü sê'ı facă. Decı, pre solul lui Ferdinand fórte cu greü !-au opritü în Buda dıregătorii crăiei, și târđiü fórte cu greü au făcutü pre Crăesa sê priimescă solia. Decı, ce au poroncitü Ferdinand, tóte au grăitü solul, și pe-urmă și lauda de arme.

Răspuns-au Crăesa cătrë solü, că nu póte sê stea acum după svaturı, ce arü răspunde lui Ferdinand, slăbită fiindü de lacrimi și de amara jale după soțul ei, Craiul; nici póte nimică face föră invëtătura tătâne-seü, lui Jigmond; Craiul

Leșescă; la care, de nu'mi va da o vreme Ferdinand să aglungh la tată-meu, pentru învățătură, ce, se va apuca de arme, puțină laudă voru agonisi, și chiar Macsimilian și Ferdinand, asupra unei femei stinsă de lacrimi, și asupra unui pruncu in fașe.

După solia răspunsă de Crăesa, Ferdinand, nimic zăbovindă, a alesu ôste, și cu mare tocmelă, cu generariul seă Leonar Velehs, și o trimisă in crăiea Ungurască să bată cetățile; care nu va vrea de bună voie să se inchine, să le cuprindă cu oști in partea sea.

Sultan Suleiman, cu svatul socotindă că cu cinstea Impărăției este să apere, pre giurământul seă și datu cuvântul, pre Crăesa veduva și pruncul, chemândă pre solii Unguresci, le răspunsă: cum, a datu Crăiea Ungurască lui Ión și fiiloru seă, și a inoită acea crăie, și asupra pruncului fiului lui Ión și sēminției. Și s'aă gătitu de ôste, puindă totă puterea sea, să nu se bucure neprietenul seă, Nēmțul; dândă și soliloru daruri; și prunculul, in semne de apărare, căftan cu sirmă țesutu, paveză cu petre scumpe impodobită, și buzdugan, și sabia totu acoperită. — Și indata aă poroncită lui Ustrof Pașa și lui Mehmet Pașa să purcedă cu ôste, sirguindă să apere pre Crăesa și pre Coconu.

Ferdinand, intr'a-cea vreme, trimite și elu solii la Sultan Suleiman, poftindă crăiea Ungurască, cu legătură ca acele cu care aă ținutu și Ión Craiu de la Impărăția lui. Ce, solii lui cu mare scârbă i-aă pusă la inchisore, dicendu-le că suntă de mörte, că suntă de la unu neprietenu a Impărăției trimisă; și acela ce și bate glocu de Impărăție, milă cere föră-de rușine, calcă crăiea Ungurască și pre Crăesa cu pruncul, care este subt aপররা Impărăției.

Nemții lui Ferdinand, dacă simtu că vinu acei doi Pași, Ustrof și Mehmet Pașii, se daă inapoi; eră cum ințelegă că s'aă intorsu Turcii, iar aă venită cu Hatmanul loră, Rohan Duca, și până in Buda sosindă o aă incunglurată din tôte părțile, cu mare strinsore. Sultan Suleiman, ințelegendă acestă veste, se apucă cu mare sirguelă a se gătire de ôste: și indata aă pornitu oștile de prin totu locul inainte la Buda, și elu singuru, cu mulțime de ôste, aă purcesu pre-urmă, grăbindă să apuce pre Nemți subt Buda. Și când aglungea in marginea crăiei Unguresci, l-aă tēmpinată veste de isbândă, cum, Rohan Duca, Generalul lui Ferdinand, cu dōe-deci de mi de Nemți, cu Unguri, aă peritu cu totul de turcii cari aă mersu mai nainte. După acestă veste, merge mai incetă; și aglunghendă la Buda, aă descălecată despre Buda-veche, și indata Craiului pruncu, ce i pusese nume Stefan, i-aă trimisă daruri: trei cai cu tôte podobe, și căftană boțariloră ce eraă pre-lungă Coconu.

Solii Turcesci ce aă mersu cu daruri aă poftitu cu mare blândetă, de la Crăesa, să trimiță Coconul in taberă, la corturile Impărătesci, și pre toți domni și boțarii pe-lungă pruncu, föră de nici-o sielă; că Impăratul va să privescă cu ochii seă pre Coconul, prietenul și cirăcul seă. Și din brațele sele se lă dea fiiloră seă, cari suntă aice, ca de-pre-acum se lă cunoscă, și de temeiu prietegă neclătitei credințe a Otomaniloră, de acum să incēpă. Și pre singura Crăesa, in locu de fiică a sea și noră o ține, ca pe o fiică, a iubitului seă prietenă și cirăcu, a reșosatului Craiu soție și prunculul Craiu maică, ar vrea prietenesce să o vadă; numă, pravila, din bētrâni, a Otomaniloră apără a intrare

bărbatul străin la locașul femeescă; nici a poftire pre Crăieșa la sine pôte, la corturi, pentru prepusul lunei, se nu se clătescă in ceva cinstea numelui ei, care, la femei mari și de cinste, mai scumpă de tôte odórele este cinstea. La acestă graiă a soliloră, indată, rănită inima de maică a Crăesei, fôrte slabă, mâhnită și ipmrotivă aũ răspunsă Crăeșa.— Êră dacă i-aũ ȓisă Georgie Martinengo, epitropul, se socotescă, cu acestă dișertă sielă se nu întărite pre păgânul varvară la niscaț tirăniț, cu inima in tremuri aũ imbrăcată pruncul cu luci crăiesci fașuri, și 'l-aũ pusă cu manca in caretă lucie de aură, și cu o sémă de Dómne de cinste, și cu toți Domni și bolari 'l-aũ trimisă la corturi. Eșit'aũ inainte multe stoluri de călărime, și 'l-aũ petrecută până in corturile Impărătesci. Sultan Suleiman cu blăndețe aũ căutată spre Coconă, și 'l-aũ luată in brațele sele, vorovindă prin tălmaci cu manca; aũ chemată și pre copiii sei, ce eraũ cu densus, și le-aũ ȓisă se sêrute pe pruncă, că este fiu cirécului seũ, se ȓie minte, intra'cea dragoste se'lă albă și ei, cum aũ avută elă pe tată-seũ. Êră pe Domni și pe bolari ce venisă cu pruncul, i-aũ chemată cu Vizirul la masă.

Și când acolo ospetěză pe Domni Unguresci, era gata orânduită óstea, se cuprinďă têrgul; și necunoscendă Ungurii, aũ purcesă turcii Eniceri bulucuri, anume că mergă se vaďă orașul, câtă nici cei ce aũ strejuită la porți nu aũ simțită când aũ cuprinsă porțile cetății, tôte ulițele, și meidénul orașului de mișlocă. Indată aũ incepută a strigare telali pe ulițe, se se inchidă totă omul la casă'și, și cineși in gazda sea. Armele totă omul de la casa sea se le dea, care va se nu piale cu tótă casa sea. Și acesta de o face, nime grije se nu albă. Dacă i-aũ dată scire lui Sultan Suleiman că têrgul s'aũ cuprinsă fôră-de nici-o turburare mulțime orașului, și acum suntă tôte porțile și ulițele pre séma Eniceriloră, êră dacă insêrasă, aũ trimisă pruncul la mumă-sea; êră pre bolari pre toți i-aũ oprită in taberă. Crăieșa, dacă aũ vedută cetatea cuprinsă de Turci, și Domni opriti toți in taberă, aũ scrisă răvașă cu mare jalobă la Impêratul și cu lacrimi: se nu uite Impêratul cinstită și celă milostivă numele seũ, și slava ce are, de bunătățile sele la tótă lumea, și giurământul cerele lunei sciută este, cu cerele aũ întărită milele blăndețeloră sele. și pe-urmă soțului seũ Crafului, se ȓie; pre bolari, toți acestia aũ ȓinută credința stăpănu-seũ, cu tótă inima, in partea numelui Otomaniloră și Impărăției sele, improtiva neprieteniloră Impărăției, și stăpănului loră Crafului, cirécului scaonului seũ, se'i slobodă. Aũ stă-tută după acestă patru zile Impêralul la svată, ce va face cu Buda și cu casa Crăiese, și cu Domni Unguresci. Svătuiaũ unii se'i trimiță in Țarigrad, și pe pruncă și pe Domni, și in Buda se se puțe Pașă. Êră alții svătuiaũ se nu se calce giurământul, nici se se fică silă ca acesta, lunei urită, unei femei și unu pruncă, cari s'aũ priimită pentru apêrare, și acum se'i scotă din casa loră cu robie, la care faptă in tótă lumea ocară se va nasce. Êră pașa de Beligrad svătuia se se puțe pașă in Buda, pe obiceiul bêtăniloră sei; Crăeșa se se trimiță la tată-seũ; pruncul in Țarigrad, in casele Impărătesci, se'lă hrănescă și se crească in legea loră; pe toți Domni se'i omóre; cetățile loră se le rêsipescă; câți ómeni ară fi de rêsboiũ, toți la Anadol se'i trecă. Numai țeranii

plugari, lucrătorii de pământu pre la tîrguri, pre la sate, pre la cetăți, cu ómeni de pază s'îi lase.

Sultan Suleiman, cumpénindú cu gândul svaturile de ámbé părțile a Pașilorú, aú alesú miđillocul: nice așa apregú cum aú đisú Pașa de Beligrad, nice cum aú đisú cei-álți. Aú trimisú poroncă Crătesei sê nu'și facă voie rea, pentru căci îi caută a eșire acum dentru céstă cetate: care, neputénd'o sprijini de Nemți, s'aú socotitú a o ține cu oști Impêrătesci. Érá ei, scaonú Crălescú s'aú aședatú, cu pruncul, la Lipa, și cu totú Ardélul și părțile crăiei Unguresci de sus, până se va rădica pruncul Stefan-Craiu in vêrstă: acea țéră fiindú mai in laturi; și cu atâta mai îndemână va fi Crăesei, că se va hotári cu tată-seú, Craiul Leșescú, avéndú Impêrăția pururea grijê de acésta sê fie subt apêrarea Impêrăției, pruncul cu mumă-sei. Care, din-loc aú datú poroncă sê fie slobođi bolariii cineși la slujba ce aú avut. Numai Verbeție bêtránul sê rămáie in Buda, sê gtudece ómenii dupê pravila lorú. Și íată petrecetorii Impêrătesci, cu stéguri, cu care, și agi Impêrătesci pre-lúngă Crăiesá, de și-aú rădicatú tótá averea casei; numai armele cetăței și zaharalele le-aú lásatú.

Atunce Crăiesá, cu lacrimi și cu ascuusú suspinú, cerfului págánésca înșeláclune márturisindú, aú purcesú din Buda. Bieții Domni, scápați cu đile, purcedú cu Crăiesá; de bucuria vieței că nu și-aú pusú capetele, aú últatú ce aú perdutú. Și așa mántuindu-se Crăiesá, cu pruncul Stefan Craiu, căruia i-aú pusú nume mai pe-urmă Ungurii Ión Jigmond; și in dragostea tătáne-seú, lui Ión Craiu, carele aprópe de trei-đeci de ani aú crăitú cu bine de la toți Domni, bolariii și totú Ardélul, aú adusú pruncului la Lipa scaonú noú de crăie, darú.

Aceste când se lucréză la Buda, érá Ferdinand luándú veste de perirea oștii sele la Buda, teméndu-se de puterea Turcului, aú trimisú solú cu daruri scumpe la Sultan Suleiman, poftindú crăiea Unguréscă sê'í-o dea pe séma lui, sê'í dea haraciú pre anú. Érá Sultan Suleiman, luándú darurile, aú răspunsú prin tálmaciú că necuvióse legături arú fi acele de pace sê ía Ferdinand crăiea, care aú ținut'ó Ludovik Craiu (ce aú peritú cum s'aú scrisú mai sus), și elú sê rămáie cu ostenéla, și truda, și cheltuiala, cu atâta numai cu háraclul; de pe țéra Austriei aședatú scaunul seú spre pace, atunce sê se ție cu adevêratú Impêrăției lui prieteșugú; care miđiloci, de'í va párea lui Ferdinand cu greú, și arú vre sê alégă rěsbóe, pre aceea va sta: că și crăiea Unguréscă despre dânsul va apêra, și părțile Austriei in pradă vorú merge. Așa lásándú Sultanul Suleiman lucrul la miđilocú, cu apropiate vremi de tómná s'aú întorsú spre țéra sa, lásándú in Buda óste de pađă, Eniceri. Intru aceea, Georgie Martineuzie, la Lipa, nebágândú in sémá pre álți Domni, trebile crăiei aú luatú dupê párerea sea, pre sine; cu ce, aú adus'ó la gânduri pre Crăiesá că arú pofti elú crăiea; din care prepusuri aú intratú între dênșii mari zarve; care și lorú și părților creștinesci pre-acolo mare rěú s'aú ațitatú și s'aú începutú. Și până într'atâta aú venitú lucrul, câtú aú adusú pre Crăiesá de aú lásatú crăiea lui Ferdinand, pe tocméla și scrisorile ce aú făcutú Ión Craiu, bărbatul ei, cum s'aú scrisú mai sus, cu legături ca aceste: Crăiesá, cu numele fiului seú, Ardélul a'lú apêra de Turci nu póte, ce sê fie crăiea pre séma lui Ferdinand, cu folosul a tótá creștinátatea; și in locul Ardélului aú luatú Crăiesá și Coconul ei o țérá, anume

Evboria și Ratisboria, în Ungurimea de sus, alături cu țera Leșescă, preste munții leșesci, acărora țeri era venitul pre an 25,000 de galbină de aur. Și pentru mai mari legături prieteșugului între casele lor, Anna, fiica lui Ferdinand, să fie logodită după Ión Jigmond, cuconul Crăesei, și cu zestre 100,000 galbeni de aur, și datoria care era făcută de tată-seu și de mamă-sea Crăieșă, 50,000 de galbină de aur, așijderea să plătescă Ferdinand. Și în loc de zalog pentru aceste, au pus cetatea Kașă, să fie scaonu Crăesei cu fiul ei; și pre aceste tocmele și legături, care arăta Baptista Kastald, ce venise de la Ferdinand cu oște și cu armată, într'agiuitoru lui Georgie Martinenzie, ce era Ispravnic și cârmuitoru lângă Crăieșă și lângă Coconu, lăsatu de Ión Craiu, cum s'au pomenitu mai sus; apoi acela au făcutu amestecături și s'au agiunsu cu Ferdinand; au purcesu Crăieșă cu Coconul ei la Ținob, și au scosu cununa, schiptrul, mărul și alte podobe crăesei, și le-au datu lui Castald. Spunū, să fie făcutu Crăieșă graiū ca acesta către Coconu:

Dacă și alū teū și alū meū norocū n'au vrutū să fi în scaonul crăiescū a tătâne-teū, carele dreptu ție se cuvenia, și cu Dumnezeescū și omenescū giudețu, mânia spre noi a ceriului, care nici cu unū mișlocū a se primenire nu pôte, a răbdare ne caută într'aceste cumplite vremi. Și să alegemū, ce reū mai micū se vede; căci este să ți-se plătescă crăiea de moșie. Numai ce'i mai fōră grijē, și cu binele creștinătăței se primimū. Într'aceea, anilorū încă ești vērștă care a te chivernisi la grele vremi nu poți improtiva puterniculū; cu voie bună, să dai celū mai puternicū, să nu fimū de a lumei muștrare. Incailea pe partea creștinescā prietenī și cu milă spre noi, să facemū; că a Turcilorū prieteșugū, puternicū, dēră că este fōră credință, bine 'l-am simțitū. Fie, dēră! și Dumneșcū așa să dăruescā marea strimbătate a ta incaī cu binele creștinilorū să fie! — Ție, Castalde, dau aceste a crăiei odore cu care se incununā craii Unguresci; tu fōră zăbavā la stăpānul teū, Ferdinand, să le dai, prea luminatul stăpānul teū; carele, luāndu-le, nu așa de dēnsele să se bucure, cum pentru binele acestorū țeri creștinesci nevoință și grijē să aibā; și de cuvēntul seū, prin tine datū, să se ție.,,

Indată după aceste au mersu cu toți Domniī la giurāmēntū, se fie cu credință în partea lui Ferdinand, și ales Georgie Martinenzie, și apoi Sasiī, Secuiī; ēră apoi sciindū că acēstā primenelā a lorū fōră svadā cu Turciī nu va fi, au stătutū și la svatū de oște. ēră Crăieșă au purcesu peste grei munți, părăsindū Ardēlul.

Georgie Martinenzie, amestecătorul și neaședatul întru āmbletele sele, cum de purcesul Crăesei veselū, așa de rēsbōele cu Turciī era gata māhnitū, în multe rōnduri se isbia; și āntēiū haraciul care se da la Turci la cetatea Uivarului 'l-au strinsū și 'l-au pornitū cu sirguelā la Impērāție; dāndū scire la Pōrtā de aceste ce s'au făcutū, că tōtā vina este a acei femeī Crăieșā, din āmbletele femeesci. Și cu de aceste silla sēsși tocmescā lucrul și numele seū la Pōrtā, și să întōrcā gāndul Turcului, de oști gātitū, pentru āmbletele lui asupra Ardēlului. Inse, aceste āmblete a lui Georgie în āmbe părți i-au gātitū de perire, cu svatul a unora dintre dēnșii. Că și Turcul, Sultan Suleiman, oblicindū pentru Ardēl, închinatū la Ferdinand, au poroncitū Pași de Buda, și lui Ștefan Vodă din Moldova, și Domnului Muntenescū, și la alți Pași, să între în Ardēlū cu armata, să certe viclenia ce au făcutū Impērāției. Mers'au oștea Turcescā cu Domniī acestorū țeri, și au apucatū cēteva cetāți; luat-au și cetatea Lipa.

ēră Ungurii încă se punū improtivā cu oști, și i-au cetāpile iar către sine. Și așa, într'acestū chipū, când stau, poroncesce Ferdinand la Baptista Cas-

tald, ori cum arü putea face së omöre pre George Martinenzie, simþindü ämbletele lui întörse la Turci. Érä Castald, plinindü poronca, dä acéstä trebä lui Palaaviþie Polcovnicului și lui Marco Antonie care era diécü pre cãrþi nemþesci, lui George së'ï facä sëmä. Fäcut'au pe poroncä; și äü ucisü pe George Martinenzie. Pentru acäruia mörte, späimântaþi Ungurii, și mai ales Sécuii, facü între sine giurämëntü asupra lui Castald Baptista. Aþa, dupë multe cu Turcii amestecäturï, Ferdinand trase inimele Ardelënilorü la sine, le pune Voevod pe Andrei Batori. Crälesä Isabela, într'acea vreme, cerëndü de la Ferdinand cele prin Baptista Castald fägäduite; érä dacä vëdu cä numai ce o pórtä cu cuvinte deþerte, amägind'o, începe pe-tainä a se agiungere cu domniï de Ardélü, cei ce se giurasë asupra lui Castald; și äü agiunsü și la Mircea Vodä, Domnul Muntenescü. Apucatu-s'äü Mircea Vodä pentru trebile Cräesei și a Coconului ei la împëräþia Turcului; și ständü aþa la pärerere, din doe părþi, și de Turci și de Nemþi, trimitü solü la Ferdinand, poftindu'lü së nu fie opriþi a'þi cercare miþilöce de pace cu Impëräþia Turcului; cä cu venirea a unui Hasen, anume Halil, pe carele isprävise Mircea Vodä, nädëjduiaü Ardeleni cä vorü pleca pre Impëräþia Turcului la pace, nepomenindü nimicä de Ferdinand.

Dat-äü voie Ferdinand, însë cu tocmelä së dea Turcii cetäþile ce luasë decurënd. Se apucä Halil cu rëspunsü de acele, și pänä in opt-spre-dece zile rëspunsü së aducä. Érä pänä la întorsul lui Halil, s'äü strinsü Ungurii la Glu-luþu, la Aguropul, unde sosese și Halil, aducëndü rëspunsü de la Impëräþie, cä într'altä, Impëräþia nu primesce, nici va primi, numai, de vreme ce äü muritü George cu nedreþtä mörte, și ei cu puterea lorü pre Nemþi nu'ï potü scöte din Ardélü, së asculte poronca Impërätëscä, së'ï aducä la-locü pre Coconul Ión Jigmond, fiul lui Ión Craïu, cu mumä-sea, la cräie, de vorü Ungurii pace și linisce, care o äü avutï de la Impëräþie in zilele lui Ión Craïu. Și étä Paþäl de Buda se poroncesce, și i se dä pre mänä putere de oþti, së vie la dënþii. Decï, de vorü fi dreþti, și se vorü da subt ascultarea Impëräþiei, häläduiþi vorü fi; érä de arü mai trägäna cu aceste amestecäturï, inchinänduse la alþii, plata faptelorü lorü gata este: cä toþi löcitorii acestei þeri subt sabia vorü merge.

S'äü cutremuratü toþi Ungurii de aceste poronci care äü adusü Halil, sciindü bine de puterea Turcilorü cum este. Multü äü luatü Baptista Castald së'ï bärbäteze improtiva Turcilorü; ce nimic cu meþtersugurile sële n'äü pütütü face. Intr'acea-datä s'äü rocoþitü și oþtile Nemþesci pentru lefe, ce nu luase, și erau së ucigä pre Castald și pre alte cäpitenii a lorü; și neputëndü'ï opri s'äü dusü, puindu'þi alte capite dintre sine; pe urma lorü și Castald s'äü luatü și s'äü dusü la Beciü. Spunü, cä iar elü äü fäcutü acelü meþtersugü, së esä din Ardélü mai cu acoperitä ruþine. Érä dupë ce s'äü dusü Castald, totü Ardélulü s'äü plecatü suþt ascultarea Isabelei Cräesei și fitulului ei. Érä pänä a veni Cräesä, multe zarve erau între dënþii; ce, dacä äü venitü, äü trimisü dece miï de galbinï de aurü la Pórta Impëräþiei Turcului, së'þi facä prietenï; cariï bani, apoi, s'äü legatü la Impëräþie in locü de datorie, pänä in ceþti ani ce äü perdutü Turcii Buda și totü Ardélul; și s'äü aþeþatü pace, pänä la mörtea Cräesei. Érä pe urma Cräesei rëmäindü încä copilul nu de vrëstä, elü äü pof-

titu, și Domniil' l-au svătuitu de au alesu 12 svėtnicil, priėtenil de a tătăne-seu, sė cărnuțască trebile crăiei. Inse, dillele lui nu de tot'i fericite: că lăsându-se numai cu unu gându la una impėrăția Turcului, a toți Craiil și Domniil creștinescī ș'au pornitu ură, câtu nime din Craiil sau din Domniil creștinil, până și Venețianil, din casele lorū moșancă de cinste sė'i fie Crălesă, n'au priimitu.

Spunū, că cu invėțătura doftorului, anume Stan, care au cădutu la legea Arienescă (Arian se cunósce pe diresle lui, date Arienilorū in Ardėlu pėn acum), acestu Craiū au așețatū acėstă lege, sė fie priimită in Ardėlu; și nu numai legea Arienescă, ce și legea Papiștășescă, Calvinescă și Luterănescă, și acea Arienescă, cărei lege este capū Fotie și Arie, de la sobore proclėti; și aceste patru legi staū până acum, scoțindu'și ochiil unil altora.

Murit'au acestu Craiū tēnėrū, născutu și crescutu totu in zarve, și in neașeđări, nu fōră prepusu de otravă, rēmăindū crăiea iar fōră următōri, seminție de Craiū. Și apoi s'au osėbitu Ardėlul de la crăiea Ungurescă subt Cnezil. Și ăntėiū Stefan Bator, carele pe-urmă au fostu Craiū in țera Leșescă; ərə in locul lui au stătutu Cnez Jigmond Batori, și apoi Andreil Batori, ce l-au stinsu Mihail Vodă, Domnul Muntenescū, cu poronca Turcilorū. Acelu Jigmond Batori au făcutu schimbū cu Impėratul Nemțescū, de au lăsatu Ardėlul in sėma Impėratului Nemțescū, și i-au datu lui Impėratul o țerișōră in sus. Și cu acelu schimbū, iar au adusū asupra Ardėlului amestecături; ce, nu s'au îndelungatū. ərə dupė Andreil Batori au stătutu Cnez Jigmond Racoți; și iar, la inceputul Domniei lui, au inceputu valurile și netocmelele, in care se aflaū capetele acei țeri; ce, bătându-se pe domnia acei țeri, ərə din Batorescī, anume Gavriil Batori, și fāgăduindu'i doē olate, a Muncaciului și a Patacului, acela au lăsatu cnezia lui Gavril Batori, și elū cu mare avere s'au mutatū la Muncaciū și la Patacū. Acestu Gavril era sburdatu copilandru; cu hihote se mărțurisīa că bėtrānul Racoți cu tēmere l-au amăgitu și l-au spārietū, de i-au luatū den mână Domnia Ardėlului. Și așa, in gândulū sėu, celū cu crieri tineri suitū, s'au desfrinatū in viață fōră-de-rușine, cālcāndū casele a ore-cāți bolari, făcēndū silă femeilorū lorū și fetelorū lorū. Anume trimitea, unde scia femeil frumōse; și pe unde i se tēmpla a merge, fugeau ōmenil de'și ascundeau femeile și fetele pre la bisericil; și cānd li spuneau slugile că s'ascuudu și fugū ōmenil cu fetele, elū ridea cu hohotū in mare glasū. Atāta era departe rușinea, ca o fėră. ərə intr'ō vreme au mersū la Sibiū; nesciindū bine de venirea lui acolo, așa fōră-veste au scosū pe bārbați din-afarā de orașū, cāți au socotitu că arū fi mai mulți la numėrū de curtea lui; ərə femeile lorū le-au impărțitu tuturorū a lorū, sē le dea petrecanie, fōră-lege alegēndu-și ăntėiū șie unū cārdū; și suntū femeile la Sibiū iubețe, cum își suntū de felū albinețe. Pentru care spurcată și rar auđitā faptā, strigau Teologii; preotilorū, pre la bisericil de al lorū, au rėspunsū că blāndă platā ȳau Sibianil, pentru fapta ee au făcutū cu Andreil Batori: la nāzuirea lui, n'a'i vrutu ō portiță sė'i deschidā, de au peritu. ərə cu acėstă faptā ce face cu muțerile lorū, nici unū rėu nu face, ce, imulțesce tērgul. Aceste fōră-de-legi, nepovestite, nespuse, nici auđite in lume, vėdēndū Domniil peste Dumneđeescă și ōmenescă pravilā; trimis-au jalbā la Impėrăție pe dēnsul. Care lucru simțindu-lū, și temēndu-se

de vicleșugă, s'au mutat în Oradia; și eșind la primblare, l-au ucis doi ficiori de boiari Unguri, și s'au stins cu acel carlan fără-rușine laudată casa a Batorescilor, cu rău sfârșitul său și de-ocară.

Pre-urma aceluia au stătu Cnez Ardélului, Betlem Gabor; acesta era cu mare și deplină fire. Fost-au împotriva Nemților multă vreme cu Cehii împreună; și, cu ajutorul Turcilor, până la zidurile Becului au ajuns cu oște, și părțile crăiei Unguresci de sus au desbătut despre Nemți, și la volnicie i-au adus. Murit-au acest Cnez în anul de la Hristos 1629, cu mare jale tuturor dintru acele părți. Pre urma lui, Dómnă-sea Caterina, care era de casa Cnezilor de Brandeburg, au nevoit de au pus pe fratele soțu-seu, Stefan Betlen, care la Turci era de mare credință, însă om blând; și vădându între Unguri multe capete amestecătoare, au lăsat de bună voie Cnezia, și au dat locul Racoșescilor. Spun de căiala Ungurilor, cu povestea lui Esop care scrie că bróscele, scilndu un butuc în loc de Impărat, în locul lui au ales pre un șerpe să le fie Impărat, ce era într'un eazer. Așa George Racoți, stătu la cnezie cu sfatul și primirea tuturor; întărit-au Ardélul în dările seale, și părțile Ungurimei de sus, cu întemeiată cnezie; pre mulți amestecători i-au răsipit și i-au pus în închisore în totă viața lor. Și până într'atâta întărit și întemeiat, cât și el nădăjduia de crăiea Leșcă ca și Batori, în an de la Hs. 1648. Si cugetându cum ară ajunge la cununa crăiei, au cădat în bóla ce se chiamă Melanholie, care, din svatul doctórilor, silia să se lecuască cu vânătorie; și nefolosindu și acele primblări, și-au svărșit viața.

În locul lui George Racoți au stătu Cnez Ardélului celú întâiu născut, iar pre numele tătâne-seu, George Racoți, om cu înaltă fire. De acesta, cum și de urmașii lui, vom scrie unde vom ajunge la Domnia lui Vasilie Vodă, ce au domnit în țără la noi.

Neculai Costin.

APENDICS IX.

Pentru Despotu Vodă, de unde s'aũ ijderitũ și în ce chipũ 'și-aũ scosũ nume de Domnie.

Pentru Domnia acestui Despotu Vodă, Letopisețul celũ Moldovenescũ forțe prea scurtũ scrie; cã numai ce aratã cum aũ venitũ Despotũ den țera Leșescã cu óste streinã, și s'aũ lovitũ cu Alecsandru Vodã la Verbia, ș'aũ biruitũ pre Alecsandru Vodã și 'l-aũ gonitũ pãnã la Huși; și deaciĩ s'aũ întorsũ la Iași, unde 'i-aũ cetitũ Vlãdiciĩ molitva de Domnie, și 'i-aũ pusũ numele Ión Vodã; și aratã câți ani aũ domnitũ.

Erã de lucrurile și resbótele ce s'aũ fãcutũ în ñilele lui, nemicã nu însemnãzã, nici aratã de ce rudã este.

Erã rãposatul Urechi Vornicul, vrëndũ sã arãte acestã poveste a lui Despotũ mai deschis și mai adevãrat, împreunãndũ isvódele aũ cetitũ la cronicul Leșescũ, care este isvoditũ de cronicarul Leșescũ, Bielski, și de acolo aflãndũ, mai ales de Despotũ, aũ scosũ acestã poveste ce scrie mai sus, cã este Despotũ Vodã de la Ostrovul Samosũ den nascerea sea, și cum s'aũ împrietenitũ cu Laski și aũ venitũ cu óste spre Moldova, și aũ gonitũ pe Alecsandru Vodã și aũ apucatũ scaunul; și deaciĩ, -tóte pre-rõnd, cum spune mai sus; însã, mai adevãratũ nu'lũ aratã de unde s'aũ ijderitũ, și cum 'și-aũ scosũ nume de Domnũ.

Erã eũ, Simion Dascalul, vrëndũ cu adevãratũ ca sã potũ dovedi acestũ lucru, mai alesũ și mai deschisũ, pentru Despotũ Vodã, cetindũ isvódele amũ cercatũ și eũ la cronicul Leșescũ și amũ aflatũ isvodul carele este isvoditũ mai de'nainte-vreme de Alecsandru Gvagnen, pre limba Latinescã; și deaciĩ, dupã acelũ isvodũ, 'l-aũ isvoditũ Marțin Pașscovski, den limba Latinescã pre limba Leșescã. De acole și eũ m'amũ silitũ cu nevoință de amũ isvoditũ de pre acelũ isvodũ, pre limba Românescã, acestã poveste a lui Despotũ Vodã, de unde s'aũ ijderitũ, și în ce chipũ 'și-aũ scosũ nume de Domnie.

Pentru Acestũ Despotũ Vodã scrie, dérã, Marțin Pașscovski, cronicarul Leșescũ, cã óre-când aũ fostũ unũ Despotũ óre-carele, locuindũ la Moldova, omũ de cinste și de folosũ forțe, care întru nemica n'aũ fostũ mai jos de câtũ cel de frunte, avëndũ și unũ nepotũ, anume Vasilicu. Acesta Despotũ, și cu nepo-

tu-seu, viindü Alecsandru Vodă la domnie, de frica lui cu totă averea lui aribegitü den țără, și aribegitü spre Römü, unde, nu multă vreme trecëndü, aribegitü nepotul seu la unü resboiü. Și de acolo mutându-se Despotü la altü ostrovü, 'și-aü cumpëratü ocină, și s'aü aședatü; unde nu multă vreme aribegitü și Despotü, rëmbându'i totă avuția lui pre mâna slugilorü seles. Și fiindü unul dentru slugi de rudă grecü, anume Heraclu, carele era mai de folosü și mai de cinste de câtü toți, și mai credinciosü la Despotü de câtü tôte slugile, fiindü și omü istețü la fire, și ascuțitü la minte, aribegitü pre toți tovaröșii sei, pre slugile lui Despotü, și le diise: «Fratilorü, iată stëpânul nostru muri, și averea lui totă pre mânele nôstre remase; și iată cumu'i obiceiul la acesta locü: că, dacä möre omul și nu va avea feciori, sau altă rudă, iaü giudecătorii remășița totă a mortului. Și acuma, de vorü oblici de mörtea lui Despotü, vorü veni de vorü lua totă avuția stëpânului nostru, și noi vomü rëmbâne cu nemica. Èrä de veți vrea së më ascultați pre mine, și së faceți cum voiü diise eü, noi förä grijë vomü fi dentr'acolo, și avuția stëpânului nostru noi o vomü stëpâni; numai, së primiți unü cuvëntü: së më mărturisiți cätrë toți cä suntü nepotü lui despotü, și Despotü aribegitü, și avuția lui pre mâna mea aribegitü rëmasü; și së më päriți la giudecătorii, cum nu vrëü së vë plätescü simbriile; cä ei nu sciü cä Vasilicu, nepotul lui Despotü, aribegitü la resboiü Ci, vëdëndü ei cä mărturisiți cä suntü nepotü lui Despotü și më päriți pentru simbrii, vorü crede cu adevëratü cä suntü nepotü lui Despotü, și nu vorü lua avuția stëpânului nostru; ce, vorü diise së vë plätescü simbriile. Decü, vomü împărți totă averea de'mpreună; și eü voiü läsa së luați voi totü ce va fi, numai së'mi dați mie catastișele și zapisele cäte suntü tôte, și ceva bani de cheltuélä câtü vë veți îndura; cä voä nu vë suntü bune de nemica acele härții, nici vë suntü de vr'o trebä; și deaciü ne vomü reșchira, carele încotro ilü va îndirepta Dumnedeü.» Decü, ei cu toți primirä aceste cuvinte, și i se giurarä, cum cä nu numai înainte giudețilorü sau cätrë alți ömeni, ce și prenr'alte țeri ilü vorü mărturisi cum cä este Vasilicu, nepotul lui Despotü. Așa, meștersugüindü intr'acesta chipü Heraclu, cu tovaröșii lui, aribegitü avuția lui Despotü; și elü aribegitü catastișele și zapisele intru carele aribegitü fostü și dresese cele de domnie a lui Vasilicu, nepotul lui Despotü, carele perise la resboiü, și aribegitü luatü și den bani öre-ce, ca së'i fie de cheltuélä. Și împreunându numele tovaröșului lorü 'i-aü diisü Heraclu Vasilicu, nepotul lui Despotü, luându numele celui ce perise la resboiü. Și deaciü reșchirându-se toți in tôte pärtile, Despotü aribegitü apucatü nume de domnie și aribegitü trecutü la țera Nemțescä; cäruia, dacä 'i-aü luatü séma Chesarul, cu dragoste 'i-aü primitü; și decä 'și-aü arätatü diresele cele de domnie, 'i-aü cređutü cu adevëratü cä este nepotü lui Despotü, și era la cinste mare. Inse, lui nu'i era de cinste, ce socotia cum ar putea face cumva së dobändescä domnia la Moșia sa, la Moldova. Carele, ämbländü pentru domnie, aribegitü läsatü Nemți și aribegitü trecutü la Leși; și slujindü coronei Leșesci, și ämbländü între voinicii la resboiü, s'aü imprietenitü cu Albreht Laski, Voevodul Siraski; carele, dacä 'i-aü luatü séma, cu totă nevoința aribegitü silitü ca së'lü ducä la domnie; adevërindu-i-se Despotü cä öri câtü va cheltui pentru dënsul il va întörce

mai cu asupra cheltuēla. Înțelegēndū Laski de aceste cuvinte, s'aū înfrățitū cu dēnsul.

Înțelegēndū Laski și cu Despotū de multe asuprele ce făcea Alecsandru Vodă boțerilorū seī, gândirā că prea-lesne se vorū împrieteni cu o sēmā de boțeri de țērā. Și sfātuindu-se amēndoi, aū lāsātū Despotū sē stringā Laski ōste, érā elū, făcēndu-șe omū prostū, și fiindū necunoscutū, s'aū dusū in țērā la Moldova. Cā fiindū omū cu minte mare, āmblāndū cu tainā pre la boțeri, pre toți i-aū făcutū prietenī. Mai apoi, āmblāndū cu înțelepciune mare, s'aū apropiatū de aū grăitū și cu Rucsanda, Dōmna lui Alecsandru Vodā, care i-aū fostū sorā bună (?). Rucsanda aū spusū lui Alecsandru Vodā de dēnsul, și s'aū rugatū sē albā socotințā. Nice Alecsandru Vodā nu i-aū înfrintū voia, ci 'l-aū primitū. Mai apoi, dupē multā vreme, prepuindu-și Alecsandru Vodā pre Despotū, 'l-aū otrăvitū pre-ascunsū; carele, dacā s'aū priceputū într'acesta chipū că'l otrăvitū, s'aū datū la doftori de 'l-aū păditū, și nemicā nu i-aū fostū.

Érā Laski, in țērā Leșescā, zālogindu-și multe sate și ocine, și luāndū bani de pre la alți, stringea ōste. Érā Despotū, dacā aū eșitū de la doftori, îndatā aū fugitū in țērā Leșescā, și s'aū dusū la prietenul seū, la Laski, și i-aū povestitū de tōte cāte petrecuse la Moldova.

Laski, Voevoda Siraski, dacā aū strinsū vr'o 4000 de ōmeni pre lēfā, luāndū pre Despotū cu sine, aū trasū spre granița Moldovei; unde, sosindū la Nistru, și gātindu-se sē intre in țērā, aū prinsū de-veste Alecsandru Vodā, cum Despot vine cu ōste Leșescā asupra lui și aū sositū la margine. Așa, Alecsandru Vodā de sirgū se gātesce cu vr'o 40,000 de ōmeni, și le-aū eșitū înainte la Nistru, āșteptāndū pre Laski și pre Despotū.

Înțelegēndū Albreht Laski și cu Despotū cum Alecsandru Vodā le-aū eșitū înainte la margine, cu atāta putere, n'aū cutețatū sē intre in țērā, ci s'aū întorsū inapoi cruțāndu-se pre-altā-datā. Aū rēchiratū ōstea tōtā pre la sate, lāsāndu-le cuvēntū cānd le va da scire, sē fie toți gata. Érā pre Despotū 'l-aū închisū Laski într'o tainā a sa, unde nime nu intra acolo, fōrā numai Laski, și aū scosū cuvēntū la glōtā cum Despotū s'aū resbolitū; și așa den și in și arētāndu-se Laski cu voie rea cātrē toți, pentru bōla lui Despotū, și āmblāndū tristū, nu dupē multā vreme intru una den țile aū eșitū Laski afarā la glōtā, arātāndu-se posomoritū la față, și cu haīne negre, jalnicū și cu voie rea, mār-turisindū cātrē toți cum Despot aū muritū. Și aū învățatū sē grijescā cele ce trebuāu la pogrebanie, și aū poroncitū de aū făcutū unū scriū, și 'l-aū băgatū in-tainā unde era Despotū, și aū pusū in scriū o pētrā mare, și aū smolitū scriul bine, cum arū fi fostū omū mortū într'ēnsul. Și deaci, aducēndū preoți mulți, cu tōte glōtele sele, și cu multā jale aū făcutū îngropare aceluī scriū.

Deaci, vrēndū Laski ca sē cređā toți că aū muritū Despotū, aū trimisū cuvēntū și scrisori in tōte părțile, dāndū scire de mōrtea lui Despotū. Érā pre-ascunsū, cum putea, vitezesse se gātia. Și fiindū acole și iscodele lui Alecsandru Vodā, și vēđēndū ei cu ochiī lorū cum Despotū aū muritū, și 'l-aū îngropatū, de sirgū aū alergatū la Alecsandru Vodā, ducēndu-ī veste bună, cum că Despotū aū muritū, și aū vēđutū cu ochiī lorū unde 'l-aū îngropatū, și cum că este

Laski jalnică pentru mórtea lui Despotă. Şi, creşëndă Alecsandru Vodă aceste cuvinte cu adevărată, cum că aă murită Despotă, cu mare dară aă dăruită pre vestitorul acela; şi, bucurându-se că s'aă mântuită de vrăjmaşul seă, aă sloboşită oştile pre-a-casă.

Albreht Laski, scoşindă cuvântul in tóte laturile, cum că Despotă aă murită, şi înşelegându cum că Alecsandru Vodă oştile séle le-aă reschirată, află vreme îndămână ca sé lovésă főră-veste, de isnová, asupra lui Alecsandru Vodă; şi de sirgă aă trimisă la pőruşnică, cum mai curënd, ca sé stringă óstea tótă la ună locă; unde, dacă aă adunată óstea tótă, s'aă aflată 12,000 de ómeni. Şi deacia aă şisă Laski lui Despot sé se scóle den morşii, adecă sé éşă de la taină, unde era închisă. Şi de sirgă mergëndă spre granişă Moldovei, főră-veste aă trecută Nistrul; unde, înşelegându aşa de-grabă slujitorii lui Alecsandru Vodă, ce erau la margine, de sirgă aă alergată la Domnul loră, la Alecsandru Vodă, de i-aă dată scire cum că Despot ilă impresóră főră-veste, şi aă intrată in ţeră. De care lucru, cu adevărată sciindă Alecsandru Vodă că Despot aă murită, n'aă creşută; ce aă invěşată sé tale capul aceluia ce aă adusă acéstă veste, dându-i vină că face spaimă ţereş: că elă scie bine, că Despotă aă murită. Inşă, nesévėşindu-se olacariş, viindă unul dupě altul, şi totă aceste spună cum că Despotă sosese, şi înşelegându aceste Alecsandru Vodă, deşteptându-se ca den somnă, de ună lucru aşa de-grabă, neavëndă de ce se apuca, fiindă óstea lui reschirată cine'si pre-a-casă, aă apucată puscele cu vr'ó 1500 de ómeni ce aă putută stringe de-grabă, şi aă eşită inaintea lui Despotă, la Jijia, la sată la Verbia. Şi aă tocmită puscele improtiva podului, ca sé póta sprijini pre Despotă; unde, făcëndă năvală mare pedestraşii lui Laski, aă apucată puscele şi le-aă întorsă spre óstea lui Alecsandru Vodă. Unde, impresurându pre Moldoveni cu focul pusceloră, şi den seneş cu plumbă ce pica ca plóia, de multe rane n'aă mai putută răbda Moldoveniş; părăsindă Domnul seă, pre Alecsandru Vodă, aă dată dosul a fugire, şi aă remasă isbânda la Leş.

Éră Alecsandru Vodă, vėdendu-se gonită şi părăsită de totă aşıtorul, aă fugită in gşos spre Huş, şi de acolo s'aă dusă la Turci. Éră Laski aă trasă spre Sucévă, şi aă aşeşată pre Despotă la scaună. Éră elă, nu dupě multă vreme, s'aă dusă inapoş, lăsându lui Despotă óste, jolniriş, şi Nemş, şi Unguri, ca sé-l fie de apărare dencotro va avea nevoie; iar lui sé-l întorcă tótă cheltuiala câtă aă făcută până. 'l-aă aşeşată la Downie.

Simeon Dascaul

APENDICS X.

A. Domnia lui Despotu Vodă.

In anul de la zidirea lumii 7070, érá de la Nascerea Domnului nostru Iisus Hristos 1561, Iacov óre-care Vasilie Iraclie, de némü grecü, den-ostrovul Samosü, socoti cu arme și cu oști să intre in țéră, să apuce Domnia țerei.

Acestü grecü, Iacov Vasilie, de la Iraclia, după nespusa trufie grecéscă, și a lui, făcându-se a fire némü de a Despoțilorü (căci și acesta aü Grecii din firea lorü, a se facere némuri mari; că unii nu numai de némul Impărațilorü Grecesci a se numire, ce și de némul aceluï Iraclie, vestitü pre vrémile Elinilorü, de némul lui Ahilevs, nu li'i rușine a grăire minciuni), așa și acestü Iacov Vasilie se numia a fire de némul Despoțilorü; și alții ilü sciaü că este den-némü de la Șam, saü cum scriü unii, Criteanü; care, fiindü trufașü, și multü de sine socotindü, se face a fire deu némü mare, avéndü hrisovul care s'aü datü Despoțilorü de Carol alü cincile Chesarul, luatü cu meștersugü după mórtea unui Despotü, într'acesta chipü:

Despotul celü adevăratü fiindü pre acele vremi in Rômü, și bolnăvindu-se, aü muritü: érá acestü Iacov Vasilie era slugă mai ispravnicü și mai istețü la fire; și după mórtea lui Despotü s'aü sfătuitü cu tovaroșii sei, cu slugile lui Despotü, dicéndü cătré dênșii: «Frațilorü, stépănu nostru aü muritü și nu are nice o seminție a sa pre-lungă sine; pentru aceea, boțerimea sfatului îi vorü lua totü ce aü rămasü, cum este legea lorü; érá noi vomü rămănea cu nimică de'ntru atăta slujbă ce amü slujitü lui Despotü pen țeri străine, până aicea. Érá de mă veți asculta, cum voiü învêța, și voë și mie va fi bine. Së mergeți inaintea sfatului și së spuneți de mórtea stépănuului nostru, lui Despotü, și së faceți jalobă pre mine, dicéndü că este unü nepotü a lui Despotü, care va së eie tótă averea mortului Despotü, unchiului seü, și noë nu va së ne plătescă pentru slujba lui Despotü. Și atunci va poronci sfatul de mă vorü chiăma și imi va poronci së vë plătescú. Érá eü vë făgăduescü së luați voi tótă averea ce aü rămasü de la stépănu nostru; numai scrisorile së'mi dați mie și ceva de cheltuélă, câtü së mă potü duce de aice, së'mi afiu stépănu; că voë nice de o trebă nu vë suntü acele scrisori.» Și ascultându'lü tovaroșii lui, aü făcutü cum i-aü învêțatü elü. Și împărțindü ei averea ce le-aü fostü rămasü de

la Despot, luat-aŭ elŭ scrisorile câte aŭ fostŭ, zapise, și urice, între care scrisorŭ era și uricul celŭ de Despotie, cum s'aŭ scrisŭ mai sus, și o sémă de banŭ de cheltulală; și se făcu nepotŭ luŭ Despot, pre numele unuŭ nepotŭ ce aŭ fostŭ avutŭ Despot, și perisē in rēsboiŭ. Decŭ, Iacov Vasilie viindŭ de-odată la Brașeu, aŭ începutŭ a sunare cum este nepotŭ luŭ Dēsspot, și arăta urice de Despotie; și ămblândŭ pren tótă țera Nemțescă, aŭ trecutŭ in țera Leșescă. Apoi aŭ venitŭ aicea in țeră la Alecsandru Vodă Lăpușnenul. Făcēndu-se rudă Dómnei, 'l-aŭ primitŭ cu dragoste Alecsandru Vodă; că Dómna Rucsanda era de pe mumă-sea rudă de Despot; și avea socotință de la Alecsandru Vodă și de la Dómna Rucsanda. Érá dupē firea cea nestătătore grecescă, care'ŭ totŭ a supunere pre alțiŭ și a rămānere numai ei nesupuși, aŭ începutŭ cu o sémă de boierŭ a luŭ Alecsandru Vodă, pre-taină, a sfātuire cum are putea sē apuce domnia țerei; că erau sātuŭ și boierŭ de Alecsandru Vodă, pentru multe greutăți ce începuse a face Alecsandru Vodă țerei. Nu s'aŭ pututŭ ascunde socotela și gândul greculuŭ despre Alecsandru Vodă; că înțelegēndŭ Alecsandru Vodă, aŭ pusŭ de 'l-aŭ otrăvitŭ pre-taină. Și simțindu-se a fire otrăvitŭ, îndată aŭ luatŭ doftoriŭ, și nu i-aŭ stricatŭ nimică otrava. Dupē aceea aŭ fugitŭ de aicea pren țera Muntenescă și aŭ trecutŭ in Ardél, in Brașeu. Acolo, alegēndu'și locŭ de odihnă, sciindŭ limbă Săsescă, Nemțescă, Lătinescă și Românescă, fiindŭ in Brașeu câtăva vreme, trimis'aŭ Alecsandru Vodă s'elŭ pótă gamba. Ce, oblicindŭ elŭ, și înțelegēndŭ că vrea s'elŭ dele Jigmond, craiul Ungurescŭ, de grumazŭ luŭ Alecsandru Vodă, aŭ fugitŭ den Brașeu nóptea, sloboditŭ peste zidŭ de unŭ prietenŭ den cetatea Brașeului; și ămblândŭ rētēcitŭ pren multe locuri, lipsitŭ fiindŭ și de belșugŭ, nesciindu-se ce se face, aŭ nimeritŭ la Olbreht Laski in țera Scepinuluŭ, la hotarul țerei Leșesci și Unguresci, avēndŭ slobodenie de la Craiul Unguresci. Și pentru că nu de-mulț mai nainte 'și-aŭ fostŭ luatŭ acestŭ Laski femeia cu multă avere, văduvă, primitŭ'l-aŭ Laski Leavul cu cinste la casa sea; și fiindŭ lipsitŭ de banŭ, Iacov Vasilie grecul, a facere óste, aŭ cădutŭ cu rugăminte la Olbreht Laski, arătāndu'ŭ nēmŭl seŭ și instreinarea sea, făgăduindu'ŭ grecul că nice-odată nu'ŭ va uita facerea de bine, numai s'elŭ agŭtorecscă la lipsa și la nevoia luŭ. Primit-aŭ Laski rugāminte greceuluŭ, că era acelŭ Laski risipitorŭ și cheltuitorŭ a lorŭ séle, și rēvnitorŭ celorŭ strēine, că averea nespusă ce aŭ avutŭ de la tată-seŭ, și ce aŭ luatŭ cu femeea'și văduvē, ce o luasē decurānd, așa cheltuisē și o împraștiesē, câtŭ rămāsese la toți fōră nūme de avere, ce mai multŭ lipsitŭ. Érá pe pofta luŭ Iacov grecul, ce 'și-aŭ pusŭ nume Despot, 'și-aŭ zălogitŭ tóte moșile séle dreptŭ de ce miŭ de galbinŭ de aurŭ, și cu aceŭ banŭ aŭ purcesŭ a facere ómeni de óste Despot cu Laski Lévuŭ, nu atâția de mulți, ce câtŭ sē le agŭngă numai sē intre in țeră; cocotindŭ Despot că îndată ce se vorŭ apropia de marginea țerei, i se va închina tótă țera, arătāndŭ nesuferite nevoi și apēsări a luŭ Alecsandru Vodă asupra țerei. Și gătindu-se de ce le-aŭ trebuitŭ, și óste cu optŭ tunuri mari de ziduri, aŭ sositŭ in Podolia: ce acolo, den poronca luŭ Jigmond, aflāndu-se câtăva óste den țeră, și de Leși și Rusi, 'i-aŭ impedecatŭ de n'aŭ pututŭ trece, macar că aŭ stătutŭ la bătăle. Ce, fiindŭ mai puținŭ, n'aŭ pututŭ trece, ce perdură rēsboiul și tunurile;

că se t mplase  i Dimitrie Vi nove ki, Voevod Podoliei, la acel  r sboiu cu Laski  i cu Despot. După aceea, Despot tot  n'au perdut  n dejdea; ce au trecut  la Francesco Zale, Ispravnicul lui Ferdinand, in  era Ungur sc , impreună cu Laski.  i imp c nd  pre Zale cu multe daruri, 'l-au rugat  de aglutor  s  pot  merge să apuce domnia țerei, ar t nd  precum  i capetele ce sunt  in  er , boferimea, fl  a t pt , av nd  bun  n dejde de biruin .  i după multă vorov  intre d n ii, au ales  de au scris  la Ferdinand jaloba  i pofta lui Despot de agiutor   i slobodenie o tilor  asupra lui Alecsandru Vod ; ar t nd  că mai cu cale  i mai cu cinste este să aibă pre Despot de prieten , de c t  pre Alecsandru Vod , carele, fiind  supus  Turcilor , face multe  i nespuse tir nii locuitorilor   erei. Er  Ferdinand mult  au socotit  cu sfetnicii sei; ce, nu se tocmau la sfat  to i in scotel  pentru Despot, că unii diceau: nu trebuie a se protivire unui om  nesciut , inc  nice n mul lui, nice h rnicia lui,  i că nu trebuie a int ritare pre Turc , subt a c ruia st p nire  ace acea  er ;  i c tr  aceste, c  legăturile care le poftia a avea cu Sultan Suleiman, Imp ratul Turcesc , să le așede, se vor  strica, de se va improtivi unui om  nesciut  ca acel  Despot,  i ca aceste. Er  al ii dintre sfetnici, cari erau mai aprin i la minte, arătau că nu trebuie să lase Imp ratul Ferdinand o  er , care  i mai nainte vreme era supus  cr iei Unguresci, ce, să'si ispit sc  cu d nsa norocul. Er  de ar fi vr'un  prepus  despre Turc , se va raspunde c  fără scirea lor  au intrat  Despot cu oște in  era sea, in Moldova, cum  i la st p niile Turcesci se t mpl  de-multe-or  o tiri fără de scirea Imp r tiei. Acest  părere de-pre-urmă fu mai socotit  de Ferdinand Imp ratul,  i făcu r spuns  lui Zale să fie f rte cu tain  acel  lucru cu Despot, c ruia 'i-au trimis  Ferdinand Imp ratul  i dar , șese mi  de galbin  de aur .

Er  Zale, după ce au in eles  voia Imp ratului se , s'au sf tuit  cu Laski L vul  i cu Despot, purt nd  t te pre-tain . Au or nduit  pre Anton S cuil cu mare veste, pre atunci purt tor  de o ti,  i pre Ion Rusel, de n mul se  de Burgundia, care avea o sută de c l rime cu sine e subt ascultarea sea,  i Ion Velei, Fran oz, cu 100 c l rme  i cu altă pedestrime, s'au unit   i el  cu cei-alți,  i den Slonska cu Petru Seled ie, cu 150 c l rime. Au venit  la aglutorul lui Despot  i pedestrime Nem i, den cetatea Casovei,  i dentr'alte cet i de pre margine fur  aduna i, c t  cu to ii se făcură 2000 de o ten  ale i. Aceste ispr vindu-se, au l sat  in socotela lui Anton S cuil, el  să fie purt tor  acel o ti,  i să c rmue c  pre to i; er  Laski s  aibă grijă pentru alte treb  a lui Despot.

 i vr nd  să fie pre-tain  lucrurile lor , au f cut  veste că au murit  Despot;  i indat  Laski au ascuns  pre Despot intr'o cămară de-taină,  i făcură veste că'i bolnav,  i se ar t  m hnit   i cu voie rea, Laski, pentru Despot. Er  preste puține  ile e it-au Laski jalnic ,  ic nd  că au murit  Despot,  i de cheltuela ce au f cut  cu atâta som  de banĭ pentru Despot r m ne p guba u. Făcut-au s criu de mort ,  i au pus  o p tr  mare;  i'l  duce cu preoți la biseric  de'l  prohodesc ,  i'l  ingropar ;  i după aceste s'au pornit  Despot cu o ti, cu Laski L vul, cu tunuri, pren  era Ungur sc ;  i apropiindu-se de mun ii  erei Le esci in prejma Liovului, avea Le i p ditor  la căile

acelorū munți. Ce, n'au pututū opri pe óstea lui Despot. Și viindū la marginea țerei Moldovei, oblicise Alecsandru Vodă de apropierea oștilorū cu Despot; ce, nu credea, viindu'î veste mai nainte că au muritū Despot, avēndū iscóde ómenii seî de au vēdūtū ingroparea aceluî secriū. Érá apoi 'i-au căutatū a credere den prietenii seî Leși, că au invinsū Despot, și vine cu Laski asupra lui, cu oștile Unguresci cu Anton Sēcuilul. Sirguit-au și Alecsandru Vodă de și'au strinsū oștile sele, ca la 25,000, făcēdu-le căutare la Sucēvă. Ce mai mulți erau țeranî in óstea lui de câtū slujitorî. Eșit-au Alecsandru Vodă improtiva lui Despot; scia, insē, Alecsandru Vodă că și Nemți suntū in óstea lui Despot.

Tocmit-au la trecētoare Alecsandru Vodă oștile sele cu tunurî, se nu lase a trecere óstea lui Despot. Érá Despot, âmblāndū călare pre țermure, vēdu tótă óstea lui Alecsandru Vodă, și se spātmāntă că nu'lū va putea infrānge. Ce, soctiră se se întórne și se fugă, perđēndū nādejde de isbāndă. Érá oblicindū Anton Sēcuilul de spaîma lui Despot, 'l-au îmbārbātatū și au cercatū de aflare altū vadū, și trecu óstea lui Despot cu Laski și cu Despot.

Érá Alecsandru Vodă, vēdēndū trecerea lui Despot, den sfatului Moțoc Vornicūl, ce era pre atuncea purtătorū de oștile lui Alecsandru Vodă, au intorsū tunurile cu mare nevoie de unde erau tocmitē și le pogori mai gjos. Érá Anton Sēcuilul cu ai seî trecēndū de sirgū dederă nāvală, și apucară și podul și tunurile lui Alecsandru Vodă; érá dupē aceea au trecutū toți, tocmindū tótă óstea Anton. Indatā dederă in dobe și in trāmbițe semnū de rēsboiū, și nāvāliră asupra oștii lui Alecsandru Vodă. Đicū, se fie avutū Alecsandru Vodă in óstea sa și 2000 de Enicerî, și alți Turci de călărime. Ce, n'au ținutū multă vreme resboiul, că oștenii lui Alecsandru Vodă se amestecase, călărimea cu, pedestrima Turcēscă, și purcēseră in risipă. Gonitu-i-au cât-va locū Anton și Burgundinul cu Rahtierî Franțozî, de 'i-au agiunsū și 'i-au tăiatū. Picat-au mulți den oștenii lui Alecsandru Vodă. Fost-au împārțitā o sēmă de óste pre care o purta Moțoc și Bogdan; acestia au ținutū cât-va vreme rēsboiul cu Laski și cu Despot. Ce, nemerindū Anton Sēcuilul cu ai seî, și dāndū rēsboiū, indatā au purcesū in risipă Alecsandru Vodă cu Moțoc și cu Bogdan; remas-au multe stēgurî de a lui Alecsandru Vodă, și tunurile tóte, pre mâna lui Despot.

Scrie Istvanfie istoricul, se fie cădūtū intr'acelū rēsboiū trupurî 3000, de oștenii lui Alecsandru Vodă, și Enicerii mai toți periți și robiți; mulți au cădūtū robî pre mâna lui Despot; ce, pre toți 'i-au slobođitū, cu sfatul lui Laski și a lui Anton, pentru se tragă cu blāndețē inimile a tuturorū locuitorilorū țerei spre Despotū. La acestū rēsboiū, tare și vitezese au stātutū Alecsandru Vodă singurū; că pre unū Ungurū ce făcea resboiū singurū cu dēnsul, 'l-au oboritū cu sulīța de pre calū. Așa îlū laudă istoria strēinā, că multă vreme singurū Alecsandru Vodă cu puținî, părăsitū de toți, au ținutū resboiul. Érá dupē ce au purcesū in risipă și Alecsandru Vodă, cu cine erau pre-lungă sine rēmași, au cădūtū ca la 2000 den oștenii lui, împiedecați între nisce gardurî și șanțurî, ce erau ingrādiți, nisce pomeți, unde se strinsēseră țērānimea; unil den fugariî oșteni a lui Alecsandru Vodă s'au fostū suitū pen copaci, lāsāndu'și cail, și pre acela 'i ucidēau den sinețe. Acestū resboiū a lui Alecsandru Vodă cu Despot, la ce locū au fostū, cronicariî strēiniî nu scriū; érá rēposatul Grigorie Ureche, ce au fostū

Vel Vornicū, scrie că aū fostū la Verbia; însă, pre-scurtū scrie; érá noī, den cronice streine amū aflatū mai pre-largū, și scriemū mai pre-largū.

Alecsandru Vodă, după ce aū perdutū resboiul cu Despot, luându'și de-grabă Dómna și averea tótă, că mai nainte trimisese la Sucévă de 'și-aū luatū totū ce aū avutū, și aū trimisū spre Dunăre, și elū den Iași s'aū pornitū spre Huși. Acolo se grijă să strîngă țera și să ia agiutorū de la Turci, să se întorcă asupra lui Despotū; ce nimica n'aū folositū.

Lauda acestui resboiū o scriū și o daū istoricii străini lui Anton Sécuiul, carele, nepărăsitū și fōră pregetū îmbărbătându pre ai sei, aū luatū întēiū biruința.

Resboiul acesta s'aū tēplatū in đioa Sfântului Martin, ce'lū serbézá Papis-tași, care sfântū este in 11 đile in luna lui Noemvrie, după calendarul lorū, érá la noi vine in 31 đile a lui Octomvrie.

Dupē isbândă, Despot cu Laski Lévil și cu Anton, cu tótă óstea, aū mersū la Sucévă, și aū pusū de aū zugrăvitū pe păreți, la ulița ce se chiema ulița Tătărăscă, resboiul lui Despot cu Alecsandru Vodă, chipurile căpitanilorū, o-sēbi de a Domnilorū, cu mare meștersugū scrise, chipurile Hatmanilorū, și a-nume. Care zugrăvitură și scrisóre cu vreme pre-urmă aū căđutū și s'aū stersū; precum și o biserică in Hârlău, ce aū fostū zidită de Despot Vodă, in pomana tătâne-seū, de șese stânjini in păreți de înaltă, care stă astăđi risipită, și nime nu scrie de acea biserică, nice este pomenire de dēnsa, Păpistășescă, făcută de Despot Vodă.

N'aū zăbăvitū Despot, ce aū trimisū in gónă după Alecsandru Vodă; ce nu 'l-aū pututū agiunge, nice altă nimica de a lui n'aū pututū lua, fōră numai unū carū cu covóre, cu păretare, îmbrăcăminte de case, iar próste.

Érá Alecsandru Vodă, stringēndū remășiță den oștenii sei, ce scăpaseră, călărime Turci, și mai veniseră și alți Turci ca la 5000, între cariī avea și órecăți Eniceri, cu acela aū venitū Alecsandru Vodă până in Prutū; și acolo, dreptū Huși, aū făcutū podū peste apa Prutului, și acolo aștepta agiutorū pre Mircea Vodă, Domnul Muntenescū. Érá înțelegēndū Despot că s'aū oștitū Alecsandru Vodă, strins'aū țera și oștile țerei la sine, ca 25,000 oșteni cu țeranī, la Sucévă, și luândū tunuri 32 Despot Vodă, aū purcesū den Sucévă se mérgă asupra lui Alecsandru Vodă. Înțelegēndū Alecsandru Vodă de apropierea lui Despot Vodă asupra lui, aū poroncitū de aū stricatū podul la Prutū ce'lū făcusē. Era unū satū despre partea lui Despot cu puținele case, unde, socotindū Anton Sécuiul locū bunū de supus tunurile, aū trasū tunurile și le-aū supus pentre case; érá pre sinețași Unguri și Nemiți pentre desime, și pentre copaci, și pe malul Prutului, unde era mai ponoritū malul, aū supusū să facă meștersugū viclénū; și aū poroncitū să nu dea de nsinețe peste pononca lui. Staū oștenii lui Alecsandru Vodă cu Moțocū și cu Turci amestecați, ca 12,000, pre o ripă a Prutului; cariī, dacă vėdură că se apropie óstea lui Despot, și aū pofitū Moțocū de aū vorovitū cu Anton Sécuiul, amēndoi puindū parola. Ce vorū fi vorovitū in scurtă vorová, nu scriū istoricii, fōră cātū că aū vorovitū amēndoi. Nu s'aū pututū vedea de óstea lui Alecsandru Vodă, óstea cea supusă a lui Despot, pentru desimea călărimei lui Despot Vodă. Turcii așijderea, fiindū

fără grijă pentru apa Prutului, care era pentru denses, nice socotia a fire vre-unu viclesugă, ce alergă bulucuri să vadă tabăra lui Ungurul. Atunci poronci de sirgă Anton de slobodiră tunurile în ăstea lui Alessandru Vodă, și poronci de eșiră seneșășii de unde erau supuși. Puțină resboiă ținură oștenii lui Alessandru Vodă, că slobodindă focă tare Ungurii, picară de pripă caii lor, și unii morți căduți, alții răniți, au dată dosă la tabăra lor.

Ără luândă veste de venirea Mircii Vodă și de Tătari într'agiutoră lui Alessandru Vodă, s'au apucată Anton Ungurul cu mare sirguală a face podul celă stricase Alessandru Vodă; adunândă multe coșuri, âmplându-le cu petre, le-au aruncată în Prut, legându-le de grinzi cu nuele de stejară și lozie, în locă de otgone, peste care au pusă lăse împletite bine, așternândă paie și plăvă peste lăse. Pus'au tunurile în țermurile Prutului de apăraă despre ăstea lui Alessandru Vodă podul, că făceaă năvală să împedece să nu pôtă face podul.

Vedândă Alessandru Vodă că s'au isprăvită podul peste Prut și agiutorul i se întărdie de la Mircea Vodă și de la Tătari, perdut-au nădejdea de agiutoră, și de nôpte s'au rădicată și s'au dusă spre Chilia și spre Cetatea-Albă; și trecândă Dunărea s'au dusă la Silistra, și de acolo la Țarigrad, cu tôte ale sële; ără oștenii lui s'au rășchirată încotro au putută.

Despotă Vodă, vedândă că'i sluji norocul și acolo, cu vitezia lui Anton, s'au întorsă cu mare bucurie la Iași; și, pre obiceiul Domniloră, i-au cetită molitva de Domnie Grigorie Mitropolitul; și apoi, mergândă la Sucăvă au poroncită de au strigată să părăsescă toți armele de apărată, și să mērgă cineși pre acasă.

După ce sosi la Sucăvă, eșitu-i-au întru întēmpinare Mitropolitul țerei cu Episcopii și cu totă norodul, de'lă petrecură până în cetate. Avendă grijă de Alessandru Vodă, sciindu'lă și cu avere eșită den țeră, au oprită tôtă ăstea străină pre-lungă sine, și se arăta blândă tuturoră și cu cuvinte dulci; pre boieră îmblândia și'i întăria cu nădejde de bine că voră avea în Domnia lui. Poroncită și acăsta, că cine nu va asculta și nu se va supune poronciloră lui, se va certa cu mörte. Grăiaă toți de rău de Alessandru Vodă, și'lă făceaă tirană; ără lui Despotă norocire în mulți ani strigăă.

Ales-au Despotă Vodă patru boieră de credință, pre cariă au lăsată tôtă cărma țerei, pre Stroiă Vel Logofetă, pre Barnov Hatmanul, pre Moțocă Vel Vornică și Grigorie Leveles, de nēmul lui de la Beciă, ce era în mare cinste la Despotă Vodă.

Ără Mircea Vodă, fiindă purcesă cu ăste să vie întru agiutoră lui Alessandru Vodă, cu Tătari, dacă au înțelesă de fuga lui Alessandru Vodă, s'au întorsă iar la scaunul seă.

Despotă Vodă, măcar că luă isbândă și s'au aședată bine în Domnie, dēră țera era deșertă și stōrsă de Alessandru Vodă; și fiindă multă trebuință la începutul Domniei lui, fiindă în mare lipsă de bană, și cheltuele den și în și adăogēndu-se, nice s'au găsită câtă-de-puțină în urma lui Alessandru Vodă, că luase totă cu sine Alessandru Vodă, și nice lefile slujitoriloră nu avea de unde plăti; se'i slobodă, nu cuteza; că totă avea grijă de Alessandru Vodă. Ără apoi au slobodită tôtă ăstea la Iernatică, însă, cu puțina plată; că

de-o-dată socotise să li se dea de totu capulū câte unū galbenu de aurū; și acesti bani neputendu-se mai de grabă stringe, aū poroncitu de aū luatū unū polecandru și nisce sfeșnice de argintū, ce făcuse Alecsandru Vodă în Metropolie, și le-aū stricatū de aū făcutū bani de plata oștii. Deci, cu acei bani făcuți den argintul bisericeii, și cu ce s'aū strinsū den țeră, aū datū lefile slujitorilorū. Era îndată aū intratū în ura țerei Despot Vodă, vedendu că strică odorele bisericilorū carele suntū de alți Domni închinatē lui Dumneșeu (sē privesci aicea reul nēmu alū Grecilorū, și grūdecă toți așa. Pedepsitū pāmēntul pre care punū piciorul Grecii!) Și așa, după ce se aședă Despot la Domnie, trimis'aū solū la Jigmond, Craiul Ungurescū, sē'i dea cetățile Clujvarul și Ciceul, care cetății erau date încă de Mateiaș Craiū Domnilorū den Moldova; că într'altū chipū, de nu le va da și le va ținea în peptul lui ascunse, le va scōte elū den peptul lui. De care solie mănindu-se Jigmond Craiul, aū rēspunsū solului, sē spuie lui Despot Vadă că Criteriū deapururea suntū minciunoși.

Alecsandru Vodă, după ce aū mersū în Țarigrad, făcut'aū jalobă la Impērația lui Sultan Suleiman pentru mare strimbătate ce 'i-aū făcutū Despot. Era Impēratul, dacă aū înțelesū, aū poroncitu Vizirului sē ducă cu agiutorul seū pre Alecsandru Vodă la domnia țerei. Trimis'aū și la Craiul Leșescū cu banatū, pentru ce aū lāsātū pren țera lui a se facere atâte amestecături țerei cu Despot.

Era când se gătēză Alecsandru Vodă sē vie cu Domnia iar în țeră, iată sosescū boierii, trimiși de Despot Vodă la Impērație cu poclōne, adăogându birul de ce miș galbeni de aurū. Și tocmindu'și lucrurile Despot Vodă despre Impērație, trimisu-i-aū stēgū și sabie scumpă, pren Agă Impērātescū, de Domnie nōă.

Aședendu'și Despot Vodă lucrurile domniei și despre Impērația Turcului, începu a facere mari rēutății și tirāniū. Era Anton Sēcuiul, dāruițū bine de Despotū Vodă; cu aurū, cu argintū, și cu haīne scumpe, cu sobolū și sabii ferecate, și paloșe la cal, cu șele ferecate, s'aū întorsū la casa sa, lāsāndū în locul seū lūngă Despot Vodă pre Petru Devan, ce era lāsātū de pađa cetățel Sucevei. Așijderea lui Albert Laski 'i-aū datū galbeni de ce miș, lāgāduindu'și Despotū Vodă că'i va da și alți bani ce'i mai rēmāsese datorū; și 'i-aū datū și cetatea Hotinului, la care Ispravnicū aū pusū Laski pre Iōn Peasovski, omū alū seū, Lēv, Șlēhticū. Era pe-urmă la mari vrājmașii și vrajbe aū venitū Despot cu Laski, precum vomū arēta la rōndul seū.

Dupē ce s'aū dusū Anton și Laski pre la a le sēle, s'aū dusū și Iōn Petru Rusell, măcār că'lū oprīa Despotū Vodă sē mai ședă; ce, fiindū legatū în slujbele lui Ferdinand, Impēratului Nemțescū, s'aū dusū și elū în țera Ungurēscă, dāruițū bine de Despot Vodă. Spunū, sē'lū fie petrecutū unū conacū singurū Despot Vodă. Trimis'aū Despot Vodă solū la Impēratul Nemțescū, mulțāmindu'și pentru de-bine-facerea lui, făcēndu'și scire că și despre Impērația Turcului 'și-aū aședātū Domnia; așijderea și la Craiul Leșescū aū trimisū solū Despot Vodă.

Era după aceste tōte, cum s'aū pōmenitū mai sus, pre vremea coronației

lui Macsimilian, ce l-au coronit Crai Unguresc, la Pojon, in anul de la zidirea lumii 7072, era de la Hristos 1564, schimbatu acum Despot Vodă: den blându, cumplitu; den milostivu, apucatoru și lacomu, puindu pre țera mari nevoi; desbrăca și bisericile, casele lui Dumneșeu, luandu arginturile de făcea bani. Preste nădejdea țerei despre Despot Vodă, neputendu suferi (cu anevoie se suferă rēul și necazurile de obște) boierii și cu Tomșa, ce era Hatman pe tota oștea țerei, cu toții s'au giuratū sē fie la unū cuvēntū sē scōțā pre Despot Vodă den Domnie, alegēndū pre Tomșa Hatmanul, care era cu ininā mare dentre toți, sē fie începătorū acestui lucru. Atuncea înțelesē boierii cum Dumitrașco Vișnovețki, îndemnatū de Laski, era gata sē vie sē ele Domnia lui Despot Vodă, că și Laski se întorsese cu rēu asupra lui Despot Vodă; s'au sfătuitū boierii sē trimitā la Vișnovețki sē'lū poftescā Domnū țerei. Simțindu-se Despot Vodă uritū țerei, avea grijē mare, ca unul închisū in cetatea Sucevei; aū răpeșitū pre unū Valentin Ungurul la Ferdinand Chesarul și la Macsimilian, Craiul Unguresc, in cal de olacū, poftindu agiutorū de apărare împrotiva boierilorū sei; și aū învățatū Despot Vodă acelu Valentin sē găsescā sē se vadā cu Zane și cu Anton Sēcuiul, sē'i poftescā de la Despot Vodă, sē stringā oști și sē pădescā sē'i vie intr'agiutorū, făgăduindu amēndororū, Despot Vodă, mari daruri ca și întēiū, arătāndu-le că lesne vorū putea sta împrotiva unorū omeni ce'sū nesciuți intru meștersugurile resbōtelorū.

Eră și Ferdinand, Impēratul Nemțescū, și Macsimilian, Craiul Unguresc, socotirā a nu lāsare pre Despot Vodă in primejdie, cărorā arēta nemutată credința, și slujbele sēle, Despot Vodă. Decī, primirā amēndoi rugāminteā lui Despot Vodă, sciindū că aū fostū și mai nainte apēratorī Crai Unguresc țerei Moldovei. Eră și Anton Sēcuiul, de care nu odatā amū pomenitū, înțelegēndū den Valentin grijea și striptōrea lui Despot Vodă, nu apăra despre sine agiutorul, ce socotia că va avea pedecā depārtarea căii sēle cu oștile, și că'i lipsiaū banii, intru care staū mădulările oștilorū. Așa, întârziindu-se lucrurile, aū sositū Despot la mai mare perire; in oștile Ardélului, cari se aflāu pururea gata, nu puneā nice-o nădejde; căci, pe Voivodul de Ardélu mai nainte și cu scrisorile și cu cuvintele de vātāmare ilū stricase Anton Sēcuiul, pre diregătoril a Cinci-biserici, anume pre Lupul Peșin, solul Chesarului Ferdinand; carele, trecēndū pren Ardélū la Țarigrad, ilū prinsese, pentru ce l-au fostū pāringū pre Anton Sēcuiul la Sultan Suleiman. Așijderea între dēnsul mari și grele pricinī erā de neprieteșugū; și acele pricinī întēiū aū fostū de aū pārsitū Laski pre Despot Vodă, de s'au unitū Laski cu Vișnovețki asupra lui Despot Vodă, aflāndu-se pre atuncea la Liov in țera Leșescā.

S'au fostū pornitū acum Despot Vodă cu oștea, sē ele cetatea Hotinului de subț ascultarea lui Laski, care i-au fost'o datū mai nainte, precum s'au pomenitū, că era Ispravnicū pusū de Laski Ión Peasovski. Vēdēndū, dērā, Peasovski apropierea lui Despot Vodă, aū trimisū inainte'i de i-au spusū că'i va da cetatea Hotinului, numai sē'lū lasē sē esā elū cu alū seū slobodū den cetate. Făcutu-i-aū Despot Vodă pre voie lui Peasovski, și aū luatū cetatea iar in sēma lui.

Înțelegându și acesta Laski, și mai mare gătire au făcutu cu Vișnovetki, și s'au pogorită cu oști la Kamenită in Podolia. Ce Despot Vodă n'au cutezată să trecă Nistrul, pentru că avea oște puțină; ce s'au întorsă spre Galați și la Reni, și de acolo iar la Sucéva. Măcar că se întorsese Despot Vodă, érá urrită tuturoră pentru greutățile ce făcea țerei, fiindă lacomă; că, fără alte nevoi, mai scosese de casă câte ună galbănă de aură. Se făcuse și cumplită, tirană și neîmblândită; și asupra celora ce se despărțeau de mulere și luaă alta, că acelora mari și cumplite munci le făcea, dîcîndu-le căci nu s'au îndestulată cu o femeie. Și acesta încă au adaosă la nevoia țerei, că și mulere a ceea plătia a-treia parte de galben de aură, și atuncia da voie să se despărță de bărbat. Și acesta o făcea Despot cu sfatul unui omă, anume Ion Liubcenie, ce 'lă adusese den țera Leșescă și 'lă făcuse Episcopă. Pre mulți, tăindu-le capetele, poroncia de nu 'i îngropa multe țile, să fie la privirea altora. Îlă urise rătă țera și pentru credința pravoslavnică, că nu o ținea Despot Vodă, că la biserică rară, sau nice-odată nu mergea, ce cu alte slugi petrecea. Și in Cotnară fiindă Sasi mulți pre atunci, le-au făcută biserică și școlă, și au adunată vivliotiki. Pre-semne biserică cea stricată den Kotnar a Papistașiloră elă o au făcută, dé nu va fi și cea mare, ce stă și până astăzi cu Sasi. Și aduna dascală de pren țera Nemțescă, și den țera Leșescă, Papistași. De atuncia au rămasă aicea in țera la noi Ezoviți, și alți popi de a bisericei Apusului, Papistași. Și den sfeșnicile de la Mitropolie, de argintă, făcute de Alecsandru Vodă Lăpușnenul cu mare cheltuélă, s'au făcută bani, cum s'au pomenită mai sus. Acmu oblicise țera de némul lui Despot, că, cu amăgituri, érá nu cu dreptă au fostă agonisită acestă nume împărătescă de Despot și de Heracli, de némul împărățiloră Țarigradului făcîndu-se. Era trufașă mare, și multe socotindă de sine Despot; și se simțea se apuce domnia țerei Muntenesci de la Mircea Vodă, și țera Ardélului, avîndă la aceste svetnică pe ună Dumitrașk Bulgariă, dîcîndă că i s'au pogorită den ceră două cunună de aură. Oblicise într'ună-rândă Despot Vodă că au murită Jigmond, Craiul Ungurescă, și se pornise cu oști să între in Ardélă să apuce crăiea; și, sosindă până la Trotușă, 'i-au venită veste că s'au însănătoșată Jigmond Craiul; și s'au întorsă îndată inapoi la scaonul seă.

Aflu și acesta la Istvană istoricul: că, eșindă Despot Vodă, cum s'au pomenită, spre Hotin, âmblandă cu puțină in câmpă, 'i-au eșită mulțime de ómeni, și, încungurândă'lă, strigaă să le rădice acele grele dări ce le aruncasă, de casă câte ună galbănă de aură; érá Despot Vodă le răspundea că den sfatul lui Bărnov și a lui Moțok și a doi Vlădici face acele greutăți, de pune cu asupră; și, de este cu voie, să le dea pre aciea pre mânele loră, să 'i omóre, dîcîndă că totă acesti patru au fostă pricina și la Alecsandru Vodă de 'l-au îndemnată la tóte tirăniile; și nu se voră părăsi de răutățile loră acesti patru, de nu va grăbi Despot Vodă să le facă sfêrșită vieței loră; și abia cu multe cuvinte s'au aședată acea mulțime de țerană, adevérindu-se că le va face pe pohta loră și le va rădica acele nevoi. Acestă vorbă și răspunsă a lui Despot Vodă de au vinută pre acei boieră, au fostă pre-urmă perirea lui Despot Vodă.

Ântéiu Bărnov, înțelegîndă părăerile și poștele țărănimei, sciindă și socotéla lui Despot Vodă, socotit-au că mai bine este să cerce oră ce va putea, decâtă să

pătimescă. Sfătuindu-se cu alții, s'au apucatū că va fi celū ăntēiū pricinuitorū și deșteptătorū acestui lucru; și ăntēiū pre Ión Luscenie, ce'lū adusesse den țera Leșescă și 'lū făcuse Episcopū, 'l-aū otrăvitū, că acela scia tóte sfaturile lui Despot Vodă, și 'l-aū îngropatū afară den tērgū unde ținū meidēnul den-afară, pre acelū Luscenie; și așa s'au apucatū de cele-alte cu mare tăcere și taină.

Ēră Despot Vodă 'și-aū luatū Dómnă den țera Leșescă, fata lui Martin Zbovovski, omū sciutū pre atuncea in țera Leșescă, socotindū că cu legătura aceea va trage și pre Laski iar in dragoste.

Ēră țera, vėdėndū pre Despot Vodă că 'și-aū luatū șie Dómnă de altă lege, și mai tare ilū uriră pre dănsul. La nunta sea, Despot Vodă acele cheltuele aū adunatū, cātū nu numai de totū omul, de totū felū de bucate, ce și paseri, vėnatū, și pesce, și feluri de cheltuele la bucate, cu mai mare lipsă și nevoie bieților lőcitorī a țerei; și cu aceste 'și-aū adaosū den ți in ți mai mare ură asupra'și Despot Vodă.

Ăntēiū se incepu rocoșire asupra lui Despotū Vodă. Venisė ómeni de țeră, și spusėră lui Despotū Vodă că aū intratū Tătarii de preste Nistru in țeră, și pradă și ardū, și cereaū agiutorū împrotiva Tătarilorū. Ēră Despotū Vodă, macar că'l điceaū mulți, și mai-ales Lupul Sasul, pre carele ilū adusesse de făcea banī, că era meșterū, sciindū bine limba Romănescă, sė se pădėscă de viclesugul boierilorū; ce, vėdėndū de la o vreme imbunăturile boierilorū ce erau giurați in tr'unū cuvėntū asupra lui, cari ilū sfātuiaū sė trimiță óste parte mai multă împrotiva Tătarilorū, s'au inșelatū Despotū Vodă, și aū trimisū in tr'ales óstenī Unguri 350, și Sėrbī 50, totū cālărima, cu câteva miī de Moldovenī, și órecăți Nemți pedestrași și povățuitorī de tunuri. Tótă acėstă óste o aū datū in sėma lui Ilie Toroman și a lui Stefan Tomșa, cari erau la unū locū grăiți cu alți boieri asupra Domnului lorū, lui Despotū Vodă. Ēră dupė ce trimisė óste cu Toroman și cu Tomșa, ne-fiindū nici-unū Tătarū, ce, liniște; nice-unū semnū de pradă, ce, tăcere; tóte staū in pace. Și vėdėndū cica ce erau giurați asupra lui Despotū Vodă, că Ungurī și Sėrbīi cugetă a fi lucul in tr'altū chipū, aū rėspunsū cei-alți că este meștersugū de Tătari făcutū; și aū orânduitū Tomșa pre Ungurī și cu cei-alți in tr'altă parte, vrėndū sė'i impartă la unū satī aprópe de Nistru, și le-aū poroncitū sė'și grijescă cail și pre sine la acelū satū. Ēră pre Sėrbī i-aū orânduitū la altū satū, nu departe de cei-alți, sė găzduiască acolo. Ēră nóptea puroncesce Tomșa și Toroman de aū aprinsū o casă in satū, făcėndū semnū Moldovenilorū de aū abătutū cu toți cu sabiile góle in Ungurī și in Nemți. Perit-aū mulți și den Moldovenī; érá Ungurī și Nemți, de totū, toți; că rėmăindū o cėmă, se apăraū dentru-o grădină cu șanțū incunglurată, cāt-va cėsū, până ce aū poroncitū Tomșa cu Toroman de aū indreptatū puscile asupra lorū; și acolo până la unul s'au topitū și Nemți, căroro le poroncisė Tomșa sė slobódă focul in Ungurī și in Sėrbī, și el, nevrėndū sė asculte poronca, sciindu-i tovaróși, i-aū tălatū pre toți; főră numai unul, a-nume Hristofor, care aū indreptatū tunurile asupra Ungurilorū, aū rėmasū viū. Vėdėndū Sėrbīi acea perire, o sėmă, dăndū in notū, aū trecutū preste Nistru și aū scăpatū; érá căți n'aū vrutū sė fugă aū peritū toți de Moldovenī.

In tr'acea đi, dupė ce s'au lucratū aceste, purces-aū Tomșa cu Toroman la

Sucévă asupra lui Despotu Vodă; însă, ântéiü aü mersü pre la cetăți și la téguri, pre unde erau păditori ómeniü lui Despot Vodă; și ântéiü aü lovitü la cetatea Némțului, unde era păzitorü cetăței Iakim Prudenție, Silezian, tovaröșü in tóte norocirile lui Despot Vodă. Nu s'aü tēplatü atunce in cetate; érá păditorü cetăței, nesciindü a fire viclesugü, aü lăsatü pre Tomșa in cetate; și puținü Némți ce erau in cetate, pre toți i-aü ucisü; și aü luatü cetatea in séma lui. Érá Prudenție, nesciindü nimicá, și avēndü durere de cetatea luatá de Tomșa, s'aü dusü la Sucévă, cu vr'o patru-cinci tovaröși, dândü návalá pren óstea ce era pregürü cetate, aü scăpatü întregü in cetate. Tomșa, dupē ce aü luatü cetatea Némțului, nezábovindü s'aü dusü la Sucévă, și s'aü începutü mai tare a se stringere cetatea Sucevei. Érá Despotü Vodă, neputēndü sē éśá den cetate cu návalá, fáțișü, s'aü apucatü de aü întăritü cetatea, sē se póta apăra; și aü pusü de aü slobođitü unü tunü, ce era mai mare, dândü veste sē se stringá toți al sei. Avea nádejde Despotü Vodă in Zborovski, socru-seü, de agütörü, cá'lü va așeđa cu Laski și'l va veni agütörü; așjderea și la Anton Sécuü, și la Zanie nádejduia, și se va apăra den cetate până'l va veni agütörü de la acesti ce s'aü đisü.

Avea cu sine in cetate Despot Vodă slujitorü de trébá 1256; mai mulți erau Unguri; și pre călărime era Martin Farcaș, érá pre pedestrime era Petru Devan, ce era lăsatü de Anton, și pedestrime Unguri 300 subt ascularea Tomei Cálabaneanul, Stefan Horvat. Érá cele-alte polcuri era de multe feluri: Vloși, Némți, Greci, Leși și Turci; erau adunați și puținei Moldoveni.

Despot Vodă, rămăindü in mare strinsóre, se vedü fórá-veste încungüratü de nenorocire și de acei ce erau odatá subt mila lui, și se páreau atunci priitorü lui; însă, erau și meșteri a multe lucruri, den cari erau mai mulți Vloși, saü Itali, și Némți, i-aü fostü rădicatü cumplirea celorü ce erau giurați asupra lui Despot Vodă, atáta, câtü nice muieri nice copii n'aü lăsatü vii. Intru-aceste amestecături, pre Georgie Leveles, născutü la Becü, care stringea haraciul in părțile despre Dunăre, nesciindü nimicá de rocoșituri, 'l-aü prinsü și 'l-aü trimisü la cetatea Némțului la închisóre.

Ständü încungüratá cetatea Sucevei mai multü de cum se socotüa, érá rocoșienü boieri, mai ales Bärnov, Moțok și cu Stroici, sfátuirá și aleserá capü dentre sine pre Tomșa, ce aü fostü Hatman.

B. Domnia lui Stefan Tomșa.

Dupē ce aü rădicatü Cap și Domn pre Tomșa, măcarü fórá voia lui, începurá mai tare a batere cetatea; și aü orânduitü Tomșa patru tunuri de báteaü in pórtá sē sfăráme pórtá, sē dea návalá in lontru. Ce, fiindü nesciutorü Moldovenü Tomșii, puținá stricácüne fáceaü; cá eștaü den cetate și daü návalá și'l împingiaü atáta, câtü de la o vreme ámbiaü den cetate pre-ascuns afará la hraná de aduceaü in cetate. Și intru-una de đile, cu slobođenía lui Despot, sfátuindu-se cu polcovnicü den cetate, Pétru Devan aü datü návalá cu 400 de ómeni asupra acelora ce erau orânduiți de Tomșa Vodă de báteaü

cetatea; și acela a dat năvală, câtă apucasă de trăgea cu mânele aceste patru puscă in cetate. Făcut-a den totă tabăra năvală mare să nu lase tunurile să le eie in cetate: cinea să le eie, cestia să nu le deie; stătu un răsbolă mare; ce, de la o vreme, aruncându den cetate cumbarale, și dându focă Nemțil, răsăseră biruiți Moldovenil Tomșil, și luară tunurile ce den cetate. Perit-a den Moldovenil Tomșil atuncea ca la 200, precum scrie Istvanfie, măcar că pôte să laude pre ai sei; și acolo a perit și Ilie Toroman, celă întâi rocoșitoră asupra Domniei lui Despot Vodă; și-a luată indată plata. Era den ómenil lui Despot Vodă, șesă periți de sulițe, și pre atâția răniți. Stându lucrurile așa, precum s'a scriș, era Tomșa vedându móle lucrul de dobândit cetatea cu ai sei, s'a sfătuită cu boieril de a trimisă solă la Jigmond, Craful Unguresc, cerșindă óste să'i trimită într'agiutoră asupra lui Despot, sciindu-lă neprietenă și învrăjbită lui Despot Vodă. Și éta veni veste la Tomșa, cum Demitrașco Vișnovețki, oră chemată den boieril, oră îndemnată de Laski, a sosită cu oști la marginea țerei, cu acela gândă, să apuce Domnia, înțelegându netocmélă între Despot și între Tomșa.

Părăsit-a Tomșa Vodă cetatea și s'a mutată cu tabăra preste Siret; era Vișnovețki cu óstea sa s'a pusă in locul unde stătuse Tomșa la cetate. Vedut-a den Despot Vodă in locul unu neprietenă pre altul sosită, și de densul încugiurată, mai in mare grijă stătu Despot Vodă; aședându tabăra lúngă cetate Peasovski, omul lui Laski, de carele amă scriș mai sus, că era lăsată de Laski in cetatea Hotinului. Pre acelă Peasovski l-a trimisă Vișnovețki solă la Despot Vodă in cetate, cu aceste ponturi: de va da Despot Vodă 25,000 galbenil de aură lui Vișnovețki, atuncea, pentru cheltuéla ce a făcută cu óstea sa, și de se va apuca de totă anul să'i dea câte 12,000 galbinil de aură, ilă va scóte den primejdie. Primit-a cu mare bucurie Despot Vodă aceste legături, și a mulțamită lui Vișnovețki; și dăruiță bine Peasovski, s'a întorsă la tabăra lui Vișnovețki.

Éra într'aceeași di venit-a den boieril țerei la Vișnovețki in tabăra; cariil de la totă țera că'lă primescă Domnă i-a arătată, ducându'i și cărți de la toți boieril, și de la țeră, pentru mai mare și întărită credință. Éra pre Tomșa Hatmanul l-a făcută cârmuitoră Domniei, până se va alege altă Domnă, și până se va sfărși bătea cetăței; laudându pre Vișnovețki pentru lucrurile lui sciute in lume; ce a isprăvită improtiva Moscalilor și a Tătarilor, fiindă de némă mare. Și ca aceste cuvinte înșelátore, arătându boieril Lévilui Vișnovețki, așa, s'a amăgită Vișnovețki de viclenia boierilor de țeră; și trufindu-se Lévil cu adeverința Domniei țerei, de sirgă trimite, cărți in cetate la Despot Vodă, dându'i scire de vrăjmășie, și cum nu primesce nice-ună aședeméntă cu densul (vede-vei nebunia Lévilui la ce a venită și ce primesce). Eșisă den cetate o sémă de Unguril pentru hrană, sciindă ce legături primisă Vișnovețki cu Despot Vodă. Pre acei a poroncită de i-a ucisă; unil, închidându-se in tre case in tégă, trimis-a să'i dobândescă; ce, a eșită den cetate o sémă de Unguril de a dată agiutoră celorl închiși, cu mare mórte in Leși.

Éra Vișnovețki, nesocotindu-se a fire amăgită de boieril țerei, a orânduită 500 de Căzacil, cu Leși amestecați, pe pofta boierilor, să trimițe cu densil să aducă capul Tomșil (Uită-te la meștersugă!) să'lă inchine lui. Éra dacă a tre-

cutu acei 500 de oșteni Siretul, fiindu óstea Tomșii supuse, nesciindú Cázacii cu Leșii de óste supuse, i-aú lovitú Moldovenii cu Tomșa, și pre toți i-aú topitú, câtú n'aú rămasú nice-unul. Érá Vișnovețki, nesciindú de perirea ómenilorú sei, socotindu-se acmu Domnú țerei, eșise in carétá, cá era și cam bolnavú, cu puținí ómeni in tēmpinarea ómenilorú sei. Și oblicindú de perirea ómenilorú sei, atuncea se vėdu amăgitú și viclenitú de Tomșa și de boierí. Nu s'aú spėriatú de-o-datá Lévlul; ce, aú incungíuratú tabėra cu care; érá cu cá-lărimea aú eșitú la rėsboiú, care s'aú tēmplatú la podú la Vercicaní; și fiindú bolnavú Vișnovețki, aú datú tocmėla oștií in séma lui Peasovski. Datu-și-aú rėsboiú Moldovenii Tomșii cu Leșii lui Vișnovețki; și de-o-datá infrānserá Leșii pre Moldovenii; érá pre-urmá, Tomșa, de altá parte lovindú pre Leși, i-aú infríntú, și aú prinsú viú pre Vișnovețki și pre Peasovski; și indatá pre acei doi i-aú și trimisú la Țarigrad la Impėrăție. Prinsórea lui Vișnovețki așa s'aú tēmplatú: Fiindú bolnavú Vișnovețki, precum s'aú pomenitú, neputėndú fugi mai departe, aú intratú intr'o căpiță de fānú la unú satú lúngá Botoșeni; și mergėndú unú preotú la fānú sė incarce (Cu greú și anevoie se trece primejdia omului ce'i sė petrécá; nice-cum nu se póte trece) fānú in carú, aflat-aú pre Vișnovețki ascunsú in căpiță, și 'l-aú legatú bine, și 'l-aú dusú in Botoșeni de 'l-aú inchinatú Tomșii; și deci, cum s'aú pomenitú, i-aú trimisú la Impėrăție.

Ducėndú ómenií Tomșii pre Vișnovețki la Impėrăție și pre Peasovski, s'aú tēmpinatú cu ómenií lui Alecsandru Vodá ce veniaú cu cărți in țérá la boierí, cá era Domnia datá iar lui Alecsandru Vodá Lăpușnéul. Dacă tēmpinará ómenií lui Alecsandru Vodá pe ómenií Tomșei, ducėndú pre Vișnovețki in calea Țarigradului, luará pre Vișnovețki și pre Peasovski de la ómenií Tomșii, și'i trimiserá ei in Țarigrad la Alecsandru Vodá de i-aú inchinatú elú la Impėrăție, zicėndú cá țera ilú poftesce pre dēnsul sė le fie Domnú, și in nădejdea lui aú făcutú slujbá Impėrăției.

Érá pre Vișnovețki și pre Peasovski aú poroncitú Impėratul de i-aú pusú de vií in cărlige, despre Galata, și in cărlige aú trăitú vií până a treia-đi, cu multe sudálmí și ocări spre Mehmet; și Turcii ca intr'o próșcă săgetaú in trēnșii de'i ámplurá de săgeți; și așa s'aú sfērșitú Vișnovețki și Peasovski.

Des. ot Vodá are fi pututú eși den cetatea Sucevei sė se fie dusú incotro are fi vrutú, până a se gálcevere Tomșa cu Vișnovețki, precum ilú sfátulaú mulți de aí lui. Ce, den sfatul lui Dionisie Aval Doftorul, aú remasú in cetate, zicėndu'i sė nu bage in sémá pre Moldoveni. Érá den Ardél se pornisė 1000 de călăreți și pre atáția pedestrași, de la Craiul Ión Jigmond, și aú venitú intr'agiutoru Tomșii; și iar aú mersú Tomșa de aú incungíuratú cetatea Sucevei, unde era Despot inchisú, și aú apropiatú pușcile de bātea cetatea. Érá Despot, măcar cá scia cá aú venitú Ungurii agiutorú Tomșii, totú nu perdea nădejdea; și se plinise trii luni de-când era inchisú in cetate, și sosiți in mastrinsórea și lipsá de zahara.

Eșit-aú den cetate de aú datú návalá óstea, pedestrime, asupra Ungurilorú și a Moldovenilorú. Státu unú rėsboiu mare cu multá vėrsare de sánge in ámbe părțile.

Perit-aũ la acelũ resboiũ Bãrnov, den suliãã, și Grigorie Vinãie, omũ blãstematũ, den capetele lui Despot Vodã, care de-multe-orĩ sfãtuia pre Despot Vodã sã omõre pre cei vicleni ai sei; dicea in șagã. Èrã dupã ce se apropia-rã Ungurii cei den-afarã subt cetate in metereze, începurã a vorovire cu cei din lãuntru pe-tainã, fãgãduindu-le de la Radislav Radac, mai marele lorũ, lefe bune, și slobodenie in țera lorũ. Incepusã cei din cetate a se plecãre spre alte lucruri noue sã facã. Vãduț-aũ și pre õre-care den cetate grãindũ de pre zidũ cu alții de a Tomșii, pre care întrebãndu'lu Despotũ Vodã sã'i spuie ce aũ vorovitu, și elũ nevrãndũ sã spuie deplin, 'l-aũ omoritũ. Atuncea mare gãlcãvã și strigare se audia in cetate: cã Despotũ Vodã, prepuindu'și pe Petru Devan Polcovnicul de viclesugũ, vrea sã'lũ omõre, care mai nainte era de mare credinãã la Despotũ Vodã. Èrã slujitorii, vãdãndũ nãpatea ce se face Polcovniculũ seũ, mare zarvã fecerã, și se sfãtuiaũ sã omõre pre Despotũ Vodã. Apoi socotirã sã nu 'și facã nume rãu și ucigași de Domnũ; și trimiserã sã le giure Tomșa Vodã sã fie slobodi, și ei sã deschidã cetatea.

Întãlegãndũ Despot sfatul lorũ, pus-aũ de aũ omoritũ intr'o casã pre Petru Devan; dupã a cãruia perire apoi fãișũ strigãu cã ei vorũ inchina cetatea. Èrã Farcaș, ce era mai mare pre cãlãrime, și cãpitanii cariĩ nu erãũ ancã la acele gãlcevi, staũ între slujitorii sã'i potõle, pre unii cu rãu pre alții cu rugãminte, și ales pre pedestrime cariĩ erãũ mai mulți decãtũ cei-lalți, ce gãlceviaũ mai tare; ce nimicã nu folosirã. Inceput-aũ Despot Vodã a se rugãre cu multã rugãminte a lorũ sei, sã nu'lũ lase, dicãndũ cã este aprõpe și agiutorul ce le vine de la Leși; cã le fãcea cuvãntũ in cetate cã s'aũ împãcatũ Laski cu Zborovski, socrul lui Despot Vodã, și vine cu 4000 de Leși. Ce nimicã n'aũ folositũ rugãmintea lui Despot Vodã; cã pedestrimea incepurã a destupãre incuetorile porții ce erãũ astupate cu pãmãntũ și cu pãtrã; era și o bute mare plinã de petre; rãsturnãndu-le, aũ cãduțũ preste Martinengu și 'l-aũ omoritũ. Acelũ Martinengu era den țera Ungurãscã, dentr'unũ tãrgușorũ ce se chãmã Sfãntul Gotard.

Vãdãndu'și Despot Vodã sositã perirea, o cununã scumpũ de aurũ ce avea, neavãndũ cu altã cu cã multãmi a o sãmã de Nemți și Unguri ce'i slujise cu direptate, le-aũ inpãrțituã acea cununã; și imbrãcãndu-se, incãlecã pre calũ cu podõbe scumpe, și cu alatu, dupã orãnduãla Domnãscã, aũ eșitu den cetate la Areni, unde era țera adunatã.

Venitu-i-aũ inainte porõncã de la Tomșa Vodã, de aũ descãlecatũ Despot de pre calũ, și aũ mersũ pe-giosũ la Tomșa unde era; și stãndũ Despot inainte Tomșii, și in vederea tuturorũ, 'l-aũ muștratũ Tomșa cu multe cuvinte, aducãndu'i aminte de multe lucruri fõrã-cale și fõrã-de-lege ce fãcea; cã nu numai țera aũ pãtimitũ, ce și de lege 'și-aũ risũ, și bisericile aũ desbrãcatũ și le-aũ prãdatũ; și dupã muștrare 'l-aũ lovitũ cu buzduganul de multe orĩ pãnã aũ cãduțũ la pãmãntũ, și i-aũ tãiatũ unũ Tãtarũ capul, mãcar cã și din glõțele ce staũ acolo se repeãiaũ de'lũ loviaũ. Acolo aũ omoritũ și pre Iochim Prudenãie. Și despoindu'i pelea de pre capũ o aũ amputũ de pale; și o aũ trimisũ in Țarigrad la Impãrãție. De vrãstã era Despot ca de 40 de ani, și aũ domnitũ aprõpe de trei ani.

Atunceași, dacă au perit Despot Vodă la Sucevă, au sosit și Albreht Laski, Voevoda Siretului, cu 14,000 de oște, la Siret, ce venia într'agiutorul lui Despot Vodă. Înțelegându Tomșa de venirea lui Laski, au trimis pre un căpitan de Nemți ce au fost la Despot Vodă, tăindu'i nasul și urechile, se mERGă se spuie lui Laski că au perit Despot Vodă; ERă de va vrea Laski se pață și el cum au pățit Vișnovetki, se vie cum au purcesu. Și mergendu NEMȚUL acela au spusu lui Laski; și sfătuindu-se Laski cu ai sei, ce toți 'i-au ȚISU: de vreme ce au perit Despot Vodă, pentru care mergu, perit-au și cheltuiala lui Laski. Și s'au întorsu inapoși Laski cu oștea sea; și gonindu'i Tomșa cu 12.000 de oște până mai susu de Sniatin, și nimica nu le-au pututu strica Leșilor; și întorcându-se Tomșa, au aprinsu Sniatinul, la întorsu.

Intru-acele zarve ce se făceau aicea in țERă, in anul 7068; Mircea Vodă den țERă Muntenescă, înțelegedu de atâte amestecături ce se făceau aicea, și domnia Tomșii neaședată de la Impărăție, și pentru supărarea țerei ce au fost in ȚILELE lui Despot, socoti se'si ispitescă norocul mai multu de cum era, se apuce țERA, se fie Domn și țerei Moldovei. Ce, prințendu de veste Tomșa, s'au gătitu de sirgu cu oști, și 'i-au eșitu inainte la Milcovu; și dându'si resboiu, au perditu Mircea Vodă resboiul. După isbânda, Tomșa Vodă, asupra Mircii Vodă, s'au întorsu la scaunul seu la Iași; și gătindu boierii se trimiță la Pôrta Impărăției cu alți omeni de țERă, se'i scôță stegu de domnie, etă'i sosiră olăcarii cu veste de domnia țerei dată lui Alecsandru Vodă Lăpușnenul, care acum era sositu la Brăila, și de acolo se gătia cu Tătari și cu Turci se între in țERă.

Aceste înțelegedu Tomșa Vodă, s'au sfătuitu cu boierii sei, ce voru face; și socotiră se trimiță la Alecsandru Vodă omeni de țERă giurați, se'i spuie cum țERA tÔTă nu'lă va, nice ilă iubescu; și de acolo ei se trecă la Impărăție; și până nu'i va veni răspunsu de la Impărăție, nu voru lăsa pre Alecsandru Vodă se între in țERă. După ce au mersu omenii Tomșii cu acele cuvinte la Alecsandru Vodă, și'i ȚISERĂ cum nu'lă va țERA, se fie ȚISU Alecsandru Vodă: *„De nu mă va țERA, eu îi voi pre dênșii; și de nu mă iubescu ei, eu îi iubescu pre dênșii; și voi totu merge, ori cu voie, ori fără voie.* Și oprindu la sine pre solii Tomșii, au răpețitu la Tătari Hochimurile, pre poronca Impărăției; și indata au purcesu Tătarii in timpinarea lui Alecsandru Vodă de au acoperitu țERA până in Prutu, prădându și ardendu. De altă parte, Alecsandru Vodă cu oște Turcescă, și cu cine avea pre-lungă sine, au intratu in țERă. Deci, vedendu-se Tomșa intru aceste griji, și că nu va putea sta improtiva puterei împărătesci, cu sfetnicii sei, cu Moțoc Vornicul, cu Veveriță Postelnicul și cu Spancio Spătarul, au trecut in țERA Leșescă, și s'au aședatu la Liov, după ce domnisă cinci sêptemâni. Vedî, cum orbescu pedepsele pre omul Acolo au năzuitu, de unde le-au venit perire; sciindu'si fapta cu Vișnovetki lucrată, și au cutezată a mergere in țERA Leșescă! ERă pre Dumitrașco Sêrbul prințendu-lă, 'l-au dată Mircii Vodă in țERA Muntenescă, pre care ilă insemnase Tomșa la nasu den drêpta, cu prepusu fiindu de domnia țerei Muntenesci, și 'l-au omorit Mircea Vodă.

Aședându-se Tomșa cu boierii ce s'au pomenitu, in țERA Leșescă la Liov,

scrie Istvanfie, că și Stroici au fostu pribagü acolo între acei boieri, crăindü pre acea vreme Jigmond Craiu la Leși. Era la acelü Craiü in mare ură și prepusü Tomșa cu soțiile sele. Eră Alecsandru Vodă, dacă s'au aședatü la domnie, scös'au céusü împărătescü de au trimisü cu piră la Craiul Leșescü, la Jigmond, asupra Tomșii și a boierilorü pentru viclesugul lorü (Dice Țițero, că mare vină se află intru acela ce lepădă și adevărul, și slujbele le pune intru vicle-
nie). Vêlëndü Craiul și solü trimisü de la Impărăție, prin mișilocolul lui Alecsandru Vodă, cu piră asupra Tomșii și a altorü boieri vicleni, și sciindü și de prinsórea și mórtea lui Vișnovetki și a lui Peasovski den Podolia, și pentru' slujia a mulți ce făcusë Tomșa, trimis-au pre omul seü, anume Krasinski, de au tăiatü capul Tomșii și acelorü boieri a lui, anume: Moțoc, și Veveriță, și Spancio. Dice Istvanfie că și Stroici au peritü atuncea. Și 'i-au ingropatü afară den têrgü, la Mönăstirea lui Sveti Onufrie. Eră pre Georgie Develes, ce era inchisü de Tomșa in cetatea Némțului, trimis-au Alecsandru Vodă de 'l-au zugrumatü.

In anii de la Hristos 1565, lovit-au Tătarii in Podolia și in țera Rusescă, prädändü și pustiindü multe têrguri și sate; așjderea Tătarii la Mejiboje au inchisü pre Sinévski, Voevoda Ruskiü, și Hatman fiindü, cu mare greü s'au apăratü de Tătari. Căzaciü cariü erau in Litva, avëndü povățä pre unü Berila, au intratü de au prädätü in țera Moscului; și la unü têrgușorü, ce'ü dicü Sätna, au bätutü pre 3000 de moskali, luändu-le și câte-va pușci.

C. A döua Domnie a lui Alecsandru Vodă Lăpușnéul.

Alecsandru Vodă Lăpușnéul, dacă s'au mântuitü de grijea den-afară, și au adusü Döмна și coconiü den țera Muntenescă, au pusü gândü se se mântuescă și de vrăjmașii sei cei den läuntru, pre cariü își prepusese elü că pentru viclesugul lorü fu scosü den domnie. Invetă in taină pre slujitorii sei ce'ü avea in léfä, ómenü stréini, de s'au supusü in curtea domnescă in Iași; și chie-mändü la curte pre boieri, cariü, viindü fõră grijë de primejdie, nice gândindü de fapta tiránescă ca aceea, dacă au intratü toți in curte, atuncea slujitorii, pre invetătura ce au avutü, au inchisü pórtä și s'au sloboditü cu sabiile ca nisce lupi într'o turmă fõră păstori, in boieri, a'ü tălare, și a'ü snopire, și a'ü gîunghiare; și nu numai pre boieri, ce și pre alți ómenü, câți'si erau in curte, nu'ü mai alegéü; vinovați nevinovați, pre toți 'i-au tăiatü; mulți săriaü de pen ferestü de sus, de și-au frântü piclórele. Atuncea, numai boieri s'au gäsitü peritü 47! fõră de alții câți vorü fi peritü intru acea zarvä tiránescă.

Deci, dupë obiceiul tiranilorü a se bucurare de vërsarea de sânge, îi pãrea lui Alecsandru Vodă ușurare inimei și domniei sele. Ce, ia caută, veđi ce märturisesce Sfânta Scripturä la Iov, cap. XV. *«In tóte zilele sele, celü nedireptü se trufesce, și numërul anilorü nesciutü este tirăniei lui; suntetul de spaímă pururea intru urechile lui, și când este linisce; elü pururea își prepune viclesugü; nu crede că s'are putea întörce den întunerecü in lumină, privindü împregiurü preste totü locul. Sabiile când s'are clăti, se cerce, până vede că i s'au*

gătată lui; în mâna lui dioa întunerecului; înspăima-l-va pre dânsul lipsa, și strimtorile încungîtura-l-avea. Și iarăși la Pilde dice, în cap. XXVIII: «Leul răcnind, și ursul fâmișcând. Domnul rău asupra neceșărilor.» În aminte ce lécu scrie Țîbero de tiran, dice, «Nici o țară n-are să se poată fi tiran; și nu este împotriva. Fieci a lui desbrăcare, ce poartă, și țara cu dânsu este pre tiran s'el omori: și acestu felu veninată și rău, trebuie să poartă din obștea ómenilor; că precum se taie unc înecături a trupului caru, săvîndu sânge, secă, și secate vatemă și celora părți sênătóse a trupului, așa și într'acelu felu de ómeni vrăjmășie și ne'mblândire de fiare de la obște ca de la ómenia trupului, despărțit și depărtat trebuie.» N'au rămasu nime pre-urma acestei cumplite fapte a lui Alecsandru Vodă, s'el arăte slujbă și credință den dragoste. Mare lucru și temeinicu este a slujire Domnilor den dragoste; éra mișelú acela Domnu căruia slujescu de frică. Frica dragoste nu are, că unde'i frică nu'i dragoste; unde nu'i dragoste este ură, den care isvoresce multă risipă Domnilor.

Alecsandru Vodă, la luarea domniei a doua a lui, s'au fostu adevéritu Impărăției că va risipi cetățile țerei, puindú în socotélă ca acésta, că cu risipirea cetăților mai lesne își va isprăvi domnia de la Impărăție, și că va slăbi și țera. Ce întru améndoué socotelele nu s'au înșelatú Alecsandru Vodă; ce aședându-se la scaunul domniei, au trimisú de au implutú cetățile de lemne, și le-au aprinsú de au arsú și s'au risipitú. Numai cetatea Hotinului o au lăsatú, s'el fie apărare despre Lesi.

Faptele domnilor, orí laudă, orí ocară le aducú, și le resună la lume: de suntú fapte bune, laudă; de suntú rele, ocară. Nime nu va lăuda acéstă faptă a lui Alecsandru Vodă cu risipa cetăților; éra a'lú ocărire pentru aceste stricăciuni ce au făcutú cetăților, lumea nu se va satura.

Pre aceste vremi, Sultan Suleiman, Impératul Turcescú, cu mare gătire de oști au mersú asupra Nemților; de care înțelegéndú Macsimilian, Impératul Nemților, strinsaú Seim la orașul Avgusta, cu boierimea și cu staturile Impărăției; éra alú-doile Seim au strins la Pojon cu staturile Unguresci și pentru lucrurile Unguresci. Și la Seimul de la Avgusta singur Macsimilian Impératul au mersú; éra la acelu de la Pojon, pre fratele seú Carol au trimisú. Și acele Seimuri le-au strinsú pentru gătirile oștilorú împotriva lui Sultan Suleiman. Primit-au totú Seimul de la Avgusta se facă oști; și așa, cu mare sirguintă a tuturorú Nemților au alesú, cu călărimea, cu pedestrimea, se facă 50,000; așijderea și țera Ungurescă au alesú se dea agiutorú și cu bani și cu ómeni.

Éra Sultan Suleiman, fiindú îndemnatú și de Craiul Ión Jigmond și de Aslan Pașa de Buda, la începutul lui Iunie au purcesú cu oști den Țarigrad, și sosindú la Odril, au pornitú pe Bertaș-Pașa cu 26,000 călărime și cu 2,000 de Eniceri, se lovescă înainte în țera Ungurescă. Éra lui Jigmond, Craiul de Ardélú, cu Tătarii, au poroncítú se mérgă se bată Săcmariul și Tocaiful; și Sultan Suleiman se mérgă la Agria saú la Segedin. Bertaș Pașa fôrá zăbavă au sositú, și au încungîuratú Ghîula cetatea; atuncea băténdú Ghîula, étă sosese Sultan Suleiman la Beligrad. Acolo la Beligrad 'i-au eșítú înainte și

Ión Jigmond, Craiul de Ardélü, cu frumósă și împodobită curte; și după adunare, dăruitü de Sultan Suleiman, s'aü întorsü la fîrtea sea.

Érá după ce se porni Sultan Suleiman să bată Agria, pre Mehmed Paşa de Bosna, lovindu'lü Ungurii la cetatea Clujul fõră-veste, 'l-aü omoritü. Înțelegendü Sultan Suleiman, aü lăsatü Agria, și aü venitü mániosü la Sigidin, de unde eșise Ungurii ce aü omoritü pre Mehmed Paşa de Bosna; érá Bertaş Paşa aü luatü Gîula, închinându-i-se; luat-aü și cetatea Iniul, lăsată de Nemți.

Macsimilian Impëratul, cu frate-seü Ferdinand, în 15 zile a lui Avgust, după calendarul lorü, aü purcesü den Beciü la oștile séle, cari strü cu tabëra la Ovarin; cari oști, cu călărime, cu pedestrime, erau mai multü de 100,000; și clätindu-se aü pusü tabëra la Iavrim. Érá Ión Jigmond cu Tătarii aü încungîuratü Tocaül; și aü prădatü Tătarii pre la Sares-Patac, pre la Moncaciü, luändü multe miî de ómeni in robie. Érá Sultan Suleiman, care avea 100,000 călărime, fõră Eniceri, aü începutü a batere Sigidinul; și o apëra vitezesce den lăuntru Neculai Zrini. De-multe-orî și den cetate eșiau și făceau návală asupra Turcilorü. Érá acolo zăbovindü-se Sultan Suleiman, aü cădütü in bõlá de vintre, și curënd aü muritü acolo la Sigidin. Tănuit-aü câte-va zile Vizirul Mehmet Paşa mórtea lui Sultan Suleiman, și începu și mai tare a batere cetatea; și aprindëndü-se den lountru cetatea, a-opta-zi, Septembrie, s'aü aprinsü peste totü de ardea. Atuncea Turcii aü datü návală la cetate; érá Neculai Zrini, vedëndü-se in primejdie, aü deschisü pórtă și aü pusü tunurile in pórtă; și ständü vitezesce cu ai sei, aü peritü la șese sute de Turci. Și atunceși, la acea návală, rânindu-se cu douë rane, aü picatü și elü; și cei-alți aü peritü toți, impresurându'i mulțimea Turcilorü. Érá după ce aü dobânditü Turcii Sigidinul, aü slobođitü Vizirul óstea in pradă pãuã la Canița și preste apa ce'i dicitü Arabon; érá elü aü purcesü de aü dusü ósele lui Sultan Suleiman in Tarigrad. Ión Jigmond Craiul, înțelegendü de mórtea lui Sultan Suleiman, aü lăsatü Tocaül. Érá Macsimilian, Impëratul Nemțescü, înțelegendü că s'aü întorsü oștile Turcesci, mergëndü pre la Comora s'aü întorsü la Beciü.

Pre aceste vremi, in anul 7073 Septembrie 23, aü pusü Alecsandru Vodă pre Teofan Episcopul Mitropolitü Sucevei. Atuncea s'aü rădicatü unü Stefan Vodă den țera Ungurésca, făcëndü-se viță de Domnü; și stringëndü păstorii de pren munți, și altă adunătură, aü intratü in țeră, smomindü pre ómeni sé i se închine, sé'lü aducă la domnie. Ce, înțelegendü Alecsandru Vodă, aü trimisü improtivă'i slujitorii; și tēpinându'lü mai sus de cetatea Nēmțului, și dândü resboiü, 'l-aü înfrântü și 'i-aü risipitü ómenii; érá elü aü scăpatü pren munți, pedestru.

Alecsandru Vodă, cădëndü in bõlá grea, și se pricepu că nu va eși, ce'i va fi bõla hotarü vieței séle, chleamat-aü Episcopii și boierii țerei, arătându-le pre fiul seü, Vogdan Vodă, moșan și următorü domniei țerei după mórtea lui, sé'lü primescă și sé'lü rădice de Domnü.

Scrie Leatopisețul țerei, sé fie fostü mórtea lui Alecsandru Vodă cu înșelăcune: că fiindü slabü de bõlá, apropiatü de mórte, s'aü giuruitü călugăriei, de arü mai avea viață; și aü lăsatü cuvëntü Episcopilorü și boierilorü, de arü

vedea că' spre mörte, se'lü călugărăscă. Deci, vedându'lü că aü fostü leşinatü in bółă, mai multü mortü de câtü viu, după cuvântul lui 'l-aü tunsü călugărü. Éră după ce s'aü trezitü din leşinătură, vedându-se călugăritü, se fie şişü : *că, de se va sculă, va popi şi elü pre uniş.* Apoi se'lü fie otrăvitü Dómnă-sea Rucsanda, temându-se de cuvântul ca acela; că era de a şi credere, sciindü câtă mörte şi câtă gróză făcuse mai 'nainte in boierii sei. Temându-se Dómna se nu petrécă ea mai răü de câtü alţii, 'l-aü otrăvitü; şi aü muritü Alecsandru Vodă, şi cu cinste 'l-aü îngropatü in mônăstirea Slatina, ziditá de dênsul.

Dicü, că acestü Alecsandru Vodă aü fostü scoţindü ochii ómenilorü, şi pre mulţi aü sluşitü in Domnia sea.

D. Domnia lui Bogdan Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă Lăpuşnénuł.

In anul de la zidirea lumel 7076, éră de la întruparea Domnului nostru Iisus Hristos 1568, rădicat-aü cu toţił Domnú țerei pre Bogdan Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă Lăpuşnénuł, fiindü coconü de 15 ani. Tóte trebile țerei şi a domniei le purta mumă-sea, Dómna Rucsanda; că era harnică şi înțeléptă, cu Dumneđeire, milostivită, şi la tóte bunătățile plecată. Şi după doi ani şi noué luni a domniei lui, aü muritü Dómna Rucsanda, muma lui Bogdan Vodă; şi rămâindü Bogdan Vodă singurü, cumuş era blândü şi cucernicü, deodată tuturorü arăta dreptate. De carte nu era prostü, la călărie sprinteuü, cu sulia la halca nu lesne avea protivnicü; scia a segeta den arcü, nu putea fi mai bine. Éră ce era mai de trebă domniei, lipsia: că nu cerca la sfatü bétrânii. Sfatul cóptü, de bétráni, cópte lucruri adaoge Domnilorü; éră sfatul crudü, de tineri, crude şi nemistuitoře lucruri face Domnilorü. Aşa, Bogdan Vodă de la cei tineri de casă lua învățatură; iubia glumele, şi măscăriciuni, şi giocuri copilăresci. Mai apoi aü primitü pe-lungă sine Leşi, de'i erau şi de sfatü şi de alergatü la halca, risipindü cu dênşii averea domnescă. Aşa, năpusti trebile țerei, că, pre câtü ilü iubiaü ántélü, pre atáta il urisé pre-urmă. Aceste lucruri cu hulă, trăgându-se de neprietenii la urechia vrăjmaşilorü sei, la Impărăție, nu atáta, ce mai pre sus le adăogia; intrândü in urechile sfetnicilorü impărătesci, aflândü vreme şi ei se'şi ámple pungile, dat-aü scire Impăratului; de care lucru mai-cu-deadinsü dacă aü înțelesü Impăratul, aü socotitü se mazilésca pe Bogdan Vodă, şi se trimiță la Rodos se aducă pre Ión Vodă.

Scrie cronica Leşescă, precum Bogdan Vodă, dacă aü înțelesü de mazilie de la Impărăție, că se scărbise pre dânsul Sultan Selim, ce stătuse pre-urma tá-táne-seü lui Sultan Suleiman, aü pribegitü in țera Leşescă, la Craful Jigmond Avgust, vrëndü Craful se'lü agiutorésca, ca pre cela ce aü năzuitü şi s'aü datü subt mila şi apărarea lui; că se adeverise se dea Crafului Leşescü 24,000 ómenii de óste, Bogdan Vodă, când arü pofti Craful.

Trimis'aü Craful Leşescü solü la Impărăția Turcului pre Andrii Tarnovski la Tarigrad, cu rugáminte pentru Bogdan Vodă, se'lü primésca iarăşi subt mila sea Impărătescă la domnia țerei Moldovei. După ce aü mersü Tarnovski la Tarigrad,

I-au primită întâi Vizirul, pre-urmă și Impăratul, cu bine și prietenie. Era Bogdan Vodă, neasteptându solul crăiesc cu răspunsul, a intrat în țară, fără scirea Craiului, cu 2000 de Leși (de la cumnații sei Leși, că o soră a lui Bogdan Vodă era măritată după Caspru Panevski, iar a- doua soră a lui a fost logodită după Cristof Zborovski); și multă pagubă a făcut țerei cu acei Leși. Și pentru aceea nu i-au mai putut tocni trebile domniei lui Bogdan Vodă solul crăiesc la împărăția Turcului, la Țarigrad; măcar că de-o dată, pre pofta Craiului, conținea împărăția pentru mazilia lui Bogdan Vodă. Era luându apoi veste de stricăciunea țerei cu Leși ce a făcut Bogdan Vodă, trimis-a Impăratul de a adus pre Ión Vodă de la Rodos, și i-a dat domnia țerei Moldovei; era Bogdan Vodă a fugit în țera Leșescă.

In anul de la Hristos 1569 Avgust, Jigmond, Craiul Leșesc, a împăcat pre Ión Jigmond, Craiul Unguresc, cu Macsimilian, Impăratul Nemțesc. Într-acestă an, Sultan Selim, Impăratul Turcesc, trimis-a sol la Craiul Leșesc, pre Ibrahim Straș, Léh Turcitu, poftindu pre Craiul Leșesc, pentru că avea neprietenie Turcul cu Cnez Ivan, Impăratul Moskului, să sloboadă Craiul Leșesc 30,000 oște Turcescă pre țera Leșescă să trecă la Mosk. Ce, n-a primit Craiul Leșesc să trecă oștea pre țera lui; ce, a trimis și Craiul Leșesc sol pre acestă la Sultan Selim, pre Andrii Tarnovski, să întorcă Turcul oștea, care o pornise cu trei zile mai nainte de ce sosis Tarnovski, să meargă pre la altă cale, că pre țera Leșescă nu o va lăsa Craiul să trecă. Pornit-a, dără, pre altă cale, Sultan Selim, oștile séle, de a mers la Astrahan. Așa erau de puternici Craii Leșesci pre-atunci!

E. Prentn țera și stăpânirea Astrahanului.

Hănia sau Crăiea Astrahanului stă d'asupra mării Caspiei, după ordele Nohailor, și după Tătarii de preste Volga; și aceste totu sub Mosk sunt. Și multe orașe bogate și îndestulate sunt, între cari este orașul Astrahanul, cea mai bogată scală pre marea Caspiă; și de-pre numele acestui orașu totă aceea crăie se numesce. Deasupra țermului apei Volgăi, și de altă parte unde apa Volga, cădendu în marea Caspiă, se împarte în 70 și mai bine de boazuri și acolo face ostróve așa de dese, că, dede parte privindu, se pare a fire ca o mare, acele boazuri.

Acéstă Hănie sau Crăie era mai-nainte slobodă, și avea stăpânii sei den moșie. Era in anul de la Nascerea Domnului și mântuitorului nostru Iisus Hristos 1564, i-a supus marele Cnez și Impăraț al Moskului, Ivan Vasilievici. Era in anul 1566, Sultan Selim, Impăratul Turcesc, fiindu aprinsu de lăcomie și de zavistie, îndată, la dece zile a lui Mart, a pornit den Țarigrad oști pre uscatu, 26,000 călărime și 30,000 Eniceri; și pe mare, 160 Galione; și ordele Tătăresci, Crimeni și Nohai, 80,000; cari oști, trecendu îndelungate și multe primejdióse tîn și ézere, a sositu la Azak, ce este in gura Donului. Era Turcescu Azacul; și până acolo mai sfărșise zaharaia ceși adusesse pre cămile și pre catări se le fie de calea Astrahanului; Și odihnindu-se

oștile tóte la Azak, in dece zile, până s'aú grijitú de altá zahara, și aú purcesú întinsú la Astrahan, pre câmpí pustii, peste órdele Tătărescí, Nohaf, Cercezi, și peste alte locuri. Sosit-aú la cetatea Astrahanului in 25 de zile a lui Iulie. Érá galiónele de pre mare aú sositú subt unú munte, ce se chiamá Perevoloka. Avea máestrii multe in galióne de săpatú muntele acela, care munte stá între Don și între Volga; și pentru aceea îi dícú Perevoloca aceluí munte, cá pre-acolo Cázacii Moskicescí trágeaú vasele séle, nisce luntre ușóre, peste aceluí munte, den apa Volgăi până in apa Donului, cale de șese mile mari. Acolo Turcii, dacă aú sositú, vrea sé tale muntele sé abatá apa Volgăi in Don. Ce, i-aú lovitú 15,000 de Moscali fórá-veste; și, din 80,000 de Turci, ce erau la acele vase de trasú, abia aú rămasú vr'o 3000, și le-aú căutatú a se întórce inapoi cu armata lorú ce era in vase; și nice aciea întregi n'aú scăpatú; cá până la Azak i-aú gonitú Cázacii cu acele luntre a lorú de pren stuh, dându-le spaímă. Uneori le eșiaú înainte, și deu-dosú făceaú návalá la acele galióne, cu multá scádere Turcilorú, până abia aú scăpatú in Azak câți mai rămasesé.

Érá dacă aú deșertatú tunurile și aú descărcatú den galióne altá gebhana in Azak, Septemvrie 20, aprindéndu-se o casá in cetate, s'aú aprinsú și acele tóte, érba de pușcă și altele, cu multá scádere celorú den cetate in ómení și in totú ce aú avutú. Și așa, s'aú prăpăditú de-totú acea óste Turcescá, ce mergea pre apă la Astrahan; și ce aú rămasú, ámblándú pren unghiuri, într'o parte și într'alta, nice unú galion deplin până in Țarigrad nu s'aú întorsú. Érá și Cázacii acieași întorcéndu-se, slobodíau pojarú in câmpí, de ardea érba ca sé nu se întórcá pre-acolo óstea cea cälărăță, Turci și Tătari, de la Astrahan; și pentru sé nu mérgá hraná Turcilorú de la Azak, nice de aiurea. Care óste, neputéndu-se apropia de cetate, pentru apa Volgăi, ce trece pe subt cetate și o încungíurá, și fiindú cetatea bine grijitá cu arme, și cu ómení, zăbovindú óstea Turcescá nimicá nu începea. Și când se socotíau Turcii fórá-de-grijé nice dentr'o parte, étá câte-va mií de Moskali nóptea, cu luntri și șelci, și cu plute, cu Hatmanul lorú Serbrini, Septemvrie 22, mari nainte de zori de zi aú lovitú pre Turci și pre Tătari, făcéndu-le multá scádere. Aú intratú Moskalii vitezese in cetatea Astrahanul. Și oblicindú Turcii de óstea lorú cea de pre apă, ce le venia într'aglutóru, cum aú pășitú și cum s'aú întorsú, și hrana impușínándú, erau toți cu multá grijé; și de-odatá aú lăsatú cetatea, și vreaú numai sé se întórcá inapoi. Ce, cu sfatul Tătarilorú, adoúa-đi aú încungíuratú cetatea, și începurá a facere o cetățule acolo, unde aú fostú Astrahanul celuí vechiú, cale de două mile mai in sus, pe apă, de la Astrahanul acestú de acum. Și îndată s'aú pornitú multe mií de Tătari, pentru hraná, la Mosk; ce, nice unul de aciea nu s'aú mai întorsú, cá i-aú lovitú Moskalii, și nice unú Tătarú viu n'aú scăpatú. Și mai zăbovindú Turcii 11 zile, neavéndú zaharea, nice hraná de cai, s'aú întorsú, aprindéndú cetatea ce o făcuse ei, cu mare jalea lorú și cu ocará; aprins-aú și unú satú lúngá cetate.

Érá purcesul lorú de la Astrahan într'acestú chipú s'aú tēplatú: Septemvrie 12 de diminéță, pre obiceiul lorú, aú trimbițatú; și îndată s'aú pornitú agárlăcul lorú cu cămile și cu catári; și a-doa-óra trimbițándú, îndată se pornirá cu rónduelá ca

acésta: întéiū Spabii, în câte-va stoluri; apoi după dênşii mergeaū tunurile şi gebhanaūa; şi în âmbé părţile mergeaū şiraguri de cămile şi de catâri, şi caii în povodū, ce duceaū zahura; apoi Enicerii, unii călări, alţii pedestri cu sineţe; după Enicerii mergeaū Solacii cu arce, ce pórta cauce în capū, cu sirmă cusute, de pâslă, albe; după Solacii duceaū câţi-va cai în povodū a Saraskierului oştii, cu podóbe frumóse fórte; după povodnicii veniaū sangiagaşii; érá pre urma lorū venia Saraskierul, şi după dênşul unū praporū mare de códe albe de cai. iscusitū tocmitū; şi pe urmă veniaū trii stéguri mari roşii de taftă, învălite, care numai la bătate le desvălescū de totū, şi în locū de boldū este făcută inimă mare de aurū; désupra acelorū inimii suntū scrise slove: *Legea lui Mehmet*, pre nisce cănafe saū săcşori de lastră; şi la vremea resbolului cu neprietenul, atuncea desvălescū acele stéguri se vađă toţi legea scrisă pre acele stéguri: *sé nu jeléscă viaţa, pêntru legea lui Mehmet*; şi le pórta céuşii Saraskierului, de pe oşti. După acele stéguri venia tabulhanaūa; după tabulhana veniaū optū stéguri, fiesce care într'altū felū de flóre; după stéguri, unū bulucū mare de Spabii; érá pe-de-laturii mergeaū céuşii de nu lăsaū se se apropie de acelu Beglerbeii ce era mai mare pre oştile Turcesci. Érá pe-de-laturii mergeaū alte polcuri, unii înainte alţii mai înapoi, cine unde putea. Érá la conacū, acei sângegaşi şi spabii petrecū pe Saraskierul până la cortul lui, şi stândū în rîndū i se închină. Érá Tătarii mergeaū pre urma oştii Turcesci, Mehmet Gerei Sultan., feciorul celū mai mare a Hanului, cu dece miū de Tătarii aleşi; érá Kazi-Gerei Hanul mergea înainte oştilorū Turcesci cu gumătate de milă; érá Aldi-Gerei Sultan, cu 30,000 de Nohaī, den-a-stânga mergeaū. Gianclăi, Domnul Azacului, cu altă Tătărime, mergea deadirépta. Érá la unū locū, den 21 de zile a lui Septemvrie până în 23 Septemvrie, n'au avutū apă se bea, nice Turcii nice Tătarii până, alū patrule conacū, au sositū la unū ézerū, după apusul sórelui; şi era apa într'acelu ézerū cam sărată, şi au bătū apa mai tótă den ézerū; şi de acolo au agînsū a doa-đi până la apă bună, unde se chiamă Burna şi Kescenia. De acolo se începū câmpii fôră apă, că pe-acolo le-au căutatū a mergere, căci pre aţurea Moskalii au arsū câmpii. Inse, Gazi Mârzea, povaţa órdelorū Nohailorū, s'au vorovitū cu Hanul se povăţuescă pre Turcii pentr'acel câmpii, se le eie agonisita; că se apucase că'i vorū duce pre Turcii pre locuri cu ape, şi cu fiare de agînsū de hrană, dicéndū că numai în patru zile vorū avea cale până la Azak. Ce, acésta era viclesugul Tătariilor asupra Turcilor. Şi aşa, unora le-au muritū caii, alora le-au stătutū caii; că, mergéndū pe aceli câmpii, nu aflau apă câte cincii zile; şi mulţi Turcii au rémasū pe-acolo, unii tăieţi de Tătarii, alţii leşinaţi de fóme şi de sete. Caii Turcilorū, cari stau, îi luaū Tătarii şi'i mâncaū. Nice nóptea la păşune nu cutezaū Turcii se'si slobódă caii, că'i furaū Tătarii şi'i depărtaū în locuri pustii. Şi mai multū fu a mergere Turcilorū pentr'acel câmpii, ce le dicū câmpii Magiariilor (că de pre acele locuri au ešitū Ungurii), că sciaū Tătarii că pre-acolo suntū şerpi mulţi şi alte jivini; şi amăgiseră pre Turcii de'i duseră pre-acolo, unde au aflatū mulţime de şerpi şi de alte jivini cumplite. Pre-lungă nisce mlaştini, era locul plin de pei de şerpi; se părea că'i acoperitū câmpul cu pânză albă. Spun'i, că pre aceli câmpii nu potū âmbra vara nice cu miū de cai, de mulţimea şerpilorū.

Mergând, dără, óstea Turcescă peste acei câmp, neavându apă câteva zile, au sosit la un pârâu sec, sau cu puțină apă, și năvălind să apuce apă, mulți s'au ucis între sine; și mai mergând de acolo au mas la nisce mobile, fără-de apă. Acolo erau ziduri de cărămiți; se cunoscea că au fost ore-cândă niscal biserici. Fiare multe, de multe feluri, și mai mulți cerbi, de cari scriu mulți că mănâncă șerpi; și mai mergând fără apă două zile, au sosit a triea-ți la o mlaștină tinosă cu apă fórte amară și sărată. Ce, cum, au bėtut și ómenii și caii, de nevoie, de multă sete. Acolo le-au venit veste că au perit vr'o 500 de Turci, ómenii aleși, ce'i amăgise un Tatar, dícend că scie fótēni cu apă bună in câmp, numai s'ei plătescă lui cu bani, și el s'ei ducă la apă; și luând Tatarul căți-va bani de la Turci, 'i-au depărtat in câmp; unde, ne aflând apă, a fugit Tatarul; érá Turcii, rătăciți, toți au perit; numai patru Turci ce aveau cămile s'au întors și au nemerit in óste, și au spus de perirea color-alți.

Érá a doă-ți au nimerit la un ézer curător, ce se chiamă Leșesce Prezvodnița, adecă, trecătoare, și fiind apă bună au odihnit o ți; și de acolo, a doă-ți mergând până in séră fără apă; era apă in óstea Tătarescă; érá Turcii sapase gropi și aflase puțină apă de plóie, ce ploase într'acea ți.

Intr'acea ți pre un ginere a lui Saraskier Pașa 'l-au jăcut Tatarii, mergând el inainte cu 40 de Turci să agiungă la Azak, pentru hrană, și să se odihnescă. Ce, Tatarii pre toți îi jăcuiău, cum pre cei de-pre-urmă ce rămăneau de ómenii sau de óste, așa și pre cei ce treceau inainte. Dec, Turcii, de cât s'incapă in primejdie la Tatarii, se lăsa de nu cuteza să mērgă nice unul inainte să hălăduescă la Azak; și de lipsa ce avéu de fóme și de sete, și de primejdia de Tatarii, până agiunseră la ézerul ce se chiamă Gigherlik, și acolo s'au odihnit și ei și caii două zile; și acolo, cântarul de posmagi câte 84 galbin de aur cumpărau Turcii, și faină chila câte 20 de galbin de aur, și mazire cu număr cumpărau, câte 10 grăunțe la un aspru; érá pre-urmă și mai scump cumpărau țitarul de pâne coptă. Inse, și acei ce făceau neguțitorie cu atăta scumpe, lăcomindu-se la bani, la amar au sosit, că'i amăgiră Tatarii, dícend că sunt numai trîi conace până la Azak; érá abia au mers de acolo in șapte zile până la Azak. La acelu ézer ce s'au pomenit, Gigherlik, au ospetat Hanul pre Turci, împărțind tuturor câte o bucată de pâne, dícendu-le că totă hrana câtă are le împarte lor; ce, acesta făcea Hanul pentru s'ei acopere viclesugul se.

De la acelu ézer, a doă-ți au agiuns la ézer curător, care se chiamă Salsigle-Gighirlik, și acolo este hotarul câmpilor Măgeresci. Intr'acela câmp până-astăți se vedu ziduri multe și turnuri multe de pétră, unde au fost de-mult biserice; și așa se vedu, ca când chipu de ómenii cei vechi, mormânturi de pétră le făceau; érá acmu au crescut pre acele petre mușchi. Tatarii cei bătrani spuneau cum au audit den bătrani lor că au locuit pre acele locuri creștini; ce n'au sciut ce némă au fost: Sarmați, sau Petihoți, sau Greci, căci acia țin legea Grecescă.

Doă septemăni deplin au călătorit pre acei câmp; érá eșind dentr'acei câmp, in 9 zile a lui Octomvrie, au avut conac fără apă; érá a doă-ți au

poposită la o apă mică, ce se cheamă Cheughelnik. Ce până acolo au rămasă giu-mătate de cai, morți, și leșinați de sete; și mulți Turci au murit, și s'au bolnăvit de sete și de fome, și se rugau altora să'î omore, că numai răbdaă fomea și setea.

Intr'acea și s'au scornitū vēntū mare, câtū oborîa pre omū de in piclōre; după vēntū, plōie rece, trii zile ploandū neincetatū; și acea plōie au stricatū mai rău pre Turci, câți mai rămăsese; și pre-lungă acea apă au mersū trii zile până in Azac; că acea apă intră in apa Donului la Azac. Sosindū la Azac, au fostū rămasū ca la 20,000 de Turci pre cale (acolo între Don și între Cheughelnik, Tătarii Iernéză; érá vara mergū in câmpii cei mari cu dobitocele séle). Subt Azac au sositū nóptea, și s'au tăberitū lūngă apa Donului, că acolo era o cetățue mică care au fostū arsū de prafū de pușcă ce s'au fostū aprinsū; și acolo la acea cetățuile își stringeau hrana, până s'au strinsū Turcii cei rămași, că'î aduceau Tătarii pre caii sei, arătându milă cu dēnșii, érá unii năimiau cai de la Tătarii. Și după ce sosiau la conacū de acei leșinați, la Azac, le ferbeau pāsātū, și le dau și posmagi; că, de multă flămângiune, nu puteau să mănânce, că li se âmflase capetele și pânteele; și intr'acea nópte mulți au muritū. Și de la Azac au intratū in corăbiil împērătesci și au purcesū pre mare spre Chefea. Și scornindu-se furtună pe mare, s'au innecatū corăbiile acele și s'au innecatū toți; érá Beglerbeii cu cincī Sangiangii au rămasū la Azac cu rămășița ómenilorū sei, ca la 1000 de ómeni póte să fie fostū, și acolo aștepta poronca împērătescă, că avea grije să nu'lū omore Impēratul pentru ce au perdutū atâta óste; că den vr'o 200,000 de óste cu călărime, cu pedestrime, și vase pre apă, 180,000 au perdutū, și abia 20,000 de ómeni s'au înturnatū inapoi. Érá den Tătarii puținii au peritū, fiindū mai deprinși cu lipsa; și avēndū câte-va epe cu dēnșii, trăiau den laptele lorū. Fōră numai, Tătarii ce au trecutū preste Volga pentru hrană, in țera Muskalului, nice unul nu s'au întorsū inapoi, nice s'au sciutū ce s'au făcutū.

Érá in anul de la Hristos Mântuitorul nostru 1571, intrat-au Tătarii in țera Moskului; și in ziua de Ispas au aprinsū tērgul Moskul și o cetate den glos, de au arsū până in pământū, și mulți ómeni au peritū de focū; numai cetatea Chitai Gorod au hălăduitū; și cu mare pleanū s'au întorsū Tătarii, fōră-de nice-o scădere sau dodeială.

J. Domnia lui Ión Vodă.

Acestū Ión Vodă, a cui feciorū are fi, scrie la istoriile Leșesci să fie feciorū unui Stefan Vodă, însă nu cu cununie. Alții dicū că au fostū de la Mazovia, den țera Leșescă, să fie slujitū la Ferlii, Voevodul Cracăului, și să fie mersū acestū Ión Vodă in Țarigrad; érá nu însemnéză cu ce trebă să fie mersū, nice cronicarii Leșesci. Érá Leatopisețul Vornicului Ureche scrie că Ión Vodă să fie fostū feciorū de Arman; érá den cine au aflatū acēsta, nu arată dovadă.

Ințelegēndū Impērăția de amestecăturile lui Bogdan Vodă, cum s'au fostū in prietenitū cu Leși, deși măritase surorile după Leși, și elū vra să'și ia

Dómnă den țera Leșescă, și ținea Leși de sfatū pre-lungă sine, aū mazilitū pre Bogdan Vodă; și aū adusū de la Rodos pre Ión Vodă, și 'i-aū datū domnia țerei; însă, și la Rodos nu putemū sci pentru ce s'aū fostū dusū Ión Vodă; póte fi surgun, făcutū de-mai-nainte. Luândū stégū de domnie in anul 7078, aū purcesū cu óste Turcescă, cum scrie Gvagnin, ca la 20,000; eșit-aū in timpinarea lui Ión Vodă o sémă de boierī de țeră, mai de frunte, Gavril Logofetul și Dinga Hatmanul.

Éră Bogdan Vodă, înțelegendū de domnia datā lui Ión Vodă, aū răpeditū la nisce boierī in țera Leșescă, ce'ī trimisese cu prieteșugū in partea sea, pofindu'ī de agiutorū improtiva lui Ión Vodă. Ce, sirguindū Ión Vodă cu óstea Turcescă și cu Tătarī, aū apucitū scaunul domniei in Iași, in postul mare. Éră Bogdan Vodă s'aū dusū la Hotin neavendū nice-unū agiutorū.

Ión Vodă, dacā s'aū aședatū in scaunul domniei țerei, socoti la inceputul stăpânirei séle se se arâte groznicū și strașnicū, se se témă toți de ênsul; că atunceși, in đioa de Pascl, aū tălatū pre Ionașco Zbiara.

Bine aū đisū de tiranī, că nice o vreme n'aū de blândețe. Precum acestū Ión Vodă, nice la đioa Pascilorū nu s'aū infricoșatū de Dumneđeū se nu facă vėrsare de sânge. Stătat-aū in datā ingrijiți bleși boierī, măcar că alergase in timpinarea lui Ión Vodă, cu mare postā de Domnī creștinū și blândū, și se tânguiaū că mai bine le-arū fi fostī cu Bogdan Vodă, măcar că avea Leși pre-lungă dēnsul; că de le luaū Leșiī hrana, cu cātū mai vartosū Turciī, cariī își rideaū de mulerile și de copiiī lorū.

Éră lui Bogdan Vodă viindu'ī agiutorū la Hotin den țera Leșescă, de la prietenī lui, 2000 de Leși, cu Neculaī Milițki Hatmanul, și cu Neculaī Sinjavski, Voevodul țerei Rusescl; intrândū acele 2000 de Leși in țeră, prădaū și stricaū totī ce aflaū. Pre-urmă aū mai intorsū o sémă de Leși, ómenī mai proști, inapoī, pentru se nu strice in țeră, đicū Leșiī; și trecendū codrul Milițki, aū agiunsū la apa Prutulul, și de acolo aū răpeditū pe Bielavski cu ómenī lui la Bogdan Vodă, la Hotin, de aū pogoritū pușcele; și, dupē ce aū sositū pușcele, s'aū clătitū și Bogdan Vodă până la Ștefănescī cu óstea Leșescă. Și tēmpinându-se cu óstea lui Ión Vodă, n'aū cugetatū Leșiī se stea la rėsboiū. ce numai străjile s'aū lovitū, și s'aū intorsū spre Hotin; și Moldovenī lui Ión Vodă, cu Turciī amestecați, s'aū luatū dupē Leși, se'ī pótā inhide unde-va la vr'o strim-tóre, dāndu-le rėsboiū in multe locuri până la cetatea Hotinului, fiindū cetatea pre mânele Leșilorū; aū trecutū preste Nistru óstea Leșescă cu Bogdan Vodă, fōră-smintelā.

Éră Ión Vodă, dupē ce aū trecutū Leșiī preste Nistru, aū inceputū a batere cetatea Hotinului, și câteva septemāni neputānd'o dobāndi cu armele séle, aū trimisū solū la Iazlovețki, Hatmanul crăiei Leșescī, pofindu'lū se poroncescā lui Dobroslovski, ce ținea cetatea, se'ī dea cetatea.

Ce, se fāgăduia Ioan Vodă de-pre-atunci se facă giurāmētū Crafului Leșescū că'ī va fi cu credință și cu priință in tóte poroncile crăescī, precum aū fostī și alți Domni de-mai-nainte de dēnsul, iprocī; Iazlovețki Hatmanul, vedēndū acestā solie a lui Ion Vodă, aū făcutū scire luj Jigmond, Craful Leșescū, și aū primitū Craful giurāmētul lui Ion Vodă.

Bogdan Vodă, perdându-și nădejdea de domnia țerei Moldovei, fiindu și bolnavu de ochi, viindu la Cămenia cu Milițki au mulțamitu tuturor capetelor Leșesci, pentru nevoia ce au pusu pentru dânsul să-lu ducă la domnie; și de acolo s'au dusu cu puținte Leși la Mosk, și acolo și-au sfârșitu viața.

In anii de la Hristos Mântuitorul nostru 1572, au muritu Jigmond, Craful Leșescu, in orașu in Ticoșin. Acestu Jigmond au fostu celu de-pre-urmă semintie a Iagelonilor. Trăit-au anii 42.

Éra alu-dolte anu, s'au strinsu toți domni și boierii Leșesci la Varșavi; acolo a-i mersu soli și de la Ion Vodă, poftindu pre recipopolita să-i dea pre Bogdan Vodă; pentru care au făcutu pără Ion Vodă și la Impărăție; și se făgăduia Ion Vodă că va fi in prietenie cu crăiea Leșescă, cum s'au fostu adeverindu și mai nainte, numai să-i dea pre Bogdan Vodă. Pomenit-au solii lui Ion Vodă și pentru Pocuția că nu o va cere de la dânsu.

Făcut-au Leșii responsu lui Ion Vodă într'acestu chipu: că, «te-ai jăluitu Impăratulu Turcescu, pre Bogdan Vodă să-ți-lu dăm-noi; cum nu 'l-amu chematu, așa nice vomu să audim de dânsu; și că nu se află Bogdan Vodă in crăiea Leșescă, să scii; éra de are fi stringându Bogdan Vodă unde-va oști, să scii că pre țera Leșescă nu-lu vomu lăsa să trecă cu oști; éra pentru Pocuția, că nu o vei mai cere de la Leși, bine vei face».

Venit-au solu la acelu Seimu și de la Hanul Crimulu, poftindu pre Leși să nu-și alegă Craiu pre Impăratul Moskului, nice pre vre-unu fecioru a lui; că Moskulul de-demultu este vrăjmașu loru, și țeriloru seles; și atuncea, nu stăpănu, ce vrăjmașu are avea. Arăta solul Hanulu, cum, mai bine să alba Leșii prietenu pre Turcu de câtu pre Moskal, și-i sfătuia solii Hanulu să-și alegă Leșii Craiu ori fie pre cine, fără pre Moskalu.

Au fostu trimisu și Turcul la Craful Leșescu cărți; și neapucându viu pre Craful, au cetitu cărțile la ivela tuturor Leșiloru, scriindu se dea lăfa Hanulu Crimulu, ce-au fostu mai 'nainte Leșii se dea Crimulu. Ce, au răspunsu Leșii că gata suntu; numai, întâiu să facă dreptate cu Tătari, cari nainte, încă viu fiindu Craful, au lovit in Podolia de au ars cetatea Barul și câteva sate și tângușore, care nu s'au căduțu Tătariloru să facă, preste legătură, acea stricăclune in Podolia.

Ion Vodă, după ce rămase isbânda la dânsu, de scosă den țera pre Bogdan Vodă și pre Leși, de se și arăta de-odată pre voia țerei, însă pre-urmă pre toți domni au covârșitu cu vrăjmășie și cu morți cumplite.— O, dămine sfinte! se oțeresce condeul a scriere tirăniile și mișlilolele tirănesci acestui cumplitu tiranu Domnu! Băgat-au in focu, de viu, pre Vlădica Georgie, de au ars, pentru prepusu de avuție. Totu tiranul este lacomu. Și bine au disu ore-cine, că lacomu nice șie, nice altu este de folosu. Mitropolitul Teofan au fugitu pre munți de grăza lui Ion Vodă; temnițele erau tôte pline de călugări, și-i îngropă de viu pre Veverița, pre Cozma și pre Molodeț călugăru. Așijderea den boierii de cinste sabia lui sciau, omorindu-i cu totu felul de morți, asemănându-se cumplitiloru tirani, lui Nero și lui Dioclitian. Inse, acia erau păgăni, éra acesta creștinu! Inse, de au fostu creștinu, nime nu scie; că pre-cum nime nu adeveresco nemul lui, așa nice legea lui de ce lege au fostu;

nice creștî să fie fostu creștinu pravoslavnicu (Vede-veți plata de tiranü și a lui Ion Vodă, la ce aü venitü pe-urmă); că, de are fi fostu creștinu, nu s'are fi insuratü in postul mare.

Ëră alü-triile anü a domniei lui Ion Vodă, făcëndü atâte munci și morți cumplite, urite lui Dumneșeu și oșërite lumei, étă îi veni veste că 'l-aü mazitü Impëratul, și aü datü domniea lui Pëtru Vodă Șchiopul. — Acestü Pëtru Vodă era den țëra Muntenescă, feciorü Mircii Vodă, și nepotü de soră Mihniü Vodă.

Ion Vodă, dacă s'aü simțitü strëinatü și scosü den domnie (étă aice se începe urgia și rësplătirea de la Dumneșeu asupra lui Ion Vodă, pentru tirănia lui), i-aü fostü scrisü Kapikihaelele lui Ion Vodă să trimită bani să împingă pre Pëtru Vodă Șchiopul. Sfätuindu-se Ion Vodă cu boșeriü ce'i avea sfetnicü, tiranü ca și dănsul, cum are fi mai bine, trimite-va bani la Pörtă să'si tocmească domniea despre Impërăție, aü să se apere de Pëtru Vodă cu sabia; sfätuitü'l-aü toți, mai bine să facă cu aciea bani öste asupra impërăției Turcului, și să nu lase pre Pëtru Vodă la scaunul țerei — Veți aicea cum strëmută Dumneșeu sfaturile cele bune spre rele, cu rëu sfërșitü tiranilorü. Dumneșeu, de la cëla ce nu are dreptate in sine, nice silesce să o aibă; ia de la dănsul mintea cea bună și o întörce in socotëla cea rea, ca să nu cunöscă nimică de cele ce greșesce.

Socotia Ion Vodă să agiungă și la Henrik, Craiul Leșescü, de agiutorü; ce, sciindü că are crăiea Leșescă legăturü de pace cu impërăția Turcului, și nu'l va da agiutorü, aü alesü de aü trimisü la Căzaci să'i chëme in lëfă, ca pre nisce ömeni slobodü. Strins'aü și țëra; cätërë care se ruga cu multe cuvinte blände (Acmu bländü, de frică!) ca să le pötă întörce și să tragă inimele spre dănsul; arăta și nesașiul Turcescü și lăcomia lorü (Vedeä ștercul in ochiul Turcilorü, érä bărna in ochii sei nu vedea!), dicitëndü că Turcii tóte schimburile facü pentru mazăda și pentru să sërăcescă țëra, să slăbescă. Arăta țerei Ion Vodă și acësta, că de vorü vedea ceva și vorü vrea cu toți, prea lesne va depărta mâna Turcului deasupra țerei. Că și pre Leși îi are prietenü; Căzaciü s'aü adeveritü să vie într'agiutorü, căroră nu le potü sta Turcii înainte la resboiü. Și ca aceste dicescă țerei, cum de aü făcutü ori cui in al giosul, totü pentru Turci aü făcutü; și cum 'l-aü fostü cunoscutü țëra de rëu pre Ion Vodă, așa și acmu să'lü. cunöscă de bună, și mai multü spre folosul lorü.

Așü, Ion Vodă, ämplëndü pre toți de nădejde, aü strigatü cu toți că lüngă dănsul vorü peri, precum s'aü și tëmplatü. Căzaciü, vedëndü lefe, și cari den firea lorü suntü gata la jacü și dobândü, s'aü strinsü ca 1200, neintrebändü voia Craiului, s'aü a altorü căpitenii a crăiei Leșescü; aü purcesü in țërá la Ion Vodă; între cari căzaci erau acesti căpetenii: Svirclovski și Barsain. Amëdoi aveaü câte 200 de Căzaci; și de la Brașlav erau 200 de Căzaci; Cozlovski iarăși avea 200 de Căzaci; așijderea și Slujinski; érä Iance și Socolovski aveaü câte 100. Érä dacă aü sositü Căzaciü in tabëra lui Ion Vodă, aü poroncitü Ion Vodă de aü datü, de bucurie, den tunuri și den sinețe. Dupë ce s'aü rădicatü masa, aü poroncitü de aü adusü câte-va tipsii de argintü pline de galbinü de aurü, și le-aü pusü denaintea Căzacilorü, poftindü

BIBLIOTECA
459
M. G. P. U. L. I. -
I. E. S. C. E. S. T. I.

să primescă acea-dată de la dânsul. Cazacii nu primiau atâta lăfă, apoi luar'ei; și se împărțiră cu galbeni; și i-au aședatū denastânga oștii séle; și le-au trimisū șapte buți de vinū de bēutū Căzaci, pentru sănătatea lui Ión Vodă, și le-au datū și taleri câte-va sute. A doăa-și, mai 'nainte de rēvērșatul zorilorū, aū mersū Ión Vodă la Căzaci, și 'i-au poftitū la cortul seū; și mergēndū, așa le-aū grăitū Ión Vodă, Leșesce, că scia limba Leșescă, că era așași Lēșū de nascere:

«Pentru lucrurile vōstre și vitezilorū înțelepți de nu așū sci, nice denēore n'așū fi trimisū la voi să vē fiū ostenitū de atâta cale; éră sciindu-vē că aveți mare laudă întru meșterșugul oșteniei, pentru aceea v'amū chematū la acēstă trēbă ce amū cu Sultan Selim Impēratul, vrăjmașul meū de capū, rugându-vē s'imi sluiți pre bani; măcar că voă a vē arătare lăfă nu îndrāsnescū, avēndū grije să nu vē arătū puținū în prejma lucrurilor vōstre cele mari; éră ori ce vorū trebui, saū bani, saū haine, așa voă cum și cailorū vostri, de tōte den-destul veți avea. Éră și eū nu mă indoescū întru acēsta, că veți sta și veți începe cum se cuvine celorū bunī. Pre-lungă acēste, pentru ostēnēla vōstră, fōrte vē mulțamescū; că, fiindū ómeni creștini, ați venitū la mine, pentru care pururea voiū fi datorū; și pre atâta voiū să vē plătescū, pre câtū veți vrea voi; că, măcar că vēdū puținī înainte vrăjmașului așa de mare, éră așa vē socotescū ca când ați fi venitū 20,000 de călări; măcar că de acēstū vrăjmașū pagubă nu este noă a socotire să nu fie de noi biruitū. Imī caută a mărturisire acēsta, că le slujesce norocul; că den micū, așa de puternicū s'aū înălțatū; totū dentru slobođenia lui Dumneđeū, pentru păcatele nōstre s'aū făcutū; și ori ce aū dobânditū, totū cu viclesugū și cu amăgirea lorū, éră nu cu tăria. De celorū mai sus sburândū, mai lesne cu vreme socotescū că potū cădea. Mai multū a grăire, de bucurie lacrimile nu mă lasă. Cum vē suntū de voiosū, și ce inimă amū cătrē voi, Dumneđeū scie, și voi veți putea cunōsce de mine. Pentru ce, déră, mai multū nu'mī trebue vōe a mă lăudare; acēsta numai să sciți, că norocul meū, norocul vostru este.» Aceste dicēndū, aū lăcrimatū Ión Vodă.

La aceste cuvinte a lui Ión Vodă, răspuns-aū Svirciovski, de la toți, ca unū oștēnū deplinū, pre-scurte, dicēndū: «Nice banii, de cari puținū băgămū sēmă, ne-aū adusū pre noi la acēsta să venimū la tine, Ióne; ce, ca să batemū pre vrăjmașul tēū; pentru aceea, nice de o plată nu băgămū sēmă; destul vomū avea, de vomū goni de aice pre vrăjmașul tēū, și pre tine vomū împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulțami, norocul tēū va arăta acēsta. Noi de puterea Turcescă câtū de puținū nu ne tememū; fōră câtū, ce sfērșitū va fi, Dumneđeū scie! éră vomū nevoi fōrte multū cum amū putea să te apărămū de vrăjmașul tēū.»

Apoi 'i-aū poftitū Ión Vodă la ospēțū cu sine, și 'i pusē pregiurū mesei, Ión Vodă, cu sine; la altă masă, Logofētul celū mare, și Irimia Hatmanul lui Ión Vodă, și cu alți boieri Moldoveni, aū ședutū. Tōte aceste aūdinu-se la Sultan Selim, Impēratul Turcescū, de sirgū aū trimisū Turci 30,000 și Unguri 2000 la Alecsandru Vodă, Domnul Muntenescū, să mērgă să prinđē pre Ión Vodă, și să ducă pre frate-seū, Pētru Vodă, Domnū țerei.

Alecsandru Vodă, Domnul Muntenescă, den poronca Impărătescă, împreună cu frate-seu Pătru Vodă, cu óstea Turcescă, cu Ungurii și Munteni, aș purcesu; și viindă până preste apa Siretul, s'aș tăberită, slobođindu'și caii la pășune.

Ion Vodă, înțelegendă de Alecsandru Vodă și de Pătru Vodă că'i vină cu oști asupra, îndată aș pornită o sémă de Căzaci cu Sfirciovski, și cu 5000 de Moldoveni. sciutorii lucrurilor pre-unde voră merge. Érá pre urma loră s'aș pornită Ion Vodă cu óstea. Mers-aș Sfirciovski cu aș sei mulcomiș, și dede pre stréjea de oștenii munteni; 300 eraș; și încungjurându'i fără-de-veste, pre toți 'i-aș prinsu. Și înțelegendă dentru aciea, Sfirciovski, că nimică nu scie Pătru Vodă de óstea lui Ion Vodă, aș și răpeđită la Ion Vodă se sirguscă, se vie ma'i-de-sirgă cu óstea. Grăbit'aș Ion Vodă; și după ce s'aș împreunatu cu toții la ună locă, s'aș împărțită în trei polcuri, și aș lovită de trei părți pre óstea lui Pătru Vodă, când toți dormiaș fără-de-grijă, în nădejdea stréjei. Multă mórte aș făcută întrênșii! că de nimică nu se puteaș apuca, numai de fugă, pedestri, și numai cu cămeșile. Abia aș scăpată Alecsandru Vodă cu Pătru Vodă frate-seu; Pătru Vodă fugi la Brăila, lăsându tótă tabăra în mâna lui Ion Vodă. Și multă dobândă făcuse Căzaci, că așa poroncise Ion Vodă se lase ma'i multă dobândă Căzaciloră.

Purces-aș Ion Vodă în gónă după Pătru Vodă și Alecsandru Vodă, cu tótă óstea sea, de aș arsă și aș prădată țera Muntenescă, ma'i multă de gîmătate, și aș pusă Domnă pre Vintilă în țera Muntenescă. Oblicindă Ion Vodă că Pătru Vodă și Alecsandru Vodă s'aș oprită în Brăila, întorsu-s'aș cu oștile se-le asupra Brăilei; și, tăberindă subt Brăila, trimis'aș doi Munteni la Beul de Brăila, cerendă pre amendoi Domnii se îi dea pre mână; că apoi, de nu'i va da, elu va sta cu răsboiă pregiură cetate, până o va dobândi. Trimis'aș și Beul de Brăila patru Agi la Ion Vodă, cu dece glonțuri mari de tunuri și cu dece mici, dicendă lui Ion Vodă că cu acelu felă de bucate ilu va ospeta den cetate, care nu le va mistui. Măniatus'aș tare Ion Vodă pre acei Agi, și aș poroncitu de le-aș tăiată urechile și nasurile cu buze cu totă, și i-aș spânzuratu de piclóre înaintea cetăței; și îndată aș poroncitu pedestrii de aș făcută năvală asupra tégului. Avendă loitre gata, aș oborită gardul tégului; și intrandă în tégă, aș tăiată pre Turcii den Brăila, câtă nice căne n'aș rămasă vii, și curgea sângele părăi în Dunăre; și aș dată focă de aș arsă tégul; și multă avere aș luată, și scule de aură și de argintă, și mărgăritară multă, că era bogată aceli tégă, nefindă prădată nice-odată, de când 'l-aș fostă dobândită Turcii în séma loră.

Vrëndă Ion Vodă atunci se bată și cetatea, numai ce'i veni veste că'i vină într'agiutoră Brăilei 15.000 de Turci. Și îndată aș trimisă pre Sfirciovski cu Căzaci împotriva aceloră 15.000 de Turci, dându-i și 8000 de Moldoveni. Și tēmpinându-se Sfirciovski cu Turcii, dat-aș răsboiă vitezesce; și infrangendă pre Turci, i-aș topită așa, câtă abia aș scăpată vr'o mie călări. Érá după acéstă isbândă cu norocă, venit-aș veste lui Ion Vodă den urmă că aș intrată în țera Turci și Tătari. Lăsat-aș Brăila, și s'aș întorsă cu óstea împotriva Turciloră și a Tătariloră; și lovindu-i vitezesce, i-aș risipită și i-aș gonită.

După aceea au mersu cu oștile séle, Ión Vodă, subt Tighinea; și bătând'o câteva zile, o au dobânditū și o au arsū. Trimis-au de acolo 600 de Căzaci la cetatea Albă, și o au aprinsū de au arsū giumătate de tērgi. Érá Ión Vodă cu óstea sea, până a veni Căzaci de la cetatea Albă, s'au odihnitū; și după aceea, înțelegēndū Ión Vodă de nisce Turci ce eșisē de pren cetăți și se oștise cu Tătarii Bugécului, și mergeau la cetatea Albă, au orânduitū pre Căzaci și cu 3000 de Moldoveni, pre cari, lăsându-i Sfirciovski pre-urmă, au tocmitū Căzaci in trei polcuri. In polcul celū denainte erau 300 de Căzaci cu sinețe, și toți cu calcanuri, se se sprijinēscă de sulilele Turcesci, orânduți. Alu-doile polcū, érá pre atăția, cu sinețe și cu arce; pre aciea i-au orânduitū in cornul den dirépta; acolo, într'acelū polcū, era și Sfirciovski. In alū triile, pre atăția, cu sulite lungi; pre acestia i-au tocmitū in cornul den-stanga.

Érá Turcii, vedēndū ómeni de ómeni, au săritū cu îndrăsnire asupra Căzacilor; érá Sfirciovski au poroncitū polculū celū den-miđlocū de au săritū improtiva Turcilorū, slobođindū focul in Turci; și se făcu o amestecătură mare într'ēnșii. Atunci și singurū Sfirciovski cu altū polcū i-au lovitū den-dosū, segetāndū in Turci den arce, și ciea cu sulilele lungi, de-altă-parte, nāvāindū asupra Turcilorū de'i giunghiaū și'i impungiaū. Stănut-au unū cēsū acestū rēs-boiū de āmbe părțile, până au sositū și Moldovenii, și cu mare îndrăsnire au nāvālitū asupra Turcilorū; și, ingfrāngēndū pre Turci, prins-au vii 200 de turci, și'i mānau denapoi ca pre nisce dobitoce, de i-au inchinatū lui Ión Vodă; și indata au poroncitū Ión Vodă de'i tăiară cu cōsele. Pre acea óste Turcescă era Capū unū Agă prea bogatū, și se prețelua cu mulți bani și odóre se se rescumpere de la Căzaci, se nu'lū mai ducă la Ión Vodă. Ce, Căzaci mai multū socotiaū credința spre Ión Vodă decâtū averea, și fu omoritū și acela ca și cei-alti Turci.

Ințelegēndū aceste Sultan Selin, Impēratul Turcescū, fórte se turburā tare, și socotia se se scóle elū cu puterea séa, se vie asupra lui Ión Vodă; că intrase in grije mare se nu pīarđă Moldova și câtū stēpānia elū dencōce de Dunāre. Poroncit-au și Hanulū Crimulū se se pornēscă cu óste se mērgă asupra lui Ión Vodă; trimis-au iarāși și pe Pētru Vodă cu multă óste Turcescă. Ințelegēndū Ión Vodă de atâte oști ce'i vinū asupră, au orânduitū pre Ieremia, Pārcālabul de Hotin, cu 1400 de Moldoveni la trecētōrea Turcilorū la Dunāre, se pōtă opri se nu trecă Turcii; că Pētru Vodă cu Turcii acmu sosise la Dunāre. Érá Ión Vodă au lāsātū oștile de se odihniaū până ii va veni veste de la Ieremia Pārcālabul se scie de vrājmașul seū, de Pētru Vodă.

Ieremia Pārcālabul, mergēndū la Dunāre și vedēndū in ceea parte atāta mulțime de Turci oștiți cu Pētru Vodă, elū s'au agiunsū pre-taluā cu Pētru Vodă, și au luatū 30,000 galbinī de aurū de la Pētru Vodă, darū; și s'au făcutū că nu pōte opri trecētōrea Turcilorū, pentru mulțimea de oști ce suntū; și in-torcēndu-se Ieremia Pārcālabul de la Dunāre, au aflatū pre Ion Vodă subt Tighinea, bătāndū cetatea Tighinei; și'i spusē cum n'au pututū opri atāta mulțime de oști. Érá auđindū aceste Ión Vodă de la Ieremia Pārcālabul, că Turcii āntēiū trecuse tunurile cu Enicerii de preste Dunāre in acētă parte, s'au

gătită și elă degrabă; stringându ăstea, aă purcesă in tēmpinarea Turciloră la Dunăre, și s'ău tăberită aprăpe de Dunăre.

Ēră Căzaciă, neavēndă limbă, căci pre Ieremia Părcălabul nu'ă credeaă Căzaciă, fiindă in grijă cu toăi s'ău strinsă la cortul lui Ión Vodă, și aă ăisă Sfirciovski: «Noă, căăi amă giurată se'ăi fină cu credină, Ióne, se'ăi slujimă până la acestă cēsă împrotiva vrăjmașiloră, de acmu gata suntemă se'ăi slujimă, și scimă că vrăjmașii tēi nu pentru țera ta, ce pentru trupurile năstre vină. Ce, năă ăntēiă ne trebuie se scimă, mulăi suntă? ce gândescă? pentru se nu fină ca nisce morăi aduși la mormēntă, și se nu ne punemă capetele ca nisce dobitoăce mute. Pentru aceea, ce veste aă de dănsiă, ce sfată, ce meștersugă spune, se scimă și noi.»

La aceste cuvinte a lui Sfirciovski aă suspinată Ión Vodă, rēspondēndă prostesce: «Cunoscut-amă de-multe-oră priința văstră spre mine, iubiăii meă vitezi, și nu așă fi bucurosă se vē amăgescă, nice se facă ceva fără sfatul vostru; ce așă vē insciințeză cum Ieremia nu'ă departe cu altă ăste, și i-amă proncită se ne dea scire de nepriētenul nostru, când are avea așă de-plină veste și sciință de dănsul. Eă pre Ieremia creăă ca pre sánătatea mea, că i-amă cunoscută și'ă sciă bine credința și bunătatea lui; elă mi-aă făcută scire că mai multă de 12,000 de Turci nu suntă. Ce, de are fi și 30,000, ne vomă bate cu dănsiă, de ne va aăiuta Dumneăeă.» Nu s'ău aședată pre cuvēntul lui Ión Vodă Sfirciovski, ce aă pofită pre Ión Vodă se ședă cu tabăra acolo; ēră elă cu ómeniă sei aă mersă pentru limba; și'ă dede Ión Vodă și pre Veronie, Hatmanul seă, cu 5000 de Moldoveni cālări. Și mergēndă, aă dată peste strajea Turcēsă, atăăia de mulăi, pre căăi eraă și oșteniă lui Ión Vodă; și dāndu-le rēsboiă, aă infrāntă pre Turci. Ēră altă limbă n'ău putută lua, fără numă ună Turcă rānită fărte tare; ce nemică dentru acela n'ău putută se ințelēgă, ce numă pre singură strajea aă cunoscută ei că este multă ăste Turcēsă. Pentru aceea, aă ăisă Căzaciă lui Ión Vodă se fie trēză și cu paăă, cum va crede pre Ieremia Părcălabul mai multă. La aceste cuvinte Ión Vodă nimică altă n'ău rēsponsă, fără numă ce aă ăisă: «Nu avemă de ce avea grije; sciă și nădējduescă, că in scurtă se va arăta, că eă pentru aceea am venită, pentru se'mă apēră moșia până la mórte.» Și aă eșită Ion Vodă den tabără cu 300 de Moldoveni și s'ău lipită de balta Cahul, și s'ău suită intr'ună piscă de delă se pótă cunosce căă sēmă de ăste va fi Turcēsă. Ce nimică n'ău putută pricepe; că ăstea era pre văi tăberită; ce nu mai străjile s'ău vēdută in patru locuri; cară, nelăsāndu-se se se vaăă de totă de Moldoveni, s'ău clătītă pre-inctă pre văi. Neputēndă, dēră, pricepe Ion Vodă pe neprietenul seă, s'ău trasă cu tótă ăstea sea, care era 30,000, și aă tocmită in treăeci de polcuri, și la totă polculă eraă tunuri. Ēră atuncă, o sēmă din boeriă cei mari, aume: Murgu Vornicul celă mare, și Bilăe Vornică mare, și Stăvilă Hatmanul, vēdēndă atăta putere de ăste ce venise cu Pētru Vodă, temēndu-se se nu caăă in mreja vrăjmașiloră sei, aă părăsită pre Ion Vodă și aă fugită la Turci, la Pētru Vodă. Avea Ion Vodă și pive 80 de aruncată cumbarale, și cālărime de osebi. Avea țităre Săsăle, Ion Vodă; sta deosebi; care, pentru multă dragoste ce avea spre Ion Vodă, nu 'ău lāsātă intre ăstea cea cālărēăă; temēndu-se se nu'ă

viclenescă boierii țerei, precum au și făcutu de-nevoe, și se nu'lu dea Turcilor; ce numai în Căzaci nădăjduia și credea.

După ce împărți Ion Vodă oștea seă în 30 de polcuri până a se începere războiul, atuncea au vădutu Ion Vodă mulțimea oștii Turcesci, care se socotia mai bine de 50,000, și atuncea se vedu amegitū de Ieremia Părcălabul, pe carele ilū avea mai de-credință decâtū pre alții; și chēmându'lu Ion Vodă la sine, s'au apăratū Ieremia Părcălabul, dicēndū că elū n'au pututū pricepe se cunoscă mulțimea Turcilor; ăra priința și credința lui către domnul seū, Ion Vodă, se va vedea că ăntēlū elū va da războiū Turcilor. Și indată cu polcul seū au purcesū Ieremia Părcălabul asupra Turcilor; ăra apropiindu-se de Turci, au poroncitu stegarului seū de au slobođitu stēgul în glos, și 'și-au luatū toți șlicele și 'și-au plecatū capetele la Turci. Vēdēndū Turcii ce erau în frunte se'și dea războiū, au stătuțū până s'au închinatū Ieremia Părcălabul cu ai seī. ăra alți Moldoveni, vēdēndū faptele Ieremiei Părcălabului, inspăimātați au alergatū la Ion Vodă și i-au spusū. Ce, Ion Vodă, ca unū omū cu inimă mare ce era, se nu'și blăznescă inimile pentru Ieremia Părcălabul, care au viclenitū pre Domnu-seū, așa indată au poroncitu se dea în dobe și în trāmbițe semnū de războiū. ăra Turcii au pusū în frunte pre Ieremia Părcălabul cu omeni seī, de'ī mânău denapoi ca pre nisce vite asupra oștii lui Ion Vodă.

ăra Ion Vodă, vēdēndū pre Moldovenii seī cu Ieremia Părcălabul în frunte, au poroncitu de au slobođitu sinețele tōte într'ănsi, de au peritū până la unul; și căți n'au peritū de focul lui Ion Vodă, îi ucideaū Turcii den urmă, de nu puteau strēbate de trupurile lorū cădute.

ăra Căzaci, vēdēndū ce se lucrēzā, au slobođitu focul în Turci așa de tare cātu au datū Turcii dosū de-odată, ori că nu le putură sta mai multū improtivā, ori că'ī vrea mai aprōpe se'ī la în focū, apropiindu'ī de pedestrime. Ce, Sfirclovski, pricepēndū aceea, au strigatū asupra Moldovenilor se se întōrcā; înturnarē-se Moldovenii, și Turcii îi luarā în gōnā. Vēdēndū Moldovenii că'ī gonescū așa de tare Turcii, se întōrserā la Turci, și se făcu unū războiū mare între dānșii, cātu de a mână se tălau și se impungiau în sulite. Slobozit-au Turcii focul în Moldoveni; acea mōrte se făcu, cātu picaū de pre cal, așa Moldovenii cum și Turcii, de āmbe părțile; nice se mai audia de trōsnetul pușcilor, nice se vedea locul de fumū, nice mai sciau pușcașii în cine dau cu pușcile, cātu le slābise mānele a se tălare unii pre alții. Atunci Ion Vodă au indreptatū pre ai seī denapoi pușcilor se se odihnescă cevași, și se'și pādēscā stēgurile seī. Așijderea și Turcii s'au datū inapoi se se odihnescă și ei. Așa stāndū și privindū unii spre alții, au datū Dumneđeū plōte mare și rāpede, și s'au udatū pravul de pușci, de unde aveau nădejde de aglutorū Moldovenii. Ce numai de a mână le căuta a se batere; ce și mānele le erau slābite și nu puteau sprijini mulțimea Turcilor; că și Tătari prōspeți se adāogiau, viindū den dosū, 'ī-au lovitū pre Moldovenii și 'ī-au infrāntū, și'ī gonirā împreună cu Turcii; și 'ī-au tălatū, cātu numai pedestrimea au rēmasū și oștea de strānsurā, Căzaci 250. Ce, fiindū și Turcii osteniți, nu cutezau a nāvāli asupra Căzacilor.

Vēdēndū așa Ion Vodă, alergat-au de sīgū la Căzaci și le dise: „Vēdū, bu-

niî mei vitezi, că den vicleşugul Ieremieî Părcălabului amû sositû la acêsta, sê ne punemû capetele; ce, unde vorû pică capetele vóstre, acolo şi alû meu; sufletul sê mérgă dreptû la cerû.» La aceste aû răspunsû Sfirčovski: «De mórte nice câtû-de-putînû noă nu ni'î grije, şi cu dragû vomû muri toţi; ce âncă se mai dămû resboiû acelorû spurcaţi păgâni.» Ce îndată s'aû pedestritû cu toţi; şi impreunându-se cu óstea ce venisê mai mulţi in dobândă de câtû in léfă, ce erau ca 20,000, şi năvălindû cu dânşii, singurû Ion Vodă aû apucatû puscile de la Turci, cele uşore; o puşcă de acele singurû Ion Vodă o aû apucatû, că aşa era de tare Ion Vodă, câtû o aû trasû singurû. Şi âmplândû puscile acele de pravû, le-aû spartû şi le-aû lepădatû; şi legêndû tabêra, s'aû trasû cale de o ði, la unû satû, de s'aû ingropatû; insê, de apă le era lipsă mare şi nevoie. Êră Turciî, dacă s'aû strinsû cu toţiî cu cei den gónă, 'i-aû incunguratû de-mai-nainte de apusul sórelui; şi erau mulţi Turci cu Tătari, câtû nu'î putea cuprinde cu ochii, şi acolo tótă nóptea 'i-aû străjuitû sê nu scape dentracelû locû; şi aû aprinsû casele in satû, ce erau pustii, sê se facă lumină, sê se vadă Turcilorû. Êră dacă s'aû făcutû ði, început-aû Turciî cu tóte puscele a batere intrânşii; ce nu le puteaû strica nimica, că se ingropase bine. De acolo, trii ðile s'aû apêratû, făcêndû năvală Căzaciî in multe rînduri asupra Turcilorû. Vêðêndû Turciî că cu greû îi vorû dobândi, aû pusû socotéla sê facă legătură Ion Vodă sê li se inchine.

Ion Vodă, âncă vêðêndû că flămândescû şi leşină de sete, şi pravul âncă inpuţinase, sê fugă sê scape locû nu era, că totû locul cuprinsese Turciî, şaû gânditû că dór cu blândeţe şi cu giu-âmentû făcêndû Turcilorû, se va scóte den peire. Era jele mare lui Ion Vodă de óstea ce venise in dobândă, măcar că Căzaciî toţi erau gata sê móră lûngă Ion Vodă; inceptu a trimite la Turci că se va inchina, de'î vorû trimite omû ca acela sê'î giure la poftete lui Ion Vodă. Turciî, bucuroşi erau la una ca acêsta: decâtû cu arme şi cu vêrsare de sânge, mai bine cu inşelăciune sê'lû dobândescă. Şi trimiseră unû Turcû la Ion Vodă de'î giură intr'acesta chipû: Ântêiû, pre Căzaci sê'î slobódă cu ðile întregi sê se ducă; a-doûa, sê'lû ducă pre Ion Vodă viû la stêpânul seû, Impêratul; êră pentru óstea de țêrá nimică n'aû pomenitû, căci nu se indoia cum nu o vorû erta, fiindû raia, şi pagubă Impêrăției se va face de'î va omori.

Dupê ce aû giuratû Turcul pentru aceste lui Ion Vodă, aû eșitû den șanțû, luândû cu sine pre toţi Căzaciî, şi aşa aû ðisû cătrê turcû: «De vreme ce este voia lui Dumnezeu sê cađû eû astăđi in mânele vóstre, mê rogû sê'mî arătați acele ce mi-ați giuratû, sê slobodiți pre acesti ómeni buni; êră de aveți vre o mânie spre dânșii, de pre mine vê rêsplătiți, şi lorû le dați pace». Şi aşa împărțindu'si Ion Vodă totû alû seû între Căzaci, 'și-aû luatû ertăciune de la dânșii, ðicêndû că până la mórtea sea nu'î va uita. Auðindû Căzaciî aceste, aû începutû cu toțiî a plângere şi a'lû sêrutare; şi dacă s'aû depărtatû ca trii pistrele de la Căzaci, 'și-aû luatû ertăciune de la țêrá cu multe lacrimi; şi iar s'aû întorsû la Căzaci de le-aû împărțitû aurû, odóre ce aû avutû la sine, ðicêndû: «N'aû vrutû acêsta Dumnezeu, bunii mei voinicî, ca sê potû a vê avere mai multû pre voi, saû pre aciea deplin 1200, că m'așû fi nevoitû, cu agiutorul lui Dumnezeu, sê nu âmble acesti câni pre locul meu, care 'mi-aû

luatü Dumneđeü, pentru multe ale mele păcate. Ce, inzădar, aceste imi caută a răbdare ce aü slobođitü Dumneđeü asupră'mi, se mă despartü de voi. Dumneđeü se vë ducă sënătoși la casele vóstre! érá pre mine, de mă va păđi Dumneđeü dentru sângerósa mână a acestorü ómení rëi, și mă vorü duce cu viață la stăpánul meü, nu mă indoescü nimică intru stăpánul meü, că'mi va da iarăși domnia, și voiü sci mulțami crăiei Leșesci și némului Leșescü. Ce amü avutü pre-lungă mine, mai bine voë se rămăe decâtü acestorü căni, pentru priința și slujbele ce amü cunoscutü de-multe-orí de la voi». Clătit-aü la multă curgere de lacrimí pre Căzaci acéstă voróvă a lui Ion Vodă; și 'și-aü lăsatü și sabia la dânsi, și aü purcesü însuși alü-dolle numai cu unü Léhu, anume Osmonski, ca unü robü, in tabëra Turcéscă.

Dacă aü dusü pre Ion Vodă la Pașa ce era Saraskier pre oști, 'l-aü mustatü Pașa ca la patru césuri. Ce are fi răspunsü Turcilorü, se cunoște că aü răspunsü cuvëntü mare: 'l-aü gîunghiatü Pașa cu hamgerul in pán-tece și in gură, și scořindu'lü afară 'i-aü tăiatü capul și'lü puseră intr'o sulifă; érá trupul lui 'l-aü legatü de códele a douë cămile și 'l-aü ruptü bucăți; așa scrie cronica lui Gvagnik istoricul. Érá Ureche Vornicul in Leatopisețul țerei, scrie că de viu 'l-aü legatü pre Ion Vodă de códele a douë cămile de 'l-aü sfărămatü; și se fie đisü atuncea Ion Vodă că: «Eu multe feluri de munci și morți groznice amü făcutü, érá mórte ca acésta n'amü sciutü se fiü făcutü» (Veđi, ce felü de pocăință are tiranul!). Apoi Turcií toți își ungeau sabiile cu sângele lui Ion Vodă. Plata 'și-aü luatü Ion Vodă, pentru cumplite morți ce aü făcutü și elü. Mai scrie Gvagnik đicëndü, că pentru aceea 'l-aü pedepsitü Dumneđeü pre Ion Vodă, căci se turcisë, ca, cu legea Turcéscă, se póta scăpa de mórte.

Dupë aceea s'aü slobođitü Turcií la ceea-altă spuđa de țéră de 'i-aü snopitü și 'i-aü sfărămatü. Érá Căzacií, vëđëndü spre ce este lucrul, nelăsându-se pre gîurământul Turcilorü, aü silitü se intre in șanțü se se apere până la mórte. Ce, n'aü pututü, că era șanțul cuprinsü de Turci. Ce, s'aü slobođitü cu toți de aü intratü in tabëra Turcéscă, in grămadă, tăindü și omorindü pre Turci, până aü peritü și ei până la unul. Érá pe Sfirciovski Polcovnicul și pre alți sotniți 'i-aü luatü Turcií in robie, și pre-urmă aü eșitü den robie cu prețü de rescumpërare.

Domnit-aü Ion Vodă trei ani; ce omü aü fostü nu trebuie mai multü a'lü talmăcire, că faptele lui 'l-aü arătatü.

Dupë peirea lui Ion Vodă și risipa oștili séle, slobođitu-s'aü Tătarií in pradă in tótă țera și aü robitü, câtü mai mare pustiire decâtü atuncea n'aü mai fostü de cându'i țera nóstră, impresurându'i pre toți fórá-de-veste pre la casele lorü; și dentru aceea pradă de atuncea pre multe locuri până astăđi multe sate aü rămasü pustii, ales la câmpü, den Prut până in Nistru.

Turcií, dupë isbânda ce aü făcutü asupra lui Ion Vodă, s'aü intorsü inapoi; érá Pëtru Vodă aü trimisü pre Bilăe Vornicul inainte, Caímacam, la scaunul domniei, la Sucévă, dândü veste de Domnü nou; și aü scosü bejeniele pre a casă; pre-urmă aü sositü și Pëtru Vodă la Iași, Iunie 25.

G. Domnia lui Pătru Vodă Șchiopul, în anul 7081.

Leșii, după mărtea lui Jigmond Craful, au fostu alesu Craiu Leșescu pre Henrik, frate Crafului Franțuzescu; éra Henrik, pre-urmă, oblicindü de mărtea frăține-seü lui Carol, Crafului Franțuzescu, au eșitu pre-taină, nesciindü Leșii den Cracău, pre o portiță, și s'au dusu în țera Franțuzescă, de 'l-au făcutu acolo Craiu Franțuzescu în locul frăține-seü lui Carol.

Intr'acestü anü au muritü Sultan Selim, Impëratul Turcescü, după ce luă veste de bucurie pentru douë cetăți în Africa, la Ișpania. anume Tunis, și Goleta; dacă făcu Dunanna de bucurie, mai trăindü douë săptămâni, au muritü, și au rădicatü Turcii Impëratü pre Sultan Murat, feciorul lui Sultan Selim celü mai mare. Acela Muratü au omoritü pre cincü frați ai sei mai micü. Impërătit-au Sultan Selim anü 7, și lunü 5.

În anul de la Hristos Mântuitorul nostru 1575, în luna Octomvrie, mare pradă au făcutü Tătarii în țerile Rusesci, în Volinia și în Podolia; 55,000 de suflete au peritü, cu micü cu mare; 340,000 au robitü; cai, epe, vaci, boi, oi, fără-sémă au luatü, förä alte prăzi ce au luatü; cu aceste oști Tătăresci în țera Leșescă au fostu șapte Sultani.

Pre aceste vremi, murit-au Alecsandru Vodă, Domnul Muntenescü; domnit-au anü 9 și lunü 1, și au rămasü domnia fiu-seü Mihnea Vodă. — Arătat-us-au învözduh stea cu cödă, ce se chiamă cometa.

Scriu cronicarii Leșesci că acea pradă ce amü pomenitü că au făcutü Tătarii în țera Leșescă, se fie fostü cu scirea lui Pătru Vodă, și dicü se fie fostü și ómenii lui Pătru Vodă; și dicü că și pleantul ce au adusü Tătarii den țera Leșescă se'lü fie împărțitü cu Pătru Vodă. Ce, nu'i de cređutü, se'lü fie împărțitü. Póte se'și fie avëndü bănatü Pătru Vodă pre Leși, pentru Căzaciü ce au venitü agütorü lui Ion Vodă, se fie fostü cu scirea lui; érá dobânda se o împartă cu Pătru Vodă, eü nu cređü. Érá și Căzaciü n'ou șeđutü förä lucru pre acea vreme, că au lovitü Crimul, avëndü povață pre unü căzaciü, anume Bogdan, de au făcutü multă pagubă Tătariilorü.

Leșii, părăsiți de Henrik, Craful lorü, că numai șapte lunü crăisë, stătură cu toți după alesul Crafului nou. S'au strinsü toți la Varșavü; unü poftiaü pre Macsimilian, saü pre fiul seü Ernest, unde și solii lui Macsimilian fiindü în Varșav, tras-au cu daruri pre mulți Domni Leșesci în partea lui Macsimilian. Craful Șveđescü încă trăgea la sine crăiea Leșescă, avëndü și elü solü în Varșavü; era și fata lui Craiu Jigmond, ce numai ea singură rămăsese de semințiea lui Iagelo, iar partea bărbătescă se stinsese. Stefan Bator, Domnul de Ardél, iară, trăsese o sémă de Domni Leșesci în partea sea; și Alfons, Domnul de Ferrara, așijderea. Érá o sémă de Domni numai pre Anna, fata Crafului celui mortü, socotiaü se o alégă se fie crăiesă, și se o mărite după Stefan Bator, domnul de Ardélü. Macsimilian avea parte mai tare, și făcuse și glurământü înainte solilorü Leșesci, la Beciü. Ce, zăbăvindü-se Macsimilian a venire în țera Leșescă, ciea ce trăgeau cu Stefan Bator au nemeritü mai curënd den Ardélü împreună cu Bator, lăsändü în locul seü pre frate-seü, Domnü în Ardélü. Érá Macsimilian rămase förä crăiea Leșescă.

Cu aceste legături și tocmele s'au aședatū Stefan Bator la crăiea Leșescă:

1. Să se găure că va ținea tôte legile Leșilorū.
2. Datoriile crăiei se le plătescă.
3. Ori câtū locū de a Leșilorū a dobânditū Muskaliū, s'elū rēscumpere.
4. Cu Turciū vecnică pace se aibă.
5. Hotarele se le pădēscă și se aibă de grijē.
6. Mai nainte de intrarea lui în țera Leșescă, se trimiță 100,000 de zloți de rēscumpērarea robilorū den Tătari.
7. Robii de la Tătari s'ei rēscumpere.

Venit-ău Stefan Bator în luna lui April pren Moldova, și ău mersū în țera Leșescă. Eșitu-i-ău în tēmpinare, la marginea țerei Leșesci, Ieronim, Voevoda țerei Rusesci, și Sinevecscii, cu mare glōtă și slujitori. Și mergēndū Bator în Cracău, fu alesū Craiū; și atunceși s'ău cununatū cu Anna, fata lui Jigmond Craiū; ără în 30 zile a lui Mai fu coronitū Craiū. — Noi se venimū la rōndul istoriei nōstre, lāsāndū la Leși, ei se scrie de Stefan Bator Craiul lorū.

Dupē ce trecu unū anū în domnia lui Pētru Vodă, la anul 7082, s'ău scoțoritū unū căzacū, anume Iōn Potcōvă, dintre căzaciū de la Praguri, făcēndu-se, cum țicū uniū, frate lui Ion Vodă, rēspundēndu-se de la Mazovia, de unde ău fostū și Ion Vodă; ără Potcōvă ii era poreclă, pentru că frāngea în mână potcōve de calū. Acesta ău trasū o sēmă de căzaci la sine. Scrie cronica Leșescă, că aūđindū o sēmă de boierī de țeră de acestū căzacū că se scrie și se numesce frate lui Ion Vodă și strīnge căzaci lūngă sine, ău trimisū pre-taină la dānsul, den țeră, poftindu'lū se vie la moșie'și, că pre urma frăține-seū, lui Ion Vodă, lui se cuvine domniea țerei; și ca aceste se j'aluău și pre Pētru Vodă, pentru mari strimbătași și nevoi cu dările preste-putință ce le face lorū, și ău mari asuprele de Turci, întru cariū mare dragoste avea Pētru Vodă, și'i avea în curte pre o sēmă de Turci. Primit-ău Potcōvă pofta boierilorū, și le-ău mulțāmitū; și'i întreba de sfatū, în ce chipū și cu ce miđi-țōce are putea Potcōvă se vie la domnie, s'ei facă rēspunsū acei boierī ce'lū poftiāu.

Trimis-ău acei Boierī douē cărți, scriindī una la Cnez Costantin, Voevodul de Kiev, că pre-atuncea era Kievul Leșescū, și altă carte la Starostea de Bar, cu pecețile a căți-va boierī de mai-de-frunte, în care cărți rugău ei tare se dea aģiutorū lui Potcōvă numāi până la Nistru; ără acolo la Nistru ei ilū vorū tēmpina cu ôste. Luāndū Potcōvă cărțile acele, ău mersū necunoscutū la Bar, și le-ău datū Starostelui de Bar, și ău avutū cu dānsul multă vorōvă de-taină.

Rēspunsu'i-ău Starostele, buculosū i-ar da aģiutorū, și prea lesne arū putea face acēsta; ce, sciindū de legăturile și tocmelele ce are Craiul Leșescū cu împērăția Turcului, a facere acēsta nu i se cade, fōră voia crālēscă; însă, între alte trebī, scriindū la Craiul Starostele, va pomeni și pentru acēsta; și fiindū cu voia Craiului, nu se va apēra de acestū lucru. Și ău țisū lui Potcōvă, până'i va veni rēspunsū de la Craiul, se zăbăvēscă într'altū locū; căci, șēđēndū în Bar, se nu se sune, și s'are facere spaīmă la Moldova. Deci, mulțāmindū Potcōvă Starostelui, s'ău dusū de-acolo. ără unū căzacū, anume Co-

pețki, ce nemerise de-curëndü acolo în Bar, înțelegëndü acésta, aü mersü la Potcövă, bucurându-se de norocirea lui și giuruindu'i agiutorü, după puțința lui. Mulțamitu-i-aü Potcövă, și 'l-aü rugatü pentru ce'l adeveresce s'e'i aräte și întru faptă, și'l va mulțami, și'l va plăti ostenéla lui.

Copețki, avëndü cunoscință între Căzaci, cu cariü aü fostü vr'o 20 de ani, mers'aü la Căzaci; avëndü puținței bani Copețki den agonisita sea, i-aü împărțitü Căzacilorü; și se găsi și unü Moldovénü, anume Țopa, ce era însuratü în țera Leșesca și trăla în ținutul Braslavului, care și acela se amestecă cu Copețki. Și cu nevoința lorü s'aü strinsü 330 de Căzaci aleși, și aü intratü în țeră. Érá înțelegëndü Căzaciü cu Potcövă că Pëtru Vodă vine cu óste mare și cu puscü în timpinarea lorü, ei aü apucatü ce aü pututü de la margine și s'aü întorsü înapoi, pădindu'si vreme pe-altă-dată.

Pëtru Vodă, avëndü grijë de Căzaci ca s'e nu mai între și altă-dată în țeră s'e prade, trimis'aü cărți pre unü céușü la Castelanul de Halici, ce era mergëtorü solü la împărăția Turcului, pentru legătura păcei, făcëndü jalbă, că preste legăturile păcei ce aü Leșii cu Pórta Impărăției Turcului, pustiescü Căzaciü țera Impëratului, și vorü s'e așede Domnü țerei pre Potcövă; pentru aceea dă scire, s'e scrie la Craiul s'e opréscă acea faptă a Căzacilorü, și s'e'lü prinđă pre Potcövă s'e'lü pedepséscă, s'e facă direptate despre toți Căzaciü ce suntü cu Potcövă; că apoi, nevrëndü Craiul s'e facă acésta, s'e scie că Impëratul Turcescü va strica pacea cu Craiul. Aceste tóte deplin le-aü scrisü Castelanul la Craiul; și îndată înțelegëndü Craiul, aü trimisü la Hatmanul, și la o sémă de boieri de margine, s'e pute nevoință s'e prinđe pre acelü Potcövă și pre Căzaciü ce facü rocoșituri cu dânsul; și nu 'l-aü pututü prinde. Ce încă mai bine s'aü gătitü Potcövă, cu mai mulți Căzaci, și aü trecutü Nistrul pre la Soroca; și auđindü ómeniü de Domnü ténëru, mulți i s'aü inchinatü de pre margine.

Auđindü Pëtru Vodă că aü intratü Căzaciü cu Ivan Potcövă în țeră, îndată s'aü gătitü și aü eșitü cu óste improtiva Căzacilorü, avëndü Turci 500, și aü luatü și puscile cu sine; și tocmindü puscile, și după puscü pe acei beșlei Turci în frunte, invêțându'i s'e slobódă puscele în Căzaci. și dacă vorü slobódi puscele, s'e se slobódă ei cu năvală asupra Căzacilorü; ce, Căzaciü, cumuși suntü invêțaiü la rësboiü, dacă aü vëđutü că slobodü puscele, ei toți s'aü plecatü la pământü de i-aü covêșitü focul. Érá Turciü, pârându-le că suntü uciși Căzaciü de puscü, s'aü lăsatü la dânșii. Atuncea Căzaciü slobodiră focul în Turci, și îndată căđură 300 de cai, și cei-alți aü și datü dosü, și multă pagubă făcură în óstea lui Pëtru Vodă.

Vëđendü Pëtru Vodă nenorocirea sea, aü datü dosü; și lăsändü scaunul seü, Iașiü, aü trecutü în țera Muntenéscă; érá Potcövă Crețul aü venitü cu Căzaciü Domü în locul lui Pëtru Vodă, Noemvrie 23. Érá Pëtru Vodă, fiindü în țera Muntenéscă, aü trimisü jalbă pre Căzaci la Impărăție, că 'l-aü gonitü den țeră și strică țera; ce, s'e'i dea agiutorü Impărăția. Venit-aü ponoslu lui Pëtru Vodă de la Impărăție, pentru moü lucrurile lui; érá și poroncă aü trimisü la Dobrogeni, și la Tătariü Bugegeni, și Domnului Muntenescü, s'e se oștéscă asupra lui Potcövă Crețul.

Érá potcövă Crețul, dacă aü venitü în Iași, ántëiü aü sloboditü temnițele, și

pre alții ce erau inchiși; apoi au făcutu Boierii: pre Țopa 'l-au făcutu Vel Postelnicū, pre Kopețki Pârcălabū de Hotin,  ra in s ma lui Șah au datū pre toți Moldovenii, și au r peditū și la Imp r tie s și sc t  st g  de domnie. Ce, pre cine au trimis  Potc v  la Țarigrad pentru domnie 'l-au prins   menii lui P tru Vodă și n'au agiuns  la P rt . P tru Vodă au intrat  in ț r  cu  stea ce s'au pomenit  mai sus, viindu'i și Moldovenii de țéra de gios agiutorii.

Ințeleg nd  Căzaciil de venirea lui P tru Vodă, au sf tuit  pre Domnul lor , pre Potc v , cu nume ce'i pusese ei Ion Vodă, de au eșit  den Iași și s'au dus  p n  la Docolina in timpinare lui P tru Vodă. Mulți erau și  meni de ț r  intre C zaci, ce se inchinase la Domnul t n r , Ion Vodă. Au vrut  Potc v  s  tocmesc  in frunte pre Moldovenii la r sboi , ce, nu primiau Căzaciil, necred nd  de-tot  pre Moldoveni. Ce, au or nduit  Șah pre o s m  de C zaci s  eie aminte ce fel  de r nduire face P tru oștilor  s le, și vedur  că au poroncit  P tru Vodă de au pus  inainte herghelii de cai, ciređi de vaci, pentru să calce pedestrima lui Potc v  cu acele dobit ce; și inaintea ciređilor  au eșit  Turcii la harț . Și aștept nd  Căzaciil p n  a se mai apropie  stea lui P tru Vodă, slobođir  focul; și acele dobit ce mai multă z h el  facur  Turcilor , c  inturn ndu-se dobit cele inapoi, au dat  peste  stea lui P tru Vodă; și loviră Căzaciil in  stea lui P tru Vodă, ei den dir pta și Șah den st nga; și infr nser  pre P tru Vodă, și rămase isb nda iar  la C zaci.

Ivan Potc v , dupe ce birui pre P tru Vod , măcar că'i mergea cu noroc ,  r  nu se incređu de-tot  ca să se așede la domnie; c  P tru Vod  iar strin-gea  ste Turcesc , și Ungurii 'i-au fost  venit  intr'agiutor . Ce, intorc ndu-se la Iași, nimic  n'au z b vit , ce s'au grijit  de hrană, și au luat  cu sine 14 puscii și alte jacuri, și au eșit  den Iași, și s'au dus  den c tr'  au venit . Și pre-urmă, pre Potc v  cu inșel ciune 'l-au dus  la Craiul, și puindu'l  la in-chisore 'i-au t lat  capul, pentru aceste rocoșituri ce facuse asupra lui P tru Vodă.

P tru Vod , ințeleg nd  c  Potc v  au l șat  scaunul domniei, și au trecut  in ț ra Leșesc , au venit  in Iași și s'au aședat  cu pace al -doile r nd , fi-ind  cursul anilor  7087. Atuncea au pus  Mitropolit  pre Teofan, care fu-gise de frica lui Ion Vodă, precum s'au pomenit  la r ndul se , și fugise pren munți. Căzaciil, fiind  sc rbiți pentru m rtea lui Potc v , iar s'au r dicat  cu Alecsandru, fratele lui Potc v , tot  intr'acelaș  an , Februarie 9, au intrat  in ț r  asupra lui P tru Vodă. Ce, P tru Vod , sciind  poticala dent l  ce au p țit  Căzaciil, nu s'au apucat  de r sboi , ce  nt ii au dat  cale.  r  Alecsandru au intrat  in Iași, Februarie in 9. P tru Vodă de sirg  au strins   ste Turcesc  și Ungur sc , și fără-vest  au lovit  in Iași și au incungiurat  pre Alecsandru in curtea domnesc , și au b tut  den c șlegi p n  la m d -p -rese.  r  intr'  nopte, Mart. 12  ile, au eșit  Alecsandru cu Căzaciil den curte, că numai putură suferi, că și  rba de pușcă sf rșise, și bucatele li se impuți-nase, și n d jduind  c  vor  sc pa, au fugit  spre codru.  r  prinđerd  veste  stea lui P tru Vodă, au s rit  dup  d nșil, și agiung ndu'i la  zerul Ciur-bescilor , au prins  viu pre Alecsandru, de'mpreună cu boierii lui. Atunci P tru

Vodă, aședându-se în alu-trile rândū, aū ziditū Mōnăstirea Galata, în vale, care fōră-zăbavă-vreme s'aū risipitū.

De norocī era Pētru Vodă cu Căzaciī. Așa scie face tēmplări norocul omulū, de nu'ī lasă locū de odihnă; că bine de unī nemăntuitū, alțiī veniaū asupră'ī; că într'același anū, 7087 Iulie 26, venit-aū nisce Căzaciī cu unī domnișorū până la Nistru; ce, dentr'aciīa nice-unul nu s'aū întorsū, toți 'și-aū pusū capetele. Așijderea, curând după acesti Căzaciī, la anul 7088 Octomvrie 12, unū Constantin iar cu Căzaciī veni în țeră, și toți s'aū innecatū în Nistru.

Pre acea vreme, și într'acelū anū, și într'acea lună, Zborovski, cu ôste Căzăcescă, aū lovitī Dașovul de 'l-aū arsū și 'l-aū prădatū, și multe Turcōle aū robitū, și cu multū duimū s'aū întorsū înapoi fōră-de smintēlă.

Domnit-aū Pētru Vodă Șchiopol 5 anī, și 'i-aū venitū mazilia de la Impērație; viindū unū Agă impērătescū 'l-aū luatū den scaunū și 'l-aū trimisū la Halep, la pađă; éră în locul lui aū pusū Domnū pre Iancul Vodă.

H. Domnia Iancului Vodă, ce'ī đicū Sasul.

În anul 7088 Februarie 17, venit-aū Iancul Vodă în țeră, și s'aū aședatū la domnie; carele, de nascere aū fostū Sasū, Luteranū de lege; pravoslavia nu iubia. Și dacā s'aū aședatū Domnū țerei, tōtă ereticia și nedumneđirea 'și-aū arătatū: că lăcomie de avuție nespūsă avea, pentru care pre mulți aū omoritū; și aū trimisū de aū luatū de-a-đecea den boī, de-pren tōtă țera.

Iancul Vodă, de multă lăcomie ce avea, scos-aū în țeră đeciēlă de boī, care obiceiū țera n'aū suferitū. Ce s'aū rădicatū Lăpușeniī sē se desbată de subt mâna Iancului Vodă; și oștindu-se, aū rădicatū dintre dānșii Domnū pre Lungul, și 'l-aū numitū Ion Vodă, și aū purcesū pe Prutū în sus.

Iancul Vodă, prinđendū de-veste că Lăpușeniī s'aū rădicatū-asupra lui, îndatā aū trimisū pre Bucium Vornicul cu ôste improtiva lorū; și tēmpināndu-se la Bolota, s'aū lovitū de față; și dāndū rēsboiū de ānbe părți vitezesse, perdurā Lăpușeniī rēsboiul, și pre domnișorū āncă 'l-aū prinsū viū. Unī scriū că s'aū innecatū în Prutū domnișorul.

Multe lucruri spurcate și de Dumneđeū urite făcea Iancul Vodă în domniea lui, câtū, de rēutāțile lui, tōtă țera și boierii se oțeriaū: că legea creștinēscă nu iubia; la avuție lacomū și prădătorū; țera cu dările ingreuia; și era curvarū preste-sēmă, că nu numai afară, ce nice de curtea sea nu se feria. Giupāne-sele de la masa Dōmnei sēle le scotea de le făcea silă. Aceste tōte neputēndu-le suferi boierii, mai-vartos Movilescii, Vlādica Georgie, Irimia Vornicul, și frate-reū Simion Paharnicul, și Balica Hatmanul, s'aū sfātuitū pre-taină sē pribegēscă; cariī, āntēiū 'și-aū făcutū prilejū, cu voia lui, că mergū sē sfințēscă Mōnăstirea Sucevița; și așa, aū pribegitū în țera Leșēscă cu toțiī. Éră alți boieri aū fugitū în țera Muntenēscă, alțiī la Turci și în alte părți. Éră pre-urmă, mergēndū jalbă la Impērație de risipa țerei, aū mazilitū pre Iancul Vodă, și aū datū domniea iar lui Pētru Vodă Șchiopol.

În anul 7091, înțelegēndū Iancul Vodă de mazilie de la Impērație, și cu-

noscându la ce'i va veni mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la Turci, va avea pără multă, și gândia să nu plece. Ce, s'au sfătuit să trecă în țera Leșescă, și de acolo să trecă în țera Ungurască, că pren țera nu putea să trecă pren munți, că se temea de țeranii. Și așa, au eșit den țera, și au trecut în țera Leșescă; și trecându pre la Pocuția, 'i-au ținut calea Iazlovești, și 'l-au dus în Liovă cu totă averea lui; și de sirgă au trimis la Craful de 'i-au dat scire. Era Craful au scris la Sinévski Hatmanul, și la Herbort, Staroste de Liovă, de au tăiat capul Iancului Vodă, și 'i-au luat averea în sēma crăiescă; numai o parte de avere au lăsat Dōmnei și cuconilor lui să le fie de hrană. Scrie Urechi Vornicul că perirea Iancului Vodă s'au făcut cu învățura împărăției Turcului de 'i-au tăiat capul.

Domnit-au Iancul Vodă ani 3 și luni 7. Țicu, că acestu Iancul Vodă ambla vara cu sanie de osu.

F. A doă Domnie a lui Pētru Vodă Șchlopul.

În anul 7092 Octomvrie 17, venit-au Domnă țerei Pētru Vodă Șchlopul, pre carele toți îl așteptau; și auzind pibegii ce erau fugii pentralte țeri, de nevoea ce trăgeau de Iancul Vodă, cu dragoste s'au întors la Domnul lor, la Pētru Vodă, și 'i-au miluit iar cu boierii lor.

De noroc era Pētru Vodă cu Căzaci; că în domnia dentău nu mai avea odihnă de Căzaci, și acmu, la a-doă domnie, bine nu se aședase la scaun, etă Căzaci veniau să apuce scaunul, într'acastă lună Octomvrie 27. Ce, prindendă veste Pētru Vodă, le-au eșit înainte la Prut, la sat la Bogdănesci. și acolo, incungurându'i, le-au căutat Căzacilor a se inchinare lui Pētru Vodă. Și dintre acei Căzaci au ales Pētru Vodă o sēmă, cari i-au socotit omeni mai detrebă, și 'i-au oprit să'i slujescă; era pre alții cu giurământu 'i-au sloboțit de s'au dus. După acesta, nu multă vreme trecendă, au lovit alți Căzaci la Nistru de ceea parte, mai sus de Tighinea, nisce sate, ce descălecau pre hotarul Leșescă, Turci Ciutaci, și Moldoveni forte mulți, eșii den țera de nevoi în țilele Iancului Vodă; și mare perire au făcut înrânșii, și robie, și s'au întors cu dobândă la lorurile sēle, Căzaci.

Intr'acestu an, Pētru Vodă, dacă s'au aședat la domnie, nu lăsă în ultiare pomana sea, mōnăstirea Galata, ce o zidise în vale și se risipise, ce cu osērdie au silit și au zidit Galata în delu, care stă și până astăzi.

În anul 7092 Avgustu în 7, venit-au Căzaci, și fōră-veste au lovit Tighinea de o au ars și o au prădat; și au robit pre cei tineri, copii și fete; era pre bētrâni până la unul 'i-au tăiat, și multă dobândă au luat.

În țilele acestui Pētru Vodă, în anul 7093, mare sēcetă au fost în țera, câtă au secat tōte isvōrele, părălele și bălțile; și unde mai'nainte prindeau pesce, acolo arău cu plugul: și pētră pre multe locuri au cădutu, și copacii au secat de sēcetă; și dobitocele, neavendă ce pasce, le dărămau frunde. Și atăta pulbere era, câtă, dacă bătea vântul, se stringeau troiene în ripl și pe la garduri, ca și erna de omētū. Era despre tōmnă, dacă s'au pornit ploii,

aŭ otăvitŭ câmpul, și s'aŭ făcutŭ mohor pen țérinî, și aŭ strinsŭ de acelŭ mohorŭ de 'și-aŭ scosŭ sêracimea fόμεa, că se făcuse fômete in țéră.

In anul 7094, Avgust-16, adunatu-s'aŭ Pêtru Vodă cu nepotu-seŭ Mihnea Vodă, Domnul Muntenescŭ, la satŭ la Munteni, pe Prutŭ, amêndoî cu curte multă și cu glôte mari, și s'aŭ ospêtatŭ impreună.

In anul 7095, Genar 8, rădicatu-s'aŭ o sémă de Căzacî, ca nesee lupî învêțați la prădi, de aŭ intratŭ in țéră, și aŭ prădatŭ in ținutul Sorocei, și multe bucate aŭ luatŭ. Êră Pârvul, Pârcalabul de Sorocă, aŭ săritŭ cu Hânsariî după dânsiî, și cu alțiî, cine aŭ vrutŭ; și agiungêndu'i la Periéslav, vrêndŭ sê'si scôță alŭ seŭ, Căzacii nevrêndŭ sê'si lase dobânda, tare rêsboiŭ făcură; și in douê zile abia aŭ spartŭ pre Căzacî, și pre toți i-aŭ omoritŭ; numa! pre unul lăsându'lŭ viu 'l-aŭ trimisŭ la Pêtru Vodă. Intr'acesta'sŭ anŭ, in luna lui Iunie, Pêtru Vodă aŭ făcutŭ nuntă nepotu-seŭ, lui Blad Vodă, feciorul lui Miloș Vodă, și aŭ luatŭ fata Mircii Vodă, Domnul Muntenescŭ; și aŭ chematŭ la nuntă pre Mihnea Vodă, Domnul Muntenescŭ, in têrgŭ in Tecuci; nuntă domnescă, cu multă cheltuélă și cu frumósă podóbă și giocuri; și mulți den vecinî aŭ venitŭ de le-aŭ înfrumusețatŭ masa.

In anul 7097, Noemvrie 23, venit-aŭ Căzacii in țéră cu unŭ Ivan sê'lŭ rădice Domnŭ. Ce, eșindu-le Pêtru Vodă înainte cu ôste, den-sus de Țuțora, și dândŭ rêsboiŭ vitezesc de âmbe părțile, mulți aŭ peritŭ; și in Noemvrie 27, birui Pêtru Vodă pre Căzacî, și'i sili de i-aŭ datŭ pre cine avură mai mare, carele și-aŭ luatŭ plată după vina sea. Êră mulți se ascundeau pren păduri, și pre unde puteau, și Moldovenii îi goniau mai apoi pren păduri, fugindŭ Căzacii care pre unde puteau sê scape; apêrându-se până la Cirimușŭ, puținî întregi aŭ scăpatŭ, toți raniți și pedestri.

Domni Pêtru Vodă țera Moldovei ca unŭ Domnŭ cum se cade, cu de tôte podóbele câte trebuescŭ unŭ Domnŭ de cinste: că boierilorŭ era ca unŭ părinte, și'i ținea la mare cinste. și den sfatul lorŭ nu eșia; țerei era apêrare; sêracilorŭ milostivŭ; mônăstirile miluia și întăria; cu megiesii de-pe'mpreglurŭ bine petrecea, câtŭ la toți avea nume bunŭ și dragoste; la giudețŭ blândŭ și fôră fățarie era, câtŭ nu era a đicere că nu'i harnicŭ de domnie. Mai apoi, vêdêndŭ nevoia țerei, că Turcii, precum este felul lorŭ celŭ păgânescŭ și nestêmpăratŭ de lâcomie, trimis'aŭ de cerea o somă de bani, sê dea preste adiatul ce era sê dea țera, s'aŭ sfătuitŭ cu boierii țerei, ce vorŭ face, și cum vorŭ putea rădica și alte dări ce n'aŭ mai fostŭ; că de acea dată nu'i era că nu va putea rădica acea somă de bani den țéră, ce'i era sê nu se facă obiceiŭ, carele nu are mai eși den țéră, că și acêsta are lua, și altele vorŭ isvodii, cum s'aŭ și têmplatŭ. Și aŭ alesŭ cu sfatul seŭ Pêtru Vodă sê se ducă den țéră, sê nu se facă de la dânsul începêtură, ce, de la altul; și s'aŭ gătitŭ de dusŭ. Êră boierii toți îlŭ apêrau de acea cale, sê nu se ducă den țéră și den domnie, ce mai bine sê dea acea somă de bani den țéră, precum dă și alte dări obiceiuite, și sê'si ție țera și domnia; că altul, ce va veni Domnŭ in loculŭ lui, va da, și țera totŭ nu va hălădui. Ce, Pêtru Vodă nice intr'unŭ chipŭ nu vrea sê se apuce sê dea acea dare, sê ia asupra'si domnia țerei cu blâstemŭ de la țéră; ce'si tocmi lucrul înainte, și lăsă boierii sê ție scaunul

țerei, până le va veni Domnū de la Impărăție. Țără elū s'au rădicatū cu o sémă de boierī de frunte, cari se temură a rămānere, sē nu petrēcā ca mai nainte cu Iancul Vodă: anume era Stroici Vel Logofēt, Irimia Vornicul cu frate-seū Simion Paharnicul, Andrei Hatmanul, și alții mulți; și trecēndū pren țera Leșescă la țera Nemțescă, și acolo s'au aședatū Pētru Vodă. Țără boierii toți s'au întorsū in țera Leșescă, și s'au aședatū la tērgū la Podhaeț și pre ațurea. Spunū de Pētru Vodă că acolo, când da bani de cheltuělă bucatelorū, au fostū lacrimāndū, și đicea: *«Aceste suntū lacrimele sēracilorū!»* Decī, putem sēi đicemū Pētru Vodă celū milostivū; că binele seū 'l-au lepădatū pentru țerā, că altul ca acesta n'au mai făcutū. Era Domnū blāndū, milostivū, la giudețe dreptū, nu bețivū, nu curvarū, nu lacomū, nu risipitorū; putem đice că tōte pre isvodū le-au ținutū, ca cē nu se smintescā.

Domnit-au in a-doūa domnie anī 7 și lunī 6, și in domnia de'ntēiū anī 5 și lunī 6, cari facū toți doi-spre-dece anī și giūmātate(?).

I. Domniea lui Aron Vodă celū Cumplitū.

In anul 7099, dacā au părăsitū Pētru Vodă domniea și țera, înțelegēndū Impărăția că țera au rēmasū fōrā Domnū, au cercatū, pre cine vorū trimite Domnū in locul lui Pētru Vodă. Ce, norocul țerei se schimbā: că dupē norocū bunū, țăta vine și rēu; ca cum are fi de Dumneđeū insemnatū, dupē vreme bunā și seninā sē vie vreme turburatā; dupē domnie linā și blāndā sē vie cumplitā și amarā. Aflarā Turcī pre Aron, căruia i-au datū domniea cu multe datorii, fiindū fōrā șufletū; și āmblāndū și alții pentru domnie, pre toți i-au umplutū Aron cu bini, luāndi bani cu camātā de la Turcī și de la alții, și au eșitū la domnie. Țără dupē ce au venitū in țerā, nu'i era grijē de altā, fōrā numai afurā, de a prādare, țăra den lāuntru nu se sātura de curvie, de gōcuri, de cimpoieși și de māsăcīci cē'i ținea. Așijderea dabilele pren țerā, ce îngreueau țera, nu āmblau numai dabilarii sīnguri, ce și Turcī trīnītea de āmblau pren țerā cu dabilarii, de nu'și erau bieții țerani volnici cu nimicā; muierile nu erau a lorū fetele le rușinaū; ce vrea sē facā, făcea. Pe dabilari, pentru unū potronicū de'lū vrea piri la dāusul, nu'lū giudeca, ce'lū trimitea acolo de'lū perdea. Pre boierī, pentru avuție ii omoria; giupānesele le silia; și domnindū, nu altā, ce ciudese și pozne făcea. Aceste făcēndū, cunoscu că tuturorū este uritū, și socoti ca sē nu se încrēdā lefecilorū țerei; ce, au strinsū in lēfā Unguri, cālari și pedestri, și au făcutū celorū pedestri odāi in curtea domnescā, in Iași, sēi ābā pururea lūngā dāusul.

Apoi vōđu că de datornici nu se va putea mātui; ce, a ū orānduitū de tōtū omul sē ia cāte unū boū! și au trimisū in tōtā țera, cu Turcī, de stringea; și Pentru care omū nu aveā boū, ei luaū a cul gāșiau in satū; de la unul luāboi toți, pentru alții: că mulți rēmāsē se, de rēuțăi și de dabile ce erau in țerā, sēraci, fōrā boi de hranā.

Țără in anul 7100, într'aceste rēuțăi și belituri ce făcea Aron Vodă, nepu-tēndū suferi țera, s'au rădicatū Orheșanii și Soroceanii cu unū domnișorū, ce

diceau Ionașcu, ce 'lă alesese capu dintre dânșii, și 'i puseră nume Bogdan Vodă.

Dacă Înțelesă Aron Vodă de acésta, au datu scire țerei să se stringă, și elu fără zăbavă au eșitu cu curtea și cu lefecii sei; și până a eșire den curte, au tălatu pre Bucium Vel Vornic, și pre Bărlădénul Logofétul, și pe Paos Vornicul, dându-le vină de viclesugă, că'i cu scirea loră. Deci, au purcesu impro-tiva vrăjmașilor sei. Atunce mergându au pusu pe Ureche Vornicul Logofétu mare; și tēmpinându-se oștile la Răutu, și-au datu rēboiū vitezesc de âmbe părțile. Și isbândi Aron Vodă, și prinsă și pre domnișorul acela, și 'i tăiă nasul, și 'l-au călugeritu. Era dacă au spartu Aron Vodă pre viclenii sei, nice unū locū n'au rēmasu să nu fie plin de vrăjmășia lui; că nu numai pre cei vinovați ce au fostu într'acelu rēboiū perdea, ce și semințiile loră, și vino-vați și nevinovați.

Gătindu-se Aron Vodă să facă mai mari vrăjmașii, éta îi veniră călărași cu veste de mazilie; că înțelegându Impărăția de atâte rēutăți, și morți, și asu-prele fără-mesură ce făcea, 'l-au mazilitu. Atunce Aron Vodă tănui acea veste, să nu o înțelegă țera și siujitorii, temēdu-se să nu'lu ómóre; că mulți erau bucuroși să audă veste ca aceea: că unora părinții, altora feciorii și fra-ții le perisă, și alții rēmăsese sēraci de multe rēutăți a lui. Ce, pre-taină în-vēță pre acel călărași să nu scóță cuvēntu afară; și îndată au răpeditu in Iași la Dómna sea să se incarce și să purcédă in gîos; era pre boierii i-au în-vēțutu de au chīematu glótele, și le-au muțamitu de slujba ce i-au făcutu, și le-au disu să mērgă cineși pre acasă, gândindū că se vorū duce, și elu să ia drumul in gîos spre Galați.

A-două-di părēndu-i că se vorū fi dusu curtenii și călărașii, au încălecatu și au purcesu spre Iași, silindū să agiungă elu mai curēnd, să nu oblicescă, cine-va; și éta glótele mergeau pre de tóte părțile. Atunce au chīematu pre boierii, dicēndū: «*Cređū, eū amū slobođitū óstea sē-și mērgă pre-ascasă, dēră cine'i opresce?*» I-au spusu boierii că o sēmă s'au dusu, era celora ce le este calea spre Iași și mai la munte, acésta le este calea; și așa de pre urmă au mersu până au înseratū. Apoi nóptea au silitu Aron Vodă de au mersu; și nefăcēndū zăbavă in Iași, au purcesu in gîos spre Țarigrad; și pre cale 'l-au tēmpinatū Capegiū impărătescī ce venia sē-lū ia den scaunū sē-lū ducă la Impărăție. Era dacă Înțelesă toți de mazilia lui Aaron Vodă, nu într'altū chipū, ce cum dupē furtună și vreme rea, dacă vēdū ómenii sēninū și linisce se bu-cură toți, așa tótă țera s'au bucuratū.

Intr'acesta chipū s'au tēmplatū, însă, întórcerea lui Aron Vodă cu domnie noă, de pre cale, nesositū încă in Țarigrad: Dacă au înțlesu datornicii de mazilia lui Aron Vodă, mai vartos Eduard Barton, ce era pre-atunce solū de la Crălésa de Anglia la Pórtă, că au fostu luatū banī imprumutū câtē-va sumă de la alți neguțitorii Greci și Englezii de au datu lui Aron Vodă, când au eșitu Domnū ántéiū, și n'au fostu apucatū Aron Vodă sē'i plătescă banii. măcar că de-odată aștepta acelu solū să vadă pre Aron Vodă sositū mai curēnd mazilū in Țarigrad; era apoi, pricepēndū căși va perde banii, adunat-ău pre toți datornicii neguțitorii, de la cari luase banī pre chizeșia sea, și i-au

învăţatū de aū mersū la Bizirul şi aū făcutū jalobă asupra lui Aron Vodă, că, pentru scurtă domnia lui, n'aū pututū plăti baniī ce aū împrumutatū pentru domnie. Alţiī, de-altă-parte, diceaū că n'aū fostū vreme aşa curéndă sē se mazilēscă Aron Vodă; că agiunsēse de-mai-nainte Aron Vodă la prietenīī sei; dat-aū scire şi Impēraţiei; şi încă neintratū in Ţarigrad, 'l-aū tēmpinatū caftanul de domniea ţerei.

Dumneḃeū încă nu'şi plinise certarea de-asupra ţerei; că Aron Vodă, după obiceiul lui celū rēu şi cumplitū, dacā aū înţelesū că i-aū datū domniea, îndată aū răpeḃitī pre creḃuta sluga sea, pre Oprea Armaşul celū mare, cu cărţi in ţeră, sē Ńie scaunul, şi sē pōtā prinde pre cine i-aū scrisū într'unū isvodū: că se apucase Aron Vodă nu de altā, ci totū de rēutāţi sē facā; şi ce n'aū plinitū cu rēu in domnia de'ntēiū, sē plinēscă acmu: sē'ī Ńie pre toţi Oprea Armaşul, la închisōre, până va veni elū sē'ī pērdā.

Oprea Armaşul, după învăţatura Domnu-seū lui Aron Vodă, viindū de-olacū, aū intratū in Iaşi sēra, şi s'aū dusū in curte şi aū descālecatū la odāile dārābanilorū Ungurescī; şi nōptea aū venitū la gazda lui Urechi Logofētul, ce era Caīmacam la scaunū până va veni Domnū in ţeră; şi arātāndu'ī poronca Domnu-seū, ērā Ureche auḃindū de numele Domnu-seū lui Aron Vodă, numai ce s'aū irtristatū; şi vrēndū sē hālāduīascā, sē nu'ī fie a'lū mai vedere, ḃis-aū cātrē Oprea Armaşul: *«Cu bucurie primescū, şi gata suntū bucurosū sē slujescū Domnulū nostru aceste cē'mī poroncesce Māria sea; numai, sē fie cu taīnă, nime sē nu scie; şi bine ai venitū Dumnēta, sē Ńeḃi la taīnă până Ńi vomū oblici pre toţi sē'ī scimū cine unde suntū; că pre cāḃi Ńi scrie in isvodū, sē'ī putemū prinde, sē nu cum-va prindē veste sē fugā, şi ne va fi cu smin-tēlā.»* Mers-aū Oprea Armaşul de aū Ńeḃutū la taīnă, cum aū ḃisū Ureche Logofētul, la odāile dārābanilorū, într'acea nōpţe. Érā Ureche Logofētul numai ce se mira incotro se va duce, de uritul lui Aron Vodă, sē nu'ī fie a'lū mai vedere, sciindū cātā grōzā şi rēutāţi făcuse mai nainte in domniea sea; şi acmu mai de marī cazne se va apuca. Aflāndū vreme şi 'cale deschisā, Urechi Logofētul, de a se depārtare sē ēsā den ţeră, s'aū gātītū, şi purceḃēndū aū învēţatū pre gazdā'ī, cine'lū va întreba a-douā-ḃi, sē spuīe că s'aū dusū acasā in Cārligāturā. Şi aşa, aū purcesū, şi mergēndū cu sirguire într'acea nōpţe şi a douā-ḃi tōtā ḃioa, aū trecutū pre la Soroca in ţera Leşēscā.

A-douā-ḃi, sēra, Oprea Armaşul aū mersū la gazda lui Urechi Logofētul sē se sfātuēscā; şi neaflāndu-lū, atuncea aū vēḃutū că 'l-aū înşelatū într'acesta chipū; şi îndată aū trimisū cărţi pre la marginī sē pādēscā, sē prindē marginile. Érā dacā aū înţelesū că Urechi aū trecutū in ţera Leşēscā, şi s'aū depārtatū, elū s'aū aḃeḃatū şi aū Ńinutū scaunul până aū venitū Aron Vodă. Urechi Logofētul, dacā aū trecutū Nistrul, aū mersū unde eraū şi cel-altī boīerī pribegī strinşi, unde aḃteptaū toţi sfērşitul lucrului.

Scrie Urechi Vornicul, in anul 7101, încă până a sosire Aron Vodă in ţeră cu domniea, s'aū rădicatū unū Pētru, cāzacū den ţera Leşēccā, cu puḃintēī pribegī, înţelegēndū că ţera este fōrā Domnū; şi intrāndū in ţeră, aū venitū in Iaşi la scaunul domniei, şi aū domnitū douē luni; ērā dacā aū venitū Aron Vodă, aū prinsū pre Pētru cāzacakul şi 'l-aū trimisū la Impēraţie.

Aron Vodă, dacă s'au aședatū alū-dolle-rândū, cumușū era vrăjmașū, se apucă totū asuprele sē facă țereī; și punea dabile mari; și ântēiū cu voia lui âmbლაუ Turcīl pren țeră de stringeău dabilele cu ômenīl Domnescī;  ră apoi, nu' piteaopri, și silă mare tuturor  faceău; bucatele f ră prețū le istovia , și fără de bani le lua . Inse, apoi, cunosc nd  Aron Vodă că nu va fi bine p n  in sf rșit , c  țera sc rșca, pribegīl sta' inținațī, g ndi, dupe t t  r utatea ce făcuse, să ar te și vre-unŭ lucru bun , ca să se cur tesc  de strigare, și să dic  țereī că nu' den voia lui ce s'au lucrat  in țer , ce'ī de nevote, și de sila Turcilor ; și socoti să se agiung  cu Mihaī Vod , Domnul Muntenesc , ca să se desbat  de subt st p nirea Turcilor . Și ânt i  se apucă de zidi M n stirea in țarina Iașilor , care se chiam  p n  ast dī Aron Vodă, pre numele lui, unde este hramul Sf ntului Neculae, in anul 7102.  r  in anul 7103, a  intrat  in țer  Lobodă cu  ste, c z c esc , și a  gonit  pre Aron Vodă den scanun , și a  ars  t rgul Iașil.

Scris-am de aice inainte mai pre-larg  Domnia lui Aron Vodă, precum scrie in istorīl streine.

Aron Vodă, viind  in țer  cu a-do a Domnie, cum am pomenit  mai sus, și m ntuindu-se de P tru, p r ndu-i-se a fi mai slobod , vrut-a  să'și așede Domniea mai f r  grijă; și indat  pre o s m  de boierī ce'ī avea inprepus , i-a  omorit ; den cariī, unul era anume Brut;  r  ce boierie a  avut , nu putem  scire f r  c t  că era Arb naș  de n m , om  sciind  c teva limbi, și sosit  la mare avere, sciut  și la P rta Imp r tieī; pre acesta, in că pentru avere l-a  omorit ; și alte greut țī cu dabile ingreuca țera. V d ndu-se Aron Vodă in ura tuturor , și den casă și de afară, și la Imp r tie sunase pentru m rtea lui Brut, fiind  cunoscut  la P rt  acel  Brut, că era rudă cu Sinan Paș , vestit  pre atunci acel  Paș  la Imp r tie; faptele lui Aron Vodă oblicindu-se la imp r tie, ânt i  poronci la Bator Jigmond, Craīul Ard lului, pren Ahmed Paș , ce era cu oștī in părțile țereī Ungurescī, s  trimiț  la Aron Vodă să'și r dice ômenīl ceī in l f , ce'ī tr sese Aron Vodă pre-lung  sine den Ard l , și să ia aminte să nu'și mai lese ômenīl s  m rg  s  slujesc  in Moldova.

Eduard, solul Cr eseī de Anglia, așijderea p rī pe Aron Vodă pentru baniī ce'l  indatorise și nu'ī putea sc te, și sila s 'l  p t  aduce la Țarigrad pentru acea datorie; căci se făcuse veste de Aron Vodă, cum, se c rc  s  fugă in părțile Creștinescī. P rīt-a  pre Aaron Vodă și pentru Oprea Logof tul (care a  fost  și Armaș ) și pentru R svan Hațmanul, pentru că acestia are fi sfetnicīl lui Aron Vodă la t te r ut țīle acestea, s p ndu'l  den  i in  i; v d nd  că nu va fi bine de d nsul, s'au agiuns  cu Mihaī Vod , Domnul Muntenesc , să se desbat  de subt m na Turcului. Se agiuns  cu Mihaī Vod , Batori Jigmond, Craīul Ard lului, și cu Aron Vodă, indemn ndu'ī să se r dice pre Turcī, neprietenīl creștinătăței, și să se unesc  toțī cu Imp ratul Nemțesc .  r  aceste  mbland  pre-t in ,  t  veni veste lui Bator Jigmond de la Capikihala lui de la P rt , d ndu'ī scire precum Sinan Paș  se g tez  cu Tătariī să intre in Ard l  s  puțe subt sabie și copii de opt  anī.

 r  dacă s'au desv rat , intrat-a  Tătariī in țera Unguresc  de s'au impreunat  Hanul cu Sinan Paș . Intr nd  Hanul pen țer , pe poronca Impără-

ției, 'i-au grijitū conace Aron Vodă și Mihaï Vodă; érá Hanul aū fostū datū scire la Leși, precum merge pren Moldova și pren țera Muntenescă la Belgrad se se impreune cu Sinan Pașa; acésta aū făcutū se nu aibă grijē Leși de Tătari.

Ce, Hanul, dacā aū trecutū Nistrul, aū lāsatuși calea pen țera Muntenescă, și aū mersū dreptū la Hotinū la marginea țerei Leșesci; și de acolo, măcar că erau și alte căi, ce, aū alesū trei căi de mersū: pre la Haliți și pre la Caluși, fiindū și mai largū locul și sate mai dese pentru prada lorū; și pre acea cale aū mersū până la Sambor, o sémă; altă óste, pe Nistru, până la Strii, aū trecutū la Muncaci; érá a triea óste, pre la Pocuția, și aū lovitū la Maramoroșū.

Aceste înțelegēndū Zamoiski, Canțelarul crăiei Leșesci, aū strinsū óste, ce aū pututū, in grabă, se apuce pre Tătari la strimtori; ce, nemică n'aū isprăvitū, că trecuse Tătarii preste munți. cu mare pradă pen țera Leșescă.—Érá ce aū făcutū Tătarii la Unguri, dacā aū trecutū pen Maramoroșū, se scrie ei; érá noi ne întórcemū la rōndul nostru.

Lucrāndu-se aceste, érá Căzaci ce trăiaū pe-lungă Nistru in Podolia, supērāndu-se de părțile Tătarilorū, înțelegēndū precum Bator Jigmond stăpānesce țera Moldovei și țera Muntenescă, aū trimisū solū la dānsul; și viindū la Belgrad, la Bator Jigmond, aū cerșutū s'î primescă la slujba sea; și, de le va da lēfă de douē luni, și s'î lase se trăiecsă pen țera Muntenescă, vorū sta nevoitorī de vorū merge până la Odrīi cu armele sēle. Acéstă solie de la acei căzaci o aū primitū Bator Jigmond, fiindū agiunsū și cu Aron Vodă și cu Mihaï Vodă, cu indemnarea lui Rodolf, Impēratul Nemțescū, și 'i aū intorsū cu mari daruri. Érá aicea in Moldova, și in țera Muntenescă, mare sunetū de arme se afla; că Aron Vodă, înțelegēndū de venirea Hanului, den porōnca Impērației, se între intr'aceste țeri, intr'amēndouē, se le prade, indatā aū răpeditū la Mihaï Vodă și la Bator Jigmond. Și indatā Bator Jigmond aū trimisū cu oști pre Albert Kiral și cu oști Muntenesci; și lovindū pre Tătari, 'i-aū infrāntū; și dobānda ce luase Tătarii de la Unguri in anul trecutū, o aū luat' o inapoi Aron Vodă și cu Mihaï Vodă, cu Ungurii; și aū luatū câteva cetāți mici pe Dunāre (nu le scriū anume istoricii Unguri). Érá óre-care Iancul, feciorū a unui Domn Muntenescū, avēndū óste Turcescă și cu Tătari, aū intratū in țera Muntenescă asupra lui Mihaï Vodă. Ce, eșindu'i mai curāndū Mihaï Vodă, in nainte cu oștile sēle, și cu Ungurii lui Batori Jigmond, și cu Moldovenii lui Aron Vodă, avēndū și óre-ce Căzaci, infrānt-aū pre aceli domnișorū, și multā vērsare de sānge aū făcutū in Turci și in Tătari; și aū mersū in gōnă de aū incungiu-ratū Cetatea-Albă, și aū aprinsū Tērgul de-afară de aū arsū. Dupē acea isbāndă, aū datū scire lui Bator Jigmond, cerșindū Aron Vodă și Mihaï Vodă s'î trimiță mai multū agiutorū, se stăpānescă Dunārea tōtă. Trimis'aū câteva tunuri lui Bator Jigmond, dobāndite de la Turci, den care puscī era pe douē scrise stēgurile și numele lui Ferdinand, Impēratului Nemțescū; și pre alte douē, numele și stēgurile lui Huniad Ión, tatāl lui Mateiaș, Craiul Ungurescū (aceste puscī, eū socotescū că suntū dobāndite de Stefan Vodă celū bunū, când aū bātutū pre Mateiaș Craiul la Baie).

Bator Jigmond se ținea stēpānū așa țerei Moldovei cum și țerei Muntenesci; măcar că urik pe aceste douē țeri nu'și făcuse. Érá aceste lucrāndu-se

etă Stefan Răsvan, Hatmanul lui Aron Vodă, a scris pre-taină la Bator Jigmond, precum Aron Vodă se căcă să-și facă pace iar la Turci, să-și tocmească lucrurile despre dânșii. Și îndată trimise oșteni de ai sei într'ales, Bator Jigmond, asupra lui Aron Vodă, și 'l-au prinsu. și legatu 'l-au dusu in țera Ungurască, și 'l-au închisū cu totă casa lui in cetate in Alvinciū, in anul 1595, in luna lui Maiū 19, și acolo 'și-au sfērșitū viața, pedepsitū la închisóre-

K. Domniea lui Răsvan Vodă.

In locul lui Aron Vodă a pusū Domnū Bator Jigmond pre Stefan Răsvan Hatmanul.

Ēră dupē aceste, se făcură legăturī între Bator Jigmond cu Stefan Răsvan Vodă, și cu Mihai Vodă, dupē ce aū pusū la închisóre pre Aaron Vodă, intr'acestū chipū:

Noi, Jigmond, den darul lui Dumneșei, a țerilorū Ardélului, a Moldovei, a țerei Muntenesci, și a împērației Rōmului, Domnū, a părțilorū crăiei Unguresci stēpānitorū, și a Sēcuiilorū oblādutorū.

Dămū in sciință, cu cartea acēsta, tuturorū celorū ce se cade, că de bună facere lui Dumneșeu celui prea bunū, dupē ce amū dobānditū cārma crăiei Ardélului, și dupē ce aū începutū și grōza tirāniei Turcului și a Tātarului a se arātare in țera Ungurască, nimicā altā n'amū avutū in cugetū, fōră cātū lepādāndū și depārtāndū prieteșugul nesuferitului vrājmașū pentru a lorū nestātatorie și necredință republicei creștinesci; și fiindū crăiea Ungurască de multā lipsā încungiurată, și mai in cele de-pre-urmā primejdii aflatā, cāte ni s'are cădea, dupē Dumneșeu, a agiutorire și a apērare și crăiile și țerile asuprite de gūgul Turcilorū, den cumplita a lorū robie a le rădicare, și in cea veche și de ore-cānd poftitā volnicie a le înturnare sē putemū; și acestui prea bunū sfatū, de cātū care nimică lui Dumneșeu mai dragū, și nōā nicī unū lucru mai lādatū cā va fi, și nice unū lēcū spre agonisita numelui nostru nemuritorie și mai de folosū nu se va putea afla. Pentru aceea, ca sē rădicāmū den robiea Turcilorū crăiea nōstrā, adunāndū oștile nōstre și totā gātirea oștenescā mārītului Domnū Mihai Vodă (carele lāsāndū necredința Turcilorū, pre sine impreună cu totā boierimea mai 'nainte s'aū fostū inchinatū), amū nevoitū, și cu norocite lucruri și cu multe rēsbōie biruindū vrājmașii, și scoțindu-se den țerā, s'aū așezatū țera in volniciea sea cea veche; și încă ostașii nōstri vēșēndū asuprā rēul norodului de la marginile Bulgariei, biruindū pre Turci in țera Bulgariei, cu multe rēsbōie și cu mare peire in trānșii, prādāndū țergurile și satele și olaturile Turcesci in țera Bulgariei, s'aū întorsū intregi la hotarele sēle. Și cea țerā care s'aū aședatū de noi in volnicie, pentru sē se pōtā mai bine otcārmui in legea creștinescā, și sē se pōtā apēra de vrājmași, aū venitū la noi dentru cea țerā cu plinā poroncā și volnicie a lui Mihai Vodă și a tuturorū staturilorū acei țeri sē alēgā și sē incheie ponturile și legăturile intru amēndouē părțile.

Den partea lui Jigmond Craiu aū fostū boieri anume: Stefan Iosica Logofētul celū mare, Georgie Ravazdi Svetnicul a lui Jicmond și Starosteale cetāței Uivarului-Șamos. Ēră den partea lui Mihai Vodă și a statului țerei Romānesci eraū: Estimie Mitropolitul Tērgoviștei, Teofil Episcopul de Rōmnic, Luca Episcopul de Buzeu, Mitrul Vel Vornic, Cārstea Vornicul, Dimitrie Logofētul, Danul Visternicul, Teodosie Visternicul, Radul Clucerul, Radul Postelnicul, Bordur Logofētul, Vintilā Clucerul, Stamati Postelnicul, și Preda; in Beligrad, in luna lui Maiū in 20 zile, pe calendarul Papistașilorū, in aniū 1595, aședate și incheiete, dentru amēndouē părțile, fōră vātāmare pādite și ținute.

Ăntéiū noi, Episcopii și boierii, stăpănia, prieteșugul și robiea totă a Turcilor, ca unor necredincioși și călcători de lege, o vomă lepăda; și toți, cu o inimă și cu ună cugetă, așa noi, cari ne aflăm aice, cum cei mai mari și mai mici a moșiei noastre norodū, împreună cu Mihaï Vodă, așjiderea cu totū cîrosul bisericeii și toți boierii, pre noi singuri, sēninatului Domnului Jigmond, den darul lui Dumneđu țerilor Ardélului, a Moldovei, a țerei Romănesci, a țerilor preste Munte, și a slăvitei împărății a Rōmului, Domnului, a părților crăiei Unguresci stăpănitorū, și a Sēcuiilor oblăduitorū, iprocii. Stăpănului nostru milostivū nesupunemū, și acēsta împreună cu noi și a totū norodului țerei noastre locuitorilorū, subt puterea lui o dămū; cu totă deplin gūdecata priitorēi și amestecate împărăției, și pre dānsul ilū aședāmū, ilū înălțāmū, cu o inimă și cu unū glasū a totă țera, Domnū noă, și țerei noastre stăpānū și Craiū de moșie, luāndū intru dānsul acea uādejde ca Măria sea pre noi și moșia noastră improtiva tuturorū grōzelorū Turcesci, și a altorū vrājmași, ne va apăra și ne va acoperi; și pre noi in volnicia cea vechiā că ne va păși intru adevērū; că ne va gūdeca precum pre alte țeri și domnii a măriei sēle supuse subt poronca sea, după aședāminturile și legăturile aceste cari pre acēstā vreme le aședāmū dentru amēndouē părțile intru tăria acestui lucru și intru mărturie.

Ăntéiū noi, cari cu chipurile ne aflāmū credinței Măriei sēle, cu numele Domnului nostru, lui Mihaï Vodă și a totă țera lui, norodului, facemū giurāmāntū noi, și totă țera, lui și urmașilorū lui, cum, vorū fi credincioși până la mōrte; acēsta cu iscālitura mānilorū noastre întārindū. Așa și Mihaï Vodă, acmu aședātū Domnū și cei pre urma lui Domnū, și totū statul țerei Romănesci, vorū fi datorū a pădire. Și de vreme ce sēninatul Domnū, stăpānul nostru milostivū, in țera noastră nu pōte sta și lōcui pururea, noă, in locul seū, va pune Domnū pre care staturile țerei cu socotēlā de obște și părere de la Măria sea, vomū pofti, care sē fie sciutorū limbei moșiei noastre, și care are cārmui după orōnduelā țera aceea, și care pricinile noastre dreptū și cu orōnduelā, după veche volnicie și deprindere, și după legăturile aceste și aședāminturi, și cu poronca sēninatului Domnului nostru și aceluia ce va fi in urmă, sē giudece și sē alégā. Și pentru ca aceste mai bine și mai dreptū sē se pōtā a isprāvire și a urmare, Măria sea, subt numele și norocirea sea, după Dumneđu, stégū oștescū, buzduganū și sabie Domnului de țerā, ca unū Namesnicū alū seū, ii va trimite; den care, sē cunōscā toți că este in locul seū pusū, și toți, de la celū de'ntéiū până la celū de-pre-urmā, după aceste legături și aședāmintū, sē fie ascultătorū Domnului, intru totū ce va poronci Măria sea Craiul.

Așjiderea, Domnū de țerā, pentru sē pōtā plini mai bine datorū și slujba sea, datā după voia Măriei sēle Craiului, și după folosul staturilorū, 12 boieri, sciūși lucrurilorū cu vērsta și cu ispita, și isteși, sē se adaoge cātrē dānsul; cu arāra sfatū, așa intru pricinile giudecātōre, a le alege, cum și intru isprava altorū lucruri. După aceste legături și aședāminturi, singurū Domnū țerei sē pădēscā ca sē nu se facā nimērui strimbātate peste dreptatea și putința; și aciea boieri, precum cu socotēlā numai, și voia, și cu scirea Măriei sēle Craiului, și a lorū seī urmași, se vor pune; așa, și cu aceeași scire și voie, sē fie depărtați de slujba și locul lorū. Așjiderea, ce se atinge de veniturile țerei, de acele așa aședāmū, cum, de câte ori se vorū face de Măria sea stăpānul nostru, in țera sea in Ardél, comisie, sē se trimiță boieri și den țera Muntenescā la acea adunare, cari are socoti, după voia Măriei sēle și a urmașilorū seī, după trebuința a punere dārī pre țerā. Și la acele adunări și de obște a țerei împreunări sē aibā locū deosebitū ca și alții trimiși, cu slobodā voie a'și da părerea și socotēlā, sē fie cei ăntéiū cu locul și cu vorōva, după Domnū, și boierii den Moldova. Și birul aședātū ilū vorū spune numai Domnului. Și acei 12 boieri, și boierii, vorū cunōscē de la Măria sea, cari vorū fi aleși și orōnduiți, cari in toți anii depline și indestulate same de cuprinse cheltuele și veniturile sē fie datorū a da samā.

Tōte hărăziturile, uricile, și întăriturile a Domnilorū celorū de'ntéiū a țerei, Măria sea Craiul și urmașii lui sē le lase neclintite precum staū; și pre-urmā, subt numele și pecetea Măriei sēle și a urmașilorū lui, tōte acele cărți și direse sē easā; și preful tuturorū scrisorilorū, făcutū după lege și obiceiul acei țeri, sē se puē; ērā moșiile sē nu se pōtā hărăzi altora, fōrā lōcuitorilorū acei țeri.

Domnilorū puși până la vrme, den veniturile țerei aceea, după datoriile slujbelorū lorū, Măria sea Craiul le va orânduî venitū, pe pofta țerei și a boierilorū.

Tôte pricinile, după vechi legi și obiceiuri a țerei, inaintea giudecătorilorū orânduîși se se începă se se giudece, și inaintea Domnului și a 12 boieri. După giudecată, se se obârșescă osebitū de tôte; și orî ce felū de pricinū de pedepsă, atingându-se de vieța și averile boierilorū cari se vai că den giudecata de capū s'are pune in opră, însă se se lasă locū de milă și de ertare; și nice viața, nice averea boierilorū ce'sū de pedepsă, fōră scirea Craiului și a urmașilorū lui se nu se pōtă lua. Țră de s'ar pedepsi cineva cu mōrte, averea lui, după obiceiul țerei aciea, se mērgă la rude și la urmașii lui. Și intr'acestă orânduělă și ispravă se se inchiđă tōtă țera Muntenescă subț hotarele și marginele ei vechi, despre partea Moldovei și a munțilorū, despre Dunăre până la mișlicul matcei Dunărei, de la Rușava până la Brăila, și după vechile hotare și margini se se ia venitul țerei.

Tōtă orânduela bisericeii și a preoțilorū s'aū a călugărilorū se o lasă Măria sea in vechia tinere și obiceiū: pravile, țeremonii și volniciile, se fie slobođi a'si luare obicīnuite veniturile sele; așjderea și tōte bisericele Muntenesci, cari se află in țerile Măriei sele saū a urmașilorū, vorū fi subț giudecata așeđământului Mitropolitului de Tērgoviște după așeđarea legei bisericeii și orândueli țerei aciea, și veniturile sele se'si pōtă lua pre obiceiū.

Titulușū va avea Măria sea și urmașii lui de la Domnū, și de la tōtă orânduela țerei, așa: Prea sēninatul Domnū stăpānul Jigmond, den darul lui Dumneđeū, a Ardēlului, a țerei Moldovei, a țerei Romānesci și a sfintei Impērației Rōmului, Domnū, a părțilorū crăiei Unguresci stăpānū, și a Sēcuiorū oblăduitorū, iprocī, stăpānul nostru Milostivū.

Țră Domnul de țeră, Dumnealui mărital Domnū Mihaī Vodă, a țerei nōstre Romānesci, credinciosul noă iubitū.

Țră însuși Domnul, la titulușul seū, pe urmă se nu se puie *cu mila lui Dumneđeū*, nice Tērgul, saū locul, de unde va trimite cărțile sele la Măria sea, la urmașii lui, se nu se pomenescă.

Domnul țerei se aibă pecetea nēmului seū, Țră nu cea de obște a Domnilorū țerei Muntenesci, Țră cu cēră roșie. Țră pecetea țerei se fie la Măria sea, și la urmașii lui.

Boierii toți se vorū chema a domnului de Ardēlū, nu a Domnului țerei, și fieșcare va avea intr'acela chipū titulușū.

Domnul Muntenescū se va scrie intre sfteticii de Ardēlū.

Domnul țerei prin solī, saū cu altă socotělă, cu nime den norodul streinū saū den Domnū, fōră slobođenă și voea de la Domnul Ardēlului și de la urmașii lui (și lorū le va fi) nice de une lucruri se nu pōtă socoti și a isprăvire. Ce, când va fi trebuință ca aceea, se întrebe de Măria sea Domnul Ardēlului și de urmașii lui, și lorū le va fi pricina Domnului și tōtă țera, a le isprăvire și a le urnire.

Țră de ostașii Unguresci, saū de altū nēmū, de va face strîmbătate vre unū den locuitorii țerei, din partea aceluia, căpitanul Domnului de Ardēlū, care va fi pusū acolo pentru cercătura vinei și a faptei; așjderea de va face vre o silă cinevași den locuitorii Domnului țerei vre unū ostașū a Domnului Ardēlului, den partea aceluia, singurū Domnul, pren Vornicul, se cerce giudețul fōră de nice o zăbavă. Țră care, orî chipurilorū boierilorū orî curții, va face silă improtiva legei și dreptăței, se i se facă certare de capū.

Intre cei 12 boieri giurași se nu pōtă fi nēmū de Grecū, și nice o slujbă saū rāndū care demă de cārmuirea acei țeri, a avea se nu pōtă.

Oșpețele și hărăđiturile ce suntū obicīnuite la Pascei și la Botezul Domnului Nostru Iisus Hristos se se facă den venitul țerei.

Așjderea Domnul țerei și toți boierii, făcēndū giurāmētū cu incredințarea sea Măriei sele Domnului de Ardēlū și urmașilorū lui, se vorū lega cu tainele credinței.

Dupē aceste ponturi și așeđământuri, atuncea când se va trimite stēgul oștenescū Domnului țerei, așjderea Măria sea, Domnul Ardēlului, se fāgăduesce cu tōte puterile, cu bani, cu puscī, cu Țrbă de pușcă și cu altă gătire de oște in țera Muntenescă, improtiva tuturorū vrăjmașilorū a o apērare și a o sprijinire, și a o cārmuire. După aceste legături și așeđământuri și urmașii lui vorū face. Pentru acărui lucru, incredințasē și vecinica pomenire Măria

sea, Domnul Ardélului, autèiù, și noi, chipurile ce le-amù pomenitù mai sus, dentru amèndouè părțile, spre a ovèrsire aceste ponturi și aședãminturi, cu iscãlitura de mânele nôstre și cu pecețile nôstre obicinuite le vomù întãri și intemeia. — Lucratu-s'au aceste in Beligrad.

Și età indatã singurù Jigmond, Craiul și Domnul de Ardélù, tôte cele mai de-sus scrise ponturi și aședãminturi, dentru amèndouè părțile, prefãcute și incheiete, primindu-le, și neschimbate și tare avèndu-le, cu iscãlitura mânei și cu pecetea inelului nostru adevèratù, a le întãrire amù vrutù; și pre acelea a le finere, și neclãtire a le pãdire, așa și cu a urmașilorô nostri nume (când vorù sta ei stãpãnituri), credința și cuvèntul nostru, Domnescù ne legãmù. — Lucratu-s'au aceste in orașù in Beligrad, Mai in 20 de ãile, anul de la Hristos 1595.

Aceste isprãvindu-le solii Muntenesci, s'au întorsù in țera sea. Dupè dãnșii au mersù Palatiție, cu busduganù și cu stégù, de au întemeiatù pre Mihaì Vodã, Domnul țerei Muntenesci. Giurat-au acolo pre-locù așa, Mihaì Vodã, cum și toți boierii dupè ponturi, inaintea lui Palatiție.

Dupè acèsta, in luna lui Iunie in ãi àntèiù, trimis-au boieri și Stefan Rèsvan Vodã, Domnul Moldovei, la Beligrad, de s'au legatù și ei, dupè aședãmintul lui Mihaì Vodã, cu Jigmond Craiù. Èrà la sfèșitul lui Maiù au intratù Tãtari in Moldova și in țera Muntenescã cu multã ôste; și lovindu'i Muntenii cu Ungurii și cu Cãzaci, la marginea țerei Muntenesci, i-au bătutù și i-au àiatù. Perit-au mulți Tãtari.

Curând dupè acèsta, lovit-au Mihaì Vodã la Nicopoli pre Ferhat Pașa; pre care biruindu'lù, au aprinsù tèrgul de au arsù, puindù pre toți subt sabie; numai cetatea au rëmasù intrégã. Èrà curând dupè aceea au lovitù in Bugécù, și mare pradã au fãcutù; luat-au și șapte buncicuri Tãtãresci de le-au inchinatù lui Jigmond Craiù, și mulți robi.

Aceste rocoșituri și turburãri înțelegèndù Impèrãția Turcului, au și orõnduitù pre Sinan Pașa; și câtù s'au desvèratù, au și purcesù cu oști den Țarigrad asupra lui Mihaì Vodã. Înțelegèndù Mihaì Vodã de clãtirea lui Sinan Pașa, cã'i vine asuprà, tras-au agiutorù de la Batori Jigmond, Craiul Ardélului, 2000 de Unguri cãlãrime și 500 de pedestrime, cu Kiralie; și pãnã a venire Sinan Pașa, èrà Mihaì Vodã și cu Kiralie au lovitù pre turcii ce se aflaù la orașù la Floci, și pre toți 'i-au pusù in sabie. Lovit-au și la Rușova, și la Silistra, și la Dristorù, le-au dobãnditù și le-au arsù. Lovit-au pre unù Mehmet Pașa, Mihaì Vodã, care venia cu unù Bogdan Vodã, cu ôste Turcescã, și cu Tãtari, și cu 14,000 de Sèrbi, și 'i-au bătutù Mihaì Vodã; trecut-au Mihaì Vodã preste Dunãre, pe ghiatã, de au prãdatù in Dobrogea, și au dobãnditù Astova, Blucița; risipit-au Cerna Vodã, Azgradul, Rihova, și pãnã la Chilia și la Cetatea Albã. Sosit-au și Sinan Pașa in Dobrogea cu 100,000 de ôste Turcescã; și fãcèndù podù peste Dunãre, au mersù dreptù la Bucuresci și la Tèrgoviște; nefindù nice o ôste, prea lesne le-au luatù, cã Mihaì Vodã nu se nãdèjdui in oștile ce avea. Ce 'ai-au trimisù Dòmna și cu fiu-seu, Pètrașco Vodã, in Sibiiù, in țera Ardélului; și elù cu Kiralie au intratù cu oștile sële in munți, la o cetățufe ce 'i dicù Cerna Vodã, cetate veche și stricatã de Turci mai de-multù, èrà in locù tare; petrosù. Èrà Sinan Pașa, stringèndù den tótã țera ômeni, au incungiuratù Bucurescii și Tèrgoviștea cu șantù și cu pãrcane. Èrà ôstea o au împãrtitù in douè părți: o parte, cu Ali-Pașa, au lãsatù in Tèrgoviște sè isprãvescã lucrul cetãtei; èrà cu alta, au mersù Sinan Pașa dupè Mihaì Vodã. Și dacã s'au a-

proprietă de unde era Mihaï Vodă, aū orōnduită 12,000 de Turci, intr'ales, sē mērgă sē lovēscă pre Mihaï Vodă, peste acele locuri strimte, și sē nu se întōrcă până nu'lu vorū birui. Ēră Mihaï Vodă cu Kiralie, nădējduindū intru Dumneđeū, și bizuindu-se și locului, aū eșitū in timpinarea Turcilor la acele strimtori, ce s'aū pomenitū mai sus, și stătu unū rēsboiū mare între dānșii, cu multă vērsare de sānge, până aū datū dosu Turciū; și'Y gonlău oștenii lui Mihaï Vodă, până in tabēra Turcēscă; și de acolo iar luaū inapoī a gonire pre ōmenii lui Mihaï Vodă. Și totū āmblară intr'acea și până indeseră totū hărășindu-se, și se gonlău unii pre alții neputēndu-și alege. Ēră intr'apusul sōrelui, nimerise 300 de Ungurī pedestrime, ce erau eșii den tabēră pentru pășune, și sosindū in rēsboiū, indată, den poronca lui Mihaï Vodă, stătură și aciea bārbătesce la rēsboiū. Ēră Turciū, înțelegēndū că aū venitū agiutorū prōspētū lui Mihaï Vodă, nesciindū numērul lorū, 'și-aū făcutū spaīmă, și aū datū dosu, și i-aū luatū oștenii lui Mihaï Vodă in gōnă, și pre mulți aū agiunsū și i-aū omoritū. Apucat-aū și patru tunuri și căte-va stēguri; și fugindū Sinan Pașa, dicū că aū cădūtū cu calul de pre unū podū in apă, și abia aū eșitū, întinatū. Și dupē acestū rēsboiū, nezābāvindū Sinan Pașa, iar s'aū gătītū cu ōste și aū mersū asupra lui Mihaï Vodă. Ēră Mihaï Vodă s'aū dusū in munți, și se gătia mai cu mare gătire improtiva lui Sinan Pașa. Pornit-aū Bator Jigmond pre Benedect Mindțenite, ocārmuitorul Sēcuiilor, și pre Baltasar Bogasie, și pre Niculaï Cornisie, cu oști, sē se adune in câmpii Barciului, la unū tērgū sāsescū, ce se chīamă Valea-Nēgră; și singurū Jigmond aū purcesū den Beligrad la Sēbeșū. Și acolo i s'aū nimeritū vesti bune: că aū dobānditū ōmenii lui cetatea Lipa; adoāa, de biruința lui Mihaï Vodă asupra lui Sinan Pașa; atriea, Cazighiriū Han, eșindū den Crīm sē vie in Moldova cu ōste sē prade, ēră viindū Muscalii de preste Nipru, aū lovitū in Crīm de aū prādatū și aū arsū; care veste înțelegēndū Hanul s'aū întorsū iar in Crīm.

Venit-aū lui Jigmond agiutorū den țera Leșēscă, Ian Veihar, cu 300 de Căzaci; așijdere și ōstea Nemțēscă, cālărime 1,500, de la Impēratul Nemțescū, cu Albert Generarul, ēră osebitū ōstea Ardēlului 2,400. Mers-aū poronca lui Jigmond și la Rāsvan Vodă den Moldova de aū intratū, de grijea Tātarilorū, pre la Sēcui, cu 2,300 de pedestrime și 700 de cālărime, și cu 22 de puscī, și s'aū tībērītū la cetatea Terhvara între munți, ce era făcută de Ludovik, Craful Ungurescū, și mai apoī lārgitā de Iōn Huniad Craful, care pre atunci o stēpāniāū Brașovenii. Și acolo veni veste lui Rāsvan Vodă că aū intratū in țēră cu ōste Leșēscă Irimia Moghilă cu Zamoiski Hatmanul Leșescū. Vēdēndū Leșii că aū pusū Bator Jigmond de la sine Domnū in Moldova, și pre atunci Leșii o scrieau pe Moldova că este soție Crāiei Leșesci, încă de pe legăturile ce făcuse Leșii cu Stefan Vodă celū bunū, și mai apoī cu Bogdan Vodă, cum s'aū pomenitū la rōndul acelorū Domni, n'aū suferitū pre Rāsvan Vodă.

De unde aū luatū Miron Logofētul de scrie in leatopisețul seū de Stefan Radul Vornicul, sē'lu fie pusū Domnū țerei in locul lui Aron Vodă, eū nu pocū afla, nice este altū Stefan, fōră Stefan Rāsvan Vodă; că și cronicarii străini, Neculaï Istvanfi, și Wolfgang de Betlem, cari in istoriile sēle pomenescū de Domniile Moldovei, scriū că pre urma lui Aron Vodă aū stātutū Domnū Ste-

fan Răsvan, pusă de Bator Jigmond, Craiul Ardélului, precum s'au pomenitŭ mai sus, cã au mersŭ Răsvan Vodã, pe poronca lui Bator Jigmond, într'agiu-torŭ lui Mihai Vodã. Èrã Movilescii, precum scrie Urechi Vornicul, încã cu Pëtru Vodã Schiopul trecuse în țera Leșescã. Așa dérã, au pusŭ la Domnie Le-șii pre Irimia Moghila Vornicul, cu alesul Boierilorŭ de țerã, puindŭ de-odată și pren cetãțile țerei slujitorii seŭ Leși, în anul 7103.

Impërãția Turcului pre-atuncea lupta pentru Crãiea UngurESCã, cu Nemții, pentru Buda, pentru Ostrogon și pentru Elnicul. Èrã vedëndŭ cã cuprindŭ Le-șii țera Moldovei, au orânduitŭ pre Cazighirei Sultan, Hanul Crimului, trimi-țindu'ŭ și 2000 de Eniceri, cãtrë 70,000 de Tãtari ce erau. Trimisu-i-au Im-përãția și stëgŭ și tului de Domniea Moldovei sã așede pre cine are socoti elŭ la Domnie, sã fie den partea Impërãției.

Prinđendŭ veste Leșii de clãtirea Hanului la Moldova, cu Turcii, socotindŭ a lãsare la smintelã pre Domnul pusŭ de dãnșii, au orânduitŭ și ei pre Za-moiski Hatmanul cu 10,000 de óste (de nu se laudã). În anul 7104, Octomvrie 9, au sotitŭ Leșii la Țuțora; èrã a-doia-đi se vedurã și strëjile Tãtãrescŭ; èrã a-triea-đi, Octomvrie 11, au sositŭ și Hanul cu Tãtãrimea. Èrã Leșii, vedëndŭ atãta Tãtãrime, n'au pututŭ rãbda fõrã șanțurŭ, ceși-au întãritŭ tabëra cu șanțurŭ pen pregãurŭ; fãcut-au și bãști de pãmëntŭ den-afarã de șanțul taberei, așa de-departe câtŭ aglungea glonțul puscei; și au pusŭ óste în bãști, și de acolo dau den tunuri. Și într'acea đi au stãtutŭ rësboiul tõtã đioa, nãvãlindŭ Tãtarii spre tabëra Leși-lorŭ den-fațã, èrã dosul nu puteau sã-lŭ la Tãtarii, cã Leșii stau neclãtiți. Èrã a-doia-đi, socotise Hanul cu meștersugŭ sã depãrteze pre Leși de la șanțurŭ; au orânduitŭ pre o sëmã de Tãtari de fãceau nãvalã asupra Leșilorŭ; apoi se fãceau a fugire. Ce, Leșii, pricependŭ meștersugul, stau între bãști neclãtiți, pãnã in-de-sërã. Atunci, deprinđendŭ Leșii pre Tãtari, vedëndŭ cã se temŭ de focŭ Tãtarii, luatu-i-au Leșii în gõnã pãnã la óstea cea supusã; apoi s'au in-torsŭ Leșii incetŭ, sprijinindu-se de nãvala Tãtarilorŭ pãnã între bãști.

Nu dormia Irimia Vodã; cã de și avea nãdejde în Leși, èrã îndatã au a-glunsŭ cu darurŭ la Hanul, și au datŭ cele șapte sate de țerã Hanului, ce se đicŭ Hãnescŭ pãnã astãđi; au legatŭ atunci și mïerea ce se dã în toți anii, balci bașlãk, și alte darurŭ; și cu nevoința Irimiei Vodã au stãtutŭ legãturŭ de pace între Hanul Tãtãrescŭ și între Zamoiski, dãndŭ și Hanul zãlogŭ la Leși și Leșii la Hanul, pãnã se va închide tocmëla.

Capetele de pace au fostŭ aceste: Irimia Vodã sã fie Domnŭ țerei, birnicŭ Impërãției den anŭ în anŭ, dupë obiceiŭ; èrã Hanului sã'ŭ dea acele sate și alte darurŭ, cum s'au pomenitŭ mai sus; și oștile Leșescŭ sã nu mai între în țera Moldovei; și sã mERGã solŭ de la Leși la Impërãția Turcului pentru întã-ritura pãcei. Èrã Hanul sã dea stëgŭ și tului de Domnie Irimiei Vodã; și sã'ŭ scõtã Hatșerifŭ, sau Uricŭ, de Domnie vecnicã, de la Impërãție. Și așa, sau împãcatŭ; și s'au dusŭ Hanul la locurile sële cu Tãtarii, și Zamoiski cu Leșii la țera lorŭ; lãsãndŭ lŭngã Irimia Vodã pre Albert Hanski și pre Iani Potočki cu 3000 de oșteni, cã se temea Irimia Vodã de Ungurŭ. Și au purcesŭ și Iri-mia Vodã, și s'au aședatŭ la Sucëva la scaunul Domniei.

Acestã veste dacã au aglunsŭ la Bator Jigmond, Craiul Ardélului, au adu-

nată sfatū, cum vorū face sē scōță pre Irimia Vodă den țēră, țîindū Moldova a lui; aū alesū cu sfatul sē îngăduescă până li se va alege cu Turcîi, cu Sinan Pașa, cum s'aū pomenitū mai sus, ce venîa cu mare putere de oști asupra lui Mihaî Vodă, Domnul Muntenescū; făcēndū căutare oștii sēle, Jigmond craiū, care era împărțită in 9 polcuri: 20,000 călărime cu sulite, și 32,000 pedestrime, avea și puscî pe rōte 63, și cāteva care cu erbă de pușcă, și alte trebuitorē de resbolū; și aū trecutū preste munți in țēră Muntenescă, la Rucal. Acolo vindū și Mihaî Vodă cu Kiralie cu 8000 de oșteni intr'ales. Venit-aū acolo și Stefan Răsvan Vodă cu Moldoveni; și de acolo pornindu-se Jigmond cu tabēra, aū mersū unde era tabēritū Mihaî Vodă, o milă de locū de la Tērgoviște, și aū șeșutū pre locū 10 zile. Eră Sinan Pașa cu Turcîi era in Tērgoviște, unde o întārise cu șanțuri și cu pārcane, și cu spinî ingrădită; și mergea Sinan Pașa de privia ôstea lui Jigmond dentr'unū delū; și pōte fi cunoscutū că nu'î va pute sta improtivă. S'aū sfătuitū cu ai sei sē nu aștepte acolo pre Jigmond Craiū; ce, aū lāsātū la Tērgoviște pre Ali Pașa, cu o sēmă de ôste, și pre Mehmet Beiū; eră Sinan Pașa s'aū trasū cu altă ôste de-sirgū la Bucuresci. Eră Jigmond cu tocmēla oștilorū sēle, cu Mihaî Vodă și cu Răsvan Vodă, aū încungluratū Tērgoviștea: înainte era Mihaî Vodă cu 4000 de călărime intr'ales, cu sulite; și Kiralie cu cāteva polcuri, den dirēpta și den stānga, cāte 5000 de sulitași călāri; eră in mișlocū era pedestrimea și Sēcuii. cu sulite, cu cōse; dupē aceea, carele cu pive de aramă; pe urmă, rōte Nemțesci; eră dupē Nemți, Bator Jigmond cu 12,000 de călărime, cu sulite; și pre urmă, cea-altă ôste. Precum scriū istoricii streini, aū fostū de tōtă ôstea ca 60,000; și aū sositū in locul unde stătuse Sinan Pașa; și înțelegēndū că aū fugitū Sinan Pașa, se temea Jigmond de viclesugū, și poronci de stātu ôstea întocmēla sea tōtă nōptea și a-două-di până amēdă-di, până aū venitū cercătorii ce'î trimisese Jigmond de aū cercatū sē scie de ôstea lui Sinan Pașa ce s'aū făcutū. Și dacă sciură că s'a trasū la Bucuresci Sinan Pașa, s'aū sfătuitū Jigmond Craiul, merge-vorū in gōnă dupē Sinan Pașa; și aū alesū cu sfatul sē nu rămāe neprietenii in urmă; și s'aū apucatū a batere Tērgoviștea de trei părți, cu metereze și cu coșuri.

Răsvan Vodă cu Sēcuii era orānduitū despre rēsăritū cu 10 tunuri; eră Mihaî Vodă și Jigmond cu Kiralie, despre munte și despre apa Ialomitei, cu 20 de puscî. Se apăraū tare Turcîi den lăuntru, și împingeaū pe cīea ce pusese acum lontre pe zidurile cetăței; nepărăsitū daū den tunuri, și cumbarale aruncaū. Eră Sēcuii strinsese lemne uscate, și catranu, și rēsina, și altele de aprinsū focū, și aū aruncatū in cetate; ce, nu s'aū pututū aprinde îndată. Eră a-două-di Sēcuii. vrēndū sē se arāte mulțamitorii pentru volnicia ce le făcuse atunci de-cūrând Jigmond, aū și mai strinsū grāmeđi de lemne uscate, și aū aruncatū in șanțū unde eraū Turcîi; și aprindēndu-se, aū datū nāvală. Sēcuii cu lontre peste ziduri, și s'aū suitū pe o parte de zidū, și iar aū datū focū acelorū vrēscuri și pe altă parte de zidū. Atunci Turcîi, vēdēndu-se aprinși și încunglurați de focū, nu se mai putură apăra, și eșiră pe o porțiță ce era nesciută de oștile lui Jigmond. Ce, n'aū scăpatū, că era călărime împregluratū cetăței, mai la cāmpū. Incăput-aū viū in mânele lui Jigmond Ali Pașa și Mehmet Bei.

Dat-au in pradă cetatea, den care mai multă dobândă au luat ō Sēcuii, cā ei au sărit ō întēi ō in cetate. Aflat-au și douē puscī mai mari (era glonțul cāte de 67 oca).

Sinan Pașa, dacā au înțeles ō cā au dobândit ō cetatea Tērgoviște, mare fricā 'l-au cuprins ō. Lāsāt-au și Bucurescīi, și au fugit ō la Dunāre. Deodatā întārise Sinan Pașa o bisericā in Bucurescī cu șanțuri și cī băști, ce era ziditā de Mihai Vodā, și de Alecsandru Vodā, domnul țerei Muntenescī. Ce nime nice acolo n'au cutezat ō sē aștepte pre Jigmond Crai ō. Au fost ō pus ō lagumuri impregiurul acei biserici, și lāsase o cētā de ōmeni ca, de are venire Jigmond pe-aprōpe, sē aprindā lagumurile asupra oștii lui Jigmond. Ce, s'au înșelat ō in sfāt ō Sinan Pașa; cā Jigmond, dupē ce au dobândit ō Tērgoviștea, nu au venit ō drept ō pe șlėvul Turcilor ō, cā pre unde mersese Turcii au fost ō rēmas ō numai pāmēntul; ce, pre alt ō loc ō au fost ō mers ō, rēmāind ō Bucurescī de-astānga. Apropiind ō se Jigmond de Dunāre spre Gūrgev ō, au înțeles ō cā Sinan Pașa au trecut ō preste Dunāre cu o sēmā de ōste; ērā altā sēmā de ōste au rēmas ō dencōce de Dunāre. Pornit-au îndatā Jigmond o sēmā de oștenī in tr'ales, de au cercat ō sē afle este așa; și pre mulți Turci au aflat ō pre cale, mergēnd ō sē agiungā la Cētatea Gūrgevlui. Ce, puțini au scāpat ō, ērā mai mulți 'i-au tăiat ō și 'i-au prins ō vii; gonit ō 'i-au pānā la Gūrgev ō. Apucase Sinan Pașa de trecuse preste Dunāre in tr'un ō ghecet ō. ērā mulțime de Turci treceā preste pod ō, cā nu numai incāpeā peste pod ō; ce, se slobođir ō unī și innot ō, și mai mulți se inneca ō. Sosit'au atunci și Jigmond cu oștile, și mare mōrte se făcu in Turci de oștenī lui Jigmond, mai ales de Sēcui, ce arātārā mare vitezie. Perit-au mulți Turci, cāt ō se amestecase apa cu sāngele lor ō, de ce făcuse roșie de sāngē; ērā den ceea parte, Sinan Pașa nu inceta a batere den puscī in ōstea lui Jigmond; ce, nice o scādere făcea. ērā pedestrimea, ce era in lēfā la Rāsvan Vodā, au dat ō nāvalā la podul despre cetate de au apucat ō podul, și acolo mare și cea de-pe-urnā fricā in Turci era, cari trecuse Dunārea de au tăiat ō și au stricat ō podul, temēnd ō se sē nu trecā ōstea lui Jigmond și in ceea parte de Dunāre.

Dobândit-au Jigmond și cetatea Gūrgevlui, și io au ars ō, și omori pre toți cetățenīi; și au stricat ō podul, și au ars ō vasele pre cari era făcut ō podul. Intorsu-s'au Jigmond, petrecut ō de Mihai Vodā pānā la Gergiță, și îndatā au gātīt ō pre Rāsvan Vodā cu oști, sē mērgā asupra Irimiei Vodā, și 'i-au dat ō 12,000 de ōste Ungurēcā.

Și înțelegēnd ō Irimia Vodā de venirea lui Rāsvan Vodā cu Ungurīi, au strins ō și el ō ōste de țērā cātā au putut ō, și s'au gātīt ō sē stea cu rēsboi ō inpro-tiva lui Rāsvan Vodā. Era in tr'o Duminicā cānd s'au apropiat ō Rāsvan Vodā cu Ungurīi de tērgul Sucevei; era eșit ō și Irimia Vodā la sat ō la Areni. ērā ōstea Leșēcā ce era la Irimia Vodā, lāsātā de Zamoiski, o au tocmit ō mai la cāmp ō, despre Șkefa, pe subt un ō mal ō ce este alātura pre-lungā drumul Băilei. Irimia Vodā era in bisericā la Sfānta slujbā, cānd se agiungeā hārāții den ōstea lui Rāsvan Vodā cu oștile țerei; și cānd au eșit ō Irimia Vodā den bisericā, se timpinarā oștile de āmbe părțile; și dupē cātā-va luptā in tr'o oști, au levit ō Leșii in ōstea Ungurēcā, den aripa despre Șkefa, și îndatā au in frāt ō pe Ungurī. ērā

subt Răsvan Vodă, precum scrie Istvanfi, doi cai au cădută în război atunci, și încălecându pre alu-triile calu, au silitu de au îmbărbătată oștea sea, și au tocmitu războiul la-locu. Ce, curând purcaseră în risipă oștea lui Răsvan Vodă. Părăsitu de toți Răsvan Vodă, fugindu, 'l-au prinsu oștenii Irimiei Vodă; scrie Istvanfi că era rănită Răsvan Vodă. Și anteiu au poroncită Irimia Vodă de 'l-au slujitu de nasu și de buze, și după câtăva muștrare i-au tăiatu capul, și 'l-au pusu într'unu pară împotiva cetăței. Se pomenesce și astăzi Movila lui Răsvan Vodă, pe drumul Băței ce merge de la Sucévă. Era pre Unguri i-au gonitu până în munți, tăindu'i și ucigându'i oștenii Irimiei Vodă, cu mare vėrsare de sange.

Fost-au acestu războiu în anul 7104, Decemvrie 5 zile. Așa s'au plătitu lui Răsvan Vodă rėul ce făcuse si elu lui Aron Vodă, de la carele au avutu milă și cinste.

Eră Sėcuil, cum cei ce scăpase den războiul de la Sucévă, așa și acei de pre locu, vėdėndu-se în volnicia sea ce le dedesė de-curând Batori Jigmond Craiu, au începutu a facere gonă asupra Nemeșiloru de le-au prădatu casele, și multe nebunii au făcutu. Aceste înțelegėndu Jigmond, au strinsu sfatu, și le-au stricatū volnicia ce dedese Sėcuiloru.

L. Domniea lui Irimia Vodă Movilă.

Dupė acestu războiu și perire a lui Răsvan, s'au aședatū domniea Irimiei Vodă fără grije; nice Batori Jigmond, Domnul Ardėlului, nu s'au mai ispititu sė mai trimiță oști în Moldova. Acestă perire a lui Stefan Răsvan, cum și risipa oștilorū lui Jigmond Craiu, de-odată și desbaterea țerei Moldovei de subt ascultarea crăiei Unguresci, nu numai Impėratului Nemțescū—ca unu Craiu Ungurescū, de care rėzimase și de-mai-nainte-vreme Moldova, încă de-mai-nainte de ce au luatū Turcii Țarigradul era și întovăroșită — i-au părutu rėu, ce și lui Kliminte, Papa Rōmului, i-au părutu rėu, pentru căci crăiea Leșescă se unia cu Turcul; când Craiul Jigmond luptăndu elu sė desbată țera de subt mână Turcului, se cuprinde țera Moldovei, sė împreune și pre Moldoveni cu sine împotiva Turciloru; căci trimisese Jigmond Craiu solū la cumnatu-seu Rodolf, Impėratul Nemțescū, și la Klimintie, Papa de Rōmu, jėluindū de mare pagubă ce i-au făcutu Leșii în oștea lui, și Leșii au împedecatu lucrul, spre scăderea creștinătăței, de au aședatū țera Moldovei iar subt birul Turciloru, de subt care biru era eșită țera cu nevoința lui. Eră și Papa, mare ponoslu au trimisū Leșiloru, și osebite de biserica lorū Craiului Leșescū, ca unu împedecătorū binelui creștiniloru.

Trimis'au și Craiul Leșescū solū la Papa, făcėndu'i scire că are elu de grijea țerei Moldovei, fiindū mai aprōpe, vecină țerei Leșesci, și mai inhotărită; mai cu cale au socotitu a fi sė razime de crăiea Leșescă, și de republica Leșescă, de cātu de crăiea Ungurescă. Acea grijă pōrtă elu, sė nu fie Moldova cu Turcii, și de-mai-nainte-vreme, fiindū subt grijea sea, cum și acmu decurând cu puterea sea sū scosu den Moldova pre Hanul Krimului. Eră Cra-

Iul Ungurescū, neavându putere să se apere pre sine, cum pôte să apere pre Moldova de Turci și de Tătari; mai avându prilejū fie când crăiea Leșescă de ôste. Aceste pricinī aveau ei între sine pentru Moldova.

Irimia Vodă domnia cu pace și cu lucruri aședate și întemeiate, că ținea și oști străine, și pășia și datoria despre Impărăție.

Éră nu multă vreme după acésta, Bator Jigmond, vędându-se îmbetrănitū și fôră cuconi, și vędlëndū că Turcii den anū in anū se întărescū și cască să cuprindē Ardélul, și elū obositū de vârtute, alegēndu'și bētrânețelorū viață cu odihnă, aū socotitū că frații sei nice unul nu va putea să ție Ardélul, de rēul Turcilorū; și aū făcutū tocmelā cu cumnatul seū, cu Impēratul Nemțescū, să fie pre sēma Impēratului Nemțescū Ardélul; éră lui i-aū datū cumnatu-seū, Impēratul Nemțescū, douē olate, anume: Ratișbor și Opolia, la țera Silezia, care se chiamă Slonsca, ce se hotăresce cu Leși. Și după aceea Jigmond, după legăturile ce făcuse cu cumnatu-seū Rodolf, Impēratul Nemțescū, pentru Ardélū, lăsat-aū de-o-datā Ardélul pe sēma lui Caspar Corsine, pre care îlū avea credinciosū Jigmond; și chēmându-lū in-taină, i-aū țisū așa; *«Este voea mea, ca după ce voiū eși den Ardélū, nimēruū să nu lași domniea Ardélului; ce, să o tragī la tine; pentru aceea te-amū făcutū Hatman pre oștile Ardélului»*.

A-doūa-ți Iară, aū chēmatū pre Stefan Boțcal, Unchū-seū, și'ī țise: *«Așa te sfătuescū: că, de'ți va trebui domniea Ardélului, să nu răbdī pe vre-unū Mun-tēnū (arătāndū pre Iosika), să ție domniea»*. După aceea, nezăbavindū vreme, tōmna, aū datū domniea Ardélului lui Stefan Iosika, Logofētul seū, a căruia sfatū nu numai in cele de obște, ce și in cele deosebite le ținea Jigmond. Aceste semănături de netocmélā și de nețubire între acei trii aū aruncatū Jigmond.

Éră Rodolf, Impēratul Nemțescū, nezăbavă vreme, aū trimisū solū la Jgmond de 'l-aū întreatū de ține tocmela cu dānsul, făgăduindu'ī pren solii sei multe venituri den anū in anū lui Jigmond; și se despărțise Jigmond și de femeia'și, alegēndu'și viață singuratică. Éră după ce aū înțelesū Papa, cum, s'aū despărțitū Jigmond de femeia'și, și va să petrecă viață călugărescă, i-aū țluruitū Episcopia de la Olom sau de la Bratislav, să'ī dea. Cu acestū felū de făgăduințe, s'aū părăndu-se lui Jigmond, aū răspunsū solilorū că se va lăsa in țaria aceloră carii așa de cele de cinste cum și de cele de folosū îlū vorū sfătui.

Éră căindu-se Jigmond de legăturile sēle ce făcuse cu Impēratul Nemțescū, socoti pre-taină să trimiță solū la Impărăția Turcului, să facă Craiū in locul seū pre Stefan Iosika; să'ī trimițē Impărăția stēgū și buzduganū. Aceste aședāndu-se într'acestū chipū, pentru să se obārșescă deplin lucrurile, aū răpeditū Iosica, den poronca lui Jigmond, cărți la Namesnicul Cassovei, să nu se grăbescă nice elū nice Comisarii Impēratului Nemțescū a intrare in Ardélū, căci încă de purcesul lui Jigmond den Ardélū nimică adevēratū nu s'aū aședatū, și sfatul Ardélului spre aceea se plēcă, ca să nu rămāe Ardélul in mānele Sēcuiilorū.

Aceste cărți de-sirgū le trimise Iosica cu solū la Cassovia; éră Namesnicul Cassoviei, îndată le trimite la Rodolf, Imperatul Nemțescū. După aceea Jigmond aū poroncitū să se stringă toți la Beligrad; și acolo, viindū Jigmond, aū țisū către toți să fie într'o tocmelā, și să se bată cu Rodolf, Impēratul

Nemțescă. — Și pentru să nu înmulțim povestea, lăsăm de aici altele la Unguri să scrie mai pre-largă.

Eră Jigmond, după legăturile ce făcură cu Rodolf Impăratul, pentru Ardélă, a lăsat Ardélul pe sēma ómeniloră lui Rodolf.

Atunci, Mihai Vodă a fost trimisă solă la Jigmond, postindă agiutoră să mērgă asupra Irimiei Vodă, să'î scótă den domnie, să apuce elă și domniea Moldovei. Ce Jigmond a răspunsă lui Mihai Vodă, precum mai bine să stea în pace, de vreme ce și Papa de Rómă și Rodolfă, Impăratul Nemțescă, poroncescă să nu scociorască arme asupra Leșiloră și a Moldoveniloră; că așa Papi, cum și Rodolf, arătândă că veți afla pre-urmă lécū, să fie toți megieșii în pace. Apoi Jigmond, părăsindă Ardélul și femeeași, a purcesă spre Opolia,

Eră Mihai Vodă, înțelegendă de Jigmond că a lăsată Ardélul în sēma lui Rodolf, Impăratului Nemțescă, de sirgă a trimisă la solii lui Rodolf Impăratului, la Ardélă, cerșindă sfatū ce va face, și de ce se va apuca, de vreme ce Jigmond a părăsită Ardélul, și de unde'î va veni agiutoră împrotiva Turciloră, că nice oști, nice bani nu are; și pentru zălóge ce a pusă pentru plata oștii, pe poronca lui Jigmond, să'î arăte solii împărătescī de unde le va putea scóte, și pentru altă plată a oștiloră ce le-ară trebui de unde se va da? Răspuns-a solii, să nu pórte grijē Mihai Vodă, ce, să fie cu inimă bună, că în-scurtă-vreme poștele'î se voră implini.

Maî trimis-a Mihai Vodă pre Radul Clucerul și pe Mierişte Logofetul la Comisarii lui Rodolf cu solie, în care era mari lucruri a le descoperire; și'î poști de veniră Comisarii lui Rodolf cu o sēmă den boierii Ardélului în Tergoviște, și a sfătuită cu Mihai Vodă pentru grijea oștiloră. Și îndată a dată bani lui Mihai Vodă 10,000 galbină de aură, și a făcută aședăminturi între dānșii. Mihai Vodă, Domnul Muntenescă, să aibă stēpānū pre Rodolf, Impăratul Nemțescă și Craiul Ungurescă; éră Rodolf, ca pre o țēră de moșie să o deie lui Mihai Vodă și fiului seū lui Pătrașcu Vodă, fōră de nice-o dare; numai, Mihai Vodă să trimită daruri Impăratului, cum se cade unui Domnū; și pre acea alegere să stea Rodolf, iproci.

Purces-a Mihai Vodă, după aceea, trecendă Dunărea la Nicopol, în țerele Bulgariei, de a prădată și a arsă, și a adusă robii în țera Muntenescă 15,000 de bărbați cu femei, de i-a aședatū în țera Romānescă.

Peste voie era Ardeleniloră tocmea ce făcuse Jigmond cu Rodolf, Impăratul Nemțescă, temēndu-se pre-urmă de supunere de Nēmțū. Ce, nezăbăvindă vreme, după ce a purcesă la Slonsca Batori Jigmond, s'a strinsă toți boierii Ardélului, și a alesă Craiū pe Batori Andrieș, carele era atunci în țera Prusiei. Împrotivă era acestū lucru tocmelei ce făcuse Impăratul Nemțescă cu Jigmond pentru Ardélă, precum amă pomenitū mai sus. Ce, nelăsāndū în voea Căpiteniiloră de Ardélă, Impăratul Nemțescă, a socotitū și cu sabia să'î supue, avēndū tocmea cu Batori; și a orōnduită pre unū General alū seū, a-nume Bașta Georgea, și a trimisă și la Mihai Vodă de 'l-a îndemnatū să vie asupra lui Batori Andrieș, pentru mai pre-lesne supunerea Ardeleniloră de douē părți; că Mihai Vodă pururea avea cu Impăratul Nēmțului răspun-

suri. Pre lesne au primitu Mihai Vodă acestu lucru, și fôră zăbavă au strinsu ôste den țera sea, ca 30,000, și au intratu în Ardélü până la Sibiiu; și acolo tăberându, au așteptatu pre Bașta Georgea cu oștile Nemțesci.

Trimis'au Batori Andrieș la Impêratul Nemțescü solie, cu rugăminte să nu facă asuprelă s'îl scôtă den crăie, ce îi de moșie de atâția veci a Batorescilor; ce, acele oști gătite asupra lui, mai bine, cu dânsul împreună, să se orânduască asupra Turcilor, arătându că elü nu den sine, ce den voea tuturor sfetnicilor și a boierilor Ardélului au primitu crăiea Ardélului; rugându-se Impêratului Nemțescü s'îl primască sub mila sea, iproci. Și cu această solie au fostu trimisi Batori Andrieș pre Volfung; și de-odată l-au fostu pusu la oprélă în Beciü, și iar l-au slobođitu. Pre-urmă au trimisü solü și aicea la Irimia Vodă, legându prieteșugü cu Irimia Vodă, poftindu' și fata s'și dea Irimia Vodă după frate-seü Ion; socotindü Batori Andrieș că, încuscindu-se cu Irimia Vodă, să se pôtă lăți și la domniea Moldovei, puindü pre frate-seü Domnă. Sciindü Batori Andrieș de prieteșugul ce au avutu frate-seü Batori Andrieș cu Mihai Vodă, Domnul Muntenescü, au trimisü solü la Mihai Vodă pentru prieteșugü; și cine au fostu cu acea solie, în locü de prietenie între dânsii, au așitatu pre Mihai Vodă cu mare vrajbă spre Batori Andrieș.

Ce, Mihai Vodă, îndemnatü de Impêratul Nemțescü asupra lui Batori Andrieș, au făcutü veste că au gătitu ôstea aceea improtiva Turcilor. Êra pre-urmă, simțindü Batori Andrieș că merge Mihai Vodă asupra lui cu ôste, au trimisü solü la Bașta Georgea să afle de lucrurile lui Mihai Vodă. Ce, Bașta Georgea au răspunsü că gândul lui Mihai Vodă nu'lü scie. Trimis-au Mihai Vodă de au iscoditu; ce vrëndü Mihai Vodă să înșele pre Batori Andrieș, au făcutü giurământü că elü nu uită binele și mila lui Batori Jigmond, frăține-seü, care l-au agiutoritu improtiva Turcilor; și, precum au fostu în bună megieșie, așa și acmu cu Batori Andrieș. Pre-urmă s'au descoperitu vicleșugul lui Mihai Vodă, după multe solii între Mihai Vodă și între Batori Andrieș. Poronci Mihai Vodă să se găteze de resboiü oștile séle; așijderea și Batori Andrieș. Êra, să scurtămă vorova, au rămasü isbânda la Mihai Vodă, înfrângendü ôstea lui Mihai Vodă pre ôstea lui Batori Andrieș; și purceseră în risipă den resboiü, lăsându totă tabăra cu totă gătirea oștască înmânü lui Mihai Vodă; că singurü Mihai Vodă veldendü că sta resboiul nealesü, au datü năvală în Ardeleni de l-au șpărcuitü. Perita-au multe capete în resboiü; fugit-au Batori Andrieși cu puțin boieri de al sei. Êra după isbândă, Mihai Vodă au purcesü cu ôstea la Beligrad, trimițendü înainte la cetățeni să le vadă socotela; ânsë, după ce s'au făcutü çioacă îndată au răpeditu gonași după Batori Andrieș. Êra cetățenii den Beligrad, înțelegendü de risipa Ardelenilor cu Batori Andrieș, și de Mihai Vodă că le vine asupra, trimiseră solü cu daruri la Mihai Vodă, și'lü timpinară nu departe de Sibiiu cu tabăra, și i se rugară Beligrădenii, să le fie milă, iproci. Êra Batori Andrieș, părăsitü de toți, simțindü că'lü gonescü Sécuii s'îlü prinđă, au fugitu; și rătăcindü pedestru, numai cu Necolae Mica, au nimeritu la nisce păstori; și fiindü insetatu au cerșutu apă; era păstori; ne-avendü apă, l-au datü zerü de lapte. Și dândü la Necolae Mica să guste, çise Batori Andrieș: „Să bemü aceste mișeli, care ne-au diresü și ne-au inchinatu vëndătorii și vicle-

nîi nostri. Și bîndu puțin din acelu țitîlî, aî trimisî pe unî păstorî sî'î aducî apă, și'î dede unî galbenî de aurî. Și eșîndî Andrieș den coliba cîobanului, s'aî lăsîtî subț unî bradî sî odihnîscî puținelî; și aî ăisî lui Neculae sî'lî strî-juîscî. Și nescîîndî Batori Andrieș cî'î suntî neprietenî aprîpe, luîndu'lî pe urmî, pen frînturî, pen locurî grele, și nemerîndî gonașîl la cîobanî, i-aî în-țrebatî. Și auđîndî Neculae Mica de uude era de pîđla pre Batori Andrieș, 'l-aî deșteptatî; și nemerîndu'î Sîcuiî, aî eșîtî la dînșîl Neculae, dîr î va âmbîlîndî. Ce, nîmicî îsprîîvîndî, ca nîsce ômenî turbașî aî nîvîlîtî cu arme și 'l-aî omorîtî. Apoi, gîsîîndî și pre Batori Andrieș, aî nîvîlîtî ca nîsce fiare selbatece asuprî'î și 'l-aî omorîtî in-locî.

Veselî și îdrîsnețî Mihaî Vodă dupî isbîîndî, prea lesne cuprîîde orașele pre sîma sea, și i se îchîînaî și cetîțîle, numîndu'lî Domnul lorî, primîîndî pren cetîțî oștenî de a lui (de pre atuncî are nume de'î đicî Mihaî Craiî).

Dupî ce'î duserî gonașîl capul lui Batori Andrieș la Mihaî Vodă, aî trimisî Mihaî Vodă de aî adusî și trupul, golî de tîte haînele lui, a-noîa-đî dupî ce perise; și cosîîndu'î capul la trupî, 'l-aî îngropatî in Beligrad, îbrîcatî cu haîne scumpe.

Stîîndî Mihaî Vodă dupî așîđarea Ardîlului, érî de aicea den țîrî s'aî rîdicatî Irimia Vodă, îîdemnatî de Turcî, și aî mersî cu ôste in țîra Mun-tenîscî; și ne-avîîndî cu nîme nice-unî rîsboiî, aî mersî in Bucurescî și aî pusî Domnî pe frate-seî, Simion Pîharnîcî; și lîsîîndî ôste de a sea pre-lîngî dîînsul, s'aî întorsî la scaunul seî la Sucîvî.

Îîtelegîîndî Mihaî Vodă de cuprîînsul scaunului țîrei Muntenescî, de Irimia Vodă, îîdatî aî purcesî cu ôste den Beligrad, de aî mersî asupra lui Simion Vodă. N'aî așteptatî Simion Vodă sî stea îîprotîva lui Mihaî Vodă, ce, s'aî datî spre margînea țîrei, spre Focșenî, pentru agîtîtorul de la frate-seî Irimia Vodă. Și strîîngîîndî cîtîîva somî de ôste la margîne, aî așteptatî pre Mihaî Vodă la Milcovul celî mare (are și altî nume *grozavî* acea apă de a-tuncî, spunî Muntenî), și țîînu resboiî cîît-va cîsî; apoi perdu Simion Vodă resboiul, și s'aî dusî in risîpî oștenîl lui Simion Vodă, cîîne îîcťro aî pututî. Érî Simion Vodă aî nîzuitî la frate-seî Irimia Vodă, la Sucîvî.

ÉRî Mihaî Vodă, dupî isbîîndî asupra lui Simion Vodă, n'aî zîbîîvitî; ce, strîîngîîndî ôstea ce aî avutî și Sîcuiî, aî mersî asupra Irimîel Vodă, care se aflî la Troțușî, nuntîîndî, nepurtîîndî gîîîje așî îîngrabî sî'î fie ôspe Mihaî Vodă; érî dacî îîtelîsî cî Mihaî Vodă trece munțîl și'î vîîne asuprî cu multe oștî, nefîîndî gata Irimia Vodă, sî pîtî sta îîprotîva lui Mihaî Vodă, aî mersî spre Sucîvî. Mihaî Vodă, nîmicî zîbîîvîîndî, s'aî pornîtî dupî Irimia Vodă, cu mare sîrguelî; și lîsîîndî Irimia Vodă ôstea Leșîscî ce avea lîîngî dîînsul, sî pîtî lua lîîmbî den ôstea lui Mihaî Vodă, supîîîndu-se aceî oștenî Leșî, aî lovîtî pre nîsce Muntenî și Sîrbî dentr'î aripî a oștîl lui Mihaî Vodă, in-laturî de tabîrî, și'î îîfrîînsîrî, și'î gonîrî pîîînî in tabîrî, cîîtî se îîngîîîsî și îînsușî Mihaî Vodă de-odatî. Érî stîîîndî Ungurî, aî îîfrîîntî pre Leșîl Irimîel Vodă, și acolo pre-locî aî perîtî 100 dentr'îînșîl. Îîtelegîîndî Irimia Vodă de perîîrea oștenîlorî seî, aî nîzuitî la Hotîî; așî îlî prinse Mihaî Vodă de a-prîpe pre Irimia Vodă, cîîtî și pre nîsce haîducî pedestrî cu ôre-cîte care,

mergându pre urma oștii Irimiei Vodă, i-au aglunsu fruntea oștii lui Miha Vodă, și au stătu hăducii la răsboiu, apărându-se cât-va césu. Ce, inglotindu-se óstea lui Miha Vodă, i-au infrântu, la satu la Verbia, pre Jijia, unde stă movilă făcută de Irimia Vodă deasupra acelor trupuri. Și atăta era de groznicu Miha Vodă, și vestitu de resbóie in tóte aceste părți, câtu, îndată ce au sositu la Sucévă i s'au închinatu cetatea, și a Sucevei și a Némțului, și au pusu oșteni de al sei de pađa la cetăți, pedestrași. Și nice cu atăta nu s'au lăsatu Miha Vodă, ce au purcesu de la Sucévă spre Hotin, de au gonitu pre Irimia Vodă și pre Simion Vodă până la Hotin.

Cetatea Hotinului era bine grijită de Irimia Vodă, cu slujitorii Nemți de al sei; érá Irimia Vodă au trecutú preste Nistru, la Leși, pentru agiutoră. Pusesé Miha Vodă și unú Domnú de la sine aicea in țéră, anume Marcul, a căruia nume nu se povesteste, pentru scurta vreme ce au avutú acelu domnișorú nice la Leatopisețele străine nu se află numele acei domni. Și socotindú Miha Vodă că va domni și țera Moldovei, poroncise la óstea sea să nu facă; stricăctune pen țéră.

Eraú Leșii pre acea vreme strinși to'í la Seim, la Varșav, sfātuindú de óste improtiva Șvedului; că Craiul Leșescú, fiindú moșan acei crăii, ce încă viu tătă-seú, Ion Craiu, au alesú Leșii pre Jigmond la crăie; și după mórtea tătăne-seú, ne-avéndú altú feclorú főră Jigmond, cuprinsese crăiea Șvedescă unú frate a Craiului Șvedescú, anume Gustav. Decí, fiindú mai aprópe Jigmond, feclorul Craiului Șvedescú, de acea Crăie, decâtú unchful seú Gustav, silla pre Leși la acela Seimú numa să pozvoléscă să facă oști improtiva lui Gustav. Érá socotindú Leșii că nice într'unú chipú acele doué crăii să se facă una nu vorú putea, fiindú una dencóce și alta dencolo de marea Balticum, și prilejindu-se acéstă tēmplare Irimiei Vodă cu Miha Vodă, au datú Leșii nădejde Craiului lorú pre-altă-dată asupra Șvedului, arătândú mare trébă acésta, și cu grije crăiei Leșesci, să lase cuprinse țerele aceste de Miha Vodă, Ardélul Moldova și țera Muntenescă. Ce, au stătu Seimul după tréba acésta, să se facă oști improtiva lui Miha Vodă, avéndú Irimia Vodă gineri, ómeni mari domni la Leși. Istoriile Unguresci scriú că Irimia Vodă au intratu in cetatea Hotinului, și de acolo s'au apératu câte-va țile de Miha Vodă. Érá după spartul Seimului Leșescú, îndată au purcesu Batori Jigmond, fratele lui Batori Andrieș, care se afla atunci in țera Leșescă, den alesul Seimului sfatului, împreună cu Zamoiski, Cañtelarul crăiei Leșesci, la tabéră in Podolia, și főră-zăbavă s'au pornitu improtiva lui Miha Vodă. Vestitu era acelu Hatman la Leși, a căruí fapte nice Koniețpolski Hatmanul n'au aglunsu.

Ințelegéndú Ungurii de clătirea lui Batori Jigmond cu Zamoiski, îndată au trimisú solú la dănsul, den sfatul boierilorú de Ardélú, arătândú nevoea ce au despre Miha Vodă, și rugându-se lui Batori Jigmond să se întórcă la Crăiea Ardélului, iprocí (scrie Volfgang de Betlem).

Aceste ințelegéndú Jigmond, au răspunsú solului dicéndú: «Dumneđeí este unul stăpănu, carele au făcutú tóte, și carele, luándú domniea unuia, o mută și o dá la altul. Pentru ce, nice o nevoieță nu'í trebuie, nu numai in cele mari, ce nice in cele mici lucruri, de nu'lú va noroci Dumneđeú pre dănsul; măcar

că Cnezia Ardélului este în primejdie, ce, de va plăcea lui Dumnezeu și de'lu va chema la acea sarcină, nu se va pune împotriva lui Dumnezeu.

Éră Zamoiski, vedlëndú acea solie la Batori Jigmond, aú primitú. Éră Irimia Vodă, apërându-se de Mihai Vodă den cetatea Hotinului, prins-aú veste că vinú oștile Leșesci asupra lui; și lăsat-aú Mihai Vodă o sémă de óste, călărime și pedestrime, cu Mărza, cu 7000, și cu Moisei, care era pusí mai mare Căpitan pre Unguri. Éră Mihai Vodă cu cea-altă óste, lăsându Hotinul, s'aú dusú pre Oituz în Ardélú. Éră Zamoiski cu Irimia Vodă, încă dacă aú înțelesú de purcesul lui Mihai Vodă, aú trecutú Nistrul pre la Colodrubca, la ținutul Cernăuților, și Prutul pre la Cernăuți, și aú trecutú Codrul Cosminului și aú mersú la Sucevă. Mihai Vodă întărise cetatea cu ómenii sei; éră elú singurú, cum s'aú pomenitú mai sus, aú trecutú la Ardélú, pentru sé'si înglotescă óstea, și sé mai obósescă óstea Leșilorú. Aflat-aú Zamoiski și Irimia Vodă bine grijită cetatea Sucevei de ómenii lui Mihai Vodă; și aú alesú cu sfatul sé nu facă zăbavă la cetate, ce, sé mérgă întinsú dupé Mihai Vodă.

Impărăția Turcului avéndú resbóite cu Nemții, pentru crăiea Unguréscă, era bucurósă că se sfădesce Irimia Vodă cu Mihai Vodă; și s'aú trasú cuvântul până astăzi cum sé fie trimisú cu-tină 40,000 de galbiní de aurú la Irimia Vodă, sé facă óste asupra lui Mihai Vodă, și Hrisovú, sau Uricú, de domnie vecnică lui și seminției lui.

Simțindú Mihai Vodă că'i vinú asupra Leșii cu Irimia Vodă, aú purcesú den Ardélú, și aú alesú locú sé'si dea răsboiú cu Leșii, pe Telejin; era la Mihai Vodă 60,000 slujitori la acelu răsboiú, Munteni, Unguri, Sèrbii, și Nemții puținței; și aú tocmitú óstea pe malul dencolo; călărimea aú pusú de âmbe părțile la aripí, éră pedestrimea aú tocmitú asupra Vadului. Și aú așteptatú pre Leșii, puindú apa ca o pedecă între oști, până arú deprinde oștenii lui acelu felú de óste, și sé vađă până în câtú suntú de simeții Leșii la răsboiú.

Óster lui Zamoiski era 30,000 Leșii, aleși, și Iremia Vodă avea 5000 oștenide țéră. Dacă aú sositú Leșii la vadú, precum era óstea lui Mihai Vodă tocmită, așa aú tocmitú și Zamoiski óstea sea, dreptú împotriva oștii lui Mihai Vodă. Cu átata era mai meșterú Zamoiski decâtú Mihai Vodă, că îndată câtú aú sositú la vadú, aú făcutú cu pedestrimea sea băști de pământú înalte, și acolo aú suití puscele; și așa, tótă ziua aceea aú stătutú, dândú numai den tunuri și den sinețe preste apă, unii spre alții. A-două-zi, Zamoiski aú trecutú mai sus, într'altú vadú, apa, mai despre munte, óstea călărime, și îndată bulucurí aú purcesú la vadú unde era óstea lui Mihai Vodă; éră singurú Zamoiski cu pedestrimea aú stătutú mai tare cu focul asupra vadului.

Mihai Vodă, vedlëndú că trecú Leșii pentr'altú vadú, aú mai întăritú pedestrimea și elú cu șanțuri; éră elú singurú cu tótă călărimea sé fie vadul pe unde treceau Leșii. S'aú miratú Mihai Vodă de simeția Leșilorú, cu ce singurú aú apucatú vadul; și se făcu unú răsboiú mare pentru vadú; singurú Mihai Vodă, ca unú leú, în fruntea oștii îmbărbătându pre ai sei, și-aú ținutú răsboiul câteva césuri, până aú venitú Husarii.

Nedeprinsă óstea lui Mihai Vodă cu acelu felú de óste, Husarii: că suntú totú în-terú, numai ochii și buzele se vedú; mulți punú și aripí tocmité de vulturú

saŭ de alte paseri mari; și cei mai de fire cu pardoși peste platoșe; érá slugile cari n'au pardoși, punu scórțe turcesci; érá in fruntea cailorú, câte o tablă de ferú; mulți punu și la peptul cailorú, pentru feréla de glonțuri. Nice fie-ce calú incalecă, ce totú cal groși, mari, se póta purta tarul, și totú cal friji Nemțesci, saŭ cal Turcesci, la cei mai de fire. Nu alérgă la resbóite nice-odată; rar daŭ in trépátul cailorú, când are sări asupra vre-unei pedestrime, saŭ a taberei; érá asupra oștii sprintene, cumu'sú Tătarii, nice-odată nu alérgă, că Tătarii se-rêșchirá și nu facú nice-o isbândă cu sulița. Sulițele lorú suntú de optú coți de lungi, și cu prapore până in pământú; staŭ ca unú zidú la resboiú. Și cum aŭ sositú Leși preste vadú, și aŭ mersú asupra oștii lui Mihai Vodă, îndată de la cel-altú vadú aŭ infrintú cu focul Zamoiski pre pedestrimea lui Mihai Vodă den șanțurile lorú; și câtă pedestrime era, tótă aŭ încăputú in mânele lui Zamoiski, cu armata lorú cuprinđendu'i călărimea ce mai era remasă la acela vadú cu Zamoiski. Dat-aŭ scire lui Mihai Vodă de infrângerea pedestrimei lui; și acolo, unde era elú cu călărimea, nu avea putere se stea împotriva Leșilor; numaŭ ce i-aŭ căutatú a dare dosú lui Mihai Vodă; însă, nu de-totú in risipă; ce, cu tocmelă întorcându-se singurú Mihai Vodă unde era grije, și totú apărându-se, aŭ mersú până la Tergușorú.

Sciindú Zamoiski cine este la resbóite Mihai Vodă; se nu se mai depărteze óstea lui cea călărăță, se nu albă vre-o smintelă, aŭ trimisú trambacii de aŭ ăisú de întorsú oștii. Cădut-aŭ la acelu răsboiú 1000 de trupuri de ambe părțile; érá prinși vii, mulți de a lui Mihai Vodă, și pedestrimea cu totul. Fost-aŭ acestú răsboiú in anul de la zidirea lumii 7108.

Se urisé Muntenilorú cu Mihai Vodă, cu atâta oștire. Ce, după fuga lui Mihai Vodă, trei zile după răsboiú, aŭ stătutú pre locú Irimia Vodă și Simion Vodă cu Zamoiski, până aŭ venitú toți boierii acei țeri, și slujitorii, primindú pre Simion Vodă Domnă cu giurământú. Mers-aŭ cu toții până in Bucuresci, și aŭ aședatú la scaunú pre Simion Vodă; și i-aŭ lăsatú Zamoiski 3000 de Leși cu Ion Potočki, Starostele de Cameniță; apoi s'aŭ întorsú Irimia Vodă cu Zamoiski la Sucévă. Érá Mihai Vodă, după ce aŭ perdutú răsboiul la Telejin, aŭ strinsú óste pre munți, de ai sei și den țera Ungurésca cunoscuți, și den Sécui, vr'o 7000 de oșteni, cum scrie Hronografal; și pornise pre Udrea Spatarul cu 4000 de oșteni se fie stréje; érá elú totú se mai gătia in munți, se ésa odată cu puscii și gătitú mai bine. Ce, aŭ grăbitú Simion Vodă, de n'au avutú vreme se se mai întemezeze; că de-sirgú stringendú oști de țera, și cu Leșii, pre sfatul iar a boierilorú, aŭ purcesú den Bucuresci, și aŭ mersú cu di cu nópte pre locuri ascunse până la Argeșú, unde era Udrea cu óstea lui Mihai Vodă de stréje. Prins-aŭ de-veste și Udrea, și aŭ scosú óste de stréje la câmpú, că locú de fugă nu era, că se apropiésé óstea lui Simion Vodă; și până in trei orí și-aŭ datú răsboiú cu Leșii; întorcându-se iar, a-patra-óră, aŭ purcesú in risipă Udrea cu oștenii sei.

Mihai Vodă nu era departe, mai in munți de acolo, viindú se se împreune cu cea-altă óste; ce, dacă aŭ datú scire Udrea de risipa oștii ce aŭ fostú cu dânsul, 'l-aŭ părăsitú cu toții și cel-alti; ce, numaŭ i-aŭ căutatú lui Mihai Vodă a lăsare țera Muntenésca, și aŭ trecutú la Ardélú. Udrea Spatarul, după

aceea, curând a venit și el și s'a închinat la Simion Vodă; și așa, Mihaï Vodă, vrând să domnească Ardélul, a pierdut și țera Românească.

În Ardélul, după ce a sosit Mihaï Vodă și a aflat omeni se ce'i pușese pe cetăți, scoși de Bașta Georgea, și puși oșteni de a Împăratului Nemțesc, vădând că nu are locuri nice în Ardélul, s'a rădăcit cu totă casa lui, și cu câți-va Căpitani creștini ai se, Mârzea, Ghițe, Răcea, și a mers în Beciu, la Împăratul Nemțesc, în nădejdea slujbei ce făcuse împotriva Batorescilor; și l-a primit Împăratul bine; era pentru Ardélul, că n'a fost pentru dănsul aședat, ce pentru sine, atuncea s'a arătat.

Era Bașta Georgea, înțelegând că aședat Zamoiski, cum în țera Moldovei așa și în țera Muntenescă, Domnii, având grije să nu facă vr'o clătire și asupra Ardélului, trimis-a cărți la Zamoiski, aducându-i aminte și poftindu-l să nu stăpânească cu armele țera Muntenescă și țera Ardélului, care țeri sunt den vremile vechi supuse Împărăției Némțului; să nu turbure legile a bunei megiesii și a vechilor tocmele, nice să fie pricină de învrăjbit între Chesarul și între Craiul Leșesc, cari își sunt rudă și cunoscuți. Era de are vrea să facă îndărătnicie, să stea împotriva, voru agiunge armele Împăratului se, cu care se va apăra și pe sine și țerele se.

La aceste, Zamoiski trimițându omă ală se, a răspuns, precum nice el, nice stăpânul se, Craiul Leșesc, care este iubitor de creștinătate, poftitor de pace, n'a aștat nice un vuet de arme; ce, pentru se și rescumpe de pe Mihaï Vodă Munténul, omă îndrăzneț, mândru, lacom și cumplit, carele nu numai țera Moldovei, ce este supusă Craiei, cu sila a fost cuprins, ce și hotarele Rusesci și a Podoliei, și locurile preste Nistru le-a prădat cu foc și cu sabie; și precum el mai mult nu poftesce decât linișce a totă creștinătatea, și între Domni încredințare și întemeiet prietegă; era Mihaï Vodă a dat pricină tuturor răutăților; și, măcar că este isgonit den toate țerele, era socotela nu și-a mutat. Ce, trebuie să se rădice Mihaï Vodă den mișloc, ca un amestecător și turburător de prietegă între Domni, și viclenă tuturor cu totul, iproci. Era rămând Ardélul pe se ma stăpâniei Chesarului, îi pare bine; și, de vreme ce Ardélul este pērete țerei Leșesci, pentru aceea a socotit și el și senatul, ca, aprindându se Ardélul, se nu ardă țera Leșescă.

La aceste, Bașta Georgea, cu boierii de Ardélul făcându sfat, a ales precum pren scrisori nu voru putea să se așede acele ce erau de îndolă între sine. Ce, a ales cu sfatul de a trimis pre Stefan Ciaki giuruindu mult, numai să mērgă la Zamoiski, că totu nu eșise den țera Muntenescă, să vorovescă cu dănsul; să nu supere mai mult țera Muntenescă și Ardélul, fiind stricate de oști; ce, să mērgă înapoi de unde a venit; și Bașta Georgea va sta la mișloc, lipsind pre Mihaï Vodă, și să aducă pre Batori Jigmond la mila Chesarului; numai, va fi nevoitor să întorcă pre Zamoiski cu oștile Leșesci. Deci, viind Stefan Ciaki cu solia la Zamoiski, după câtă-va vorovă așit Zamoiski den țera Muntenescă la Moldova; era și slujitorii lui Mihaï Vodă, cari i-a fost adus Moisi Șekeli den țera Leșescă, a trecut den Ardélul pre la Ciuk la Moldova, la Zamoiski. Era Bașta Georgea, stringându totă

boierimea și nemeșii Ardélului, den poronca Impăratăscă, i-au făcutu de aū giuratū toți, cum, vorū fi credincioși Impăratului.

Nu preste multă vreme, Batori Jigmond, vedëndu perirea frăține-seū lui Batori Andrieș, pogoritū de la cumnatu-seū, Impăratul Nemțescū, s'au căitū de tocmela ce aū făcutū, cum s'au scrisū mai sus; și, lăsându olatele cari'i dedese cumnatu-seū, aū trecutū in țera Leșescă, că'i era Zamoiski ginere, fiindū Dómna lui Zamoiski fată lui Batori Andrieș. Érá între atâtea amestecături între Ardeleni, intrat-aū Ibrahim Pașa cu oști Turcesci in țera Ungurésă, de aū dobânditū cetatea Baboția; érá Tătarii aū prădatū pre la Canejul. Érá înțelegëndū Ardeleni că Mihai Vodă, cum, se află la Impăratul Nemțescū, la Beciū, intrară in grije sē nu'și isprăvescă deregătoria Ardélului de la Impărăția Némțului; avea grije și de óstea Turcésă, ce era acmu la Bulgaria cu Mehmet Pașa; și atunci făcură ghiulluș acolo la Cluj și afară o sémă de boieri, sē aducă iar pe Batori Jigmond, la care socotelă era și Stefan Zaki și Moisi Șekeli; și alții stară improtivă, dīcēndū sē nu întărite pre Impăratul Nemțescū, căci tragū pe Batori Jigmond, și se lépădă de Rodolf Impăratul Nemțescū. Și după aceea, lăsară tóte giurăminturile ce făcuse cătrē Baștea Georgea, și trimiseră solū la Batori Jigmond cu 300 slujitorī, carele era in Botoșeni, in țeră la noi, in curtea domnésă, sub pađa Irimiei Vodă; căci, măcar că'lū avea prietenū Irimia Vodă pre Batori Jigmond, ce, avēndū grije sē nu se facă nescare amestecături pentru dānsul, îlū ținea in Botoșeni cu pađa de slujitorī sei, impreglurū. Érá Ungurī aū scosū pre o feréstră, den curtea domnésă den Botoșeni, pre Batori Jigmond, și aū năzuitū de-olacū spre Ardélū, cum aū pututū mai de-sirgū. Érá dacă obliciră slugitorī Irimiei Vodă, ce erau de pađa, purcēseră a'i gonire pre Ungurī, și nu i-aū mai agiunsū. Și trecēndū Batori Jigmond preste munți, aū mersū in cetatea Bistriței; și primindu'lū toți cu bucurie, i-aū venitū slugitorī înainte, și aū mersū la Clujū. Și îndată aū trimisū solū la Impărăția Turcului, și Kapikihaiā aū trimisū sē se afle pururea pre-lungă Impărăție, supuindu-se la impărăția Turcului. Trimis'aū soli și la Rodolf, Impăratul Nemțescū; ce, Impăratul Nemțescū, mâniindu-se pre soli Ardélului, aū poroncitū solilorū sē éśă den Praga, că acolo gāsiră solii aciea pre Impăratul. Și îndată aū și pornitū pre Mihai Vodă, dăruiitū bine de Rodolf Impăratul, sē mérgă sē se împreune cu Bașta Georgea, Mihai Vodă, și sē se sfătulască pentru răscumpărarea Ardélului de subt Jigmond Bator; cu nevoință sē'lū aducē iar subt ascultarea sea; poroncīndū și la Bașta Georgea sē se împreune cu Mihai Vodă și cu alte căpeteni. Érá Jigmond Batori atâtēiū aū trimisū asupra Sēcuiilor, vrēndū sē'și rēsbune pentru mórtea frăține-seū, lui Andrei Batori. Érá solii Ardelenilorū, după ce spuseră lui Jigmond, cum, nu i-aū primitū Rodolf, Impăratul Nemțescū, și cum, aū pornitū pre Mihai Vodă asupra'i, îndată începu a facere oști, călărime și pedestrime, și puindū căpitani cređuți de aī sei. Inse, nelăsāndu-se Jigmond Batori in nădejdea oștenilorū sei, ca sē pótă sta improtivă așa de puternicū neprietenui seū, aū trimisū solū la Pașa de Buda și la Pașa de Beligrad, și la Beiu de Temeșvar, și aicea la Irimia Vodă, poftindu'i de agiutorū. Ce, Pașii i-aū făgăduitū că la vreme li vorū trimite agiutorū; érá Irimia Vodă i-aū trimisū 3000 de oșteni. Strins'aū și de la Sērbī agiutorū;

toru'. Era Bașta Georgea aș pusă de aș sunată: precum, elu nu asupra Ardeleni ctringe oște, ce pentru să ducă pre Mihai Vodă in țera Muntenescă, Domnii. Era de la împărăția Turculu i-aș venitū luī Batori Jigmond răsunsū, precum, cu bucurie aș primitū Impărăția pofta luī, și nezăbavă vreme îi va trimite agiutorū. De aceste vesti de la Pörtă mare bucurie aș avutū Ardeleni, împreună cu Jigmond Batori. Ce, gătindu-se Jigmond den Clujū să esă in tabără, s'aș răsbolitū, și aș trimisū la Bașta Georgea solū, precum, aș înțelesū Jigmond Batori de bănatulū cumnatu-seū, luī Rodolf Impăratul, asupra sea; ce, elū nu pentru altă s'aș întorsū la moșia sea, cum să fie împrotivnicū Impăratulū, ce pentru săși potă apăra moșia sea despre varvari; și elū, nu den voea sea, ce cu pofta a tuturorū Ardelenilorū aș venitū la Ardélū, iproci.

Răsuns'aș Bașta Georgea solulū, precum elū nu poftesce vėrsare de sänge creștinescū, măcar că are sci voea luī Jigmond; și Rodolf Impăratul nu este capū prostū ca acela, să se potă împăca cu unū ospetū; ce, i se curvine mai mare cinste și ascultare de-cătū tuturorū Domnilorū. Și cu aceste cuvinte aș slobođitū de la sine pre solul luī Jigmond. Și iar aș mai trimisū solū Jigmond la Bașta Georgea cu giurămētū, de i-aș spusū că elū nu pentru scădere, ce mai multū pentru adăogire și creștere între creștinii aș venitū. Ce, de vreme că Jigmond aș cunoscutū că Bașta Georgea vine asupra luī, elū încă este gata a stare împrotivă'i. La aceste aș răsunsū Bașta Georgea, precum elū este slugă; și ce i-aș poroncitū, are datorie a le facere; și să scie Jigmond acestă poveste, să induplece nueaūă, era să nu o fringă; și la induplecatul nuelei multū să socotescă in cugetū; adăogându și acēta: mujicul când se vede aprōpe de stēpanire, și hañele sēle a cheltuire pentru dēnsa este gata; era Craiul Jigmond den stēpanirea care o are va să se desbrace și altua să o dea. Cu aceste cuvinte Bașta Georgea aș vrutū să însciințeze pre Jigmond că, cu acele pricinī ce āmblă împrotiva luī Rodolf, își va perde stēpania, care are putea să o fie, de are fi cu credință luī Rodolf.

Și așa, den iscodē înțelegēndū Jigmond Bator, precum Bașta Georgea și cu Mihai Vodă s'aș pornitū cu oști asupra'i, aș trasū și elū tōte oștile de pren tōte locurile la unū satū aprōpe de Clujū, anume Șamos Falva; și elū încă aș purcesū den Clujū cu 43 de stēguri, făcute de-curēnd: Era Bașta Georgea, clătindū de la Dobriținū, s'aș tăberitū la Maetin, făcēndū împregiurū șanțū').

Neculai Costin.

1). Până aici Leatopisețul Moldovei este scrisū pe Neculai Costin.

Dupē acēta toți copistiī adaogă următorele versuri, in alusia morții luī Mihai Vodă, ce, curānd apoi se întēmplă.

Morțea intr'unū chipū calcă tōte, casē
Domnesci și împărătesci; pre nime nu lasă.
Pre bogai și pre sēraci, ea le taie vacul,
O, vicleu-ol in tōtă vremea veneși ca cu sacul.
Neprăvālitū, strēmătatū ce nu stăruesce?
De tine in totū cēsul ce hălăduesce?
Spre cādere de tine, tu cu vreme tōte
Primescē și nimică să stea in veci, nu pōte.
Tu, pārinte tuturor, Dōmne și Impērate!
Numai singur covēșesci vremi nemēsurate
Ai poroncitū vremilorū să nu stea,
Nimică in veci pre lume nu pōte să custe.
Mulți aș fostū, și mulți suntemū, și mulți te așteptă,
Lumea den priminele nu se mai deșteptă.

S C A R A

TOMULUI ÎNTĂIU

	<u>Pag.</u>
Prefață la a doua edițiune	I.
Idem la întâia edițiune	XXIII.
Cuvântu introductivü la istoria națională	XXXI.

MIRON COSTIN

Carte pentru descălecatul d'ântiëu a Moldaviei.

Predoslovie...	3
CAP. I. De némul Moldovenilorü, din cetërá aü eșitü.	9
CAP. II. De împëráția Rômuluü.	12
CAP. III. De Dacia	15
CAP. IV. De Trajan, împëratul Rômuluü.	16
CAP. V. De cetățile țërilorü acestora.	23
CAP. VI. De numele neamurilorü acestorü țëri, și de limba lorü.	25
CAP. VII. Cât aü trăitü aceste locuri cu ómenü, dupe descălecarea lui Traian cu Romanii.	29

NECULAÏ COSTIN

Carte pentru descălecatul d'ântëiu a Moldovei.

Predoslovie.	33
CAP. I. Pentru zidirea lumii și pentru împărțirea limbilorü, și pentru descălecarea țërilorü.	39

	Pag.	
CAP. II.	Pentru împărțirea limbilor și deînmuțirea a multe noróde din trei feciori ai lui Noe	46
CAP. III.	Pentru seminția și némul lui Sim	47
CAP. IV.	Pentru seminția lui Ham	48
CAP. V.	Némul lui Iafet	50
CAP. VI.	Pentru Daci	54
CAP. VII.	Pentru împărăția Rómului	57
CAP. VIII.	Pentru Italia, de unde a eșítu némul Moldovenilor, dupe risipa Dacilor.	59
CAP. IX.	Pentru nunele Moldovenilor și a Muntenilor dupe ce a descălecatu Trajanu	60
CAP. X.	Pentru Trajanu, împératul Rómului, și pentru oștile lui asupra lui Decebal Craiulu Dacilor	62
CAP. XI.	Pentru cetățile ce se află aicea în țóră	69
CAP. XII.	Pentru numele neamului acestorú țeri, și pentru portulu și graiulu lorú	70
CAP. XIII.	Pentru risipa Daciei ce era de Trajanu descălecatá	78
CAP. XIV.	Câti ani au trăítu pe aceste locuri aședarea Romanilor, și câti ani au stătut locul pustiú pênú la descălecareá lui Draguș	81
CAP. XV.	Pentru descălecareá țerii Leșeșci	82
CAP. XVI.	Descălecatulá alú doilea a țerei Moldovei	83
	Fragmentu dintr'e cronică, atribuitá lui Hicciái Mileseu	85

GRIGORI UREKI

Domnií Moldovii și viéta lorú.

Predoslovie.	129	
Pentru descălecatulú țerii Moldovei	131	
CAP. I.	Inceputul Domnilorú țerii Moldovii	133
CAP. II.	Domniea feciorilorú lui Stefan Vodá celú dintéiu	164
CAP. III.	Domniea Iugái Vodá	136
CAP. IV.	Domniea lui Alecsandru Vodá celú bunú	137
CAP. V.	Soborulú ce s'au adunatu în Florența	139
CAP. VI.	Domniea lui Iiași Vodá și a lui Stefan Vodá	141
CAP. VII.	Domniea lui Roman Vodá	145
CAP. VIII.	Domniea lui Petru Vodá	146
CAP. IX.	De un Stefan Vodá și de Ciubăr Vodá	146
CAP. X.	Domniea lui Alecsandru Vodá și de resbóele ce au avut cu unú feciorú alú seú Bogdan Vodá	147
CAP. XI.	Domnia lui Petru Aron Vodá	149
CAP. XII.	Domnia lui Stefan Vodá celú mare și celú bunú	151

	Pag
CAP. XIII. Domnia lui Bogdan Vodă	17
CAP. XIV. Domnia lui Stefan Vodă celū tēnērū	1869
CAP. XV. Domnia lui Petre Vodă Rares	190
CAP. XVI. Domnia lui Stefan Vodă Lăcustă	197
CAP. XVII. Domnia lui Alecsandru Vodă Cornea	201
CAP. XVIII. Domnia a doua a lui Petru Vodă Rares	202
CAP. XIX. Domnia lui Iliș Vodă Apostatul	206
CAP. XX. Domnia lui Stefan Vodă feciorū lui Petru Rares	207
CAP. XXI. Domnia Joldiș Vodă.	209
CAP. XXII. Domnia lui Alecsandru Vodă Lăpușneanu	210
CAP. XXIII. Domnia lui Despotū Vodă.	212
CAP. XXIV. Domnia lui Tomșa Stefan Vodă.	218
CAP. XXV. A doua domnie a lui Alexandru Vodă Lăpușneanu.	220
CAP. XXVI. Domnia lui Bogdan Vodă, feciorū lui Lăpușneanu	222
CAP. XXVII. Domnia lui Ion Vodă Armanul	223
CAP. XXVIII. Domnia lui Petru Vodă Șchiopul.	229
CAP. XXIX. Domnia lui Iancul Vodă Sasul	234
CAP. XXX. A doua domnie a lui Petru Vodă Șchiopu.	235
CAP. XXXI. Domniea lui Aron Vodă celū cumpițū.	239
CAP. XXXII. A doua domnie a lui Aron Vodă celū cumpițū.	241

MIRON COSTIN.

Letopiseșul țerii Moldovii.

Vorova către cetitoriū	248
CAP. I. Domniea lui Stefan Radu Vodă și a lui Stefan Răzvan Vodă	249
CAP. II. Domniea lui Irimiea Movila Vodă.	250
CAP. III. Domniea lui Simion Movila Vodă.	260
CAP. IV. Resboiul ce s'aū făcutū între veri, feciorii lui Semion Vodă cu feciorii lui Ieremiea Vodă pentru domnie	260
CAP. V. Domniea lui Stefan Vodă Tomșa	261
CAP. VI. Domniea Radului Vodă celū mare	266
CAP. VII. Domniea lui Gaspar Vodă.	268
CAP. VIII. Domniea lui Alecsandru Vodă feciorū lui Iliș Vodă.	275
CAP. IX. A doua domnie a lui Stefan Vodă Tomșa	283
CAP. X. A doua domnie a Radului Vodă celū mare	283
CAP. XI. Domniea lui Barnovski Vodă.	285
CAP. XII. Domniea lui Alecsandru Vodă feciorul Radului Vodă, și a lui Moisiș Vodă Movila, și a lui Alecsandru Vodă Ilișū.	291
CAP. XIII. A doua domnie a lui Barnovski Vodă.	292
CAP. XIV. Domniea a doua a lui Moisiș Vodă Movila	169
CAP. XV. Domniea lui Vasilie Vodă	970

	<u>Pag.</u>
CAP. XVI. Domniea lui Ștefan Georgi Vodă	327
CAP. XVII. A doua domnie a lui Vasilie Vodă	332
CAP. XVIII. A doua domnie a lui Ștefan Vodă Georgie	334
CAP. XIX. Domniea Gicăi Vodă	357
CAP. XX. Domniea lui Ștefăniță Vodă	367

APENDICE.

Apendicsă I de Evstratie logofătul, Simeon dascălul, Misail călugărul.

A. Pentru ijdereinea Moldovenilor, și cum au bătut pre Tătari de pre aceste locuri	377
B. Pentru descălecarea Maramurușului	378
C. Pentru descălecarea țerii Moldovei de al doile rând	idem. 378

Apendics II. de Neculai Costin.

A. Despre Ludovik Craiū Unguresc și Leșesc	380
B. Pentru Cneja Litvei cum s'au unitu cu Craiea Leșescă	381
C. Despre Vasilie Cneazul Moscului	382

Apendics III. de Neculai Costin.

A. Pentru Crijați (Cruciați) ce neamū au fostu	384
B. Pe ce vreme s'au arătatū acesti Crijați neprietini Leșilorū, și când le au trimisū ajutorū Alecsandru VV.	387

Apendics IV. de Neculai Costin.

Resboiulū lui Vladislav Craiulū Leșescū și Ungurescū ce au avutū cu Sultan Murat la Varna	389
---	-----

Apendics V. de Neculai Costin.

Resboiulū lui Ștefan Vodă cu Albrecht Craiulū Leșescū	391
---	-----

Apendics VI. de Neculai Costin.

Despre obiceiēle Leșilorū când facū Craiū nou	400
---	-----

Apendics VII. de Simeon Dasculul.

A. Cumu'i țera Leșescă	404
B. De împărăția Tătărăscă	406
C. De împărăția Turcilorū	408
D. Pentru țera Ungurescă și Ardealulū de susū	411

Apendics VIII. de Neculai Costin.

De lucrurile țerii Unguresci și cum au cuprinsu Turcii țera Ungurescă. 414

Apendics IX. de Simeon Dascalul.

Pentru Despotu Vodă de unde s'au ijderitu și in ce chipu 'și-au scostu
nume de domnie. 428

Apendics X. de Neculai Costin.

A. Domniea lui Despotu Vodă.	432
B. Domniea lui Stefan Tomșa.	442
C. A doua domnie a lui Alecsandru Lăpușnénu	447
D. Domnia lui Bogdan Vodă fecloru lui Lăpușnénu	450
E. Pentru țera Astrahanului.	451
F. Domniea lui Ioan Vodă	455
G. Domniea lui Petru Vodă Șchiopul	466
H. Domniea Iancului Vodă ce'i dicu Sasul	470
I. A doua domnie a lui Petru Vodă Șchiopul	471
J. Domniea lui Aron Vodă celu cumplitu	473
K. Domniea lui Răsvan Vodă	478
L. Domniea lui Irimiea Vodă Movilă	486

SFIRȘITUL TOMULUI ÎNTÊIÛ.